షాం పరేషాం చ పరేభ్యశ్చాపి యే పరే. ౩౫. క్షత్రియాణాం ప్రతపతాం తేజసా
చ బలేనచ, బ్రాహ్మణేష్వేవ శామ్యంతి తేజాంసి చ తపాంసి చ. ౩౬. న మే పితా
ప్రియతరో న త్వం తాత తథా ప్రియః, న మే పితుః పితా రాజన్న చాత్మా న చ
జీవితమ్. ౩౭. త్వత్తశ్చ మే ప్రియతరః పృథివ్యాం నాస్తి కశ్చన, త్వత్తోఽపి మే
ప్రియతరా బ్రాహ్మణా భరతర్షభ. ౩౮. బ్రవీమి సత్యమేతచ్చ యథాహం
పాండునందన, తేన సత్యేన గచ్ఛేయం లోకాన్ యత్ర చ శంతనుః. ౩౯.
పశ్యేయం చ సతాం లోకాన్ శుచీన్ బ్రహ్మపురస్కృతాన్, తత్ర మే తాత
గంతవ్య మహ్నాయ చ చిరాయ చ. ౪౦. సోఽహమేతాదృశాంల్లోకాన్ దృష్ట్వా
భరతసత్తమ, యన్మే కృతం బ్రాహ్మణేషు న తప్యేతే న పార్థివ. ౪౧.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, ఏకోనషష్టితమోఽధ్యాయః.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—యౌ చ స్యాతాం చరణే నోపపన్నౌ యౌ విద్యయా స
దృశౌ జన్మనా చ, తాభ్యాం దానంకతమస్మై విశిష్ట మయాచమానాయ చ యాచ
తే చ. ౧. భీష్మఉవాచ:— శ్రేయో వై యాచతః పార్థ దానమాహు రయాచ
తే, అర్హత్తమో వై ధృతిమాన్ కృపణాదధృతాత్మనః. ౨. క్షత్రియో రక్షణధృతి
ర్బ్రాహ్మణోఽనర్థనాధృతిః, బ్రాహ్మణో ధృతిమాన్ విద్వాన్ దేవాన్ ప్రీణాతి తుష్టి
మాన్. ౩. యాచ్యమాహురనీశస్య అభిహారంచ భారత, ఉద్వేజయంతి యాచంతి
యదా భూతాని దస్యువత్. ౪. మ్రియతే యాచమానో వై న జాతు మ్రియతే
దదత్, దదత్సంజీవయత్యేన మాత్మానం చ యుధిష్ఠిర. ౫. ఆనృశంస్యం
పరో ధర్మో యాచతే యత్ప్రదీయతే, అయాచతస్సీదమానాన్ సర్వోపాయైర్ని
మంత్రయేత్. ౬. యది వై తాదృశా రాష్ట్రే వసేయుస్తే ద్విజోత్తమాః,
భస్మచ్ఛన్నానివాగ్నీం స్తాన్ బుద్ధ్యేథా స్తాంప్రయత్నతః. ౭. తపసా దీప్యమా
నాస్తే దహేయుః పృథివీమపి, అపూజ్యమానాః కౌరవ్య పూజార్హాస్తు తథావిధాః.
౮. పూజ్యాహి జ్ఞానవిజ్ఞాన తపోయోగసమన్వితాః, తేభ్యః పూజాం ప్రయుం
జీథా బ్రాహ్మణేభ్యః పరంతప. ౯. దదద్బహువిధాన్ దాయానుపాగచ్ఛన్నయాచ
తామ్, యదగ్నిహోత్రే సుహుతే సాయంప్రాతర్భవేత్ఫలమ్. ౧౦. విద్యా వేద
వ్రతవతి తద్దానఫలముచ్యతే, విద్యా వేదవ్రతస్నాతా నవ్యపాశ్రయజీవినః.
౧౧. గూఢస్వాధ్యాయతపసో బ్రాహ్మణాన్ సంశితవ్రతాన్, కృతైరావసథైర్హృ
ద్యైః సమ్రైష్యై స్సపరిచ్ఛదైః. ౧౨. నిమంత్రయేథాః కౌంతేయ కామైశ్చాన్యై
ర్ద్విజోత్తమాన్, అపి తే ప్రతిగృహ్ణీయుః శ్రద్ధోపేతం యుధిష్ఠిర. ౧౩. కార్య

మిత్యేవ మన్వానా ధర్మజ్ఞాః సూక్ష్మదర్శినః, అపి తే బ్రాహ్మణా భుక్త్వా గతాస్సోద్ధరణాన్ గృహాన్. ౧౪. యేషాం దారాః ప్రతీక్షంతే పర్జన్యమివ కర్షకాః, అన్నాని ప్రాతస్సవనే నియతా బ్రహ్మచారిణః. ౧౫. బ్రాహ్మణా స్తాత భుంజానా స్త్రేతాగ్నిం ప్రీణయంత్యుత, మధ్యందినే తే సవనం దదత స్తాత వర్తతామ్. ౧౬. గోహిరణ్యాని వాసాంసి తేనేంద్రః ప్రీయతాం తవ, తృతీయం సవనం తే వై వైశ్వదేవం యుధిష్ఠిర. ౧౭. యద్దేవేభ్యః పితృభ్యశ్చ విప్రేభ్యశ్చ ప్రయచ్ఛతి, అహింసా సర్వభూతేభ్యః సంవిభాగాశ్చ భాగశః. ౧౮. దమస్త్యాగో ధృతిస్సత్యం భగవత్యవభృథాయ తే, ఏష తే వితతోయజ్ఞః శ్రద్ధాపూత స్సదక్షిణః. ౧౯. విశిష్టస్సర్వయజ్ఞానాం నిత్యం తాత ప్రవర్తతామ్. ౨౦.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, షష్టితమోఽధ్యాయః.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—దానం యజ్ఞక్రియా చేహ కింస్విత్ప్రేత్య మహాఫలమ్, కస్య జ్యాయః ఫలం ప్రోక్తం కీదృశేభ్యః కథం కదా. ౧. ఏతదిచ్ఛామి విజ్ఞాతుం యాథాతథ్యేన భారత, విద్వన్ జిజ్ఞాసమానాయ దానధర్మాన్ ప్రచక్ష్వ మే. ౨. అంతర్వేద్యాం చ యద్దత్తం శ్రద్ధయా చానృశంస్యతః, కింస్విన్నైశ్శ్రేయసం తాత తన్మే బ్రూహి పితామహ. ౩. భీష్మఉవాచ:—రౌద్రం కర్మ క్షత్రియస్య సతతం తాత వర్తతే, తస్య వైతానికం కర్మ దానం చైవేహ పావనమ్. ౪. న తే పాపకృతాం రాజా ప్రతిగృహ్ణాతి సాధవః, ఏతస్మాత్కారణాద్యజ్ఞై ర్యజేద్రాజా ప్తదక్షిణైః. ౫. అథ చే త్ప్రతిగృహ్ణీయు ర్దద్యాదహరహర్నృప, శ్రద్ధామాస్థాయ పరమాం పావనం హ్యేతదుత్తమమ్. ౬. బ్రాహ్మణాం స్తర్పయన్ ద్రవ్యై స్తతో యజ్ఞే యతవ్రతః, మైత్రాన్ సాధూన్ వేదవిదః శీలవృత్తతపోర్జితాన్. ౭. యత్తే తే న కరిష్యంతి కృతం తేన భవిష్యతి, యజ్ఞాన్ సాధయ సాధుభ్యః స్వాద్వన్నాన్ దక్షిణావతః. ౮. ఇష్టం దత్తం చ మన్యేథా ఆత్మానం దానకర్మణా, పూజయేథా యాయజూకాం స్తవాప్యంశో భవేద్యథా. ౯. ప్రజావతో భరేథాశ్చ బ్రాహ్మణాన్ స్వర్గకారిణః, ప్రజావాం స్తేన భవతి యథా జనయితా తథా. ౧౦. యావత స్సాధుధర్మాన్ వై సంతః సంవర్ధయంత్యుత, సర్వస్వైశ్చాపి భర్తవ్యా నరా యే బహుకారిణః. ౧౧. సమృద్ధః సంప్రయచ్ఛ త్వం బ్రాహ్మణేభ్యో యుధిష్ఠిర, ధేనూననడుహోఽన్నాని ఛత్రం వాసాంస్యుపానహౌ. ౧౨. ఆజ్యాని యజమానేభ్య స్తథాన్నాని చ భారత, అశ్వవంతి చ యానాని వేశ్మాని శయనాని చ. ౧౩. ఏతే దేయా వ్యుష్టిమంతో లఘూపాయాశ్చ భారత, అజుగు

ష్యాంచ విజ్ఞాయ బ్రాహ్మణాన్ వృత్తికర్శితాన్. ౧౪. ఉపచ్ఛన్నం ప్రకాశం వావృత్త్యా
తాన్ ప్రతిపాలయేత్, రాజసూయాశ్వమేధాభ్యాం శ్రేయస్తత్ క్షత్రియాన్ ప్ర
తి. ౧౫. ఏవంపాపైర్వినిర్ముక్తస్త్వంపూతః స్వర్గమవాప్స్యసి, సంచయిత్వా పునః
కోశం యద్రాష్ట్రం పాలయిష్యసి. ౧౬. తేన త్వం బ్రహ్మభూయత్వమవాప్స్యసి
ధనాని చ, ఆత్మనశ్చ పరేషాం చ వృత్తిం సంరక్ష భారత. ౧౭. పుత్రవచ్చాపి భృ
త్యాన్ స్వాన్ ప్రజాశ్చ పరిపాలయ, యోగః క్షేమం చ తే నిత్యం బ్రాహ్మణేష్వ
స్తు భారత. ౧౮. తదర్థం జీవితం తేఽస్తు మా తేభ్యోఽప్రతిపాలనమ్, అనర్థో బ్రాహ్మణ
స్యైష యద్విత్తనిచయో మహాన్. ౧౯. శ్రియా హ్యభీక్ష్ణం సంవాసో దర్పయేత్సం
ప్రమోహయేత్, బ్రాహ్మణేషు ప్రమూఢేషు ధర్మో విప్రణశేద్ధ్రువమ్. ౨౦.
ధర్మప్రణాశే భూతానామభావః స్యాన్న సంశయః, యో రక్షిభ్యస్సంప్రదాయ
రాజా రాష్ట్రం విలుంపతి. ౨౧. యజ్ఞే రాష్ట్రాద్ధనం తస్మా దానయధ్వమితి
బ్రువన్, యచ్చాదాయ తదాజ్ఞప్తం భీతం దత్తం సుదారుణమ్. ౨౨. యజే
ద్రాజా న తం యజ్ఞం ప్రశంసంత్యస్య సాధవః, అపీడితాః సుసంవృద్ధా యేదద
త్యనుకూలతః. ౨౩. తాదృశేనాభ్యుపాయేన యష్టవ్యం నోద్యమాహృతైః, యదా
పరినిషేవేత నిహితో వై యథావిధి. ౨౪. తదా రాజా మహాయజ్ఞైర్యజేత
బహుదక్షిణైః, వృద్ధబాలధనం రక్ష్యమంధస్య కృపణస్య చ. ౨౫. న ఖాతపూర్వం
కుర్వీత న రుదంతీ ధనం హరేత్, కృతం కృపణవృత్తం హి రాష్ట్రం హంతి నృప
శ్రియమ్. ౨౬. దద్యాచ్చ మహతో భోగాన్ క్షుద్భయం ప్రణుదేత్సతామ్, యేషాం
స్వాదూని భోజ్యాని సమవేక్ష్య తి బాలకాః. ౨౭. నాశ్నంతి విధివత్తాని కింతు
పాపతరం తతః, యది తే తాదృశో రాష్ట్రే విద్వాన్ సీదేత్క్షుధా ద్విజః. ౨౮. భ్రూ
ణహత్యాం చ గచ్ఛేథాః కృత్వా పాపమివోత్తమమ్, ధిక్ తస్య జీవితం రాజ్ఞో
రాష్ట్రే యస్యావసీదతి. ౨౯. ద్విజోఽన్యోహామనుష్యోఽపి శిబిరాహ వచో యథా,
యస్య స్మ విషయే రాజ్ఞః స్నాతకః సీదతి క్షుధా. ౩౦. అవృద్ధిమేతి తద్రాష్ట్రం విందతే
సహ రాజకమ్, క్రోశంత్యో యస్య వై రాష్ట్రాద్ధ్రియంతే తరసా స్త్రియః.
౩౧. క్రోశతాం పతిపుత్రాణాం మృతోఽసౌ న చ జీవతి, అరక్షితారం హర్తారం విలో
ప్తారమనాయకమ్. ౩౨. తే వై రాజకులం హన్యుః ప్రజాః సన్నహ్య నిర్ఘృణమ్,
అహం వో రక్షితేత్యుక్త్వా యో న రక్షతి భూమిపః. ౩౩. స సంహత్య నిహంతవ్యః శ్వే
వ సోన్మాద ఆతురః, పాపం కుర్వంతి యత్కించిత్ ప్రజా రాజ్ఞా హ్యరక్షితాః. ౩౪. చతు

ర్థంతస్య పాపస్య రాజావిందతిభారత, అథాహుస్సర్వమేవేతి భూయోఽర్ధమితి నిశ్చ యః 3౫. చతుర్థం మతమస్మాకం మనో శ్శ్రుత్వానుశాసనమ్, శుభంవా యచ్చ కుర్వంతి ప్రజా రాజ్ఞా సురక్షితాః. 3౬ చతుర్థం తస్య పుణ్యస్య రాజాచాప్నోతి భారత, జీవంతం త్వానుజీవంతు ప్రజాస్సర్వా యుధిష్ఠిర. 3౭. పర్జన్యమివ భూతాని మహాద్రుమమివాండజాః, కుబేరమివ రక్షాంసి శతక్రతుమివామరాః, జ్ఞాతయస్త్వానుజీవంతు సుహృదశ్చ పరంతప. 3౮.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, ఏకషష్టితమోఽధ్యాయః.

భూమిదానప్రశంసా.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:— ఇదం దేయమిదందేయ మితీయం శ్రుతిరాదరాత్, బహుదేయాశ్చ రాజానః కింస్విద్దానమనుత్తమమ్. ౧. భీష్మఉవాచ:—అతిదానాని సర్వాణి పృథివీదానముచ్యతే, అచలాహ్యక్షయా భూమి ర్దోగ్ధ్రీ కామా నివోత్తమాన్. ౨. దోగ్ధ్రీ వాసాంసి రత్నాని పశూన్ వ్రీహియవాంస్తథా. భూమిద స్సర్వభూతేషు శాశ్వతీరేధతే సమాః. 3. యావద్భూమేరాయురిహ తావద్భూమిద ఏధతే, న భూమిదానాదస్తీహ పరం కించి ద్యుధిష్ఠిర. ౪. అప్యల్పం ప్రదదుస్సర్వే పృథివ్యా ఇతి నశ్శ్రుతమ్, భూమిమేవ దదుస్సర్వే భూమిం తే భుంజతే జనాః. ౫. స్వకర్మైవోపజీవంతి నరా ఇహ పరత్ర చ, భూమిర్భూతి ర్మహాదేవీ దాతారం కురుతే ప్రియమ్. ౬. య ఏతాం దక్షిణాం దద్యాదక్షయాం రాజసత్తమ, పునర్నరత్వం సంప్రాప్య భవేత్సః పృథివీపతిః. ౭. యథాదానం తదా భోగ ఇతి మే ధర్మనిశ్చయః, సంగ్రామే వా తనుం జహ్యా దద్యాచ్చ పృథివీమిమామ్. ౮. ఇత్యేతత్ క్షత్రబంధూనాం వదంతి పరమాం శ్రియమ్, పునాతి దత్తా పృథివీ దాతారమితి శుశ్రుమ. ౯. అపి పాపసమాచారం బ్రహ్మఘ్నమపిచానృతమ్, సైవపాపం ప్లావయతిసైవ పాపాత్ప్రమోచయేత్. ౧౦. అపి పాపకృతాం రాజ్ఞాం ప్రతిగృహ్ణంతి సాధవః, పృథివీం నాన్యదిచ్ఛంతి పావనీ జననీ యథా. ౧౧. సామాన్యాః ప్రియదత్తేతి గుహ్యాం దేవ్యాః సనాతనమ్, దానం వా పృథవా దానం సామాన్యాః ప్రథమం ప్రియమ్. ౧౨. య ఏతాం విదుషేదద్యాత్పృథివీం పృథివీపతిః, పృథివ్యా మేత దిష్టం స రాజా రాజ్యమితోఽబ్రవీత్. ౧3. పునస్సహ జనం ప్రాప్య రాజవత్స్యాన్నసంశయః, తస్మాత్ప్రాప్యైవ పృథివీం దద్యాత్ విప్రాయ పార్థివః. ౧౪. నాభూమిపతి నాభూమి గధిష్ఠేయా కథంచన,

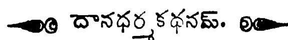
నచాపాత్రేణ వా గ్రాహ్యో దత్తదానేన వా చరేత్. ౧౫. యేదాన్యే భూమిమిచ్ఛేయుః కుర్యురేవ న సంశయః, యస్సాధోర్భూమిమాదత్తే నభూమిం విందతే తు సః. ౧౬. భూమిం దత్వా తు సాధుభ్యో విందతే భూమిముత్తమామ్, ప్రేత్య చేహ చ ధర్మాత్మా సంప్రాప్నోతి మహద్యశః. ౧౭. యస్య విప్రాస్తు శంసంతి సాధోర్భూమిం సదైవ హి, న తస్య శత్రవో రాజన్ ప్రశంసంతి వసుంధరామ్. ౧౮. యత్కించిత్పురుషః పాపం కురుతే వృత్తికర్శితః, అపి గోచర్మమాత్రేణ భూమిదానేన పూయతే. ౧౯. యేఽపి సంకీర్ణకర్మాణో రాజానో రౌద్రకర్మిణః, తేభ్యః పవిత్రమాఖ్యేయం భూమిదానమనుత్తమమ్. ౨౦. అల్పాంతరమిదం శశ్వత్పురాణా మేనిరే జనాః, యో యజేతాశ్వమేధేన దద్యాద్వా సాధవే మహీమ్. ౨౧. అపిచేత్సుకృతం కృత్వా శంకేరన్నపి పండితాః, అశక్యమేకమేవైతద్భూమిదాన మనుత్తమమ్. ౨౨. సువర్ణం రజతం వస్త్రం మణిముక్తావసూని చ, సర్వమేత న్మహాప్రాజ్ఞో దదాతి వసుధాం దదత్. ౨౩. తపోయజ్ఞః శ్రుతం శీల మలోభ స్సత్యసంధతా, గురుదైవతపూజా చ ఏతా వర్తంతి భూమిదమ్. ౨౪. భర్తుర్నిశ్రేయసే యుక్తా స్త్యక్తాత్మానో రణే హతాః, బ్రహ్మలోకగతాః సిద్ధాః నాతిక్రామంతి భూమిదమ్. ౨౫. యథా స్వపుత్రం జననీ క్షీరేణ భరతే సదా, అనుగృహ్ణాతి దాతారం తథా సర్వరసైర్మహీ. ౨౬. మృత్యోర్వై కింకరో దండ స్తమో వహ్నిః సుదారుణః, ఘోరాశ్చదారుణాః పాశా నోపసర్పంతి భూమిదమ్. ౨౭. పితౄంశ్చ పితృలోకస్థాన్ దేవలోకాశ్చ దేవతాః, సంతర్పయతి శాంతాత్మా యో దదాతి వసుంధరామ్. ౨౮. కృశాయ మ్రియమాణాయ వృత్తిగ్లానాయ సీదతే, భూమిం వృత్తికరీం దత్వాసత్రీ భవతి మానవః. ౨౯. యథా ధావతి గౌర్వత్సం స్రవంతీ వత్సలాపయః, ఏవమేవ మహాభాగ భూమిర్భవతి భూమిదమ్. ౩౦. ఫాలకృష్టాం మహీం దత్వాసబీజాం సఫలామపి, ఉదీర్ణంవాపి శరణం తథా భవతి కామదః. ౩౧. బ్రాహ్మణంవృత్తసంపన్నమాహితాగ్నిం శుచివ్రతమ్, నరః ప్రతిగ్రాహ్యమహీం న యాతి పరమాపదమ్. ౩౨. యథాచంద్రమసో వృద్ధిరహన్యహనిజాయతే, తథా భూమికృతందానం సస్యేసస్యే వివర్ధతే. ౩౩. అత్ర గాథా భూమిగీతాః కీర్తయంతి పురా విదః, యాః శ్రుత్వాజామదగ్న్యేన దత్తా భూః కాశ్యపాయ వై. ౩౪. మామేవాదత్త మాం దత్త మాందత్వా మామవాప్స్యథ, అస్మింల్లోకే పరేచైవ తద్దత్తం జాయతేపునః. ౩౫. య ఇమాం వ్యాహృతిం వేద బ్రాహ్మణో వేదసంమితామ్, శ్రాద్ధస్య క్రియమా

ణస్స బ్రహ్మభూయం స గచ్ఛతి. ౩౬. కృత్యానామభిశస్తానామరిష్టశమనం మహత్, ప్రాయశ్చిత్తం మహీం దత్త్వా పునాత్యుభయతో దశ. ౩౭. పునాతి య ఇదం వేద వేదవాదం తథైవ చ, ప్రకృతిస్సర్వభూతానాం భూమిర్వైశ్వానరీ మతా. ౩౮. అభిషిచ్యైవ నృపతిం శ్రావయేదిమమాగమమ్, యథా శ్రుత్వా మహీం దద్యాన్నాదద్యాత్సాధుతశ్చ తామ్. ౩౯. సోఽయం కృత్స్నో బ్రాహ్మణార్థో రాజార్థశ్చాప్యసంశయః, రాజా హి ధర్మకుశలః ప్రథమం భూతిలక్షణమ్. ౪౦. అథ యేషామధర్మజ్ఞో రాజా భవతి నాస్తికః, న తే సుఖం ప్రబుధ్యంతి న సుఖం ప్రాప్నువంతి చ. ౪౧. సదా భవంతి చోద్విగ్నాస్తస్య దుశ్చరితైర్నరాః, యోగక్షేమా హి బహవో రాష్ట్రం నాస్యావిశంతి తత్. ౪౨. అథ యేషాం పునః ప్రాజ్ఞో రాజా భవతి ధార్మికః, సుఖం తే ప్రతిబుధ్యంతే సుసుఖం ప్రస్వపంతి చ. ౪౩. తస్య రాజ్ఞః శుభై రాజ్యైః కర్మభిర్నిర్వృతా నరాః, యోగక్షేమేణ వృష్ట్యా చ వివర్ధంతే స్వకర్మభిః. ౪౪. స కులీనః సబంధుస్స పురుషః స చ పుణ్యకృత్, స దాతా స చ విక్రాంతో యో దదాతి వసుంధరామ్. ౪౫. ఆదిత్యా ఇవ దీప్యంతే తేజసా భువి మానవాః, దదంతి వసుధాం స్ఫీతాం యే వేదవిదుషి ద్విజే. ౪౬. యథా సస్యాని రోహంతి ప్రకీర్ణాని మహీతలే, తథా కామాః ప్రరోహంతి భూమిదానసమార్జితాః. ౪౭. ఆదిత్యో వరుణో విష్ణుర్బ్రహ్మా సోమో హుతాశనః, శూలపాణిశ్చ భగవాన్ ప్రతినందంతి భూమిదమ్. ౪౮. భూమౌ జాయంతి పురుషా భూమౌ నిష్ఠాం వ్రజంతి చ, చతుర్విధో హి లోకోఽయం యోఽయం భూమిగుణాత్మకః. ౪౯. ఏషా మాతా పితా చైవ జగతః పృథివీపతే, నానయా సదృశం భూతం కించిదస్తి జనాధిప. ౫౦. అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్, బృహస్పతేశ్చ సంవాదమింద్రస్య చ యుధిష్ఠిర. ౫౧. ఇష్ట్వా క్రతుశతేనాథ మహతా దక్షిణావతా, మఘవా వాగ్విదాం శ్రేష్ఠః పప్రచ్ఛేదం బృహస్పతిమ్. ౫౨. మఘవానువాచ.—భగవన్ కేన దానేన స్వర్గతస్సుఖమేధతే, యదక్షయం మహార్ఘం చ తద్బ్రూహి వదతాంవర. ౫౩. భీష్మ ఉవాచ:—ఇత్యుక్తః స సురేంద్రేణ తతో దేవపురోహితః, బృహస్పతిర్బృహత్తేజాః ప్రత్యువాచ శతక్రతుమ్. ౫౪. బృహస్పతిరువాచ:—సువర్ణదానం గోదానం భూమిదానం చ వృత్రహన్, దదదేతాన్మహాప్రాజ్ఞ సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే. ౫౫. న భూమిదానాద్దేవేంద్ర పరం కించిదితి ప్రభో, విశిష్టమితి మన్యామి యథా ప్రాహుర్మనీషిణః. ౫౬. యే శూరా నిహతా యుద్ధే స్వర్యాతా రణగృద్ధినః, సర్వే తే విబుధశ్రేష్ఠ నాతి

క్రామంతి భూమిదమ్. ౫౭. భర్తుర్నిఃశ్రేయసే యుక్తా స్త్యక్తాత్మానో రణే హతాః, బ్రహ్మలోకగతాయుక్తా నాత్యక్రామంతి భూమిదమ్. ౫౮. పంచపూర్వాహి పురుషాః షడన్యే వసుధాం గతాః, ఏకాదశదదద్భూమిం పరిత్రాతీహ మానవః. ౫౯. రత్నోపకీర్ణాం వసుధాం యో దదాతి పురందర, స ముక్తస్సర్వకలుషైః స్స్వర్గలోకే మహీయతే. ౬౦. మహీం స్ఫీతాం దదద్రాజా సర్వకామగుణాన్వితామ్, రాజాధిరాజో భవతి తద్ధి దానమనుత్తమమ్. ౬౧. సర్వకామసమాయుక్తాం కాశ్యపీం యః ప్రయచ్ఛతి, సర్వభూతాని మన్యంతే మాం దదాతీతి వాసవ. ౬౨. సర్వకామదుఘాం ధేనుం సర్వకామగుణాన్వితామ్, దదాతి యస్సహస్రాక్ష స్వర్గం యాతి స మానవః. ౬౩. మధుసర్పిః ప్రవాహిణ్యః పయోదధివహాస్తథా, సరిత స్తర్పయంతీహ సురేంద్ర వసుధాప్రదమ్. ౬౪. భూమిప్రదానాన్నృపతి ర్ముచ్యతే సర్వకిల్బిషాత్, నహి భూమిప్రదానేన దానమన్యద్విశిష్యతే. ౬౫. దదాతి యః సముద్రాంతాం పృథివీం శస్త్రనిర్జితామ్, తం జనాః కథయంతీహ యావద్భవతి గౌరియమ్. ౬౬. పుణ్యామృద్ధిరసాం భూమిం యో దదాతి పురందర, న తస్య లోకాః క్షీయంతే భూమిదానగుణాన్వితాః. ౬౭. సర్వథా పార్థివేనేహ సతతం భూమిమిచ్ఛతా, భూర్దేయా విధివచ్ఛక్ర పాత్రే సుఖమభీప్సునా. ౬౮. అపి కృత్వా నరః పాపం భూమిం దత్త్వా ద్విజాతయే, సముత్సృజతి తత్పాపం జీర్ణం త్వచమివోరగః. ౬౯. సాగరాః సరితః శైలాః కాననాని చ సర్వశః, సర్వమేతన్నరశ్శక్ర దదాతి వసుధాం దదత్. ౭౦. తటాకాన్యుదపానాని స్రోతాంసి చ సరాంసి చ, స్నేహాః సర్వరసాంశ్చైవ దదాతి వసుధాం దదత్. ౭౧. ఓషధీర్వీర్యసంపన్నా నగాః పుష్పఫలాన్వితాః, కాననోపలశైలాంశ్చ దదాతి వసుధాం దదత్. ౭౨. అగ్నిష్టోమప్రభృతిభి రిష్ట్వా చ స్వాప్తదక్షిణైః, న తత్ఫలమవాప్నోతి భూమిదానాద్యదశ్నుతే. ౭౩. దాతా దశానుగృహ్ణాతి దశహంతి తదాక్షిపన్, పూర్వదత్తాం హరన్ భూమిం నరకాయోపగచ్ఛతి. ౭౪. న దదాతి ప్రతిశ్రుత్య దత్త్వాపి చ హరేత్తు యః, సబద్ధో వారుణైః పాశై స్తప్యతే మృత్యుశాసనాత్. ౭౫. ఆహితాగ్నిం సదా యజ్ఞం కృశవృత్తిం ప్రియాతిథిమ్, యే భజంతి ద్విజశ్రేష్ఠం నోపసర్పంతి తే యమమ్. ౭౬. బ్రాహ్మణేష్వనృణీభూతః పార్థివస్స్యాత్పురందర, ఇతరేషాం తు వర్ణానాం తారయే త్కృశదుర్బలాన్. ౭౭. నాచ్ఛింద్యాత్స్పర్శితాం భూమిం పరేణ త్రిదశాధిప, బ్రాహ్మణస్య సురశ్రేష్ఠ కృశవృత్తేః కదాచన. ౭౮.

యథాశ్రుపతితం తేషాం దీనానామథ సీదతామ్, బ్రాహ్మణానాం హృతే క్షేత్రే హన్యాత్త్రిపురుషం కులమ్. ౭౯. భూమిపాలం చ్యుతం రాష్ట్రాద్యస్తు సంస్థాపయేన్నరః, తస్య వాసస్సహస్రాక్ష నాకపృష్ఠే మహీయతే. ౮౦. ఇక్షుభి స్సంతతాం భూమిం యవగోధూమశాలినీమ్, గోఽశ్వవాహనపూర్ణాం వా బాహువీర్యాదుపార్జితామ్. ౮౧. నిధిగర్భాం దదద్భూమిం సర్వరత్నపరిచ్ఛదామ్, అక్షయాన్ లభతే లోకాన్ భూమిసత్రం హి తస్య తత్. ౮౨. విధూయ కలుషం సర్వం విరజా స్సమ్మతస్సతామ్, లోకే మహీయతే సద్భి ర్యోదదాతి వసుంధరామ్. ౮౩. యథాప్సుపతితశ్శక్ర తైలబిందుర్విసర్పతి, తథా భూమికృతం దానం సస్యేసస్యే వివర్ధతే. ౮౪. యే రణాగ్రే మహీపాలా శ్శూరా స్సమితిశోభనాః, బధ్యంతేభిముఖా శ్శక్ర బ్రహ్మలోకం వ్రజంతి తే. ౮౫. నృత్యగీతపరా నార్యో దివ్యమాల్యవిభూషితాః, ఉపతిష్ఠంతి దేవేంద్ర తథా భూమిప్రదం దివి. ౮౬. మోదతే చ సుఖం స్వర్గే దేవగంధర్వపూజితః, యో దదాతి మహీం సమ్యగ్విధినేహ ద్విజాతయే. ౮౭. శతమప్సరసశ్చైవ దివ్యమాల్యవిభూషితాః, ఉపతిష్ఠంతి దేవేంద్ర బ్రహ్మలోకే ధరాప్రదమ్. ౮౮. ఉపతిష్ఠంతి పుష్పాణి సదా భూమిప్రదం నరమ్, శంఖభద్రాసనం ఛత్రం వరాశ్వా వరవాహనమ్. ౮౯. భూమిప్రదానా త్పుష్పాణి హిరణ్యనిచయాస్తథా, ఆజ్ఞా సదాఽప్రతిహతా జయశబ్దావసూని చ. ౯౦. భూమిదానస్య పుణ్యాని ఫలం స్వర్గః పురందర, హిరణ్యపుష్పాశ్చౌషధ్యః కుశకాంచనశాద్వలాః. ౯౧. అమృతప్రసవాం భూమిం ప్రాప్నోతి పురుషో దదత్, నాస్తి భూమిసమం దానం నాస్తి మాతృసమో గురుః. ౯౨. నాస్తి సత్యసమో ధర్మో నాస్తి దానసమో నిధిః, ఏతదాంగిరసా చ్ఛ్రుత్వా వాసవో వసుధామిమామ్. ౯౩. వసురత్నసమాకీర్ణాం దదావంగిరసే తదా, య ఇదం శ్రావయేచ్ఛ్రాద్ధే భూమిదానస్యసంభవమ్. ౯౪. న తస్య రక్షసాం భాగో నాసురాణాం భవత్యుత, అక్షయం చ భవేద్దత్తం పితృభ్య స్తన్నసంశయః. ౯౫. తస్మాచ్ఛ్రాద్ధేష్విదం విద్వాన్ భుంజతః శ్రావయేద్ద్విజాన్, ఇత్యేతత్సర్వదానానాం శ్రేష్ఠముక్తం తవానఘ. ౯౬. మయా భరతశార్దూల కిం భూయః శ్రోతుమిచ్ఛసి. ౯౭.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, ద్విషష్టితమోఽధ్యాయః.

దానధర్మకథనమ్.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—కాని దానాని లోకేఽస్మిన్ దాతుకామో మహీపతిః, గుణాధికేభ్యో విప్రేభ్యో దద్యాద్భరతసత్తమ. ౧. కేనతుష్యంతి తేసద్యః కిం తుష్టాః

ప్రదిశంతి చ, శంస మే తన్మహాబాహో ఫలం పుణ్య కృతం మహత్. ౨. దత్తం కిం ఫలవద్రాజ న్నిహాలోకే పరత్ర చ, భవతః శ్రోతుమిచ్ఛామి తన్మే విస్తరతో వద. ౩. భీష్మఉవాచ:—ఇమమర్థం పురా పృష్టో నారదో దేవ దర్శనః, యదుక్తవా నసౌవాక్యం తన్మే నిగదతశ్శృణు. ౪. నారదఉవాచ:—అన్న మేవ ప్రశంసంతి దేవా ఋషిగణా స్తథా, లోకతంత్రం హి సంజ్ఞాశ్చ సర్వమన్నే ప్రతిష్ఠితమ్. ౫. అన్నేన సదృశం దానం న భూతం న భవిష్యతి, తస్మాదన్నం విశేషేణ దాతుమిచ్ఛంతి మానవాః. ౬. అన్నమూర్జస్కరం లోకే ప్రాణాశ్చాన్నే ప్రతిష్ఠితాః, అన్నేన ధార్యతే సర్వం విశ్వం జగదిదం ప్రభో. ౭. అన్నాద్గృహస్థా లోకేఽస్మిన్ భిక్షవ స్తాపసా స్తథా, అన్నాద్భవంతి వై ప్రాణాః ప్రత్యక్షం నాత్ర సంశయః. ౮. కుటుంబం పీడయిత్వా తు బ్రాహ్మణాయ మహాత్మనే, దాతవ్యం భిక్షవేచాన్న మాత్మనో భూతిమిచ్ఛతా. ౯. బ్రాహ్మణాయాభిరూపాయ యో దద్యాదన్నమ ర్థినే, విదధాతి నిధిం శ్రేష్ఠం పారలౌకికమాత్మనః. ౧౦. శ్రాంతమధ్వని వర్తంతం వృద్ధ మర్హముపస్థితమ్, అర్చయేద్భూతి మన్విచ్ఛన్ గృహస్థో గృహమాగతమ్ ౧౧ క్రోధముత్పతితం హిత్వా సుశీలో వీతమత్సరః, అన్నదః ప్రాప్నుతే రాజన్ దివి చేహ చ యత్సుఖమ్. ౧౨. నావమన్యే దభిగతం న ప్రణుద్యాత్కథంచన, అపి శ్వపాకే శుని వా న దానం విప్రణశ్యతి. ౧౩. యో దద్యాదపరిక్లిష్ట మన్నమధ్వని వర్తతే, శ్రాంతాయాదృష్టపూర్వాయ సమహద్ధర్మమాప్నుయాత్. ౧౪. పితౄన్ దేవా నృషీన్ విప్రా నతిథీంశ్చ జనాధిప, యో నరః ప్రీణయ త్యన్నై స్తస్య పుణ్యఫలం మహత్. ౧౫. కృత్వాతిపాతకం కర్మ యోదద్యాదన్న మర్థినే, బ్రాహ్మణాయ విశేషేణ న స పాపేన ముహ్యతే. ౧౬. బ్రాహ్మణేష్వక్షయం దానమన్నం శూద్రే మహాఫలమ్, అన్నదానం హి శూద్రే చ బ్రాహ్మణస్య విశిష్యతే. ౧౭. న పృచ్ఛే ద్గోత్రచరణం స్వాధ్యాయం దేశ మేవ చ, భిక్షితో బ్రాహ్మణేనేహ దద్యాదన్నం ప్రయాచితః. ౧౮. అన్నదస్యాన్నవృక్షాశ్చ సర్వకామఫల ప్రదాః, భవంతిచేహ చాముత్ర నృపతే ర్నాత్ర సంశయః. ౧౯. ఆశంసతే హి పితరః సువృష్టిమివ కర్షకాః, అస్మాక మపి పుత్రో వా పౌత్రోవా న్నంప్రదాస్యతి ౨౦. బ్రాహ్మణో హి మహద్భూతం స్వయం దేహీతి యాచతి, అకామో వా సకామో వా దత్వా పుణ్యమవాప్నుయాత్. ౨౧. బ్రాహ్మణస్సర్వభూతానామ తిథిః ప్రసృతాగ్రభుక్, విప్రాయ మధిగచ్ఛంతి భిక్షమాణాగృహం సదా. ౨౨. సత్కృతాశ్చ నివర్తంతే తదతీవ ప్రవర్ధతే, మహాభోగే కులే ప్రేత్య జన్మచా

ప్నోతిభారత. ౨3. దత్వాత్వన్నం నరో లోకే యథా స్థానమనుత్తమమ్, నిత్యం మృష్టాన్నదాయీతు స్వర్గే వసతి సత్కృతః. ౨౪. అన్నం ప్రాణా నరాణాం హి సర్వమన్నే ప్రతిష్ఠితమ్, అన్నదః పశుమాన్ పుత్రీ ధనవాన్ భోగవానపి. ౨౫. ప్రాణవాంశ్చాపి భవతి రూపవాంశ్చ తథా నృప, అన్నదః ప్రాణదో లోకే సర్వదః ప్రోచ్యతే తు సః. ౨౬. అన్నం హి దత్వాఽతిథయే బ్రాహ్మణాయ యథావిధి, ప్రదాతా సుఖమాప్నోతి దైవతైశ్చాపి పూజ్యతే. ౨౭. బ్రాహ్మణో హి మహద్భూతం క్షేత్రభూతం యుధిష్ఠిర, ఉప్యతే యత్ర తద్బీజం తద్ధి పుణ్యఫలం మహత్. ౨౮. ప్రత్యక్షం ప్రీతి జననం భోక్తు ర్దాతు ర్భవత్యుత, సర్వాణ్యన్యాని దానాని పరోక్షఫలవంత్యుత. ౨౯. అన్నాద్ధి ప్రసవం యాంతిరతిరన్నాద్ధి భారత, ధర్మార్థావన్నతో విద్ధి రోగనాశం తథాన్నతః. 3౦. అన్నం హ్యమృతమిత్యాహ పురా కల్పే ప్రజాపతిః, అన్నం భువం దివం ఖం చ సర్వమన్నే ప్రతిష్ఠితమ్. 3౧. అన్నప్రణాశే భిద్యంతే శరీరే పంచధాతవః, బలంబలవతోఽపిహ ప్రణశ్యత్యన్నహానితః. 3౨. ఆవాహాశ్చ వివాహాశ్చ యజ్ఞాశ్చాన్నమృతే తథా, నివర్తంతే నరశ్రేష్ఠ బ్రహ్మచాత్ర ప్రలీయతే. 33. అన్నతస్సర్వమేతద్ధి యత్కించిత్ స్థాణుజంగమమ్, త్రిషు లోకేషు ధర్మార్థమన్నం దేయమతోబుధైః. 3౪. అన్నదస్య మనుష్యస్య బలమోజో యశాంసి చ, ఆయుశ్చ వర్ధతే శశ్వత్త్రిషు లోకేషు పార్థివ. 3౫. మేఘేషూర్ధ్వం సన్నిధత్తే ప్రాణానాం పవనః పతిః, తచ్చ మేఘగతం వారి శక్రో వర్షతి భారత. 3౬. ఆదత్తే చ రసాన్ భౌమా నాదిత్యస్స్వగభస్తిభిః, వాయురాదిత్యతస్తాంశ్చ రసాన్ దేవః ప్రవర్షతి. 3౭. తద్యదా మేఘతో వారి పతితంభవతి క్షితౌ, తదా వసుమతీ దేవీ స్నిగ్ధా భవతి భారత. 3౮. తతస్సస్యాని రోహంతి యేన వర్తయతే జగత్, మాంసమేదోఽస్థిశుక్రాణాం ప్రాదుర్భావస్తతః పునః. 3౯. సంభవంతి తతశ్శుక్రాత్ప్రాణినః పృథివీపతే, అగ్నీషోమౌ హి తచ్ఛుక్రం సృజతః పుష్యతశ్చహ. ౪౦. ఏవమన్నాద్ధి సూర్యశ్చ పవనశ్శుక్రమేవ చ, ఏకఏవ స్మృతోరాశి స్తతో భూతాని జజ్ఞిరే. ౪౧. ప్రాణాన్ దదాతి భూతానాం తేజశ్చ భరతర్షభ, గృహమభ్యాగతాయాథ యో దద్యాదన్నమర్థినే. ౪౨. భీష్మఉవాచ:—నారదేనైవముక్తోఽహ మదామన్నం సదానృప, అనసూయుస్త్వమప్యన్నం తస్మాద్దేహి గతజ్వరః. ౪3. దత్వాన్నం విధివద్రాజన్ విప్రేభ్యస్త్వమితిప్రభో, యథావదనురూపేభ్య స్తత స్స్వర్గమవాప్స్యసి. ౪౪. అన్నదానాద్ధియే లోకా స్తాం స్త్వం శృణుజనాధిప, భవనాని ప్రకాశంతే దివితేషాం మహా

త్మనామ్. ౪౫. తారా సంస్థానరూపాణి నానాస్తంభాన్వితాని చ, చంద్రమండలశు
భ్రాణికింకిణీజాలవంతిచ. ౪౬. తరుణాదిత్యవర్ణాని స్థావరాణిచరాణిచ, అనేకశతభౌ
మాని సాంతర్జలచరాణి చ. ౪౭. వైడూర్యార్కప్రకాశాని రౌప్యరుక్మమయాని
చ, సర్వకామఫలాశ్చాపి వృక్షా భవనసంస్థితాః. ౪౮. వాప్యో వీథ్య స్సభాః
కూపా దీర్ఘికాశ్చైవ సర్వశః, ఘోషవంతి చ యానాని యుక్తాన్యథ సహస్రశః.
౪౯. భక్ష్యభోజ్యమయాశ్శైలా వాసాంస్యాభరణాని చ, క్షీరం స్రవంతి
సరిత స్తథాచైవాన్నపర్వతాః. ౫౦. ప్రాసాదాః పాండురాభ్రాభాః శయ్యాశ్చ
కనకోజ్జ్వలాః, తాన్యన్నదాః ప్రపద్యంతే తస్మాదన్నప్రదో భవ. ౫౧. ఏతే లోకాః
పుణ్యకృతా మన్నదానాం మహాత్మనామ్, తస్మాదన్నం ప్రయత్నేన దాతవ్యం
మానవైర్భువి. ౫౨.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, త్రిషష్టితమోఽధ్యాయః.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—శ్రుతం మే భవతో వాక్య మన్నదానస్య యో విధిః,
నక్షత్రయోగస్యేదానీం దానకల్పం బ్రవీహి మే. ౧. భీష్మఉవాచ:—అత్రాప్యుదాహ
రంతీమ మితిహాసం పురాతనమ్, దేవక్యాశ్చైవ సంవాదం మహర్షే ర్నారదస్య చ.
౨. ద్వారకామనుసంప్రాప్తం నారదం దేవదర్శనమ్, పప్రచ్ఛేదం వచః
ప్రశ్నం దేవకీ ధర్మదర్శనమ్. ౩. తస్యాస్సంపృచ్ఛమానాయా దేవర్షి ర్నారద
స్తతః, ఆచష్ట విధివత్సర్వం తచ్ఛృణుష్వ విశాంపతే. ౪. నారదఉవాచ:—కృత్తి
కాసు మహాభాగే పాయసేన ససర్పిషా, సంతర్ప్య బ్రాహ్మణా న్సాధూ న్లోకా
నాప్నోత్యనుత్తమాన్. ౫. రోహిణ్యాం ప్రసృతై ర్మాంసైర్మాషైరన్నేన సర్పిషా,
పయోన్నపానం దాతవ్య మనృణార్థం ద్విజాతయే. ౬. దోగ్ధ్రీం దత్వా సవత్సాం
చ నక్షత్రే సోమదైవతే, గచ్ఛంతి మానుషా ల్లోకాత్స్వర్గలోకమనుత్తమమ్. ౭.
ఆర్ద్రాయాం కృసరం దత్వా తిలమిశ్రముపోషితః, నర స్తరతిదుర్గాణి క్షురధా
రాంశ్చ పర్వతాన్. ౮. పునర్వసావపూపాన్ హి దత్వాన్నాని చ శోభనే,
యశస్వీ రూపసంపన్నో బహ్వన్నే జాయతే కులే. ౯. పుష్యేణ కనకం దత్వా
కృతం వా కృతమేవ చ, అనాలోకేషు లోకేషు సోమవత్స విరాజతే. ౧౦. ఆశ్లే
షాయాం తు యోరూప్య మృషభం వా ప్రయచ్ఛతి, స సర్వభయనిర్ముక్త స్సంభ
వానధితిష్ఠతి. ౧౧. మఘాసు తిలపూర్ణాని వర్ధమానాని మానవః, ప్రదాయ పుత్ర
పశుమానిహప్రేత్య చ మోదతే. ౧౨. ఫల్గునీ పూర్వసమయే బ్రాహ్మణానాము
పోషితః, భక్ష్యా న్ఫాణితసంయుక్తా న్దత్వా సౌభాగ్యమృచ్ఛతి. ౧౩. ఘృతక్షీర

సమాయుక్తం విధివత్ షాష్టికౌదనమ్, ఉత్తరా విషయే దత్వా స్వర్గలోకే మహీయతే. ౧౪. యద్యత్ప్రదీయతేదాన ముత్తరా విషయే నరైః, మహాఫలమనంతం త ద్భవతీతి వినిశ్చయః. ౧౫. హస్తే హస్తిరథం దత్వా చతుర్యుక్తముపోషితః, ప్రాప్నోతి పరమాన్ లోకాన్ పుణ్యకామసమన్వితాన్. ౧౬. చిత్రాయాం వృషభం దత్వా పుణ్యాగంధాంశ్చ భారత, చరంత్యప్సరసాం లోకే రమంతే నందనే తథా. ౧౭. స్వాత్యామథ ధనం దత్వా యదిష్టతమమాత్మనః, ప్రాప్నోతి లోకాన్ సశుభా నిహచైవ మహద్యశః. ౧౮. విశాఖాయామనడ్వాహం ధేనుం దత్వా చ దుగ్ధదామ్, సప్రాసంగం చ శకటం సధాన్యం వస్త్రసంయుతమ్. ౧౯. పితౄన్ దేవాంశ్చ ప్రీణాతి ప్రేత్యచానంత్యమశ్నుతే, న చ దుర్గాణ్యవాప్నోతి స్వర్గలోకం చ గచ్ఛతి. ౨౦. దత్వా యథోక్తం విప్రేభ్యో వృత్తిమిష్టాం స విందతి, నరకాదీంశ్చ సంక్లేశాన్నాప్నోతీతి వినిశ్చయః. ౨౧. అనూరాధాసు ప్రావారం వస్త్రాన్నం సముపోషితః, దత్వా యుగశతంచాపి నరః స్వర్గే మహీయతే. ౨౨. కాలశాకం తు విప్రేభ్యో దత్వా మర్త్యస్సమూలకమ్, జ్యేష్ఠాయామృద్ధిమిష్టాం వై గతిమిష్టాం సగచ్ఛతి. ౨౩. మూలే మూలఫలం దత్వా బ్రాహ్మణేభ్య స్సమాహితః, పితౄన్ ప్రీణయతేచాపి గతిమిష్టాంచ గచ్ఛతి. ౨౪. అథ పూర్వాస్వాషాఢాసు దధిపాత్రా ణ్యుపోషితః, కాలవృత్తోపసంపన్నే బ్రాహ్మణే వేదపారగే. ౨౫. పురుషో జాయతే ప్రేత్య కులేసు బహుగోధనే, ఉదమంథం స సర్పిష్కం ప్రభూతమధుఫాణితమ్. ౨౬. దత్వోత్తరాస్వాషాఢాసు సర్వాన్ కామానవాప్నుయాత్, దుగ్ధం త్వభిజితే యోగే దత్వా మధుఘృతప్లుతమ్. ౨౭. ధర్మనిత్యో మనీషిభ్య స్స్వర్గలోకే మహీయతే, శ్రవణే కంబళం దత్వా వస్త్రాంతరితమేవ వా. ౨౮. శ్వేతేన యాతి యానేన సర్వలోకానసంవృతాన్, గోప్రయుక్తం ధనిష్ఠాసు యానం దత్వా సమాహితః. ౨౯. వస్త్రరాశిధనం సద్యః ప్రేత్య రాజ్యం ప్రపద్యతే, గంధాన్ శతభిషాయోగే దత్వా సాగరుచందనాన్. ౩౦. ప్రాప్నోత్యప్సరసాం గంధాన్ ప్రేత్య గంధాశ్చ శాశ్వతాన్, పూర్వభాద్రపదాయోగే రాజమాషాన్ ప్రదాయతు. ౩౧. సర్వభక్ష్యఫలోపేత స్సవై ప్రేత్య సుఖీభవేత్, ఔరభ్రిముత్తరాయోగే యస్తు మాంసం ప్రయచ్ఛతి. ౩౨. సపితౄన్ ప్రీణయతి వై ప్రేత్యచానంత్యమశ్నుతే, కాంస్యోపదోహనాం ధేనుం రేవత్యాం యః ప్రయచ్ఛతి. ౩౩. సా ప్రేత్య కామానాదాయ దాతారముపతిష్ఠతి, రథమశ్వసమాయుక్తం దత్వాశ్విన్యాం

త్రువః, శుభం దేశమనూచంత యజేమ ఇతి పార్థివ. ౧౮. దేవా ఊచుః—భగవంస్త్వం ప్రభుర్భూమే స్సర్వస్య త్రిదివస్య చ, యజేమహి మహాభాగ యజ్ఞం భవదనుజ్ఞయా. ౧౯. నాననుజ్ఞాతభూమిర్హి యజ్ఞస్య ఫలమశ్నుతే, త్వం హి సర్వస్య జగతః స్థావరస్య చరస్య చ, ప్రభుర్భవసి తస్మాత్త్వం సమనుజ్ఞాతుమర్హసి. ౨౦. బ్రహ్మోవాచ:—దదాని మేదినీభాగం భవద్భ్యోఽహం సురర్షభాః, యస్మిన్ దేశే కరిష్యధ్వం యజ్ఞా కాశ్యపనందనాః. ౨౧. దేవా ఊచుః:—భగవన్ కృతకార్యాః స్మ యక్ష్మహే స్వాప్తదక్షిణైః, ఇమం తు దేశం మునయః పర్యుపాసంతి సర్వదా. ౨౨. తతోఽగస్త్యశ్చ కణ్వశ్చ భృగురత్రిర్వృషాకపిః, అసితో దేవలశ్చైవ దేవయజ్ఞముపాగమన్. ౨౩. తతో దేవా మహాత్మాన ఈజిరే యజ్ఞమచ్యుతమ్, తథా సమాపయామాసు ర్యథాకాలం సురర్షభాః. ౨౪. త ఇష్టయజ్ఞా స్త్రిదశా హిమవత్యచలోత్తమే, షష్ఠమంశం క్రతోస్తస్య భూమిదానం ప్రచక్రిరే. ౨౫. ప్రాదేశమాత్రం భూమేస్తు యోదద్యా దనుపస్కృతామ్, న సీదతి సకృచ్ఛ్రేషు న చ దుర్గాణ్యవాప్నుతే. ౨౬. శీతవాతాతపసహాం గృహభూమిం సుసంస్కృతామ్, ప్ర[illegible] సురలోకస్థః పుణ్యాంతేఽపి న చాల్యతే. ౨౭. ముదితో వసతి ప్రాజ్ఞః శ[illegible] సహ పార్థివ, ప్రతిశ్రయప్రదానాచ్చ సోఽపి స్వర్గే మహీయతే ౨౮. అధ్యా[illegible] జాతః శ్రోత్రియో నియతేంద్రియః, గృహే యస్య వసేత్తుష్టః ప్రధా[illegible] మశ్నుతే. ౨౯. తథా గవార్థే శరణం శీతవర్షసహం దృఢమ్, [illegible]మం తారయతి కులం భరతసత్తమ. ౩౦. క్షేత్రభూమిం దదల్లోకే [illegible]భాం [illegible]శ్రియమవాప్నుయాత్, రత్నభూమిం ప్రదద్యాత్తు కులం వం[illegible]నర్ధయేత్. ౩౧. నచోషరాం న నిర్దగ్ధాం మహీం దద్యాత్క[illegible]దాచన, శ్మశాన పరీతాం చ న చ పాపనిషేవితామ్. ౩౨. పారక్యే భూమిదేశే [illegible]గాణాం నిర్వపేత్తు యః, తద్భూమిస్వామిపితృభిః శ్రాద్ధకర్మ విహన్యతే. ౩౩. [illegible] మహీం దద్యాత్స్వల్పామపి విచక్షణః, పిండఃపితృభ్యో దత్తో వై [illegible]ం భవతి శాశ్వతః. ౩౪. అటవీపర్వతాశ్చైవ నద్యస్తీర్థాని యాని చ, సర్వాణ్యస్వామికాన్యాహు ర్నహి తత్రపరిగ్రహః. ౩౫. ఇత్యేతద్భూమిదానస్య ఫ[illegible] విశాంపతే, అతః పరంతు గోదానం కీర్తయిష్యామి తేఽనఘ. ౩౬. గా[illegible]కా స్తప[illegible] స్విభ్యో యస్మాత్సర్వేభ్య ఏవ చ, తస్మాన్మహేశ్వరో దేవ స్తపస్తాభిస్సహ [illegible] ౩౭. బ్రహ్మలోకే వసంత్యేతా స్సోమేన సహ భారత, యాం తాం బ్రహ్మర్షయః సిద్ధాః

ప్రాప్నువంతి పరాంగతిమ్. ౩౮. పయసా హవిషా దధ్నా శకృతాచాథ చర్మణా, అస్థిభిశ్చోపకుర్వంతి శృంగైర్వాలైశ్చ భారత. ౩౯. నాసాం శీతాతపౌ స్యాతాం సదైతాః కర్మ కుర్వతే, నవర్షవిషయంవాపి దుఃఖమాసాం భవత్యుత. ౪౦. బ్రాహ్మణైః సహితా యాంతి తస్మాత్పారమకం పదమ్, ఏకం గోబ్రాహ్మణం తస్మాత్ప్రవదంతి మనీషిణః. ౪౧. రంతిదేవస్య యజ్ఞేతాః పశుత్వేనోపకల్పితాః, అతశ్చర్మణ్వతీ రాజన్ గోచర్మభ్యః ప్రవర్తితా. ౪౨. పశుత్వాచ్చవినిర్ముక్తాః ప్రదానాయోపకల్పితాః, తా ఇమా విప్రముఖ్యేభ్యో యో దదాతి మహీపతే. ౪౩. నిస్తరేదాపదం కృచ్ఛ్రాం విషమస్థోఽపి పార్థివః, గవాంసహస్రదః ప్రేత్య నరకం న ప్రపద్యతే. ౪౪. సర్వత్ర విజయంచాపి లభతే మనుజాధిప, అమృతం వై గవాం క్షీరమిత్యాహ త్రిదశాధిపః. ౪౫. తస్మాద్దదాతి యో ధేనుమమృతం స ప్రయచ్ఛతి, అగ్నీనామవ్యయం హ్యేతద్ధవ్యం వేదవిదో విదుః. ౪౬. తస్మాద్దదాతి యో ధేనుం సహవ్యం సంప్రయచ్ఛతి, స్వర్గోవా మూర్తిమానేషవృషభం యో గవాం పతిమ్. ౪౭. విప్రే గుణయుతే దద్యాత్సవై స్వర్గే మహీయతే, ప్రాణా వై ప్రాణినామేతే ప్రోచ్యంతే భరతర్షభ. ౪౮. తస్మాద్దదాతి యో ధేనుం ప్రాణానేష ప్రయచ్ఛతి, గావః శరణ్యా భూతానామితి వేదవిదో విదుః. ౪౯. తస్మాద్దదాతి యో ధేనుం శరణం స ప్రయచ్ఛతి, న వధార్థం ప్రదాతవ్యా న కీనాశే న నాస్తికే. ౫౦. గోజీవనే న దాతవ్యా తథా గౌర్భరతర్షభ, దదత్స తాదృశానాం వై నరోగాం పాపకర్మణామ్. ౫౧. అక్షయం నరకం యాతీత్యేవమాహుర్మనీషిణః, న కృశాం నాపవత్సాం వా వంధ్యాం రోగాన్వితాం తథా. ౫౨. న వ్యంగాం న పరిశ్రాంతాం దద్యాద్గాం బ్రాహ్మణాయ చ, దశగోసహస్రదో హి శక్రేణ సహ మోదతే. ౫౩. అక్షయాన్ లభతే లోకాన్నరః శతసహస్రదః, ఇత్యేతద్గోప్రదానం చ తిలదానం చ కీర్తితమ్. ౫౪. తథా భూమిప్రదానం చ శృణుష్వాన్నే చ భారత, అన్నదానం ప్రదానం హి కౌంతేయ పరిచక్షతే. ౫౫. అన్నస్య హి ప్రదానేన రంతిదేవో దివంగతః, శ్రాంతాయ క్షుధితాయాన్నం యః ప్రయచ్ఛతి భూమిపః. ౫౬. స్వాయంభువం మహాస్థానం స గచ్ఛతి నరాధిప, న హిరణ్యైర్న వాసోభి ర్నాన్యదానేన భారత. ౫౭. ప్రాప్నువంతి నరాః శ్రేయో యథాహ్యన్నప్రదాః ప్రభో, అన్నం వై ప్రథమే ద్రవ్యమన్నంశ్రీశ్చ పరా మతా. ౫౮. అన్నాత్ప్రాణః ప్రభవతి తేజో వీర్యం బలం తథా, సద్యో దదాతి యశ్చాన్నం సదైకాగ్రమనా నరః. ౫౯. న స దుర్గాణ్యవా

ప్రోక్తే త్యేవ మహా పరాశరః, అర్చయిత్వా యథాన్యాయం దేవేభ్యోఽన్నం నివేదయేత్. ౬౦. యదన్నాహి నరా రాజం స్తదన్నా స్తస్య దేవతాః, కౌముద్యాం శుక్లపక్షే తు యోఽన్నదానం కరోత్యుత. ౬౧. స సంతరతి దుర్గాణి ప్రేత్యచానంత్యమశ్నుతే, అభుక్త్వాతిథయే చాన్నం ప్రయచ్ఛేద్యః సమాహితః ౬౨. స వై బ్రహ్మవిదో లోకాన్ ప్రాప్నుయాద్భరతర్షభ, స కృచ్ఛ్రామాపదం ప్రాప్త శ్చాన్నదః పురుష స్తరేత్. ౬౩. పాపం తరతి వై చేహ సుకృతంచాపకర్షతి, ఇత్యేతదన్నదానస్య తిలదానస్య చైవహ, భూమిదానస్య చ ఫలం గోదానస్య చ కీర్తితమ్. ౬౪.

అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, షట్షష్టితమోఽధ్యాయః.

యుధిష్ఠిర ఉవాచ— శ్రుతం దానఫలం తాత యత్త్వయా పరికీర్తితమ్, అన్నదానం విశేషేణ ప్రశస్తమిహ భారత ౧. పానీయదానమేవైతత్కథం చేహ మహాఫలమ్, ఇత్యేతచ్ఛ్రోతుమిచ్ఛామి విస్తరేణ పితామహ. ౨. భీష్మఉవాచ:— హంత తే కథయిష్యామి యథావద్భరతర్షభ, గదత స్తన్మమాద్యేహ శృణు సత్యపరాక్రమ. ౩. పానీయదానాత్ప్రభృతిసర్వం వక్ష్యామి తేఽనఘ, యదన్నం యచ్చ పానీయం సంప్రదాయాశ్నుతే నరః. ౪. న తస్మాత్పరమం దానం కించిదస్తీతి మే మనః, అన్నాత్ప్రాణభృతస్తాత ప్రవర్ధంతే హి సర్వశః. ౫. తస్మాదన్నం పరంలోకే సర్వలోకేషు కథ్యతే, అన్నాత్ బలం చ తేజశ్చ ప్రాణినాం వర్ధతే సదా. ౬. అన్నదానమత స్తస్మా చ్ఛ్రేష్ఠమాహ ప్రజాపతిః, సావిత్ర్యాహ్యపి కౌంతేయ శ్రుతం తే వచనం శుభమ్. ౭. యతశ్చ యద్యథాచైవ దేవసత్రే మహామతే, అన్నేదత్తే నరేణేహ ప్రాణాదత్తా భవంత్యుత. ౮. ప్రాణదానాద్ధి పరమం న దానమిహ విద్యతే, శ్రుతం హి తే మహాబాహో లోమశస్యాపి తద్వచః. ౯. ప్రాణాన్ దత్త్వా కపోతాయ యత్ప్రాప్తం శిబినా పురా, తాం గతిం లభతే దత్త్వా ద్విజస్యాన్నం విశాంపతే. ౧౦. తస్మాద్విశిష్టా గచ్ఛంతి ప్రాణదా ఇతి నః శ్రుతమ్, అన్నంచాపి ప్రభవతి పానీయాత్కురుసత్తమ. ౧౧. నీరజాతేన హి వినా నకించిత్సంప్రవర్తతే, నీరజాతశ్చ భగవాన్ సోమో గ్రహగణేశ్వరః. ౧౨. అమృతం చ సుధాచైవ స్వధాచైవామృతం తథా, ఔషధ్యో మహారాజ వీరుధశ్చ జలోద్భవాః. ౧౩. యతః ప్రాణభృతాం ప్రాణా స్సంభవంతి విశాంపతే, దేవానామమృతం హ్యన్నం నాగానాం చ సుధా తథా. ౧౪. పితౄణాం చ స్వధా ప్రోక్తా పశూనాం చాపి వీరుధః, అన్నమేవ మనుష్యాణాం ప్రాణానాహు

ర్మనీషిణః. ౧౫. తచ్చ సర్వం నరవ్యాఘ్ర పానీయాత్సంప్రవర్తతే, తస్మాత్పానీయదానాద్వై న పరం విద్యతే క్వచిత్. ౧౬. తచ్చ దద్యాన్నరో నిత్యం య ఇచ్ఛేద్భూతిమాత్మనః, ధన్యం యశస్య మాయుష్యం జలదానమిహోచ్యతే. ౧౭. శత్రూంశ్చాప్యధికౌంతేయ సదా తిష్ఠతి తోయదః, సర్వకామానవాప్నోతి కీర్తించైవ హి శాశ్వతీమ్. ౧౮. ప్రేత్యచానంత్యమశ్నుతి పాపేభ్యశ్చ ప్రముచ్యతే, తోయదో మనుజవ్యాఘ్ర స్వర్గం గత్వా మహీద్యుతే. అక్షయాన్సమవాప్నోతి లోకానిత్యబ్రవీన్మనుః. ౧౯.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, సప్తషష్టితమోఽధ్యాయః.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—తిలానాం కీదృశం దానమథ దీపస్య చైవహి, అన్నానాం వాససాంచైవ భూయఏవ బ్రవీహి మే. ౧. భీష్మఉవాచ:—అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్, బ్రాహ్మణస్య చ సంవాదం యమస్య చ యుధిష్ఠిర. ౨. మధ్యదేశే మహాన్గ్రామో బ్రాహ్మణానాం బభూవహ, గంగాయమునయోర్మధ్యే యామునస్య గిరేరధః. ౩. పర్ణశాలేతివిఖ్యాతో రమణీయో నరాధిప, విద్వాంసస్తత్ర భూయిష్ఠా బ్రాహ్మణాశ్చావసంస్తథా. ౪. అథ ప్రాహ యమః కంచిత్పురుషం కృష్ణవాససమ్, రక్తాక్షమూర్ధ్వరోమాణం కాకజంఘాక్షినాసికమ్. ౫. గచ్ఛ త్వం బ్రాహ్మణగ్రామం తతో గత్వా తమానయ, అగస్త్యం గోత్రతశ్చాపి నామతశ్చాపి శర్మిణమ్. ౬. శమే నివిష్టం విద్వాంస మధ్యాపకమనావృతమ్, మాచాన్యమానయేథాస్త్వం సగోత్రం తస్య పార్శ్వతః. ౭. సహి తాదృగ్గుణస్తేన తుల్యోఽధ్యయనజన్మనా, అపత్యేషు తథా వృత్తే సమస్తేనైవ ధీమతా. ౮. తమానయ యథోద్దిష్టం పూజాకార్యా హి తస్య వై, స గత్వా ప్రతికూలం తచ్చకార యమశాసనమ్. ౯. తమాక్రమ్యానయామాస ప్రతిషిద్ధో యమేనయః, తస్మై యమస్సముత్థాయ పూజాం కృత్వా చ వీర్యవాన్. ౧౦. ప్రోవాచ నీయతామేష సోఽన్య ఆనీయతామితి, ఏవముక్తేతు వచనే ధర్మరాజేన సద్విజః ౧౧. ఉవాచ ధర్మరాజానం నిర్విణ్ణోఽధ్యయనేన వై, యో మే కాలో భవేచ్ఛేషస్తంవసేయమిహాచ్యుత. ౧౨. యమఉవాచ:—నాహం కాలస్య విహితం ప్రాప్నోమీహ కథంచన, యోహిధర్మం చరతి వై తం తు జానామి కేవలమ్. ౧౩. గచ్ఛ విప్ర త్వమద్యైవ ఆలయం స్వం మహాద్యుతే, బ్రూహి సర్వం యథా స్వైరం కరవాణి కిమచ్యుత. ౧౪. బ్రాహ్మణఉవాచ:—యత్తత్ర కృత్వా సుమహత్పుణ్యం స్యాత్తద్బ్రవీహి మే, సర్వస్య హి ప్రమాణం త్వం త్రైలోక్యస్యాపి సత్తమ. ౧౫.

యమఉవాచ:— శృణు తత్త్వేన విప్రర్షే ప్రధానవిధిముత్తమమ్, తిలాః పరమకం దానం పుణ్యంచైవేహ శాశ్వతమ్. ౧౬. తిలాశ్చసంప్రదాతవ్యా యథాశక్తి ద్విజర్షభ, నిత్యదానాత్సర్వకామాంస్తిలానిర్వర్తయంత్యుత. ౧౭. తిలాన్ శ్రాద్ధే ప్రశంసంతి దానమేతద్ధ్యనుత్తమమ్, తాన్ ప్రయచ్ఛస్వ విప్రేభ్యో విధిదృష్టేన కర్మణా. ౧౮. వైశాఖ్యాం పౌర్ణమాస్యాం తు తిలాన్ దద్యాద్ద్విజాతిషు, తిలా భక్షయితవ్యాశ్చ సదాత్వాలంభనం చ తైః. ౧౯. కార్యం సతతమిచ్ఛద్భిః శ్రేయస్సర్వాత్మనా గృహే, తథాపస్సర్వదా దేయాః పేయాశ్చైవ న సంశయః. ౨౦. పుష్కరిణ్యస్తటాకాని కూపాంశ్చైవాత్ర ఖానయేత్, ఏతత్సుదుర్లభతరమిహలోకే ద్విజోత్తమ. ౨౧. ఆపో నిత్యం ప్రదేయాస్తే పుణ్యం హ్యేతదనుత్తమమ్, ప్రపాశ్చకార్యాదానార్థం నిత్యం తే ద్విజసత్తమ, భుక్తే ఉప్యథప్రదేయం తు పానీయం వై విశేషతః. ౨౨. భీష్మఉవాచ:— ఇత్యుక్తే స తదా తేన యమదూతేన వై గృహాన్, నీతశ్చకారయామాస సర్వం తద్యమశాసనమ్ ౨౩. నీత్వా తం యమదూతోఽపి గృహీత్వా శర్మిణం తదా, యయౌ స ధర్మరాజాయ న్యవేదయతచాపితమ్. ౨౪. తం ధర్మరాజో ధర్మజ్ఞం పూజయిత్వా ప్రతాపవాన్, కృత్వా చ సంవిదం తేన విససర్జ యథాగతమ్. ౨౫. తస్యాపి చ యమస్సర్వ ముపదేశం చకార హ, ప్రత్యేత్య చ తతస్సర్వం చకారోక్తం యమేన తత్. ౨౬. తథా ప్రశంసతే దీపాన్ యమః పితృహితేప్సయా, తస్మాద్దీపప్రదో నిత్యం సంతారయతి వై పితౄన్. ౨౭. దాతవ్యాస్సతతం దీపాస్తస్మాద్భరతసత్తమ, దైవతానాం పితౄణాం చ చక్షుష్యం చాత్మనో విభో. ౨౮. రత్నదానం చ సుమహత్పుణ్యముక్తం జనాధిప, యస్తాన్ విక్రీయ యజతే బ్రాహ్మణోహ్యభయంకరమ్. ౨౯. యద్వై దదాతి విప్రేభ్యో బ్రాహ్మణః ప్రతిగృహ్య వై, ఉభయోః స్యాత్తదక్షయ్యం దాతురాదాతురేవ చ. ౩౦. యో దదాతి స్థితః స్థిత్యాం తాదృశాయ ప్రతిగ్రహమ్, ఉభయోరక్షయం ధర్మం తం మనుః ప్రాహ ధర్మవిత్. ౩౧. వాససాం సంప్రదానేన స్వదారనిరతోనరః, సువర్ణశ్చ సువేషశ్చ భవతీత్యనుశుశ్రుమ. ౩౨. గావస్సువర్ణం చ తథా తిలాశ్చైవానువర్ణితాః, బహుశః పురుషవ్యాఘ్ర వేదప్రామాణ్యదర్శనాత్. ౩౩. వివాహాంశ్చైవ కుర్వీత పుత్రానుత్పాదయేత చ, పుత్రలాభో హి కౌరవ్య సర్వలాభాద్విశిష్యతే. ౩౪.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, అష్టషష్టితమోఽధ్యాయః.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:— భూయ ఏవ కురుశ్రేష్ఠ దానానాం విధిముత్తమమ్,

కథయస్వ మహాప్రాజ్ఞ భూమిదానం విశేషతః. ౧. పృథివీం క్షత్రియో దద్యాత్
బ్రాహ్మణాయేష్టకర్మణే, విధివత్ప్రతిగృహ్ణీయా న్నత్వన్యో దాతుమర్హతి. ౨.
సర్వవర్ణైస్తు యచ్ఛక్యం ప్రదాతుం ఫలకాంక్షిభిః, వేదే వా యత్సమాఖ్యాతం తన్మే
వ్యాఖ్యాతుమర్హసి. ౩. భీష్మఉవాచ:—తుల్యనామాని దేయాని త్రీణి తుల్యఫ
లాని చ, సర్వకామఫలానీహ గావః పృథ్వీ సరస్వతీ. ౪. యో బ్రూయాచ్చాపి
శిష్యాయ ధర్మ్యాం బ్రాహ్మీం సరస్వతీమ్, పృథివీ గోప్రదానాభ్యాం తుల్యం సఫల
మశ్నుతే. ౫. తథైవ గాః ప్రశంసంతి నతు దేయం తతఃపరమ్, సన్నికృష్ట ఫలా
స్తాహి లబ్ధార్థాశ్చ యుధిష్ఠిర. ౬. మాతరస్సర్వభూతానాం గావస్సర్వసుఖప్రదాః,
వృద్ధింకాంక్షతా నిత్యం గావః కార్యాః ప్రదక్షిణాః. ౭. సంతాడ్యా నతు పాదేన
గవాం మధ్యే న చ వ్రజేత్, మంగళాయతనం దేవ్య స్తస్మాత్పూజ్యాస్సదైవ హి.
౮. ప్రచోదనం దేవకృతం గవాం కర్మసు వర్తతామ్, పూర్వమేవాక్షరం చాన్య
దభిధేయం తతఃపరమ్. ౯. ప్రచారే వా నిపాతే వా బుధో నోద్వేజయేత గాః,
తృషితా హ్యభివీక్షంత్యో నరం హన్యుస్సబాంధవమ్. ౧౦. పితృసద్మాని సతతం
దేవతాయతనాని చ, పూయంతే శకృతా యాసాం పూతం కిమధికం తతః. ౧౧.
ఘాసముష్టిం పరగవే దద్యాత్సంవత్సరం తు యః, అకృత్వా స్వయమాహారం
వ్రతం తత్సార్వకామికమ్. ౧౨. స హి పుత్త్రా న్యశోర్థం చ శ్రియం చాప్యధి
గచ్ఛతి, నాశయత్యశుభం చైవ దుఃస్వప్నం చాప్యపోహతి. ౧౩. యుధిష్ఠిరఉవాచ:-
దేయాః కిం లక్షణా గావః కాశ్చాపి పరివర్జయేత్, కీదృశాయ ప్రదాతవ్యా న
దేయాః కీదృశాయ చ. ౧౪. భీష్మఉవాచ:—అసద్వృత్తాయ పాపాయ లుబ్ధాయా
నృతవాదినే, హవ్యకవ్య వ్యపేతాయ న దేయా గౌః కథంచన. ౧౫. భిక్షవే బహు
పుత్త్రాయ శ్రోత్రియాయాహితాగ్నయే, దత్వా దశ గవాం దాతా లోకానా
ప్నోత్యనుత్తమాన్. ౧౬. యశ్చైవ ధర్మం కురుతే తస్య ధర్మఫలం చ యత్,
సర్వస్యైవాంశభాగ్దాతా తన్నిమిత్తం ప్రవృత్తయః. ౧౭. యశ్చైనముత్పా
దయతే యశ్చైనం త్రాయతే భయాత్, యశ్చాస్య కురుతే వృత్తిం సర్వే తే పితరస్త్రయః.
౧౮. కల్మషం గురుశుశ్రూషా హంతి మానో మహద్యశః, అపుత్త్రతాం త్రయః పుత్త్రా
అవృత్తిం దశ ధేనవః. ౧౯. వేదాంతనిష్ఠస్య బహుశ్రుతస్య ప్రజ్ఞానతృప్తస్య జితేంద్రి
యస్య, శిష్టస్య దాంతస్య యతస్య చైవ భూతేషు నిత్యం ప్రియవాదినశ్చ. ౨౦.
యః క్షుద్భయాద్వై న వికర్మ కుర్యా న్మృదుశ్చ శాంతో హ్యతిథిప్రియశ్చ,
వృత్తిం ద్విజాయాతిసృజేత తస్మై యస్తుల్యశీలశ్చ స పుత్త్రదారః. ౨౧. శుభే

పాత్రే యే గుణా గోప్రదానే తావాన్ దోషో బ్రాహ్మణస్వాపహారే, సర్వాపత్సు బ్రాహ్మణస్వాపహారా దారాశ్చైషాం దూరతో వర్జనీయాః. ౨౨.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత అనుశాసనికపర్వణి, ఏకోనసప్తతితమోఽధ్యాయః.

నృగోపాఖ్యానమ్.

భీష్మఉవాచ:—అత్రైవ కీర్త్యతే సద్భి ర్బ్రాహ్మణస్వాభిమర్శనే, నృగేణ సుమహత్కృచ్ఛ్రం యదవాప్తం కురూద్వహ. ౧. నివిశంత్యాం పురా పార్థ ద్వారవత్యామితి శ్రుతిః, అదృశ్యత మహాకూప స్తృణవీరుత్సమావృతః. ౨. ప్రయత్నం తత్ర కుర్వాణా స్తస్మాత్కూపా జ్జలార్థినః, శ్రమేణ మహతా యుక్తా స్తస్మిం స్తోయే సుసంవృతే. ౩. దదృశు స్తే మహాకాయం కృకలాసమవస్థితమ్, తస్య చోద్ధరణే యత్న మకుర్వం స్తే సహస్రశః. ౪. ప్రగ్రహై శ్చర్మపట్టైశ్చ తం బద్ధ్వా పర్వతోపమమ్, నాశక్నువన్ సముద్ధర్తుం తతో జగ్ము ర్జనార్దనమ్. ౫. ఖమావృత్యోదపానస్య కృకలాసః స్థితో మహాన్, తస్య నాస్తి సముద్ధర్తే త్యేత త్కృష్ణే న్యవేదయన్. ౬. స వాసుదేవేన సముద్ధృతశ్చ పృష్టశ్చ కార్యం నిజగాద రాజా, నృగ స్తదాత్మానమథో న్యవేదయ త్పురాతనం యజ్ఞసహస్రయాజినమ్. ౭. తథా బ్రువాణం తు తమాహ మాధవః శుభం త్వయా కర్మ కృతం న పాపకమ్, కథం భవాన్ దుర్గతిమీదృశీం గతో నరేంద్ర తద్బ్రూహి కిమేతదీదృశమ్. ౮. శతం సహస్రాణి గవాం శతం పునః పునః శతాన్యష్టశతాయుతాని, త్వయా పురా దత్తమితీహ శుశ్రుమ నృప ద్విజేభ్యః క్వను తద్గతం తవ. ౯. నృగ స్తతోఽబ్రవీత్కృష్ణం బ్రాహ్మణస్యాగ్నిహోత్రిణః, ప్రోషితస్య పరిభ్రష్టా గౌరేకా మమ గోధనే. ౧౦. గవాం సహస్రే సంఖ్యాతా తదా సా పశుపైర్మమ, సా బ్రాహ్మణాయ మే దత్తా ప్రేత్యార్థమభికాంక్షతా. ౧౧. అపశ్య త్పరిమార్గంశ్చ తాం గాం పరగృహే ద్విజః, మమేయమితి చోవాచ బ్రాహ్మణో యస్య సాఽభవత్. ౧౨. తావుభౌ సమనుప్రాప్తౌ వివదంతౌ భృశజ్వరౌ, భవాన్ దాతా భవాన్ హర్తే త్యథ తౌ మామవోచతామ్. ౧౩. శతేన శతసంఖ్యేన గవాం వినిమయేన వై, యాచే ప్రతిగ్రహీతారం స తు మామబ్రవీదిదమ్. ౧౪. దేశకాలోపసంపన్నా దోగ్ధ్రీ శాంతాతివత్సలా, స్వాదుక్షీరప్రదా ధన్యా మమ నిత్యం నివేశనే. ౧౫. కృశం చ భరతే సా గౌ ర్మమ పుత్రమపస్తనమ్, న సా శక్యా మయా దాతుమిత్యుక్త్వా స జగామ హ. ౧౬. తత స్తమపరం విప్రం యాచే వినిమయేన వై, గవాం శతసహస్రం హి తత్కృతే గృహ్యతా

మితి. ౧౭. బ్రాహ్మణఉవాచ:—న రాజ్ఞాం ప్రతిగృహ్ణామి శక్తోఽహం స్వస్య మార్గణే, సైవ గౌః క్రియతాం శీఘ్రం మమేతి మధుసూదన. ౧౮. రుక్మమశ్వాంశ్చ దదతో రజతం స్యందనాంస్తథా, న జగ్రాహ యయౌ చాపి తదా స బ్రాహ్మణర్షభః. ౧౯. ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు చోదితః కాలధర్మణా, పితృలోకమహం ప్రాప్య ధర్మరాజముపాగమమ్. ౨౦. యమస్తు పూజయిత్వా మాం తతో వచనమబ్రవీత్, నాంతః సంఖ్యాయతే రాజంస్తవ పుణ్యస్య కర్మణః. ౨౧. అస్తి చైవ కృతం పాపమజ్ఞానాత్తదపి త్వయా, చరస్వ పాపం పశ్చాద్వా పూర్వం వా త్వం యథేచ్ఛసి. ౨౨. రక్షితాస్మీతి చోక్తం తే ప్రతిజ్ఞా చానృతా తవ, బ్రాహ్మణస్వస్య చాదానం ద్వివిధస్తే వ్యతిక్రమః. ౨౩. పూర్వం కృచ్ఛ్రం చరిష్యేఽహం పశ్చాచ్ఛుభమితి ప్రభో, ధర్మరాజం బ్రువన్నేవం పతితోఽస్మి మహీతలే. ౨౪. అశ్రౌషం పతితశ్చాహం యమస్యోచ్చైః ప్రభాషతః, వాసుదేవః సముద్ధర్తా భవితా తే జనార్దనః. ౨౫. పూర్ణే వర్షసహస్రాంతే క్షీణే కర్మణి దుష్కృతే, ప్రాప్స్యసే శాశ్వతాఀల్లోకాఞ్జితాన్ స్వేనైవ కర్మణా. ౨౬. కూపేఽఽత్మానమధఃశీర్షమపశ్యం పతితశ్చహ, తిర్యగ్యోనిమనుప్రాప్తం న చ మామజహాత్స్మృతిః. ౨౭. త్వయా తు తారితోఽస్మ్యద్య కిమన్యత్ర తపోబలాత్, అనుజానీహి మాం కృష్ణ గచ్ఛేయం దివమద్య వై. ౨౮. అనుజ్ఞాతస్స కృష్ణేన నమస్కృత్య జనార్దనమ్, విమానం దివ్యమాస్థాయ యయౌ దివమరిందమ. ౨౯. తతస్తస్మిన్ దివం యాతే నృగే భరతసత్తమ, వాసుదేవ ఇమం శ్లోకం జగాద కురునందన. 30. బ్రాహ్మణస్వం న హర్తవ్యం పురుషేణ విజానతా, బ్రాహ్మణస్వం హృతం హంతి నృగం బ్రాహ్మణగౌరివ. 3౧. సతాం సమాగమస్సద్భిర్నాఫలః పార్థ విద్యతే, విముక్తం నరకాత్పశ్య నృగం సాధుసమాగమాత్. 3౨. ప్రదానం ఫలవత్తత్ర ద్రోహస్తత్ర తథాఫలః, అపచారం గవాం తస్మాద్వర్జయేత యుధిష్ఠిర. 33.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, సప్తతితమోఽధ్యాయః.

—౭౧. దానధర్మకథనమ్.—

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—దత్తానాం ఫలసంప్రాప్తిం గవాం ప్రబ్రూహి మేఽనఘ, విస్తరేణ మహాబాహో న హి తృప్యామి కథ్యతామ్. ౧. భీష్మఉవాచ:—అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్, ఋషేరుద్దాలకేర్వాక్యం నాచికేతస్య చోభయోః. ౨. ఋషిరుద్దాలకిర్దీక్షాముపగమ్య తతస్సుతమ్, త్వం మాముపచరస్వేతి నాచికేతమభాషత. 3. సమాప్తే నియమే తస్మిన్ మహర్షిః

పుత్రమబ్రవీత్, ఉపస్పర్శనసక్తస్య స్వాధ్యాయాభిరతస్య చ. ౪. ఇధ్మాదర్భా
న్సుమనసః కలశాంశ్చాభితో జలమ్, విస్మృతం మే తదాదాయ నదీతీరాదిహావ్రజ.
౫. గత్వానవాప్య తత్సర్వం నదీవేగసమాప్లుతమ్, న పశ్యామి తదిత్యేవ పితరం
సోఽబ్రవీన్మునిః. ౬. క్షుత్పిపాసాశ్రమావిష్ట ఋషిరుద్దాలకి స్తదా, యమం
పశ్యేతి తం పుత్రమశపత్సమహాతపాః. ౭. తథా సపిత్రాభిహితో వాగ్వజ్రేణ
కృతాంజలిః, ప్రసీదేతి బ్రువన్నేవ గతసత్త్వో ఽపతద్భువి. ౮. నాచికేతం పితా
దృష్ట్వా పతితం దుఃఖమూర్ఛితః, కిం మయా కృతమిత్యుక్త్వా నిపపాత మహీతలే.
౯. తస్య దుఃఖపరీతస్య స్వం పుత్రమనుశోచతః, వ్యతీతం తదహశ్శేషం సా చోగ్రా తత్ర
శర్వరీ. ౧౦. పిత్ర్యేణాశ్రుప్రపాతేన నాచికేతః కురూద్వహ, ప్రాస్పందచ్ఛయనే
కౌశ్యే వృష్ట్యా సస్యమివ ప్లుతమ్. ౧౧. సపర్యపృచ్ఛత్తం పుత్రం క్షీణం పర్యా
గతం పునః, దివ్యైర్గంధై స్సమాదిగ్ధం క్షీణస్వప్నమివోత్థితమ్. ౧౨. అపి పుత్ర
జితా లోకాః శుభాస్తే స్వేన కర్మణా, దిష్ట్యాచాసి పునః ప్రాప్తో న హి తే మానుషం
వపుః. ౧౩. ప్రత్యక్షదర్శీ సర్వస్య పిత్రా పృష్టో మహాత్మనా, స తాం వార్తాం
పితుర్మధ్యే మహర్షీణాం న్యవేదయత్. ౧౪. కుర్వన్ భవచ్ఛాసనమాశు
యాతో హ్యహం విశాలాం రుచిరప్రభావామ్, వైవస్వతీం ప్రాప్య సభామపశ్యం
సహస్రశో యోజనహేమభాసమ్. ౧౫. దృష్ట్వైవ మామభిముఖమాపతంతం
దేహీతి సహ్యాసనమాదిదేశ, వైవస్వతో ఽర్ఘ్యాదిభి రర్హణైశ్చ భవత్కృతే పూజ
యామాస మాం సః. ౧౬. తతస్త్వహం తం శనకైరవోచం వృతస్సదస్యైరభిపూ
జ్యమానః, ప్రాప్తోఽస్మి తే విషయం ధర్మరాజ లోకానర్హే యానహం తాన్ విధ
త్స్వ. ౧౭. యమోఽబ్రవీన్మాం న మృతోఽపి సౌమ్య యమం పశ్యేత్యాహ సత్వాం
తపస్వీ, పితా ప్రదీప్తాగ్నిసమానతేజా న తచ్ఛక్యమనృతం విప్ర కర్తుమ్. ౧౮.
దృష్టస్తేఽహం ప్రతిగచ్ఛస్వ తాత శోచత్యసౌ తవ దేహస్య కర్తా, దదాని కించాపి
మనః ప్రణీతం ప్రియాతిథే స్తవ కామాన్ వృణీష్వ. ౧౯. తేనైవముక్త స్తమహం
ప్రత్యవోచం ప్రాప్తోఽస్మితే విషయం దుర్నివర్త్యమ్, ఇచ్ఛామ్యహం పుణ్యకృతాన్
సమృద్ధాన్ లోకాన్ ద్రష్టుం యది తేఽహం వరార్హః. ౨౦. యానం సమా
రోప్య తు మాం స దేవో వాహైర్యుక్తం సుప్రభం భానుమత్తత్, స దర్శయా
మాస తదాత్మలోకాన్ సర్వాం స్తథా పుణ్యకృతాన్ ద్విజేంద్ర. ౨౧. అపశ్యం
తత్ర వేశ్మాని తైజసాని మహాత్మనామ్, నానాసంస్థానరూపాణి సర్వరత్న
మయాని చ. ౨౨. చంద్రమండలశుభ్రాణి కింకిణీజాలవంతి చ, అనేకశతభౌమాని

సాంతర్జలచరాణి చ. ౨౩. వైడూర్యార్కప్రకాశాని రూప్యరుక్మమయాని చ, తరుణాదిత్యవర్ణాని స్థావరాణి చరాణి చ. ౨౪. భక్ష్యభోజ్యమయాన్ శైలాన్ వాసాంసి శయనాని చ, సర్వకామఫలాంశ్చైవ వృక్షాన్ భవనసంస్థితాన్. ౨౫. నద్యో వీథ్యః సభా వాప్యో దీర్ఘికాశ్చైవ సర్వశః, ఘోషవంతి చ యానాని యుక్తాన్యథ సహస్రశః. ౨౬. క్షీరస్రవా వై సరితో గిరీంశ్చ సర్పిస్తథా విమలం చాపి తోయమ్, వైవస్వతస్యానుమతాంశ్చ దేశా నదృష్టపూర్వాన్ సుబహూన పశ్యమ్. ౨౭. సర్వాన్ దృష్ట్వా తదహం ధర్మరాజ మవోచం వై ప్రభవిష్ణుం పురాణమ్, క్షీరస్యైతాః సర్పిషశ్చైవ నద్యః శశ్వత్స్రోతాః కస్య భోజ్యాః ప్రదిష్టాః. ౨౮. యమోఽబ్రవీ ద్విద్ధి భోజ్యాస్త్వమేతా యే దాతారః సాధవో గోరసానామ్, అన్యే లోకాశ్శాశ్వతైర్వీతశోకైః సమాకీర్ణా గోప్రదానే రతానామ్. ౨౯. నత్వేవ తాసాం దానమాత్రం ప్రశస్తం పాత్రం కాలో గోవిశేషో విధిశ్చ, జ్ఞాత్వా దేయం విప్రగావోత్తరం హి దుఃఖం జ్ఞాతుం పావకాదిత్యభూతమ్. ౩౦. స్వాధ్యాయవాన్ యోఽతిమాత్రం తపస్వీ వైతానస్థో బ్రాహ్మణః పాత్రమాసామ్, కృచ్ఛ్రోత్సృష్టాః పోషణాభ్యాగతాశ్చ ద్వారైరేతైర్గోవిశేషాః ప్రశస్తాః. ౩౧. తిస్రో రాత్ర్య స్త్వద్భిరుపోష్య భూమౌ తృప్తా గావస్తర్పితేభ్యః ప్రదేయాః, వత్సైః ప్రీతాః సుప్రజాః సోపచారా స్త్ర్యహం దత్త్వా గోరసైర్వర్తితవ్యమ్. ౩౨. దత్త్వా ధేనుం సువ్రతాం కాంస్యదోహాం కల్యాణవత్సామపలాయినీం చ, యావంతి రోమాణి భవంతి తస్యా స్తావద్వర్షాణ్యశ్నుతే స్వర్గలోకమ్. ౩౩. తథానడ్వాహం బ్రాహ్మణేభ్యః ప్రదాయ దాంతం ధుర్యం బలవంతం యువానమ్, కులానుజీవ్యం వీర్యవంతం బృహంతం భుంక్తే లోకాన్ సమ్మితాన్ ధేనుదస్య. ౩౪. గోషు క్షాంతం గోశరణ్యం కృతజ్ఞం వృత్తిగ్లానం తాదృశం పాత్రమాహుః, వృద్ధే గ్లానే సంభ్రమే వామహార్థే కృష్యర్థం వా హోమమహేతోః ప్రసూత్యామ్. ౩౫. గుర్వర్థే వా బాలపుష్ట్యాభిషంగాం గాం వై దాతుం దేశకాలో విశిష్టః, అంతర్జాతాః క్రయజ్ఞా న లబ్ధాః ప్రాణక్రీతా నిర్జితాయాతకాశ్చ. ౩౬. నాచికేత ఉవాచ:—శ్రుత్వా వైవస్వతవచ స్తమహం పునరబ్రువమ్, అభావే గోప్రదాతౄణాం కథం లోకాన్ హి గచ్ఛతి. ౩౭. తతోఽబ్రవీద్యమో ధీమాన్ గోప్రదానపరాం గతిమ్. గోప్రదానానుకల్పంతు గామృతే సంతి గోప్రదాః. ౩౮. అలాభే యో గవాం దద్యాత్ ఘృతధేనుం యతవ్రతః, తస్మై తా ఘృతవాహిన్యః క్షరంతే వత్సలా ఇవ. ౩౯. ఘృతా

లాభే తు యో దద్యా త్తిలధేనుం యతవ్రతః, స దుర్గాత్తారితో ధేన్వా క్షీర
నద్యాం ప్రమోదతే. ౪౦. తిలాలాభే తు యోదద్యా జ్జలధేనుం యత
వ్రతః, స కామప్రవహాం శీతాం నదీ మేతాముపాశ్నుతే. ౪౧. ఏవమేతాని
మే తత్ర ధర్మరాజో న్యదర్శయత్, దృష్ట్వా చ పరమం హర్షమవాపమహమ
చ్యుత. ౪౨. నివేదయేచాహమిమం ప్రియం తే క్రతుర్మహానల్పధనప్రచారః,
ప్రాప్తో మయా తాత సమత్ప్రసూతః ప్రవత్స్యతే వేదవిధిప్రవృత్తః. ౪౩.
శాపోహ్యయం భవతో౽నుగ్రహాయ ప్రాప్తో మయా యత్ర దృష్టో యమో
వై,దానవ్యుష్టిం తత్ర దృష్ట్వా మహాత్మ న్నిష్పందిగ్ధాం దానధర్మాం శ్చరిష్యే. ౪౪.
ఇదం చ మా మబ్రవీద్ధర్మరాజః పునః పునః సంప్రహృష్టో మహర్షే, దానే
న యః ప్రయతో౽భూ త్సదైవ విశేషతో గోప్రదానం చ కుర్యాత్. ౪౫.
శుద్ధోహ్యర్థో నావమన్యస్వ ధర్మ్యే పాత్రే దేయం దేశకాలోపపన్నే,తస్మాద్గావ స్తే
నిత్యమేవ ప్రదేయా మాభూచ్చ తే సంశయః కశ్చిదత్ర. ౪౬. ఏతాః పురా
హ్యదదన్నిత్యమేవ శాంతాత్మానో దానపథే నివిష్టాః, తపాంస్యుగ్రాణ్యప్రతిశంక
మానా స్తేవై దానం ప్రదదుశ్చైవ శక్త్యా. ౪౭. కాలే చ శక్త్యా మత్సరం వర్జ
యిత్వా శుద్ధాత్మానః శ్రద్ధినః పుణ్యశీలాః, దత్త్వా గా వై లోకమముం ప్రపన్నా
దేదీప్యంతే పుణ్యశీలాస్తు నాకే. ౪౮. ఏతద్దానం న్యాయలబ్ధం ద్విజేభ్యః పాత్రే
దత్తం ప్రాపణీయం పరీక్ష్య, కామ్యాష్టమ్యాం వర్తితవ్యం దశాహం రసైర్గవాం
శకృతా ప్రస్నవై ర్వా. ౪౯. దేవవ్రతీ స్యాద్వృషభప్రదానే వేదావాప్తి
ర్గోయుగస్య ప్రదానే, తీర్థావాప్తి ర్గోప్రయుక్తప్రదానే పాపోత్సర్గః కపిలాయాః
ప్రదానే. ౫౦. గామప్యేకాంకపిలాం సంప్రదాయ న్యాయోపేతాం కలుషాద్వి
ప్రముచ్యేత్, గవాం రసాత్పరమం నాస్తి కించిత్ గవాం దానం సుమహత్తద్వ
దంతి. ౫౧. గావో లోకాం స్తారయంతి క్షరంత్యో గావశ్చాన్నం సంజనయంతి
లోకే, య స్తజ్జాన న్నగవాం హార్దమేతి సవై గంతా నిరయం పాపచేతాః. ౫౨.
యెస్తద్దత్తం గోసహస్రం శతం వా దశార్ధం వా దశ వా సాధువత్సమ్, అప్యేకా వై
సాధవే బ్రాహ్మణాయ సాస్యా ముష్మిన్ పుణ్యతీర్థా నదీ వై. ౫౩. ప్రాప్త్యా
పుష్ట్యా లోకసంరక్షణేన గావస్తుల్యా స్సూర్యపాదైః పృథివ్యామ్,శబ్దశ్చైకః సంత
తిశ్చోపభోగా స్తస్మాద్గోదస్సూర్య ఇవావభాతి. ౫౪. గురుం శిష్యోవరయేద్గోప్రదానే
సవై గంతా నియతం స్వర్గమేవ, విధిజ్ఞానాం సుమహాన్ ధర్మ ఏష విధిం హ్యాద్యం
విధయః సంవిశంతి. ౫౫. ఇదం దానం న్యాయలబ్ధం ద్విజేభ్యః పాత్రే దత్త్వా ప్రాప

యేథాః పరీక్ష్య, త్వయ్యా శంసంత్యసురా మానవాశ్చ వయంచాపి ప్రసృతే
పుణ్యశీలే. ౫౮. ఇత్యుక్తోఽహం ధర్మరాజం ద్విజశ్రేష్ఠ ధర్మాత్మానం శిరసాభిప్రణమ్య,
అనుజ్ఞాత స్తేన వైవస్వతేన ప్రత్యాగమం భగవత్పాదమూలమ్. ౫౯.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, ఏకసప్తతితమోఽధ్యాయః.

శక్రప్రశ్నః.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—ఉక్తం తే గోప్రదానం వై నాచికేతమృషిం ప్రతి,
మాహాత్మ్యమపి చైవోక్తముద్దేశేన గవాం ప్రభో. ౧. నృగేణ చ మహద్దుఃఖ
మనుభూతం మహాత్మనా, ఏకాపరాధా దజ్ఞానా త్పితామహ మహామతే. ౨. ద్వార
వత్యాం యథాచాసౌ నివిశంత్యాం సముద్ధృతః, మోక్షహేతురభూత్కృష్ణ స్తద
ప్యవధృతం మయా. ౩. కింత్వస్తి మమ సందేహో గవాం లోకం ప్రతి ప్రభో,
తత్త్వతః శ్రోతుమిచ్ఛామి గోదా యత్ర వసంత్యుత. ౪. భీష్మఉవాచ:— అత్రాప్యు
దాహరంతీమ మితిహాసం పురాతనమ్, యథా పృచ్ఛ త్పద్మయోని మేతదేవ శత
క్రతుః. ౫. శక్రఉవాచ:—స్వర్లోకవాసినాం లక్ష్మీ మభిభూయ స్వయార్చిషా,
గోలోకవాసినం పశ్యే వ్రజతః సంశయోఽత్ర మే. ౬. కీదృశా భగవన్ లోకా
గవాం తద్బ్రూహి మేఽనఘ, యానావసంతి దాతార ఏతదిచ్ఛామి వేదితుమ్ ౭.
కీదృశాః కింఫలాః కింస్విత్పరమస్తత్ర కో గుణః, కథం చ పురుషా స్తత్ర గచ్ఛంతి
విగతజ్వరాః. ౮. కియత్కాలం ప్రదానస్య దాతా చ ఫలమశ్నుతే, కథం బహు
విధం దానం స్యాదల్పమపి వా కథమ్. ౯. బహ్వీనాం కీదృశం దాన మల్పానాం
వాపి కీదృశమ్, అదత్త్వా గోప్రదాః సంతి కేన వా తచ్చ శంస మే. ౧౦. కథం
వా బహుదాతా స్యా దల్పదాత్రా సమః ప్రభో, అల్పప్రదాత్రా బహుదః కథం
స్విత్స్యాదిహేశ్వరః. ౧౧. కీదృశీ దక్షిణా చైవ గోప్రదానే విశిష్యతే, ఏతత్త
థ్యేన భగవన్ మమ శంసితు మర్హసి. ౧౨.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, ద్విసప్తతితమోఽధ్యాయః.

దానధర్మకథనమ్.

పితామహఉవాచ:—యోఽయం ప్రశ్నస్త్వయా పృష్టో గోప్రదానాది
కారితః, నాస్తి ప్రష్టాస్తి లోకేఽస్మిన్ త్వత్తోఽన్యో హి శతక్రతో. ౧. సంతినానా
విధా లోకా యాం స్త్వం శక్ర న పశ్యసి, పశ్యామి యానహం లోకా నేక
పత్న్యశ్చ యాః స్త్రియః. ౨. కర్మభిశ్చాపి శుభైః సువ్రతా ఋషయ స్తథా,
సశరీరా హి తాన్ యాంతి బ్రాహ్మణా శ్శుభబుద్ధయః. ౩. శరీరన్యాసమోక్షేణ

మనసా నిర్మలేన చ, స్వప్నభూతాంశ్చ తాన్ లోకాన్ పశ్యంతీహాపి సువ్రతాః. ४. తే తు లోకా స్సహస్రాక్ష శృణు యాదృగ్గుణాస్వితాః, న తత్ర క్రమతే కాలో న జరా న చ పావకః ౫. తథా నాస్త్యశుభం కించి న్నవ్యాధి స్తత్ర న క్లమః, యద్యచ్చ గావో మనసా తస్మిన్ వాంఛంతి వాసవ. ౬. తత్సర్వం ప్రాప్నువంతి స్మ మమ ప్రత్యక్షదర్శనాత్, కామగాః కామచారిణ్యః కామాత్కామాంశ్చ భుంజతే. ౭. వాప్యస్సరాంసి సరితో వివిధాని వనాని చ, గృహాణి పర్వతాశ్చైవ యావద్ద్రవ్యం చ కించన. ౮. మనోజ్ఞం సర్వభూతేభ్యః సర్వం తత్ర ప్రదృశ్యతే, ఈదృశాద్విపులాల్లోకాన్నాస్తి లోక స్తథావిధః. ౯. తత్ర సర్వసహాః క్షాంతా వత్సలా గురువర్తినః, అహంకారై ర్వి రహితా యాంతి శక్ర నరోత్తమాః ౧౦. య స్సర్వమాంసాని న భక్షయీత పుమాన్ సదా భావితో ధర్మయుక్తః మాతా పిత్రో రర్చితా సత్యయుక్తః శుశ్రూషితా బ్రాహ్మణానా మనింద్యః ౧౧. అక్రోధనో గోషు తథా ద్విజేషు ధర్మే రతో గురుశుశ్రూషకశ్చ, యావజ్జీవం సత్యవృత్తేరతశ్చ దానే రతో యః క్షమీ చాపరాధే. ౧౨. మృదుర్దాంతో దేవపరాయణశ్చ సర్వాతిథిశ్చాపి తథా దయావాన్, ఈదృగ్గుణో మానవ స్తం ప్రయాతి లోకం గవాం శాశ్వతమవ్యయం చ. ౧౩. న పారదారీ పశ్యతి లోకమేతం న వై గురుఘ్నో న మృషా ప్రలాపీ, సదా ప్రవాదీ బ్రాహ్మణేష్వాత్తవైరో దోషై రేతై ర్యశ్చ యుక్తో దురాత్మా. ౧४. న మిత్రధ్రుక్ నైకృతికః కృతఘ్న శ్శఠో ఽనృజు ర్ధర్మవిద్వేషకశ్చ, న బ్రహ్మహా మనసాపి ప్రపశ్యే ద్గవాం లోకం పుణ్యకృతాం నివాసమ్. ౧౫. ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం నిపుణేన సురేశ్వర, గోప్రదానరతానాం తు ఫలం శృణు శతక్రతో. ౧౬. దాయాద్యలబ్ధై రర్థైర్యో గాః క్రీత్వా సంప్రయచ్ఛతి, ధర్మార్జితధనైః క్రీతా స్సలోకా నాప్నుతే ఽక్షయాన్. ౧౭. యో వై ద్యూతే ధనం జిత్వా గాః క్రీత్వా సంప్రయచ్ఛతి, స దివ్యమయుతం శక్ర వర్షాణాం ఫలమశ్నుతే. ౧౮. దాయాద్యా యస్య వై గావో న్యాయాత్ పూర్వై రుపార్జితాః, ప్రదద్యాత్తాః ప్రదాతౄణాం సంభవంత్యక్షయా ధ్రువాః. ౧౯. ప్రతిగృహ్య తు యో దద్యాద్గా స్సంశుద్ధేన చేతసా, తస్యాపీహాక్షయాన్ లోకాన్ ధ్రువాన్ విద్ధి శచీపతే. ౨౦. జన్మప్రభృతి సత్యం చ యో బ్రూయాన్నియతేంద్రియః, గురుద్విజసహః క్షాంత స్తస్య గోభిస్సమాగతిః. ౨౧. న యాతు బ్రాహ్మణో వాచ్యో యదవాచ్యం శచీపతే, మనసా గోషు న ద్రుహ్యే ద్గోవృత్తి ర్గోనుకంపకః. ౨౨. సత్యే ధర్మే చ నిరత స్తస్య శక్ర ఫలం శృణు, గోసహస్రేణ

సమితాతస్య ధేను ర్భవత్యుత. ౨౩. క్షత్రియస్య గుణై రేతైరపి తుల్యఫలం శృణు, తుల్యాపి ద్విజతుల్యా గౌ ర్భవతీతి వినిశ్చయః. ౨౪. వైశ్యస్యైతే యది గుణా స్తస్య పంచశతం భవేత్, శూద్రస్యాపి వినీతస్య చతుర్భాగఫలం స్మృతమ్. ౨౫. ఏతచ్చైనం యోనుతిష్ఠేత యుక్తః సత్యే రతో గురుశుశ్రూషయా చ, దక్షః క్షాంతో దేవతార్థీ ప్రశాంత శ్శుచిర్బుద్ధో ధర్మశీలో ఽనహంవాక్. ౨౬. మహత్ఫలం ప్రాప్యతే స ద్విజాయ దత్వా దోగ్ధ్రీం విధినాఽనేన ధేనుమ్, నిత్యం దద్యాదేకభక్తః సదా చ సత్యే స్థితో గురుశుశ్రూషితా చ. ౨౭. వేదాధ్యాయీ గోషు గోభక్తిమాంశ్చ నిత్యం దృష్ట్వా యోఽభినందేత గాశ్చ, ఆజాతితో యశ్చ గవాం నమేత ఇదం ఫలం శక్ర నిబోధ తస్య. ౨౮. యత్స్యాదిష్ట్వా రాజసూయే ఫలం తు యత్స్యాదిష్ట్వా బహునా కాంచనేన, ఏతత్తుల్యం ఫలమప్యాహురగ్ర్యం సర్వే సంతస్త్వృషయో యే చ సిద్ధాః. ౨౯. యోఽగ్రం భక్తం కించిదప్రాశ్య దద్యా ద్గోభ్యో నిత్యం గోవ్రతీ సత్యవాదీ, శాంతో లుబ్ధో గోసహస్రస్య పుణ్యం సంవత్సరేణాప్నుయా త్సత్యశీలః. ౩౦. యదేకభక్త మశ్నీయా ద్దద్యా దేకం గవాం చ యత్, దశవర్షాణ్యనంతాని గోవ్రతీ గోనుకంపకః. ౩౧. ఏకేనైవ చ భక్తేన యః క్రీత్వా గాం ప్రయచ్ఛతి, యావంతి తస్యా రోమాణి సంభవంతి శతక్రతో. ౩౨. తావత్ప్రదానా త్సగవాం ఫలమాప్నోతి శాశ్వతమ్, బ్రాహ్మణస్య ఫలం హీదం క్షత్రియస్య తు వై శృణు. ౩౩. పంచవార్షికమేవం తు క్షత్రియస్య ఫలం శృణు, తదర్ధేన తు వైశ్యస్య శూద్రో వైశ్యార్ధతః స్మృతః. ౩౪. యశ్చాత్మవిక్రయం కృత్వా గాః క్రీత్వా సంప్రయచ్ఛతి, యావత్సందర్శయేద్గాం వై స తావత్ఫలమశ్నుతే. ౩౫. రోమ్ణిరోమ్ణి మహాభాగ లోకాశ్చాస్యాక్షయాః స్మృతాః, సంగ్రామేష్వర్జయిత్వా తు యో వై గాః సంప్రయచ్ఛతి. ౩౬. ఆత్మవిక్రయతుల్యాస్తా శ్శాశ్వతా విద్ధి కౌశిక. అభావే యో గవాం దద్యాత్తిలధేనుం యతవ్రతః. ౩౭. దుర్గాత్స తారితో ధేన్వా క్షీరనద్యాం ప్రమోదతే. ౩౮. న త్వేవాసాం దానమాత్రం ప్రశస్తం పాత్రం కాలో గోవిశేషో విధిశ్చ, కాలజ్ఞానం విప్ర గవాంతరం హి దుఃఖం జ్ఞాతుం పావకాదిత్యభూతమ్. ౩౯. స్వాధ్యాయాఢ్యం శుద్ధయోనిం ప్రశాంతం వైతానస్థం పాపభీరుం బహుజ్ఞమ్, గోషు క్షాంతం నాతితీక్ష్ణం శరణ్యం వృత్తిగ్లానం తాదృశం పాత్రమాహుః. ౪౦. వృత్తిగ్లానే సీదతిచాతిమాత్రం కృష్యర్థే వా హోమహేతోః ప్రసూతేః, గుర్వర్థం వా బాలసంవృద్ధయే వా ధేనుం దద్యా ద్దేశకాలే విశిష్టే. ౪౧. అంత

జ్ఞాతాః శక్రయా జ్ఞానలబ్ధాః ప్రాణైః క్రీతాస్తేజసా యౌతకాశ్చ, కృచ్ఛ్రోత్సృష్టాః పోషణాభ్యాగతాశ్చ ద్వారైరేతైర్గోవిశేషాః ప్రశస్తాః. ౪౨. బలాన్వితాః శీలబలోపపన్నాః సర్వాః ప్రశంసంతి సుగంధవత్యః, యథా హి గంగా సరితాం వరిష్ఠా తథార్జునీనాం కపిలా వరిష్ఠా. ౪౩. తిస్రో రాత్రీస్త్వద్భిరుపోష్య భూమౌ తృప్తా గావస్తర్పితేభ్యః ప్రదేయాః, వత్సైః పుష్టైః క్షీరపైః సుప్రచారాస్త్ర్యహం తా దత్త్వా గోరసైర్వర్తితవ్యమ్. ౪౪. దత్త్వా ధేనుం సువ్రతాం సాధుదోహాం కల్యాణవత్సామపలాయినీం చ, యావంతి రోమాణి భవంతి చాస్యాస్తావంతి వర్షాణి భవంత్యముత్ర. ౪౫. తథానడ్వాహం బ్రాహ్మణాయ ప్రదాయ ధుర్యం యువానం బలినం వినీతమ్, హలస్య వోఢారమనంతవీర్యం ప్రాప్నోతి లోకాన్ దశధేనుదస్య. ౪౬. కాంతారే బ్రాహ్మణాన్ గాశ్చ యః పరిత్రాతి కౌశిక, క్షేమేణ విప్రముచ్యేరం స్తస్య పుణ్యఫలం శృణు. ౪౭. అశ్వమేధక్రతోస్తుల్యం ఫలం భవతి శాశ్వతమ్, మృత్యుకాలే సహస్రాక్ష యాం వృత్తిమనుకాంక్షతే. ౪౮. లోకాన్ బహువిధాన్ దివ్యాన్ యశ్చాస్య హృది వర్తతే, తత్సర్వం సమవాప్నోతి కర్మణానేన మానవః. ౪౯. గోభిశ్చ సమనుజ్ఞాత స్సర్వత్ర చ మహీయతే, యస్త్వేతేనైవ కల్పేన గాం వనేష్వనుగచ్ఛతి. ౫౦. తృణగోమయపర్ణాశీ నిస్పృహో నియతః శుచిః, అకామం తేన వస్తవ్యం ముదితేన శతక్రతో, మమ లోకే సురైః సార్ధం లోకే యత్రాపి చేచ్ఛతి. ౫౧.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత అనుశాసనికపర్వణి, త్రిసప్తతితమోఽధ్యాయః.

ఇంద్ర ఉవాచ:—జానన్ యో గామపహరేద్విక్రీయాచ్చార్థకారణాత్, ఏతద్విజ్ఞాతుమిచ్ఛామి క్వను తస్య గతిర్భవేత్. ౧. పితామహ ఉవాచ:—భక్షార్థం విక్రయార్థం వా యేఽపహారం హి కుర్వతే, దానార్థం బ్రాహ్మణార్థాయ తత్రేదం శ్రూయతాం ఫలమ్. ౨. విక్రయార్థం హి యో హింస్యాద్భక్షయేద్వా నిరంకుశః, ఘాతయానం హి పురుషం యేతు మన్యేయురర్థినః. ౩. ఘాతకః ఖాదకో వాపి తథా యశ్చానుమన్యతే, యావంతి తస్యా రోమాణి తావద్వర్షాణి మజ్జతి. ౪. యే దోషా యాదృశాశ్చైవ ద్విజయజ్ఞోపఘాతకే, విక్రయే చాపహారే చ తే దోషా వై స్మృతాః ప్రభో. ౫. అపహృత్య తు యో గాం వై బ్రాహ్మణాయ ప్రయచ్ఛతి, యావద్దానఫలం తస్యాస్తావన్నిరయమృచ్ఛతి. ౬. సువర్ణం దక్షిణామాహుర్గోప్రదానే మహాద్యుతే, సువర్ణం పరమిత్యుక్తం దక్షిణార్థమసంశయమ్ ౭. గోప్రదానాత్తారయతే సప్తపూర్వాంస్తథావ

రాజన్, సువర్ణం దక్షిణాం కృత్వా తావద్ద్విగుణముచ్యతే. ౮. సువర్ణం పరమం దానం సువర్ణం దక్షిణా పరా, సువర్ణం పావనం శక్ర పావనానాం పరం స్మృతమ్. ౯. కులానాం పావనం ప్రాహు ర్జాతరూపం శతక్రతో, ఏషా మే దక్షిణా ప్రోక్తా సమాసేన మహాద్యుతే. ౧౦. భీష్మఉవాచ:— ఏతత్పితామహేనోక్త మింద్రాయ భరతర్షభ, ఇంద్రో దశరథాయాహ రామాయాహ పితా తథా. ౧౧. రాఘవోఽపి ప్రియభ్రాత్రే లక్ష్మణాయ యశస్వినే, ఋషిభ్యో లక్ష్మణేనోక్త మరణ్యే వసతాం ప్రభో. ౧౨. పారంపర్యాగతం చేద మృషయః శంసితవ్రతాః, దుర్ధరం ధారయామాసూ రాజానశ్చైవ ధార్మికాః. ౧౩. ఉపాధ్యాయేన గదితం మమ చేదం యుధిష్ఠిర, య ఇదం బ్రాహ్మణో నిత్యం వదేద్బ్రాహ్మణసంసది. ౧౪. యజ్ఞేషు గోప్రదానేషు ద్వయోరపి సమాగమే, తస్య లోకాః కిలాక్షయ్యా దైవతైస్సహ నిత్యదా, ఇతి బ్రహ్మా స భగవానువాచ పరమేశ్వరః. ౧౫.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, చతుస్సప్తతితమోఽధ్యాయః.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—విస్రంభితోఽహం భవతా ధర్మాన్ ప్రవదతా ప్రభో, ప్రవక్ష్యామి తు సందేహం తన్మే బ్రూహి పితామహ. ౧. వ్రతానాం కిం ఫలం ప్రోక్తం కీదృశం వా మహాద్యుతే, నియమానాం ఫలంచైవ స్వధీతస్య చ కిం ఫలమ్. ౨. దత్తస్యేహ ఫలం కిం చ వేదానాం ధారణే చ కిమ్, అధ్యాపనే ఫలం కించ సర్వమిచ్ఛామి వేదితుమ్. ౩. అప్రతిగ్రాహకే కిం చ ఫలం లోకే పితామహ, తస్య కిం చ ఫలం దృష్టం శ్రుతం యస్తు ప్రయచ్ఛతి. ౪. స్వకర్మనిరతానాం చ శూరాణాం చాపి కిం ఫలమ్, శౌచే చ కిం ఫలం ప్రోక్తం బ్రహ్మచర్యం చ కిం ఫలమ్. ౫. పితృశుశ్రూషణే కిం చ మాతృశుశ్రూషణే తథా, ఆచార్యగురుశుశ్రూషా స్వనుక్రోశానుకంపనే. ౬. ఏతత్సర్వమశేషేణ పితామహ యథాతథమ్, వేత్తుమిచ్ఛామి ధర్మజ్ఞ పరం కౌతూహలం హి మే. ౭. భీష్మఉవాచ:— యో వ్రతం వై యథోద్దిష్టం తథా సంప్రతిపద్యతే, అఖండం సమ్యగారభ్య తస్య లోకాస్సనాతనాః. ౮. నియమానాం ఫలం రాజన్ ప్రత్యక్షమిహ దృశ్యతే, నియమానాం క్రతూనాం చ త్వయావాప్తమిదం ఫలమ్. ౯. స్వధీతస్యాపి చ ఫలం దృశ్యతేఽముత్ర చేహ చ, ఇహలోకే చ నా నిత్యం బ్రహ్మలోకే చ మోదతే. ౧౦. దమస్య తు ఫలం రాజన్ శృణు త్వం విస్తరేణ మే, దాంతా స్సర్వత్ర సుఖినో దాంతా స్సర్వత్ర నిర్వృతాః. ౧౧. యత్రేచ్ఛాగామినో దాంతాః సర్వశత్రునిషూదనాః, ప్రార్థయంతి చ యద్దాంతా లభంతే తన్న సంశయః.

౧౨. యుజ్యంతే సర్వకామైర్హి దాంతా స్సర్వత్ర పాండవ, స్వర్గే యథా ప్రమో
దంతే తపసా విక్రమేణ చ. ౧౩. దానైర్యజ్ఞైశ్చ వివిధై స్తథా దాంతాః క్షమా
న్వితాః, దానాద్దమో విశిష్టో హి దానం కించి ద్ద్విజాతయే. ౧౪. దాతా కుప్యతి
నో దాంత స్తస్మాద్దానా త్పరం దమః, యస్తు దద్యాదకుప్యన్ హి తస్య లోకా స్సనా
తనాః. ౧౫. క్రోధో హంతి హి యద్దానం తస్మాద్దానాత్పరం దమః, అదృశ్యాని
మహారాజ స్థానాన్యయుతశో దివి. ౧౬. ఋషీణాం సర్వలోకేషు యాని తే
యాంతి దేవతాః, దమేన యాని నృపతే గచ్ఛంతి పరమర్షయః. ౧౭. కామ
యానా మహత్ స్థానం తస్మాద్దానా త్పరం దమః, అధ్యాపకః పరిక్లేశా దక్షయం
ఫలమశ్నుతే. ౧౮. విధివత్పావకం హుత్వా బ్రహ్మలోకే నరాధిప, అధీత్యాపి హి
యో వేదాన్ న్యాయవిద్భ్యః ప్రయచ్ఛతి. ౧౯. గురుకర్మ ప్రశంసీ తు సోఽపి
స్వర్గే మహీయతే, క్షత్రియోఽధ్యయనే యుక్తో యజనే దానకర్మణి. ౨౦. యుద్ధే
యశ్చ పరిత్రాతా సోఽపి స్వర్గే మహీయతే, వైశ్యస్స్వకర్మనిరతః ప్రదానాత్
లభతే మహత్. ౨౧. శూద్రస్స్వకర్మనిరతః స్వర్గం శుశ్రూషయార్చ్ఛతి, శూరా
బహువిధాః ప్రోక్తా స్తేషామర్థాంస్తు మే శృణు. ౨౨. శూరాన్వయానాం నిర్ది
ష్టం ఫలం శూరస్య చైవ హి, యజ్ఞశూరా దమే శూరాః సత్యశూరా స్తథాపరే.
౨౩. యుద్ధశూరా స్తథైవోక్తా దానశూరాశ్చ మానవాః, సాంఖ్యశూ
రాశ్చ బహవో యోగశూరా స్తథాపరే. ౨౪. అరణ్యే గృహవాసేచ త్యాగే
శూరా స్తథాపరే, వృద్ధిశూరా స్తథైవాన్యే క్షమాశూరా స్తథాపరే.
౨౫. ఆర్జవే చ తథా శూరాః సమే వర్తంతి మానవాః, తైస్తైస్తు నియమై శ్శూ
రా బహవస్సంతిచాపరే. ౨౬. వేదాధ్యయనశూరాశ్చ శూరాశ్చాధ్యయనేరతాః,
గురుశుశ్రూషయా శూరాః పితృశుశ్రూషయా పరే. ౨౭. మాతృశుశ్రూషయా
శూరా భైక్ష్యశూరా స్తథాపరే, అరణ్యే గృహవాసే చ శూరాశ్చాతిథిపూజనే.
౨౮. సర్వే యాంతి పరాన్ లోకాన్ స్వకర్మఫలనిర్జితాన్, ధారణం సర్వవేదానాం
సర్వతీర్థావగాహనమ్. ౨౯. సత్యం చ బ్రువతో నిత్యం సమం వా స్యాన్న వా
సమమ్, అశ్వమేధసహస్రం చ సత్యం చ తులయా ధృతమ్. ౩౦. అశ్వమేధ
సహస్రాద్ధి సత్యమేవ విశిష్యతే, సత్యేన సూర్య స్తపతి సత్యేనాగ్నిః ప్రదీప్యతే.
౩౧. సత్యేన మరుతో వాంతి సర్వం సత్యే ప్రతిష్ఠితమ్, సత్యేన దేవాః ప్రీయంతే
పితరో బ్రాహ్మణా స్తథా. ౩౨. సత్యమాహుః పరో ధర్మ స్తస్మాత్సత్యం న లంఘ
యేత్, మునయస్సత్యనిరతా మునయ స్సత్యవిక్రమాః. ౩౩. మునయస్సత్య

శపథాస్తస్మాత్సత్యం విశిష్యతే, సత్యవంత స్స్వర్గలోకే మోదంతే భరతర్షభ. ౩౪. దమస్సత్యఫలావాప్తి రుక్తః సర్వాత్మనా మయా, అసంశయం వినీతాత్మా స వై స్వర్గే మహీయతే. ౩౫. బ్రహ్మచర్యస్య చ గుణం శృణు త్వం వసుధాధిప, ఆజన్మమరణాద్యస్తు బ్రహ్మచారీ భవేదిహ. ౩౬. న తస్య కించిదప్రాప్యమితి విద్ధి నరాధిప, బహ్వ్యః కోట్య స్త్వృషీణాం చ బ్రహ్మలోకే వసంత్యుత. ౩౭. సత్యే రతానాం సతతం దాంతానామూర్ధ్వరేతసామ్, బ్రహ్మచర్యం దహేద్రాజన్ సర్వపాపాన్యుపాసితమ్. ౩౮. బ్రాహ్మణేన విశేషేణ బ్రాహ్మణో హ్యగ్నిరుచ్యతే, ప్రత్యక్షం హి తథా హ్యేతద్బ్రాహ్మణేషు తపస్విషు. ౩౯. బిభేతి హి యథా శక్రో బ్రహ్మచారీ ప్రధర్షితః, తద్బ్రహ్మచర్యస్య ఫలమృషీణామిహ దృశ్యతే. ౪౦. మాతాపిత్రోః పూజనే యో ధర్మస్తమపి మే శృణు, శుశ్రూష తే యః పితరం నానసూయేత్కదాచన. ౪౧. మాతరం భ్రాతరం వాపి గురుమాచార్యమేవ చ, తస్య రాజన్ ఫలం విద్ధి స్వర్లోకే స్థానమర్చితమ్, న చ పశ్యేత నరకం గురుశుశ్రూషయాత్మవాన్. ౪౨.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, పంచసప్తతితమోఽధ్యాయః.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—విధిం గవాం పరం శ్రోతు మిచ్ఛామి నృప తత్త్వతః, యేన తాన్ శాశ్వతాన్ లోకానర్థినాం ప్రాప్నుయాదిహ. ౧. భీష్మఉవాచ:—న గోదానాత్పరంకించి ద్విద్యతే వసుధాధిప, గౌర్హి న్యాయాగతా దత్తా సద్యస్తారయతే కులమ్. ౨. సతా మర్థే సమ్యగుత్పాదితో యః స్సవై కౢప్తస్సమ్యగాభ్యః ప్రజాభ్యః, తస్మాత్పూర్వం హ్యాదికాలప్రవృత్తం గోదానార్థం శృణు రాజన్ విధిం మే. ౩. పురా గోషూపనీతాసు గోషు సందిగ్ధదర్శినా, మాంధాత్రా ప్రకృతం ప్రశ్నం బృహస్పతిరభాషత. ౪. ద్విజాతిమతిసత్కృత్య శ్వః కాలమభివేద్య చ, గోదానార్థం ప్రయుంజీత రోహిణీం నియతవ్రతః. ౫. ఆహ్వానం చ ప్రయుంజీత సమంగే బహులేతి చ, ప్రవిశ్య చ గవాం మధ్యమిమాం శ్రుతి ముదాహరేత్. ౬. గౌర్మే మాతా వృషభః పితా మే దివం శర్మ జగతీ మే ప్రతిష్ఠా, ప్రపద్యైవం శర్వరీముష్య గోషు పునర్వాణీ ముత్సృజే ద్గోప్రదానే. ౭. సతా మేకాం నిశాం గోభిః సమసంఖ్యస్సమవ్రతః, ఐకాత్మ్యగమనాత్సద్యః కలుషా ద్విప్రముచ్యతే. ౮. ఉత్సృష్టవృషవత్సా హి ప్రదేయా సూర్యదర్శనే, త్రిదివం ప్రతిపత్తవ్య మర్థవాదాశిష స్తవ. ౯. ఊర్జస్విన్య ఊర్జమేధాశ్చ యజ్ఞే గర్భోఽమృతస్య జగతోఽస్య ప్రతిష్ఠా, క్షితేరోహః ప్రవహశ్శశ్వదేవ ప్రాజాపత్యాః సర్వ

మిత్యర్థవాదాః. ౧౦. గావో మమైనః ప్రణుదంతు సౌర్యా స్తథా సౌమ్యాః స్వర్గ
యానాయ సంతు ఆత్మానం మే మాతృవచ్చాశ్రయంతు తథానుక్తా స్సంతు
సర్వాశిషో మే. ౧౧. శేషోత్సర్గే కర్మభి ర్దేహమోక్షే సరస్వత్య శ్శ్రేయసే సంప్ర
వృత్తాః, యూయం నిత్యం సర్వపుణ్యోపవాహ్యా దిశధ్వం మే గతిమిష్టాం ప్రప
న్నాః. ౧౨. యా వై యూయం సోఽహమద్యైకభావో యుష్మాన్ దత్త్వాచాహ
మాత్మప్రదాతా, మనశ్చ్యుతా మనఏవోపపన్నాః సంధుక్షధ్వం సౌమ్యరూపోగ్ర
రూపాః. ౧౩. ఏవం తస్యాగ్రే పూర్వమర్ధం వదేత గవాం దాతా విధివత్పూర్వ
దృష్టమ్, ప్రతిబ్రూయా చ్ఛేషమర్ధం ద్విజాతిః ప్రతిగృహ్ణన్వై గోప్రదానే విధిజ్ఞః.
౧౪. గోప్రదాసీతి వక్తవ్య మర్ఘ్యవస్త్రవసుప్రదః, ఊర్ధ్వాస్యా భవితవ్యాచ
వైష్ణవీతి చ చోదయేత్. ౧౫. నామసంకీర్తయే త్తస్యా యథా సంఖ్యోత్తరం
స వై, ఫలం షట్త్రింశదష్టౌచ సహస్రాణి చ వింశతిః. ౧౬. ఏవమేతాన్ గు
ణాన్ విద్యా ద్గవాదీనాం యథాక్రమమ్, గోప్రదాతా సమాప్నోతి సమస్తానష్టమే
క్రమే. ౧౭. గోదశ్శీలీ నిర్భయ శ్చార్ఘ్యదాతా న స్యా ద్దుఃఖీ వసుదాతా చ
కామమ్, ఉపస్యోఢాభారతేయశ్చ విద్వాన్ విఖ్యాతా స్తే వైష్ణవాశ్చంద్రలోకాః.
౧౮. గాం వై దత్త్వా గోవ్రతీ స్యాత్త్రిరాత్రం నిశాం చైకాం సంవసంతేహ తాభిః,
కామ్యాష్టమ్యాం వర్తితవ్యం త్రిరాత్రం రసైర్వా గో శకృతా ప్రస్రవైర్వా. ౧౯.
దేవవ్రతీ స్యాద్వృషభప్రదానే వేదావాప్తి ర్గోయుగస్య ప్రదానే, తథా గవాం
విధిమాసాద్య యజ్వా లోకానగ్ర్యా న్విందతే నావిధిజ్ఞః. ౨౦. కామాన్
సర్వాన్ పార్థివానేకసంస్థాన్ యో వై దద్యాత్కామదుఘాం చ ధేనుమ్, సమ్య
క్తాస్స్యుర్ హవ్యకవ్యౌఘవత్య స్తాసాముక్ష్ణాం జ్యాయసాం సంప్రదానమ్.
౨౧ న చా శిష్యాయావ్రతాయోపకుర్యాన్నా శ్రద్దధానాయ న వక్రబుద్ధయే.
గుహ్యోహ్యయం సర్వలోకస్య ధర్మో నేమం ధర్మం యత్ర తత్ర ప్రజల్పేత్,
౨౨. సంతి లోకే శ్రద్దధానా మనుష్యాః సంతి క్షుద్రా రాక్షసా మానుషేషు,
ఏషా మే తద్ధీయదానం హ్యనిష్టం యేనాస్తిక్యం చాశ్రయంతేఽల్పపుణ్యాః.
౨౩. బార్హస్పత్యం వాక్యమేతన్నిశమ్య యే రాజానో గోప్రదానాని దత్త్వా,
లోకాన్ ప్రాప్తాః పుణ్యశీలాః ప్రవృత్తా స్తాన్మే రాజన్ కీర్త్యమానా న్నిబో
ధ. ౨౪. ఉశీనరో విశ్వగశ్వో నృగశ్చ భగీరథో విశ్రుతో యౌవనాశ్వః, మాం
ధాతా వై ముచుకుందశ్చ రాజా భూరిద్యుమ్నో నైషధః సోమకశ్చ. ౨౫. పు
రూరవా భరతశ్చక్రవర్తీ యస్యాన్వవాయే భారతాః సర్వ ఏవ, తథా వీరో

దాశరథిశ్చ రామో యే చాప్యన్యే విశ్రుతాః కీర్తిమంతః. ౨౬. తథా రాజా పుణ్యకర్మా దిలీపో దివం ప్రాప్తో గోప్రదానై ర్విధిజ్ఞః, యజ్ఞైర్దానై స్తపసా రాజధర్మై ర్మాంధాతా భూ ద్గోప్రదానైశ్చ యుక్తః. ౨౭. తస్మా త్పార్థత్వమపీమాం మయోక్తాం బార్హస్పతీం భారతీం ధారయస్వ, ద్విజాగ్ర్యేభ్య స్సంప్రయచ్ఛస్వ ప్రీతో గాః పుణ్యా వై ప్రాప్య రాజ్యం కురూణామ్. ౨౮. వైశంపాయనఉవాచ:—తథా సర్వం కృతవాన్ ధర్మరాజో భీష్మేణోక్తో విధివద్గోప్రదానే, స మాంధాతు ర్దేవదేవోపదిష్టం సమ్యగ్ధర్మం ధారయామాస రాజా. ౨౯. ఇతి నృప సతతం గవాం ప్రదానే యవశకలాన్ సహ గోమయైః పిబానః, క్షితితలశయన శ్శిఖీ యతాత్మా వృషఇవ రాజవృష స్తదా బభూవ. ౩౦. నరపతిరభవత్స దేవతాభ్యః ప్రయతమనా స్త్వభి సంస్తువంశ్చ తాః స్మ, నృపతి ధురినగాముయుక్తభూప స్తురగవరైరగమచ్చ యత్ర తత్ర. ౩౧.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత అనుశాసనికపర్వణి, షట్సప్తతితమోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ:— తతో యుధిష్ఠిరో రాజా భూయః శాంతనవం నృపమ్, గోదానవిస్తరం ధీమాన్ పప్రచ్ఛ వినయాన్వితః. ౧. యుధిష్ఠిర ఉవాచ:— గోప్రదానగుణాన్ సమ్యక్ పునర్మే బ్రూహి భారత, న హి తృప్యామ్యహం వీర శృణ్వానో ఽమృతమీదృశమ్. ౨. వైశంపాయనఉవాచ:— ఇత్యుక్తోధర్మరాజేన తదా శాంతనవో నృపః, సమ్యగాహ గుణాం స్తస్మై గోప్రదానస్య కేవలాన్. ౩. భీష్మఉవాచ:— వత్సలాం గుణసంపన్నాం తరుణీం వస్త్రసంయుతామ్, దత్త్వేదృశీం గాం విప్రాయ సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే. ౪. అసూర్యానామ తే లోకా గాం దత్త్వా తాన్నగచ్ఛతి, పీతోదకాం జగ్ధతృణాం నష్టక్షీరాం నిరింద్రియామ్. ౫. జరారోగోపసంపన్నాం జీర్ణాం వాపీమివాజలామ్, దత్త్వా తమః ప్రవిశతి ద్విజం క్లేశేన యోజయేత్. ౬. రుష్టా దుష్టా కథితా దుర్బలా వా నోదాతవ్యా యాశ్చమూల్యై రదత్తైః, క్లేశైర్విప్రం యో ఫలైః సంయునక్తి తస్యా వీర్యాశ్చాఫలాశ్చైవ లోకాః. ౭. బలాన్వితాః శీలవయోపపన్నా స్సర్వే ప్రశంసంతి సుగంధవత్యః, యథా హి గంగా సరితాంవరిష్ఠా తథార్జునీనాం కపిలా వరిష్ఠా. ౮. యుధిష్ఠిరఉవాచ—కస్మాత్సమానే బహులాప్రదానే సద్భిఃప్రశస్తం కపిలా ప్రదానమ్, విశేషమిచ్ఛామి మహాప్రభావ శ్రోతుం నసు గ్తోఽస్మిభవాన్ ప్రవక్తుమ్. ౯. భీష్మఉవాచ:—వృద్ధానాం బ్రువతాం తాత శ్రుతం మే యత్పురాతనమ్, వక్ష్యామితదశేషేణ రోహిణ్యోనిర్మితా యథా. ౧౦. ప్రజాఃసృజేతి

చాదిష్టః పూర్వం దక్షః స్వయంభువా, అసృజద్వృత్తిమేవాగ్రే ప్రజానాం హితకా
మ్యయా. ౧౧. యథాహ్యమృతమాశ్రిత్య వర్తయంతి దివౌకసః, తథా వృత్తిం సమా
శ్రిత్య వర్తయంతి ప్రజావిభో. ౧౨. అచరేభ్యశ్చ భూతేభ్యశ్చరాః శ్రేష్ఠాస్సదా
నరాః, బ్రాహ్మణాశ్చ తతః శ్రేష్ఠాస్తేషు యజ్ఞాః ప్రతిష్ఠితాః. ౧౩. యజ్ఞైరవాప్యతే సో
మస్స చ గోషు ప్రతిష్ఠితః, తతో దేవాః ప్రమోదంతే పూర్వాం వృత్తిస్తతః
ప్రజాః. ౧౪. ప్రజా తాన్యేవ భూతాని ప్రాక్రోశన్ వృత్తికాంక్షయా, వృత్తిదం
చాన్వపద్యంత తృషితాః పితృమాతృవత్. ౧౫. ఇతీదం మనసా గత్వా ప్రజా
సర్గార్థమాత్మనః, ప్రజాపతిస్తు భగవానమృతం ప్రాపిబత్తదా. ౧౬. స గతస్తస్య
తృప్తిం తు గంధం సురభి ముద్గిరన్, దదర్శోద్గారసంవృత్తాం సురభీం ముఖజాం
సుతామ్. ౧౭. సాసృజత్సౌరభేయాస్తు సురభిర్లోకమాతృకాః, సువర్ణవర్ణాః క
పిలాః ప్రజానాం వృత్తిధేనవః. ౧౮. తాసామమృతవర్ణానాం క్షరంతీనాం సమం
తతః, బభూవామృతజః ఫేనః స్రవంతీనామివోర్మిజః. ౧౯. సవత్సముఖవిభ్రష్టో
భవస్యతు వితిష్ఠతః, శిరస్యవాపతత్క్రుద్ధః సతదైక్షత చ ప్రభుః. ౨౦. లలాట
ప్రభవేణాక్ష్ణా రోహిణీం ప్రదహన్నివ, తత్తేజస్తు తతో రౌద్రం కపిలాస్తా
విశాంపతే. ౨౧. నానావర్ణత్వ మనయ న్మేఘానివ దివాకరః, యాస్తు తస్మా దపా
క్రమ్య సోమమేవాభిసంశ్రితాః. ౨౨. యథోత్పన్నాః స్వవర్ణస్థా ననీతాశ్చాన్య
వర్ణతామ్, అథ క్రుద్ధం మహాదేవం ప్రజాపతిరభాషత. ౨౩. అమృతేనావసిక్త
స్త్వం నోచ్ఛిష్టం విద్యతేగవామ్, యథాహ్యమృతమాదాయ సోమో విష్యందతే
పునః. ౨౪. తథాక్షీరం క్షరంత్యేతా రోహిణ్యోఽమృతసంభవమ్, న దుష్యత్య
నిలో నాగ్ని ర్నసువర్ణం న చోదధిః. ౨౫. నామృతేనామృతం పీతం వత్స పీతా
న వత్సలా, ఇమాన్ లోకాన్ భరిష్యంతి హవిషా ప్రస్రవేణ చ. ౨౬. ఆసా
మైశ్వర్యమిచ్ఛంతి సర్వేఽమృతమయం శుభమ్, వృషభం చ దదౌ తస్మైసహ
గోభిః ప్రజాపతిః. ౨౭. ప్రసాదయామాస మనస్తేన రుద్రస్య భారత,
ప్రీతశ్చాపి మహాదేవ శ్చకారవృషభం తదా. ౨౮. ధ్వజం చ వాహనం చైవ
తస్మాత్స వృషభధ్వజః. తతో దేవై ర్మహాదేవ స్తదా పశుపతిః కృతః. ౨౯.
ఈశ్వరః స గవాం మధ్యే వృషభాంకః ప్రకీర్తితః, ఏవమవ్యగ్రవ
ర్ణానాం కపిలానాం మహౌజసామ్. ప్రదానే ప్రథమః కల్పః సర్వాసామేవ కీర్తి
తః. ౩౦. లోకజ్యేష్ఠా లోకవృత్తిః ప్రవృత్తా రుద్రోద్భూతాః సోమవిష్యంద
భూతాః, సౌమ్యాః పుణ్యాః కామదాః ప్రాణదాశ్చ గావై దత్వా సర్వకామ

ప్రదః స్యాత్. ౩౧. ఇమం గవాం ప్రభవవిధాన ముత్తమం పఠన్ సదా శుచి
రపి మంగళప్రియః, విముచ్యతే కలికలుషేణ మానవః శ్రియం సుతాన్ ధన
పశుమాప్నుయాత్సదా. ౩౨. హవ్యం కవ్యం తర్పణం శాంతికర్మ యానం వాసో
వృద్ధబాలస్య తుష్టిః, ఏతాన్ సర్వాన్ గోప్రదానే గుణాన్ వై దాతా రాజ
న్నాప్నుయాద్వై సదైవ. ౩౩. వైశంపాయనఉవాచ:—పితామహస్యాథ నిశమ్య
వాక్యం రాజా సహభ్రాతృభి రాజమీఢః, సువర్ణవర్ణానడుహ స్తథా గాః పార్థో
దదౌ బ్రాహ్మణసత్తమేభ్యః. ౩౪. తథైవ తేభ్యోఽపి దదౌ ద్విజేభ్యో గవాం సహ
స్రాణి శతాని చైవ, యజ్ఞాన్ సముద్దిశ్య చ దక్షిణార్థే లోకాన్ విజేతుం పరమాం
చ కీర్తిమ్. ౩౫.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత అనుశాసనికపర్వణి, సప్తసప్తతితమోఽధ్యాయః.

భీష్మఉవాచ—ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు వసిష్ఠమృషిసత్తమమ్, ఇక్ష్వాకు
వంశజో రాజా సౌదాసో వదతాం వరః. ౧. సర్వలోకచరం సిద్ధం బ్రహ్మకోశం
సనాతనమ్, పురోహితమభిప్రష్టు మభివాద్యోపచక్రమే. ౨. సౌదాసఉవాచ:—
త్రైలోక్యే భగవన్ కింస్విత్పవిత్రం కథ్యతేఽనఘ, యత్కీర్తయన్ సదా మర్త్యః
ప్రాప్నుయాత్పుణ్యముత్తమమ్.౩. భీష్మఉవాచ:—తస్మై ప్రోవాచ వచనం ప్రణతాయ
హితం తదా, గవాముపనిషద్విద్వాన్ నమస్కృత్య గవాం శుచిః. ౪. గావస్సురభి
గంధిన్య స్తథా గుగ్గులుగంధయః, గావః ప్రతిష్ఠా భూతానాం గావః స్వస్త్యయ
నం మహత్. ౫. గావో భూతం చ భవ్యం చ గావః పుష్టిః సనాతనీ, గావో
లక్ష్మ్యా స్తథా మూలం గోషు దత్తం న నశ్యతి. ౬. అన్నం హి పరమం గావో
దేవానాం పరమం హవిః, స్వాహాకారవషట్కారౌ నిత్యం గోషు ప్రతిష్ఠితౌ. ౭.
గావో యజ్ఞస్య హి ఫలం గోషు యజ్ఞాః ప్రతిష్ఠితాః, గావో భవిష్యం భూతం
చ గోషు సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్. ౮. సాయం ప్రాతశ్చ సతతం హోమకాలే మహా
ద్యుతే, గావో దదతి వై హవ్య మృషిభ్యః పురుషర్షభ. ౯. యాని కాని చ
దుర్గాణి దుష్కృతాని కృతాని చ, తరంతిచైవ పాప్మానం ధేనుం యే దదతి ప్రభో.
౧౦. ఏకాం చ దశగుర్దద్యాద్దశదద్యాచ్చ గోశతీ, శతం సహస్రగుర్దద్యాత్సర్వే
తుల్యఫలా హి తే. ౧౧. అనాహితాగ్నిః శతగురయజ్వా చ సహస్రగుః, సమృద్ధో
యశ్చ కీనాశో నార్ఘమర్హంతి తే త్రయః. ౧౨. కపిలాం యే ప్రయచ్ఛంతి
సవత్సాం కాంస్యదోహనామ్, సువ్రతాం వస్త్రసంవీతా ముభౌ లోకౌ జయంతి
తే. ౧౩. యువాన మింద్రియోపేతం శతేన శతయూథపమ్, గవేంద్రం బ్రాహ్మణే

న్ద్రాయ భూరి శృంగమలంకృతమ్. ౧౪. వృషభం యే ప్రయచ్ఛంతి శ్రోత్రియాయ పరంతప, ఐశ్వర్యం తేఽధిగచ్ఛంతి జాయమానాః పునఃపునః. ౧౫. నాకీర్తయిత్వా గాః సుప్యా త్తాసాం సంస్మృత్య చోత్పతేత్, సాయం ప్రాతర్నమస్యేచ్చ గాస్తతః పుష్టిమాప్నుయాత్. ౧౬. గవాం మూత్రపురీషస్య నోద్విజేత కథంచన, న చాసాం మాంసమశ్నీయాద్గవాం పుష్టిం తథాప్నుయాత్. ౧౭. గాశ్చ సంకీర్తయే న్నిత్యం నావమన్యేత తా స్తథా, అనిష్టం స్వప్నమాలక్ష్య గాం నరా స్సంప్రకీర్తయేత్. ౧౮. గోమయేన సదా స్నాయా త్కరీషే చాపి సంవిశేత్, శ్లేష్మమూత్రపురీషాణి ప్రతిఘాతం చ వర్జయేత్. ౧౯. సార్ద్రే చర్మణి భుంజీత నిరీక్షేద్వారుణీం దిశం, వాగ్యతః సర్పిషా భూమౌ గవాం పుష్టిం సదాశ్నుతే. ౨౦. ఘృతేన జుహుయాదగ్నిం ఘృతేన స్వస్తి వాచయేత్, ఘృతం దద్యాద్ఘృతం ప్రాశే ద్గవాం పుష్టిం సదాశ్నుతే. ౨౧. గోమత్యా విద్యయా ధేనుం తిలానామభిమంత్ర్య యః, సర్వరత్నమయీం దద్యా న్న స శోచేత్కృతాకృతే. ౨౨. గావో మాముపతిష్ఠంతు హేమశృంగ్యః పయోముచః, సురభ్య స్సౌరభేయ్యశ్చ సరితః సాగరం యథా. ౨౩. గావై పశ్యామ్యహం నిత్యం గావః పశ్యంతు మాం సదా, గావోఽస్మాకం వయం తాసాం యతో గావ స్తతో వయం. ౨౪. ఏవం రాత్రౌ దివా చాపి సమేషు విషమేషు చ, మహాభయేషు చ నరః కీర్తయ న్ముచ్యతే భయాత్. ౨౫.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, అష్టసప్తతితమోఽధ్యాయః.

గోప్రదానికమ్.

వసిష్ఠఉవాచ:—శతం వర్షసహస్రాణాం తప స్తప్తం సుదుష్కరమ్, గోభిః పూర్వం విసృష్టాభి ర్గచ్ఛేమ శ్రేష్ఠతామితి. ౧. లోకేఽస్మి న్దక్షిణానాంచ సర్వాసాం వయముత్తమాః, భవేమ నచ లిప్యేమ దోషేణేతి పరంతప. ౨. అస్మత్పురీషస్నానేన జనః పూయేత సర్వదా, శకృతా చ పవిత్రార్థం కుర్వీర న్దేవమానుషాః. ౩. తథా సర్వాణి భూతాని స్థావరాణి చరాణి చ, ప్రదాతారశ్చ లోకా న్నో గచ్ఛేయురితి మానద. ౪. తాభ్యో వరం దదౌ బ్రహ్మా తపసోఽంతే స్వయం ప్రభుః, ఏవం భవత్వితి ప్రభుర్లోకాం స్తారయతేతి చ. ౫. ఉత్తస్థుః సిద్ధకామాస్తా భూతభవ్యస్య మాతరః, ప్రాతర్నమస్యా స్తా గావ స్తతః పుష్టిమవాప్నుయాత్. ౬. తపసోఽంతే మహారాజ గావో లోకపరాయణాః, తస్మాద్గావో మహాభాగాః పవిత్రం పరముచ్యతే. ౭. తథైవ సర్వభూతానాం సమతిష్ఠంత మూర్ధని, సమానవత్సాం కపిలాం ధేనుం దత్వా పయస్వినీమ్. ౮. సువ్రతాం వస్త్రసంవీతాం బ్రహ్మలోకే

మహీయతే, లోహితాం తుల్యవత్సాం చ ధేనుం దత్త్వా పయస్వినీమ్. ౯. సువ్రతాం వస్త్రసంవీతాం సూర్యలోకే మహీయతే, సమానవత్సాం సబలాం ధేనుం దత్త్వా యశస్వినీమ్. ౧౦. సువ్రతాం వస్త్రసంవీతాం సోమలోకే మహీయతే, సమానవత్సాం శ్వేతాం తు ధేనుం దత్త్వాపయస్వినీమ్. ౧౧. సువ్రతాం వస్త్రసంవీతా మింద్రలోకే మహీయతే, సమానవత్సాం కృష్ణాం తు ధేనుం దత్త్వా పయస్వినీమ్. ౧౨. సువ్రతాం వస్త్రసంవీతా మగ్నిలోకే మహీయతే, సమానవత్సాం ధూమ్రాం చ ధేనుం దత్త్వా పయస్వినీమ్. ౧౩. సువ్రతాం వస్త్రసంవీతాం యామ్యలోకే మహీయతే, అపాం ఫేనసవర్ణాం తు సవత్సాం కాంస్యదోహనామ్. ౧౪. ప్రదాయ వస్త్రసంవీతాం వారుణం లోకమశ్నుతే, వాతరేణుసవర్ణాం తు సవత్సాం కాంస్యదోహనామ్. ౧౫. ప్రదాయ వస్త్రసంవీతాం వాయులోకే మహీయతే, హిరణ్యవర్ణాం పింగాక్షీం సవత్సాం కాంస్యదోహనామ్. ౧౬. ప్రదాయ వస్త్రసంవీతాం కౌబేరం లోకమశ్నుతే, పలాలధూమ్రవర్ణాం తు సవత్సాం కాంస్యదోహనామ్. ౧౭. ప్రదాయ వస్త్రసంవీతాం పితృలోకే మహీయతే, సవత్సాం పీవరీం దత్త్వా శితికంఠా మలంకృతామ్. ౧౮. వైశ్వదేవమసంబాధం స్థానం శ్రేష్ఠం ప్రపద్యతే, సమానవత్సాం గౌరీం తు ధేనుం దత్త్వా పయస్వినీమ్. ౧౯. సువ్రతాం వస్త్రసంవీతాం వసూనాం లోకమాప్నుయాత్, పాండుకంబలవర్ణాభాం సవత్సాం కాంస్యదోహనామ్. ౨౦. ప్రదాయ వస్త్రసంవీతాం సాధ్యానాం లోకమాప్నుయాత్, వైరాటపృష్ఠ ముక్షాణం సర్వరత్నైరలంకృతమ్. ౨౧. ప్రదాయ మరుతాం లోకాన్ సరాజన్ ప్రతిపద్యతే, వయోపపన్నం లీలాంగం సర్వరత్నసమన్వితమ్. ౨౨. గంధర్వాప్సరసాం లోకాన్ దత్త్వా ప్రాప్నోతి మానవః, శితికంఠమనడ్వాహం సర్వరత్నైరలంకృతమ్. ౨౩. దత్త్వా ప్రజాపతే ర్లోకాన్ విశోకః ప్రతిపద్యతే, గోప్రదానరతో యాతి భిత్త్వా జలదసంచయాన్. ౨౪. విమానేనార్కవర్ణేన దివి రాజన్ విరాజతే, తం చారువేషాః సుశ్రోణ్యః సహస్రం సురయోషితః. ౨౫. రమయంతి నరశ్రేష్ఠం గోప్రదానరతం నరమ్, వీణానాం వల్లకీనాంచ నూపురాణాం చ శింజితైః, హాసైశ్చ హరిణాక్షీణాం సుప్తః సప్రతి బోధ్యతే. ౨౬. యావంతి రోమాణి భవంతి ధేన్వా స్తావంతి వర్షాణి మహీయతే సః, స్వర్గచ్యుతశ్చాపి తతో నృలోకే ప్రసూయతే వై విపులే గృహే సః. ౨౭.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, ఏకోనాశీతితమోఽధ్యాయః.

వసిష్ఠఉవాచ:—ఘృతక్షీరప్రదా గావో ఘృతయోన్యో ఘృతోద్భవాః, ఘృతనద్యో ఘృతావర్తా స్తామే సంతు సదా గృహే. ౧. ఘృతం మే హృదయే నిత్యం ఘృతం నాభ్యాం ప్రతిష్ఠితమ్, ఘృతం సర్వేషు గాత్రేషు ఘృతం మే మనసి స్థితమ్. ౨. గావో మమాగ్రతో నిత్యం గావః పృష్ఠతఏవ చ, గావో మే సర్వతశ్చైవ గవాం మధ్యేవసామ్యహమ్. 3. ఇత్యాచమ్య జపేత్సాయంప్రాతశ్చ పురుషస్సదా, యదహ్నా కురుతే పాపం సతస్మా త్ప్రముచ్యతే. ౪. ప్రాసాదా యత్ర సౌవర్ణా వసోర్ధారా చ యత్ర సా, గంధర్వాప్సరసో యత్ర తత్ర యాంతి సహస్రదాః. ౫. నవనీతపంకాః క్షీరోదా దధిశైవలసంకులాః, వహంతి యత్ర వైనద్య స్తత్ర యాంతి సహస్రదాః. ౬. గవాం శతసహస్రం తు యః ప్రయచ్ఛే ద్యథావిధి, పరాం వృద్ధిమవాప్యాథ స్వర్గలోకే మహీయతే. ౭. దశచోభయతః పుత్రో మాతాపిత్రోః పితామహాన్, దధాతి సుకృతాన్ లోకాన్ పునాతి చ కులం నరః. ౮. ధేన్వాః ప్రమాణేన సమప్రమాణాం ధేనుం తిలానామపిచ ప్రదాయ, పానీయదాతా చ యమస్య లోకే న యాతనాం కాంచిదుపైతి తత్ర. ౯. పవిత్రమగ్ర్యం జగతః ప్రతిష్ఠా దివౌకసాం మాతరోథాప్రమేయాః, అన్వాలభేద్దక్షిణతో వ్రజేచ్చ దద్యాచ్చ పాత్రే ప్రసమీక్ష్య కాలమ్. ౧౦. ధేనుం సవత్సాం కపిలాం భూరిశృంగీం కాంస్యోపదోహాం వసనోత్తరీయామ్, ప్రదాయ తాం గాహతి దుర్విగాహ్యాం యామ్యాం సభాం వీతభయో మనుష్యః. ౧౧. సురూపా బహురూపాశ్చ విశ్వరూపాశ్చ మాతరః, గావో మాముపతిష్ఠంతామితి నిత్యం ప్రకీర్తయేత్. ౧౨. నాతః పరతరం దానం నాతః పరతరం ఫలమ్, నాతో విశిష్టం లోకేషు భూతం భవితుమర్హతి. ౧౩. త్వచా లోమ్నాథ శృంగైర్వాలైః క్షీరేణ మేదసా, యజ్ఞం వహతి సంభూయ కిమస్త్యభ్యధికం తతః. ౧౪. యయా సర్వమిదం వ్యాప్తం జగత్ స్థావరజంగమమ్, తాం ధేనుం శిరసా వందే భూతభవ్యస్య మాతరమ్. ౧౫. గుణవచనసముచ్చయైకదేశో నృవరమయైషగవాం ప్రకీర్తితస్తే, నచ పరమిహ దానమస్తిగోభ్యో భవతి నచాపి పరాయణం తథాన్యత్. ౧౬. భీష్మఉవాచ:—వరమిదమితి భూమిదో విచింత్య ప్రవరమృషే ర్వచనం తతో మహాత్మా, వ్యసృజత నియతాత్మవాన్ ద్విజేభ్యః సుబహు చ గోధనమాప్తవాంశ్చ లోకాన్. ౧౭.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, అశీతితమోఽధ్యాయః.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:— పవిత్రాణాం పవిత్రం యచ్ఛిష్టం లోకే చ యద్భ

వేత్, పావనం పరమం చైవ తన్మే బ్రూహి పితామహ. ౧. భీష్మఉవాచ:—
గావో మహార్థాః పుణ్యాశ్చ తారయంతిచ మానవాన్, ధారయంతి ప్రజాశ్చేమా
హవిషా పయసా తథా. ౨. నహి పుణ్యతమం కించిద్గోభ్యో భరతసత్తమ,
ఏతాః పుణ్యాః పవిత్రాశ్చ త్రిషు లోకేషు సత్తమాః. ౩. దేవానాముపరిష్టాచ్చ
గావః ప్రతివసంతి వై, దత్త్వా చైతాస్తారయతే యాంతి స్వర్గం మనీషిణః. ౪.
మాంధాతా యౌవనాశ్వశ్చ యయాతి ర్నహుష స్తథా, గావై దదంత స్సతతం
సహస్రశతసమ్మితాః. ౫. గతాః పరమకంస్థానం దేవై రపి సుదుర్లభమ్, అపిచా
త్ర పురాగీతం కథయిష్యామి తేఽనఘ. ౬. ఋషీణాముత్తమం ధీమాన్ కృష్ణద్వై
పాయనం శుకః, అభివాద్యాహ్నికకృతః శుచిః ప్రయతమానసః. ౭. పితరం పరి
పప్రచ్ఛ దృష్టలోకపరావరమ్, కో యజ్ఞ స్సర్వయజ్ఞానాం వరిష్ఠో హ్యుపలక్ష్యసే.
౮. కించ కృత్వాపరం స్థానం ప్రాప్నువంతి మనీషిణః, కేన దేవాః పవిత్రేణ
స్వర్గమశ్నంతి వా విభో. ౯. కించ యజ్ఞస్య యజ్ఞత్వం క్వచ యజ్ఞః ప్రతిష్ఠితః,
దేవానాముత్తమం కించ కించ సత్ర మితః పరమ్. ౧౦. పవిత్రాణాం పవిత్రం చ
యత్తద్బ్రూహి పిత స్మమ, ఏతచ్ఛ్రుత్వాతు వచనం వ్యాసః పరమధర్మవిత్. ౧౧.
పుత్రాయా కథయత్సర్వం తత్త్వేన భరతర్షభ. వ్యాసఉవాచ:— గావః ప్రతిష్ఠా
భూతానాం తథా గావః పరాయణమ్, గావః పుణ్యాః పవిత్రాశ్చగోధనం పావనం
తథా. ౧౨. పూర్వమాసన్నశృంగా వై గావ ఇత్యనుశుశ్రుమ, శృంగార్థే సముపా
సంత తాఃకిల ప్రభు మవ్యయమ్. ౧౩. తతో బ్రహ్మానుగాః ప్రాయ ముపవిష్టా స్స
మీక్ష్యచ, ఈప్సితం ప్రదదౌ తాభ్యో గోభ్యః ప్రత్యేకశః ప్రభుః. ౧౪. తాసాం
శృంగాణ్యజాయంత యస్యా యాదృఙ్మనోగతమ్, నానావర్ణా శ్శృంగవత్య
స్తావ్యరోచం పుత్రక. ౧౫. బ్రహ్మణా వరదత్తా స్తా హవ్యకవ్యప్రదాశ్శుభాః,
పుణ్యాః పవిత్రా శ్శుభగా దివ్యసంస్థానలక్షణాః. ౧౬. గావ స్తేజో మహద్దివ్యం
గవాందానం ప్రశస్యతే, యే వై తాస్సంప్రయచ్ఛంతి సాధవో వీతమత్సరాః.
౧౭. తేవై సుకృతినః ప్రోక్తాః సర్వదానప్రదాశ్చతే, గవాం లోకం తథా పుణ్య
మాప్నువంతి చ తేఽనఘ. ౧౮. యత్ర వృక్షా మధుఫలా దివ్యపుష్పఫలోద్గమాః,
పుష్పాణి చ సుగంధీని దివ్యాని ద్విజసత్తమ. ౧౯. సర్వా మణిమయీ భూమిః
సర్వకాంచనవాలుకా, సర్వర్తుసుఖసంస్పర్శా నిష్పంకా నీరజా శ్శుభాః. ౨౦.
రక్తోత్పలవనే చైవ మణిఖండై ర్హిరణ్మయైః, తరుణాదిత్యసంకాశై ర్భాంతి తత్ర
జలాశయాః. ౨౧. మహార్హ మణిపత్రైశ్చ కాంచనప్రభ కేసరైః, నీలోత్పలవిమిశ్రై

శ్చ సరోభి ర్బహుపంకజైః. ౨౨. కరవీరవనైః ఫుల్లైః సహస్రావర్తసంవృతైః,
సంతానకవనైః ఫుల్లైః వృక్షైశ్చ సమలంకృతాః. ౨3. నిర్మలాభిశ్చ ముక్తాభి ర్మణి
భిశ్చ మహాప్రభైః, ఉద్భూతపులినా స్తత్ర జాతరూపైశ్చ నిమ్నగాః. ౨౪. సర్వర
త్నమయైశ్చిత్రై రవగాఢా ద్రుమోత్తమైః, జాతరూపమయైశ్చాన్యై ర్హుతాశన సమ
ప్రభైః. ౨౫. సౌవర్ణగిరయ స్తత్ర మణిరత్నశిలోచ్చయాః, సర్వరత్నమయై
ర్భాంతిశృంగై శ్చారుభి రుచ్ఛ్రితైః. ౨౬. నిత్యపుష్పఫలా స్తత్ర నగాః పత్రర
థాకులాః, దివ్యగంధరసైః పుష్పైః ఫలైశ్చ భరతర్షభ. ౨౭. రమంతే పుణ్య.
కర్మాణ స్తత్ర నిత్యం యుధిష్ఠిర, సర్వకామసమృద్ధార్థా నిశ్శోకా గతమన్యవః.
౨౮. విమానేషు విచిత్రేషు రమణీయేషు భారత, మోదంతే పుణ్యకర్మాణో
విహరంతో యశస్వినః. ౨౯. ఉపక్రీడంతి తాన్ రాజన్ శుభాశ్చాప్సర
సాంగణాః, ఏతాన్ లోకానవాప్నోతి గాం దత్త్వా వై యుధిష్ఠిర. 30.
యాసా మధిపతిః పూషా మారుతో బలవాన్ బలీ, ఐశ్వర్యే వరుణో రాజా
నామమాత్రం యుగంధరాః. 3౧. సురూపా బహురూపాశ్చ విశ్వరూపాశ్చ
మాతరః, ప్రాజాపత్యమితి బ్రహ్మన్ జపేన్నిత్యం యతవ్రతః. 3౨. గాశ్చ
శుశ్రూషతే యశ్చ సమన్వేతి చ సర్వశః, తస్మై తుష్టాః ప్రయచ్ఛంతి వరానపి
సుదుర్లభాన్. 33. ద్రుహ్యేన్న మనసా వాపి గోషు నిత్యం సుఖప్రదః, అర్చ
యేత సదా చైవ నమస్కారైశ్చ పూజయేత్. 3౪. దాంతః ప్రీతమనా నిత్యం
గవాం తుష్టిం తథాశ్నుతే, త్ర్యహముష్ణం పిబేన్మూత్రం త్ర్యహ ముష్ణం పిబే
త్పయః. 3౫. గవాముష్ణం పయః పీత్వా త్ర్యహముష్ణం ఘృతం పిబేత్, త్ర్యహ
ముష్ణం ఘృతం పీత్వా వాయుభక్షో భవేత్ త్ర్యహమ్. 3౬. యేన దేవాః
పవిత్రేణ భుంజతే లోక ముత్తమమ్, యత్పవిత్రం పవిత్రాణాం తద్ఘృతం శిరసా
వహేత్. 3౭. ఘృతేన జుహుయాదగ్నిం ఘృతేన స్వస్తి వాచయేత్, ఘృతం
ప్రాశే ద్ఘృతం దద్యాద్గవాం పుష్టిం తథాశ్నుతే. 3౮. నిర్హృతైశ్చ యవై
ర్గోభి ర్మాసం ప్రాశితయావకః, బ్రహ్మహత్యాసమం పాపం సర్వమేతేన
శుధ్యతే. 3౯. పరాభవాచ్చ దైత్యానాం దేవైః శౌచమిదం కృతమ్, తే దేవ
త్వమపి ప్రాప్తాః సంసిద్ధాశ్చ మహాబలాః. ౪౦. గావః పవిత్రాః పుణ్యాశ్చ పావనం
పరమం మహత్, తాశ్చ దత్త్వా ద్విజాతిభ్యో నర స్స్వర్గముపాశ్నుతే. ౪౧.
గవాం మధ్యే శుచిర్భూత్వా గోమతీం మనసా జపేత్, పూతాభిరద్భి రాచమ్య
శుచిర్భవతి నిర్మలః. ౪౨. అగ్నిమధ్యే గవాం మధ్యే బ్రాహ్మణానాం చ సంసది,

విద్యావేదవ్రతస్నాతా బ్రాహ్మణాః పుణ్యకర్మిణః. ౪౩. అధ్యాపయేరన్ శిష్యాన్వై గోమతీం యజ్ఞసమ్మితామ్, త్రిరాత్రోపోషితో భూత్వా గోమతీం లభతే వరమ్. ౪౪. పుత్రకామశ్చ లభతే పుత్రం ధనమథాపి వా, పతికామాచ భర్తారం సర్వకామాంశ్చ మానవః. ౪౫. గావస్తుష్టాః ప్రయచ్ఛంతి సేవితా వై నసంశయః, ఏవమేతా మహాభాగా యజ్ఞియాః సర్వకామదాః. ౪౬. రోహిణ్య ఇతి జానీహి నైతాభ్యో విద్యతే పరమ్, ఇత్యుక్తస్స మహాతేజాః శుకః పిత్రా మహాత్మనా, పూజయామాస గా నిత్యం తస్మాత్త్వమపి పూజయ. ౪౭.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత అనుశాసనికపర్వణి, ఏకాశీతితమోఽధ్యాయః.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—మయా గవాం పురీషం వై శ్రియా జుష్టమితి శ్రుతమ్, ఏతదిచ్ఛామ్యహం శ్రోతుం సంశయోఽత్ర పితామహ. ౧. భీష్మఉవాచ:- అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్, గోభిర్నృపేహ సంవాదం శ్రియా భరతసత్తమ. ౨. శ్రీః కృత్వేహ వపుః కాంతం గోమధ్యేషు వివేశహ, గావోఽథ విస్మితా స్తస్యాదృష్ట్వా రూపస్య సంపదమ్. ౩. గావఊచుః—కాసి దేవి కుతో వా త్వం రూపేణాప్రతిమా భువి, విస్మితాః స్మ మహాభాగే తవ రూపస్య సంపదా. ౪. ఇచ్ఛామ త్వాం వయం జ్ఞాతుం కా త్వం క్వ చ గమిష్యసి, తత్త్వేన వరవర్ణాభే సర్వమేతద్బ్రవీహి నః. ౫. శ్రీరువాచ:—లోకకాంతాస్మి భద్రం వః శ్రీర్నామ్నాహం పరిశ్రుతా, మయా దైత్యాః పరిత్యక్తా వినష్టాః శాశ్వతీ స్సమాః. ౬. మయా ఽభిపన్నా దేవాశ్చ మోదంతే శాశ్వతీ స్సమాః, ఇంద్రో వివస్వాన్ సోమశ్చ విష్ణురాపోఽగ్నిరేవ చ. ౭. మయాభిపన్నాః సిధ్యంతే ఋషయో దేవతా స్తథా, యాన్నావిశామ్యహం గావస్తే వినశ్యంతి సర్వశః. ౮. ధర్మశ్చార్థశ్చ కామశ్చ మయా జుష్టాః సుఖాన్వితాః,ఏవంప్రభావాం మాం గావో విజానీత సుఖప్రదాః. ౯. ఇచ్ఛామి చాపి యుష్మాసు వస్తుం సర్వాసు నిత్యదా, ఆగత్య ప్రార్థయే యుష్మాన్ శ్రీజుష్టా భవతాథ వై. ౧౦. గావఊచుః—అధ్రువా చపలా చ త్వం సామాన్యా బహుభి స్సహ, న త్వామిచ్ఛామ భద్రం తే గమ్యతాం యత్ర రంస్యసే. ౧౧. వపుష్మత్యో వయం సర్వాః కిమస్మాకం త్వయాద్య వై, యథేష్టం గమ్యతాం తత్ర కృతకార్యా వయం త్వయా. ౧౨. శ్రీరువాచ:— కిమేతద్వః క్షమం గావో యన్మాం నేహాభినందథ, న మాం సం ప్రతిగృహ్ణీధ్వం కస్మాద్వై దుర్లభాం సతీమ్. ౧౩. సత్యశ్చ లోకవాదోఽయం లోకే చరతి సువ్రతాః, స్వయం ప్రాప్తే పరిభవో భవతీతి వినిశ్చయః. ౧౪. మహదుగ్రం తపః కృత్వా

మాం నిషేవంతి మానవాః, దేవదానవగంధర్వాః పిశాచోరగరాక్షసాః. ౧౫. ప్రభావ ఏషవో గావః ప్రతిగృహ్ణీత మామిహ, నావమన్యాహ్యహం సౌమ్యాస్త్రైలోక్యే సచరాచరే. ౧౬. గావఊచుః—నావమన్యామహే దేవి న త్వాం పరిభవామహే, అధ్రువా చలచిత్తాసి తతస్త్వాం వర్జయామహే. ౧౭. బహునాత్ర కిముక్తేన గమ్యతాం యత్ర వాంఛసి, వపుష్మత్యో వయం సర్వాః కిమస్మాకం త్వయానఘే. ౧౮. శ్రీరువాచ:—అవజ్ఞాతా భవిష్యామి సర్వలోకస్య మానదాః, ప్రత్యాఖ్యానేన యుష్మాకం ప్రసాదః క్రియతాం మమ. ౧౯. మహాభాగా భవత్యో వై శరణ్యాః శరణాగతామ్, పరిత్రాయంతు మాం నిత్యం భజమానా మనిందితామ్. ౨౦. మాననా మహమిచ్ఛామి భవత్యః సతతం శుభాః, అప్యేకాంగేఽప్యధో వస్తు మిచ్ఛామిచ సుకుత్సితే. ౨౧. నవోఽస్తి కుత్సితం కించిదంగేవోలక్ష్యతేఽనఘాః, పుణ్యాః పవిత్రాస్సుభగా మమాదేశం ప్రయచ్ఛత. ౨౨. వసేయం యత్ర వో దేహే తన్మే వ్యాఖ్యాతు మర్హథ, ఏవముక్తాస్తు తా గావః శుభాః కరుణవత్సలాః. ౨౩. సంమంత్ర్య సహితాః సర్వాః శ్రియ మూచుర్నరాధిప, అవశ్యం మాననా కార్యా తవాస్మాభి ర్యశస్విని. శకృన్మూత్రే నివసత్వం పుణ్యమేతద్ధి నః శుభే. ౨౪. శ్రీరువాచ:—దిష్ట్యా ప్రసాదో యుష్మాభిః కృతో మేఽనుగ్రహాత్మకః, ఏవం భవతు భద్రం వః పూజితాస్మి సుఖప్రదాః. ౨౫. ఏవం కృత్వా తు సమయం శ్రీర్గోభిః సహ భారత, పశ్యంతీనాం తతస్తాసాం తత్రైవాంతరధీయత. ౨౬. ఏవంగోశకృతః పుత్ర మాహాత్మ్యం తేఽనువర్ణితమ్, మాహాత్మ్యం చ గవాం భూయః శ్రూయతాం గదతో మమ. ౨౭.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, ద్వ్యశీతితమోఽధ్యాయః.

దానధర్మకథనమ్.

భీష్మఉవాచ:—యేచ గాం సంప్రయచ్ఛంతి హుతశిష్టాశినశ్చ యే, తేషాం సత్రాణి యజ్ఞాశ్చ నిత్యమేవ యుధిష్ఠిర. ౧. ఋతే దధిఘృతే నేహ నయజ్ఞః సంప్రవర్తతే, తేన యజ్ఞస్య యజ్ఞత్వ మతో మూలం చ కథ్యతే. ౨. దానానామపి సర్వేషాం గవాం దానం ప్రశస్యతే, గావః శ్రేష్ఠాః పవిత్రాశ్చ పావనం హ్యేతదుత్తమమ్. 3. పుష్ట్యర్థమేతాః సేవేత శాంత్యర్థమపి చైవ హ, పయోదధిఘృతం చాసాం సర్వపాపప్రమోచనమ్. ౪. గావస్తేజః పరం ప్రోక్త మిహ లోకే పరత్ర చ, నగోభ్యః పరమం కించిత్పవిత్రం భరతర్షభ. ౫. అత్రాప్యుదాహరంతీమ మితిహాసం పురాతనమ్, పితామహస్య సంవాద మింద్రస్య చ యుధిష్ఠిర.

౬. పరాభూతేషు దైత్యేషు శక్రే త్రిభువనేశ్వరే, ప్రజాః సముదితాః సర్వాః
సత్యధర్మపరాయణాః. ౭. అథర్షయః సగంధర్వాః కిన్నరోరగరాక్షసాః, దేవాసుర
సుపర్ణాశ్చ ప్రజానాం పతయ స్తథా. ౮. పర్యుపాసంత కౌరవ్య కదాచిద్వై పితా
మహమ్, నారదః పర్వతశ్చైవ విశ్వావసు ర్హాహాహూహూః. ౯. దివ్యగానేషు
గాయంతః పర్యుపాసంత తం ప్రభుమ్, తత్ర దివ్యాని పుష్పాణి ప్రావహ త్పవన
స్తదా. ౧౦. ఆజహ్రు ఋతవశ్చాపి సుగంధీని పృథక్ పృథక్, తస్మిన్ దేవ
సమాజే తు సర్వభూతసమాగమే. ౧౧. దివ్యవాదిత్రసంఘుష్టే దివ్యస్త్రీచారణా
వృతే, ఇంద్రః పప్రచ్ఛ దేవేశమభివాద్య ప్రణమ్య చ. ౧౨. దేవానాం భగవన్
కస్మా ల్లోకేశానాం పితామహ, ఉపరిష్టాద్గవాం లోక ఏతదిచ్ఛామి వేదితుమ్.
౧౩. కిం తపో బ్రహ్మచర్యం వా గోభిః కృత మిహేశ్వర, దేవానాముపరిష్టాచ్చ
వసంత్య రజసః సుఖమ్. ౧౪. తతః ప్రోవాచ బ్రహ్మా తం శక్రం బలనిషూదనమ్,
అవజ్ఞాతా స్త్వయా నిత్యం గావో బలనిషూదన. ౧౫. తేన త్వమాసాం మాహా
త్మ్యం న వేత్సి శృణు యత్ప్రభో, గవాం ప్రభావం పరమం మాహాత్మ్యం చ
సురర్షభ. ౧౬. యజ్ఞాంగం కథితా గావో యజ్ఞ ఏవ చ వాసవ, ఏతాభిశ్చ వినా
యజ్ఞో న వర్తేత కథంచన. ౧౭. ధారయంతి ప్రజాశ్చైవ పయసా హవిషా
తథా, ఏతాసాం తనయాశ్చాపి కృషియోగముపాసతే. ౧౮. జనయంతి చ
ధాన్యాని బీజాని వివిధాని చ, తతో యజ్ఞాః ప్రవర్తంతే హవ్యం కవ్యం చ సర్వ
శః. ౧౯. పయో దధి ఘృతం చైవ పుణ్యాశ్చైతాః సురాధిప, వహంతి వివిధాన్
భారాన్ క్షుత్తృష్ణాపరిపీడితాః. ౨౦. మునీంశ్చ ధారయంతీహ ప్రజాశ్చైవాభి
కర్మణా, వాసవా కూటవాహిన్యః కర్మణా సుకృతేన చ. ౨౧. ఉపరిష్టా త్తతోఽ
స్మాకం వసంత్యేతా స్సదైవ హి, ఏతత్తే కారణం శక్ర నివాసకృత మద్య వై. ౨౨.
గవాం దేవోపరిష్టాద్ధి సమాఖ్యాతం శతక్రతో, ఏతా హి వరదత్తాశ్చ వరదా
శ్చాపి వాసవ. ౨౩. సురభ్యః పుణ్యకర్మిణ్యః పావనాః శుభలక్షణాః, యదర్థం
గాం గతాశ్చైవ సురభ్య స్సురసత్తమ. ౨౪. తచ్చ మే శృణు కార్త్స్న్యేన
వదతో బలసూదన, పురా దేవయుగే తాత దేవేంద్రేషు మహాత్మసు. ౨౫.
త్రీన్ లోకాననుశాసత్సు విష్ణౌ గర్భత్వ మాగతే, అదిత్యా స్తప్యమానాయా
స్తపో ఘోరం సుదుశ్చరమ్. ౨౬. పుత్రార్థమమరశ్రేష్ఠ పాదేనైకేన నిత్యదా,
తాం తు దృష్ట్వా మహాదేవీం తప్యమానాం మహత్తపః. ౨౭. దక్షస్య దుహితా
దేవీ సురభీ నామ నామతః, అతప్యత తపో ఘోరం హృష్టా ధర్మపరాయణా. ౨౮

కైలాసశిఖరే రమ్యే దేవగంధర్వసేవితే, వ్యతిష్ఠదేకపాదేన పరమం యోగ మాస్థి తా. ౨౯ దశవర్షసహస్రాణి దశవర్షశతాని చ, సంతప్తా స్తపసా తస్యా దేవా స్సర్షి మహోరగాః. 30. తత్ర గత్వా మయా సార్ధం పర్యుపాసంతతాం శుభామ్, అథాహమబ్రువం తత్ర దేవీం తాం తపసాన్వితామ్. 3౧. కిమర్థం తప్యసే దేవి తపో ఘోర మనిందితే, ప్రీత స్తేఽహం మహాభాగే తపసానేన శోభనే. 3౨. వరయస్వ వరం దేవి దాతాస్మీతి పురందర. సురభ్యువాచ:—వరేణ భగవన్ మహ్యం కృతం లోకపితామహ, ఏషఏవ వరో మేఽద్య యత్ప్రీతోఽసి మమానఘ. 33. బ్రహ్మోవాచ:—తా మేవం బ్రువతీం దేవీం సురభీం త్రిదశే శ్వర, ప్రత్యబ్రువం యద్దేవేంద్ర తన్నిబోధ శచీపతే. 3౪. అలోభకామ్యయా దేవి తపసా చ శుభాననే, ప్రసన్నోఽహం వరం తస్మా దమరత్వం దదామి తే. 3౫. త్రయాణామపి లోకానా ముపరిష్టా న్నివత్స్యసి, మత్ప్రసాదాచ్చ విఖ్యాతో గోలోక స్స భవిష్యతి. 3౬. మానుషేషు చ కుర్వాణాః ప్రజాః కర్మ శుభంతథా. నివత్స్యంతి మహాభాగే సర్వా దుహితరశ్చ తే. 3౭. మనసా చింతితా భోగా స్త్వయా వై దివ్యమానుషాః, యచ్చ స్వర్గే సుఖం దేవి తత్తత్సంపత్స్యతే శుభే. 3౮. తస్యా లోకా స్సహస్రాక్ష సర్వకామసమన్వితాః, న తత్ర క్రమతే మృత్యు ర్న జరా న చ పావకః. 3౯. నదైవం వా శుభం కించిద్విద్యతే తత్ర వాసవ, యత్ర దివ్యాన్యరణ్యాని దివ్యాన్యాభరణాని చ. ౪౦. విమానాని సుయుక్తాని కామగాని చ వాసవ, బ్రహ్మచర్యేణ తపసా సత్యేన చ దమేన చ. ౪౧. దానైశ్చ వివిధైః పుణ్యై స్తథా తీర్థానుసేవనాత్, తపసా మహతా చైవ సుకృతేన చ కర్మణా. ౪౨. శక్య స్సమాసాదయితుం గోలోకః పుష్కరేక్షణ, ఏతత్తే సర్వ మాఖ్యాతం మయా శక్రానుపృచ్ఛతే. ౪3. నతే పరిభవః కార్యో గవామసుర సూదన, భీష్మఉవాచ:—ఏవం శ్రుత్వా సహస్రాక్షః పూజాయామాస నిత్యదా, గాశ్చక్రే బహుమానం చ తాసు నిత్యం యుధిష్ఠిర. ౪౪. ఏతత్తే సర్వమా ఖ్యాతం పావనం చ మహాద్యుతే, పవిత్రం పరమం చాపి గవాం మాహాత్మ్య ముత్తమమ్. ౪౫. కీర్తితం పురుషవ్యాఘ్ర సర్వపాపప్రమోచనమ్, య ఇదం కథ యేన్నిత్యం బ్రాహ్మణేభ్య స్సమాహితః. ౪౬. హవ్యకవ్యేషు యజ్ఞేషు పితృకా ర్యేషు చైవహి, సార్వకామికమక్షయ్యం పితౄం స్తస్యోపతిష్ఠతే. ౪౭. గోషు భక్తశ్చలభతే యద్యదిచ్ఛతి మానవః, స్త్రియోఽపి భక్తా యా గోషు తాశ్చ కామ మవాప్నుయుః. ౪౮. పుత్రార్థీ లభతే పుత్రం కన్యార్థీ తా మవాప్నుయాత్,

ధనార్థీ లభతే విత్తం ధర్మార్థీ ధర్మ మాప్నుయాత్. ౪౯. విద్యార్థీచాప్ను యాద్విద్యాం సుఖార్థీ ప్రాప్నుయాత్సుఖమ్, నకించిద్దుర్లభం చైవ గవాం భక్తస్య భారత. ౫౦.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, త్ర్యశీతితమోఽధ్యాయః.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—ఉక్తం పితామహేనేదం గవాం దానమనుత్తమమ్, విశేషేణ నరేంద్రాణా మిహ ధర్మ మవేక్షతామ్. ౧. రాజ్యం హి సతతం దుఃఖం దుర్ధరం చాకృతాత్మభిః, భూయిష్ఠం చ నరేంద్రాణాం విద్యతే న శుభా గతిః. ౨. పూయంతే తత్ర నియతం ప్రయచ్ఛంతో వసుంధరామ్, సర్వే చ కథితా ధర్మా స్త్వయా మే కురునందన. ౩. ఏవమేవ గవాముక్తం ప్రదానం తే నృగేణహ, ఋషిణా నాచికేతేన పూర్వమేవ నిదర్శితమ్. ౪. వేదోపనిషదా చైవ సర్వకర్మసు దక్షిణాః, సర్వక్రతుషు చోద్దిష్టం భూమి ర్గావోఽథ కాంచనమ్. ౫. తత్ర శ్రుతిస్తు పరమా సువర్ణం దక్షిణేతి వై, ఏతదిచ్ఛామ్యహం శ్రోతుం పితామహ యథాతథమ్. ౬. కిం సువర్ణం కథం జాతం కస్మిన్ కాలే కిమాత్మకం, కిం దైవం కింఫలం చైవ కస్మాచ్చ పరముచ్యతే. ౭. కస్మాద్దానం సువర్ణస్య పూజయంతి మనీ షిణః, కస్మాచ్చ దక్షిణార్థే తద్యజ్ఞకర్మసు శస్యతే. ౮. కస్మాచ్చ పావనం శ్రేష్ఠం భూమే ర్గోభ్యశ్చ కాంచనమ్, పరమం దక్షిణార్థే చ తద్బ్రవీహి పితామహ. ౯. భీష్మఉవాచ:—శృణు రాజ న్నవహితో బహుకారణవిస్తరమ్, జాతరూపస ముత్పత్తిమనుభూతం చ యన్మయా. ౧౦. పితా మమ మహాతేజాః శంతను ర్నిధ నం గతః, తస్య దిత్సు రహం శ్రాద్ధం గంగాద్వారముపాగమమ్. ౧౧. తత్రా గమ్య పితుఃపుత్ర శ్రాద్ధకర్మ సమారభమ్, మాతా మే జాహ్నవీ చాత్ర సాహాయ్య మకరో త్తదా. ౧౨. తతోఽగ్రత స్తపః సిద్ధానుపవేశ్య బహూనృషీన్, తోయ ప్రదానా త్ప్రభృతి కార్యాణ్యహ మథారభమ్. ౧౩. తత్సమాప్య యథోద్దిష్టం పూర్వకర్మసమాహితః, దాతుం నిర్వపణం సమ్యగ్యథావదహ మారభమ్. ౧౪. తత స్తం దర్భవిన్యాసం భిత్త్వా సురుచిరాంగదః, ప్రలంబాభరణో బాహు రుదతిష్ఠ ద్విశాంపతే. ౧౫. సముత్థిత మహంద్రృష్ట్వా పరం విస్మయమాగమమ్, ప్రతిగ్రహీతా సాక్షా న్మే పితేతి భరతర్షభ. ౧౬. తతో మే పునరేవాసీత్సంజ్ఞా సంచింత్య శాస్త్రతః, నాయం వేదేషు విహితో విధి ర్హస్త ఇతి ప్రభో. ౧౭. పిండో దేయో నరేణేహ తతో మతి రభూ న్మమ, సాక్షాన్నేహ మనుష్యస్య పిండం హి పితరః క్వచిత్. ౧౮. గృహ్ణంతి విహితంచేత్థం పిండో దేయః కుశేష్వితి, తతోఽహం తదనాదృత్య పితు

ర్భాస్తనిదర్శనమ్. ౧౯. శాస్త్రప్రామాణ్యసూక్ష్మం తు విధిం పిండస్య సంస్మరన్, తతో
దర్భేషు తత్సర్వ మదదం భరతర్షభ. ౨౦. శాస్త్రమార్గానుసారేణ తద్విద్ధి మను
జర్షభ, తత స్సోఽంతర్హితో బాహుః పితు ర్మమ నరాధిప. ౨౧. తతో మే దర్శయా
మాసుః స్వప్నాంతే పితర స్తథా, ప్రీయమాణాస్తు మామూచుః ప్రీతాః స్మ
భరతర్షభ. ౨౨. విజ్ఞానేన తవానేన యన్న ముహ్యసి ధర్మతః, త్వయా హి
కుర్వతా శాస్త్రం ప్రమాణ మిహ పార్థివ. ౨౩. ఆత్మా ధర్మః శ్రుతం వేదాః
పితరశ్చర్షిభిః సహ, సాక్షాత్పితామహో బ్రహ్మా గురవోఽథ ప్రజాపతిః. ౨౪.
ప్రమాణముపనీతా వై స్థితిశ్చ న విచాలితా, తదిదం సమ్యగారబ్ధం త్వయాద్య
భరతర్షభ. ౨౫. కింతు భూమే ర్గవాం చార్థే సువర్ణం దీయతా మితి, ఏవం
వయం చ ధర్మజ్ఞ సర్వే చాస్మత్పితామహాః. ౨౬. పావితా వై భవిష్యంతి
పావనం పరమం హి తత్, దశపూర్వాన్ దశైవాన్యాం స్తథా సంతారయంతి వై.
౨౭. సువర్ణం యే ప్రయచ్ఛంతి ఏవం మత్పితరోఽబ్రువన్, తతోఽహం విస్మితో
రాజన్ ప్రతిబుద్ధో విశాం పతే. ౨౮. సువర్ణదానేఽకరవం మతిం చ భరతర్షభ,
ఇతిహాస మిమం చాపి శృణు రాజన్ పురాతనమ్. ౨౯. జామదగ్న్యం ప్రతి విభో
ధన్య మాయుష్య మేవ చ, జామదగ్న్యేన రామేణ తీవ్రరోషాన్వితేన వై. ౩౦.
త్రిఃసప్తకృత్వః పృథివీ కృతా నిఃక్షత్రియా పురా, తతో జిత్వా మహీం కృత్స్నాం
రామో రాజీవలోచనః. ౩౧. ఆజహార క్రతుం వీరో బ్రహ్మక్షత్రేణ పూజితమ్,
వాజిమేధం మహారాజ సర్వకామసమన్వితమ్. ౩౨. పావనం సర్వభూతానాం
తేజోద్యుతివివర్ధనమ్, విపాప్మా సచ తేజస్వీ తేన క్రతుఫలేన చ. ౩౩. నైవాత్మ
నోఽథ లఘుతాం జామదగ్న్యోఽభ్యగచ్ఛత,సతు క్రతువరేణేష్ట్వా మహాత్మా దక్షిణా
వతా. ౩౪. పప్రచ్ఛాగమసంపన్నా నృషీన్ దేవాంశ్చ భార్గవః, పావనం యత్పరం
నృణా ముగ్రే కర్మణి వర్తతామ్. ౩౫. తదుచ్యతాం మహాభాగా ఇతి జాత
ఘృణోఽబ్రవీత్, ఇత్యుక్తా వేదశాస్త్రజ్ఞా స్తమూచు స్తే మహర్షయః. ౩౬. రామ
విప్రాః సత్క్రియంతాం వేదప్రామాణ్యదర్శనాత్, భూయశ్చ విప్రర్షిగణాః
ప్రష్టవ్యాః పావనం ప్రతి. ౩౭. తే యద్బ్రూయు ర్మహాప్రాజ్ఞా స్తచ్చైవ సము
దాచర, తతో వసిష్ఠం దేవర్షి మగస్త్య మథ కాశ్యపమ్. ౩౮. తమేవార్థం మహా
తేజాః పప్రచ్ఛ భృగునందనః, జాతా మతి ర్మే విప్రేంద్ర కథం పూయేయ
మిత్యుత. ౩౯. కేనవా కర్మయోగేన ప్రదానేనేహ కేనవా, యది వోఽనుగ్రహ
కృతా బుద్ధిర్మాం ప్రతిసత్తమాః. ప్రబ్రూత పావనం కిం మే భవేదితి తపో

ధనాః. ౪౦. ఋషయ ఊచుః—గాశ్చ భూమించ విత్తం చ దత్త్వేహ భృగు
నందన, పాపకృత్పూయతే మర్త్య ఇతి భార్గవ శుశ్రుమ. ౪౧. అన్యద్దానం తు
విప్రర్షే శ్రూయతాం పావనం మహత్, దివ్య మత్యద్భుతాకార మపత్యం జాత
వేదసః. ౪౨. దగ్ధ్వా లోకాన్ పురా వీర్యా త్సంభూత మిహ శుశ్రుమ, సువ
ర్ణమితి విఖ్యాతం తద్దదత్సిద్ధిమేష్యసి. ౪౩. తతోఽబ్రవీ ద్వసిష్ఠస్తం భగవాన్
సంశితవ్రతః, శృణు రామ యథోత్పన్నం సువర్ణ మనలప్రభమ్. ౪౪. ఫలం
దాస్యతి తే యత్తు దానే పరమిహోచ్యతే, సువర్ణం యచ్చ యస్మాచ్చ
యథాచ గుణవత్తరమ్. ౪౫. తన్నిబోధ మహాబాహో సర్వం నిగదతో మమ,
అగ్నిష్టోమాత్మకమిదం సువర్ణం విద్ధి నిశ్చయమ్. ౪౬. అజోఽగ్నిర్వరుణో మేషః
సూర్యోఽశ్వ ఇతి దర్శితమ్, కుంజరాశ్చ స్మృతా నాగా మహిషా శ్చాసురా ఇతి.
౪౭. కుక్కుటాశ్చ వరాహాశ్చ రాక్షసా భృగునందన, ఇడా గావః పయః
సోమో భూమి రిత్యేవ చ స్మృతిః. ౪౮. జగత్సర్వం చ నిర్మథ్య తేజోరాశిః
సముత్థితః, సువర్ణ మేభ్యో విప్రర్షే రత్నం పర మనుత్తమమ్. ౪౯. ఏతస్మా
త్కారణా ద్దేవా గంధర్వోరగరాక్షసాః, మనుష్యాశ్చ పిశాచాశ్చ ప్రయతా
ధారయంతి తమ్. ౫౦. ముకుటై రంగదయుతై రలంకారైః పృథగ్విధైః,
సువర్ణవికృతై స్తత్ర విరాజంతే భృగూత్తమ. ౫౧. తస్మా త్సర్వపవిత్రేభ్యః పవిత్రం
పరమం స్మృతమ్, భూమే ర్గోభ్యో ఽథ రత్నేభ్య స్తద్విద్ధి మనుజర్షభ.
౫౨. పృథివీం గాశ్చ దత్త్వేహ యచ్చాన్యదపి కించన, విశిష్యతే సువర్ణస్య
దానం పరమకం విభో. ౫౩. అక్షయం పావనం చైవ సువర్ణ మమరద్యుతిః, ప్రయ
చ్ఛద్ద్విజముఖ్యేభ్యః పావనం హ్యేతదుత్తమమ్. ౫౪. సువర్ణమేవ సర్వాసు
దక్షిణాసు విధీయతే, సువర్ణం యే ప్రయచ్ఛంతి సర్వదాస్తే భవంత్యుత. ౫౫.
దేవతాస్తే ప్రయచ్ఛంతి యే సువర్ణం దదత్యథ, అగ్నిర్హి దేవతా స్సర్వా స్సువ
ర్ణం చ తదాత్మకమ్. ౫౬. తస్మాత్సువర్ణం దదతా దత్తా స్సర్వాః స్మ దేవతాః,
భవంతి పురుషవ్యాఘ్ర నహ్యతః పరమం విదుః. ౫౭. భూయ ఏవ తు
మాహాత్మ్యం సువర్ణస్య నిబోధ మే, గదతో మమ విప్రర్షే సర్వశస్త్రభృతాం వర.
౫౮. మయా శ్రుత మిదం పూర్వం పురాణే భృగునందన, ప్రజాపతేః కథయతో
యథాన్యాయం తు తస్య వై. ౫౯. శూలపాణే ర్భగవతో రుద్రస్యచ మహాత్మనః,
గిరౌ హిమవతి శ్రేష్ఠే తదా భృగుకులోద్వహ. ౬౦. దేవ్యా వివాహే నివృత్తే
రుద్రాణ్యా భృగునందన, సమాగమే భగవతో దేవ్యా సహ మహాత్మనః. ౬౧.

తతస్సర్వే సముద్విగ్నా దేవా రుద్ర ముపాగమన్, తే మహాదేవ మాసీనం
దేవీం చ వరదా ముమామ్. ౬౨. ప్రసాద్య శిరసా సర్వే రుద్రమూచు ర్భృ
గూద్వహ, అయం సమాగమో దేవదేవ్యా సహ తవానఘ. ౬౩. తపస్విన స్తప
స్వినా తేజస్విన్యాతితేజసః, అమోఘతేజా స్త్వం దేవ దేవీ చేయముమా తథా.
౬౪. అపత్యం యువయో ర్దేవబలవద్భవితా విభో, తన్నూనం త్రిషు లోకేషు న
కించిచ్ఛేషయిష్యతి. ౬౫. తదేభ్యః ప్రణతేభ్య స్త్వం దేవేభ్యః పృథులోచన, వరం
ప్రయచ్ఛ లోకేశ త్రైలోక్యహితకామ్యయా. ౬౬. అపత్యార్థం నిగృహ్ణీష్వ తేజః
పరమకం విభో, త్రైలోక్యసారౌ హి యువాం లోకం సంతాపయిష్యథ. ౬౭.
తదపత్యం హి యువయో ర్దేవానభిభవేద్ధ్రువమ్, న హి తే పృథివీ దేవి న చ ద్యౌర్న
దివం విభో. ౬౮. నేదం ధారయితుం శక్తాః సమస్తా ఇతి నో మతిః, తేజః ప్రభా
వనిర్దగ్ధం తస్మాత్సర్వమిదం జగత్. ౬౯. తస్మాత్ప్రసాదం భగవన్ కర్తు మర్హసి నః
ప్రభో, న దేవ్యాం సంభవేత్పుత్రో భవతః సురసత్తమ. ౭౦. ధైర్యాదేవ నిగృహ్ణీ
ష్వ తేజో జ్వలితముత్తమమ్, ఇతి తేషాం కథయతాం భగవాన్ గోవృషధ్వజః.
౭౧. ఏవమస్త్వితి దేవాం స్తాన్ విప్రర్షే ప్రత్యభాషత, ఇత్యుక్త్వా చోర్ధ్వమనయ
ద్రేతో వృషభవాహనః. ౭౨. ఊర్ధ్వరేతా స్సమభవ త్తతః ప్రభృతి చాపి సః, రు
ద్రాణీ తు తతః క్రుద్ధా ప్రజోచ్ఛేదే తథా కృతే. ౭౩. దేవానథాబ్రవీత్తత్ర స్త్రీభా
వాత్పరుషం వచః, యస్మాదపత్యకామో వై భర్తా మే వినివర్తితః. ౭౪. తస్మాత్సర్వే
సురా యూయ మనపత్యా భవిష్యథ, ప్రజోచ్ఛేదో మమ కృతో యస్మాద్యుష్మాభిర
ద్య వై. ౭౫. తస్మాత్ప్రజా వః ఖగమా స్సర్వేషాం న భవిష్యతి, పావకస్తు న తత్రాసీ
చ్ఛాపకాలే భృగూద్వహ. ౭౬. దేవా దేవ్యా స్తథా శాపాదనపత్యా స్తథాభవన్,
రుద్రస్తు తేజోప్రతిమం ధారయామాస వై తదా. ౭౭. ప్రసన్నం తు తతస్త
స్మాత్కించిత్తత్రాపతద్భువి, ఉత్పపాత తదా వహ్నౌ వవృధే చాద్భుతోపమమ్.
౭౮. తేజ స్తేజసి సంయుక్త మాత్మయోనిత్వ మాగతమ్, ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు
దేవాః శక్రపురోగమాః. ౭౯. అసుర స్తారకో నామ తేన సంతాపితా భృశమ్,
ఆదిత్యా వసవో రుద్రా మరుతోఽథాశ్వినావపి. ౮౦. సాధ్యాశ్చ సర్వే సంత్రస్తా
దైతేయస్య పరాక్రమాత్, స్థానాని దేవతానాం హి విమానాని పురాణి చ. ౮౧.
ఋషీణాం చాశ్రమా శ్చైవ బభూవు రసురై ర్హృతాః, తే దీనమనసః సర్వే దేవతా
ఋషయశ్చ యే, ప్రజగ్ముః శరణం దేవం బ్రహ్మాణ మజరం విభుమ్. ౮౨.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, చతురశీతితమోఽధ్యాయః.

దేవా ఊచుః:— అసురస్తారకో నామ త్వయా దత్తవరః ప్రభో, సురానృషీంశ్చ క్లిశ్నాతి వధస్తస్య విధీయతామ్. ౧. తస్మాద్భయం సముత్పన్నమస్మాకం వై పితామహ, పరిత్రాయస్వ నో దేవ న హ్యన్యా గతిరస్తి నః. ౨. బ్రహ్మోవాచ:— సమోఽహం సర్వభూతానామధర్మం నేహ రోచతే, హన్యతాం తారకః క్షిప్రం సురర్షిగణబాధితా. ౩. వేదా ధర్మాశ్చ నోచ్ఛేదం గచ్ఛేయుః సురసత్తమాః, విహితం పూర్వమేవాత్ర మయా వై వ్యేతు వో జ్వరః. ౪. దేవా ఊచుః— వరదానాద్భగవతో దైతేయో బలగర్వితః, దేవైర్న శక్యతే హన్తుం స కథం ప్రశమం వ్రజేత్. ౫. స హి నైవ స్మ దేవానాం నాసురాణాం న రక్షసామ్, వధ్యః స్యామితి జగ్రాహ వరం త్వత్తః పితామహ. ౬. దేవాశ్చ శప్తా రుద్రాణ్యా ప్రజోచ్ఛేదే పురా కృతే, న భవిష్యతి వోఽపత్యమితి సర్వే జగత్పతే. ౭. బ్రహ్మోవాచ:— హుతాశనో న తత్రాసీచ్ఛాపకాలే సురోత్తమాః, స ఉత్పాదయితాపత్యం వధాయ త్రిదశద్విషామ్. ౮. తద్వై సర్వానతిక్రమ్య దేవదానవరాక్షసాన్, మనుష్యానథ గన్ధర్వాన్నాగానథ చ పక్షిణః. ౯. అస్త్రేణామోఘపాతేన శక్త్యా తం ఘాతయిష్యతి, యతో వో భయముత్పన్నం యే చాన్యే సురశత్రవః. ౧౦. సనాతనో హి సంకల్పః కామ ఇత్యభిధీయతే, రుద్రస్య రేతః ప్రస్కన్నమగ్నౌ నిపతితం చ యత్. ౧౧. తత్తేజోఽగ్నిర్మహద్భూతం ద్వితీయమివ పావకమ్, వధార్థం దేవశత్రూణాం గఙ్గాయాం జనయిష్యతి. ౧౨. స తు నావాప తం శాపం నష్టః స హుతభుక్ తదా, తస్మాద్వో భయహృద్దేవాః సముత్పత్స్యతి పావకిః. ౧౩. అన్విష్యతాం వై జ్వలనస్తదా చాద్య నియుజ్యతామ్, తారకస్య వధోపాయః కథితో వై మయానఘాః. ౧౪. న హి తేజస్వినాం శాపాస్తేజః సు ప్రభవన్తి వై, బలాన్యతిబలం ప్రాప్య దుర్బలాని భవన్తి వై. ౧౫. హన్యాదవధ్యాన్ వరదానపి చైవ తపస్వినః, సంకల్పాభిరుచిః కామః సనాతనతమోఽభవత్. ౧౬. జగత్పతిరనిర్దేశ్యః సర్వగః సర్వభావనః, హృచ్ఛయః సర్వభూతానాం జ్యేష్ఠో రుద్రాదపి ప్రభుః. ౧౭. అన్విష్యతాం స తు క్షిప్రం తేజోరాశిర్హుతాశనః, స వో మనోగతం కామం దేవః సంపాదయిష్యతి. ౧౮. ఏతద్వాక్యముపశ్రుత్య తతో దేవా మహాత్మనః, జగ్ముః సంసిద్ధసంకల్పాః పర్యేషన్తో విభావసుమ్. ౧౯. తతస్త్రైలోక్యమృషయో వ్యచిన్వన్త సురైః సహ, కాఙ్క్షన్తో దర్శనం వహ్నేః సర్వే తద్గతమానసాః. ౨౦. పరేణ తపసా యుక్తాః శ్రీమన్తో లోకవిశ్రుతాః, లోకానన్వచరన్ సిద్ధాః సర్వ ఏవ భృగూత్తమ.

౨౧. నష్టమాత్మని సంలీనం నాధిజగ్ము ర్హుతాశనమ్, తతః సంజాతసంత్రా
సానగ్నే ర్దర్శనలాలసాన్. ౨౨. జలేచరః క్లాంతమనా స్తేజసాగ్నేః ప్రదీపితః,
ఉవాచ దేవాన్మండూకో రసాతలతలోత్థితః. ౨౩. రసాతలతలే దేవా వసత్యగ్ని
రితి ప్రభో, సంతాపాదిహ సంప్రాప్తః పావకప్రభవాదహమ్. ౨౪. ససంసుప్తో
జలే దేవా భగవాన్ హవ్యవాహనః, అపః సంసృజ్య తేజోభి స్తేన సంతాపితా
వయమ్. ౨౫. తస్య దర్శనమిష్టం వో యది దేవా విభావసోః, తత్రైన మధిగ
చ్ఛధ్వం కార్యం వో యది వహ్నినా. ౨౬. గమ్యతాం సాధయిష్యామో
వయం హ్యగ్నిభయాత్సురాః, ఏతావదుక్త్వా మండూక స్త్వరితో జల మావి
శత్. ౨౭. హుతాశనస్తు బుబుధే మండూకస్య చ పైశునమ్, శశాప సత
మాసాద్య న రసాన్ వేత్స్యసీతి వై. ౨౮. తం వై సంయుజ్య శాపేన మం
డూకం త్వరితో యయౌ, అన్యత్ర వాసాయ విభు ర్నచాత్మాన మదర్శ
యత్. ౨౯. దేవా స్త్వనుగ్రహం చక్రు ర్మండూకానాం భృగూత్తమ, యత్త
చ్ఛృణు మహాబాహో గదతో మమ సర్వశః. ౩౦. అగ్నిశాపా దజిహ్వాపి
రసజ్ఞానబహిష్కృతాః, సరస్వతీం బహువిధాం యూయ ముచ్చారయిష్యథ.
౩౧. బిలవాసగతాంశ్చైవ నిరాహారా నచేతసః, గతాసూనపి సంశుష్కాన్
భూమిః సంధారయిష్యతి. ౩౨. తమోగతాయామపి వై నిశాయాం విచరిష్యథ,
ఇత్యుక్త్వా తాం స్తతో దేవాః పునరేవ మహీ మిమామ్. ౩౩. పరీయు ర్జ్వలన
స్యార్థే నచావిందన్ హుతాశనమ్, అథ తాన్ ద్విరదః కశ్చిత్సురేంద్రద్విర
దోపమః. ౩౪. అశ్వత్థస్థోఽగ్నిరిత్యేవమాహ దేవాన్ భృగూద్వహ, శశాప
జ్వలనః సర్వాన్ ద్విరదాన్ క్రోధమూర్ఛితః. ౩౫. ప్రతీపా భవతాం జిహ్వా
భవిత్రీతి భృగూద్వహ, ఇత్యుక్త్వా నిస్సృతోఽశ్వత్థా దగ్ని ర్వారణసూచితః. ౩౬.
ప్రవివేశ శమీగర్భమథ వహ్నిస్సుషుప్సయా, అనుగ్రహం తు నాగానాం యం
చక్రు శ్శృణుతం ప్రభో. ౩౭. దేవా భృగుకులశ్రేష్ఠ ప్రీత్యా సత్యపరాక్రమాః. ౩౮.
దేవా ఊచుః. ప్రతీపయా జిహ్వయాపి సర్వాహారం కరిష్యథ, వాచం చోచ్చార
యిష్యధ్వ ముచ్చైరవ్యంజితాక్షరామ్. ౩౯. ఇత్యుక్త్వా పునరేవాగ్ని మనుసస్రు
ర్దివౌకసః, అశ్వత్థాన్నిస్సృతశ్చాగ్నిః శమీగర్భముపావిశత్. ౪౦. శుకేనఖ్యాపి
తో విప్ర తం దేవాస్సముపాద్రవన్, శశాపశుకమగ్నిస్తు వాగ్విహీనోభవిష్యసి. ౪౧.
జిహ్వామావర్తయామాస తస్యాపిహుతభుక్తథా, దృష్ట్వాతు జ్వలనందేవా శ్శుక
మూచు ర్దయాన్వితాః. ౪౨. భవితా నత్వమత్యంతం శుకత్వేనష్టవాగితి, ఆవృత్త

జిహ్వాస్య సతో వాక్యం కాంతం భవిష్యతి. ౪౩. బాలస్యేవ ప్రవృద్ధస్య కల
మవ్యక్తమస్ఫుటమ్, ఇత్యుక్త్వా తం శమీగర్భే వహ్నిమాలక్ష్య దేవతాః. ౪౪.
తదేవాయతనం చక్రుః పుణ్యం సర్వక్రియాస్వపి, తతః ప్రభృతి చాప్యగ్నిః శమీ
గర్భేషు దృశ్యతే. ౪౫. ఉత్పాదనే తథోపాయ మధిజగ్ముశ్చ మానవాః, ఆపో
రసాతలే యాస్తు సంస్పృష్టాశ్చిత్రభానునా. ౪౬. తాః పర్వతప్రస్రవణై రుష్మా
ముంచంతి భార్గవ, పావకేనాధిశయతా సంతప్తా స్తస్య తేజసా. ౪౭. అథాగ్ని
ర్దేవతా దృష్ట్వా బభూవ వ్యథిత స్తదా, కిమాగమన మిత్యేవం తానపృచ్ఛత
పావకః. ౪౮. తమూచు ర్విబుధా స్సర్వే తేచైవ పరమర్షయః, త్వాం నియో
క్ష్యామహే కార్యే తద్భవాన్ కర్తు మర్హతి. ౪౯. కృతే చ తస్మిన్ భవితా
తవాపి సుమహాన్ గుణః. ౫౦. అగ్నిరువాచ:—బ్రూత యద్భవతాం కార్యం కర్తా
స్మి తదహం సురాః, భవతాంతు నియోజ్యోఽస్మి మావోఽత్రాస్తువిచారణా. ౫౧.
దేవాఊచుః:— అసుర స్తారకో నామ బ్రహ్మణో వరదర్పితః, అస్మాన్ ప్రబాధతే
వీర్యాద్వధ స్తస్య విధీయతామ్. ౫౨. ఇమాన్ దేవగణాంస్తాత ప్రజాపతిగణాం
స్తథా, ఋషీంశ్చాపి మహాభాగ పరిత్రాయస్వ పావక. ౫౩. అపత్యం తేజసా
యుక్తం ప్రవీరం జనయ ప్రభో, యద్భయం నోఽసురా త్తస్మా న్నాశయేద్ధవ్య
వాహన. ౫౪. శప్తానాం నో మహాదేవ్యా నాన్యదస్తి పరాయణమ్, అన్యత్ర
భవతో వీర్యా త్తస్మాత్త్రాయస్వ నః ప్రభో. ౫౫. ఇత్యుక్త స్తథేత్యుక్త్వా
భగవాన్ హవ్యవాహనః, జగామాథ దురాధర్షో గంగాం భాగీరథీం ప్రతి.
౫౬. తయాచాప్యభవన్మిశ్రో గర్భం చాస్యాదధేతదా, వవృధే స తదా గర్భః
కక్షే కృష్ణగతి ర్యథా. ౫౭. తేజసా తస్య దేవస్య గంగా విహ్వలచేతనా, సం
తాపముగమత్తీవ్రం సోఢుం సా న శశాక హ. ౫౮. ఆహితే జ్వలనేనాథ గర్భే తే
జస్సమన్వితే, గంగాయాం మసురః కశ్చిద్భైరవం నాదమానదత్. ౫౯. అబు
ద్ధిపతితేనాథ నాదేన విపులేన సా, విత్రస్తోద్భ్రాంతనయనా గంగా విహ్వల
లోచనా. ౬౦. విసంజ్ఞా నాశకద్గర్భం సోఢు మాత్మానమేవ చ, సాతు తే
జఃపరీతాంగీ కంపయంతీవ జాహ్నవీ. ౬౧. ఉవాచ జ్వలనం విప్ర తదా
గర్భబలోద్ధతా, న తే శక్తాస్మి భగవం స్తేజసోఽస్య విధారణే. ౬౨. విమూఢాస్మి
కృతానేన న మే స్వాస్థ్యం యథా పురా, విహ్వలాచాస్మి భగవంశ్చేతో నష్టం
చ మేఽనఘ. ౬౩. ధారణేనాస్య శక్తాహం గర్భస్య తపతాంవర, ఉత్స్రక్ష్యేఽహ
మిమం దుఃఖా న్నతు కామాత్కథంచన. ౬౪. న తేజసోఽస్తి సంస్పర్శో మమ దేవ

విభావసోః, ఆపదర్థే హి సంబంధః సుసూక్ష్మోఽపి మహాద్యుతే. ౬౫. యదత్ర గుణ సంపన్న మితరద్వా హుతాశన, త్వయ్యేవ తదహం మన్యే ధర్మా ధర్మౌ చ కేవలౌ. ౬౬. తాముహాచ తతో వహ్ని ర్ధార్యతాం ధార్యతా మితి, గర్భో మ త్తేజసా యుక్తో మహాగుణఫలోదయః. ౬౭. శక్తా హ్యసి మహీం కృత్స్నాం వోఢుం ధారయితుం తథా, నహి తే కించిదప్రాప్యమన్యతో ధారణా దృతే. ౬౮. సా వహ్నినా వార్యమాణా దేవైరపి సరిద్వరా, సముత్ససర్జ తం గర్భం మేరౌ గిరివరే తదా. ౬౯. సమర్థా ధారణే చాపి రుద్రతేజఃప్రధర్షితా, నాశక త్తం తదా గర్భం సంధారయితు మోజసా. ౭౦. సా సముత్సృజ్య తం దుఃఖా ద్దీప్తవైశ్వానరప్రభమ్, దర్శయామాస చాగ్ని స్తాం తదా గంగాం భృగూద్వహ. ౭౧. పప్రచ్ఛ సరితాం శ్రేష్ఠాం కచ్చిద్గర్భస్సుఖోదయః, కీదృగ్వర్ణోఽపి వా దేవి కీదృగ్రూపశ్చదృశ్యతే. ౭౨. తేజసా కేన వా యుక్త స్సర్వమేత ద్బ్రవీహి మే. ౭౩. గంగోవాచ:—జాతరూప స్సగర్భో వై తేజసా త్వమివానఘ, సువర్ణో విమలో దీప్తః పర్వతం చావభాసయత్. ౭౪. పద్మోత్పలవిమిశ్రాణాం హ్రదానామివ శీతలః, గంధోఽస్య సకదంబానాం తుల్యో వై తపతాం వర. ౭౫. తేజసా తస్య గర్భస్య భాస్కరస్యేవ రశ్మిభిః, యద్ద్రవ్యం పరిసంసృష్టం పృథివ్యాం పర్వతేషు చ. ౭౬. తత్సర్వం కాంచనీభూతం సమంతాత్ప్రత్యదృశ్యత, పర్యధావత శైలాంశ్చ నదీః ప్రస్రవణాని చ ౭౭. వ్యాదీపయంస్తేజసా చ త్రైలోక్యం సచరాచరమ్, ఏవంరూప స్సభగవన్ పుత్ర స్తే హవ్యవాహన. ౭౮. సూర్యవైశ్వానరసమః కాంత్యా సోమ ఇవాపరః, ఏవముక్త్వా తు సా దేవీ తత్రైవాంతరధీయత. ౭౯. పావకశ్చాపి తేజస్వీ కృత్వా కార్యం దివౌకసామ్, జగామేష్టం తతో దేశం తదా భార్గవనందన. ౮౦. ఏతైః కర్మగుణై ర్లోకే నామాగ్నేః పరిగీయతే, హిరణ్యరేతా ఇతి వై ఋషిభి ర్విబుధై స్తథా. ౮౧. పృథివీ చ తదా దేవీ ఖ్యాతా వసుమతీతి వై, సతు గర్భో మహాతేజా గాంగేయః పావకోద్భవః ౮౨. దివ్యం శరవణం ప్రాప్య వవృధేఽద్భుతదర్శనః, దదృశుః కృత్తికా స్తం తు బాలార్కసదృశద్యుతిమ్. ౮౩. పుత్రం చైతాశ్చ తం బాలం పుపుషు స్స్తన్యవిస్రవైః, తత స్సకార్తికేయత్వ మవాప పరమద్యుతిః. ౮౪. స్కన్నత్వాత్ స్కందతాం చాపి గుహావాసాద్గుహోఽభవత్, ఏవం సువర్ణ ముత్పన్న మపత్యం జాతవేదసః. ౮౫. తత్ర జాంబూనదం శ్రేష్ఠం దేవానామపి భూషణమ్, తతః ప్రభృతిచాప్యేత జ్జాతరూప ముదాహృతమ్. ౮౬. రత్నానా ముత్తమం రత్నం భూషణానాం తథోత్తమమ్, పవిత్రం చ పవిత్రాణాం

మంగళానాం చ మంగళమ్. ౮౭. యత్సువర్ణం సభగవా నగ్నిరీశః ప్రజాపతిః,
పవిత్రాణాం పవిత్రం హి కనకం ద్విజసత్తమ. ౮౮. అగ్నీషోమాత్మకంచైవ జాత
రూప ముదాహృతమ్. ౮౯. వసిష్ఠఉవాచ:—అపి చేదం పురా రామ శ్రుతం మే
బ్రహ్మదర్శనమ్, పితామహస్య యద్వృత్తం బ్రహ్మణః పరమాత్మనః. ౯౦. దేవస్య
మహత స్తాతవారుణీం బిభ్రత స్తనుమ్, ఐశ్వర్యే వారుణే రామ రుద్రస్యేశస్య వై
ప్రభోః. ౯౧. ఆజగ్ము ర్మునయస్సర్వే దేవాశ్చాగ్నిపురోగమాః, యజ్ఞాంగాని చ
సర్వాణి వషట్కారశ్చ మూర్తిమాన్. ౯౨. మూర్తిమంతి చ సామాని
యజూంషి చ సహస్రశః, ఋగ్వేదశ్చాగమత్తత్ర పదక్రమవిభూషితః. ౯౩.
లక్షణాని సురాసోమా నిరుక్తం సురపఙ్క్తయః, ఓంకారశ్చావసన్నేత్రే నిగ్రహప్ర
గ్రహా తథా. ౯౪. వేదాశ్చసోపనిషదో విద్యా సావిత్ర్యథాపిచ, భూతంభవ్యం
భవిష్యం చ దధార భగవాన్ శివః. ౯౫. సంజుహావాత్మనాత్మానం స్వయమేవ
తదా ప్రభో, యజ్ఞం చ శోభయామాస బహురూపం పినాకధృత్. ౯౬.
ద్యౌర్నభః పృథివీం ఖం చ తథా చైవైష భూపతిః, సర్వవిఘ్నేశ్వరః శ్రీమా
నేషచాపి విభావసుః. ౯౭. ఏష బ్రహ్మా శివో రుద్రో వరుణోఽగ్నిః ప్రజాపతిః, కీర్త్య
తే భగవాన్ దేవః సర్వభూతపతిశ్శివః. ౯౮. తస్య యజ్ఞః పశుపతే స్తపః క్రతవ
ఏవ చ, దీక్షా దీప్తవ్రతా దేవీ దిశశ్చ సదిగీశ్వరాః. ౯౯. దేవపత్న్యశ్చ కన్యాశ్చ
దేవానాం చైవ మాతరః, ఆజగ్ము స్సహితా స్తత్ర తదా భృగుకులోద్వహ. ౧౦౦.
యజ్ఞం పశుపతేః ప్రీతా వరుణస్య మహాత్మనః, స్వయంభువ స్తుతా దృష్ట్వా రేత
స్సమపతద్భువి. ౧౦౧. తస్య శుక్రస్య విష్యందాత్పాంసూన్ సంగృహ్య భూమి
తః, ప్రాస్యత్పూషాకరాభ్యాం వై తస్మిన్నేవ హుతాశనే. ౧౦౨. తత స్తస్మిన్ సంప్ర
వృత్తే సత్రే జ్వలితపావకే, బ్రహ్మణో జుహ్వత స్తత్ర ప్రాదుర్భావో బభూవహ.
౧౦౩. స్కన్నమాత్రం చ తచ్ఛుక్రం స్రువేణ పరిగృహ్య సః, ఆజ్యవన్మంత్రతశ్చాపి
సోఽజుహావ ద్భృగునందన. ౧౦౪. తతస్తు జనయామాస భూతగ్రామం చ వీర్య
వాన్, తస్య తత్తేజస స్తస్మా జ్జజ్ఞే లోకేషు తైజసమ్. ౧౦౫. తమస స్తామసా
భావా వ్యాపిసత్వం తథోభయమ్, సగుణ స్తేజసో నిత్య స్తస్య చాకాశమేవ చ.
౧౦౬. సర్వభూతేషు చ తథా సత్త్వం తేజ స్తథోత్తమమ్, శుక్రే హుతేఽగ్నౌ
తస్మింస్తు ప్రాదురాసం స్త్రయః ప్రభో. ౧౦౭. పురుషా వపుషా యుక్తాః స్వైః స్వైః
ప్రసవజై ర్గుణైః, భృగిత్యేవ భృగుః పూర్వ మంగారేభ్యోఽంగిరాభవత్. ౧౦౮. అంగా
రసంశ్రయాచ్చైవ కవిరిత్యపరోఽభవత్, సహజ్వాలాభి రుత్పన్నో భృగు స్తస్మా
ద్భృగుః స్మృతః. ౧౦౯. మరీచిభ్యో మరీచిస్తు మారీచః కశ్యపో హ్యభూత్,

అంగారేభ్యోఽంగిరాస్తాత వాలఖిల్యాః కుశోచ్చయాత్. ౧౧౦. అత్రైవాత్రేతి చ విభో జాతమత్రిం వదంత్యపి, తథా భస్మవ్యపోహేభ్యో బ్రహ్మర్షిగణసమ్మతాః. ౧౧౧. వైఖానసా స్సముత్పన్నా స్తపః శ్రుతగుణేప్సవః, అశ్రుతోఽస్య సముత్పన్నావశ్వినౌ రూపసమ్మతౌ. ౧౧౨. శేషాః ప్రజానాం పతయః స్రోతోభ్య స్తస్య జజ్ఞిరే, ఋషయో రోమకూపేభ్యః స్వేదాచ్ఛందోబలాన్మనః. ౧౧౩. ఏతస్మాత్కారణాదాహు రగ్నిః సర్వాభిదేవతాః, ఋషయ శ్శ్రుతసంపన్నా వేద ప్రామాణ్యదర్శనాత్. ౧౧౪. యాని దారూణి తే మాసా నిర్యాసాః పక్షసంజ్ఞితాః, అహోరాత్రా ముహూర్తాశ్చ పిత్తం జ్యోతిశ్చ వారుణమ్. ౧౧౫. రౌద్రం లోహితమిత్యాహు ర్లోహితాత్ కనకం స్మృతమ్, తన్మైత్రమితి విజ్ఞేయం ధూమాచ్చవసవః స్మృతాః. ౧౧౬. అర్చిషోయాశ్చ తే రుద్రా స్తథాదిత్యా మహాప్రభాః, ఉద్దిష్టా స్తే తథాంగారా యే ధిష్ణ్యేషు దివిస్థితాః. ౧౧౭. ఆదికర్తా చ లోకస్య తత్పరం బ్రహ్మ తద్ధ్రువమ్, సర్వకామద మిత్యాహు స్తద్రహస్య మువాచ హ. ౧౧౮. తతోఽబ్రవీ న్మహాదేవో వరుణః పవనాత్మకః, మమ సత్ర మిదం దివ్య మహం గ్రహపతి స్త్విహ. ౧౧౯. త్రీణి పూర్వాణ్యపత్యాని మమ తాని నసంశయః, ఇతి జానీత ఖగమా మమ యజ్ఞఫలం హి తత్. ౧౨౦. అగ్నిరువాచ:— మదంగేభ్యః ప్రసూతాని మదాశ్రయకృతాని చ, మమైవ తాన్యపత్యాని వరుణో హ్యవశాత్మకః. ౧౨౧. అథాబ్రవీల్లోకగురు ర్బ్రహ్మా లోకపితామహః, మమైవ తాన్యపత్యాని మమ శుక్రం హుతం హి తత్. ౧౨౨. అహం కర్తా హి సత్రస్య హోతా శుక్రస్య చైవ హ, తస్య బీజం ఫలం తస్య శుక్రం చేత్కారణం మతమ్. ౧౨౩. తతోఽబ్రువన్ దేవగణాః పితామహముపేత్య వై, కృతాంజలిపుటా స్సర్వే శిరోభి రభివంద్య చ. ౧౨౪. వయం చ భగవన్ సర్వే జగచ్చ సచరాచరమ్, తవైవ ప్రసవా స్సర్వే తస్మాదగ్ని ర్విభావసుః. ౧౨౫. వరుణశ్చేశ్వరో దేవో లభతాం కామమీప్సితమ్, నిసర్గాద్బ్రహ్మణశ్చాపి వరుణో యాదసాం పతిః. ౧౨౬. జగ్రాహ వై భృగుం పూర్వమపత్యం సూర్యవర్చసమ్. ఈశ్వరోఽంగిరసం చాగ్నే రపత్యార్థ మకల్పయత్. ౧౨౭. పితామహ స్త్వపత్యం వై కవిం జగ్రాహ తత్త్వవిత్, తదా స వారుణః ఖ్యాతో భృగుః ప్రసవకర్మకృత్. ౧౨౮. ఆగ్నేయ స్త్వంగిరాః శ్రీమాన్ కవిర్బ్రాహ్మో మహాయశాః, భార్గవాంగిరసౌ లోకే లోకసంతానలక్షణౌ. ౧౨౯. ఏతే హి ప్రసవా స్సర్వే ప్రజానాం పతయ స్త్రయః, సర్వం సంతాన మేతేషా మిద మిత్యుపధారయ. ౧౩౦. భృగోస్తు పుత్రా

స్సప్తాసన్ సర్వే తుల్యా భృగో ర్గుణైః, చ్యవనో వజ్రశీర్షశ్చ శుచిరౌర్వ స్తథై
వచ. ౧౩౧. శుక్రో వరేణ్యశ్చ విభుః చ్యవనశ్చేతి సప్త తే, భార్గవా వారుణా
స్సర్వే యేషాం వంశో భవానపి. ౧౩౨. అష్టౌ చాంగిరసః పుత్రా వారుణా స్తే
ప్యుదాహృతాః, బృహస్పతి రుతథ్యశ్చ వయస్యశ్శాంతిరేవ చ. ౧౩౩. ఘోరో
విరూప స్సంవర్తా స్సుధన్వా చాష్టమః స్మృతః, ఏతేఽష్టౌ వహ్నిజా స్సర్వే జ్ఞాన
నిష్ఠా నిరామయాః. ౧౩౪. బ్రహ్మణస్తు కవేః పుత్రా వారుణా స్తే ప్యుదాహృతాః,
అష్టౌ ప్రసవజై ర్యుక్తా గుణై ర్బ్రహ్మవిద శ్శుభాః. ౧౩౫. కవిః కావ్యశ్చ
ధృష్ణుశ్చ బుద్ధిమానుశనా స్తథా, భృగుశ్చ విరజాశ్చైవ కాశీచోగ్రశ్చ ధర్మ
విత్. ౧౩౬. అష్టౌ కవిసుతా హ్యేతే సర్వమేభి ర్జగ త్తతమ్, ప్రజాపతయ
ఏతే హి ప్రజాతా యైరిహప్రజాః. ౧౩౭. ఏవమంగిరసశ్చైవ కవేశ్చ ప్రస
వాన్వయైః, భృగోశ్చ భృగుశార్దూల వంశజై స్సతతం జగత్. ౧౩౮. వరుణ
శ్చాదితో విప్రజగ్రాహ ప్రభు రీశ్వరః, కవిం తాతభృగుం చాపి తస్మా త్తౌ
వారుణౌ స్మృతౌ. ౧౩౯. జగ్రాహాంగిరసం దేవః శిఖీ తస్మా ద్ధుతాశనః, తస్మా
దాంగిరసా జ్ఞేయాః సర్వఏవ తదన్వయాః. ౧౪౦. బ్రహ్మా పితామహః పూర్వం
దేవతాభిః ప్రసాదితః, ఇమే నస్సంతరిష్యంతి ప్రజాభి ర్జగతీశ్వరాః. ౧౪౧.
సర్వే ప్రజానాం పతయః సర్వేచాపి తపస్వినః, త్వత్ప్రసాదాదిమం లోకం
తారయిష్యంతి సాంప్రతమ్. ౧౪౨. తథైవ వంశకర్తార స్తవ తేజో వివర్ధనాః,
భవేయు ర్వేదవిదుషః సర్వేచ కృతిన స్తథా. ౧౪౩. దేవపక్షచరా స్సౌమ్యాః
ప్రాజాపత్యా మహర్షయః, ప్రాప్నువంతి తపశ్చైవ బ్రహ్మచర్యం పరం తథా.
౧౪౪. సర్వే హి వయమేతే చ తవైవ ప్రసవః ప్రభో, దేవానాం బ్రాహ్మ
ణానాం చ త్వం హి కర్తా పితామహ. ౧౪౫. మరీచిమాదితః కృత్వా సర్వే
చైవాథ భార్గవాః, అపత్యానీతి సంప్రేక్ష్య క్షమయామ పితామహ. ౧౪౬.
తేత్వనేనైవ రూపేణ ప్రజనిష్యంతి వై ప్రజాః, స్థాపయిష్యంతి చాత్మానం యు
గాదినిధనే తథా. ౧౪౭. ఇత్యుక్త స్స తదా తైస్తు బ్రహ్మా లోకపితామహః,
తథేత్యేవాబ్రవీత్ప్రీత స్తేపి జగ్ము ర్యథాగతమ్. ౧౪౮. ఏవమేతత్పురావృత్తం తస్య
యజ్ఞే మహాత్మనః, దేవశ్రేష్ఠస్యలోకాదౌ వారుణీం బిభ్రత స్తనుమ్. ౧౪౯.
అగ్నిర్బ్రహ్మాపశుపతిః శర్వో రుద్రః ప్రజాపతిః, అగ్నే రపత్య మేతద్వై సువర్ణమితి
ధారణా. ౧౫౦. అగ్న్యభావే చ కురుతే వహ్నిస్థానేషు కాంచనమ్, జామదగ్న్యః
ప్రమాణజ్ఞో వేదశ్రుతినిదర్శనాత్. ౧౫౧. కుశ స్తంబే జుహోత్యగ్నిం సువర్ణే

తత్ర చాస్థితే, వల్మీకస్య వపాయాం చ కర్ణే చాజస్య దక్షిణే ౧౫౨. శకటో ర్వ్యాం పరస్యాప్సు బ్రాహ్మణస్య కరేఽపి వా, హుతే ప్రీతికరీ మృద్ధిం భగవాం స్తత్ర మన్యతే. ౧౫౩. తస్మాదగ్నిపరా స్సర్వే దేవతా ఇతిశుశ్రుమ, బ్రహ్మణో హి ప్రసూతో ఽగ్ని రగ్నేరపి చ కాంచనమ్. ౧౫౪. తస్మాద్యే వై ప్రయచ్ఛంతి సువర్ణం ధర్మదర్శినః, దేవతా స్తే ప్రయచ్ఛంతి సమస్తా ఇతి నః శ్రుతమ్. ౧౫౫. తస్య చాతమసో లోకా గచ్ఛతః పరమాం గతిమ్, స్వర్లోకే రాజరాజ్యేన సోఽభిషిచ్యేత భార్గవ. ౧౫౬. ఆదిత్యోదయసంప్రాప్తే విధిమంత్రపురస్కృతమ్, దదాతి కాంచనం యో వై దుస్స్వప్నం ప్రతిహంతి సః. ౧౫౭. దదాత్యుదిత మాత్రే య స్తస్య పాప్మా విధూయతే, మధ్యాహ్నే దదతో రుక్మం హంతి పాప మనాగతమ్. ౧౫౮. దదాతి పశ్చిమాం సంధ్యాం యః స్సువర్ణం యతవ్రతః, బ్రహ్మవాయ్వగ్నిసోమానాం సాలోక్య ముపయాతి సః. ౧౫౯. సేంద్రేషు చైవ లోకేషు ప్రతిష్ఠాం విందతే శుభామ్, ఇహ లోకే యశః ప్రాప్య శాంతపాప్మా చ మోదతే. ౧౬౦. తతస్సంపద్యతేఽన్యేషు లోకేష్వప్రతిమ స్సదా, అనావృత్తగతి శ్చైవ కామచారో భవత్యుత. ౧౬౧ నచ క్షరతి తేభ్యశ్చ యశ శ్చైవాప్నుతే మహత్, సువర్ణ మక్షయం దత్త్వా లోకాంశ్చాప్నోతి పుష్కలాన్. ౧౬౨. యస్తు సంజనయిత్వాగ్ని మాదిత్యోదయనం ప్రతి, దద్యాద్వై వ్రత ముద్దిశ్య సర్వ కామాన్ సమశ్నుతే. ౧౬౩. అగ్నిమిత్యేవ తత్ప్రాహుః ప్రదానం వై సుఖా వహమ్, యథేష్టగుణసంవృత్తం ప్రవర్తకమితి స్మృతమ్. ౧౬౪. ఏషా సువర్ణస్యో త్పత్తిః కథితా తే మయానఘ, కార్తికేయస్య చ విభో తద్విద్ధి భృగునందన. ౧౬౫. కార్తికేయస్తు సంవృద్ధః కాలేన మహతా తదా, దేవై స్సేనాపతిత్వేన వృత స్సేంద్రై ర్భృగూద్వహ ౧౬౬ జఘాన తారకం చాపి దైత్యా మన్యాం స్తథా సురాన్, త్రిదశేంద్రాజ్ఞయా బ్రహ్మన్ లోకానాం హితకామ్యయా. ౧౬౭. సువర్ణదానే చ మయా కథితా స్తే గుణా విభో, తస్మాత్సువర్ణం విప్రేభ్యః ప్రయ చ్ఛ దదతాం వర. ౧౬౮. భీష్మఉవాచ:— ఇత్యుక్తస్సవసిష్ఠేన జామదగ్న్యః ప్రతాపవాన్, దదౌ సువర్ణం విప్రేభ్యో వ్యముచ్యత చ కిల్బిషాత్. ౧౬౯. ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం సువర్ణస్య మహీపతే, ప్రదానస్య ఫలం చైవ జన్మ చాస్య యుధిష్ఠిర. ౧౭౦. తస్మాత్త్వమపి విప్రేభ్యః ప్రయచ్ఛ కనకం బహు, దదత్సు వర్ణం నృపతే కిల్బిషా ద్విప్రమోక్ష్యసి. ౧౭౧.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, పంచాశీతితమోఽధ్యాయః.

—తారకవధోపాఖ్యానమ్.—

యుధిష్ఠిరఉవాచ:— ఉక్తాః పితామహేనేహ సువర్ణస్య విధానతః, విస్తరేణ ప్రదానస్య యే గుణాః శ్రుతిలక్షణాః. ౧. యత్తు కారణ ముత్పత్తేః సువర్ణస్య ప్రకీర్తితమ్, సకథం తారకః ప్రాప్తో నిధనం తద్బ్రవీహి మే. ౨. ఉక్తం సదేవతానాం హి అవధ్య ఇతి పార్థివ, కథం తస్యాభవ న్మృత్యుర్విస్తరేణ ప్రకీర్తయ. ౩. ఏతదిచ్ఛామ్యహం శ్రోతుం త్వత్తఃకురుకులోద్వహ, కార్త్స్న్యేన తారకవధం పరంకౌతూహలం హి మే. ౪. భీష్మఉవాచ:— విపన్నకృత్యా రాజేంద్ర దేవతా ఋషయ స్తథా, కృత్తికా శ్చోదయామాసు రపత్యభరణాయ వై. ౫. న దేవతానాం కాచిద్ధిసమర్థా జాతవేదసః, ఏతా హి శక్తాస్తం గర్భం సంధార యితు మోజసా. ౬. షణ్ణాం తాసాం తతః ప్రీతః పావకో గర్భధారణాత్, స్వేన తేజోవిసర్గేణ వీర్యేణ పరమేణ చ. ౭. తాస్తు షట్ కృత్తికాగర్భం పుపుషు ర్జాతవేదసః, షట్సు వర్త్మసు తేజోఽగ్నేః సకలం వినిహితం ప్రభో. ౮. తతస్తా వర్ధమానస్య కుమారస్య మహాత్మనః, తేజసాభిపరీతాంగ్యో నక్వచిచ్ఛర్మ లేభిరే. ౯. తతస్తేజః పరీతాంగ్యః సర్వాః కాల ఉపస్థితే, సమంగర్భం సుషువిరే కృత్తికాస్తం నరర్షభ. ౧౦. తతస్తం షడధిష్ఠానం గర్భమేకత్వ మాగతమ్, పృథివీ ప్రతిజగ్రాహ కార్తస్వరసమీపతః. ౧౧. సగర్భో దివ్యసంస్థానో దీప్తిమాన్పావకప్రభః, దివ్యం శరవణంప్రాప్య వవృధే ప్రియదర్శనః ౧౨. దదృశుః కృత్తికాస్తంతు బాల కర్కసమద్యుతిమ్, జాతస్నేహాశ్చ సౌహార్దాత్పుపుషు స్తన్యవిస్రవైః. ౧౩. అభవత్కార్తికేయః సత్రైలోక్యే సచరాచరే, స్కన్నత్వాత్ స్కందతాం ప్రాప్తో గుహావాసా ద్గుహోఽభవత్. ౧౪. తతో దేవాస్త్రయ స్త్రింశద్దిశశ్చ సదిగీశ్వరాః, రుద్రోధాతాచ విష్ణుశ్చ యమః పూషార్యమాభగః. ౧౫. హంసోమిత్రశ్చసాధ్యాశ్చ వాసవో వసవోఽశ్వినౌ, ఆపోవాయు ర్నభశ్చంద్రో నక్షత్రాణి గ్రహా రవిః. ౧౬. పృథగ్భూతాని చాన్యాని యాని దేవార్పణాని వై, ఆజగ్ము స్తేఽద్భుతం ద్రష్టుం కుమారం జ్వలనాత్మజమ్. ౧౭. ఋషయ స్తుష్టువుశ్చైవ గంధర్వాశ్చ జగు స్తథా, షడాననం కుమారం తు ద్విషడక్షం ద్విజప్రియమ్. ౧౮. పీనాంసం ద్వాదశభుజం పావకాదిత్య వర్చసమ్, శయానం శరగుల్మస్థం దృష్ట్వా దేవాః సహర్షిభిః. ౧౯. లేభిరే పరమం హర్షం మేనిరే చాసురం హతమ్, తతో దేవాః ప్రియాణ్యస్య సర్వఏవ సమాహరన్. ౨౦. క్రీడతః క్రీడనీయాని దదుః పక్షిగణాంశ్చ హ, సుపర్ణస్య దదౌ పుత్రం మయూరం చిత్రబర్హిణమ్. ౨౧. రాక్ష

పాశ్చ దదుస్తస్మై వరాహమహిషావుభౌ, కుక్కుటం చాగ్నిసంకాశం ప్రదదౌ
వరుణః స్వయమ్. ౨౨. చంద్రమాః ప్రదదౌ మేషమాదిత్యో రుచిరాం
ప్రభామ్, గవాం మాతా చ గోదేవీ దదౌ శతసహస్రశః. ౨౩. ఛాగమగ్ని
ర్గుణోపేతమిలా పుష్పఫలం బహు, సుధన్వా శకటంచైవ రథం చామితకూబ
రమ్. ౨౪. వరుణో వారుణాన్ దివ్యాన్ సగజాన్ ప్రదదౌ శుభాన్, సింహాన్
సురేంద్రో వ్యాఘ్రాంశ్చ ద్విపానన్యాంశ్చ పక్షిణః. ౨౫. శ్వాపదాంశ్చ బహూన్
ఘోరాన్ ఛత్రాణి వివిధాని చ, రాక్షసాసురసంఘాశ్చ అనుజగ్ముస్తమీశ్వరమ్.
౨౬. వర్ధమానంతు తం దృష్ట్వా ప్రార్థయామాస తారకః, ఉపాయైర్బహుభిర్హంతుం
నాశకచ్చాపి తం విభుమ్. ౨౭. సేనాపత్యేన తం దేవాః పూజయిత్వా గుహాలయమ్,
శశంసుర్విప్రకారం తం తస్మై తారకకారితమ్. ౨౮. సవివృద్ధో మహావీర్యో దేవసేనా
పతిః ప్రభుః, జఘానామోఘయా శక్త్యా దానవం తారకం గుహః. ౨౯. తేనతస్మిన్
కుమారేణ క్రీడతా నిహతేఽసురే, సురేంద్రః స్థాపితో రాజ్యే దేవానాం పునరీశ్వ
రః. ౩౦. ససేనాపతిరేవాథ బభౌ స్కందః ప్రతాపవాన్, ఈశో గోప్తా చ దేవా
నాం ప్రియకృచ్ఛంకరస్య చ. ౩౧. హిరణ్యమూర్తిర్భగవానేష ఏవ చ పావకిః,
సదాకుమారో దేవానాం సైనాపత్యమవాప్తవాన్. ౩౨. తస్మాత్సువర్ణం మంగళ్యం
రత్నమక్షయ ముత్తమమ్, సహజం కార్తికేయస్య వహ్నేస్తేజః పరం మతమ్.
౩౩. ఏవం రామాయ కౌరవ్య వసిష్ఠోఽకథయత్పురా, తస్మాత్సువర్ణ దానాయ
ప్రయతస్వ నరాధిప. ౩౪. రామః సువర్ణం దత్త్వా హి విముక్తః సర్వకిల్బిషైః,
త్రివిష్టపేఽమహత్ స్థాన మవాపాసులభం నరైః. ౩౫.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, షడశీతితమోఽధ్యాయః.

శ్రాద్ధకథనమ్.

యుధిష్ఠిర ఉవాచ:—చాతుర్వర్ణ్యస్య ధర్మాత్మన్ ధర్మాః ప్రోక్తా యథా త్వ
యా, తథైవ మే శ్రాద్ధవిధిం కృత్స్నం ప్రబ్రూహి పార్థివ. ౧. వైశంపాయన ఉవాచ:-
యుధిష్ఠిరేణైవముక్తో భీష్మః శాంతనవ స్తదా, ఇమం శ్రాద్ధవిధిం కృత్స్నం వక్తుం
సముపచక్రమే. ౨. భీష్మ ఉవాచ:—శృణుష్వావహితో రాజన్ శ్రాద్ధకల్పవిధిం
శుభమ్, ధన్యం యశస్యం పుత్రీయం పితృయజ్ఞం పరంతప. ౩. దేవాసురమను
ష్యాణాం గంధర్వోరగరక్షసామ్, పిశాచకిన్నరాణాం చ పూజ్యా వై పితరః సదా.
౪. పితౄన్ పూజ్యాదితః పశ్చాద్దేవతాస్తర్పయంతి వై, తస్మాత్తాన్ సర్వయత్నేన
పురుషః పూజయేత్సదా. ౫. అన్వాహార్యం మహారాజ పితౄణాం శ్రాద్ధముచ్యతే,

తస్మా ద్విశేషవిధినా విధిః ప్రథమకల్పితః. ౬. సర్వేష్వహస్సు ప్రీయంతే కృతే శ్రాద్ధే పితామహాః, ప్రవక్ష్యామి తు తే సర్వాం స్తిథ్యాం తిథ్యాం గుణాగుణాన్. ౭. యేష్వహస్సు కృతైః శ్రాద్ధైర్యత్ఫలం ప్రాప్యతేఽనఘ, తత్సర్వం కీర్తయిష్యామి యథాతత్త్వం నిబోధ మే. ౮. పితౄనర్చ్య ప్రతిపది ప్రాప్నుయాత్స్వగృహే స్త్రియః, అభిరూపప్రజాయిన్యో దర్శనీయా బహుప్రజాః ౯. స్త్రియో ద్వితీయాం జాయంతే తృతీయాయాం తు వాజినః, చతుర్థ్యాం క్షుద్రపశవో భవంతి బహవో గృహే. ౧౦. పంచమ్యాం బహవః పుత్రా జాయంతే కుర్వతాం నృప, కుర్వాణాస్తు నరాః షష్ఠ్యాం భవంతి ద్యుతిభాగినః. ౧౧. కృషిభాగీ భవేచ్ఛ్రాద్ధం కుర్వాణః సప్తమీం నృప, అష్టమ్యాం తు ప్రకుర్వాణో వాణిజ్యే లాభమాప్నుయాత్. ౧౨. నవమ్యాం కుర్వతః శ్రాద్ధం భవత్యేకశఫం బహు, వివర్ధంతే తు దశమీం గావః శ్రాద్ధాని కుర్వతః. ౧౩. కుప్యభాగీ భవేన్మర్త్యః కుర్వన్నేకాదశీం నృప, బ్రహ్మవర్చస్వినః పుత్రా జాయంతే తస్య వేశ్మని. ౧౪. ద్వాదశ్యామీహమానస్య నిత్యమేవ ప్రదృశ్యతే, రజతం బహువిత్తం చ సువర్ణం చ మనోరమమ్. ౧౫. జ్ఞాతీనాం తు భవేచ్ఛ్రేష్ఠః కుర్వన్ శ్రాద్ధం త్రయోదశీమ్, అవశ్యం తు యువానోఽస్య ప్రమీయంతే నరా గృహే. ౧౬. యుద్ధభాగీ భవేన్మర్త్యః కుర్వన్ శ్రాద్ధం చతుర్దశీమ్, అమావాస్యాం తు నిర్వాపాత్సర్వకామానవాప్నుయాత్. ౧౭. కృష్ణపక్షే దశమ్యాదౌ వర్జయిత్వా చతుర్దశీమ్, శ్రాద్ధకర్మణి తిథ్యస్తు ప్రశస్తా న తథేతరాః. ౧౮. యథా చైవాపరః పక్షః పూర్వపక్షాద్విశిష్యతే, తథా శ్రాద్ధస్య పూర్వాహ్ణా దపరాహ్ణో విశిష్యతే. ౧౯.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత, ఆనుశాసనికపర్వణి సప్తాశీతితమోఽధ్యాయః.

శ్రాద్ధకల్పమ్.

యుధిష్ఠిర ఉవాచ:- కింస్విద్దత్తం పితృభ్యో వై భవత్యక్షయమీశ్వర, కిం హవిశ్చిరరాత్రాయ కిమానంత్యాయ కల్పతే. ౧. భీష్మ ఉవాచ:— హవీంషి శ్రాద్ధకల్పే తు యాని శ్రాద్ధవిదో విదుః, తాని మే శృణు కామ్యాని ఫలం చైవ యుధిష్ఠిర. ౨. తిలైర్వ్రీహియవైర్మాషైరద్భిర్మూలఫలైస్తథా, దత్తేన మాసం ప్రీయంతే శ్రాద్ధేన పితరో నృప. ౩. వర్ధమానతిలం శ్రాద్ధమక్షయం మనురబ్రవీత్, సర్వేష్వేవ తు భోజ్యేషు తిలాః ప్రాధాన్యతః స్మృతాః. ౪. ద్వౌ మాసౌ తు భవేత్తృప్తిర్మత్స్యైః పితృగణస్య చ, త్రీన్మాసానావికేనాహుశ్చాతుర్మాసం శశేన హ. ౫. అజేన మాసాన్ ప్రీయంతే పంచైవ పితరో నృప, వారాహేణ తు షణ్మాసాన్ సప్త వై

శాకునేన తు. ౬. మాసానష్టౌ పార్షతేన రౌరవేణ నవ ప్రభో, గవయస్య తు
మాంసేన తృప్తిః స్యాద్దశమాసికీ. ౭. మాంసేనైకాదశప్రీతిః పితౄణాం మాహి
షేణ తు, గవ్యేన దత్తే శ్రాద్ధే తు సంవత్సరమిహోచ్యతే. ౮. యథా గవ్యం
తథా యుక్తం పాయసం సర్పిషా సహ, వాధ్రీణసస్య మాంసేన తృప్తిర్ద్వాదశ
వార్షికీ. ౯. ఆనంత్యాయ భవేద్దత్తం ఖడ్గమాంసం పితృక్షయే, కాలశాకం చ
లోహం చాప్యానంత్యం ఛాగ ఉచ్యతే. ౧౦. గాథాశ్చాప్యత్ర గాయంతి పితృ
గీతా యుధిష్ఠిర, సనత్కుమారో భగవాన్ పురా మయ్యభ్యభాషత. ౧౧.
అపి నః స్వకులే జాయాద్యో నో దద్యాత్త్రయోదశీమ్, మఘాసు సర్పిషా యుక్తం
పాయసం దక్షిణాయనే. ౧౨. అజేన వాపి లోహేన మఘాస్వేవ యతవ్రతః,
హస్తిచ్ఛాయాసు విధివత్కర్ణవ్యజనవీజితమ్. ౧౩. ఏష్టవ్యా బహవః పుత్రాః
యద్యప్యేకో గయాం వ్రజేత్, యత్రాసౌ ప్రథితో లోకేష్వక్షయ్యకరణో
వటః. ౧౪. ఆపో మూలం ఫలం మాంసమన్నం చాపి పితృక్షయే, యత్కించి
న్మధు సంమిశ్రం తదానంత్యాయ కల్పతే. ౧౫.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, అష్టాశీతితమోఽధ్యాయః.

భీష్మ ఉవాచ:—యమస్తు యాని శ్రాద్ధాని ప్రోవాచ శశిబిందవే, తాని మే
శృణు కామ్యాని నక్షత్రేషు పృథక్పృథక్. ౧. శ్రాద్ధం యః కృత్తికాయోగే కుర్వీత
సతతం నరః, అగ్నీనాధాయ సాపత్యో యజేత విగతజ్వరః. ౨. అపత్యకామో
రోహిణ్యాం తేజస్కామో మృగోత్తమే, క్రూరకర్మా దదచ్ఛ్రాద్ధ మార్ద్రాయాం
మానవో భవేత్. ౩. కృషిభాగీ భవేన్మర్త్యః కుర్వన్ శ్రాద్ధం పునర్వసౌ, పుష్టికామోఽథ
పుష్యేణ శ్రాద్ధమీహేత మానవః. ౪. ఆశ్లేషాయాం దదచ్ఛ్రాద్ధం ధీరాన్ పుత్రాన్
ప్రజాయతే, జ్ఞాతీనాం తు భవేచ్ఛ్రేష్ఠో మఘాసు శ్రాద్ధమావపన్. ౫. ఫల్గునీషు
దదచ్ఛ్రాద్ధం సుభగః శ్రాద్ధదో భవేత్, అపత్యభాగుత్తరాసు హస్తేన ఫలభాగ్భ
వేత్. ౬. చిత్రాయాం తు దదచ్ఛ్రాద్ధం లభేద్రూపవతః సుతాన్, స్వాతీయోగే పితౄ
నర్చ్య వాణిజ్యముపజీవతి. ౭. బహుపుత్రో విశాఖాసు పుత్రమీహన్ భవేన్నరః,
అనూరాధాసు కుర్వాణో రాజచక్రం ప్రవర్తయేత్. ౮. ఆధిపత్యం వ్రజేన్మర్త్యో
జ్యేష్ఠాయామపవర్జయన్, నరః కురుకులశ్రేష్ఠ శ్రద్ధాదమపురః సరః. ౯. మూలే త్వారో
గ్యమృచ్ఛేత యశోఽషాఢాసు చోత్తమమ్, ఉత్తరాసు త్వషాఢాసు వీతశోకశ్చరేన్మ
హీమ్. ౧౦. శ్రాద్ధం త్వభిజితా కుర్వన్ విద్యాం శ్రేష్ఠామవాప్నుయాత్, శ్రవణే తు
దదచ్ఛ్రాద్ధం ప్రేత్య గచ్ఛేత్సు సద్గతిమ్. ౧౧. రాజ్యభాగీ ధనిష్ఠాయాం భవేత నియ

తం నరః, నక్షత్రే వారుణే కుర్వన్ భిషక్సిద్ధిమవాప్నుయాత్. ౧౨. పూర్వప్రోష్ఠపదాః కుర్వన్ బహూన్ విందత్యజావికాన్, ఉత్తరాసు ప్రకుర్వాణో విందతే గాః సహస్రశః. ౧౩. బహుకుప్యకృతం విత్తం విందతే రేవతీం శ్రితః, అశ్వినీష్వశ్వాన్ విందేత భరణీష్వాయురుత్తమమ్. ౧౪. ఇమం శ్రాద్ధవిధిం కృత్వా శశబిందుస్తథా కరోత్, అక్లేశేనాజయచ్చాపి మహీం సోఽనుశశాస చ. ౧౫.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత అనుశాసనికపర్వణి, ఏకోనవతితమోఽధ్యాయః.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—— కీదృశేభ్యః ప్రదాతవ్యం భవేచ్ఛ్రాద్ధం పితామహ, ద్విజేభ్యః కురుశార్దూల తన్మే వ్యాఖ్యాతుమర్హసి. ౧. భీష్మఉవాచ:—బ్రాహ్మణాన్న పరీక్షేత క్షత్రియో దానధర్మవిత్, దైవే కర్మణి పిత్ర్యే తు న్యాయ్యమాహుః పరీక్షణమ్. ౨. దేవతాః పూజయంతీహ దైవేనైవేహ తేజసా, ఉపేత్య తస్మాద్దేవేభ్యస్సర్వేభ్యో దాపయేన్నరః. ౩. శ్రాద్ధే త్వథ మహారాజ పరీక్షేద్బ్రాహ్మణాన్ బుధః, కులశీలవయోరూపైర్విద్యయాఽభిజనేన చ. ౪. తేషామన్యే పఙ్క్తిదూష్యాస్తథాన్యే పఙ్క్తిపావనాః, అపాఙ్క్తేయాస్తు యే రాజన్ కీర్తయిష్యామి తాన్ శృణు. ౫. కితవో భ్రూణహా యక్ష్మీ పశుపాలో నిరాకృతిః, గ్రామప్రేష్యో వార్ధుషికో గాయనః సర్వవిక్రయీ. ౬. అగారదాహీ గరదః కుండాశీ సోమవిక్రయీ, సాముద్రికో రాజభృత్యస్తైలికః కూటకారకః. ౭. పిత్రా వివదమానశ్చ యస్య చోపపతిర్గృహే, అభిశస్తస్తథా స్తేనః శిల్పం యశ్చోపజీవతి. ౮. పర్వకారశ్చ సూచీ చ మిత్రధ్రుక్ పారదారికః, అవ్రతానాముపాధ్యాయః కాండపృష్ఠస్తథైవ చ. ౯. శ్వభిశ్చ యః పరిక్రామేద్యః శునా దష్ట ఏవ చ, పరివిత్తిశ్చ యశ్చ స్యాద్దుశ్చర్మా గురుతల్పగః. ౧౦. కుశీలవో దేవలకో నక్షత్రైర్యశ్చ జీవతి, ఈదృశైర్బ్రాహ్మణైర్భుక్తమపాఙ్క్తేయైర్యుధిష్ఠిర. ౧౧. రక్షాంసి గచ్ఛతే హవ్యమిత్యాహుర్బ్రహ్మవాదినః, శ్రాద్ధం భుక్త్వా త్వధీయీత వృషలీతల్పగశ్చ యః. ౧౨. పురీషే తస్య తం మాసం పితరస్తస్య శేరతే, సోమవిక్రయిణే విష్ఠా భిషజే పూయశోణితమ్. ౧౩. నష్టం దేవలకే దత్తమప్రతిష్ఠం చ వార్ధుషే, యత్తు వాణిజకే దత్తం నేహ నాముత్ర తద్భవేత్. ౧౪. భస్మనీవ హుతం ద్రవ్యం తథా పౌనర్భవే ద్విజే, యే తు ధర్మవ్యపేతేషు చారిత్రాపగతేషు చ. ౧౫. హవ్యం కవ్యం ప్రయచ్ఛంతి తేషాం తత్ప్రేత్య నశ్యతి, జ్ఞానపూర్వం తు యే తేభ్యః ప్రయచ్ఛంత్యల్పబుద్ధయః. ౧౬. పురీషం భుంజతే తస్య పితరః ప్రేత్య నిశ్చయః, ఏతానిమాన్ విజానీయాదపాఙ్క్తేయాన్ ద్విజాధమాన్. ౧౭. శూద్రాణాముపదేశం చ యే కుర్వంత్యల్ప

చేతసః, షష్టిం కాణః శతం షండః శ్విత్రీ యావత్ప్రపశ్యతి. ౧౮. పఙ్క్త్యాం సముపవిష్టాయాం తావద్దూషయతే నృప, యద్వేష్టితశిరా భుంక్తే యద్భుఙ్క్తే దక్షిణాముఖః. ౧౯. సోపానత్కశ్చ యద్భుఙ్క్తే సర్వం విద్యాత్తదాసురమ్, అసూయతా చ యద్దత్తం యచ్చ శ్రద్ధావివర్జితమ్. ౨౦. సర్వం తదసురేంద్రాయ బ్రహ్మా భాగమకల్పయత్, శ్వానశ్చ పంక్తిదూషాశ్చ నావేక్షేరన్ కథంచన. ౨౧. తస్మాత్పరిసృతే దద్యాత్తిలాంశ్చాన్వవకీరయేత్, తిలైర్విరహితం శ్రాద్ధం కృతం క్రోధవశేన చ. ౨౨. యాతుధానాః పిశాచాశ్చ విప్రలుమ్పంతి తద్ధవిః, అపాఙ్క్త్యో యావతః పంక్త్యాం భుంజానాననుపశ్యతి. ౨౩. తావత్ఫలాద్భ్రంశయతి దాతారం తస్య బాలిశమ్, ఇమే తు భరతశ్రేష్ఠ విజ్ఞేయాః పంక్తిపావనాః. ౨౪. హేతుతస్తాన్ ప్రవక్ష్యామి పరీక్షస్వేహ తాన్ ద్విజాన్, విద్యావేదవ్రతస్నాతా బ్రాహ్మణాః సర్వ ఏవ హి. ౨౫. సదాచారపరాశ్చైవ విజ్ఞేయాః సర్వపావనాః, పాంక్తేయాంస్తు ప్రవక్ష్యామి జ్ఞేయాస్తే పంక్తిపావనాః. ౨౬. త్రిణాచికేతః పంచాగ్నిస్త్రిసుపర్ణః షడంగవిత్, బ్రహ్మదేయానుసంతానశ్ఛందోగో జ్యేష్ఠసామగః. ౨౭. మాతాపిత్రోర్యశ్చ వశ్యః శ్రోత్రియో దశపూరుషః, ఋతుకాలాభిగామీ చ ధర్మపత్నీషు యః సదా. ౨౮. వేదవిద్యావ్రతస్నాతో విప్రః పంక్తిం పునాత్యుత, అథర్వశిరసోఽధ్యేతా బ్రహ్మచారీ యతవ్రతః. ౨౯. సత్యవాదీ ధర్మశీలః స్వకర్మనిరతశ్చ యః, యే చ పుణ్యేషు తీర్థేషు అభిషేకకృతశ్రమాః. ౩౦. మఖేషు చ సమంత్రేషు భవంత్యవభృథప్లుతాః, అక్రోధనా హ్యచపలాః క్షాంతా దాంతా జితేంద్రియాః. ౩౧. సర్వభూతహితా యే చ శ్రాద్ధేష్వేతాన్నిమంత్రయేత్, ఏతేషు దత్తమక్షయ్యమేతే వై పంక్తిపావనాః. ౩౨. ఇమే పరే మహాభాగా విజ్ఞేయాః పంక్తిపావనాః, యతయో మోక్షధర్మజ్ఞా యోగినః సుచరితవ్రతాః. ౩౩. యే చేతిహాసం ప్రయతాః శ్రావయంతి ద్విజోత్తమాన్, యే చ భాష్యవిదః కేచిద్యే చ వ్యాకరణే రతాః. ౩౪. అధీయతే పురాణం యే ధర్మశాస్త్రాణ్యథాపి చ, అధీత్య చ యథాన్యాయం విధివత్తస్య కారిణః. ౩౫. ఉపపన్నో గురుకులే సత్యవాదీ సహస్రిశః, అగ్ర్యాః సర్వేషు వేదేషు సర్వప్రవచనేషు చ. ౩౬. యావదేతే ప్రపశ్యంతి పఙ్క్త్యాస్తావత్పునంత్యుత, తతో హి పావనాత్పంక్త్యాః పంక్తిపావన ఉచ్యతే. ౩౭. క్రోశాదర్ధతృతీయాచ్చ పావయేదేక ఏవ హి, బ్రహ్మదేయానుసంతాన ఇతి బ్రహ్మవిదో విదుః. ౩౮. అనృత్విగనుపాధ్యాయః స చేదగ్రాసనం వ్రజేత్, ఋత్విగ్భిరననుజ్ఞాతః పంక్త్యా హరతి దుష్కృతమ్. ౩౯. అథ

చేద్వేదవిత్సర్వైః పంక్తిదోషైర్వివర్జితః, నచ స్యాత్పతితో రాజన్ పంక్తిపావన
ఏవ సః ౪౦. తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన పరీక్ష్యామంత్రయేద్ద్విజాన్, స్వకర్మనిరతా
నన్యాన్ కులేజాతాన్ బహుశ్రుతాన్. ౪౧. యస్య మిత్రప్రధానాని శ్రాద్ధాని చ
హవీంషి చ, నప్రీణాతి పితౄన్ దేవాన్ స్వర్గం చ నస గచ్ఛతి. ౪౨. యశ్చ
శ్రాద్ధే కురుతే సంగతాని నదేవయానేనపథాసయాతి, సవై ముక్తః పిప్పలం బంధ
నాద్వా స్వర్గాల్లోకాచ్చ్యవతే శ్రాద్ధమిత్రః. ౪౩. తస్మాన్మిత్రం శ్రాద్ధకృన్నాద్రి
యేత దద్యాన్మిత్రేభ్య స్సంగ్రహార్థం ధనాని, యమ్మన్యతేనైవ శత్రుం నమిత్రం
తం మధ్యస్థం భోజయేద్ద్వ్యకవ్యే. ౪౪. యథోషరే బీజముప్తం నరోహేన్నవా
వప్తా ప్రాప్నుయాద్బీజభాగమ్, ఏవం శ్రాద్ధం భుక్తమనర్హమాణైర్నచేహ నాముత్ర
ఫలం దదాతి. ౪౫. బ్రాహ్మణోహ్యనధీయాన స్తృణాగ్నిరివ శామ్యతి, తస్మై
శ్రాద్ధం నదాతవ్యం నహి భస్మని హూయతే. ౪౬. సంభోజనీ నామ పిశాచదక్షిణా
సానైవదేవాన్న పితౄనుపైతి, ఇహైవ సా భ్రామ్యతి హీనపుణ్యా శాలాంతరే
గౌరివ నష్టవత్సా. ౪౭. యథాగ్నౌ శాంతే ఘృతమాజుహోతి తన్నైవ దేవాన్న
పితౄనుపైతి, యథా దత్తం నర్తకే గాయకే చ యాం చానృతే దక్షిణామా
వృణోతి. ౪౮. ఉభౌ హినస్తి నభునక్తి చైషా యాచానృతే దక్షిణా దీయతే వై,
ఆఘాతినీగర్హితైషాపతంతీ తేషాం ప్రేతాన్ పాతయేద్దేవయానాత్. ౪౯. ఋషీ
ణాం సమయే నిత్యం యే చరంతి యుధిష్ఠిర, నిశ్చితాస్సర్వధర్మజ్ఞా స్తాన్ దేవా
బ్రాహ్మణాన్ విదుః. ౫౦. స్వాధ్యాయ నిష్ఠా ఋషయో జ్ఞాననిష్ఠాస్తథైవచ, తపో
నిష్ఠాశ్చ బోద్ధవ్యాః కర్మనిష్ఠాశ్చ భారత. ౫౧. కవ్యాని జ్ఞాననిష్ఠేభ్యః ప్రతిష్ఠా
ప్యాని భారత, తత్రయే బ్రాహ్మణాన్ కేచిన్నవిందతి హి తేవరాః. ౫౨. యేతునిం
దంతి జల్పేషు నతాన్ శ్రాద్ధేషు భోజయేత్, బ్రాహ్మణానిందితా రాజన్ హన్యుస్త్రి
పురుషం కులమ్. ౫౩. వైఖానసానాం వచనమృషీణాం శ్రూయతే నృప, దూరాదేవ
పరీక్షేత బ్రాహ్మణాన్ వేదపారగాన్. ౫౪. ప్రియోవా యదివా ద్వేష్య స్తేషాం
తు శ్రాద్ధమావపేత్, యస్సహస్రం సహస్రాణాం భోజయేదనృతాన్నరః. ఏక
స్తన్మంత్రవిత్ప్రీతః సర్వానర్హతి భారత. ౫౫.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, నవతితమోఽధ్యాయః.

—॥ శ్రాద్ధకర్మకథనమ్. ॥—

యుధిష్ఠిరఉవాచ:— కేన సంకల్పితం శ్రాద్ధం కస్మిన్ కాలే కిమాత్మకమ్,
భృగ్వంగిరసకే కాలే మునినా కతరేణ వా. ౧. కాని శ్రాద్ధానివర్జ్యాని కాని మూలఫలాని

చ, ధాన్యజాత్యశ్చ కా వర్జ్యాస్తన్మే బ్రూహి పితామహ. ౨. భీష్మ ఉవాచ:—
యథా శ్రాద్ధం సంప్రవృత్తం యస్మిన్ కాలే యదాత్మకమ్, యేన సంకల్పితం చైవ
తన్మే శృణు జనాధిప. ౩. స్వాయంభువోఽత్రిః కౌరవ్య పరమర్షిః ప్రతాపవాన్,
తస్య వంశే మహారాజ దత్తాత్రేయ ఇతి స్మృతః. ౪. దత్తాత్రేయస్య పుత్రోఽభూన్ని
మిర్నామ తపోధనః, నిమేశ్చాప్యభవత్పుత్రః శ్రీమాన్నామ శ్రియావృతః. ౫.
పూర్ణే వర్షసహస్రాంతే కృత్వా దుష్కరం తపః, కాలధర్మపరీతాత్మా నిధనం
సముపాగతః. ౬. నిమిస్తు కృత్వా శౌచాని విధిదృష్టేన కర్మణా, సంతాపమగ
మత్తీవ్రం పుత్రశోకపరాయణః. ౭. అథ కృత్వోపహార్యాణి చతుర్దశ్యాం
మహామతిః, తమేవ గణయన్ శోకం విరాత్రే ప్రత్యబుధ్యత. ౮. తస్యాసీత్ప్ర
తిబుద్ధస్య శోకేన వ్యథితాత్మనః, మనస్సంహృత్య విషయే బుద్ధిర్విస్తారగామినీ.
౯. తతస్సంచింతయామాస శ్రాద్ధకల్పం సమాహితః, యాని తస్యైవ భోజ్యాని మూలా
ని చ ఫలాని చ. ౧౦. ఉక్తాని యాని చాన్నాని యాని చేష్టాని తస్య హ, తాని సర్వాణి
మనసా వినిశ్చిత్య తపోధనః ౧౧. అమావాస్యాం మహాప్రాజ్ఞో విప్రానానాయ్య
పూజితాన్, దక్షిణావర్తికాస్సర్వా బృసీస్స్వయమథాకరోత్. ౧౨. సప్త విప్రాం
స్తతోఽభ్యేత్య యుగపత్సముపానయత్, ఋతే చ లవణం భోజ్యం శ్యామాకాన్నం
దదౌ ప్రభుః. ౧౩. దక్షిణాగ్రాస్తతో దర్భా విష్టరేషు నివేశితాః, పాదయో
శ్చైవ విప్రాణాం యేత్వన్నముపభుంజతే. ౧౪. కృత్వా చ దక్షిణాగ్రాన్వై దర్భాన్
స ప్రయతశ్శుచిః, ప్రదదౌ శ్రీమతః పిండాన్ నామగోత్రముదాహరన్. ౧౫.
తత్కృత్వా స మునిశ్రేష్ఠో ధర్మసంకరమాత్మనః, పశ్చాత్తాపేన మహతా తప్యమా
నోఽభ్యచింతయత్. ౧౬. అకృతం మునిభిః పూర్వం కిం మయేదమనుష్ఠితమ్, కథం
ను శాపేన నమాం దహేయుర్బ్రాహ్మణా ఇతి. ౧౭. తతస్సంచింతయామాస వంశ
కర్తారమాత్మనః, ధ్యాతమాత్రస్తథా చాత్రి రాజగామ తపోధనః. ౧౮. అథాత్రి
స్తం తథా దృష్ట్వా పుత్రం శోకేన కర్శితమ్, భృశమాశ్వాసయామాస వాగ్భిరిష్టాభి
రవ్యయః. ౧౯. నిమే సంకల్పితస్తేఽయం పితృయజ్ఞస్తపోధన, మా తేఽభూద్భీః
పూర్వదృష్టో ధర్మోఽయం బ్రహ్మణా స్వయమ్. ౨౦. సోఽయం స్వయంభువిహితో
ధర్మస్సంకల్పితస్త్వయా, ఋతే స్వయంభువః కోఽన్యః శ్రాద్ధేయం విధిమాహరేత్.
౨౧. యథాఖ్యాస్యామి తే పుత్ర శ్రాద్ధేయం విధిముత్తమమ్, స్వయంభువిహితం పుత్ర
తత్కురుష్వ నిబోధ మే. ౨౨. కృత్వాగ్నికరణం పూర్వం మంత్రపూర్వం తపో
ధనః, తతోఽగ్నయే చ సోమాయ వరుణాయ చ నిత్యశః. ౨౩. విశ్వేదేవాశ్చ యే నిత్యం

పితృభిస్సహ గోచరాః, తేభ్యస్సంకల్పితా భాగాః స్వయమేవ స్వయంభువా. ౨౪. స్తోతవ్యా చేహ పృథివీ నివాపస్యేహ ధారిణీ, వైష్ణవీ కాశ్యపీ చేతి తథైవేహాక్షయేతి చ. ౨౫. ఉదకానయనే చైవ స్తోతవ్యో వరుణో విభుః, తతోఽగ్నిశ్చైవ సోమశ్చ ఆరాధ్యా విహ తేఽనఘ. ౨౬. దేవాస్తు పితరో నామ నిర్మితా యే స్వయంభువా, ఉష్ణపా యే మహాభాగా స్తేషాం భాగః ప్రకల్పితః. ౨౭. తే శ్రాద్ధేనార్చ్యమానా వై విముచ్యంతే హి కిల్బిషాత్, సప్తకః పితృవంశస్తు పూర్వదృష్టస్స్వయంభువా. ౨౮. విశ్వే చాగ్నిముఖా దేవాస్సంఖ్యాతాః పూర్వమేవ తే, తేషాం నామాని వక్ష్యామి భాగార్హాణాం మహాత్మనామ్. ౨౯. బలం ధృతిర్విపాప్మా చ పుణ్యకృత్పావన స్తథా, పార్ష్ణిక్షేమా సమూహశ్చ దివ్యసాను స్తథైవ చ. ౩౦. వివస్వాన్ వీర్యవాన్ హ్రీమాన్ కీర్తిమాన్ కృత ఏవ చ, జితాత్మా మునివీర్యశ్చ దీప్తరోమా భయంకరః. ౩౧. అనుకర్మా ప్రతీతశ్చ ప్రదాతా థాంశుమాం స్తథా, శైలాభః పరమక్రోధీ ధీరోష్ణీ భూపతి స్తథా. ౩౨. స్రజో వజ్రీ వరీ చైవ విశ్వే దేవా స్సనాతనాః, విద్యుద్వర్చా స్సోమవర్చాః సూర్యశ్రీశ్చేతి నామతః. ౩౩. సోమప స్సూర్యసావిత్రో దత్తాత్మా పుండరీయకః, ఉష్ణీనాభో నభోదశ్చ విశ్వాయుర్దీప్తి రేవ చ. ౩౪. చమూహరస్సురేశశ్చ వ్యోమారిశ్శంకరో భవః, ఈశః కర్తా కృతిర్దక్షో భువనో దివ్యకర్మకృత్. ౩౫. గణితః పంచవీర్యశ్చ ఆదిత్యో రశ్మివాం స్తథా, సప్తకృత్సోమవర్చాశ్చ విశ్వకృత్కవి రేవ చ. ౩౬. అనుగోప్తాసుగోప్తా చ నప్తా చేశ్వర ఏవ చ, కీర్తితా స్తే మహాభాగాః కాలస్య గతిగోచరాః. ౩౭. అశ్రాద్ధేయాని ధాన్యాని కోద్రవాః పులకా స్తథా, హింగుద్రవ్యేషు శాకేషు పలాండుం లశునం తథా. ౩౮. శోభాంజనః కోవిదార స్తథా గృంజనకాదయః, కుష్మాండజాత్యలాబుంచ కృష్ణం లవణ మేవ చ. ౩౯. గ్రామ్యవారాహమాంసంచ యచ్చైవాప్రోక్షితం భవేత్, కృష్ణజాజీ విడశ్చైవ శీతపాకీ తథైవ చ. ౪౦. అంకురాద్యా స్తథా వర్జ్యా ఇహ శృంగాటకాని చ, వర్జయేల్లవణం సర్వం తథా జంబూఫలాని చ. ౪౧. అవక్షుతా వరుదితం తథా శ్రాద్ధేషు వర్జయేత్, నివాపే హవ్యకవ్యే వా గర్హితం చ సుదర్శనమ్. ౪౨. పితరశ్చ హి దేవాశ్చ నాభినందంతి తద్ధవిః, చండాలశ్వపచౌ వర్జ్యౌ నివాపే సముపస్థితే. ౪౩. కాషాయవాసాః కుష్ఠీ వా పతితో బ్రహ్మహాపి వా, సంకీర్ణయోనిర్విప్రశ్చ సంబంధీ పతితస్య యః. ౪౪. వర్జనీయా బుధై రేతే నివాపే సముపస్థితే, ఇత్యేవముక్త్వా భగవాన్ స్వవంశ్యం తమృషింపురా, పితామహసభాం దివ్యాం జగామాత్రి స్తపోధనః. ౪౫.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, ఏకనవతితమోఽధ్యాయః.

—౦ శ్రాద్ధకల్పమ్. ౦—

భీష్మఉవాచ:— తథా విధౌ ప్రవృత్తే తు సర్వ ఏవ మహర్షయః, పితృయజ్ఞంతు కుర్వంతి విధిదృష్టేన కర్మణా. ౧. ఋషయో ధర్మనిత్యాస్తు కృత్వా నివపనాన్యుత, తర్పణంచాప్యకుర్వంత తీర్థాంభోభి ర్యతవ్రతాః. ౨. నివాపైర్దీయమానైస్తు చాతుర్వర్ణ్యేన భారత, తర్పితాః పితరో దేవా స్తత్రాన్నం జరయంతి వై. ౩. అజీర్ణేనాభిహన్యంతే తే దేవాః పితృభిః సహ, సోమమేవాభ్యపద్యంత దాహ్యాన్నాభిప్రపీడితాః. ౪. తేఽబ్రువన్ సోమమాసాద్య పితరోఽజీర్ణపీడితాః, నివాపాన్నేన పీడ్యామః శ్రేయో నోఽత్ర విధీయతామ్. ౫. తాన్ సోమః ప్రత్యువాచాథ శ్రేయశ్చేదీప్సితం సురాః, స్వయంభూసదనం యాత స వః శ్రేయోఽభిధాస్యతి. ౬. తే సోమవచనాద్దేవాః పితృభిః సహ భారత, మేరుశృంగే సమాసీనం పితామహ ముపాగమన్. ౭. పితరఊచుః:— నివాపాన్నేన భగవన్ భృశం పీడ్యామహే వయమ్, ప్రసాదం కురు నో దేవ శ్రేయో నః సంవిధీయతామ్. ౮. ఇతి తేషాం వచః శ్రుత్వా స్వయంభూరిదమబ్రవీత్, ఏష మే పార్శ్వతో వహ్ని ర్యుష్మచ్ఛ్రేయో విధాస్యతి. ౯. అగ్నిరువాచ— సహితాస్తాత భోక్ష్యామో నివాపే సముపస్థితే, జరయిష్యథ చాప్యన్నం మయా సార్ధం నసంశయః. ౧౦. ఏతచ్ఛ్రుత్వాతు పితరో విజ్వరాహ్యభవం స్తతః, ఏతస్మాత్కారణాచ్చాగ్నేః ప్రాక్తావద్దీయతే నృప. ౧౧. నివప్తేచాగ్నిపూర్వే వై నివాపే పురుషర్షభ, నబ్రహ్మరాక్షసా స్తంవై నివాపం ధర్షయంత్యుత. ౧౨. రక్షాంసి చాపవర్తంతే స్థితే దేవే హుతాశనే, పూర్వం పిండం పితుర్దద్యా త్తతో దద్యాత్పితామహే. ౧౩. ప్రపితామహాయ చ తత ఏష శ్రాద్ధవిధిః స్మృతః, బ్రూయాచ్ఛ్రాద్ధే చ సావిత్రీం పిండేపిండే సమాహితః. ౧౪. సోమాయేతి చ వక్తవ్యం తథా పితృమతేతి చ, రజస్వలా చ యా నారీ వ్యంగితా కర్ణయోశ్చయా. ౧౫. నివాపే నోపతిష్ఠేత సంగ్రాహ్యా నాన్యవంశజా, జలం ప్రతరమాణశ్చ కీర్తయేత పితామహాన్. ౧౬. నదీమాసాద్య కుర్వీత పితౄణాం పిండతర్పణమ్, పూర్వం స్వవంశజానాంతు కృత్వాద్భి స్తర్పణం పునః. ౧౭. సుహృత్సంబంధివర్గాణాం తతో దద్యా జ్జలాంజలిమ్, కల్మాషగోయుగేనాథ యుక్తేన తరతో జలమ్ ౧౮. పితరోభిలషంతే వై నావంచాప్యధిరోహితాః, సదా నావి జలంతజ్జ్ఞాః ప్రయచ్ఛంతి సమాహితాః. ౧౯. మాసార్ధే కృష్ణపక్షస్య కుర్యాన్నిర్వపణాని వై, పుష్టిరాయు స్తథావీర్యం శ్రీశ్చైవ పితృభక్తితః. ౨౦. పితామహః పులస్త్యశ్చ వసిష్ఠః పులహ స్తథా, అంగిరాశ్చక్రతుశ్చైవ కశ్యపశ్చ

మహాన్నృపః. ౨౧. ఏతే కురుకులశ్రేష్ఠ మహాయోగేశ్వరాః స్మృతాః, ఏతేచ పితరోరాజ న్నేష శ్రాద్ధవిధిః పరః. ౨౨. ప్రేతా స్తు పిండసంబంధాన్ముచ్యంతే తేన కర్మణా, ఇత్యేషాపురుషశ్రేష్ఠ శ్రాద్ధోత్పత్తిర్యథాగమమ్, వ్యాఖ్యాతాపూర్వనిర్దిష్టా దానం వక్ష్యామ్యతః పరమ్. ౨౩.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత అనుశాసనికపర్వణి, ద్వినవతితమోఽధ్యాయః.

బిసస్తైన్యోపాఖ్యానమ్.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—ద్విజాతయో వ్రతోపేతా హవి స్తే యది భుంజతే, అన్నం బ్రాహ్మణకామాయ కథమేతత్పితామహ. ౧. భీష్మఉవాచ:—అవేదోక్త వ్రతాశ్చైవ భుంజానాః కామకారణే, వేదోక్తేషు తు భుంజానా వ్రతలుప్తా యుధిష్ఠిర. ౨. యుధిష్ఠిరఉవాచ:—యది దం తపఇత్యాహు రుపవాసం పృథగ్జనాః, తపఃస్యాదేతదేవేహ తపోన్యద్వాపి కిం భవేత్. ౩. భీష్మఉవాచ:—మాసార్ధమాసోపవాసా ద్య త్తపో మన్యతే జనః, ఆత్మతంత్రోపఘాతీయో నతపస్వీ నధర్మవిత్. ౪. త్యాగస్యచాపి సంపత్తిః శిష్యతే తప ఉత్తమమ్, సదోపవాసీ చ భవేద్బ్రహ్మచారీ తథైవచ. ౫. మునిశ్చస్యాత్సదావిప్రో వేదాంశ్చైవ సదా జపేత్, కుటుంబికోధర్మకామః సదాస్వప్నశ్చమానవః. ౬. అమాంసాశీసదాసస్యాత్పవిత్రంచసదా పఠేత్, ఋతవాదీ సదాచస్యాన్నియతశ్చ సదాభవేత్. ౭. విఘసాశీ సదాచస్యా త్సదాచైవాతిథి ప్రియః, అమృతాశీ సదాచస్యాత్పవిత్రీచసదాభవేత్. ౮. యుధిష్ఠిరఉవాచ—కథం సదోపవాసీస్యాద్బ్రహ్మచారీచ పార్థివ, విఘసాశీకథం చస్యా త్కథంచైవాతిథిప్రియః.౯. భీష్మఉవాచ:—అంతరాసాయమాశంచ ప్రాతరాశంచ యో నరః, సదోపవాసీ భవతి యోనభుఙ్క్తే-తరాపునః. ౧౦. భార్యాం గచ్ఛన్ బ్రహ్మచారీ ఋతౌ భవతి చైవహ, ఋతవాదీ సదాచస్యాద్దానశీలస్తు మానవః. ౧౧. అభక్షయన్ వృథామాంస మమాంసాశీ భవత్యుత, దానందదత్పవిత్రీస్యా దస్వప్నశ్చ దివాస్వపన్. ౧౨. భృత్యాతిథిషు యో భుఙ్క్తే భుక్తవత్సునరః సదా, అమృతం కేవలం భుఙ్క్తే ఇతి విద్ధి యుధిష్ఠిర.౧౩. అభుక్తవత్సు నాశ్నాతి బ్రాహ్మణేషు తు యో నరః, అభోజనేన తేనాస్య జితః స్వర్గో భవత్యుత. ౧౪. దేవేభ్యశ్చ పితృభ్యశ్చ సంశ్రితేభ్య స్తథైవచ, అవశిష్టాని యో భుంక్తేతమాహుర్విఘసాశినమ్. ౧౫. తేషాం లోకాహ్యపర్యంతాః సదనే బ్రహ్మణః స్మృతాః, ఉపస్థితాహ్యప్సరసో గంధర్వైశ్చ జనాధిప.౧౬. దేవతాతిథిభిః సార్ధం పితృభిశ్చోపభుంజతే, రమంతే పుత్రపౌత్రేణ తేషాం గతిరనుత్తమా.౧౭. యుధిష్ఠిరఉవాచ:—

బ్రాహ్మణేభ్యః ప్రయచ్ఛంతి దానాని వివిధానిచ, దాతృప్రతి గ్రహీత్రోర్వై కో విశేషః పితామహ. ౧౮. భీష్మఉవాచ:—సాధోర్యః ప్రతిగృహ్ణీయా త్తథైవా సాధుతోద్విజః, గుణవత్యల్పదోషః స్యాన్నిర్గుణేతు నిమజ్జతి. ౧౯. అత్రాప్యుదాహరంతీమ మితిహాసం పురాతనమ్, వృషాదర్భేశ్చ సంవాదం సప్తర్షీణాం చ భారత. ౨౦. కశ్యపోఽత్రిర్వసిష్ఠశ్చ భరద్వాజోఽథగౌతమః, విశ్వామిత్రోజమదగ్నిః సాధ్వీచైవాప్యరుంధతీ. ౨౧. సర్వేషామథ తేషాం తు గండాభూత్కర్మకారికా, శూద్రః పశుసఖశ్చైవభర్తాచాస్యా బభూవహ. ౨౨. తేచ సర్వే తపస్యంతః పురా చేరుర్మహీమిమామ్, సమాధి నోపశిక్షంతో బ్రహ్మలోకం సనాతనమ్. ౨౩. అథాభవదనావృష్టిర్మహతీకురునందన, కృచ్ఛ్రప్రాణోఽభవద్యత్ర లోకోఽయంవై క్షుధాన్వితః. ౨౪. కస్మింశ్చిచ్చపురాయజ్ఞే శైబ్యేన శిబిసూనునా, దక్షిణార్థేఽథఋత్విగ్భ్యోదత్తఃపుత్రః పురాకిల. ౨౫. అస్మిన్ కాలేతు సోఽల్పాయుర్దిష్టాంత మగమత్ప్రభుః, తే తం క్షుధాభిసంతప్తాః పరివార్యోపతస్థిరే. ౨౬. యాజ్యాత్మజ మథో దృష్ట్వా గతాసుమృషిసత్తమాః, అపచంత తదా స్థాల్యాం క్షుధార్తాః కిల భారత. ౨౭. నిరన్నే మర్త్యలోకేఽస్మి న్నాత్మానం తే పరీప్సవః, కృచ్ఛ్రామాపేదిరేవృత్తి మన్నహేతో స్తపస్వినః. ౨౮. అటమానోఽథ తాన్మార్గే పచమానాన్మహీపతిః, రాజాశైబ్యోవృషాదర్భిః క్లిశ్యమానాన్ దదర్శహ. ౨౯. వృషాదర్భిరువాచ:—ప్రతిగ్రహస్తారయతి పుష్టిర్వైప్రతిగృహ్ణతామ్, మయి యద్విద్యతే విత్తం తచ్ఛృణుధ్వం తపోధనాః. ౩౦. ప్రియో హి మే బ్రాహ్మణో యాచమానో దద్యామహం వోఽశ్వతరీసహస్రమ్, ఏకైకశః సవృషాః సంప్రసూతాః సర్వేషాం వై శీఘ్రగాః శ్వేతరోమాః. ౩౧. కులంభరాననడుహః శతంశతాన్ ధుర్యాన్ శ్వేతాన్ సర్వశోఽహం దదామి, ప్రష్ఠౌహీనాం పీవరాణాం చ తావదగ్ర్యా గృష్టిర్ధేనుకాః సువ్రతాశ్చ. ౩౨ వరాన్ గ్రామాన్ వ్రీహిరసం యవాంశ్చ రత్నంచాన్యత్ దుర్లభం కిందదాని, నాస్మిన్నభక్ష్యే భావమేవం కురుధ్వం పుష్ట్యర్థం వః కిం ప్రయచ్ఛామ్యహం వై. ౩౩. ఋషయఊచుః:—రాజన్ ప్రతిగ్రహో రాజ్ఞాం మధ్వాస్వాదో విషోపమః, తజ్జానమానః కస్మా త్త్వం కురుషే నః ప్రలోభనమ్ ౩౪. క్షేత్రం హి దైవతమిదం బ్రాహ్మణాన్ సముపాశ్రితమ్, అమలో హ్యేష తపసా ప్రీతః ప్రీణాతి దేవతాః. ౩౫. అహ్నైయే హతపోజాతు బ్రాహ్మణస్యోపజాయతే, తద్దావ ఇవ నిర్దహ్యా త్ప్రాప్తో రాజప్రతిగ్రహః. ౩౬ కుశలంసహ దానేన రాజన్నస్తు సదాతవ, అర్థిభ్యో దీయతాం సర్వమిత్యుక్త్వా తేఽన్యతో యయుః. ౩౭. అపక్వమేవ తన్మాంసమభూ

స్తేషాం మహాత్మనామ్, అథ హిత్వా యయుః సర్వే వనమాహారకాంక్షిణః. ౩౮.
తతః ప్రచోదితా రాజ్ఞా వనం గత్వాఽస్య మంత్రిణః, ప్రచీయోదుంబరాణి స్మ దాతుం
తేషాం ప్రచక్రిరే. ౩౯. ఉదుంబరాణ్యథాన్యాని హేమగర్భాణ్యుపాహరన్,
భృత్యాస్తథా తతస్తాని ప్రగ్రాహితుముపాద్రవన్. ౪౦. గురూణీతి విదిత్వాథ
న గ్రాహ్యాణ్యత్రిరబ్రవీత్, నాస్మహే మందవిజ్ఞానా నాస్మహే మందబుద్ధయః. ౪౧.
హైమానీమాని జానీమః ప్రతిబుద్ధాః స్మ జాగృమ, ఇహ హ్యేతదుపాదత్తం ప్రేత్య
స్యాత్కటుకోదయమ్, అప్రతిగ్రాహ్యమేవైతత్ప్రేత్యేహ చ సుఖేప్సునా. ౪౨.
వసిష్ఠ ఉవాచ:—శతేన నిష్కం గణితం సహస్రేణ చ సమ్మితమ్, తథా బహు ప్ర
తీచ్ఛన్వై పాపిష్ఠాం పతతే గతిమ్. ౪౩. కశ్యప ఉవాచ:—యత్పృథివ్యాం వ్రీహి
యవం హిరణ్యం పశవః స్త్రియః, సర్వం తన్నాలమేకస్య తస్మాద్విద్వాన్ శమం చ
రేత్. ౪౪. భరద్వాజ ఉవాచ:—ఉత్పన్నస్య రురోః శృంగం వర్ధమానస్య వర్ధతే,
ప్రార్థనా పురుషస్యేవ తస్య మాత్రా న విద్యతే. ౪౫. గౌతమ ఉవాచ:—న తల్లోకే
ద్రవ్యమస్తి యల్లోకం ప్రతిపూరయేత్, సముద్రకల్పః పురుషో న కదాచన పూర్య
తే. ౪౬. విశ్వామిత్ర ఉవాచ:—కామం కామయమానస్య యదా కామః సమృధ్య
తే, అథైనమపరః కామస్తృష్ణా విధ్యతి బాణవత్. ౪౭. జమదగ్నిరువాచ:—ప్రతి
గ్రహే సంయమో వై తపో ధారయతే ధ్రువమ్, తద్ధనం బ్రాహ్మణస్యేహ లుభ్య
మానస్య విస్రవేత్. ౪౮. అరుంధత్యువాచ:— ధర్మార్థం సంచయో యో వై
ద్రవ్యాణాం పక్షసంమతః, తపః సంచయ ఏవేహ విశిష్టో ద్రవ్యసంచయాత్. ౪౯.
గండోవాచ:— ఉగ్రాదితో భయాద్యస్మాద్బిభ్యతీమే మమేశ్వరాః, బలీయాం
సో దుర్బలవద్బిభేమ్యహమతః పరమ్. ౫౦. పశుసఖ ఉవాచ:— యద్వై ధర్మే
పరం నాస్తి బ్రాహ్మణాస్తద్ధనం విదుః, వినయార్థం సువిద్వాంసముపాసేయం యథా
తథమ్. ౫౧. ఋషయ ఊచుః:— కుశలం సహ దానేన తస్మై యస్య ఇమాః
ప్రజాః, ఫలాన్యుపధియుక్తాని య ఏవం నః ప్రయచ్ఛతి. ౫౨. భీష్మ ఉవాచ:—ఇత్యు
క్త్వా హేమగర్భాణి హిత్వా తాని ఫలాని వై, ఋషయో జగ్మురన్యత్ర సర్వ
ఏవ ధృతవ్రతాః. ౫౩. మంత్రిణ ఊచుః:—ఉపాధిం శంసమానాస్తే హిత్వా
తాని ఫలాని వై, తతోఽన్యేనైవ గచ్ఛంతి విదితం తేఽస్తు పార్థివ. ౫౪. ఇత్యు
క్తః స తు భృత్యైస్తైర్వృషాదర్భిశ్చుకోప హ, తేషాం వై ప్రతికర్తుం చ సర్వే
షామగమద్గృహమ్. ౫౫. స గత్వాహవనీయేఽగ్నౌ తీవ్రం నియమమాస్థితః,
జుహావ సంస్కృతాం మంత్రైరేకైకామాహుతిం నృపః. ౫౬. తస్మాదగ్నేః సము

త్తస్థా కృత్యా లోకభయంకరీ, తస్యానామ వృషాదర్భి ర్యాతుధానీ త్యధాక రోత్.౫౭. సాకృత్యా కాలరాత్రీవ కృతాంజలి రుపస్థితా, వృషాదర్భిం నరపతిం కింకరోమీతి సాబ్రవీత్. ౫౮. వృషాదర్భిరువాచ—ఋషీణాం గచ్ఛసప్తానా మరుంధత్యాస్తథైవచ, దాసీభర్తుశ్చ దాస్యాశ్చ మనసానామ నారయ. ౫౯. జ్ఞాత్వా నామాని చైవైషాం సర్వానేతాన్ వినాశయ, వినష్టేషు తథాస్వైరం గచ్ఛయత్రే ప్సితంతవ. ౬౦. సాతథేతి ప్రతిశ్రుత్య యాతుధానీస్వరూపిణీ, జగామ తద్వనం యత్రవిచేరు స్తే మహర్షయః. ౬౧. భీష్మఉవాచ:—అథాత్రిప్రముఖా రాజన్ వనే తస్మిన్మహర్షయః, వ్యచరన్ భక్షయంతోవై మూలానిచ ఫలానిచ. ౬౨. అథాపశ్యన్ సుపీనాంస పాణిపాదముఖోదరమ్, పరివ్రజంతం స్థూలాంగం పరివ్రాజం శునా సహ. ౬౩. అరుంధతీతు తం దృష్ట్వా సర్వాంగోపచితం శుభమ్, భవితారో భవంతోవై నైవమిత్యబ్రవీదృషీన్. ౬౪. వసిష్ఠఉవాచ—నైతస్యేహ యథాస్మాకమగ్నిహోత్ర మనిర్హుతమ్, సాయంప్రాతశ్చ హోతవ్యం తేనపీవాన్ శునాసహ. ౬౫. అత్రిరువాచ—నైతస్యేహ యథాస్మాకం క్షుధావీర్యంసమాహతమ్,కృచ్ఛ్రాధీతం ప్రనష్టంచ తేనపీవాన్ శునాసహ. ౬౬. విశ్వామిత్రఉవాచ—నైతస్యేహ యథాస్మాకం శశ్వచ్ఛాస్త్రం జరద్గవః, అలసఃక్షుత్పరోమూర్ఖ స్తేనపీవాన్ శునాసహ.౬౭. జమదగ్నిరువాచ—నైతస్యేహయథాస్మాకం భక్తమింధనమేవచ, సంచింత్యం వార్షికం కించి త్తేనపీవాన్ శునాసహ.౬౮. కశ్యపఉవాచ—నైతస్యేహ యథాస్మాకం చత్వారశ్చ సహోదరాః, దేహిదేహీతి భిక్షంతి తేనపీవాన్ శునాసహ. ౬౯. భరద్వాజఉవాచ—నైతస్యేహ యథాస్మాకం బ్రహ్మబంధో రచేతసః, శోకో భార్యాపవాదేన తేనపీవాన్ శునాసహ. ౭౦. గౌతమఉవాచ:—నైతస్యేహ యథాస్మాకం త్రికౌశేయం చ రాంకవమ్, ఏకైకంవై త్రివర్షీయం తేనపీవాన్ శునాసహ. ౭౧. భీష్మఉవాచ:—అథ దృష్ట్వా పరివ్రాట్సతాన్ మహర్షీన్ శునాసహ, అభిగమ్య యథాన్యాయం పాణిస్పర్శమథాచరత్. ౭౨. పరిచర్యాం వనే తాంతు క్షుత్ప్రతీఘాతకారికామ్, అన్యోన్యేన నివేద్యాథ ప్రాతిష్ఠంత సహైవతే. ౭౩. ఏకనిశ్చయకార్యాశ్చ వ్యచరంత వనాని చ, ఆదదానాస్సముద్ధృత్య మూలాని చ ఫలానిచ. ౭౪. కదాచిద్విచరం తస్తేవృక్షైరవిరళైర్వృతామ్, శుచివారిప్రసన్నోదాం దదృశుః పద్మినీంశుభామ్ ౭౫. బాలాదిత్యవపుః ప్రఖ్యైఃపుష్కరై రుపశోభితామ్, వైదూర్యవర్ణసదృశైః పద్మపత్రైరథావృతామ్. ౭౬. నానావిధైశ్చ విహగైర్జలప్రకరసేవిభిః, ఏకద్వారా మనాదేయాం సూపతీర్థామ కర్దమామ్. ౭౭. వృషా

దర్భి ప్రయుక్తా తు కృత్యా వికృతదర్శనా, యాతుధానీతి విఖ్యాతా పద్మినీం
తామరక్షత. ౭౮. పశుసఖసహాయాస్తు బిసార్థంతే మహర్షయః, పద్మినీమభిజగ్ముస్తే
సర్వే కృత్యాభిరక్షితామ్. ౭౯. తతస్తే యాతుధానీం తాం దృష్ట్వా వికృతదర్శనామ్,
స్థితాం కమలినీతీరే కృత్యామూచుర్మహర్షయః. ౮౦. ఏకాతిష్ఠసి కా చ త్వం కస్యా
ర్థే కిం ప్రయోజనమ్, పద్మినీతీరమాశ్రిత్య బ్రూహి త్వం కించికీర్షసి. ౮౧. యాతుధా
న్యువాచ.—యాస్మి కాస్మ్యనుయోగో మే న కర్తవ్యః కథంచన, ఆరక్షిణీం మాం పద్మి
న్యా విత్త సర్వే తపోధనాః. ౮౨. ఋషయ ఊచుః :—సర్వ ఏవ క్షుధార్తాః స్మ న చా
న్యత్కించిదస్తి నః, భవత్యాస్సంమతే సర్వే గృహ్ణీయామ బిసాన్యుత. ౮౩. యాతుధా
న్యువాచ—సమయేన బిసానీతో గృహ్ణీధ్వం కామకారతః, ఏకైకో నామ మే ప్రోక్త్వా
తతో గృహ్ణీత మాచిరమ్. ౮౪. భీష్మ ఉవాచ:—విజ్ఞాయ యాతుధానీం తాం కృత్యా
మృషివధైషిణీమ్, అత్రిః క్షుధాపరీతాత్మా తతో వచనమబ్రవీత్. ౮౫. అత్రిరువా
చ:—అరాత్రిరత్రిస్సా రాత్రిర్యాం నాధీతే త్రిరద్య వై, ఆరాత్రిరత్రిరిత్యేవ నామ మే
విద్ధి శోభనే. ౮౬. యాతుధాన్యువాచ:—యథోదాహృతమేతత్తే మయి నామ మహా
ద్యుతే, దుర్ధార్యమేతన్మనసా గచ్ఛావతర పద్మినీమ్. ౮౭. వసిష్ఠ ఉవాచ—వసిష్ఠోఽస్మి వరి
ష్ఠోఽస్మి వసే వాసగృహేష్వపి, వసిష్ఠత్వాచ్చ వాసాచ్చ వసిష్ఠ ఇతి విద్ధి మామ్. ౮౮.
యాతుధాన్యువాచ—నామ నైరుక్తమేతత్తే దుఃఖవ్యాభాషితాక్షరమ్, నైతద్ధార
యితుం శక్యం గచ్ఛావతర పద్మినీమ్. ౮౯. కశ్యప ఉవాచ—కులం కులం చ కువ
మః కువమః కశ్యపో ద్విజః, కాశ్యః కాశనికాశత్వా దేతన్మే నామ ధారయ. ౯౦.
యాతుధాన్యువాచ—యథోదాహృతమేతత్తే మయి నామ మహాద్యుతే, దుర్ధార్య
మేతన్మనసా గచ్ఛావతర పద్మినీమ్. ౯౧. భరద్వాజ ఉవాచ— భరే సుతాన్ భరే
శిష్యాన్ భరే దేవాన్ భరే ద్విజాన్, భరే భార్యా మనవ్యాజో భరద్వాజోఽస్మి
శోభనే. ౯౨. యాతుధాన్యువాచ:—నామ నైరుక్తమేతత్తే దుఃఖవ్యాభాషితా
క్షరమ్, నైతద్ధారయితుం శక్యం గచ్ఛావతర పద్మినీమ్. ౯౩. గౌతమ ఉవాచ:—
గోదమో దమతోఽధూమోఽదమస్తే సమదర్శనాత్, గోభిస్తమో మమ ధ్వస్తం జాత
మాత్రస్య దేహతః. ౯౪. విద్ధి మాం గౌతమం కృత్యే యాతుధాని నిబోధ మామ్.
౯౫. యాతుధాన్యువాచ:—యథోదాహృతమేతత్తే మయి నామ మహామునే,
నైతద్ధారయితుం శక్యం గచ్ఛావతర పద్మినీమ్. ౯౬. విశ్వామిత్ర ఉవాచ:—విశ్వే
దేవాశ్చ మే మిత్రం మిత్రమస్మి గవాం తథా, విశ్వామిత్రమితి ఖ్యాతం యాతు
ధాని నిబోధ మామ్. ౯౭. యాతుధాన్యువాచ:— నామ నైరుక్తమేతత్తే దుఃఖ

వ్యాభాషితాక్షరమ్, నైతద్ధారయితుం శక్యం గచ్ఛావతర పద్మినీమ్. ౯౮. జమదగ్నిరువాచ:— జాజమద్యజజా నేహం జిజాహీహ జిజాయిషి, జమదగ్నిరితిఖ్యాత మతో మాం విద్ధి శోభనే. ౯౯. యాతుధాన్యువాచ:— యథోదాహృత మేతత్తే మయినామ మహామునే, నైతద్ధారయితుం శక్యం గచ్ఛావతర పద్మినీమ్. ౧౦౦. అరుంధత్యువాచ:— ధరాం ధరిత్రీం వసుధాం భర్తుస్తిష్ఠామ్యనంతరమ్, మనోనురుంధతీ భర్తురితి మాం విద్ధ్యరుంధతీమ్. ౧౦౧. యాతుధాన్యువాచ:— నామనైరుక్తమేతత్తే దుఃఖవ్యాభాషితాక్షరమ్, నైతద్ధారయితుం శక్యం గచ్ఛావతర పద్మినీమ్. ౧౦౨. గండోవాచ:— వక్త్రైకదేశే గండేతి ధాతుమేతం ప్రచక్షతే, తేనోన్నతేన గండేతి విద్ధి మాఽనలసంభవే. ౧౦౩. యాతుధాన్యువాచ:— నామనైరుక్తమేతత్తే దుఃఖవ్యాభాషితాక్షరమ్, నైతద్ధారయితుం శక్యం గచ్ఛావతర పద్మినీమ్. ౧౦౪. పశుసఖ ఉవాచ:— పశూన్ రక్షామి దృష్ట్వాహం పశూనాం చ సఖా సదా, గౌణం పశుసఖేత్యేవం విద్ధి మామగ్ని సంభవే. ౧౦౫. యాతుధాన్యువాచ:— నామనైరుక్తమేతత్తే దుఃఖవ్యాభాషితాక్షరమ్, నైతద్ధారయితుం శక్యం గచ్ఛావతర పద్మినీమ్. ౧౦౬. శునస్సఖ ఉవాచ:— ఏభిరుక్తం యథానామ నాహం వక్తుమిహోత్సహే, శునస్సఖ సఖాయం మాం యాతుధాన్యుపధారయ. ౧౦౭. యాతుధాన్యువాచ:— నామనైరుక్తమేతత్తే వాక్యం సందిగ్ధయా గిరా, తస్మాత్సకృదిదానీం త్వం బ్రూహి తన్నామ తే ద్విజ. ౧౦౮. శునస్సఖ ఉవాచ:— సకృదుక్తం మయా నామ నగృహీతం త్వయా యది, తస్మాత్త్రిదండాభిహతా గచ్ఛ భస్మేతి మాచిరమ్. ౧౦౯. సా బ్రహ్మదండకల్పేన తేన మూర్ధ్ని హతా తదా, కృత్యా పపాత మేదిన్యాం భస్మసాచ్చ జగామహ. ౧౧౦. శునస్సఖాచ హత్వా తాం యాతుధానీం మహాబలామ్, భువి త్రిదండం విష్టభ్య శాద్వలే సముపావిశత్. ౧౧౧. తతస్తే మునయః స్సర్వే పుష్కరాణిబిసానిచ, యథాకామ ముపాదాయ సముత్తస్థుర్ముదాన్వితాః. ౧౧౨. శ్రమేణ మహతాకృత్వా తేబిసానికలాపశః, తీరే నిక్షిప్య పద్మిన్యాస్తర్పణం చక్రురంభసా. ౧౧౩. అథోత్థాయజలాత్తస్మాత్సర్వేతే సముపాగమన్, నాపశ్యం శ్చాపి తే తాని బిసాని పురుషర్షభాః. ౧౧౪. ఋషయ ఊచుః :— కేన క్షుధాపరీతానా మస్మాకం పాపకర్మణా, నృశంసేనాపనీతాని బిసాన్యాహారకాంక్షిణామ్. ౧౧౫. తే శంకమానాస్త్వన్యోఽన్యంపప్రచ్ఛుర్ద్విజసత్తమాః, తఊచుస్సమయం సర్వే కుర్మ ఇత్యరికర్శన. ౧౧౬. తఉక్త్వా బాఢమిత్యేవం సర్వ ఏవ తదా సమమ్,

క్షుధార్తా స్సుపరిశ్రాంతాః శపథాయోపచక్రముః. ౧౧౭. అత్రిరువాచ:—స
గాం స్పృశతు పాదేన సూర్యం చ ప్రతిమేహతు, అనధ్యాయేష్వధీయీత బిస
స్తైన్యం కరోతి యః. ౧౧౮. వసిష్ఠఉవాచ:—అనధ్యాయ పరో లోకే శునః
సపరి కర్షతు, పరివ్రాట్కామవృత్తస్తు బిసస్తైన్యం కరోతి యః. ౧౧౯. శరణాగతం
హంతు స్వస్య సుతాం చోపజీవతు, అర్థాన్ కాంక్షతు కీనాశాద్బిసస్తైన్యం
కరోతియః. ౧౨౦. కశ్యపఉవాచ:—సర్వత్ర సర్వం లపతు న్యాసలోపం కరోతు
చ, కూటసాక్షిత్వమభ్యేతు బిసస్తైన్యం కరోతి యః. ౧౨౧. వృథా మాంసాశ
నశ్చాస్తు వృథా దానం కరోతు చ, యాతు స్త్రియం దివాచైవ బిసస్తైన్యం
కరోతియః. ౧౨౨. భరద్వాజఉవాచ:—నృశంసస్త్యక్తధర్మాస్తు స్త్రీషు జ్ఞాతిషు
గోషు చ, బ్రాహ్మణం చాపి జయతాం బిసస్తైన్యం కరోతి యః. ౧౨౩. ఉపాధ్యా
యమధఃకృత్వా ఋచోఽధ్యేతు యజూంష్యపి, జుహోతుచ సకక్షాగ్నౌ బిసస్తైన్యం
కరోతి యః. ౧౨౪. జమదగ్నిరువాచ:—పురీషముత్సృజత్వప్సు హంతుం గాం
చైవ ద్రుహ్యతు, అనృతౌ మైథునంయాతు బిసస్తైన్యం కరోతి యః. ౧౨౫.
ద్వేష్యో భార్యోపజీవీస్యాత్ దూరబంధుశ్చ వైరవాన్, అన్యోన్యస్యాతిథిశ్చాస్తు
బిసస్తైన్యం కరోతి యః. ౧౨౬. గౌతమఉవాచ:—అధీత్య వేదాం స్త్యజతు
త్రీనగ్నీ నపవిధ్యతు, విక్రీణాతు తథా సోమం బిసస్తైన్యం కరోతి యః. ౧౨౭.
ఉదపానప్లవే గ్రామే బ్రాహ్మణో వృషలీపతిః, తస్య సాలోక్యతాం యాతు బిస
స్తైన్యం కరోతి యః. ౧౨౮. విశ్వామిత్రఉవాచ:—జీవతో వై గురూన్
భృత్యాన్ భరంత్వస్య పరే జనాః, అగతిర్బహుపుత్రః స్యాద్బిసస్తైన్యం కరోతి యః.
౧౨౯. అశుచిర్బ్రహ్మకూటోస్తు ఋద్ధ్యా చైవాప్యహంకృతః, కర్షకో మత్సరీచాస్తు
బిసస్తైన్యం కరోతి యః. ౧౩౦. వర్షాచరోస్తు భృతకో రాజ్ఞశ్చాస్తు పురోహితః,
అయాజ్యస్య భవేదృత్విక్ బిసస్తైన్యం కరోతియః. ౧౩౧. అరుంధత్యువాచ:—
నిత్యం పరిభవేచ్ఛ్వశ్రూం భర్తుర్భవతు దుర్మనాః, ఏకా స్వాదు సమశ్నాతు బిస
స్తైన్యం కరోతియా. ౧౩౨. జ్ఞాతీనాం గృహమధ్యస్థా సక్తూనత్తు దివాక్షయే,
అభోగ్యా వీరసూరస్తు బిసస్తైన్యం కరోతి యా. ౧౩౩. గండోవాచ:—అనృతం
భాషతు సదా బంధుభిశ్చ విరుధ్యతు, దదాతు కన్యాం శుల్కేన బిసస్తైన్యం కరో
తియా. ౧౩౪. సాధయిత్వా స్వయం ప్రాశేత్ దాస్యే జీర్యతు చైవ హ, వికర
ర్మణా ప్రణీయేత బిసస్తైన్యం కరోతియా. ౧౩౫. పశుసఖఉవాచ:—దాసఏవ
ప్రజాయేతామప్రసూతి రకించనః, దైవతేష్వనమస్కారో బిసస్తైన్యం కరోతి

యః. ౧౩౬. శునస్సఖఉవాచ:—అధ్వర్యవే దుహితరం వా దదాతు చ్ఛందో
గేవా చరితబ్రహ్మచర్యే, ఆథర్వణం వేదమధీత్య విప్రః స్నాయీతవా యో
హరతే బిసాని. ౧౩౭. ఋషయఊచుః:—ఇష్టమేతద్ద్విజాతీనాం యోఽయం
తే శపథః కృతః, త్వయా కృత్యం బిసస్తైన్యం సర్వేషాం నః శునః సఖ. ౧౩౮. శున
స్సఖఉవాచ:— న్యస్తమద్యం నపశ్యద్భిర్యదుక్తం కృతకర్మభిః, సత్యమేతన్న
మిథ్యైతద్బిసస్తైన్యం కృతం మయా. ౧౩౯. మయాహ్యంతర్హితానీహ బిసానీమాని
పశ్యత, పరీక్షార్థం భగవతాం కృతమేవం మయాఽనఘాః. ౧౪౦. రక్షణార్థం చ
సర్వేషాం భవతామహమాగతః, యాతుధానీహ్యతిక్రూరా కృత్యైషా వో వధై
షిణీ. ౧౪౧. వృషాదర్భిప్రయుక్తైషా నిహతా మే తపోధనాః, దుష్టాహింస్యాది
యం పాపా యుష్మాన్ ప్రత్యగ్ని సంభవా. ౧౪౨. తస్మాదస్మ్యాగతో విప్రా
వాసవం మాం నిబోధత, అలోభాదక్షయా లోకాః ప్రాప్తా వై సార్వకామికాః.
౧౪౩. ఉత్తిష్ఠధ్వమితః క్షిప్రం తానవాప్నుత వై ద్విజాః. ౧౪౩. భీష్మఉవాచ:—
తతో మహర్షయః ప్రీతాస్తథేత్యుక్త్వా పురందరమ్, సహైవ త్రిదశేంద్రేణ
సర్వే జగ్ముస్త్రివిష్టపమ్. ౧౪౪. ఏవమేతే మహాత్మానో భోగైర్బహువిధైరపి,
క్షుధాపరమయా యుక్తా ఛంద్యమానా మహాత్మభిః. ౧౪౫. నైవలోభం తదాచక్రు
స్తతః స్వర్గమవాప్నువన్, తస్మాత్సర్వాస్వవస్థాసు నరో లోభం వివర్జయేత్.
౧౪౬. ఏషధర్మః పరోరాజం స్తస్మాల్లోభం వివర్జయేత్, ఇదం నరః సచ్చరితం
సమవాయేషు కీర్తయన్. ౧౪౭. అర్థభాగీ చ భవతి నచ దుర్గాణ్యవాప్నుతే,
ప్రీయంతే పితరశ్చాస్య ఋషయో దేవతాస్తథా, యశో ధర్మార్థభాగీ చ భవతి
ప్రేత్య మానవః. ౧౪౮.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, త్రినవతితమోఽధ్యాయః.

దానధర్మకథనమ్.

భీష్మ ఉవాచ:— అత్రైవోదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్, య
ద్వృత్తం తీర్థయాత్రాయాం శపథం ప్రతి తచ్ఛృణు. ౧. పుష్కరార్థం కృతం
స్తైన్యం పురా భరతసత్తమ, రాజర్షిభిర్మహారాజ తథైవ చ ద్విజర్షిభిః. ౨.
ఋషయః సమేతాః పశ్చిమేవై ప్రభాసే సమాగతా మంత్రమమంత్రయంత,
చరామ సర్వాం పృథివీం పుణ్యతీర్థాం తతః కామం హంత గచ్ఛామ సర్వే. ౩.
శుక్రోఽంగిరాశ్చైవ కవిశ్చ విద్వాం స్తథాఽగస్త్యో నారదపర్వతౌ చ, భృగుర్వ
సిష్ఠః కశ్యపోగౌతమశ్చ విశ్వామిత్రో జమదగ్నిశ్చ రాజన్. ౪. ఋషిస్తథా

గాలవోఽథాష్టకశ్చ భారద్వాజోఽరుంధతీవాలఖిల్యాః, శిబిర్దిలీపో నహుషోఽంబరీషో రాజా యయాతి ర్ధుంధుమారోఽథ పూరుః. ౫. జగ్ముః పురస్కృత్య మహానుభావం శతక్రతుం వృత్రహణం నరేంద్రాః, తీర్థాని సర్వాణి పరిభ్రమంతో తాం ప్రత్యుదీయుః కౌశికీం పుణ్యతీర్థామ్. ౬. సర్వేషు తీర్థేష్వవధూత పాపా జగ్ము స్తతో బ్రహ్మసరః సుపుణ్యమ్, దేవస్య తీర్థే జలమగ్నికల్పా విగాహ్య తే భుక్తబిస ప్రసూనాః. ౭. కేచి ద్బిసాన్యఖనం స్తత్ర రాజన్నన్యే మృణాలాన్యఖనం స్తత్ర విప్రాః, అథా పశ్యన్ పుష్కరం తే హ్రియంతం హ్రదాదగస్త్యేన సముద్ధృతం తత్. ౮. తానాహ సర్వానృషిముఖ్యానగస్త్యః కేనా దత్తం పుష్కరంమే సుజాతమ్, యుష్మాన్ శంకే పుష్కరం దీయతాంమే న వై భవంతో హర్తుమర్హంతి పద్మమ్. ౯. శృణోమి కాలో హింసతే ధర్మవీర్యం సోఽయం ప్రాప్తో వర్తతే ధర్మపీడా, పురాఽధర్మో వర్తతే నాహయావత్తావద్గచ్ఛామః సురలోకం చిరాయ. ౧౦. పురా వేదాన్ బ్రాహ్మణా గ్రామమధ్యే ఘుష్టస్వరావృషలాన్ శ్రావయంతి, పురా రాజా వ్యవహారేణ ధర్మాన్ పశ్యత్యహం పరలోకం వ్రజామి. ౧౧. పురా వరాన్ ప్రత్యవరాన్ గరీయసో యావన్నరా నావమంస్యంతి సర్వే, ధమోత్తరం యావదిదం నవర్తతే తావద్వ్రజామి పరలోకం చిరాయ. ౧౨. పురా ప్రపశ్యామి పరేణ మర్త్యాన్ బలీయసాన్ దుర్బలాన్ భుజ్యమానాన్, తస్మాద్యాస్యామి పరలోకం చిరాయ నహ్యుత్సహే ద్రష్టుమిహ జీవలోకమ్. ౧౩. తమాహురార్తా ఋషయోమహర్షిం న తే వయం పుష్కరం చోరయామః, మిథ్యాభిషంగో భవతా నకార్యః శపామ తీక్ష్ణై శ్శపథైర్మహర్షే. ౧౪. తే నిశ్చితా స్తత్ర మహర్షయస్తు సంపశ్యంతో ధర్మమేతం నరేంద్రాః, తతో ఽశపంత శపథాన్ పర్యయేణ సహైవ తే పార్థివపుత్రపౌత్రైః. ౧౫. భృగురువాచ:—ప్రత్యాక్రోశేదిహాక్రుష్టస్తాడితః ప్రతితాడయేత్, ఖాదేచ్చ పృష్ఠ మాంసాని య స్తే హరతి పుష్కరమ్. ౧౬. వసిష్ఠ ఉవాచ:—అస్వాధ్యాయపరోలోకే శ్వానం చ పరికర్షతు, పురేచ భిక్షుర్భవతు య స్తేహరతిపుష్కరమ్. ౧౭. కశ్యపఉవాచ—సర్వత్ర సర్వం పణతు న్యాసలోపం కరోతు చ, కూటసాక్షిత్వమభ్యేతు య స్తే హరతి పుష్కరమ్. ౧౮. గౌతమఉవాచ:—జీవత్వహం కృతో బుద్ధ్యా విషమేణ సమేన సః, కర్షకో మత్సరీచాస్తు య స్తే హరతి పుష్కరమ్. ౧౯. అంగిరాఉవాచ:-అశుచిర్బ్రహ్మకూటోఽస్తు శ్వానం చ పరికర్షతు, బ్రహ్మహా నిష్కృతిశ్చాఽస్తు య స్తే హరతి పుష్కరమ్. ౨౦. ధుంధుమారఉవాచ:—అకృతజ్ఞస్తు

మిత్రాణాం శూద్రాయాం తు ప్రజాయతు, ఏకః సంపన్నమశ్నాతు యస్తే హారతి పుష్కరమ్. ౨౧. దిలీప ఉవాచ:—ఉదపానప్లవే గ్రామే బ్రాహ్మణో వృషలీపతిః, తస్య లోకాన్ స వ్రజతు యస్తే హారతి పుష్కరమ్. ౨౨. పురూరవా ఉవాచ :- చికిత్సాయాం ప్రచరతు భార్యయా చైవ పుష్యతు, శ్వశురాత్తస్యవృత్తిస్స్యా ద్య స్తేహారతి పుష్కరమ్. ౨౩. శుక్ర ఉవాచ:— వృథామాంసం సమశ్నాతు దివా గచ్ఛతు మైథునమ్, ప్రేష్యో భవతు రాజ్ఞశ్చ యస్తే హారతి పుష్కరమ్. ౨౪. జమదగ్నిరువాచ:-అధ్యాయే ష్వధీయీత మిత్రం శ్రాద్ధేచభోజయేత్, శ్రాద్ధే శూద్ర స్యచాశ్నీయాద్య స్తేహారతిపుష్కరమ్. ౨౫. శిబిరువాచ:—అనాహితాగ్ని ర్మ్రియ తాంయజ్ఞే విఘ్నంకరోతుచ,తపస్విభిర్విరుధ్యేచ్చ యస్తే హారతి పుష్కరమ్. ౨౬. యయాతిరువాచ:—అనృతౌ వ్రతీజటీ చైవ భార్యాయాం స ప్రజాయతు, నిరాక రోతువేదాంశ్చ యస్తే హారతి పుష్కరమ్. ౨౭. నహుషఉవాచ:—అతిథిర్గృహ సంస్థోఽస్తు కామవృత్తస్తు దీక్షితః, విద్యాంప్రయచ్ఛతు భృతో యస్తే హారతి పుష్కరమ్. ౨౮. అంబరీషఉవాచ: —నృశంసస్త్యక్తధర్మాస్తు స్త్రీషు జ్ఞాతిషు గోషు చ, నిహంతు బ్రాహ్మణం చాపి యస్తేహారతి పుష్కరమ్. ౨౯. నారదఉవాచ:— గృహే జ్ఞానీ బహిశ్శాస్త్రం పఠతాం విస్వరం పదమ్, గరీయసోఽవజానాతు యస్తే హారతి పుష్కరమ్. ౩౦. నాభాగఉవాచ:—అనృతం భాషతు సదా సద్భిశ్చైవ విరుధ్యతు, శుల్కేనతు దదత్కన్యాం యస్తే హారతి పుష్కరమ్. ౩౧. కవి రువాచ:—పద్భ్యాం సగాం తాడయతు సూర్యంచ ప్రతిమేహతు, శరణాగతం సంత్యజతు యస్తే హారతి పుష్కరమ్. ౩౨. విశ్వామిత్రఉవాచ:— కరోతు భృతకోఽవర్షాం రాజ్ఞశ్చాస్తు పురోహితః, ఋత్విగస్తు హ్యయాజ్యస్య యస్తే హారతి పుష్కరమ్. ౩౩. పర్వతఉవాచ:—గ్రామే చాధికృతః సోఽస్తు ఖరయానే న గచ్ఛతు, శునః కర్షతు వృత్త్యర్థే యస్తే హారతి పుష్కరమ్. ౩౪. భరద్వాజ ఉవాచ:—సర్వపాపసమాదానం నృశంసే చానృతే చ యత్, తత్తస్యాస్తు సదా పాపం యస్తే హారతి పుష్కరమ్. ౩౫. అష్టక ఉవాచ:- సరాజాఽస్త్వకృతప్రజ్ఞః కామవృత్తశ్చ పాపకృత్, అధర్మేణాభిశాస్తూర్వీం యస్తే హారతి పుష్కరమ్. ౩౬. గాలవ ఉవాచ:—పాపిష్ఠేభ్యోహ్యనర్ఘార్హ స్సనరోఽస్తుస్వపాపకృత్, దత్వా దానం కీర్తయతు యస్తే హారతిపుష్కరమ్. ౩౭. అరుంధత్యువాచ:—శ్వశ్రూపవాదం వదతు భర్తుర్భవతు దుర్మనాః, ఏకాస్వాదు సమశ్నాతు యాతే హారతి పుష్కరమ్. ౩౮. వాలఖిల్యాఊచుః:— ఏకపాదే

నవృత్త్యర్థం గ్రామద్వారే సతిష్ఠతు, ధర్మజ్ఞ స్త్యక్తధర్మాస్తు యస్తేహారతి పుష్కరమ్. ౩౯. శునస్సఖ ఉవాచ:—అగ్నిహోత్ర మనాదృత్య ససుఖం స్వపతు ద్విజః, పరివ్రాట్కామవృత్తోఽస్తు యస్తే హారతిపుష్కరమ్. ౪౦. సురభిరువాచ:—వాలజేన నిదానేన కాంస్యం భవతు దోహనమ్, దుహ్యేత పరవత్సేన యస్తే హారతి పుష్కరమ్. ౪౧. భీష్మ ఉవాచ:—తతస్తు తై శ్శపథైశ్శప్యమానై ర్నానావిధై ర్బహుభిః కౌరవేంద్ర, సహస్రాక్షో దేవరాట్సం ప్రహృష్ట స్సమీక్ష్య తం కోపనం విప్రముఖ్యమ్. ౪౨. అథాబ్రవీన్మఘవా ప్రత్యయం స్వం సమాభాష్య త మృషిం జాతరోషమ్, బ్రహ్మర్షిదేవర్షి నృపర్షి మధ్యే యత్తన్నిబోధేహ మమాద్య రాజన్. ౪౩. శక్ర ఉవాచ:—అధ్వర్యవే దుహితరం దదాతు చ్ఛందోగేవాఽఽచరిత బ్రహ్మచర్యే, అథర్వాణం వేదమధీత్యవిప్రస్స్నాయీతయః పుష్కరమాదదాతి.౪౪. సర్వాన్వేదానధీయీత పుణ్యశీలోఽస్తు ధార్మికః, బ్రహ్మణః సదనం యాతు యస్తే హారతి పుష్కరమ్. ౪౫. అగస్త్య ఉవాచ:— ఆశీర్వాదస్త్వయాప్రోక్త శ్శపథో బలసూదన, దీయతాం పుష్కరం మహ్యం మేషధర్మః సనాతనః. ౪౬. ఇంద్ర ఉవాచ:—నమయా భగవన్ లోభాద్ధృతం పుష్కర మద్యవై, ధర్మాంస్తు శ్రోతుకామేన హృతం నక్రోద్ధు మర్హసి. ౪౭. ధర్మశ్రుతి సముత్కర్షో ధర్మసేతు రనామయః, ఆర్షోవై శాశ్వతో నిత్య మవ్యయోఽయం మయాశ్రుతః. ౪౮. తదిదం గృహ్యతాం విద్వన్ పుష్కరం ద్విజసత్తమ, అతిక్రమం మే భగవన్ క్షంతుమర్హస్యనిందిత. ౪౯. ఇత్యుక్తస్సమహేంద్రేణ తపస్వీ కోపనో భృశమ్, జగ్రాహ పుష్కరం ధీమాన్ ప్రసన్నశ్చాభవన్మునిః. ౫౦. ప్రయయుస్తే తతో భూయ స్తీర్థాని వనగోచరాః, పుణ్యేషు తీర్థేషు తథా గాత్రాణ్యాప్లవయంతతే. ౫౧. ఆఖ్యానం యఇదం యుక్తః పఠేత్పర్వణి పర్వణి, నమూర్ఖం జనయేత్పుత్రం నభవేచ్చ నిరాకృతిః. ౫౨. నతమాపత్ స్పృశేత్కాచి ద్విజ్వరో న జరావహః, విరజాః శ్రేయసాయుక్తః ప్రేత్య స్వర్గ మవాప్నుయాత్. ౫౩. యశ్చ శాస్త్రమధీయీత ఋషిభిః పరిపాలితమ్, స గచ్ఛే ద్బ్రహ్మణోలోక మవ్యయం చ నరోత్తమ. ౫౪.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, చతుర్నవతితమోఽధ్యాయః.

ఛత్త్రోపానహోత్పత్తిః.

యుధిష్ఠిర ఉవాచ:—యదిదం శ్రాద్ధకృత్యేషు దీయతే భరతర్షభ, ఛత్త్రం చోపానహౌచైవ కేనైత త్సంప్రవర్తితమ్. ౧. కథం చైతత్సముత్పన్నం కిమర్థం

చైవ దీయతే, న కేవలం శ్రాద్ధకృత్యే పుణ్యకేష్వపి దీయతే. ౨. బహుష్వపి నిమిత్తేషు పుణ్యమాశ్రిత్య దీయతే, ఏతద్విస్తరతో బ్రహ్మన్ శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్త్వతః. 3. భీష్మఉవాచ:— శృణు రాజన్నవహిత శ్ఛత్రోపానహవిస్తరమ్, యథైతత్ప్రథితం లోకే యథా చైతత్ప్రవర్తితమ్. ౪. యథా చాక్షయ్యతాం ప్రాప్తం పుణ్యతాం చ యథాగతమ్, సర్వమేతదశేషేణ ప్రవక్ష్యామి నరాధిప. ౫. జమదగ్నేశ్చ సంవాదం సూర్యస్య చ మహాత్మనః, పురా సభగవాన్ సాక్షాద్ధనుషా క్రీడతి ప్రభో. ౬. సంధాయ సంధాయ శరాం శ్చిక్షేప కిల భార్గవః, తాన్ సర్వాన్ రేణుకాక్షిప్తాం స్తస్యేషూన్ దీప్తతేజసః. ౭. ఆనీయ సా తదా తస్మై ప్రాదాదసకృదచ్యుత, అథ తేన సశబ్దేన జ్యాయాశ్చైవ శరస్య చ. ౮. ప్రహృష్టస్సంప్రచిక్షేప సా చ ప్రత్యాజహార తాన్, తతో మధ్యాహ్నమారూఢే జ్యేష్ఠామూలే దివాకరే. ౯. స సాయకాన్ ద్విజో ముక్త్వా రేణుకామిదమబ్రవీత్, గచ్ఛానయ విశాలాక్షి శరానేతాన్ ధనుశ్చ్యుతాన్. ౧౦. యావదేతాన్ పునస్సుభ్రు క్షిపామీతి జనాధిప, సా గచ్ఛత్యంతరాచ్ఛాయాం వృక్షమాశ్రిత్య భామినీ. ౧౧. తస్థౌ తస్య హి సంతప్తం శిరః పాదౌ తథైవ చ, స్థితా సా తు ముహూర్తం వై భర్తు శ్శాపభయాచ్ఛుభా. ౧౨. యయౌ వానయితుం భూయః సాయకానసితేక్షణా, ప్రత్యాజగామ చ శరాం స్తానాదాయ యశస్వినీ. ౧౩. సా వై ఖిన్నా సుచార్వంగీ పద్భ్యాం దుఃఖం నియచ్ఛతీ, ఉపాజగామ భర్తారం భయాద్భర్తుః ప్రవేపతీ. ౧౪. స తామృషి స్తదా క్రుద్ధో వాక్యమాహ శుభాననామ్, రేణుకే కిం చిరేణ త్వమాగతేతి పునఃపునః. ౧౫. రేణుకోవాచ:— శిరస్తావత్ప్రదీప్తం మే పాదౌ చైవ తపోధన, సూర్యతేజో నిరుద్ధాఽహం వృక్షచ్ఛాయాం సమాశ్రితా. ౧౬. ఏతస్మాత్కారణాద్బ్రహ్మన్ చిరాయైతత్కృతం మయా, ఏతచ్ఛ్రుత్వా మమ విభో మా క్రుధస్త్వం తపోధన. ౧౭. జమదగ్నిరువాచ:— అద్యైనం దీప్తకిరణం రేణుకే తవ దుఃఖదమ్, శరైర్నిపాతయిష్యామి సూర్యమస్త్రాగ్నితేజసా. ౧౮. భీష్మఉవాచ:— స విస్ఫార్య ధనుర్దివ్యం గృహీత్వా చ శరాన్ బహూన్, అతిష్ఠత్ సూర్యమభితో యతో యాతి తతో ముఖః. ౧౯. అథ తం ప్రేక్ష్య సన్నద్ధం సూర్యోఽభ్యేత్య తథాఽబ్రవీత్, ద్విజరూపేణ కౌంతేయ కిం తే సూర్యోఽపరాధ్యతే. ౨౦. ఆదత్తే రశ్మిభిస్సూర్యో దివి తిష్ఠం స్తత స్తతః, రసం హృతంవై వర్షాసు ప్రవర్షతి దివాకరః. ౨౧. తతోఽన్నం జాయతే విప్ర మనుష్యాణాం సుఖావహమ్, అన్నం ప్రాణా ఇతి

యథా దేవేషు పరిపశ్యతే. ౨౨. యథాభ్రేషు నిగూఢశ్చ రశ్మిభిః పరివారితః,
సప్తద్వీపానిమాన్ బ్రహ్మన్ వర్షేణాభిప్రవర్షతి. ౨౩. తత స్త్వౌషధీనాం చ
వీరుధాం పుష్పపత్రజమ్, సర్వం వర్షాభి నిర్వృత్త మన్నం సంభవతి ప్రభో. ౨౪.
జాతకర్మాణి సర్వాణి వ్రతోపనయనాని చ, గోదానాని వివాహాశ్చ తథా యజ్ఞ
సమృద్ధయః. ౨౫. శాస్త్రాణి దానాని తథా సంయోగా విత్తసంచయాః, అన్న
తస్సంప్రవర్తంతే యథా త్వం వేత్థ భార్గవ. ౨౬. రమణీయాని యావంతి
యావదారంభికాణి చ, సర్వమన్నాత్ప్రభవతి విదితం కీర్తయామి తే. ౨౭.
సర్వం హి వేత్థ విప్ర త్వం యదేతత్కీర్తితం మయా, ప్రసాదయే త్వాం విప్రర్షే
కిం తే సూర్యం నిపాత్య వై. ౨౮.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, పంచనవతితమోఽధ్యాయః.

ఛత్త్రోపానహదానప్రశంసా.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—ఏవం ప్రయాచతి తదా భాస్కరే మునిసత్తమః, జమ
దగ్నిర్మహాతేజాః కిం కార్యం ప్రత్యపద్యత. ౧. భీష్మఉవాచ:—స తథా యాచమా
నస్య మునిరగ్నిసమప్రభః, జమదగ్నిః శమం నైవ జగామ కురునందన. ౨. తత
స్సూర్యో మధురయా వాచా తమిదమబ్రవీత్, కృతాంజలిర్విప్రరూపీ ప్రణమ్యైనం
విశాంపతే. ౩. చలం నిమిత్తం విప్రర్షే సదా సూర్యస్య గచ్ఛతః, కథం చలం
వేత్స్యసి త్వం సదా యాంతం దివాకరమ్. ౪. జమదగ్నిరువాచ:—స్థిరం చాపి
చలం చాపి జానే త్వాం జ్ఞానచక్షుషా, అవశ్యం వినయాధానం కార్యమద్య
మయా తవ. ౫. మధ్యాహ్నే వై నిమేషార్ధం తిష్ఠసి త్వం దివాకర, తత్ర
వేత్స్యామి సూర్య త్వాం న మేఽత్రాస్తి విచారణా. ౬. సూర్యఉవాచ.—అసంశ
యం మాం విప్రర్షే వేత్స్యసే ధన్వినాం వర, అపకారిణం మాం విద్ధి భగవన్
శరణాగతమ్. ౭. భీష్మఉవాచ:—తతః ప్రహస్య భగవాన్ జమదగ్నిరువాచ తమ్,
నభీస్సూర్య త్వయా కార్యా ప్రణిపాతగతో హ్యసి. ౮. బ్రాహ్మణేష్వార్జవం యచ్చ
స్థైర్యం చ ధరణీతలే, సౌమ్యతాం చైవ సోమస్య గాంభీర్యం వరుణస్య చ. ౯.
దీప్తిమగ్నేః ప్రభాం మేరోః ప్రతాపం తపనస్య చ, ఏతాన్యతిక్రమేద్యో వై
స హన్యాచ్ఛరణాగతమ్. ౧౦. భవేత్స గురుతల్పీ చ బ్రహ్మహా చ స వై భవేత్,
సురాపానం స కుర్యాచ్చ యో హన్యాచ్ఛరణాగతమ్. ౧౧. ఏతస్య త్వపనీతస్య
సమాధిం తాత చింతయ, యథా సుఖగమః పంథా భవేత్త్వద్రశ్మితాపితః. ౧౨.
భీష్మఉవాచ:—ఏతావదుక్త్వా స తదా తూష్ణీమాసీద్భృగూత్తమః, అథ సూర్యో

ఉదదత్తస్మై ఛత్రోపానహమాశువై. ౧౩. సూర్యఉవాచ:—మహార్షే శిరసస్త్రాణం ఛత్రం మద్రశ్మివారణమ్, ప్రతిగృహ్ణీష్వపద్భ్యాం చ త్రాణార్థం చర్మపాదుకే. ౧౪. అద్యప్రభృతిచైవేహ లోకే సంప్రచరిష్యతి, పుణ్యకేషు చ సర్వేషు పరమక్షయ్యమేవ చ. ౧౫. భీష్మఉవాచ:—ఛత్రోపానహమేతత్తు సూర్యేణైతత్ప్రవర్తితమ్, పుణ్యమేతదభిఖ్యాతం త్రిషు లోకేషు భారత. ౧౬. తస్మాత్ప్రయచ్ఛవిప్రేషు ఛత్రోపానహముత్తమమ్, ధర్మస్తేషు మహాన్భావీ నమేఽత్రాస్తి విచారణా. ౧౭. ఛత్రం హి భరతశ్రేష్ఠ యః ప్రదద్యాద్ద్విజాతయే, శుభం శతశలాకం వై సప్రేత్య సుఖమేధతే. ౧౮. స శక్రలోకే వసతి పూజ్యమానో ద్విజాతిభిః, అప్సరోభిశ్చ సతతం దేవైశ్చ భరతర్షభ. ౧౯. దహ్యమానాయ విప్రాయ యః ప్రయచ్ఛత్యుపానహౌ, స్నాతకాయ మహాబాహో సంశితాయ ద్విజాతయే. ౨౦. సోఽపి లోకానవాప్నోతి దైవతైరపి పూజితాన్, గోలోకే సముదాయుక్తో వసతి ప్రేత్య భారత. ౨౧. ఏతత్తే భరతశ్రేష్ఠ మయా కార్త్స్న్యేన కీర్తితమ్, ఛత్రోపానహదానస్య ఫలం భారతసత్తమ. ౨౨.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, షణ్ణవతితమోఽధ్యాయః.

దానధర్మకథనమ్.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:— గార్హస్థ్యం ధర్మమఖిలం ప్రబ్రూహి భరతర్షభ, ఋద్ధిమాప్నోతి కిం కృత్వా మనుష్య ఇహ పార్థివ. ౧. భీష్మఉవాచ:—అత్ర తే వర్తయిష్యామి పురావృత్తం జనాధిప, వాసుదేవస్య సంవాదం పృథివ్యాశ్చైవ భారత. ౨. సంస్తూయ పృథివీం దేవీం వాసుదేవః ప్రతాపవాన్, పప్రచ్ఛ భరతశ్రేష్ఠ మాం త్వం యత్పృచ్ఛసేఽద్యవై. ౩. వాసుదేవఉవాచ:—గార్హస్థ్యం ధర్మమాశ్రిత్య మయా వా మద్విధేన వా, కిమవశ్యం ధరే కార్యం కిం వా కృత్వా కృతం భవేత్. ౪. పృథివ్యువాచ:—ఋషయః పితరో దేవా మనుష్యాశ్చైవ మాధవ, ఇజ్యాశ్చైవార్చనీయాశ్చ తథాచైవం నిబోధ మే. ౫. సదా యజ్ఞేన దేవాః స్యుః సదాతిథ్యేనమానుషాః, ఛందతశ్చ యథానిత్యమర్హాన్యుంజీత నిత్యశః. ౬. తేనహ్యృషిగణాః ప్రీతా భవంతి మధుసూదన, నిత్యమగ్నిం పరిచరేదభుక్త్వా బలికర్మచ. ౭. కుర్యాత్తథైవ దేవావై ప్రీయంతే మధుసూదన, కుర్యాదహరహశ్శ్రాద్ధ మన్నాద్యేనోదకేన చ. ౮. పయోమూలఫలైర్వాపి పితౄణాం ప్రీతిమావహన్, సిద్ధాన్నాద్వై వైశ్వదేవంవై కుర్యాదగ్నౌ యథావిధి. ౯. అగ్నీషోమం వైశ్వదేవం ధాన్వంతర్య మనంతరమ్,

ప్రజానాం పతయే చైవ పృథక్ హోమో విధీయతే. ౧౦. తథైవ చానుపూర్వ్యేణ బలికర్మ ప్రయోజయేత్, దక్షిణాయాం యమాయేతి ప్రతీచ్యాం వరుణాయ చ. ౧౧. సోమాయ చాప్యుదీచ్యాం వై వాస్తుమధ్యే ప్రజాపతేః, ధన్వంతరే ప్రాగుదీచ్యాం ప్రాచ్యాం శక్రాయ మాధవ. ౧౨. మనుష్యేభ్య ఇతి ప్రాహుర్బలిం ద్వారి గృహస్య వై, మరుద్భ్యో దైవతేభ్యశ్చ బలిమంతర్గృహే హరేత్. ౧౩. తథైవ విశ్వేదేవేభ్యో బలిమాకాశతో హరేత్, నిశాచరేభ్యో భూతేభ్యో బలిం నక్తం తథా హరేత్. ౧౪. ఏవం కృత్వా బలిం సమ్యగ్దద్యాద్భిక్షాం ద్విజాతయే, అలాభే బ్రాహ్మణస్యాగ్నావగ్రముద్ధృత్య నిక్షిపేత్. ౧౫. యదా శ్రాద్ధం పితృభ్యోఽపి దాతుమిచ్ఛేత మానవః, తదాపశ్చాత్ప్రకుర్వీత నివృత్తే శ్రాద్ధకర్మణి. ౧౬. పితౄన్ సంతర్పయిత్వాతు బలింకుర్యాద్విధానతః, వైశ్వదేవం తతః కుర్యాత్పశ్చాద్బ్రాహ్మణవాచనమ్. ౧౭. తతోఽన్నేన విశేషేణభోజయేదతిథీనపి, అర్చాపూర్వం మహారాజ తతః ప్రీణాతిమానవాన్. ౧౮. అనిత్యం హి స్థితో యస్మాత్తస్మాదతిథిరుచ్యతే, ఆచార్యస్య పితుశ్చైవ సఖ్యురాప్తస్య చాతిథేః. ౧౯. ఇదమస్తి గృహే మహ్యమితి నిత్యం నివేదయేత్, తేయద్వదేయుస్తత్కుర్యాదితి ధర్మో విధీయతే. ౨౦. గృహస్థః పురుషః కృష్ణ శిష్టాశీచ సదాభవేత్, రాజర్త్విజం స్నాతకం చ గురుం శ్వశురమేవ చ. ౨౧. అర్చయేన్మధుపర్కేణ పరిసంవత్సరోషితాన్, శ్వభ్యశ్చ శ్వపచేభ్యశ్చ వయోభ్యశ్చావపేద్భువి. ౨౨. వైశ్వదేవం హి నామైతత్సాయం ప్రాతర్విధీయతే, ఏతాంస్తు ధర్మాన్ గార్హస్థ్యాన్ యః కుర్యాదనసూయకః, సఇహర్ధివరాన్ ప్రాప్య ప్రేత్యనాకే మహీయతే. ౨౩. భీష్మఉవాచ:—ఇతి భూమే ర్వచశ్శ్రుత్వా వాసుదేవః ప్రతాపవాన్, తథా చకార సతతం త్వమప్యేవం సమాచర. ౨౪. ఏతద్గృహస్థధర్మం తు చేష్టమానో జనాధిప, ఇహలోకే యశః ప్రాప్య ప్రేత్యస్వర్గమవాప్స్యసి. ౨౫.

అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, సప్తనవతితమోఽధ్యాయః.

—౦ సువర్ణమనుసంవాదః. ౦—

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—ఆలోకదానం నామైతత్కీదృశం భరతర్షభ, కథమేతత్సముత్పన్నం ఫలం వా తద్బ్రవీహి మే. ౧. భీష్మఉవాచ:—అత్రాప్యుదాహరంతీ మమితిహాసం పురాతనమ్, మనోః ప్రజాపతేర్వాదం సువర్ణస్య చ భారత. ౨. తపస్వీ కశ్చిదభవత్సువర్ణో నామ భారత, వర్ణతో హేమవర్ణ స్ససువర్ణఇతి

వప్రథే. 3. కులశీలగుణోపేతః స్వాధ్యాయేచ పరంగతః, బహూన్ సువంశ ప్రభవాన్ సమతీతః స్వకై ర్గుణైః. ४. సకదాచిన్మనుం విప్రో దదర్శోపస సర్పచ, కుశలప్రశ్న మన్యోన్యం తౌ చోభౌ తత్ర చక్రతుః. ౫. తతస్తౌ సత్య సంకల్పౌ మేరౌ కాంచనపర్వతే, రమణీయే శిలాపృష్ఠే సహితౌ సం న్యషీద తమ్. ౬ తత్ర తౌ కథయంతౌ స్తాం కథానానా విధాశ్రయాః, బ్రహ్మర్షి దేవదైత్యా నాంపురాణానాంమహాత్మనామ్. ౭. సువర్ణస్త్వబ్రవీద్వాక్యం మనుం స్వాయంభువం ప్రతి, హితార్థం సర్వభూతానాం ప్రశ్నం మే వక్తుమర్హసి. ౮.సుమనోభిర్యదిజ్యంతే దైవతాని ప్రజేశ్వర, కిమేతత్కథముత్పన్నం ఫలయోగం చ శంసమే. ౯. మను రువాచ:—అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్, శుక్రస్య చ బలేశ్చైవ సంవాదం వై మహాత్మనోః. ౧౦. బలేర్వైరోచనస్యేహ త్రైలోక్యమనుశాసతః, సమీపమాజగామాశు శుక్రో భృగుకులోద్వహః. ౧౧. తమర్ఘ్యాదిభిరభ్యర్చ్య భార్గవంసో ఽసురాధిపః, నిషసాదాసనే పశ్చాద్విధివద్భూరిదక్షిణః. ౧౨. కథేయ మభవత్తత్ర త్వయా యా పరికీర్తితా, సుమనో ధూపదీపానాం సంప్రదానే ఫలం ప్రతి. ౧౩. తతః పప్రచ్ఛ దైత్యేంద్రః కవీంద్రం ప్రశ్నముత్తమమ్. ౧४. బలి రువాచ:—సుమనో ధూపదీపానాం కిం ఫలం బ్రహ్మవిత్తమ, ప్రదానస్య ద్విజ శ్రేష్ఠ తద్భవాన్ వక్తుమర్హతి. ౧౫. శుక్రఉవాచ:—తపః పూర్వం సముత్పన్నం ధర్మస్తస్మాదనంతరమ్, ఏతస్మిన్నంతరే చైవ వీరుధౌషధ్య ఏవచ. ౧౬. సోమ స్యాత్మా చ బహుధా సంభూతాః పృథివీతలే, అమృతం చ విషంచైవ యేచాన్యే తుల్యజాతయః. ౧౭. అమృతం మనసః ప్రీతిం సద్యస్తుష్టిం దదాతిచ, మనోగ్లప యతే తీవ్రం విషం గంధేన సర్వశః. ౧౮. అమృతం మంగళం విద్ధి మహద్విషమ మంగళం, ఓషధ్యోహ్యమృతం సర్వా విషం తేజోఽగ్నిసంభవమ్. ౧౯. మనోహ్లా దయతే యస్మా చ్ఛ్రియం చాపి దదాతి చ, తస్మాత్సుమనసః ప్రోక్తా నరైః సుకృ తకర్మభిః. ౨౦. దేవతాభ్యః సుమనసో యో దదాతి నర శ్శుచిః, తస్యతుష్యంతి వై దేవా స్తుష్టాః పుష్టిం దదత్యపి. ౨౧. యం యముద్దిశ్య దీయేరన్ దేవంసుమనసః ప్రభో, మంగళార్థం సతేనాస్య ప్రీతో భవతి దైత్యప. ౨౨. జ్ఞేయాస్తూగ్రాశ్చ సౌ మ్యాశ్చ తేజస్విన్యశ్చ తాః పృథక్, ఓషధ్యో బహువీర్యాహి బహురూపా స్తథై వచ. ౨౩. యజ్ఞియానాం చ వృక్షాణా మయజ్ఞీయా న్నిబోధ మే, ఆసురాణిచ మాల్యాని దైవతేభ్యోహితాని చ. ౨४. రక్షసా మురగాణాం చ యక్షాణాంచ తథా ప్రియాః, మనుష్యాణాం పితౄణాం చ కాంతాయా స్త్వనుపూర్వశః.

౨౫. వన్యాగ్రామ్యాశ్చ హ తథా కృష్టోప్తాః పర్వతాశ్రయాః, అకంటకాః కంటకినో గంధరూపరసాన్వితాః. ౨౬. ద్వివిధో హి స్మృతో గంధ ఇష్టోఽనిష్టశ్చ పుష్పజః, ఇష్టగంధాని దేవానాం పుష్పాణీతి విభావయ. ౨౭. అకంటకానాం వృక్షాణాం శ్వేతప్రాయాశ్చవర్ణతః, తేషాం పుష్పాణి దేవానా మిష్టానిసతతం ప్రభో. ౨౮. జలజానిచమాల్యాని పద్మాదీనిచ యానిచ, గంధర్వనాగయక్షేభ్యస్తానిదద్యాద్విచక్షణః. ౨౯. ఓషధ్యో రక్తపుష్పాశ్చ కటుకాః కంటకాన్వితాః, శత్రూణామభిచారార్థ మథర్వేషు నిదర్శితాః. ౩౦. తీక్ష్ణవీర్యాస్తు భూతానాం దురాలంభాస్సకంటకాః, రక్తభూయిష్ఠవర్ణాశ్చ కృష్ణాశ్చైవోపహారయేత్. ౩౧. మనోహృదయనందిన్యో విమర్దమధురాశ్చ యాః, చారురూపా స్సుమనసో మనుష్యాణాం స్మృతావిభో. ౩౨. నతుశ్మశానసంభూత దేవతాయతనోద్భవాః, సన్నయేత్పుష్టియుక్తేషు వివాహేషు రహస్సుచ. ౩౩. గిరిసానురుహాస్సౌమ్యా దేవానాముపపాదయేత్, ప్రోక్షితాభ్యుక్షితాస్సౌమ్యా యథాయోగ్యం యథాస్మృతి. ౩౪. గంధేన దేవాస్తుష్యంతి దర్శనాద్యక్షరాక్షసాః, నాగాస్సముపభోగేన త్రిభిరేతైస్తుమానుషాః. ౩౫. సద్యః ప్రీణాతి దేవాన్వై తే ప్రీతా భావయంత్యుత, సంకల్పసిద్ధామర్త్యానా మీప్సితైశ్చ మనోరమైః. ౩౬. ప్రీతాః ప్రీణంతి సతతం మానితా మానయంతి చ, అవజ్ఞాతా వధూతాశ్చ నిర్దహంత్యధమాన్నరాన్. ౩౭. అత ఊర్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి ధూపదానవిధేః ఫలమ్, ధూపాంశ్చవివిధాన్ సాధూ నసాధూంశ్చ నిబోధమే. ౩౮. నిర్యాసాస్సారిణశ్చైవ కృత్రిమాశ్చైవతేత్రయః, ఇష్టానిష్టో భవేద్గంధ స్తన్మే విస్తరశశ్శృణు. ౩౯. నిర్యాసాః సల్లకీవర్జా దేవానాం దయితాస్తు తే, గుగ్గులుః ప్రవరస్తేషాం సర్వేషామితి నిశ్చయః. ౪౦. అగురుస్సారిణాం శ్రేష్ఠో యక్షరాక్షసభోగినామ్, దైత్యానాం సల్లకీజశ్చ కాంక్షితో యశ్చ తద్విధః. ౪౧. అథ సర్జరసాదీనాం గంధైః పార్థివదారవైః, ఫాణితా రససంయుక్తై ర్మనుష్యాణాం విధీయతే. ౪౨. దేవదానవభూతానాం సద్యస్తుష్టికరః స్మృతః, యేఽన్యే వైహారికా స్తత్ర మానుషాణా మితిస్మృతాః. ౪౩. యఏవోక్తాస్సుమనసాం ప్రదానే గుణహేతవః, ధూపేష్వపి పరిజ్ఞేయాస్తఏవ ప్రీతివర్ధనాః. ౪౪. దీపదానే ప్రవక్ష్యామి ఫలయోగమనుత్తమమ్, యథా యేన యదాచైవ ప్రదేయా యాదృశాశ్చతే. ౪౫. జ్యోతిస్తేజః ప్రకాశంవా ప్యూర్ధ్వగంచాపివర్ణ్యతే, ప్రదానం తేజసాం తస్మాత్తేజో వర్ధయతేనృణామ్. ౪౬. అంధం తమస్తామిస్రంచ దక్షిణాయనమేవ చ, ఉత్తరాయణమేతస్మా జ్జ్యోతిర్దానం ప్రశస్యతే.

౪౭. యస్మాదూర్ధ్వగమేతత్తు తమసశ్చైవ భేషజమ్, తస్మా దూర్ధ్వగతేర్దాతా
భవేదత్రేతి నిశ్చయః. ౪౮. దేవా స్తేజస్వినో యస్మా త్ప్రభావంతః ప్రకాశకాః,
తామసా రాక్షసాశ్చైవ తస్మాద్దీపః ప్రదీయతే. ౪౯. ఆలోకదర్శనాచ్చక్షుష్మాన్
ప్రభాయుక్తో భవేన్నరః, తాన్ దత్త్వా నోపహింసేత న హరే న్నోపనాశయేత్.
౫౦. దీపహర్తా భవేదంధ స్తమోగతి రసుప్రభః, దీపప్రదః స్వర్గలోకే
దీపమాలేవ రాజతే. ౫౧. హవిషా ప్రథమః కల్పో ద్వితీయశ్చౌషధీరసైః,
వసామేదోఽస్థి నిర్యాసై ర్న కార్యః పుష్టిమిచ్ఛతా. ౫౨. గిరిప్రపాతే గ
హనే చైత్యస్థానే చతుష్పథే, దీపదాతా భవేన్నిత్యం య ఇచ్ఛేద్భూతి
మాత్మనః. ౫౩. కులోద్యోతో విశుద్ధాత్మా ప్రకాశత్వం చ గచ్ఛతి, జ్యోతిషాం
చైవ సాలోక్యం దీపదాతా నరస్సదా. ౫౪. బలికర్మసు వక్ష్యామి గుణాన్ కర్మ
ఫలోదయాన్, దేవయక్షోరగనృణాం భూతానా మథ రక్షసామ్. ౫౫. యేషాం
నాగ్రభుజో విప్రా దేవతాతిథివారకాః, రాక్షసానేవ తాన్విద్ధి నిర్విశంకానమంగళాన్.
౫౬. తస్మాదగ్రం ప్రయచ్ఛేత దేవేభ్యః ప్రతిపూజితమ్, శిరసా ప్రయతశ్చాపి
హరేద్బలిమతంద్రితః. ౫౭. గృహ్ణంతి దేవతా నిత్యమాశంసంతి సదా గృహాన్,
బాహ్యాశ్చాగంతవో యేఽన్యే యక్షరాక్షసపన్నగాః. ౫౮. ఇతో దత్తేన జీవంతి
దేవతాః పితరస్తథా, తే ప్రీతాః ప్రీణయంత్యేన మాయుషా యశసా ధనైః. ౫౯.
బలయస్సహపుష్పైస్తు దేవానాముపహారయేత్, దధిదుగ్ధమయాః పుణ్యాస్సుగంధాః
ప్రియదర్శనాః. ౬౦. కార్యా రుధిరమాంసాఢ్యా బలయో యక్షరక్షసామ్, సురా
సవపురస్కారా లాజోల్లాపికభూషితాః. ౬౧. నాగానాం దయితా నిత్యం పద్మోత్పల
విమిశ్రితాః, తిలాన్ గుడసుసంపన్నాన్ భూతానా ముపహారయేత్. ౬౨. అగ్ర
దాతాఽగ్రభోగీ స్యాద్బలవీర్యసమన్వితః, తస్మాదగ్రం ప్రయచ్ఛేత దేవేభ్యః ప్రతిపూజి
తమ్. ౬౩. జ్వలంత్యహరహో వేశ్మ యాశ్చాస్య గృహదేవతాః, తాః పూజ్యా భూతి
కామేన ప్రసృతాగ్రప్రదాయినా. ౬౪. ఇత్యేతదసురేంద్రాయ కావ్యః ప్రోవాచ భార్గ
వః, సువర్ణాయ మనుః ప్రాహ సువర్ణో నారదాయ చ. ౬౫. నారదోఽపి మయి
ప్రాహ గుణానేతాన్ మహాద్యుతే, త్వమప్యేతద్విదిత్వేహ సర్వమాచర పుత్రక. ౬౬.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత అనుశాసనపర్వణి, అష్టనవతితమోఽధ్యాయః.

అగస్త్యభృగుసంవాదః.

యుధిష్ఠిర ఉవాచ:—శ్రుతం మే భరతశ్రేష్ఠ పుష్పధూపప్రదాయినామ్,
ఫలం బలివిధానే చ తద్భూయో వక్తుమర్హసి. ౧. ధూపప్రదానస్య ఫలం ప్రదీ

పస్య తథైవ చ, బలయశ్చ కిమర్థం వై క్షిప్యంతే గృహమేధిభిః. ౨. భీష్మ
ఉవాచ:—అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్, నహుషస్య చ సంవాద
మగస్త్యస్య భృగోస్తథా. ౩. నహుషో హి మహారాజ రాజర్షిస్సుమహాతపాః,
దేవరాజ్యమనుప్రాప్తః సుకృతేనేహ కర్మణా. ౪. తత్రాపి ప్రయతో రాజన్నహు
షస్త్రిదివే వసన్, మానుషీశ్చైవ దివ్యాశ్చ కుర్వాణో వివిధాః క్రియాః. ౫.
మానుష్యస్తత్ర సర్వాః స్మ క్రియాస్తస్య మహాత్మనః, ప్రవృత్తా స్త్రిదివే రాజన్
దివ్యాశ్చైవ మహాత్మనః ౬. అగ్నికార్యాణి సమిధః కుశాః సుమనసస్తథా, బల
యశ్చాన్నలాజాభి ర్ధూపనం దీపకర్మ చ. ౭. సర్వం తస్య గృహే రాజ్ఞః ప్రావర్తత
మహాత్మనః, జపయజ్ఞాన్మనోయజ్ఞాం స్త్రిదివేఽపి చకార సః. ౮. దేవానభ్యర్చయచ్చాపి
విధివత్సురేశ్వరః, సర్వానేవ యథాన్యాయం యథాపూర్వమరిందమ. ౯. అథేం
ద్రోఽహమితి జ్ఞాత్వా అహంకారం సమావిశత్, సర్వాశ్చైవ క్రియాస్తస్య పర్య
హీయంత భూపతే. ౧౦. స ఋషీన్ వాహయామాస వరదానమదాన్వితః, పరిహీ
నక్రియశ్చైవ దుర్బలత్వముపేయివాన్. ౧౧. తస్య వాహయతః కాలో ముని
ముఖ్యాంస్తపోధనాన్, అహంకారాభిభూతస్య సుమహానత్యవర్తత. ౧౨. అథా
గత్య మహాతేజా భృగుర్బ్రహ్మవిదాం వరః, అగస్త్యమాశ్రమస్థం వై సముపేత్యే
దమబ్రవీత్. ౧౩. ఏవం వయమసత్కారం దేవేంద్రస్యాస్య దుర్మతేః, నహుషస్య
కిమర్థం వై మర్షయామ మహామునే. ౧౪. అగస్త్య ఉవాచ:—కథమేష మయా
శక్యః శప్తుం యస్య మహామునే, వరదేన వరో దత్తో భవతో విదితశ్చ సః ౧౫.
యో మే దృష్టిపథం గచ్ఛేత్స మే వశ్యో భవేదితి, ఇత్యనేన వరం దేవో
యాచితో గచ్ఛతా దివమ్. ౧౬. ఏవం న దగ్ధః స మయా భవతా చ న సంశయః,
అన్యేనాప్యృషిముఖ్యేన న దగ్ధో న చ పాతితః. ౧౭. అమృతం చైవ పానాయ దత్త
మస్మై పురా విభో, మహాత్మనా తదర్థం చ నాస్మాభి ర్వినిపాత్యతే. ౧౮. ప్రాయచ్ఛత
వరం దేవః ప్రజానాం దుఃఖకారకమ్, ద్విజేష్వధర్మయుక్తాని స కరోతి నరాధమః.
౧౯. తత్ర యత్ప్రాప్తకాలం నస్తద్బ్రూహి వదతాం వర, భవాంశ్చాపి యథా
బ్రూయాత్తత్కర్తాస్మి న సంశయః. ౨౦. భృగురువాచ:—పితామహనియో
గేన భవంతం సోఽహమాగతః, ప్రతికర్తుం బలవతి నహుషే దైవమోహితే.
౨౧. అద్య హి త్వాం సుదుర్బుద్ధీ రథే యోక్ష్యతి దేవరాట్, అద్యైనమహము
ద్వృత్తం కరిష్యేఽనింద్రమోజసా. ౨౨. అద్యేంద్రం స్థాపయిష్యామి పశ్యతస్తే
శతక్రతుమ్, సంచాల్య పాపకర్మాణమైంద్రాత్ స్థానాత్సుదుర్మతిమ్. ౨౩. అద్య

చాశా కుదేవేంద్ర స్త్వాం పదా ధర్షయిష్యతి, దైవోపహతచిత్తత్వా ద్దాత్మనాశా
య మందధీః. ౨౮. వ్యుత్క్రాంతధర్మం త మహం ధర్షణామర్షితో భృశమ్, అహిర్భ
వస్వేతి రుషా శప్స్యే పాపం ద్విజద్రుహమ్. ౨౫. తతఏనం సుదుర్బుద్ధిం ధిక్శబ్దాభి
హతత్విషమ్, ధరణ్యాం పాతయిష్యామి పశ్యత స్తే మహామునే. ౨౬. నహుషం
పాపకర్మాణ మైశ్వర్య బలమోహితమ్, యథా చ రోచతే తుభ్యం తథా కర్తాస్మ్య
హం మునే. ౨౭. ఏవముక్తస్తు భృగుణా మైత్రావరుణి రవ్యయః, అగస్త్యః పరమ
ప్రీతో బభూవ విగత జ్వరః. ౨౮.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, ఏ. సశతతమోఽధ్యాయః,

నహుషోపాఖ్యానమ్.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—కథం వై స విపన్నశ్చ కథం వై పాతితో భువి,కథం చా
నింద్రతాం ప్రాప్తస్తద్భవాన్ వక్తుమర్హతి. ౧. భీష్మఉవాచ:—ఏవం తయోః సంవద
తోః క్రియా స్తస్య మహాత్మనః,సర్వా ఏవ ప్రవర్తంతే యాదివ్యాయాశ్చ మానుషీః.
౨. తథైవ దీపదానాని సర్వోపకరణాని వై, బలికర్మ చ యచ్చాన్య దుత్సవాశ్చ
పృథగ్విధాః. ౩. సర్వే తస్య సముత్పన్నా దేవేంద్రస్య మహాత్మనః, దేవలోకే
నృలోకే చ సదాచారా బుధాః స్మృతాః. ౪. తే చేద్భవంతి రాజేంద్ర ఋధ్యం
తే గృహమేధినః, ధూపప్రదానై ర్దీపైశ్చ నమస్కారై స్తథైవ చ. ౫.
యథా సిద్ధస్య చాన్నస్య గ్రహాయాగ్రం ప్రదీయతే, బలయశ్చ గృహోద్దేశే
అతః ప్రీయంతి దేవతాః. ౬. యథా చ గృహిణస్తోషో భవేద్వై బలికర్మణి,
తథాశతగుణా ప్రీతిర్దేవతానాం ప్రజాయతే. ౭. ఏవం ధూపప్రదానం చ దీప
దానం చ సాధవః, ప్రయచ్ఛంతి నమస్కారై ర్యుక్తమాత్మగుణావహమ్. ౮.
స్నానేనాద్భిశ్చ యత్కర్మ క్రియతే వై విపశ్చితా, నమస్కారప్రయుక్తేన తేన
ప్రీయంతి దేవతాః. ౯. పితరశ్చ మహాభాగా ఋషయశ్చ తపోధనాః, గృహ్యాశ్చ
దేవతాః సర్వాః ప్రీయంతే విధినార్చితాః. ౧౦. ఇత్యేతాం బుద్ధిమాస్థాయ
నహుష స్స నరేశ్వరః, సురేంద్రత్వం మహాత్ప్రాప్య కృతవానేతదద్భుతమ్.
౧౧. కస్యచిత్త్వథకాలస్య భాగ్యక్షయ ఉపస్థితే, సర్వమేతదవజ్ఞాయ కృతవాని
దమీదృశమ్. ౧౨. తతస్సపరిహీనోఽభూ త్సురేంద్రో బలికర్మతః, ధూపదీపోదక
విధిం యథావన్న చకారహ. ౧౩. తతోఽస్య యజ్ఞవిషయో రక్షోభిః పర్యపద్యత,
అథాగస్త్య మృషిశ్రేష్ఠం వాహనాయాజుహావహ.౧౪. ద్రుతంసరస్వతీకూలాత్
స్మయన్నివ మహాబలః, తతోభృగుర్మహాతేజా మైత్రావరుణి రబ్రవీత్. ౧౫. నిమీ

లయస్య నయనే జటాం యావద్విశామి తే, స్థాణుభూతస్య తస్యాథ జటాం ప్రావిశ దచ్యుతః. ౧౬. భృగుస్సుమహాతేజాః పాతనాయ నృపస్య చ, తత స్స దేవరాట్ప్రాప్త స్తమృషిం వాహనాయ వై. ౧౭. తతోఽగస్త్యః సురపతిం వాక్య మాహ విశాంపతే, యోజయస్వేతి మాం క్షిప్రం కంచ దేశం వహామి తే. ౧౮. యత్ర వక్ష్యసి తత్ర త్వాం నయిష్యామి సురాధిప. ఇత్యుక్తో నహుష స్తేన యోజయామాస తం మునిమ్. ౧౯. భృగు స్తస్య జటాంతఃస్థో బభూవ హృషితో భృశమ్, న చాపి దర్శనం తస్య చకార స భృగు స్తదా. ౨౦. వరదానప్రభావజ్ఞో నహుషస్య మహాత్మనః, నచుకోప తదాగస్త్యో యుక్తోఽపి నహుషేణ వై. ౨౧. తం తు రాజా ప్రతోదేన చోదయామాస భారత, నచుకోప సధర్మాత్మా తతః పాదేన దేవరాట్. ౨౨. అగస్త్యస్య తదా క్రుద్ధో వామేనాభ్యహనచ్ఛిరః, తస్మిఞ్ఛిరస్యభిహతే సజటాంతర్గతో భృగుః. ౨౩. శశాప బలవత్క్రుద్ధో నహుషం పాపచేతసమ్, యస్మాత్పదాహనః క్రోధా చ్ఛిరసీమం మహామునిం. ౨౪. తస్మాదాశు మహీం గచ్ఛ సర్పో భూత్వా సుదుర్మతే, ఇత్యుక్తః సతదా తేన సర్పో భూత్వా పపాత హ. ౨౫. అదృష్టేనాథ భృగుణా భూతలే భరతర్షభ, భృగుం హి యది సోఽద్రక్ష్య న్నహుషః పృథివీపతే. ౨౬. నచశక్తోఽభవిష్యద్వై పాతనే తస్య తేజసా, సతు తైస్తైః ప్రదానైశ్చ తపోభిర్నియమైస్తథా. ౨౭. పతితోఽపి మహారాజ భూతలే స్మృతి మానభూత్, ప్రసాదయామాస భృగుం శాపాంతో మే భవేదితి. ౨౮. తతోఽగస్త్యః కృపావిష్టః ప్రాసాదయత తం భృగుమ్, శాపాంతార్థం మహారాజ సచప్రాదాత్కృపాన్వితః. ౨౯. భృగురువాచ:— రాజా యుధిష్ఠిరో నామ భవిష్యతి కులోద్వహః, సత్వాం మోక్షయితా శాపాదిత్యుక్త్వాంతరధీయత. ౩౦. అగస్త్యోఽపి మహాతేజా కృత్వా కార్యం శతక్రతోః, స్వమాశ్రమపదం ప్రాయాత్పూజ్యమానో ద్విజాతిభిః. ౩౧. నహుషోఽపి త్వయా రాజం స్తస్మాచ్ఛాపాత్సముద్ధృతః, జగామ బ్రహ్మభవనం పశ్యతస్తే జనాధిప. ౩౨. సతదా పాతయిత్వా తం నహుషం భూతలే భృగుః, జగామ బ్రహ్మభవనం బ్రహ్మణేచ న్యవేదయత్. ౩౩. తతః శక్రం సమానాయ్య దేవానాహ పితామహః, వరదానాన్మమసురా నహుషో రాజ్యమాప్తవాన్. ౩౪. స చాగస్త్యేన క్రుద్ధేన భ్రంశితో భూతలంగతః, నచశక్యం వినారాజ్ఞా సురా వర్తయితుం క్వచిత్. ౩౫. తస్మాదయం పునః శక్రో దేవరాజ్యేఽభిషిచ్యతామ్, ఏవం సంభాషమానంతు దేవాః పార్థ పితామహమ్. ౩౬. ఏవమస్త్వితి సంహృష్టాః ప్రత్యూచు స్తం నరాధిప, సోఽభిషిక్తో

భగవతా దేవరాజ్యే చ వాసవః. ౩౭. బ్రహ్మణా రాజశార్దూల యథాపూర్వం వ్యరోచత, ఏవ మేత త్పురావృత్తం నహుషస్య వ్యతిక్రమాత్. ౩౮. సచ్చ తైరేవ సంసిద్ధో నహుషః కర్మభిః పునః, తస్మాద్దీపాః ప్రదాతవ్యాః సాయంవై గృహమేధిభిః. ౩౯. దివ్యం చక్షురవాప్నోతి ప్రేత్య దీపస్య దాయకః, పూర్ణచంద్ర ప్రతీకాశా దీపదాశ్చ భవంత్యుత. ౪౦. యావదక్షినిమేషాణి జ్వలంతే తావతీః సమాః, రూపవాన్ బలవాంశ్చాపి నరో భవతి దీపదః. ౪౧.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, శతతమోఽధ్యాయః.

రాజన్యచాండాలసంవాదః.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—బ్రాహ్మణ స్వాని యే మందా హరంతి పురుషర్షభ, నృశంసకారిణో మూఢాః క్వ తే గచ్ఛంతి మానవాః. ౧. భీష్మఉవాచ:—అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్, చాండాలస్య చ సంవాదం క్షత్రబంధోశ్చ భారత. ౨. రాజన్యఉవాచ:—వృద్ధరూపోఽసి చాండాల బాలవచ్చ విచేష్టసే, శ్వఖరాణాం రజః సేవీ కస్మా దుద్విజసే గవామ్. ౩. సాధుభి ర్గర్హితం కర్మ చాండాలస్య విధీయతే, కస్మాద్గోరజసాధ్వస్తమపాం కుండే నిషించసి. ౪. చాండాలఉవాచ:—బ్రాహ్మణస్య గవాం రాజన్ హ్రియతీ నాం రజః పురా, సోమ ముద్ధ్వంసయామాస తం సోమం యేఽపిబన్ ద్విజాః. ౫. దీక్షితశ్చ సరాజాపి క్షిప్రం నరక మావిశత్, సహ తైర్యాజకైః సర్వైః బ్రహ్మస్వముపజీవ్యతత్. ౬. యేఽపి తత్రాపిబన్ క్షీరం ఘృతం దధిచ మానవాః, బ్రాహ్మణాః సహరాజన్యాః సర్వేనరకమావిశన్. ౭. జఘ్నుస్తాః పయసా పుత్రాం స్తథాపౌత్రాన్ విధున్వతీః, పశూనవేక్షమాణాశ్చ సాధువృత్తే న దంపతీ. ౮. అహం తత్రావసం రాజన్ బ్రహ్మచారీ జితేంద్రియః, తాసాం మే రజసాధ్వస్తం భైక్ష్యమాసీన్నరాధిప. ౯. చాండాలోఽహం తతోరాజన్ భుక్త్వాతదభవం నృప, బ్రహ్మస్వహారీ చ నృపః సోఽప్రతిష్ఠాం గతిం యయౌ. ౧౦. తస్మాద్ధరే న్నవిప్రస్వం కదాచిదపి కించన, బ్రహ్మస్వం రజసా ధ్వ స్తం భుక్త్వా మాం పశ్య యాదృశమ్. ౧౧. తస్మాత్సోమోఽప్యవిక్రేయః పురుషేణ విపశ్చితా, విక్రయంత్విహ సోమస్య గర్హయంతి మనీషిణః. ౧౨. యేచైనం క్రీణతే తాత యేచ విక్రీణతే జనాః, తేతు వైవస్వతం ప్రాప్య రౌరవం యాంతి సర్వశః. ౧౩. సోమం తు రజసాధ్వస్తం విక్రీణన్ విధిపూర్వకమ్, శ్రోత్రియో వార్ధుషీభూత్వా నచిరం సవినశ్యతి. ౧౪. నరకం త్రిశతం ప్రాప్య సవిష్ఠా ముపజీవతి, శ్వచర్యా మభిమానం చ సఖి దారే చ

విప్లవమ్. ౧౫. తులయా ధారయన్ ధర్మమభిమానాతిరిచ్యతే, శ్యానం వై పాపినం పశ్య వివర్ణం హరిణం కృశమ్. ౧౬. అభిమానేన భూతానా మిమాం గతి ముపాగతమ్, అహం వై విపులే జాతః కులే ధనసమన్వితే. ౧౭. అన్యస్మిన్ జన్మని విభో జ్ఞాన విజ్ఞానపారగః, అభవం తత్ర జానానో హ్యేతాన్ దోషాన్ మదాత్తదా. ౧౮. సంరబ్ధఏవ భూతానాం పృష్ఠమాంస మభక్షయమ్, సోఽహం తేన చ వృత్తేన భోజనేన చ తేన వై. ౧౯. ఇమామవస్థాం సంప్రాప్తః పశ్యకాల స్యపర్యయమ్, ఆదీప్తమివ చైలాంతం భ్రమరై రివ చార్దితమ్. ౨౦. ధావ మానం సుసంరబ్ధం పశ్యమాం రజసాన్వితమ్, స్వాధ్యాయైస్తు మహాత్పాపం తరంతి గృహమేధినః. ౨౧. దానైః పృథగ్విధైశ్చాపి యథాప్రాహుర్మనీషిణః, తథా పాపకృతం విప్ర మాశ్రమస్థం మహీపతే. ౨౨. సర్వసంగవినిర్ముక్తం ఛందాంస్యు త్తారయంత్యుత, అహం హి పాపయోన్యాం వై ప్రసూతః క్షత్రియర్షభ. ౨౩. నిశ్చయం నాధిగచ్ఛామికథం ముచ్యేయమిత్యుత, జాతిస్మరత్వంచ మమ కేనచిత్పూర్వ కర్మణా. ౨౪. శుభేన యేన మోక్షం వై ప్రాప్తుమిచ్ఛామ్యహం నృప, త్వమిమం సంప్రపన్నాయ సంశయం బ్రూహి పృచ్ఛతే, చాండాలత్వాత్కథ మహం ముచ్యేయ మితి సత్తమ. ౨౫. రాజన్యఉవాచ:—చాండాల ప్రతిజానీహి యేన మోక్షమవాప్స్యసి, బ్రాహ్మణార్థేత్యజన్ ప్రాణాన్ గతిమిష్టా మవాప్స్యసి. ౨౬. దత్త్వా శరీరం క్రవ్యాదో రణాగ్నౌ ద్విజహేతుకమ్, హుత్వాప్రాణాన్ ప్రమోక్షస్తే నాన్యథా మోక్షమర్హసి. ౨౭. భీష్మఉవాచ:—ఇత్యుక్తః స తదా తేన బ్రహ్మస్వార్థే పరంతప, హుత్వా రణముఖే ప్రాణాన్ గతిమిష్టా మవాపహ. ౨౮. తస్మాద్రక్ష్యం త్వయా పుత్ర బ్రహ్మస్వం భరతర్షభ, యదిచ్ఛసి మహాబాహో శాశ్వతీం గతిమాత్మనః. ౨౯.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, ఏకశతతమోఽధ్యాయః.

హస్తికూటమ్.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—ఏకలోకాః సుకృతినస్సర్వే త్వాహో పితామహ?, ఉతతత్రాపి భిన్నాస్తే? తన్మే బ్రూహి పితామహ. ౧. భీష్మఉవాచ:—కర్మభిః పార్థ నానాత్వం లోకానాం యాంతి మానవాః, పుణ్యాన్పుణ్యకృతో యాంతి పాపాన్ పాపకృతో జనాః. ౨. అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్, గౌతమస్య మునేస్తాత సంవాదం వాసవస్య చ. ౩. బ్రాహ్మణో గౌతమః కశ్చిన్మృదుర్దాంతో జితేంద్రియః, మహావనే హస్తిశిశుం పరిద్యూన మమాతృ

కమ్. ౪. తం దృష్ట్వా జీవయామాస సాసుక్రోశో ధృతవ్రతః, సతు దీర్ఘేణ కాలే నబభూవాతిబలో మహాన్. ౫. తం ప్రభిన్నం మహానాగం ప్రస్రుతం పర్వతోపమమ్, ధృతరాష్ట్రస్య రూపేణ శక్రో జగ్రాహ హస్తినమ్. ౬. హ్రియమాణం తు తం దృష్ట్వా గౌతమః శంసితవ్రతః, అభ్యభాషత రాజానం ధృతరాష్ట్రం మహాతపాః. ౭. మామేహార్షీర్హస్తినం పుత్రమేనం దుఃఖాత్పుష్టం ధృతరాష్ట్ర కృతజ్ఞ, మైత్రం సతాం సాప్తపదం వదంతి మిత్రద్రోహో నైవ రాజన్ స్పృశేత్ త్వామ్. ౮. ఇధ్మోదక ప్రదాతారం శూన్యపాలం మమాశ్రమే, వినీతమాచార్యకులే సుయుక్తం గురుకర్మణి. ౯. శిష్టం దాంతం కృతజ్ఞం చ ప్రియం చ సతతం మమ, నమే విక్రోశతో రాజన్ హర్తుమర్హసి కుంజరమ్. ౧౦. ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ:—గవాం సహస్రం భవతే దదామి దాసీశతం నిష్కశతాని పంచ, అన్యచ్చ విత్తం వివిధం మహర్షే కిం బ్రాహ్మణస్యేహ గజేన కృత్యమ్. ౧౧. గౌతమ ఉవాచ:—త్వామేవ గావో హి భవంతు రాజన్ దాస్యస్సనిష్కా వివిధం చ రత్నమ్, అన్యచ్చ విత్తం వివిధం నరేంద్ర కిం బ్రాహ్మణస్యేహ ధనేన కృత్యమ్. ౧౨. ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ:— బ్రాహ్మణానాం హస్తిభిర్నాస్తి కృత్యం రాజన్యానాం నాగకులాని విప్ర, స్వం వాహనం నయతో నాస్త్యధర్మో నాగశ్రేష్ఠం గౌతమాస్మాన్నివర్త. ౧౩. గౌతమ ఉవాచ:— యత్ర ప్రేతో నందతి పుణ్యకర్తా యత్ర ప్రేతః శోచతే పాపకర్తా, వైవస్వతస్య సదనే మహాత్మంస్తత్ర త్వాహం హస్తినం యాతయిష్యే. ౧౪. ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ:—యే నిష్క్రియా నాస్తికాః శ్రద్దధానాః పాపాత్మాన ఇంద్రియార్థే నివిష్టాః, యమస్య తే యాతనాం ప్రాప్నువంతి పరం గంతా ధృతరాష్ట్రో నతత్ర. ౧౫. గౌతమ ఉవాచ:—వైవస్వతీ సంయమనీ జనానాం యత్రానృతం నోచ్యతే యత్ర సత్యమ్, యత్రాబలా బలినం యాతయంతి తత్ర త్వాహం హస్తినం యాతయిష్యే. ౧౬. ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ:—జ్యేష్ఠాం స్వసారం పితరం మాతరం చ యథా శత్రుం మదమత్తాశ్చరంతి, తథా విధానామేష లోకో మహర్షే పరం గంతా ధృతరాష్ట్రో నతత్ర. ౧౭. గౌతమ ఉవాచ:—మందాకినీ వైశ్రవణస్య రాజ్ఞో మహాభాగా భోగి జనప్రవేశ్యా, గంధర్వయక్షైరప్సరోభిశ్చ జుష్టా తత్ర త్వాహం హస్తినం యాతయిష్యే. ౧౮. ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ:—అతిథివ్రతా స్సువ్రతా యే జనా వై ప్రతిశ్రయం దదతి బ్రాహ్మణేభ్యః, శిష్టాశిన స్సంవిభజ్య శ్రితాంశ్చ మందాకినీం తేఽపి విభూషయంతి. ౧౯. గౌతమ ఉవాచ:— మేరోరగ్రే యద్వనం భాతి రమ్యం సుపుష్పితం కిన్నరీగీతజుష్టమ్, సుదర్శనా

యత్ర జంబూర్విశాలా తత్ర త్వాహం హస్తినం యాతయిష్యే. ౨౦. ధృతరాష్ట్రఉవాచ:— యే బ్రాహ్మణా మృదవస్సత్యశీలా బహుశ్రుతా స్సర్వభూతాభిరామాః, యేఽధీయంతే సేతిహాసం పురాణం మధ్వాహుత్యాజుహ్వతి వై ద్విజేభ్యః. ౨౧. తథావిధానా మేషలోకే మహర్షే పరం గంతా ధృతరాష్ట్రో నతత్ర, యద్విద్యతే విదితం స్థానమస్తి తద్బ్రూహి త్వం త్వరితో హ్యేష యామి. ౨౨. గౌతమఉవాచ:— సుపుష్పితం కిన్నరరాజజుష్టం ప్రియం వనం నందనం నారదస్య, గంధర్వాణామప్సరసాం చ శశ్వత్తత్ర త్వాహం హస్తినం యాతయిష్యే. ౨౩. ధృతరాష్ట్రఉవాచ:— యే నృత్యగీతకుశలా జనాస్సదాహ్యయాచమానా స్సహితాశ్చరంతి, తథావిధానా మేషలోకే మహర్షే పరం గంతాధృతరాష్ట్రోన తత్ర. ౨౪. గౌతమఉవాచ:—యత్రోత్తరాః కురవో భాంతి రమ్యా దేవైస్సార్ధం మోదమానా నరేంద్ర, యత్రాగ్నియోనాశ్చవసంతి లోకాఅబ్యోనయః పర్వతయోనయశ్చ. ౨౫. యత్రశక్రోవర్షతి సర్వకామాన్ యత్రస్త్రియః కామచారా భవంతి, యత్రచేర్ష్యా నారీ నరాణాం తత్రత్వా హం హస్తినం యాతయిష్యే. ౨౬. ధృతరాష్ట్రఉవాచ:— యే సర్వభూతేషు నివృత్తకామా అమాంసాదాన్యస్తదండాశ్చరంతి, నహింసంతి స్థావరం జంగమం చ భూతానాం యే సర్వభూతాత్మభూతాః. ౨౭. నిరాశిషో నిర్మమా వీతరాగా లాభాలాభే తుల్యనిందా ప్రశంసాః తథా విధానా మేషలోకో మహర్షే పరం గంతా ధృతరాష్ట్రో నతత్ర. ౨౮. గౌతమఉవాచ:— తతోపరే భాంతి లోకా స్సనాతనా స్సుపుణ్యగంధా విరజా వీతశోకాః, సోమస్య రాజ్ఞ స్సదనేషు మహాత్మనస్తత్ర త్వాహం హస్తినం యాతయిష్యే. ౨౯. ధృతరాష్ట్రఉవాచ:— యేదానశీలా నప్రతిగృహ్ణతే సదా నచాప్యర్థాం శ్చాదదతే పరేభ్యః, యేషామదేయమ్న్వగతే నాస్తి కించిత్సర్వాతిథ్యా స్సుప్రసాదా జనాశ్చ. ౩౦ యే క్షంతారో నాభిజల్పంతిచాన్యాన్ సత్రీభూతా స్సతతం పుణ్యశీలాః, తథావిధానా మేషలోకో మహర్షే పరం గంతా ధృతరాష్ట్రో న తత్ర. ౩౧. గౌతమఉవాచ:—తథా పరే భాంతి లోకా స్సనాతనాః విరజసో వితమస్కా విశోకాః, ఆదిత్యదేవస్య పదే మహాత్మనస్తత్ర త్వాహం హస్తినం యాతయిష్యే. ౩౨. ధృతరాష్ట్రఉవాచ:-స్వాధ్యాయశీలా గురుశుశ్రూషణే రతా స్తపస్వినస్సువ్రతాస్సత్యసంధాః, ఆచార్యాణామప్రతికూలభాషిణో నిత్యోత్థితా గురుకర్మస్వ చోద్యాః. ౩౩. తథావిధానా మేషలోకో మహర్షే విశుద్ధానాం భావితో వాగ్యతానామ్, సత్యేస్థితానాం వేదవి

దాం మహాత్మ నాం పరం గంతా ధృతరాష్ట్రో నతత్ర. 34. గౌతమఉవాచ:- తతోపరే భాంతి లోకాస్సనాత నాః సుపుణ్య గంధా విరజా విశోకాః, వరుణస్య రాజ్ఞః సదనేమహాత్మ న స్తత్ర త్వాహం హా స్తినంయాతయిష్యే. 35. ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ:—చాతుర్మాస్యైర్యే యజంతే జనా స్సదాత థేష్టినాం దశశతం ప్రాప్నువంతి, యేచాగ్ని హోత్రం జుహ్వతి శ్రద్దధానా యథామ్నాయం త్రీణి వర్షాణి విప్రాః. 36. సుధారిణాం ధర్మధురే మహాత్మనాం యథోదితే వర్త్మని సుస్థితానామ్, ధర్మాత్మనా ముద్వహతాం గతిం తాం పరం గంతా ధృతరాష్ట్రో నతత్ర. 37. గౌతమఉవాచ:—ఇదంద్రస్యలోకా విరజా విశోకా దురత్యయాః కాంక్షితా మానవానామ్, తస్యాహం తే భవనే భూరి తేజసో రాజన్నిమం హాస్తినం యాతయిష్యే. 38. ధృతరాష్ట్రఉవాచ:—శతవర్షజీవీ యశ్చ శూరో మనుష్యో వేదాధ్యాయీ యశ్చ యజ్వా ప్రమత్తః, ఏతే సర్వే శక్రలోకం వ్రజంతి పరం గంతాధృతరాష్ట్రో నతత్ర. 39. గౌతమఉవాచ:—ప్రాజాపత్యా స్సంతి లోకా మహాంతో నాకస్య పృష్ఠే పుష్కలా వీతశోకాః, మనీషితా స్సర్వలోకోద్భవానాం తత్రత్వాహం హాస్తినం యాతయిష్యే. 40. ధృతరాష్ట్రఉవాచ:— యే రాజానో రాజసూయాభిషిక్తా ధర్మాత్మానో రక్షితారః ప్రజానామ్, యేచాశ్వమేధావభృథేప్లుతాంగా స్తేషాం లోకా ధృతరాష్ట్రో నతత్ర. 41. గౌతమఉవాచ:—తతః పరం భాంతి లోకా స్సనాతనాః సుపుణ్యగంధా విరజా వీతశోకాః, తస్మిన్నహం దుర్లభే చాప్యధృష్యే గవాం లోకే హాస్తినం యాతయిష్యే. 42. ధృతరాష్ట్రఉవాచ:—యోగోసహస్రీశతద స్సమాం గవాం శతీ దశ దద్యాచ్చ శక్త్యా, తథాదశభ్యో యశ్చ దద్యాదిహైకాం పంచభ్యో వా దానశీల స్తథైకామ్. 43. యే జీర్యంతే బ్రహ్మచర్యే విప్రా బ్రాహ్మీం వాచం పరిరక్షంతి చైవ, మనస్వినస్తీర్థయాత్రాపరాయణా స్తే తత్ర మోదంతి గవాం నివాసే. 44. ప్రభాసం మానసం తీర్థం పుష్కరాణి మహత్సరః, పుణ్యంచ నైమిశం తీర్థం బాహుదాం కరతోయినీమ్. 45. గంగా గయ శిరశ్చైవ విపాశాం స్థూలవాలుకామ్, కృష్ణాం గంగాం పంచనదం మహాహ్రద మథాపివా. 46. గోమతీం కౌశికీం పంపాం మహాత్మానో ధృతవ్రతాః, సరస్వతీదృషద్వత్యౌ యమునాం యే ప్రయాంతి చ. 47. తత్ర తే దివ్యసంస్థానా దివ్యమాల్య ధరాశ్శివాః, ప్రయాంతి పుణ్యగంధాఢ్యా ధృతరాష్ట్రోన తత్ర వై. 48. గౌతమఉవాచ:— యత్ర శీతభయం నాస్తి నచోష్ణభయ మణ్వపి, నక్షుత్పిపాసేనగ్లాని

ర్నదుఃఖం న సుఖం తథా. ౪౯. నద్వేష్యో నప్రియః కశ్చిన్న బంధు ర్నరిపు స్తథా,
న జరామరణే తత్ర నపుణ్యం నచ పాతకమ్.౫౦.తస్మిన్ విరజసి స్ఫీతే ప్రజ్ఞాసత్త్వ
వ్యవస్థితే, స్వయంభుభవనే పుణ్యే హస్తినం మే ప్రదాస్యతి. ౫౧. ధృతరాష్ట్ర
ఉవాచ:—నిర్ముక్తా స్సర్వసంగైర్యే కృతాత్మానో యతవ్రతాః, అధ్యాత్మయోగ
సంస్థానైర్యుక్తా స్స్వర్గగతిం గతాః. ౫౨. తే బ్రహ్మభవనం పుణ్యం ప్రాప్నువం
తి్వహ సాత్త్వికాః, న తత్ర ధృతరాష్ట్ర స్తే శక్యో ద్రష్టుం మహామునే. ౫౩.
గౌతమఉవాచ:—రథంతరం యత్ర బృహచ్చ గీయతే యత్ర వేదిం పుండరీకై
స్తృణోతి, యత్రోపయాతి హరిభిస్సోమపీథీ తత్ర త్వాహం హస్తినం యాత
యిష్యే. ౫౪. బుధ్యామి త్వాం వృత్రహణం శతక్రతుం వ్యతిక్రమం తం భువ
నాని విశ్వా, కచ్చిన్న వాచా వృజినం కదాచి దకార్షం తే మనసాఽభిషం
గాత్. ౫౫. శతక్రతురువాచ:—మఘవాహం లోకపథం ప్రజానామన్వాగమం
పరివాదే గజస్య, తస్మాద్భవాన్ ప్రణతం మానుశాస్తు బ్రవీషి యత్తత్కరవాణి
సర్వమ్.౫౬. గౌతమఉవాచ:—శ్వేతం కరేణుం మమ పుత్రం హి నాగం యం మే
హార్షీర్దశవర్షాణి బాలమ్, యో మే వనే వసతోఽభూ ద్ద్వితీయ స్తమేవ మే దేహి
సురేంద్ర నాగమ్. ౫౭. శతక్రతురువాచ:—అయం సుత స్తే ద్విజముఖ్యనాగ ఆగ
చ్ఛతి త్వామభివీక్షమాణః, పాదౌ చ తే నాసికయోపజిఘ్రతే శ్రేయో మమా
ధ్యాహి నమశ్చ తేఽస్తు. ౫౮. గౌతమఉవాచ:-శివం సదైవేహ సురేంద్ర తుభ్యం
ధ్యాయామి పూజాం చ సదా ప్రయుంజే,మమాపి త్వం శక్ర శివం దదస్వ త్వయా
దత్తం ప్రతిగృహ్ణామి నాగమ్. ౫౯. శతక్రతురువాచ:- యేషాం వేదా నిహితా
వై గుహాయాం మనీషిణాం సత్యవతాం మహాత్మనామ్, తేషాం త్వయైకేన మహా
త్మనాస్మి వృద్ధ స్తస్మాత్ప్రీతిమాం స్తే ఽహమద్య. ౬౦. హంతైహి బ్రాహ్మణక్షిప్రం
సహపుత్రేణ హస్తినా,త్వం హి ప్రాప్తుం శుభాన్ లోకా నహ్నాయ చ చిరాయ చ.
౬౧. భీష్మఉవాచ:—స గౌతమం పురస్కృత్య సహ పుత్రేణ హస్తినా, దివమాచ
క్రమే వజ్రీ సద్భి స్సహ దురాసదమ్. ౬౨. ఇమం యశ్శృణుయాన్నిత్యం యః పఠే
ద్వా జితేంద్రియః, స యాతి బ్రహ్మణో లోకం బ్రాహ్మణో గౌతమో యథా. ౬౩.
ఇతి అనుశాసనికపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, ద్వ్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

—॥ బ్రహ్మభగీరథసంవాదః. ॥—

యుధిష్ఠిరఉవాచ:- దానం బహువిధాకారం శాంతిస్సర్వమహింసితమ్,
స్వదారతుష్టి శ్చోక్తా తే ఫలం దానస్య చైవ యత్. ౧. పితామహస్య విదితం

కిమన్యత్తపసో బలాత్, తపసో యత్పరం తేఽద్య తన్మే వ్యాఖ్యాతు మర్హసి. ౨. భీష్మఉవాచ:-తపః ప్రచక్షతే యావత్తావల్లోకో యుధిష్ఠిర, మతం మమాత్ర కౌంతేయ తపో నానశనాత్పరమ్. ౩. అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్, భగీరథస్య సంవాదం బ్రహ్మణశ్చ మహాత్మనః. ౪. అతీత్య సురలోకం చ గవాం లోకం చ భారత, ఋషిలోకం చ సోఽగచ్ఛద్భగీరథ ఇతి శ్రుతమ్. ౫. తం తు దృష్ట్వా వచః ప్రాహ బ్రహ్మా రాజన్ భగీరథమ్, కథం భగీరథాగాస్త్వమిమం లోకం దురాసదమ్. ౬. నహి దేవా న గంధర్వా న మనుష్యా భగీరథ, ఆయాంత్యతప్త తపసః కథం వై త్వమిహాగతః. ౭. భగీరథఉవాచ:-నిష్కాణాం వై హ్యదదం బ్రాహ్మణేభ్యః శతం సహస్రాణి సదైవ దానమ్, బ్రాహ్మం వ్రతం నిత్యమాస్థాయ విద్ధ్యన్నత్వేవాహం తస్య ఫలాదిహాగామ్. ౮. దశైకరాత్రాన్ దశపంచరాత్రానేకాదశైకాదశకాన్ క్రతూంశ్చ, జ్యోతిష్టోమానాం చ శతం యదిష్టం ఫలేన తేనాపి నచాగతోఽహమ్. ౯. యచ్చావసం జాహ్నవీతీరనిత్యః శతం సమాస్తప్యమానస్తపోఽహం, అదాంచ తత్రాశ్వతరీసహస్రం నారీపురం నచ తేనాహమాగాం. ౧౦. దశాయుతాని చాశ్వానాం గోఽయుతాని చ వింశతిమ్, పుష్కరేషు ద్విజాతిభ్యః ప్రాదాం శతసహస్రశః. ౧౧. సువర్ణచంద్రోత్తమ ధారిణీనాం కన్యోత్తమానామదదం సహస్రమ్, షష్టిం సహస్రాణి విభూషితానాం జాంబూనదైరాభరణైర్న తేన. ౧౨. దశార్బుదాన్యదదం గోసవేజ్యాస్వేకైకశో దశగా లోకనాథ, సమానవత్సాః పయసా సమన్వితాస్సువర్ణకాంస్యోపదుహా న తేన. ౧౩. అప్తోర్యామేషు నియత మేకైకస్మిన్ దశాదదమ్, గృష్టీనాం క్షీరదాత్రీణాం రోహిణీనాం శతాని చ. ౧౪. దోగ్ధ్రీణాం వై గవాం చాపి ప్రయుతాని దశైవహ, ప్రాదాం దశగుణం బ్రహ్మన్న తేనాహ ముపాగతః. ౧౫. వాజినాం బాహ్లిజాతానా మయుతాన్యదదం దశ, కర్కాణాం హేమమాలీనాం నచ తేనాహమాగతః. ౧౬. కోటీశ్చ కాంచనస్యాష్టౌ ప్రాదాం బ్రహ్మన్ దశాన్వహమ్, ఏకైకస్మిన్ క్రతౌ తేన ఫలేనాహం నచాగతః. ౧౭. వాజినాం శ్యామకర్ణానాం హరితానాం పితామహ, ప్రాదాం హేమస్రజాం బ్రహ్మన్ కోటీర్దశ చ సప్త చ. ౧౮. ఈషాదంతాన్మహాకాయాన్ కాంచనస్రగ్విభూషితాన్, పద్మినో వై సహస్రాణి ప్రాదాం దశ చ సప్త చ. ౧౯. అలంకృతానాం దేవేశ దివ్యైః కనకభూషణైః, రథానాం కాంచనాంగానాం సహస్రాణ్యదదం దశ. ౨౦. సప్తచాన్యాని యుక్తాని వాజిభిస్సమలంకృతైః, దక్షిణావయవాః కేచి

ద్వైదైర్యై సంప్రకీర్తితాః. ౨౧. వాజపేయేషు దశసు ప్రాదాం స్తాన్యపి చా
ప్యహమ్. శక్రతుల్య ప్రభావాణా మిజ్యయా విక్రమేణ చ. ౨౨. సహస్రం నిష్క
కంఠానా మదదం దక్షిణామహమ్, విజిత్య భూపతీన్ సర్వా నర్థైరిష్ట్వా పితామహ
౨౩. అష్టభ్యో రాజసూయేభ్యో నచ తేనాహమాగతః, స్రోతశ్చయావద్గంగాయా
శ్ఛన్నమాసీ జ్జగత్పతే. ౨౪. దక్షిణాభిః ప్రవృత్తాభి ర్మమ నాగాం చ తత్కృతే,
వాజినాంతు సహస్రే ద్వే సువర్ణశతభూషితే. ౨౫. వరం గ్రామశతం చాహమే
కైకస్య త్రిధాదదమ్, తపస్వీ నియతాహారః శమమాస్థాయ వాగ్యతః. ౨౬.
దీర్ఘకాలం హిమవతి గంగాయాశ్చ దురుత్సహామ్, మూర్ధ్నా ధారాం మహాదేవః
శిరసా య మధారయత్, నతేనాప్యహమాగ్ఛం ఫలేనేహ పితామహ. ౨౭.
శమ్యాక్షేపైరయజం యచ్చ దేవాన్ సద్యస్కానామయుతైశ్చాపి యత్తత్
త్రయోదశద్వాదశాహైశ్చ దేవ సపౌండరీకాన్న చ తేషాం ఫలేన. ౨౮. అష్టౌ
సహస్రాణి కకుద్మినామహం శుక్లర్షభాణామదదం ద్విజేభ్యః, ఏకైకం వై కాంచనం
శృంగమేభ్యః పత్నీశ్చైషా మదదం నిష్కకంఠీః. ౨౯. హిరణ్యరత్ననిచయాన
దదం రత్నపర్వతాన్, ధనధాన్యై స్సమృద్ధాంశ్చ గ్రామాంశ్చాన్యే సహస్రశః. ౩౦.
శతం శతానాం గృష్టీనామదదం చాప్యతంద్రితః, ఇష్ట్వానేకైర్మహాయజ్ఞైః బ్రాహ్మ
ణేభ్యో న తేన చ. ౩౧. ఏకాదశాహై రయజం సదక్షిణై ర్ద్విద్వాదశాహై
రశ్వమేధైశ్చ దేవ, అర్కాయనైష్షోడశభిశ్చ బ్రహ్మం స్తేషాం ఫలేనేహ
న చాగతోఽస్మి. ౩౨. నిష్కకంఠమదదం యోజనాయతం తద్విస్తీర్ణం
కాంచనపాదపానామ్, వనం చూతానాం రత్నవిభూషితానాం న చైవతేషా
మాగతోఽహం ఫలేన. ౩౩. తురాయణం హి వ్రతమప్యధృష్యమక్రోధనోఽ
కరవం త్రింశతోఽబ్దాన్, శతం గవామష్టశతాని చైవ దినే దినే హ్యాదదం
బ్రాహ్మణేభ్యః. ౩౪. పయస్వినీనామథ రోహిణీనాం తథైవాన్యా ననడుహో
లోకనాథ, ప్రాదాన్నిత్యం బ్రాహ్మణేభ్య స్సురేశ నేహాగత స్తేన ఫలేన చా
హమ్. ౩౫. త్రింశదగ్నీనహం బ్రహ్మన్ యజం యచ్చ నిత్యదా, అష్టాభి
స్సర్వమేధైశ్చ నరమేధైశ్చ సప్తభిః. ౩౬. దశభిర్విశ్వజిద్భిశ్చ శతైరష్టా
దశోత్తరైః, నచైవ తేషాం దేవేశ ఫలేనాహమిహాగమమ్. ౩౭. సరయ్వాం
బాహుదాయాం చ గంగాయా మథ నైమిశే, గవాం శతానా మయుత మదదం
చ నతేన హ. ౩౮. ఇంద్రేణ గుహ్యం నిహితం వై గుహాయాం యద్భార్గవ
స్తపసేహాభ్యవిందత్, జాజ్వల్యమాన ముశన స్తేజసేహ తత్సాధయామాస

మహాం వరేణ్యా. ౩౯. తతో మే బ్రాహ్మణాస్తుష్టా స్తస్మిన్ కర్మణి సాధితే, సహస్ర మృషయశ్చాపరా యేవై తత్ర సమాగతాః. ౪౦. ఉక్తస్తై రస్మిగచ్ఛత్వం బ్రహ్మ లోకమితి ప్రభో, ప్రీతేనోక్తసహస్రేణ బ్రాహ్మణానామహం ప్రభో, ఇమం లోకమనుప్రాప్తో మాభూత్తేఽత్ర విచారణా. ౪౧. కామం యథావద్విహితం విధాత్రా పృష్టేన వాచ్యంతు మయా యథావత్, తపో హి నాన్యచ్చానశనా న్మతం మే నమోఽస్తు తే దేవవర ప్రసీద. ౪౨. భీష్మఉవాచ:-ఇత్యుక్తవంతం బ్రహ్మా తు స రాజానం భగీరథమ్, పూజయామాస పూజార్హం విధిదృష్టేన కర్మణా. ౪౩. తస్మాదనశనైర్యుక్తో విప్రాన్ పూజయ నిత్యదా, విప్రాణాం వచనాత్సర్వం పరత్రేహ చ సిధ్యతి. ౪౪. వాసోభి రన్నై ర్గోభిశ్చ శుభ్రై ర్నైవేశికై రపి, శుభ్రై స్సురగణై శ్చాపి తోష్యా ఏవ ద్విజా స్తథా. ౪౫. ఏత దేవ పరం గుహ్య మలోభేన సమాచర. ౪౬.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, త్ర్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఆయుష్యాఖ్యానమ్.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—శతాయురుక్తః పురుషః శతవీర్యశ్చ జాయతే, కస్మాత్ మ్రియంతే పురుషా బాలాఅపి పితామహ. ౧. ఆయుష్మాన్ కేన భవతి అల్పాయుర్వాపి మానవః, కేన వా లభతే కీర్తిం కేన వా లభతే శ్రియమ్. ౨. తపసా బ్రహ్మచర్యేణ జపహోమై స్తథౌషధైః, కర్మణా మనసా వాచా తన్మే బ్రూహి పితామహ. ౩. భీష్మఉవాచ:—అత్ర తేఽహం ప్రవక్ష్యామి యన్మాం త్వమను పృచ్ఛసి, అల్పాయుర్యేన భవతి దీర్ఘాయుర్వాపి మానవః. ౪. యేన వా లభతే కీర్తిం యేన వా లభతే శ్రియమ్, యథాచవర్తయన్ పురుషః శ్రేయసా సంప్రయుజ్యతే. ౫. ఆచారాల్లభతే హ్యాయురాచారాల్లభతే శ్రియమ్, ఆచారాల్లభతే కీర్తిం పురుషః ప్రేత్యచేహ చ. ౬. దురాచారో హి పురుషో నేహాయుర్విందతే మహత్, యస్మాత్త్రసంతి భూతాని తథా పరిభవంతి చ. ౭. తస్మాత్కుర్యా దిహాచారం యదీచ్ఛే ద్భూతిమాత్మనః, అపి పాపశరీరస్య అచారో హంత్యలక్షణమ్. ౮. ఆచారలక్షణో ధర్మః సంతశ్చారిత్రలక్షణాః, సాధూనాం చ యథావృత్త మేతచ్చాచారలక్షణమ్. ౯. అప్యదృష్టం శ్రవాదేవ పురుషం ధర్మచారిణమ్, భూతికర్మాణి కుర్వాణం తం జనాః కుర్వతే ప్రియమ్. ౧౦. యే నాస్తికా నిష్క్రియాశ్చ గురుశాస్త్రాభిలంఘినః, అధర్మజ్ఞా దురాచారా స్తే చరంతి గతాయుషః. ౧౧. విశీలా భిన్నమర్యాదా నిత్యం సంకీర్ణ

మైథునాత్, అల్పాయుషో భవంతీహ నరా నిరయగామినః. ౧౨. సర్వలక్షణహీనోఽపి సముదాచారవాన్నరః, శ్రద్దధానోఽనసూయుశ్చ శతం వర్షాణి జీవతి. ౧౩. అక్రోధనస్సత్యవాదీ భూతానామపి హింసకః, అనసూయురజిహ్మశ్చ శతం వర్షాణి జీవతి. ౧౪. లోష్టమర్దీ తృణచ్ఛేదీ నఖఖాదీ చ యో నరః, నిత్యోచ్ఛిష్ట శ్శంకుసుకో నేహాయుర్విందతే మహత్. ౧౫. బ్రాహ్మే ముహూర్తే బుధ్యేత ధర్మార్థౌ చానుచింతయేత్, ఉత్థాయాచమ్య తిష్ఠేత పూర్వాం సంధ్యాం కృతాంజలిః. ౧౬. ఏవమేవాపరాం సంధ్యాం సముపాసీత వాగ్యతః, నేక్షేతాదిత్యముద్యంతం నాస్తం యాంతం కదాచన. ౧౭. నోపసృష్టం న వారిస్థం న మధ్యం నభసో గతమ్, ఋషయో నిత్యసంధ్యత్వాద్ దీర్ఘమాయు రవాప్నువన్. ౧౮. తస్మాత్తిష్ఠేత్సదా పూర్వాం పశ్చిమాం చైవ వాగ్యతః, యేన పూర్వా ముపాసంతే ద్విజాస్సంధ్యాం న పశ్చిమామ్. ౧౯. సర్వాన్తాన్ ధార్మికో రాజా శూద్రకర్మాణి కారయేత్, పరదారా నగంతవ్యాః స్సర్వవర్ణేషు కర్హిచిత్. ౨౦. నహీదృశమనాయుష్యం లోకే కించ న విద్యతే, యాదృశం పురుషస్యేహ పరదారోపసేవనమ్. ౨౧. యావంతో రోమకూపాస్స్యుః స్త్రీణాం గాత్రేషు నిర్మితాః, తావద్వర్షసహస్రాణి నరకం పర్యుపాసతే. ౨౨. ప్రసాధనం చ కేశానా మంజనం దంతధావనమ్, పూర్వాహ్ణ ఏవ కార్యాణి దేవతానాం చ పూజనమ్. ౨౩. పురీషమూత్రే నోదీక్షేన్నాధితిష్ఠేత్కదాచన, నాతికల్యం నాతిసాయం న చ మధ్యం దినే స్థితే. ౨౪. నాజ్ఞాతైస్సహ గచ్ఛేత నైకో న వృషలైస్సహ, పంథా దేయో బ్రాహ్మణాయ గోభ్యో రాజభ్య ఏవ చ. ౨౫. వృద్ధాయ భారతప్తాయ గర్భిణ్యై దుర్బలాయ చ, ప్రదక్షిణం ప్రకుర్వీత పరిజ్ఞాతాన్ వనస్పతీన్. ౨౬. చతుష్పథాన్ ప్రకుర్వీత సర్వానేవ ప్రదక్షిణాన్, మధ్యందినే నిశాకాలే అర్ధరాత్రే చ సర్వదా. ౨౭. చతుష్పథం న సేవేత ఉభే సంధ్యే తథైవ చ, ఉపానహౌ చ వస్త్రం చ ధృతమన్యైర్నధారయేత్. ౨౮. బ్రహ్మచారీ చ నిత్యం స్యాత్పాదం పాదేన నాక్రమేత్, అమావాస్యాం పౌర్ణమాస్యాం చతుర్దశ్యాం చ సర్వశః. ౨౯. అష్టమ్యాం సర్వపక్షాణాం బ్రహ్మచారీ సదా భవేత్, వృథా మాంసం న ఖాదేత పృష్ఠమాంసం తథైవ చ, ఆక్రోశం పరివాదం చ పైశున్యం చ వివర్జయేత్. ౩౦. నారుంతుదస్స్యాన్న నృశంసవాదీ న హీనతః పరమభ్యాదదీత, యయాఽస్య వాచా పర ఉద్విజేత నతాం వదేదుషతీం పాపలోక్యామ్. ౩౧. వాక్సాయకావదనాన్నిష్పతంతి యైరాహతశ్శోచతి రాత్ర్యహాని, పరస్యవామర్మసు నిష్పతంతి తాన్

పండితో నావసృజేత్పరేషు. ౩౨. రోహతే సాయకైర్విద్ధం వనం పరశునాహతమ్,
వాచా దురుక్తయా విద్ధం న సంరోహతి వాక్క్షతమ్. ౩౩. కర్ణినాళీకనారాచా
న్నిర్హరంతి శరీరతః, వాక్శల్యస్తు న నిర్హర్తుం శక్యో హృదిశయో హి సః. ౩౪.
హీనాంగానతిరిక్తాంగాన్ విద్యాహీనాన్ విగర్హితాన్, రూపద్రవిణహీనాంశ్చ సత్య
హీనాంశ్చ నాక్షిపేత్. ౩౫. నాస్తిక్యం వేదనిందాం చ దేవతానాం చ కుత్సనమ్,
ద్వేషస్తంభాభిమానంచ తైక్ష్ణ్యం చ పరివర్జయేత్. ౩౬. పరస్య దండం నోద్యచ్ఛే
త్క్రుద్ధో నైనం నిపాతయేత్, అన్యత్ర పుత్రాచ్ఛిష్యాచ్చ శిక్షార్థం తాడనంస్మృ
తమ్.౩౭.నబ్రాహ్మణాన్ పరివదేత్ నక్షత్రాణి న నిర్దిశేత్, తిథిం పక్షస్య నబ్రూయా
త్తథాస్యాయుర్న రిష్యతే.౩౮. కృత్వామూత్రపురీషేతు రథ్యామాక్రమ్య వా పునః,
పాదప్రక్షాళనం కుర్యాత్స్వాధ్యాయే భోజనే తథా.౩౯. త్రీణిదేవాః పవిత్రాణి
బ్రాహ్మణానా మకల్పయన్, అదృష్టమద్భిర్నిర్ణిక్తం యచ్చ వాచా ప్రశస్యతే. ౪౦.
సంయావం కృసరం మాంసం శష్కులీం పాయసం తథా, ఆత్మార్థం నప్రకర్తవ్యం
దేవార్థంతు ప్రకల్పయేత్. ౪౧. నిత్యమగ్నిం పరిచరే ద్భిక్షాం దద్యాచ్చ నిత్యదా,
వాగ్యతో దంతకాష్ఠంచ నిత్యమేవ సమాచరేత్. ౪౨. నచాభ్యుదితశాయీస్యా
త్ప్రాయశ్చిత్తీ తథాభవేత్, మాతాపితరావుత్థాయ పూర్వమేవాభివాదయేత్.
౪౩. ఆచార్యమథవాప్యన్యం తథాయుర్విందతే మహత్. వర్జయేద్దంతకాష్ఠాని వర్జ
నీయాని నిత్యశః. ౪౪. భక్షయేచ్ఛాస్త్రదృష్టాని పర్వస్వపి వివర్జయేత్, ఉదఙ్ముఖశ్చ
సతతం శౌచం కుర్యాత్సమాహితః.౪౫. అకృత్వా దేవపూజాం చ నాచరే ద్దంత
ధావనమ్, అకృత్వా దేవపూజాం చ నాభిగచ్ఛేత్కదాచన. ౪౬. అన్యత్ర తు
గురుం వృద్ధం ధార్మికం వా విచక్షణమ్,అవలోక్యో నచాదర్శో మలినో బుద్ధిమత్తరైః
౪౭. నచాజ్ఞాతాం స్త్రియం గచ్ఛే ద్గర్భిణీం వా కదాచన, ఉదక్శిరా నస్వపేత
తథా ప్రత్యక్శిరా న చ.౪౮. ప్రాక్శిరాస్తు స్వపేద్విద్వానథవా దక్షిణా శిరః, నభగ్నే
నావశీర్ణేచ శయనే ప్రస్వపీత చ. ౪౯. నాంతర్ధానే న సంయుక్తే నచ తిర్య
క్కదాచన, నచాపి గచ్ఛేత్కార్యేణ సమయాద్వాపి నాస్తికే. ౫౦. ఆసనంతు
పదాకృష్య నప్రసజ్యే త్తథానరః, ననగ్నః కర్హిచిత్స్నాయా న్నిశాయాం కదా
చన. ౫౧. స్నాత్వాచ నావమృజ్యేత గాత్రాణి సువిచక్షణః, నచానులింపేద
స్నాత్వా స్నాత్వా వాసో న నిర్ధునేత్. ౫౨. నచైవార్ద్రాణి వాసాంసి నిత్యం సేవే
తమానవః, స్రజశ్చ నావకృష్యేత న బహిర్ధారయీత చ. ౫౩. ఉదక్యయా చ
సంభాషాం నకుర్వీత కదాచన, నోత్సృజేత పురీషంచ క్షేత్రే గ్రామస్య చాంతికే.

౫౪. ఉభేమూత్రపురీషే తు నాప్సుకుర్యాత్కదాచన, అన్నం బుభుక్షమాణస్తు త్రిర్ముఖేన స్పృశేదపః. ౫౫. భుక్త్వాచాన్నం తథైవత్రి ర్ద్విః పునః పరిమార్జయేత్, ప్రాఙ్ముఖోనిత్యమశ్నీయాద్వాగ్యతోఽన్నమకుత్సయన్. ౫౬. ప్రస్కందయేచ్చమనసాభుక్త్వా చాగ్ని ముపస్పృశేత్, ఆయుష్యం ప్రాఙ్ముఖో భుంక్తే యశస్యం దక్షిణాముఖః. ౫౭. ధన్యం ప్రత్యఙ్ముఖో భుంక్తే ఋతం భుంక్తే ఉదఙ్ముఖః, అగ్నిమాలభ్య తోయేన సర్వాన్ ప్రాణానుపస్పృశేత్. ౫౮. గాత్రాణిచైవ సర్వాణి నాభిం పాణితలే తథా, నాధితిష్ఠేత్తుషం జాతు కేశభస్మకపాలికాః. ౫౯. అన్యస్యచా ప్యవస్నాతం దూరతః పరివర్జయేత్, శాంతిహోమాంశ్చ కుర్వీత సావిత్రాణి చ ధారయేత్. ౬౦. నిషణ్ణశ్చాపి ఖాదేత నతుగచ్ఛన్ కదాచన. మూత్రం నోత్తిష్ఠతా కార్యం నభస్మని న గోవ్రజే. ౬౧. ఆర్ద్రపాదస్తు భుంజీత నార్ద్రపాదస్తు సంవిశేత్, ఆర్ద్రపాదస్తు భుంజానో వర్షాణాం జీవతేశతమ్. ౬౨. త్రీణి తేజాంసి నోచ్ఛిష్ట ఆలభేత కదాచన, అగ్నిం గాం బ్రాహ్మణం చైవ తథాహ్యాయుర్నహీయతే. ౬౩. త్రీణి తేజాంసి నోచ్ఛిష్ట ఉదీక్షేత కదాచన, సూర్యాచంద్రమసౌచైవ నక్షత్రాణి చ సర్వశః. ౬౪. ఊర్ధ్వం ప్రాణాహ్యుత్క్రామంతి యూనః స్థవిర ఆయతి, అభ్యుత్థానాభి వాదాభ్యాం పునస్తాన్ ప్రతిపద్యతే. ౬౫, అభివాదయేత తేవృద్ధాన్ దద్యాచ్చైవాసనం స్వయమ్, కృతాంజలి రుపాసీత గచ్ఛంతం పృష్ఠతోఽన్వియాత్. ౬౬. నచాసీతాసనే భిన్నే కాంస్యభిన్నం చవర్జయేత్, నైకవస్త్రేణ భోక్తవ్యం ననగ్నస్స్నాతుమర్హతి. ౬౭. స్వప్తవ్యంనైవ నగ్నేన నచోచ్ఛిష్టోపి సంవిశేత్. ఉచ్ఛిష్టో నస్పృశేచ్ఛీర్షం సర్వే ప్రాణా స్తదాశ్రయాః. ౬౮. కేశగ్రహం ప్రహారాంశ్చ శిరస్యేతాన్ వివర్జయేత్, నసంహతాభ్యాం పాణిభ్యాం కండూయేతాత్మనశ్శిరః. ౬౯. నచాభీక్ష్ణం శిరస్స్నాయాత్తథాస్యాయుర్నరిష్యతే, శిరస్స్నాతశ్చ తైలేశ్చ నాంగం కించిదపి స్పృశేత్. ౭౦. తిలభృష్టం నచాశ్నీయాత్తథాస్యాయు ర్నరిష్యతే, నాధ్యాపయేత్తథోచ్ఛిష్టో నాధీయీత కదాచన. ౭౧. వాతేచ పూతిగంధే చ మనసాఽపి న చింతయేత్. అత్ర గాథా యమోద్గీతాః కీర్తయంతి పురావిదః. ౭౨. ఆయురస్య నికృంతామి ప్రజా స్తస్యా దదే తథా, య ఉచ్ఛిష్టః ప్రవదతి స్వాధ్యాయం చాధిగచ్ఛతి. ౭౩. యశ్చానధ్యాయకాలేఽపి మోహాదభ్యస్యతి ద్విజః, తస్యవేదః ప్రణశ్యేత ఆయుశ్చ పరిహీయతే. ౭౪. తస్మాద్యుక్తో హ్యనధ్యాయే నాధీయీత కదాచన, ప్రత్యాదిత్యం ప్రత్యనలం ప్రతిగాంచ ప్రతిద్విజాన్. ౭౫. యే మేహంతి

చ పంథానం తే భవంతి గతాయుషః, ఉభే మూత్రపురీషే తు దివా కుర్యాదు
దఙ్ముఖః. ౭౬. దక్షిణాభిముఖో రాత్రౌ తథాహ్యాయుర్న రిష్యతే, త్రీన్ కృశా
న్నావజానీయా ద్దీర్ఘమాయు ర్జిజీవిషుః. ౭౭. బ్రాహ్మణం క్షత్రియం సర్పం సర్వే
హ్యాశీవిషాస్త్రయః, దహత్యాశీవిషః క్రుద్ధో యావత్పశ్యతి చక్షుషా. ౭౮.
క్షత్రియోఽపి దహేత్క్రుద్ధో యావత్పశ్యతి తేజసా, బ్రాహ్మణస్తు కులం హన్యా
ద్ధ్యానేనావేక్షితేన చ. ౭౯. తస్మాదేతత్త్రయం యత్నా దుపసేవేత పండితః,
గురుణా చైవ నిర్బంధో న కర్తవ్యః కదా చన. ౮౦. అనుమాన్యః ప్రసాద్యశ్చ
గురుః క్రుద్ధో యుధిష్ఠిర, సమ్యఙ్మిథ్యా ప్రవృత్తేఽపి వర్తితవ్యం గురావిహ. ౮౧.
గురునిందా దహత్యాయు ర్మనుష్యాణాం న సంశయః, దూరాదావసథాత్ మూత్రం
దూరాత్పాదావసేచనమ్. ౮౨. ఉచ్ఛిష్టోత్సర్జనం చైవ దూరే కార్యం హితైషిణా,
రక్తమాల్యం చ ధార్యం స్యాత్ శుక్లం ధార్యం తు పండితైః. ౮౩. వర్జయిత్వా
తు కమలం తథా కువలయం ప్రభో. రక్తం శిరసి ధార్యం తు తథా వానేయ
మిత్యపి. ౮౪. కాంచనీయాపి మాలా యా న సా దుష్యతి కర్హిచిత్, స్నాతస్య
వర్ణకం నిత్యమార్ద్రం దద్యాద్విశాంపతే. ౮౫. విపర్యయం న కుర్వీత వాససో
బుద్ధిమాన్నరః, తథా నాన్యధృతం ధార్యం నచాపదశమేవ చ. ౮౬. అన్యదేవ భవే
ద్వాస శ్శయనీయే నరోత్తమ, అన్యద్రథ్యాసు దేవానా మర్చాయామన్యదేవహి.
౮౭. ప్రియంగుచందనాభ్యాం చ బిల్వేన తగరేణ చ, పృథగేవానులింపేత కేస
రేణ చ బుద్ధిమాన్. ౮౮. ఉపవాసం చ కుర్వీత స్నాతశ్శుచిరలంకృతః, పర్వ
కాలేషు సర్వేషు బ్రహ్మచారీ సదా భవేత్. ౮౯. సమానమేకపాత్రే తు భుంజే
న్నాన్నం జనేశ్వర, ఆలీఢయా పరికృతం భక్షయీత కదాచన. ౯౦. తథా నోద్ధృ
తసారాణి నప్రేక్షేత నదాపయేత్, నసన్నికృష్టో మేధావీ నాశుచే ర్నచ సత్సుచ.
౯౧. ప్రతిషిద్ధాన్నధర్మేషు భక్ష్యాన్ భుంజీత పృష్ఠతః, పిప్పలం చ వటం చైవ శణ
శాకం తథైవ చ. ౯౨. ఉదుంబరం న ఖాదేచ్చ భవార్థీ పురుషోత్తమః, అజంగ
వ్యంతథా మాంసం మాయూరం చైవ వర్జయేత్. ౯౩. వర్జయేచ్ఛుష్కమాంసం
చ తథా పర్యుషితం చ యత్, నపాణౌ లవణం విద్వాన్ ప్రాశ్నీయాన్న చ
రాత్రిషు. ౯౪. దధిసక్తూన్న భుంజీత వృథామాంసం చ వర్జయేత్, సాయం
ప్రాతశ్చ భుంజీత నాంతరాళే సమాహితః. ౯౫. బాలేన తు న భుంజీత పరశ్రాద్ధం
తథైవ చ, వాగ్యతో నైకవస్త్రశ్చ నాసంవిష్టః కదాచన. ౯౬. భూమౌ సదైవ
నాశ్నీయా న్నానాసీనో న శబ్దవత్, తోయపూర్వం ప్రదాయాన్నమతిథిభ్యో విశే

పతః. ౯౭. పశ్చాద్భుంజీత మేధావీ న చాప్యన్యమనా నరః, సమానమేక పంక్త్యాం తు భోజ్యమన్నం నరేశ్వర. ౯౮. విషం హాలాహలం భుంక్తే యోఽ ప్రదాయ సుహృజ్జనే, పానీయం పాయసం సక్తూన్ దధి సర్పిర్మధూన్యపి. ౯౯. నిరస్య శేషమేతేషాం న ప్రదేయం తు కస్యచిత్, భుంజానో మనుజవ్యాఘ్ర నైవ శంకాం సమాచరేత్.౧౦౦. దధి చాప్యనుపానం వై కర్తవ్యం చ భవార్థినా, ఆచ మ్య చైకహస్తేన పరిప్లావ్యం తథోదకమ్. ౧౦౧. అంగుష్ఠంచరణస్యాథ దక్షిణ స్యావసేచయేత్, పాణిం మూర్ధ్ని సమాధాయ స్పృష్ట్వా చాగ్నిం సమాహితః. ౧౦౨. జ్ఞాతిశ్రైష్ఠ్య మవాప్నోతి ప్రయోగకుశలో నరః, అద్భిః ప్రాణాన్ సమా లభ్య నాభిం పాణితలే తథా ౧౦౩. స్పృశంశ్చైవ ప్రతిష్ఠేత నచాప్యార్ద్రేణ పాణినా, అంగుష్ఠస్యాంతరాళే చ బ్రాహ్మం తీర్థముదాహృతమ్. ౧౦౪. కనిష్ఠి కాయాః పశ్చాత్తు దేవతీర్థమిహోచ్యతే, అంగుష్ఠస్య చ యన్మధ్యం ప్రదేశిన్యాశ్చ భారత. ౧౦౫ తేన పిత్ర్యాణి కుర్వీత స్పృష్ట్వాపో న్యాయతస్తథా, పరాప వాదం నబ్రూయాన్నాప్రియం చ కదాచన. ౧౦౬. న మన్యుః కశ్చిదుత్పాద్యః పురుషేణ భవార్థినా, పతితైస్తు కథాం నేచ్ఛేద్దర్శనం చ వివర్జయేత్. ౧౦౭. సంసర్గం నచగచ్ఛేత తథాఽయుర్విందతే మహత్, నదివా మైథునం గచ్ఛేన్న కన్యాం నచబంధకీమ్. ౧౦౮. నచాస్నాతాంస్త్రియం గచ్ఛే తథాఽయుర్విందతే మహత్, స్వే స్వే తీర్థే సమాచమ్య కార్యే సముపకల్పితే. ౧౦౯. త్రిః పీత్వాఽపోద్విః ప్రమృజ్య కృతశౌచో భవేన్నరః, ఇంద్రియాణి సకృత్స్పృశ్య త్రిరభ్యుక్ష్య చ మానవః. ౧౧౦. కుర్వీత పిత్ర్యం దైవం చ వేదదృష్టేన కర్మణా, బ్రాహ్మణార్థే చ యచ్ఛౌచం తచ్చ మే శృణు కౌరవ. ౧౧౧. పవిత్రం చ హితం చైవ భోజనాద్యంతయో స్తథా, సర్వశౌచేషు బ్రాహ్మేణ తీర్థేన సముపస్పృశేత్. ౧౧౨. నిష్ఠీవ్యతు తథా క్షుత్వా స్పృశ్యాపోహి శుచిర్భవేత్, వృద్ధో జ్ఞాతి స్తథా మిత్రం దరిద్రో యో భవేదపి. ౧౧౩. గృహేవాస యితవ్యాస్తే ధన్యమాయుష్యమేవచ, గృహే పారా వతాధన్యాశ్శుకాశ్చ సహ శారికాః. ౧౧౪. గృహేష్వే తేన పాపాయ తథా వై తైలపాయికాః. ఉద్దీపకాశ్చ గృధ్రాశ్చ కపోతా భ్రమరా స్తథా. ౧౧౫. నివి శేయుర్యదా తత్ర శాంతిమేవ తదాచరేత్, అమంగళ్యాని చైతాని తథా క్రోశా మహాత్మనామ్.౧౧౬.మహాత్మనోఽతి గుహ్యాని నవక్తవ్యాని కర్హిచిత్, అగమ్యాశ్చ నగచ్ఛేత రాజ్ఞః పత్నీం సఖీస్తథా. ౧౧౭. వైద్యానాం బాలవృద్ధా నాం భృత్యానాం చ యుధిష్ఠిర, బంధూనాం బ్రాహ్మణానాం చ తథా శారణి

కస్యచ. ౧౧౮. సంబంధినాం చ రాజేంద్ర తథాయుర్విందతే మహత్. బ్రాహ్మణ
స్థపతిభ్యాంచ నిర్మితం యన్నివేశనమ్. ౧౧౯. తదావసేత్సదా ప్రాజ్ఞో భవార్థీ
మనుజేశ్వర, సంధ్యాయాం న స్వపేద్రాజన్ విద్యాం నచ సమాచరేత్. ౧౨౦.
న భుంజీత చమేధావీ తథాయుర్విందతే మహత్, నక్తం న కుర్యాత్పిత్ర్యాణి భుక్త్వా
చైవ ప్రసాధనమ్. ౧౨౧. పానీయస్య క్రియా నక్తం న కార్యా భూతిమిచ్ఛతా.
వర్జనీయాశ్చ వై నిత్యం సక్తవో నిశి భారత. ౧౨౨. శేషాణిచావదాతాని పానీయం
చాపి భోజనే, సౌహిత్యం నచ కర్తవ్యం రాత్రౌ నచ సమాచరేత్. ౧౨౩. ద్విజ
చ్ఛేదం న కుర్వీతభుక్త్వా నచ సమాచరేత్. మహాకులే ప్రసూతాం చ ప్రశస్తాం
లక్షణై స్తథా ౧౨౪. వయఃస్థాం చ మహాప్రాజ్ఞః కన్యామావోఢుమర్హతి, అపత్య
ముత్పాద్య తతః ప్రతిష్ఠాప్య కులం తతః. ౧౨౫. పుత్రాః ప్రదేయాజాతేషుకులధర్మేషు
భారత, కన్యా చోత్పాద్య దాతవ్యా కులపుత్రాయ ధీమతే. ౧౨౬. పుత్రా
నివేశ్యాశ్చ కులాద్భృత్యా లభ్యాశ్చభారత, శిరస్స్నాతోఽథ కుర్వీత దైవం పిత్ర్య
మథాపి వా. ౧౨౭. నక్షత్రే న చ కుర్వీత యస్మిన్ జాతో భవేన్నరః, న ప్రోష్ఠ
పదయోః కార్యం తథాఽఽగ్నేయే చ భారత. ౧౨౮. దారుణేషు చ సర్వేషు ప్రత్యరిం
చ వివర్జయేత్, జ్యోతిషే యాని చోక్తాని తాని సర్వాణి భారత. ౧౨౯.
ప్రాఙ్ముఖః శ్మశ్రుకర్మాణి కారయేత్సుసమాహితః ఉదఙ్ముఖో వా రాజేంద్ర తథా
యుర్విందతే మహత్. ౧౩౦. పరివాదం నచ బ్రూయాత్పరేషామాత్మన స్తథా,
పరివాదో హ్యధర్మాయ ప్రోచ్యతే భరతర్షభ. ౧౩౧. వర్జయేద్వ్యంగినీం నారీం తథా
కన్యాం నరోత్తమ, సమార్షాం వ్యంగితాం చైవ మాతుః స్వకులజాం తథా. ౧౩౨.
వృద్ధాం ప్రవ్రజితాం చైవ తథైవ చ పతివ్రతామ్, అయోనించ వియోనిం చ నచ
గచ్ఛే ద్విచక్షణః. ౧౩౩. పింగలాం కుష్ఠినీం నారీం న త్వమావోఢుమర్హసి, అపస్మారి
కులేజాతాం నిహీనాం చైవ వర్జయేత్. ౧౩౪. శ్విత్రిణాం చ కులే జాతాం క్షయిణాం
మనుజేశ్వర, లక్షణైరన్వితాయాచ ప్రశస్తా యాచ లక్షణైః. ౧౩౫. మనోజ్ఞాదర్శనీ
యాచ తాం భవాన్ వోఢుమర్హసి, మహాకులే నివేష్టవ్యం సదృశే వా యుధి
ష్ఠిర. ౧౩౬. అవరా పతితాశ్చైవ నగ్రాహ్యా భూతిమిచ్ఛతా, అగ్నీనుత్పాద్య
యత్నేన క్రియాస్సువిహితాశ్చ యాః. ౧౩౭. వేదేచ బ్రాహ్మణైః ప్రోక్తా స్తాశ్చ
సర్వా స్సమాచరేత్, నచేర్ష్యా స్త్రీషు కర్తవ్యా రక్ష్యా దారాశ్చ సర్వశః. ౧౩౮.
అనాయుష్యా భవేదీర్ష్యా తస్మాదీర్ష్యాం వివర్జయేత్, అనాయుష్యం దివా స్వప్నం
తథాభ్యుదితశాయితా. ౧౩౯. ప్రాతరన్నిశాయాం చ తథా యే చోచ్ఛిష్టాః స్వపంతి

వై, పారదార్యమనాయుష్యం నాపితోచ్ఛిష్టతా తథా. ౧౪౦. యత్నతో నైవ కర్తవ్య మభ్యాసశ్చైవ భారత, సంధ్యాయాం నచ భుంజీత నస్నాయే న్నపతే త్తథా. ౧౪౧. ప్రయతశ్చ భవేత్తస్యాం నచ కించిత్సమాచరేత్, బ్రాహ్మణాన్ పూజయేచ్చాపి తథా స్నాత్వా నరాధిప. ౧౪౨. దేవాంశ్చ ప్రణమేత్స్నాతో గురూంశ్చాప్యభివాదయేత్, అనిమంత్రితో నగచ్ఛేత యజ్ఞంగచ్ఛేత దర్శకః.౧౪౩. అనర్చితేహ్యనాయుష్యం గమనం తత్ర భారత, నచైకేన పరివ్రజ్యం నగంతవ్యం తథా నిశి. ౧౪౪. అనాగతాయాం సంధ్యాయామాగత్య చ గృహే వసేత్, మాతుఃపితుర్గురూణాం చ కార్యమేవానుశాసనం. ౧౪౫. హితం వాప్యహితంవాపి నవిచార్యం కథంచన, ధనుర్వేదే చ వేదే చ యత్నః కార్యో నరాధిపః ౧౪౬. హస్తిపృష్ఠేఽశ్వపృష్ఠే చ రథచర్యాసు చైనహ, యత్నవాన్ భవ రాజేంద్ర యత్నవాన్ సుఖమేధతే. ౧౪౭. అప్రధృష్యశ్చ శత్రూణాం భృత్యానాం స్వజనస్య చ, ప్రజాపాలనయుక్తశ్చ నక్షతిం లభతే క్వచిత్. ౧౪౮. యుక్తిశాస్త్రం చ తే జ్ఞేయం శబ్దశాస్త్రం చ భారత. గాంధర్వశాస్త్రం చ కలాః పరిజ్ఞేయా నరాధిప. ౧౪౯. పురాణ మితి హాసాశ్చ తథాఖ్యానాని యాని చ, మహాత్మనాం చ చరితం శ్రోతవ్యం నిత్యమేవ చ. ౧౫౦. పత్నీ రజస్వలా యాచ నాభిగచ్ఛే న్నచాహ్వా యేత్, స్నాతాం చతుర్థే దివసే రాత్రౌ గచ్ఛేద్విచక్షణః. ౧౫౧. పంచమే దివసే నారీ షష్ఠేఽహని పుమాన్ భవేత్, ఏతేన విధినా పత్నీముపాగచ్ఛేత పండితః. ౧౫౨. జ్ఞాతిసంబంధిమిత్రాణి పూజనీయాని సర్వశః, యష్టవ్యం చ యథాశక్తి యజ్ఞైర్వివిధదక్షిణైః. ౧౫౩. అత ఊర్ధ్వమరణ్యం చ సేవితవ్యం నరాధిప, ఏష తే లక్షణోద్దేశ ఆయుష్యాణాం ప్రకీర్తితః. ౧౫౪. శేషస్త్రైవిద్య వృద్ధేభ్యః ప్రత్యాహార్యో యుధిష్ఠిర, ఆచారో భూతిజనన ఆచారః కీర్తివర్ధనః. ౧౫౫. ఆచారాద్వర్ధతేహ్యాయురాచారోహంత్యలక్షణమ్, ఆగమానాం హి సర్వేషా మాచారః శ్రేష్ఠ ఉచ్యతే. ౧౫౬. ఆచారప్రభవోధర్మో ధర్మాదాయు ర్వివర్ధతే, ఏతద్యశస్యమాయుష్యం స్వర్గ్యం స్వస్త్యయనం మహత్. ౧౫౭. అనుకంప్య సర్వవర్ణాన్ బ్రహ్మణా సముదాహృతమ్. ౧౫౮.

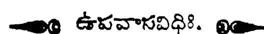
ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, చతురధికశతతమోఽధ్యాయః.

జ్యేష్ఠకనిష్ఠధర్మకథనమ్.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—యథా జ్యేష్ఠః కనిష్ఠేషు వర్తతే భరతర్షభ, కనిష్ఠాశ్చ యథా జ్యేష్ఠే వర్తేరంస్త ద్బ్రవీహి మే. ౧. భీష్మఉవాచ:—జ్యేష్ఠవత్తాత

వర్తస్వ జ్యేష్ఠోఽసి సతతంభవాన్, గురోర్గరీయసీ వృత్తి ర్యాచ శిష్యస్య భారత. ౨. నగురావకృతప్రజ్ఞే శక్యం శిష్యేణ వర్తితుమ్, గురోర్హి దీర్ఘవృత్తిత్వం యత్తచ్ఛిష్యస్య భారత. ౩. అంధస్స్యాదంధవేలాయాం జడస్స్యాదపి వా బుధః, పరిహారేణ తద్బ్రూయా ద్యస్తేషాం స్యాద్వ్యతిక్రమః. ౪. ప్రత్యక్షం భిన్నహృదయా భేదయేయుః కృతంనరాః, శ్రియాఽభితప్తాః కౌంతేయ భేదకామా స్తథాఽరయః ౫. జ్యేష్ఠః కులం వర్ధయతి వినాశయతి వా పునః, హంతిసర్వమపి జ్యేష్ఠః కులం యత్ర చ జాయతే. ౬. అథ యో వినికుర్వీత జ్యేష్ఠో భ్రాతా యవీయసః, అజ్యేష్ఠస్స్యాదభాగశ్చ నియమ్యో రాజభిశ్చ సః ౭. నికృతీహి నరో లోకాన్ పాపాన్ గచ్ఛత్యసంశయమ్, విఫల స్యేవ తత్పుష్పం మోఘం జనయితు స్స్మృతమ్. ౮. సర్వానర్థః కులే యత్ర జాయతే పాపపూరుషః, అకీర్తిం జనయత్యేవ కీర్తిమంతర్దధాతి చ. ౯. సర్వేచాపి వికర్మస్థా భాగం నార్హంతి సోదరాః, నాప్రదాయ కనిష్ఠేభ్యో జ్యేష్ఠః కుర్వీత యౌతకమ్. ౧౦. అనుపఘ్నన్ పితుర్దాయం జంఘాశ్రమ ఫలోఽధ్వగః, స్వయమీహిత లబ్ధంతు నాకామో దాతు మర్హతి. ౧౧. భ్రాతౄణామవిభక్తానాముత్థానమపిచేత్సహ, అపుత్రభాగం విషమం పితా దద్యాత్కథంచన. ౧౨. నజ్యేష్ఠో నావమన్యేత దుష్కృతః ప్రాకృతోఽపి వా, యదిస్త్రీ యద్యవరజః శ్రేయశ్చేత్తత్తదాచరేత్. ౧౩. ధర్మం హి శ్రేయ ఇత్యాహు రితిధర్మవిదో జనాః, దశాచార్యానుపాధ్యాయ ఉపాధ్యాయాన్ పితా దశ. ౧౪. దశ చైవ పితౄన్మాతా సర్వాం వా పృథివీమపి, గౌరవేణాభిభవతి నాస్తి మాతృసమో గురుః. ౧౫. మాతా గరీయసీ యచ్చ తేనైతాం మన్యతే జనః, జ్యేష్ఠోభ్రాతా పితృసమో మృతే పితరి భారత. ౧౬. సహ్యేషాం వృత్తిదాతా స్యాత్సచైతాన్ ప్రతిపాలయేత్, కనిష్ఠాస్తం నమస్యేరన్ సర్వే ఛందానువర్తినః. ౧౭. తమేవ చోపజీవేరన్ యథైవ పితరం తథా, శరీరమేతౌ సృజతః పితా మాతా చ భారత. ౧౮. ఆచార్య శిష్టా యా జాతిః సా సత్యా సా జరామరా, జ్యేష్ఠా మాతృసమాచాపి భగినీ భరతర్షభ. ౧౯. భ్రాతుర్భార్యా చ తద్వత్స్యాద్యస్యా బాల్యే స్తనం పిబేత్. ౨౦.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, పంచాధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఉపవాసవిధిః.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—సర్వేషామేవ వర్ణానాం మ్లేచ్ఛానాం చ పితామహ, ఉపవాసే మతిరియం కారణం చ న విద్మహే. ౧. బ్రహ్మక్షత్రేణ నియమాః

కర్తవ్యా ఇతి నః శ్రుతమ్, ఉపవాసే కథం తేషాం కృత్యమస్తి పితామహ. ౨. నియమాంశ్చోపవాసాంశ్చ సర్వేషాం బ్రూహి పార్థివ, ఆప్నోతి కాం గతిం తాత ఉపవాసపరాయణః. ౩. ఉపవాసః పరం పుణ్యముపవాసః పరాయణమ్, ఉపోష్యేహ నరశ్రేష్ఠ కింఫలం ప్రతిపద్యతే. ౪. అధర్మాన్ముచ్యతే కేన ధర్మమాప్నోతి వా కథమ్, స్వర్గం పుణ్యంచ లభతే కథం భరతసత్తమ. ౫. ఉపోష్య చాపి కిం తేన ప్రదేయం స్యాన్నరాధిప, ధర్మేణ చ సుఖానర్థాన్ లభేద్యేన బ్రవీహి తమ్. ౬. వైశంపాయన ఉవాచ:— ఏవం బ్రువాణం కౌంతేయం ధర్మజ్ఞం ధర్మతత్త్వవిత్, ధర్మపుత్రమిదం వాక్యం భీష్మశ్శాంతనవోఽబ్రవీత్. ౭. భీష్మ ఉవాచ:— ఇదం ఖలు మయా రాజన్ శ్రుతమాసీత్పురాతనమ్, ఉపవాసవిధౌ శ్రేష్ఠా గుణా యే భరతర్షభ. ౮. ఋషిమంగిరసం పూర్వం పృష్టవానస్మి భారత, యథా మాం త్వం తథైవాహం పృష్టవాంస్తం తపోధనమ్. ౯. ప్రశ్నమేతం మయా పృష్టో భగవానగ్నిసంభవః, ఉపవాసవిధిం పుణ్యమాచష్ట భరతర్షభ. ౧౦. అంగిరా ఉవాచ:— బ్రహ్మక్షత్రే త్రిరాత్రం చ విహితం కురునందన, ద్విస్త్రిరాత్రమథైకాహం నిర్దిష్టం పురుషర్షభ. ౧౧. వైశ్యాశ్శూద్రాశ్చ యన్మోహాదుపవాసం ప్రచక్రిరే, త్రిరాత్రం వా ద్విరాత్రం వా తయోర్వ్యుష్టిర్న విద్యతే ౧౨. చతుర్థభక్తక్షపణం వైశ్యశూద్రే విధీయతే, త్రిరాత్రం న తు ధర్మజ్ఞైర్విహితం ధర్మదర్శిభిః. ౧౩. పంచమ్యాం వాపి షష్ఠ్యాం చ పౌర్ణమాస్యాం చ భారత, ఉపోష్య ఏకభక్తేన నియతాత్మా జితేంద్రియః. ౧౪. క్షమావాన్ రూపసంపన్నశ్శ్రుతవాంశ్చైవ జాయతే, నానపత్యో భవేత్ప్రాజ్ఞో దరిద్రో వా కదాచన. ౧౫. యజిష్ణుః పంచమీం షష్ఠీం కులేభ్యో భోజయేద్ద్విజాన్, అష్టమీమథ కౌరవ్య కృష్ణపక్షే చతుర్దశీమ్. ౧౬. ఉపోష్య వ్యాధిరహితో వీర్యవానభిజాయతే, మార్గశీర్షంతు యో మాసమేకభక్తేన సంక్షిపేత్. ౧౭. భోజయేచ్చ ద్విజాన్ భక్త్యా స ముచ్యేద్వ్యాధికిల్బిషైః, సర్వకల్యాణసంపూర్ణః సర్వౌషధిసమన్వితః. ౧౮. ఉపోష్య వ్యాధిరహితో వీర్యవానభిజాయతే, పౌషమాసంతు కౌంతేయ భక్తేనైకేన యః క్షిపేత్. ౧౯. సుభగో దర్శనీయశ్చ యశోభాగీ చ జాయతే, మాఘంతు నియతో మాసమేకభక్తేన యః క్షిపేత్. ౨౦. శ్రీమత్కులే జ్ఞాతిమధ్యే స మహత్త్వం ప్రపద్యతే, భగదైవతమాసం తు ఏకభక్తేన యః క్షిపేత్. ౨౧. స్త్రీషు వల్లభతాం యాతి వశ్యాశ్చాస్య భవంతి తాః, చైత్రం తు నియతో మాసమేకభక్తేన యః క్షిపేత్. ౨౨. సువర్ణమణిముక్తాఢ్యే కులే మహతి జాయతే, నిస్తరేదేకభక్తేన వైశాఖం

యో జితేంద్రియః. ౨౩. నరో వా యదివా నారీ జ్ఞాతీనాం శ్రేష్ఠతాం వ్రజేత్, జ్యేష్ఠామూలం తు యో మాస మేకభక్తేనసంక్షిపేత్. ౨౪. ఐశ్వర్యమతులం శ్రేష్ఠం పుమాన్ స్త్రీ వా ప్రపద్యతే, ఆషాఢమేకభక్తేన స్థిత్వా మాసమతంద్రితః. ౨౫. బహుధాన్యో బహుధనో బహుపుత్రశ్చ జాయతే, శ్రావణం నియతో మాస మేకభక్తేన యః క్షిపేత్. ౨౬. యత్ర తత్రాభిషేకేన పూజ్యతే జ్ఞాతివర్ధనః, ప్రోష్ఠ పాదంతు యో మాసమేకాహారో భవేన్నరః. ౨౭. ధనాఢ్యంస్ఫీతమచల మైశ్వర్యం ప్రతిపద్యతే, తథైవాశ్వయుజం మాసమేకభక్తేన యః క్షిపేత్. ౨౮. మృజావాన్ వాహనాఢ్యశ్చ బహుపుత్రశ్చ జాయతే, కార్తికం తు నరో మాసం యః కుర్యాదేకభోజనమ్. ౨౯. శూరశ్చ బహుభార్యశ్చ కీర్తిమాంశ్చైవ జాయతే, ఇతి మాసా నరవ్యాఘ్ర క్షిపతాం పరికీర్తితాః. ౩౦. తిథీనాం నియమా యేతు శృణు తానపి పార్థివ, పక్షేపక్షే గతే యస్తు భక్తమశ్నాతి భారత. ౩౧. గవాఢ్యో బహుపుత్రశ్చ దీర్ఘాయుశ్చ స జాయతే, మాసిమాసి త్రిరాత్రాణికృత్వా వర్షాణి ద్వాదశ.౩౨. గణాధిపత్యం ప్రాప్నోతి నిస్సపత్నమనావిలమ్, ఏతే తు నియ మాస్సర్వేకర్తవ్యాశ్శరదోదశ. ౩౩. ద్వేచాన్యే భరతశ్రేష్ఠ ప్రవృత్తిమనువర్తతామ్, యస్తు ప్రాతస్తథా సాయం భుంజానో నాంతరా పిబేత్. ౩౪. అహింసానిరతో నిత్యం జుహ్వానో జాతవేదసమ్, షడ్భిస్స వర్షైః నృపతే సిధ్యతే నాత్ర సంశయః ౩౫. అగ్నిష్టోమస్య యజ్ఞస్య ఫలం ప్రాప్నోతి మానవః, అధివాసే సోఽప్సరసాం నృత్యగీతవినాదితే. ౩౬. రమతే స్త్రీసహస్రాఢ్యే సుకృతీ విరజా నరః, తప్తకాంచన వర్ణాభం విమానమధిరోహతి. ౩౭. పూర్ణం వర్షసహస్రం చ బ్రహ్మలోకే మహీ యతే, తత్క్షయాదిహ చాగమ్య మాహాత్మ్యం ప్రతిపద్యతే. ౩౮. యస్తు సంవత్సరం పూర్ణమేకాహారో భవేన్నరః, అతిరాత్రస్య యజ్ఞస్య సఫలం సముపాశ్నుతే, ౩౯. త్రింశద్వర్షసహస్రాణి స్వర్గే చ సమహీయతే, తత్క్షయాదిహ చాగమ్య మాహా త్మ్యం ప్రతిపద్యతే. ౪౦. యస్తు సంవత్సరం పూర్ణం చతుర్థం భక్తమశ్నుతే. అహింసానిరతో నిత్యం సత్యవాగ్విజితేంద్రియః. ౪౧. వాజపేయస్య యజ్ఞస్య సఫలం సముపాశ్నుతే, త్రింశద్వర్షసహస్రాణి స్వర్గలోకే మహీయతే. ౪౨. షష్ఠే కాలేతు కౌంతేయ నర స్సంవత్సరం క్షిపన్, అశ్వమేధస్య యజ్ఞస్య ఫలం ప్రాప్నోతి మానవః. ౪౩. చక్రవాకప్రయుక్తేన విమానేన స గచ్ఛతి, చత్వారింశత్సహస్రాణి వర్షాణి దివి మోదతే. ౪౪. అష్టమేన తు భక్తేన జీవంత్సంవత్సరం నృప, గవామ యనయజ్ఞస్య ఫలం ప్రాప్నోతి మానవః. ౪౫. హంససారసయుక్తేన విమానేన

స గచ్ఛతి, పంచాశతం సహస్రాణి వర్షాణి దివి మోదతే. ౪౬. పక్షేపక్షే గతే రాజన్ యోఽశ్నీయాద్వర్షమేవ తు, షణ్మాసానశనం తస్య భగవానంగిరా బ్రవీత్. ౪౭. షష్టిం వర్షసహస్రాణి దివమావసతే చ సః, వీణానాం వల్లకీనాం చ వేణూనాం చ విశాంపతే. ౪౮. సుఘోషైర్మధురైః శబ్దైః సుప్తస్స ప్రతిబోధ్యతే, సంవత్సరమిహైకం తు మాసిమాసి పిబేదపః. ౪౯. ఫలం విశ్వజితస్తాత ప్రాప్నోతి స నరో నృప, సింహవ్యాఘ్రప్రయుక్తేన విమానేన స గచ్ఛతి. ౫౦. సప్తతిం చ సహస్రాణి వర్షాణాం దివి మోదతే, మాసాదూర్ధ్వం నరవ్యాఘ్ర నోపవాసో విధీయతే. ౫౧. విధిం త్వనశనస్యాహుః పార్థ ధర్మవిదో జనాః, అనార్తో వ్యాధిరహితో గచ్ఛేదనశనం తు యః. ౫౨. పదేపదే యజ్ఞఫలం స ప్రాప్నోతి న సంశయః, దివం హంసప్రయుక్తేన విమానేన స గచ్ఛతి. ౫౩. శతం వర్షసహస్రాణాం మోదతే స దివి ప్రభో, శతం చాప్సరసః కన్యా రమయంత్యపి తం నరమ్. ౫౪. ఆర్తో వా వ్యాధితో వాపి గచ్ఛేదనశనం తు యః, శతం వర్షసహస్రాణాం మోదతే స దివి ప్రభో. ౫౫. కాంచీనూపురశబ్దేన సుప్తశ్చైవ ప్రబోధ్యతే, సహస్రహంసయుక్తేన విమానేన తు గచ్ఛతి ౫౬. స గత్వా స్త్రీశతాకీర్ణే రమతే భరతర్షభ, క్షీణస్యాప్యాయనం దృష్టం క్షతస్య క్షతరోహణమ్. ౫౭. వ్యాధితస్యౌషధగ్రామః క్రుద్ధస్య చ ప్రసాదనమ్, దుఃఖితస్యార్థమానాభ్యాం దుఃఖానాం ప్రతిషేధనమ్. ౫౮. న చైతే స్వర్గకామస్య రోచంతే సుఖమేధసః, అతస్స కామసంయుక్తే విమానే హేమసన్నిభే. ౫౯. రమతే స్త్రీశతాకీర్ణే పురుషోఽలంకృతశ్శుచిః, స్వస్థస్సఫలసంకల్పస్సుఖీ విగతకల్మషః. ౬౦. అనశ్నన్ దేహముత్సృజ్య ఫలం ప్రాప్నోతి మానవః, బాలసూర్యప్రతీకాశే విమానే హేమవర్చసి. ౬౧. వైదూర్యముక్తాఖచితే వీణామురజనాదితే, పతాకాదీపికాకీర్ణే దివ్యఘంటానినాదితే ౬౨. స్త్రీసహస్రానుచరితే స నరస్సుఖమేధతే, యావంతి రోమకూపాని తస్య గాత్రేషు పాండవ. ౬౩. తావంత్యేవ సహస్రాణి వర్షాణాం దివి మోదతే, నాస్తి వేదాత్పరం శాస్త్రం నాస్తి మాతృసమో గురుః ౬౪ న ధర్మాత్పరమో లాభస్తపో నానశనాత్పరమ్, బ్రాహ్మణేభ్యః పరం నాస్తి పావనం దివి చేహ చ. ౬౫. ఉపవాసైస్తథా తుల్యం తపః కర్మ న విద్యతే, ఉపోష్య విధివద్దేవాస్త్రిదివం ప్రతిపేదిరే. ౬౬. ఋషయశ్చ పరాం సిద్ధిముపవాసైరవాప్నువన్, దివ్యవర్షసహస్రాణి విశ్వామిత్రేణ ధీమతా. ౬౭. క్షాంతమేకేన భక్తేన తేన విప్రత్వమాగతం, చ్యవనో జమదగ్నిశ్చ వసిష్ఠో గౌతమో భృగుః. ౬౮. సర్వ ఏవ దివం ప్రాప్తాః క్షమావంతో

మహర్షయః, ఇదమంగిరసా పూర్వం మహర్షిభ్యః ప్రదర్శితమ్, యః ప్రదర్శయతే నిత్యం న స దుఃఖమవాప్నుయాత్. ౬౯. ఇమం తు కౌంతేయ యథాక్రమం విధిం ప్రవర్తితంహ్యాంగిరసా మహర్షిణా,పఠేచ్చ యో వై శృణుయాచ్చ నిత్యదా న విద్యతే తస్య నరస్య కిల్బిషమ్. ౭౦. విముచ్యతే చాపి స సర్వసంకరైర్న చాస్యదోషైరభిభూయతే మనః, వియోనిజానాం చ విజానతే రుతం ధ్రువాం చ కీర్తిం లభతే నరోత్తమః. ౭౧.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, షడధికశతతమోఽధ్యాయః.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—పితామహేన విధివద్యజ్ఞాః ప్రోక్తా మహాత్మనా, గుణాశ్చైషాం యథా తథ్యం ప్రేత్య చేహ చ సర్వశః. ౧. న తే శక్యా దరిద్రేణ యజ్ఞాః ప్రాప్తుం పితామహ, బహూపకరణా యజ్ఞా నానాసంభారవిస్తరాః. ౨. పార్థివై రాజపుత్త్రైర్వా శక్యాః ప్రాప్తుం పితామహ, నార్థహీనైరవగుణైరేకాత్మభి రసంహతైః. ౩. యో దరిద్రైరపి విధిశ్శక్యః ప్రాప్తుం సదా భవేత్, అర్థన్యూనైరవగుణైరేకాత్మభిరసంహతైః, తుల్యోయజ్ఞఫలైరేతైస్తన్మే బ్రూహి పితామహ. ౪. భీష్మఉవాచ:—ఇదమంగిరసా ప్రోక్తముపవాసఫలాత్మకమ్, విధిం యజ్ఞఫలైస్తుల్యం తన్నిబోధ యుధిష్ఠిర.౫. యస్తు కల్యం తథా సాయం భుంజానోనాంతరా పిబేత్, అహింసానిరతో నిత్యం జుహ్వానో జాతవేదసమ్. ౬. షడ్భిరేవస వర్షైస్తు సిధ్యతే నాత్ర సంశయః, తప్తకాంచనవర్ణం చ విమానం లభతే నరః ౭. దేవస్త్రీణామధీవాసే నృత్యగీతనినాదితే,ప్రాజాపత్యే వసేత్పద్మం వర్షాణా మగ్నిసన్నిభే.౮. త్రీణి వర్షాణియః ప్రాశేత్సతతం త్వేకభోజనమ్, ధర్మపత్నీరతోనిత్యం అగ్నిష్టోమఫలం లభేత్. ౯. యజ్ఞంబహుసువర్ణం వా వాసవప్రియ మాచరేత్, సత్యవాగ్దానశీలశ్చ బ్రహ్మణ్యశ్చానసూయకః.౧౦. క్షాంతో దాంతో జితక్రోధః స గచ్ఛతి పరాం గతిమ్,పాండురాభ్రప్రతికాశే విమానే హంసలక్షణే. ౧౧. ద్వేసమాప్తే తతః పద్మే సోఽప్సరోభిర్వసేత్సహ, ద్వితీయే దివసే యస్తు ప్రాశ్నీయాదేకభోజనమ్. ౧౨. సదా ద్వాదశమాసాంస్తు జుహ్వానో జాతవేదసమ్, అగ్నికార్యపరో నిత్యం నిత్యం కల్యప్రబోధనః. ౧౩. అగ్నిష్టోమస్య యజ్ఞస్య ఫలం ప్రాప్నోతి మానవః, హంససారసయుక్తం చ విమానం లభతే నరః. ౧౪. ఇంద్రలోకే చ వసతే వరస్త్రీభిస్సమావృతః తృతీయేదివసే యస్తు ప్రాశ్నీయాదేకభోజనమ్. ౧౫. సదా ద్వాదశమాసాంస్తు జుహ్వానో జాతవేదసమ్, అగ్నికార్యపరో నిత్యం నిత్యం కల్యప్రబోధనః. ౧౬. అతిరాత్రస్య యజ్ఞస్య ఫలం ప్రాప్నోత్యనుత్తమమ్, మయూరహంససంయు

క్తం విమానం లభతే నరః. ౧౭. సప్తర్షీణాం సదా లోకే సోఽప్సరోభిర్వసేత్సహ, నివర్తనం చ తత్రాస్య త్రీణి పద్మాని వై విదుః. ౧౮. దివసే యశ్చతుర్థే తు ప్రాశ్నీయాదేకభోజనమ్, సదా ద్వాదశమాసాన్వై జుహ్వానో జాతవేదసమ్ ౧౯. వాజపేయస్య యజ్ఞస్య ఫలం ప్రాప్నోత్యనుత్తమమ్, ఇంద్రకన్యాభిరూఢం చ విమానం లభతే నరః. ౨౦. సాగరస్య చ పర్యంతే వాసవం లోకమావసేత్, దేవరాజస్య చ క్రీడాం నిత్యకాలనువేక్షతే. ౨౧. దివసే పంచమే యస్తు ప్రాశ్నీయాదేకభోజనమ్, సదా ద్వాదశమాసాంస్తు జుహ్వానో జాతవేదసమ్. ౨౨. అలుబ్ధస్సత్యవాదీ చ బ్రహ్మణ్యశ్చావిహింసకః, అనసూయురపాపస్థో వాజపేయఫలం లభేత్. ౨౩. జాంబూనదమయం దివ్యం విమానం హంసలక్షణమ్, సూర్యమాలాసమాభాసమారోహేత్పాండురం గృహమ్. ౨౪. ఆవర్తనాని చత్వారి తథా పద్మాని ద్వాదశ, శరాగ్నిపరిమాణం చ తథాసౌ వసతే సుఖమ్. ౨౫. దివసే యస్తు షష్ఠే వై మునిః ప్రాశేత భోజనమ్, సదా ద్వాదశ మాసాన్వై జుహ్వానో జాతవేదసమ్. ౨౬. సదా త్రిషవణస్నాయీ బ్రహ్మచార్యనసూయకః, గవాంమేధస్య యజ్ఞస్య ఫలం ప్రాప్నోత్యనుత్తమమ్. ౨౭. అగ్నిజ్వాలాసమాభాసం హంసబర్హిణసేవితమ్, శాతకుంభసమాయుక్తం సాధయేద్యానముత్తమమ్. ౨౮. తథైవాప్సరసామంతే ప్రతిసుప్తః ప్రబోధ్యతే, నూపురాణాం నినాదేన మేఖలానాం చ నిస్వనైః. ౨౯. కోటీసహస్రవర్షాణాం త్రీణి కోటిశతాని చ, పద్మాన్యష్టాదశ తథా పతాకే ద్వే తథైవ చ. ౩౦. అయుతాని చ పంచాశదృక్షచర్మశతస్య చ, లోమ్నాం ప్రమాణేన సమం బ్రహ్మలోకే మహీయతే. ౩౧. దివసే సప్తమే యస్తు ప్రాశ్నీయాదేకభోజనమ్, సదా ద్వాదశమాసాన్వై జుహ్వానో జాతవేదసమ్. ౩౨. సరస్వతీం గోపయానో బ్రహ్మచర్యం సమాచరేత్, సుమనోవర్ణకం చైవ మధుమాంసం చ వర్జయేత్. ౩౩. పురుషో మరుతాం లోకమింద్రలోకం సగచ్ఛతి, తత్ర తత్ర చ సిద్ధార్థో దేవకన్యాభిరర్చ్యతే. ౩౪. ఫలం బహుసువర్ణస్య యజ్ఞస్య లభతే నరః, సంఖ్యామతిగుణాం వాఽపి తేషు లోకేషు మోదతే. ౩౫. యస్తు సంవత్సరం క్షాంతో భుంక్తేఽహన్యష్టమే నరః, దేవకార్యపరో నిత్యం జుహ్వానో జాతవేదసమ్. ౩౬. పౌండరీకస్య యజ్ఞస్య ఫలం ప్రాప్నోత్యనుత్తమమ్, పద్మవర్ణనిభం చైవ విమానమధిరోహతి. ౩౭. కృష్ణాః కనకవర్ణాశ్చ నార్యశ్శ్యామాస్తథాపరాః, వయోరూపవిలాసిన్యో లభతే నాత్ర సంశయః. ౩౮. యస్తు సంవత్సరం భుంక్తే నవమే నవమేఽహని, సదా ద్వాదశమాసాన్వై జుహ్వానో

జాతవేదసమ్. ౩౯. అశ్వమేధసహస్రస్య ఫలం ప్రాప్నోత్యనుత్తమమ్, పుండరీక
ప్రకాశం చ విమానం లభతే నరః. ౪౦. దీప్తసూర్యాగ్నితేజోభి ర్దివ్యమాలాభి
రేవ చ, నీయతే రుద్రకన్యాభి స్సోఽన్తరిక్షం సనాతనమ్. ౪౧. అష్టాదశ సహ
స్రాణి వర్షాణాం కల్పమేవ చ, కోటీశతసహస్రం చ తేషు లోకేషు మోదతే.
౪౨. యస్తు సంవత్సరం భుఙ్క్తే దశాహే వై గతేగతే, సదా ద్వాదశ మాసాన్వై
జుహ్వానో జాతవేదసమ్. ౪౩. బ్రహ్మకన్యానివాసే చ సర్వభూతమనోహరే,
అశ్వమేధసహస్రస్య ఫలం ప్రాప్నోత్యసంశయమ్. ౪౪. రూపవత్యశ్చ తం కన్యా
రమయన్తి సదా నరమ్, నీలోత్పలనిభై ర్వర్ణై రక్తోత్పలనిభై స్తథా. ౪౫. విమా
నం మండలావర్తమావర్తగహనాకులం, సాగరోర్మిప్రతీకాశం సలభేద్యానముత్తమం.
౪౬. విచిత్రమణిమాలాభి ర్నాదితం శంఖనిస్వనైః, స్ఫాటికై ర్వజ్రసారైశ్చ
స్తంభై స్సుకృతవేదికమ్. ౪౭. ఆరోహతి మహద్యానం హంససారసనాదితమ్,
కోటీశతసహస్రం చ దేవలోకే ప్రమోదతే. ౪౮. ఏకాదశే తు దివసే యః ప్రాప్తే
ప్రాశతే హవిః, సదా ద్వాదశమాసాంస్తు జుహ్వానో జాతవేదసమ్. ౪౯. పరస్త్రి
యం నాభిలషే ద్వాచాథ మనసాఽపి వా, అనృతంచ నభాషేత మాతాపిత్రోః కృతే
ఽపి చ. ౫౦. అభిగచ్ఛే న్మహాదేవం విమానస్థం మహాబలమ్, అశ్వమేధసహస్రస్య
ఫలం ప్రాప్నో త్యనుత్తమమ్. ౫౧. స్వాయంభువంచ పశ్యేత విమానం సముపస్థితమ్,
కుమార్యః కాంచనాభాసా రూపవత్యో నయన్తి తమ్. ౫౨. రుద్రాణాం తమధి
వాసం దివి దివ్యం మనోహరమ్, వర్షాణ్యపరిమేయాని యుగాంతాగ్నిసమప్రభః,
౫౩. కోటీశతసహస్రం చ దశకోటిశతాని చ, రుద్రం నిత్యం ప్రణమతే దేవదానవ
సమ్మతః. ౫౪. స తస్మై దర్శనం ప్రాప్తో దివసేదివసే భవేత్, దివసే ద్వాదశే యస్తు ప్రాప్తే
వై ప్రాశతే హవిః. ౫౫. సదా ద్వాదశమాసాన్వై సర్వమేధఫలం లభేత్, ఆదిత్యై
ర్ద్వాదశై తస్య విమానం సంవిధీయతే ౫౬. మణిముక్తాప్రవాళైశ్చ మహార్హై
రుపశోభితమ్, హంసమాలాపరిక్షిప్తం నాగవీథీసమాకులమ్. ౫౭. మయూరైశ్చ
క్రవాకైశ్చ కూజద్భిరుపశోభితమ్, అట్టైర్మహద్భి స్సంయుక్తం బ్రహ్మలోకే ప్రతిష్ఠి
తమ్. ౫౮. నిత్యమావసథం రాజన్నరనారీసమాకులమ్, ఋషిరేవ మహాభాగ
స్త్వంగిరాః ప్రాహ ధర్మవిత్. ౫౯. త్రయోదశేతు దివసే ప్రాప్తే యఃప్రాశతేహవిః,
సదా ద్వాదశమాసాన్వై దేవసత్రఫలం లభేత్. ౬౦. రక్తపద్మోదయం నామ
విమానం సాధయేన్నరః, జాతరూపప్రయుక్తం తు రత్నసంచయభూషితమ్. ౬౧,

దేవకన్యాభిరాకీర్ణం దివ్యాభరణభూషితమ్, పుణ్యగంధోదయం దివ్యం వాదిత్రరుపశోభితమ్. ౬౨. తత్ర శంఖపతాకే ద్వే యుగాంతం కల్పమేవ చ, అయుతాయుతం తథా పద్మం సముద్రం చ తథా వసేత్. ౬౩. గీతగంధర్వఘోషైశ్చ భేరీపణవనిస్వనైః, సదా ప్రహ్లాదితస్తాభి ర్దేవకన్యాభి రీడ్యతే. ౬౪. చతుర్దశే తు దివసే యః పూర్ణే ప్రాశతే హవిః, సదా ద్వాదశమాసాంస్తు మహామేధఫలం లభేత్. ౬౫. అనిర్దేశ్యవయోరూపా దేవకన్యాస్స్వలంకృతాః, మృష్టతప్తాంగదధరా విమానైరుపయాంతి తమ్. ౬౬. కలహంసవినిర్ఘోషై ర్నూపురాణాం చ నిస్వనైః, కాంచీనాం చ సముత్కర్షై స్తత్ర తత్ర నిబోధ్యతే. ౬౭. దేవకన్యానివాసే చ తస్మిన్ వసతి మానవః, జాహ్నవీవాలుకాకీర్ణం పూర్ణం సంవత్సరం నరః. ౬౮. యస్తు పక్షే గతే భుంక్తే ఏకభక్తం జితేంద్రియః, సదా ద్వాదశమాసాంస్తు జుహ్వానో జాతవేదసమ్. ౬౯. రాజసూయసహస్రస్య ఫలం ప్రాప్నోత్యనుత్తమమ్, యానమారోహతే దివ్యం హంసబర్హిణసేవితమ్. ౭౦. మణిమండలకైశ్చిత్రం జాతరూపసమావృతమ్, దివ్యాభరణశోభాభిర్వరస్త్రీభి రలంకృతమ్. ౭౧. ఏకస్తంభం చతుర్ద్వారం సప్తభౌమం సుమంగళమ్, వైజయంతీసహస్రైశ్చ శోభితం గీతనిస్వనైః. ౭౨. దివ్యం దివ్యగుణోపేతం విమానమధిరోహతి, మణిముక్తాప్రవాళైశ్చ భూషితం వైద్యుతప్రభమ్. ౭౩. వసేద్యుగసహస్రం చ తుంగకుంజరవాహనః, షోడశే దివసే ప్రాప్తే యః కుర్యాదేకభోజనమ్. ౭౪. సదా ద్వాదశమాసాన్వై సోమయజ్ఞఫలం లభేత్, సోమకన్యానివాసేషు సోఽధ్యావసతి నిత్యశః. ౭౫. సౌమ్యగంధానులిప్తశ్చ కామచారగతిర్భవేత్, సుదర్శనాభిర్నారీభి ర్మధురాభి స్తథైవ చ. ౭౬. అర్చ్యతే వై విమానస్థః కామభోగైశ్చ సేవ్యతే, ఫలం పద్మశతప్రఖ్యం మహాకల్పం దశాధికమ్. ౭౭. ఆవర్తనాని చత్వారి సాధయేచ్చాప్యసౌ నరః, దివసే సప్తదశమే యః ప్రాప్తే ప్రాశతే హవిః. ౭౮. సదా ద్వాదశమాసాన్వై జుహ్వానో జాతవేదసమ్, స్థానం వారుణమైంద్రం చ రుద్రం చాప్యధిగచ్ఛతి. ౭౯. మారుతం శయనం చైవ బ్రహ్మలోకం స గచ్ఛతి, తత్ర దైవతకన్యాభిరాసనేనోపచర్యతే. ౮౦. భూర్భువశ్చాపి దేవర్షిర్విశ్వరూప మవేక్షతే, తత్ర దేవాధిదేవస్య కుమార్యో రమయంతి తమ్. ౮౧. ద్వాత్రింశద్రూపధారిణ్యో మధురాః సమలంకృతాః, చంద్రాదిత్యా వుభౌ యావద్గగనే చరతః ప్రభో. ౮౨. తావచ్చరత్యసౌ వీరః సుధామృతరసాశనః, అష్టాదశే యో దివసే ప్రాశ్నీయాదేకభోజనమ్. ౮౩. సదా ద్వాదశమాసాన్వై సప్తలోకాన్స

పశ్యతి, రథైస్సనందిఘోషైశ్చ పృష్ఠతస్సోఽనుగమ్యతే. ౮౪. దేవకన్యాధిరూఢైస్తు భ్రాజమానైస్స్వలంకృతైః, వ్యాఘ్రసింహప్రయుక్తం చ మేఘస్వననినాదితమ్. ౮౫. విమానముత్తమం దివ్యం సుసుఖీహ్యధిరోహతి, తత్ర కల్పసహస్రంస కన్యాభిస్సహ మోదతే. ౮౬. సుధారసం చ భుంజీత అమృతోపమముత్తమమ్, ఏకోనవింశతి దినే యో భుంక్తే ఏకభోజనమ్. ౮౭. సదా ద్వాదశమాసాన్వై స సప్త లోకాన్ స పశ్యతి, ఉత్తమం లభతే స్థానమప్సరోగణసేవితమ్. ౮౮. గంధర్వైరుపగీతం చ విమానం సూర్యవర్చసమ్, తత్రామరవరస్త్రీభిర్మోదతే విగతజ్వరః. ౮౯. దివ్యాంబరధరశ్శ్రీమానయుతానాం శతం శతమ్, పూర్ణేఽథ వింశే దివసే యో భుంక్తే త్వేకభోజనమ్. ౯౦. సదా ద్వాదశమాసాంస్తు సత్యవాదీ ధృతవ్రతః, అమాంసాశీ బ్రహ్మచారీ సర్వభూతహితే రతః. ౯౧. స లోకాన్ విపులాన్ రమ్యానాదిత్యానాముపాశ్నుతే, గంధర్వైరప్సరోభిశ్చ దివ్యమాల్యానులేపనైః. ౯౨. విమానైః కాంచనైర్దివ్యైః పృష్ఠతశ్చానుగమ్యతే, ఏకవింశే తు దివసే యో భుంక్తే హ్యేకభోజనమ్. ౯౩. సదా ద్వాదశమాసాన్వై జుహ్వానో జాతవేదసమ్, లోకమౌశనసం దివ్యం శక్రలోకం చ గచ్ఛతి. ౯౪. అశ్వినో ర్మరుతాం చైవ సుఖేష్వభిరతస్సదా, అనభిజ్ఞశ్చ దుఃఖానాం విమానవరమాస్థితః. ౯౫. సేవ్యమానో వరస్త్రీభిః క్రీడత్యమరవత్ప్రభుః, ద్వావింశే దివసే ప్రాప్తే యో భుంక్తే హ్యేకభోజనమ్. ౯౬. సదా ద్వాదశమాసాన్వై జుహ్వానో జాతవేదసమ్, అహింసానిరతో ధీమాన్ సత్యవాగనసూయకః. ౯౭. లోకాన్ వసూనామాప్నోతి దివాకరసమప్రభః, కామచారీ సుధాహారో విమానవరమాస్థితః. ౯౮. రమతే దేవకన్యాభిర్దివ్యాభరణభూషితః, త్రయోవింశే తు దివసే యః ప్రాశేదేకభోజనమ్. ౯౯. సదా ద్వాదశమాసాంస్తు మితాహారో జితేంద్రియః, వాయోరుశనసశ్చైవ రుద్రలోకం చ గచ్ఛతి. ౧౦౦. కామచారీ కామగమః పూజ్యమానోఽప్సరోగణైః, అనేకయుగపర్యంతం విమానవరమాస్థితః. ౧౦౧. రమతే దేవకన్యాభిర్దివ్యాభరణభూషితః, చతుర్వింశే తు దివసే యః ప్రాప్తే ప్రాశతే హవిః. ౧౦౨. సదా ద్వాదశమాసాంస్తు జుహ్వానో జాతవేదసమ్, ఆదిత్యానామధీవాసే మోదమానో వసేచ్చిరమ్. ౧౦౩. దివ్యమాల్యాంబరధరో దివ్యగంధానులేపనః, విమానే కాంచనే దివ్యే హంసయుక్తే మనోరమే. ౧౦౪. రమతే దేవకన్యానాం సహస్రైరయుతైస్తథా, పంచవింశే తు దివసే యః ప్రాశేదేకభోజనమ్. ౧౦౫. సదా ద్వాదశమాసాంస్తు పుష్కలం యానమారుహేత్, సింహవ్యాఘ్రప్రయుక్తై

స్తు మేఘనిస్వననాదితైః. ౧౦౬. సరథైర్నందిఘోషైశ్చ పృష్ఠతో హ్యనుగమ్యతే, దేవకన్యాసమారూఢైః కాంచనైర్విమలైశ్శుభైః. ౧౦౭. విమానముత్తమం దివ్యమాస్థాయ సుమనోహరమ్, తత్ర కల్పసహస్రం వై వసతే స్త్రీశతావృతే. ౧౦౮. సుధారసం చోపజీవనమృతోపమముత్తమమ్, షడ్వింశే దివసే యస్తు ప్రాశ్నీయాదేకభోజనమ్. ౧౦౯. సదా ద్వాదశ మాసాంస్తు నియతో నియతాశనః, జితేంద్రియో వీతరాగో జుహ్వానో జాతవేదసమ్. ౧౧౦. స ప్రాప్నోతి మహాభాగః పూజ్యమానోఽప్సరోగణైః, సప్తానాం మరుతాం లోకాన్ వసూనాం చాపి సోఽశ్నుతే. ౧౧౧. విమానైః స్ఫాటికైర్దివ్యైః సర్వరత్నైరలంకృతైః, గంధర్వైరప్సరోభిశ్చ పూజ్యమానః ప్రమోదతే. ౧౧౨. ద్వే యుగానాం సహస్రే తు దివ్యేదివ్యేన తేజసా, సప్తవింశే తు దివసే యః ప్రాశే దేకభోజనమ్. ౧౧౩. సదా ద్వాదశమాసాంస్తు జుహ్వానో జాతవేదసమ్, ఫలం ప్రాప్నోతి విపులం దేవలోకే చ పూజ్యతే. ౧౧౪. అమృతాశీ వసంస్తత్ర స వితృప్తః ప్రమోదతే, దేవర్షిచరితం రాజన్ రాజర్షిభిరనుష్ఠితమ్. ౧౧౫. అధ్యావసతి దివ్యాత్మా విమానవరమాస్థితః, స్త్రీభిర్మనోభిరామాభీ రమమాణో మదోత్కటః. ౧౧౬. యుగకల్పసహస్రాణి త్రీణ్యావసతి వై సుఖమ్, యోఽష్టావింశే తు దివసే ప్రాశ్నీయాదేకభోజనమ్. ౧౧౭. సదా ద్వాదశమాసాంస్తు జితాత్మా విజితేంద్రియః, ఫలం దేవర్షిచరితం విపులం సముపాశ్నుతే. ౧౧౮. భోగవాంస్తేజసా భాతి సహస్రాంశురివామలః, సుకుమార్యశ్చ నార్యస్తం రమమాణా స్సువర్చసః. ౧౧౯. పీనస్తనోరుజఘనా దివ్యాభరణభూషితాః, రమయంతి మనఃకాంతే విమానే సూర్యసన్నిభే. ౧౨౦. సర్వకామగమే దివ్యే కల్పాయుతశతం సమాః, ఏకోనత్రింశదివసే యః ప్రాశే దేకభోజనమ్. ౧౨౧. సదా ద్వాదశమాసాన్వై సత్యవ్రతపరాయణః, తస్య లోకాశ్శుభా దివ్యా దేవరాజర్షిపూజితాః. ౧౨౨. విమానం సూర్యచంద్రాభం దివ్యం సమధిగచ్ఛతి, జాతరూపమయం యుక్తం సర్వరత్నవిభూషితమ్. ౧౨౩. అప్సరోగణసంపూర్ణం గంధర్వైరభినాదితమ్, తత్ర చైనం శుభా నార్యో దివ్యాభరణభూషితాః. ౧౨౪. మనోభిరామా మధురా రమయంతి మదోత్కటాః, భోగవాంస్తేజసా యుక్తో వైశ్వానరసమప్రభః. ౧౨౫. దివ్యోదివ్యేనవపుషా భ్రాజమాన ఇవామరః, వసూనాం మరుతాం చైవ సాధ్యానామశ్వినోస్తథా. ౧౨౬. రుద్రాణాం చ తథాలోకం బ్రహ్మలోకం చ గచ్ఛతి, యస్తు మాసే గతే భుంక్తే ఏకభక్తం సమాత్మకః. ౧౨౭. సదా ద్వాదశమాసాన్వై బ్రహ్మలోకమవాప్నుయాత్, సుధారసకృతాహారః శ్రీమాన్ సర్వ

మనోహరః. ౧౨౮. తేజసా వపుషా లక్ష్మ్యా భ్రాజతే రశ్మివానివ, దివ్యమా
ల్యాంబరధరో దివ్యగంధానులేపనః. ౧౨౯. సుఖేష్వభిరతో భోగీ దుఃఖానా
మవిజానకః, స్వయం ప్రభాభిర్నారీభిర్విమానస్థో విరాజతే. ౧౩౦. రుద్రదేవర్షి
కన్యాభి స్సతతం చాభిపూజ్యతే, నానారమణరూపాభిర్నానారాగాభిరేవ చ.
౧౩౧. నానామధురభాషాభిర్నానారతిభిరేవ చ, విమానే గగనాకారే సూర్య
వైడూర్యసన్నిభే ౧౩౨. పృష్ఠతస్సోమసంకాశే ఉదర్కే చాభ్రసన్నిభే, దక్షిణా
యాం తు రక్తాభే అధస్తాన్నీలమండలే. ౧౩౩. ఊర్ధ్వం విచిత్రసంకాశే నైకో
వసతి పూజితః, యావద్వర్షసహస్రం వై జంబూద్వీపే ప్రవర్షతి. ౧౩౪. తావ
త్సంవత్సరాః ప్రోక్తా బ్రహ్మలోకేఽస్య ధీమతః, విప్రుషశ్చైవ యావంత్యో నిపతంతి
నభస్తలాత్. ౧౩౫. వర్షాసు వర్షతస్తావన్నివసత్యమరప్రభః, మాసోపవాసీ
వర్షైస్తు దశభిస్స్వర్గముత్తమమ్. ౧౩౬. మహర్షిత్వమథాసాద్య సశరీరగతిర్భవేత్,
మునిర్దాంతో జితక్రోధో జితశిశ్నోదరస్సదా. ౧౩౭. జుహ్వన్నగ్నీంశ్చ నియత
స్సంధ్యోపాసనసేవితా, బహుభిర్నియమైరేవం శుచిరశ్నాతి యో నరః. ౧౩౮.
అభ్రావకాశశీలస్య తస్య భానోరివ త్విషః, దివం గత్వా శరీరేణ స్వేన రాజన్
యథాఽమరః. ౧౩౯. స్వర్గం పుణ్యం యథాకామముపభుంక్తే తథా విధః, ఏష
తే భరతశ్రేష్ఠ యజ్ఞానాం విధి రుత్తమః. ౧౪౦. ఆఖ్యాతో హ్యానుపూర్వ్యేణ
హ్యుపవాసఫలాత్మకః, దరిద్రైర్మనుజైః పార్థ ప్రాప్యం యజ్ఞఫలం తథా. ౧౪౧.
ఉపవాసానిమాన్ కృత్వా గచ్ఛేచ్చ పరమాం గతిమ్, దేవద్విజాతిపూజాయాం
రతో భరతసత్తమం. ౧౪౨. ఉపవాసవిధిస్త్వేష విస్తరేణ ప్రకీర్తితః, నియతేష్వ
ప్రమత్తేషు శౌచవత్సు మహాత్మసు. ౧౪౩. దంభద్రోహనివృత్తేషు కృతబుద్ధిషు
భారత, అచలేష్వప్రమత్తేషు మా తేఽభూదత్ర సంశయః. ౧౪౪.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, సప్తాధికశతతమోఽధ్యాయః.

శౌచకథనమ్.

యుధిష్ఠిర ఉవాచ:—యద్వరం సర్వతీర్థానాం తన్మే బ్రూహి పితామహ,
యత్ర చైవ పరం శౌచం తన్మే వ్యాఖ్యాతుమర్హసి. ౧. భీష్మ ఉవాచ:—సర్వాణి
ఖలు తీర్థాని గుణవంతి మనీషిణః, యత్తు తీర్థం చ శౌచం చ తన్మే శృణు సమాహితః.
౨. అగాధే విమలే శుద్ధే సత్యతోయే ధృతిహ్రదే, స్నాతవ్యం మానసే తీర్థే సత్వ
మాలంబ్య శాశ్వతమ్. ౩. తీర్థశౌచం తపోజ్ఞానం మార్దవం సత్యమార్జవమ్, అహింసా

సర్వభూతానా మానృశంస్యం దమశ్శమః. ౮. నిర్మమా నిరహంకారా నిర్ద్వంద్వా నిష్పరిగ్రహాః, శుచయ స్తీర్థభూతాస్తే యే భైక్ష్య ముపభుంజతే. ౫ తత్త్వవిత్త్వనహం బుద్ధిస్తీర్థం ప్రవరముచ్యతే, శౌచలక్షణమేతత్తే సర్వత్రై వాన్వవేక్షణమ్. ౬. రజస్తమ స్సత్త్వమథో యేషాం నిర్ధౌతమాత్మనః, శౌచాశౌచసమాయుక్తా స్స్వకార్య పరిమార్గిణః. ౭. సర్వత్యాగేష్వభిరతా స్సర్వజ్ఞా స్సర్వదర్శినః, శౌచేష్వేతేష్వభిరతా స్తే తీర్థాః శుచయశ్చ తే. ౮. నోదకక్లిన్నగాత్రస్తు స్నాతఇత్యభిధీయతే, స స్నాతో యో దమస్నాతస్స బాహ్యాభ్యంతరశ్శుచిః. ౯. అతీతేష్వనపేక్షా యే ప్రాప్తేష్వర్థేషు నిర్మమాః, శౌచమేవ పరం తేషాం యేషాం నోత్పద్యతే స్పృహా. ౧౦. ప్రజ్ఞానం శౌచమేవేహ శరీరస్య విశేషతః, తథానిష్కించనత్వం చ మనసశ్చ ప్రసన్నతా. ౧౧. వృత్తశౌచం మనశ్శౌచం తీర్థశౌచ మతఃపరమ్, జ్ఞానోత్పన్నంచ యచ్ఛౌచం తచ్ఛౌచంపరమంమతమ్. ౧౨. మనసాచ ప్రదీప్తేన బ్రహ్మజ్ఞాన జలేనచ, స్నాతి యో మానసే తీర్థే తత్స్నానం తత్త్వదర్శినామ్. ౧౩. సమారోపితశౌచస్తు నిత్యం భావసమాహితః, కేవలం గుణసంపన్న శ్శుచిరేవ నరస్సదా. ౧౪. శరీరస్థాని తీర్థాని ప్రోక్తాన్యేతాని భారత, పృథివ్యాం యాని తీర్థాని పుణ్యాని శృణుతాన్యపి. ౧౫. శరీరస్య యథోద్దేశా శ్శుచయః పరికీర్తితాః, తథా పృథివ్యాభాగాశ్చ పుణ్యాని సలిలాని చ. ౧౬. కీర్తనాచ్చైవ తీర్థస్య స్నానాచ్చ పితృతర్పణాత్, ధునంతి పాపం తీర్థేషు తే ప్రయాంతి సుఖం దివమ్ ౧౭. పరిగ్రహాచ్చ సాధూనాం పృథివ్యాశ్చైవ తేజసా, అతీవపుణ్యభాగాస్తే సలిలస్య చ తేజసా. ౧౮. మనసశ్చ పృథివ్యాశ్చపుణ్యాస్తీర్థా స్తథా పరే, ఉభయోరేవ యస్స్నాయా త్ససిద్ధిం శీఘ్రమాప్నుయాత్. ౧౯. యథా బలం క్రియాహీనం క్రియా వా ఫలవర్జితా, నేహ సాధయతే కార్యం సమాయుక్తా తు సిద్ధ్యతి. ౨౦. ఏవం శరీరశౌచేన తీర్థశౌచేన చాన్వితః, శుచిస్సిద్ధిమవాప్నోతి ద్వివిధం శౌచముత్తమమ్. ౨౧.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, అష్టాధికశతతమోఽధ్యాయః.

విష్ణోర్ద్వాదశనామకథనమ్.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:— సర్వేషా ముపవాసానాం యచ్ఛ్రేయస్సుమహత్ఫలమ్, యచ్చాప్యసంశయం లోకే తన్మే త్వం వక్తు మర్హసి. ౧. భీష్మఉవాచ:— శృణు రాజన్ యథా గీతం స్వయమేవ స్వయంభువా, యత్కృత్వా నిర్వృతో భూయా త్పురుషో నాత్ర సంశయః. ౨. ద్వాదశ్యాం మార్గశీర్షే తు అహో రా

రాత్రేణ కేశవమ్, అర్చ్యాశ్వమేధం ప్రాప్నోతి దుష్కృతం చాస్య నశ్యతి. ౩.
తథైవ పౌషమాసే తు పూజ్యో నారాయణః పరః, వాజపేయమవాప్నోతి
సిద్ధించ పరమాం వ్రజేత్. ౪. అహోరాత్రేణ ద్వాదశ్యాం మాఘమాసే తు
మాధవమ్, రాజసూయమవాప్నోతి కులం చైవ సముద్ధరేత్. ౫. తథైవ
ఫాల్గునే మాసే గోవిందేతి చ పూజయేత్, అతిరాత్రమవాప్నోతి సోమ
లోకం చ గచ్ఛతి. ౬. అహోరాత్రేణ ద్వాదశ్యాం చైత్రే విష్ణురితి స్మరన్,
పౌండరీకమవాప్నోతి దేవలోకం చ గచ్ఛతి. ౭. వైశాఖమాసే ద్వాదశ్యాం
పూజయే న్మధుసూదనమ్, అగ్నిష్టోమమవాప్నోతి సోమలోకం చ గచ్ఛతి. ౮.
అహోరాత్రేణ ద్వాదశ్యాం జ్యేష్ఠేమాసి త్రివిక్రమమ్, గవాం మేధమవా
ప్నోతి అప్సరోభిశ్చ మోదతే. ౯. ఆషాఢే మాసి ద్వాదశ్యాం వామనేతి చ
పూజయన్, నరమేధమవాప్నోతి అప్సరోభిశ్చ మోదతే. ౧౦. అహోరాత్రేణ
ద్వాదశ్యాం శ్రావణే మాసి శ్రీధరమ్, పంచయజ్ఞానవాప్నోతి విమానస్థస్సమో
దతే. ౧౧. తథా భాద్రపదే మాసి హృషీకేశేతి పూజయన్, సౌత్రామణిమవా
ప్నోతి పూతాత్మా భవతేఽపి చ. ౧౨. ద్వాదశ్యామాశ్వినే మాసి పద్మనాభేతి చా
ర్చయేత్, గోసహస్రఫలం పుణ్యం ప్రాప్నుయాన్నాత్ర సంశయః. ౧౩.
ద్వాదశ్యాం కార్తికే మాసి పూజ్య దామోదరేతి చ, సర్వయజ్ఞఫలం పుణ్యం
ప్రాప్నుయా న్నాత్ర సంశయః. ౧౪. అర్చయేత్పుండరీకాక్ష మేవం సంవత్సరం
తు యః, జాతిస్మరత్వమాప్నోతి వింద్యాద్బహు సువర్ణకమ్. ౧౫. అహన్యహని
తద్భావ ముపేంద్రం యోఽధిగచ్ఛతి, సమాప్తే భోజయేద్విప్రా నథవా దాపయేద్ధ
నమ్. ౧౬. అతఃపరం నోపవాసో భవతీతి వినిశ్చయః, ఉవాచ భగవాన్ విష్ణు
స్స్వయమేవ పురాతనమ్. ౧౭.

ఇతి అనుశాసనికపర్వాంతర్గత అనుశాసనికపర్వణి, నవాధికశతతమోఽధ్యాయః.

అంగవిధిః.

వైశంపాయనఉవాచ:—శరతల్పగతం భీష్మం వృద్ధం కురుపితామహమ్,
ఉపగమ్య మహాప్రాజ్ఞః పర్యపృచ్ఛ ద్యుధిష్ఠిరః. ౧. అఙ్గానాం రూపసౌభాగ్యం
ప్రియత్వం చ కథం భవేత్, ధర్మార్థకామసంయుక్తః సుఖభాగీ కథంభవేత్.
౨. భీష్మ ఉవాచ:— మార్గశీర్షస్య మాసస్య చంద్రే మూలేనసంయుతే, పాదౌ
మూలేన రాజేంద్ర జంఘాయా మథ రోహిణీమ్. ౩. అశ్విన్యాం సక్థినీ చైవ

ఊరూ చాషాఢయో స్తథా, గుహ్యం తు ఫాల్గునీం విద్యా త్కృత్తికాః కటికా స్తథా. ౪. నాభిం భాద్రపదే విద్యాత్ రేవత్యా మక్షిమండలమ్, పృష్ఠ మేవ ధనిష్ఠాసు అనూరాధో త్తరం తథా. ౫. బాహుభ్యాం తు విశాఖాసు హస్తౌ హస్తేన నిర్దిశేత్, పునర్వస్వంగులీ రాజన్నాశ్లేషాసు నఖా స్తథా. ౬. గ్రీవాం జ్యేష్ఠాచ రాజేంద్ర శ్రవణేన తు కర్ణయోః, ముఖం పుష్యేణ రాజేంద్ర దంతోష్ఠౌ స్వాతి రుచ్యతే. ౭. హాసం శతభిషాం చైవ మఘాం చైవాథ నాసికామ్, నేత్రే మృగశిరో విద్యాత్ లలాటే చిత్ర మేవ తు. ౮. భరణ్యాం తు శిరో విద్యా త్కేశానార్ద్రా నరాధిప, సమాప్తే తు ఘృతం దద్యా ద్బ్రాహ్మణే వేదపారగే. ౯. సుభగో దర్శనీయశ్చ జ్ఞానభాగ్య థ జాయతే, జాయతే పరిపూర్ణాంగః పౌర్ణమాస్యేవ చంద్రమాః. ౧౦.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, దశాధికశతతమోఽధ్యాయః.

సంసారచక్రకథనమ్.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—పితామహ మహాప్రాజ్ఞ సర్వశాస్త్రవిశారద, జ్ఞాతు మిచ్ఛామి మర్త్యానాం సంసారవిధిము త్తమమ్. ౧. కేన వృత్తేన రాజేంద్రవర్తమానా నరా భువి, ప్రాప్నువంత్యు త్తమం స్వర్గం కథం చ నరకం నృప. ౨. మృతం శరీరముత్సృజ్య కాష్ఠలోష్ట సమం జనాః, గచ్ఛంత్యముత్రలోకే వై కఏన ముపగచ్ఛతి. ౩. భీష్మఉవాచ:—అయమాయాతి భగవాన్ బృహస్పతిరుదారధీః, పృచ్ఛైనం సుమహాభాగ మేతద్గుహ్యం సనాతనమ్. ౪. నైతదన్యేన శక్యం హి వక్తుం కేనచిదద్యవై, వక్తా బృహస్పతిసమోనహ్యాన్యోవిద్యతే క్వచిత్. ౫. వైశంపాయన ఉవాచ:—తయో స్సంవదతో రేవం పార్థగాంగేయయో స్తథా, ఆజగామ విశుద్ధాత్మా నాకపృష్ఠా ద్బృహస్పతిః. ౬. తతో రాజా సముత్థాయ ధృతరాష్ట్ర పురోగమః, పూజామనుపమాం చక్రే సర్వే తే చ సభాసదః. ౭. తతో ధర్మసుతో రాజా భగవంతం బృహస్పతిమ్, ఉపగమ్య యథాన్యాయం ప్రశ్నం పప్రచ్ఛ తత్వతః. ౮. భగవన్ సర్వధర్మజ్ఞ సర్వశాస్త్రవిశారద, మర్త్యస్యకస్సహాయో వై పితా మాతా సుతో గురుః. ౯. జ్ఞాతిసంబంధివర్గశ్చ మిత్రవర్గ స్తథైవచ, మృతం శరీరముత్సృజ్య కాష్ఠలోష్టసమం జనాః. గచ్ఛంత్యముత్రలోకే వై క ఏన మనుగచ్ఛతి. ౧౦. బృహస్పతిరువాచ:—ఏకః ప్రసూయతేరాజన్నేకఏవ వినశ్యతి, ఏక స్తరతిదుర్గాణి గచ్ఛత్యేకస్తు దుర్గతిమ్. ౧౧. అసహాయః

పితా మాతా తథా భ్రాతా సుతో గురుః, జ్ఞాతి సంబంధి వర్గశ్చ మిత్రవర్గస్తథైవ చ. ౧౨. మృతం శరీర ముత్సృజ్య కాష్ఠలోష్టసమం జనాః, ముహూర్తమివ రోదిత్వా తతో యాంతి పరాఙ్ముఖాః. ౧౩. తైస్తచ్ఛరీరముత్సృష్టం ధర్మ ఏకోఽనుగచ్ఛతి, తస్మాద్ధర్మస్సహాయశ్చ సేవితవ్యస్సదా నృభిః. ౧౪. ప్రాణీ ధర్మసమాయుక్తో గచ్ఛేత్స్వర్గగతిం పరామ్, తథైవాధర్మసంయుక్తో నరకం చోపపద్యతే. ౧౫. తస్మాన్న్యాయాగతైరర్థైర్ధర్మం సేవేత పండితః, ధర్మ ఏకో మనుష్యాణాం సహాయః పారలౌకికః. ౧౬. లోభాన్మోహాదనుక్రోశాద్భయాద్వాప్యబహుశ్రుతః, నరః కరోత్యకార్యాణి పరార్థే లోభ మోహితః. ౧౭. ధర్మశ్చార్థశ్చ కామశ్చ త్రితయం జీవితే ఫలమ్, ఏతత్త్రయ మవాప్తవ్య మధర్మపరివర్జితమ్. ౧౮. యుధిష్ఠిర ఉవాచ:—శ్రుతం భగవతో వాక్యం ధర్మయుక్తం పరం హితమ్, శరీరనిచయం జ్ఞాతుం బుద్ధిస్తు మమ జాయతే. ౧౯. మృతం శరీరం హి నృణాం సూక్ష్మమవ్యక్తతాం గతమ్, అచక్షుర్విషయం ప్రాప్తం కథం ధర్మోఽనుగచ్ఛతి. ౨౦. బృహస్పతిరువాచ:—పృథివీ వాయురాకాశ మాపో జ్యోతిర్మనోఽంతగః, బుద్ధిరాత్మా చ సహితా ధర్మం పశ్యంతి నిత్యదా. ౨౧. ప్రాణినామిహ సర్వేషాం సాక్షిభూతం దివానిశమ్, ఏతైశ్చ సహ ధర్మోఽపి తం జీవ మనుగచ్ఛతి. ౨౨. త్వగస్థిమాంసం శుక్రం చ శోణితం చ మహామతే, శరీరం వర్జయంత్యేతే జీవితేన వివర్జితమ్. ౨౩. తతో ధర్మసమాయుక్తః ప్రాప్నుతే జీవ ఏవహి, తతోఽస్య కర్మ పశ్యంతి శుభం వా యది వా శుభమ్. ౨౪. దేవతాః పంచభూతస్థాః కింభూయః శ్రోతుమిచ్ఛసి, తతో ధర్మసమాయుక్తః స జీవస్సుఖమేధతే. ౨౫. ఇహలోకే పరత్రైవ కిం భూయః కథయామి తే. ౨౬. యుధిష్ఠిర ఉవాచ:—తద్దర్శితం భగవతా యథా ధర్మోఽనుగచ్ఛతి, ఏతత్తు జ్ఞాతుమిచ్ఛామి కథం రేతః ప్రవర్తతే. ౨౭. బృహస్పతిరువాచ:—అన్నమశ్నంతి యద్దేవాః శరీరస్థా నరేశ్వర, పృథివీ వాయురాకాశ మాపోజ్యోతిర్మనస్తథా. ౨౮. తతస్తృప్తేషు రాజేంద్ర తేషు భూతేషు పంచసు, మనఃషష్ఠేషు శుద్ధాత్మన్ రేతస్సంపద్యతే మహత్. ౨౯. తతోగర్భస్సంభవతి శ్లేషాత్ స్త్రీపుంసయోర్నృప, ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం భూయః కిం శ్రోతుమిచ్ఛసి. ౩౦. యుధిష్ఠిరఉవాచ:—ఆఖ్యాతం మే భగవతా గర్భస్సంజాయతే యథా, యథా జాతస్తు పురుషః ప్రపద్యతి తదుచ్యతామ్. ౩౧. బృహస్పతిరువాచ:—ఆసన్నమాత్రః పురుషస్తైర్భూతైరభిభూయతే, విప్రయుక్తశ్చ తైర్భూతైః పునర్యాత్యపరాం గతిమ్. ౩౨. సర్వభూత సమాయుక్తః ప్రాప్నుతే జీవఏవహి, తతోఽస్యకర్మ పశ్యంతి శుభం వా యది

వాశుభమ్. ౩౩. దేవతాః పంచభూతస్థాః కిం భూయః శ్రోతుమిచ్ఛసి. ౩౪. యుధిష్ఠిర ఉవాచ:—త్వగస్థిమాంస ముత్సృజ్య తైశ్చ భూతై ర్వివర్జితః, జీవ స్స భగవన్ క్వ స్థః సుఖదుఃఖే సమశ్నుతే. ౩౫. బృహస్పతిరువాచ:—జీవః కర్మ సమాయుక్తః శీఘ్రం రేతస్త్వమాగతః, స్త్రీణాం పుష్పం సమాసాద్య సూతే కాలేన భారత. ౩౬. యమస్య పురుషైః క్లేశం యమస్య పురుషై ర్వధమ్. దుఃఖం సంసారచక్రం చ నరః క్లేశం స విందతి. ౩౭. ఇహ లోకే చ స ప్రాణీ జన్మప్రభృతి పార్థివ, స్వకృతం కర్మ వై భుంక్తే ధర్మస్య ఫలమాశ్రితః. ౩౮. యది ధర్మం యథాశక్తి జన్మప్రభృతి సేవతే, తత స్స పురుషో భూత్వా సేవతే నిత్యదా సుఖమ్. ౩౯. అథాంతరా తు ధర్మస్యాప్యధర్మముపసేవతే, సుఖం హ్యానంతరం, దుఃఖం స జీవోఽప్యధిగచ్ఛతి. ౪౦. అధర్మేణసమాయుక్తో యమస్య విషయం గతః, మహద్దుఃఖం సమాసాద్య తిర్యగ్యోనౌ ప్రజాయతే. ౪౧. కర్మణా యేన యేనేహ యస్యాం యోనౌ ప్రజాయతే, జీవో మోహసమాయుక్త స్తన్మే నిగదతః శృణు. ౪౨. యదేతదుచ్యతే శాస్త్రే సేతిహాసే చ ఛందసి, ఇహ స్థానాని పుణ్యాని దేవతుల్యాని భూపతేః. ౪౩. తిర్యగ్యోన్యతిరిక్తాని గతిమంతి చ సర్వశః, యమస్య సదనే దివ్యే బ్రహ్మలోకసమే గుణైః. ౪౪. కర్మభిర్నియతై ర్బద్ధో జంతుర్దుఃఖాన్యవాశ్నుతే, యేన యేన తు భావేన కర్మణా పురుషో గతిమ్. ౪౫. ప్రయాతి పరుషాం ఘోరాం తతో వక్ష్యామ్యతః పరమ్, అధీత్య చతురో వేదాన్ ద్విజో మోహ సమన్వితః. ౪౬. పతితాత్ ప్రతిగృహ్యాథ ఖరయోనౌ ప్రజాయతే, ఖరో జీవతి వర్షాణి దశపంచ చ భారత. ౪౭. ఖరో మృతో బలీవర్ద స్సప్తవర్షాణి జీవతి, బలీవర్దో మృతశ్చాపి జాయతే బ్రహ్మరాక్షసః. ౪౮. బ్రహ్మరక్షశ్చమాసాం స్త్రీం స్తతో జాయేత బ్రాహ్మణః, పతితం యాజయిత్వా తు కృమియోనౌ ప్రజాయతే. ౪౯. తత్ర జీవతి వర్షాణి దశపంచ చ భారత, కృమిభావాద్విముక్తస్తు తతో జాయతి గర్దభః. ౫౦. గర్దభః పంచవర్షాణి పంచవర్షాణి సూకరః, కుక్కుటః పంచవర్షాణి పంచవర్షాణి జంబుకః. ౫౧. శ్వా వర్షమేకం భవతి తతో జాయేత మానవః, ఉపాధ్యాయస్య యః పాపం శిష్యః కుర్యాదబుద్ధిమాన్. ౫౨. స జీవ ఇహ సంసారాం స్త్రీనాప్నోతి నసంశయః, వృకో భవతి రాజేంద్ర తతః క్రవ్యాత్తతః ఖరః. ౫౩. తతః ప్రేతః పరిక్లిష్టః పశ్చాజ్జాయతి బ్రాహ్మణః, మనసాపి గురోర్భార్యాం యశ్శిష్యో యాతి పాపకృత్. ౫౪. స ఉగ్రాన్ ప్రైతి సంసారానధర్మేణేహ చేతసా, శ్వయోనౌ తు సంభూత స్త్రీణి వర్షాణి జీవతి.

౫౫. తత్రాపి నిధనం ప్రాప్తః కృమియోనౌ ప్రజాయతే, కృమిభావమనుప్రాప్తో వర్షమేకం తు జీవతి. ౫౬. తతస్తు నిధనం ప్రాప్తో బ్రహ్మయోనౌ ప్రజాయతే, యది పుత్రసమం శిష్యం గురుర్హన్యాదకారణే. ౫౭. ఆత్మనః కామకారేణ సోఽపి హింస్రః ప్రజాయతే, పితరం మాతరం చైవ యస్తు పుత్రోఽవమన్యతే. ౫౮. సోఽపి రాజన్ మృతో జంతుః పూర్వం జాయేత గర్దభః, గర్దభత్వం తు సంప్రాప్య దశవర్షాణి జీవతి. ౫౯. సంవత్సరం తు కుంభీర స్తతో జాయేత మానవః, పుత్రస్య మాతా పితరౌ యస్య రుష్టావుభావపి. ౬౦. గుర్వపధ్యానతస్సోఽపి మృతో జాయతి గర్దభః, ఖరో జీవతి మాసాంస్తు దశ శ్వా చ చతుర్దశ. ౬౧. బిడాల స్సప్తమాసాం స్తు తతో జాయేత మానవః, మాతా పితరావాక్రుశ్య శారికా సంప్రజాయతే. ౬౨. తాడయిత్వా తు తావేవ జాయతే కచ్ఛపో నృప, కచ్ఛపో దశవర్షాణి త్రీణి వర్షాణి శల్యకః ౬౩. వ్యాళో భూత్వా చ షణ్మాసాం స్తతో జాయేత మానుషః, భర్తృపిండముపాశ్నన్ యో రాజద్విష్టాని సేవతే. ౬౪. సోఽపి మోహసమాపన్నో మృతో జాయేత వానరః, వానరో దశ వర్షాణి పంచవర్షాణి మూషికః. ౬౫. శ్వాఽథ భూత్వా తేషణ్మాసాం స్తతో జాయేత మానుషః, న్యాసాపహర్తా తు నరో యమస్య విషయం గతః. ౬౬. సంసారాణాం శతం గత్వా కృమియోనౌ ప్రజాయతే, తత్ర జీవతి వర్షాణి దశపంచ చ భారత. ౬౭. దుష్కృతస్య క్షయం కృత్వా తతో జాయేత మానుషః, అసూయకో నరశ్చాపి మృతో జాయతి శార్ఙ్గకః. ౬౮. విశ్వాసహర్తా చ నరో మీనో జాయతి దుర్మతిః, భూత్వా మీనోఽష్టవర్షాణి మృగో జాయేత భారత. ౬౯. మృగస్తు చతురో మాసాం స్తతః ఛాగః ప్రజాయతే, ఛాగస్తు నిధనం ప్రాప్య పూర్ణే సంవత్సరే తతః. ౭౦. కీటః ప్రజాయతే జంతు స్తతో జాయేత మానుషః, ధాన్యాన్ యవాం స్తిలాన్ మాషాన్ కుళుత్థాన్ సర్షపాంశ్చణాన్. ౭౧. కలాయా నథ ముద్గాంశ్చ గోధూమానతసీ స్తథా, సస్యస్యాన్యస్య హర్తా చ మోహాజ్జంతురచేతనః. ౭౨. స జాయతే మహారాజ మూషికో నిరపత్రపః, తతః ప్రేత్య మహారాజ మృతో జాయేత సూకరః. ౭౩. సూకరో జాతమాత్రస్తు రోగేణ మ్రియతే నృప, శ్వా తతో జాయతే మూఢః కర్మణా తేన పార్థివ. ౭౪. భూత్వా శ్వా పంచ వర్షాణి తతో జాయేత మానవః, పరదారాభిమర్శం తు కృత్వా జాయేత వై వృకః. ౭౫. శ్వా సృగాల స్తతో గృధ్రో వ్యాళః కంకో బక స్తథా, భ్రాతుర్భార్యాం తు పాపాత్మా యో ధర్షయతి మోహితః. ౭౬. పుంస్కోకిలత్వమాప్నోతి సోఽపి సంవత్సరం నృప, ఖస

భార్యాం గురోర్భార్యాం రాజభార్యాం తథైవచ. ౨౭. ప్రధర్షయిత్వా కామాద్యో మృతో జాయతి సూకరః, సూకరః పంచవర్షాణి దశవర్షాణి వై వృకః. ౨౮. బిడాలః పంచవర్షాణి దశవర్షాణి కుక్కుటః, పిపీలికా తు మాసాం స్త్రీన్ కీటస్స్యాన్మాసమేవ తు. ౨౯. ఏతానాసాద్య సంసారాన్ కృమియోనౌ ప్రజాయతే, తత్ర జీవతి మాసాంస్తు కృమియోనౌ చతుర్దశ. ౩౦. తతోఽధర్మక్షయం కృత్వా పునర్జాయతి మానవః, ఉపస్థితే వివాహే తు యజ్ఞే దానేఽథవా విభో. ౩౧. మోహాత్కరోతి యో విఘ్నం స మృతో జాయతే కృమిః, కృమిర్జీవతి వర్షాణి దశపంచ చ భారత. ౩౨. అధర్మస్య క్షయం కృత్వా పునర్జాయతి మానవః, పూర్వం దత్త్వా తు యః కన్యాం ద్వితీయే దాతుమిచ్ఛతి. ౩౩. సోఽపి రాజన్ మృతో జంతుః కృమియోనౌ ప్రజాయతే, తత్ర జీవతి వర్షాణి త్రయోదశ యుధిష్ఠిర. ౩౪. అధర్మసంక్షయే యుక్తస్తతో జాయతి మానుషః, దేవకార్యమకృత్వా తు పితృకార్యమథాపి వా. ౩౫. అనిర్వాప్య సమశ్నన్వై మృతో జాయతి వాయసః, వాయసః శతవర్షాణి తతో జాయతి కుక్కుటః. ౩౬. జాయతే వ్యాళకశ్చాపి మాసం తస్మాత్తు మానుషః, జ్యేష్ఠం పితృసమం చాపి భ్రాతరం యోఽవమన్యతే. ౩౭. సోఽపి మృత్యుముపాగమ్య క్రౌంచయోనౌ ప్రజాయతే, క్రౌంచో జీవతి మాసాంస్తు దశద్వౌ సప్త పంచ చ. ౩౮. తతో నిధనమాపన్నో మానుషత్వముపాశ్నుతే, వృషలో బ్రాహ్మణీం గత్వా కృమియోనౌ ప్రజాయతే. ౩౯. తతస్సంప్రాప్య నిధనం జాయతే సూకరః పునః, సూకరో జాతమాత్రస్తు రోగేణ మ్రియతే నృప. ౪౦. శ్వా తతో జాయతే మూఢః కర్మణా తేన పార్థివ, శ్వా భూత్వా కృతకర్మాసౌ జాయతే మానుషస్తతః. ౪౧. తత్రాపత్యం సముత్పాద్య మృతో జాయేత మూషికః, కృతఘ్నస్తు మృతో రాజన్ యమస్య విషయం గతః ౪౨. యమస్య పురుషైః క్రుద్ధైర్వధం ప్రాప్నోతి దారుణమ్, దండం సముద్గరం శూలమగ్నికుంభం చ దారుణమ్. ౪౩. అసిపత్రవనం ఘోరం వాలుకం కూటశాల్మలీమ్, ఏతాశ్చాన్యాశ్చ బహ్వీశ్చ యమస్య విషయం గతః. ౪౪. యాతనాః ప్రాప్య తత్రోగ్రాస్తతో వధ్యతి భారత, తతో హతః కృతఘ్నస్స తత్రోగ్రైర్భరతర్షభ. ౪౫. సంసారచక్రమాసాద్య కృమియోనౌ ప్రజాయతే, కృమిర్భవతి వర్షాణి దశపంచ చ భారత. ౪౬. తతో గర్భం సమాసాద్య తత్రైవ మ్రియతే శిశుః, తతో గర్భశతైర్జంతుర్బహుభిస్సంప్రపద్యతే. ౪౭. సంసారాంశ్చ బహూన్ గత్వా తతస్తిర్యక్ప్రజాయతే, తతో దుఃఖమనుప్రాప్య బహువర్ష గణా

సిహా. ౯౮. స పునర్భవ సంయుక్త స్తతః కూర్మః ప్రజాయతే, దధి హృత్వా బకశ్చాపి ప్లవో మత్స్యానసంస్కృతాన్. ౯౯. చోరయిత్వా తు దుర్బుద్ధి ర్మధుదంశః ప్రజాయతే, ఫలం వా మూలకం హృత్వా౽పూపం వా పిపీలికాః. ౧౦౦. చోరయిత్వా తు నిష్పావం జాయతే హాలగోలకః, పాయసం చోరయిత్వా తు తిత్తిరిత్వ మవాప్నుతే. ౧౦౧. హృత్వా పిష్టమయం పూపం కుంభోలూకః ప్రజాయతే, అయో హృత్వా తు దుర్బుద్ధి ర్వాయసో జాయతే నరః. ౧౦౨. కాంస్యం హృత్వా తు దుర్బుద్ధి ర్హారీతో జాయతే నరః, రాజతం భాజనం హృత్వా కపోతస్సం ప్రజాయతే. ౧౦౩. హృత్వాతు కాంచనంభాండంకృమియోనౌ ప్రజాయతే, పత్రోర్ణం చోరయిత్వా తు కృకలత్వంనియచ్ఛతి. ౧౦౪. కౌశికం తు తతో హృత్వా నరో జాయతి వర్తకః, అంశుకం చోరయిత్వా తు శుకో జాయతి మానవః. ౧౦౫. చోరయిత్వా దుకూలం తు మృతో హంసః ప్రజాయతే, క్రౌంచః కార్పాసికం హృత్వా మృతో జాయతి మానవః. ౧౦౬. చోరయిత్వా నరః పట్టం త్వావికంచైవ భారత, క్షౌమం చ వస్త్రమాదాయ శశో జంతుః ప్రజాయతే. ౧౦౭. వర్ణాన్ హృత్వా తు పురుషో మృతో జాయతి బర్హిణః, హృత్వా రక్తాని వస్త్రాణి జాయతే జీవజీవకః. ౧౦౮. వర్ణకాదీం స్తథా గంధాం శ్చోరయిత్వే హ మానవః, చుచుందరిత్వ మాప్నోతి రాజన్ లోభపరాయణః. ౧౦౯. తత్ర జీవతి వర్షాణి తతో దశ చ పంచ చ, అధర్మస్య క్షయం కృత్వా తతో జాయతి మానవః. ౧౧౦. చోరయిత్వా పయశ్చాపి బలాకా సంప్రజాయతే, యస్తు చోరయతే తైలం నరో మోహసమన్వితః. ౧౧౧. సో౽పి రాజన్మృతో జంతు స్తైలపాయీ ప్రజాయతే, అశస్త్రం పురుషం హృత్వా సశస్త్రః పురుషాధమః. ౧౧౨. అర్థార్థ్యయది వా వైరీ సమ్మృతో జాయతే ఖరః, ఖరో జీవతి వర్షే ద్వే తతః శస్త్రేణ వధ్యతే. ౧౧౩. సమృతో మృగయోనౌ తు నిత్యోద్విగ్నో౽భిజాయతే, మృగో వధ్యతి శస్త్రేణ గతే సంవత్సరేతు సః. ౧౧౪. హతో మృగ స్తతో మీన స్సో౽పి జాలేన బధ్యతే, మాసే చతుర్థే సంప్రాప్తే శ్వాపద స్సంప్రజాయతే. ౧౧౫. శ్వాపదో దశవర్షాణి ద్వీపీ వర్షాణి పంచ చ, తతస్తు నిధనం ప్రాప్తః కాలపర్యాయచోదితః. ౧౧౬. అధర్మస్య క్షయం కృత్వా తతో జాయతి మానుషః, స్త్రియం హత్వా తు దుర్బుద్ధి ర్యమస్య విషయం గతః. ౧౧౭. బహూన్క్లేశాన్ సమాసాద్య సంసారాంశ్చైవ వింశతిమ్, తతః పశ్చాన్మహారాజ కృమియోనౌ ప్రజాయతే. ౧౧౮. కృమిర్వింశతి వర్షాణి భూత్వా జాయతి మానుషః, భోజనం చోర

యిత్వా తు మక్షికా జాయతే నరః. ౧౧౯. మక్షికాసంఘవశగో బహూన్
మాసాన్ భవత్యుత, తతః పాపక్షయం కృత్వా మానుషత్వ మవాప్నుతే. ౧౨౦.
ధాన్యం హృత్వా తు పురుషో లోమశస్సంప్రజాయతే, తథా పిణ్యాకసంమిశ్ర
మశనం చోరయే న్నరః. ౧౨౧. స జాయతే బభ్రునిభో దారుణో మూషికో
మహాన్, దశన్వై మానుషం నిత్యం పాపాత్మా స ప్రజాయతే. ౧౨౨. ఘృతం
హృత్వా తు దుర్బుద్ధిః కాకమద్గుః ప్రజాయతే, మత్స్యమాంసమథో హృత్వా
కాకో జాయతి దుర్మతిః. ౧౨౩. లవణం చోరయిత్వా తు చిరికాకః ప్రజా
యతే, విశ్వాసేన తు నిక్షిప్తం యశ్చోరయతి మానవః. ౧౨౪. స గతాయు
ర్నరస్తాదృఙ్మత్స్యయోనౌ ప్రజాయతే, మత్స్యయోని మనుప్రాప్య మృతో
జాయతి మానుషః. ౧౨౫. మానుషత్వ మనుప్రాప్య క్షీణాయురుపపద్యతే,
పాపాని తు నరః కృత్వా తిర్యక్ జాయేత భారత. ౧౨౬. నచా
త్మనః ప్రమాణం తే ధర్మం జానంతి కించన, యే పాపాని నరాః కృత్వా
నిరస్యంతి వ్రతైస్సదా. ౧౨౭. సుఖదుఃఖసమాయుక్తా వ్యాధితాస్తే
భవంత్యుత, అసంవాసాః ప్రజాయంతే మ్లేచ్ఛా అపి నసంశయః. ౧౨౮. నరాః
పాపసమాచారా లోభమోహసమన్వితాః, వర్జయంతి చ పాపాని జన్మప్రభృతి
యే నరాః. ౧౨౯. అరోగా రూపవంతశ్చ ధనినశ్చ భవంత్యుత, స్త్రియోఽప్యేతేన
కల్పేన కృత్వా పాపమవాప్నుయుః. ౧౩౦. ఏతేషామేవ జంతూనాం భార్యా
త్వముపయాంతి తాః, పరస్వహరణే దోషా స్సర్వఏవ ప్రకీర్తితాః. ౧౩౧.
ఏతద్వై లేశమాత్రేణ కథితం తే మయాఽనఘ, అపరస్మిన్ కథాయోగే భూయః
శ్రోష్యసి భారత. ౧౩౨. ఏతన్మయా మహారాజ బ్రహ్మణోవదతః పురా, సురర్షీ
ణాం శ్రుతం మధ్యే పృష్టశ్చాపి యథాతథమ్. ౧౩౩. మయాపి తచ్చ కార్త్స్న్యేన
యథావదనువర్ణితమ్, ఏతచ్ఛ్రుత్వా మహారాజ ధర్మే కురు మనస్సదా. ౧౩౪.
ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత అనుశాసనికపర్వణి, ఏకాదశాధికశతతమోఽధ్యాయః.

అన్నదానకథనమ్.

యుధిష్ఠిర ఉవాచ:—అధర్మస్య గతిర్బ్రహ్మన్ కథితా మే త్వయాఽనఘ,
ధర్మస్య తు గతిం శ్రోతు మిచ్ఛామి వదతాం వర. ౧. కృత్వా పాపాని కర్మాణి
కథం యాంతి శుభాం గతిం, కర్మణా చ కృతేనేహ కేన యాంతి శుభాం గతిమ్.
౨. బృహస్పతిరువాచ:—కృత్వా పాపాని కర్మాణి అధర్మవశమాగతః, మనసా
విపరీతేన నిరయం ప్రతిపద్యతే ౩. మోహాదధర్మం యః కృత్వా పునః సమనుతప్యతే,

మనస్సమాధిసంయుక్తో న ససేవేత దుష్కృతమ్. ౪. యథాయథా మనస్తస్య
దుష్కృతం కర్మ గర్హతే, తథాతథా శరీరేషు తేనాధర్మేణ ముచ్యతే. ౫. యదివ్యా
హరతే రాజన్ విప్రాణాం ధర్మవాదినామ్, తతో ధర్మకృతాత్ క్షిప్రమపవాదా
త్ప్రముచ్యతే. ౬. యథాయథా నరస్సమ్యగధర్మమనుభాషతే, సమాహితేన
మనసా విముచ్యతి తథా తథా. ౭. భుజంగ ఇవ నిర్మోకాత్పూర్వభుక్తాత్ జరాన్వి
తాత్, దత్వా విప్రస్య దానాని వివిధాని సమాహితః ౮. మనస్సమాధిసంయుక్త
స్సుగతిం ప్రతిపద్యతే, ప్రదానాని తు వక్ష్యామి యాని దత్వా యుధిష్ఠిర. ౯.
నరః కృత్వాఽప్యకార్యాణి తతో ధర్మేణ యుజ్యతే, సర్వేషామేవ దానా
నామన్నం శ్రేష్ఠముదాహృతమ్. ౧౦. పూర్వమన్నం ప్రదాతవ్యమృజునా ధర్మ
మిచ్ఛతా, ప్రాణా హ్యన్నం మనుష్యాణాం తస్మాజ్జంతుశ్చ జాయతే. ౧౧. అన్నే
ప్రతిష్ఠితా లోకా స్తస్మాదన్నం ప్రశస్యతే, అన్నమేవ ప్రశంసంతి దేవర్షిపితృ
మానవాః. ౧౨. అన్నస్య హి ప్రదానేన రంతిదేవో దివం గతః, న్యాయలబ్ధం
ప్రదాతవ్యం ద్విజాతిభ్యోఽన్నముత్తమమ్. ౧౩. స్వాధ్యాయసముపేతేభ్యః ప్రహృ
ష్టేనాంతరాత్మనా, యస్య హ్యన్నముపాశ్నంతి బ్రాహ్మణానాం శతం దశ. ౧౪.
హృష్టేన మనసా దత్తం నసతిర్యగ్గతిర్భవేత్, బ్రాహ్మణానాం సహస్రాణి దశభోజ్య
నరర్షభ. ౧౫. నరోఽధర్మాత్ప్రముచ్యేత యోగేష్వభిరతస్సదా, భైక్ష్యేణాన్నం
సమాహృత్య దద్యాదన్నం ద్విజేషు వై. ౧౬. స్వాధ్యాయనిరతే విప్రే దత్వేహ
సుఖమేధతే. అహింసన్ బ్రాహ్మణస్వాని న్యాయేన పరిపాల్య చ. ౧౭. క్షత్రియ
స్తరసా ప్రాప్తమన్నం యో వై నియచ్ఛతి, ద్విజేభ్యో వేదవృద్ధేభ్యః ప్రయతస్సుసమా
హితః. ౧౮. తేనాపోహతి ధర్మాత్మన్ దుష్కృతం కర్మ పాండవ, షడ్భాగపరిశుద్ధం
చ కృషేర్భాగముపార్జితమ్. ౧౯. వైశ్యో దదద్ద్విజాతిభ్యః పాపేభ్యః పరిము
చ్యతే, అవాప్య ప్రాణసందేహం కార్కశ్యేన సమార్జితమ్. ౨౦. అన్నం దత్వా
ద్విజాతిభ్యః శూద్రః పాపాత్ప్రముచ్యతే, ఔరసేన బలేనాన్నమర్జయిత్వాఽ
విహింసకః. ౨౧. యః ప్రయచ్ఛతి విప్రేభ్యో నసదుర్గాణి సేవతే, న్యాయేనైవాప్త
మన్నంతు నరో హర్షసమన్వితః. ౨౨. ద్విజేభ్యో వేదవృద్ధేభ్యో దత్వా పాపా
త్ప్రముచ్యతే, సతాం పంథానమావృత్య సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే. ౨౩. అన్న
మూర్జస్కరం లోకే దత్వోర్జస్వీ భవేన్నరః, దానవద్భిః కృతః పంథా యేన
యాంతి మనీషిణః. ౨౪, తేహి ప్రాణస్య దాతార స్తేభ్యో ధర్మస్సనాతనః, సర్వా
వస్థం మనుష్యేణ న్యాయేనాన్నముపార్జితమ్. ౨౫. కార్యం 'పాత్రగతం నిత్య

మన్నం హి పరమా గతిః, అన్నస్య హి ప్రదానేన నరో రౌద్రం న సేవతే. ౨౬.
తస్మాదన్నం ప్రదాతవ్యమన్యాయపరివర్జితమ్, యతేద్బ్రాహ్మణ పూర్వం హి భోక్తు
మన్నం గృహీ సదా. ౨౭. అవంధ్యం దివసం కుర్యా దన్నదానేన మానవః, భోజ
యిత్వా దశశతం నరో వేదవిదాం నృప. ౨౮. న్యాయవిద్ధర్మవిదుషామితిహాసవిదాం
తథా, న యాతి నరకం ఘోరం సంసారాంశ్చ న సేవతే. ౨౯. సర్వకామసమా
యుక్తః ప్రేత్య చాప్యశ్నుతే సుఖమ్,ఏవం ఖలు సమాయుక్తో రమతే విగతజ్వరః.
౩౦. రూపవాన్ కీర్తిమాంశ్చైవ ధనవాంశ్చోపపద్యతే, ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాత
మన్నదానఫలం మహత్, మూలమేతత్తు ధర్మాణాం ప్రదానానాం చ భారత. ౩౧.
ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి ద్వాదశాధికశతతమోఽధ్యాయః.

—— దానధర్మకథనమ్. ——

యుధిష్ఠిరఉవాచ:— అహింసా వైదికం కర్మ ధ్యానమింద్రియసంయమః,
తపోఽథ గురుశుశ్రూషా కిం శ్రేయః పురుషం ప్రతి. ౧. బృహస్పతిరువాచ:— సర్వా
ణ్యేతాని ధర్మ్యాణి పృథగ్ద్వారాణి సర్వశః, శృణు సంకీర్త్యమానాని షడేవ భరత
ర్షభ. ౨. హంత నిశ్శ్రేయసం జంతో రహం వక్ష్యామ్యనుత్తమమ్, అహింసా
పాశ్రయం ధర్మం యస్సాధయతి వై నరః, ౩. త్రీన్ దోషాన్ సర్వభూతేషు
నిధాయ పురుషస్సదా, కామక్రోధా చ సంయమ్య తతస్సిద్ధి మవాప్యతే. ౪.
అహింసకాని భూతాని దండేన వినిహంతి యః, ఆత్మనస్సుఖమిచ్ఛన్ స ప్రేత్యనైవ
సుఖీ భవేత్. ౫. ఆత్మోపమస్తు భూతేషు యో వై భవతి పూరుషః, న్యస్తదండో
జితక్రోధః సప్రేత్య సుఖమేధతే. ౬.సర్వభూతాత్మ భూతస్య సర్వభూతాని పశ్యతః,
దేవాశ్చ మార్గే ముహ్యంతి హ్యపదస్య పదైషిణః.౭. నతత్పరస్య సందధ్యా త్ప్రతి
కూలం యదాత్మనః, ఏష సంక్షేపతో ధర్మః కామాదన్యః ప్రవర్తతే.౮. ప్రత్యా
ఖ్యానే చదానే చ సుఖదుఃఖే ప్రియాప్రియే,ఆత్మౌపమ్యేన పురుషః ప్రమాణమధి
గచ్ఛతి. ౯. యథాపరః ప్రక్రమతే పరేషు యథాపరే ప్రక్రమంతేపరస్మిన్,
తథైవ తేషూపమా జీవలోకే యథా ధర్మో నిపుణేనోపదిష్టః. ౧౦. వైశంపాయన
ఉవాచ:— ఇత్యుక్త్వా తం సురగురుర్ధర్మరాజం యుధిష్ఠిరమ్, దివమాచక్రమే
ధీమాన్ పశ్యతామేవ నస్తదా. ౧౧.
అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, త్రయోదశాధికశతతమోఽధ్యాయః.

—— మాంసవర్జనకథనమ్. ——

వైశంపాయనఉవాచ:—తతో యుధిష్ఠిరో రాజా శరతల్పే పితామహమ్,

పురస్తేప మహాతేజాః పప్రచ్ఛ వదతాం వరః. ౧. యుధిష్ఠిరఉవాచ:—ఋషయో బ్రాహ్మణా దేవాః ప్రశంసంతి మహామతే, అహింసాలక్షణం ధర్మం వేదప్రామాణ్యదర్శనాత్. ౨. కర్మణా మనుజః కుర్వన్ హింసాం పార్థివ సత్తమ, వాచా చ మనసా చైవ కథం దుఃఖాత్ప్రముచ్యతే. ౩. భీష్మఉవాచ:—చతుర్విధేయం నిర్దిష్టా హ్యహింసా బ్రహ్మవాదిభిః, ఏకైకతోఽపి విభ్రష్టా నభవత్యరిసూదన. ౪. యథా సర్వశ్చతుష్పాదైః త్రిభిః పాదైర్న తిష్ఠతి, తథైవేయం మహీపాలకారణైః ప్రోచ్యతే త్రిభిః. ౫. యథా నాగపదేఽన్యాని పదానిపదగామినామ్, సర్వాణ్యేవాపిధీయంతే పదాజాతాని కౌంజరే. ౬. ఏవంలోకేష్వహింసా తు నిర్దిష్టా ధర్మతః పురా, కర్మణా లిప్యతే జంతుర్వాచా చ మనసాపి చ. ౭. పూర్వం తు మనసా త్యక్త్వా తథావాచాఽథ కర్మణా, న భక్షయతి యో మాంసం త్రివిధం సవిముచ్యతే. ౮. త్రికారణం సునిర్దిష్టం శ్రూయతే బ్రహ్మవాదిభిః, మనోవాచి తథాస్వాదే దోషా హ్యేషు ప్రతిష్ఠితాః. ౯. నభక్షయంత్యతో మాంసం తపోయుక్తా మనీషిణః, దోషాంస్తు భక్షణే రాజన్మాంసస్యేహ నిబోధ మే. ౧౦. పుత్రమాంసోపమం రాజన్ ఖాదతే యోఽవిచక్షణః, మాంసం మోహసమావిష్టః పురుషః సోఽధమః స్మృతః. ౧౧. పితృమాతృసమాయోగే పుత్రత్వం జాయతే తథా, హింసాం కృత్వాఽవశః పాపో భూయిష్ఠం జాయతే తథా. ౧౨. రసంచ ప్రతిజిహ్వాయా జ్ఞానం ప్రజ్ఞాయతే యథా, తథాశాస్త్రేషు నియతం రాగోహ్యాస్వాదితాద్భవేత్. ౧౩. సంస్కృతాః సంస్కృతాః పక్వా లవణా లవణాస్తథా, ప్రజాయంతే యథాభావాస్తథాచిత్తం నిరుధ్యతే. ౧౪. భేరీమృదంగశబ్దాంశ్చ తంత్రీశబ్దాంశ్చ పుష్కలాన్, నిషేవిష్యంతి వై మందా మాంసభక్షాః కథం నరాః. ౧౫. అచింతితమనిర్దిష్టమసంకల్పితమేవ చ, రసంగృధ్యాభిభూతా యే ప్రశంసంతి ఫలార్థినః. ౧౬. ప్రశంసా హ్యేవ మాంసస్య దోషకర్మఫలాన్వితాన్, జీవంతి హి పరిత్యజ్య బహవ స్సాధవో జనాః. ౧౭. స్వమాంసైః పరమాంసాని పరిపాల్య దివం గతాః, ఏవమేషా మహారాజ చతుర్భిః కారణైర్వృతా, అహింసాతవ నిర్దిష్టా సర్వధర్మానుసంహితా. ౧౮.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, చతుర్దశాధికశతతమోఽధ్యాయః.

మాంసభక్షణనిషేధకథనమ్.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—అహింసాపరమో ధర్మ ఇత్యుక్తం బహుశస్త్వయా, శ్రాద్ధేషు చ భవానాహ పితౄనామిషకాంక్షిణః. ౧. మాంసైర్బహువిధైః

ప్రోక్త స్త్వయా శ్రాద్ధవిధిః పురా, అహత్వా చ కుతో మాంసమేవమేత ద్విరుధ్యతే. ౨. జాతో నస్సంశయో ధర్మే మాంసస్య పరివర్జనే, దోషో భక్షయతః కస్స్యాత్కశ్చ భక్షయతో గుణః. ౩. హత్వా భక్షయతో వాపి పరేణాపి హతస్య వా, హన్యాద్వా యః పరస్యార్థే క్రీత్వా వా భక్షయేన్నరః. ౪. ఏతదిచ్ఛామి తత్త్వేన కథ్యమానం త్వయా నఘ, నిశ్చయేన చికీర్షామి ధర్మమేతం సనాతనమ్. ౫. కథమాయు రవాప్నోతి కథం భవతి సత్త్వవాన్, కథమవ్యంగతామేతి లక్షణ్యో జాయతే కథమ్. ౬. భీష్మ ఉవాచ:—మాంసస్యాభక్షణాద్రాజన్ యో ధర్మః కురునందన, తన్మే శృణు యథాతత్త్వం యథాస్య విధిరుత్తమః. ౭. రూపమవ్యంగతామాయుర్బుద్ధిం సత్త్వం బలం స్మృతిమ్, ప్రాప్తుకామై ర్నరై ర్హింసా వర్జితా వై మహాత్మభిః. ౮. ఋషీణామత్ర సంవాదో బహుశః కురునందన, బభూవ తేషాం తు మతం యత్తచ్ఛృణు యుధిష్ఠిర. ౯. యో యజేతాశ్వమేధేన మాసిమాసి యతవ్రతః, వర్జయేన్మధుమాంసం చ సమమేత ద్యుధిష్ఠిర.౧౦. సప్తర్షయో వాలఖిల్యా స్తథైవచ మరీచిపాః, అమాంసభక్షణం రాజన్ ప్రశంసంతి మనీషిణః. ౧౧. న భక్షయతి యో మాంసం నచ హన్యా న్న ఘాతయేత్, తన్మిత్రం సర్వభూతానాం మనుస్స్వాయంభువోఽబ్రవీత్. ౧౨. అధృష్య స్సర్వభూతానాం విశ్వాస్యస్సర్వజంతుషు సాధూనాం సంమతో నిత్యం భవేన్మాంసం వివర్జయన్. ౧౩. స్వమాంసం పరమాంసేన యో వర్ధయితుమిచ్ఛతి. నారదః ప్రాహ ధర్మాత్మా నియతం సోఽవసీదతి. ౧౪. దదాతి యజతే చాపి తపస్వీ చ భవత్యపి, మధుమాంసనివృత్త్యేతి ప్రాహ చైవం బృహస్పతిః. ౧౫. మాసి మాస్యశ్వమేధేన యో యజేత శతం సమాః,న ఖాదతి చ యో మాంసం సమమేతన్మతం మమ. ౧౬. సదా యజతి సత్రేణ సదా దానం ప్రయచ్ఛతి, సదా తపస్వీ భవతి మధుమాంస వివర్జనాత్. ౧౭. సర్వే వేదా న తత్కుర్యుః సర్వే యజ్ఞాశ్చ భారత, యో భక్షయిత్వా మాంసాని పశ్చాదపి నివర్తతే. ౧౮. దుష్కరం హి రసజ్ఞానే మాంసస్య పరివర్జనమ్, చర్తుం వ్రతమిదం పుణ్యం సర్వప్రాణ్యభయప్రదమ్. ౧౯. సర్వభూతేషు యో విద్వాన్ దదాత్యభయదక్షిణామ్, దాతా భవతి లోకే సప్రాణానాం నాత్ర సంశయః.౨౦. ఏతం వై పరమం ధర్మం ప్రశంసంతి మనీషిణః, ప్రాణా యథాత్మనోఽభీష్టా భూతానామపి తే తథా. ౨౧.ఆత్మౌపమ్యేన మంతవ్యం బుద్ధిమద్భిః కృతాత్మభిః, మృత్యుతో భయమస్తీతి విదుషాం భూతి మిచ్ఛతామ్. ౨౨. కింపునర్హన్యమానానాం తరసా జీవితార్థి

నామ్, అరోగాణామపాపానాం పాపైర్మాంసోపజీవిభిః. ౨౩. తస్మాద్విద్ధి మహారాజ
మాంసస్య పరివర్జనమ్, ధర్మస్యాయతనం శ్రేష్ఠం స్వర్గస్య చ సుఖస్య చ. ౨౪.
అహింసా పరమో ధర్మ స్తథాహింసా పరం తపః, అహింసా పరమం సత్యం
తతో ధర్మః ప్రవర్తతే. ౨౫. నహి మాంసం తృణాత్కాష్ఠా దుపలాద్వాపి జాయతే,
హత్వా జంతుం తతో మాంసం తస్మాద్దోషస్తు భక్షణే. ౨౬. స్వాహా స్వధామృత
భుజో దేవా స్సత్యార్జవప్రియాః, క్రవ్యాదాన్ రాక్షసాన్ విద్ధి జిహ్వారసపరాయ
ణాన్. ౨౭. కాంతారేష్వథ ఘోరేషు దుర్గేషు గహనేషు చ, రాత్రావహని
సంధ్యాసు చత్వరేషు సభాసు చ. ౨౮. ఉద్యతేషు చ శస్త్రేషు మృగవ్యాళభ
యేషు చ, అమాంసభక్షణే రాజన్ భయమన్యై ర్న గచ్ఛతి. ౨౯. శరణ్య
స్సర్వభూతానాం విశ్వాస్య స్సర్వజంతుషు, అనుద్వేగకరో లోకే నచాప్యుద్విజతే
సదా. ౩౦. యది చేత్ఖాదకో నస్యాత్ న తదా ఘాతకో భవేత్, ఘాతకః ఖాద
కార్థాయ యద్ఘాతయతి వై నరః. ౩౧. అభక్ష్యమేతదితి వై ఇతి హింసా ని
వర్తతే, ఖాదకార్థమతో హింసా మృగాదీనాం ప్రవర్తతే. ౩౨. యస్మాద్గ్రసతి చై
వాయు ర్హింసకానాం మహాద్యుతే, తస్మాద్వివర్జయేన్మాంసం య ఇచ్ఛేద్భూతి
మాత్మనః. ౩౩. త్రాతారం నాధిగచ్ఛంతి రౌద్రాః ప్రాణివిహింసకాః, ఉద్వేజ
నీయా భూతానాం యథా వ్యాళమృగా స్తథా. ౩౪. లోభాద్వా బుద్ధిమోహా
ద్వా బలవీర్యార్థమేవ చ, సంసర్గాద్వాథ పాపానాం అధర్మే రుచితా నృణామ్. ౩౫.
స్వమాంసం పరమాంసేన యో వర్ధయితు మిచ్ఛతి, ఉద్విగ్నవాసో వసతి యత్ర
తత్రాభిజాయతే ౩౬. ధన్యం యశస్యమాయుష్యం స్వర్గ్యం స్వస్త్యయనం
మహత్, మాంసస్యాభక్షణం ప్రాహు ర్నియతాః పరమర్షయః. ౩౭. ఇదం తు
ఖలు కౌంతేయ శ్రుతమాసీత్పురా మయా, మార్కండేయస్య వదతో యే దోషా
మాంసభక్షణే. ౩౮. యో వై ఖాదతి మాంసాని ప్రాణినాం జీవితైషిణామ్,
హతానాం వా మృతానాం వా యథా హంతా తథైవ సః. ౩౯. ధనేన
క్రయికో హంతి ఖాదకశ్చోపభోగతః, ఘాతకో వధబంధాభ్యామిత్యేష
త్రివిధో వధః. ౪౦. అఖాదన్ననుమోదంశ్చ భావదోషేణ మానవః, యోఽను
మోదతి హంతవ్యం సోఽపి దోషేణ లిప్యతే. ౪౧. అధృష్యస్సర్వభూతానా
మాయుష్మాన్నీరుజస్సుఖీ, భవత్యభక్షయన్మాంసం దయావాన్ ప్రాణినామిహ.
౪౨. హిరణ్యదానైర్గోదానై ర్భూమిదానైశ్చ సర్వశః, మాంసస్యాభక్షణే
ధర్మో విశిష్ట ఇతి నశ్శ్రుతిః. ౪౩. అప్రోక్షితం వృథా మాంసం విధిహీనం

న భక్షయేత్, భక్షయన్నిరయం యాతి నరో నాస్త్యత్ర సంశయః. ౪౪.
ప్రోక్షితాభ్యుక్షితం మాంసం తథా బ్రాహ్మణకామ్యయా, అల్పదోషమిదం జ్ఞేయం
విపరీతే తు లిప్యతే. ౪౫. ఖాదకస్య కృతే జంతూన్ యో హన్యాత్పురుషాధమః,
మహాదోషకరస్తత్ర ఘాతకో నతు ఖాదకః. ౪౬. ఇజ్యా యజ్ఞశ్రుతికృతై
ర్యో మార్గై రబుధోఽధమః, హన్యాజ్జంతుం మాంసగృధ్నుస్సవై నరకభాఙ్నరః.
౪౭. భక్షయిత్వాపి యో మాంసం పశ్చాదపి నివర్తతే, తస్యాపి సుమహాన్
ధర్మో యః పాపాద్వినివర్తతే. ౪౮. ఆహర్తా చానుమంతా చ విశస్తా
క్రయవిక్రయీ, సంస్కర్తా చోపభోక్తా చ ఘాతకాస్సర్వ ఏవ తే. ౪౯.
ఇదమన్యత్తు వక్ష్యామి ప్రమాణం విధినిర్మితమ్, పురాణమృషిభిర్జుష్టం దేవేషు పరి
నిష్ఠితమ్. ౫౦. ప్రవృత్తిలక్షణో ధర్మః ప్రజార్థిభిరుదాహృతః, యథోక్తం రాజ
శార్దూల నతు తన్మోక్షకాంక్షిణా. ౫౧. హవిర్యత్సంస్కృతం మంత్రైః ప్రోక్షితా
భ్యుక్షితం శుచి, వేదోక్తేన ప్రమాణేన పితౄణాం ప్రక్రియాసు చ. ౫౨. అతో
ఽన్యథా వృథా మాంసమభక్ష్యం మనురబ్రవీత్, అస్వర్గ్యమయశస్యం చ రక్షోవ
ద్భరతర్షభ. ౫౩. విధిహీనం నరః పూర్వం మాంసం రాజన్నభక్షయేత్, అప్రో
క్షితం వృథామాంసం విధిహీనం న భక్షయేత్. ౫౪. య ఇచ్ఛేత్పురుషోఽత్యంత
మాత్మానం నిరుపద్రవమ్, స వర్జయేత మాంసాని ప్రాణినామిహ సర్వశః. ౫౫.
శ్రూయతే హి పురాకల్పే నృణాం వ్రీహిమయః పశుః, యేనాయజంత యజ్వానః
పుణ్యలోకపరాయణాః. ౫౬. ఋషిభిస్సంశయం పృష్టో వసుశ్చేదిపతిః పురా,
అభక్ష్యమితి మాంసం యః ప్రాహ భక్ష్యమితి ప్రభో. ౫౭. ఆకాశాదవనిం ప్రాప్త
స్తతస్స పృథివీపతిః, ఏతదేవ పునశ్చోక్త్వా వివేశ ధరణీతలమ్. ౫౮. ప్రజానాం
హితకామేన త్వగస్త్యేన మహాత్మనా, ఆరణ్యాస్సర్వదైవత్యాః ప్రోక్షితాస్తపసా
మృగాః. ౫౯. క్రియా హ్యేవం న హీయంతే పితృదైవతసంశ్రితాః, ప్రీయంతే
పితరశ్చైవ న్యాయతో మాంసతర్పితాః. ౬౦. ఇదం తు శృణు రాజేంద్ర కీర్త్య
మానం మయానఘ, అభక్షణే సర్వసుఖం మాంసస్య మనుజాధిప. ౬౧. యస్తు
వర్షశతం పూర్ణం తపస్తప్యేత్సుదారుణమ్, యశ్చైవ వర్జయేన్మాంసం సమ
మేతన్మతం మమ. ౬౨. కౌముదే తు విశేషేణ శుక్లపక్షే నరాధిప, వర్జయేన్మధు
మాంసాని ధర్మో హ్యత్ర విధీయతే. ౬౩. చతురో వార్షికాన్ మాసాన్ యో మాం
సం పరివర్జయేత్, చత్వారి భద్రాణ్యాప్నోతి కీర్తిమాయుర్యశో బలం. ౬౪. అథవా
మాసమేకం వై సర్వమాంసాన్యభక్షయన్, అతీత్య సర్వదుఃఖాని సుఖం జీవేన్నిరా

ముయః ౬౫. వర్జయంతి హి మాంసాని మాసశః పక్షశోఽపి వా, తేషాం హింసాని వృత్తానాం బ్రహ్మలోకే విధీయతే. ౬౬. మాంసం తు కౌముదం పక్షం వర్జితం పార్థ రాజభిః, సర్వభూతాత్మభూతస్థై ర్విదితార్థపరావరైః. ౬౭. నాభాగేనాంబరీషేణ గయేన చ మహాత్మనా, ఆయునాథానరణ్యేన దిలీపరఘుపూరుభిః. ౬౮. కార్త వీర్యానురుద్ధాభ్యాం నహుషేణ యయాతినా, నృగేణ విష్వక్సేనేన తథైవ శశ బిందునా. ౬౯. యువనాశ్వేన చ తథా శిబినౌశీనరేణ చ, ముచుకుందేన మాంధాత్రా హరిశ్చంద్రేణ వా విభో. ౭౦. సత్యం వదత మాఽసత్యం సత్యం ధర్మస్సనాతనః, హరిశ్చంద్ర శ్చరతి వై దివి సత్యేన చంద్రవత్. ౭౧. శ్యేనచిత్రేణ రాజేంద్ర సోమకేన వృకేణ చ, రైవతే రంతిదేవేన వసునా సృంజయేన చ. ౭౨. ఏతై శ్చాన్యై శ్చ రాజేంద్ర కృపేణ భరతేన చ, దుష్యంతేన కరూషేణ రామాలర్క నలై స్తథా. ౭౩. విరూపాశ్వేన నిమినా జనకేన చ ధీమతా, ఐళేన పృథునా చైవ వీరసేనేన చైవహ. ౭౪. ఇక్ష్వాకుణా శంభునా చ శ్వేతేన సగరేణ చ, అజేన ధుంధునా చైవ తథైవ చ సుబాహునా. ౭౫. హర్యశ్వేన చ రాజేంద్ర క్షుపేణ భరతేన చ, ఏతై శ్చాన్యై శ్చ రాజేంద్ర పురా మాంసం న భక్షితమ్. ౭౬. శారదం కౌముదం మాంసం తత స్తే స్వర్గమాప్నువన్, బ్రహ్మలోకే చ తిష్ఠంతి జ్వలమానా శ్శ్రియా వృతాః, ౭౭. ఉపాస్యమానా గంధర్వైః స్త్రీసహస్రసమన్వితాః, తదేతదుత్తమం ధర్మ మహింసా ధర్మలక్షణమ్. ౭౮. యే చరంతి మహాత్మానో నాకపృష్ఠే వసంతి తే, మధుమాంసం చ యే నిత్యం వర్జయంతీహ ధార్మికాః. ౭౯. జన్మప్రభృతిమద్యం చ సర్వే తే మునయః స్మృతాః, ఇమం ధర్మ మమాంసాదం యశ్చరేచ్ఛ్రావయీత వా. ౮౦. అపిచే త్సుదురాచారో న జాతు నిరయం వ్రజేత్, పఠేద్వా య ఇదం రాజన్ శృణుయాద్వాప్యభీక్ష్ణశః. ౮౧. అమాంసభక్షణవిధిం పవిత్రమృషిపూజితమ్, విముక్త స్సర్వపాపేభ్యః సర్వకామై ర్మహీయతే. ౮౨. విశిష్టతాం జ్ఞాతిషు చ లభతే నాత్ర సంశయః, ఆపన్న శ్చాపదో ముచ్యేద్బద్ధో ముచ్యేత బంధనాత్. ౮౩. ముచ్యేత్తథాఽఽతురో రోగాద్దుఃఖా న్ముచ్యేత దుఃఖితః, తిర్యగ్యోనిం న గచ్ఛేచ్చ రూపవాం శ్చ భవే న్నరః. ౮౪. బుద్ధిమాన్ వై కురుశ్రేష్ఠ ప్రాప్నుయాచ్చ మహద్యశః, ఏత త్తే కథితం రాజ న్మాంసస్య పరివర్జనే. ౮౫. ప్రవృత్తౌ చ నివృత్తౌ చ విధాన మృషినిర్మితమ్. ౮౬.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, పంచదశాధికశతతమోఽధ్యాయః.

అహింసాఫలకథనమ్.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—ఇమే వై మానవా లోకే నృశంసా మాంసగృద్ధినః, విసృజ్య వివిధాన్ భక్ష్యాన్ మహారక్షోగణా ఇవ. ౧. అపూపాన్ వివిధాకారాన్ శాకాని వివిధాని చ, ఖాండవాన్ రసయోగాన్న తథేచ్ఛంతి యథామిషమ్. ౨. తత్ర మే బుద్ధిరత్రైవ విమర్శే పరిముహ్యతి, నమన్యే రసతః కించి న్మాంసతోఽస్తీతి కించన. ౩. తదిచ్ఛామి గుణాన్ శ్రోతుం మాంసస్యాభక్షణే ప్రభో, భక్షణే చైవ యే దోషాస్తాంశ్చైవ భరతర్షభ. ౪. సర్వం తత్త్వేన ధర్మజ్ఞ యథావదిహ ధర్మతః. కిం వా భక్ష్యమభక్ష్యం వా సర్వమేతద్వదస్వ మే. ౫. యథైతద్యాదృశంచైవ గుణాయే చాస్య వర్జనే, దోషా భక్షయతో యేఽపి తన్మే బ్రూహి పితామహ. ౬. భీష్మఉవాచ:—ఏవమేతన్మహాబాహో యథావదసి భారత, న మాంసాత్పరమం కించిద్రసతో విద్యతే భువి. ౭. క్షతక్షీణాభితప్తానాం గ్రామ్యధర్మరతాత్మనామ్, అధ్వనా కర్శితానాం చ న మాంసాద్విద్యతే పరమ్. ౮. సద్యో వర్ధయతి ప్రాణాన్ పుష్టిమగ్ర్యాం దదాతి చ, న భక్ష్యోఽభ్యధికః కశ్చి న్మాంసాదస్తి పరంతప. ౯. వివర్జితే తు బహవో గుణాః కౌరవనందన, యే భవంతి మనుష్యాణాం తన్మే నిగదతః శృణు. ౧౦. స్వమాంసం పరమాంసేన యోవర్ధయితుమిచ్ఛతి, నాస్తి క్షుద్రతరస్తస్మాత్సనృశంసతరో నరః. ౧౧. నహి ప్రాణాత్ ప్రియతరం లోకే కించన విద్యతే, తస్మాద్దయాం నరః కుర్యా ద్యథాత్మని తథా పరే. ౧౨. శుక్రాచ్చ తాత సంభూతిర్మాంసస్యేహ న సంశయః, భక్షణే తు మహాన్ దోషో నివృత్త్యా పుణ్యముచ్యతే. ౧౩. విధినా వేదదృష్టేన తద్భుక్త్వేహ నదుష్యతి, యజ్ఞార్థే పశవస్సృష్టా ఇత్యపి శ్రూయతే శ్రుతిః. ౧౪. అతోఽన్యథా ప్రవృత్తానాం రాక్షసో విధిరుచ్యతే, క్షత్రియాణాం చ యో దృష్టో విధిస్తమపి మే శృణు. ౧౫. వీర్యేణోపార్జితం మాంసం యథా భుంజన్నదుష్యతి, ఆరణ్యాస్సర్వదైవత్యాః స్సర్వశః ప్రోక్షితా మృగాః. ౧౬. అగస్త్యేన పురా రాజన్ మృగయా యేన పూజ్యతే, నాత్మానముపరిత్యజ్య మృగయా నామ విద్యతే. ౧౭. సమతాముపసంగమ్య భూతం హన్యతి హంతివా అతో రాజర్షయస్సర్వే మృగయాం యాంతి భారవ. ౧౮. నహి లిప్యంతి పాపేన నచైతత్పాతకం విదుః, నహ్యతస్సదృశం కించిదిహ లోకే పరత్ర చ. ౧౯. యత్సర్వేష్విహ భూతేషు దయా కౌరవనందన,న భయం విద్యతే జాతు నరస్యేహ దయావతః. ౨౦. దయావతామిమే లోకాః పరేచాపి తపస్వినాం, అహింసా

లక్షణో ధర్మ ఇతి ధర్మవిదో విదుః. ౨౧. యదహింసాత్మకం కర్మ తత్కుర్యా దాత్మవాన్నరః, పితృదైవతయజ్ఞేషు ప్రోక్షితం హవిరుచ్యతే. ౨౨. అభయం సర్వభూతేభ్యో యో దదాతి దయాపరః, అభయం సర్వభూతాని దదతీత్యనుశుశ్రుమ. ౨౩. క్షతంచ స్ఖలితం చైవ పతితం క్లిష్టమాహతమ్, సర్వభూతాని రక్షంతి సమేషు విషమేషు చ. ౨౪. నైనం వ్యాళమృగా ఘ్నంతి న పిశాచా న రాక్షసాః, ముచ్యతే భయకాలేషు మోక్షయేద్యోభయే పరాన్. ౨౫. ప్రాణదానాత్పరం దానం న భూతం నభవిష్యతి, నహ్యాత్మనః ప్రియతరం కించిదస్తీహ నిశ్చితమ్. ౨౬. అనిష్టం సర్వభూతానాం మరణం నామ భారత, మృత్యుకాలే హి భూతానాం సద్యో జాయేత వేపథుః. ౨౭. వ్యాధిజన్మజరాదుఃఖై ర్నిత్యం సంసారసాగరే, జంతవః పరివర్తంతే మరణాదుద్విజంతి చ. ౨౮. గర్భవాసేషు పచ్యంతే క్షారామ్లకటుకై రసైః, మూత్రశ్లేష్మపురీషాణాం పరుషై ర్భృశ దారుణైః. ౨౯. జాతాశ్చాప్యవసా స్తత్ర ఛిద్యమానాః పునః పునః, పాచ్యమానాశ్చ పచ్యంతే వివశా మాంసగృద్ధినః. ౩౦. కుంభీపాకేషు పచ్యంతే తాం తాం యోనిముపాగతాః, ఆక్రమ్య మార్యమాణాశ్చ భ్రామ్యంతేవై పునఃపునః. ౩౧. నాత్మనోఽస్తి ప్రియతమః పృథివీమనుసృత్య హ, తస్మాత్ప్రాణిషు సర్వేషు దయావానాత్మవాన్ భవేత్. ౩౨. సర్వమాంసాని యో రాజన్ యావజ్జీవం న భక్షయేత్, స్వర్గే స విపులం స్థానం ప్రాప్నుయాన్నాత్ర సంశయః. ౩౩. యే భక్షయంతి మాంసాని భూతానాం జీవితైషిణామ్, భక్ష్యంతే తేఽపి భూతైస్తైరితి మే నాత్ర సంశయః. ౩౪. మాంసం భక్షయతే యస్మా ద్భక్షయిష్యే తమప్యహమ్, ఏత న్మాంసస్య మాంసత్వమనుబుధ్యస్వ భారత. ౩౫. ఘాతకో వధ్యతే నిత్యం తతో వధ్యేత భక్షితా, ఆక్రోష్టా క్రుధ్యతే రాజన్ ద్వేష్టా ద్వేష్యత్వ మాప్నుయాత్. ౩౬. యేన యేన శరీరేణ యద్యత్కర్మ కరోతి యః, తేన తేన శరీరేణ తత్తత్ఫలముపాశ్నుతే. ౩౭. అహింసా పరమో ధర్మ స్తథాఽహింసా పరో దమః, అహింసా పరమం దానమహింసా పరమం తపః. ౩౮. అహింసా పరమో యజ్ఞ స్త్వహింసాపరమం బలమ్, అహింసా పరమం మిత్రమహింసా పరమం సుఖమ్. ౩౯. అహింసా పరమం సత్య మ హింసా పరమం శ్రుతమ్, సర్వయజ్ఞేషు వా దానం సర్వతీర్థేషు చాప్లుతమ్. ౪౦. సర్వదానఫలం చాపి నైతత్తుల్యమహింసయా, అహింస్రస్య తపోఽక్షయ్య మహింస్రో యజతే సదా. ౪౧. అహింస్రస్సర్వభూతానాం యథా

మాతా యథా పితా, ఏతత్ఫలమహింసాయా భూయశ్చ కురుపుంగవ. నహి శక్యా గుణావక్తుమపి వర్షశతైరపి. ౪౨.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, షోడశాధికశతతమోఽధ్యాయః.

కీటోపాఖ్యానమ్.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—అకామాశ్చ సకామాశ్చ యే హతాః స్మ మహామృధే, కాం గతిం ప్రతిపద్యంతే తన్మే బ్రూహి పితామహ. ౧. దుఃఖం ప్రాణపరిత్యాగః పురుషాణాం మహామృధే, జానాసి త్వం మహాప్రాజ్ఞ ప్రాణత్యాగం సుదుష్కరమ్. ౨. సమృద్ధే వాఽసమృద్ధే వా శుభే వా యది వాఽశుభే, కారణం తత్ర మే బ్రూహి సర్వజ్ఞో హ్యసి మే మతః. ౩. భీష్మఉవాచ:—సమృద్ధే వాఽసమృద్ధే వా శుభే వా యది వాఽశుభే,సంసారేఽస్మిన్ సమాయాతాః ప్రాణినః పృథివీపతే. ౪. నిరతా యేన భావేన తత్ర మే శృణు కారణమ్, సమ్యక్చాయమనుప్రశ్నస్త్వయోక్తస్తు యుధిష్ఠిర. ౫. అత్ర తే వర్తయిష్యామి పురా వృత్తమిదం నృప, ద్వైపాయనస్య సంవాదం కీటస్యచ యుధిష్ఠిర. ౬. బ్రహ్మభూతశ్చరన్ విప్రః కృష్ణద్వైపాయనః పురా, దదర్శ కీటం ధావంతం శీఘ్రం శకటవర్త్మని. ౭. గతిజ్ఞస్సర్వభూతానాం భాషాజ్ఞశ్చ శరీరిణామ్, సర్వజ్ఞస్స తదా దృష్ట్వా కీటం వచనమబ్రవీత్. ౮. వ్యాసఉవాచ:—కీటసంత్రస్తరూపోఽసి త్వరితశ్చైవ లక్ష్యసే, క్వధావసి తదాచక్ష్వ కుతస్తే భయమాగతమ్. ౯. కీటఉవాచ:—శకటస్యాస్య మహతో ఘోషం శ్రుత్వా భయం మమ,ఆగతంవై మహాబుద్ధే స్వన ఏష హి దారుణః. ౧౦. శ్రూయతే సచ మాం హన్యాదితి హ్యస్మాదపక్రమే, శ్వసతాం చ శృణోమ్యేవం గోపుత్రాణాం ప్రతోద్యతామ్. ౧౧. వహతాం సుమహాభారం సన్నికర్షే స్వనం ప్రభో, నృణాం చ సంవాహయతాం శ్రూయతే వివిధస్స్వనః. ౧౨. శ్రోతుమస్మద్విధేనైవం న శక్యం కీటయోనినా, తస్మాదతిక్రమామ్యేవ భయాదస్మాత్సుదారుణాత్. ౧౩. దుఃఖం హి మృత్యుర్భూతానాం జీవితం చ సుదుర్లభమ్, అతో భీతః పలాయామి గచ్ఛేయం నాసుఖం సుఖాత్. ౧౪. భీష్మఉవాచ:— ఇత్యుక్తస్స తు తం ప్రాహ కుతః కీటసుఖం తవ, మరణం తే సుఖం మన్యే తిర్యగ్యోనౌ తు వర్తసే. ౧౫. శబ్దం స్పర్శం రసం గంధం భోగాంశ్చోచ్చావచాన్ బహూన్, నాభిజానాసి కీట త్వం శ్రేయో మరణమేవ తే. ౧౬. కీటఉవాచ:— సర్వత్ర నిరతో జీవ ఇతశ్చాపి సుఖం మమ, చింతయామి మహాప్రాజ్ఞ తస్మాదిచ్ఛామి జీవితుమ్. ౧౭. ఇహాపి విషయాస్సర్వే

యథా దేహం ప్రవర్తితః, మానుషాః స్త్రైర్యజాశ్చైవ పృథగ్భోగా విశేషతః.౧౮.
అహమాసం మనుష్యో వై శూద్రో బహుధనః ప్రభో, అబ్రహ్మణ్యో నృశంసశ్చ
కదర్యో వృద్ధిజీవకః. ౧౯. వాక్తీక్ష్ణో నికృతిప్రజ్ఞో ద్వేష్టా సర్వస్య సర్వశః,
మిథః కృతోపనిధినా పరస్వహరణే రతః. ౨౦ భృత్యాతిథిజనశ్చాపి గృహేఽ
పర్యుషితో మయా, మాత్సర్యాత్స్వాదుకామేన నృశంసేన బుభుక్షతా. ౨౧.
దేవార్థం పితృయజ్ఞార్థమన్నం శ్రద్ధాకృతం మయా, న దత్తమర్థకామేన
దేయమన్నం పురా కిల. ౨౨. గుప్తం శరణమాశ్రిత్య భయేషు శరణాగతాః,
అకస్మాత్తే మయా త్యక్తా న త్రాతా అభయైషిణః. ౨౩. ధనం ధాన్యం ప్రియాన్
దారాన్ పానం వాసస్తథాద్భుతం, శ్రియం దృష్ట్వా మనుష్యాణా మసూ
యామి నిరర్థకమ్. ౨౪. ఈర్ష్యుః పరసుఖం దృష్ట్వా అన్యస్య న బుభూషకః, త్రివర్గ
హంతా చాన్యేషామాత్మకామానువర్తకః. ౨౫ నృశంసగుణభూయిష్ఠం పురా కర్మ
కృతం మయా, స్మృత్వా తదనుతప్యేఽహం హిత్వా ప్రియమివాత్మజమ్. ౨౬. శుభా
నాం నాభిజానామి కృతానాం కర్మణాం ఫలమ్, మాతా చ పూజితా వృద్ధా బ్రాహ్మణ
శ్చార్చితో మయా. ౨౭. సకృజ్జాతిగుణోపేత స్సంగత్యా గృహమాగతః, అతిథిః
పూజితో బ్రహ్మం స్తేన మాం నాజహాత్ స్మృతిః. ౨౮. కర్మణా పునరేవాహం
సుఖమాగామి లక్షయే, తచ్ఛ్రోతుమహమిచ్ఛామి త్వత్తశ్శ్రేయ స్తపోధన. ౨౯.
ఇతి అనుశాసనికపర్వాంతర్గత అనుశాసనికపర్వణి, సప్తదశాధికశతతమోఽధ్యాయః.

వ్యాస ఉవాచ:—శుభేన కర్మణా యద్వై తిర్యగ్యోనౌ న ముహ్యసే,
మమైవ కీట తత్కర్మ యేన త్వం న ప్రముహ్యసే. ౧, అహం హి దర్శనాదేవ
తారయామి తపోబలాత్, తపోబలాద్ధి బలవద్బలమన్యన్న విద్యతే. ౨. జానామి
పాపైః స్వకృతైర్గతం త్వాం కీట కీటతామ్, అవాప్స్యసి పునర్ధర్మం ధర్మం తు
యది మన్యసే. ౩. కర్మభూమికృతం దేవా భుంజతే తిర్యగాశ్చ యే, ధర్మోఽపి హి
మనుష్యేషు కామార్థాశ్చ తథా గుణాః. ౪. వాగ్బుద్ధిపాణిపాదైశ్చ వ్యపేతస్య
విపశ్చితః, కిం హాస్యతి మనుష్యస్య మందస్యాపి హి జీవతః. ౫. జీవన్ హి కురుతే
పూజాం విప్రాగ్ర్యః శశిసూర్యయోః, బ్రువన్నపి కథాః పుణ్యాం తత్ర కీటత్వ
మేష్యసి. ౬. గుణభూతాని భూతాని తత్ర త్వముపభోక్ష్యసే, తత్ర తేఽహం
వినేష్యామి బ్రహ్మత్వం యత్ర వైష్యసి. ౭. స తథేతి ప్రతిశ్రుత్య కీటో వర్త్మన్యతిష్ఠత,
శకటో వ్రిజంశ్చ సుమహా నాగతశ్చ యదృచ్ఛయా. ౮. చక్రాక్రమేణ భిన్నశ్చ
కీటః ప్రాణాన్ముమోచ హ, సంభూతః క్షత్రియకులే ప్రసాదాదమితౌజసః. ౯.

తమృషిం ద్రష్టుమగమత్సర్వాస్వన్యాసు యోనిషు, శ్వావిద్గోధావరాహాణాం తథైవ మృగపక్షిణామ్. ౧౦. శ్వపాకశూద్రవైశ్యానాం క్షత్రియాణాం చ యోనిషు, స కీటఏవ మాభాష్య ఋషిణా సత్యవాదినా. ౧౧. ప్రతిస్మృత్యాథ జగ్రాహ పాదౌ మూర్ధ్నా కృతాంజలిః. ౧౨. కీటఉవాచ:—ఇదం తదతులం స్థానమీప్సితం దశభిర్గుణైః, యదహం ప్రాప్య కీటత్వ మాగతో రాజపుత్రతామ్. ౧౩. వహంతి మామతిబలాః కుంజరా హేమమాలినః, స్యందనేషు చ కాంభోజాః యుక్తాః పరమవాజినః. ౧౪. ఉష్ట్రాశ్వతరయుక్తాని యానాని చ వహంతి మామ్, సబాంధవ స్సహామాత్య శ్చాశ్నామి పిశితౌదనమ్. ౧౫. గృహేషు సునివాతేషు సుఖేషు శయనేషు చ, వరార్హేషు మహాభాగ స్వపామి చ సుపూజితః. ౧౬. సర్వేష్వపరరాత్రేషు సూతమాగధవందినః, స్తువంతి మాం యథా దేవా మహేంద్రం ప్రియవాదినః. ౧౭. ప్రసాదాత్సత్యసంధస్య భవతోఽమితతేజసః, యదహం కీటతాం ప్రాప్య సంప్రాప్తో రాజపుత్రతామ్. ౧౮. నమస్తేఽస్తు మహాప్రాజ్ఞ కిం కరోమి ప్రశాధిమామ్,త్వత్తపో బలనిర్దిష్ట మిదం హ్యధిగతం మయా.౧౯. వ్యాసఉవాచ:అర్చితోఽహం త్వయా రాజ న్వాగ్భిరద్య యదృచ్ఛయా, అద్య తే కీటతాం ప్రాప్య స్మృతిర్జాతా జుగుప్సితా.౨౦ నతునాశోఽస్తి పాపస్య య స్త్వయోపచితః పురా, శూద్రేణార్థప్రధానేన నృశంసేనాతతాయినా. ౨౧. మమ తే దర్శనం ప్రాప్తం తచ్చైవం సుకృతం త్వయా, తిర్యగ్యోనౌ స్మ జాతేన మమ చాభ్యర్చనాత్తథా. ౨౨. ఇతస్త్వం రాజపుత్రత్వాద్బ్రాహ్మణ్యం సమవాప్స్యసి, గోబ్రాహ్మణకృతే ప్రాణా న్హిత్వా ప్రాణం రణాజిరే. ౨౩. రాజపుత్రసుఖం ప్రాప్య క్రతూంశ్చైవాప్తదక్షిణా న్, అథ మోదిష్యసే స్వర్గే బ్రహ్మభూతోఽవ్యయస్సుఖీ. ౨౪. తిర్యగ్యోన్యాశ్శూద్రతా మభ్యుపైతి శూద్రో వైశ్యం క్షత్రియత్వం చ వైశ్యః, వృత్తశ్లాఘీ క్షత్రియో బ్రాహ్మణత్వం స్వర్గం పుణ్యం బ్రాహ్మణ స్సాధువృత్తః. ౨౫.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, అష్టాదశాధికశతతమోఽధ్యాయః.

భీష్మఉవాచ:—క్షత్రధర్మమనుప్రాప్తః స్మరన్నేవ చ వీర్యవాన్, త్యక్త్వా స కీటతాం రాజం శ్చచార విపులం తపః.౧. తస్య ధర్మార్థవిదుషో దృష్ట్వా తద్విపులం తపః, ఆజగామ ద్విజశ్రేష్ఠః కృష్ణద్వైపాయనస్తదా. ౨. వ్యాసఉవాచ:-క్షాత్రం దేవవ్రతం కీట భూతానాం పరిపాలనమ్, క్షాత్రం దేవవ్రతం ధ్యాయం స్తతో విప్రత్వ మేష్యసి. ౩. పాహి సర్వాః ప్రజాస్సమ్యక్ శుభాశుభవిదాత్మవాన్,

శుభై స్సంవిభజన్ కామై రశుభానాం చ భావనైః. ౪. ఆత్మవాన్ భవ సుప్రీతః స్వధర్మాచరణే రతః, క్షాత్త్రీం తనుం సముత్సృజ్య తతో విప్రత్వ మేష్యసి. ౫. భీష్మఉవాచ:— సోఽప్యరణ్యమనుప్రాప్య పునరేవ యుధిష్ఠిర, మహర్షేర్వచనం శ్రుత్వా ప్రజాధర్మేణ పాల్య చ. ౬. అచిరేణైవ కాలేన కీటః పార్థివ సత్తమ, ప్రజాపాలన ధర్మేణ ప్రేత్యవిప్రత్వ మాగతః. ౭. తత స్తం బ్రాహ్మణం దృష్ట్వా పునరేవ మహాయశాః, ఆజగామ మహాప్రాజ్ఞః కృష్ణ ద్వైపాయన స్తదా. ౮. వ్యాసఉవాచ:— భోభో బ్రహ్మర్షభ శ్రీమన్ మా వ్యథిష్ఠాః కథంచన, శుభకృ చ్ఛుభయోనీషు పాపకృత్పాపయోనిషు. ౯. ఉపపద్యతి ధర్మజ్ఞ యథా పాప ఫలోపగమ్, తస్మాత్ మృత్యుభయాత్కీట మావ్యథిష్ఠాః కథంచన. ౧౦. ధర్మలోప భయం తే స్యా త్తస్మాద్ధర్మ చరోత్తమమ్. ౧౧. కీటఉవాచ:— సుఖాత్సుఖతరం ప్రాప్తో భగవం స్త్వత్కృతే హ్యహమ్. ధర్మమూలాః శ్రియః ప్రాప్య పాప్మా నష్ట ఇహాద్య మే. ౧౨. భీష్మఉవాచ:—భగవద్వచనా త్కీటో బ్రాహ్మణ్యం ప్రాప్య దుర్లభమ్, అకరో త్పృథివీం రాజన్ యజ్ఞయూపశతాం చితామ్. ౧౩. తతస్స లోక్య మగమత్ బ్రాహ్మణో బ్రహ్మవిత్తమః, అవాపచ పదం కీటః పార్థ బ్రహ్మ సనాతనమ్. ౧౪. స్వకర్మ ఫలనిర్వృత్తం వ్యాసస్య వచనా త్తదా, తేఽపి యస్మాత్పి భావేన హతాః క్షత్త్రియపుంగవాః. ౧౫. సంప్రాప్తా స్తే గతిం పుణ్యాం తస్మా న్మాశోచ పుత్రక. ౧౬.

అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, ఏకోనవింశత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

మైత్రేయభిక్షా.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:— విద్యాతపోభ్యాం దానా చ్చ కి మేతేషాం విశిష్యతే, పృచ్ఛామి త్వాం సతాం శ్రేష్ఠ తన్మే బ్రూహి పితామహ. ౧. భీష్మఉవాచ:— అత్రా ప్యుదాహరంతీ మమితిహాసం పురాతనమ్, మైత్రేయస్య చ సంవాదం కృష్ణ ద్వైపాయనస్య చ. ౨. కృష్ణద్వైపాయనో రాజ న్నజ్ఞాతచరితం చరన్, వారాణస్యా ముపాతిష్ఠత్ మైత్రేయం స్వైరిణీ కులే. ౩. తముపస్థితమాసీనం జ్ఞాత్వా స మునిసత్తమః, అర్చిత్వా భోజయామాస మైత్రేయో భక్ష్యముత్తమమ్. ౪. తదన్న ముత్తమం భుక్త్వా గుణవత్సార్వకామికమ్, ప్రతిష్ఠమానో స్మయతః ప్రీతః కృష్ణో మహా మనాః. ౫. తము త్స్మయతం సంప్రేక్ష్య మైత్రేయః కృష్ణమబ్రవీత్, కారణం బ్రూహి ధర్మాత్మన్ వ్యస్మయిష్ఠాః కుత శ్చ తే. ౬. తపస్వినో ధృతిమతః ప్రమోద స్సముపాగతః, ఏత త్పృచ్ఛామి తే విద్వ న్నభివాద్య ప్రణమ్య చ. ౭.

ఆత్మనశ్చ తపోభాగ్యం మహాభాగ్యం తవేహ చ, పృథగాచరతస్తాత పృథగాత్మ సుఖాత్మనోః. ౮. అల్పాంతర మహం మన్యే విశిష్టమపి చాన్వయాత్. ౯. వ్యాస ఉవాచ:—అతిచ్ఛందాతివాదాభ్యాం స్మయోఽయం సముపాగతః, అసత్యం వేద వచనం కస్మాద్వేదోఽనృతంవదేత్. ౧౦. త్రీణ్యేవ తు పదాన్యాహుః పురుషస్యో త్తమం వ్రతమ్, నద్రుహ్యేచ్చైవ దద్యాచ్చ సత్యంచైవ పరం వదేత్. ౧౧. ఇతి వేదోక్త మృషిభిః పురస్తాత్పరికల్పితమ్, ఇదానీం చైవ నః కృత్యం పురస్తాచ్చ పరిశ్రుతమ్. ౧౨. అల్పోపి హి తాదృశో దాయో భవత్యుత మహాఫలః, తృషి తాయ చ తే దత్తం హృదయేనానసూయతా. ౧౩. తృషిత స్తృషితా యత్వం దత్త్వై తదశనం మమ, అజైషీర్మహతో లోకాన్మహా యజ్ఞైరివ ప్రభో. ౧౪. తతో దానపవిత్రేణ ప్రీతోఽస్మి తపసైవ చ, పుణ్యస్యైవ హి తే సత్త్వం పుణ్యస్యైవ చ దర్శనమ్. ౧౫. పుణ్యస్యైవాభిగంధస్తే మన్యే కర్మభిధాన జమ్, అధికం మార్జనాత్తాత తథాచైవానులేపనాత్. ౧౬. శుభం సర్వపవిత్రేభ్యో దాన మేవ పరం ద్విజ, నోచేత్సర్వపవిత్రేభ్యో దానమేవ పరం భవేత్. ౧౭. యానీమాన్యుత్తమానీహ వేదోక్తాని ప్రశంససి, తేషాం శ్రేష్ఠతరం దాన మితి మే నాత్ర సంశయః. ౧౮. దానకృద్భిః కృతః పంథా యేన యాంతి మనీషిణః, తే హి ప్రాణస్య దాతార స్తేషు ధర్మః ప్రతిష్ఠితః. ౧౯. యథా వేదా స్స్వధీతాశ్చ యథా చేంద్రియసంయమః, సర్వత్యాగో యథాచేహ తథా దాన మనుత్తమమ్. ౨౦. త్వం హి తాత సుఖాదేవ సుఖమేష్యసి శోభనమ్, సుఖాత్సుఖతరప్రాప్తి మాప్నుతే మతిమాన్నరః. ౨౧. తన్నః ప్రత్యక్షమేవేద ముపలభ్య మసంశ యమ్, శ్రీమంత మాప్నువంత్యర్థా దానయజ్ఞా స్తథా సుఖమ్. ౨౨. సుఖా దేవ పరం దుఃఖం దుఃఖా దప్యపరం సుఖమ్, దృశ్యతే హి మహాప్రాజ్ఞ నియతం వై స్వభావతః. ౨౩. త్రివిధానీహ వృత్తాని నరస్యాహు ర్మనీషిణః, పుణ్యమన్య త్పాపమన్య న్నపుణ్యం న చ పాతకమ్. ౨౪. న వృత్తం మన్యతే తస్య మన్యతే నాస్య పాతకమ్, తథా స్వకర్మనిర్వృత్తం న పుణ్యం నచ పాతకమ్. ౨౫. యజ్ఞ దాన తపశ్శీలా నరా వై పుణ్యకర్మిణః, యేఽభిద్రుహ్యంతి భూతాని తే వై పాప కృతో జనాః. ౨౬. ద్రవ్యాణ్యాదదతే చైవ దుఃఖం యాంతి పతంతి చ, అతోఽ న్యత్కర్మయత్కించి న్నపుణ్యం న చ పాతకమ్. ౨౭. రమ స్వైధస్వ మోదస్వ దేహి చైవ యజస్వ చ, నత్వా మభిభవిష్యంతి వైద్యా న చ తపస్వినః. ౨౮. ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, వింశత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

దానధర్మకథనమ్.

భీష్మఉవాచ:—ఏవముక్తః ప్రత్యువాచ మైత్రేయః కర్మపూజకః, అత్యం
తశ్రీమతి కులే జాతః ప్రాజ్ఞో బహుశ్రుతః. ౧. మైత్రేయఉవాచ:—అసంశయం
మహాప్రాజ్ఞ యథైవాత్థ తథైవ తత్, అనుజ్ఞాతస్తు భవతా కించిద్బ్రూయా
మహం విభో. ౨. వ్యాసఉవాచ:—యద్యదిచ్ఛసి మైత్రేయ యావద్యావద్యథా
యథా, బ్రూహి తత్త్వం మహాప్రాజ్ఞ శుశ్రూషే వచనం తవ. ౩. మైత్రేయ
ఉవాచ:— నిర్దోషం నిర్మలం చైవ వచనం దానసంహితమ్, విద్యాతపోభ్యాం
హి భవాన్ భావితాత్మా నసంశయః. ౪. భవతో భావితాత్మత్వా ల్లాభోఽయం సు
మహాన్మమ, భూయో బుద్ధ్యా నపశ్యామి సుసమిద్ధతపా ఇవ. ౫. అపి నో దర్శనాదేవ
భవతోఽభ్యుదయో భవేత్, మన్యే భవత్ప్రసాదోఽయం తద్ధి కర్మస్వభావతః. ౬.
తప శ్శ్రుతం చ యోని శ్చాప్యేతద్బ్రాహ్మణ్య కారణమ్, త్రిభిర్గుణై స్సముదిత
స్తతో భవతి వై ద్విజః. ౭. అస్మిం స్తృప్తే చ తృప్యంతే పితరో దైవతాని చ,
నహి శ్రుతవతః కించి దధికం బ్రాహ్మణా దృతే. ౮. అంధం స్యాత్తమ ఏవేదం నప్రాజ్ఞా
యేత కించన, చాతుర్వర్ణ్యం నవర్తేత ధర్మాధర్మా వృతానృతే. ౯. యథా హి
సుకృతే క్షేత్రే ఫలం విందతి మానవః, ఏవం దత్త్వా శ్రుతవతి ఫలం దాతా సమ
శ్నుతే. ౧౦. బ్రాహ్మణశ్చేన్న విద్యేత శ్రుతవృత్తోపసంహితః, ప్రతిగ్రహీతా
దానస్య మోఘం స్యాద్ధనినాం ధనమ్. ౧౧. అదన్నవిద్వాన్ హంత్యన్నమద్య
మానం చ హంతి తమ్, తచ్చాన్నం పాతి యచ్చాన్నం స హంతా హన్యతే బుధః.
౧౨. ప్రభుర్హ్యన్నమదన్ విద్వాన్ పునర్జనయతీశ్వరః, సచాన్నాజ్జాయతే
తస్మాత్సూక్ష్మఏతద్వ్యతిక్రమః. ౧౩. యదేవ దదతః పుణ్యం తదేవ ప్రతిగృహ్ణతః,
నహ్యేకచక్రం వర్తేత ఇత్యేవ మృషయో విదుః. ౧౪. యత్ర వై బ్రాహ్మణా
స్సంతి శ్రుతవృత్తోపసంహితాః, తత్ర దానఫలం పుణ్య మిహ చాముత్ర చాశ్నుతే.
౧౫. యేయే విశుద్ధా స్సతతం తపస్యభిరతా భృశమ్, దానాధ్యయనసంపన్నా
స్తేవై పూజ్యతమాస్సదా. ౧౬. తైర్హి సద్భిః కృతః పంథా స్తేన యాతో నము
హ్యతి, తే హి స్వర్గస్య నేతారో యజ్ఞవాహాః సనాతనాః. ౧౭.

అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, ఏకవింశత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

మైత్రేయభిక్షా.

భీష్మఉవాచ:—ఏవముక్త స్సభగవాన్ మైత్రేయం ప్రత్యభాషత, దిష్ట్యైవ
త్వం విజానాసి దిష్ట్యా తే బుద్ధిరీదృశీ. ౧. లోకో హ్యేర్యగుణా నేవ భూయిష్ఠం

తు ప్రశంసతి, రూపమానో వయోమానో శ్రీమానశ్చాప్యసంశయమ్ ౨. దిష్ట్యా నాభిభవంతి త్వాం దైవ స్తేఽనుమనుగ్రహాః, యత్తే భృశతరం దానాద్వర్తయిష్యామి తచ్ఛృణు. ౩. యానీహాగమశాస్త్రాణి యాశ్చ కాశ్చిత్ప్రవృత్తయః, తాని వేదం పురస్కృత్య ప్రవృత్తాని యథా క్రమమ్. ౪. అహం దానం ప్రశంసామి భవానపి తపః శ్రుతేః, తపః పవిత్రం వేదస్య తప స్స్వర్గస్య సాధనమ్. ౫. తపసా మహదాప్నోతి విద్యయా చేతి నః శ్రుతమ్, తపసైవ చాపనుదేద్యచ్చాన్యదపి దుష్కృతమ్. ౬. యద్యద్ధి కించిత్సంధాయ పురుష స్తప్యతే తపః, సర్వమేతదవాప్నోతి విద్యయా చేతి నః శ్రుతమ్. ౭. దురన్వయం దుష్ప్రధర్షం దురాపం దురతిక్రమమ్, సర్వం వై తపసాభ్యేతి తపో హి బలవత్తరమ్. ౮. సురాపస్స్వర్ణహారీ చ భ్రూణహా గురుతల్పగః, తపసా తరతే సర్వ మేనసశ్చ ప్రముచ్యతే. ౯. సర్వవిద్య స్తు చక్షుష్మా నపి యాదృశతాదృశమ్, తపస్వినం తథైవాహు స్తాభ్యాం కార్యం సదా నమః. ౧౦. సర్వే పూజ్యాః శ్రుతధనా స్తథైవ చ తపస్వినః, దానప్రదా స్సుఖం ప్రేత్య ప్రాప్నువంతీహ చ శ్రియమ్. ౧౧. ఇమం చ బ్రహ్మలోకం చ లోకం చ బలవత్తరమ్, అన్నదానైః సుకృతినః ప్రతిపద్యంతి లౌకికాః. ౧౨. పూజితాః పూజయంత్యేతే మానితా మానయంతి చ, స దాతా యత్ర యత్రైతి సర్వత స్సంప్రసూయతే. ౧౩. అకర్తా చైవ కర్తా చ లభతే యస్య యాదృశమ్, యదిచోర్ధ్వం యద్యధో వా స్వాన్ లోకానభియాస్యతి. ౧౪. ప్రాప్స్యసే త్వన్నపానాని యాని వాంఛసి కానిచిత్, మేధావ్యసి కులే జాతః శ్రుతవాననృశంసవాన్. ౧౫. కౌమారచారీ వ్రతవాన్ మైత్రేయ నిరతో భవ, ఏతద్గృహాణ ప్రథమం స్వధర్మం గృహమేధినామ్. ౧౬. యో భర్తా వాసితా తుష్టో భర్తు స్తుష్టా చ వాసితా, యస్మి న్నేవం కులే సర్వం కల్యాణం తత్ర వర్తతే. ౧౭. అద్భి ర్గాత్రా న్మలమివ తమోఽగ్నిప్రభయా యథా, దానేన తపసా చైవ సర్వం పాపమపోహతి. ౧౮. స్వస్తి ప్రాప్నుహి మైత్రేయ గృహాన్ సాధు వ్రజామ్యహమ్, ఏతన్మనసి కర్తవ్యం శ్రేయఏవం భవిష్యతి. ౧౯. తం ప్రణమ్యాథ మైత్రేయః కృత్వా చాభిప్రదక్షిణమ్, స్వస్తి ప్రాప్నోతు భగవన్నిత్యువాచ కృతాంజలిః. ౨౦.

అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, ద్వావింశత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

హరిణకృశకాఖ్యానమ్.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—సత్ స్త్రీణాం సముదాచారం సర్వధర్మ విదాం వర,

శ్రోతుమిచ్ఛామ్యహం త్వత్తస్తన్మే బ్రూహి పితామహ. ౧. భీష్మఉవాచ:—
సర్వజ్ఞాం సర్వతత్త్వజ్ఞాం దేవలోకే మనస్వినీమ్, కైకేయీ సుమనా నామ శాండి
లీం పర్యపృచ్ఛత. ౨. కేన వృత్తేన కల్యాణి సమాచారేణ కేన వా, విధూయ
సర్వపాపాని దేవలోకం త్వమాగతా. ౩. హుతాశనశిఖేవ త్వం జ్వలమానా
స్వతేజసా, సుతా తారాధిపస్యేవ ప్రభయా దివమాగతా. ౪. అజరాంసి చ
వస్త్రాణి ధారయంతీ గతక్లమా, విమానస్థా శుభే భాసి సహస్రగుణమోజసా. ౫.
నత్వమల్పేన తపసా దానేన నియమేన చ, ఇమం లోకమనుప్రాప్తా త్వం హి
తత్త్వం వదస్వ మే. ౬. ఇతి పృష్టా సుమనయా మధురం చారుహాసినీ, శాండిలీ నిభృ
తం వాక్యం సుమనామిదమబ్రవీత్. ౭. నాహం కషాయవసనా నాపి వల్కలధా
రిణీ, నచ ముండా చ జటిలా భూత్వా దేవత్వమాగతా. ౮. అహితాని చ వాక్యాని
సర్వాణి పరుషాణి చ, అప్రమత్తా చ భర్తారం కదాచిన్నాహమబ్రువమ్. ౯. దేవ
తానాం పితౄణాం చ బ్రాహ్మణానాం చ పూజనే. అప్రమత్తా సదా యుక్తా
శ్వశ్రూశ్వశురవర్తినీ. ౧౦. పైశున్యే న ప్రవర్తామి న మమైతన్మనోగతమ్,
అద్వారే న చ తిష్ఠామి చిరం న కథయామి చ. ౧౧. అసద్వా హసితం కించి
దహితం వాపి కర్మణా, రహస్యమరహస్యం వా న ప్రవర్తామి సర్వథా. ౧౨.
కార్యార్థే నిర్గతం చాపి భర్తారం గృహమాగతమ్, అశనేనోపసంయోజ్య
పూజయామి సమాహితా. ౧౩. యదన్నం నాభిజానాతి యద్భోజ్యం నాభి
నందతి, భక్ష్యం వా యది వా లేహ్యం తత్సర్వం వర్జయామ్యహమ్. ౧౪.
కుటుంబార్థే సమానీతం యత్కించిత్కార్యమేవ తు, ప్రాతరుత్థాయ తత్సర్వం
కారయామి కరోమి చ. ౧౫. ప్రవాసం యది మే యాతి భర్తా కార్యేణ కేనచిత్,
మంగళైర్బహుభిర్యుక్తా భవామి నియతా తదా. ౧౬. అంజనం రోచనాం
చైవ స్నానమాల్యానులేపనమ్, ప్రసాధనం చ నిష్క్రాంతే నాభినందామి భర్తరి.
౧౭. నోత్థాపయామి భర్తారం సుఖసుప్తమహం సదా, అంతరేష్వపి కార్యేషు
తేన తుష్యతి మే మనః. ౧౮. నాయాసయామి భర్తారం కుటుంబార్థేఽపి సర్వదా
గుప్తగుహ్యా సదా చాస్మి సుసంమృష్టనివేశనా. ౧౯. ఇమం ధర్మపథం నారీ పాల
యంతీ సమాహితా, అరుంధతీవ నారీణాం స్వర్గలోకే మహీయతే. ౨౦.
భీష్మఉవాచ:— ఏతదాఖ్యాయ సా దేవీ సుమనాయై తపస్వినీ, పతిధర్మం
మహాభాగ జగామాదర్శనం తదా. ౨౧. యశ్చేదం పాండవాఖ్యానం
పఠేత్పర్వణి పర్వణి, స దేవలోకం సంప్రాప్య నందనే స సుఖీ వసేత్. ౨౨
అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, త్రయోవింశత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

యుధిష్ఠిర ఉవాచ:-సామ్ని చాపి ప్రదానే చ జ్యాయః కిం భవతో మతమ్, ప్రబ్రూహి భరతశ్రేష్ఠ యదత్ర వ్యతిరిచ్యతే. ౧. భీష్మ ఉవాచ:-సామ్నా ప్రసాద్యతే కశ్చిద్దానేన చ తథా పరః, పురుషః ప్రకృతిం గత్వా తయోరేకతరం భజేత్. ౨. గుణాంస్తు శృణు మే రాజన్ సాంత్వస్య భరతర్షభ, దారుణాన్యపి భూతాని సాంత్వేనారాధయేత్ యథా. ౩. అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్, గృహీత్వా రక్షసా ముక్తో ద్విజాతిః కాననే యథా. ౪. కశ్చిద్వాగ్బుద్ధిసంపన్నో బ్రాహ్మణో విజనే వనే, గృహీతః కృచ్ఛ్రమాపన్నో రక్షసా భక్షయిష్యతా. ౫. స బుద్ధిశ్రుతిసంపన్నస్తం దృష్ట్వాతీవ భీషణమ్, సామైవాస్మిన్ ప్రయుయుజే న ముమోహ న వివ్యథే ౬. రక్షస్తు వాచా సంపూజ్య ప్రశ్నం పప్రచ్ఛ తం ద్విజమ్, మోక్ష్యసే బ్రూహి మే ప్రశ్నం కేనాస్మి హరిణః కృశః. ౭. ముహూర్తమథ సంచింత్య బ్రాహ్మణస్తస్య రక్షసః, ఆభిర్గాథాభిరవ్యగ్రః ప్రశ్నం ప్రతిజగాద హ. ౮. బ్రాహ్మణ ఉవాచ:—విదేశస్థో విలోకస్థో వినా నూనం సుహృజ్జనైః, విషయానతులాన్ భుంక్షే తేనాసి హరిణః కృశః. ౯. నూనం మిత్రాణి తే రక్షః స్వాధూపచరితాన్యపి, స్వదోషాదపరజ్యంతే తేనాసి హరిణః కృశః. ౧౦. గుణవాన్నిర్గుణానన్యాన్ నూనం పశ్యసి సత్కృతాన్, ప్రాజ్ఞోఽప్రాజ్ఞాన్ వినీతాత్మా తేనాసి హరిణః కృశః. ౧౧. ధనైశ్వర్యాదికాస్తబ్ధాస్త్వద్గుణైః పరమావరాః, అవజానంతి నూనం త్వాం తేనాసి హరిణః కృశః. ౧౨. అవృత్త్యా క్లిశ్యమానోఽపి వృత్త్యుపాయాన్ నిగర్హయన్, మాహాత్మ్యాద్వ్యథసే నూనం తేనాసి హరిణః కృశః. ౧౩. సంపీడ్యాత్మానమార్యత్వాత్త్వయా కశ్చిదుపస్కృతః, జితం త్వాం మన్యతే సాధో తేనాసి హరిణః కృశః. ౧౪. క్లిశ్యమానాన్ విమార్గేషు కామక్రోధావృతాత్మనః, మన్యే త్వం ధ్యాయసి జనాంస్తేనాసి హరిణః కృశః. ౧౫. ప్రజ్ఞాసంభావితో నూనమప్రజ్ఞైరుపసంహితః, హ్రీయమాణోఽసి దుర్వృత్తైస్తేనాసి హరిణః కృశః. ౧౬. నూనం మిత్రముఖశ్శత్రుః కశ్చిదార్యవదాచరన్, వంచయిత్వా గతస్త్వాం వై తేనాసి హరిణః కృశః. ౧౭. ప్రకాశార్థగతిర్నూనం రహస్యకుశలః కృతీ, తద్జ్ఞైర్న పూజ్యసే నూనం తేనాసి హరిణః కృశః. ౧౮. అసత్స్వపి నివిష్టేషు బ్రువతో ముక్తసంశయాన్, గుణాస్తేన విరాజంతే తేనాసి హరిణః కృశః. ౧౯. ధనబుద్ధిశ్రుతైర్హీనః కేవలం తేజసాన్వితః, మహత్ప్రార్థయసే నూనం తేనాసి హరిణః కృశః. ౨౦. తపః

ప్రణిహితాత్మానం మన్యే త్వారణ్యకాంక్షిణమ్, బాంధవా నాభినందంతి తేనాసి హరిణః కృశః. ౨౧. ఇష్టభార్యస్య తే నూనం ప్రాతివేశ్యో మహాధనః, యువా సులలితః కామ తేనాసి హరిణః కృశః. ౨౨. నూన మర్థవతాం మధ్యే తవ వాక్య మనుత్తమమ్, న భాతి కాలేఽభిహితం తేనాసి హరిణః కృశః. ౨౩. దృఢపూర్వశ్రుతం మూర్ఖం కుపితం హృదయప్రియమ్, అనునేతుం నశక్నోఽసి తేనాసి హరిణః కృశః. ౨౪. నూనమాసంజయిత్వా త్వాం కృతే కస్మింశ్చిదీప్సితే, కశ్చిదర్థయతే నిత్యం తేనాసి హరిణః కృశః. ౨౫. నూనం త్వాం సుగుణైర్యుక్తం పూజయానం సుహృత్ ధ్రువమ్, మమార్థ ఇతి జానీతే తేనాసి హరిణః కృశః. ౨౬. అంతర్గత మభిప్రాయం నూనం నేచ్ఛసి లజ్జయా, వివేక్తుం ప్రాప్తి శైథిల్యాత్ తేనాసి హరిణః కృశః. ౨౭. నానాబుద్ధిరుచో లోకే మనుష్యా న్నూన మిచ్ఛసి, గృహీతుం స్వగుణైః సర్వాం స్తేనాసి హరిణఃకృశః. ౨౮. అవిద్వాన్ భీరురల్పార్థో విద్యావిక్రమదానజమ్, యశః ప్రార్థయసే నూనం తేనాసి హరిణః కృశః. ౨౯. చిరాభిలషితం కించి త్ఫలమప్రాప్తమేవ తే, కృతమన్యై రపకృతం తేనాసి హరిణః కృశః. ౩౦. నూనమాత్మకృతం దోషమపశ్యన్ కించిదాత్మనః, అకారణేఽతి శప్తోఽసి తేనాసి హరిణః కృశః. ౩౧. సుహృదాం దుఃఖమార్తానాం న ప్రమోక్ష్యసి చార్తిజమ్, అలమర్థగుణైర్హీనం తేనాసి హరిణః కృశః. ౩౨. సాధూన్ గృహస్థాన్ దృష్ట్వా చ తథా సాధూన్ వనే చరాన్, ముక్తాం శ్చావసథే సక్తాం స్తేనాసి హరిణః కృశః. ౩౩. ధర్మ్యాధర్మ్యం చ కామం చ కాలే చాభిహితం వచః, న ప్రతీయంతి తే నూనం తేనాసి హరిణః కృశః. ౩౪. దత్తా న కుశలై రర్థాన్ మనీషీ సంజిజీవిషుః, ప్రాప్య వర్తయసే నూనం తేనాసి హరిణః కృశః. ౩౫. పాపాన్ ప్రవర్ధతో దృష్ట్వాకల్యాణానవసీదతః, ధ్రువం గర్హయసే నిత్యం తేనాసి హరిణః కృశః. ౩౬. పరస్పరవిరుద్ధానాం ప్రియం నూనం చికీర్షసి, సుహృదా ముపరోధేన తేనాసి హరిణః కృశః. ౩౭. శ్రోత్రియాంశ్చ వికర్మస్థాన్ ప్రాజ్ఞాంశ్చాప్యజితేంద్రియాన్, మన్యేఽనుధ్యాయసి జనాం స్తేనాసి హరిణః కృశః. ౩౮. ఏవం సంపూజితం రక్షో విప్రం తం ప్రత్యపూజయత్, సఖాయముకరోచ్చైనం సంయోజ్యార్థై ర్ముమోచ హ. ౩౯.

అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, చతుర్వింశత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

—॰ శ్రాద్ధధర్మకథనమ్. ॰—

యుధిష్ఠిరఉవాచ:— జన్మమానుష్య మాసాద్య కర్మక్షేత్రం సుదుర్లభమ్, శ్రేయోర్థినా దరిద్రేణ యత్కర్తవ్యం పితామహ. ౧. దానానా ముత్తమం యచ్చ దేయం యచ్చ యథా యథా, మాన్యాన్ పూజ్యాంశ్చ గాంగేయ రహస్యం వక్తు మర్హసి. ౨. వైశంపాయనఉవాచ:—ఏవం పృష్టో నరేంద్రేణ పాండవేన యశస్వినా, ధర్మాణాం పరమం గుహ్యం భీష్మః ప్రోవాచ పార్థివమ్. ౩. భీష్మ ఉవాచ.— శృణు ష్వావహితో రాజన్ ధర్మగుహ్యాని భారత, యథా మే భగవాన్ వ్యాసః పురా కథితవాం స్తథా. ౪. దేవగుహ్యమిదం రాజన్ యమేనాక్లిష్టకర్మణా, నియమస్థేన యుక్తేన తపసో మహతః ఫలమ్. ౫. యేన యః ప్రీయతే దేవః ప్రీయంతే పితర స్తథా, ఋషయః ప్రమథాః శ్రీశ్చ చిత్రగుప్తో దిశాం గజాః. ౬. ఋషిధర్మః స్మృతో యత్ర సరహస్యో మహాఫలః, మహాదానఫలంచైవ సర్వయజ్ఞఫలం తథా. ౭. యశ్చైతదేవం జానీయాత్ జ్ఞాత్వా వాకురుతేఽనఘ, సదోషో దోషవాంశ్చేహ తై ర్గుణైః సహ యుజ్యతే. ౮. దశసూనాసమం చక్రం దశచక్రసమో ధ్వజః, దశధ్వజసమా వేశ్యా దశవేశ్యాసమో నృపః. ౯. అర్థే నైతాని సర్వాణి నృపతిః కథ్యతేఽధికః, త్రివర్గసహితం శాస్త్రం పవిత్రం పుణ్యలక్షణమ్. ౧౦. ధర్మవ్యాకరణం పుణ్యం రహస్యశ్రవణం మహత్, శ్రోతవ్యం ధర్మసంయుక్తం విహితం త్రిదశైస్స్వయమ్. ౧౧. పితౄణాం యత్ర గుహ్యాని ప్రోచ్యంతే శ్రాద్ధకర్మణి, దైవతానాం చ సర్వేషాం రహస్యం కథ్యతేఽఖిలమ్. ౧౨. ఋషిధర్మః స్మృతో యత్ర సరహస్యో మహాఫలః, మహాయజ్ఞఫలం చైవ సర్వదానఫలం తథా. ౧౩. యే పఠంతి సదా మర్త్యా యేషాం చైవోపతిష్ఠతి, శ్రుత్వా చ స్వయ మాచష్టే స్వయం నారాయణః ప్రభుః. ౧౪. గవాం ఫలం తీర్థఫలం యజ్ఞానాం చైవ యత్ఫలమ్, ఏతత్ఫల మవాప్నోతి యో నరోఽతిథిపూజకః. ౧౫. శ్రోతార శ్శ్రద్దధానా శ్చ యేషాం శుద్ధం చ మానసమ్, తేషాం వ్యక్తం జితా లోకాః శ్రద్ధధానేన సాధునా. ౧౬. ముచ్యతే కిల్బిషాచ్చైవ న స పాపేన లిప్యతే, ధర్మం చ లభతే నిత్యం ప్రేత్య లోకగతో నరః. ౧౭. కస్యచి త్త్వథ కాలస్య దేవదూతో యదృచ్ఛయా, స్థితో హ్యంతర్హితో భూత్వా అభ్యభాషత వాసవమ్. ౧౮. యౌ తౌ కామగుణోపేతా వశ్వినౌ భిషజాం వరౌ, ఆజ్ఞయాఽహం తయోః ప్రాప్తః స నరాన్ పితౄ దైవతాన్. ౧౯. కస్మాద్ధి మైథునం శ్రాద్ధే కర్తు ర్భోక్తుశ్చ వర్జితమ్, కిమర్థం చ త్రయః పిండా విభక్తా శ్చ పృథక్ పృథక్. ౨౦. ప్రథమః కస్య దాతవ్యో మధ్యమః క్వచ గచ్ఛతి, ఉత్త

రశ్చ స్మృతః కస్య ఏతదిచ్ఛామి వేదితుమ్. ౨౧. శ్రద్దధానేన దూతేన భాషితం ధర్మసంహితమ్, పూర్వస్థా స్త్రిదశా స్సర్వే పితరః పూజ్య ఖేచరమ్. ౨౨ పితర ఊచుః:-స్వాగతం తేఽస్తు భద్రం తే శ్రూయతాం ఖేచరోత్తమ,గూఢార్థః పరమః ప్రశ్నో భవతా సముదీరితః.౨౩. శ్రాద్ధం దత్త్వా చ భుక్త్వా చ పురుషో యః స్త్రియం వ్రజేత్, పితర స్తస్య తం మాసం తస్మిన్ రేతసి శేరతే.౨౪. ప్రవిభాగస్తు పిండానాం ప్రవక్ష్యామ్యనుపూర్వశః, పిండో హ్యధస్తా ద్గచ్ఛంతు అప ఆవిశ్య భావయేత్ ౨౫. పిండం తు మధ్యమం తత్ర పత్నీ త్వేకా సమశ్నుతే,పిండ స్తృతీయో యస్తేషాం తం దద్యా జ్జాతవేదసి.౨౬.ఏష శ్రాద్ధవిధిః ప్రోక్తో యథా ధర్మో న లుప్యతే,పితర స్తస్య తుష్యంతి ప్రహృష్ట మనస స్సదా. ప్రజావివర్ధతే చాస్య అక్షయం చోపతిష్ఠతి. ౨౭. దేవదూతఉవాచ:— ఆనుపూర్వ్యేణ పిండానాం ప్రవిభాగః పృథక్ పృథక్,పితౄణాం త్రిషు సర్వేషాం నిరుక్తం కథితం త్వయా.౨౮.ఏక స్సముద్ధృతః పిండో హ్యధస్తా త్కస్య గచ్ఛతి,కం వా ప్రీణయతే దేవం కథం తారయతే పితౄన్. ౨౯. మధ్యమం తు తదా పత్నీ భుంక్తేఽనుజ్ఞాత మేవ హి, కిమర్థం పితర స్తస్య కవ్య మేవ హి భుంజతే. ౩౦. అథ యస్త్వంతిమః పిండో గచ్ఛతే జాతవేదసమ్, భవతే కాగతి స్తస్య కం వా సమనుగచ్ఛతి ౩౧. ఏతదిచ్ఛామ్యహం శ్రోతుం పిండేషు త్రిషు యాగతిః, ఫలం వృత్తిం చ మార్గం చ యశ్చైనం ప్రతిపద్యతే. ౩౨ పితరఊచుః:—సుమహా నేష ప్రశ్నో వై యస్త్వయా సముదీరితః, రహస్యమద్భుతం చాపి తుష్టాః స్మ గగనేచర. ౩౩. ఏతదేవ ప్రశంసంతి దేవాశ్చ మునయ స్తథా, తేఽప్యేవం నాభిజానంతి పితృకార్యవినిశ్చయమ్. ౩౪. వర్జయిత్వా మహాత్మానం చిరజీవినముత్తమమ్, పితృభక్తస్తు యో విప్రో వరలబ్ధో మహాయశాః. ౩౫. త్రయాణా మపి పిండానాం శ్రుత్వా భగవతో గతిమ్, దేవదూతేన యత్పృష్టః శ్రాద్ధస్య విధినిశ్చయః. ౩౬. గతిం త్రయాణాం పిండానాం శృణుష్వావహితో మమ, అపో గచ్ఛతి యో హ్యత్ర శశినం హ్యేష ప్రీణయేత్. ౩౭. శశీ ప్రీణయతే దేవాన్ పితౄంశ్చైవ మహామతే, భుంక్తే తు పత్నీ యం చైషా మనుజ్ఞాతా తు మధ్యమమ్. ౩౮. పుత్రకామాయ పుత్రం తు ప్రయచ్ఛంతి పితామహాః, హవ్యవాహే తు యః పిండో దీయతే తన్నిబోధ మే. ౩౯. పితర స్తేన తృప్యంతి ప్రీతాః కామాన్ దిశంతి చ, ఏతత్తే కథితం సర్వం త్రిషు పిండేషు యా గతిః. ౪౦. ఋత్విగ్భూత్వా యజమానస్య పితృత్వ మనుగచ్ఛతి, తస్మిన్నహని మన్యంతే పరిహార్యం హి మైథునమ్. ౪౧. శుచినా తు సదా

శ్రాద్ధం భోక్తవ్యం ఖేచరోత్తమ, యే మయా కథితా దోషా స్తే తథాన్యై
ర్నచాన్యథా. ౪౨. తస్మా త్స్నాత శ్శుచిః క్షాంతః శ్రాద్ధే భుంజీత వై ద్విజః,
ప్రజా వివర్ధతే చాస్య యశ్చైనం సంప్రయచ్ఛతి. ౪౩. తతో విద్యుత్ప్రభో
నామ ఋషి రాహ మహాతపాః, ఆదిత్యతేజసా తస్య తుల్యం రూపం ప్రకాశతే.
౪౪. స చ ధర్మరహస్యాని శ్రుత్వా శక్రమథాబ్రవీత్, తిర్యగ్యోనిగతాన్
సర్వాన్ మర్త్యా హింసంతి మోహితాః. ౪౫. కీటాన్ పిపీలికాన్ సర్పాన్
మేషాన్ స మృగపక్షిణః, కిల్బిషం సుబహు ప్రాప్తాః కింస్విదేషాం ప్రతి
క్రియా. ౪౬. తతో దేవగణా స్సర్వే ఋషయశ్చ తపోధనాః, పితరశ్చ
మహాభాగాః పూజయంతి స్మ తం మునిమ్. ౪౭. శక్ర ఉవాచ:—
కురుక్షేత్రం గయాం గంగాం ప్రభాసం పుష్కరాణి చ, ఏతాని మనసా
ధ్యాత్వా అవగాహే త్తతో జలమ్. ౪౮. తథా ముచ్యేత పాపేన రాహుణా
చంద్రమా యథా, త్ర్యహం స్నాత స్సభవతి నిరాహారశ్చ వర్తతే. ౪౯.
స్పృశతే యో గవాం పృష్ఠం వాలధిం చ నమస్యతి, తతో విద్యుత్ప్రభో
వాక్య మభ్యభాషత వాసవమ్. ౫౦. అయం సూక్ష్మతరో ధర్మ స్తన్నిబోధ శత
క్రతో, ఘృష్టో వటకషాయేణ అనులిప్తః ప్రియంగునా. ౫౧. క్షీరేణ షష్టికాన్
భుక్త్వా సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే, శ్రూయతాం చాపరం గుహ్యం రహస్య
మృషిచింతితమ్. ౫౨. శ్రుతం మే భాషమాణస్య స్థాణోః స్థానే బృహస్పతేః,
రుద్రేణ సహ దేవేశ తన్నిబోధ శచీపతే. ౫౩. పర్వతారోహణం కృత్వా ఏక
పాదో విభావసుమ్, నిరీక్షేత నిరాహార ఊర్ధ్వబాహుః కృతాంజలిః. ౫౪.
తపసా మహతా యుక్త ఉపవాస ఫలం లభేత్, రశ్మిభి స్తాపితోఽర్కస్య సర్వపాప
మపోహతి. ౫౫. గ్రీష్మకాలే తథా శీతే ఏవం పాప మపోహతి, తతః పాపా
త్ప్రముక్తస్య ద్యుతి ర్భవతి శాశ్వతీ. ౫౬. తేజసా సూర్యవద్దీప్తో భ్రాజతే
సోమవత్పునః, మధ్యే త్రిదశవర్గస్య దేవరాజ శ్శతక్రతుః. ౫౭. ఉవాచ
మధురం వాక్యం బృహస్పతి మనుత్తమమ్, ధర్మగుహ్యం తు భగవన్ మనుష్యాణాం
సుఖావహమ్, స రహస్యాం శ్చ యాన్ దోషాం స్తాన్ యథావదుదీరయ. ౫౮.
బృహస్పతిరువాచ:—అతిమేహంతి యే సూర్య మనిలం ద్విషతే చ యే, హవ్య
వాహం ప్రదీప్తం చ సమిధం యే న జుహ్వతి. ౫౯. బాలవత్సాం చ యే ధేనుం
దుహంతి క్షీరకారణాత్, తేషాం దోషాన్ ప్రవక్ష్యామి తాన్నిబోధ శచీపతే. ౬౦.
భానుమాననిల శ్చైవ హవ్యవాహ శ్చ వాసవ, లోకానాం మాతర శ్చైవ

గావస్సృష్టాస్స్వయం భువా. ౬౧. లోకాం స్తారయితుం శక్ర మర్త్యేష్వేతేషు దేవతాః, సర్వే భవంత శ్శృణ్వంతు ఏకైకం ధర్మనిశ్చయమ్. ౬౨. వర్షాణి షడశీతిం తు దుర్వృత్తాః కులపాంసనాః, స్త్రియస్సర్వాశ్చ దుర్వృత్తాః ప్రతిమేహంతి యా రవిమ్. ౬౩. అనింద్వేషిణః శక్ర చ్యవంతే గర్భతః ప్రజాః, హవ్యవాహస్య దీప్తస్య సమిధం యే న జుహ్వతి. ౬౪. అగ్నికార్యేషు వై తేషాం హవ్యం నాశ్నాతి పావకః, క్షీరంతు బాలవత్సానాం యే పిబంతీహ మానవాః. ౬౫. న తేషాం క్షీరపాః కేచి జ్జాయంతే కులవర్ధనాః, ప్రజాక్షయేణ యుజ్యంతే కులవంశక్షయేణ చ. ౬౬. ఏవమేతత్పురా దృష్టం కులవృద్ధై ర్ద్విజాతిభిః, తస్మా ద్వర్జ్యాణి వర్జ్యాణి కార్యం కార్యం చ నిత్యశః. ౬౭. భూతి కామేన మర్త్యేన సత్యమేత ద్బ్రవీమి తే, తతస్సర్వే మహాభాగా దేవతాస్సమరుద్గణాః. ౬౮. ఋషయ శ్చ మహాభాగాః పృచ్ఛంతి స్మ పితౄం స్తతః, పితరః కేన తుష్యంతి మర్త్యానామల్పచేతసామ్. ౬౯. అక్షయం చ కథం దానం భవే చ్చైవౌర్ధ్వదేహికమ్, ఆనృణ్యం వా కథం మర్త్యా గచ్ఛేయుః కేన కర్మణా. ఏతదిచ్ఛామహే శ్రోతుం పరం కౌతూహలం హి నః. ౭౦. పితర ఊచుః:—న్యాయతో వై మహాభాగాః సంశయ స్సముదాహృతః, శ్రూయతాం యేన తుష్యామో మర్త్యానాం సాధుకర్మణామ్. ౭౧. నీలషండ ప్రమోక్షేణ అమావాస్యాం తిలోదకైః, వర్షాసు దీపకై శ్చైవ పితౄణా మనృణో భవేత్. ౭౨. అక్షయం నిర్వ్యలీకం చ దానమేతన్మహాఫలమ్, అస్మాకం పరితోషశ్చ అక్షయః పరికీర్త్యతే. ౭౩. శ్రద్దధానా శ్చ యే మర్త్యా ఆహరిష్యంతి సంతతిమ్, దుర్గాత్తే తారయిష్యంతి నరకా త్ప్రపితామహాన్. ౭౪. పితౄణాం భాషితం శ్రుత్వా హృష్టరోమా తపోధనః, వృద్ధగార్గ్యో మహాతేజా స్తమేవం వాక్యమబ్రవీత్. ౭౫. కే గుణా నీలషండస్య ప్రముక్తస్య తపోధనాః, వర్షాసు దీపదానేన తథైవ తిలోదకైః. ౭౬. పితర ఊచుః:—నీలషండస్య లాంగూలం తోయ మభ్యుద్ధరే ద్యది, షష్టిం వర్షసహస్రాణి పితర స్తేన తర్పితాః. ౭౭. యస్తు శృంగగతం పంకం కూలాదుద్ధృత్య తిష్ఠతి, పితర స్తేన గచ్ఛంతి సోమలోకమసంశయమ్. ౭౮. వర్షాసు దీపదానేన శశివచ్ఛోభతే నరః, తమోరూపం న తస్యాస్తి దీపకం యః ప్రయచ్ఛతి. ౭౯. అమావాస్యాంతు పిండేషు మర్త్యాః ప్రయచ్ఛంతి తిలోదకమ్, పాత్రమౌదుంబరం గృహ్యం మధుమిశ్రం తపోహాని ౮౦. కృతం భవతి తైః శ్రాద్ధం సరహస్యం యథార్థవత్, హృష్టపుష్ట

మనాస్తేషాం ప్రజా భవతి నిత్యదా. ౮౧. కులవంశస్య వృద్ధిస్తు పిండదస్య ఫలం
భవేత్, శ్రద్దధానస్తు యః కుర్యాత్పితౄణా మనృణో భవేత్. ౮౨.
ఏవమేష సముద్దిష్టః శ్రాద్ధకాలక్రమస్తథా, విధిః పాత్రం ఫలం చైవ యథా
వదనుకీర్తితమ్. ౮౩.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, పంచవింశత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

దానధర్మకథనమ్.

భీష్మ ఉవాచ:— కేన తే భవతి ప్రీతిః కథం తుష్టిం చ గచ్ఛసి, ఇతి పృష్ట
స్సురేంద్రేణ ప్రోవాచ హరిరీశ్వరః. ౧. విష్ణురువాచ:— బ్రాహ్మణానాం పరీవాదో
మమ విద్వేషణం మహత్, బ్రాహ్మణైః పూజితైర్నిత్యం పూజితోఽహం న సంశయః.
౨. నిత్యాభివాద్యా విప్రేంద్రా భుక్త్వా పాదౌ తథాత్మనః, తేషాం తుష్యామి
మర్త్యానాం యశ్చక్రే బలిం హరేత్. ౩. వామనం బ్రాహ్మణం దృష్ట్వా
వారాహం చ జలోత్థితమ్, ఉద్ధృతాం ధరణీం చైవ మూర్ధ్నా ధారయతే తు యః.
౪. న తేషామశుభం కించిత్కల్మషం నోపపద్యతే. అశ్వత్థం రోచనాం గాం చ
పూజయేద్యో నరస్సదా. ౫. పూజితం చ జగత్తేన సదేవాసురమానుషమ్, స్వేన
రూపేణ తేషాం చ పూజాం గృహ్ణామి తత్త్వతః. ౬. పూజా మమైషా నాన్యస్య
యావల్లోకాః ప్రతిష్ఠితాః, అన్యథా హి వృథా మర్త్యాః పూజయంత్యల్పబుద్ధ
యః. ౭. నాహం తత్ప్రీతిగృహ్ణామి న సా తుష్టికరీ మమ. ౮. ఇంద్ర ఉవాచ:—
చక్రం పాదౌ వరాహం చ బ్రాహ్మణం చాపి వామనమ్, ఉద్ధృతాం ధరణీం చైవ
కిమర్థం త్వం ప్రశంససి. ౯. భవాన్ సృజతి భూతాని భవాన్ సంహరతి ప్రజాః.
ప్రకృతిస్సర్వభూతానాం మర్త్యానాం చ సనాతనీ. ౧౦. భీష్మ ఉవాచ:— సంప్ర
హస్య తతో విష్ణురిదం వచనమబ్రవీత్, చక్రేణ నిహతా దైత్యాః పద్భ్యాం
క్రాంతా వసుంధరా. ౧౧. వారాహం రూపమాస్థాయ హిరణ్యాక్షో నిపాతితః,
వామనం రూపమాస్థాయ జితో రాజా మయా బలిః ౧౨. పరితుష్టో భవా
మ్యేవం మానుషాణాం మహాత్మనామ్, తన్మాం యే పూజయిష్యంతి నాస్తి తేషాం
పరాభవః. ౧౩. అపి వా బ్రాహ్మణం దృష్ట్వా బ్రహ్మచారిణమాగతమ్, బ్రాహ్మణా
గ్ర్యాహుతిం దత్త్వా అమృతం తస్య భోజనమ్. ౧౪. ఐంద్రీం సంధ్యాముపాసి
త్వా ఆదిత్యాభిముఖః స్థితః, సర్వతీర్థేషు స స్నాతో ముచ్యతే సర్వకిల్బిషైః.
౧౫. ఏతద్వః కథితం గుహ్యం అఖిలేన తపోధనాః, సంశయం పృచ్ఛమానానాం కిం
భూయః కథయామ్యహమ్. ౧౬. బలదేవ ఉవాచ:— శ్రూయతాం పరమం

గుహ్యం మానుషాణాం సుఖావహమ్, అజానంతోయదబుధాః క్లిశ్యంతే భూత పీడితాః. ౧౭. కల్య ముత్థాయ యో మర్త్యః స్పృశేద్గాం వై ఘృతం దధి, సర్షపం చ ప్రియంగుం చ కల్మషా త్ప్రతిముచ్యతే. ౧౮. భూతాని చైవ సర్వాణి అగ్రతః పృష్ఠతోఽపి వా, ఉచ్ఛిష్టం చాపి శూద్రేషు వర్జయంతి తపోధనాః. ౧౯. దేవా ఊచుః:—ప్రగృహ్యౌదుంబరం పాత్రం తోయపూర్ణముదఙ్ముఖః, ఉపవాసం తు గృహ్ణీయా ద్యద్వా సంకల్పయేద్వ్రతమ్. ౨౦. దేవతాస్తస్య తుష్యంతి కామికం చాపి సిధ్యతి, అన్యథా హి వృథా మర్త్యాః కుర్వతే స్వల్ప బుద్ధయః. ౨౧. ఉపవాసే బలౌ చాపి తామ్రపాత్రం విశిష్యతే, బలిం భిక్షాం తథా ర్ఘ్యం చ పితౄణాం చ తిలోదకమ్. ౨౨. తామ్రపాత్రేణ దాతవ్యమన్యథాల్ప ఫలం భవేత్, గుహ్య మేతత్సముద్దిష్టం యథా తుష్యంతి దేవతాః. ౨౩. ధర్మ ఉవాచ:—రాజపౌరుషికే విప్రే ఘాంటికే పరిచారికే, గోరక్షకే వాణిజకే తథా కారుకుశీలవే. ౨౪. మిత్రద్రుహ్యనధీయానే యశ్చ స్యా ద్వృషలీ పతిః, ఏతేషు దైవం పిత్ర్యం వా న దేయం స్యా త్కథం చన. ౨౫. పిండదా స్తస్య హీయంతే న చ ప్రీణాతి వై పితౄన్, అతిథిర్యస్య భగ్నాశో గృహాత్ ప్రతినివర్తతే. ౨౬. పితర స్తస్య దేవాశ్చ అగ్నయ శ్చ తథైవ హి, నిరాశాః ప్రతిగచ్ఛంతి అతిథేరప్రతిగ్రహాత్. ౨౭. స్త్రీఘ్నై ర్గోఘ్నైః కృతఘ్నై శ్చ బ్రహ్మఘ్నై ర్గురు తల్పగైః, తుల్యదోషో భవత్యేభిర్యస్యాతిథిరనర్చితః. ౨౮. అగ్నిరువాచ:—పాదముద్యమ్య యో మర్త్యః స్పృశే ద్గాంచ సుదుర్మతిః, బ్రాహ్మణం వా మహా భాగం దీప్యమానం తథాఽనలమ్. ౨౯. తస్య దోషా న్ప్రవక్ష్యామి తచ్ఛృణుధ్వం సమాహితాః, దివం స్పృశేద్ధి శబ్దోఽస్య త్రస్యంతి పితరశ్చ వై. ౩౦. వైమనస్యం చ దేవానాం కృతం భవతి పుష్కలమ్, పావకశ్చ మహాతేజా హవ్యం న ప్రతిగృహ్ణాతి. ౩౧. ఆజన్మనాం శతం చైవ నరకే పచ్యతే తు సః, నిష్కృతిశ్చ న తస్యాస్తి అనుమన్యంతి కర్హిచిత్. ౩౨. తస్మా ద్గావో న పాదేన స్పృష్టవ్యా వై కదాచన, బ్రాహ్మణశ్చ తథా తేజా దీప్యమాన స్తథాఽనలః. ౩౩. శ్రద్దధానేన మర్త్యేన ఆత్మనో హితమిచ్ఛతా, ఏతే దోషా మయా ప్రోక్తా స్త్రీషు యః పాదముత్సృజేత్. ౩౪. విశామిత్ర ఉవాచ:—శ్రూయతాం పరమం గుహ్యం రహస్యం ధర్మసంహితమ్, పరమాన్నేన యో దద్యా త్పితౄణా మౌపహారికమ్. ౩౫. గజ చ్ఛాయాయాం పూర్వ స్యాం కుతపే దక్షిణాముఖః, యదా భాద్రపదే మాసి భవతే బహులేమఘా. ౩౬. శ్రూయతాం తస్య దానస్య యాదృశో

గుణవిస్తరః, కృతం తేన మహత్ శ్రాద్ధం వర్షాణీహ త్రయోదశ. ౩౭. గావ ఊచుః:—బహులే సమంగే హ్యకుతోభయే చ క్షేమే చ సఖ్యేవ హి భూయసీ చ, యథా పురా బ్రహ్మపురే సవత్సా శతక్రతోర్వజ్రధరస్య యజ్ఞే. ౩౮. భూయశ్చ యా విష్ణుపదే స్థితా యా విభావసోశ్చాపి పథే స్థితా యా, దేవాశ్చ సర్వే సహ నారదేన ప్రకుర్వతే సర్వ సహేతి నామ. ౩౯. మంత్రేణైతే నాభివందేత యో వై విముచ్యతే పాపకృతేన కర్మణా, లోకానవాప్నోతి పురందరస్య గవాం ఫలం చంద్రమసో ద్యుతిం చ. ౪౦. ఏతం హి మంత్రం త్రిదశాభిజుష్టం పఠేత యః పర్వసు గోష్ఠమధ్యే, న తస్య పాపం న భయం న శోకః సహస్రనేత్రస్య చ యాతి లోకమ్. ౪౧. భీష్మ ఉవాచ:—అథ సప్తమహాభాగా ఋషయో లోకవిశ్రుతాః, వసిష్ఠప్రముఖాస్సర్వే బ్రహ్మాణం పద్మసంభవమ్. ౪౨. ప్రదక్షిణమభిక్రమ్య సర్వే ప్రాంజలయః స్థితాః, ఉవాచ వచనం తేషాం వసిష్ఠో బ్రహ్మవిత్తమః. ౪౩. సర్వప్రాణిహితం ప్రశ్నం బ్రహ్మక్షత్రే విశేషతః, ద్రవ్యహీనాః కథం మర్త్యా దరిద్రా స్సాధువృత్తయః. ౪౪. ప్రాప్నువంతీహ యజ్ఞస్య ఫలం కేనచ కర్మణా, ఏతచ్ఛ్రుత్వా వచ స్తేషాం బ్రహ్మా వచనమబ్రవీత్. ౪౫. బ్రహ్మోవాచ—అహో ప్రశ్నో మహాభాగా గూఢార్థః పరమశ్శుభః, సూక్ష్మశ్శ్రేయాంశ్చ మర్త్యానాం భవద్భిస్సముదాహృతః. ౪౬. శ్రూయతాం సర్వ మాఖ్యాస్యే నిఖిలేన తపోధనాః, యథా యజ్ఞఫలం మర్త్యో లభతే నాత్ర సంశయః. ౪౭. పౌషమాసస్య శుక్లే వై యదా యుజ్యేత రోహిణీ, తేన నక్షత్రయోగేన ఆకాశశయనో భవేత్. ౪౮. ఏకవస్త్ర శ్శుచిస్స్నాతశ్శ్రద్దధానస్సమాహితః, సోమస్య రశ్మయః పీత్వా మహాయజ్ఞఫలం లభేత్. ౪౯. ఏతద్వః పరమం గుహ్యం కథితం ద్విజసత్తమాః, యన్మాం భవంతః పృచ్ఛంతి సూక్ష్మతత్త్వార్థదర్శినః. ౫౦.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, షడ్వింశత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

దైవరహస్యమ్.

విభావసు రువాచ:— సలిలస్యాంజలిం పూర్ణమక్షతాశ్చ ఘృతోత్తరాః, సోమస్యోత్తిష్ఠమానస్య తజ్జలం చాక్షతాంశ్చ తాన్. ౧. స్థితో హ్యభిముఖో మర్త్యః పౌర్ణమాస్యాం బలిం హరేత్, అగ్నికార్యం కృతం తేన హుతాశ్చాప్యస్యాగ్నయ స్త్రయః. ౨. వనస్పతిం తు యో హన్యాత్ అమావాస్యామబుద్ధిమాన్, అపి హ్యేకేన పత్రేణ లిప్యతే బ్రహ్మహత్యయా. ౩. దంతకాష్ఠం తు యః ఖాదేదమావాస్యామబుద్ధిమాన్, హింసితశ్చంద్రమా స్తేన పితరశ్చోద్విజంతి చ.

౪. హవ్యం న తస్య దేవాశ్చ ప్రతిగృహ్ణంతి పర్వసు, కుప్యంతి పితర స్తస్య కులే వంశోఽస్య హీయతే. ౫. శ్రీరువాచ:—ప్రకీర్ణం భాజనం యత్ర పానభాండమథాసనమ్, యోషితశ్చైవ హన్యంతే కశ్మలోపహతే గృహే. ౬. దేవతాః పితరశ్చైవ ఉత్సవే పర్వణీషు వా, నిరాశా స్తస్య గచ్ఛంతి కశ్మలోపహతాద్గృహాత్. ౭. అంగిరా ఉవాచ:—యస్తు సంవత్సరం పూర్ణం దద్యా ద్దీపం కరంజకే, సువర్చలా మూలహస్తః ప్రజా తస్య వివర్ధతే. ౮. గార్గ్య ఉవాచ:—ఆతిథ్యం సతతం కుర్యా ద్దీపం దద్యాత్ప్రతిశ్రయే, వర్జయానో దివా స్వాపం నచ మాంసాని భక్షయేత్. ౯. గోబ్రాహ్మణం న హింస్యాచ్చ పుష్కరాణి చ కీర్తయేత్, ఏష శ్రేష్ఠతరో ధర్మ స్సరహస్యో మహాఫలః. ౧౦. అపి క్రతుశతైరిష్ట్వా క్షయం గచ్ఛతి తద్ధవిః, నతు క్షీయంతి తే ధర్మాః శ్రద్ధధానైః ప్రయోజితాః. ౧౧. ఇదం చ పరమం గుహ్యం సరహస్యం నిబోధత, శ్రాద్ధకల్పే చ దైవే చ తైర్థికే పర్వణీషు చ. ౧౨. రజస్వలా చ యా నారీ శ్విత్రికా౽పుత్రికా చ యా, ఏతాభి శ్చక్షుషా దృష్టం హవి ర్నాశ్నంతి దేవతాః. ౧౩. పితరశ్చ న తుష్యంతి వర్షాణ్యస్య త్రయోదశ, శుక్లవాసా శ్శుచి ర్భూత్వా బ్రాహ్మణాన్ స్వస్తి వాచయేత్, కీర్తయే ద్భారతం చైవ తథా స్యా దక్షయం హవిః. ౧౪. ధౌమ్య ఉవాచ:—భిన్నభాండం చ ఖట్వాం చ కుక్కుటం శునకం తథా, అప్రశస్తాని సర్వాణి యశ్చ వృక్షో గృహే రుహః. ౧౫ భిన్నభాండే కలిం ప్రాహుః ఖట్వాయాం చ ధనక్షయః, కుక్కుటే శుని వా చైవ హవిర్నాశ్నంతి దేవతాః. ౧౬. వృక్షమూలే ధ్రువం సత్త్వం తస్మాద్వృక్షం న రోపయేత్. ౧౭. జమదగ్నిరువాచ:—యో యజేదశ్వమేధేన వాజపేయశతేన చ, అవాక్ఛిరా వలంబేత సత్రం వా స్ఫీతమాహరేత్. ౧౮. న చాస్య హృదయం శుద్ధం నరకం సధ్రువం వ్రజేత్, తుల్యం యజ్ఞశ్చ సత్యం చ హృదయస్య చ శుద్ధతా. ౧౯. శుద్ధేన మనసా దత్వా సక్తుప్రస్థం ద్విజాతయే, బ్రహ్మలోక మనుప్రాప్తః పర్యాప్తం తన్నిదర్శనమ్. ౨౦.
ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి సప్తవింశత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

దానధర్మకథనమ్.

వాయురువాచ:—కించి ద్ధర్మం ప్రవక్ష్యామి మనుష్యాణాం సుఖావహమ్, సరహస్యాశ్చ యే దోషా స్తాన్ శృణుధ్వం సమాహితాః. ౧. చతురో వార్షికాన్ మాసాన్ యో దదాతి తిలోదకమ్, భోజనం చ యథా శక్త్యా బ్రాహ్మణే వేదపారగే. ౨. అగ్నికార్యం చ కర్తవ్యం పరమాన్నేన భోజనమ్, దీపకశ్చాపి

కర్తవ్యః పితౄణాం సతిలోదకః. ౩. ఏతేన విధినా మర్త్యః శ్రద్దధానస్సమాహితః, పశుబంధశతస్యేహ ఫలం ప్రాప్నోతి పుష్కలమ్. ౪. ఇదం చ వై పరం గుహ్యమప్రశస్తం నిబోధత, అగ్నేస్తు వృషలో నేతా హవిర్మూఢాశ్చ యోషితః. ౫. మన్యతే ధర్మ ఏవేతి సచాధర్మేణ లిప్యతే, అగ్నయస్తస్య కుప్యంతి శూద్రయోనిం స గచ్ఛతి. ౬. పితరశ్చ న తుష్యంతి సహదేవైర్విశేషతః, ప్రాయశ్చిత్తం తు యత్తత్ర బ్రువతస్తన్నిబోధ మే. ౭. యత్కృత్వా తు నరస్సమ్యక్సుఖీ భవతి విజ్వరః, గవాం మూత్రపురీషేణ పయసా చ ఘృతేన చ. ౮. అగ్నికార్యం త్ర్యహం కుర్యాన్నిరాహారస్సమాహితః, తతస్సంవత్సరే పూర్ణే ప్రతిగృహ్ణంతి దేవతాః. ౯. హృష్యంతి పితరశ్చాస్య శ్రాద్ధకాల ఉపస్థితే, ఏష హ్యధర్మో ధర్మశ్చ సరహస్యః ప్రకీర్తితః, మర్త్యానాం స్వర్గకామానాం ప్రేత్య స్వర్గసుఖావహః. ౧౦.

అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, అష్టావింశత్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

లోమశరహస్యమ్.

లోమశ ఉవాచ:—పరదారేషు యే సక్తా అకృత్వా దారసంగ్రహమ్, నిరాశాః పితరస్తేషాం శ్రాద్ధకాలే భవంతి తే. ౧. పరదారరతిర్యశ్చ యశ్చ వంధ్యాముపాసతే, బ్రహ్మస్వం హరతే యశ్చ సమదోషా భవంతి తే. ౨. అసంభాష్యా భవంత్యేతే పితౄణాం నాత్ర సంశయః, దేవతాః పితరశ్చైషాం నాభినందంతి తద్ధవిః. ౩. తస్మాత్పరస్య వై దారాం త్యజేద్వంధ్యాం చ యోషితమ్, బ్రహ్మస్వం హి న హర్తవ్యమాత్మనో హితమిచ్ఛతా. ౪. శ్రూయతాం చాపరం గుహ్యం రహస్యం ధర్మసంహితమ్, శ్రద్దధానేన కర్తవ్యం గురూణాం వచనం సదా. ౫. ద్వాదశ్యాం పౌర్ణమాస్యాం చ మాసిమాసి ఘృతాక్షతమ్, బ్రాహ్మణేభ్యః ప్రయచ్ఛేత తస్య పుణ్యం నిబోధత. ౬. సోమశ్చ వర్ధతే తేన సముద్రశ్చ మహోదధిః, అశ్వమేధచతుర్భాగం ఫలం సృజతి వాసవః. ౭. దానేనైతేన తేజస్వీ వీర్యవాంశ్చ భవేన్నరః, ప్రీతశ్చ భగవాన్ సోమ ఇష్టాన్ కామాన్ ప్రయచ్ఛతి. ౮. శ్రూయతాం చాపరో ధర్మస్సరహస్యో మహాఫలః, ఇమం కలియుగం ప్రాప్య మానుషాణాం సుఖావహః. ౯. కల్యముత్థాయ యో మర్త్యస్స్నాతః శుక్లేన వాససా, తిలపాత్రం ప్రయచ్ఛేత బ్రాహ్మణేభ్యస్సమాహితః. ౧౦. తిలోదకం తు యో దద్యాత్పితౄణాం మధునా సహ, దీపకం కృసరం చైవ శ్రూయతాం తస్య యత్ఫలమ్. ౧౧. తిలపాత్రే ఫలం ప్రాహ భగవాన్ పాకశాసనః, గోప్రదానం చ యః కుర్యాద్భూమిదానం చ శాశ్వతమ్. ౧౨. అగ్ని

ష్టోమం చ యో యజ్ఞం యజేత బహుదక్షిణమ్, తిలపాత్రం సహైతేన సమం మన్యంతి దేవతాః. ౧౩. తిలోదకం సదా శ్రాద్ధే మన్యంతే పితరోఽక్షయమ్, దీపే చ కృసరే చైవ ప్రీయంతేఽస్య పితామహాః. ౧౪. స్వర్గే చ పితృలోకే చ పితృదేవాభిపూజితమ్, ఏవ మేతన్మయోద్దిష్ట మృషి దృష్టం పురాతనమ్. ౧౫.

అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, ఏకోనత్రింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

—— చిత్రగుప్తరహస్యమ్. ——

భీష్మఉవాచ:— తతస్త్వృషిగణాస్సర్వే పితరశ్చ స దేవతాః, అరుంధతీం తపోవృద్ధా మపృచ్ఛంత సమాహితాః. ౧. అరుంధత్యువాచ:—తపోవృద్ధిర్మయా ప్రాప్తా భవతాం స్మరణేన వై, భవతాం చ ప్రసాదేన ధర్మాన్ వక్ష్యామి శాశ్వతాన్. ౨. సగుహ్యాన్ సరహస్యాంశ్చ తాన్ శృణుధ్వమశేషతః, శ్రద్దధానో ప్రయోక్తవ్యా యస్య శుద్ధం తథా మనః. ౩. అశ్రద్దధానో మానీ చ బ్రహ్మహా గురుతల్పగః, అసంభాష్యా హి చత్వారో నైషాం ధర్మం ప్రకాశయేత్. ౪. అహన్యహని యో దద్యా త్కపిలాం ద్వాదశీ స్సమాః, మాసిమాసి చ సత్రేణ యో యజేత సదా నరః. ౫. గవాం శతసహస్రం చ యో దద్యా జ్జ్యేష్ఠపుష్కరే, న తద్ధర్మఫలం తుల్యమతిథిర్యస్య తుష్యతి. ౬. శ్రూయతాం చాపరో ధర్మో మనుష్యాణాం సుఖావహః, శ్రద్దధానేన కర్తవ్యః సరహస్యో మహాఫలః. ౭. కల్యముత్థాయ గోమధ్యే గృహ్య దర్భాన్ సహోదకాన్, తన్నిషించేద్గవాం మధ్యే మస్తకేన చ తజ్జలమ్. ౮. ప్రతీచ్ఛేత నిరాహార స్తస్య ధర్మఫలం శృణు, శ్రూయంతే యాని తీర్థాని త్రిషు లోకేషు కర్హిచిత్. ౯. సిద్ధచారణ జుష్టాని సేవితాని మనీషిభిః, అభిషేకస్సమ స్తేషాం గవాంశృంగోదకస్య చ. ౧౦. సాధుసాధ్వితి చోద్దిష్టం దైవతైః పితృభిస్తథా, భూతైశ్చైవ సుసంతుష్టైః పూజితా చాప్యరుంధతీ. ౧౧. బ్రహ్మోవాచ:—అహో ధర్మో మహాభాగే సరహస్య ఉదాహృతః, వరం దదామి తే ధన్యే తప స్తే వర్ధతాం సదా. ౧౨. యమ ఉవాచ:—రమణీయా కథా దివ్యా యుష్మత్తో యా మయా శ్రుతా, శ్రూయతాం చిత్రగుప్తస్య భాషితం మమ చ ప్రియమ్. ౧౩. రహస్యం ధర్మసంయుక్తం శక్యం శ్రోతుం మహర్షిభిః, శ్రద్దధానేన మర్త్యేన ఆత్మనో హితమిచ్ఛతా. ౧౪. నహి పుణ్యం తథా పాపం కృతం కించిద్వినశ్యతి, పర్వకాలే చ యత్కించిదాదిత్యం చాధితిష్ఠతి. ౧౫. ప్రేతలోకం గతే మర్త్యే తత్తస్సర్వంవిభావసుః, ప్రతిజానాతి పుణ్యాత్మా తచ్చ తత్రోపయుజ్యతే. ౧౬. కించిద్ధర్మం ప్రవక్ష్యామి చిత్ర

గుప్తమతం శుభమ్, పానీయం చైవ దీపం చ దాతవ్యం సతతం తథా. ౧౭. ఉపానహౌ చ ఛత్రం చ కపిలా చ యథాతథమ్, పుష్కరే కపిలా దేయా బ్రాహ్మణే వేదపారగే. ౧౮. అగ్నిహోత్రం చ యత్నేన సర్వశః ప్రతిపాలయేత్, అయం చైవాపరో ధర్మశ్చిత్రగుప్తేన భాషితః. ౧౯. ఫలమస్య పృథక్త్వేన శ్రోతుమర్హంతి సత్తమాః, ప్రళయం సర్వభూతైస్తు గంతవ్యం కాలపర్యయాత్. ౨౦. తత్ర దుర్గ మనుప్రాప్తాః క్షుత్తృష్ణాపరిపీడితాః, దహ్యమానా విపచ్యంతే న తత్రాస్తి పలాయనమ్. ౨౧. అహంకారం తథా ఘోరం ప్రవిశంత్యల్పబుద్ధయః, తత్ర ధర్మం ప్రవక్ష్యామి యేన దుర్గాణి సంతరేత్. ౨౨. అల్పవ్యయం మహార్థం చ ప్రేత్య చైవ సుఖోదయమ్, పానీయస్య గుణా దివ్యాః ప్రేతలోకే విశేషతః. ౨౩. తత్ర పుణ్యోదకా నామ నదీ తేషాం విధీయతే, అక్షయం సలిలం తత్ర శీతలం హ్యమృతోపమమ్. ౨౪. స తత్ర తోయం పిబతి పానీయం యః ప్రయచ్ఛతి, ప్రదీపస్య ప్రదానేన శ్రూయతాం గుణవిస్తరః. ౨౫. తమోఽంధకారం నియతం దీపదో న ప్రపశ్యతి, ప్రభాం చాస్య ప్రయచ్ఛంతి సోమభాస్కరపావకాః. ౨౬. దేవతాశ్చానుమన్యంతే విమలాః సర్వతోదిశః, ద్యోతతే చ యథాదిత్యః ప్రేతలోకగతో నరః. ౨౭. తస్మాద్దీపః ప్రదాతవ్యః పానీయం చ విశేషతః, కపిలాం యే ప్రయచ్ఛంతి బ్రాహ్మణే వేదపారగే. ౨౮. పుష్కరే చ విశేషేణ శ్రూయతాం తస్య యత్ఫలమ్, గోశతం సవృషం తేన దత్తం భవతి శాశ్వతమ్. ౨౯. పాపం కర్మ చ యత్కించిద్బ్రహ్మహత్యాసమం భవేత్, శోధయేత్కపిలా హ్యేకా ప్రదత్తం గోశతం యథా. ౩౦. తస్మాత్తు కపిలా దేయా కౌముద్యాం జ్యేష్ఠపుష్కరే, న తేషాం విషమం కించిన్న దుఃఖం నచ కంటకాః. ౩౧. ఉపానహౌ చ యో దద్యాత్పాత్రభూతే ద్విజోత్తమే, ఛత్రదానే సుఖాం ఛాయాం లభతే పరలోకగః. ౩౨. న హి దత్తస్య దానస్య నాశోఽస్తీహ కదా చన, చిత్రగుప్తమతం శ్రుత్వా హృష్టరోమా విభావసుః. ౩౩. ఉవాచ దేవతాస్సర్వాః పితౄంశ్చైవ మహాద్యుతిః, శ్రుతం చ చిత్రగుప్తస్య ధర్మగుహ్యం మహాత్మనః. ౩౪. శ్రద్దధానాశ్చ యే మర్త్యా బ్రాహ్మణేషు మహాత్మసు, దానమేతత్ప్రయచ్ఛంతి న తేషాం విద్యతే భయమ్. ౩౫. ధర్మదోషాస్త్విమే పంచ యేషాం నాస్తీహ నిష్కృతిః, అసంభావ్యాత్మనాచారా వర్జనీయా నరాధమాః. ౩౬. బ్రహ్మహా చైవ గోఘ్నశ్చ పరదారరతశ్చ యః, అశ్రద్దధానశ్చ నరః స్త్రియం యశ్చోపజీవతి. ౩౭. ప్రేత

లోక గతా హ్యేతే నరకే పాపకర్మిణః, పచ్యంతే వై యథా మీనాః పూయ
శోణితభోజనాః. ౩౮. అసంభాష్యాః పితౄణాం చ దేవానాం చైవపంచ వై,
స్నాతకానాం చ విప్రాణాం యేఽపి చాన్యే తపోధనాః. ౩౯.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, త్రింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

—ప్రమథరహస్యమ్.—

భీష్మఉవాచ:— తతస్సర్వే మహాభాగా దేవాశ్చ పితరశ్చ హ, ఋషయశ్చ మహాభాగాః ప్రమథాన్ వాక్యమబ్రువన్. ౧. భవంతో వై మహాభాగా అపరోక్ష నిశాచరాః, ఉచ్ఛిష్టానశుచీన్ క్షుద్రాన్ కథం హింసథ మానవాన్. ౨. కేచ స్మృతాః ప్రతీఘాతా యేన మర్త్యాన్న హింసథ, రక్షోఘ్నాని చ కాని స్యుర్గృహేషు ప్రణశ్యథ. ౩. శ్రోతుమిచ్ఛామి యుష్మాకం సర్వమేతన్నిశాచరాః, ప్రమథా ఊచుః:—మైథునేన సదోచ్ఛిష్టాః కృతేచైవాధరోత్తరే, మోహాన్మాంసాని ఖాదేత వృక్షమూలే చ యస్స్వపేత్. ౪. ఆమిషం శీర్షతో యస్య పాదతో యశ్చ సంవిశేత్, ఏతదుచ్ఛిష్టకం సర్వం బహుచ్ఛిద్రాశ్చ మానవాః. ౫. ఉదకే చాప్యమేధ్యాని శ్లేష్మాణం చ ప్రముంచతి, ఏతే భక్ష్యాశ్చ వధ్యాశ్చ మానుషా నాత్ర సంశయః. ౬. ఏవం శీలసమాచారాన్ ధర్షయామో హి మానవాన్, శ్రూయతాం చ ప్రతీఘాతా యైర్న శక్నుమ హింసితుమ్. ౭. గోరోచనాసమాలంభో వచా హస్తశ్చ యో భవేత్, ఘృతాక్షతం చ యో దద్యాన్మస్తకే తత్పరాయణః. ౮. యేచ మాంసం న ఖాదంతి తాన్న శక్నుమ హింసితుమ్, యస్య చాగ్నిర్గృహే నిత్యం దివారాత్రౌ చ దీప్యతే. ౯. తరక్షోశ్చర్మ దంష్ట్రాశ్చ తథైవ గిరికచ్ఛపః, ఆజ్యధూమో బిడాలశ్చ ఛాగః కృష్ణోఽథ పింగళః. ౧౦. యేషామేతాని తిష్ఠంతి గృహేషు గృహమేధినామ్, తాన్యధృష్యాణ్యగారాణి పిశితాశైస్సుదారుణైః. ౧౧. లోకానస్మద్విధా యే చ విచరంతి యథాసుఖాః, తస్మాదేతాని గేహేషు రక్షోఘ్నాని విశాంపతే. ౧౨. ఏతద్వః కథితం సర్వం యత్ర వస్సంశయో మహాన్. ౧౩.

ఇతిఅనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, ఏకత్రింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

—దిగ్గజరహస్యమ్.—

భీష్మఉవాచ:—తతః పద్మప్రతీకాశః పద్మోద్భూతః పితామహః, ఉవాచ వచనం దేవాన్ వాసవం చ శచీపతిమ్. ౧. అయం మహాబలో నాగో రసాతలచరో బలీ, తేజస్వీ రేణుకో నామ మహాసత్త్వపరాక్రమః. ౨. అతితేజస్వినః

స్సర్వే మహావీర్యా మహాగజాః, దారయంతి మహీం కృత్స్నాం స శైలవన కాన
నామ్. ౩. భవద్భిస్సమనుజ్ఞాతో రేణుకస్తాన్మహాగజాన్, ధర్మగుహ్యాని సర్వాణి
గత్వా పృచ్ఛతు తత్ర వై. ౪. పితామహవచశ్శ్రుత్వా తే దేవా రేణుకాం తదా,
ప్రేషయామాసురవ్యగ్రా యత్ర తే ధరణీధరాః. ౫. రేణుకఉవాచ:—అను
జ్ఞాతోఽస్మి దేవైశ్చ పితృభిశ్చ మహాబలాః, ధర్మగుహ్యానియుష్మాకం శ్రోతుమి
చ్ఛామి తత్త్వతః. ౬. కథయధ్వం మహాభాగా యద్వస్తత్త్వం మనీషితమ్. ౭.
దిగ్గజాఊచుః:—కార్తికే మాసి చాశ్లేషా బహుళస్యాష్టమీ శివా, తేన నక్ష
త్రయోగేన యో దదాతి గుడోదనమ్. ౮. ఇమం మంత్రం జపన్ శ్రాద్ధే యతా
హారో హ్యకోపనః, బలదేవప్రభృతయో యేనాగా బలవత్తరాః. ౯. అనంతా
హ్యక్షయా నిత్యం భోగిన స్సుమహాబలాః, తేషాం కులోద్భవా యేచ మహా
భూతా భుజంగమాః ౧౦. తే మే బలిం ప్రయచ్ఛంతు బలతేజోఽభివృద్ధయే, య
దా నారాయణశ్శ్రీమానుజ్జహార వసుంధరామ్. ౧౧. తద్బలం తస్య దేవస్య ధరా
ముద్ధరత స్తథా, ఏవముక్త్వా బలింతత్ర వల్మీకే తు నివేదయేత్. ౧౨. గజేంద్రకుసు
మాకీర్ణం నీలవస్త్రానులేపనమ్, నిర్వపేత్తం తు వల్మీకే అస్తంయాతే దివాకరే.
౧౩. ఏవం తుష్టాస్తతస్సర్వే అధస్తాద్భారపీడితాః, శ్రమం తం నావబుద్ధ్యామో
ధారయంతో వసుంధరామ్ ౧౪. ఏవం మన్యామహే సర్వం భారార్తా నిరపేక్షిణః,
బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా వైశ్యాః శూద్రా వా యద్యుపోషితాః. ౧౫. ఏవం సంవత్సరం
కృత్వా దానంబహుఫలం భవేత్, వల్మీకేబలిమాదాయ తన్నో బహుఫలంమతమ్.
౧౬. యేచనాగా మహావీర్యా స్త్రిషు లోకేషు కృత్స్నశః, కృతాతిథ్యా భవే
యుస్తే శతం వర్షాణి తత్త్వతః. ౧౭. దిగ్గజానాంచ తచ్ఛ్రుత్వా దేవతాః పితర
స్తథా, ఋషయశ్చ మహాభాగాః పూజయంతి స్మ రేణుకమ్. ౧౮.

అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, ద్వాత్రింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

మహాదేవరహస్యమ్.

మహేశ్వర ఉవాచ:—సార ముద్ధృత్య యుష్మాభిః సాధు ధర్మ ఉదా
హృతః, ధర్మగుహ్యమిదం మత్తః శృణుధ్వం సర్వ ఏవహ. ౧. యేషాం ధర్మా
శ్రితా బుద్ధిః శ్రద్దధానాశ్చ యే నరాః, తేషాం స్యాదుపదేష్టవ్యః సరహస్యో
మహాఫలః. ౨. నిరుద్వేగస్తు యో దద్యా న్మాసమేకం గవాహ్నికమ్, ఏకభక్తం
తథాశ్నీయాచ్ఛ్రూయతాం తస్య యత్ఫలమ్. ౩. ఇమా గావో మహాభాగాః
పవిత్రం పరమం స్మృతాః, త్రీన్ లోకాన్ ధారయంతి స్మ సదేవాసురమానవాన్,

౪. తాసు చైవ మహాపుణ్యం శుశ్రూషా చ మహాఫలమ్, అహన్యహని ధర్మేణ యుజ్యతే వై గవాహ్నికే. ౫. మయా హ్యేతా హ్యనుజ్ఞాతాః పూర్వమాసన్ కృతేయుగే, తతో౽హ మనునీతో వై బ్రహ్మణా పద్మయోనినా. ౬. తస్మాద్వ్రజస్థానగతస్తిష్ఠత్యుపరి మే వృషః, రమే౽హం సహ గోభిశ్చ తస్మాత్పూజ్యాస్సదైవ తాః. ౭. మహాప్రభావా వరదా వరాన్ దద్యు రుపాసితాః, తా గావో౽స్యానుమన్యంతే సర్వకర్మసు యత్ఫలమ్. ౮. తస్య తత్ర చతుర్భాగో యో దదాతి గవాహ్నికమ్. ౯.

అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, త్రయస్త్రింశదధికశతతమో౽ధ్యాయః.

దేవరహస్యమ్.

స్కందఉవాచ:— మమాప్యనుమతో ధర్మ స్తం శృణుధ్వం సమాహితాః, నీలషండస్య శృంగాభ్యాం గృహీత్వా మృత్తికాం తు యః. ౧. అభిషేకం త్ర్యహం కుర్యా త్తస్య ధర్మం నిబోధత, శోధయే దశుభం సర్వ మాధిపత్యం పరత్ర చ. ౨. యావచ్చ జాయతే మర్త్య స్తావ చ్ఛూరో భవిష్యతి, ఇదం చాపపరం గుహ్యం సరహస్యం నిబోధత. ౩. గృహీత్వోదుంబరం పాత్రం పక్వాన్నం మధునా సహ, సోమస్యోత్తిష్ఠమానస్య పౌర్ణమాస్యాం బలిం హరేత్. ౪. తస్య ధర్మఫలం నిత్యం శ్రద్దధానా నిబోధత, సాధ్యా రుద్రా స్తథాదిత్యా విశ్వేదేవా స్తథాశ్వినౌ. ౫. మరుతో వసవ శ్చైవ ప్రతిగృహ్ణంతి తం బలిమ్, సోమశ్చ వర్ధతే తేన సముద్రశ్చ మహోదధిః, ఏష ధర్మో మయోద్దిష్టః సరహస్యః సుఖావహః. ౬. విష్ణురువాచ:— ధర్మగుహ్యాని సర్వాణి దేవతానాం మహాత్మనామ్, ఋషీణాం చైవ గుహ్యాని యః పఠే దాహ్నికం సదా. ౭. శృణుయాద్వా౽నసూయుశ్చ శ్రద్దధానస్సమాహితః, నాస్య విఘ్నః ప్రభవతి భయం చాస్య న విద్యతే. ౮. యే చ ధర్మాశ్శుభాః పుణ్యాస్సరహస్యా ఉదాహృతాః, తేషాం ధర్మఫలం తస్య యః పఠే ద్విజితేంద్రియః. ౯. నాస్య పాపం ప్రభవతి న చ పాపేన లిప్యతే, పఠేద్వా శ్రావయేద్వాపి శ్రుత్వా చ లభతే ఫలమ్. ౧౦. భుంజతే పితరో దేవా హవ్యం కవ్యమథాక్షయమ్, శ్రావయంశ్చాపి విప్రేంద్రాన్ పర్వసు ప్రయతో నరః. ౧౧. ఋషీణాం దేవతానాం చ పితౄణాం చైవ నిత్యదా, భవత్యభిమతః శ్రీమాన్ ధర్మేషు ప్రయత స్సదా. ౧౨. కృత్వాపి పాపకం కర్మ మహాపాతకవర్జితమ్, రహస్యధర్మం శ్రుత్వేమం సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే. ౧౩. భీష్మ ఉవాచ:— ఏతద్ధర్మరహస్యం వై దేవతానాం నరాధిప,

వ్యాసోద్దిష్టం మయా ప్రోక్తం సర్వదేవనమస్కృతమ్. ౧౪. పృథివీ రత్నసంపూ
ర్ణాం జ్ఞానం చేద మనుత్తమమ్, ఇదమేవ తతః శ్రావ్య మితిమన్యేత ధర్మవిత్. ౧౫.
శ్రద్దధానాయ న నాస్తికాయ న నష్టధర్మాయ న నిర్ఘృణాయ, న హేతుదు
ష్టాయ గురుద్రుహే చ నానాత్మభూతాయ నివేద్యమేతత్. ౧౬.
అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, చతుస్త్రింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

భోజ్యాభోజ్యాన్నకథనమ్.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—కే భోజ్యా బ్రాహ్మణస్యేహ కే భోజ్యాః క్షత్రియ
స్య హ, తథా వైశ్యస్య కే భోజ్యా కేచ శూద్రస్య భారత. ౧. భీష్మ
ఉవాచ:— బ్రాహ్మణా బ్రాహ్మణస్యేహ భోజ్యా యేచైవ క్షత్రియాః వైశ్యా
శ్చాపి తథా భోజ్యాః శూద్రాశ్చ పరివర్జితాః. ౨. బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా
వైశ్యా భోజ్యా వై క్షత్రియస్యహ, వర్జనీయాస్తు వై శూద్రాస్సర్వభక్షా
వికర్మిణః. ౩. వైశ్యాస్తు భోజ్యా విప్రాణాం క్షత్రియాణాం తథైవ చ, నిత్యా
గ్నయో వివిక్తాశ్చ చాతుర్మాస్యరతాశ్చ యే. ౪. శూద్రాణామథ యో భుంక్తే
స భుంక్తే పృథివీమలమ్, మలం నృణాం స పిబతి మలం భుంక్తే జనస్య చ. ౫. శూ
ద్రాణాం యస్తథా భుంక్తే స భుంక్తే పృథివీమలమ్, పృథివీ మలమశ్నంతి యే ద్విజా
శ్శూద్రభోజినః. ౬. శూద్రస్య కర్మనిష్ఠాయాం వికర్మస్థోఽపి పచ్యతే, బ్రాహ్మణః
క్షత్రియో వైశ్యో వికర్మస్థశ్చ పచ్యతే. ౭. స్వాధ్యాయనిరతా విప్రాస్తథా స్వస్త్య
యనే నృణామ్, రక్షణే క్షత్రియం ప్రాహుర్వైశ్యం పుష్ట్యర్థమేవ చ. ౮.
కరోతి కర్మయద్వైశ్య స్తద్గత్వాహ్యుపజీవతి, కృషి గోరక్షవాణిజ్య మకుత్సా
వైశ్యకర్మణి. ౯. శూద్రకర్మ తు యః కుర్యా దపహాయ స్వకర్మ చ, సవిజ్ఞేయో
యథా శూద్రో నచ భోజ్యః కథంచన. ౧౦. చికిత్సకః కాండపృష్ఠః పురాధ్యక్షః
పురోహితః, సాంవత్సరో వృథాధ్యాయీ సర్వే తే శూద్రసమ్మితాః. ౧౧.
శూద్రకర్మస్వథైతేషు యో భుంక్తే నిరపత్రపః, అభోజ్యభోజనం భుక్త్వా భయం
ప్రాప్నోతి దారుణమ్. ౧౨. కులం వీర్యం చ తేజశ్చ తిర్యగ్యోనిత్వమేవ చ, స
ప్రయాతి యథా శ్వావై నిష్క్రియో ధర్మవర్జితః. ౧౩. భుంక్తే చికిత్సకస్యాన్నం
తదన్నం చ పురీషవత్, పుంశ్చల్యన్నం చ మూత్రం స్యాత్కారుకాన్నం చ
శోణితమ్. ౧౪. విద్యోపజీవినోఽన్నం చ యో భుంక్తే సాధుసంమతః, తదప్యన్నం
యథా శౌద్రం తత్సాధుః పరివర్జయేత్. ౧౫. వచనీయస్య యోభుంక్తే
తమాహు శ్శోణితం హ్రదమ్, పిశునం భోజనం భుంక్తే బ్రహ్మహత్యా సమం విదుః.

౧౬. అసత్కృతమవజ్ఞాతం న భోక్తవ్యం కదాచన, వ్యాధిం కులక్షయం చైవ క్షిప్రం ప్రాప్నోతి బ్రాహ్మణః. ౧౭. నగరీ రక్షిణో భుంక్తే శ్వపచప్రవణో భవేత్, గోఘ్నే బ్రహ్మహణే చైవ సురాపే గురుతల్పగే. ౧౮. భుక్త్వాన్నం జాయతే విప్రో రక్షసాం కులవర్ధనః, న్యాసాపహారిణో భుక్త్వా కృతఘ్నే క్లీబవర్తిని. ౧౯. జాయతే శబరావాసే మధ్యదేశబహిష్కృతే, అభోజ్యాశ్చైవ భోజ్యాశ్చ మయా ప్రోక్తా యథావిధి. కిమన్య దద్య కౌంతేయ మత్తస్త్వం శ్రోతుమిచ్ఛసి. ౨౦.

అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, పంచత్రింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

—— ప్రాయశ్చిత్తకథనమ్. ——

యుధిష్ఠిరఉవాచ:— ఉక్తాస్తు భవతా భోజ్యాస్తథా భోజ్యాస్తు సర్వశః, అత్ర మే ప్రశ్నసందేహస్తన్మే వద పితామహ. ౧. బ్రాహ్మణానాం విశేషేణ హవ్యకవ్యప్రతిగ్రహే, నానావిధేషు భోజ్యేషు ప్రాయశ్చిత్తాని శంస మే. ౨. భీష్మ ఉవాచ:— హంత వక్ష్యామి తే రాజన్ బ్రాహ్మణానాం మహాత్మనామ్, ప్రతిగ్రహేషు భోజ్యే చ ముచ్యతే యేన పాప్మనా. ౩. ఘృతప్రతిగ్రహే చైవ సావిత్రీ సమిదాహుతిః, తిలప్రతిగ్రహే చైవ సమమేతద్యుధిష్ఠిర. ౪. మాంసప్రతిగ్రహే చైవ మధునో లవణస్య చ, ఆదిత్యోదయనం స్థిత్వా పూతో భవతి వై ద్విజః. ౫. కాంచనం ప్రతిగృహ్యాథ జపమానో గురుశ్రుతిమ్, కృష్ణాయసంచవివృతం ధారయన్ముచ్యతే ద్విజః. ౬. ఏవం ప్రతిగృహీతేఽథ ధనే వస్త్రే తథా స్త్రియామ్, ఏవమేవ నరశ్రేష్ఠ సువర్ణస్య ప్రతిగ్రహే. ౭. అన్నప్రతిగ్రహే చైవ పాయసే క్షురసే తథా, ఇక్షుతైలపవిత్రాణాం త్రిసంధ్యేఽప్సు నిమజ్జనమ్. ౮. వ్రీహౌ పుష్పే ఫలే చైవ జలే పిష్టమయే తథా, యావకే దధిదుగ్ధే చ సావిత్రీం శతశోఽన్వితామ్. ౯. ఉపానహౌ చ వస్త్రం చ ప్రతిగృహ్యౌర్ధ్వదేహికమ్, జపేచ్ఛతం సమాయుక్తస్తేన ముచ్యేత పాప్మనా. ౧౦. క్షేత్రప్రతిగ్రహే చైవ గ్రహసూతకయోస్తథా, త్రీణి రాత్రాణ్యుపోషిత్వా తేన పాపాద్విముచ్యతే. ౧౧. కృష్ణపక్షే తు యః శ్రాద్ధం పితౄణామశ్నుతే ద్విజ, అన్నమేతదహోరాత్రాత్పూతో భవతి బ్రాహ్మణః. ౧౨. న చ సంధ్యాముపాసీత న చ జాప్యం ప్రవర్తయేత్, న సంకిరేత్తదన్నం చ తతః పూయేత బ్రాహ్మణః. ౧౩. ఇత్యర్థమపరాహ్ణే తు పితౄణాం శ్రాద్ధముచ్యతే, యథోక్తానాం యదశ్నీయుః బ్రాహ్మణాః పూర్వకేతితాః. ౧౪. మృతకస్య తృతీయాహే బ్రాహ్మణో యోఽన్నమశ్నుతే, స త్రివేళం సమున్మజ్య ద్వాదశాహేన శుద్ధ్యతే. ౧౫. ద్వాదశాహే వ్యతీతే తు కృతశౌచో విశేషతః,

బ్రాహ్మణేభ్యో హావిర్దత్వా ముచ్యతే తేన పాప్మనా. ౧౬. మృతస్య దశరాత్రేణ ప్రాయశ్చిత్తాని దాపయేత్, సావిత్రీం రైవతీమిష్టిం కూశ్మాండమఘమర్షణమ్. ౧౭. మృతకస్య త్రిరాత్రే యః సముద్దిష్టే సమశ్నుతే, సప్తత్రిషవణం స్నాత్వా పూతో భవతి బ్రాహ్మణః. ౧౮. సిద్ధిమాప్నోతి విపులామాపదం చైవ నాప్నుయాత్, యస్తు శూద్రైస్సమశ్నీయాద్బ్రాహ్మణోఽప్యేక భోజనే. ౧౯. ఆశౌచం విధివత్తస్య శౌచమాత్రం విధీయతే, యస్తు వైశ్యైస్సహాశ్నీయాద్బ్రాహ్మణోఽప్యేక భోజనే. ౨౦. ఆప్లుతిస్సహవాసోభిస్తేన ముచ్యేత పాప్మనా, శూద్రస్య తు కులం హంతి వైశ్యస్య పశుబాంధవాన్. ౨౧. క్షత్రియస్య శ్రియం హంతి బ్రాహ్మణస్య సువర్చసమ్, ప్రాయశ్చిత్తం చ శాంతిం చ జుహుయాత్తేన ముచ్యతే. ౨౨. సావిత్రీం రేవతీమిష్టిం కూశ్మాండమఘమర్షణమ్, తథోచ్ఛిష్టమథాన్యోన్యం సంప్రాశేన్నాత్ర సంశయః. రోచనా విరజా రాత్రి మంగళాలంభనాని చ. ౨౩.

అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, షట్త్రింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

దానఫలకథనమ్.

యుధిష్ఠిర ఉవాచ:— దానేన వర్తతేత్యాహ తపసా చైవ భారత, తదేతన్మే మనోదుఃఖం వ్యపోహ త్వం పితామహ. ౧. కించిత్పృథివ్యామేతన్మే భవాన్ శంసితుమర్హతి. ౧. భీష్మ ఉవాచ:— శృణు యైర్ధర్మనిరతైస్తపసా భావితాత్మభిః, లోకా హ్యసంశయం ప్రాప్తా దానపుణ్యరతైర్నృపైః. ౨. సత్కృతశ్చ తథాఽత్రేయః శిష్యేభ్యో బ్రహ్మ నిర్గుణమ్, ఉపదిశ్య తతో రాజన్ గతో లోకాననుత్తమాన్. ౩. శిబిరౌశీనరః ప్రాణాన్ ప్రియస్య తనయస్య చ, బ్రాహ్మణార్థముపాకృత్య నాకపృష్ఠమితో గతః. ౪. ప్రతర్దనః కాశిపతిః ప్రదాయ తనయం స్వకమ్, బ్రాహ్మణాయాతులాం కీర్తిమిహ చాముత్ర చాశ్నుతే. ౫. రంతిదేవశ్చ సాంకృత్యో వసిష్ఠాయ మహాత్మనే, అర్ఘ్యం ప్రదాయ విధివల్లేభే లోకాననుత్తమాన్. ౬. దివ్యం శతశలాకం చ యజ్ఞార్థం కాంచనం శుభమ్, ఛత్రం దేవావృధో దత్వా బ్రాహ్మణాయాస్థితో దివమ్. ౭. భగవానంబరీషశ్చ బ్రాహ్మణాయామితౌజసే. ప్రదాయ సకలం రాష్ట్రం సురలోకమవాప్తవాన్. ౮. సావిత్రః కుండలం దివ్యం యానం చ జనమేజయః, బ్రాహ్మణాయ చ గా దత్వా గతో లోకాననుత్తమాన్. ౯. వృషాదర్భిశ్చ రాజర్షీ రత్నాని వివిధాని చ, రమ్యాంశ్చావసథాన్ దత్వా ద్విజేభ్యో దివమాగతః. ౧౦. నిమీ రాష్ట్రం చ వైదర్భిః కన్యాం దత్వా మహా

త్మనే. అగస్త్యాయ గతస్స్వర్గం స పుత్రపశుబాంధవః. ౧౧. జామదగ్న్యశ్చ విప్రాయ
భూమిం దత్త్వా మహాయశాః, రామోఽక్షయాం స్తథా లోకాన్ జగామ మన
సోఽధికాన్. ౧౨. అవర్షతి చ పర్జన్యే సర్వభూతాని దేవరాట్, వసిష్ఠో జీవయా
మాస యేన యాతోఽక్షయాం గతిమ్. ౧౩. రామో దాశరథిశ్చైవ హుత్వా
యజ్ఞేషు వై వసు, స గతో హ్యక్షయాన్ లోకాన్ యస్య లోకే మహద్యశః. ౧౪.
కక్షసేనశ్చ రాజర్షిర్వసిష్ఠాయ మహాత్మనే, న్యాసం యథా వత్సన్న్యస్య జగామ సు
మహాయశాః. ౧౫. కరంధమస్య పౌత్రస్తు మరుత్తో విక్షితస్సుతః, కన్యామంగిరసే
దత్త్వా దివ మాశు జగామ సః. ౧౬. బ్రహ్మదత్తశ్చ పాంచాల్యో రాజధర్మభృతాం
వరః, నిధిం శంఖమనుజ్ఞాయ జగామ పరమాం గతిమ్. ౧౭. రాజా మిత్రసహశ్చైవ
వసిష్ఠాయ మహాత్మనే, దమయంతీం ప్రియాం భార్యాం దత్త్వా చ త్రిదివం గతః.
౧౮. మనోః పుత్రశ్చ సుద్యుమ్నో లిఖితాయ మహాత్మనే, దండముద్ధృత్య ధర్మేణ
గతో లోకాననుత్తమాన్. ౧౯. సహస్రచిత్యో రాజర్షిః ప్రాణానిష్టాన్ మహా
యశాః, బ్రాహ్మణార్థే పరిత్యజ్య గతో లోకాననుత్తమాన్. ౨౦. సర్వకామైశ్చ
సంపూర్ణం దత్త్వా వేశ్మ హిరణ్మయమ్, మౌద్గల్యాయ గతస్స్వర్గం శతద్యుమ్నో
మహీపతిః. ౨౧. భక్ష్యభోజ్యస్య చ కృతాన్ రాశీన్ వై పర్వతోపమాన్,
శాండిల్యాయ పురా దత్త్వా భూమన్యుర్దివమాస్థితః. ౨౨. నామ్నా చ ద్యుతి
మాన్నామ సాళ్వరాజో మహాద్యుతిః, దత్త్వా రాజ్యమృచీకాయ గతో లోకాన
నుత్తమాన్. ౨౩. మదిరాశ్వశ్చ రాజర్షిర్దత్త్వా కన్యాం సుమధ్యమామ్,
హిరణ్యహస్తాయ గతో లోకాన్ దేవైరధిష్ఠితాన్. ౨౪. లోమపాదశ్చ రాజర్షి
శ్శాంతాం దత్త్వా సుతాం ప్రభుః, ఋశ్యశృంగాయ విపులైస్సర్వైః కామైరయు
జ్యత. ౨౫. కౌత్సాయ దత్త్వా కన్యాం తు హంసీం నామ యశస్వినీమ్, గతోఽ
క్షయానతో లోకాన్ రాజర్షిశ్చ భగీరథః. ౨౬. దత్త్వా శతసహస్రం తు
గవాం రాజా భగీరథః, సవత్సానాం కోహలాయ గతో లోకాననుత్తమాన్.
౨౭. ఏతే చాన్యే చ బహవో దానేన తపసా చ హ, యుధిష్ఠిర గతాః స్వర్గం
నివర్తంతే పునః పునః. ౨౮. తేషాం ప్రతిష్ఠితా కీర్తిర్యావత్స్థాస్యతి మేదినీ,
గృహస్థైర్దానతపసా యైర్లోకా వై వినిర్జితాః. ౨౯. శిష్టానాం చరితం హ్యేత
త్కీర్తితం మే యుధిష్ఠిర, దానయజ్ఞప్రజాసర్గైరేతే హి దివమాస్థితాః. ౩౦.
దత్త్వా తు సతతం తైస్తు కౌరవాణాం ధురంధర, దానయజ్ఞక్రియాయుక్తా

బుద్ధిర్ధర్మోపచాయినీ.౩౧. యత్ర తే నృపశార్దూల సందేహో వై భవిష్యతి, శ్వః ప్రభాతే హి వక్ష్యామి సంధ్యా హి సముపస్థితా. ౩౨.

అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, సప్తత్రింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

—దానధర్మకథనమ్.—

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—శ్రుతం మే భవతస్తాత సత్యవ్రత పరాక్రమ, దానధర్మేణ మహతా యే ప్రాప్తా స్త్రిదివం నృపాః. ౧. ఇమాం స్తు శ్రోతుమిచ్ఛామి ధర్మాధర్మ భృతాం వర. దానం కతివిధం దేయం కిం తస్య చ ఫలం లభేత్. ౨. కథం కేభ్యశ్చ ధర్మ్యం చ దానం దాతవ్యమిష్యతే, కైః కారణైః కతివిధం శ్రోతు మిచ్ఛామి తత్త్వతః. ౩. భీష్మఉవాచ:—శృణు తత్త్వేన కౌంతేయ దానం ప్రతి మమానఘ, యథా దానం ప్రదాతవ్యం సర్వవర్ణేషు భారత. ౪. ధర్మా దర్థాద్భయాత్కామా త్కారుణ్యా దితి భారత,దానం పంచవిధం జ్ఞేయం కారణై ర్యైర్నిబోధ తత్. ౫. ఇహ కీర్తి మవాప్నోతి ప్రేత్య చానుత్తమం సుఖమ్, ఇతిదానం ప్రదాతవ్యం బ్రాహ్మణేభ్యోఽనసూయతా. ౬. దదాతి వా దాస్యతి వా మహ్యం దత్తమనేన వా, ఇత్యర్థిభ్యో నిశమ్యైవం సర్వం దాతవ్య మర్థినే. ౭. నాస్యాహం న మదీయోఽయం పాపం కుర్యా ద్విమానితః, ఇతి దద్యాద్భయాదేవ దృఢం మూఢాయ పండితః. ౮. ప్రియో మేఽయం ప్రియోఽస్యాహమితి సంప్రేక్ష్య బుద్ధిమాన్, వయస్యాయైవమక్లిష్టం దానం దద్యాదతంద్రితః. ౯. దీనశ్చ యాచతే చాయమల్పేనాపి హి తుష్యతి, ఇతి దద్యాద్దరిద్రాయ కారుణ్యాదితిసర్వథా. ౧౦. ఇతి పంచవిధం దానం పుణ్యకీర్తివివర్ధనం, యథా శక్త్యా ప్రదాతవ్యమేవమాహ ప్రజాపతిః. ౧౧.

అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, అష్టత్రింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

—ఋషివాసుదేవ సంవాదః.—

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—పితామహ మహాప్రాజ్ఞ సర్వశాస్త్ర విశారద, ఆగమై ర్బహుభిః స్ఫీతో భవాన్నః ప్రవరే కులే. ౧. త్వత్తో ధర్మార్థసంయుక్త మాయత్యాం చ సుఖోదయమ్, ఆశ్చర్యభూతం లోకస్య శ్రోతుమిచ్ఛామ్యరిందమ. ౨. అయం చ కాలస్సంప్రాప్తో దుర్లభో జ్ఞాతిబాంధవైః, శాస్తా చ న హి మే కశ్చిత్త్వామృతే పురుషర్షభ. ౩. యది తేఽహ మనుగ్రాహ్యో భ్రాతృభిస్సహితోఽనఘ, వక్తు మర్హసి నః ప్రశ్నం యంత్వాం పృచ్ఛామి పార్థివ. ౪. అయం నారాయణ శ్శ్రీమాన్ సర్వ పార్థివ సమ్మతః, భవంతం బహుమానేన ప్రశ్రయేణ చ సేవతే.

౫. అస్యచైవ సమక్షం త్వం పార్థివానాం చ సర్వశః, భ్రాతౄణాం చ ప్రియార్థం మే స్నేహాద్భాషితు మర్హసి. ౬. వైశంపాయనఉవాచ:—తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా స్నేహా దాగతసంభ్రమః, భీష్మో భాగీరథీ పుత్ర ఇదం వచనమబ్రవీత్. ౭. భీష్మఉవాచ: అహం తే కథయిష్యామి కథామతిమనోహరామ్, అస్య విష్ణోః పురా రాజన్ ప్రభావో యో మయా శ్రుతః. ౮. యశ్చ గోవృషభాంకస్య ప్రభావస్తం చ మే శృణు, రుద్రాణ్యా స్సంశయో యశ్చ దంపత్యోస్తంచ మే శృణు. ౯. వ్రతం చచార ధర్మాత్మా కృష్ణో ద్వాదశవార్షికమ్, దీక్షితం చాగతౌ ద్రష్టుముభౌ నారదపర్వతౌ. ౧౦. కృష్ణద్వైపాయనశ్చైవ ధౌమ్యశ్చ జగతాం వరః, దేవలః కాశ్యపశ్చైవ హస్తికాశ్యప ఏవ చ. ౧౧. అపరేచర్షయస్సంతో దీక్షా దమసమన్వితాః, శిష్యైరనుగతాస్సిద్ధై ర్దేవకల్పై స్తపోధనైః. ౧౨. తేషా మతిథిసత్కార మర్చనీయం కులోచితమ్, దేవకీతనయః ప్రీతో దేవతుల్యమకల్పయత్. ౧౩. హరితేషు సువర్ణేషు బర్హిష్కేషు నవేషు చ, ఉపోపవివిశుః ప్రీతా విష్టరేషు మహర్షయః. ౧౪. కథాశ్చక్రుస్తత స్తే తు మధురా ధర్మసంహితాః, రాజర్షీణాం సురాణాం చ యే వసంతి తపోధనాః. ౧౫. తతో నారాయణం తేజో బ్రహ్మచర్యేంధనోత్థితమ్, వక్త్రాన్నిస్సృత్య కృష్ణస్య వహ్నిరద్భుతకర్మణః. ౧౬ సోఽగ్ని ర్దదాహాతం శైలం సద్రుమం సలతాక్షుపమ్, స పక్షిమృగసంఘాతం సశ్వాపద సరీసృపమ్. ౧౭. మృగైశ్చ వివిధాకారై ర్హాహాభూతమచేతనమ్, శిఖరం తస్య శైలస్య మథితం దీనదర్శనమ్. ౧౮. సతు వహ్ని ర్మహాజ్వాలో దగ్ధ్వా సర్వ మశేషతః, విష్ణోస్సమీపమాగమ్య పాదౌ శిష్యవదస్పృశత్. ౧౯. తతో విష్ణుర్గిరిందృష్ట్వా నిర్దగ్ధ మివకర్శనః, సౌమ్యదృష్టి నిపాతై స్తం పునః ప్రకృతి మానయత్. ౨౦. తథైవ స గిరిర్భూయః సుపుష్పితలతా ద్రుమః, సపక్షిగణసంఘుష్టః సశ్వాపదసరీసృపః. ౨౧. తదద్భుత మచింత్యం చ దృష్ట్వా మునిగణ స్తదా, విస్మితో హృష్టరోమా చ బభూవాస్రావిలేక్షణః. ౨౨. తతో నారాయణో దృష్ట్వా తా నృషీన్ విస్మయాన్వితాన్, ప్రసృతం మధురం స్నిగ్ధం పప్రచ్ఛ వదతాం వరః. ౨౩. కిమర్థ మృషిపూగస్య త్యక్త సంగస్య నిత్యశః, నిర్మమస్యాగమవతో విస్మయ స్సముపాగతః. ౨౪. ఏతన్మే సంశయం సర్వే యాథాతథ్య మనిందితాః, ఋషయో వక్తుమర్హంతి నిశ్చితార్థం తపోధనాః. ౨౫. ఋషయఊచుః:- భవాన్ విసృజతే లోకాన్ భవాన్ సంహరతే పునః, భవాన్ శీతం భవానుష్ణం భవానేవ చ వర్షతి. ౨౬. పృథివ్యాం యాని భూతాని స్థావరాణి చరాణి చ,

తేషాం పితా త్వం మాతా చ ప్రభుః ప్రభవ ఏవ చ. ౨౭. ఏవం నో విస్మయకరం సంశయం మధుసూదన, త్వమేవార్హసి కల్యాణ వక్తుం వహ్నేర్వినిర్గమమ్ ౨౮. తతో విగతసంత్రాసా వయమప్యరికర్శన, యచ్ఛ్రుతం యచ్చ దృష్టం నస్తత్ప్రవక్ష్యామహే హరే. ౨౯. వాసుదేవ ఉవాచ:— ఏతద్వై వైష్ణవం తేజో మమ వక్త్రాద్వినిస్సృతమ్, కృష్ణవర్త్మా యుగాంతాభో యేనాయం మథితో గిరిః. ౩౦. ఋషయశ్చార్తిమాపన్నా జితక్రోధా జితేంద్రియాః, భవంతో వ్యథితాశ్చాసన్ దేవకల్పాస్తపోధనాః. ౩౧. వ్రతచర్యాపరీతస్య తపస్వివ్రతసేవయా, మమ వహ్నిసముద్భూతో న వై వ్యథితుమర్హథ. ౩౨. వ్రతం చర్తుమిహాయాతస్త్వహం గిరిమిమం శుభమ్, పుత్రం చాత్మసమం వీర్యే తపసా లబ్ధుమాగతః. ౩౩. తతో మమాత్మా యో దేహే సోఽగ్నిర్భూత్వా వినిస్సృతః, గతశ్చ వరదం ద్రష్టుం సర్వలోకపితామహమ్. ౩౪. తేన చాత్మానుశిష్టో మే పుత్రత్వే మునిసత్తమాః, తేజసోఽర్ధేన పుత్రస్తే భవితేతి వృషధ్వజః. ౩౫. సోఽయం వహ్నిరుపాగమ్య పాదమూలే మమాంతికమ్, శిష్యవత్పరిచర్యార్థం శాంతః ప్రకృతిమాగతః. ౩౬. ఏతదేవ రహస్యం వః పద్మనాభస్య ధీమతః, మయా ప్రోక్తం సమాసేన న భీః కార్యా తపోధనాః. ౩౭. సర్వత్ర గతిరవ్యగ్రా భవతాం దీర్ఘదర్శినామ్. తపస్వివ్రతసందీప్తా జ్ఞానవిజ్ఞానశోభితాః. ౩౮. యచ్ఛ్రుతం యచ్చ వో దృష్టం దివి వా యది వా భువి, ఆశ్చర్యం పరమం కించిత్తద్భవంతో బ్రువంతు మే. ౩౯. తస్యామృతనికాశస్య వాఙ్మధోరస్తి మే స్పృహా, భవద్భిః కథితస్యేహ తపోవననివాసిభిః. ౪౦. యద్యప్యహమదృష్టం వో దివ్యమద్భుతదర్శనమ్, దివి వా భువి వా కించిత్పశ్యామ్యమరదర్శనాః. ౪౧. ప్రకృతిః సా మమ పరా న క్వచిత్ప్రతిహన్యతే, న చాత్మగతమైశ్వర్యమాశ్చర్యం ప్రతిభాతి మే. ౪౨. శ్రద్ధేయః కథితో హ్యర్థః సజ్జనశ్రవణం గతః, చిరం తిష్ఠతి మేదిన్యాం శైలే లేఖ్యమివార్పితమ్. ౪౩. తదహం సజ్జనముఖాన్నిస్సృతం తత్సమాగమే, కథయిష్యామ్యహరహో బుద్ధిదీపకరం నృణామ్. ౪౪. తతో మునిగణాః సర్వే విస్మితాః కృష్ణసన్నిధౌ, నేత్రైః పద్మదళప్రఖ్యైరపశ్యంత జనార్దనమ్. ౪౫. వర్ధయంతస్తథైవాన్యే పూజయంతస్తథాపరే, వాగ్భిర్ఋగ్భూషితార్థాభిః స్తువంతో మధుసూదనమ్. ౪౬. తతో మునిగణాస్సర్వే నారదం దేవదర్శనమ్, తదా నియోజయామాసుర్వచనే వాక్యకోవిదమ్. ౪౭. మునయ ఊచుః:— యదాశ్చర్యమచింత్యం చ గిరౌ హిమవతి ప్రభో, అనుభూతం ముని

గణైస్తీర్థయాత్రాపరైర్మునే. ౪౮. తద్భవానృషిసంఘస్య హితార్థం సర్వమాదితః, యథాదృష్టం హృషీకేశే సర్వమాఖ్యాతుమర్హసి. ౪౯. ఏవముక్తస్స మునిభిర్నారదో భగవానృషిః, కథయామాస దేవర్షిః పూర్వవృత్తామిమాం కథామ్. ౫౦.

ఆనుశాసనపర్వాంతర్గతఆనుశాసనికపర్వణి, ఏకోనచత్వారింశదధికశతతమోధ్యాయః.

ఉమామహేశ్వరసంవాదః.

భీష్మఉవాచ:—తతో నారాయణసుహృన్నారదో భగవానృషిః, శంకరస్యోమయా సార్ధం సంవాదం ప్రత్యభాషత. ౧. నారదఉవాచ:—తపశ్చచార ధర్మాత్మా వృషభాంకస్సురేశ్వరః, పుణ్యే గిరౌ హిమవతి సిద్ధచారణసేవితే. ౨. నానౌషధియుతే రమ్యే నానాపుష్పసమాకులే, అప్సరోగణసంకీర్ణే భూతసంఘనిషేవితే. ౩. తత్ర దేవో ముదా యుక్తో భూతసంఘశతైర్వృతః, నానారూపైర్విరూపైశ్చ దివ్యైరద్భుతదర్శనైః. ౪. సింహవ్యాఘ్రగజప్రఖ్యైస్సర్వజాతిసమన్వితైః, క్రోష్టుకద్వీపివదనై రృక్షర్షభముఖైస్తథా. ౫. ఉలూకవదనైర్భీమైర్వృకశ్యేనముఖైస్తథా, నానావర్ణైర్మృగముఖైః సర్వజాతిసమన్వితైః. ౬. కిన్నరైర్యక్షగంధర్వై రక్షోభూతగణైస్తథా, దివ్యపుష్పసమాకీర్ణం దివ్యజ్వాలాసమాకులమ్. ౭. దివ్యచందనసంయుక్తం దివ్యధూపేన ధూపితమ్, తత్సదో వృషభాంకస్య దివ్యవాదిత్రనాదితమ్. ౮. మృదంగపణవోద్ఘుష్టం శంఖభేరీనినాదితమ్, నృత్యద్భిర్భూతసంఘైశ్చ బర్హిణైశ్చ సమన్వితమ్. ౯. ప్రనృత్తాప్సరసం దివ్యం దేవర్షిగణసేవితమ్, దృష్టికాంతమనిర్దేశ్యం దివ్యమద్భుతదర్శనమ్ ౧౦. స గిరిస్తపసా తస్య గిరిశస్య వ్యరోచత, స్వాధ్యాయపరమైర్విప్రైర్బ్రహ్మఘోషవినాదితః. ౧౧. షట్పదైరుపగీతైశ్చ మాధవాప్రతిమో గిరిః, తన్మహోత్సవసంకాశం భీమరూపధరం తతః. ౧౨. దృష్ట్వా మునిగణస్యాసీత్పరా ప్రీతిర్జనార్దన, మునయశ్చ మహాభాగాః సిద్ధాశ్చైవోర్ధ్వరేతసః. ౧౩. మరుతో వసవస్సాధ్యా విశ్వేదేవాస్సవాసవాః, యక్షా నాగాః పిశాచాశ్చ లోకపాలా హుతాశనాః. ౧౪. వాతాస్సర్వే మహాభూతాస్తత్రైవాసన్ సమాహితాః, ఋతవస్సర్వపుష్పైశ్చ వ్యకిరంత మహాద్భుతైః. ౧౫. ఓషధ్యో జ్వలమానాశ్చ ద్యోతయంతిస్మ తద్వనమ్, విహగాశ్చ మహాభాగ ప్రానృత్యన్ వ్యనదంశ్చ హ. ౧౬. గిరిపృష్ఠేషు రమ్యేషు వ్యాహరంతో జనప్రియాః, తత్ర దేవో గిరితటే దివ్యధాతువిభూషితే. ౧౭. పర్యంక ఇవ విభ్రాజన్నుపవిష్టో మహామనాః, వ్యాఘ్రచర్మాంబరధరః సింహచర్మోత్తరచ్ఛదః. ౧౮. వ్యాళయజ్ఞోపవీతీ చ లోహితాంగదభూషణః, హరిశ్మశ్రు

ర్జటీ భీమో భయకర్తా సురద్విషామ్. ౧౯. అభయస్సర్వభూతానాం భక్తానాం వృషభధ్వజః, దృష్ట్వా మహర్షయస్సర్వే శిరోభిరవనీం గతాః. ౨౦. విముక్తాస్సర్వపాపేభ్యః శాంతా విగతకల్మషాః, తస్య భూతపతేః స్థానం భీమరూపధరం బభౌ. ౨౧. అప్రధృష్యతరం చైవ మహోరగసమాకులమ్, క్షణేనైవాభవత్సర్వమద్భుతం మధుసూదన. ౨౨. తత్సదో వృషభాంకస్య భీమరూపధరం బభౌ, తమభ్యయాచ్ఛైలసుతా భూతస్త్రీగణసంవృతా. ౨౩. హరతుల్యాంబరధరా సమానవ్రతధారిణీ, బిభ్రతీ కలశం రౌక్మం సర్వతీర్థజలోద్భవమ్. ౨౪. గిరిస్రవాభిస్సర్వాభిః పృష్ఠతోఽనుగతా శుభా, పుష్పవృష్ట్యాఽభివర్షంతీ గంధైర్బహువిధైస్తథా. ౨౫. సేవంతీ హిమవత్పార్శ్వం హరపార్శ్వముపాగమత్, తతస్స్మయంతీ పాణిభ్యాం నర్మార్థం చారుదర్శనా. ౨౬. హరనేత్రే శుభే దేవీ సహసా సా సమావృణోత్, సంవృతాభ్యాం తు నేత్రాభ్యాం తమోభూతమచేతనమ్. ౨౭. నిర్హోమం నిర్వషట్కారం జగద్వై సహసా భవేత్, జనశ్చ విమనాస్సర్వో భయత్రాససమన్వితః. ౨౮. నిమీలితే భూతపతౌ నష్టసూర్య ఇవాభవత్, తతో వితిమిరో లోకః క్షణేన సమపద్యత. ౨౯. జ్వాలా చ మహతీ దీప్తా లలాటాత్తస్య నిస్సృతా, తృతీయం చాస్య సంభూతం నేత్రమాదిత్యసన్నిభమ్. ౩౦. యుగాంతసదృశం దీప్తం యేనాసౌ మథితో గిరిః. తతో గిరిసుతా దృష్ట్వా దీప్తాగ్నిసదృశేక్షణమ్. ౩౧. హరం ప్రణమ్య శిరసా దదర్శాయతలోచనా, దహ్యమానే వనే తస్మిన్ తమాలసరళద్రుమే. ౩౨. సచందనవనే రమ్యే దివ్యౌషధివిదీపితే, మృగయూథైర్ద్రుతైర్భీతైర్హరపార్శ్వముపాగతైః. ౩౩. శరణ్యం చాప్యవిందద్భిస్తత్సదస్సంకులం బభౌ, తతో నభస్స్పృశజ్జ్వాలో విద్యుల్లోలాగ్నిరుల్బణః. ౩౪. ద్వాదశాదిత్యసంకాశో యుగాంతాగ్నిరివాపరః, క్షణేన తేన నిర్దగ్ధో హిమవానభవన్నగః. ౩౫. సధాతుశిఖరాభోగో దీప్తదగ్ధవనౌషధిః, తం దృష్ట్వా మథితం శైలం శైలరాజసుతా తతః. ౩౬. భగవంతం ప్రపన్నా వై సాంజలిప్రగ్రహా స్థితా, ఉమాం శర్వస్తదా దృష్ట్వా స్త్రీభావగతమార్దవామ్. ౩౭. పితుర్దైన్యమనిచ్ఛంతీం ప్రీత్యాఽపశ్యత్తదా గిరిమ్, క్షణేన హిమవాన్ సర్వః ప్రకృతిస్థస్సుదర్శనః. ౩౮. ప్రహృష్టవిహగశ్చైవ సుపుష్పితవనద్రుమః, ప్రకృతిస్థం గిరిం దృష్ట్వా ప్రీతా దేవం మహేశ్వరమ్. ౩౯. ఉవాచ సర్వలోకానాం పతిం పతిమనిందితా. ౪౦. ఉమోవాచ:—భగవన్ సర్వభూతేశ శూలపాణే మహావ్రత, సంశయో మే మహాన్ జాతస్తన్మే వ్యాఖ్యాతుమర్హసి. ౪౧. కిమర్థం తే లలాటే వై తృతీయం నేత్రముత్థితమ్, కిమర్థం

చ గిరిర్దగ్ధః సపక్షిగణకాననః. ౪౨. కిమర్థం చ పునర్దేవ ప్రకృతిస్థస్త్వయా కృతః,
తథైవ ద్రుమసంఛన్నః కృతోఽయం తే పితా మమ ౪౩. మహేశ్వర ఉవాచః-
నేత్రే మే సంవృతే దేవి త్వయా బాల్యాదనిందితే, నష్టాలోకస్తథా లోకః క్షణేన
సమపద్యత. ౪౪. నష్టాదిత్యే తథా లోకే తమోభూతే నగాత్మజే, తృతీయం లో
చనం దీప్తం సృష్టం మే రక్షతా ప్రజాః. ౪౫. తస్య చాక్ష్ణో మహత్తేజో యేనా
యం మథితో గిరిః, త్వత్ప్రియార్థం చ మే దేవి ప్రకృతిస్థః పునః కృతః. ౪౬.
ఉమోవాచ:—భగవన్ కేన తే వక్త్రం చంద్రవత్ప్రియదర్శనమ్, పూర్వం
తథైవ శ్రీకాంతముత్తరం పశ్చిమం తథా. ౪౭. దక్షిణం చ ముఖం రౌద్రం కేనో
ర్ధ్వం కపిలా జటాః, కేన కంఠశ్చ తే నీలో బర్హిబర్హనిభః కృతః ౪౮. హస్తే దేవ
పినాకం తే సతతం కేన తిష్ఠతి, జటిలో బ్రహ్మచారీ చ కిమర్థమసి నిత్యదా. ౪౯.
ఏతం మే సంశయం సర్వం వక్తుమర్హసి వై ప్రభో, సధర్మచారిణీ చాహం భక్తా
చేతి వృషధ్వజ. ౫౦. భీష్మ ఉవాచ:—ఏవముక్తస్స భగవాన్ శైలపుత్ర్యా పినా
కధృక్, తస్యా ధృత్యా చ బుద్ధ్యా చ ప్రీతిమానభవత్ప్రభుః. ౫౧. తతస్తామబ్రవీ
ద్దేవః సుభగే శ్రూయతామితి, హేతుభిర్యైర్మమైతాని రూపాణి రుచిరాననే ౫౨.

ఇతిఅనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, చత్వారింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

శ్రీభగవానువాచ:—తిలోత్తమా నామ పురా బ్రహ్మణా యోషిదుత్త
మా, తిలం తిలం సముద్ధృత్య రత్నానాం నిర్మితా శుభా. ౧. సాఽభ్యగచ్ఛత
మాం దేవి రూపేణాప్రతిమా భువి, ప్రదక్షిణం లోభయంతీ మాం శుభే రుచిరా
ననా. ౨. యతో యతస్సా సుదతీ మాముపాధావదంతికే, తతస్తతో ముఖం
చారు మమ దేవి వినిర్గతమ్. ౩. తం దిదృక్షురహం యోగాచ్చతుర్మూర్తిత్వమా
గతః, చతుర్ముఖశ్చ సంవృత్తో దర్శయన్ యోగముత్తమమ్. ౪. పూర్వేణ వదనే
నాహమింద్రత్వమనుశాస్మి హ, ఉత్తరేణ త్వయా సార్థం రమామ్యహమనిందితే.
౫. పశ్చిమం మే ముఖం సౌమ్యం సర్వప్రాణిసుఖావహమ్, దక్షిణం భీమసంకాశం
రౌద్రం సంహరతి ప్రజాః. ౬. జటిలో బ్రహ్మచారీ చ లోకానాం హితకామ్యయా,
దేవకార్యార్థసిద్ధ్యర్థం పినాకం మే కరే స్థితమ్. ౭. ఇంద్రేణ చ పురా వజ్రం
క్షిప్తం శ్రీకాంక్షిణా మమ, దగ్ధ్వా కంఠం తు తద్యాతం తేన శ్రీకంఠతా
మమ. ౮. ఉమోవాచ:—వాహనేష్వత్ర సర్వేషు శ్రీమత్స్వన్యేషు సత్తమ,
కథం చ వృషభో దేవ వాహనత్వముపాగతః. ౯. మహేశ్వర ఉవాచ:—

సురభీమసృజద్బ్రహ్మా దేవధేనుం పయోముచమ్, సా సృష్టా బహుధా జాతా క్షరమాణా పయోఽమృతమ్. ౧౦. తస్యా వత్సముఖోత్సృష్టః ఫేనో మద్గాత్రమాగతః, తతో దగ్ధా మయా గావో నానావర్ణత్వమాగతాః. ౧౧. తతోఽహం లోకగురుణా శమం నీతోఽర్థవేదినా, వృషం చైనం ధ్వజార్థం మే దదౌ వాహనమేవ చ. ౧౨. ఉమోవాచ:—నివాసా బహురూపాస్తే దివి సర్వగుణాన్వితాః, తాంశ్చ సంత్యజ్య భగవన్ శ్మశానే రమసే కథమ్. ౧౩. కేశాస్థికలిలే భీమే కపాలఘటసంకులే, గృధ్రగోమాయుబహుళే చితాగ్నిశతసంకులే. ౧౪. అశుచౌ మాంసకలిలే వసాశోణితకర్దమే, వికీర్ణాంత్రాస్థినిచయే శివానాదనినాదితే. ౧౫. మహేశ్వర ఉవాచ:-మేధ్యాన్వేషీ మహీం కృత్స్నాం విచరామ్యనిశం సదా, న చ మేధ్యతరం కించిత్ శ్మశానాదిహ లక్ష్యతే. ౧౬. తేన మే సర్వవాసానాం శ్మశానే రమతే మనః, న్యగ్రోధశాఖాసంఛన్నే నిర్భగ్నస్రగ్విభూషితే. ౧౭. తత్ర చైవ రమంతీ మే భూతసంఘాశ్శుచిస్మితే, న చ భూతగణైర్దేవి వినాఽహం వస్తుముత్సహే. ౧౮. ఏష వాసో హి మే మేధ్యస్స్వర్గీయశ్చ మతశ్శుభే, పుణ్యః పరమకశ్చైవ మేధ్యకామైరుపాస్యతే. ౧౯. ఉమోవాచ:-భగవన్ సర్వభూతేశ సర్వధర్మభృతాం వర, పినాకపాణే వరద సంశయో మే మహానయమ్. ౨౦. అయం మునిగణస్సర్వస్తపస్తేప ఇతి ప్రభో, తపోన్వేషకరో లోకే భ్రమతే వివిధాకృతిః. ౨౧. అస్య చైవర్షిసంఘస్య మమ చ ప్రియకామ్యయా, ఏతం మమేహ సందేహం వక్తుమర్హస్యరిందమ. ౨౨. ధర్మః కిం లక్షణః ప్రోక్తః కథం వా చరితుం నరైః, శక్యో ధర్మమవిందద్భిర్ధర్మజ్ఞ వద మే ప్రభో. ౨౩. నారద ఉవాచ:—తతో మునిగణస్సర్వస్తాం దేవీం ప్రత్యపూజయత్ వాగ్భిరృగ్భూషితాభిశ్చ స్తవైశ్చార్థవిశారదైః. ౨౪. మహేశ్వర ఉవాచ:—అహింసాసత్యవచనం సర్వభూతానుకంపనమ్, శమో దానం యథాశక్తి గార్హస్థ్యో ధర్మ ఉత్తమః. ౨౫. పరదారేష్వసంసర్గో న్యాసస్త్రీపరిరక్షణమ్, అదత్తాదానవిరమో మధుమాంసస్య వర్జనమ్. ౨౬. ఏష పంచవిధో ధర్మో బహుశాఖః సుఖోదయః, దేహిభిర్ధర్మపరమైశ్చర్తవ్యో దేహసంభవః. ౨౭. ఉమోవాచ:-భగవన్ సంశయః పృష్టస్తం మే సంశితుమర్హసి, చాతుర్వర్ణ్యస్య యో ధర్మస్స్వే స్వే ధర్మే సుఖావహః. ౨౮. బ్రాహ్మణే కీదృశో ధర్మః క్షత్రియే కీదృశో భవేత్, వైశ్యే కింలక్షణో ధర్మశ్శూద్రే కిం లక్షణో భవేత్. ౨౯. భగవానువాచ.—న్యాయతస్తే మహాభాగే సర్వశస్సముదీరితః, భూమిదేవా మహాభాగాస్సదా లోకే ద్విజాతయః. ౩౦. ఉపవాసస్సదా ధర్మో బ్రాహ్మణస్య న సంశయః, స హి ధర్మార్థసంపన్నో

బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే. ౩౧. తస్య ధర్మక్రియా దేవి బ్రహ్మచర్యా చ న్యాయతః, వ్రతోపనయనే చైవ ద్విజో యేనోపపద్యతే. ౩౨. గురుదైవతపూజార్థం స్వాధ్యాయాభ్యసనాత్మకః, దేహిభిర్ధర్మపరమైశ్చర్తవ్యో ధర్మసంభవః. ౩౩. ఉమోవాచ- భగవన్ సంశయో మేఽస్తి తం మే వ్యాఖ్యాతుమర్హసి, చాతుర్వర్ణ్యస్య ధర్మం వై నైపుణ్యేన ప్రకీర్తయ. ౩౪. మహేశ్వర ఉవాచ- రహస్యశ్రవణం ధర్మో వేదవ్రతనిషేవణమ్, అగ్నికార్యం తథా ధర్మో గురుకార్యప్రసాధనమ్. ౩౫. భైక్షచర్యాపరో ధర్మో నిత్యయజ్ఞోపవీతినా, నిత్యస్వాధ్యాయినో ధర్మో బ్రహ్మచర్యాశ్రయస్తథా. ౩౬. గురుణా చాభ్యనుజ్ఞాతస్సమావర్తేత వై ద్విజః, విందేతానంతరం భార్యామనురూపాం యథావిధి. ౩౭. శూద్రాన్నవర్జనం ధర్మస్తథా సత్పథసేవనమ్, ధర్మో నిత్యోపవాసిత్వం బ్రహ్మచర్యం తథైవ చ. ౩౮. ఆహితాగ్నిరధీయానో జుహ్వానస్సంయతేంద్రియః, విఘసాశీ యతాహారో గృహస్థస్సత్యవాక్ఛుచిః. ౩౯. అతిథివ్రతతా ధర్మో ధర్మస్త్రేతాగ్నిధారణమ్, ఇష్టీశ్చ పశుబంధాంశ్చ విధిపూర్వాన్ సమాచరేత్. ౪౦. యజ్ఞశ్చ పరమో ధర్మస్తథాఽహింసాఽథ దేహిషు, అపూర్వభోజనం ధర్మో విఘసాశిత్వమేవ చ. ౪౧. భుక్తే పరిజనే పశ్చాత్ భోజనం ధర్మ ఉచ్యతే, బ్రాహ్మణస్య గృహస్థస్య శ్రోత్రియస్య విశేషతః. ౪౨. దంపత్యోస్సమశీలత్వం ధర్మస్స్యాద్గృహమేధినః, గృహ్యాణాం చైవ దేవానాం నిత్యపుష్పబలిక్రియా. ౪౩. నిత్యోపలేపనం ధర్మస్తథా నిత్యోపవాసితా. సుసంమృష్టోపలిప్తే చ సాజ్యధూమో భవేద్గృహే. ౪౪. ఏష ద్విజజనే ధర్మో గార్హస్థ్యో లోకధారణః, ద్విజాతీనాం సతాం నిత్యం సదైవైష ప్రవర్తతే. ౪౫. యస్తు క్షత్రగతో దేవి త్వయా ధర్మ ఉదీరితః, తమహం తే ప్రవక్ష్యామి తం మే శృణు సమాహితా. ౪౬. క్షత్రియస్య స్మృతో ధర్మః ప్రజాపాలనమాదితః, నిర్దిష్టఫలభోక్తా హి రాజా ధర్మేణ యుజ్యతే. ౪౭. ప్రజాః పాలయతే యో హి ధర్మేణ మనుజాధిపః, తస్య ధర్మార్జితా లోకాః ప్రజాపాలనసంచితాః. ౪౮. తస్య రాజ్ఞః పరో ధర్మో దమః స్వాధ్యాయ ఏవ చ, అగ్నిహోత్రపరిస్పందో దానాధ్యయనమేవ చ. ౪౯. యజ్ఞోపవీతధరణం యజ్ఞో ధర్మక్రియాస్తథా, భృత్యానాం భరణం ధర్మః కృతే కర్మణ్యమోఘతా. ౫౦. సమ్యగ్దండే స్థితిర్ధర్మో ధర్మో వేదక్రతుక్రియా, వ్యవహారస్థితిర్ధర్మస్సత్యవాక్యరతిస్తథా. ౫౧. ఆర్తహస్తప్రదో రాజా ప్రేత్య చేహ మహీయతే, గోబ్రాహ్మణార్థే విక్రాంతస్సంగ్రామే నిధనం గతః. ౫౨. అశ్వమేధజితాన్ లోకానాప్నోతి త్రిదివాలయే, వైశ్యస్య సతతం ధర్మః పాశుపాల్యం కృషిస్తథా. ౫౩.

అగ్నిహోత్రపరిస్పందో దానాధ్యయనమేవ చ, వాణిజ్యం సత్పథస్థానమాతిథ్యం ప్రశమో దమః. ౫౪. విప్రాణాం స్వాగతం త్యాగో వైశ్యధర్మస్సనాతనః, తిలాన్ గంధాన్ రసాంశ్చైవ విక్రీణీయాన్న చైవ హి. ౫౫. వణిక్పథముపాసీనో వైశ్యః సత్పథమాశ్రితః, సర్వాతిథ్యం త్రివర్గస్య యథాశక్తి యథార్హతః. ౫౬. శూద్రధర్మః పరోనిత్యం శుశ్రూషా చ ద్విజాతిషు, స శూద్రస్సంశితతపాస్సత్యవాదీ జితేంద్రియః ౫౭. శుశ్రూషురతిథిం ప్రాప్తం తపస్సంచినుతే మహత్, నిత్యం స హి శుభాచారో దేవతా ద్విజపూజకః. ౫౮. శూద్రో ధర్మఫలైరిష్టైస్సంప్రయుజ్యేత బుద్ధిమాన్, ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం చాతుర్వర్ణ్యస్య శోభనే. ౫౯. ఏకైకస్యేహ సుభగే కిమన్యత్ శ్రోతుమిచ్ఛసి. ౬౦. ఉమోవాచ:—ఉక్తస్త్వయా పృథగ్ధర్మశ్చాతుర్వర్ణ్యహితశ్శుభః, సర్వవ్యాపీ తు యో ధర్మో భగవంస్తద్బ్రవీహి మే. ౬౧. మహేశ్వరఉవాచ:—బ్రాహ్మణా లోకసారేణ సృష్టా ధాత్రా గుణార్థినా, లోకాంస్తారయితుం కృత్స్నాన్మర్త్యేషు క్షితిదేవతాః. ౬౨. తేషామపి ప్రవక్ష్యామి ధర్మకర్మఫలోదయమ్, బ్రాహ్మణేషు హి యో ధర్మః సధర్మః పరమో మతః. ౬౩. ఇమే తే లోకధర్మార్థం త్రయః సృష్టాః స్వయంభువా, పృథివ్యాం సర్జనే నిత్యం సృష్టాంస్తానపి మే శృణు. ౬౪. వేదోక్తః పరమో ధర్మః స్మృతిశాస్త్రగతోఽపరః, శిష్టాచీర్ణోఽపరః ప్రోక్తస్త్రయో ధర్మాస్సనాతనాః. ౬౫. త్రైవిద్యో బ్రాహ్మణో విద్వాన్ న చాధ్యయనజీవకః, త్రికర్మా త్రిపరిక్రాంతో మైత్ర ఏష స్మృతో ద్విజః. ౬౬. షడిమానితు కర్మాణి ప్రోవాచ భువనేశ్వరః, వృత్త్యర్థం బ్రాహ్మణానాం వై శృణు ధర్మాన్ సనాతనాన్. ౬౭. యజనం యాజనం చైవ తథా దానప్రతిగ్రహా, అధ్యాపనం చాధ్యయనం షట్కర్మా ధర్మభాగ్ద్విజః. ౬౮. నిత్యస్వాధ్యాయితా ధర్మో ధర్మో యజ్ఞస్సనాతనః, దానం ప్రశస్యతే చాస్య యథాశక్తి యథావిధి. ౬౯. శమస్తు పరమో ధర్మః ప్రవృత్తస్సత్సు నిత్యశః, గృహస్థానాం విశుద్ధానాం ధర్మస్య నిచయో మహాన్. ౭౦. పంచయజ్ఞవిశుద్ధాత్మా సత్యవాగనసూయకః, దాతా బ్రాహ్మణసత్కర్తా సుసంసృష్టనివేశనః. ౭౧. అమానీ చ సదా జిహ్మః స్నిగ్ధవాణీప్రదస్తథా, అతిథ్యభ్యాగతరతిశ్శేషాన్నకృతభోజనః. ౭౨. పాద్యమర్ఘ్యం యథా న్యాయమాసనం శయనం తథా, దీపం ప్రతిశ్రయం చైవ యో దదాతి స ధార్మికః. ౭౩. ప్రాతరుత్థాయ చాచమ్య భోజనేనోపమంత్ర్య చ, సత్కృత్యానువ్రజేద్యశ్చ తస్య ధర్మస్సనాతనః. ౭౪. సర్వాతిథ్యం త్రివర్గస్య యథాశక్తి నిశానిశమ్, శూద్రధర్మస్సమాఖ్యాతస్త్రివర్గపరిచారణమ్. ౭౫. ప్రవృత్తి

లక్షణో ధర్మో గృహస్థస్య విధీయతే, తమహం వర్తయిష్యామి సర్వభూతహితం
శుభమ్. ౨౬. దాతవ్యమసకృచ్ఛక్త్యా యష్టవ్యమసకృత్తథా, పుష్టికర్మవిధానం చ
కర్తవ్యం భూతిమిచ్ఛతా. ౨౭. ధర్మేణార్థస్సమాహార్యో ధర్మలబ్ధం త్రిధా ధనమ్,
కర్తవ్యం ధర్మపరమం మానవేన ప్రయత్నతః. ౨౮. ఏకేనాంశేన ధర్మార్థః
కర్తవ్యో భూతిమిచ్ఛతా, ఏకేనాంశేన కామార్థ ఏకమంశం వివర్ధయేత్. ౨౯.
నివృత్తిలక్షణస్త్వన్యో ధర్మో మోక్షాయ తిష్ఠతి, తస్య వృత్తిం ప్రవక్ష్యామి
శృణు మే దేవి తత్త్వతః. ౩౦. సర్వభూతదయాధర్మో న చైకగ్రామవాసితా,
ఆశాపాశవిమోక్షశ్చ శస్యతే మోక్షకాంక్షిణామ్. ౩౧. నకుండ్యాం నోదకే
సంగో న వాససి న చాసనే, న త్రిదండే న శయనే నాగ్నౌ న శరణాలయే. ౩౨.
అధ్యాత్మగతిచిత్తోయ స్తన్మనాస్తత్పరాయణః, యుక్తో యోగం ప్రతి సదా ప్రతి
సంఖ్యానమేవ చ. ౩౩. వృక్షమూలపరో నిత్యం శూన్యాగారనివేశనః, నదీ
పులినశాయీ చ నదీతీరరతిశ్చ యః. ౩౪. విముక్తస్సర్వసంగేషు స్నేహబంధేషు
చ ద్విజః, ఆత్మన్యేవాత్మనో భావం సమాసజ్జేత వై ద్విజః. ౩౫. స్థాణుభూతో
నిరాహారో మోక్షదృష్టేన కర్మణా, పరివ్రజతి యో యుక్తస్తస్య ధర్మస్సనా
తనః. ౩౬. న చైకత్ర నిరాసక్తో న చైకగ్రామగోచరః, ముక్తో హ్యటతి నిర్ముక్తో న
చైకపులినేశయః. ౩౭. ఏష మోక్షవిదాం ధర్మో వేదోక్తస్సత్పథస్సతామ్, యోగ
మార్గమనుయాతీమం పదం తస్య నవిద్యతే. ౩౮. చతుర్విధా భిక్షవస్తే కుటీచక
బహూదకౌ, హంసః పరమహంసశ్చ యో యః పశ్చాత్స ఉత్తమః. ౩౯. అతః
పరతరం నాస్తి నాచరన్న తిరోగతః, అదుఃఖమసుఖం సౌమ్యమజరామరమవ్య
యమ్. ౪౦. ఉమోవాచ:—గార్హస్థ్యో మోక్షధర్మశ్చ సజ్జనాచరితస్తథా, భాషి
తో జీవలోకస్య మార్గశ్శ్రేయస్కరో మహాన్. ౪౧. ఋషిధర్మస్తు ధర్మజ్ఞ శ్రోతు
మిచ్ఛామ్యతః పరమ్, స్పృహా భవతి మే నిత్యం తపోవననివాసిషు. ౪౨. ఆజ్య
ధూమో భవేద్గంధో రుణద్ధీవ తపోవనమ్, తం దృష్ట్వా మే మనః ప్రీతం మహే
శ్వర సదా భవేత్. ౪౩. ఏతం మే సంశయం దేవ మునిధర్మకృతం విభో, సర్వ
ధర్మార్థతత్త్వజ్ఞ దేవదేవ వదస్వ మే. ౪౪. నిఖిలేన మయా పృష్టం మహాదేవ
యథాతథమ్. ౪౫. శ్రీభగవానువాచ:—హంత తేఽహం ప్రవక్ష్యామి మునిధర్మ
మనుత్తమమ్, యం కృత్వా మునయో యాంతి సిద్ధిం సుతపసా శుభే. ౪౬. ఫేన
పానామృషీణాం యో ధర్మో ధర్మవిదాం సతామ్, తం మే శృణు మహాభాగే
ధర్మజ్ఞే ధర్మమాదితః. ౪౭. ఉంఛంతి సతతం యే తే బ్రాహ్మం ఫేనోత్కరం

శుభమ్, అమృతం బ్రహ్మణా పీత మధ్వర ప్రసృతం దధి ౯౮. ఏష తేషాం విశు
ద్ధానాం ఫేనపానాం తపోధనే, ధర్మచర్యాకృతో మార్గో వాలఖిల్య గణే శృణు.
౯౯. వాలఖిల్యా స్తపస్సిద్ధా మునయస్సూర్యమండలే, ఉంఛే తిష్ఠంతి ధర్మజ్ఞా
శ్శాకునీం వృత్తిమాస్థితాః. ౧౦౦. మృగనిర్మోకవసనా శ్చీరవల్కలవాససః, నిర్ద్వం
ద్వా స్సత్పథం ప్రాప్తా వాలఖిల్యా స్తపోధనాః. ౧౦౧. అంగుష్ఠపర్వమాత్రా యే
భూత్వా స్వే స్వే వ్యవస్థితాః, తపశ్చరణమీహంతి తేషాం ధర్మఫలం మహత్.
౧౦౨. తే సురైస్సమతాం యాంతి సురకార్యార్థసిద్ధయే, ద్యోతయంతి దిశ
స్సర్వా స్తపసా దగ్ధకిల్బిషాః. ౧౦౩. యే త్వన్యే శుద్ధమనసో దయాధర్మపరా
యణాః, సంతశ్చక్రచరాః పుణ్యాస్సోమలోకచరాశ్చ యే. ౧౦౪. పితృలోక
సమీపస్థా స్త ఉంఛంతి యథా విధి, సంప్రక్షాళా శ్శ్మకుట్టాశ్చ దంతోలూఖలికా
శ్చ యే. ౧౦౫. సోమపానాం చ దేవానా మూష్మపాణాం తథైవ చ, ఉంఛంతి యే
సమీపస్థాస్సదారా నియతేంద్రియాః. ౧౦౬. తేషామగ్నిపరిస్పందః పితౄణాం
చార్చనం తథా, యజ్ఞానాం చైవ పంచానాం యజనం ధర్మ ఉచ్యతే. ౧౦౭ ఏష
చక్రచరైర్దేవి దేవలోకచరైర్ద్విజైః, ఋషిధర్మస్సదాచీర్ణో యో౽న్య స్తమపి
మే శృణు. ౧౦౮. సర్వేష్వేవర్షిధర్మేషు జ్ఞేయ ఆత్మా జితేంద్రియైః, కామక్రోధౌ
తతః పశ్చా జ్జేతవ్యావితి మే మతిః. ౧౦౯. అగ్నిహోత్రపరిస్పందో ధర్మచక్రం
సనాతనమ్, సోమయజ్ఞాభ్యనుజ్ఞానం పంచమీ యజ్ఞదక్షిణా. ౧౧౦. నిత్యం
యజ్ఞః క్రియాధర్మః పితృదేవార్చనే రతిః, సర్వాతిథ్యం చ కర్తవ్య మన్నే
నోంఛార్జితేన వై. ౧౧౧ నివృత్తిరుపభోగేషు గోరసానాం శమే రతిః,
స్థండిలే శయనే యోగశ్శాకపర్ణనిషేవణమ్. ౧౧౨. ఫలమూలాశనం వాయుర
రాపః శైవలభక్షణమ్, ఋషీణాం నియమా హ్యేతే యైర్జయంత్యజితాం గతిమ్.
౧౧౩. విధూమే సన్నముసలే వ్యంగారే భుక్తవజ్జనే, అతీతపాత్రసంచారే కాలే
విగతభైక్షుకే. ౧౧౪. అతిథిం కాంక్షమాణో వై శేషాన్నకృతభోజనః, సత్య
ధర్మరతశ్శాంతో మునిధర్మేణ యుజ్యతే. ౧౧౫. న స్తంభీ న చ మానీ స్యాన్నా
ప్రసన్నో న విస్మితః, మిత్రా మిత్ర సమో మైత్రో యస్సధర్మ విదుత్తమః. ౧౧౬.
అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, ఏకచత్వారింశదధికశతతమో౽ధ్యాయః.

ఉమోవాచ:— దేశేషు రమణీయేషు నదీనాం నిర్ఝరేషు చ, స్రవంతీనాం
నికుంజేషు పర్వతేషు వనేషు చ. ౧. దేశేషు చ పవిత్రేషు ఫలవత్సు సమాహితాః,
మూలవత్సు చ మేధ్యేషు వసంతి నియతవ్రతాః. ౨. తేషామపి విధిం పుణ్యం శ్రోతు

మిచ్ఛామి శంకర, వానప్రస్థే తు దేవేశ స్వశరీరోపజీవిషు. 3. మహేశ్వరః ఉవాచ:—వానప్రస్థేషు యో ధర్మస్తం మే శృణు సమాహితా, శ్రుత్వా చైకమనా దేవి ధర్మబుద్ధిపరా భవ. ४. సంసిద్ధై ర్నియమైస్సద్భిర్వనవాసముపాగతైః వానప్రస్థై రిదం కర్మ కర్తవ్యం శృణు యాదృశమ్. ౫. త్రికాల మభిషేకం చ పితృదేవార్చనం తథా, అగ్నిహోత్రపరిస్పందం ఇష్టిహోమవిధిస్తథా. ౬. నీవారగ్రహణం చైవ ఫలమూలనిషేవణమ్, ఇంగుదైరండ తైలానాం స్నేహార్థం చ నిషేవణమ్.౭. యోగచర్యా కృతైస్సిద్ధైః కామక్రోధవివర్జితైః, వీరశయ్యా ముపాసద్భి ర్వీరస్థానోపసేవిభిః. ౮. యుక్తైర్యోగవిధైస్సద్భి గ్రీష్మే పంచతపైస్తథా, మండూకయోగ నియతైర్యథాన్యాయం నిషేవిభిః. ౯. వీరాసన గతైర్నిత్యం స్థండిలే శయనైస్తథా, శీతతోయాగ్నియోగశ్చ కర్తవ్యో ధర్మబుద్ధిభిః. ౧౦, అబ్భక్షైర్వాయుభక్షైశ్చ శైవలోత్తరభోజనైః, అశ్మకుట్టైస్తథా దాంతైః సంప్రక్షాలై స్తథా పరైః ౧౧. చీరవల్కల సంవీతై ర్మృగచర్మ నివాసిభిః, కార్యా యాత్రా యథాకాలం యథా ధర్మం యథావిధి. ౧౨. వననిత్యై ర్వనచరై ర్వనస్థై ర్వనగోచరైః, వనం గురుమివాసాద్య వస్తవ్యం వనవాసిభిః. ౧౩. తేషాం హోమక్రియా ధర్మః పంచయజ్ఞనిషేవణమ్, భాగం చ పంచయజ్ఞస్య వేదోక్తస్యానుపాలనం. ౧४. అష్టమీ యజ్ఞపరతా చాతుర్మాస్యనిషేవణమ్, పౌర్ణమాసాదయో యజ్ఞా నిత్యయజ్ఞస్తథైవచ. ౧౫. విముక్తదారసంయోగై ర్విముక్తాస్సర్వసంకరైః, విముక్తా స్సర్వపాపైశ్చ చరంతి మునయో వనే. ౧౬. స్రుగ్భాండపరమానిత్యం త్రేతాగ్నిశరణాస్సదా, సంతస్సత్పథనిత్యా యే తే యాంతి పరమాం గతిమ్. ౧౭. బ్రహ్మలోకం మహాపుణ్యం సోమలోకం చ శాశ్వతమ్. గచ్ఛంతి మునయస్సిద్ధాః సత్యధర్మవ్యపాశ్రయాః. ౧౮. ఏష ధర్మో మయా దేవి వానప్రస్థాశ్రితశ్శుభే, విస్తరేణాథ సంపన్నో యథా స్థూల ముదాహృతః. ౧౯. ఉమోవాచ:—భగవన్ సర్వభూతేశ సర్వభూత నమస్కృత, యో ధర్మో మునిసంఘస్య సిద్ధివాదేషు తం వద ౨౦. సిద్ధివాదేషు సంసిద్ధా స్తథా వననివాసినః, స్వైరిణో దారసంయుక్తా స్తేషాం ధర్మః కథం స్మృతః. ౨౧. మహాదేవఉవాచ:- స్వైరిణ స్తాపసా దేవి సర్వే దారవిహారిణః, తేషాం మౌండ్యం కషాయశ్చ వాసే రాత్రిశ్చ కారణమ్. ౨౨. త్రికాల మభిషేకశ్చ హోత్రం ఋషికృతం

మహత్, సమాధి స్సత్యథస్నానం యథోద్దిష్టంనిషేవణమ్. ౨౩. యేచ తే పూర్వ కథితా ధర్మాస్తే వనవాసినామ్, యది సేవంతి ధర్మాంస్తానాప్నువంతి తపఃఫలమ్. ౨౪. యే చ దంపతిధర్మాణః స్వదారనియతేంద్రియాః, చరంతి విధిదృష్టం తదృతుకాలాభిగామినః. ౨౫. తేషా మృషికృతో ధర్మో ధర్మిణా ముపపద్యతే, న కామకారా త్కామోఽన్యః సంసేవ్యో ధర్మదర్శిభిః. ౨౬. సర్వభూతేషు యస్సమ్యక్ దదాత్యభయదక్షిణామ్, హింసాదోషవిముక్తాత్మా స వై ధర్మేణ యుజ్యతే. ౨౭. సర్వభూతానుకంపీ యః సర్వభూతార్జవవ్రతః, సర్వభూతాత్మభూతశ్చ స వై ధర్మేణ యుజ్యతే. ౨౮. సర్వవేదేషు వా స్నానం సర్వభూతేషు చార్జవమ్, ఉభే ఏతే సమే స్యాతా మార్జవం వా విశిష్యతే. ౨౯. ఆర్జవం ధర్మ మిత్యాహురధర్మో జిహ్మ ఉచ్యతే, ఆర్జవేనేహ సంయుక్తో నరో ధర్మేణ యుజ్యతే. ౩౦. ఆర్జవే తు రతో నిత్యం వసత్యమరసన్నిధౌ, తస్మాదార్జవయుక్తస్స్యాద్య ఇచ్ఛేద్ధర్మమాత్మనః. ౩౧. క్షాంతో దాంతో జితక్రోధో ధర్మభూతోఽవిహింసకః, ధర్మే రతమనా నిత్యం నరో ధర్మేణ యుజ్యతే. ౩౨. వ్యపేతతంద్రీ ధర్మాత్మా శక్త్యా సత్పథమాశ్రితః, చారిత్రపరమో బుద్ధో బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే. ౩౩. ఉమోవాచ. ఆశ్రమాభిరతా దేవ తాపసా యే తపోధనాః, దీప్తిమంతః ప్రియాశ్చైవ చర్యయాథ భవంతి తే. ౩౪. రాజానో రాజపుత్రాశ్చ నిర్ధనా యే మహాధనాః, కర్మణా కేన భగవ న్ప్రాప్నువంతి మహాఫలమ్. ౩౫. నిత్యం స్థానముపాగమ్య దివ్యచందనభూషితాః, కేన వా కర్మణా దేవ భవంతి వనగోచరాః. ౩౬. ఏతం మే సంశయం దేవ తపశ్చర్యాశ్రితం శుభమ్, శంస సర్వమశేషేణ త్ర్యక్ష త్రిపురనాశన. ౩౭. దేవఉవాచ:—ఉపవాసవ్రతైర్దాంతా అహింస్రాస్సత్యవాదినః, సంసిద్ధాః ప్రేత్య గంధర్వైః సహ మోదంత్యనామయాః. ౩౮. మండూకయోగశయనో యథాన్యాయం యథావిధి, దీక్షాం చరతి ధర్మాత్మా సనాగైస్సహ మోదతే. ౩౯. శష్పం మృగగణోత్సృష్టం యో మృగైస్సహ సేవతే, దీక్షితే వై సమాయుక్తః స గచ్ఛత్యమరావతీమ్. ౪౦. శైవలం శీర్ణపత్రం వా తద్వ్రతో యో నిషేవతే, శీతయోగవహో నిత్యం స గచ్ఛేత్పరమాం గతిమ్. ౪౧. వాయుభక్షోఽంబుభక్షో వా ఫలమూలాశనోఽపి వా, యక్షేష్వైశ్వర్యమాధాయ మోదతేఽప్సరసాం గణైః. ౪౨. అగ్నియోగవహో గ్రీష్మే విధిదృష్టేన కర్మణా, చీర్త్వా ద్వాదశవర్షాణి రాజా భవతి పార్థివః. ౪౩. ఆహారనియమం కృత్వా మునిర్ద్వాదశవార్షికమ్, మరుం సంసేవ్య యత్నేన రాజా భవతి పార్థివః. ౪౪. స్థండిలే శుద్ధమాకాశం

పరిగృహ్య సమంతతః, ప్రవిశ్య చ ముదా యుక్తో దీక్షాం ద్వాదశవార్షికీమ్. ౪౫.
దేహం చానశనే త్యక్త్వా స స్వర్గే సుఖమేధతే, స్థండిలస్య ఫలాన్యాహుర్యానాని
శయనాని చ. ౪౬. గృహాణి చ మహార్హాణి చంద్రశుభ్రాణి భామిని, ఆత్మాన
ముపజీవన్ యో నియతో నియతాశనః. ౪౭. దేహం వా శయనే త్యక్త్వా
స స్వర్గం సముపాశ్నుతే, ఆత్మానముపజీవన్ యో దీక్షాం ద్వాదశవార్షికీమ్. ౪౮.
త్యక్త్వా మహార్ణవే దేహం వారుణం లోకమశ్నుతే, ఆత్మానముపజీవన్ యో
దీక్షాం ద్వాదశవార్షికీమ్. ౪౯. అశ్మనా చరణౌ భిత్త్వా గుహ్యకేషు సమోదతే,
సాధయిత్వాఽఽత్మనాత్మానం నిర్ద్వంద్వో నిష్పరిగ్రహః. ౫౦. చీర్త్వా ద్వాదశవర్షాణి
దీక్షామేనాం మనోగతామ్, స్వర్గలోకమవాప్నోతి దేవైశ్చ సహ మోదతే. ౫౧.
ఆత్మానముపజీవన్ యో దీక్షాం ద్వాదశవార్షికీమ్, హుత్వాగ్నౌ దేహముత్సృజ్య
బ్రహ్మలోకే మహీయతే. ౫౨. యస్తు దేవి యథాన్యాయం దీక్షితో నియతో
ద్విజః, ఆత్మన్యాత్మానమాధాయ నిర్మమో ధర్మలాలసః. ౫౩. చీర్త్వా ద్వాదశవర్షాణి
దీక్షామేతాం మనోగతామ్, అరణీసహితం స్కంధే బద్ధ్వా గచ్ఛత్యనావృతః. ౫౪.
వీరాధ్వానం గతో నిత్యం వీరాసనగతిస్తథా, వీరస్థాయీ చ సతతం స వీరగతి
మాప్నుయాత్. ౫౫. సశక్రలోకగో నిత్యం సర్వకామపురస్కృతః, దివ్యపుష్పస
మాకీర్ణో దివ్యచందనభూషితః. ౫౬. సుఖం వసతి ధర్మాత్మా దివి దేవగణైస్సహ,
వీరలోకగతో వీరో వీరయోగవహస్సదా. ౫౭. సత్త్వస్థస్సర్వముత్సృజ్య దీక్షితో
నియతశ్శుచిః, వీరాధ్వానం ప్రపద్యేద్యస్తస్య లోకాస్సనాతనాః. ౫౮. కామ
గేన విమానేన స వై చరతి ఛందతః, శక్రలోకగతశ్శ్రీమాన్మోదతే చ నిరా
మయః. ౫౯.

అనుశాసనికపర్వణి, ద్విచత్వారింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఉమోవాచ:— భగవన్ భగనేత్రఘ్న పూష్ణో దంతవినాశన, దక్షక్రతు
హరత్ర్యక్ష సంశయో మే మహానయమ్. ౧. చాతుర్వర్ణ్యం భగవతా పూర్వం
సృష్టం స్వయంభువా, కేన కర్మవిపాకేన వైశ్యో గచ్ఛతి శూద్రతామ్. ౨.
వైశ్యో వా క్షత్రియః కేన ద్విజో వా క్షత్రియో భవేత్, ప్రతిలోమః కథం
దేవ శక్యో ధర్మో నివర్తితుమ్. ౩. కేన వా కర్మణా విప్రశ్శూద్రయోనౌ ప్రజా
యతే, క్షత్రియశ్శూద్రతామేతి కేన వా కర్మణా విభో. ౪. ఏతం మే సంశయం
దేవ వద భూతపతేఽనఘ, త్రయో వర్ణాః ప్రకృత్యేహ కథం బ్రాహ్మణ్యమాప్ను
యుః. ౫. దేవ ఉవాచ:— బ్రాహ్మణ్యం దేవి దుష్ప్రాప్యం నిసర్గాద్బ్రాహ్మణశ్శుభే,

క్షత్రియో వైశ్యశూద్రౌ వా నిసర్గాదితి మే మతిః. ౬. కర్మణా దుష్కృతేనేహ
స్థానాద్భ్రశ్యతి వై ద్విజః, జ్యేష్ఠం వర్ణమనుప్రాప్య తస్మాద్రక్షేత వై ద్విజః. ౭.
స్థితో బ్రాహ్మణధర్మేణ బ్రాహ్మణ్యముపజీవతి, క్షత్రియో వాథ వైశ్యో వా బ్రహ్మ
భూయం స గచ్ఛతి. ౮. యస్తు బ్రహ్మత్వముత్సృజ్య క్షాత్రం ధర్మం నిషేవతే,
బ్రాహ్మణ్యాత్సపరిభ్రష్టః క్షత్రయోనౌ ప్రజాయతే. ౯. వైశ్యకర్మ చ యో విప్రో
లోభమోహవ్యపాశ్రయః, బ్రాహ్మణ్యం దుర్లభం ప్రాప్య కరోత్యల్పమతిః సదా.
౧౦. స ద్విజో వైశ్యతామేతి వైశ్యో వా శూద్రతామియాత్, స్వధర్మాత్ప్ర
చ్యుతో విప్రస్తతశ్శూద్రత్వమాప్నుతే. ౧౧. తత్రాసౌ నిరయం ప్రాప్తో వర్ణ
భ్రష్టో బహిష్కృతః, బ్రహ్మలోకాత్పరిభ్రష్టశ్శూద్రస్సముపజాయతే. ౧౨. క్షత్రి
యో వా మహాభాగో వైశ్యో వా ధర్మచారిణి, స్వాని కర్మాణ్యపాహాయ శూద్ర
కర్మ నిషేవతే. ౧౩. స్వస్థానాత్సపరిభ్రష్టో వర్ణసాంకరతాం గతః, బ్రాహ్మణః
క్షత్రియో వైశ్యశ్శూద్రత్వం యాతి తాదృశః. ౧౪. యస్తు బుద్ధస్స్వధర్మేణ జ్ఞాన
విజ్ఞానవాన్ శుచిః, ధర్మజ్ఞో ధర్మనిరతస్సధర్మఫలమశ్నుతే. ౧౫. ఇదం చైవాపరం
దేవి బ్రహ్మణా సముదాహృతమ్, అధ్యాత్మం నైష్ఠికం సద్భిర్ధర్మకామైర్నిషే
వ్యతే. ౧౬. ఉగ్రాన్నం గర్హితం దేవి గణాన్నం శ్రాద్ధసూతకమ్, దుష్టాన్నం నైవ
భోక్తవ్యం శూద్రాన్నం నైవ కర్హిచిత్. ౧౭. శూద్రాన్నం గర్హితం దేవి సదా
దేవైర్మహాత్మభిః, పితామహముఖోత్సృష్టం ప్రమాణమితి మే మతిః. ౧౮. శూద్రా
న్నేనావశేషేణ జఠరే మ్రియతే ద్విజః, ఆహితాగ్నిస్తథా యజ్వా స శూద్రగతి
భాగ్భవేత్. ౧౯. తేన శూద్రాన్నశేషేణ బ్రహ్మస్థానాదపాకృతః, బ్రాహ్మణశ్శూద్ర
తామేతి నాస్తి తత్ర విచారణా. ౨౦. యస్యాన్నేనావశేషేణ జఠరే మ్రియతే
ద్విజః, తాం తాం యోనిం వ్రజేద్విప్రో యస్యాన్నముపజీవతి. ౨౧. బ్రాహ్మణత్వం
శుభం ప్రాప్య దుర్లభం యోఽవమన్యతే, అభోజ్యాన్నాని వాశ్నాతి సద్విజత్వాత్ప
తేత వై. ౨౨. సురాపో బ్రహ్మహా శూద్రశ్చోరో భగ్నవ్రతోఽశుచిః, స్వాధ్యాయ
వర్జితః పాపో లుబ్ధో నైకృతికశ్శఠః. ౨౩. అవ్రతీ వృషలీభర్తా కుండాశీ సోమ
విక్రయీ, నిహీనసేవీ విప్రో హి పతతే బ్రహ్మయోనితః. ౨౪. గురుతల్పీ గురుద్వేషీ
గురుకుత్సారతిశ్చ యః, బ్రహ్మవిచ్చాపి పతతి బ్రాహ్మణో బ్రహ్మవిత్తమః. ౨౫. ఏభిస్తు
కర్మభిర్దేవి శుభైరాచరితైస్తథా, శూద్రో బ్రాహ్మణతాం యాతి వైశ్యః క్షత్రి
యతాం వ్రజేత్. ౨౬. శూద్రకర్మాణి సర్వాణి యథాన్యాయం యథావిధి,
శుశ్రూషాం పరిచర్యాం చ జ్యేష్ఠే వర్ణే ప్రయత్నతః. ౨౭. కుర్యాదవిమనాశ్శూద్రః

సతతంసత్పథే స్థితః, దేవద్విజాతిసత్కర్తాసర్వాతిథ్యకృతవ్రతః. ౨౮. ఋతుకాలాభిగా
మీచనియతో నియతాశనః, చోక్షశ్చోక్షజనాన్వేషీ శేషాన్నకృతభోజనః. ౨౯.
వృథామాంసం న భుంజీత శూద్రో వైశ్యత్వమర్హతి, ఋతవాగనహంవాదీ నిర్ద్వం
ద్వశ్శమకోవిదః. ౩౦. యజతే చైవ యజ్ఞైశ్చ స్వాధ్యాయపరమశ్శుచిః, దాంతో
బ్రాహ్మణసత్కర్తా సర్వవర్ణబుభూషకః. ౩౧. గృహస్థవ్రతమాతిష్ఠన్ ద్వికాలకృత
భోజనః, శేషాశీ నియతాహారో నిష్కామో నిరహంవదః. ౩౨. అగ్నిహోత్రము
పాసంశ్చ జుహ్వానోఽథ యథావిధి. సర్వాతిథ్యముపాతిష్ఠన్ శేషాన్నకృతభోజనః.
౩౩. త్రేతాగ్నిమంత్రవిహితో వైశ్యో భవతి వై ద్విజః, స వైశ్యః క్షత్రియకులే
శుచిర్మహతి జాయతే. ౩౪. స వైశ్యః క్షత్రియో జాతో జన్మప్రభృతిసంస్కృతః,
ఉపనీతో వ్రతపరో ద్విజో భవతి సత్కృతః. ౩౫. దదాతి యజతే యజ్ఞైస్సమృద్ధై
రాప్తదక్షిణైః, అధీత్య స్వర్గమన్విచ్ఛంస్త్రేతాగ్నిశరణస్సదా. ౩౬. ఆర్తహస్త
ప్రదో నిత్యం ప్రజాధర్మేణ పాలయన్, సత్యస్సత్యాని కురుతే నిత్యం యస్సుఖదర్శ
నః. ౩౭. ధర్మదండేన నిర్దండో ధర్మకార్యానుశాసకః, యంత్రితః కార్యకరణైః
షడ్భాగకృతలక్షణైః. ౩౮. గ్రామ్యధర్మాన్న సేవేత స్వచ్ఛందేనార్థకోవిదః, ఋతు
కాలే తు ధర్మాత్మా పత్నీముపశయేత్సదా. ౩౯. సదోపవాసీ నియతస్స్వాధ్యాయ
నిరతః శుచిః, బర్హిష్కాంతరితే నిత్యం శయానోఽగ్నిగృహే సదా. ౪౦. సర్వాతి
థ్యం త్రివర్గస్య కుర్వాణస్సుమనాస్సదా, శూద్రాణాం చాన్నకామానాం నిత్యం
సిద్ధమితి బ్రువన్. ౪౧. అర్థాద్వా యది వా కామాన్న కించిదుపలక్షయేత్, పితృ
ప్రదోతిథికృతే సాధనం కురుతే చ యః. ౪౨. స్వవేశ్మని యథాన్యాయముపాస్తే
భైక్ష్యమేవ చ, త్రికాలమగ్నిహోత్రం చ జుహ్వానో వై యథావిధి. ౪౩. గోబ్రాహ్మణ
హితార్థాయ రణేచాభిముఖో హతః, త్రేతాగ్నిమంత్రపూతం వా సమావిశ్యద్విజో
భవేత్. ౪౪. జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నస్సంస్కృతో వేదపారగః, విప్రో భవతిధర్మాత్మాక్షత్రి
యస్స్వేన కర్మణా. ౪౫. ఏతైః కర్మఫలైర్దేవి న్యూనజాతికులోద్భవః, శూద్రోప్యా
గమసంపన్నో ద్విజో భవతి సంస్కృతః. ౪౬. బ్రాహ్మణో వాప్యసద్వృత్తస్సర్వ
సంకరభోజనః, బ్రాహ్మణ్యంసమనుత్సృజ్య శూద్రో భవతి తాదృశః. ౪౭. కర్మభిశ్శుచి
భిర్దేవి శుద్ధాత్మా విజితేంద్రియః, శూద్రోఽపి ద్విజవత్సేవ్య ఇతి బ్రహ్మానుశాసనమ్.
౪౮. స్వభావం కర్మ చ శుభం యత్ర శూద్రేఽపి తిష్ఠతి, విశిష్టస్సద్విజాతేర్వై విజ్ఞే
య ఇతి మే మతిః. ౪౯. న యోనిర్నాపి సంస్కారో న శ్రుతం న చ సంతతిః, కారణాని
ద్విజత్వస్య వృత్తమేవ తు కారణమ్. ౫౦. సర్వోఽయం బ్రాహ్మణో వృత్తే లోకేన

చవిధీయతే, వృత్తే స్థితస్తు శూద్రోఽపి బ్రాహ్మణత్వం నియచ్ఛతి. ౫౧. బ్రహ్మస్వభావః కల్యాణి సమస్సర్వత్ర మే మతిః. నిర్గుణం నిర్మలం బ్రహ్మ యత్ర తిష్ఠతి స ద్విజః. ౫౨. ఏతే యోనిఫలా దేవి స్థానభాగనిదర్శకాః, స్వయం చ వరదేనోక్తా బ్రహ్మణా సృజతా ప్రజాః. ౫౩. బ్రాహ్మణోఽపి మహత్ క్షేత్రం లోకే చరతి పాదవత్, యస్తత్ర బీజం వపతి సా కృషిః ప్రేత్య భామిని. ౫౪. విఘసాశినా సదా భావ్యం సత్పథాలంబినా తథా, బ్రాహ్మ్యం మార్గమనుక్రమ్య వర్తితవ్యం భూషతా. ౫౫. సంహితాధ్యాయినా భావ్యం గృహే వై గృహమేధినా. నిత్యం స్వాధ్యాయయుక్తేన న చాధ్యయనజీవినా. ౫౬. ఏవం భూతో హి యో విప్రస్సతతం సత్పథే స్థితః, ఆహితాగ్నిరధీయానో బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే. ౫౭. బ్రాహ్మణ్యమేవ సంప్రాప్యరక్షితవ్యం యతాత్మనా, యోనిప్రతిగ్రహాదానైః కర్మభిశ్చ శుచిస్మితే. ౫౮. ఏతత్తే గుహ్యమాఖ్యాతం యథా శూద్రో భవేద్ద్విజః, బ్రాహ్మణో వాచ్యుతో ధర్మాద్యథా శూద్రత్వమాప్నుతే. ౫౯.

అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, త్రిచత్వారింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఉమోవాచ:—భగవన్ సర్వభూతేశ సురాసురనమస్కృత, ధర్మాధర్మౌ నృణాం దేవ బ్రూహి మే సంశయం విభో. ౧. కర్మణా మనసా వాచా త్రివిధం హి నరస్సదా, బధ్యతే బంధనైః పాశైర్ముచ్యతేఽప్యథవా పునః. ౨. కేన శీలేన వై దేవ కర్మణా కీదృశేన వా, సమాచారైర్గుణైర్వాక్యైః స్వర్గం యాంతీహ మానవాః. ౩. దేవదేవ ఉవాచ:—దేవి ధర్మార్థతత్త్వజ్ఞే ధర్మనిత్యే దమే రతే, సర్వప్రాణిహితః ప్రశ్నః శ్రూయతాం బుద్ధివర్ధనః. ౪. సత్యధర్మరతాస్సంతః సర్వలింగవివర్జితాః, ధర్మలబ్ధార్థభోక్తారస్తే నరాస్స్వర్గగామినః. ౫. నాధర్మేణ న ధర్మేణ బధ్యంతే ఛిన్నసంశయాః, ప్రలయోత్పత్తితత్త్వజ్ఞాస్సర్వజ్ఞాస్సర్వదర్శినః. ౬. వీతరాగా విముచ్యంతే పురుషాః కర్మబంధనైః, కర్మణా మనసా వాచా యే న హింసంతి కించన. ౭. యే న సజ్జంతి కస్మింశ్చిత్తే న బధ్యంతి కర్మభిః, ప్రాణాతిపాతాద్విరతాః శీలవంతో దయాన్వితాః. ౮. తుల్యద్వేష్యప్రియా దాంతా ముచ్యంతే కర్మబంధనైః, సర్వభూతదయావంతో విశ్వాస్యాస్సర్వజంతుషు. ౯. త్యక్తహింసాస్సమాచారాస్తే నరాస్స్వర్గగామినః, పరస్వే నిర్మమా నిత్యం పరదారవివర్జకాః. ౧౦. ధర్మలబ్ధాన్నభోక్తారస్తే నరాస్స్వర్గగామినః, మాతృవత్స్వసృవచ్చైవ నిత్యం దుహితృవచ్చ యే. ౧౧. పరదారేషు వర్తంతే తే నరాస్స్వర్గగామినః. స్తైన్యాన్నివృత్తాస్సతతం సంతుష్టాస్స్వధనేన చ. ౧౨. స్వభాగ్యాదుపజీవంతి తే నరాస్స్వర్గగామినః, పరదారేషు యే నిత్యం

చారిత్రాన్వృత్తలోచనాః. ౧౩. యతేంద్రియాశ్శీలపరాస్తే నరాస్స్వర్గగామినః, ఏష దేవ కృతో మార్గః సేవితవ్యస్సదాబుధైః. ౧౪. అకషాయకృతశ్చైవ మార్గస్సేవ్యస్సదాబుధైః, స్వదారనిరతా యే చ ఋతుకాలాభిగామినః. ౧౫. అగ్రామ్యసుఖభోక్తారస్తే నరాస్స్వర్గగామినః, దానధర్మతపోయుక్తః శీలశౌచదయాత్మకః. ౧౬. వృత్త్యర్థం ధర్మహేతోర్వా సేవితవ్యస్సదా బుధైః, స్వర్గవాసమభీప్సద్భిర్న సేవ్యస్త్వత ఉత్తరః. ౧౭. ఉమోవాచ:—వాచా తు బధ్యతే యేన ముచ్యతేఽప్యథవా పునః, తాని కర్మాణి మే దేవ వద భూతపతేఽనఘ. ౧౮. మహేశ్వరఉవాచ:—ఆత్మహేతోః పరార్థేవా నర్మహాస్యాశ్రయాత్తథా, యే మృషా న వదంతీహ తే నరాస్స్వర్గగామినః. ౧౯. వృత్త్యర్థం ధర్మహేతోర్వా కామకారాత్తథైవ చ, అనృతం యే న భాషంతి తే నరాస్స్వర్గగామినః. ౨౦. శ్లక్ష్ణాం వాణీం నిరాబాధాం మధురాం దోషవర్జితామ్, స్వాగతేనాభిభాషంతే తే నరాస్స్వర్గగామినః. ౨౧. పరుషం యే న భాషంతే కటుకం నిష్ఠురం తథా, అపైశున్యరతాస్సంతస్తే నరాస్స్వర్గగామినః. ౨౨. పిశునాం యే న భాషంతే మిత్రభేదకరీం గిరమ్, ఋతం మైత్రం తు భాషంతే తే నరాస్స్వర్గగామినః. ౨౩. యే వర్జయంతి పరుషం పరద్రోహం చ మానవాః, సర్వభూతసమా దాంతాస్తే నరాస్స్వర్గగామినః. ౨౪. అసత్ప్రలాపాద్విరతా విరుద్ధపరివర్జకాః, సౌమ్యప్రలాపినో యే చ తే నరాస్స్వర్గగామినః. ౨౫. న కోపాద్వ్యాహరంతే యే వాచం హృదయదారిణీమ్, సాంత్వం వదంతి క్రుద్ధాపి తే నరాస్స్వర్గగామినః. ౨౬. ఏష వాణీకృతో దేవి ధర్మస్సేవ్యస్సదా నరైః, శుభస్సత్యగుణో నిత్యం వర్జనీయం మృషా బుధైః. ౨౭. ఉమోవాచ:-మనసాబధ్యతే యేన కర్మణా పురుషస్సదా, తన్మే బ్రూహి మహాభాగ దేవదేవ పినాకధృక్. ౨౮. మహేశ్వరఉవాచ: మానసేనేహ ధర్మేణ సంయుక్తాః పురుషాస్సదా, స్వర్గం గచ్ఛంతి కల్యాణి తన్మే కీర్తయతశ్శృణు. ౨౯. దుష్ప్రణీతేన మనసా దుష్ప్రణీతాంతరాకృతిః, మనోబధ్యతి మే నేహ శృణు వాక్యం శుభాననే. ౩౦. అరణ్యే విజనేన్యస్తం పరస్వం దృశ్యతే యదా, మనసాపి న హింసంతి తే నరాస్స్వర్గగామినః. ౩౧. గ్రామే గృహే వా యద్ద్రవ్యం పారక్యం విజనే స్థితమ్, నాభినందంతి వై నిత్యం తే నరాస్స్వర్గగామినః. ౩౨. తథైవపరదారాన్ యే కామవృత్తాన్ రహోగతాన్, మనసాపి న హింసంతి తే నరాస్స్వర్గగామినః. ౩౩. శత్రుం మిత్రం చ యే నిత్యం తుల్యేన మనసా నరాః, భజంతి మైత్రాస్సంగమ్య తే నరాస్స్వర్గగామినః ౩౪. శ్రుతవంతో దయావంతశ్శుచయస్సత్యసంగరాః, స్వైరర్థైః పరిసంతుష్టాస్తే

నరాస్స్వర్గగామినః. ౩౫. అవైరా యే త్వనాయాసా మైత్రీచిత్తగతాస్సదా, సర్వ
భూతదయావంతస్తే నరాస్స్వర్గగామినః. ౩౬. శ్రద్ధావంతో దయావంతశ్చోక్షాశ్చో
క్షజనప్రియాః,ధర్మాధర్మవిదో నిత్యం తే నరాస్స్వర్గగామినః. ౩౭. శుభానామశుభా
నాం చ కర్మణాం ఫలసంచయే, విపాకజ్ఞాశ్చ యే దేవి తే నరాస్స్వర్గగామినః. ౩౮.
న్యాయోపేతా గుణోపేతా దేవ ద్విజవరాస్సదా, సముత్థానమనుప్రాప్తాస్తే నరా
స్స్వర్గగామినః. ౩౯. శుభైః కర్మఫలైర్దేవి మయైతైః పరికీర్తితాః, స్వర్గమార్గపరా
భూయః కిం శ్రోతుంత్వమిహేచ్ఛసి. ౪౦. ఉమోవాచ:— మహాన్మే సంశయః కశ్చి
న్మర్త్యాన్ ప్రతిమహేశ్వర, తస్మాత్త్వం నైపుణేనాద్య మమ వ్యాఖ్యాతుమర్హసి.
౪౧. కేనాయుర్లభతే దీర్ఘం కర్మణా పురుషః ప్రభో,తపసా వాపి దేవేశ కేనాయు
ర్లభతేమహత్. ౪౨. క్షీణాయుః కేన భవతి కర్మణా భువిమానవః,విపాకకర్మణా దేవ
వక్తుమర్హస్యనిందిత. ౪౩. అపరే చ మహాభాగా మందభాగ్యాస్తథా పరే, అకులీ
నాస్తథా చాన్యే కులీనాశ్చ తథాపరే. ౪౪. దుర్దర్శాః కేచిదాభాంతి నరాః
కాష్ఠమయా ఇవ, ప్రియదర్శాస్తథా చాన్యే దర్శనాదేవ మానవాః. ౪౫. దుష్ప్రజ్ఞాః
కేచిదాభాంతి కేచిదాభాంతి పండితాః, మహాప్రజ్ఞాస్తథైవాన్యే జ్ఞానవిజ్ఞానభావినః.
౪౬. అల్పబాధాస్తథా కేచిన్మహాబాధాస్తథాపరే, దృశ్యంతే పురుషా దేవ తన్మే
శంసితుమర్హసి. ౪౭. దేవదేవఉవాచ:— హంత తేఽహం ప్రవక్ష్యామి దేవి కర్మఫలో
దయమ్, మర్త్యలోకే నరస్సర్వో యేన స్వం ఫలమశ్నుతే. ౪౮. ప్రాణాతిపాతే యో
రౌద్రో దండహస్తోద్యతస్తథా, నిత్యముద్యతశస్త్రశ్చ హంతి భూతగణాన్నరః. ౪౯.
నిర్దయస్సర్వభూతానాం నిత్యముద్వేగకారకః, అపి కీటపిపీలానామశరణ్యస్సునిర్ఘృ
ణః. ౫౦. ఏవంభూతో నరో దేవి నిరయం ప్రతిపద్యతే,విపరీతస్తు ధర్మాత్మా రూపవా
నభిజాయతే. ౫౧. నిరయం యాంతి హింసాత్మా యాతి స్వర్గమహింసకః,యాతనాం
నిరయే రౌద్రీం స కృచ్ఛ్రాం లభతే నరః. ౫౨. యః కశ్చిన్నిరయాత్తస్మాత్సము
త్తరతి కర్హిచిత్, మానుష్యం లభతే చాపి హీనాయుస్తత్ర జాయతే. ౫౩.
పాపేన కర్మణా దేవి బద్ధో హింసారతిర్నరః, అప్రియస్సర్వభూతానాం హీనా
యురుపజాయతే. ౫౪. యస్తు శుక్లాభిజాతీయః ప్రాణీ ఘాతవివర్జకః, నిక్షిప్త
శస్త్రో నిర్దండో నహింసతి కదాచన. ౫౫. న ఘాతయతి నో హంతి ఘ్నంతం
నైవానుమోదతే, సర్వభూతేషు సస్నేహా యథాత్మని తథాపరే. ౫౬.
ఈదృశః పురుషోత్కర్షో దేవి దేవత్వమశ్నుతే, ఉపపన్నాన్ సుఖాన్ భోగా
నుపాశ్నాతి ముదా యుతః. ౫౭. అథ చేన్మానుషే లోకే కదాచిదుపపద్యతే, తత్ర

దీర్ఘాయురుత్పన్నస్సనరస్సుఖమేధతే. ౫౮. ఏషదీర్ఘాయుషాం మార్గస్సువృత్తానాం సుకర్మణామ్, ప్రాణిహింసావిమోక్షేణ బ్రహ్మణా సముదీరితః. ౫౯.

ఆనుశాసనికపర్వణి చతుశ్చత్వారింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఉమోవాచ:—కింశీలః కిం సమాచారః పురుషః కైశ్చ కర్మభిః, స్వర్గం సమభిపద్యేత సంప్రదానేన కేనవా. ౧. మహేశ్వరఉవాచ:—దాతా బ్రాహ్మణ సత్కర్తా దీనాంధకృపణాదిషు, భక్ష్యభోజ్యాన్నపానానాం వాససాం చ ప్రదాయకః. ౨. ప్రతిశ్రయాన్ సభాః కూపాన్ ప్రపాః పుష్కరిణీస్తథా, నైత్యకాని చ సర్వాణి కిమిచ్ఛకమతీవ చ. ౩. ఆసనం శయనం యానం ధనం రత్నం గృహాంతథా, సస్యజాతాని సర్వాణి గాః క్షేత్రాణ్యథ యోషితః ౪. సుప్రతీతమనా నిత్యం యః ప్రయచ్ఛతి మానవః, ఏవంభూతో నరో దేవి దేవలోకేఽభిజాయతే, ౫. తత్రోష్య సుచిరం కాలం భుక్త్వా భోగాననుత్తమాన్, సహాప్సరోభిర్ముదితో రమతే నందనాదిషు. ౬. తస్మాత్స్వర్గాచ్చ్యుతో లోకాన్మానుషేషూపజాయతే, మహాభోగే కులే దేవి ధనధాన్యసమన్వితే. ౭. తత్ర కామగుణైస్సర్వైస్సముపేతో ముదా యుతః, మహాభాగో మహాకోశో ధనీ భవతి మానవః. ౮. ఏతే దేవి మహాభాగాః ప్రాణినో దానశీలినః, బ్రహ్మణా వై పురా ప్రోక్తాః సర్వస్య ప్రియదర్శనాః ౯. అపరే మానవా దేవి ప్రదానకృపణాద్విజైః, యాచితా న ప్రయచ్ఛంతి విద్యమానేఽప్యబుద్ధయః. ౧౦. దీనాంధకృపణాన్ దృష్ట్వా భిక్షుకానతిథీనపి, యాచ్యమానా నివర్తంతే జిహ్వాలోభసమన్వితాః. ౧౧. న ధనాని న వాసాంసి న భోగాన్న చ కాంచనమ్, నగా వై నాన్న వికృతిం ప్రయచ్ఛంతి కదాచన. ౧౨. అప్రవృత్తాశ్చయేలుబ్ధానాస్తికా దానవర్జితాః, ఏవంభూతా నరా దేవి నిరయం యాంత్యబుద్ధయః. ౧౩. తే వై మనుష్యతాం యాంతియదా కాలస్య పర్యయే, ధనరిక్తే కులే జన్మ లభంతే స్వల్పబుద్ధయః. ౧౪. క్షుత్పిపాసాపరీతాశ్చ సర్వలోకబహిష్కృతాః, నిరాశా స్సర్వభోగేభ్యో జీవంత్యధమజీవికామ్. ౧౫. అల్పభోగే కులే జాతాః స్వల్పభోగరతా నరాః. అనేనకర్మణా దేవి భవంత్యధనినో నరాః. ౧౬. అపరే స్తంభినో నిత్యం మానినో ధనతో నరాః, ఆసనార్హాంశ్చ యే పీఠం నప్రయచ్ఛంత్యచేతసః. ౧౭. మార్గార్హస్య చ యే మార్గం నదదత్యల్పమేధసః. పాద్యార్హస్య చ యే పాద్యం న దదత్యల్పబుద్ధయః. ౧౮. అర్ఘార్హాన్న చ సత్కారైరర్చయంతి యథావిధి, అర్ఘ్యమాచమనీయం వా న యచ్ఛంత్యబుధా నరాః. ౧౯. గురుం చాభిగతి ప్రేమ్ణా గురువన్న బుభూషతే, అభిమానప్రవృత్తేన లోభేన

సమవస్థితాః. ౨౦. మాన్యాంశ్చాప్యవమన్యంతే వృద్ధాన్ పరిభవంతి చ, ఏవంవిధా నరా దేవి సర్వే నిరయగామినః. ౨౧. తే వై యది నరా స్తస్మాన్నిరయాదుత్తరంతి వై, వర్షపూగై స్తథా జన్మ లభంతే కుత్సితే కులే. ౨౨. శ్వపాకపుల్కసాదీనాం కుత్సితానా మచేతసామ్. కులేషు తేషు జాయంతే గురువృద్ధాచాయినః. ౨౩. నస్తంభీ న చ మానీ యో దేవతాద్విజపూజకః. లోకపూజ్యో నమస్కర్తా ప్రశ్రితో మధురం వచః. ౨౪. సర్వవర్ణప్రియకరః సర్వభూతహితస్సదా, అద్వేషీ సుముఖః శ్లక్ష్ణః స్నిగ్ధవాణీప్రద స్సదా. ౨౫. స్వాగతేనైవ సర్వేషాం భూతానా మవిహింసకః, యథార్హసత్క్రియాపూర్వమర్చయన్నవతిష్ఠతి. ౨౬. మార్గార్హాయ దదన్మార్గం గురుం గురువదర్చయన్, అతిథిప్రగ్రహరత స్తథాభ్యాగతపూజకః. ౨౭. ఏవంభూతో నరో దేవి స్వర్గతిం ప్రతిపద్యతే, తతో మానుషతాం ప్రాప్య విశిష్టకులజో భవేత్. ౨౮. తత్రాసౌ విపులై ర్భోగైస్సర్వరత్నసమన్వితైః, యథార్హదాతా చార్హేషు ధర్మచర్యాపరో భవేత్. ౨౯. సమ్మతస్సర్వభూతానాం సర్వభూతనమస్కృతః, స్వకర్మఫలమాప్నోతి స్వయమేవ నరస్సదా. ౩౦. ఉదాత్తకులజాతీయఉదాత్తాభిజనస్సదా, ఏష ధర్మో మయా ప్రోక్తో విధాత్రా స్వయమీరితః. ౩౧. యస్తు రౌద్రసమాచారః సర్వసత్త్వభయంకరః, హస్తాభ్యాం యది వా పద్భ్యాం రజ్వా దండేన వా పునః. ౩౨. లోష్టైః స్తంభైరుపాయైర్వా జంతూన్ బాధతి శోభనే, హింసార్థం నికృతిప్రజ్ఞః ప్రోద్వేజయతి చైవ హి. ౩౩. ఉపక్రామతి జంతూంశ్చ ఉద్వేగజనన స్సదా, ఏవం శీలసమాచారో నిరయం ప్రతిపద్యతే. ౩౪. సవై మనుష్యతాం గచ్ఛేద్యది కాలస్య పర్యయాత్, బహ్వాబాధపరిక్లిష్టే జాయతే సోఽధమే కులే. ౩౫. లోకద్వేష్యోఽధమః పుంసాం స్వయం కర్మఫలైః కృతైః, ఏష దేవి మనుష్యేషు బోద్ధవ్యో జ్ఞాతిబంధుషు. ౩౬. అపరస్సర్వభూతాని దయావాననుపశ్యతి, మైత్రదృష్టిః పితృసమో నిర్వైరో నియతేంద్రియః. ౩౭. నోద్వేజయతి భూతాని న విహింసయతే తథా, హస్తపాదైస్సునియతై ర్విశ్వాస్యస్సర్వజంతుషు. ౩౮. న రజ్వా న చ దండేన న లోష్టైర్నాయుధేన చ, ఉద్వేజయతి భూతాని శ్లక్ష్ణకర్మా దయాపరః. ౩౯. ఏవం శీలసమాచారః స్వర్గే సముపజాయతే, తత్రాసౌ భవనే దివ్యే ముదా వసతి దేవవత్. ౪౦. సచేత్కర్మక్షయాన్మర్త్యో మనుష్యేషూపజాయతే, అల్పబాధో నిరాతంకః సజాతస్సుఖమేధతే ౪౧ సుఖభాగీ నిరాయాసో నిరుద్వేగస్సదా నరః, ఏష దేవి సతాం

మార్గో బాధా యత్ర న విద్యతే. ౪౨. ఉమోవాచ:—ఇమే మనుష్యా దృశ్యంతే
ఊహాపోహావిశారదాః, జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నాః ప్రజావంతోఽర్థకోవిదాః. ౪౩.
దుష్ప్రజ్ఞాశ్చాపరే దేవ జ్ఞానవిజ్ఞానవర్జితాః, కేన కర్మవిపాకేన ప్రజ్ఞావాన్ పురుషో
భవేత్. ౪౪. అల్పప్రజ్ఞో విరూపాక్ష కథం భవతి మానవః, ఏతం మే సంశయం
ఛింధి సర్వధర్మభృతాం వర. ౪౫. జాత్యంధాశ్చాపరే దేవ రోగార్తాశ్చాపరే
తథా, నరాః క్లీబాశ్చ దృశ్యంతే కారణం బ్రూహి తత్ర వై. ౪౬. మహేశ్వర
ఉవాచ:—బ్రాహ్మణాన్ వేదవిదుషః సిద్ధాన్ ధర్మవిదస్తథా, పరిపృచ్ఛంత్యహ
రహః కుశలాః కుశలం తథా ౪౭. వర్జయంత్యశుభం కర్మ సేవమానాశ్శుభం
సదా, లభంతే స్వర్గతిం నిత్యమిహ లోకే తథా సుఖమ్. ౪౮. స చేన్మానుషతాం
యాతి మేధావీ తత్ర జాయతే, శ్రుతం ప్రజ్ఞానుగం చాస్య కల్యాణముపజాయతే.
౪౯. పరదారేషు యే మూఢాశ్చక్షుర్దుష్టం ప్రయుంజతే, తేన దుష్టస్వభావేన
జాత్యంధాస్తే భవంతి హి. ౫౦. మనసా న ప్రదుష్టేన నగ్నాం పశ్యంతి యే
స్త్రియమ్, రోగార్తాస్తే భవంతీహ నరా దుష్కృతకారిణః. ౫౧. యే తు మూఢా
దురాచారా వియోనౌ మైథునే రతాః, పురుషేషు చ దుష్ప్రజ్ఞాః క్లీబత్వముప
యాంతి తే. ౫౨. పశూంశ్చ యే ఘాతయంతి యే చైవ గురుతల్పగాః, ప్రకీర్ణ
మైథునా యే చ క్లీబా జాయంతి తే జనాః ౫౩. ఉమోవాచ:—సావద్యం కింతు
వై కర్మ నిరవద్యం తథైవ చ, శ్రేయః కుర్వన్నవాప్నోతి మానవో దేవసత్తమ
౫౪. మహేశ్వరఉవాచ:—శ్రేయాంసి మార్గమన్విచ్ఛన్ సదా యః పృచ్ఛతి
ద్విజాన్, ధర్మాన్వేషీ గుణాకాంక్షీ స స్వర్గంసముపాశ్నుతే. ౫౫. యది మానుషతాం
దేవి కదాచిత్పరిగచ్ఛతి, మేధావీ ధారణాయుక్తః ప్రాజ్ఞ స్తత్రాభిజాయతే. ౫౬.
ఏష దేవి సతాం ధర్మో మంతవ్యో భూతికారకః, నృణాం హితార్థాయ మయా
తవ వై సముదాహృతః. ౫౭. ఉమోవాచ:—అపరే స్వల్పవిజ్ఞానా ధర్మవిద్వే
షిణో నరాః, బ్రాహ్మణాన్ వేదవిదుషో నేచ్ఛంతి పరిసర్పితుమ్. ౫౮. వ్రతవంతో
నరాః కేచిచ్ఛ్రద్ధాధర్మపరాయణాః, అవ్రతా భ్రష్టనియమా స్తథాన్యే రాక్షసో
పమాః. ౫౯. యజ్వానశ్చ తథైవాన్యే నిర్హోమాశ్చ తథా పరే, కేనకర్మవిపా
కేన భవంతీహ వదస్వ మే. ౬౦. మహేశ్వరఉవాచ:—ఆగమా లోకధర్మాణాం
మర్యాదాః పూర్వనిర్మితాః. ప్రామాణ్యేనానువర్తంతే దృశ్యంతే చ దృఢవ్రతాః.
౬౧. అధర్మం ధర్మమిత్యాహుర్యే చ మోహవశం గతాః, అవ్రతా నష్టమర్యాదా
స్తే ప్రోక్తా బ్రహ్మరాక్షసాః. ౬౨. తే చేత్కాలకృతోద్యోగాత్సంభవంతీహ

మానుషాః, నిర్హోమా నిర్వషట్కారా స్తే భవంతి నరాధమాః. ౬౩. ఏష దేవి మయా సర్వసంశయచ్ఛేదనాయ వై, కుశలాకుశలో నృణాం వ్యాఖ్యాతో ధర్మ సాగరః. ౬౪.

అనుశాసనికపర్వణి, పంచచత్వారింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

నారదఉవాచ:—ఏవముక్త్వా మహాదేవః శ్రోతుకామ స్స్వయం ప్రభుః, అను
కూలాం ప్రియాం భార్యాం పార్శ్వస్థాం సమభాషత. ౧. మహాదేవఉవాచ:—పరా
పరజ్ఞే ధర్మజ్ఞే తపోవననివాసిని, సాధ్వి సుభ్రు సుకేశాంతే హిమవత్పర్వతాత్మజే. ౨.
దక్షే దమశమోపేతే నిర్మమే ధర్మచారిణి, పృచ్ఛామి త్వాం వరారోహే పృష్టా వ
దమమేప్సితమ్. ౩. సావిత్రీ బ్రహ్మణస్సాధ్వీ కౌశికస్య శచీసతీ, మార్కండేయస్య
ధూమోర్ణా బుద్ధిర్వైశ్రవణస్య చ. ౪. వరుణస్య తథా గౌరీ సూర్యస్య చ సువ
ర్చలా, రోహిణీ శశినస్సాధ్వీ స్వాహా చైవ విభావసోః. ౫. అదితిః కశ్యపస్యాథ
సర్వాస్తాః పతిదేవతాః, దృష్టాశ్చోపాసితా శ్చైవ తా స్త్వయా దేవి నిత్యశః.
౬. తేన త్వాం పరిపృచ్ఛామి ధర్మజ్ఞే ధర్మవాదిని, స్త్రీధర్మం శ్రోతుమిచ్ఛామి
త్వయోదాహృతమాదితః. ౭. సహధర్మచరీ మే త్వం సమశీలా సమవ్రతా, సమాన
సారవీర్యా చ తపస్తీవ్రం కృతం చ తే. ౮. త్వయా హ్యుక్తో విశేషేణ గుణవాన్
స భవిష్యతి, లోకే చైవ తథా దేవి ప్రమాణత్వ ముపైష్యతి. ౯. స్త్రియశ్చైవ
విశేషేణ స్త్రీధనస్య గతిః పరా, గార్యం గచ్ఛతి సుశ్రోణి లోకేష్వేషా గతి
స్సదా. ౧౦. మమ చార్ధం శరీరస్య తవ చార్ధేన నిర్మితమ్, సురకార్యకరీ చ త్వం
లోకసంతానకారిణి. ౧౧. తవ సర్వస్సువిదితః స్త్రీధర్మశ్శాశ్వత శ్శుభే, తస్మాదశే
షం తం బ్రూహి స్వధర్మం విస్తరేణ మే. ౧౨. ఉమోవాచ:—భగవన్ సర్వభూ
తేశ భూతభవ్యభవోద్భవ, త్వత్ప్రసాదాదియం దేవ వాక్చైవ ప్రతిభాతి మే.
౧౩. ఇమాస్తు నద్యో దేవేశ సర్వతీర్థోదకైర్యుతాః, ఉపస్పర్శనహేతో స్త్వాముప
యాంతి సమీపతః. ౧౪. ఏతాభి స్సహ సంమంత్ర్య ప్రవక్ష్యామ్యనుపూర్వశః,
ప్రభవన్ యోఽనహంవాదీ స వై పురుష ఉచ్యతే. ౧౫. స్త్రీ చ భూతేశ సతతం
స్త్రియమేవానుధావతి, మయా సంమానితా శ్చైవ భవిష్యంతి సరిద్వరాః. ౧౬.
ఏషా సరస్వతీ పుణ్యా నదీనా ముత్తమా నదీ, ప్రథమా సర్వసరితాం నదీ సాగర
గామినీ. ౧౭. విపాశా చ వితస్తా చ చంద్రభాగా ఇరావతీ, శతద్రుర్దేవికా సింధుః
కౌశికీ గోమతీ తథా. ౧౮. తథా దేవనదీ చేయం సర్వతీర్థాభిసంవృతా, గగ
నాద్గాం గతా దేవీ గంగా సర్వసరిద్వరా. ౧౯. ఇత్యుక్త్వా దేవదేవస్య పత్నీ ధర్మ

భృతాం వరా. స్మితపూర్వమథాభాష్య సర్వాస్తాస్సరితస్తథా. ౨౦. అపృచ్ఛద్దేవమహిషీ స్త్రీధర్మం ధర్మవత్సలా, స్త్రీధర్మకుశలాస్తావై గంగాద్యాస్సరితాం వరాః. ౨౧. ఉమోవాచ:— అయం భగవతా ప్రోక్తః ప్రశ్నః స్త్రీధర్మసంశ్రితః, తం తు సంమన్త్ర్య యుష్మాభిర్వక్తు మిచ్ఛామిశంకరమ్. ౨౨. నచైకసాధ్యం పశ్యామి విజ్ఞానం భువి కించన, దివి వా సాగరగమాస్తేన వో మానయామ్యహమ్: ౨౩. ఏవం సర్వాస్సరిచ్ఛ్రేష్ఠాః పృష్టాః పుణ్యతమాశ్శివాః, తతో దేవనదీ గంగా నియుక్తా ప్రతిపూజ్యచ. ౨౪. బహ్వీభిర్బుద్ధిభిః స్ఫీతా స్త్రీధర్మజ్ఞా శుచిస్మితా, శైలరాజసుతా దేవీ పుణ్యా పాపభయాపహా. ౨౫. బుద్ధ్యా వినయసంపన్నా సర్వధర్మవిశారదా, సస్మితం బహుబుద్ధ్యాఢ్యాగంగా వచనమబ్రవీత్. ౨౬. ధన్యాస్స్మ్యనుగృహీతాస్మి దేవి ధర్మపరాయణే, యా త్వం సర్వజగన్మాన్యా నదీం మానయసేఽనఘే. ౨౭. ప్రభవన్పృచ్ఛతే యో హి సమ్మానయతి వా పునః, నూనంమన్యే సధర్మాత్మా పండితాఖ్యాం సగచ్ఛతి. ౨౮. జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నా నూహాపోహవిశారదాన్, ప్రవక్తౄన్ పృచ్ఛతే యోఽన్యాన్ స వై నాపదమృచ్ఛతి. ౨౯. అన్యథా బహుబుద్ధ్యాఢ్యో వాక్యం వదతి సంసది, అన్యథైవ హ్యహంమానీ దుర్బలం వదతే వచః. ౩౦. దివ్యజ్ఞానే దివి శ్రేష్ఠే దివ్యైః పుణ్యైస్సహోత్థితే, త్వమేవార్హసి నో దేవి స్త్రీధర్మాననుభాషితుమ్. ౩౧. భీష్మ ఉవాచ:—తతస్సారాధితా దేవీ గంగయా బహుభిర్గుణైః, ప్రాహ సర్వమశేషేణ స్త్రీధర్మం సురసుందరీ. ౩౨. స్త్రీధర్మో మాం ప్రతి యథా ప్రతిభాతి యథావిధి, తమహం కీర్తయిష్యామి తథైవ ప్రథితో భవ. ౩౩. స్త్రీధర్మః పూర్వఏవాయం వివాహే బంధుభిః కృతః, సహధర్మచరీ భర్తుర్భవత్యగ్నిసమీపతః. ౩౪. సుస్వభావా సువచనా సువృత్తా సుఖదర్శనా, పుత్రవక్త్రమివాభీక్ష్ణం భర్తుర్వదనమీక్షతీ: ౩౫. యా సాధ్వీ నియతాచారా సా భవేద్ధర్మచారిణీ, శ్రుత్వా దంపతిధర్మంవై సహధర్మకృతం శుభమ్. ౩౬. యా భవేద్ధర్మపరమా నారీ భర్తృసమవ్రతా, దేవవత్సతతం సాధ్వీ భర్తారమనుపశ్యతి. ౩౭. శుశ్రూషాం పరిచర్యాం చ దేవతుల్యం ప్రకుర్వతీ. వశ్యాభావేన సుమనాః సువ్రతా సుఖదర్శనా. ౩౮. అనన్యచిత్తా సుముఖీ సా నారీ ధర్మచారిణీ, పరుషాణ్యపి చోక్తాయా దృష్టా క్రుద్ధేన చక్షుషా. ౩౯. సుప్రసన్నముఖీ భర్తుర్యా నారీ సా పతివ్రతా, న చంద్రసూర్యౌ నతరుం పున్నామ్నో యానిరీక్షతే. ౪౦. భర్తృపూజ్యావరారోహా సా భవేద్ధర్మచారిణీ, దరిద్రం వ్యాధితందీనమధ్వనా పరికర్శితమ్. ౪౧. పతిం పుత్రమివోపాస్తే

సా నారీధర్మచారిణీ,యా నారీ ప్రయతా దక్షా యానారీ పుత్రిణీ భవేత్. ౪౨. పతివ్రతా పతిప్రాణా సా నారీ ధర్మభాగినీ, శుశ్రూషాం పరిచర్యాం చ కరోత్యవిమనాస్సదా.౪౩.సుప్రీతా చ వినీతా చ సా నారీ ధర్మభాగినీ,బిభర్త్యన్నప్రదానేన కుటుంబంచైవనిత్యదా.౪౪. న కామేషు న భోగేషు నైశ్వర్యే న సుఖే తథా, స్పృహా యస్యా యథా పత్యౌ సానారీ ధర్మభాగినీ.౪౫.కల్యోత్థానరతిర్నిత్యం గృహశుశ్రూషణే రతా, సుసంమృష్టక్షయా చైవ గోశకృత్కృతలేపనా. ౪౬.అగ్నికార్యపరా నిత్యం సదా పుష్పబలిప్రదా,దేవతాతిథిభృత్యానాం నివాప్య పతినా సహ. ౪౭. శేషాన్నముపభుంజానా యథాన్యాయం యథావిధి. తుష్టపుష్టజనా నిత్యం నారీధర్మేణ యుజ్యతే. ౪౮. శ్వశ్రూశ్వశురయోః పాదౌ తోషయంతీ గుణాన్వితా, మాతాపితృపరా నిత్యం యా నారీ సా తపోధనా.౪౯. బ్రాహ్మణాన్ దుర్బలానాథాన్ దీనాంధకృపణాంస్తథా. బిభర్త్యన్నేన యా నారీ సా పతివ్రతభాగినీ. ౫౦. వ్రతంచరతి యా నిత్యం దుశ్చరం లఘుసత్త్వయా, పతిచిత్తా పతిహితా సా పతివ్రతభాగినీ. ౫౧. పుణ్యమేతత్తపశ్చైవ స్వర్గశ్చైష సనాతనః, యా నారీ భర్తృపరమా భవేద్భర్తృవ్రతా సతీ. ౫౨. పతిర్హి దేవో నారీణాం పతిర్బంధుః పతిర్గతిః, పత్యా గతి స్సమా నాస్తి దైవతం వాయథా పతిః. ౫౩. పతిప్రసాదాత్స్వర్గో వా తుల్యో నార్యానవాభవే, అహం స్వర్గం నఇచ్ఛేయం త్వయ్యప్రీతే మహేశ్వరే. ౫౪. యద్యకార్యమధర్మం వా యదివా ప్రాణనాశనమ్, పతిర్బ్రూయాద్దరిద్రో వా వ్యాధితో వా కథంచన. ౫౫. ఆపన్నోరిపుసంస్థో వా బ్రహ్మశాపార్దితోఽపి వా, ఆపద్ధర్మాననుప్రేక్ష్యతత్కార్యమవిశంకయా. ౫౬. ఏష దేవమయా ప్రోక్తస్త్రీధర్మో వచనాత్తవ, యాత్వేవంభావినీ నారీ సా పతివ్రతభాగినీ. ౫౭. భీష్మఉవాచ:—ఇత్యుక్తస్సతుదేవేశః ప్రతిపూజ్యగిరే స్సుతామ్, లోకాన్ విసర్జయామాస సర్వై రనుచరై స్సహ. ౫౮. తతో యయుర్భూతగణాస్సరితశ్చ యథాగతమ్, గంధర్వాప్సరసశ్చైవ ప్రణమ్య శిరసా భవమ్. ౫౯.

అనుశాసనపర్వాంతర్గత అనుశాసనికపర్వణి, షట్చత్వారింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఋషయఊచుః:—పినాకిన్ భగనేత్రఘ్న సర్వలోకనమస్కృత, మాహాత్మ్యం వాసుదేవస్య శ్రోతుమిచ్ఛామి శంకర. ౧. మహేశ్వరఉవాచ:—పితామహాదపివరశ్శాశ్వతః పురుషో హరిః, కృష్ణో జాంబూనదాభాసో వ్యభ్రే సూర్య ఇవోదితః. ౨. దశబాహుర్మహాతేజా దేవతారినిషూదనః, శ్రీవత్సాంకో హృషీకేశ స్సర్వదైవత పూజితః. ౩. బ్రహ్మా తస్యోదరభవ స్తథాచాహం శిరోభవః, శిరోరు

హేభ్యోజ్యోతీంషి రోమభ్యశ్చ సురాసురాః. ౪. ఋషయో దేహసంభూతా స్తథా లోకాశ్చ శాశ్వతాః, పితామహగృహం సాక్షాత్సర్వదేవగృహం చ సః. ౫. సోఽస్యాః పృథివ్యాః కృత్స్నాయాః స్రష్టా త్రిభువనేశ్వరః, సంహర్తా చైవ భూతానాం స్థావరస్య చరస్య చ. ౬. సహి దేవవరః సాక్షాద్దేవనాథః పరంతపః, సర్వజ్ఞస్సహసంశ్లిష్టస్సర్వగస్సర్వతోముఖః. ౭ పరమాత్మా హృషీకేశః సర్వవ్యాపీ మహేశ్వరః, న తస్మాత్పరమం భూతం త్రిషు లోకేషు కించన. ౮. సనాతనో వై మధుహా గోవింద ఇతి విశ్రుతః, స సర్వాన్ పార్థివాన్ సంఖ్యే ఘాతయిష్యతి మానదః. ౯. సురకార్యార్థముత్పన్నో మానుషం వపురాస్థితః, న హి దేవగణాశ్శక్తాస్త్రివిక్రమవినాకృతాః. ౧౦. భువనే దేవకార్యాణి కర్తుం నాయకవర్జితాః, నాయకస్సర్వభూతానాం సర్వదేవనమస్కృతః. ౧౧. ఏతస్య దేవనాథస్య దేవకార్యరతస్య చ, బ్రహ్మభూతస్య సతతం దేవర్షిశరణస్య చ. ౧౨. బ్రహ్మా వసతి గర్భస్థశ్శరీరే సుఖసంస్థితః, సర్వస్సుఖం సంశ్రితశ్చ శరీరే సుఖసంస్థితః. ౧౩. సర్వాస్సుఖసంశ్రితాశ్చ శరీరే తస్య దేవతాః, సదేవః పుండరీకాక్షః శ్రీగర్భః శ్రీసహోషితః. ౧౪. శార్ఙ్గచక్రాయుధః ఖడ్గీ సర్వానాగరిపుధ్వజః, ఉత్తమేన చ శీలేన శైత్యేనచ దమేన చ. ౧౫. పరాక్రమేణ వీర్యేణ వపుషా దర్శనేన చ, ఆరోహేణ ప్రమాణేన ధైర్యేణార్జవసంపదా. ౧౬. ఆనృశంస్యేన రూపేణ బలేన చ సమన్వితః, అస్త్రైస్సముదితస్సర్వైర్దివ్యైరద్భుతదర్శనైః. ౧౭. యోగమాయః సహస్రాక్షో నిరపాయో మహామనాః, వీరో మిత్రజనశ్లాఘీ జ్ఞాతిబంధుజనప్రియః. ౧౮. క్షమావాంశ్చానహంవాదీ బ్రహ్మణ్యో బ్రహ్మనాయకః, భయహర్తా భయార్తానాం మిత్రాణాం నందివర్ధనః. ౧౯. శరణ్యస్సర్వభూతానాం దీనానాం పాలనే రతః, శ్రుతవానర్థసంపన్నస్సర్వభూతనమస్కృతః. ౨౦. సమాశ్రితానాం బహుకృచ్ఛత్రూణామపి ధర్మవిత్, నీతిజ్ఞో నీతిసంపన్నో బ్రహ్మవాదీ జితేంద్రియః. ౨౧. భవార్థమిహ దేవానాం బుద్ధ్యా పరమయా పునః, ప్రాజాపత్యే శుభే మార్గే మానవే ధర్మసంహితే. ౨౨. సముత్పత్స్యతి గోవిందో మనోర్వంశే మహాత్మనః, అంగో నామ మనోః పుత్ర అంతర్ధామా తతః పరమ్ ౨౩. అంతర్ధామ్నో హవిర్ధామా ప్రజాపతి రనిందితః. ప్రాచీనబర్హిర్భవితా హవిర్ధామ్నస్సుతో మహాన్. ౨౪. తస్య ప్రచేతః ప్రముఖా భవిష్యంతి దశాత్మజాః, ప్రచేతసస్తథా దక్షో భవితేహ ప్రజాపతిః. ౨౫. దాక్షాయణస్తథా దిత్యో మనురాదిత్యత స్తథా, మనోశ్చ వంశజ ఇళా సుద్యుమ్నశ్చ భవిష్యతి. ౨౬. బుధాత్పురూరవాశ్చాపి తస్మాదాయు

ర్భవిష్యతి, నహుషో భవితా తస్మాద్యయాతి స్తస్య చాత్మజః. ౨౭. యదు స్తస్మా
న్మహాసత్త్వః క్రోష్టా తస్మా ద్భవిష్యతి, క్రోష్టుశ్చైవ మహా న్పుత్త్రో వృజినీవా న్భవి
ష్యతి. ౨౮. వృజినీవతశ్చ భవితా ఋషద్గు రపరాజితః, ఋషద్గో ర్భవితా పుత్త్ర
స్తత శ్చిత్రరథ స్తథా. ౨౯. తస్యత్వవరజః పుత్త్ర శ్శూరో నామ భవిష్యతి.
తేషాం విఖ్యాతవీర్యాణాం చారిత్రగుణశాలినామ్. ౩౦. యజ్వనాం సువిశు
ద్ధానాం వంశే బ్రాహ్మణసమ్మతే, సశూరః క్షత్త్రియశ్రేష్ఠో మహావీర్యో మహా
యశాః. ౩౧. స్వవంశవిస్తరకరం జనయిష్యతి మానదః, వసుదేవఇతిఖ్యాతంపుత్త్ర
మానకదుందుభిమ్ ౩౨. తస్య పుత్త్రశ్చతుర్బాహు ర్వాసుదేవో భవిష్యతి, దాతా
బ్రాహ్మణసత్కర్తా బ్రహ్మభూతో ద్విజప్రియః. ౩౩. రాజ్ఞో మాగధసంరుద్ధా న్మోక్ష
యిష్యతి యాదవః, జరాసంధం చ రాజానం నిర్జిత్య గిరిగహ్వరే. ౩౪. సర్వపా
ర్థివరత్నాఢ్యో భవిష్యతి స వీర్యవా న్, పృథివ్యామప్రతిహతో వీర్యేణ చ భవి
ష్యతి. ౩౫. విక్రమేణ చ సంపన్న స్సర్వపార్థివపార్థివః, శూరసేనేషు సంవృద్ధో
ద్వారకాయాం వస న్ప్రభుః. ౩౬. పాలయిష్యతి గాందేవీం విజిత్య నయవిత్స
దా, తం భవంతస్సమాసాద్య వాఙ్మాల్యై రర్హణైర్వరైః. ౩౭. అర్చయంతు యథా
న్యాయం బ్రహ్మాణమివ శాశ్వతమ్, యో హి మాం ద్రష్టుమిచ్ఛేత బ్రహ్మాణం చ
పితామహమ్. ౩౮. ద్రష్టవ్య స్తేన భగవా న్వాసుదేవః ప్రతాపవా న్, దృష్టే
తస్మి న్నహం దృష్టో న మేఽత్రాస్తి విచారణా. ౩౯. పితామహో వాదేవేశ ఇతివిత్త తప
పోధనాః, సయస్య పుండరీకాక్షః ప్రీతియుక్తో భవిష్యతి. ౪౦. తస్య దేవగణః ప్రీతో
బ్రహ్మపూర్వో భవిష్యతి, యశ్చ తం మానవో లోకే సంశ్రయిష్యతి కేశవమ్. ౪౧.
తస్య కీర్తిర్జయశ్చైవ స్వర్గశ్చైవ భవిష్యతి, ధర్మాణాం దేశిక స్సాక్షా త్సభవిష్యతి ధర్మ
భాక్. ౪౨. ధర్మవిద్భిస్సదా దేవో నమస్కార్య స్సదోద్యతైః, ధర్మ ఏవ పరో హి స్యాత్త
స్మిన్నభ్యర్చితే విభౌ. ౪౩. సహి దేవో మహాతేజాః ప్రజాహితచికీర్షయా, ధర్మార్థం
పురుషవ్యాఘ్ర ఋషికోటీ స్ససర్జహ. ౪౪. తాస్సృష్టా స్తేన విధినా పర్వతే గంధ
మాదనే, సనత్కుమారప్రముఖా స్తిష్ఠంతి తపసాన్వితాః. ౪౫. తస్మా త్సవాగ్మీ ధర్మ
జ్ఞో నమస్యో ద్విజపుంగవాః, దివి శ్రేష్ఠో హి భగవా న్హరిర్నారాయణః ప్రభుః.
౪౬. వందితో హి సవందేత మానితో మానయీత చ, అర్చి తశ్చార్చయేన్ని
త్యం పూజితః ప్రతిపూజయేత్. ౪౭. దృష్టః పశ్యే దహరహ స్సంశ్రితః ప్రతిసం
శ్రయేత్, అర్చితశ్చార్చయేన్నిత్యం సదేవో ద్విజసత్తమాః. ౪౮. ఏతత్తస్యానవ
ద్యస్య విష్ణో ర్వైపరమం వ్రతమ్, ఆదిదేవస్య మహత స్సజ్జనాచరితం సదా. ౪౯.

భువనేఽభ్యర్చితో నిత్యం దేవైరపి సనాతనః, అథ యేనానురూపేణ యుజ్యంతే తము
నువ్రతాః. ౫౦. కర్మణా మనసా వాచా స నమస్యో ద్విజైస్సదా, యత్నవద్భిరుప
స్థాయ ద్రష్టవ్యో దేవకీసుతః. ౫౧. ఏష వోఽభిహితో మార్గో మయా వై మునిసత్త
మాః, తం దృష్ట్వా సర్వశో దేవా దృష్టాస్స్యురసత్తమాః. ౫౨. మహావరాహం తం
దేవం సర్వలోకపితామహమ్. అహం చైవ నమస్యామి నిత్యమేవ జగత్పతిమ్. ౫౩.
తత్ర చ త్రితయం దృష్టం భవిష్యతి న సంశయః, సమస్తా హి వయం దేవా స్తస్య దేహే
వసామహే. ౫౪. తస్య చైవాగ్రజో భ్రాతా సితాద్రినిచయప్రభః, హలీ బల
ఇతి ఖ్యాతో భవిష్యతి ధరాధరః. ౫౫. త్రిశిరా స్తస్య దేవస్య శాతకుంభమయో
ద్రుమః, ధ్వజ స్తృణేంద్రో దేవస్య భవిష్యతి రథాశ్రితః. ౫౬. శిరో నాగై ర్మహాభోగైః పరి
కీర్ణం మహాత్మభిః, భవిష్యతి మహాబాహో స్సర్వలోకేశ్వరస్య హ. ౫౭. చింతితాని
సమేష్యంతి శస్త్రాణ్యస్త్రాణి చైవ హ, అనంతశ్చ స ఏవోక్తో భగవాన్ హరిరవ్యయః.
౫౮. సమాదిష్టశ్చ విబుధై ర్దర్శయ త్వమితి ప్రభో, సువర్ణో యస్య వీర్యేణ కశ్యప
స్యాత్మజో బలీ. ౫౯. అంతం నైవాశకద్ద్రష్టుం దేవస్య పరమాత్మనః, అంతర్వసతి
భోగేన పరిరభ్య వసుంధరామ్. ౬౦. స చ శేషో విచరతే పరయా వై ముదా
యుతః, స ఏవ విష్ణుస్సోఽనంతో భగవాన్ వసుధాధరః. ౬౧. యో రామస్స హృ
షీకేశో యోఽచ్యుత స్స ధరాధరః, తావుభౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ దివ్యౌ దివ్యపరా
క్రమౌ. ౬౨. ద్రష్టవ్యౌ మాననీయౌ చ చక్రలాంగలధారిణౌ, ఏష వోఽనుగ్రహః
ప్రోక్తో మయా పుణ్య స్తపోధనాః, యద్భవంతో యదుశ్రేష్ఠం పూజయేయుః
ప్రయత్నతః. ౬౩.

అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, సప్తచత్వారింశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

నారద ఉవాచ:— అథ వ్యోమ్ని మహాన్ శబ్దస్సవిద్యుత్ స్తనయిత్ను
మాన్, మేఘైశ్చ గగనం నీలైః సంరుద్ధమభవద్ఘనైః. ౧. ప్రావృషీవ చ పర్జన్యోఽవవృషే
నిర్మలం పయః, తమశ్చాప్యభవద్ఘోరం దిశశ్చ న చకాశిరే. ౨. తతో దేవగిరౌ
తస్మిన్ రమ్యే పుణ్యే సనాతనే, న శర్వం భూతసంఘం వా దదృశుర్మునయ స్తదా. ౩.
వ్యభ్రం చ గగనం సద్యః క్షణేన సమపద్యత, తీర్థయాత్రాం తతో విప్రా జగ్ము
శ్చాన్యే యథాగతమ్. ౪. తదద్భుతమచింత్యం చ దృష్ట్వా తే విస్మయం గతాః,
శంకరస్యోమయా సార్ధం సంవాదం తత్కథాశ్రయమ్. ౫. స భవాన్ పురుష
వ్యాఘ్ర బ్రహ్మభూత స్సనాతనః, యదర్థమనుశిష్టాః స్మో గిరిపృష్ఠే మహాత్మనా. ౬.
ద్వితీయం హ్యద్భుతమిదం త్వత్తేజః కృతమద్య వై, దృష్ట్వా హి విస్మితాః కృష్ణ సా

చ నః స్మృతి రాగతా. ౭. ఏతత్తే దేవదేవస్య మాహాత్మ్యం కథితం విభో, శప
దనో గిరీశస్య మహాబాహో జనార్దన. ౮. ఇత్యుక్తస్స తదా కృష్ణస్తపోవన
నివాసిభిః, మానయామాస తాన్ సర్వానృషీన్ దేవకినందనః. ౯. అథర్షయస్సంప్ర
హృష్టాః పునస్తే కృష్ణమబ్రువన్, పునః పునర్దర్శయాస్మాన్ సదైవ మధుసూదన.
౧౦. నహి న స్సారతి స్స్వర్గే యాచ త్వద్దర్శనే విభో, తదృతం చ మహాబాహో
యదాహ భగవాన్ భవః. ౧౧. ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం రహస్య మరికర్శన,
త్వమేవ హ్యర్థతత్త్వజ్ఞః పృష్టోఽస్మాన్ పృచ్ఛసే యదా. ౧౨ తదస్మాభిరిదం
గుహ్యం త్వత్ప్రియార్థముదాహృతమ్, నచ తే విదితం కించిత్త్రిషు లోకేషు
విద్యతే. ౧౩. జన్మ చైవ ప్రసూతిశ్చ యచ్చాన్యత్కారణం విభో, వయం తు
బహుచాపల్యాదశక్తా గుహ్యధారణే. ౧౪. తతః స్థితే త్వయి విభో లఘుత్వాత్ప్రల
పామహే, నహి కించి త్తదాశ్చర్యం యన్న వేత్తి భవానిహ. ౧౫. దివి వా భువి
వా దేవ సర్వం హి విదితం తవ, సాధయామ వయం కృష్ణ బుద్ధిం పుష్టిమవా
ప్నుహి. ౧౬. పుత్రస్తే సదృశస్తాత విశిష్టో వా భవిష్యతి, మహాప్రభావసంయుక్తో
దీప్తికీర్తికరః ప్రభుః. ౧౭. భీష్మఉవాచ:—తతః ప్రణమ్య దేవేశం యాదవం పురు
షర్షభమ్, ప్రదక్షిణముపావృత్య ప్రజగ్ముస్తే మహర్షయః. ౧౮. సోఽయంనారా
యణః శ్రీమాన్ దీప్త్యా పరమయా యుతః, వ్రతం యథావత్తతీర్త్వా ద్వారకాం
పునరాగమత్. ౧౯. పూర్ణే చ దశమే మాసి పుత్రోఽస్య పరమాద్భుతః, రుక్మిణ్యాం
సమ్మతో జజ్ఞే శూరో వంశధరః ప్రభో. ౨౦. సకామస్సర్వభూతానాం
సర్వభాగవతో నృప, సురాణా మసురాణాం చ చరత్యంతర్గతస్సదా. ౨౧.
సోఽయం పురుషశార్దూలో మేఘవర్ణశ్చతుర్భుజః, సంశ్రితః పాండవాన్ ప్రేమ్ణా
భవంతశ్చైనమాశ్రితాః. ౨౨. కీర్తిర్లక్ష్మీః ధృతిశ్చైవ స్వర్గమార్గ స్తథైవచ,
యత్రైష సంస్థితస్తత్ర దేవో విష్ణుస్త్రివిక్రమః. ౨౩. సేంద్రా దేవాస్త్రయ
స్త్రింశ దేష నాత్ర విచారణా, ఆదిదేవో మహాదేవస్సర్వభూతప్రతిశ్రయః. ౨౪.
అనాదినిధనోఽవ్యక్తో మహాత్మా మధుసూదనః, అయం జాతో మహాతేజాః
సురాణామర్థసిద్ధయే. ౨౫. సుదుస్తరార్థతత్త్వస్య వక్తా కర్తా చ మాధవః, తవ
పార్థ జయః కృత్స్నస్తవ కీర్తి స్తథాతులా. ౨౬. తవేయం పృథివీ కృత్స్నా నారా
యణసమాశ్రయాత్, అయం నాథస్తవాచింత్యో యస్య నారాయణో గతిః.
౨౭. స భవాం స్త్వముపాధ్వర్యూ రణాగ్నౌ హుతవాన్నృపాన్, కృష్ణస్రువేణ
మహతా యుగాంతాగ్ని సమేన వై. ౨౮. దుర్యోధనస్తు శోచ్యోఽసౌ సపుత్రభ్రాతృ

బాంధవః, కృతవాన్ యో బుధః కోపాద్ధరిగాండీవవిగ్రహమ్. ౨౯. దైతేయా
దానవేంద్రాశ్చ మహాకాయా మహాబలాః, చక్రాగ్నౌ క్షయమాపన్నా దావాగ్నౌ
శలభా ఇవ. ౩౦. ప్రతియోద్ధుం న శక్యో హి మానుషైరిహ సంయుగే, విహీ
నైః పురుషవ్యాఘ్ర సత్వశక్తిబలాదిభిః. ౩౧. జయో యోగీ యుగాంతాగ్నిస్సవ్య
చారీ రణాగ్రగః, తేజసా హతవాన్ సర్వం సుయోధనబలం నృప. ౩౨. యత్తు
గోవృషభాంకేన మునిభిః సముదాహృతమ్, పురాణం హిమవత్పృష్ఠే తన్మే నిగదతః
శృణు. ౩౩. యాదవస్య భవేత్పుష్టిస్తేజోవీర్యపరాక్రమైః, ప్రభావస్సన్నతిర్జన్మ కృష్ణే
తత్త్రిగుణం విభో. ౩౪. కశ్శక్నోత్యన్యథా కర్తుం తద్యది స్యాత్తథా శృణు, యత్ర
కృష్ణో హి భగవాంస్తత్ర పుష్టిరనుత్తమా. ౩౫. వయంత్విహాల్పమతయః పరతంత్రా
స్సువిక్లబాః, జ్ఞానపూర్వం ప్రపన్నాః స్మో మృత్యోః పంథానమవ్యయమ్. ౩౬.
భవాంశ్చాప్యార్జవపరః పూర్వం కృత్వా ప్రతిశ్రయమ్, రాజవృత్తం న లభతే ప్రతిజ్ఞా
పాలనే రతః. ౩౭. తథైవాత్మవధం లోకే రాజంస్త్వం బహుమన్యసే, న హి
ప్రతిజ్ఞా యా దత్తా తాం ప్రహాతుమరిందమ. ౩౮. కాలేనాయంజనస్సర్వో నిహతో
రణమూర్ధని, వయం చ కాలేన హతాః కాలో హి పరమేశ్వరః. ౩౯. న హి కాలేన
కాలజ్ఞస్స్పృష్టం శోచితుమర్హసి, కాలో లోహితరక్తాక్షః కృష్ణోదండధరో హరిః. ౪౦.
తస్మాత్కుంతీసుత జ్ఞాతీన్నేహ శోచితుమర్హసి. వ్యపేతమన్యుర్నిత్యంత్వం తవ కౌరవ
నందన. ౪౧. మాధవస్యాస్యమాహాత్మ్యం శ్రుతం యత్కథితం మయా, తదేవ తావ
త్పర్యాప్తం సజ్జనస్య నిదర్శనమ్. ౪౨. వ్యాసస్య వచనం శ్రుత్వా నారదస్య చ
ధీమతః, స్వయం చైవ మహారాజ కృష్ణస్యార్హతమస్య వై. ౪౩. ప్రభావశ్చర్షిపూ
గస్య కథితస్సుమహాన్మయా, మహేశ్వరస్య సంవాదం శైలపుత్ర్యాశ్చ భారత ౪౪.
ధారయిష్యతి యశ్చైనం మహాపురుషసంభవమ్, శృణుయాత్కథయేద్రాజన్
సవై శ్రేయో లభేత్పరమ్. ౪౫. భవితారశ్చ తస్యాథ సర్వే కామా యథేప్సితాః,
ప్రేత్య స్వర్గంచ లభతే నరో నాస్త్యత్ర సంశయః. ౪౬. న్యాయ్యశ్శ్రేయోభికా
మేన ప్రతిపత్తుం జనార్దనః, ఏష ఏవాక్షయో విప్రైః స్తుతో రాజన్ జనార్దనః. ౪౭.
మహేశ్వరముఖోత్సృష్టా యే చ ధర్మగుణాః స్మృతాః, తేత్వయా మనసా ధార్యాః
కురురాజ దివానిశమ్. ౪౮. ఏవం తే వర్తమానస్య సమ్యగ్దండధరస్య చ, ప్రజాపాలన
దక్షస్య స్వర్గలోకో భవిష్యతి. ౪౯. ధర్మేణాపి సదా రాజన్ ప్రజా రక్షితుమర్హసి,
యస్తస్య విపులో దండస్సమ్యగ్ధర్మస్స కీర్త్యతే. ౫౦. య ఏష కథితో రాజన్ మయా
సజ్జనసన్నిధౌ, శంకరస్యోమయా సార్థం సంవాదో ధర్మసంహితః. ౫౧. శ్రుత్వా

వా శ్రోతుకామో వా పూజయేద్వృషభధ్వజమ్, విశుద్ధేనేహ భావేన య ఇచ్ఛేద్భూ
తిమాత్మనః. ౫౨. ఏష తస్యానవద్యస్య నారదస్య మహాత్మనః, సందేశో దేవపూజార్థం
తం తథా కురు పాండవ. ౫౩. ఏతదత్యద్భుతం వృత్తం పుణ్యే హిమవతి ప్రభో.
వాసుదేవస్య కౌంతేయ స్థాణోశ్చైవ స్వభావజమ్. ౫౪. దశవర్షసహస్రాణి బదర్యా
మేష శాశ్వతః, తపశ్చచార విపులం సహ గాండీవధన్వనా. ౫౫. త్రియుగౌ పుండరీ
కాక్షౌ వాసుదేవధనంజయౌ, విదితౌ నారదాదేతౌ మమ వ్యాసాచ్చ పార్థివ. ౫౬.
బాల ఏవ మహాబాహుశ్చకార కదనం మహత్, కంసస్య పుండరీకాక్షో జ్ఞాతిత్రా
ణార్థకారణాత్. ౫౭. కర్మణామస్య కౌంతేయ నాంతం సంఖ్యాతుముత్స
హే, శాశ్వతస్య పురాణస్య పురుషస్య యుధిష్ఠిర. ౫౮. ధ్రువం శ్రేయః పరం తాత
భవిష్యతి తవోత్తమమ్, యస్య తే పురుషవ్యాఘ్రస్సఖా చాయం జనార్దనః. ౫౯.
దుర్యోధనం తు శోచామి ప్రేత్యలోకేఽపి దుర్మతిమ్, యత్కృతే పృథివీ సర్వా వినష్టా
సహయద్విపా. ౬౦. దుర్యోధనాపరాధేన కర్ణస్య శకునేస్తథా, దుశ్శాసనచతు
ర్థానాం కురవో నిధనం గతాః. ౬౧. వైశంపాయన ఉవాచ:—ఏవం సంభాషమాణే
తు గాంగేయే పురుషర్షభే, తూష్ణీంబభూవ కౌరవ్యో మధ్యే తేషాం మహాత్మనామ్.
౬౨. తచ్ఛ్రుత్వా విస్మయం జగ్ముర్ధృతరాష్ట్రాదయో నృపాః, సంపూజ్య మనసా కృ
ష్ణం సర్వే ప్రాంజలయోఽభవన్. ౬౩. ఋషయశ్చాపి తే సర్వే నారదప్రముఖాస్తదా,
ప్రతిగృహ్యాభ్యనందంత తద్వాక్యం ప్రతిపూజ్య చ. ౬౪. ఇత్యేతదఖిలం సర్వైః
పాండవైర్భ్రాతృభిస్సహ, శ్రుతవాన్ సుమహాశ్చర్యం పుణ్యం భీష్మానుశాసనమ్.
౬౫. యుధిష్ఠిరస్తు గాంగేయం విశ్రాంతం భూరిదక్షిణమ్, పునరేవ మహాబుద్ధిః
పర్యపృచ్ఛన్మహీపతిః. ౬౬.

ఇతి అనుశాసనికపర్వణి అష్టచత్వారింశదధిశతతమోఽధ్యాయః.

విష్ణోర్దివ్యసహస్రనామకథనమ్.

వైశంపాయన ఉవాచ:— శ్రుత్వా ధర్మానశేషేణ పావనాని చ సర్వశః,
యుధిష్ఠిరశ్శాంతనవం పునరేవాభ్యభాషత. ౧. యుధిష్ఠిర ఉవాచ:—కిమేకం దైవతం
లోకే కిం వాప్యేకం పరాయణమ్, కం స్తువంతః కమర్చంతః ప్రాప్నుయుర్మానవాశ్శుభమ్.
౨. కో ధర్మస్సర్వధర్మాణాం భవతః పరమో మతః, కిం జపన్ ముచ్యతే జంతుర్జన్మసంసా
రబంధనాత్. ౩. భీష్మ ఉవాచ:— జగత్ప్రభుం దేవదేవమనంతం పురుషోత్తమమ్,
స్తువన్నామసహస్రేణ పురుషస్సతతోత్థితః. ౪. తమేవ చార్చయన్నిత్యం భక్త్యా పురుష
మవ్యయమ్, ధ్యాయంస్తువన్నమస్యంశ్చ యజమానస్తమేవ చ. ౫. అనాదినిధనం

విష్ణుంసర్వలోకమహేశ్వరమ్,లోకాధ్యక్షం స్తువన్నిత్యం సర్వదుఃఖాతిగోభవేత్.౬.
బ్రహ్మణ్యం సర్వధర్మజ్ఞం లోకానాం కీర్తివర్ధనమ్,లోకనాథం మహద్భూతంసర్వభూత
భవోద్భవమ్.౭.ఏష మేసర్వధర్మాణాం ధర్మోఽధికతమోమతః, యద్భక్త్యా పుండరీకా
క్షం స్తవైరర్చేన్నరస్సదా. ౮. పరమం యో మహత్తేజః పరమం యో మహత్తపః,
పరమం యో మహద్బ్రహ్మ పరమం యః పరాయణమ్. ౯. పవిత్రాణాం పవిత్రం
యో మంగళానాం చ మంగళమ్, దైవతం దేవతానాం చ భూతానాం యోఽవ్య
యః పితా. ౧౦. యతస్సర్వాణి భూతాని భవంత్యాదియుగాగమే, యస్మింశ్చ
ప్రళయం యాంతి పునరేవ యుగక్షయే. ౧౧. తస్య లోకప్రధానస్య జగన్నాథస్య
భూపతే, విష్ణోర్నామసహస్రం మే శృణు పాపభయాపహమ్. ౧౨. యాని నామాని
గౌణాని విఖ్యాతాని మహాత్మనః, ఋషిభిః పరిగీతాని తాని వక్ష్యామి భూతయే.
౧౩. విష్ణోర్నామసహస్రస్య వేదవ్యాసో మహామునిః ఛందోఽనుష్టుప్తథా దేవో
భగవాన్ దేవకీసుతః.౧౪.అమృతాంశూద్భవో బీజం శక్తిర్దేవకినందనః, త్రిసామా
హృదయం తస్య శాంత్యర్థే వినియుజ్యతే. విశ్వం విష్ణుర్వషట్కారో భూతభవ్య
భవత్ప్రభుః, భూతకృద్భూతభృద్భావో భూతాత్మా భూతభావనః. ౧౫. పూతాత్మా
పరమాత్మా చ ముక్తానాం పరమా గతిః, అవ్యయః పురుషస్సాక్షీ క్షేత్రజ్ఞోఽక్షర
ఏవ చ. ౧౬. యోగో యోగవిదాం నేతా ప్రధానపురుషేశ్వరః, నారసింహ
వపుః శ్రీమాన్ కేశవః పురుషోత్తమః ౧౭ సర్వశ్శర్వశ్శివః స్థాణుర్భూతాదిర్నిధిర
వ్యయః, సంభవో భావనో భర్తా ప్రభవః ప్రభురీశ్వరః. ౧౮. స్వయంభూశ్శంభు
రాదిత్యః పుష్కరాక్షో మహాస్వనః, అనాదినిధనో ధాతా విధాతా ధాతు
రుత్తమః. ౧౯. అప్రమేయో హృషీకేశః పద్మనాభోఽమరప్రభుః, విశ్వకర్మా మను
స్త్వష్టా స్థవిష్ఠః స్థవిరో ధ్రువః. ౨౦. అగ్రాహ్యశ్శాశ్వతః కృష్ణో లోహితాక్షః
ప్రతర్దనః, ప్రభూతస్త్రికకుద్ధామ పవిత్రం మంగళం పరమ్. ౨౧. ఈశానః ప్రాణదః
ప్రాణో జ్యేష్ఠశ్శ్రేష్ఠః ప్రజాపతిః, హిరణ్యగర్భో భూగర్భో మాధవో మధుసూ
దనః. ౨౨. ఈశ్వరో విక్రమీ ధన్వీ మేధావీ విక్రమః క్రమః, అనుత్తమోదురా
ధర్షః కృతజ్ఞః కృతిరాత్మవాన్. ౨౩. సురేశశ్శరణం శర్మ విశ్వరేతాః ప్రజా
భవః, అహస్సంవత్సరో వ్యాళః ప్రత్యయస్సర్వదర్శనః. ౨౪. అజస్సర్వేశ్వర
స్సిద్ధః సిద్ధిస్సర్వాదిరచ్యుతః, వృషాకపిరమేయాత్మా సర్వయోగవినిస్సృతః.
౨౫. వసుర్వసుమనాస్సత్యః సమాత్మా సమ్మితస్సమః, అమోఘః పుండరీ
కాక్షో వృషకర్మా వృషాకృతిః. ౨౬. రుద్రో బహుశిరా బభ్రుర్విశ్వయోని

శ్శుచిశ్రవాః, అమృతశ్శాశ్వతః స్థాణుర్వరారోహో మహాతపాః ౨౭. సర్వగ
స్సర్వవిద్భానుర్విష్వక్సేనో జనార్దనః, వేదో వేదవిదవ్యంగో వేదాంగో వేదవిత్కవిః.
౨౮. లోకాధ్యక్షస్సురాధ్యక్షో ధర్మాధ్యక్షః కృతాకృతః, చతురాత్మా చతు
ర్వ్యూహశ్చతుర్దంష్ట్రశ్చతుర్భుజః. ౨౯. భ్రాజిష్ణుర్భోజనం భోక్తా సహిష్ణు
ర్జగదాదిజః, అనఘో విజయో జేతా విశ్వయోనిః పునర్వసుః. 30. ఉపేంద్రో
వామనః ప్రాంశురమోఘశ్శుచిరూర్జితః, అతీంద్రస్సంగ్రహస్సర్గో ధృతాత్మా
నియమో యమః. ౩౧. వేద్యో వైద్యస్సదా యోగీ వీరహా మాధవో మధుః,
అతీంద్రియో మహామాయో మహోత్సాహో మహాబలః. ౩౨. మహాబుద్ధి
ర్మహావీర్యో మహాశక్తిర్మహాద్యుతిః, అనిర్దేశ్యవపుః శ్రీమానమేయాత్మా మహాద్రి
ధృత్. 33. మహేష్వాసో మహీభర్తా శ్రీనివాసస్సతాంగతిః, అనిరుద్ధస్సురా
నందో గోవిందో గోవిదాం పతిః. ౩౪. మరీచిర్దమనో హంసః సుపర్ణో భుజగో
త్తమః, హిరణ్యనాభస్సుతపాః పద్మనాభః ప్రజాపతిః. ౩౫. అమృత్యుస్సర్వదృ
క్సింహః సంధాతా సంధిమాన్ స్థిరః, అజో దుర్మర్షణశ్శాస్తా విశ్రుతాత్మా సురా
రిహా. ౩౬. గురుర్గురుతమో ధామ సత్యస్సత్యపరాక్రమః, నిమిషోఽనిమిషః స్రగ్వీ
వాచస్పతిరుదారధీః. ౩౭. అగ్రణీ గ్రామణీః శ్రీమాన్న్యాయో నేతా సమీరణః,
సహస్రమూర్ధా విశ్వాత్మా సహస్రాక్షస్సహస్రపాత్. ౩౮. ఆవర్తనో నివృత్తాత్మా
సంవృతస్సంప్రమర్దనః, అహస్సంవర్తకో వహ్నిరనిలో ధరణీధరః. ౩౯. సుప్రసాదః
ప్రసన్నాత్మా విశ్వధృద్విశ్వభుగ్విభుః, సత్కర్తా సత్కృతస్సాధుర్జహ్నుర్నారా
యణో నరః. ౪౦. అసంఖ్యేయో ప్రమేయాత్మా విశిష్టశ్శిష్టకృచ్ఛుచిః, సిద్ధార్థ
స్సిద్ధసంకల్పస్సిద్ధిదస్సిద్ధిసాధనః. ౪౧. వృషాహీ వృషభో విష్ణుర్వృషపర్వా వృషోదరః,
వర్ధనో వర్ధమానశ్చ వివిక్తశ్శ్రుతిసాగరః. ౪౨. సుభుజో దుర్ధరో వాగ్మీ మహేంద్రో
వసుదో వసుః. నైకరూపో బృహద్రూపః శిపివిష్టః ప్రకాశనః. ౪౩. ఓజస్తేజో ద్యుతి
ధరః ప్రకాశాత్మా ప్రతాపనః. ఋద్ధః స్పష్టాక్షరో మంత్రశ్చంద్రాంశుర్భాస్కరద్యుతిః.
౪౪. అమృతాంశూద్భవో భానుః శశిబిందుస్సురేశ్వరః, ఔషధం జగతస్సేతు
స్సత్యధర్మపరాక్రమః. ౪౫. భూతభవ్యభవన్నాథః పవనః పావనోఽనలః, కామహా
కామకృత్కాంతః కామః కామప్రదః ప్రభుః. ౪౬. యుగాదికృద్యుగావర్తో నైక
మాయో మహాశనః, అదృశ్యో వ్యక్తరూపశ్చ సహస్రజిదనంతజిత్. ౪౭. ఇష్టో
విశిష్టశ్శిష్టేష్టః శిఖండీ నహుషో వృషః, క్రోధహా క్రోధకృత్కర్తా విశ్వబాహుర్మహీ
ధరః. ౪౮. అచ్యుతః ప్రథితః ప్రాణః ప్రాణదో వాసవానుజః, అపాం నిధి రధిష్ఠా

నమప్రమత్తః ప్రతిష్ఠితః. ౪౯. స్కందః స్కందధరో ధుర్యో వరదో వాయు
వాహనః, వాసుదేవో బృహద్భానురాదిదేవః పురంధరః. ౫౦. అశోకస్తారణస్తారః
శూరశ్శౌరిర్జనేశ్వరః, అనుకూలశ్శతావర్తః పద్మీ పద్మనిభేక్షణః. ౫౧. పద్మ
నాభోఽరవిందాక్షః పద్మగర్భశ్శరీరభృత్, మహర్ధిర్ఋద్ధో వృద్ధాత్మా మహాక్షో గరు
డధ్వజః. ౫౨. అతులశ్శరభో భీమో సమయజ్ఞో హవిర్హరిః, సర్వలక్షణలక్షణ్యో
లక్ష్మీవాన్ సమితింజయః. ౫౩. విక్షరో రోహితో మార్గో హేతుర్దామోదరస్సహః,
మహీధరో మహాభాగో వేగవానమితాశనః. ౫౪. ఉద్భవః క్షోభణో దేవః
శ్రీగర్భః పరమేశ్వరః, కరణం కారణం కర్తా వికర్తా గహనో గుహః. ౫౫. వ్యవ
సాయో వ్యవస్థానస్సంస్థానస్స్థానదో ధ్రువః, పరర్ధిః పరమస్పష్టస్తుష్టః పుష్టశ్శుభే
క్షణః. ౫౬. రామో విరామో విరతో మార్గో నేయో నయోఽనయః, వీరశ్శక్తి
మతాం శ్రేష్ఠో ధర్మో ధర్మవిదుత్తమః. ౫౭. వైకుంఠః పురుషః ప్రాణః ప్రాణదః
ప్రణవః పృథుః, హిరణ్యగర్భశ్శత్రుఘ్నో వ్యాప్తో వాయురధోక్షజః. ౫౮. ఋతు
స్సుదర్శనః కాలః పరమేష్ఠీ పరిగ్రహః, ఉగ్రస్సంవత్సరో దక్షో విశ్రామో విశ్వ
దక్షిణః. ౫౯. విస్తారః స్థావరః స్థాణుః ప్రమాణం బీజమవ్యయమ్, అర్థోఽనర్థో మహా
కోశో మహాభోగో మహాధనః. ౬౦. అనిర్విణ్ణః స్థవిష్ఠో భూర్ధర్మయూపో మహామఖః.
నక్షత్రనేమిర్నక్షత్రీ క్షమః క్షామస్సమీహనః. ౬౧. యజ్ఞ ఇజ్యో మహేజ్య
శ్చక్రతుస్సత్రం సతాం గతిః, సర్వదర్శీ విముక్తాత్మా సర్వజ్ఞో జ్ఞానముత్తమమ్.
౬౨. సువ్రతస్సుముఖస్సూక్ష్మస్సుఘోషస్సుఖదస్సుహృత్, మనోహరో జితక్రోధో
వీరబాహుర్విదారణః. ౬౩. స్వాపనస్స్వవశో వ్యాపీ నైకాత్మా నైకకర్మకృత్,
వత్సరో వత్సలో వత్సీ రత్నగర్భో ధనేశ్వరః. ౬౪. ధర్మగుబ్ధర్మకృద్ధర్మీ సదసత్క్ష
రమక్షరమ్, అవిజ్ఞాతా సహస్రాంశుర్విధాతా కృతలక్షణః. ౬౫. గభస్తినేమిః
సత్త్వస్థః సింహో భూతమహేశ్వరః, ఆదిదేవో మహాదేవో దేవేశో దేవభృ
ద్గురుః. ౬౬. ఉత్తరో గోపతిర్గోప్తా జ్ఞానగమ్యః పురాతనః, శరీరభూతభృద్భోక్తా
కపీంద్రో భూరిదక్షిణః. ౬౭. సోమపోఽమృతపస్సోమః పురుజిత్పురుసత్తమః.
విజయో జయస్సత్యసంధో దాశార్హస్సాత్వతాం పతిః. ౬౮. జీవో వినయితా సాక్షీ
ముకుందోఽమితవిక్రమః, అంభోనిధిరనంతాత్మా మహోదధిశయోఽంతకః. ౬౯.
అజో మహార్హస్స్వాభావ్యో జితామిత్రః ప్రమోదనః, ఆనందో నందనో నంద
స్సత్యధర్మా త్రివిక్రమః. ౭౦. మహర్షిః కపిలాచార్యః కృతజ్ఞో మేదినీపతిః, త్రిపద
స్త్రిదశాధ్యక్షో మహాశృంగః కృతాంతకృత్. ౭౧. మహావరాహో గోవిందః

సుషేణః కనకాంగదీ, గుహ్యో గభీరో గహనో గుప్తశ్చక్రగదాధరః. ౭౨.
వేధాః స్వాంగోఽజితః కృష్ణో దృఢ స్సంకర్షణోఽచ్యుతః, వరుణో వారుణో
వృక్షః పుష్కరాక్షో మహామనాః. ౭౩. భగవాన్ భగహా నందీ వనమాలీహలా
యుధః, ఆదిత్యో జ్యోతిరాదిత్య స్సహిష్ణుర్గతిసత్తమః ౭౪. సుధన్వా ఖండ
పరశుర్దారుణో ద్రవిణప్రదః, దివస్పృక్సర్వదృగ్వ్యాసో వాచస్పతి రయోనిజః.
౭౫. త్రిసామా సామగ స్సామనిర్వాణం భేషజంభిషక్, సన్న్యాసకృచ్ఛమ శ్శాంతో
నిష్ఠా శాంతిః పరాయణమ్. ౭౬. శుభాంగ శ్శాంతిదః స్రష్టా కుముదః కువలేశయః,
గోహితో గోపతి ర్గోప్తా వృషభాక్షో వృషప్రియః. ౭౭. అనివర్తీ నివృత్తాత్మా
సంక్షేప్తా క్షేమకృచ్ఛివః, శ్రీవత్సవక్షాః శ్రీవాసః శ్రీపతిః శ్రీమతాం వరః. ౭౮.
శ్రీదః శ్రీశః శ్రీనివాసః శ్రీనిధిః శ్రీవిభావనః, శ్రీధరః శ్రీకరః శ్రేయః శ్రీమాన్
లోకత్రయాశ్రయః. ౭౯. స్వక్షః స్వంగః శతానందో నందిర్జ్యోతిర్గణేశ్వరః,
విజితాత్మా విధేయాత్మా సత్కీర్తిః ఛిన్నసంశయః. ౮౦. ఉదీర్ణః సర్వతశ్చక్షు
రనీశ శ్శాశ్వతః స్థిరః, భూశయో భూషణో భూతిర్విశోకః శోకనాశనః. ౮౧.
అర్చిష్మానర్చితః కుంభో విశుద్ధాత్మా విశోధనః, అనిరుద్ధోఽప్రతిరథః ప్రద్యుమ్నోఽ
మితవిక్రమః. ౮౨. కాలనేమినిహా వీరః శౌరిః శూరజనేశ్వరః, త్రిలోకాత్మా త్రిలో
కేశః కేశవః కేశిహా హరిః. ౮౩. కామదేవః కామపాలః కామీ కాంతః కృతాగమః, అని
ర్దేశ్యవపుర్విష్ణుర్వీరోఽనంతో ధనంజయః. ౮౪. బ్రహ్మణ్యో బ్రహ్మకృద్బ్రహ్మా బ్రహ్మ
బ్రహ్మవివర్ధనః, బ్రహ్మవిద్బ్రాహ్మణో బ్రహ్మీ బ్రహ్మజ్ఞో బ్రాహ్మణప్రియః. ౮౫.
మహాక్రమో మహాకర్మా మహాతేజా మహోరగః, మహాక్రతుర్మహాయజ్వా మహా
యజ్ఞో మహాహవిః. ౮౬. స్తవ్యః స్తవప్రియః స్తోత్రం స్తుతిః స్తోతా రణప్రియః,
పూర్ణః పూరయితా పుణ్యః పుణ్యకీర్తిరనామయః. ౮౭. మనోజవ స్తీర్థకరో
వసురేతా వసుప్రదః, వసుప్రదో వాసుదేవో వసుర్వసుమనా హవిః. ౮౮.
సద్గతిః సత్కృతిః సత్తా సద్భూతిః సత్పరాయణః, శూరసేనో యదుశ్రేష్ఠ స్సన్నివా
సస్సుయామునః. ౮౯. భూతావాసో వాసుదేవః సర్వాసునిలయోఽనలః, దర్పహా
దర్పదో దృప్తో దుర్ధరోఽథాపరాజితః ౯౦. విశ్వమూర్తి ర్మహామూర్తి ర్దీప్తమూర్తి
రమూర్తిమాన్, అనేకమూర్తిరవ్యక్త శ్శతమూర్తి శ్శతాననః. ౯౧. ఏకో నైక
స్సవః కః కిం యత్తత్పదమనుత్తమమ్, లోకబంధుర్లోకనాథో మాధవో భక్త
వత్సలః. ౯౨. సువర్ణవర్ణో హేమాంగో వరాంగశ్చందనాంగదీ, వీరహా విషమ
శ్శూన్యో ఘృతాశీరచలశ్చలః. ౯౩. అమానీ మానదో మాన్యో లోకస్వామీ

త్రిలోకధృత్, సుమేధా మేధజో ధన్యస్సత్యమేధా ధరాధరః. ౯౪. తేజోవృషో ద్యుతిధరస్సర్వశస్త్రభృతాం వరః, ప్రగ్రహో నిగ్రహో వ్యగ్రో నైకశృంగో గదాగ్రజః. ౯౫. చతుర్మూర్తిశ్చతుర్బాహుశ్చతుర్వ్యూహశ్చతుర్గతిః, చతురాత్మా చతుర్భావశ్చతుర్వేదవిదేకపాత్. ౯౬. సమావర్తో నివృత్తాత్మా దుర్జయో దురతిక్రమః, దుర్లభో దుర్గమో దుర్గో దురావాసో దురారిహా. ౯౭. శుభాంగో లోకసారంగస్సుతంతుస్తంతువర్ధనః, ఇంద్రకర్మా మహాకర్మా కృతకర్మా కృతాగమః. ౯౮. ఉద్భవస్సుందరస్సుందో రత్ననాభః సులోచనః, అర్కో వాజసనః శృంగీ జయంతః సర్వవిజ్జయీ. ౯౯ సువర్ణబిందురక్షోభ్యస్సర్వవాగీశ్వరేశ్వరః,మహాహ్రదో మహాగర్తో మహాభూతో మహానిధిః. ౧౦౦. కుముదః కుందరః కుందఃపర్జన్యః పవనోఽనిలః, అమృతాంశోఽమృతవపుః సర్వజ్ఞస్సర్వతోముఖః. ౧౦౧. సులభః సువ్రత స్సిద్ధః శత్రుజిత్ శత్రుతాపనః, న్యగ్రోధో దుంబరోఽశ్వత్థశ్చాణూరాంధ్రనిషూదనః. ౧౦౨. సహస్రార్చిః సప్తజిహ్వస్సప్తైధాః సప్తవాహనః, అమూర్తిరనఘోఽచింత్యో భయకృద్భయనాశనః. ౧౦౩. అణుర్బృహత్కృశః స్థూలో గుణభృన్నిర్గుణో మహాన్, అధృతః స్వధృతః స్వాస్యః ప్రాగ్వంశో వంశవర్ధనః. ౧౦౪. భారభృత్ కథితో యోగీ యోగీశః సర్వకామదః, ఆశ్రమః శ్రమణః క్షామః సుపర్ణో వాయువాహనః. ౧౦౫. ధనుర్ధరో ధనుర్వేదో దండో దమయితా దమః, అపరాజితః సర్వసహో నియంతా నియమో యమః. ౧౦౬. సత్త్వవాన్ సాత్త్వికః సత్యః సత్యధర్మపరాయణః, అభిప్రాయః ప్రియార్హోఽర్హః ప్రియకృత్ ప్రీతివర్ధనః. ౧౦౭. విహాయసగతిర్జ్యోతిః సురుచిర్హుతభుగ్విభుః, రవిర్విరోచనస్సూర్యః సవితా రవిలోచనః. ౧౦౮. అనంతో హుతభుగ్భోక్తా సుఖదో నైకజోఽగ్రజః, అనిర్విణ్ణః సదామర్షీ లోకాధిష్ఠానమద్భుతమ్. ౧౦౯. సనాత్సనాతనతమః కపిలః కపిరవ్యయః, స్వస్తిదః స్వస్తికృత్ స్వస్తి స్వస్తిభుక్ స్వస్తిదక్షిణః, అరౌద్రః కుండలీ చక్రీ విక్రమ్యూర్జితశాసనః, శబ్దాతిగః శబ్దసహః శిశిరః శర్వరీకరః. ౧౧౧. అక్రూరః పేశలో దక్షో దక్షిణః క్షమిణాం వరః, విద్వత్తమో వీతభయః పుణ్యశ్రవణకీర్తనః. ౧౧౨. ఉత్తారణో దుష్కృతిహా పుణ్యో దుఃస్వప్ననాశనః, వీరహా రక్షణః సంతో జీవనం పర్యవస్థితః. ౧౧౩. అనంతరూపోఽనంతశ్రీర్జితమన్యుర్భయాపహః, చతురశ్రో గభీరాత్మా విదిశో వ్యాదిశో దిశః. ౧౧౪.అనాదిర్భూర్భువో లక్ష్మీః సువీరో రుచిరాంగదః, జననో జనజన్మాదిర్భీమో భీమపరాక్రమః. ౧౧౫. ఆధారనిలయో ధాతా పుష్పహాసః ప్రజాగరః, ఊర్ధ్వగః సత్పథాచారః ప్రాణదః

వణవఃపణః. ౧౧౬. ప్రమాణం ప్రాణనిలయః ప్రాణభృత్ప్రాణజీవనః, తత్త్వం తత్త్వవిదేకాత్మాజన్మమృత్యుజరాతిగః. ౧౧౭. భూర్భువః స్వ స్తరుస్తారః సవితా ప్రపితామహః, యజ్ఞో యజ్ఞపతి ర్యజ్వా యజ్ఞాంగో యజ్ఞవాహనః. ౧౧౮. యజ్ఞభృద్యజ్ఞకృద్యజ్ఞీయజ్ఞభుగ్యజ్ఞసాధనః, యజ్ఞాంతకృద్యజ్ఞగుహ్యమన్నమన్నాద ఏవ చ. ౧౧౯. ఆత్మయోనిః స్వయం జాతో వైఖానః సామగాయనః, దేవకీనందనః స్రష్టా క్షితీశః పాపనాశనః. ౧౨౦. శంఖభృన్నందకీ చక్రీ శార్ఙ్గధన్వా గదాధరః, రథాంగపాణి రక్షోభ్యస్సర్వప్రహరణాయుధః. ౧౨౧ ఇతీదం కీర్తనీయస్య కేశవస్య మహాత్మనః, నామ్నాం సహస్రం దివ్యానామశేషేణ ప్రకీర్తితమ్. ౧౨౨. య ఇదం శృణుయా న్నిత్యం యశ్చాపి పరికీర్తయేత్, నాశుభం ప్రాప్నుయా త్కించి త్సోఽముత్రేహ చ మానవః. ౧౨౩. వేదాంతగో బ్రాహ్మణః స్యాత్ క్షత్రియో విజయీ భవేత్, వైశ్యో ధనసమృద్ధః స్యాత్ శూద్రః సుఖమవాప్నుయాత్. ౧౨౪. ధర్మార్థీ ప్రాప్నుయా ద్ధర్మ మర్థార్థీ చార్థమాప్నుయాత్, కామానవాప్నుయాత్కామీ ప్రజార్థీ చాప్నుయా త్ప్రజాః. ౧౨౫. భక్తిమాన్ యస్సదోత్థాయ శుచి స్తద్గతమానసః, సహస్రం వాసుదేవస్య నామ్నా మేత త్ప్రకీర్తయేత్. ౧౨౬. యశః ప్రాప్నోతి విపులం యాతిప్రాధాన్య మేవచ, అచలాం శ్రియమాప్నోతి శ్రేయః ప్రాప్నో త్యనుత్తమమ్. ౧౨౭. నభయం క్వచిదాప్నోతి వీర్యం తేజశ్చ విందతి, భవత్యరోగో ద్యుతిమాన్బలరూపగుణాన్వితః. ౧౨౮. రోగార్తో ముచ్యతే రోగాత్ బద్ధో ముచ్యేత బంధనాత్, భయాన్ముచ్యేత భీతస్తు ముచ్యేతాపన్న ఆపదః. ౧౨౯. దుర్గాణ్యతితర త్యాశు పురుషః పురుషోత్తమమ్, స్తువన్నామసహస్రేణ నిత్యం భక్తి సమన్వితః. ౧౩౦. వాసుదేవాశ్రయో మర్త్యో వాసుదేవపరాయణః, సర్వపాపవిశుద్ధాత్మా యాంతి బ్రహ్మ సనాతనమ్. ౧౩౧. న వాసుదేవభక్తానా మశుభం విద్యతే క్వచిత్, జన్మమృత్యుజరావ్యాధిభయం నాప్యుపజాయతే. ౧౩౨. ఇమం స్తవ మధీయానః శ్రద్ధాభక్తిసమన్వితః, యుజ్యేతాత్మసుఖక్షాంతి శ్రీధృతిస్మృతికీర్తిభిః. ౧౩౩. న క్రోధో నచ మాత్సర్యం న లోభో నాశుభా మతిః, భవంతి కృతపుణ్యానాం భక్తానాం పురుషోత్తమే. ౧౩౪. ద్యౌ స్సచంద్రార్కనక్షత్రా ఖం దిశో భూర్మహోదధిః, వాసుదేవస్య వీర్యేణ విధృతాని మహాత్మనః. ౧౩౫. ససురాసురగంధర్వం సయక్షోరగరాక్షసమ్. జగద్వశే వర్తతేదం కృష్ణస్య సచరాచరమ్. ౧౩౬. ఇంద్రియాణి మనో బుద్ధి స్సత్వం తేజో బలం ధృతిః, వాసుదేవాత్మకాన్యాహుః క్షేత్రం క్షేత్రజ్ఞ ఏవ చ. ౧౩౭. సర్వాగమానామాచారః ప్రథమః పరి

కల్ప్యతే, ఆచారప్రభవో ధర్మో ధర్మస్య ప్రభురచ్యుతః. ౧౩౮. ఋషయః పితరో
దేవా మహాభూతాని ధాతవః, జంగమాజంగమం చైవ జగన్నారాయణోద్భవ
మ్. ౧౩౯. యోగో జ్ఞానం తథా సాంఖ్యం విద్యా శ్శిల్పాదికర్మచ, వేదా శ్శా
స్త్రాణి విజ్ఞాన మేతత్సర్వం జనార్దనాత్.౧౪౦. ఏకో విష్ణు ర్మహద్భూతం పృథగ్భూ
తాన్యనేకశః, త్రీన్ లోకాన్ వ్యాప్య భూతాత్మా భుంక్తే విశ్వభుగవ్యయః. ౧౪౧.
ఇమం స్తవం భగవతో విష్ణో ర్వ్యాసేన కీర్తితమ్, పఠేద్య ఇచ్ఛే త్పురుషః శ్రేయః
ప్రాప్తుం సుఖాని చ.౧౪౨. విశ్వేశ్వర మజం దేవం జగతః ప్రభవాప్యయమ్, భజంతి
యేపుష్కరాక్షం న తే యాంతి పరాభవమ్. ౧౪౩.

అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి,ఏకోనపంచాశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

సావిత్రీవ్రతకథనమ్.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—పితామహ మహాప్రాజ్ఞ సర్వశాస్త్రవిశారద, కిం జప్యం
జపతో నిత్యం భవేద్ధర్మఫలంమహత్. ౧. ప్రస్థానే వా ప్రవేశే వా ప్రవృత్తే వాపి
కర్మణి,దైవే వా శ్రాద్ధకాలే వా కిం జప్యం కర్మసాధనమ్. ౨. శాంతికం పౌష్టికం రక్షా
శత్రుఘ్నం భయనాశనమ్, జప్యం యద్బ్రహ్మసమితం తద్భవాన్ వక్తుమర్హతి.౩.భీష్మ
ఉవాచ:—వ్యాసప్రోక్తమిదం మంత్రం శృణుష్వైకమనా నృప, సావిత్ర్యా విహితం
దివ్యం సద్యః పాపవిమోచనమ్. ౪. శృణు మంత్రవిధిం కృత్స్నం ప్రోచ్యమానం
మయానఘ, యంశ్రుత్వా పాండవశ్రేష్ఠ సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే. ౫. రాత్ర్య
హాని ధర్మజ్ఞ జపన్ పాపైర్న లిప్యతే, తత్తేఽహం సంప్రవక్ష్యామి శృణుష్వైకమనా
నృప. ౬. ఆయుష్మాన్ భవతే చైవ యం శ్రుత్వా పార్థివాత్మజ, పురుషస్తు సుసి
ద్ధార్థః ప్రేత్య చేహ చ మోదతే. ౭. సమేతం సతతం రాజన్ పురా రాజర్షిసత్త
మైః, క్షత్రధర్మపరై ర్నిత్యం సత్యవ్రతపరాయణైః. ౮. ఇదమాహ్నిక మవ్యగ్రం
కుర్వద్భిర్నియతై స్సదా,నృపై ర్భరతశార్దూల ప్రాప్యతే శ్రీరనుత్తమా.౯.నమో వసి
ష్ఠాయ మహావ్రతాయ పరాశరం వేదనిధిం ప్రణమ్య,నమోఽస్త్వనంతాయ మహో
రగాయ నమోఽస్తు సిద్ధేభ్య ఇహాక్షయేభ్యః.౧౦.నమ స్త్వృషిభ్యః పరమం పరేషాం
దేవేషు దేవం వరదం వరాణామ్, సహస్రశీర్షాయ నమశ్శివాయ సహస్రనామా
యజనార్దనాయ. ౧౧. అజైకపాదహిర్బుధ్నః పినాకీ చాపరాజితః, ఋతశ్చ పితృరూ
పశ్చ త్ర్యంబకశ్చ మహేశ్వరః.౧౨.వృషాకపిశ్చ శంభుశ్చ హవనోఽథేశ్వర స్తథా,
ఏకాదశైతే ప్రథితా రుద్రా స్త్రిభువనేశ్వరాః.౧౩. శతమేతత్సమామ్నాతం శతరు
ద్రే మహాత్మనామ్, అంశో భాగశ్చ మిత్రశ్చ వరుణశ్చ జలేశ్వరః. ౧౪. తథా

ధాతాఽర్యమా చైవ జయంతో భాస్కర స్తథా, త్వష్టా పూషా తథై వేంద్రో ద్వాద
శో విష్ణురుచ్యతే. ౧౫. ఇత్యేతే ద్వాదశాదిత్యాః కాశ్యపేయా ఇతి శ్రుతిః, ధరో
ధ్రువశ్చ సోమశ్చ సావిత్రోఽథానిలోఽనలః ౧౬. ప్రత్యూషశ్చ ప్రభాసశ్చ వసవోఽష్టౌ
ప్రకీర్తితాః, నాసత్యశ్చాపి దస్రశ్చ స్మృతౌ ద్వావశ్వినావపి. ౧౭. మార్తండస్యా
త్మజావేతౌ సంజ్ఞానాసావినిర్గతౌ, అతః పరం ప్రవక్ష్యామి లోకానాం కర్మసాక్షి
ణః. ౧౮. అపి యజ్ఞస్య వేత్తారో దత్తస్య సుకృతస్య చ, అదృశ్యాః సర్వ
భూతేషు పశ్యంతి త్రిదశేశ్వరాః. ౧౯. శుభాశుభాని సర్వాణి మృత్యుః కాలశ్చ
సర్వశః, విశ్వే దేవాః పితృగణా మూర్తిమంత స్తపోధనాః. ౨౦. మునయశ్చై
వ సిద్ధాశ్చ తపోమోక్షపరాయణాః, శుచిస్మితాః కీర్తయతాం ప్రయచ్ఛం
తి శుభం నృణామ్. ౨౧. ప్రజాపతికృతానేతాన్ లోకాన్ దివ్యేన తేజసా,
వసంతి సర్వలోకేషు ప్రయతా స్సర్వకర్మసు. ౨౨. ప్రాణానామీశ్వరానేతాన్
కీర్తయన్ ప్రయతో నరః, ధర్మార్థకామై ర్విపులై ర్యుజ్యతే సహ నిత్యశః. ౨౩.
లోకాంశ్చ లభతే పుణ్యాన్ విశ్వేశ్వరకృతాన్ శుభాన్, ఏతే దేవా స్త్రయస్త్రిం
శత్ సర్వభూతగణేశ్వరాః. ౨౪. నందీశ్వరో మహాకాయో గ్రామణీ ర్వృషభ
ధ్వజః, ఈశ్వరా స్సర్వలోకానాం గణేశ్వరవినాయకాః. ౨౫. సౌమ్యా రౌద్రా
గణాశ్చైవ యోగభూతగణా స్తథా, జ్యోతీంషి సరితో వ్యోమ సువర్ణః పన్నగే
శ్వరః. ౨౬. పృథివ్యాం తపసా సిద్ధాః స్థావరాశ్చ చరాచరాః, హిమవాన్
గిరయ స్సర్వే చత్వారశ్చ మహార్ణవాః. ౨౭. భవస్యానుచరాశ్చైవ హరతుల్య
పరాక్రమాః, విష్ణుర్దేవోఽథ జిష్ణుశ్చ స్కందశ్చాంబికయా సహ. ౨౮. కీర్తయన్
ప్రయత స్సర్వాన్ సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే, అత ఊర్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి మానవా
నృషిసత్తమాన్. ౨౯. యవక్రీతశ్చ రైభ్యశ్చ అర్వావసుపరావసూ, ఔశిజ
శ్చైవ కక్షీవాన్ బలశ్చాంగిరసస్సుతః. ౩౦. ఋషిర్మేధాతిథిః పుత్రః కణ్వో
బర్హిష దస్తథా, బ్రహ్మతేజోమయా స్సర్వే కీర్తితా లోకభావనాః. ౩౧. లభం
తే హి సుఖం సర్వే రుద్రానలవసుప్రభాః, భువి కృత్వా శుభం కర్మ మోదంతే దివి
దైవతైః. ౩౨. మహేంద్రగురవస్సప్త ప్రాచీం వై దిశ మాశ్రితాః, ప్రయతః
కీర్తయన్నేతాన్ శక్రలోకే మహీయతే. ౩౩. ఉన్ముచుః ప్రముచుశ్చైవ స్వస్త్యా
త్రేయశ్చ వీర్యవాన్, దృఢవ్యశ్చోర్ధ్వబాహుశ్చ తృణసోమాంగిరా స్తథా. ౩౪.
మిత్రావరుణయోః పుత్ర స్తథాఽగస్త్యః ప్రతాపవాన్, ధర్మరాజర్త్విజస్సప్త
దక్షిణాం దిశ మాశ్రితాః. ౩౫. దృఢేయుశ్చ ఋతేయుశ్చ పరివ్యాధశ్చ

కీర్తిమాన్, ఏకతశ్చ ద్వితశ్చైవ త్రితశ్చాదిత్యసన్నిభాః. ౩౬. అత్రేః పుత్రశ్చ ధర్మాత్మా ఋషిస్సారస్వతస్తథా, వరుణస్య త్విజస్సప్త పశ్చిమాం దిశమాస్థితాః. ౩౭. అత్రి ర్వసిష్ఠో భగవాన్ కశ్యపశ్చ మహానృషిః, గౌతమస్సభరద్వాజో విశ్వామిత్రోఽథ కౌశికః. ౩౮. ఋచీకతనయశ్చోగ్రో జమదగ్నిః ప్రతాపవాన్, ధనేశ్వరస్య గురవః సప్తైతే ఉత్తరాశ్రితాః. ౩౯. అపరే మునయస్సప్త దిక్షు సర్వాస్వధిష్ఠితాః, కీర్తిస్వస్తికరా నౄణాం కీర్తితా లోకభావనాః. ౪౦. ధర్మః కామశ్చ కాలశ్చ వసుర్వాసుకిరేవ చ, అనంతః కపిలశ్చైవ సప్తైతే ధరణీధరాః. ౪౧. శాంతిస్వస్తికరా లోకే దిశాం పాలాః ప్రకీర్తితాః, యస్యాం యస్యాం దిశి హ్యేతే తన్ముఖశ్శరణం వ్రజేత్. ౪౨. రామో వ్యాస స్తథా ద్రౌణి రశ్వత్థామా చ లోమశః, ఇత్యేతే మునయోఽదిత్యా ఏకైక స్సప్త సప్తధా. ౪౩. సప్తైస్తార స్సర్వభూతానాం కీర్తితా లోకపావనాః, సంవర్తో మేరుసావర్ణో మార్కండేయశ్చ ధార్మికః. ౪౪. సాంఖ్యయోగో నారదశ్చ దుర్వాసాశ్చ మహానృషిః, అత్యంతతపసో దాంతా స్త్రిషు లోకేషు విశ్రుతాః. ౪౫. అపరే రుద్రసంకాశాః కీర్తితాః బ్రహ్మలౌకికాః, అపుత్రో లభతే పుత్రం దరిద్రో లభతే ధనమ్. ౪౬. తథా ధర్మార్థకామేషు సిద్ధిం చ లభతే నరః, పృథుం వైన్యం నృపవరం పృథ్వీ యస్యాభవత్సుతా. ౪౭. ప్రజాపతిం సార్వభౌమం కీర్తయే ద్వసుధాధిపమ్, ఆదిత్యవంశప్రభవం మహేంద్రసమవిక్రమమ్. ౪౮. పురూరవసమైలం చ త్రిషు లోకేషు విశ్రుతమ్, బుధస్య దయితం పుత్రం కీర్తయే ద్వసుధాధిపమ్ ౪౯. త్రిలోకే విశ్రుతం వీరం భరతం చ ప్రకీర్తయేత్, గవామయేన యజ్ఞేన యేనేష్టం వై కృతే యుగే. ౫౦. రంతిదేవం మహాదేవం కీర్తయే త్పరమద్యుతిమ్, విశ్వజిత్తపసోపేతం లక్షణ్యం లోకమంగళమ్. ౫౧. తథా శ్వేతం చ రాజర్షిం కీర్తయే త్పరమద్యుతిమ్, సాగరస్యాత్మజా యేన ప్లావితా స్తారితా స్తథా. ౫౨. హుతాశనసమానేతాన్ మహారూపాన్మహౌజసః, ఉగ్రకాయాన్ మహాసత్త్వాన్ కీర్తయే త్కీర్తివర్ధనాన్. ౫౩. దేవానృషిగణాంశ్చైవ నృపాంశ్చ జగతీశ్వరాన్, సాంఖ్యం యోగం చ పరమం హావ్యం కవ్యం తథైవ చ. ౫౪. కీర్తితం పరమం బ్రహ్మ సర్వశ్రుతిపరాయణమ్, మంగళం సర్వభూతానాం పవిత్రం బహుకీర్తితమ్. ౫౫. వ్యాధిప్రశమనం శ్రేష్ఠం పౌష్టికం సర్వకర్మణామ్, ప్రయతః కీర్తయే చ్చైతాన్ కల్యం సాయం చ భారత. ౫౬. ఏతేవై పాంతి వర్షంతి భాంతి వాంతి సృజంతి చ, ఏతే వినాయకాః శ్రేష్ఠాదక్షాః క్షాంతా జితేంద్రియాః. ౫౭. నరాణా మశుభం సర్వం వ్యపోహంతి ప్రకీర్తితాః,

సాక్షిభూతా మహాత్మానః పాపస్య సుకృతస్య చ. ౫౮. ఏతాన్వై కల్యముత్థాయ కీర్తయన్ శుభమశ్నుతే, నాగ్నిచోరభయం తస్య న మార్గప్రతిరోధనమ్. ౫౯. ఏతాన్ కీర్తయతాం నిత్యం దుస్స్వప్నో నశ్యతే నృణామ్, ముచ్యతే సర్వపాపేభ్యః స్వస్తిమాంశ్చ గృహం వ్రజేత్. ౬౦. దీక్షాకాలేషు సర్వేషు యః పఠేన్నియతో ద్విజః, న్యాయవానాత్మనిరతః క్షాంతో దాంతోఽనసూయకః. ౬౧. రోగార్తో వ్యాధియుక్తో వా పఠన్ పాపాత్ప్రముచ్యతే, వాస్తుమధ్యే తు పఠతః కులస్వస్త్యయనం భవేత్. ౬౨. క్షేత్రమధ్యే తు పఠతః సర్వసస్యం ప్రరోహతి, గచ్ఛతః క్షేమమధ్వానం గ్రామాంతరగతః పఠన్. ౬౩. ఆత్మనశ్చ సుతానాం చ దారాణాం చ ధనస్య చ, బీజానామోషధీనాం చ రక్షామేతాం ప్రయోజయేత్. ౬౪. ఏతాన్ సంగ్రామకాలే తు పఠతః క్షత్రియస్య చ, గచ్ఛంతి రిపవో నాశం క్షేమం చ పరివర్తతే. ౬౫. ఏతాన్ దైవే చ పిత్ర్యే చ పఠతః పురుషస్య హి, భుంజతే పితరో హవ్యం కవ్యం చ త్రిదివౌకసః. ౬౬. న వ్యాధిశ్వాపదభయం న ద్విపాన్న చ తస్కరాత్, కశ్మలం లఘుతాం యాతి పాప్మనా చ ప్రముచ్యతే. ౬౭. యానపాత్రే చ యానే చ ప్రవాసే రాజవేశ్మని, పరాం సిద్ధిమవాప్నోతి సావిత్రీం హ్యుత్తమాం పఠన్. ౬౮. నాగ్నిర్దహతి కాష్ఠాని సావిత్రీ యత్ర పఠ్యతే, న తత్ర బాలో మ్రియతే న చ తిష్ఠంతి పన్నగాః. ౬౯. న చ రాజభయం తేషాం న పిశాచాన్న రాక్షసాత్, నాగ్న్యంబుపవనవ్యాలాద్భయం తస్యోపజాయతే. ౭౦. చతుర్ణామపి వర్ణానామాశ్రమస్య విశేషతః, కరోతి సతతం శాంతిం సావిత్రీముత్తమాం పఠన్. ౭౧. న తేషాం విద్యతే దుఃఖం గచ్ఛంతి పరమాం గతిమ్, యే గృహ్ణంతి మహద్బ్రహ్మ సావిత్రీగుణకీర్తనమ్. ౭౨. గవాం మధ్యే తు పఠతో గావోఽస్య బహువత్సలాః, ప్రస్థానే వా ప్రవాసే వా సర్వావస్థాం గతః పఠేత్. ౭౩. జపతాం జుహ్వతాం చైవ నిత్యం చ ప్రయతాత్మనామ్, ఋషీణాం పరమం జప్యం గుహ్యమేతన్నరాధిప. ౭౪. యాథాతథ్యేన సిద్ధస్య ఇతిహాసం పురాతనమ్, పరాశరమతం దివ్యం శక్రాయ కథితం పురా. ౭౫. తదేతత్తే సమాఖ్యాతం తథ్యం బ్రహ్మ సనాతనమ్, హృదయం సర్వభూతానాం శ్రుతిరేషా సనాతనీ. ౭౬. సోమాదిత్యాన్వయాః సర్వే రాఘవాః కురవస్తథా, పఠంతి శుచయో నిత్యం సావిత్రీం పరమాం గతిమ్. ౭౭. అభ్యాసే నిత్యం దేవానాం సప్తర్షీణాం ధ్రువస్య చ, మోక్షణం సర్వకృచ్ఛ్రాణాం మోచయత్యశుభాత్సదా. ౭౮. వృద్ధైః కాశ్యపగౌతమప్రభృతిభిర్భృగ్వంగిరోఽత్ర్యాదిభిః శుక్ర-

బృహస్పతిప్రభృతిభిర్బ్రహ్మర్షిభిస్సేవితమ్, భారద్వాజమతం

ప్రాప్తం వసిష్ఠాత్పునః సావిత్రీమధిగమ్య శక్రవసుభిః కృత్స్నా జితా దానవాః.
౨౯. యో గోశతం కనకశృంగమయం దదాతి విప్రాయ వేదవిదుషేఽథ బహు
శ్రుతాయ, దివ్యాం చ భారతకథాం కథయేచ్చ నిత్యం పుణ్యం ఫలం భవతి తస్య చ
తస్య చైవ. ౩౦. ధర్మో వివర్ధతి భృగోః పరికీర్తనేన వీర్యం వివర్ధతి వసిష్ఠనమోనతేన,
సంగ్రామజిద్భవతి చైవ రఘుం నమస్యన్ స్యాదశ్వినౌ చ పరికీర్తయతో న రోగః.
౩౧. ఏషా తే కథితా రాజన్ సావిత్రీ బ్రహ్మశాశ్వతీ, వివక్షురసి యచ్చాన్యత్తత్తే
వక్ష్యామి భారత. ౩౨.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి పంచాశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

బ్రాహ్మణప్రశంసా.

యుధిష్ఠిర ఉవాచ:—కే పూజ్యాః కే నమస్కార్యాః కథం వర్తేత కేషు చ,
కిమాచారః కీదృశేషు పితామహ న రిష్యతే. ౧. భీష్మ ఉవాచ:—బ్రాహ్మణానాం
పరిభవః సాదయేదపి దేవతాః, బ్రాహ్మణానాం నమస్కృత్య యుధిష్ఠిర న రిష్యతే
౨. తే పూజ్యాస్తే నమస్కార్యా వర్తేథాస్తేషు పుత్రవత్, తే హి లోకానిమాన్
సర్వాన్ ధారయంతి మనీషిణః. ౩. బ్రాహ్మణాః సర్వలోకానాం మహాంతో ధర్మ
సేతవః, ధనత్యాగాభిరామాశ్చ వాక్సంయమరతాశ్చ యే. ౪. రమణీయాశ్చ
భూతానాం నిధానాం చ ధృతవ్రతాః, ప్రణేతారశ్చ లోకానాం శాస్త్రాణాం చ
యశస్వినః. ౫. తపో యేషాం ధనం నిత్యం వాక్చైవ విపులం బలమ్,
ప్రభవశ్చైవ ధర్మాణాం ధర్మజ్ఞాః సూక్ష్మదర్శినః. ౬. ధర్మకామాః స్థితా ధర్మే
సుకృతే ధర్మసేతవః, యాన్ సమాశ్రిత్య జీవంతి ప్రజాః సర్వాశ్చతుర్విధాః.
౭. పంథాన స్సర్వనేతారో యజ్ఞవాహాః సనాతనాః, పితృపైతామహీం గుర్వీ
ముద్వహంతి ధురం సదా. ౮. ధురి యే నావసీదంతి విషమే సద్గవా ఇవ, పితృ
దేవాతిథిముఖా హవ్యకవ్యాగ్రభోజినః. ౯. భోజనాదేవ లోకాం స్త్రీం స్త్రాయంతే
మహతో భయాత్, దీప స్సర్వస్య లోకస్య చక్షుశ్చక్షుష్మతామపి. ౧౦. సర్వశిక్షా
శ్రుతిధనా నిపుణా మోక్షదర్శినః, గతిజ్ఞా స్సర్వలోకానా మధ్యాత్మగతిచింతకాః.
౧౧. ఆదిమధ్యావసానానాం జ్ఞాతారః ఛిన్నసంశయాః, పరావరవిషజ్ఞా గంతారః
పరమాం గతిమ్. ౧౨. విముక్తా ధూతపాప్మానో నిర్ద్వంద్వా నిష్పరిగ్రహాః,
మానార్హా మానితా నిత్యం జ్ఞానవిద్భిర్మహాత్మభిః. ౧౩. చందనే మలపంకే చ
భోజనేఽభోజనే సమాః, వాసో యేషాం దుకూలం చ శాణక్షౌమాజినాని చ. ౧౪.
తిష్ఠేయురప్యభుంజానా బహూని దివసాన్యపి, శోషయేయుశ్చ గాత్రాణి స్వాధ్యాయై

స్సంయతేంద్రియాః. ౧౫. అదైవం దైవతం కుర్యు ర్దైవతం వాప్యదైవతమ్, లోకా
నన్యాన్ సృజేయుస్తే లోకపాలాంశ్చ కోపితాః. ౧౬. అపేయ స్సాగరో యేషా
మపి శాపా న్మహాత్మనామ్, యేషాం కోపాగ్నిరద్యాపి దండకే నోపశామ్యతి. ౧౭.
దేవానామపి యే దేవాః కారణం కారణస్య చ, ప్రమాణస్య ప్రమాణం చ
కస్తానభిభవే ద్బుధః. ౧౮. యేషాం వృద్ధశ్చ బాలశ్చ సర్వః సమ్మాన మర్హతి,
తపోవిద్యావిశేషాత్తు మానయంతి పరస్పరమ్. ౧౯. అవిద్వాన్ బ్రాహ్మణో దేవః
పాత్రం వై పావనం మహత్, విద్వాన్ భూయస్తతో దేవః పూర్ణ సాగరసన్నిభః.
౨౦. అవిద్వాంశ్చైవ విద్వాంశ్చ బ్రాహ్మణో దైవతం మహత్, ప్రణీతశ్చా
ప్రణీతశ్చ యథాగ్ని ర్దైవతం మహత్. ౨౧. శ్మశానేష్వపి తేజస్వీ పావకో నైవ
దుష్యతే, హవిర్యజ్ఞే చ విధివద్గృహ ఏవ విశోభతే. ౨౨. ఏవం యద్యప్యనిష్టేషు
వర్తతే సర్వకర్మసు, సర్వథా బ్రాహ్మణో మాన్యో దైవతం విద్ధి తత్పరమ్. ౨౩.
ఇతిఅనుశాసనపర్వాంతర్గతఆనుశాసనికపర్వణి,ఏకపంచాశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

పవనార్జునసంవాదః.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—కాం తు బ్రాహ్మణపూజాయాం వ్యుష్టిం దృష్ట్వా నరా
ధిప, కం వా కర్మోదయం దృష్ట్వా తానర్చసి మహామతే. ౧. భీష్మఉవాచ:—అత్రా
ప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్, పవనస్య చ సంవాద మర్జునస్య చ భార
త. ౨. సహస్రభుజభృచ్ఛ్రీమాన్ కార్తవీర్యోఽభవత్ప్రభుః, అస్య లోకస్య
సర్వస్య మాహిష్మత్యాం మహాబలః. ౩. సతు రత్నాకరవతీం సద్వీపాం సాగరాం
బరామ్, శశాస పృథివీం సర్వాం హైహయ స్సత్యవిక్రమః. ౪. స్వవిత్తం యేన
దత్తం తు దత్తాత్రేయాయ కారణే, క్షత్రధర్మం పురస్కృత్య వినయం శ్రుతమేవ
చ. ౫. ఆరాధయామాస చ తం కృతవీర్యాత్మజో మునిమ్, న్యమంత్రయత సంతుష్టో
ద్విజశ్చైనం వరై స్త్రిభిః. ౬. సవరై శ్ఛందితస్తేన నృపో వచన మబ్రవీత్,
సహస్రబాహుర్భూయాం వై చమూమధ్యే గృహేఽన్యథా. ౭. మమ బాహుసహ
స్రం తు పశ్యంతాం సైనికా రణే, విక్రమేణ మహీం కృత్స్నాం జయేయం శంసిత
వ్రతః. ౮. తాం చధర్మేణ సంప్రాప్య పాలయేయ మతంద్రితః, చతుర్థం తు వరం
యాచే త్వామహం ద్విజసత్తమ. ౯. తం మమానుగ్రహాకృతే దాతుమర్హస్య
నిందిత, అనుశాసంతు మాం సంతో మిథ్యోద్వృత్తం త్వదాశ్రయమ్. ౧౦.
ఇత్యుక్త స్సద్విజః ప్రాహ తథాస్త్వితి నరాధిపమ్, ఏవం సమభవం స్తస్య వరాస్తే
దీప్తతేజసః. ౧౧. తత స్సరథమాస్థాయ జ్వలనార్కసమద్యుతిమ్, అబ్రవీద్వీర్యసం

మోహా తో౽న్యో౽స్తి సదృశో మమ. ౧౨. ధైర్యవీర్యే యశశ్శౌర్యే విక్రమేణౌజ
సాపి వా, తద్వ్యాఖ్యాం తే౽ంతరిక్షే వై వాగువాచాశరీరిణీ. ౧౩. న త్వం మూఢ వి
జానీషే బ్రాహ్మణం క్షత్రియాద్వరమ్, సహితో బ్రాహ్మణేనేహ క్షత్రియశ్శాస్తి వై
ప్రజాః. ౧౪. అర్జున ఉవాచ:- కుర్యాం భూతాని తుష్టో౽హం క్రుద్ధో నాశం తథా నయే,
కర్మణా మనసా వాచా న మత్తో౽స్తి వరో ద్విజః. ౧౫. పూర్వో బ్రహ్మోత్తరో
వాదో ద్వితీయః క్షత్రియోత్తరః, త్వయోక్తౌ హేతుయుక్తౌ తౌ విశేషస్తత్ర దృ
శ్యతే. ౧౬. బ్రాహ్మణాస్సంశ్రితాః క్షత్రం న క్షత్రం బ్రాహ్మణాశ్రితమ్, శ్రితా బ్రహ్మో
పధా విప్రాః ఖాదంతి క్షత్రియాన్ భువి. ౧౭. క్షత్రియేష్వాశ్రితో ధర్మః ప్రజానాం
పరిపాలనమ్, క్షత్రాద్వృత్తిర్బ్రాహ్మణానాం తైః కథం బ్రాహ్మణో వరః. ౧౮. సర్వ
భూతప్రధానాంస్తాన్ భైక్షవృత్తీనహం సదా, ఆత్మసంభావితాన్ విప్రాన్ స్థాపయా
మ్యాత్మనో వశే. ౧౯. కథితం హ్యనయా సత్యం గాయత్ర్యా కన్యయా దివి, విజే
ష్యామ్యవశాన్ సర్వాన్ బ్రాహ్మణాంశ్చర్మవాససః. ౨౦. న చ మాం చ్యావయేద్రా
ష్ట్రాత్త్రిషు లోకేషు కశ్చన, దేవో వా మానుషో వాపి తస్మాజ్జ్యేష్ఠో ద్విజాదహం. ౨౧.
అథ బ్రహ్మోత్తరం లోకం కరిష్యే క్షత్రియోత్తరమ్, న హి మే సంయుగే
కశ్చిత్సోఢుముత్సహతే బలం. ౨౨. అర్జునస్య వచశ్శ్రుత్వా విత్రస్తాభూన్నిశాచరీ,
అథైనమంతరిక్షస్థస్తతో వాయురభాషత. ౨౩. త్యజైనం కలుషం భావం బ్రాహ్మ
ణేభ్యో నమస్కురు, యే తేషాం కుర్వతః పాపం రాష్ట్రక్షోభో భవిష్యతి. ౨౪.
అథ వా త్వాం మహీపాల శమయిష్యంతి వై ద్విజాః, నిరసిష్యంతి తే రాష్ట్రా
ద్ధతోత్సాహం మహాబలాః. ౨౫. తం రాజా కస్త్వమిత్యాహ తతస్తం ప్రాహ
మారుతః, వాయుర్వై దేవదూతో౽స్మి హితం త్వాం ప్రబ్రవీమ్యహమ్. ౨౬. అర్జున
ఉవాచ:—అహో త్వయాద్య విప్రేషు భక్తిరాగః ప్రదర్శితః, యాదృశం
పృథివీభూతం తాదృశం బ్రూహి వై ద్విజమ్. ౨౭. వాయోర్వా సదృశం కించి
ద్బ్రూహి త్వం బ్రాహ్మణోత్తమమ్, అపాం వై సదృశో వహ్నేః సూర్యస్య
నభసో౽పి వా. ౨౮.

అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, ద్విపంచాశదధికశతతమో౽ధ్యాయః.

వాయురువాచ:- శృణు మూఢ గుణాన్ కాంశ్చిద్బ్రాహ్మణానాం మహాత్మనా
మ్, యే త్వయా కీర్తితా రాజంస్తేభ్యో౽థ బ్రాహ్మణో వరః. ౧. త్యక్త్వా మహీత్వం
భూమిస్తు స్పర్ధయాంగనృపస్య హ, నాశం జగామ తాం విప్రో వ్యష్టంభయత కశ్యపః.
౨. అజేయా బ్రాహ్మణా రాజన్ దివి చేహ చ నిత్యదా, అపిబత్తేజసా హ్యాపః

స్స్వయమేవాంగిరాః పురా. ౩. స తాః పిబన్ క్షీరమివ నాతృప్యత మహామనాః, అపూరయన్మహౌఘేన మహీం సర్వాం చ పార్థివ. ౪. తస్మిన్నహం చ క్రుద్ధే వై జగత్త్యక్త్వా తతో గతః, వ్యతిష్ఠమగ్నిహోత్రే చ చిరమంగిరసో భయాత్. ౫. అథ శప్తశ్చ భగవాన్ గౌతమేన పురందరః, అహల్యాం కామయానో వై ధర్మార్థం చ న హింసితః. ౬. తథా సముద్రో నృపతే పూర్ణో మృష్టశ్చ వారిణా, బ్రాహ్మణైరభిశప్తస్సన్ బభూవ లవణోదకః ౭. సువర్ణవర్ణో నిర్ధూమః సంగతోర్ధ్వశిఖః కవిః, క్రుద్ధేనాంగిరసా శప్తో గుణైరేతైర్వివర్జితః. ౮. మరుతశ్చూర్ణితాన్ పశ్య యేహాసంతమహోదధిమ్, సువర్ణధారిణా నిత్యమవశప్తాన్ ద్విజాతినా. ౯. సమో న త్వం ద్విజాతిభ్యః శ్రేయో విద్ధి నరాధిప,గర్భస్థాన్ బ్రాహ్మణాన్ శశ్వన్నమస్యతి కిల ప్రభుః.౧౦.దండకానాం మహద్రాజ్యం బ్రాహ్మణేన వినాశితమ్, తాలజంఘం మహత్ క్షత్రమౌర్వేణైకేన నాశితమ్.౧౧. త్వయా చ విపులం రాజ్యం బలం ధర్మం శ్రుతం తథా, దత్తాత్రేయప్రసాదేన ప్రాప్తం పరమదుర్లభమ్. ౧౨. అగ్నిం త్వం యజసే నిత్యం కస్మాద్బ్రాహ్మణమర్జున, స హి సర్వస్య లోకస్య హవ్యవాట్కిం న వేత్సి తమ్. ౧౩. అథవా బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠమనుభూతానుపాలకమ్, కర్తారం జీవలోకస్య కస్మాజ్జానన్ విముహ్యసే. ౧౪. తథా ప్రజాపతిర్బ్రహ్మా అవ్యక్తః ప్రభురవ్యయః, యేనేదం నిఖిలం విశ్వం జనితం స్థావరం చరమ్. ౧౫. అండజాతం తు బ్రహ్మాణం కేచిదిచ్ఛన్త్యపండితాః,అండాద్భిన్నా విశ్వశైలా దిశోఽంభః పృథివీ దివమ్. ౧౬. ద్రష్టవ్యం నైతదేవం హి కథం జాతిస్తతో హి సః, స్మృతమాకాశమండం తు తస్మాజ్జాతః పితామహః. ౧౭. తిష్ఠేత్కథమితి బ్రూహి న కించిద్ధి తదా భవేత్, అహంకారఇతి ప్రోక్తః సర్వతేజో గతః ప్రభుః. ౧౮. తస్యాండాదుత్థితో బ్రహ్మా స రాజన్ లోకభావనః. ఇత్యుక్తస్స తదా తూష్ణీమభూద్వాయుస్తతోఽబ్రవీత్. ౧౯.

అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, త్రిపంచాశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

వాయురువాచ:—ఇమాం భూమిం ద్విజాతిభ్యో దిత్సుర్వై దక్షిణాం పురా, అంగో నామ నృపో రాజంస్తతశ్చింతాం మహీ యయౌ.౧. ధారిణీం సర్వభూతానామయం ప్రాప్య వరో నృపః, కథమిచ్ఛతి మాం దాతుం ద్విజేభ్యో బ్రహ్మణస్సుతామ్. ౨. సాహం త్యక్త్వా గమిష్యామి భూమిత్వం బ్రహ్మణః పదమ్, అయం స రాష్ట్రో నృపతిర్మాభూదితి తతోఽగమత్. ౩. తతస్తాం కశ్యపో దృష్ట్వా వ్రజంతీం పృథివీం తదా, ప్రవివేశ మహీం సద్యో ముక్త్వాఽఽత్మానం సమాహితః. ౪. బుద్ధా సా సర్వతో జజ్ఞే తృణౌషధిసమన్వితా, ధర్మోత్తరా నష్టభయా భూమి

రాసీత్తతో నృప. ౫. ఏవం వర్షసహస్రాణి దివ్యాని సతతం నృప, త్రింశతః కాశ్యపీ
రాజన్ భూమిరాసీదతంద్రితా. ౬. అథాగమ్య మహారాజ నమస్కృత్య చ
కశ్యపమ్, పృథివీ కాశ్యపీ జజ్ఞే సుతా తస్య మహాత్మనః. ౭. ఏష రాజన్నీదృశో వై
బ్రాహ్మణః కశ్యపో భవేత్, అన్యం ప్రబ్రూహి వా త్వం చ కశ్యపాత్ క్షత్రియం
వరమ్. ౮. తూష్ణీం బభూవ నృపతిః పవనస్త్వబ్రవీత్పునః, శృణు రాజన్నుతథ్యస్య
జాతస్యాంగిరసే కులే. ౯. భద్రా సోమస్య దుహితా రూపేణ పరమా మతా,
యస్యాస్తుల్యం పతిం సోమ ఉతథ్యం సమపశ్యత. ౧౦. సా చ తీవ్రం తపస్తేపే
మహాభాగా యశస్వినీ, ఉతథ్యార్థే తు చార్వంగీ పరం నియమమాస్థితా. ౧౧.
తత ఆహూయ చోతథ్యం దదావత్రిర్యశస్వినీమ్, భార్యార్థే స తు జగ్రాహ విధివ
ద్భూరిదక్షిణః. ౧౨. తాం త్వకామయత శ్రీమాన్ వరుణః పూర్వమేవ హ,
స చాగమ్య వనప్రస్థం యమునాయాం జహార తామ్. ౧౩. జలేశ్వరస్తు హృత్వా
తామనయత్స్వపురం ప్రతి, పరమాద్భుతసంకాశం షట్సహస్రశతం హ్రదమ్.
౧౪. న హి రమ్యతరం కించిత్ తస్మాదన్యత్పురోత్తమమ్, ప్రాసాదైరప్సరోభిశ్చ
దివ్యైః కామైశ్చ శోభితమ్. ౧౫. తత్ర దేవస్తయా సార్ధం రేమే రాజన్ జలే
శ్వరః, అథాఖ్యాతముతథ్యాయ తతః పత్న్యవమర్దనమ్. ౧౬. తచ్ఛ్రుత్వా నారదా
త్సర్వముతథ్యో నారదం తదా, ప్రోవాచ గచ్ఛ బ్రూహి త్వం వరుణం పరుషం
వచః. ౧౭. మద్వాక్యాన్ముంచ మే భార్యాం కస్మాత్తాం హృతవానసి, లోకపాలోఽసి
లోకానాం న లోకస్య విలుంపకః. ౧౮. సోమేన దత్తా మే భార్యా త్వయా
చాపహృతాద్య వై, ఇత్యుక్తో వచనాత్తస్య నారదేన జలేశ్వరః. ౧౯. ముంచ
భార్యాముతథ్యస్య కస్మాత్త్వం హృతవానసి, ఇతి శ్రుత్వా వచస్తస్య తతస్తం
వరుణోఽబ్రవీత్. ౨౦. మమైషా సుప్రియా భీరుర్నైనాముత్స్రష్టుముత్సహే,
ఇత్యుక్తో వరుణేనాథ నారదః ప్రాప్య వై మునిమ్. ౨౧. ఉతథ్యమబ్రవీద్వాక్యం
నాతిహృష్టమనా ఇవ, గలే గృహీత్వా క్షిప్తోఽస్మి వరుణేన మహామునే. ౨౨.
న ప్రయచ్ఛతి తే భార్యాం యత్తే కార్యం కురుష్వ తత్, నారదస్య వచః శ్రుత్వా
క్రుద్ధః ప్రాజ్వలదంగిరాః. ౨౩. అపిబత్తేజసా వారి విష్టభ్య స మహాతపాః, పీయ
మానే తు సర్వస్మింస్తోయే వై సలిలేశ్వరః. ౨౪. సుహృద్భిః క్షోభ్యమాణో వై
నైవాముంచత తాం తదా, తతః క్రుద్ధోఽబ్రవీద్భూమిముతథ్యో బ్రాహ్మణోత్తమః.
౨౫. దర్శయ స్వస్థలం భద్రే షట్సహస్రశతం హ్రదమ్, తతస్తదీరిణం జాతం సముద్ర
శ్చాపసర్పితః. ౨౬. తస్మాద్దేశాన్నదీం చైవ ప్రోవాచాసౌ ద్విజోత్తమః, అదృశ్యా

గచ్ఛ భీరు త్వం సరస్వతి మరూన్ ప్రతి. ౨౭. అపుణ్య ఏష భవతు దేశస్త్యక్త
స్త్వయా శుభే, తస్మిన్ సంశోషితే దేశే భద్రామాదాయ వారిపః. ౨౮. అదదాత్
శరణం గత్వా భార్యామాంగిరసాయ వై, ప్రతిగృహ్య తు తాం భార్యాముతథ్యః
సుమనాఽభవత్. ౨౯. ముమోచ చ జగద్దుఃఖాద్వరుణం చైవ హైహయ. తతస్స
లబ్ధ్వా తాం భార్యాం వరుణం ప్రాహ ధర్మవిత్. ౩౦. ఉతథ్యస్సుమహాతేజాః
యత్తచ్ఛృణు నరాధిప, మయైషా తపసా ప్రాప్తా క్రోశతస్తే జలాధిప. ౩౧.
ఇత్యుక్త్వా తాముపాదాయ స్వమేవ భవనం యయౌ, ఏష రాజన్నీదృశో వై
ఉతథ్యో బ్రాహ్మణోత్తమః. బ్రవీమ్యహం బ్రూహి వా త్వముతథ్యాత్ క్షత్రియం
వరమ్. ౩౨.

అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, చతుఃపంచాశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

భీష్మ ఉవాచ:— ఇత్యుక్తస్స నృపస్తూష్ణీమాసీద్వాయుస్తతోఽబ్రవీత్, శృణు
రాజన్నగస్త్యస్య మాహాత్మ్యం బ్రాహ్మణస్య హ. ౧. అసురైర్నిర్జితా దేవా నిరు
త్సాహాశ్చ తే కృతాః, యజ్ఞాశ్చైషాం హృతాస్సర్వే పితృణాం చ స్వధా
తథా. ౨. కర్మేజ్యా మానవానాం చ దానవైర్హైహయర్షభ, భ్రష్టైశ్వర్యాస్తతో
దేవాశ్చేరుః పృథ్వీమితి శ్రుతిః. ౩. తతః కదాచిత్తే రాజన్ దీప్తమాదిత్యవర్చసమ్,
దదృశుస్తేజసా యుక్తమగస్త్యం విపులవ్రతమ్. ౪. అభివాద్య తు తం దేవాః
పృష్ట్వా కుశలమేవ చ, ఇదమూచుర్మహాత్మానం వాక్యం కాలే జనాధిప. ౫. దానవై
ర్యుధి భగ్నాః స్మ తథైశ్వర్యాచ్చ భ్రంశితాః, తదస్మాన్నో భయాత్తీవ్రాత్త్రాహి
త్వం మునిపుంగవ. ౬. ఇత్యుక్తస్స తదా దేవైరగస్త్యః కుపితోఽభవత్, ప్ర
జజ్వాల చ తేజస్వీ కాలాగ్నిరివ సంక్షయే. ౭. తేన దీప్తాంశుజాలేన నిర్దగ్ధా దానవా
స్తదా, అంతరిక్షం మహారాజ నిపేతుస్తే సహస్రశః. ౮. దహ్యమానాహి
దైత్యాస్తే తదాగస్త్యస్య తేజసా, ఉభౌ లోకౌ పరిత్యజ్య యయుః కాష్ఠాం తు
దక్షిణామ్. ౯. బలిస్తు యజతే యజ్ఞమశ్వమేధం మహీం గతః, యేఽన్యేఽధస్తాన్మహీ
స్థాశ్చ తేన దగ్ధా మహాసురాః. ౧౦. తతో లోకాః పునః ప్రాప్తాస్సురైశ్శాంత
భయైర్నృప, అథైనమబ్రువన్ దేవా భూమిష్ఠానసురాన్ జహి. ౧౧. ఇత్యుక్తం
ప్రాహ వై దేవాన్నశక్తోఽస్మి మహీగతాన్, దగ్ధుం తపో హి క్షీయేన్మే న ధక్ష్యా
మీతి పార్థివ. ౧౨. ఏవం దగ్ధా భగవతా దానవాః స్వేన తేజసా, అగస్త్యేన తదా
రాజన్ తపసా భావితాత్మనా. ౧౩. ఈదృశశ్చాప్యగస్త్యో హి కథితస్తే మయాఽ
నఘ, బ్రవీమ్యహం బ్రూహి వా త్వమగస్త్యాత్ క్షత్రియం వరమ్. ౧౪.

భీష్మఉవాచ:-ఇత్యుక్తస్తు తదా తూష్ణీమభూద్వాయుస్తతోఽబ్రవీత్. శృణు రాజన్ వసిష్ఠస్య ముఖ్యం కర్మ యశస్వినః. ౧౫. ఆదిత్యాస్సత్రమాసంత సరో వైఖానసం ప్రతి, వసిష్ఠం మనసాగత్వా జ్ఞాత్వా తత్తస్య గౌరవమ్. ౧౬. యజమానాంస్తు తాన్ దృష్ట్వా సర్వాన్ దీక్షానుకర్శితాన్, హంతుమైచ్ఛంత శైలాభాః బలినో నామ దానవాః. ౧౭. అదూరాత్తు తతస్తేషాం బ్రహ్మదత్తవరం సరః, హతాహతా వై తత్రైతే జీవంత్యాప్లుత్య దానవాః. ౧౮. తే ప్రగృహ్య మహాఘోరాన్ పర్వతాన్ పరిఘాన్ ద్రుమాన్, వ్యక్షోభయంత సలిలముత్థితం శతయోజనమ్. ౧౯. అభ్యద్రవంత దేవాంస్తే సహస్రాణి దశైవ హి, తతస్తైరర్దితా దేవాః శరణం వాసవం యయుః. ౨౦. స చ తైర్వ్యథితశ్శక్రో వసిష్ఠం శరణం యయౌ, తతోఽభయం దదౌ తేభ్యో వసిష్ఠో భగవానృషిః. ౨౧. తదా తాన్దుఃఖితాన్ జ్ఞాత్వా ఆనృశంస్యపరో మునిః, అయత్నేనాదహత్సర్వాన్ బలినః స్వేన తేజసా. ౨౨. కైలాసం ప్రస్థితాం చైవ నదీం గంగాం మహాతపాః, ఆనయత్తత్సరో దివ్యం తయా భిన్నం చ తత్సరః. ౨౩. సరోభిన్నం తయా నద్యా సరయూస్సా తతోఽభవత్, హతాశ్చ బలినో యత్ర స దేశః బలినోఽభవత్. ౨౪. ఏవం సేంద్రా వసిష్ఠేన రక్షితాస్త్రిదివౌకసః, బ్రహ్మదత్తవరాశ్చైవ హతా దైత్యా మహాత్మనా. ౨౫. ఏతత్కర్మ వసిష్ఠస్య కథితం హి మయాఽనఘ, బ్రవీమ్యహం బ్రూహి వా త్వం వసిష్ఠాత్ క్షత్రియం వరమ్. ౨౬.

అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, పంచపంచాశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

భీష్మఉవాచ: ఇత్యుక్తస్త్వర్జునస్తూష్ణీమభూద్వాయుస్తతోఽబ్రవీత్, శృణు మే హైహయశ్రేష్ఠ కర్మాత్రేస్సుమహాత్మనః. ౧. ఘోరే తమస్యయుధ్యంత సహితా దేవదానవాః, అవిధ్యత శరైస్తత్ర స్వర్భానుస్సోమభాస్కరౌ. ౨. అథ తే తమసా గ్రస్తా నిహన్యంతే స్మ దానవైః, దేవా నృపతిశార్దూల సహైవ బలిభిస్తదా. ౩. అసురైర్వధ్యమానాస్తే క్షీణప్రాణా దివౌకసః, అపశ్యంత తపస్యంతమత్రిం విప్రం తపోధనమ్. ౪. అథైనమబ్రువన్ దేవాః శాంతక్రోధం జితేంద్రియమ్, అసురైరిషుభిర్విద్ధౌ చంద్రాదిత్యావిమావుభౌ. ౫. వయం వధ్యామహే చాపి శత్రుభిస్తమసావృతే, నాధిగచ్ఛామ శాంతిం చ భయాత్త్రాయస్వ నః ప్రభో. ౬. ఋషిరువాచ:- కథం రక్ష్యామి భవతస్తేఽబ్రువంశ్చంద్రమా భవ, తిమిరఘ్నశ్చ సవితా దస్యుహంతా చ నో భవ. ౭. ఏవముక్తస్తదాఽత్రిర్వై తమోనుదభవచ్ఛశీ, అపశ్యత్సౌమ్యభావాచ్చ సోమవత్ప్రియదర్శనః. ౮. దృష్ట్వా నాతిప్రభం సోమం తథా

సూర్యం చ పార్థివ, ప్రకాశమకరోదత్రి స్తపసా స్వేన సంయుగే. ౯. జగద్వితిమిరం చాపి ప్రకాశమకరో త్తదా, వ్యజయచ్ఛత్రుసంఘాంశ్చ దేవానాం స్వేన తేజసా. ౧౦. అత్రిణా దహ్యమానాంస్తాన్ దృష్ట్వా దేవా మహాసురాః, పరాక్రమైస్తేఽపి తదా వ్యత్యఘ్నన్నత్రిరక్షితాః. ౧౧. ఉద్భాసితశ్చ సవితా దేవాస్త్రాతా హతాసురాః, అత్రిణా త్వథ సామర్థ్యం కృతముత్తమతేజసా. ౧౨. ద్విజేనాగ్నిద్వితీయేన జపతా చర్మవాససా, ఫలభక్షేణ రాజర్షే పశ్యకర్మాత్రిణా కృతమ్. ౧౩. తస్యాపి విస్తరేణోక్తం కర్మాత్రేస్సుమహాత్మనః, బ్రవీమ్యహం బ్రూహి వా త్వమత్రితః క్షత్రియం వరమ్. ౧౪. ఇత్యుక్తస్త్వర్జునస్తూష్ణీమభూద్వాయుస్తతోఽబ్రవీత్, శృణు రాజన్ మహత్కర్మ చ్యవనస్య మహాత్మనః. ౧౫. అశ్వినోః ప్రతి సంశ్రుత్య చ్యవనః పాకశాసనమ్, ప్రోవాచ సహితో దేవైః సోమపావశ్వినౌ కురు. ౧౬. ఇంద్ర ఉవాచ:-అస్మాభిర్నిందితావేతౌ భవేతాం సోమపౌ కథమ్, దేవైర్నసమ్మితావేతౌ తస్మాన్మైవం వదస్వ నః. ౧౭. అశ్విభ్యాం సహ నేచ్ఛామ సోమం పాతుం మహావ్రత, యదన్యద్వక్ష్యసే విప్ర తత్కరిష్యామ తే వచః. ౧౮. చ్యవన ఉవాచ:—పిబేతామశ్వినౌ సోమం భవద్భిస్సహితావుభౌ, ఉభావేతావపి సురౌ సూర్యపుత్రౌ సురేశ్వర. ౧౯. క్రియతాం మద్వచో దేవా యథా వై సముదాహృతమ్, ఏతద్వః కుర్వతాం శ్రేయో భవేన్నైతదకుర్వతామ్. ౨౦. ఇంద్ర ఉవాచ:—అశ్విభ్యాం సహ సోమం వై న పాస్యామి ద్విజోత్తమ, పిబంత్వన్యే యథాకామం నాహం పాతుమిహోత్సహే. ౨౧. చ్యవనఉవాచ:—న చేత్కరిష్యసి వచో మయోక్తం బలసూదన, మయా ప్రమథితస్సద్యః సోమం పాస్యతి వై మఖే. ౨౨. వాయురువాచ:—తతః కర్మ సమారబ్ధం హితాయ సహసాశ్వినోః, చ్యవనేన తతో మంత్రైరభిభూతాస్సురాభవన్. ౨౩. తత్తు కర్మ సమారబ్ధం దృష్ట్వేంద్రః క్రోధమూర్ఛితః, ఉద్యమ్య విపులం శైలం చ్యవనం సముపాద్రవత్. ౨౪. తథా వజ్రేణ భగవానమర్షాకులలోచనః, తమాపతంతం దృష్ట్వైవ చ్యవనస్తపసాన్వితః. ౨౫. అద్భిస్సిక్త్వాఽస్తంభయత్తం సవజ్రం సహపర్వతమ్, అథేంద్రస్య మహాఘోరం సోఽసృజచ్ఛత్రుమేవ హి. ౨౬. మదం నామాహుతిమయం వ్యాదితాస్యం మహామునిః, తస్య దంతసహస్రం తు బభూవ శతయోజనమ్. ౨౭. ద్వియోజనశతాస్తస్య దంష్ట్రాః పరమదారుణాః, హనుస్తస్యావిశద్భూమావేకా చాస్యావిశద్దివమ్. ౨౮. జిహ్వామూలాస్థితాస్తస్య సర్వే దేవాస్సవాసవాః, తిమేరాస్యమనుప్రాప్తా యథా మత్స్యా మహార్ణవే. ౨౯. తే

సంమంత్ర్య తతో దేవా మదస్యాస్య సమీపగాః, అబ్రువన్ సహితాశ్శక్రం
ప్రణమ్యాస్మై ద్విజాతయే. ౩౦. అశ్విభ్యాం సహ సోమం చ పిబామ విగతజ్వరాః,
తతస్స ప్రణతశ్శక్రశ్చకార చ్యవనస్య తత్. ౩౧. చ్యవనః కృతవానేతా
వశ్వినౌ సోమపాయినౌ, తతః ప్రత్యాహరత్కర్మ మదం చ వ్యభజన్మునిః. ౩౨.
అక్షేషు మృగయాయాం చ పానే స్త్రీషు చ వీర్యవాన్, ఏతైర్దోషైర్నరా
రాజన్ క్షయం యాంతి న సంశయః. ౩౩. తస్మాదేతాన్నరో నిత్యం దూరతః
పరివర్జయేత్, ఏతత్తే చ్యవనస్యాపి కర్మ రాజన్ ప్రకీర్తితమ్, బ్రవీమ్యహం బ్రూహి
వా త్వం క్షత్రియం బ్రాహ్మణాద్వరమ్. ౩౪.

అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, పట్పంచాశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

భీష్మ ఉవాచ:—తూష్ణీమాసీదర్జునస్తు పవనస్త్వబ్రవీత్పునః, శృణు మే
బ్రాహ్మణేష్వేవ ముఖ్యం కర్మ జనాధిప. ౧. మదస్యాస్యమనుప్రాప్తా యదా సేంద్రా
దివౌకసః, తదైవ చ్యవనేనేహ హృతా తేషాం వసుంధరా. ౨. ఉభౌ లోకౌ హృతౌ
మత్వా తే దేవా దుఃఖితా భృశమ్, శోకార్తాశ్చ మహాత్మానో బ్రహ్మాణం శరణం
యయుః. ౩. దేవా ఊచుః—మదాస్యవ్యతిషిక్తానామస్మాకం లోకపూజిత, చ్యవ
నేన హృతా భూమిః కపైశ్చైవ దివం ప్రభో. ౪. బ్రహ్మోవాచ.—గచ్ఛధ్వం
శరణం విప్రానాశు సేంద్రా దివౌకసః, ప్రసాద్య తానుభౌ లోకావవాప్స్యథ యథా
పురా. ౫. తే యయుశ్శరణం విప్రానూచుస్తే కాన్ జయామహే, ఇత్యుక్తాస్తే
ద్విజాన్ ప్రాహుర్జయతేహ కపానితి. ౬. భూగతాన్ హి విజేతారో వయమిత్య
బ్రువన్ ద్విజాః, తతః కర్మ సమారబ్ధం బ్రాహ్మణైః కపనాశనమ్. ౭. తచ్ఛ్రుత్వా ప్రే
షితో దూతో బ్రాహ్మణేభ్యో ధనీ కపైః, భూగతాన్ బ్రాహ్మణానాహ ధనీ కపవచో
యథా. ౮. భవద్భిస్సదృశాస్సర్వే కపాః కిమిహ వర్తతే, సర్వే వేదవిదః ప్రాజ్ఞాః
సర్వే చ క్రతుయాజినః. ౯. సర్వే సత్యవ్రతాశ్చైవ సర్వే తుల్యా మహర్షిభిః, శ్రీ
శ్చైవ రమతే తేషు ధారయంతి శ్రియం చ తే. ౧౦. వృథా దారాన్న గచ్ఛంతి
వృథామాంసం న భుంజతే, దీప్తమగ్నిం జుహ్వతే చ గురూణాం వచనే స్థితాః. ౧౧.
సర్వే చ నియతాత్మానో బాలానాం సంవిభాగినః, ఉపేత్య శనకైర్యాంతి న సేవంతి రజ
స్వలామ్. ౧౨. స్వర్గతిం చైవ గచ్ఛంతి తథైవ శుభకర్మిణః, అభుక్తవత్సు నాశ్నంతి
గర్భిణీ వృద్ధకాదిషు. ౧౩. పూర్వాహ్ణేషు న దీవ్యంతి దివా చైవ న శేరతే,
ఏతైశ్చాన్యైశ్చ బహుభిర్గుణైర్యుక్తాన్ కథం కపాన్, విజేష్యథ నివర్తధ్వం నివృత్తా
నాం శుభం హి వః. ౧౪. బ్రాహ్మణా ఊచుః—కపాన్ వయం విజేష్యామో

యే దేవాస్తే వయం స్మృతాః, తస్మాద్వధ్యాః కపాస్మాకం ధనిన్యాహి యథాగతమ్. ౧౫. ధనీ గత్వా కపానాహ న వో విప్రాః ప్రియంకరాః, గృహీత్వాస్త్రాణ్యతో విప్రాన్ కపాస్సర్వే సమాద్రవన్. ౧౬. సముద్గ్రధ్వజాన్ దృష్ట్వా కపాన్ సర్వే ద్విజాతయః, వ్యసృజన్ జ్వలితానగ్నీన్ కపానాం ప్రాణనాశనాన్. ౧౭. బ్రహ్మసృష్టా హవ్యభుజః కపాన్ హత్వా సనాతనాః, నభసీవ యథాఽభ్రాణి వ్యరాజంత నరాధిప. ౧౮. హత్వా వై దానవాన్ దేవాః సర్వే సంభూయ సంయుగే, తే నాభ్యజానన్ హి తదా బ్రాహ్మణైర్నిహతాన్ కపాన్. ౧౯. అథాగమ్య మహాతేజా నారదోఽకథయద్విభో, యథా హతా మహాభాగైస్తేజసా బ్రాహ్మణైః కపాః. ౨౦. నారదస్య వచశ్శ్రుత్వా ప్రీతాస్సర్వే దివౌకసః, ప్రశశంసుర్ద్విజాంశ్చాపి బ్రాహ్మణాంశ్చ యశస్వినః. ౨౧. తేషాం తేజస్తథా వీర్యం దేవానాం వవృధే తతః, అవాప్నువంశ్చామరత్వం త్రిషు లోకేషు పూజితమ్. ౨౨. ఇత్యుక్తవచనం వాయుమర్జునః ప్రత్యువాచ హ, ప్రతిపూజ్య మహాబాహో యత్తచ్ఛృణు నరాధిప. ౨౩. అర్జునఉవాచ:—జీవామ్యహం బ్రాహ్మణార్థం సర్వథా సతతం ప్రభో, బ్రహ్మణ్యో బ్రాహ్మణేభ్యశ్చ ప్రణమామి చ నిత్యశః. ౨౪. దత్తాత్రేయప్రసాదాచ్చ మయా ప్రాప్తమిదం బలమ్, లోకే చ పరమా కీర్తిర్ధర్మశ్చ చరితో మహాన్. ౨౫. అహో బ్రాహ్మణకర్మాణి మయా మారుత తత్త్వతః, త్వయా ప్రోక్తాని కార్త్స్న్యేన శ్రుతాని ప్రయతేన చ. ౨౬. వాయురువాచ:—బ్రాహ్మణాన్ క్షాత్రధర్మేణ పాలయస్వేంద్రియాణి చ, భృగుభ్యస్తే భయం ఘోరం తత్తు కాలాద్భవిష్యతి. ౨౭.

అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, సప్తపంచాశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

భగవన్మాహాత్మ్యకథనమ్.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:— బ్రాహ్మణానర్చసే రాజన్ సతతం సంశితవ్రతాన్, కన్ను కర్మోదయం దృష్ట్వా తానర్చసి జనాధిప. ౧. కాం వా బ్రాహ్మణపూజాయాం దృష్ట్వా వ్యుష్టిం మహావ్రత, తానర్చసి మహాబాహో సర్వమేతద్వదస్వ మే. ౨. భీష్మఉవాచ:—ఏష తే కేశవః సర్వమాఖ్యాస్యతి మహామతిః, వ్యుష్టిం బ్రాహ్మణపూజాయాం దృష్టవ్యుష్టిర్మహావ్రతః. ౩. బలం శ్రోత్రే వాఙ్మనశ్చక్షుషీ చ జ్ఞానం తథా న విశుద్ధం మమాద్య, దేహన్యాసో నాతిచిరాన్మతో మే న చాతితూర్ణం సవితా ప్రయాతి. ౪. ఉక్తా ధర్మా యే పురాణే మహాంతో రాజన్ విప్రాణాం క్షత్రియాణాం విశాం చ, తథా శూద్రాణాం ధర్మముపాసతే చ శేషం కృష్ణాదుపశిక్షస్వ పార్థ. ౫. అహం హ్యేనం వేద్మి తత్త్వేన కృష్ణం యోఽయం

హి యచ్చాస్య బలం పురాణమ్, అమేయాత్మా కేశవః కౌరవేంద్ర సోఽయం ధర్మం
రక్షతి సంశయేషు. ౬. కృష్ణః పృథ్వీ మసృజత్ ఖం దివం చ కృష్ణస్య దేహాన్మేదినీ
సంబభూవ, వరాహోఽయం భీమబలః పురాణః సపర్వతాన్ వ్యసృజద్వై
దిశశ్చ. ౭. అస్మాద్వాయుశ్చాన్తరిక్షం దివం చ దిశశ్చతస్రో విదిశశ్చతస్రః, సృష్టి
స్తథైవేయమనుప్రసూతా స నిర్మమే విశ్వమిదం పురాణః. ౮. అస్య నాభ్యాం
పుష్కరం సంప్రసూతం యత్రోత్పన్నస్స్వయమేవామితౌజాః, యేనాచ్ఛిన్నం
యత్తమః పార్థ ఘోరం యత్తత్తిష్ఠత్యర్ణవం తర్జయానమ్ ౯. కృతే యుగే
ధర్మ ఆసీత్సమగ్రస్త్రేతాకాలే జ్ఞానమనుప్రపన్నః, బలం చాసీద్ద్వాపరే పార్థ కృష్ణం
కలావధర్మః క్షితిమేవాజగామ. ౧౦. స ఏవ పూర్వం నిజఘాన దైత్యాన్ స పూర్వ
దేవశ్చ బభూవ సమ్రాట్, స భూతానాం భావనో భూతభవ్యః స విశ్వస్యాస్య జగ
తశ్చాభిగోప్తా. ౧౧. యదా ధర్మో గ్లాతి వంశే సురాణాం తదా కృష్ణో జాయతే
మానుషేషు, ధర్మే స్థిత్వా స తు వై భావితాత్మా పరాంశ్చ లోకానపరాంశ్చ పాతి.
౧౨. త్యాజ్యాంస్త్యక్త్వా చాసురాణాం వధాయ కార్యాకార్యే కారణం చైవ పార్థ,
కృతం కరిష్యత్ క్రియతే చ దేవో రాహుం సోమం విద్ధి చ శక్రమేనమ్. ౧౩. స విశ్వ
కర్మా స హి విశ్వరూపః స విశ్వభుగ్విశ్వసృగ్విశ్వజిచ్చ, స శూలభృచ్ఛోణితభృత్కరా
ళస్తం కర్మభిర్విదితం వై స్తువంతి. ౧౪. తం గంధర్వాణామప్సరసాం చ నిత్యముప
తిష్ఠంతే విబుధానాం శతాని, తం రాక్షసాశ్చ పరి సంవదంతి రాయస్పోషః స విజి
గీషురేకః. ౧౫. తమధ్వరే శంసితారస్స్తువంతి రథంతరే సామగాశ్చ స్తువంతి,
తం బ్రాహ్మణా బ్రహ్మమంత్రైః స్తువంతి తస్మై హవిరధ్వర్యవః కల్పయంతి. ౧౬.
తం ఘోషార్థే గీర్భిరింద్రాః స్తువంతి స చాపీశో భారతైకః పశూనామ్, స పౌరాణీం
బ్రహ్మగుహాం ప్రవిష్టో మహీసత్రం భారతాగ్రే దదర్శ. ౧౭. స చైవ గాముజ్జహా
రాగ్ర్యకర్మా విక్షోభ్య దైత్యానసురాంశ్చ సర్వాన్, తస్య భక్ష్యాన్ వివిధాన్ వేద
యంతి తమేవాజౌ వాహనం వేదయంతి. ౧౮. తస్యాంతరిక్షం పృథివీ దివం చ
సర్వాం వశే తిష్ఠతి శాశ్వతస్య, స కుంభరేతః ససృజే సురాణాం యత్రోత్పన్నమృషి
మాహుర్వసిష్ఠమ్. ౧౯. స మాతరిశ్వా విభురశ్వవాజీ స రశ్మివాన్ సవితా
చాదిదేవః, తేనాసురా విజితాః సర్వ ఏవ తద్విక్రాంతైర్విజితానీహ త్రీణి. ౨౦.
స దేవానాం మానుషాణాం పితౄణాం తమేవాహుర్యజ్ఞవిదాం వితానమ్, స ఏవ
కాలం విభజన్నుదేతి తస్యోత్తరం దక్షిణం చాయనే ద్వే. ౨౧. తస్యైవోర్ధ్వం
తిర్యగధశ్చరంతి గభస్తయో మేదినీం భాసయంతః, తం బ్రాహ్మణా వేదవిదో

జుషంతి తస్యాదిత్యో గాముపయుజ్య భాతి. ౨౨. సమాసి మాస్యధ్వర
కృద్విధత్తే తమధ్వరే వేదవిదః పఠంతి, స ఏవోక్తశ్చక్రమిదం త్రినాభిసప్తాశ్వ
యుక్తం వహతే వై త్రిధామా. ౨౩. మహాతేజాః సర్వగః సర్వసింహః కృష్ణో
లోకాన్ ధారయతే యథైకః, హంసం తమోఘ్నం చ తమేవ వీర కృష్ణం సదా
పార్థ కర్తారమేహి. ౨౪. స ఏకదా కక్షగతో మహాత్మా తుష్టో విభుః ఖాండవే
ధూమకేతుః, స రాక్షసానురగాంశ్చావజిత్య సర్వత్రగః సర్వమగ్నౌ జుహోతి.
౨౫. స ఏవ పార్థాయ శ్వేతమశ్వం ప్రాయచ్ఛత్స ఏవాశ్వానథ సర్వాంశ్చకార,
సబంధురస్తస్య రథస్త్రిచక్రస్త్రివృచ్ఛిరాస్త్రిశిరశ్చ త్రినాభిః ౨౬. సవిహాయో వ్యదధా
త్పంచనాభిః స నిర్మమే గాం దివమంతరిక్షమ్, సోఽరణ్యాని వ్యసృజత్పర్వతాంశ్చ
హృషీకేశోఽమితదీప్తాగ్నితేజాః. ౨౭. అలంఘయద్వై సరితో జిఘాంసన్ శక్రం
వజ్రం ప్రహరంతం నిరాస, స మహేంద్రః స్తూయతే వై మహాధ్వరే విప్రైరేకో
ఋక్సహస్రైః పురాణైః. ౨౮. దుర్వాసా వై తేన నాన్యేన శక్యో గృహే రాజన్
వాసయితుం మహౌజాః, తమేవాహురృషిమేకం పురాణం స విశ్వకృద్విదధా
త్యాత్మభావాన్. ౨౯. వేదాంశ్చ యో వేదయతేఽధిదేవో విధీంశ్చ యశ్చాశ్ర
యతే పురాణాన్, కామే వేదే లౌకికే యత్ఫలం చ విష్వక్సేనః సర్వమేతత్ప్రతీ
హి. ౩౦. జ్యోతీంషి శుక్లాని హి సర్వలోకే త్రయో లోకా లోకపాలాస్త్రయ
శ్చ, త్రయోఽగ్నయో వ్యాహృతయశ్చ తిస్రస్సర్వే దేవా దేవకీపుత్ర ఏవ. ౩౧.
సంవత్సరః స ఋతుః సోఽర్ధమాసః సోఽహోరాత్రః సకలా వై స కాష్ఠాః, మా
త్రాముహూర్తాశ్చ లవాః క్షణాశ్చ విష్వక్సేనస్సర్వమేతత్ప్రతీహి. ౩౨. చంద్రా
దిత్యౌ గ్రహనక్షత్రతారాః సర్వాణి పర్వాణ్యథ పౌర్ణమాసమ్, నక్షత్రయోగా
ఋతవశ్చ పార్థ విష్వక్సేనాత్సర్వమేతత్ప్రసూతమ్. ౩౩. రుద్రాదిత్యా వసవోఽ
థాశ్వినౌ చ సాధ్యాశ్చ విశ్వే మరుతాం గణాశ్చ, ప్రజాపతిర్దేవమాతాదితిశ్చ సర్వే
కృష్ణాదృషయశ్చైవ సప్త. ౩౪. వాయుర్భూత్వా విక్షిపతే స విశ్వమగ్నిర్భూత్వా
దహతే విశ్వరూపః, ఆపో భూత్వా మజ్జయతే చ సర్వం బ్రహ్మా భూత్వా సృజతే
సర్వసంఘాన్. ౩౫. వేద్యం చ యద్వేదయతే చ వేద్యం విధిశ్చ యశ్చాశ్రయతే
విధేయమ్, ధర్మే చ వేదే చ బలే చ సర్వం చరాచరం కేశవం త్వం ప్రతీహి. ౩౬.
జ్యోతిర్భూతః పరమోఽసౌ పురస్తాత్ప్రకాశతే యత్ప్రభయా విశ్వరూపః, అపః
సృష్ట్వా సర్వభూతాత్మయోనిః పురాఽకరోత్సర్వమేవాథ విశ్వమ్. ౩౭. ఋతూనుత్పా
తాన్ వివిధాన్యద్భుతాని మేఘాన్ విద్యుత్సర్వమైరావతం చ, సర్వం కృష్ణాత్ స్థావరం

జంగమం చ విశ్వాత్మానం విశ్వమేనం ప్రతీహి. ౩౮. విశ్వావాసం నిర్గుణం వాసుదేవం సంకర్షణం జీవభూతం వదంతి, తతః ప్రద్యుమ్నమనిరుద్ధం చతుర్థమాజ్ఞాపయత్యాత్మయోనిర్మహాత్మా. ౩౯. స పంచధా పంచజనోపపన్నం సంచోదయన్ విశ్వమిదం సిసృక్షుః, తతశ్చకారావనిమారుతౌ చ ఖం జ్యోతిరాపశ్చ తథైవ పార్థ. ౪౦. సస్థావరం జంగమం చైవమేతచ్చతుర్విధం లోకమిమం చ కృత్వా, తతో భూమిం వ్యదధాత్పంచబీజాం ద్యౌః పృథివ్యాం ధాస్యతి భూరి వారి. ౪౧. తేన విశ్వం కృతమేతద్ధి రాజన్ సజీవయత్యాత్మనైవాత్మయోనిః, తతో దేవానసురాన్దానవాంశ్చ లోకానృషీంశ్చాపి పితౄన్ ప్రజాశ్చ. ౪౨. సమాసేన విధివత్ప్రాణిలోకాన్ సర్వాన్ సదా భూతపతిస్సిసృక్షుః, శుభాశుభం స్థావరం జంగమం చ విష్వక్సేనాత్సర్వమేతత్ప్రతీహి. ౪౩. యద్వర్తతే యచ్చ భవిష్యతీహ సర్వం హ్యేతత్కేశవం త్వం ప్రతీహి. మృత్యుశ్చైవ ప్రాణినామంతకాలే సాక్షాత్కృష్ణశ్శాశ్వతో ధర్మవాహః. ౪౪. భూతం యచ్చేహ న విద్మ కించిద్విష్వక్సేనాత్సర్వమేతత్ప్రతీహి. యత్ప్రశస్తం చ లోకేషు పుణ్యం యచ్చ శుభాశుభమ్, తత్సర్వం కేశవోఽచింత్యో విపరీతమతః పరమ్. ౪౫. ఏతాదృశః కేశవోఽతశ్చ భూయో నారాయణః పరమశ్చావ్యయశ్చ, మధ్యాద్యంతస్య జగతస్తస్థుషశ్చ నదానం వై ప్రభవశ్చావ్యయశ్చ. ౪౬.

అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, అష్టపంచాశదధికశతతమోఽధ్యాయః.

దుర్వాసోభిక్షోపాఖ్యానమ్.

యుధిష్ఠిర ఉవాచ:—బ్రూహి బ్రాహ్మణపూజాయాం వ్యుష్టిం త్వం మధుసూదన, వేత్తా త్వమథ చార్థస్య వేద త్వాం హి పితామహః. ౧. వాసుదేవ ఉవాచ:—శృణుష్వావహితో రాజన్ ద్విజానాం భరతర్షభ, యథా తత్త్వేన వదతో గుణాన్వై కురుసత్తమ. ౨. ద్వారవత్యాం సమాసీనం పురా మాం కురునందన, ప్రద్యుమ్నః పరిపప్రచ్ఛ బ్రాహ్మణైః పరికోపితః. ౩. కిం ఫలం బ్రాహ్మణేష్వస్తి పూజాయాం మధుసూదన, ఈశ్వరత్వం కుతస్తేషామిహైవ చ పరత్ర చ. ౪. సదా ద్విజాతీన్ సంపూజ్య కింఫలం తత్ర మానద, ఏతద్బ్రూహి స్ఫుటం సర్వం సుమహాన్ సంశయోఽత్ర మే. ౫. ఇత్యుక్తే వచనే తస్మిన్ ప్రద్యుమ్నేన తదా త్వహమ్, ప్రత్యబ్రువం మహారాజ యత్తచ్ఛృణు సమాహితః. ౬. వ్యుష్టిం బ్రాహ్మణపూజాయాం రౌక్మిణేయ నిబోధ మే, త్రివర్గే చాపవర్గే చ యశశ్శ్రీరోగశాంతిషు.

దేవతాపితృపూజాసు సంతోష్యాశ్చైవ నో ద్విజాః, ఏతే హి సోమరాజాన

ఈశ్వరాస్సుఖదుఃఖయోః. ౮. అస్మిన్ లోకే రౌక్మిణేయ తథాఽముష్మింశ్చ పుత్రక,
బ్రాహ్మణప్రభవం సౌమ్యం న మేఽత్రాస్తి విచారణా. ౯. బ్రాహ్మణాః ప్రతిపూజాయా
మాయుః కీర్తిర్యశో బలమ్, లోకా లోకేశ్వరాశ్చైవ సర్వే బ్రాహ్మణపూజకాః. ౧౦.
తత్కథం వై నాద్రియేయమీశ్వరోఽస్మీతి పుత్రక, మా తే మన్యుర్మహాబాహో
భవత్వత్ర ద్విజాన్ ప్రతి. ౧౧. బ్రాహ్మణా హి మహద్భూతమస్మిన్ లోకే
పరత్ర చ, భస్మకుర్యుర్జగదిదం క్రుద్ధాః ప్రత్యక్షదర్శినః. ౧౨. అన్యానపి సృజే
యుశ్చ లోకాన్ లోకేశ్వరాంస్తథా, కథం తేషు న వర్తేరన్ సమ్యగ్జ్ఞానాస్సు
తేజసః. ౧౩. అవసన్మే గృహే తాత బ్రాహ్మణో హరిపింగళః, చీరవాసా బిల్వ
దండో దీర్ఘశ్మశ్రుః కృశో మహాన్. ౧౪. దీర్ఘేభ్యశ్చ మనుష్యేభ్యః ప్రమాణాద
ధికో భువి, సర్వాన్ సంచరతే లోకాన్ యే దివ్యా యే చ మానుషాః. ౧౫.
ఇమాం గాథాం గాయమానశ్చత్వరేషు సభాసు చ, దుర్వాససం వాసయేత్కో
బ్రాహ్మణం సత్కృతం గృహే. ౧౬. రోషణస్సర్వభూతానాం సూక్ష్మేఽప్యపకృతే
కృతే, పరిభాషాం చ మే శ్రుత్వా కో ను దద్యాత్ప్రతిశ్రయమ్. ౧౭. యో మాం
కశ్చిద్వాసయీత న స మాం కోపయేదితి, యస్మాన్నాద్రియతే కశ్చిత్తతోఽహం సమ
వాసయమ్. ౧౮. స స్మ భుంక్తే సహస్రాణాం బహూనామన్నమేకదా, ఏకదా స్మా
ల్పకం భుంక్తే న చైవైతి పునర్గృహాన్. ౧౯. అకస్మాచ్చ ప్రహసతి తథా కస్మాత్ప్ర
రోదితి, న చాస్య వయసా తుల్యః పృథివ్యామభవత్తదా. ౨౦. అథ స్వావ
సథం గత్వా స శయ్యాస్తరణాని చ, కన్యాశ్చాలంకృతా దగ్ధ్వా తతో వ్యపగతః
పునః. ౨౧. అథ మామబ్రవీద్భూయః స మునిస్సంశితవ్రతః, కృష్ణ పాయసమిచ్ఛామి
భోక్తుమిత్యేవ సత్వరః. ౨౨. తదైవ తు మయా తస్య చిత్తజ్ఞేన గృహే జనః,
సర్వాణ్యన్నాని పానాని భక్ష్యాశ్చోచ్చావచాస్తథా. ౨౩. భవంతు సత్కృతా
నీహ పూర్వమేవ ప్రచోదితః, తతోఽహం జ్వలమానం వై పాయసం ప్రత్యవేద
యమ్. ౨౪. తం భుక్త్వైవ తు స క్షిప్రం తతో వచనమబ్రవీత్, క్షిప్రమం
గాని లింపస్వ పాయసేనేతి స స్మ హ. ౨౫. అవిమృశ్యైవ చ తతః కృతవానస్మి
తత్తథా, తేనోచ్ఛిష్టేన గాత్రాణి శిరశ్చైవాభ్యమృక్షయమ్. ౨౬. స దదర్శ తదా
భ్యాశే మాతరం తే శుభాననామ్, తామపి స్మయమానస్స పాయసేనాభ్యలే
పయత్. ౨౭. మునిః పాయసదిగ్ధాంగీం రథే తూర్ణమయోజయత్, తమా
రుహ్య రథం చైవ నిర్యయౌ చ గృహాన్మమ. ౨౮. అగ్నివర్ణో జ్వలన్ ధీమాన్
స ద్విజో రథధుర్యవత్, ప్రతోదేనాతుదద్బాలాం రుక్మిణీం మమ పశ్యతః. ౨౯.

న చ మే స్తోకమప్యాసీద్దుఃఖమీర్ష్యాకృతం తదా, తథా స రాజమార్గేణ మహతా
నిర్యయౌ బహిః. ౩౦. తద్దృష్ట్వా మహదాశ్చర్యం దాశార్హా జాతమన్యవః,
తథా జల్పన్మిథః కేచిత్సమాభాష్య పరస్పరమ్. ౩౧. బ్రాహ్మణా ఏవ జాయేరన్
నాన్యో వర్ణః కథంచన, కో హ్యేనం రథమాస్థాయ జీవేదన్యః పుమానిహ. ౩౨.
ఆశీవిషవిషం తీక్ష్ణం తతస్తీక్ష్ణతరో ద్విజః, బ్రహ్మాశీవిషదగ్ధస్య నాస్తి కశ్చిచ్చికి
త్సకః. ౩౩. తస్మిన్ వ్రజతి దుర్ధర్షే ప్రాస్ఖలద్రుక్మిణీ పథి, తత్రామర్షయత శ్రీమాం
స్తతస్తూర్ణమచోదయత్. ౩౪. తతః పరమసంక్రుద్ధో రథాత్ప్రస్కంద్య స ద్విజః,
పదాతిరుత్పథేనైవ ప్రాద్రవద్దక్షిణాముఖః. ౩౫. తముత్పథేన ధావంతమన్వ
ధావం ద్విజోత్తమమ్, తథైవ పయసా దిగ్ధః ప్రసీద భగవన్నితి. ౩౬. తతో
విలోక్య తేజస్వీ బ్రాహ్మణో మామువాచ హ, జితః క్రోధస్త్వయా కృష్ణ ప్రకృ
త్యైవ మహాభుజ. ౩౭. న తేఽపరాధమిహ వై దృష్టవానస్మి సువ్రత, ప్రీతోఽస్మి
తవ గోవింద వృణు కామాన్ యథేప్సితాన్. ౩౮. ప్రసన్నస్య చ మే తాత పశ్య వ్యు
ష్టిం యథావిధి, యావద్దేవమనుష్యాణామన్నే భావో భవిష్యతి. ౩౯. యథైవాన్నే
తథా తేషాం త్వయి భావో భవిష్యతి, యావచ్చ పుణ్యా లోకేషు త్వయి కీర్తి
ర్భవిష్యతి. ౪౦. త్రిషు లోకేషు తావచ్చ వైశిష్ట్యం ప్రతిపత్స్యసే, సుప్రియః సర్వ
లోకస్య భవిష్యసి జనార్దన. ౪౧. యత్తే భిన్నం చ దగ్ధం చ యచ్చ కించిద్వినా
శితమ్, సర్వం తథైవ ద్రష్టాసి విశిష్టం వా జనార్దన. ౪౨. యావదేతత్ప్రలిప్తం
తే గాత్రేషు మధుసూదన, అతో మృత్యుభయం నాస్తి యావదిచ్ఛసి చాచ్యుత.
౪౩. న తు పాదతలే లిప్తే కస్మాత్తే పుత్రకాద్య వై, నైతన్మే ప్రియమిత్యేవ స మాం
ప్రీతోఽభవత్తదా. ౪౪. ఇత్యుక్తోఽహం శరీరం స్వం దదర్శ శ్రీసమాయుతమ్,
రుక్మిణీం చాబ్రవీత్ప్రీతః సర్వస్త్రీణాం వరం యశః. ౪౫. కీర్తిం చానుత్తమాం
లోకే సమవాప్స్యసి శోభనే, న త్వాం జరా వా రోగాశ్చ వైవర్ణ్యం చాపి
భామిని. ౪౬. ద్రక్ష్యసే పుణ్యగంధా చ కృష్ణమారాధయిష్యసి, షోడశానాం సహ
స్రాణాం వధూనాం కేశవస్య హ. ౪౭. వరిష్ఠా చ సలోక్యా చ కేశవస్య భవి
ష్యసి, తవ మాతరమిత్యుక్త్వా తతో మాం పునరబ్రవీత్. ౪౮. ప్రస్థితస్సు మహా
తేజా దుర్వాసాగ్నిరివ జ్వలన్, ఏష వై తే బుద్ధిరస్తు బ్రాహ్మణాన్ ప్రతి కేశవ.
౪౯. ఇత్యుక్త్వా స తదా విప్రస్తత్రైవాంతరధీయత, తస్మిన్నంతర్హితే చాహ
ముపాంశువ్రతమాచరమ్. ౫౦. యత్కించిద్బ్రాహ్మణో బ్రూయాత్సర్వం కుర్యా
మితి ప్రభో, ఏతద్వ్రతమహం కృత్వా మాత్రా తే సహ పుత్రక. ౫౧. తతః పరమ

హృష్టాత్మా ప్రావిశం గృహమేవ చ, ప్రవిష్టే స్వగృహే సర్వమథ పశ్యామి తం
నవమ్. ౫౨. యద్భిన్నం యచ్చ వై దగ్ధం తేన విప్రేణ పుత్రక, తతోఽహం విస్మ
యం ప్రాప్తః సర్వం దృష్ట్వానవం దృఢమ్ ౫౩. అపూజయం చ మనసా రౌక్మిణేయ
సదా ద్విజాన్, ఇత్యహం రౌక్మిణేయస్య పృచ్ఛతో భరతర్షభ. ౫౪. మా
హాత్మ్యం ద్విజముఖ్యస్య సర్వమాఖ్యాతవాంస్తదా, తథా త్వమపి కౌంతేయ
బ్రాహ్మణాన్ సతతం ప్రభో. ౫౫. పూజయస్వ మహాభాగాన్ ధనైర్గోభిశ్చ
నిత్యదా, ఏవం వ్యుష్టిమహం ప్రాప్తో బ్రాహ్మణానాం ప్రసాదజామ్, యచ్చ
మామాహ భీష్మస్తు తత్సత్యం భరతర్షభ. ౫౬.

అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, ఏకోనషష్ట్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ఈశ్వరప్రశంసా.

యుధిష్ఠిర ఉవాచ:—దుర్వాససః ప్రసాదాత్తే యత్తదా మధుసూదన,
అవాప్తమిహ విజ్ఞానం తన్మే వ్యాఖ్యాతుమర్హసి. ౧. మహాభాగ్యం చ యత్తస్య
నామాని చ మహాత్మనః, తత్త్వతో జ్ఞాతుమిచ్ఛామి సర్వం మతిమతాం వర. ౨.
వాసుదేవ ఉవాచ:—హంత తే కీర్తయిష్యామి నమస్కృత్వా కపర్దినే, యద
వాప్తం మయా రాజన్ శ్రేయో యచ్చార్జితం యశః. ౩. ప్రయతః ప్రాతరుత్థాయ
యదధీయే విశాంపతే, ప్రాంజలిశ్శతరుద్రీయం తన్మే నిగదతః శృణు. ౪. ప్రజాపతి
స్తత్సృజే తపసోఽంతే మహాతపాః, శంకరస్త్వసృజత్తాత ప్రజాః స్థావరజంగమాః.
౫. నాస్తి కించిత్పరం భూతం మహాదేవాద్విశాంపతే, ఇహ త్రిష్వపి లోకేషు
భూతానాం ప్రభవో హి సః. ౬. న చైవోత్సహతే స్థాతుం కశ్చిదగ్రే మహాత్మనః,
న హి భూతం సమం తేన త్రిషు లోకేషు విద్యతే. ౭. గంధేనాపి హి సంగ్రామే
తస్య క్రుద్ధస్య శత్రవః, విసంజ్ఞా హతభూయిష్ఠా వేపంతే చ పతంతి చ ౮. ఘోరం
చ నినదం తస్య పర్జన్యనినదోపమమ్, శ్రుత్వా విశీర్యేద్ధృదయం దేవానామపి
సంయుగే. ౯. యాంశ్చ ఘోరేణ రూపేణ పశ్యేత్క్రుద్ధః పినాకధృత్, న సురా
నాసురా లోకే న గంధర్వా న పన్నగాః. ౧౦. కుపితే సుఖమేధంతే తస్మిన్నపి గుహా
గతాః, ప్రజాపతేస్తు దక్షస్య యజతో వితతే క్రతౌ. ౧౧. వివ్యాధ కుపితో
యజ్ఞం నిర్భయస్తు భవస్తదా, ధనుషా బాణముత్సృజ్య సఘోషం విననాద చ.
౧౨. తేన శర్మ కుతః శాంతిం విషాదం లేభిరే సురాః, విద్ధే చ సహసా యజ్ఞే కుపితే
చ మహేశ్వరే. ౧౩. తేన జ్యాతలఘోషేణ సర్వే లోకాః సమాకులాః, బభూవురవశాః
పార్థ విషేదుశ్చ సురాసురాః. ౧౪. ఆపశ్చుక్షుభిరే చైవ చకంపే చ వసుంధరా,

స్యద్రవన్ గిరయశ్చాపి ద్యౌః పఫాల చ సర్వశః. ౧౫. అంధేన తమసా లోకాః
ప్రావృతా న చకాశిరే, ప్రణష్టా జ్యోతిషాం భాశ్చ సహ సూర్యేణ భారత. ౧౬.
భృశం భీతా స్తతః శాంతిం చక్రుః స్వస్త్యయనాని చ, ఋషయః సర్వభూతానా
మాత్మనశ్చ హితైషిణః. ౧౭. తతః సోఽభ్యద్రవద్దేవాన్ రుద్రో రౌద్రపరాక్రమః,
భగస్య నయనే క్రుద్ధః ప్రహారేణ వ్యశాతయత్. ౧౮. పూషణం చాభిదుద్రావ
పాదేన చ రుషాన్వితః, పురోడాశం భక్షయతో దశనాంశ్చ వ్యశాతయత్. ౧౯.
తతః ప్రణేముర్దేవా స్తే వేపమానాస్తు శంకరమ్, పునశ్చ సందధే రుద్రో దీప్తం
సునిశితం శరమ్ ౨౦. రుద్రస్య విక్రమం దృష్ట్వా భీతా దేవాః సహర్షిభిః, తతః
ప్రసాదయామాసుః సర్వే తే విబుధోత్తమాః. ౨౧. జేపుశ్చ శతరుద్రీయం
దేవాః కృత్వాంజలిం తదా, సంస్తూయమానస్త్రిదశైః ప్రససాద మహేశ్వరః.
౨౨. రుద్రస్య భాగం యజ్ఞే చ విశిష్టం తే త్వకల్పయన్, భయేన త్రిదశా
రాజన్ శరణం చ ప్రపేదిరే. ౨౩. తేన చైవహి దుష్టేన స యజ్ఞస్సంధితోఽ
భవత్, యద్యచ్చాపహృతం తత్ర తత్తథైవ సజీవయత్. ౨౪. అసురాణాం
పురాణ్యాసంస్త్రీణి వీర్యవతాం దివి, ఆయసం రాజతం చైవ సౌవర్ణ మపి చాపరమ్.
౨౫. నాశకత్తాని మఘవా భేత్తుం సర్వాయుధైరపి, అథ సర్వే మహారుద్రం జగ్ము
శ్శరణమర్దితాః. ౨౬. తత ఊచుర్మహాత్మానో దేవాస్సర్వే సమాగతాః, రుద్ర
రౌద్రా భవిష్యంతి పశవః సర్వకర్మసు. ౨౭. జహి దైత్యాన్ సహ పురైర్లోకాం
స్త్రాయస్వ మానద, స తథోక్తస్తథేత్యుక్త్వా కృత్వా విష్ణుం శరోత్తమమ్. ౨౮.
శల్యమగ్నిం తథా కృత్వా పుంఖం వైవస్వతం యమమ్, వేదాన్ కృత్వా ధనుః
సర్వాన్ జ్యాం చ సావిత్రీముత్తమామ్. ౨౯. బ్రహ్మాణం సారథిం కృత్వా విని
యుజ్య చ సర్వశః, త్రిపర్వణా త్రిశల్యేన కాలే తాని బిభేద సః. ౩౦. శరేణా
దిత్యవర్ణేన కాలాగ్నిసమతేజసా, తే సురాస్సపురాస్తత్ర దగ్ధా రుద్రేణ భారత.
౩౧. తం చైవాంకగతం దృష్ట్వా బాలం పంచశిఖం పునః, ఉమా జిజ్ఞాసమానా
వై కోఽయమిత్యబ్రవీత్తదా. ౩౨. అసూయతశ్చ శక్రస్య వజ్రేణ ప్రహరిష్యతః,
సవజ్రం స్తంభయామాస తం బాహుం పరిఘోపమమ్. ౩౩. న సంబుబుధిరే
చైవ దేవా స్తం భువనేశ్వరమ్, సప్రజాపతయః సర్వే తస్మిన్ సుమహతీశ్వరే. ౩౪.
తతో ధ్యాత్వా తు భగవాన్ బ్రహ్మా తమమితౌజసమ్, అయం శ్రేష్ఠ ఇతి జ్ఞాత్వా
వవందే తముమాపతిమ్. ౩౫. తతః ప్రసాదయామాసురుమాం రుద్రం చ తే
సురాః, బభూవ సతదా బాహుర్బలహంతుర్యథా పురా. ౩౬. స చాపి బ్రాహ్మణో

భూత్వా దుర్వాసా నామ వీర్యవాన్, ద్వారవత్యాం మమ పురే చిరం కాలము
పావసత్. ౩౭. విప్రకారాన్ ప్రయుంక్తే స్మ సుబహూన్మమ వేశ్మని, తానుదార
తయా చాహం చక్షమే చాతిదుస్సహాన్. ౩౮. స వై రుద్రః స చ శివః సోఽగ్నిః సర్వః
స సర్వజిత్, స వై చేంద్రశ్చ వాయుశ్చ సోఽశ్వినౌ స చ విద్యుతః. ౩౯. స చంద్రమా
స్స చేశానః స సూర్యో వరుణశ్చ సః, స కాలస్సోఽన్తకో మృత్యుః స యమో రాత్ర్య
హాని చ. ౪౦. మాసార్ధమాసఋతవః సంధ్యే సంవత్సరశ్చ సః, స ధాతా
స విధాతా చ విశ్వకర్మా స సర్వవిత్. ౪౧. నక్షత్రాణి గ్రహాశ్చైవ దిశోఽథ విది
శస్తథా, విశ్వమూర్తిరమేయాత్మా భగవా నమరద్యుతిః. ౪౨. ఏకధా చ ద్విధా
చైవ బహుధా చ స ఏవ హి, తథా సహస్రధా చైవ తథా శతసహస్రశః. ౪౩.
ఈదృశః స మహాదేవో భూయః స భగవానజః, న హి శక్యా గుణా వక్తుమపి
వర్షశతైరపి. ౪౪.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి షష్ట్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

వాసుదేవ ఉవాచ:— యుధిష్ఠిర మహాబాహో మహాభాగ్యం మహా
త్మనః, రుద్రాయ బహురూపాయ బహునామ్నే నిబోధ మే. ౧. వదత్యగ్నిం మహా
దేవం తథా స్థాణుం మహేశ్వరమ్, ఏకాక్షం త్ర్యంబకం చైవ విశ్వరూపం శివం
తథా. ౨. ద్వే తనూ తస్య దేవస్య వేదజ్ఞా బ్రాహ్మణా విదుః, ఘోరామన్యాం
శివామన్యాం తే తనూ బహుధా పునః. ౩. ఉగ్రా ఘోరా తనుర్యాస్య సోఽగ్ని
ర్విద్యుత్స భాస్కరః, శివా సౌమ్యా చ యా త్వస్య ధర్మస్త్వాపోఽథ చంద్రమాః.
౪. ఆత్మనోఽర్ధం తు తస్యాగ్నిః సోమోఽర్ధం పునరుచ్యతే, బ్రహ్మచర్యం చరత్యేకా
శివా చాస్య తనుస్తథా. ౫. యాస్య ఘోరతమా మూర్తిర్జగత్సంహరతే తదా,
ఈశ్వరత్వాన్మహత్త్వాచ్చ మహేశ్వర ఇతి స్మృతః. ౬. యన్నిర్దహతి యత్తీక్ష్ణో
యదుగ్రో యత్ప్రతాపవాన్, మాంసశోణితమజ్జాదో యత్తతో రుద్ర ఉచ్యతే. ౭.
దేవానాం సుమహాన్ యచ్చ యచ్చాస్య విషయో మహాన్, యచ్చ విశ్వం మహ
త్పాతి మహాదేవస్తతః స్మృతః. ౮. ధూమ్రరూపం చ యత్తస్య ధూర్జటీత్యత
ఉచ్యతే, స భేదయతి యన్నిత్యం సర్వాన్వై సర్వకర్మభిః. ౯. మనుష్యాన్
శివమన్విచ్ఛంస్తస్మాదేవ శివః స్మృతః, దహత్యూర్ధ్వం స్థితో యచ్చ ప్రాణాన్నృ
ణాం స్థిరశ్చ యత్. ౧౦. స్థిరలింగశ్చ యన్నిత్యం తస్మాత్ స్థాణురితి స్మృతః,
యదస్య బహుధా రూపం భూతం భవ్యం భవత్తదా. ౧౧. స్థావరం జంగమం
చైవ బహురూపస్తతః స్మృతః, విశ్వే దేవాశ్చ యత్తస్మిన్ విశ్వరూపస్తతః

స్మృతః. ౧౨. సహస్రాక్షోఽయుతాక్షో వా సర్వతోఽక్షిమయోఽపి చ, చక్షుషః ప్రభవ స్తేజో నాస్త్యంతో యస్య చక్షుషామ్. ౧౩. సర్వథా యత్పశూన్ పాతి తైశ్చ యద్రమతే సహ, తేషా మధిపతి ర్యచ్చ తస్మాత్పశుపతిస్స్మృతః. ౧౪. నిత్యం చ బ్రహ్మచర్యేణ లింగమస్య యదా స్థితమ్, మహయంత్యస్య లోకాశ్చ ప్రియం హ్యేత న్మహాత్మనః. ౧౫. విగ్రహం పూజయేద్యో వై లింగం వాపి మహాత్మనః, లింగం పూజయితా నిత్యం మహతీం శ్రియమశ్నుతే. ౧౬. ఋషయశ్చాపి దేవాశ్చ గంధర్వాప్సరస స్తథా, లింగమేవార్చయంతి స్మ యత్తదూర్ధ్వం సమాస్థితమ్. ౧౭. పూజ్యమానే తతస్తస్మిన్ మోదతే స మహేశ్వరః, సుఖం దదాతి ప్రీతాత్మా భక్తానాం భక్తవత్సలః. ౧౮. ఏష ఏవ శ్మశానేషు దేవో వసతి నిర్దహన్, యజంతే యే జనా స్తత్ర వీరస్థాననిషేవిణః. ౧౯. విషమస్థశ్శరీరేషు స మృత్యుః ప్రాణినామిహ, సచ వాయుశ్శరీరేషు ప్రాణపాలశ్శరీరిణామ్. ౨౦. తస్య రూపాణి ఘోరాణి దీప్తాని చ బహూని చ, లోకే యాన్యస్య పూజ్యంతే విప్రా స్తాని విదుర్బుధాః. ౨౧. నామధేయాని దేవేషు బహూన్యస్య యథార్థవత్, నిరుచ్యంతే బహుత్వాచ్చ కర్మభిశ్చరితై స్తథా. ౨౨. వేదేచాస్య విదుర్విప్రాః శతరుద్రీయముత్తమమ్, వ్యాసేనోక్తం చ యచ్చాపి అవస్థానే మహాత్మనః. ౨౩. ప్రదాతా స వలోకానాం విశ్వం వాప్యుచ్యతే మహత్, జ్యేష్ఠభూతం వదంత్యేనం బ్రాహ్మణా ఋషయో పరే. ౨౪. ప్రథమో హ్యేష దేవానాం ముఖాదగ్నిమజీజనత్, గ్రహైర్బహువిధైః ప్రాణాన్ సంరుద్ధానుత్సృజత్యపి. ౨౫. విమోచయతి చ పుణ్యాత్మా శరణ్య శ్శరణాగతాన్, ఆయు రారోగ్యమైశ్వర్యం విత్తం కామాంశ్చ పుష్కలాన్. ౨౬. స దదాతి మనుష్యేభ్యః స్సఏవాక్షిపతే పునః, శక్రాదిషు చ దేవేషు తస్యైశ్వర్యమిహోచ్యతే. ౨౭. సఏవ వ్యాపృతో నిత్యం త్రైలోక్యస్య శుభాశుభే, ఐశ్వర్యాచ్చైవ కామానామీశ్వరః పునరుచ్యతే ౨౮. మహేశ్వరశ్చ లోకానాం మహతామీశ్వరశ్చ సః, బహుభిర్వివిధై రూపై ర్విశ్వం వ్యాప్తమిదం జగత్, తస్య దేవస్య యద్వక్త్రం సముద్రే బడబాముఖమ్. ౨౯.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతరత ఆనుశాసనికపర్వణి, ఏకషష్ట్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

ధర్మకథనమ్.

వైశంపాయనఉవాచ:—ఇత్యుక్తవతి వాక్యం తు కృష్ణే దేవకినందనే, భీష్మం శాంతనవం భూయః పర్యపృచ్ఛద్యుధిష్ఠిరః, ౧. నిర్ణయో వా మహాబుద్ధే

సర్వధర్మవిదాంవర, ప్రత్యక్షమాగమో వేతి కిం తయోః కారణం భవేత్. ౨. భీష్మఉవాచ:—నాస్త్యత్ర సంశయః కశ్చిదితి మే వర్తతే మతిః, శృణు వక్ష్యామి తే ప్రాజ్ఞ సమ్యక్త్వ మనుపృచ్ఛసి. ౩. సంశయస్సుగమస్తత్ర నిర్ణయస్తత్ర దుర్గమః, దృష్టం శ్రుతమచింత్యం హి యత్ర సంశయదర్శనమ్. ౪. ప్రత్యక్షం కారణం దృష్ట్వా హైతుకాః ప్రాజ్ఞమానినః, నాస్తీత్యేవం వ్యవస్యంతి సత్యం సంశయమేవ చ. ౫. తదయుక్తం వ్యవస్యంతి బాలాః పండితమానినః, అథ చేన్మన్యసే చైకం కారణం కింభవేదితి. ౬. శక్యం దీర్ఘేణ కాలేన యుక్తేనాతంద్రితేన చ, ప్రాణయాత్రామనేకం చ జల్పమానేన భారత. ౭. తత్పరేణైవ నాన్యేన శక్యం హ్యేతస్య దర్శనమ్, హేతూనామంతమాసాద్య విపులం జ్ఞానముత్తమమ్. ౮. జ్యోతిస్సర్వస్య లోకస్య విపులం ప్రతిపద్యతే, న త్వేవ గమనం రాజన్ హేతూనాం గమనం తథా, అగ్రాహ్యమనిబద్ధం చ వాచా సంపరివర్జయేత్. ౯. యుధిష్ఠిర ఉవాచ:— ప్రత్యక్షం లోకతస్సిద్ధిర్లోకశ్చాగమపూర్వకః, శిష్టాచారో బహువిధస్తన్మే బ్రూహి పితామహ. ౧౦. భీష్మఉవాచ:— ధర్మస్య హ్రియమాణస్య బలవద్భిర్దురాత్మభిః, సంస్థా చ త్నైరపి కృతా కాలేన పరిభిద్యతే. ౧౧. అధర్మో ధర్మరూపేణ తృణైః కూప ఇవావృతః, తతస్తైర్భిద్యతే వృత్తం శృణు చైవ యుధిష్ఠిర. ౧౨. అవృత్త్యా యేనుభిందంతి శ్రుతిత్యాగపరాయణాః, ధర్మవిద్వేషిణో మందా ఇత్యుక్తస్తేషు సంశయః. ౧౩. అతృప్యంతస్తు సాధూనాం య ఏవాగమబుద్ధయః, పరమిత్యేవ సంతుష్టాస్తానుపాస్వ చ పృచ్ఛ చ. ౧౪. కామార్థౌ పృష్ఠతః కృత్వా లోభమోహానుసారిణౌ, ధర్మ ఇత్యేవ సంబుద్ధస్తానుపాస్వ చ పృచ్ఛ చ. ౧౫. న తేషాం భిద్యతే వృత్తం యజ్ఞస్వాధ్యాయకర్మ చ, ఆచారః కారణం చైవ ధర్మశ్చైకస్త్రయం పునః. ౧౬. యుధిష్ఠిర ఉవాచ:—పునరేవ హి మే బుద్ధిః సంశయే పరిముహ్యతే, అపారే మార్గమాణస్య పరం తీర మపశ్యతః. ౧౭. వేదః ప్రత్యక్షమాచారః ప్రమాణం తు త్రయం యది, పృథక్త్వం లభ్యతే చైషాం ధర్మశ్చైకస్త్రయం కథమ్. ౧౮. భీష్మఉవాచ: ధర్మస్య హ్రియమాణస్య బలవద్భిర్దురాత్మభిః, యద్యేవం మన్యసే రాజం స్త్రిధా ధర్మవిచారణా. ౧౯. ఏక ఏవేతి జానీహి త్రిధా ధర్మస్య దర్శనమ్, పృథక్త్వేన చ మే బుద్ధిస్త్రయాణామపి వై తథా. ౨౦. ఉక్తో మార్గస్త్రయాణాం తు తత్తథైవ సమాచర, జిజ్ఞాసా న తు కర్తవ్యా ధర్మస్య పరితర్కణాత్. ౨౧. సదైవ భరతశ్రేష్ఠ మా తేఽభూదత్ర సంశయః, అంధో జడ ఇవాశంకీ యద్బ్రవీమి తదాచర

౨౨. అహింసా సత్యమక్రోధో దాన మేతచ్చతుష్టయమ్, అజాతశత్రో సేవస్వ ధర్మ ఏష సనాతనః. ౨౩. బ్రాహ్మణేషు చ వృత్తిర్యా పితృపైతామహోచితా, తామన్వేహి మహాబాహో ధర్మస్యైతే హి దైశికాః. ౨౪. ప్రమాణమప్రమాణం వై యః కుర్యాదబుధో జనః, న స ప్రమాణతామర్హో వివాదజననో హి సః ౨౫. బ్రాహ్మణానేవ సేవస్వ సత్కృత్య బహుమాన్య చ, ఏతేష్వేవ త్విమే లోకాః కృత్స్నా ఇతి నిబోధ తాన్. ౨౬. యుధిష్ఠిరఉవాచ:— యే చ ధర్మమసూయంత యే చైనం పర్యుపాసతే, బ్రవీతు మే భవానేతత్ క్వతే గచ్ఛంతి తాదృశాః. ౨౭. భీష్మఉవాచ:— రజసా తమసా చైవ సమవస్తీర్ణచేతసః, నరకం ప్రతిపద్యంతే ధర్మవిద్వేషిణో జనాః. ౨౮. యే తు ధర్మం మహారాజ సతతం పర్యుపాసతే, సత్యార్జవపరాస్సంతస్తే వై స్వర్గభుజో నరాః. ౨౯. ధర్మ ఏవ గతిస్తేషా మాచార్యోపాసనాద్భవేత్, దేవలోకం ప్రపద్యంతే యే ధర్మం పర్యుపాసతే. ౩౦. మనుష్యా యది వా దేవాః శరీర ముపతాప్య వై. ధర్మేణ సుఖమేధంతే లోభద్వేషవివర్జితాః. ౩౧. ప్రథమం బ్రహ్మణః పుత్రం ధర్మమాహు ర్మనీషిణః, ధర్మేణ పర్యుపాసంతే ఫలం పక్వమివాశయాః. ౩౨. యుధిష్ఠిరఉవాచ:— అసతాం కీదృశం రూపం సాధవః కించ కుర్వతే? బ్రవీతు మే భవానేతత్సంతో సంతశ్చ కీదృశాః. ౩౩. భీష్మఉవాచ:—దురాచారాశ్చ దుర్ధర్షా దుర్ముఖాశ్చాప్యసాధవః. సాధవశ్శీలసంపన్నాః శిష్టాచారస్య లక్షణమ్. ౩౪. రాజమార్గే గవాం మధ్యే ధాన్యమధ్యే చ ధర్మిణః, నోపసేవంతి రాజేంద్ర సర్గం మూత్రపురీషయోః. ౩౫. పంచానామశనం దత్వా శేషమశ్నంతి సాధవః, న జల్పంతి చ భుంజానా న నిద్రాంత్యార్ద్రపాణయః. ౩౬. చిత్రభానుమనడ్వాహం దేవం గోష్ఠం చతుష్పథమ్, బ్రాహ్మణం ధార్మికం వృద్ధం యే కుర్వంతి ప్రదక్షిణమ్.౩౭ వృద్ధానాం భారతప్తానాం స్త్రీణాం చక్రధరస్య చ, బ్రాహ్మణానాం గవాం రాజ్ఞాం పంథానం దదతే చ యే. ౩౮. అతిథీనాం చ సర్వేషాం ప్రేష్యాణాం స్వజనస్య చ, తథా శరణకామానాం గోప్తా స్యాత్స్వాగతప్రదః. ౩౯. సాయం ప్రాతర్మనుష్యాణామశనం దేవనిర్మితమ్, నాంతరా భోజనం దృష్టముపవాసవిధిర్హి సః. ౪౦. హోమకాలే యథా వహ్నిః కాలమేవ ప్రతీక్షతే, ఋతుకాలే తథా నారీ ఋతుమేవ ప్రతీక్షతే. ౪౧. నాన్యదా గచ్ఛతే యస్తు బ్రహ్మచర్యం తు తత్ స్మృతమ్, అమృతం బ్రాహ్మణా గావ ఇత్యేతత్త్రయమేకతః. ౪౨. తస్మాద్గోబ్రాహ్మణం నిత్యమర్చయేత యథావిధి, యజుషా సంస్కృతం మాంసముపభుంజన్న దుష్యతి. ౪౩. పృష్ఠ

మాంసం వృథామాంసం పుత్రమాంసం చ తత్సమమ్, స్వదేశే పరదేశే వాప్యతిథిం నోపవాసయేత్. ౪౪. కర్మ వై సఫలం కృత్వా గురూణాం ప్రతిపాదయేత్, గురుభ్య ఆసనం దేయమభివాద్యాభిపూజ్య చ. ౪౫. గురూనభ్యర్చ్య వర్ధంతే ఆయుషా యశసా శ్రియా, వృద్ధాన్నాతివదేజ్జాతు న చ సంప్రేషయేదితి. ౪౬. నాసీనస్స్యాత్ స్థితేష్వేవమాయురస్య నరిష్యతే, న నగ్నామీక్షతే నారీం న నగ్నాన్ పురుషానపి. ౪౭. మైథునం సతతం గుప్తమాహారం చ సమాచరేత్, తీర్థానాం గురవస్తీర్థం శుచీనాం హృదయం శుచి. ౪౮. దర్శనానాం పరమం జ్ఞానం సంతోషః పరమం సుఖమ్, సాయం ప్రాతశ్చ వృద్ధానాం శృణుయా త్పుష్కలా గిరః. ౪౯. శ్రుతమాప్నోతి హి నరః సతతం వృద్ధసేవయా, స్వాధ్యాయే భోజనే చైవ దక్షిణం పాణిముద్ధరేత్. ౫౦. యచ్ఛేద్వాఙ్మనసీ నిత్యమింద్రియాణి తథైవ చ, సంస్కృతం పాయసం చైవ యావకం కృసరం హవిః. ౫౧. అష్టకాః పితృదైవత్యా గ్రహాణామభిపూజనమ్, శ్మశ్రుకర్మణి మంగళ్యం క్షుతానామభినందనమ్. ౫౨. వ్యాధితానాం చ సర్వేషామాయుషామభినందనమ్, న జాతు త్వమితి బ్రూయాదాపన్నోఽపి మహత్తరమ్. ౫౩. త్వంకారో వా వధో వేతి విద్వత్సు న విశిష్యతే, అవరాణాం సమానానాం శిష్యాణాం చ సమాచరేత్. ౫౪. పాపమాచక్షతే నిత్యం హృదయం పాపకర్మిణః, జ్ఞానపూర్వం వినశ్యంతి గూహమానా మహాజనే. ౫౫. జ్ఞానపూర్వం కృతం కర్మ ఛాదయంతే హ్యసాధవః, న మాం మనుష్యాః పశ్యంతి న మాం పశ్యంతి దేవతాః. ౫౬. పాపేనాభిహితః పాపః పాపమేవాభిజాయతే, యథా వార్ధుషికో వృద్ధిం దినభేదే ప్రతీక్షతే. ౫౭. ధర్మేణ పిహితం పాపం ధర్మమేవాభివర్ధయేత్, యథా లవణమంభోభిరాప్లుతం ప్రతిలీయతే. ౫౮. ప్రాయశ్చిత్తహతం పాపం తథా సద్యః ప్రణశ్యతి, తస్మాత్పాపం న గూహేత గూహమానం వివర్ధతే. ౫౯. కృత్వా తు సాధుష్వాఖ్యేయం తే తత్ప్రశమయంత్యుత, ఆశయా సంచితం ద్రవ్యం కాలేనైవోపభుజ్యతే. ౬౦. అన్యే చైతత్ప్రపద్యంతే వియోగే తస్య దేహినః, మానసం సర్వభూతానాం ధర్మమాహుర్మనీషిణః. ౬౧. తస్మాత్సర్వాణి భూతాని ధర్మమేవ సమాసతే, ఏక ఏవ చరేద్ధర్మం న ధర్మధ్వజికో భవేత్. ౬౨. ధర్మవాణిజకా హ్యేతే యే ధర్మముపభుంజతే,అర్చేద్దేవానదంభేన సేవేతాఽమాయయా గురుమ్. ౬౩. నిధిం నిదధ్యాత్పారత్ర్యం పాత్రార్థం దానశబ్దితమ్. ౬౪.

ఇతి అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, ద్విషష్ట్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

—● నీతికథనమ్. ●—

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—నాభాగధేయః ప్రాప్నోతి ధనం సు బలవానపి, భాగధేయాన్వితస్త్వర్థం కృశో బాలశ్చ విందతి. ౧. నాలాభకాలే లభతే ప్రయత్నేఽపి కృతే సతి, లాభకాలేఽప్రయత్నేన లభతే విపులం ధనమ్. ౨. కృతయత్నాఽఫలాశ్చైవ దృశ్యంతే శతశో నరాః, అయత్నేనైధమానాశ్చ దృశ్యంతే బహవో జనాః. 3. యది యత్నే భవేన్మర్త్యః సద్యః ఫలమవాప్నుయాత్, న విద్వాన్ విద్యయా హీనం వృత్త్యర్థముపసంశ్రయేత్. ౪. నాలభ్యం చోపలభ్యేత నృణాం భరతసత్తమ, ప్రయత్నం కృతవంతోఽపి దృశ్యంతే హ్యఫలా నరాః. ౫ మార్గశ్యాయశతైరర్థా నమార్గం శ్చాపరస్సుఖీ, అకార్యమసకృత్కృత్వా దృశ్యంతే హ్యధనా నరాః.౬. ధనయుక్తాస్స్వకర్మస్థా దృశ్యంతే చాపరేఽధనాః, అధీత్య నీతిశాస్త్రాణి నీతియుక్తోన దృశ్యతే. ౭. అనభిజ్ఞశ్చసాచివ్యం గమితః కేన హేతునా, విద్యాయుక్తోహ్యవిద్యశ్చ ధనవాన్ దుర్గతి స్తథా.౮.యది విద్యాముపాశ్రిత్య నరస్సుఖమవాప్నుయాత్, న విద్వాన్ విద్యయా హీనం వృత్త్యర్థ ముపసంశ్రయేత్. ౯. యథా పిపాసాం జయతే పురుషః ప్రాప్య వై జలమ్, ఇష్టార్థో విద్యయా హ్యేవం న విద్యాం ప్రజహేన్నరః. ౧౦. నాప్రాప్తకాలో మ్రియతే విద్ధశ్శరశతైరపి, తృణాగ్రేణాపి సంస్పృష్టః ప్రాప్తకాలో న జీవతి. ౧౧. భీష్మఉవాచ:— ఈహమాన స్సమారంభాన్ యది నాసాదయేద్ధనమ్, ఉగ్రం తపస్సమారోహేన్నహ్యనుప్తం ప్రరోహతి. ౧౨. దానేన భోగీ భవతి మేధావీ వృద్ధసేవయా, అహింసయా చ దీర్ఘాయు రితి ప్రాహుర్మనీషిణః. ౧3. తస్మాద్దద్యాన్న యాచేత పూజయేద్ధార్మికానపి, సుభాషీ ప్రియకృచ్ఛుద్ధః సర్వసత్త్వావిహింసకః. ౧౪. యదా ప్రమాణం ప్రసవస్స్వభావశ్చ సుఖాసుఖే, దంశకీటపిపీలానాం స్థిరో భవ యుధిష్ఠిర. ౧౫.

ఇతి అనుశాసనికపర్వణి త్రిషష్ట్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

—● ధర్మకథనమ్. ●—

భీష్మఉవాచ:—కార్యతే యచ్చ క్రియతే సచ్చాసచ్చ కృతాకృతమ్. తత్రాశ్వసీత సత్కృత్వా అసత్కృత్వా న విశ్వసేత్. ౧. కాలఏవ సర్వకాలే నిగ్రహానుగ్రహా దదత్, బుద్ధిమావిశ్య భూతానాం ధర్మాధర్మే ప్రవర్తతే. ౨. యదా త్వస్య భవేద్బుద్ధిరర్థార్థస్య ప్రదర్శనాత్, తదాశ్వసీత ధర్మాత్మా దృఢబుద్ధిర్న విశ్వసేత్. 3. ఏతావన్మాత్రమేతద్ధి భూతానాం ప్రాజ్ఞలక్షణమ్, కాల

యుక్తో హ్యభయవిచ్ఛేషం యుక్తం సమాచరేత్. ౪. యథా వ్యవస్థితైశ్వర్యాః ప్రజాయంతే న రాజసాః, ఏవమేవాత్మనాత్మానం పూజయంతీహ ధార్మికాః. ౫. న హ్యధర్మతయా ధర్మం దద్యాత్కాలః కథంచన, తస్మాద్విశుద్ధమాత్మానం జానీయా ద్ధర్మచారిణమ్. ౬. స్ప్రష్టుమప్యసమర్థో హి జ్వలంతమివ పావకమ్, అధర్మస్సంతతో ధర్మం కాలేన పరిరక్షితమ్. ౭. కార్యావేతౌ హి ధర్మేణ ధర్మో హి విజయావహః, త్రయాణామపి లోకానా మాలోకః కారణం భవేత్. ౮. నతు కశ్చిన్నయేత్ప్రాజ్ఞో గృహీత్వైవ కరే నరమ్, ఉచ్యమానస్తు ధర్మేణ సర్వలోకభయచ్ఛలే. ౯. శూద్రోఽహం నాధికారో మే చాతురాశ్రమ్యసేవనే, ఇతి విజ్ఞానమపరే నాత్మన్యుపదధత్యుత. ౧౦. విశేషేణ చ వక్ష్యామి చాతుర్వర్ణ్యస్య తత్త్వతః, పంచభూతశరీరాణాం సర్వేషాం సదృశాత్మనామ్. ౧౧. లోకధర్మేచ ధర్మేచ విశేషకరణం కృతమ్, యథైకత్వం పునర్యాతి ప్రాణినస్తత్ర విస్తరః. ౧౨. అధ్రువో హి కథం లోకః స్మృతో ధర్మః కథం ధ్రువః, యత్ర కాలో ధ్రువస్తాత తత్ర ధర్మస్సనాతనః. ౧౩. సర్వేషాం తుల్యదేహానాం సర్వేషాం సదృశాత్మనామ్, కాలో ధర్మేణ సంయుక్తః శేష ఏవ స్వయం గురుః. ౧౪. ఏవం సతి న దోషోఽస్తి భూతానాం ధర్మసేవనే, తిర్యగ్యోనావపి సతాం లోక ఏవమతో గురుః. ౧౫.

ఇతిఅనుశాసనపర్వాంతర్గతఆనుశాసనికపర్వణి, చతుష్షష్ట్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

వంశానుకీర్తనమ్.

వైశంపాయనఉవాచ:—శరతల్పగతం భీష్మం పాండవోఽథ కురూద్వహః, యుధిష్ఠిరో హితం ప్రేప్సురపృచ్ఛత్కల్మషాపహమ్. ౧. యుధిష్ఠిరఉవాచ:— కిం శ్రేయః పురుషస్యేహ కిం కుర్వన్ సుఖమేధతే, విపాప్మా తు భవేత్కేన కిం వా కల్మషనాశనమ్ ౨. వైశంపాయనఉవాచ:—తత్ర శుశ్రూషమాణాయ నృపః శాంతనవస్తదా, దేవవంశం యథాన్యాయమాచష్ట పురుషర్షభ. ౩. భీష్మఉవాచ:— అయం దైవతవంశో వై ఋషివంశసమన్వితః, త్రిసంధ్యం పఠితః పుత్ర కల్మషాపహరః పరః. ౪. యదహ్నా కురుతే పాపమింద్రియైః పురుషశ్చరన్, బుద్ధిపూర్వమబుద్ధిర్వా రాత్రౌ యచ్చాపి సంధ్యయోః. ౫. ముచ్యతే సర్వపాపేభ్యః కీర్తయన్ వై శుచిస్సదా, నాంధో న బధిరః కాలే కురుతే స్వస్తిమాన్ సదా. ౬. తిర్యగ్యోనిం న గచ్ఛేచ్చ నరకం సంకరాణి చ, న చ దుఃఖభయం తస్య మరణేన సముహ్యతే. ౭. దేవాసురగురుర్దేవస్సర్వభూతనమస్కృతః, అచింత్యోఽథాప్యనిర్దేశ్యః సర్వప్రాణో హ్యయోనిజః. ౮. పితామహో జగన్నాథః సావిత్రీ బ్రహ్మణః

స్వతీ, వేదభూరథకర్తా చ విష్ణుర్నారాయణః ప్రభుః. ౯. ఉమాపతి ర్విరూ
పాక్షః స్కందః సేనాపతి స్తథా, విశాఖో హుతభుగ్వాయుశ్చంద్రాదిత్యౌ
ప్రభాకరౌ. ౧౦. శక్రః శచీపతిర్దేవో యమో ధూమోర్ణయా సహ, వరుణ
స్సహగౌర్యా చ సహర్ధ్యా చ ధనేశ్వరః. ౧౧. సౌమ్యాగౌః సురభిర్దేవీవిశ్రవాశ్చ
మహాఋషిః, సంకల్పః సాగరో గంగా స్రవంత్యోఽథ మరుద్గణాః. ౧౨. వాల
ఖిల్యాస్తపః సిద్ధాః కృష్ణద్వైపాయనస్తథా, నారదః పర్వతశ్చైవ విశ్వావసు
ర్హాహాహుహూః. ౧౩. తుంబురుశ్చిత్రసేనశ్చ దేవదూతశ్చ విశ్రుతః, దేవకన్యా
మహాభాగా దివ్యాశ్చాప్సరసాం గణాః. ౧౪. ఊర్వశీ మేనకా రంభా మిశ్రకేశీ
హ్యలంబుసా, విశ్వాచీ చ ఘృతాచీ చ పంచచూడా తిలోత్తమా. ౧౫. ఆదిత్యా
వసవో రుద్రా సాశ్వినః పితరోఽపిచ, ధర్మశ్శ్రుతం తపోదీక్షా వ్యవసాయః పితా
మహః. ౧౬. శర్వర్యో దివసాశ్చైవ మారీచః కశ్యపస్తథా, శుక్రో బృహస్పతి
ర్భౌమో బుధో రాహుః శనైశ్చరః. ౧౭. నక్షత్రాణ్యృతవశ్చైవ మాసాః పక్షాః
సవత్సరాః, వైనతేయాః సముద్రాశ్చ కద్రుజాః పన్నగాస్తథా. ౧౮. శతద్రూశ్చ
విపాశా చ చంద్రభాగా సరస్వతీ, సింధుశ్చ దేవికా చైవ ప్రభాసం పుష్కరాణి
చ. ౧౯. గంగా మహానదీ వేణా కావేరీ నర్మదా తథా, కులంపునా విశల్యా
చ కరతోయాంబువాహినీ. ౨౦. సరయూర్గండకీ చైవ లోహితశ్చ మహానదః,
తామ్రారుణా వేత్రవతీ పర్ణాశా గౌతమీ తు సా. ౨౧. గోదావరీ చ వేణాచ
కృష్ణవేణా తథాద్రిజాః, దృషద్వతీ చ కావేరీ వంక్షుర్మందాకినీ తథా. ౨౨.
ప్రయాగం చ ప్రభాసం చ పుణ్యం నైమిశమేవ చ, తచ్చ విశ్వేశ్వరస్థానం
యత్తద్విమలం సరః. ౨౩. పుణ్యతీర్థేషు కలిలం కురుక్షేత్రం ప్రకీర్తితమ్, సింధూ
త్తమస్తపోదానం జంబూమార్గమథాపిచ. ౨౪. హిరణ్యతీ వితస్తా చ తథా ప్లక్ష
వతీ నదీ, వేదస్మృతిర్వేదవతీ మాలవాథాశ్వవత్యపి. ౨౫. భూమిభాగాస్తథా
పుణ్యా గంగాద్వారమథాపి చ, ఋషికుల్యాస్తథా మేధ్యా నదీ చిత్రవహా తథా.
౨౬. చర్మణ్వతీ నదీ పుణ్యా కౌశికీ యమునా తథా, నదీ భీమరథీ చైవ బాహుదా
చ మహానదీ. ౨౭. మాహేంద్రవాణీ త్రిదివా నీలికా చ సరస్వతీ, నందా
చాపరనందా చ తథా తీర్థమహాహ్రదః. ౨౮. గయా చ ఫల్గుతీర్థం చ ధర్మారణ్యం
సురైర్వృతమ్, తథా దేవనదీ పుణ్యా సరశ్చ బ్రహ్మనిర్మితమ్. ౨౯. పుణ్యం త్రిలోక
విఖ్యాతం సర్వపాపహరం శివమ్, హిమవాన్ పర్వతశ్చైవ దివ్యౌషధిసమన్వితః.
౩౦. వింధ్యో ధాతువిచిత్రాంగస్తీర్థవానౌషధాన్వితః, మేరుర్మహేంద్రో మలయః

శ్వేతశ్చ రజతాన్వితః. ౩౧. శృంగవా న్మందరో నీలో నిషధో దుర్దుర స్తథా, చిత్రకూటోఽంజనాభశ్చ పర్వతో గంధమాదనః. ౩౨. పుణ్య స్సోమగిరిశ్చైవ క్షితిస్సర్వే మహీరుహాః, దిశశ్చ విదిశశ్చైవ క్షితిస్సర్వే మహీరుహాః. ౩౩. విశ్వేదేవా నభశ్చైవ నక్షత్రాణి గ్రహా స్తథా, పాంతు నః సతతం దేవాః కీర్తితాఽకీర్తితా మయా. ౩౪. కీర్తయానో నరో హ్యేతా న్ముచ్యతే సర్వకిల్బిషైః, స్తువంశ్చ ప్రతినందంశ్చ ముచ్యతే సర్వతో భయాత్. ౩౫. సర్వసంకరపాపేభ్యో దేవతా స్తవనందకః, దేవతానంతరం విప్రాం స్తపః సిద్ధాం స్తపోఽధికా న్. ౩౬. కీర్తితా న్కీర్తయిష్యామి సర్వపాపప్రమోచనా న్, యవక్రీతోఽథ రైభ్యశ్చ కక్షీవా నౌషిజ స్తథా. ౩౭. భృగ్వంగిరా స్తథా కణ్వో మేధాతిథిరథ ప్రభుః, బర్హీ చ గుణసంపన్నః ప్రాచీం దిశముపాశ్రితాః. ౩౮. భద్రాం దిశం మహాభాగా ఉన్ముచుః ప్రముచు స్తథా, ముముచుశ్చ మహాభాగః స్వస్త్యాత్రేయశ్చ వీర్యవా న్. ౩౯. మిత్రావరుణయోః పుత్ర స్తథాఽగస్త్యః ప్రతాపవా న్, దృఢాయుశ్చోర్ధ్వబాహుశ్చ విశ్రుతావృషిసత్తమౌ. ౪౦. పశ్చిమాం దిశమాశ్రిత్య య ఏధంతే నిబోధ తా న్, ఉషంగుస్సహ సోదర్యైః పరివ్యాధశ్చ వీర్యవా న్. ౪౧. ఋషిర్దీర్ఘతమాశ్చైవ గౌతమః కాశ్యప స్తథా, ఏకతశ్చ ద్వితశ్చైవ త్రితశ్చైవ మహానృషిః: ౪౨. అత్రేః పుత్రశ్చ ధర్మాత్మా తథా సారస్వతః ప్రభుః, ఉత్తరాం దిశమాశ్రిత్య య ఏధంతే నిబోధ తా న్. ౪౩. అత్రిర్వసిష్ఠః శక్తిశ్చ పారాశర్యశ్చ వీర్యవా న్, విశ్వామిత్రో భరద్వాజో జమదగ్ని స్తథైవ చ. ౪౪. ఋచీకపుత్రో రామశ్చ ఋషిరౌద్దాలకి స్తథా, శ్వేతకేతుః కోహలశ్చ విపులో దేవల స్తథా. ౪౫. దేవశర్మా చ ధౌమ్యశ్చ హస్తికాశ్యప ఏవ చ, లోమశో నాచికేతశ్చ లోమహర్షణ ఏవ చ. ౪౬. ఋషిరుగ్రశ్రవాశ్చైవ భార్గవశ్చ్యవన స్తథా, ఏష వై సమవాయశ్చ ఋషిదేవసమన్వితః. ౪౭. ఆద్యః ప్రకీర్తితో రాజ న్సర్వపాపప్రమోచనః, నృగో యయాతి ర్నహుషో యదుః పూరుశ్చ వీర్యవా న్. ౪౮. సాగరో ధుంధుమారోఽథ దిలీపశ్చ ప్రతాపవా న్, కృశాశ్వో యౌవనాశ్వశ్చ చిత్రాశ్వస్సత్యవాం స్తథా. ౪౯. దుష్యంతో భరతశ్చైవ చక్రవర్తీ మహామనాః, చ్యవనో జనకశ్చైవ తథా దృష్టరథో నృపః. ౫౦. రఘు ర్నరవరశ్చైవ తథా దశరథో నృపః, రామో రాక్షసహా వీరః శశబిందుర్భగీరథః. ౫౧. హరిశ్చంద్రో మరుత్తశ్చ తథా దృఢరథో నృపః, మహోదయో హ్యలర్కశ్చ ఐలశ్చైవ నరాధిపః. ౫౨. దక్షోఽంబరీషః కుకురో రేవతశ్చ మహాయశాః, కురుః సంవరణశ్చైవ మాంధాతా సత్య

విక్రమః. ౫౩. ముచుకుందశ్చ రాజర్షిర్యజ్ఞహుర్జాహ్నవిసేవితః, ఆదిరాజః పృథు ర్వైన్యోర్మిత్రభానుః ప్రియంకరః.౫౪. త్రసదస్యు స్తథారాజా శ్వేతో రాజర్షిసత్తమః, మహాభిషశ్చ విఖ్యాతో నిమీ రాజా తథాష్టకః. ౫౫. ఆయుః క్షుపశ్చ రాజర్షిః కక్షేయుశ్చనరాధిప, ప్రతర్దనోదివోదాసః సుదాసుః కోసలేశ్వరః.౫౬.ఐలో నలశ్చ రాజర్షిర్మనుశ్చైవ ప్రజాపతిః, హవిధ్రశ్చ పృషధ్రశ్చ ప్రతీపః శాంతను స్తథా. ౫౭. అజః ప్రాచీనబర్హిశ్చ తథేక్ష్వాకుర్మహాయశాః, అనరణ్యో నరపతిర్జాలజంఘు స్తథైవ చ. ౫౮. కక్షసేనశ్చ రాజర్షిర్యేచాన్యే నానుకీర్తితాః, కల్య ముత్థాయ యో నిత్యం సంధ్యే ద్వేఽ స్తమయోదయే. ౫౯. పఠేచ్ఛుచిరనావృత్తస్సధర్మ ఫలభాగ్భవేత్, దేవా దేవర్షయశ్చైవ స్తుతా రాజర్షయ స్తథా. ౬౦. పుష్టిమా యుర్యశః స్వర్గం విధాస్యంతి మమేశ్వరాః, మా విఘ్నం మా చమే పాపం మా చ మే పరిపంథినః. ధ్రువో జయో మే నిత్యం స్యాత్పరత్రాయ శుభా గతిః. ౬౧.

అనుశాసనపర్వాంతర్గత అనుశాసనికపర్వణి, పంచషష్ట్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

—భీష్మానుజ్ఞా.—

జనమేజయఉవాచ—శరతల్పగతే భీష్మే కౌరవాణాం ధురంధరే, శయానే వీరశయనే పాండవైస్సముపస్థితే. ౧. యుధిష్ఠిరో మహాప్రాజ్ఞో మమ పూర్వ పితామహః, ధర్మాణామాగమం శ్రుత్వా విదిత్వా సర్వసంశయాన్. ౨. దానా నాం చ విధింశ్రుత్వా ఛిన్నధర్మార్థసంశయః, యదన్యదకరోద్విప్ర తన్మే శంసితు మర్హసి. ౩. వైశంపాయనఉవాచ:—అభూన్ముహూర్తం స్తిమితం సర్వం తద్రాజమం డలమ్, తూష్ణీం భూతే తతస్తస్మిన్ పటే చిత్రమివార్పితం. ౪. ముహూర్తమివ చ ధ్యాత్వా వ్యాస స్సత్యవతీసుతః, నృపం శయానం గాంగేయమిదమాహ వచ స్తదా. ౫. రాజన్ ప్రకృతిమాపన్నః కురురాజో యుధిష్ఠిరః, సహితో భ్రాతృభిః సర్వైః పార్థివైశ్చానుయాయిభిః. ౬. ఉపాస్తే త్వాం నరవ్యాఘ్ర సహకృష్ణేన ధీమతా, తమిమం పురయానాయ సమనుజ్ఞాతు మర్హసి. ౭. ఏవముక్తో భగవతా వ్యాసేన పృథివీపతిః, యుధిష్ఠిరం సహామాత్యమనుజజ్ఞే నదీసుతః. ౮. ఉవాచ చైనం మధురం నృపం శాంతనవో నృపః. ప్రవిశస్వ పురీం రాజన్ వ్యేతు తే మానసోజ్వరః. ౯. యజస్వ వివిధైర్యజ్ఞై ర్బహ్వన్నైశ్చాప్తదక్షిణైః, యయాతిరివ రాజేంద్ర శ్రద్ధాదమపురస్సరః. ౧౦. క్షత్రధర్మరతః పార్థ పితౄన్ దేవాంశ్చ తర్పయ, శ్రేయసా యోక్ష్యసే చైవ వ్యేతు తే మానసో జ్వరః. ౧౧. రంజయస్వ ప్రజాస్సర్వాప్రకృతీః పరిశాంతయ,సుహృదః ఫలసత్కారైరర్చయస్వయథార్హతః.

౧౨. అను త్వాం తాత జీవంతు మిత్రాణి సుహృదస్తథా, చైత్యస్థానే స్థితం వృక్షం ఫలవంతమివ ద్విజాః. ౧౩. ఆగంతవ్యం చ భవతా సమయే మమ పార్థివ, వినివృత్తే దినకరే ప్రవృత్తే చోత్తరాయణే. ౧౪ తథేత్యుక్త్వా తు కౌంతేయః సోఽభివాద్య పితామహమ్, ప్రయయౌ సపరీవారో నగరం నాగసాహ్వయమ్. ౧౫. ధృతరాష్ట్రం పురస్కృత్య గాంధారీం చ పతివ్రతామ్, సహ తైరృషిభిః సర్వైర్భ్రాతృభిః కేశవేన చ. ౧౬. పౌరజానపదైశ్చైవ మంత్రిభిశ్చైవ పార్థివ, ప్రవివేశ కురుశ్రేష్ఠ పురం వారణసాహ్వయమ్. ౧౭.

అనుశాసనపర్వాంతర్గత ఆనుశాసనికపర్వణి, షట్షష్ట్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

అథస్వర్గారోహణికపర్వ ప్రారంభః.

భీష్మప్రార్థనా.

వైశంపాయనఉవాచ:—తతః కుంతీసుతో రాజా పౌరజానపదం జనమ్, పూజయిత్వా యథాన్యాయమనుజజ్ఞే గృహాన్ ప్రతి. ౧. సాంత్వయామాస నారీశ్చ హతపుత్రా హతేశ్వరాః, విపులైరర్థదానైశ్చ తదా పాండుసుతో నృపః. ౨. సోఽభిషిక్తో మహాప్రాజ్ఞః ప్రాప్య రాజ్యం యుధిష్ఠిరః, ఉపస్థాప్య నరశ్రేష్ఠ సర్వాస్స్వప్రకృతీస్తదా. ౩. ద్విజేభ్యో బలముఖ్యేభ్యో నైగమేభ్యశ్చ సర్వశః, ప్రతిగృహ్యాశిషో ముఖ్యాస్తథా ధర్మభృతాం వరః. ౪. ఉషిత్వా శర్వరీః శ్రీమాన్ పంచాశన్నగరోత్తమే, సమయం కౌరవాగ్ర్యస్య సస్మార పురుషర్షభః. ౫. స నిర్యయౌ గజపురాద్యాజకైః పరివారితః, దృష్ట్వా నివృత్తమాదిత్యం ప్రవృత్తం చోత్తరాయణమ్ ౬. ధృతం మాల్యం చ గంధాంశ్చ క్షౌమాణి చ యుధిష్ఠిరః, చందనాగురుముఖ్యాని తథా కాలీయకాన్యపి. ౭. ప్రస్థాప్య పూర్వం కౌంతేయో భీష్మసంస్కరణాయ వై, మాల్యాని చ మహార్హాణి రత్నాని వివిధాని చ. ౮. ధృతరాష్ట్రం పురస్కృత్య గాంధారీం చ యశస్వినీమ్, మాతరం చ పృథాం ధీమాన్ భ్రాతౄంశ్చ పురుషర్షభ. ౯. జనార్దనేనానుగతో విదురేణ చ ధీమతా, యుయుత్సునా చ కౌరవ్య యుయుధానేన వా విభో. ౧౦. మహతా రాజయోగ్యేన పరిబర్హేణ సంవృతః, స్తూయమానో మహాతేజా భీష్మస్యాగ్నీననువ్రజన్. ౧౧. నిశ్చక్రామ పురాత్తస్మాద్యథా దేవపతిస్తథా, ఆససాద కురుక్షేత్రే తతః శాంతనవం నృపః. ౧౨. ఉపాస్యమానం వ్యాసేన పారాశర్యేణ ధీమతా, నారదేన చ రాజర్షే దేవలేనాసితేన చ. ౧౩. హతశిష్టైర్నృపైశ్చాన్యైర్నానాదేశసమాగతైః. రక్షిభిశ్చ మహాత్మానం రక్ష్యమాణం సమంతతః. ౧౪. శయానం వీరశయనే

దదర్శ నృపతిస్తథా, తతో రథాదవారోహద్భ్రాతృభిస్సహ ధర్మరాట్. ౧౫.
అభివాద్యాథ కౌరవ్యం పితామహమరిందమమ్, ద్వైపాయనాదీన్ విప్రాంశ్చ తైశ్చ
ప్రత్యభినందితః. ౧౬. ఋత్విగ్భిర్బ్రహ్మకల్పైశ్చ భ్రాతృభిశ్చ సహాచ్యుతః, ఆసాద్య
శరతల్పస్థమృషిభిః పరివారితమ్. ౧౭. అబ్రవీద్భరతశ్రేష్ఠం ధర్మరాజో యుధి
ష్ఠిరః, భ్రాతృభిస్సహ కౌరవ్యం శయానం నిమ్నగాసుతమ్. ౧౮. యుధిష్ఠిరోఽహం
నృపతే నమస్తే జాహ్నవీసుత, శృణోషి చేన్మహాబాహో బ్రూహి కిం కరవాణి
తే. ౧౯. ప్రాప్తోఽస్మి సమయే రాజన్నగ్నీనాదాయ తే విభో, ఆచార్యా బ్రాహ్మణా
శ్చైవ ఋత్విజో భ్రాతరశ్చ మే. ౨౦. పుత్రశ్చ తే మహాతేజా ధృతరాష్ట్రో జనే
శ్వరః, ఉపస్థితః సహామాత్యో వాసుదేవశ్చ వీర్యవాన్. ౨౧. హతశిష్టాశ్చ రాజాన
స్సర్వే చ కురుజాంగలాః, తాన్ పశ్య కురుశార్దూల సమున్మీల్య చ లోచనే.
౨౨. యచ్చేహ కించిత్కర్తవ్యం తత్సర్వం ప్రాపితం మయా, యథోక్తే భవతా
కాలే సర్వమేవ చ తత్కృతమ్. ౨౩. వైశంపాయనఉవాచ:—ఏవముక్తస్తు
గాంగేయః కుంతీపుత్రేణ ధీమతా, దదర్శ భరతాన్ సర్వాన్ సంస్థితాన్ పరివార్య
తమ్. ౨౪. తతశ్చ బలవాన్ భీష్మః ప్రగృహ్య విపులం భుజమ్, ఉద్యన్మేఘస్వరో
వాగ్మీ కాలే వచనమబ్రవీత్. ౨౫. దిష్ట్యా ప్రాప్తోఽసి కౌంతేయ సహామాత్యో
యుధిష్ఠిర, పరివృత్తో హి భగవాన్ సహస్రాంశుర్దివాకరః. ౨౬. అష్టపంచాశతం
రాత్ర్యః శయానస్యాద్య మే గతాః, శరేషు నిశితాగ్రేషు యథా వర్షశతం తథా.
౨౭. మాఘోఽయం సమనుప్రాప్తో మాసః పుణ్యో యుధిష్ఠిర, త్రిభాగశేషః పక్షోఽ
యం శుక్లో భవితుమర్హతి. ౨౮. ఏవముక్త్వా తు గాంగేయో ధర్మపుత్రం యుధి
ష్ఠిరమ్, ధృతరాష్ట్రమథామంత్ర్య కాలే వచనమబ్రవీత్. ౨౯. భీష్మఉవాచ:—
రాజన్ విదితధర్మోఽసి సునిర్ణీతార్థసంశయః, బహుశ్రుతా హి తే విప్రా బహవః
పర్యుపాసితాః. ౩౦. వేదశాస్త్రాణి సూక్ష్మాణి ధర్మాంశ్చ మనుజేశ్వర, వేదాంశ్చ
చతురః సర్వాన్నిఖిలేనానుబుధ్యసే. ౩౧. న శోచితవ్యం కౌరవ్య భవితవ్యం హి
తత్తథా, శ్రుతం దేవరహస్యం తే కృష్ణద్వైపాయనాదపి. ౩౨. యథా పాండోః
సుతా రాజంస్తథైవ తవ ధర్మతః, తాన్ పాలయ స్థితో ధర్మే గురుశుశ్రూషణే
రతాన్. ౩౩. ధర్మరాజో హి శుద్ధాత్మా నిదేశే స్థాస్యతే తవ, ఆనృశంస్యపరం
హ్యేనం జానామి గురువత్సలమ్. ౩౪. తవ పుత్రా దురాత్మానః క్రోధలోభపరా
యణాః, ఈర్ష్యాభిభూతా దుర్వృత్తాస్తాన్న శోచితుమర్హసి. ౩౫. వైశంపాయన
ఉవాచ:-ఏతావదుక్త్వా వచనం ధృతరాష్ట్రం మనీషిణమ్, వాసుదేవం మహాబాహు

మభ్యభాషత కౌరవః. ౩౬. భీష్మఉవాచ:-భగవన్ దేవదేవేశ సురాసురనమస్కృత, త్రివిక్రమ నమస్తేఽస్తు శంఖచక్రగదాధర. ౩౭. వాసుదేవః హిరణ్యాత్మా పురుషః సవితా విరాట్, జీవభూతోఽనరూపస్త్వం పరమాత్మా సనాతనః. ౩౮. త్వదస్తం త్వద్గతస్వాంత ముదారమపరిగ్రహమ్, త్రాయస్వ పుండరీకాక్ష పురుషోత్తమ నిత్యశః. ౩౯. అనుజానీహి మాం కృష్ణ వైకుంఠ పురుషోత్తమ, రక్ష్యాశ్చ తే పాండవేయా భవాన్ యేషాం పరాయణమ్. ౪౦. ఉక్తవానస్మి దుర్బుద్ధిం మందం దుర్యోధనం పురా, యతః కృష్ణస్తతో ధర్మో యతో ధర్మస్తతో జయః. ౪౧. వాసుదేవేన తీర్థేన పుత్ర సంశామ్య పాండవైః, సంధానస్య పరః కాలస్తవేతి చ పునః పునః. ౪౨. న చ మే తద్వచో మూఢః కృతవాన్ సతు మందధీః, ఘాతయిత్వేహ పృథివీం తతః స్వనిధనం గతః. ౪౩. త్వాం తు జానామ్యహం దేవం పురాణ మృషిసత్తమమ్, నరేణ సహితం దేవం బదర్యాం సుచిరోషితమ్. ౪౪. యథా మే నారదః ప్రాహ వ్యాసశ్చ సుమహాతపాః, నరనారాయణావేతౌ సంభూతౌ మనుజే ష్వితి. ౪౫. స మాం త్వమనుజానీహి కృష్ణ మోక్ష్యే కళేబరమ్, త్వయాఽహం సమనుజ్ఞాతో గచ్ఛేయం పరమాం గతిమ్. ౪౬. వాసుదేవఉవాచ:—అనుజానామి భీష్మం త్వాం వసూన్ ప్రాప్నుహి పార్థివ, న తేఽస్తి వృజినం కించిదిహ లోకే మహాద్యుతే. ౪౭. పితృభక్తోఽసి రాజర్షే మార్కండేయ ఇవాపరః, యేన మృత్యుస్తవ వశే స్థితో భృత్య ఇవానతః. ౪౮. వైశంపాయనఉవాచ:-ఏవముక్తస్తు గాంగేయః పాండవానిదమబ్రవీత్, ధృతరాష్ట్రముఖాంశ్చాపి సర్వాంశ్చ సుహృదస్తథా, ౪౯. ప్రాణానుత్స్రష్టుమిచ్ఛామి తత్రాజ్ఞాతుమర్హథ, సత్యేషు యతితవ్యం వః సత్యం హి పరమం బలమ్. ౫౦. ఆనృశంస్యపరైర్భావ్యం సదైవ నియతాత్మభిః. బ్రహ్మణ్యైర్ధర్మశీలైశ్చ తపోనిత్యైశ్చ భారతాః. ౫౧. ఇత్యుక్త్వా సుహృదః సర్వాన్ సంపరిష్వజ్య చైవ హి, పునరేవాబ్రవీద్ధీమాన్ యుధిష్ఠిరమిదం వచః. ౫౨. బ్రాహ్మణాశ్చైవ తే నిత్యం ప్రాజ్ఞాశ్చైవ విశేషతః, ఆచార్యా ఋత్విజశ్చైవ పూజనీయా జనాధిప. ౫౩.

ఇతి స్వర్గారోహణపర్వణి, సప్తషష్ట్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

భీష్మస్వర్గారోహణమ్.

వైశంపాయనఉవాచ:-ఏవముక్త్వా కురూన్ సర్వాన్ భీష్మశ్శాంతనవస్తదా, తూష్ణీం బభూవ కౌరవ్య స ముహూర్త మరిందమ. ౧. ధారయామాస చాత్మా ధారణాసు యథాక్రమమ్, తస్యోర్ధ్వమగమన్ ప్రాణాః సన్నిరుద్ధా మహా

నః. ౨. యద్యన్ముంచతి గాత్రాణాం స శంతనుసుతస్తదా, తత్తద్విశల్యమభవద్యోగయుక్తస్య వై క్రమాత్. ౩. ఇదమాశ్చర్య మాసీచ్చ మధ్యే తేషాం మహాత్మనామ్, సహితై ర్ఋషిభిస్సర్వై స్తథా వ్యాసాదిభిర్నృప. ౪. క్షణేన ప్రేక్షతాం తేషాం విశల్యః సోఽభవత్తదా, తం దృష్ట్వా విస్మితాస్సర్వే వాసుదేవపురోగమాః. ౫. సహితైర్మునిభిస్సర్వై స్తథా వ్యాసాదిభిర్నృప, సన్నిరుద్ధస్తు తేనాత్మా సర్వేష్వాయతనేషు చ. ౬. జగామ భిత్త్వా మూర్ధానం దివమభ్యుత్పపాత హ, దేవదుందుభినాదశ్చ పుష్పవర్షైస్సహాభవత్. ౭. సిద్ధాబ్రహ్మర్షయశ్చైవ సాధు సాధ్వితి హర్షితాః, మహోల్కేవ చ భీష్మస్య మూర్ధదేశాజ్జనాధిప. ౮. నిస్సృత్యాకాశమావిశ్య క్షణేనాంతరధీయత, ఏవం స రాజశార్దూలనృపశ్శాంతనవస్తదా. ౯. సమయుజ్యత కాలేన భరతానాం కులోద్వహః, తతస్త్వాదాయ దారూణి గంధాంశ్చ వివిధాన్ బహూన్. ౧౦. చితాం చక్రుర్మహాత్మానః పాండవా విదురస్తథా, యుయుత్సుశ్చాపి కౌరవ్యః ప్రేక్షకాస్త్వితరే భవన్. ౧౧. యుధిష్ఠిరశ్చ గాంగేయం విదురశ్చ మహామతిః, ఛాదయామాసతురుభౌ క్షౌమైర్మాల్యైశ్చ కౌరవమ్. ౧౨. ధారయామాస తస్యాథ యుయుత్సుశ్ఛత్రముత్తమమ్, చామరవ్యజనే శుభ్రే భీమసేనార్జునావుభౌ. ౧౩. ఉష్ణీషం పర్యగృహ్ణీతాం మాద్రీపుత్రావుభావపి, యుధిష్ఠిరేణ సహితో ధృతరాష్ట్రశ్చ పాదతః. ౧౪. స్త్రియః కౌరవనాథస్య భీష్మం కురుకులోద్వహమ్, తాలవృంతాన్యుపాదాయ పర్యవీజంత సర్వతః. ౧౫. తతోఽస్య విధివచ్చక్రుః పితృమేధం మహాత్మనః, యజనం బహుశశ్చాగ్నౌ జగుస్సామాని సామగాః. ౧౬. తతశ్చందనకాష్ఠైశ్చ తథా కాలీయకైరపి, కాలాగురుప్రభృతిభిర్గంధైశ్చోచ్చావచైరపి. ౧౭. సమవచ్ఛాద్య గాంగేయం సంప్రజ్వాల్య హుతాశనమ్, అపసవ్యమకుర్వంత ధృతరాష్ట్రముఖాశ్చితామ్. ౧౮. సంస్కృత్య చ కురుశ్రేష్ఠం గాంగేయం కురుసత్తమాః, జగ్ముర్భాగీరథీం పుణ్యామృషిజుష్టాం కురూద్వహాః. ౧౯. అనుగమ్యమానా వ్యాసేన నారదేనాసితేన చ, కృష్ణేన భరతస్త్రీభిర్యే చ పౌరాస్సమాగతాః. ౨౦. ఉదం చక్రిరే చైవ గాంగేయస్య మహాత్మనః, విధివద్భరతశ్రేష్ఠ స చ సర్వో జనస్తదా. ౨౧. తతో భాగీరథీ దేవీ తనయస్యోదకే కృతే, ఉత్థాయ సలిలాత్తద్రుదతి శోకవిహ్వలా. ౨౨. పరిదేవయతీ తత్ర కౌరవానభ్యభాషత, నిబోధత యథావృత్తముచ్యమానం మయాఽనఘాః. ౨౩. రాజవృత్తేన సంపన్నః ప్రజ్ఞయాభిజనేన చ, తత్కర్తా కురువృద్ధానాం పితృ

భక్తో మహావ్రతః. ౨౪. జామదగ్న్యేన రామేణ యః పురానపరాజితః, దివ్యైరస్త్రైర్మహావీర్యః స హతోఽద్య శిఖండినా. ౨౫. అశ్మసారమయం నూనం హృదయం మమ పార్థివాః, అపశ్యంత్యాః ప్రియం పుత్రం యన్న దీర్యతి మేఽద్యవై. ౨౬. సమేతం పార్థివం క్షత్రం కాశీపుర్యాం స్వయంవరే, విజిత్యైకరథేనైవ కన్యాశ్చాయం జహారహ. ౨౭. యస్య నాస్తి బలే తుల్యః పృథివ్యామపి కశ్చన. హతం శిఖండినా శ్రుత్వా న విదీర్యతి మే మనః. ౨౮. జామదగ్న్యః కురుక్షేత్రే యుధి యేన మహాత్మనా, పీడితో నాతియత్నేన స హతోఽద్య శిఖండినా. ౨౯. ఏవం విధం బహు తదా విలపంతీం మహానదీమ్, ఆశ్వాసయామాస తదా సామ్నా దామోదరో విభుః. ౩౦. సమాశ్వసిహి భద్రే త్వం మాశుచః ప్రియదర్శనే, గతస్స పరమం లోకం తవ పుత్రో న సంశయః. ౩౧. వసురేష మహాతేజాః శాపదోషేణ శోభనే, మానుషత్వమనుప్రాప్తో నైనం శోచితుమర్హసి. ౩౨. స ఏష క్షత్రధర్మేణ యుధ్యమానో రణాజిరే, ధనంజయేన నిహతో నైష దేవి శిఖండినా. ౩౩. భీష్మం హి కురుశార్దూలముద్యతేషుం మహారణే, న శక్తస్సంయుగే హంతుం సాక్షాదపి శతక్రతుః. ౩౪. స్వచ్ఛందతస్తవ సుతో గతస్స్వర్గం శుభాననే, న శక్తా వినిహంతుం వై రణే తం సర్వదేవతాః. ౩౫. తస్మాన్మా దేవి గంగే త్వం శోచస్వ కురునందనమ్, వసురేషగతో దేవి పుత్రస్తే విజ్వరా భవ. ౩౬. వైశంపాయనఉవాచః—ఇత్యుక్తా సా తు కృష్ణేన వ్యాసేన చ సరిద్వరా, త్యక్త్వా శోకం మహారాజ ప్రకృతిం పాప జాహ్నవీ. ౩౭. సత్కృత్య తే తాం సరితం తదా కృష్ణముఖా నృప, అనుజ్ఞాతాస్తయా సర్వే న్యవర్తంత జనాధిప. ౩౮.

అనుశాసనపర్వాంతర్గత స్వర్గారోహణపర్వణి, అష్టషష్ట్యధికశతతమోఽధ్యాయః.

సమాప్తం చేదం అనుశాసనపర్వ.

కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా బుద్ధ్యాత్మనా వా ప్రకృతేస్స్వభావాత్,
కరోమి యద్యత్సకలం పరస్మై నారాయణాయేతి సమర్పయామి.

యదక్షరపదభ్రష్టం మాత్రా హీనం చ యద్భవేత్,
తత్సర్వం క్షమ్యతాం దేవ నారాయణ నమోఽస్తు తే.

ఓం తత్సత్ హరిః ఓం శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

అశ్వమేధిక పర్వప్రారంభః.

నారాయణం నమస్కృత్య నరం చైవ నరోత్తమమ్,
దేవీం సరస్వతీం వ్యాసం తతో జయముదీరయేత్.

వైశంపాయన ఉవాచ:- కృతోదకం తు రాజానం ధృతరాష్ట్రం యుధిష్ఠిరః, పురస్కృత్య మహాబాహురుత్తతారాకులేంద్రియః. ౧. ఉత్తీర్య తు మహాబాహుర్బాష్పవ్యాకులలోచనః, పపాత తీరే గంగాయా వ్యాధవిద్ధ ఇవ ద్విపః. ౨. తం సీదమానం జగ్రాహ భీమః కృష్ణేన చోదితః, మైవమిత్యబ్రవీచ్చైనం కృష్ణః పరబలార్దనః. ౩. తమార్తం పతితం భూమౌ శ్వసంతం చ పునఃపునః, దదృశుః పార్థివా రాజన్ ధర్మపుత్రం యుధిష్ఠిరమ్. ౪. తం దృష్ట్వా దీనమనసం గతసత్త్వం నరేశ్వరమ్, భూయశ్శోకసమావిష్టాః పాండవాస్సముపావిశన్. ౫. రాజా తు ధృతరాష్ట్రస్తం పుత్రశోకాభిపీడితః, వాక్యమాహ మహాబుద్ధిః ప్రజ్ఞాచక్షుర్యుధిష్ఠిరమ్. ౬. ఉత్తిష్ఠ కురుశార్దూల కురు కార్యమనంతరమ్, క్షాత్రధర్మేణ కౌంతేయ జితేయమవనిస్త్వయా. ౭. తాం భుంక్ష్వ భ్రాతృభిస్సార్థం సుహృద్భిశ్చ నరేశ్వర, న శోచితవ్యం పశ్యామి త్వయా ధర్మభృతాం వర. ౮. శోచితవ్యం మయా చైవ గాంధార్యా చ మహీపతే, యయోః పుత్రశతం నష్టం స్వప్నలబ్ధం యథా ధనమ్. ౯. అశ్రుత్వా హితకామస్య విదురస్య మహాత్మనః, వాక్యాని సుమహార్థాని పరితప్యామి దుర్మతిః ౧౦. ఉక్తవాన్ విదురో యన్మాం ధర్మాత్మా దివ్యదర్శనః, దుర్యోధనాపరాధేన కులం తే వినశిష్యతి. ౧౧. స్వస్తి చేదిచ్ఛసే రాజన్ కులస్య కురు మే వచః, త్యజ్యతామేష దుష్టాత్మా మందో రాజా సుయోధనః. ౧౨. కర్ణశ్చ శకునిశ్చైవ నైనం పశ్యంతి కర్హిచిత్, ద్యూతసంఘాతమప్యేషామప్రమాదేన వారయ. ౧౩. అభిషేచయ రాజానం ధర్మపుత్రం యుధిష్ఠిరమ్, స పాలయిష్యతి వశీ ధర్మేణ పృథివీమిమామ్ ౧౪. అథ నేచ్ఛసి రాజానం ధర్మాత్మానం యుధిష్ఠిరమ్, మేధీభూతః స్వయం రాజ్యం ప్రతిగృహ్ణీష్వ పార్థివ. ౧౫. సమం సర్వేషు భూతేషు వర్తమానం నరాధిప, అనుజీవంతు సర్వే త్వాం జ్ఞాతయో భ్రాతృభిస్సహ. ౧౬. ఏవం బ్రువతి కౌంతేయ విదురే దీర్ఘదర్శిని, దుర్యోధనమహం పాపమన్వవర్తం వృథామతిః. ౧౭. అశ్రుత్వా తస్య ధీరస్య వాక్యాని మధురాణ్యహమ్, ఫలం ప్రాప్య మహద్దుఃఖం నిమగ్నశ్శోకసాగరే. ౧౮. సువృద్ధౌ దేహి పితరౌ పశ్యతౌ దుఃఖితౌ నృప, న శోచితవ్యం భవతా పశ్యామీహ జనాధిప. ౧౯.

ఇతి అశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అశ్వమేధపర్వణి, ప్రథమోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ:—ఏవముక్తస్తు రాజ్ఞా స ధృతరాష్ట్రేణ ధీమతా,
తూష్ణీం బభూవ మేధావీ తమువాచాథ కేశవః. ౧. అతీవ మనసా శోకః క్రియ
మాణో జనాధిప, సంతాపయతి వై తస్య పూర్వప్రేతాన్ పితామహాన్. ౨.
యజస్వ వివిధైర్యజ్ఞైర్బహుభిః స్వాప్తదక్షిణైః, దేవాంస్తర్పయ సోమేన స్వధయా చ
పితౄనపి. ౩. అతిథీనన్నపానేన కామైరన్యైరకించనాన్, విదితం వేదితవ్యం తే
కర్తవ్యమపి తే కృతమ్. ౪. శ్రుతాశ్చ రాజధర్మాస్తే భీష్మాద్భాగీరథీసుతాత్,
కృష్ణద్వైపాయనాచ్చైవ నారదాద్విదురాత్తథా. ౫. నేమామర్హసి మూఢానాం
వృత్తిం త్వమనువర్తితుమ్, పితృపైతామహీం వృత్తిమాస్థాయ ధురముద్వహ.
౬. యుక్తం హి యశసా క్షత్రం స్వర్గం ప్రాప్తుమసంశయమ్, న హి కశ్చిద్ధి
శూరాణాం నిహతోఽత్ర పరాఙ్ముఖః. ౭. త్యజ శోకం మహారాజ భవితవ్యం హి
తత్తథా, న శక్యాస్తే పునర్ద్రష్టుం త్వయా యేఽస్మిన్ రణే హతాః. ౮. ఏతా
వదుక్త్వా గోవిందో ధర్మరాజం యుధిష్ఠిరమ్, విరరామ మహాతేజాస్తమువాచ
యుధిష్ఠిరః. ౯. యుధిష్ఠిరఉవాచ:—గోవింద మయి యా ప్రీతిస్తవ సా విదితా మమ,
సౌహృదేన తథా ప్రేమ్ణా సదా మయ్యనుకంపసే. ౧౦. ప్రియం మమ స్యాత్సుమ
హత్కృతం చక్రగదాధర, శ్రీమన్ ప్రీతేన మనసా సర్వం యాదవనందన. ౧౧.
యదిమామనుజానీయాద్భవాన్ గంతుం తపోవనమ్, న హి శాంతిం ప్రపశ్యామి
ఘాతయిత్వా పితామహమ్. ౧౨. కర్ణం చ పురుషవ్యాఘ్రం సంగ్రామేష్వపలాయి
నమ్, కర్మణా యేన ముచ్యేయమస్మాత్క్రూరాజ్జనార్దన. ౧౩. కర్మణా తద్విధ
త్స్వేహ యేన శుధ్యతి మే మనః, తమేవం వాదినం పార్థం వ్యాసః ప్రోవాచ ధర్మ
విత్. ౧౪. సాంత్వయన్ సుమహాతేజాశ్శుభం వచనమర్థవత్, అకృతా తేమతిస్తాత
పునర్బాల్యేన ముహ్యసే. ౧౫. కిమాకాశే వయం తాత ప్రలపామ ముహుర్ము
హుః, విదితాః క్షత్రధర్మాస్తే యేషాం యుద్ధేన జీవికా. ౧౬. యథా ప్రవృత్తో
నృపతిర్నాధిబంధేన యుజ్యతే, మోక్షధర్మాశ్చ నిఖిలా యాథాతథ్యేన మే శ్రుతాః.
౧౭. అసకృచ్చాపి సందేహాశ్ఛిన్నాస్తే కామజా మయా, అశ్రద్దధానో దుర్మేధాః
లుప్తస్మృతిరసి ధ్రువమ్. ౧౮. మైవం భవ న తే యుక్తమిదమజ్ఞానమీదృశమ్,
ప్రాయశ్చిత్తాని సర్వాణి విదితాని చ తేఽనఘ. ౧౯. రాజధర్మాశ్చ తే సర్వే దాన
ధర్మాశ్చ తే శ్రుతాః, స కథం సర్వధర్మజ్ఞస్సర్వాగమవిశారదః. ౨౦. పరిముహ్యసి
భూయస్త్వమజ్ఞానాదివ భారత. ౨౧.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అశ్వమేధపర్వణి, ద్వితీయోఽధ్యాయః.

—సంవర్తమరుత్తీయమ్.—

వ్యాసఉవాచ:-యుధిష్ఠిర తవ ప్రజ్ఞానసమ్యగితి మే మతిః, నహి కశ్చిత్స్వయం మర్త్యస్స్వవశః కురుతే క్రియామ్. ౧. ఈశ్వరేణ నియుక్తోఽయం సాధ్వసాధు చ మానవః, కరోతి పురుషః కర్మ తత్ర కా పరిదేవనా. ౨. ఆత్మానం మన్యసే చాథ పాపకర్మాణ మంతతః, శృణు తత్ర యథా పాపమపకృష్యేత భారత. ౩. తపోభిః క్రతుభిశ్చైవ దానేన చ యుధిష్ఠిర, తరంతి నిత్యం పురుషా యేస్మ పాపాని కుర్వతే. ౪. యజ్ఞేన తపసా చైవ దానేన చ యుధిష్ఠిర, పూయంతే నరశార్దూల నరా దుష్కృతకారిణః. ౫. అసురాశ్చ సురాశ్చైవ పుణ్యహేతోర్మఖ క్రియామ్, ప్రయతంతే మహాత్మానస్తస్మాద్యజ్ఞాః పరాయణమ్. ౬. యజ్ఞైరేవ మహాత్మానో బభూవురధికాస్సురాః, తతో దేవాః క్రియావంతో దానవానభ్య ధర్షయన్. ౭. రాజసూయాశ్వమేధౌ చ సర్వమేధం చ భారత, నరమేధం చ నృపతే త్వమాహర యుధిష్ఠిర. ౮. యజస్వ వాజిమేధేన విధివద్దక్షిణావతా, బహుకామాన్నవిత్తేన రామో దాశరథిర్యథా. ౯. యథా చ భరతో రాజా దౌష్యంతిః పృథివీపతిః, శాకుంతలో మహావీర్యస్తవ పూర్వపితామహః. ౧౦. యుధిష్ఠిరఉవాచ:—అసంశయం వాజిమేధః పావయేత్పృథివీపతిమ్, అభిప్రాయస్తు మే కశ్చిత్తం త్వం శ్రోతుమిహార్హసి. ౧౧. ఇమం జ్ఞాతివధం కృత్వా సుమహాంతం ద్విజోత్తమ, దానమల్పం న శక్నోమి దాతుం విత్తం చ నాస్తి మే. ౧౨. న చ బాలానిమాన్ దీనానుత్సహే వసు యాచితుమ్, తథైవార్ద్రవ్రణాన్ కృచ్ఛ్రే వర్తమానాన్నృపాత్మజాన్. ౧౩ స్వయం వినాశ్య పృథివీం యజ్ఞార్థం ద్విజసత్తమ, కరమాహారయిష్యామి కథం శోకపరాయణః. ౧౪. దుర్యోధనాపరాధేన వసుధా వసుధాధిపాః, ప్రనష్టా యోజయిత్వాస్మానకీర్త్యా మునిసత్తమ. ౧౫. దుర్యోధనేన పృథివీ క్షయితా విత్తకారణాత్, కోశశ్చాపి విశీర్ణోఽసౌ ధార్తరాష్ట్రస్య దుర్మతేః. ౧౬. పృథివీ దక్షిణా చాత్ర విధిః ప్రథమకల్పితః, విద్వద్భిః పరిదృష్టోఽయం శిష్టో విధివిపర్యయః. ౧౭. న చ ప్రతినిధిం కర్తుం చికీర్షామి తపోధన, అత్ర మే భగవన్ సమ్యక్సాచివ్యం కర్తుమర్హసి. ౧౮. ఏవముక్తస్తు పార్థేన కృష్ణద్వైపాయనస్తదా, ముహూర్తమనుసంచిన్త్య ధర్మరాజానమబ్రవీత్. ౧౯. వ్యాసఉవాచ:-కోశశ్చాపి విశీర్ణోఽయం పరిపూర్ణో భవిష్యతి, విద్యతే ద్రవిణం పార్థ గిరౌ హిమవతి స్థిరమ్. ౨౦. ఉత్సృష్టం బ్రాహ్మణైర్యజ్ఞే మరుత్తస్య మహాత్మనః, తదానయస్వ కౌంతేయ పర్యాప్తం తద్భవిష్యతి. ౨౧. యుధిష్ఠిరఉవాచ:—కథం

యజ్ఞే మరుత్తస్య ద్రవిణం తత్సమాచితమ్, కస్మింశ్చ కాలే సనృపో బభూవ వదతాం వర. ౨౨. వ్యాసఉవాచ:—యది శుశ్రూషసే పార్థ శృణు కారంధమం నృపమ్, యస్మిన్ కాలే మహావీర్యస్స రాజాసీన్మహాధనః. ౨౩.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అశ్వమేధపర్వణి, తృతీయోఽధ్యాయః.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—శుశ్రూషే తస్య ధర్మజ్ఞ రాజర్షేః పరికీర్తనమ్, ద్వైపాయనమరుత్తస్య కథాం ప్రబ్రూహి మేఽనఘ. ౧. వ్యాసఉవాచ:-ఆసీత్కృతయుగే తాత మనుర్దండధరః ప్రభుః, తస్య పుత్రో మహాబాహుః ప్రసంధిరితి విశ్రుతః. ౨. ప్రసంధేరభవత్ పుత్రః క్షుప ఇత్యభిసంజ్ఞితః, క్షుపస్య పుత్రస్త్విక్ష్వాకుర్మహీపాలోఽభవత్ప్రభుః. ౩. తస్య పుత్రశతం రాజన్నాసీత్పరమధార్మికమ్, తాంస్తు సర్వాన్మహీపాలానిక్ష్వాకురకరోత్ప్రభుః. ౪. తేషాం జ్యేష్ఠస్తు వింశోఽభూత్ప్రతిమానం ధనుష్మతామ్, వింశస్య పుత్రః కల్యాణో వివింశో నామ భారత. ౫. వివింశస్య సుతా రాజన్ బభూవుర్దశపంచ చ, సర్వే ధనుషి విక్రాంతా బ్రహ్మణ్యాస్సత్యవాదినః. ౬. దానధర్మరతా శ్శాంతాస్సతతం ప్రియవాదినః, తేషాం జ్యేష్ఠః ఖనీనేత్రః స తాన్ సర్వానపీడయత్. ౭. ఖనీనేత్రస్తు విక్రాంతో జిత్వా రాజ్యమకంటకమ్, నాశకద్రక్షితుం రాజ్యం నాన్వరజ్యంత తం ప్రజాః. ౮. తమపాస్య చ తద్రాజ్యే తస్య పుత్రం సువర్చసమ్, అభ్యషించంత రాజేంద్ర ముదితాహ్యభవంస్తదా. ౯. స పితుర్విక్రియాం దృష్ట్వా రాజ్యాన్నిరసనం తథా, నియతో వర్తయామాస ప్రజాహితచికీర్షయా. ౧౦. బ్రహ్మణ్యస్సత్యవాదీ చ శుచిశ్శమదమాన్వితః, ప్రజాస్తం చాన్వరజ్యంత ధర్మనిత్యం మనీషిణమ్. ౧౧. తస్య ధర్మప్రవృత్తస్య వ్యశీర్యత్కోశవాహనమ్, తం క్షీణకోశం సామంతాస్సమంతాత్పర్యపీడయన్. ౧౨. స పీడ్యమానో బహుభిః క్షీణకోశాశ్వవాహనః, ఆర్తిమార్చ్ఛత్పరాం రాజా సహభృత్యైః పురేణ చ. ౧౩. నచైనమభిహంతుం తే శక్నువంతి బలక్షయే, సమ్యగ్వృత్తో హి రాజా స ధర్మనిత్యో యుధిష్ఠిర. ౧౪. యదా చ పరమామార్తిం గతోఽసౌ స పురో నృపః, తతః ప్రదధ్మౌ సకరం ప్రాదురాసీత్తతో వరమ్. ౧౫. తతస్తానజయత్సర్వాన్ ప్రత్యమిత్రాన్నరాధిపాన్, ఏతస్మాత్కారణాద్రాజన్ విశ్రుతస్స కరంధమః. ౧౬. తస్య కారంధమః పుత్రస్త్రేతాయుగముఖేఽభవత్, ఇంద్రాదనవరః శ్రీమాన్ దేవైరపి స దుర్జయః. ౧౭. తస్య సర్వే మహీపాలా వర్తంతేస్మ వశే తదా, సహి సమ్రాడభూత్తేషాం వృత్తేన చ బలేన చ. ౧౮. అవిక్షిన్నామ ధర్మాత్మా శౌర్యేణేంద్రసమోఽభవత్, యజ్ఞశీలో ధర్మరతిః

ధృతిమాన్ సంయతేంద్రియః. ౧౯. తేజసాదిత్యసదృశః క్షమయా పృథివీసమః, బృహస్పతిసమో బుద్ధ్యా హిమవానివ సుస్థిరః. ౨౦. కర్మణా మనసా వాచా దమేన ప్రశమేన చ, మనాంస్యాహ్లాదయామాస ప్రజానాం స మహీపతిః. ౨౧. య ఈజే హయమేధానాం శతేన విధివత్ప్రభుః, యాజయామాస యం విద్వాన్ స్వయమేవాంగిరాః ప్రభుః. ౨౨. తస్య పుత్రోఽతిచక్రామ పితరం గుణవత్తయా, మరుత్తో నామ ధర్మజ్ఞశ్చక్రవర్తీ మహాయశాః. ౨౩. నాగాయుతసమప్రాణ స్సాక్షాద్విష్ణురివాపరః, స యక్ష్యమాణో ధర్మాత్మా శాతకుంభమయాన్యుత. ౨౪. కారయామాస శుభ్రాణి భాజనాని సహస్రశః, మేరుం పర్వతమాసాద్య హిమవత్పార్శ్వ ఉత్తరే. ౨౫. కాంచనస్సుమహాన్ పాదస్తత్ర కర్మ చకార సః, తతః కుండాని పాత్రీశ్చ పిఠరాణ్యాసనాని చ. ౨౬. చక్రుస్సువర్ణకర్తారో యేషాం సంఖ్యా న విద్యతే, తస్యైవ తు సమీపేన యజ్ఞవాటో బభూవహ. ౨౭. ఈజే తత్ర స ధర్మాత్మా విధివత్పృథివీపతిః, మరుత్తస్సహితైః సర్వైః ప్రజాపాలైర్నరాధిప. ౨౮.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అశ్వమేధపర్వణి, చతుర్థోఽధ్యాయః.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—కథం వీర్యస్సమభవద్రాజా స వదతాం వర, కథం చ జాతరూపేణ సమయుజ్యత సద్విజ. ౧. క్వచ తత్సాంప్రతం ద్రవ్యం భగవన్నవతిష్ఠతే, కథం చ శక్యమస్మాభి స్తదవాప్తుం తపోధన. ౨. వ్యాసఉవాచ:—అసురాశ్చైవ దేవాశ్చ దక్షస్యాసన్ ప్రజాపతేః, అపత్యం బహుళం తాత సంస్పర్ధంత పరస్పరమ్. ౩. తథైవాంగిరసః పుత్రౌ వ్రతతుల్యౌ బభూవతుః, బృహస్పతిర్బృహత్తేజాస్సంవర్తశ్చ తపోధనః. ౪. తావతిస్పర్ధినౌ రాజన్ పృథగాస్తాం పరస్పరమ్, బృహస్పతి స్సంవర్తం బాధతేస్మ పునః పునః. ౫. సబాధ్యమానస్సతతం భ్రాత్రా జ్యేష్ఠేన భారత, అర్థానుత్సృజ్య దిగ్వాసా వనవాస మరోచయత్. ౬. వాసవోఽప్యసురాన్ సర్వాన్ నిర్జిత్య చ నిపాత్య చ, ఇంద్రత్వం ప్రాప్య లోకేషు తతో వవ్రే పురోహితమ్. ౭. పుత్రమంగిరసో జ్యేష్ఠం విప్రశ్రేష్ఠం బృహస్పతిమ్, యాజ్యస్త్వంగిరసః పుత్రమాసీద్రాజా కరంధమః. ౮. వీర్యేణాప్రతిమో లోకే వృత్తేన చ బలేన చ, శతక్రతురివౌజస్వీ ధర్మాత్మా సంశితవ్రతః. ౯. వాహనం యస్య యోధాశ్చ మిత్రాణి వివిధాని చ, శయనాని చ ముఖ్యాని మహార్హాణి చ సర్వశః. ౧౦. ధ్యానాదేవాభవన్ రాజన్ముఖవాతేన సర్వశః, స గుణైఃపార్థివాన్ సర్వాన్ వశే చక్రే నరాధిపః. ౧౧. సంజీవ్య కాలమిష్టం చ సశరీరో దివం గతః,

బభూవ తస్య పుత్రోఽపి యయాతిరివ ధర్మవిత్. ౧౨. అవిక్షిన్నామ శత్రుంజిత్స వశే కృతవాన్మహీమ్, విక్రమేణ గుణైశ్చైవ పితేవాసీత్స పార్థివః. ౧౩. తస్య వాసవ తుల్యోఽభూన్మరుత్తో నామ వీర్యవాన్, పుత్రస్తమనురక్తాభూత్పృథివీ సాగ రాంబరా. ౧౪. స్పర్ధతే స్మ సతతం దేవరాజేన నిత్యదా, వాసవోఽపి మరుత్తేన స్పర్ధతే పాండునందన.౧౫. శుచిస్సగుణవానాసీన్మరుత్తః పృథివీపతిః, యతమానోఽపి వై శక్రో న విశేషయతి స్మహ. ౧౬. సోఽశక్నువన్ విశేషాయ సమాహూయ బృహస్పతిమ్, ఉవాచేదం వచో దేవైస్సహితో హరివాహనః. ౧౭. బృహస్పతేమరు త్తస్య మాకార్షీస్త్వం కథంచన, దైవం కర్మాథ వా పిత్ర్యం కర్తాసి మమచేత్ప్రియమ్. ౧౮. అహం హి త్రిషు లోకేషు సురాణాం చ బృహస్పతే, ఇంద్రత్వం ప్రాప్త వానేకో మరుత్తస్తు మహీపతిః. ౧౯. కథంహ్యమర్త్యం బ్రహ్మంస్త్వం యాజ యిత్వా సురాధిపమ్, యాజయేర్మృత్యుసంయుక్తం మరుత్తమవిశంకయా. ౨౦. మాం వా వృణీష్వ భద్రం తే మరుత్తం వా మహీపతిమ్, పరిత్యజ్య మరుత్తం వా యథాజోషం భజస్వ మామ్. ౨౧. ఏవముక్తస్తు కౌరవ్య దేవరాజ్ఞా బృహ స్పతిః, ముహూర్తమివ సంచిత్య దేవరాజానమబ్రవీత్. ౨౨. త్వం భూతానా మధిపతిస్త్వయి లోకాః ప్రతిష్ఠితాః, నముచేర్విశ్వరూపస్య నిహంతా త్వం బలస్య చ. ౨౩. త్వమాజహర్థదైత్యానామేకో వీరశ్రియం పరామ్, త్వం బిభర్షి భువం ద్యాం చ సదైవ బలసూదన. ౨౪. పౌరోహిత్యం కథం కృత్వా తవ దేవగణేశ్వర, యాజయేయమహం మర్త్యం మరుత్తం పాకశాసన. ౨౫. సమాశ్వ సిహి దేవేంద్ర నాహం మర్త్యస్య కర్హిచిత్, గ్రహీష్యామి స్రువం యజ్ఞే శృణు చేదం వచో మమ. ౨౬. హిరణ్యరేతా నోష్ణస్స్యాత్పరివర్తేత మేదినీ, భాసం తు న రవిః కుర్యాన్న తు సత్యం చలేన్మయి. ౨౭. వైశంపాయనఉవాచ:—బృహ స్పతివచశ్శ్రుత్వా శక్రోవిగతమత్సరః, ప్రశస్యైనం వివేశాథ స్వమేవ భవనం తదా. ౨౮.

అశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అశ్వమేధపర్వణి, పంచమోఽధ్యాయః.

వ్యాసఉవాచ:—అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్, బృహ స్పతేశ్చ సంవాదం మరుత్తస్య చ ధీమతః. ౧. దేవరాజస్య సమయం కృతమాంగీ రసేన హ, శ్రుత్వా మరుత్తో నృపతిర్యజ్ఞమాహారయత్పరమ్. ౨. సంకల్ప్య మనసా యజ్ఞం కరంధమసుతాత్మజః, బృహస్పతిముపాగమ్య వాగ్మీ వచనమబ్రవీత్. ౩. భగవన్ యన్మయాపూర్వ మభిగమ్య తపోధన, కృతోఽభిసంధిర్యజ్ఞస్య భతోవ

వచనాద్గురోః. ౪. తమహం యష్టుమిచ్ఛామి సంభారాస్సంభృతాశ్చ మే, యాజ్యోఽస్మి భవతస్సాధో తత్ప్రాప్నుహి విధత్స్వ చ. ౫. బృహస్పతిరువాచ:—న కామయే యాజయితుం త్వామహం పృథివీపతే, వృతోఽస్మి దేవరాజేన ప్రతిజ్ఞాతం చ తస్య మే. ౬. మరుత్తఉవాచ:—పిత్ర్యమస్మి తవ క్షేత్రం బహుమన్యే చ తే భృశమ్, తవాస్మి యాజ్యతాం ప్రాప్తో భజమానం భజస్వ మామ్. ౭. బృహస్పతిరువాచ:—అమర్త్యం యాజయిత్వాహం యాజయిష్యే కథం నరమ్, మరుత్తగచ్ఛ వామావా నివృత్తోఽస్మ్యద్య యాజనాత్. ౮. న త్వాం యాజయితాస్మ్యద్య వృణు త్వం యమిహేచ్ఛసి, ఉపాధ్యాయం మహాబాహో యస్తే యజ్ఞం కరిష్యసి. ౯. వ్యాసఉవాచ—:ఏవముక్తస్తు నృపతిర్మరుత్తో వ్రీడితోఽభవత్, ప్రత్యాగచ్ఛన్ సుసంవిగ్నో దదర్శ పథి నారదమ్. ౧౦. దేవర్షిణా సమాగమ్య నారదేన స పార్థివః, విధివత్ప్రాంజలిస్తస్థౌ అథైనం నారదోఽబ్రవీత్. ౧౧. రాజర్షేనాతిహృష్టోఽసి కచ్చిత్క్షేమం తవానఘ? క్వగతోఽసి కుతశ్చేదమప్రీతిస్థానమాగతమ్? ౧౨. శ్రోతవ్యం చేన్మయా రాజన్ బ్రూహి మే పార్థివర్షభ, వ్యపనేష్యామి తే మన్యుం సర్వయత్నైర్నరాధిప. ౧౩. ఏవముక్తో మరుత్తస్తు నారదేన మహర్షిణా, విప్రలంభముపాధ్యాయాత్సర్వమేవ న్యవేదయత్. ౧౪. మరుత్తఉవాచ:—గతోఽస్మ్యంగిరసః పుత్రం దేవాచార్యం బృహస్పతిమ్, యజ్ఞార్థమృత్విజం ద్రష్టుం న చ మాం సోఽభ్యనందత. ౧౫. ప్రత్యాఖ్యాతశ్చ తేనాహం జీవితుం నాద్య కామయే, పరిత్యక్తశ్చ గురుణా దూషితశ్చాస్మి నారద. ౧౬. వ్యాసఉవాచ:–ఏవముక్తస్తు రాజ్ఞా సనారదః ప్రత్యభాషత, ఆవిక్షితం మహారాజ వాచా సంజీవయన్నివ. ౧౭. నారదఉవాచ:—రాజన్నంగిరసః పుత్రః సంవర్తో నామధార్మికః, చంక్రమీతి దిశః సర్వా దిగ్వాసా మోహయన్ ప్రజాః. ౧౮. తం గచ్ఛ యది యాజ్యం త్వాం న వాంఛతి బృహస్పతిః, ప్రసన్నస్త్వాం మహాతేజాః సంవర్తో యాజయిష్యతి. ౧౯. మరుత్తఉవాచ–సంజీవితోఽహం భవతా వాక్యేనానేన నారద, పశ్యేయం క్వను సంవర్తం శంస మే వదతాం వర. ౨౦. కథం చ తస్మై వర్తేయం కథం మాం న పరిత్యజేత్, ప్రత్యాఖ్యాతశ్చ తేనాపి నాహం జీవితుముత్సహే. ౨౧. నారదఉవాచ:—ఉన్మత్తవేషం బిభ్రత్స చంక్రమీతి యథాసుఖమ్, వారాణస్యాం మహారాజ దర్శనేప్సుర్మహేశ్వరమ్. ౨౨. తస్యా ద్వారం సమాసాద్య న్యసేథాః కుణపం క్వచిత్, తం దృష్ట్వా యో నివర్తేత స సంవర్తో మహీపతే. ౨౩. తం పృష్ఠతోఽనుగచ్ఛేథా యత్ర గచ్ఛేత్స వీర్యవాన్, తమేకాంతే సమాసాద్య ప్రాంజలిశ్శరణం వ్రజేః,

౨౪. పృచ్ఛేత్త్వాం యది కేనాహం తవాఖ్యాత ఇతిస్మహ, బ్రూయాస్తం నారదే
నేతి సంవర్తం కథితోఽసి మే. ౨౫. సచేత్త్వామనుయుంజీత మమానుగమనేచ్ఛయా,
శంసథో వహ్నిమారూఢం మామపి త్వమశంకయా. ౨౬. వ్యాసఉవాచ:—
స తథేతి ప్రతిశ్రుత్య పూజయిత్వా చ నారదమ్, అభ్యనుజ్ఞాయ రాజర్షిర్యయౌ
వారాణసీం పురీమ్. ౨౭. తత్ర గత్వా యథోక్తం స పుర్యా ద్వారే మహాయశాః,
కుణపం స్థాపయామాస నాగదస్య వచః స్మరన్. ౨౮. యౌగపద్యేన విప్రశ్చ పురీ
ద్వారమథావిశత్, తతస్స కుణపం దృష్ట్వా సహసా సంన్యవర్తత. ౨౯. స తం
నివృత్తమాలోక్య ప్రాంజలిః పృష్ఠతోఽన్వగాత్, ఆవిక్షితో మహీపాలః సంవర్త
ముపశిక్షితుమ్. ౩౦. స చ తం విజనే దృష్ట్వా పాంసుభిః కర్దమేన చ, శ్లేష్మణా
చాపి రాజానం ష్ఠీవనైశ్చ సమాకిరత్. ౩౧. స తథా బాధ్యమానోఽపి సంవర్తేన
మహీపతిః, అన్వగాదేవ తమృషిం ప్రాంజలిస్సంప్రసాదయన్. ౩౨. తతో నివర్త్య
సంవర్తః పరిశ్రాంత ఉపావిశత్; శీతలచ్ఛాయమాసాద్య న్యగ్రోధం బహుశా
ఖినమ్. ౩౪.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అశ్వమేధపర్వణి, షష్ఠోఽధ్యాయః.

సంవర్తఉవాచ:-కథమస్మి త్వయా జ్ఞాతః కేన వా కథితోఽస్మి తే, ఏతదాచక్ష్వ మే
తత్త్వమిచ్ఛసే చేన్మమ ప్రియమ్. ౧. సత్యం తే బ్రువతస్సర్వే సంపత్స్యంతే మనో
రథాః, మిథ్యా తు బ్రువతో మూర్ధా శతధా తే స్ఫుటిష్యతి. ౨. మరుత్తఉవాచ:-నార
దేన భవాన్మహ్యమాఖ్యాతో హ్యటతాఽధ్వని, గురుపుత్రో మమేతి త్వం తతో మే ప్రీతి
రుత్తమా. ౩. సంవర్తఉవాచ:-సత్యమేతద్భవానాహ స మాం జానాతి సత్రిణమ్, కథ
యస్వ తదేతన్మే క్వ ను సంప్రతి నారదః. ౪. మరుత్తఉవాచ:-భవంతం కథయిత్వా స మమ
దేవర్షిసత్తమః, తతో మామభ్యనుజ్ఞాయ ప్రవిష్టో హవ్యవాహనమ్. ౫. వ్యాసఉవాచ:-
శ్రుత్వా తు పార్థివస్యైతత్సంవర్తః ప్రముదం గతః, ఏతావదహమప్యేవం శక్ను
యామితి సోఽబ్రవీత్. ౬. తతో మరుత్తమున్మత్తో వాచా నిర్భర్త్సయన్నివ,
రూక్షయా బ్రాహ్మణో రాజన్ పునః పునరథాబ్రవీత్. ౭. వాతప్రధానేన మయా
స్వచిత్తవశవర్తినా, ఏవం వికృతరూపేణ కథం యాజితుమిచ్ఛసి. ౮. భ్రాతా
మమ సమర్థశ్చ వాసవేన చ సంగతః, వర్తతే యాజనే చైవ తేన కర్మాణి కారయ.
౯. గార్హస్థ్యం చైవ యాజ్యాశ్చ సర్వాగృహ్యాశ్చ దేవతాః, పూర్వజేన సమాక్షిప్తం
శరీరం వర్జితం త్విదమ్. ౧౦. నాహం తేనాననుజ్ఞాతస్త్వామావిక్షిత కర్హిచిత్,
యాజయేయం కథంచిద్వై స హి పూజ్యతమో మమ. ౧౧. స త్వం బృహస్పతిం

గచ్ఛ తమనుజ్ఞాప్య చాఽఽవ్రజ, తతోఽహం యాజయిష్యే త్వాం యది యష్టుమిహేచ్ఛసి. ౧౨. మరుత్తఉవాచ:-బృహస్పతిం గతః పూర్వమహం సంవర్త తచ్ఛృణు, న మాం కామయతే యాజ్యమసౌ వాసవకామ్యయా. ౧౩. అమరం యాజ్యమాసాద్య యాజయిష్యే నమానుషమ్, శక్రేణ ప్రతిషిద్ధోఽహం మరుత్తం మాస్మ యాజయ. ౧౪. స్పర్ధతే చ మయా విప్ర నవా వై సతు పార్థివః, ఏవమస్త్వితి చాప్యుక్తో భ్రాత్రా తే బలవృత్రహా. ౧౫. సమామభిగతం ప్రేమ్ణా యాజ్యత్వేన బుభూషతి, దేవరాజం సమాశ్రిత్య తద్విద్ధి మునిపుంగవ. ౧౬. సోఽహమిచ్ఛామి భవతా సర్వస్వేనాపి యాజితుమ్, కామయే సమతిక్రాంతుం వాసవం త్వత్కృతైర్గుణైః ౧౭. న హి మే వర్తతే బుద్ధిర్గంతుం బ్రహ్మన్ బృహస్పతిమ్, ప్రత్యాఖ్యాతశ్చ తేనాస్మి తథాఽనపకృతే సతి. ౧౮. సంవర్తఉవాచ;-చికీర్షసి యథాకామంసర్వమేతత్త్వయి ధ్రువమ్, యది సర్వానభిప్రాయాన్ కర్తాసి మమ పార్థివ. ౧౯. యాజ్యమానం మయా హి త్వాం బృహస్పతిపురందరౌ, ద్విషేతాం సమభిక్రుద్ధావేతదేకం సమర్థయే. ౨౦. స్థైర్యమత్ర కథం మే స్యాత్సత్వం నిస్సంశయం కురు, కుపితస్త్వాం నహీదానీం భస్మీకుర్యాం సబాంధవమ్. ౨౧. మరుత్తఉవాచ:—యావత్తపేత్సహస్రాంశుస్తిష్ఠేరంశ్చాపి పర్వతాః, తావల్లోకాన్న లభేయం త్యజేయం సంగతం యది. ౨౨. మాచాపి శుభబుద్ధిత్వం లభేయమితి కర్హిచిత్, విషయైస్సంగతం చాస్తు త్యజేయం సంగతం యది. ౨౩. సంవర్తఉవాచ:—ఆవిక్షిత శుభా బుద్ధిః శ్రూయతాం తవ కర్మసు, యాజనం హి మమాప్యేవం వర్తతే హృది పార్థివ. ౨౪. అభిధాస్యే చ తే రాజన్నక్షయ్యం ద్రవ్యముత్తమమ్, యేన దేవాన్ సగంధర్వాన్ శక్రం చాభిభవిష్యసి. ౨౫. నతు మే వర్తతే బుద్ధిర్ధనే యాజ్యేషు వా పునః, విప్రియం తు కరిష్యామి భ్రాతుశ్చేంద్రస్య చోభయోః. ౨౬. గమయిష్యామి శక్రేణ సమతామపి తే ధ్రువమ్, ప్రియం చ తే కరిష్యామి సత్యమేతద్బ్రవీమి తే. ౨౭.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అశ్వమేధపర్వణి, సప్తమోఽధ్యాయః.

సంవర్త ఉవాచ:—గిరేర్హిమవతః పృష్ఠే ముంజవాన్నామ పర్వతః, తప్యతే యత్ర భగవాంస్తపో నిత్యముమాపతిః. ౧. వనస్పతీనాం మూలేషు శృంగేషు విషమేషు చ, గుహాసు శైలరాజస్య రమతేస్మ యథాసుఖమ్. ౨. ఉమాసహాయో భగవాన్ యత్ర నిత్యం మహేశ్వరః, ఆస్తే శూలీ మహాతేజా నానాభూతగణావృతః. ౩. తత్ర రుద్రాశ్చ సాధ్యాశ్చ విశ్వేఽథ వసవస్తథా, యమశ్చ వరుణశ్చైవ

కుబేరశ్చ సహానుగః. ౪. భూతాని చ పిశాచాశ్చ నాసత్యావశ్వినౌ తథా, గంధర్వాప్సరసశ్చైవ యక్షా దేవర్షయ స్తథా. ౫. ఆదిత్యా మరుతశ్చైవ యాతుధానాశ్చ సర్వశః, ఉపాసంతే మహాత్మానం బహురూపముమాపతిమ్. ౬. రమతే భగవాంస్తత్ర కుబేరానుచరైస్సహ, వికృతైర్వికృతాకారైః క్రీడద్భిః పృథివీపతే. ౭. శ్రియా జ్వలన్ దృశ్యతే వై బాలాదిత్యసమద్యుతిః, న రూపం శక్యతే తస్య సంస్థానం వా కథంచన. ౮. తేజస్తపశ్చ వీర్యం చ నిర్దేష్టుం జయతాం వర, నోష్ణం న శిశిరం తత్ర న వాయుర్న చ భాస్కరః. ౯.న జరా క్షుత్పిపాసే వా న మృత్యుర్న భయం నృప, తస్య శైలస్య పార్శ్వేషు సర్వేషు జయతాం వర. ౧౦. ఋతవో జాతరూపస్య రశ్మయస్సవితుర్యథా, రక్ష్యంతే తు కుబేరస్య సహాయైరుద్యతాయుధైః. ౧౧. చికీర్షద్భిః కుబేరస్య ప్రియం రాజన్మహాత్మనః, తస్మై భగవతే కృత్వా నమస్కార్యాయ వేధసే. ౧౨. రుద్రాయ శితికంఠాయ సురూపాయ సువర్చసే, కపర్దినే కరాళాయ హర్యక్ష్ణే వరదాయ చ. ౧౩. త్ర్యక్ష్ణే పూష్ణోదంతభిదే వామనాయ శివాయ చ, యామ్యాయావ్యక్తరూపాయ సద్వృత్తే శంకరాయ చ. ౧౪. క్షేమ్యాయ హరికేశాయ స్థాణవే పురుషాయ చ, హరినేత్రాయ ముండాయ కృశాయోత్తారణాయ చ. ౧౫. భాస్కరాయ సతీర్థాయ దేవదేవాయ రంహసే, ఉష్ణీషిణే సువక్త్రాయ సహస్రాక్షాయ మీఢుషే. ౧౬. గిరిశాయ ప్రశాంతాయ యతయే చీరవాససే, బిల్వదండాయ సిద్ధాయ సర్వదండధరాయ చ.౧౭.మృగవ్యాధాయ మహతే ధన్వినేఽథ భవాయచ, వరాయ వ్యోమవక్త్రాయ సిద్ధమంత్రాయ చక్షుషే. ౧౮. హిరణ్యబాహవే రాజన్నుగ్రాయ పతయే దిశామ్, లేలిహానాయ గోష్ఠాయ సిద్ధమంత్రాయ వృష్ణయే ౧౯. పశూనాంపతయే చైవ భూతానాం పతయే నమః, వృషాయ మాతృభక్తాయ సేనాన్యే మధ్యమాయచ. ౨౦. స్రువహస్తాయ పతయే ధన్వినే భార్గవాయచ, అజాయ కృష్ణనేత్రాయ విరూపాక్షాయ చైవహ. ౨౧ తీక్ష్ణదంష్ట్రాయ తీక్ష్ణాయ వైశ్వానరముఖాయ, మహాద్యుతయేఽనంగాయ శర్వాయ పతయే దిశామ్. ౨౨. విలోహితాయ దీప్తాయ దీప్తాక్షాయ మహౌజసే, కపాలమాలినే నిత్యం సువర్ణమకుటాయ చ. ౨౩. మహాదేవాయ కృష్ణాయ త్ర్యంబకాయానఘాయ చ, క్రోధనాయ నృశంసాయ మృదవే బాహుశాలినే. ౨౪. తథా ఉగ్రాయ పతయే పశవే కృత్తివాససే, దండినే తప్తతపసే తథైవాక్రూరకర్మణే. ౨౫. సహస్రశిరసే చైవ సహస్రచరణాయ చ, నమస్త్రిపురనిఘ్నాయ వసురూపాయ దంష్ట్రిణే. ౨౬. వసురేతస్సు

వపుషే అనంతాయ మహాద్యుతే, పినాకినం మహాదేవం మహాయోగినమవ్య
యమ్. ౨౭. త్రిశూలహస్తం వరదం త్ర్యంబకం భువనేశ్వరమ్, త్రిపురఘ్నం త్రిన
యనం త్రిలోకేశం మహౌజసమ్. ౨౮. ప్రభవం సర్వభూతానాం ధారణం ధరణీ
ధరమ్, ఈశానం శంకరం శర్వం శివం విశ్వేశ్వరం భవమ్. ౨౯. ఉమాపతిం
పశుపతిం విశ్వరూపం మహేశ్వరమ్, విరూపాక్షం దశభుజం దివ్యగోవృషభ
ధ్వజమ్. ౩౦. ఉగ్రం స్థాణుం శివం రౌద్రం శర్వం గౌరీశమీశ్వరమ్, శితికంఠమజం
శుక్రం పృథుం పృథుహరం వరమ్. ౩౧. విశ్వరూపం విరూపాక్షం బహురూప
ముమాపతిమ్, ప్రణమ్య శిరసా దేవమనంగాంగహరం హరమ్. ౩౨. శరణ్యం శరణం
యాహి మహాదేవం చతుర్ముఖమ్, ఏవం కృత్వా నమస్తస్మై మహాదేవాయరంహసే.
౩౩. మహాత్మనే క్షితిపతే తత్సువర్ణమవాప్స్యసి, సువర్ణమాహరిష్యంతస్తత్ర
గచ్ఛంతు తే నరాః. ౩౪. ఇత్యుక్తం సవచస్తేన చక్రే కారంధమాత్మజః, తతోఽతి
మానుషం సర్వం చక్రే యజ్ఞస్య సంవిధిమ్ ౩౫. సౌవర్ణాని చ భాండాని సంచక్రు
స్తత్ర శిల్పినః, బృహస్పతిస్తు తాం శ్రుత్వా మరుత్తస్య మహీపతేః. ౩౬. సమృద్ధి
మతిదేవేభ్య స్సంతాపమకరోద్భృశమ్, సతప్యమానో వైవర్ణ్యం కృశత్వం చాగ
మత్పరమ్. ౩౭. భవిష్యతి హి మే శత్రుస్సంవర్తో వసుమానితి, తం శ్రుత్వా భృశ
సంతప్తం దేవరాజో బృహస్పతిమ్, అభిగమ్యామరవృతః ప్రోవాచేదం వచస్తదా. ౩౮.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అశ్వమేధపర్వణి, అష్టమోఽధ్యాయః.

ఇంద్ర ఉవాచ–: కచ్చిత్సుఖం స్వపిషి త్వం బృహస్పతే కచ్చిన్మనోజ్ఞాః పరిచార
కాస్తే, కచ్చిద్దేవానాం సుఖకామోఽసి విప్ర కచ్చిద్దేవాస్త్వాం పరిపాలయంతి. ౧.
బృహస్పతిరువాచ:–సుఖం స్వపే శయనే దేవరాజ తథా మనోజ్ఞాః పరిచారకా మే,
తథా దేవానాం సుఖకామోఽస్మి నిత్యం దేవాశ్చమాం సుభృశం పాలయంతి. ౨. ఇంద్ర
ఉవాచ:–కుతో దుఃఖం మానసం దేహజం వా పాండుర్వివర్ణశ్చ కుతస్త్వమద్య,
ఆచక్ష్వ మే బ్రాహ్మణ యావదేతాన్నిహన్మి సర్వాం స్తవ దుఃఖకర్తౄన్. ౩. బృహస్పతి
రువాచ:–మరుత్తమాహుర్మఘవన్ యక్ష్యమాణం మహాయజ్ఞేనోత్తమదక్షిణేన,
సంవర్తో యాజయితీతి మే శ్రుతం యదిచ్ఛామి న స తం యాజయేత. ౪. ఇంద్ర ఉవాచ:–
సర్వాన్ కామాననుయాతోఽసి విప్ర యస్త్వం దేవానాం మంత్రవిత్సుపురోధాః,
ఉభౌ చ తే నరామృత్యూ వ్యతీతౌ కిం సంవర్తస్తవ కర్తాద్య విప్ర. ౫. బృహస్పతి
రువాచ:–దేవైస్సహ త్వమసురాన్ ప్రణుద్య జిఘాంససే చాప్యుత సానుబంధాన్,
యం యం సమృద్ధం పశ్యసి తత్రతత్ర దుఃఖం సపత్నేషు సమృద్ధిభావః. ౬.

అతోఽస్మి దేవేంద్ర వివర్ణరూపః సపత్నో మే వర్తతే తం నిశమ్య, సర్వోపాయైర్మఘవన్ సంనియచ్ఛ సంవర్తం వా పార్థివం వా మరుత్తమ్. ౭. ఇంద్ర ఉవాచ:- ఏహి గచ్ఛ ప్రహితో జాతవేదో బృహస్పతిం పరిదాతుం మరుత్తే, అయం వై త్వాం యాజయితా బృహస్పతిస్తథామరం చైవ కరిష్యతీతి. ౮. అగ్నిరువాచ:— అహం గచ్ఛామి తవ శక్రాద్య దూతో బృహస్పతిం పరిదాతుం మరుత్తే, వాచం సత్యాం పురుహూతస్య కర్తుం బృహస్పతేశ్చాపచితిం చికీర్షుః. ౯. వ్యాస ఉవాచ:— తతః ప్రాయాద్ధూమకేతుర్మహాత్మా వనాని సర్వాణి వీరుధశ్చాపమృద్నన్, కామాద్ధిమాంతే పరివర్తమానః కాష్ఠాతిగో మాతరిశ్వేవ మర్దన్. ౧౦. మరుత్త ఉవాచ:- ఆశ్చర్యమద్య పశ్యామి రూపిణం వహ్నిమాగతమ్, ఆసనం సలిలం పాద్యం గాం చోపానయ వై మునే ౧౧. అగ్నిరువాచ:— ఆసనం సలిలం పాద్యం ప్రతినందామి తేఽనఘ, ఇంద్రేణ తు సమాదిష్టం విద్ధి మాం దూతమాగతమ్. ౧౨. మరుత్త ఉవాచ:— కచ్చిచ్ఛ్రీమాన్ దేవరాజస్సుఖీ చ కచ్చిచ్చాస్మాన్ ప్రీయతే ధూమకేతో?, కచ్చిద్దేవా అస్య వశే యథావత్ప్రబ్రూహి త్వం మమ కార్త్స్న్యేన దేవ. ౧౩. అగ్నిరువాచ:— శక్రో భృశం సుసుఖీ పార్థివేంద్ర ప్రీతిం చేచ్ఛత్యజరాం వై త్వయా సః, దేవాశ్చ సర్వే వశగాస్తస్య రాజన్ సందేశం త్వం శృణు మే దేవరాజ్ఞః. ౧౪. యదర్థం మాం ప్రాహిణోత్త్వత్సకాశం బృహస్పతిం పరిదాతుం మరుత్తే, అయం గురుర్యాజయతాం నృప త్వాం మర్త్యం సంతమమరం త్వాం కరోతు. ౧౫. మరుత్త ఉవాచ:— సంవర్తోఽయం యాజయితా ద్విజో మాం బృహస్పతేరంజలిరేష తస్య, నచైవాసౌ యాజయిత్వా మహేంద్రం మర్త్యం సంతం యాజయన్నద్య శోభేత్. ౧౬. అగ్నిరువాచ:- యే వై లోకా దేవలోకే మహాంతః సంప్రాప్స్యసే తాన్ దేవరాజప్రసాదాత్, త్వాం చేదసౌ యాజయేద్వై బృహస్పతిర్నూనం స్వర్గం త్వం జయేః కీర్తియుక్తః. ౧౭. తథా లోకా మానుషా యే చ దివ్యాః ప్రజాపతేశ్చాపి యే వై మహాంతః, తే తే జితా దేవరాజ్యం చ కృత్స్నం బృహస్పతిర్యాజయేచ్చేన్నరేంద్ర. ౧౮. సంవర్త ఉవాచ:— మాస్మైవం త్వం పునరాగాః కథంచిద్బృహస్పతిం పరిదాతుం మరుత్తే, మా త్వాం ధక్ష్యే చక్షుషా దారుణేన సంక్రుద్ధోఽహం పావక త్వం నిబోధ. ౧౯. వ్యాస ఉవాచ:- తతో దేవానగమద్ధూమకేతుర్దాహాద్భీతో వ్యథితోఽశ్వత్థపర్ణవత్, తం వై దృష్ట్వా ప్రాహ శక్రో మహాత్మా బృహస్పతేస్సన్నిధౌ హవ్యవాహమ్. ౨౦. యస్త్వం గతః ప్రహితో జాతవేదో బృహస్పతిం పరిదాతుం మరుత్తే, తత్కిం

ప్రాహ సనృపో ముత్యమానః కచ్చిద్వచః ప్రతిగృహ్ణాతి తచ్చ. ౨౧. అగ్నిరువాచ:- న తే వాచం రోచయతే మరుత్తో బృహస్పతేరఞ్జలిం ప్రాహిణోత్సః, సంవర్తో మాం యాజయతేత్యువాచ పునః పునస్స మయా ప్రోచ్యమానః. ౨౨. ఉవాచేదం మానుషా యే చ దివ్యాః ప్రజాపతేర్యే చ లోకా మహాన్తః, తాంశ్చేల్లభేయం సంవిదం తేన కృత్వా తథాపి నేచ్ఛేయమితి ప్రతీతః. ౨౩. ఇన్ద్ర ఉవాచ:—పునర్గత్వా పార్థివం త్వం సమేత్య వాక్యం మదీయం ప్రాపయస్వార్థయుక్తమ్, పునర్యద్యుక్తో న కరిష్యతే వచస్తే తతో వజ్రం సంప్రహర్తాస్మి తస్మై. ౨౪. అగ్నిరువాచ:- గన్ధర్వరాడ్యాత్వయం తత్ర దూతో బిభేమ్యహం వాసవ తత్ర గన్తుమ్, సంరబ్ధో మామబ్రవీత్తీవ్రరోషః సంవర్తో వాక్యం చరితబ్రహ్మచర్యః. ౨౫. యద్యాగచ్ఛేః పునరేవం కథంచిద్బృహస్పతిం పరిదాతుం మరుత్తే, దహేయం త్వాం చక్షుషా దారుణేన సంక్రుద్ధ ఇత్యేతదవేహి శక్ర. ౨౬. శక్ర ఉవాచ:—త్వమేవాన్యాన్ దహసే జాతవేదో న హి త్వదన్యో విద్యతే భస్మకర్తా, త్వత్సంస్పర్శాత్సర్వలోకో బిభేతి అశ్రద్ధేయం వదసే హవ్యవాహ. ౨౭ అగ్నిరువాచ:—దివం దేవేన్ద్ర పృథివీం చ సర్వాం సంవేష్టయేస్త్వం స్వబలేనైవ శక్ర, ఏవంవిధస్యేహ సతస్తవాసౌ కథం వృత్రస్త్రిదివం ప్రాగ్జహార. ౨౮. ఇన్ద్ర ఉవాచ:—న గండికాకారతోఽగం కరేఽణుమనచారిసోమం ప్రపిబామి వహ్నే, న దుర్బలేఽపి ప్రహరామి వజ్రం కో మే సుఖాయ ప్రహరేత మర్త్యః. ౨౯. ప్రవ్రాజయేయం కాలకేయాన్ పృథివ్యామపాకర్షం దానవానన్తరిక్షాత్, దివః ప్రహ్లాదమవసానమానయం కో మేఽసుఖాయ ప్రహరేత మానవః. ౩౦. అగ్నిరువాచ:—యత్ర శర్యాతిం చ్యవనో యాజయిష్యన్సహాశ్విభ్యాం సోమమగృహ్ణాదేకః, తత్త్వం క్రుద్ధః ప్రత్యషేధీః పురస్తాత్ శర్యాతియజ్ఞం స్మర తం మహేన్ద్ర. ౩౧. వజ్రం గృహీత్వా చ పురన్దర త్వం సంప్రాహార్షీశ్చ్యవనస్యాతిఘోరమ్, స తే విప్రస్సహ వజ్రేణ బాహూ మపాగృహ్ణాత్తపసా జాతమన్యుః. ౩౨. తతో రోషాత్సర్వతో ఘోరరూపం సపత్నం తే జనయామాస భూయః, మదం నామానమసురం విశ్వరూపం యం త్వం దృష్ట్వా చక్షుషీ సంన్యమీలః. ౩౩. హనురేకా జగతీస్థా తథైకా దివం గతా మహతీ దానవస్య, సహస్రం దన్తానాం శతయోజనానాం సుతీక్ష్ణానాం ఘోరరూపం బభూవ. ౩౪. వృత్తాస్స్థూలా రాజతస్తమ్భవర్ణా దంష్ట్రాశ్చతస్రో ద్వే శతే యోజనానామ్, స త్వాం దన్తాన్ విదశన్నభ్యధావజ్జిఘాంసయా శూలముద్యమ్య ఘోరమ్. ౩౫. అపశ్యస్త్వం తత్తదా ఘోరరూపం

సర్వే వై త్వాం దదృశుర్దర్శనీయమ్, తస్మాద్భీతః ప్రాంజలిస్త్వాం మహర్షే మాగ
చ్ఛేథాశ్శరణం దానవఘ్న. ౩౬ క్షాత్రాద్బలాద్బ్రహ్మబలం గరీయో న బ్రహ్మతః కించి
దన్యద్గరీయః, సోఽహం జానన్ బ్రహ్మతేజో యథావన్న సంవర్తం జేతుమిచ్ఛామి
శక్ర. ౩౭.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అశ్వమేధపర్వణి, నవమోఽధ్యాయః.

ఇంద్రఉవాచ:—ఏవమేతద్బ్రహ్మబలం గరీయో న బ్రాహ్మణాత్కించి
దన్యద్గరీయః, ఆవిక్షితస్యాథ బలం నమృష్యే వజ్రంచాస్మై ప్రహరిష్యామి ఘోరమ్.
౧. ధృతరాష్ట్రగచ్ఛ ప్రహితో గచ్ఛ తూర్ణం సంవర్తేన సంగతం తం వదస్వ, బృహస్పతిం
త్వముపశిక్షస్వ రాజన్ వజ్రం వా తే ప్రహరిష్యామి ఘోరమ్. ౨. వ్యాసఉవాచ:—
తతో గత్వా ధృతరాష్ట్రో నరేంద్రం ప్రోవాచేదం వచనం వాసవస్య. ౩. ధృత
రాష్ట్రఉవాచ:—గంధర్వం వై ధృతరాష్ట్రం నిబోధ త్వా మాగతం వక్తుకామం
నరేంద్ర, ఐంద్రం వాక్యం శృణు మే రాజసింహ యత్ప్రాహ లోకాధిపతి
ర్మహాత్మా. ౪. బృహస్పతిం యాజకం త్వం వృణీష్వ వజ్రం వా తే ప్రహరిష్యామి
ఘోరమ్, వచశ్చేదేతన్న కరిష్యసే మే ప్రాహైతదేతావదచింత్య కర్మా. ౫.
మరుత్తఉవాచ:—త్వం చైవైతద్వేత్థ పురందరశ్చ విశ్వేదేవా వసవశ్చాశ్వినౌ చ,
మిత్రద్రోహే నిష్కృతిర్నాస్తి లోకే మహత్పాపం బ్రహ్మహత్యా సమం తత్. ౬.
బృహస్పతిర్యాజయతాం మహేంద్రం దేవశ్రేష్ఠం వజ్రభృతాం వరిష్ఠమ్, సంవర్తో
మాం యాజయితాద్య రాజన్న తే వాక్యం తస్య వా రోచయామి. ౭. గంధర్వ
ఉవాచ:—ఘోరో నాదః శ్రూయతాం వాసవస్య నభస్తలే గర్జతో రాజసింహ,
వ్యక్తం వజ్రం మోక్ష్యతే తే మహేంద్రః క్షేమం రాజం శ్చింత్యతా మేష కాలః.
౮. వ్యాసఉవాచ:—ఇత్యేవముక్తో ధృతరాష్ట్రేణ రాజా శ్రుత్వా నాదం నదతో
వాసవస్య, తపోనిత్యం ధర్మవిదాం వరిష్ఠం సంవర్తం తం జ్ఞాపయామాస కార్యమ్ ౯.
మరుత్తఉవాచ:-ఇమమాత్మానం ప్లవమానమారాదధ్వా దూరం తేన నదృశ్యతేఽద్య,
ప్రపద్యేఽహం శర్మ విప్రేంద్ర త్వత్తః ప్రయచ్ఛ తస్మాదభయం విప్రముఖ్య. ౧౦. అయ
మాయాతి వై వజ్రీ దిశో వై ద్యోతయన్ దశ, అమానుషేణ ఘోరేణ సదస్యాస్త్రాసి
తాహి నః. ౧౧. సంవర్తఉవాచ:— భయం శక్రాద్వ్యేతు తే రాజసింహ ప్రణో
త్స్యేఽహం భయమేతత్సుఘోరమ్, సంస్తంభిన్యా విద్యయా క్షిప్రమేవ మాభై
స్త్వమస్యాభిభవాత్ప్రతీతః. ౧౨. అహం సంస్తంభయిష్యామి మాభైస్త్వం
శక్రతో నృప, సర్వేషామేవ దేవానాం క్షయితాన్యాయుధాని మే. ౧౩. దిశో

వజ్రం భజతాం వాయురేతు వర్షం భూత్వా వర్షతాం కాననేషు, ఆపః ప్లవంత్వం తరిక్షే వృథా చ సౌదామినీ దృశ్యతాం మా బిభైస్త్వమ్. ౧౪. వహ్ని ర్దేవ స్త్రాతు వా సర్వత స్తే కామాన్ సర్వాన్ వర్షతు వాసవో వా, వజ్రం తథా స్థాపయతాం వధాయ మహాఘోరం ప్లవమానం జలౌఘైః. ౧౫. మరుత్తఉవాచ:- ఘోరశ్శబ్దోయం శ్రూయతే వై మహాస్వనో వజ్రస్యైషః సహితో మారుతేన, ఆత్మా హి మే ప్రవ్యథతే ముహుర్ముహుర్న మే స్వాస్థ్యం జాయతే విప్రచాద్య. ౧౬. సంవర్తఉవాచ:—వజ్రా దుగ్రాద్వ్యేతు భయం తవాద్య వాతో భూత్వా హన్మి నరేంద్ర వజ్రమ్, భయం త్యక్త్వా వరమన్యం వృణీష్వ కం తే కామం మనసా సాధయామి. ౧౭. మరుత్తఉవాచ:—ఇంద్రస్సాక్షా త్సహసాఽభ్యేతు విప్ర హవి ర్యజ్ఞే ప్రతిగృహ్ణాతు చైవ, స్వం స్వం ధిష్ణ్యం చైవ జుషంతు దేవా హుతం సోమం ప్రతిగృహ్ణంతు చైవ. ౧౮. సంవర్తఉవాచ:—అయమింద్రో హరిభిరాయాతి రాజన్ దేవైస్సర్వై స్సర్వరిత్విక్ స్తూయమానః, మంత్రాహూతో యజ్ఞమిదం మమాద్య పశ్యస్వైనం మంత్రవిస్రస్తకాయమ్. ౧౯. వైశంపాయనఉవాచ:— తతో దేవైస్సహితో దేవరాజో రథే యుక్త్వా తాన్ హరీన్ వాజిముఖ్యాన్, ఆయాద్యజ్ఞమథ రాజ్ఞః పిపాసురావిక్షితస్యాప్రమేయస్య సోమమ్. ౨౦. తమా యాంతం సహితం దైవసంఘైః ప్రత్యుద్యయా సపురోధా మరుత్తః, చక్రే పూజాం దేవరాజాయ చాగ్ర్యాం యథాశాస్త్రం విధివత్ప్రీయమాణః. ౨౧. సంవర్త ఉవాచ:—స్వాగతం తే పురుహూతేఽహ విద్వన్ యజ్ఞోఽద్యాయం సన్నిహితే త్వయీంద్ర, శోశుభ్యతే బలవృత్రఘ్న భూయః పిబస్వ సోమం సుతముద్యతం మయా. ౨౨. మరుత్తఉవాచ:—శివేన మాం పశ్య నమశ్చ తేఽస్తు ప్రాప్తో యజ్ఞ స్సఫలం జీవితం మే, అయం యజ్ఞం కురుతే మే సురేంద్ర బృహస్పతే రవరజో విప్రముఖ్యః. ౨౩. ఇంద్రఉవాచ:—జానామి తే గురుమేనం తపోధనం బృహస్పతే రనుజం తిగ్మతేజసమ్, యస్యాహ్వానాదాగతోఽహం నరేంద్ర ప్రీతిర్మేఽద్య త్వయి మన్యుః ప్రనష్టః. ౨౪. సంవర్తఉవాచ: యది ప్రీతస్త్వమసి వై దేవరాజ తస్మా త్స్వయం శాధి యజ్ఞే విధానమ్, స్వయం భాగాన్ కురు సర్వాన్ సురేంద్ర జానాత్వయం సర్వలోకశ్చ దేవ. ౨౫. వ్యాసఉవాచ:—ఏవముక్తస్త్వాంగిరసేన శక్రస్సమాదిదేశ స్వయమేవ దేవాన్, సభాః క్రియంతా మా సథాశ్చ ముఖ్యాః సహస్రశ శ్చిత్రభూతా స్సమృద్ధాః. ౨౬. క్లిప్తాః స్థూణాః కురుతారోహణాని గంధ ర్వాణా మప్సరసాం చైవ శీఘ్రమ్, యత్ర నృత్యేరం స్త్వప్సరసస్సమస్తాస్స్వర్గో

వమః క్రియతాం యజ్ఞవాటః. ౨౭. ఇత్యుక్తాస్తే చక్రురాశు ప్రతీతా దివౌకస శ్శక్రవాక్యా న్నరేంద్ర, తతో వాక్యం ప్రాహ రాజానమింద్రః ప్రీతో రాజన్ పూజ్యమానో మరుత్తమ్. ౨౮. ఏవత్వయాఽహమిహ రాజన్ సమేత్య యే చాప్యన్యే తవ పూర్వే నరేంద్ర, సర్వాశ్చాన్యా దేవతాః ప్రీయమాణా హవి స్తుభ్యం ప్రతిగృహ్ణంతు రాజన్. ౨౯. ఆగ్నేయం వై లోహితమాలభంతాం వైశ్వదేవం బహురూపం హి రాజన్, నీలం చోక్షాణం మేధ్యమప్యాలభంతాం చలచ్ఛిన్నం సంప్రదిష్టం ద్విజాగ్ర్యైః. ౩౦. తతో యజ్ఞో వవృధే తస్య రాజన్ యత్ర దేవాః స్వయమన్నాని జహ్రుః, యస్మిన్ శక్రో బ్రాహ్మణైః పూజ్యమాన స్సదస్యోఽభూద్ధరిమాన్ దేవరాజః. ౩౧. తతస్సంవర్తశ్చైత్యగతో మహాత్మా యథా వహ్నిః ప్రజ్వలితో ద్వితీయః, హవీంష్యుచ్చైరాహ్వయన్ దేవసంఘాన్ జుహావాగ్నౌ మంత్రవత్సుప్రతీతః. ౩౨. తతః పీత్వా బలభిత్సోమమగ్ర్యం యే చాప్యన్యే సోమపా దేవసంఘాః, సర్వేఽనుజ్ఞాతాః ప్రయయుః పార్థివేన యథాజోషం తర్పితాః ప్రీతిమంతః. ౩౩. తతో రాజా జాతరూపస్య రాశీన్ పదే పదే కారయామాస హృష్టః, ద్విజాతిభ్యో విసృజన్ భూరి విత్తం రరాజ విత్తేశ ఇవారిహంతా. ౩౪. తతో విత్తం వివిధం సన్నిధాయ యథోత్సాహం కారయిత్వా చ కోశమ్, అనుజ్ఞాతో గురుణా సన్నివృత్య శశాస గామఖిలాం సాగరాంతామ్. ౩౫. ఏవంగుణః స బభూవేహ రాజా యస్య క్రతౌ తత్సువర్ణం ప్రభూతమ్, తత్త్వం సమాదాయ నరేంద్ర విత్తం యజస్వ దేవాంస్తర్పయానో విధానైః. ౩౬. వైశంపాయనఉవాచ:—తతో రాజా పాండవో హృష్టరూప శ్శ్రుత్వా వాక్యం సత్యవత్యాస్సుతస్య, మనశ్చక్రే తేన విత్తేన యష్టుం తతోఽమాత్యై ర్మంత్రయామాస భూయః. ౩౭.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అశ్వమేధపర్వణి, దశమోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ:—ఇత్యుక్తే నృపతౌ తస్మిన్ వ్యాసేనాద్భుతకర్మణా, వాసుదేవో మహాతేజా స్తతో వచనమాదదే. ౧. తం నృపం దీనమనసం నిహతజ్ఞాతిబాంధవమ్, ఉపప్లుతమివాదిత్యం సధూమమివ పావకమ్. ౨. నిర్విణ్ణమనసం పార్థం జ్ఞాత్వా వృష్ణికులోద్వహః, ఆశ్వాసయన్ ధర్మసుతం ప్రవక్తుముపచక్రమే. ౩. వాసుదేవఉవాచ:—సర్వం జిహ్మం మృత్యుపదమార్జవం బ్రహ్మణః పదమ్, ఏతావాన్ జ్ఞానవిషయః ప్రలాపః కింకరిష్యతి. ౪. నైవ తే నిష్ఠితం కర్మ నైవ తే శత్రవో జితాః, కథం శత్రుం శరీరస్థమాత్మనో నావబుధ్యసే. ౫. అత్ర తే వర్త

యిష్యామి యథా ధర్మం యథా శ్రుతమ్, ఇంద్రస్య సహ వృత్రేణ యథా యుద్ధమవర్తత. ౬. వృత్రేణ పృథివీ వ్యాప్తా పురా కిల నరాధిప, స దృష్ట్వా పృథివీం వ్యాప్తాం గంధస్య విషయే హృతే. ౭. ధరాహరణదుర్గంధో విషయస్సమపద్యత, శతక్రతుశ్చుకోపాథ గంధస్య విషయే హృతే. ౮. వృత్రస్య సతతః క్రుద్ధో ఘోరం వజ్రమవాసృజత్. స వధ్యమానో వజ్రేణ సుభృశం భూరితేజసా. ౯. వివేశ సహసా తోయం జగ్రాహ విషయం తతః, అప్సు వృత్రగృహీతాసు రసే చ విషయే హృతే. ౧౦. శతక్రతురతిక్రుద్ధస్తత్ర వజ్రమవాసృజత్, స వధ్యమానో వజ్రేణ తస్మిన్నమితతేజసా. ౧౧. వివేశ సహసా జ్యోతిర్జగ్రాహ విషయం తతః, వ్యాప్తే జ్యోతిషి వృత్రేణ రూపేఽథ విషయే హృతే. ౧౨. శతక్రతురతిక్రుద్ధస్తత్ర వజ్ర మవాసృజత్, సవధ్యమానో వజ్రేణ తస్మిన్నమితతేజసా. ౧౩. వివేశ సహసా వాయుం జగ్రాహ విషయం తతః, వ్యాప్తే వాయౌ తు వృత్రేణ స్పర్శేఽథవిషయే హృతే. ౧౪. శతక్రతురతిక్రుద్ధస్తత్ర వజ్రమవాసృజత్, సవధ్యమానో వజ్రేణ తస్మిన్నమితతేజసా. ౧౫. ఆకాశమభిదుద్రావ జగ్రాహ విషయం తతః, ఆకాశే వృత్రభూతేఽథ శబ్దేచవిషయే హృతే. ౧౬. శతక్రతురభిక్రుద్ధస్తత్ర వజ్ర మవాసృజత్; స వధ్యమానో వజ్రేణ తస్మిన్నమితతేజసా. ౧౭. వివేశ సహసా శక్రం జగ్రాహ విషయం తతః, తత్ర వృత్రగృహీతస్య మోహస్సమభవన్మహాన్. ౧౮. రథంతరేణ తం తాత వసిష్ఠః ప్రత్యబోధయత్, తతో వృత్రం శరీరస్థం జఘాన భరతర్షభ. ౧౯. శతక్రతురదృశ్యేన వజ్రేణేతీహనః శ్రుతమ్, ఇదం ధర్మరహస్యం వై శక్రేణోక్తం మహర్షిషు, ఋషిభిశ్చ మమ ప్రోక్తం తన్నిబోధ నరాధిప. ౨౦.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అశ్వమేధపర్వణి ఏకాదశోఽధ్యాయః.

వాసుదేవఉవాచ:—ద్వివిధో జాయతే వ్యాధి శ్శారీరో మానసస్తథా, పరస్పరం తయోర్జన్మ నిర్ద్వంద్వం నోపపద్యతే. ౧. శరీరే జాయతే వ్యాధిశ్శారీరస్స నిగద్యతే, మనసో జాయతే వ్యాధి ర్మానస స్స నిగద్యతే. ౨. శీతోష్ణే చైవ వాయుశ్చ గుణా రాజన్ శరీరజాః, తేషాం గుణానాం సామ్యం చ తదాహుః స్వస్థలక్షణమ్. ౩. ఉష్ణేన బాధ్యతే శీతం శీతేనోష్ణం చ బాధ్యతే, సత్వం రజస్తమశ్చేతి త్రయ ఆత్మగుణాః స్మృతాః. ౪. తేషాం గుణానాం సామ్యం చేత్తదాహుః స్వస్థలక్షణమ్, తేషామన్యతమోత్సేకే విధానముపదిశ్యతే. ౫. హర్షేణ బాధ్యతే శోకో హర్షశ్శోకేన బాధ్యతే. కశ్చిద్దుఃఖే వర్తమానస్సుఖస్య స్మర్తుమిచ్ఛతి. ౬. కశ్చి

త్సుఖే వర్తమానో దుఃఖస్య స్మర్తుమిచ్ఛతి, సత్వం న దుఃఖీ దుఃఖస్య నసుఖీ సుసుఖస్య
వా. ౭. స్మర్తుమిచ్ఛసి కౌంతేయ దైవం హి బలవత్తరమ్ అథవా తే స్వభావోఽయం
యేన పార్థావకృష్యసే ౮. దృష్ట్వా సభాగతాం కృష్ణామేకవస్త్రాం రజస్వలామ్, మిష
తాం పాండుపుత్రాణాం న తస్య స్మర్తుమర్హసి. ౯. ప్రవ్రాజనం చ నగరాదజినైశ్చ
వివాసనమ్, మహారణ్యనివాసశ్చ న తస్య స్మర్తుమర్హసి. ౧౦. జటాసురాత్పరిక్లేశశ్చి
త్రసేనేన చాహవః, సైంధవాచ్చ పరిక్లేశో న తస్య స్మర్తుమర్హసి. ౧౧. పునరజ్ఞాత
చర్యాయాం కీచకేన పదావధః, యాజ్ఞసేన్యాస్తథా పార్థ న తస్య స్మర్తుమర్హసి.
౧౨. యచ్చ తే ద్రోణభీష్మాభ్యాం యుద్ధమాసీదరిందమ, మనసైకేన యోద్ధవ్యం తత్తే
యుద్ధముపస్థితమ్. ౧౩. తస్మాదభ్యుపగంతవ్యం యుద్ధాయ భరతర్షభ, పరమ
వ్యక్తరూపస్య పారం యుక్త్వా స్వకర్మభిః. ౧౪. యత్ర నైవ శరైః కార్యం న
భృత్యైర్నచ బంధుభిః, ఆత్మనైకేన యోద్ధవ్యం తత్తే యుద్ధముపస్థితమ్. ౧౫.
తస్మిన్ననిర్జితే యుద్ధే కామవస్థాం గమిష్యసి, ఏతద్జ్ఞాత్వా తు కౌంతేయ కృత
కృత్యో భవిష్యసి. ౧౬. ఏతాం బుద్ధిం వినిశ్చిత్య భూతానామాగతిం గతిమ్,
పితృపైతామహం వృత్తం శాధి రాజ్యం యథోచితమ్. ౧౭.

ఇతి అశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అశ్వమేధపర్వణి, ద్వాదశోఽధ్యాయః.

వాసుదేవ ఉవాచ:—న బాహ్యం ద్రవ్యముత్సృజ్య సిద్ధిర్భవతి భారత,
శారీరం ద్రవ్యముత్సృజ్య సిద్ధిర్భవతి వా నవా. ౧. బాహ్యద్రవ్యవిముక్తస్య
శారీరస్య చ గృహ్యతః, యో ధర్మో యత్సుఖం చైవ ద్విషతామస్తు తత్తథా. ౨.
ద్వ్యక్షరస్తు భవేన్మృత్యుస్త్ర్యక్షరం బ్రహ్మ శాశ్వతమ్, మమేతి చ భవేన్మృత్యుర్న
మమేతి చ శాశ్వతమ్. ౩. బ్రహ్మమృత్యూ తతో రాజన్నాత్మన్యేవ వ్యవస్థితౌ,
అదృశ్యమానౌ భూతాని యోధయేతామసంశయమ్. ౪. అవినాశోఽస్య సత్వస్య
నియతో యది భారత, భిత్వా శరీరం భూతానామహింసాం ప్రతిపద్యతే. ౫.
లబ్ధ్వాపి పృథివీం కృత్స్నాం సహస్థావరజంగమామ్, మమత్వం యస్య నైవస్యా
త్కిం తయా స కరిష్యసి. ౬. అథవా వసతః పార్థ వనే వన్యేన జీవతః, మమతా
యస్య ద్రవ్యేషు మృత్యోరాస్యే స వర్తతే. ౭. బాహ్యాంతరాణాం శత్రూణాం
స్వభావం పశ్య భారత, యో న పశ్యతి తద్భూతం ముచ్యతే స మహాభయాత్.
౮. కామాత్మానం న ప్రశంసంతి లోకే నేహాకామా కాచిదస్తి ప్రవృత్తిః, సర్వే
కామా మనసోఽంగ ప్రభూతా యాన్ పండిత స్సంహరతే విచింత్య. ౯. భూయో
భూయో జన్మనోఽభ్యాసయోగాత్ యోగీ యోగం సారమార్గం విచింత్య, దానం

చ వేదాధ్యయనం తపశ్చ కామ్యాని కర్మాణి చ వైదికాని. ౧౦. వ్రతం యజ్ఞం నియమాన్ ధ్యానయోగాన్ కామేన యో నారభతే విదిత్వా, యద్యచ్చాయం కామయతే సధర్మో నయో ధర్మో నియమస్తస్య మూలమ్. ౧౧. అత్ర గాథాః కామగీతాః కీర్తయంతి పురావిదః, శృణు సంకీర్త్యమానాస్తా నిఖిలేన యుధిష్ఠిర. ౧౨.నాహం శక్యోఽనుపాయేన హంతుం భూతేన కేనచిత్, యో మాం ప్రయతతే హంతుం జ్ఞాత్వా ప్రహరణే బలమ్. ౧౩. తస్య తస్మిన్ ప్రహరణే పునః ప్రాదుర్భవామ్యహమ్, యో మాం ప్రయతతే హంతుం యజ్ఞైర్వివిధదక్షిణైః. ౧౪. జంగమేష్వివ ధర్మాత్మా పునః ప్రాదుర్భవామ్యహమ్, యో మాం ప్రయతతే హంతుం వేదైర్వేదాంతసాధనైః. ౧౫. స్థావరేష్వివ ధర్మాత్మా తస్య ప్రాదుర్భవామ్యహమ్, యో మాం ప్రయతతే హంతుం ధృత్యా సత్యపరాక్రమః.౧౬. భావో భవామి తస్య హ.స చ మాం నావబుధ్యతే, యో మాం ప్రయతతే హంతుం తపసా సంశితవ్రతః. ౧౭. తత స్తపసి తస్యాథ పునః ప్రాదుర్భవామ్యహమ్, యో మాం ప్రయతతే హంతుం మోక్షమాస్థాయ పండితః. ౧౮. తస్య మోక్షరతిస్థస్య నృత్యామి చ హసామి చ, అవధ్యస్సర్వభూతానామహమేకః సనాతనః. ౧౯. తస్మాత్త్వమపి తం కామం యజ్ఞైర్వివిధదక్షిణైః, ధర్మే కురు మహారాజ తత్ర తే స భవిష్యతి. ౨౦. యజస్వ వాజిమేధేన విధివద్దక్షిణావతా, అన్యైశ్చ వివిధై ర్యజ్ఞైః సమృద్ధైరాప్తదక్షిణైః. ౨౧. మా తే వ్యథాస్తు నిహతాన్ బంధూన్ వీక్ష్య పునః పునః, నశక్యాస్తే పునర్ద్రష్టుం యేఽహతాస్మిన్ రణాజిరే.౨౨. సత్వ మిష్ట్వా మహాయజ్ఞైః సమృద్ధై రాప్తదక్షిణైః, లోకే కీర్తిం పరాం ప్రాప్య గతి మగ్ర్యాం గమిష్యసి. ౨౩.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అశ్వమేధపర్వణి, త్రయోదశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ:— ఏవం బహువిధై ర్వాక్యై ర్మునిభిస్తైస్తపోధనైః, సమాశ్వస్యత రాజర్షి ర్హతబంధుర్యుధిష్ఠిరః.౧ సోఽనునీతో భగవతా విష్టరశ్రవసా స్వయమ్, ద్వైపాయనేన కృష్ణేన దేవస్థానేన వా విభుః. ౨. నారదేనాథ భీమేన నకులేన చ పార్థివః, కృష్ణయా సహ దేవేన విజయేన చ ధీమతా. ౩. అన్యైశ్చ పురుషవ్యాఘ్రైర్బ్రాహ్మణైః శాస్త్రదృష్టిభిః, వ్యజహాచ్ఛోకజం దుఃఖం సంతాపం చైవ మానసమ్. ౪. అర్చయామాస దేవాంశ్చ బ్రాహ్మణాంశ్చ యుధిష్ఠిరః, కృత్వాథ ప్రేతకార్యాణి బంధూనాం స పునర్నృపః.౫. అన్వశాసచ్చ ధర్మాత్మా పృథివీం సాగ

రాంబరామ్, ప్రశాంతచేతాః కౌరవ్యః స్వారాజ్యం ప్రాప్య కేవలమ్. ౬. వ్యాసం చ నారదంచైవ తాంశ్చాన్యాన బ్రవీన్నృపః, ఆశ్వాసితోఽహం ప్రాగ్వృద్ధై ర్భవద్భి ర్మునిపుంగవైః. ౭. న సూక్ష్మమపి మే కించిద్వ్యళీక మిహా విద్యతే,అర్థశ్చ సుమహాన్ ప్రాప్తో యేన యక్ష్యామి దేవతాః. ౮. పురస్కృత్యాద్య భవతః సమానేష్యా మహే మఖమ్, హిమవంతం త్వయా గుప్తా గమిష్యామః పితామహా. ౯. బహ్వా శ్చర్యో హి దేశస్స శ్రూయతే ద్విజసత్తమ, తథా భగవతా చిత్రం కల్యాణం బహుభాషితమ్. ౧౦. దేవర్షిణా నారదేన దేవస్థానేన చైవ హి, నాభాగధేయః పురుషః కశ్చిదేవం విధాన్ గురూన్. ౧౧. లభతే వ్యసనం ప్రాప్య సుహృదస్సాధు సమ్మతాన్, ఏవముక్తాస్తు తే రాజ్ఞా సర్వ ఏవ మహర్షయః. ౧౨. అభ్యనుజ్ఞాప్య రాజానం తథా తౌ కృష్ణఫాల్గునౌ, పశ్యతామేవ సర్వేషాం తత్రైవాదర్శనం యయుః. ౧౩. తతో ధర్మసుతో రాజా తత్రైవోపావిశత్ప్రభుః, ఏవం నాతిమహాన్ కాలః స తేషామభ్యవర్తత. ౧౪. కుర్వతాం శౌచకార్యాణి భీష్మస్య నిధనే తదా, మహాదానాని విప్రేభ్యో దదతామౌర్ధ్వదేహికమ్. ౧౫. భీష్మకర్ణపురోగాణాం కురూణాం కురుసత్తమః, సహితో ధృతరాష్ట్రేణ స దదౌ చౌర్ధ్వదేహికమ్. ౧౬. తతో దత్త్వా బహుధనం విప్రేభ్యః పాండవర్షభః, ధృతరాష్ట్రం పురస్కృత్య ప్రవివేశ గజాహ్వయమ్. ౧౭. స సమాశ్వాస్య పితరం ప్రజ్ఞాచక్షుషమీశ్వరమ్, అన్వశాద్వై సధర్మాత్మా పృథివీం భ్రాతృభిస్సహ. ౧౮.

అశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అశ్వమేధపర్వణి, చతుర్దశోఽధ్యాయః.

జనమేజయ ఉవాచ:—విజితే పాండవేయైస్తు ప్రశాంతే చ ద్విజోత్తమ, రాష్ట్రే కించ క్రతుర్వీరౌ వాసుదేవధనంజయౌ. ౧. వైశంపాయనఉవాచ:— విజితే పాండవేయైస్తు ప్రశాంతే చ విశాం పతే, రాష్ట్రే బభూవతు ర్హృష్టౌ వాసుదేవధనంజయౌ. ౨. విజహ్రాతే ముదా యుక్తౌ దివి దేవేశ్వరావివ, తౌ వనేషు విచిత్రేషు సరస్సు గిరిసానుషు. ౩. తీర్థేషు చైవ పుణ్యేషు పల్వలేషు నదీషు చ, చంక్రమ్యమాణౌ సంహృష్టావశ్వినావివ నందనే. ౪. ఇంద్రప్రస్థే మహాత్మానౌ రేమతుః కృష్ణపాండవౌ, ప్రవిశ్య తాం సభాం రమ్యాం విజహ్రాతేఽమరావివ. ౫. తత్ర యుద్ధకథా శ్చిత్రాః పరిక్లేశాంశ్చ పార్థివ, కథాయోగేకథాయోగే కథయా మాసతుస్సదా. ౬. ఋషీణాం దేవతానాం చ వంశాం స్తావాహతు స్తదా, ప్రీయమాణౌ మహాత్మానౌ పురాణావృషిసత్తమౌ. ౭. మధురాస్తు కథాశ్చిత్రా శ్చిత్రార్థ పదనిశ్చయాః, నిశ్చయజ్ఞస్స పార్థాయ కథయామాస కేశవః. ౮. పుత్రశోకాభి

సంతృప్తం జ్ఞాతీనాం చ సహస్రశః, కథాభిశ్శమయామాస పార్థం శౌరిర్జనార్దనః. ౯. స తమాశ్వాస్య విధివద్విధానజ్ఞో మహాతపాః, అపహృత్యాత్మనో భారం విశశ్రామేవ సాత్వతః. ౧౦. తతఃకథాంతే గోవిందో గుడాకేశమువాచ హ, సాంత్వయన్ శ్లక్ష్ణయా వాచా హేతుయుక్తమిదం వచః. ౧౧. వాసుదేవఉవాచ:— విజితేయం ధరా కృత్స్నా సవ్యసాచిన్ పరంతప, త్వద్బాహుబలమాశ్రిత్య రాజ్ఞా ధర్మసుతేన హ. ౧౨. అసపత్నాం మహీం భుంక్తే ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః, భీమసేనప్రభావేన యమయోశ్చ నరోత్తమ. ౧౩. ధర్మేణ రాజ్ఞో ధర్మజ్ఞ ప్రాప్తం రాజ్యమకంటకమ్, ధర్మేణ నిహతస్సంఖ్యే సచ రాజా సుయోధనః. ౧౪. అధర్మరుచయో లుబ్ధాః సదా చాప్రియవాదినః, ధార్తరాష్ట్రా దురాత్మానః సానుబంధా నిపాతితాః.౧౫. ప్రశాంతామఖిలాం పార్థ పృథివీం పృథివీపతిః, భుంక్తే ధర్మసుతో రాజా త్వయా గుప్తః కురూద్వహ. ౧౬. రమే చాహం త్వయా సార్ధమరణ్యేష్వపి పాండవ, కిము యత్ర జనోఽయం వై పృథా చామిత్రకర్శన. ౧౭. యత్ర ధర్మసుతో రాజా యత్ర భీమో మహాబలః, యత్ర మాద్రవతీపుత్రౌ రతిస్తత్ర పరా మమ. ౧౮. తథైవ స్వర్గకల్పేషు సభోద్దేశేషు భారత, రమణీయేషు పుణ్యేషు సహితస్య త్వయానఘ. ౧౯. కాలో మహాంస్త్వతీతో మే శూరసూనుమపశ్యతః, బలదేవం న కౌరవ్యతథాన్యాన్ వృష్ణిపుంగవాన్. ౨౦.సోఽహంగంతుమభీప్సామిపురీం ద్వారవతీం ప్రతి, రోచతాం గమనం మహ్యం తవాపి పురుషర్షభ.౨౧. ఉక్తో బహువిధం రాజా తత్ర తత్ర యుధిష్ఠిరః, సహ భీష్మేణ యద్యుక్తమస్మాభిశ్శోకకారితే. ౨౨. శిష్టో యుధిష్ఠిరోఽస్మాభిః శాస్తా సన్నపి పండితః, తేన తద్వచనం సమ్యగ్గృహీతం సుమహాత్మనా. ౨౩. ధర్మపుత్రే హి ధర్మజ్ఞే కృతజ్ఞే సత్యవాదిని, సత్యం ధర్మోమతిశ్చాగ్ర్యా స్థితిశ్చ సతతం స్థిరా. ౨౪. తత్ర గత్వా మహాత్మానం యది తే రోచతేఽర్జున, అస్మద్గమనసంయుక్తం వచో బ్రూహి జనాధిపమ్. ౨౫. న హి తస్యాప్రియం కుర్యాం ప్రాణత్యాగేఽప్యుపస్థితే, కుతో గంతుంమహాబాహో పురీం ద్వారవతీం ప్రతి. ౨౬. సర్వం త్విదమహం పార్థ త్వత్ప్రీతిహితకామ్యయా, బ్రవీమి సత్యం కౌరవ్య న మిథ్యైతత్కథంచన. ౨౭. ప్రయోజనం చ నిర్వృత్తమిహ వాసే మమార్జున, ధార్తరాష్ట్రో హతో రాజా సబలస్సపదానుగః. ౨౮. పృథివీ చ వశే పార్థ ధర్మపుత్రస్య ధీమతః, స్థితా సముద్రవలయా సశైలవనకాననా. ౨౯. చితా రత్నైర్బహువిధైః కురురాజస్య పాండవ, ధర్మేణ రాజా ధర్మజ్ఞః పాతు సర్వాం వసుంధరామ్ ౩౦. ఉపాస్యమానో మునిభిః సిద్ధై

శ్చాపి మహాత్మభిః, స్తూయమానశ్చ సతతం వందిభిర్భరతర్షభ. ౩౧. త్వం మయా
సహ గత్వాద్య రాజానం కురువర్ధనమ్, ఆపృచ్ఛ కురుశార్దూల గమనం
ద్వారకాం ప్రతి. ౩౨. ఇదం శరీరం వసు యచ్చ మే గృహే నివేదితం పార్థయుధి
ష్ఠిరే నృపే, ప్రియశ్చ మాన్యశ్చ హి మే యుధిష్ఠిరః సదా కురూణామధిపో
మహామతిః. ౩౩. ప్రయోజనం చాపి నివాసకారణే న విద్యతే మే త్వదృతే నృపా
త్మజ, స్థితా హి పృథ్వీ తవ పార్థ శాసనే గురోస్సువృత్తస్య యుధిష్ఠిరస్య చ. ౩౪.
ఇతీదముక్తస్స తదా మహాత్మనా జనార్దనేనామితవిక్రమోఽర్జునః, తథేతి దుఃఖా
దివ వాక్యమైరయజ్జనార్దనం సంప్రతి పూజ్య పార్థివ. ౩౫.

ఇతి ఆశ్వమేధపర్వాంతర్గత అశ్వమేధపర్వణి, పంచదశోఽధ్యాయః.

అథ అనుగీతాపర్వప్రారంభః.

జనమేజయ ఉవాచ:—సభాయాం వసతోస్తత్ర నిహత్యారీన్మహాత్మనోః,
కేశవార్జునయోః కా ను కథా సమభవద్ద్విజ. ౧. వైశంపాయన ఉవాచ:—కృష్ణేన
సహితః పార్థః స్వరాజ్యం ప్రాప్య కేవలమ్, తస్యాం సభాయాం దివ్యాయాం విజహార
ముదాయుతః. ౨. తత్ర కంచిత్సభోద్దేశం స్వర్గోద్దేశసమం నృప, యదృచ్ఛయా తౌ
ముదితౌ జగ్మతుస్స్వజనావృతౌ. ౩. తతః ప్రతీతః కృష్ణేన సహితః పాండవోఽ
ర్జునః, నిరీక్ష్య తాం సభాం రమ్యామిదం వచనమబ్రవీత్. ౪. విదితం మే మహా
బాహో సంగ్రామే సముపస్థితే, మాహాత్మ్యం దేవకీమాతస్తచ్చ తే రూపమైశ్వరమ్.
౫. యత్తద్భగవతా ప్రోక్తం పురా కేశవ సౌహృదాత్, తత్సర్వం పురుషవ్యాఘ్ర నష్టం
మే భ్రష్టచేతసః. ౬. మమ కౌతూహలం త్వస్తి తేష్వర్థేషు పునః పునః, భవాంశ్చ
ద్వారకాం గంతా న చిరాదివ మాధవ. ౭. వైశంపాయన ఉవాచ:—ఏవముక్తస్త
తః కృష్ణః ఫాల్గునం ప్రత్యభాషత, పరిష్వజ్య మహాతేజా వచనం వదతాం వరః.
౮. వాసుదేవ ఉవాచ:—శ్రావితస్త్వం మయా గుహ్యం జ్ఞాపితశ్చ సనాతనమ్,
ధర్మం స్వరూపిణం పార్థ సర్వలోకాంశ్చ శాశ్వతాన్. ౯. అబుద్ధ్యా మాగ్రహీర్య
త్త్వం తన్మే సుమహదప్రియమ్, వచసాద్య పునర్భూయః స్మృతిస్తే సంభవిష్యతి.
౧౦. నూనమశ్రద్ధధానోఽసి దుర్మేధాహ్యసి పాండవ, న చ శక్యం పునర్వక్తుమశే
షేణ ధనంజయ. ౧౧. స హి ధర్మస్సుపర్యాప్తో బ్రహ్మణః పదవేదనే, న శక్యం
తన్మయా భూయస్తథా వక్తుమశేషతః. ౧౨. పరం హి బ్రహ్మ కథితం యోగ
యుక్తేన తన్మయా, ఇతిహాసం తు వక్ష్యామి తస్మిన్నర్థే పురాతనమ్. ౧౩. యథా తాం
బుద్ధిమాస్థాయ గతిమగ్ర్యాం గమిష్యసి, శృణు ధర్మవతాం శ్రేష్ఠ గదితం సర్వమేవ

మే. ౧౪. ఆగచ్ఛద్బ్రాహ్మణః కశ్చిత్స్వర్గలోకాదరిందమ, బ్రహ్మలోకాచ్చ దుర్ధర్షః సోఽస్మాభిః పూజితోఽభవత్. ౧౫. అస్మాభిః పరిపృష్టశ్చ యదాహ భరతర్షభ, దివ్యేన విధినా పార్థ తచ్ఛృణుష్వావిచారయన్. ౧౬. బ్రాహ్మణ ఉవాచ:— మోక్షధర్మం సమాశ్రిత్య కృష్ణ యన్మామపృచ్ఛథాః, భూతానామనుకంపార్థం యన్మోహచ్ఛేదనం విభో. ౧౭. తత్తేఽహం సంప్రవక్ష్యామి యథావన్మధుసూదన, శృణుష్వావహితో భూత్వా గదతో మమ మాధవ. ౧౮. కశ్చిద్విప్రస్తపో యుక్తః కాశ్యపో ధర్మవిత్తమః, ఆససాద ద్విజం కంచిద్ధర్మాణామాగతాగమమ్. ౧౯. గతాగతేషు బహుశో జ్ఞానవిజ్ఞానపారగమ్, లోకతత్త్వార్థకుశలం జ్ఞాతారం సుఖదుఃఖయోః. ౨౦. జాతీమరణతత్త్వజ్ఞం కోవిదంపుణ్యపాపయోః, ద్రష్టార ముచ్చనీచానాం కర్మభి ర్దేహినాం గతిమ్. ౨౧ చరంతంముక్తవత్సిద్ధం ప్రశాంతం సంయతేంద్రియమ్, దీప్యమానం శ్రియా బ్రాహ్మ్యా క్రమమాణం చ సర్వశః. ౨౨. అంతర్ధానగతిజ్ఞం చ శ్రుత్వా తత్త్వేన కాశ్యపః, తథైవాంతర్హితైః సిద్ధై ర్యాంతం చక్రధరై స్సహ. ౨౩. సంభాషమాణమేకాంతేసమాసీనం చ తైస్సహ, యదృచ్ఛయా చ గచ్ఛంతమసక్తం పవనం యథా. ౨౪. తం సమాసాద్య మేధావీ స తదా ద్విజసత్తమః, చరణౌ ధర్మకామోఽస్య తపస్వీసుసమాహితః. ౨౫. ప్రతిపేదే యథాన్యాయం దృష్ట్వా తన్మహదద్భుతమ్, విస్మితశ్చాద్భుతం దృష్ట్వా కాశ్యపస్తం ద్విజోత్తమమ్. ౨౬. పరిచారేణ మహతాగురుం తం పర్యతోషయత్, ఉపపన్నం చ తత్సర్వం తచ్ఛ్రుతిచారిత్రసంయుతమ్. ౨౭. భావేనాతోషయచ్చైనం గురువృత్త్యా పరంతప, తస్మై తుష్టస్సశిష్యాయ ప్రసన్నోఽథవాక్య మబ్రవీత్. సిద్ధిం పరామభిప్రేక్ష్య శృణు మత్తో జనార్దన. ౨౮. సిద్ధఉవాచ:— వివిధైః కర్మభిస్తాత పుణ్యయోగైశ్చ కేవలైః, గచ్ఛంతీహ గతిం మర్త్యా దేవలోకే చ సంస్థితమ్. ౨౯. న క్వచిత్సుఖమత్యంతం న క్వచిచ్ఛాశ్వతీస్థితిః, స్థానాచ్చ మహతో భ్రంశో దుఃఖలబ్ధాత్పునః పునః. ౩౦. అశుభా గతయః ప్రాప్తాః కష్టా మే పాపసేవనాత్, కామమన్యుపరీతేన తృష్ణయా మోహితేన చ. ౩౧. పునఃపునశ్చ మరణం జన్మ చైవపునః పునః, ఆహారా వివిధా భుక్తాః పీతా నానావిధాః స్తనాః. ౩౨. మాతరో వివిధా దృష్టాః పితరశ్చ పృథగ్విధాః, సుఖాని చ విచిత్రాణి దుఃఖాని చ మయానఘ. ౩౩. ప్రియైర్వివాసో బహుశః సంవాసశ్చాప్రియైస్సహ, ధననాశశ్చ సంప్రాప్తో లబ్ధ్వా దుఃఖేన తద్ధనమ్. ౩౪. అవమానాస్సుకష్టాశ్చ రాజతః స్వజనాత్తథా, శారీరా మానసాశ్చాపి వేదనా

భృశదారుణాః. ౩౫. ప్రాప్తా విమాననాశ్చోగ్రా వధబంధాశ్చ దారుణాః, పతంతి నిరయే చైవ యాతనాశ్చ యమక్షయే. ౩౬. జరా రోగాశ్చ సతతం వ్యసనాని చ భూరిశః, లోకేఽస్మిన్ననుభూతాని ద్వంద్వజాని భృశం మయా. ౩౭ తతః కదాచిన్నిర్వేదా న్నిరాకారాశ్రితేన చ, లోకతంత్రం పరిత్యక్తం దుఃఖార్తేన భృశం మయా. ౩౮. లోకేఽస్మిన్ననుభూయాహమిమం మార్గమనుష్ఠితః, తతస్సిద్ధిరియం ప్రాప్తా ప్రసాదాదాత్మనో మయా. ౩౯. నాహం పునరిహాగంతా లోకానాలోకయామ్యహమ్, ఆసిద్ధేరా ప్రజాసర్గాదాత్మనోఽపి గతీశ్శుభాః. ౪౦. ఉపలబ్ధా ద్విజశ్రేష్ఠ తథేయం సిద్ధి రుత్తమా, ఇతఃపరం గమిష్యామి తతః పరతరం పునః. ౪౧. బ్రహ్మణః పదమవ్యక్తం మా తేఽభూదత్ర సంశయః, నాహంపునరిహాగంతా మర్త్యలోకం పరంతప. ౪౨. ప్రీతోఽస్మి తే మహాప్రాజ్ఞ బ్రూహి కిం కరవాణి తే, యదీప్సురుపపన్నస్త్వం తస్య కాలోఽయమాగతః. ౪౩. అభిజానే చ తదహం యదర్థం మాముపాగతః, అచిరాత్తు గమిష్యామి తేనాహం త్వామచూచుదమ్. ౪౪. భృశం ప్రీతోఽస్మి భవతశ్చారిత్రేణ విచక్షణః, పరిపృచ్ఛస్వ కల్యాణం భాషేయం తత్తవేప్సితమ్. ౪౫. బహుమన్యే చ తే బుద్ధిం భృశం సంపూజయామి చ, యేనాహం భవతా బుద్ధో మేధావీ హ్యసి కాశ్యప. ౪౬.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, షోడశోఽధ్యాయః.

వాసుదేవఉవాచ:—తతస్తస్యోపసంగృహ్య పాదౌ ప్రశ్నాన్ సుదుర్వచాన్, పప్రచ్ఛ తాంశ్చ ధర్మాన్ స ప్రాహ ధర్మభృతాం వరః. ౧ కాశ్యపఉవాచ: కథం శరీరం చ్యవతే కథంచైవోపపద్యతే, కథం కష్టాచ్చ సంసారాత్సంసరన్ పరిముచ్యతే. ౨. ఆత్మా చ ప్రకృతిం ముక్త్వా తచ్ఛరీరం విముంచతి, శరీరతశ్చ నిర్ముక్తః కథ మన్య త్ప్రపద్యతే. ౩. కథం శుభాశుభే చాయం కర్మణీ స్వకృతే నరః, ఉపభుంక్తే క్వ వా కర్మ విదేహస్యావతిష్ఠతే. ౪. బ్రాహ్మణఉవాచ:—ఏవం సంచోదితః సిద్ధః ప్రశ్నాంస్తాన్ ప్రత్యభాషత, ఆనుపూర్వ్యేణ వార్ష్ణేయ తన్మే నిగదతఃశృణు. ౫. సిద్ధఉవాచ:—ఆయుః కీర్తికరాణీహ యాని కృత్యాని సేవతే, శరీరగ్రహణేఽస్మింస్తేషు క్షీణేషు సర్వశః. ౬. ఆయుఃక్షయపరీతాత్మా విపరీతాని సేవతే, బుద్ధిర్వ్యావర్తతే చాస్య వినాశే ప్రత్యుపస్థితే. ౭. సత్వం బలం చ కాలం చ విదిత్వా చాత్మనస్తథా, అతివేలముపాశ్నాతి స్వవిరుద్ధాన్యనాత్మవాన్. ౮. యదాయ మతికష్టాని సర్వాణ్యుపనిషేవతే, అత్యర్థమపి వా భుంక్తే న వా భుంక్తే కదాచన. ౯. దుష్టాన్నామిషపానంచ యదన్యోన్యవిరోధి చ, గురుచాప్యమితం

భుంక్తే నాతిజీర్ణేఽపి వా పునః. ౧౦. వ్యాయామమతిమాత్రం చ వ్యవాయం చోప
సేవతే, సతతం కర్మలోభాద్వా ప్రాప్తం వేగం విధారయేత్. ౧౧. రసాభియుక్త
మన్నం వా దివా స్వప్నం చ సేవతే, అపక్వానాగతేకాలే స్వయం దోషాన్
ప్రకోపయేత్. ౧౨. స్వదోషకోపనాద్రోగం లభతే మరణాంతికమ్, అపి వోద్బంధ
నాదీని పరీతాని వ్యవస్యతి. ౧౩. తస్య తైః కారణైర్జంతోశ్శరీరం చ్యవతే తదా,
జీవితం ప్రోచ్యమానం తద్యథావదుపధారయ. ౧౪. ఊష్మా ప్రకుపితః కాయే
తీవ్రవాయుసమీరితః, శరీరమనుపర్యేత్య సర్వాన్ ప్రాణాన్ రుణద్ధి వై. ౧౫.
అత్యర్థం బలవానూష్మా శరీరే పరికోపితః, భినత్తి జీవస్థానాని విద్ధి కర్మాణి తత్త్వతః.
౧౬. తతస్స వేదనో జీవస్సద్యః ప్రచ్యవతే క్షరాత్, శరీరం త్యజతే జంతుశ్ఛిద్య
మానేషు మర్మసు. ౧౭. వేదనాభిః పరీతాత్మా తద్విద్ధి ద్విజసత్తమ, జాతీ
మరణసంవిగ్నాస్సతతం సర్వజంతవః. ౧౮. దృశ్యంతే సత్యజంతశ్చ శరీరాణి
ద్విజర్షభ, గర్భసంక్రమణే చాపి కర్మణా మతిసర్పణే. ౧౯. తాదృశీమేవ లభతే
వేదనాం మానవః పునః, భిన్నసంధిరథ క్లేదమద్భిస్స లభతే నరః. ౨౦. యథా
పంచసు భూతేషు సంభూతత్వం నియచ్ఛతి, శైత్యాత్ప్రకుపితః కాయే తీవ్రవాయు
సమీరితః. ౨౧. య స్సపంచసు భూతేషు ప్రాణాపానే వ్యవస్థితః, స గచ్ఛత్యూ
ర్ధ్వగో వాయుః కృచ్ఛ్రాన్ముక్త్వా శరీరిణమ్. ౨౨. శరీరం చ జహాత్యేవం నిరు
చ్ఛ్వాసశ్చ దృశ్యతే, సనిరూష్మా నిరుచ్ఛ్వాసో నిశ్శ్రీకో హతచేతనః. ౨౩.
బ్రహ్మణా సంపరిత్యక్తో మృత ఇత్యుచ్యతే నరః, స్రోతోభిర్యైర్విజానాతి ఇంద్రి
యార్థాన్ శరీరభృత్. ౨౪. తైరేవ చ విజానాతి ప్రాణానాహారసంభవాన్,
తత్రైవ కురుతే కాయే యస్సజీవః సనాతనః. ౨౫. తథా యద్యద్భవేద్యుక్తం సన్ని
పాతే క్వచిత్ క్వచిత్, తత్తన్మర్మ విజానీహి శాస్త్రదృష్టం హి తత్తథా. ౨౬. తేషు
మర్మసు భిన్నేషు తతః స సముదీరయన్, ఆవిశ్య హృదయం జంతోస్సత్త్వం చాశు
రుణద్ధి వై. ౨౭. తతస్సచేతనో జంతుర్నాభిజానాతి కించన, తమసా సంవృ
తజ్ఞానః సంవృతేష్వేవ మర్మసు. ౨౮. సజీవో నిరధిష్ఠానశ్చాల్యతే మాతరి
శ్వనా, తతస్స తం మహోచ్ఛ్వాసం భృశముచ్ఛ్వస్య దారుణమ్. ౨౯. నిష్క్రామన్
కంపయత్యాశు తచ్ఛరీరమచేతనమ్, సజీవః ప్రచ్యుతః కాయాత్కర్మభిః
స్వైస్సమావృతః. ౩౦. అభితస్స్వైశ్శుభైః పుణ్యైః పాపైర్వాప్యుపప
ద్యతే, బ్రాహ్మణా జ్ఞానసంపన్నా యథావచ్ఛ్రుతనిశ్చయాః. ౩౧. ఇతరం
కృతపుణ్యం వా తం విజానంతి లక్షణైః, యథాంధకారే ఖద్యోతం లీయమానం

తత స్తతః. ౩౨. చక్షుష్మంతః ప్రపశ్యంతి తథా చ జ్ఞానచక్షుషః, పశ్యం త్యేవం విధం సిద్ధా జీవం దివ్యేన చక్షుషా. ౩౩. చ్యవంతం జాయమానం చ యోనిం చానుప్రవేశితమ్, తస్య స్థానాని దృష్టాని త్రివిధానీహ శాస్త్రతః. ౩౪. కర్మభూమిరియం భూమిర్యత్ర తిష్ఠంతి జంతవః, తతశ్శుభాశుభం కృత్వా లభంతే సర్వదేహినః. ౩౫. ఇహైవోచ్చావచాన్ భోగాన్ ప్రాప్నువంతి స్వకర్మభిః, ఇహైవాశుభకర్మాణః కర్మభి ర్నిరయం గతాః ౩౬. అవాగ్గతిరియం కష్టా యత్ర పచ్యంతి మానవాః, తస్మాత్సుదుర్లభో మోక్షో రక్ష్యశ్చాత్మా తతో భృశమ్. ౩౭. ఊర్ధ్వం తు జంతవో గత్వా యేషు స్థానేష్వవస్థితాః, కీర్త్యమానాని తానీహ తత్వతః సన్నిబోధ మే. ౩౮. తచ్ఛ్రుత్వా నైష్ఠికీం బుద్ధిం బుధ్యేథాః కర్మనిశ్చయమ్, తారారూపాణి సర్వాణి యత్రైతచ్చంద్రమండలమ్. ౩౯. యత్ర విభ్రాజతే లోకే స్వభాసా సూర్యమండలమ్, స్థానాన్యేతాని జానీహి జనానాం పుణ్యకర్మణామ్. ౪౦. కర్మక్షయాచ్చ తే సర్వే చ్యవంతే వై పునః పునః, తత్రాపి చ విశేషోఽస్తి దివి నీచోచ్చమధ్యమః. ౪౧. న చ తత్రాపి సంతోషో దృష్ట్వా దీప్తతరాం శ్రియమ్, ఇత్యేతా గతయః సర్వాః పృథక్ తే సముదీరితాః. ౪౨. ఉపపత్తిం తు వక్ష్యామి గర్భస్యాహమతః పరమ్, తథా తన్మే నిగదతః శృణుష్వావహితో ద్విజ. ౪౩.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, సప్తదశోఽధ్యాయః.

బ్రాహ్మణ ఉవాచ:—శుభానామశుభానాం చ నేహ నాశోఽస్తి కర్మణామ్, ప్రాప్య ప్రాప్యానుపచ్యంతే క్షేత్రం క్షేత్రం తథా తథా. ౧. యథా ప్రసూయమానస్తు ఫలీ దద్యాత్ఫలం బహు, తథా స్యాద్విపులం పుణ్యం శుద్ధేన మనసా కృతమ్. ౨. పాపంచాపి తథైవ స్యాత్పాపేన మనసా కృతమ్, పురోధాయ మనో హీహ కర్మణ్యాత్మా ప్రవర్తతే. ౩. యథా కర్మసమావిష్టః కామమన్యుసమావృతః, నరో గర్భం ప్రవిశతి తచ్చాపి శృణు చోత్తరమ్. ౪. శుక్రం శోణితసంసృష్టం స్త్రియా గర్భాశయం గతమ్, క్షేత్రం కర్మజ మాప్నోతి శుభం వా యది వా శుభమ్. ౫. సౌక్ష్మ్యాదవ్యక్తభావాచ్చ న చ క్వచన సజ్జతి, సంప్రాప్య బ్రాహ్మణః కామం తస్మాత్తద్బ్రహ్మ శాశ్వతమ్. ౬. తద్బీజం సర్వభూతానాం తేన జీవంతి జంతవః, స జీవః సర్వగాత్రాణి గర్భస్యావిశ్య భాగశః. ౭. దధాతి చేతనాం సద్యః ప్రాణస్థానేష్వవస్థితః, తతః స్పందయతేఽంగాని స గర్భశ్చేతనాన్వితః. ౮. యథా లోహస్య నిష్యందో నిషిక్తో బింబవిగ్రహమ్, ఉపైతి తద్వజ్జానీహి గర్భే జీవప్రవేశనమ్. ౯. లోహపిండం యథా వహ్నిః ప్రవిశ్య హ్యతితాపయేత్, తథా త్వమపి జానీహి

గర్భే జీవోపపాదనమ్. ౧౦. యథా చ దీపః శరణే దీప్యమానః ప్రకాశతే, ఏవ
మేవ శరీరాణి ప్రకాశయతి చేతనా. ౧౧. యద్యచ్చ కురుతే కర్మ శుభం వా
యది వాఽశుభం, పూర్వదేహకృతం సర్వమవశ్యముపభుజ్యతే.౧౨. తతస్తుక్షీయతే
చైవ పునశ్చాన్యత్ప్రచీయతే, యావత్తన్మోక్షయోగస్థం ధర్మం నైవావబుధ్యతే.
౧౩.తత్ర కర్మ ప్రవక్ష్యామి సుఖీ భవతి యేనవై,ఆవర్తమానో జాతీషు యథాఽ
న్యోన్యాసు సత్తమ. ౧౪. దానం వ్రతం బ్రహ్మచర్యం యథోక్తం బ్రహ్మధారణమ్.
దమః ప్రశాంతతా చైవ భూతానాం చానుకంపనమ్. ౧౫.సంయమశ్చానృశంస్యం చ
పరస్వాదానవర్జనమ్, వ్యళీకానామకరణం భూతానాం మనసాభువి. ౧౬. మాతా
పిత్రోశ్చ శుశ్రూషా దేవతాతిథిపూజనమ్, గురుపూజా ఘృణా శౌచం నిత్యమింద్రి
యసంయమః. ౧౭. ప్రవర్తనం శోభనం చ తత్సతాం వృత్తముచ్యతే, తతో
ధర్మః ప్రభవతి యః ప్రజాః పాతి శాశ్వతీః.౧౮. ఏవం సత్సు సదా పశ్యేత్ తత్రా
ప్యేషా ధ్రువా స్థితిః, ఆచారో ధర్మమాచష్టే యస్మిన్ శాంతా వ్యవస్థితాః.
౧౯. తేషు తత్కర్మ నిక్షిప్తం యః స్వధర్మస్సనాతనః, యస్తం సమభిపద్యేత నస
దుర్గతిమాప్నుయాత్. ౨౦. అతో నియమ్యతే లోకః ప్రచ్యవన్ ధర్మ
వర్త్మసు, యశ్చ యోగీ చ ముక్తశ్చ స ఏతేభ్యోవిశిష్యతే. ౨౧. వర్తమానస్య
ధర్మేణ శుభం యత్ర యథా తథా, సంసారతారణం హ్యస్యకాలేన మహతా
భవేత్. ౨౨. ఏవం పూర్వకృతం కర్మ నిత్యం జంతుః ప్రవర్తతే, సర్వం తత్కా
రణం యేన వికృతోఽయమిహాగతః. ౨౩. శరీరగ్రహణం చాస్య కేనపూర్వం
ప్రకల్పితమ్, ఇత్యేవం సంశయో లోకే తచ్చ వక్ష్యామ్యశేషతః. ౨౪. శరీర
మాత్మనః కృత్వా సర్వలోకపితామహః, త్రైలోక్యమసృజద్బ్రహ్మా కృత్స్నం
స్థావరజంగమమ్. ౨౫. తతః ప్రధానమసృజత్ప్రకృతిం సశరీరిణామ్, యయా
సర్వమిదం వ్యాప్తం యాం లోకే పరమాం విదుః. ౨౬. ఇదం తత్ క్షరమిత్యుక్తం
పరం త్వమృతమక్షరమ్, త్రయాణాం మిథునంసర్వమేకైకస్యపృథక్పృథక్. ౨౭.
అసృజత్సర్వభూతాని పూర్వదృష్టః ప్రజాపతిః, స్థావరాణి చ భూతాని ఇత్యేషా
పౌర్వికీశ్రుతిః. ౨౮. తస్య కాలపరీమాణమకరోత్సపితామహః, భూతేషు పరివృత్తిం
చ పునరావృత్తిమేవ చ. ౨౯. యథాత్ర కశ్చిన్మేధావీ దృష్టాత్మా పూర్వజన్మని,
యత్ప్రవక్ష్యామి తత్సర్వం యథావదుపపద్యతే. ౩౦. సుఖదుఃఖే యథా సమ్య
గనిత్యే యః ప్రపశ్యతి, కాయం వాఽమేధ్యసంఘాతం వినాశం కర్మసంహితమ్.
౩౧. యచ్చ కించిత్సుఖం తచ్చ దుఃఖం సర్వమితి స్మరన్, సంసారసాగరం ఘోరం

తరిష్యతి సుదుస్తరమ్. 33. జరామరణరోగైశ్చ సమావిష్టః ప్రధానవిత్, చేతనావత్సుచైతన్యం సమం భూతేషు పశ్యతి. 34. నిర్విద్యతే తతః కృత్స్నం మార్గమాణః పరం పదమ్, తస్యోపదేశం వక్ష్యామి యాథాతథ్యేన సత్తమ. 35. శాశ్వతస్యావ్యయస్యాథ యదవ్యక్తం జ్ఞానముత్తమమ్, ప్రోచ్యమానం మయా విప్ర నిబోధేదమశేషతః. 36.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, అష్టాదశోఽధ్యాయః.

బ్రాహ్మణఉవాచ:—యః స్యాదేకాయనే లీనస్తూష్ణీం కించిదచింతయన్, పూర్వం పూర్వం పరిత్యజ్య సతీర్ణో బంధనాద్భవేత్. ౧. సర్వమిత్రస్సర్వసహః శమే రక్తో జితేంద్రియః, వ్యపేతభయమన్యుశ్చ కామహా ముచ్యతే నరః. ౨. ఆత్మవత్సర్వభూతేషు యశ్చరే న్నియతః శుచిః, అమానీ నిరభిమానః సర్వతో ముక్తఏవ సః. ౩. జీవితం మరణం చోభే సుఖదుఃఖే తథైవ చ, లాభాలాభే ప్రియద్వేష్యే యః సమః సచ ముచ్యతే. ౪. న కస్యచిత్స్పృహయతే నావజానాతి కించన, నిర్ద్వంద్వో వీతరాగాత్మా సర్వథా ముక్తఏవ సః. ౫. అనమిత్రశ్చ నిర్బంధు రనపత్యశ్చ యః క్వచిత్, త్యక్తధర్మార్థకామశ్చ నిరాకాంక్షీ చ ముచ్యతే. ౬. నైవధర్మీ నచాధర్మీ పూర్వోపచితహా చయః, ధాతుక్షయప్రశాంతాత్మా నిర్ద్వంద్వ స్సవిముచ్యతే. ౭. అకర్మవాన్ వికాంక్షశ్చ పశ్యేజ్జగదశాశ్వతమ్, అశ్వత్థసదృశం నిత్యం జన్మమృత్యుజరాయుతమ్. ౮. వైరాగ్యబుద్ధిః సతత మాత్మదోషవ్యపేక్షకః, ఆత్మబంధవినిర్మోక్షం సకరోత్యచిరాదివ. ౯. అగంధ మరసస్పర్శ మశబ్దమపరిగ్రహమ్, అరూపమనభిజ్ఞేయం దృష్ట్వాత్మానం విముచ్యతే. ౧౦. పంచభూతగుణైర్హీన మమూర్తిమదహేతుకమ్, అగుణం గుణభోక్తారం యః పశ్యతి స ముచ్యతే. ౧౧. విహాయ సర్వసంకల్పాన్ బుద్ధ్యా శారీరమానసాన్, శనైర్నిర్వాణ మాప్నోతి నిరింధన ఇవానలః. ౧౨. సర్వసంస్కారనిర్ముక్తో నిర్ద్వంద్వో నిష్పరిగ్రహః, తపసా ఇంద్రియగ్రామం యశ్చరే న్ముక్తఏవ సః. ౧౩. విముక్త స్సర్వసంస్కారై స్తతో బ్రహ్మ సనాతనమ్, పరమాప్నోతి సంశాంత మచలం నిత్య మక్షరమ్ ౧౪. అతః పరం ప్రవక్ష్యామి యోగశాస్త్ర మనుత్తమమ్, యుంజంతః సిద్ధమాత్మానం యథా పశ్యంతి యోగినః. ౧౫. తస్యోపదేశం వక్ష్యామి యథావ త్తన్నిబోధ మే, యైర్ద్వారై శ్చారయన్నిత్యం పశ్యత్యాత్మాన మాత్మని. ౧౬. ఇంద్రియాణితు సంహృత్యమన ఆత్మని ధారయేత్, తీవ్రం తప్త్వా తపః పూర్వం మోక్షయోగం సమాచరేత్. ౧౭. తపస్వీ సతతం యుక్తో యోగశాస్త్ర మథాచరేత్. మనీషీ మనసా విప్రః పశ్యన్నా

త్మాన మాత్మని. ౧౮. సచేచ్ఛక్నోత్యయం సాధుర్యోక్తు మాత్మాన మాత్మని, తత
ఏకాంతశీలః సపశ్యత్యాత్మాన మాత్మని. ౧౯. సంయతః సతతం యుక్త ఆత్మవాన్వి
జితేంద్రియః, తథా య ఆత్మనాత్మానం సంప్రయుక్తః ప్రపశ్యతి. ౨౦. యథాహి
పురుషః స్వప్నేదృష్ట్వా పశ్యత్యసావితి, తథారూపమివాత్మానం సాధుయుక్తః ప్రప
శ్యతి. ౨౧. ఇషీకాం చ యథాముంజా త్కశ్చిన్నిష్కృష్య దర్శయేత్, యోగీ
నిష్కృష్యచాత్మానం తథా పశ్యతి దేహతః ౨౨. ముంజం శరీరమిత్యాహు రిషీకా
మాత్మని శ్రితామ్, ఏతన్నిదర్శనం ప్రోక్తం యోగవిద్భిరనుత్తమమ్. ౨౩. యదా హి
యుక్తమాత్మానం సమ్యక్ పశ్యతి దేహభృత్, నతస్యేహేశ్వరః కశ్చిత్ త్రైలో
క్యస్యాపి యః ప్రభుః. ౨౪. అన్యాన్యాశ్చాపి తనవో యథేష్టం ప్రతిపద్యతే, విని
వృత్య జరాః మృత్యుం న శోచతి న హృష్యతి. ౨౫. దేవానామపి దేవత్వం
యుక్తం కారయతే వశీ, బ్రహ్మచావ్యయమాప్నోతి హిత్వా దేహమశాశ్వ
తమ్. ౨౬. వినశ్యత్సు చ భూతేషు న భయం తస్యజాయతే, క్లిశ్యమానేషు
భూతేషున స క్లిశ్యతి కేనచిత్. ౨౭. దుఃఖశోకభయైర్ఘోరై స్సంగస్నేహ
సముద్భవైః, నవిచాల్యతి యుక్తాత్మా నిస్పృహః శాంతమానసః. ౨౮. నైనం
శస్త్రాణి విధ్యంతే న మృత్యుశ్చాస్య విద్యతే, నాతస్సుఖతరం కశ్చిల్లోకే క్వచన
దృశ్యతే. ౨౯. సమ్యగ్యుక్త స్స ఆత్మానమాత్మన్యేవ ప్రతిష్ఠతే, వినివృత్తజరా
దుఃఖం సుఖం స్వపితి చాపి సః. ౩౦. దేహాన్ యథేష్టమభ్యేతి హిత్వేమాం
మానుషీం తనుమ్, న నిర్వేదస్తు కర్తవ్యో భుంజానేన కథంచన. ౩౧. సమ్య
గ్యుక్తో యదాత్మానమాత్మన్యేవ ప్రపశ్యతే, తదైవ నస్పృహయతి సాక్షాదపి
శతక్రతోః. ౩౨. యోగమేకాంతశీలస్తు యథావిందతి తచ్ఛృణు, దృష్టపూర్వాం
దిశం చింత్య యస్మిన్ సన్నివసేత్పురే. ౩౩. పురస్యాభ్యంతరే తస్య మనః స్థాప్యం న
బాహ్యతః, పురస్యాభ్యంతరే తిష్ఠన్ యస్మిన్నావసథే వసేత్. ౩౪. తస్మిన్నావ
సథే ధార్యం సబాహ్యాభ్యంతరే మనః, ప్రచింత్యావసథే కృత్స్నం యస్మిన్ కాలే
స తిష్ఠతి. ౩౫. యస్మిన్ కాలే మనశ్చాస్య న కథంచన బాహ్యతః, సన్నియమ్యేం
ద్రియగ్రామం నిర్ఘోషే నిర్జనే వనే. ౩౬. కాయమభ్యంతరం కృత్స్నమేకాగ్రః పరి
చింతయేత్, దంతాంస్తాలుం సజిహ్వం చ గళం గ్రీవాం తథైవ చ. ౩౭. హృద
యం చింతయేచ్చాపి తథా హృదయబంధనమ్, ఇత్యుక్త స్సమయా శిష్యో మేధావీ
మధుసూదన. ౩౮. పప్రచ్ఛ పునరేవేమం మోక్షధర్మం సుదుర్వచమ్, భుక్తం భుక్త
మిదం కోష్ఠే కథమన్నం విపచ్యతే. ౩౯. కథం రసత్వం వ్రజతి శోణితత్వం కథం పునః,

తథా మాంసం చ మేదశ్చ స్నాయ్వస్థీని చ యోషితి. ౪౦. కథమేతాని సర్వాణి శరీరాణి శరీరిణామ్, వర్ధంతే వర్ధమానస్య వర్ధతే చ కథం మలమ్. ౪౧. విరోధానాం నిర్గమనం మలానాం చ పృథక్ పృథక్, కుతో వాయం ప్రశ్వసితి ఉచ్ఛ్వసిత్యపి వా పునః. ౪౨. కంచ దేశమధిష్ఠాయ తిష్ఠత్యాత్మాన మాత్మని, జీవః కాయం వహతి చేచ్చేష్టమానం కళేబరమ్. ౪౩. కింవర్ణం కీదృశం చైవ నివేశయతి వై పునః, యాథాతథ్యేన భగవన్ వక్తుమర్హసి మేఽనఘ. ౪౪. ఇతి సంపరిపృష్టోఽహాం తేన విప్రేణ మాధవ, ప్రత్యబ్రవం మహాబాహో యథాశ్రుత మరిందమ. ౪౫. యథాస్వకోష్ఠే ప్రక్షిప్య భాండం భాండమనా భవేత్, తథా స్వకాయే ప్రక్షిప్య మనోద్వారై రనిశ్చలైః. ౪౬. ఆత్మానం తత్ర మార్గేత ప్రమాదం పరివర్జయేత్, ఏవం సతతముద్యుక్తః ప్రీతాత్మా న చిరాదివ. ౪౭. ఆసాదయతి తద్బ్రహ్మ యద్దృష్ట్వా స్యాత్ప్రధానవిత్, నత్వసౌ చక్షుషా గ్రాహ్యో నచ సర్వైరపీంద్రియైః. ౪౮. మనసైవ ప్రదీపేన మహానాత్మా ప్రదృశ్యతే, సర్వతః పాణిపాదాంతస్సర్వతోఽక్షిశిరోముఖః. ౪౯. స్వ్వత శ్శ్రుతిమాన్ లోకే సర్వమావృత్య తిష్ఠతి, జీవో నిష్క్రాంతమాత్మానం శరీరాత్సంప్రపశ్యతి. ౫౦. నత ముత్సృజ్య దేహం స్వం ధారయన్ బ్రహ్మ కేవలమ్, ఆత్మాన మాలోకయతి మనసా ప్రహసన్నివ. ౫౧. తదేవమాశ్రయం కృత్వా మోక్షం యాతి తతో మయి, ఇదం సర్వం రహస్యం తే మయా ప్రోక్తం ద్విజోత్తమ. ౫౨. ఆపృచ్ఛే సాధయిష్యామి గచ్ఛ విప్ర యథాసుఖమ్, ఇత్యుక్తస్సతదా కృష్ణ మయా శిష్యో మహాతపాః. అగచ్ఛత యథాకామం బ్రాహ్మణః శంసితవ్రతః. ౫౩. వాసుదేవఉవాచ:—ఇత్యుక్త్వా స తదా పార్థ మాం వాక్యం ద్విజసత్తమః, మోక్షధర్మాశ్రితస్సమ్యక్ తత్రైవాంతరధీయత. ౫౪. కచ్చిదేతచ్ఛ్రుతం పార్థ త్వయైకాగ్రేణ చేతసా, తదాపి హి రథస్థస్త్వం శ్రుతవానేతదేవ హి. ౫౫. నైతత్పార్థ సువిజ్ఞేయం వ్యామిశ్రేణేతి మే మతిః, నరేణాకృతసంజ్ఞేన విశుద్ధేనాంతరాత్మనా. ౫౬. సురహస్యమిదం ప్రోక్తం దేవానాం భరతర్షభ, కచ్చిన్నేదం శ్రుతం పార్థ మనుష్యేణేహ కర్హిచిత్. ౫౭. నహ్యేతచ్ఛ్రోతుమర్హోఽన్యో మనుష్యస్త్వామృతేఽనఘ, నైతదద్య సువిజ్ఞేయం వ్యామిశ్రేణాంతరాత్మనా. ౫౮. క్రియావద్భిర్హి కౌంతేయ దేవలోకః సమావృతః, నచైతదిష్టం దేవానాం మర్త్యరూపనివర్తనమ్. ౫౯. పరా హి సా గతిః పార్థ యత్తద్బ్రహ్మ సనాతనమ్, యత్రామృతత్వం ప్రాప్నోతి త్యక్త్వా దేహం సదా సుఖీ. ౬౧. ఇమం ధర్మం సమాస్థాయ యేఽపి స్యుః పాపయోనయః, స్త్రియో

వైశ్యా స్తథా శూద్రాస్తేఽపి యాంతి పరాం గతిమ్.౬౧. కింపునః బ్రాహ్మణాః పార్థ క్షత్రియా వా బహుశ్రుతాః, స్వధర్మరతయో నిత్యం బ్రహ్మలోకపరాయణాః. ౬౨. హేతుమచ్చైతదుద్దిష్టముపాయశ్చాస్య సాధనే, సిద్ధింఫలం చ మోక్షం చ దుఃఖస్య చ వినిర్ణయః. ౬౩. నాతఃపరం సుఖం త్వన్యత్కించిత్స్యాద్భరతర్షభ, బుద్ధిమాన్ శ్రద్దధానశ్చ పరాక్రాంతశ్చ పాండవ.౬౪. యః పరిత్యజ్య తే మర్త్యో లోకసారమసారవత్, ఏతై రుపాయై స్సక్షిప్రం పరాం గతి మవాప్నుతే. ౬౫. ఏతావదేవ వక్తవ్యం నాతో భూయోఽస్తి కించన, షణ్మాసం నిత్యయుక్తస్య యోగః పార్థ ప్రవర్తతే.౬౬.

ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, ఏకోనవింశోఽధ్యాయః.

వాసుదేవఉవాచ:—అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్, దంపత్యోః పార్థసంవాదో యోఽభవద్భరతర్షభ. ౧. బ్రాహ్మణీ బ్రాహ్మణం కంచిత్ జ్ఞానవిజ్ఞానపారగమ్, దృష్ట్వా వివిక్త ఆసీనం భార్యా భర్తార మబ్రవీత్. ౨. కంను లోకం గమిష్యామి త్వామహం పతి మాశ్రితా, న్యస్తకర్మాణ మాసీనం కీనాశమ విచక్షణమ్. ౩. భార్యాః పతికృతాన్ లోకా నాప్నువంతీతి నః శ్రుతమ్, త్వామహం పతి మాసాద్య కాం గమిష్యామి వైగతిమ్. ౪. ఏవముక్తస్సశాంతాత్మా తామువాచ హసన్నివ, సుభగేనాభ్యసూయామి వాక్యస్యాస్య తవానఘే. ౫. గ్రాహ్యం దృశ్యం చ సత్యం వా యదిదం కర్మ విద్యతే, ఏతదేవ వ్యవస్యంతి కర్మ కర్మేతి కర్మిణః. ౬. మోహమేవ నియచ్ఛంతి కర్మణా జ్ఞానవర్జితాః, నైష్కర్మ్యం నచ లోకేఽస్మిన్ ముహూర్తమపి లభ్యతే. ౭. కర్మణామనసా వాచా శుభం వాయది వాఽశుభమ్, జన్మాదిమూర్తిభేదాంతం కర్మ భూతేషువర్తతే. ౮. రక్షోభిర్వధ్యమానేషు దృశ్యద్రవ్యేషు వర్త్మసు, ఆత్మస్థమాత్మనా తేభ్యో దృష్టమాయతనం మయా. ౯. యత్ర తద్బ్రహ్మ నిర్ద్వంద్వం యత్ర సోమస్సహాగ్నినా, వ్యవాయం కురుతే నిత్యం ధీరో భూతాని ధారయన్. ౧౦. యత్ర బ్రహ్మాదయో యుక్తా స్తదక్షరముపాసతే, విద్వాంస స్సువ్రతా యత్ర శాంతాత్మానో జితేంద్రియాః. ౧౧. ఘ్రాణేన న తదా ఘ్రేయం నాస్వాద్యం చైవ జిహ్వయా, స్పర్శనేన తదస్పృశ్యం మనసా త్వవగమ్యతే. ౧౨. చక్షుషామవిషహ్యం చ యత్కించిచ్ఛ్రవణాత్పరమ్, అగంధమరసస్పర్శమరూపం శబ్దలక్షణమ్. ౧౩. యత్ర ప్రవర్తతే తంత్రం యత్రచ ప్రతితిష్ఠతి, ప్రాణోఽపానస్సమానశ్చ వ్యానశ్చోదాన ఏవచ. ౧౪. తతఏవ ప్రవర్తంతే తదేవ ప్రవిశంతి చ, సమాన వ్యానయోర్మధ్యే

ప్రాణాపానౌ విచేరతుః.౧౫. తస్మిన్ లీనే ప్రలీయేత సమానో వ్యానఏవచ, అపాన ప్రాణయో ర్మధ్యే ఉదానోవ్యాప్యతిష్ఠతి. ౧౬. తస్మాచ్ఛయానం పురుషం ప్రాణాపానౌ న ముంచతః, ప్రాణానా మాయతత్వేన తముదానం ప్రచక్షతే. ౧౭. తస్మాత్తపో వ్యవస్యంతి సంగతం బ్రహ్మవాదినః, తేషా మన్యోన్యభక్షాణాం సర్వేషాం దేవచారిణామ్.౧౮. అగ్నిర్వైశ్వానరో మధ్యే సప్తధా దీప్యతేఽంతరా, ఘ్రాణం జిహ్వాచ చక్షుశ్చ త్వక్చ శ్రోత్రం చ పంచమమ్. ౧౯. మనో బుద్ధిశ్చ సప్తైతా జిహ్వా వైశ్వానరార్చిషః, ఘ్రేయం దృశ్యం చ పేయం చ స్పృశ్యం శ్రావ్యం తథైవ చ. ౨౦. మంతవ్య మథ బోద్ధవ్యం తాస్సప్తసమిధో మమ, ఘ్రాతా భక్షయితా ద్రష్టా స్ప్రష్టా శ్రోతా చ పంచమః. ౨౧. మంతా బోద్ధా చ సప్తైతే భవంతి పరమర్త్విజః, ఘ్రేయే పేయే చ దృశ్యే చ స్పృశ్యే శ్రావ్యే తథైవ చ. ౨౨. మంతవ్యేష్వథ బోద్ధవ్యే సుభగే పశ్య సర్వదా, హవీంష్యగ్నిషు హోతారః సప్తధా సప్తసప్తసు. ౨౩. సమ్యక్ప్రక్షిప్యవిద్వాంసో జనయంతి స్వయోనిషు, పృథివీ వాయురాకాశ మాపోజ్యోతిశ్చ పంచమమ్. ౨౪. మనో బుద్ధిశ్చ సప్తైతా యోనిరిత్యేవ శబ్దితాః, హవిర్భూతా గుణా స్సర్వే ప్రవిశంత్యగ్నిజం గుణమ్. ౨౫. అంతర్వాస ముషిత్వా చ జాయంతే స్వాసు యోనిషు, తత్రైవ చ నిరుధ్యంతే ప్రళయే భూతభావనే. ౨౬. తత స్సంజాయతే గంధస్తత స్సంజాయతే రసః, తత స్సంజాయతేరూపం తతస్స్పర్శోఽభిజాయతే. ౨౭. తత స్సంజాయతే శబ్దః సంశయస్తత్ర జాయతే, తత స్సంజాయతే నిష్ఠా జన్మైతత్సప్తధావిదుః. ౨౮. అనేనైవ ప్రకారేణ ప్రగృహీతం పురాతనైః, పూర్ణాహుతిభి రాపూర్ణా స్త్రిభిః పూర్యంతి తేజసా. ౨౯.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, వింశోఽధ్యాయః.

బ్రాహ్మణగీతా.

బ్రాహ్మణఉవాచ:— అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్, నిబోధ దశహోతౄణాం విధాన మథ యాదృశమ్. ౧. శ్రోత్రం త్వక్చక్షుషీ జిహ్వా నాసికాచరణౌ కరౌ, ఉపస్థంపాయురితి వాగ్ఘోత్రాణి దశభామిని. ౨. శబ్దస్పర్శౌ రూపరసౌ గంధో వాక్యం క్రియా గతిః, రేతోమూత్రపురీషాణాంత్యాగో దశ హవీంషి చ ౩. దిశో వాయురవిశ్చంద్రః పృథ్వ్యగ్నీ విష్ణురేవ చ, ఇంద్రః ప్రజాపతి ర్మిత్రమగ్నయో దశ భామిని. ౪. దశేంద్రియాణి హోతౄణి

హవీంషి దశ భామిని, విషయాణామసమిధో హూయంతే తు దశాగ్నిషు. ౫. చిత్తం స్రువం చ విత్తం చ పవిత్రం జ్ఞాన ముత్తమమ్, సువిభక్తమిదం సర్వం జగదాసీదితి శ్రుతమ్. ౬. సర్వమేవాథ విజ్ఞేయం చిత్తం జ్ఞానమవేక్షతే, రేతశ్శరీరభృత్కాయే విజ్ఞాతా తు శరీరభృత్. ౭. శరీరభృద్గార్హపత్య స్తస్మాదన్యః ప్రణీయతే, మనశ్చాహవనీయస్తు తస్మిన్ ప్రక్షిప్యతే హవిః. ౮. తతో వాచస్పతి ర్జజ్ఞే తం మనః పర్యవేక్షతే, రూపం భవతి వై వక్త్రం సమనుద్రవతే మనః. ౯. బ్రాహ్మణ్యువాచ:- కస్మాద్వాగభవత్పూర్వం కస్మాత్పశ్చాన్మనోఽభవత్, మనసా చింతితం వాక్యం యదా సమభిపద్యతే. ౧౦. కేన విజ్ఞానరూపేణ మతిశ్చిత్తం సమాస్థితా, సమున్నీయ నాధ్యగచ్ఛత్కోఽవై తాం ప్రతిబాధతే. ౧౧. బ్రాహ్మణ ఉవాచ:—తాన్మనస్థః పతి ర్భూత్వా తస్మాత్ప్రేష్యత్యపానతామ్, తాం గతిం మనసః ప్రాహు ర్మనస్తస్మా దపేక్షతే. ౧౨. ప్రశ్నం తు వాఙ్మనసోర్మాం యస్మాత్త్వమనుపృచ్ఛసి, తస్మాత్తే వర్తయిష్యామి తయోరేవ సమాహ్వయమ్. ౧౩. ఉభే వాఙ్మనసీ గత్వా భూతాత్మానమపృచ్ఛతామ్, ఆవయోః శ్రేష్ఠమాచక్ష్వ ఛింధి నౌ సంశయం విభో. ౧౪. మన ఇత్యేవ భగవాం స్తదా ప్రాహ సరస్వతీమ్, అహం వై కామధుక్తుభ్యమితి తం ప్రాహ వాగథ. ౧౫. బ్రాహ్మణ ఉవాచ:—స్థావరం జంగమం చైవ విద్ధ్యుభే మనసీ మమ, స్థావరం మత్సకాశే వై జంగమం విషయే తవ. ౧౬. యస్తు తం విషయే గచ్ఛేన్మంత్రో వర్ణస్స్వరోఽపి వా, తన్మనోజంగమం నామ తస్మా దాసీద్గరీయసీ. ౧౭. తస్మాదపి సమాధిస్తే స్వయమభ్యేత్య శోభనే, తస్మాదుచ్ఛ్వాసమాసాద్య ప్రవక్ష్యామి సరస్వతీమ్. ౧౮. ప్రాణాపానాంతరే దేవీ వాగ్వై నిత్యం స్మ తిష్ఠతి, ప్రేర్యమాణా మహాభాగే వినా ప్రాణమపానతి. ౧౯. ప్రజాపతిముపాదావ త్ప్రసీద భగవన్నితి, తతః ప్రాణః ప్రాదురభూ ద్వాచ మాప్యాయయన్ పునః. ౨౦. తస్మాదుచ్ఛ్వాసమాసాద్య నవాగ్వదతి కర్హిచిత్, ఘోషిణీ జాతనిర్ఘోషా నిత్యమేవ ప్రవర్తతే. ౨౧. తయోరపి చ ఘోషేణ నిర్ఘోషైవ గరీయసీ, గౌరివ ప్రస్రవత్యర్థాన్ రసముత్తమశాలినీ. ౨౨. సతతం స్యందతే హ్యేషా శాశ్వతం బ్రహ్మవాదినీ, దివ్యాదివ్యప్రభావేన భారతీ గౌశ్శుచిస్మితే. ఏతయో రంతరం పశ్యసూక్ష్మయోస్స్యందమానయోః. ౨౩. బ్రాహ్మణ ఉవాచ:— అనుత్పన్నేషు వాక్యేషు చోద్యమానా వివక్షయా, కిం ను పూర్వం తదా దేవీ వ్యాజహార సరస్వతీ. ౨౪. బ్రాహ్మణఉవాచ:— ప్రాణేన యా సంభవతే శరీరే ప్రాణాదపానం ప్రతిపద్యతే చ, ఉదానభూతా చ విసృజ్య దేహం వ్యానేన సర్వం దివ

మావృణోతి. ౨౫. తత స్సమానే ప్రతితిష్ఠతీహ ఇత్యేవ పూర్వం ప్రజజల్ప వాణీ, తస్మా న్మనః స్థావరత్వాద్విశిష్టం తథా దేవీ జంగమత్వాద్విశిష్టా. ౨౬.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, ఏకవింశోధ్యాయః.

బ్రాహ్మణఉవాచ: అత్రాప్యుదాహరంతీమ మితిహాసం పురాతనమ్, సుభగే సప్తహోతౄణాం విధాన మిహ యాదృశమ్. ౧. ఘ్రాణం చక్షుశ్చ జిహ్వా చ త్వక్ఛ్రోత్రం చైవ పంచమమ్, మనోబుద్ధిశ్చ సప్తైతే హోతారః పృథగాశ్రితాః. ౨. సూక్ష్మేఽవకాశే తిష్ఠంతో నపశ్యంతీతరేతరమ్, ఏతాన్వై సప్తహోతౄం స్త్వం స్వభావాద్విద్ధిశోభనే. ౩. బ్రాహ్మణఉవాచ:-సూక్ష్మేఽవకాశే సంప్రాప్తే కథం నాన్యోన్యదర్శినః, కథం స్వభావా భగవన్నేతదాచక్ష్వ మే ప్రభో. ౪. బ్రాహ్మణ ఉవాచ:—గుణాజ్ఞాన మవిజ్ఞానం గుణజ్ఞాన మభిజ్ఞతా, పరస్పరం గుణానేతే నాభిజానంతి కర్హిచిత్. ౫. జిహ్వా చక్షు స్తథా శ్రోత్రం త్వఙ్మనో బుద్ధిరేవ చ, న గంధానధిగచ్ఛంతి ఘ్రాణస్తానధిగచ్ఛతి. ౬. ఘ్రాణం చక్షు స్తథా శ్రోత్రం త్వఙ్మనో బుద్ధిరేవ చ, న రసానధిగచ్ఛంతి జిహ్వా తానధిగచ్ఛతి. ౭. ఘ్రాణం జిహ్వా తథా శ్రోత్రం వాఙ్మనోబుద్ధిరేవ చ, న రూపాణ్యధిగచ్ఛంతి చక్షుస్తానధిగచ్ఛతి. ౮. ఘ్రాణం జిహ్వా తతశ్చ క్షుః శ్రోత్రం బుద్ధి ర్మన స్తథా, న స్పర్శానధిగచ్ఛంతి త్వక్చతానధిగచ్ఛతి. ౯. ఘ్రాణం జిహ్వా చ చక్షుశ్చ త్వఙ్మనో బుద్ధిరేవ చ, నశబ్దానధిగచ్ఛంతి శ్రోత్రం తానధిగచ్ఛతి. ౧౦. ఘ్రాణం జిహ్వా చ చక్షుశ్చ త్వక్ఛ్రోత్రం బుద్ధిరేవ చ, సంకల్పాన్నాధిగచ్ఛంతి మనస్తానధిగచ్ఛతి. ౧౧. ఘ్రాణం జిహ్వా చ చక్షుశ్చ త్వక్ఛ్రోత్రం మనఏవ చ,న నిష్ఠామధిగచ్ఛంతి బుద్ధిస్తా మధిగచ్ఛతి. ౧౨. అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్, ఇంద్రియాణాం చ సంవాదం మనసశ్చైవభామిని.౧౩. మనఉవాచ:-న ఘ్రాతి మామృతే ఘ్రాణం రసం జిహ్వా న వేత్తిచ, రూపం చక్షుర్న గృహ్ణాతి త్వక్స్పర్శం నావబుధ్యతే. ౧౪. న శ్రోత్రం బుధ్యతే శబ్దం మయా హీనం కథంచన, ప్రవరం సర్వభూతానామహమస్మి సనాతనమ్.౧౫. అగారాణీవ శూన్యాని శాంతార్చిష ఇవా గ్నయః, ఇంద్రియాణి న భాసంతే మయా హీనాని నిత్యశః. ౧౬. కాష్ఠానీవార్ద్రశుష్కాణి యతమానైరపీంద్రియైః, గుణార్థాన్నాధిగచ్ఛంతి మామృతే సర్వజంతవః. ౧౭. ఇంద్రియాణ్యూచుః:—ఏవమేత ద్భవేత్సత్యం యథైతన్మన్యతే భవాన్, ఋతేఽస్మానస్మదర్థాం స్త్వం భోగాన్ భుంక్తే భవాన్ యది. ౧౮. యద్యస్మాసు ప్రలీనేషు తర్పణం ప్రాణధారణమ్, భోగాన్ భుంక్తే భవాన్ సత్యం యథైతన్మన్యతే తథా. ౧౯. అథ

అస్మాసు లీనేషు తిష్ఠత్సు విషయేషు చ, యది సంకల్పమాత్రేణ భుంక్తే భోగాన్ యథార్థవత్. ౨౦. అథ చేన్మన్యసే సిద్ధిమస్మదర్థేషు నిత్యదా, ఘ్రాణేన రూపమాదత్స్వ రసానాదత్స్వ చక్షుషా. ౨౧. శ్రోత్రేణ గంధానాదత్స్వ స్పర్శానాదత్స్వ జిహ్వయా, త్వచా చ శబ్దానాదత్స్వ బుద్ధ్యా స్పర్శమథాపి చ. ౨౨. బలవంతో హ్యనియమా నియమా దుర్బలీయసామ్, భోగానపూర్వానాదత్స్వ నోచ్ఛిష్టం భోక్తుమర్హసి. ౨౩. యథా హి శిష్యశ్శాస్తారం శ్రుత్యర్థమభిధావతి, తతశ్శ్రుతిముపాదాయ శ్రుత్యర్థముపతిష్ఠతి. ౨౪. విషయానేవమస్మాభిర్దర్శితానభిమన్యసే, అనాగతానతీతాంశ్చ స్వప్నే జాగరణే తథా. ౨౫. వైమనస్యం గతానాం చ జంతూనామల్పచేతసామ్, అస్మదర్థే కృతే కార్యే దృశ్యతే ప్రాణధారణమ్. ౨౬. బహూనపి హి సంకల్పాన్ మత్వా స్వప్నానుపాస్య చ, బుభుక్షయా పీడ్యమానో విషయానేవ ధావతి. ౨౭. అగారమద్వారమివ ప్రవిశ్య సంకల్పభోగాన్ విషయానవిందన్, ప్రాణక్షయే శాంతిముపైతి నిత్యం దారుక్షయేఽగ్నిర్జ్వలితో యథైవ. ౨౮. కామం తు నస్స్వేషు గుణేషు సంగః కామం చ నాన్యోన్యగుణోపలబ్ధిః, అస్మాన్ వినా నాస్తి తవోపలబ్ధిస్తావద్వినా త్వాం న భజేత్ప్రహర్షః. ౨౯.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, ద్వావింశోఽధ్యాయః.

బ్రాహ్మణ ఉవాచ:—అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్, సుభగే పంచహోతౄణాం విధానమిహ యాదృశమ్. ౧. ప్రాణాపానావుదానశ్చ సమానో వ్యాన ఏవ చ, పంచ హోతౄంస్తథైతాన్వై పరం భావం విదుర్బుధాః. ౨. బ్రాహ్మణ్యువాచ:—స్వభావాత్సప్త హోతార ఇతి మే పూర్వికా మతిః, తథా వై పంచ హోతారః పరో భావస్తదుచ్యతామ్. ౩. బ్రాహ్మణ ఉవాచ:—ప్రాణేన సంభృతో వాయురపానే జాయతే తతః, అపానే సంభృతో వాయుస్తతో వ్యానః ప్రవర్తతే. ౪. వ్యానేన సంభృతో వాయుస్తతోదానః ప్రవర్తతే, ఉదానే సంభృతో వాయుః సమానో నామ జాయతే. ౫. తేఽపృచ్ఛంత పురా సంతః పూర్వజాతం పితామహమ్, యో నో జ్యేష్ఠస్తమాచక్ష్వ స నశ్శ్రేష్ఠో భవిష్యతి. ౬. బ్రహ్మోవాచ:—యస్మిన్ ప్రలీనే ప్రలయం వ్రజంతి సర్వే ప్రాణాః ప్రాణభృతాం శరీరే, యస్మిన్ ప్రచీర్ణే చ పునశ్చరంతి స వై శ్రేష్ఠో గచ్ఛత యత్ర కామః. ౭. ప్రాణ ఉవాచ:—మయి ప్రలీనే ప్రలయం వ్రజంతి సర్వే ప్రాణాః ప్రాణభృతాం శరీరే, మయి ప్రచీర్ణే చ పునశ్చరంతి శ్రేష్ఠో హ్యహం పశ్యత

మాం ప్రలీనమ్. ౮. బ్రాహ్మణ ఉవాచ:—ప్రాణః ప్రాలీయత తతః పునశ్చ ప్రచచారహ, సమానశ్చాప్యుదానశ్చ వచో బ్రూతాం పున శ్శుభే. ౯. న త్వం సర్వమిదం వ్యాప్య తిష్ఠసీహ యథావయమ్, న త్వం శ్రేష్ఠో హి నః ప్రాణ అపానో హి వశే తవ, ప్రచచార పునః ప్రాణ స్తమపానోఽభ్యభాషత. ౧౦. అపాన ఉవాచ:—మయి ప్రలీనే ప్రళయం వ్రజంతి సర్వే ప్రాణాః ప్రాణభృతాం శరీరే, మయి ప్రచీర్ణే చ పునశ్చరంతి శ్రేష్ఠోహ్యహం పశ్యత మాం ప్రలీనమ్. ౧౧. బ్రాహ్మణ ఉవాచ:—వ్యానశ్చ తము దానశ్చ భాషమాణమథోచతుః, అపాన న త్వం శ్రేష్ఠోఽసి ప్రాణో హి వశగ స్తవ. ౧౨. అపానః ప్రచచారాథ వ్యాన స్తం పునరబ్రవీత్, శ్రేష్ఠోఽహమస్మి సర్వేషాం శ్రూయతాం యేన హేతునా. ౧౩. మయి ప్రలీనే ప్రళయం వ్రజంతి సర్వే ప్రాణాః ప్రాణభృతాం శరీరే, మయి ప్రచీర్ణే చ పునశ్చరంతి శ్రేష్ఠో హ్యహం పశ్యత మాం ప్రలీనమ్. ౧౪. బ్రాహ్మణ ఉవాచ:—ప్రాలీయత తతో వ్యానః పునశ్చ ప్రచచార హ, ప్రాణాపానావుదానశ్చ సమానశ్చ తమబ్రువన్. ౧౫. న త్వం శ్రేష్ఠోఽసి నో వ్యాన సమానస్తు వశే తవ, ప్రచచార పునర్వ్యానః సమానః పునరబ్రవీత్, శ్రేష్ఠోఽహమస్మి సర్వేషాం శ్రూయతాం యేన హేతునా. ౧౬. మయి ప్రలీనే ప్రళయం వ్రజంతి సర్వే ప్రాణాః ప్రాణభృతాం శరీరే, మయి ప్రచీర్ణే చ పునశ్చరంతి శ్రేష్ఠో హ్యహం పశ్యత మాం ప్రలీనమ్. ౧౭. సమానః ప్రచచారాథ ఉదాన స్తము వాచ హ, శ్రేష్ఠోఽహమస్మి సర్వేషాం శ్రూయతాం యేన హేతునా. ౧౮. మయి ప్రలీనే ప్రళయం వ్రజంతి సర్వేషాం ప్రాణాః ప్రాణభృతాం శరీరే, మయి ప్రచీర్ణే చ పునశ్చరంతి శ్రేష్ఠో హ్యహం పశ్యత మాం ప్రలీనమ్. ౧౯. తతః ప్రాలీయతోదానః పునశ్చ ప్రచచార హ, ప్రాణాపానౌ సమానశ్చ వ్యానశ్చైవ తమబ్రువన్. ఉదాన న త్వం శ్రేష్ఠోఽసి వ్యాన ఏవ వశే తవ. ౨౦. బ్రాహ్మణ ఉవాచ:—తతస్తానబ్రవీద్బ్రహ్మా సమవేతాన్ ప్రజాపతిః, సర్వే శ్రేష్ఠా న వా శ్రేష్ఠాః సర్వే చాన్యోన్యధర్మిణః. ౨౧. సర్వే స్వవిషయే శ్రేష్ఠాః సర్వే చాన్యోన్యధర్మిణః, ఇతి తానబ్రవీత్సర్వాన్ సమవేతాన్ ప్రజాపతిః. ౨౨. ఏకః స్థిరశ్చాస్థిరశ్చ విశేషాత్పంచవాయవః, ఏక ఏవ మమైవాత్మా బహుధా ప్యుపచీయతే. ౨౩. పరస్పరస్య సుహృదో భావయంతః పరస్పరమ్, స్వస్తి వ్రజత భద్రం వో ధారయధ్వం పరస్పరమ్. ౨౪.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత నుగీతాపర్వణి, త్రయోవింశోఽధ్యాయః.

బ్రాహ్మణ ఉవాచ:—అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్, నార

దస్య చ సంవాదమృషేర్దేవమతస్య చ. ౧. దేవమతఉవాచ:—జంతోస్సంజాయ
మానస్య కిం ను పూర్వం ప్రవర్తతే, ప్రాణోఽపానస్సమానో వా వ్యానో వోదాన
ఏవ చ. ౨. నారదఉవాచ:—యేనాయం సృజ్యతే జంతు స్తతోఽన్యః పూర్వమేతి
తమ్, ప్రాణద్వంద్వం హి విజ్ఞేయం తిర్యగూర్ధ్వమధశ్చ యత్. ౩. దేవమతఉవాచ:-
కేనాయం సృజ్యతే జంతుః కశ్చాన్యః పూర్వమేతి తమ్, ప్రాణద్వంద్వం
చ మే బ్రూహి తిర్యగూర్ధ్వమధశ్చ యత్. ౪. నారదఉవాచ:—సంకల్పాజ్జాయతే
హర్షః శబ్దాదపి చ జాయతే, రసాత్సంజాయతే చాపి రూపాదపి చ జాయతే. ౫.
శుక్రాచ్ఛోణితసంసృష్టాత్పూర్వం ప్రాణః ప్రవర్తతే, ప్రాణేన వికృతే శుక్రే తథాఽ
పానః ప్రవర్తతే. ౬. శుక్రాత్సంజాయతే చాపి రసాదపి చ జాయతే, ఏతద్రూప
ముదానస్య హర్షో మిథునమంతరా. ౭. కామాత్సంజాయతే శుక్రం కామాత్సం
జాయతే రజః, సమానవ్యానజనితే సామాన్యే శుక్రశోణితే. ౮. ప్రాణాపానా
విదం ద్వంద్వమవాక్చోర్ధ్వం చ గచ్ఛతః, వ్యానస్సమానశ్చైవోభౌ తిర్యగ్ద్వం
ద్వత్వముచ్యతే. ౯. అగ్నిర్వై దేవతాస్సర్వా ఇతి దేవస్య శాసనమ్. సంజా
యతే బ్రాహ్మణస్య జ్ఞానం బుద్ధిసమన్వితమ్. ౧౦. తస్య ధూమస్తమోరూపం రజో
భస్మ సుతేజసః, సర్వం సంజాయతే తస్య యత్ర ప్రక్షిప్యతే హవిః. ౧౧. హవి
స్సమానో వ్యానశ్చ ఇతి యజ్ఞవిదో విదుః, ప్రాణాపానావాజ్యభాగౌ తయో
ర్మధ్యే హుతాశనః. ౧౨. ఏతద్రూపముదానస్య పరమం బ్రాహ్మణా విదుః, నిర్ద్వం
ద్వమితి యత్త్వేతత్తన్మే నిగదతశ్శృణు. ౧౩. అహోరాత్రమిదం ద్వంద్వం తయో
ర్మధ్యే హుతాశనః, ఏతద్రూపముదానస్య పరమం బ్రాహ్మణా విదుః ౧౪. సచ్చాసచ్చైవ
తద్ద్వంద్వం తయోర్మధ్యే హుతాశనః, ఏతద్రూప ముదానస్య పరమం బ్రాహ్మణా
విదుః. ౧౫. ఊర్ధ్వం సమానో వ్యానశ్చ వ్యస్యతే కర్మ తేన తత్, తృతీయం తు
సమానేన పునరేవ వ్యవస్యతే. ౧౬. శాంత్యర్థం వ్యానమేకం చ శాంతిర్బ్రహ్మ
సనాతనమ్, ఏతద్రూపముదానస్య పరమం బ్రాహ్మణా విదుః. ౧౭.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, చతుర్వింశోఽధ్యాయః.

బ్రాహ్మణఉవాచ:—అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్, చాతు
ర్హోత్రవిధానస్య విధానమథ యాదృశమ్. ౧. తస్య సర్వస్య విధివద్విధానముపదిశ్యతే,
శృణు మే గదతో భద్రే రహస్యమిదమద్భుతమ్. ౨. కరణం కర్మ కర్తా చ మోక్ష
ఇత్యేవ భామిని, చత్వార ఏతే హోతారో యైరిదం జగదావృతమ్. ౩.
హేతూనాం సాధనం చైవ శృణు సర్వమశేషతః, ఘ్రాణం జిహ్వా చ చక్షుశ్చ

త్వక్చ శ్రోత్రం చ పంచమమ్. ౪. మనో బుద్ధిశ్చ సప్తైతే విజ్ఞేయా గుణహేతవః, గంధో రసశ్చ రూపం చ శబ్దః స్పర్శశ్చ పంచమః. ౫. మంతవ్య మథ బోద్ధవ్యం సప్తైతే కర్మహేతవః, ఘ్రాతా భక్షయితా ద్రష్టా వక్తా శ్రోతా చ పంచమః. ౬. మంతా బోద్ధా చ సప్తైతే విజ్ఞేయాః కర్తృహేతవః, స్వగుణం భక్షయంత్యేతే గుణవంతః శుభాశుభమ్. ౭. అసంతో నిర్గుణాశ్చైతే సప్తైతే మోక్షహేతవః, విదుషాం బుధ్యమానానాం స్వం స్వం స్థాన యథావిధి. ౮. గుణాస్తే దేవతాభూతాః సతతం భుంజతే హవిః, అదన్ విద్వాన్ యథాఽన్నాని మమత్వేనోపపద్యతే. ౯. ఆత్మార్థే పాచయన్నన్నం మమత్వేనోపహన్యతే, అభక్ష్యభక్షణం చైవ మద్యపానం నిహంతి తమ్. ౧౦. సచాన్నం హంతి తం చాన్నం స హత్వా హన్యతే పునః. హంతా హ్యన్నమిదం విద్వాన్ పునర్జనయతీశ్వరః. ౧౧. న చాన్నాజ్జాయతే తస్మిన్ సూక్ష్మో నామ వ్యతిక్రమః, మనసా గమ్యతే యచ్చ యచ్చ వాచా నిగద్యతే. ౧౨. శ్రోత్రేణ శ్రూయతే యచ్చ చక్షుషా యచ్చ దృశ్యతే, స్పర్శేన స్పృశ్యతే యచ్చ ఘ్రాణేన ఘ్రాయతే చ యత్. ౧౩. మనః షష్ఠాని సంయమ్య హవీంష్యేతాని సర్వశః, గుణవత్పావకో మహ్యం దీవ్యతేఽంతశ్శరీరిణః. ౧౪. యోగయజ్ఞః ప్రవృత్తో మే జ్ఞానవహ్నిప్రదోద్భవః, ప్రాణస్తోత్రోఽపానశస్త్రస్సర్వత్యాగసుదక్షిణః. ౧౫. కర్తానుమంతా బ్రహ్మాత్మా హోతాధ్వర్యుః కృతస్తుతిః, ఋతం ప్రశాస్తా తచ్ఛాస్త్రమపవర్గోఽస్య దక్షిణా. ౧౬. ఋచశ్చాప్యత్ర శంసంతి నారాయణవిదో జనాః, నారాయణాయ దేవాయ యదవిందన్ పశూన్ పురా. ౧౭. తత్ర సామాని గాయంతి తత్ర చాహుర్నిదర్శనమ్, దేవం నారాయణం భీరు సర్వాత్మానం నిబోధ తమ్. ౧౮.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, పంచవింశోఽధ్యాయః.

బ్రాహ్మణ ఉవాచః—ఏకః శాస్తా న ద్వితీయోఽస్తి శాస్తా యో హృచ్ఛయస్తమహమనుబ్రవీమి, తేనైవ యుక్తః ప్రవణాదివోదకం యథా నియుక్తోఽస్మి తథా వహామి. ౧. ఏకో గురుర్నాస్తి తతో ద్వితీయో యో హృచ్ఛయస్తమహమనుబ్రవీమి, తేనానుశిష్టా గురుణా సదైవ లోకద్విష్టాః పన్నగాః సర్వ ఏవ. ౨. ఏకో బంధుర్నాస్తి తతో ద్వితీయో యో హృచ్ఛయస్తమహమనుబ్రవీమి, తేనానుశిష్టా బాంధవా బంధుమంతః సప్తర్షయః పార్థ దివి ప్రభాంతి. ౩. ఏకః శ్రోతా నాస్తి తతో ద్వితీయో యో హృచ్ఛయస్తమహమనుబ్రవీమి, తస్మిన్ గురౌ గురువాసం నిరుష్య శక్రో గతస్సర్వలోకామరత్వమ్. ౪. ఏకో ద్వేష్టా

నాస్తి తతో ద్వితీయో యో వ్యాచ్ఛయస్తు మహామనుబ్రవీమి, తేనానుశిష్టా గురుణా సదైవ లోకద్విష్టాః పన్నగాస్సర్వ ఏవ. ౫. అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్, ప్రజాపతౌ పన్నగానాం దేవర్షీణాం చ సంవిదమ్. ౬. దేవర్షయశ్చ నాగాశ్చాప్యసురాశ్చ ప్రజాపతిః,పర్యపృచ్ఛన్నుపాసీనాః శ్రేయోనః ప్రోచ్యతామితి. ౭. తేషాం ప్రోవాచ భగవాన్ శ్రేయస్సమనుపృచ్ఛతామ్, ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ తే శ్రుత్వా ప్రాద్రవన్ దిశః. ౮. తేషాం ప్రద్రవమాణానాముపదేశార్థమాత్మనః, సర్పాణాం దంశనే భావః ప్రవృత్తః పూర్వమేవ తు. ౯. అసురాణాం ప్రవృత్తస్తు దంభభావః స్వభావజః, దానం దేవా వ్యవసితా దమమేవ మహర్షయః. ౧౦. ఏకం శాస్తారమాసాద్య శబ్దేనైకేన సంస్కృతాః, నానావ్యవసితాస్సర్వే సర్పదేవర్షిదానవాః. ౧౧. శృణోత్యయం ప్రోచ్యమానం గృహ్ణాతి చ యథాతథమ్, పృచ్ఛతస్తదతో భూయో గురురన్యో న విద్యతే. ౧౨. తస్య చానుమతే కర్మ తతః పశ్చాత్ప్రవర్తతే, గురుర్బోద్ధా చ శ్రోతా చ ద్వేష్టా చ హృది నిస్సృతః.౧౩. పాపేన విచరన్ లోకే పాపచారీ భవత్యయమ్, శుభేన విచరన్ లోకే శుభచారీ భవత్యుత. ౧౪. కామచారీ తు కామేన య ఇంద్రియసుఖే రతః, బ్రహ్మచారీ సదైవైష య ఇంద్రియజయే రతః ౧౫. అపేతవ్రతకర్మా తు కేవలం బ్రహ్మణి స్థితః, బ్రహ్మభూతశ్చరన్ లోకే బ్రహ్మచారీ భవత్యయమ్. ౧౬. బ్రహ్మైవ సమిధస్తస్య బ్రహ్మాగ్నిర్బ్రహ్మసంభవః, ఆపో బ్రహ్మ గురుర్బ్రహ్మ స బ్రహ్మణి సమాహితః. ౧౭. ఏతదేవేదృశం సూక్ష్మం బ్రహ్మచర్యం విదుర్బుధాః, విదిత్వా చాన్వపద్యంత క్షేత్రజ్ఞేనానుదర్శితాః. ౧౮.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, షడ్వింశోఽధ్యాయః.

బ్రాహ్మణఉవాచ:—సంకల్పదంశమశకం శోకహర్షహిమాతపమ్, మోహాంధకారతిమిరం లోభవ్యాధిసరీసృపమ్. ౧. విషయైకాత్యయాధ్వానం కామక్రోధనిరోధకమ్, తదతీత్య మహాదుర్గం ప్రవిష్టోఽస్మి మహద్వనమ్. ౨. బ్రాహ్మణ్యువాచ:- క్వ తద్వనం మహాప్రాజ్ఞ కే వృక్షాః సరితశ్చ కాః, గిరయః పర్వతాశ్చైవ కియత్యధ్వని తద్వనమ్. ౩. బ్రాహ్మణఉవాచ:-నైతదస్తిపృథగ్భావః కించిదన్యత్తతః సుఖమ్, నైతదస్త్యపృథగ్భావః కించిద్దుఃఖతరం తతః. ౪. తస్మాద్ధ్రస్వతరం నాస్తి న తతోఽస్తి మహత్తరమ్, నాస్తి తస్మాత్ సూక్ష్మతరం నాస్త్యన్యత్తత్సమం సుఖమ్. ౫. న తత్రావిశ్య శోచంతి న ప్రహృష్యంతి చ ద్విజాః, న చ బిభ్యతి కేషాంచిత్తేభ్యో బిభ్యతి కేచన.౬. తస్మిన్ వనే సప్త మహాద్రుమాశ్చ ఫలాని సప్తాతిథయశ్చ సప్త,సప్తాశ్రమాః సప్త

సమాధయశ్చ దీక్షాశ్చ సప్తైతదరణ్యరూపమ్. ౭. పంచవర్ణాని దివ్యాని పుష్పాణి చ ఫలానిచ, సృజంతః పాదపాస్తత్ర వ్యాప్యతిష్ఠంతి తద్వనమ్. ౮. సువర్ణాని ద్వివర్ణానిపుష్పాణి చ ఫలాని చ, సృజంతః పాదపా స్తత్ర వ్యాప్య తిష్ఠంతి తద్వనమ్. ౯. సురభీణి ద్వివర్ణాని పుష్పాణి చ ఫలాని చ, సృజంతః పాదపా స్తత్ర వ్యాప్య తిష్ఠంతి తద్వనమ్. ౧౦. సురభీణ్యేకవర్ణాని పుష్పాణి చ ఫలాని చ, సృజంతః పాదపా స్తత్ర వ్యాప్య తిష్ఠంతి తద్వనమ్. ౧౧. బహూన్యవ్యక్తవర్ణాని పుష్పాణి చ ఫలాని చ, విసృజంతౌ మహావృక్షౌ తద్వనం వ్యాప్యతిష్ఠతః. ౧౨. ఏకో వహ్నిస్సుమనా బ్రాహ్మణోఽత్ర పంచేంద్రియాణి సమిధశ్చాత్ర సంతి, తేభ్యో వృక్షాః సప్త ఫలంతి దీక్షాగుణాః ఫలాన్యతిథయః ఫలాశాః. ౧౩. ఆతిథ్యం ప్రతిగృహ్ణంతి తత్రతత్ర మహర్షయః, అర్చితేషు ప్రలీనేషు తేష్వన్య ద్రోచతే వనమ్. ౧౪. ప్రజ్ఞావృక్షం మోక్షఫలం శాంతిచ్ఛాయాసమన్వితమ్, జ్ఞానాశ్రయం తృప్తితోయమంతః క్షేత్రజ్ఞభాస్కరమ్. ౧౫. యేఽధిగచ్ఛంతి తం సంతస్తేషాం నాస్తి భయం పునః, ఊర్ధ్వం చాధశ్చ తిర్యక్చ తస్య నాంతోఽధిగమ్యతే. ౧౬. సప్తస్త్రియస్తత్ర వసంతి సద్యస్త్వవాఙ్ముఖా భానుమత్యో జనిత్ర్యః, ఊర్ధ్వం రసానాదదతే ప్రజాభ్యః సర్వాన్ యథాసత్యమనిత్యతా చ. ౧౭. తత్రైవ ప్రతితిష్ఠంతి పునస్తత్రోపయంతి చ, సప్త సప్తర్షయః సిద్ధా వసిష్ఠప్రముఖైస్సహ. ౧౮. యశోవర్చోభగశ్చైవ విజయః సిద్ధితేజసీ, ఏవమేవానువర్తంతే సప్తజ్యోతీంషి భాస్కరమ్. ౧౯. ఋషయః పర్వతాశ్చైవ సంతి తత్ర సమాసతః, నద్యశ్చ సరితో వారి వహంత్యో బ్రహ్మసంభవమ్. ౨౦. నదీనాం సంగమశ్చైవ వైతానే సముపహ్వరే, స్వాత్మతృప్తా యతో యాంతి సాక్షాదేవ పితామహమ్. ౨౧. కృశాశాః సువ్రతాశాశ్చ తపసా దగ్ధకిల్బిషాః, ఆత్మన్యాత్మానమావిశ్య బ్రహ్మాణం సముపాసతే. ౨౨. శమమన్యత్ర శంసంతి విద్యారణ్యవిదో జనాః, తదరణ్యమభిప్రేత్య యథా ధీరమజాయత. ౨౩. ఏతదేవేదృశం పుణ్యమరణ్యం బ్రాహ్మణా విదుః, సర్వా విదిత్వాచానుతిష్ఠంతి క్షేత్రజ్ఞేనానుదర్శితాః. ౨౪.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి సప్తవింశోఽధ్యాయః.

బ్రాహ్మణఉవాచ:—గంధాన్న జిఘ్రామి రసాన్న వేద్మి రూపం న పశ్యామి న చ స్పృశామి, న చాపి శబ్దాన్ వివిధాన్ శృణోమి న చాపి సంకల్పముపైమి కించిత్. ౧. అర్థానిష్టాన్ కామయతే స్వభావః సర్వాన్ ద్వేష్యాన్ ప్రద్విషతే స్వభావః,

కామద్వేషానుద్భవతః స్వభావాత్ప్రాణాపానౌ జంతుదేహాన్నివేశ్య.౨. తేభ్యశ్చాన్యాంస్తేషు నిత్యాంశ్చభావాన్ భూతాత్మానం లక్షయేరన్ శరీరే,తస్మింస్తిష్ఠన్నాస్మి సక్తః కథంచిత్ కామక్రోధాభ్యాం జరయా మృత్యునాచ. ౩. అకామయానస్య చ సర్వకామాన విద్విషాణస్య చ సర్వదోషాన్, నమే స్వభావేషు భవంతి లేపాస్తోయస్య బిందోరివ పుష్కరేషు.౪.నిత్యస్య చైతస్య భవంతి నిత్యా నిరీక్ష్యమాణస్య బహు స్వభావః,న సజ్జతే కర్మసు భోగజాలం దివీవ సూర్యస్య మయూఖజాలమ్. ౫. అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్, అధ్వర్యుయతిసంవాదం తన్నిబోధ యశస్విని.౬. ప్రోక్ష్యమాణం పశుం దృష్ట్వా యజ్ఞకర్మణ్యథాబ్రవీత్, యతిరధ్వర్యుమాసీనో హింసేయమితి కుత్సయన్. ౭. తమధ్వర్యుః ప్రత్యువాచ నాయం ఛాగో వినశ్యతి, శ్రేయసా యోక్ష్యతే జంతుర్యది శ్రుతిరియం తథా.౮.యోహ్యస్య పార్థివో భాగః పృథివీం సగమిష్యతి, యదస్య వారిజం కించిదపస్తత్సంప్రవేక్ష్యతి.౯. సూర్యం చక్షుర్దిశః శ్రోత్రం ప్రాణోఽస్య దివమేవ చ, ఆగమే వర్తమానస్యన మే దోషోఽస్తి కశ్చన.౧౦. యతిరువాచ:—ప్రాణైర్వియోగే ఛాగస్య యది శ్రేయః ప్రపశ్యసి, ఛాగార్థే వర్తతే యజ్ఞో భవతః కిం ప్రయోజనమ్. ౧౧. అత్ర త్వాం మన్యతాం భ్రాతా పితా మాతా సఖేతి చ, మంత్రయస్వైనమున్నీయ పరవంతం విశేషతః. ౧౨. ఏవమేవానుమన్యేరంస్తాన్ భవాన్ ద్రష్టుమర్హతి, తేషామనుమతం శ్రుత్వా శక్యా కర్తుం విచారణా. ౧౩. ప్రాణా అప్యస్య ఛాగస్య ప్రాపితాస్తే స్వయోనిషు, శరీరం కేవలం శిష్టం నిశ్చేష్టమితి మే మతిః.౧౪.ఇంధనస్యతు తుల్యేన శరీరేణ విచేతసా, హింసానిర్వేష్టుకామానామింధనం పశుసంజ్ఞితమ్. ౧౫. అహింసా సర్వధర్మాణామితి వృద్ధానుశాసనమ్, యదహింస్రం భవేత్కర్మ తత్కార్యమితి విద్మహే. ౧౬. అహింసేతి ప్రతిజ్ఞేయం యది వక్ష్యామ్యతః పరమ్, శక్యం బహువిధం కర్తుం భవతా కార్యదూషణమ్.౧౭. అహింసా సర్వభూతానాం నిత్యమస్మాసు రోచతే, ప్రత్యక్షతః సాధయామో న పరోక్షముపాస్మహే. ౧౮. అధ్వర్యురువాచ:—భూమేర్గంధగుణాన్ భుంక్షే పిబస్యాపోమయాన్ రసాన్, జ్యోతిషాం పశ్యసే రూపం స్పృశస్యనిలజాన్ గుణాన్.౧౯. శృణోష్యాకాశజాన్ శబ్దాన్ మనసా మన్యసే మతిమ్, సర్వాణ్యేతాని భూతాని ప్రాణా ఇతి చ మన్యసే. ౨౦. ప్రాణాదానే నివృత్తోఽసి హింసాయాం వర్తతే భవాన్, నాస్తి చేష్టావినా హింసాం కింవా త్వం మన్యసే ద్విజ.౨౧. యతిరువాచ:—అక్షరం చ క్షరం చైవ ద్వైధీభావోఽయమాత్మనః,అక్షరం తత్ర సద్భావః స్వభావః క్షర ఉచ్యతే.౨౨.

ప్రాణా జిహ్వామనః సత్త్వం సన్న్యాపో రజసానహ, భావై రేతై ర్విముక్తస్య నిర్ద్వంద్వస్య నిరాశిషః. ౨౩. సమస్య సర్వభూతేషు నిర్మమస్య జితాత్మనః, సమంతాత్పరిముక్తస్య న భయం విద్యతే క్వచిత్. ౨౪. అధ్వర్యురువాచ:—సద్భిరేవేహ సంవాసః కార్యో మతిమతాం వర, భవతో హి మతం శ్రుత్వా ప్రతిభాతి మతిర్మమ. ౨౫. భగవన్ భగవద్బుద్ధ్యా ప్రతిపన్నో బ్రవీమ్యహమ్, వ్రతం మంత్రకృతం కర్తు ర్నాపరాధోఽస్తి మే ద్విజ. ౨౬. బ్రాహ్మణ ఉవాచ:—ఉపపత్త్యా యతిస్తూష్ణీం వర్తమానస్తతః పరమ్, అధ్వర్యురపి నిర్మోహః ప్రచచార మహామఖే. ౨౭. ఏవమేతాదృశం మోక్షం సుసూక్ష్మం బ్రాహ్మణా విదుః, విదిత్వా చానుతిష్ఠంతి క్షేత్రజ్ఞేనార్థదర్శినా. ౨౮.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, అష్టావింశోఽధ్యాయః.

బ్రాహ్మణ ఉవాచ:—అత్రాప్యుదాహరంతీమ మితిహాసం పురాతనమ్, కార్తవీర్యస్య సంవాదం సముద్రస్య చ భామిని. ౧. కార్తవీర్యార్జునో నామ రాజా బాహుసహస్రవాన్, యేన సాగరపర్యంతా ధనుషా నిర్జితా మహీ. ౨. స కదా చిత్సముద్రాంతే విచరన్ బలదర్పితః, అవాకిరచ్ఛరశతైస్సముద్రమితి నః శ్రుతమ్. ౩. తం సముద్రో నమస్కృత్య కృతాంజలిరువాచ హ, మా ముంచ వీర నారాచాన్ బ్రూహి కిం కరవాణి తే. ౪. మదాశ్రయాణి భూతాని త్వద్విసృష్టైర్మహేషుభిః, వధ్యంతే రాజశార్దూల తేభ్యో దేహ్యభయం విభో. ౫. అర్జున ఉవాచ:—మత్సమో యది సంగ్రామే శరాసనధరః క్వచిత్, విద్యతే తం సమాచక్ష్వ యస్సమాసీత మాం మృధే. ౬. సముద్ర ఉవాచ:—మహర్షిర్జమదగ్నిస్తే యది రాజన్ పరిశ్రుతః, తస్య పుత్రస్తవాతిథ్యం యథావత్కర్తుమర్హతి. ౭. తతస్స రాజా ప్రయయౌ క్రోధేన మహతా వృతః, స తమాశ్రమమాగమ్య రామమేవాన్వపద్యత. ౮. స రామప్రతికూలాని చకార సహబంధుభిః, ఆయాసం జనయామాస రామస్య చ మహాత్మనః. ౯. తతస్తేజః ప్రజజ్వాల రామస్యామితతేజసః, ప్రదహన్ రిపుసైన్యాని తదా కమలలోచనే. ౧౦. తతః పరశుమాదాయ స తం బాహుసహస్రిణమ్, చిచ్ఛేద సహసా రామో బహుశాఖమివ ద్రుమమ్. ౧౧. తం హతం పతితం దృష్ట్వా సమేతాస్సర్వబాంధవాః, అసీనాదాయ శక్తీశ్చ భార్గవం పర్యధావయన్. ౧౨. రామోఽపి ధనురాదాయ రథమారుహ్య సత్వరః, విసృజన్ శరవర్షాణి వ్యధమత్పార్థివం బలమ్. ౧౩. తతస్తు క్షత్రియాః కేచిజ్జామదగ్న్యభయార్దితాః, వివిశుర్గిరిదుర్గాణి మృగా

స్సింహార్దితా ఇవ. ౧౪. తేషాం స్వవిహితం కర్మ తద్భయాన్నానుతిష్ఠతామ్, ప్రజా వృషలతాం ప్రాప్తా బ్రాహ్మణానామదర్శనాత్. ౧౫. ఏవం తే ద్రవిడా భీరాః పుండ్రాశ్చ శబరైస్సహ, వృషలత్వం పరిగతా వ్యుత్థానాత్ క్షత్రధర్మిణః. ౧౬. తతశ్చ హతవీరాసు క్షత్రియాసు పునః పునః, ద్విజైరుత్పాదితం క్షత్రం జామదగ్న్యో న్యకృంతత. ౧౭. ఏకవింశతివారాంతే రామం వాగశరీరిణీ, దివ్యా ప్రోవాచ మధురా సర్వలోకపరిశ్రుతా. ౧౮. రామ రామ నివర్తస్వ కం గుణం తాత పశ్యసి; క్షత్రబంధూనిమాన్ ప్రాణైర్విప్రయోజ్య పునః పునః. ౧౯. తథైవ తం మహాత్మానమృచీకప్రముఖా స్తదా, పితామహా మహాభాగ నివర్తస్వేత్యథా బ్రువన్. ౨౦. పితుర్వధమమృష్యంస్తు రామః ప్రోవాచ తానృషీన్, నార్హంతీహ భవంతో మాం నివారయితుమిత్యుత. ౨౧. పితరఊచుః—నార్హసే క్షత్రబంధూంస్త్వం నిహంతుం జయతాం వర, నేహ యుక్తం త్వయా హంతుం బ్రాహ్మణేన సతా నృపాన్. ౨౨.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, ఏకోనత్రింశోఽధ్యాయః.

పితరఊచుః—అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్, శ్రుత్వా చ తత్తథా కార్యం భవతా ద్విజసత్తమ. ౧. అలర్కో నామ రాజర్షిరభవత్సుమహాతపాః, ధర్మజ్ఞస్సత్యవాదీ చ మహాత్మా సుదృఢవ్రతః. ౨. ససాగరాంతాం ధనుషా వినిర్జిత్య మహీమిమామ్, కృత్వా సుదుష్కరం కర్మ మనస్సూక్ష్మే సమాదధే. ౩. స్థితస్య వృక్షమూలేషు తస్య చింతా బభూవహ, ఉత్సృజ్య సుమహత్కర్మ సూక్ష్మం ప్రతి మహామతే. ౪. అలర్క ఉవాచ:— మనసో మే బలం జాతం మనో జిత్వా ధ్రువో జయః, అన్యత్ర బాణాన్ ధాస్యామి శత్రుభిః పరివారితః. ౫. యదిదం చాపలాత్కర్మ సర్వాన్మర్త్యాంశ్చికీర్షతి, మనః ప్రతిసుతీక్ష్ణాగ్రానహం మోక్ష్యామి సాయకాన్. ౬. మనఉవాచ:— నేమే బాణా స్తరిష్యంతి మామలర్క కథంచన, తవైవ మర్మ భేత్స్యంతి భిన్నమర్మా మరిష్యసి. ౭. అన్యాన్ బాణాన్ సమీక్షస్వ యైస్త్వం మాం సూదయిష్యసి, తచ్ఛ్రుత్వా సవిచింత్యాథ తతో వచనమబ్రవీత్. ౮. అలర్క ఉవాచ:—ఆఘ్రాయ సుబహూన్ గంధాంస్తానేవ ప్రతిగృధ్యతి, తస్మాత్ ఘ్రాణం ప్రతి శరాన్ ప్రతిమోక్ష్యామ్యహం శితాన్. ౯. ఘ్రాణఉవాచ:—నేమే బాణా స్తరిష్యంతి మామలర్క కథంచన, తవైవ మర్మ భేత్స్యంతి భిన్నమర్మా మరిష్యసి. ౧౦. అన్యాన్ బాణాన్ సమీక్షస్వ యైస్త్వం మాం సూదయిష్యసి, తచ్ఛ్రుత్వా సవిచింత్యాథ తతో

వచనమబ్రవీత్. ౧౧. అలర్క ఉవాచ:—ఇయం స్వాదూన్ రసాన్ భుక్త్వా
తానేవ ప్రతిగృధ్యతి, తస్మాజ్జిహ్వాం ప్రతి శరాన్ ప్రతిమోక్ష్యామ్యహం శితాన్.
౧౨. జిహ్వోవాచ:—నేమే బాణాస్తరిష్యంతి మామలర్క కథంచన, తవైవ
మర్మ భేత్స్యంతి భిన్నమర్మా మరిష్యసి. ౧౩. అన్యాన్ బాణాన్ సమీక్షస్వ
యైస్త్వం మాం సూదయిష్యసి, తచ్ఛ్రుత్వా సవిచింత్యాథ తతో వచనమబ్ర
వీత్. ౧౪. అలర్క ఉవాచ:—స్పృష్ట్వా త్వగ్వివిధాన్ స్పర్శాన్ తానేవప్రతి
గృధ్యతి, తస్మాత్త్వచం పాటయిష్యే వివిధైః కంకపత్రిభిః. ౧౫. త్వగువాచ:-నేమే
బాణాస్తరిష్యంతి మామలర్క కథంచన, తవైవ మర్మ భేత్స్యంతి భిన్నమర్మా
మరిష్యసి. ౧౬. అన్యాన్ బాణాన్ సమీక్షస్వ యైస్త్వం మాం సూదయిష్యసి,
తచ్ఛ్రుత్వా సవిచింత్యాథ తతో వచనమబ్రవీత్. ౧౭. అలర్క ఉవాచ:—
శ్రుత్వా తు వివిధాన్ శబ్దాంస్తానేవ ప్రతిగృధ్యతి, తస్మాచ్ఛ్రోత్రం ప్రతి శరాన్
ప్రతిముంచామ్యహం శితాన్. ౧౮. శ్రోత్రమువాచ:—నేమే బాణాస్తరిష్యంతి
మామలర్క కథంచన, తవైవ మర్మ భేత్స్యంతి తతో హాస్యసి జీవితమ్. ౧౯.
అన్యాన్ బాణాన్ సమీక్షస్వ యైస్త్వం మాం సూదయిష్యసి, తచ్ఛ్రుత్వా స వించి
త్యాథ తతో వచన మబవీత్. ౨౦. అలర్క ఉవాచ:-దృష్ట్వా రూపాణి బహుశ
స్తాన్యేవ ప్రతిగృధ్యతి, తస్మాచ్చక్షుర్హనిష్యామి నిశితైః సాయకైరహమ్. ౨౧.
చక్షురువాచ:—నేమే బాణాస్తరిష్యంతి మామలర్క కథంచన, తవైవ మర్మ
భేత్స్యంతి భిన్నమర్మా మరిష్యసి. ౨౨ అన్యాన్ బాణాన్ సమీక్షస్వ యైస్త్వం మాం
సూదయిష్యసి, తచ్ఛ్రుత్వా సవిచింత్యాథ తతో వచనమబ్రవీత్. ౨౩. అలర్క
ఉవాచ:-ఇయం నిష్ఠా బహువిధా ప్రజ్ఞయాత్వధ్యవస్యతి, తస్మాద్బుద్ధిం ప్రతి శరాన్
ప్రతిమోక్ష్యామ్యహం శితాన్. ౨౪. బుద్ధిరువాచ:—నేమే బాణాస్తరిష్యంతి మా
మలర్క కథంచన, తవైవ మర్మ భేత్స్యంతి భిన్నమర్మా మరిష్యసి. అన్యాన్
బాణాన్ సమీక్షస్వ యైస్త్వం మాం సూదయిష్యసి. ౨౫. బ్రాహ్మణ ఉవాచ:—
తతోఽలర్కస్తపో ఘోరం తత్రైవాస్థాయ దుష్కరమ్, నాధ్యగచ్ఛత్పరం శక్త్యా
బాణమేతేషు సప్తసు. ౨౬. సుసమాహితచేతాస్తు సతతోఽచింతయత్ప్రభుః,
సవిచింత్య చిరం కాలమలర్కో ద్విజసత్తమః ౨౭. నాధ్యగచ్ఛత్పరం శ్రేయో
యోగాన్మతిమతాం వరః, స ఏకాగ్రంమనః కృత్వా నిశ్చలో యోగమాస్థితః.
౨౮. ఇంద్రియాణి జఘానాశు బాణేనైకేన వీర్యవాన్, యోగేనాత్మానమావిశ్య
సిద్ధిం పరమికాం గతః. ౨౯. విస్మితశ్చాపి రాజర్షిరిమాం గాథాం జగాద హ,

అహో కష్టం యదస్మాభిః సర్వం బాహ్యమనుష్ఠితమ్. 3౧. భోగతృష్ణాసమా
యుక్తైః పూర్వం రాజ్యముపాసితమ్, ఇతి పశ్చాన్మయా జ్ఞాతం యోగా
న్నాస్తి పరం సుఖమ్. 3౨. ఇతి త్వమనుజానీహి రామ మా క్షత్రియాన్ జహి
తపో ఘోరముపాతిష్ఠ తతశ్శ్రేయోఽభిపత్స్యసే. 3౨. ఇత్యుక్తస్స తపో ఘోరం
జామదగ్న్యః పితామహైః, ఆస్థితస్సుమహాభాగో యయౌ సిద్ధిం చ దుర్గ
మామ్. 3౩.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, త్రింశోఽధ్యాయః.

బ్రాహ్మణ ఉవాచ:—త్రయో వై రిపవో లోకే నవధా గుణతః స్మృతాః,
ప్రహర్షః ప్రీతిరానందస్త్రయస్తే సాత్త్వికా గుణాః. ౧. తృష్ణా క్రోధోఽభిసంరంభో
రాజసాస్తే గుణాః స్మృతాః, శ్రమస్తంద్రా చ మోహశ్చ త్రయస్తే తామసా
గుణాః. ౨. ఏతాన్నికృత్య ధృతిమాన్ బాణసంఘైరతంద్రితః, జేతుం పరానుత్స
హతే ప్రశాంతాత్మా జితేంద్రియః. 3 అత్ర గాథాః కీర్తయంతి పురా కల్పవిదో
జనాః, అంబరీషేణ యా గీతా రాజ్ఞా పూర్వం ప్రశామ్యతా. ౪. సముదీర్ణేషు
దోషేషు బుధ్యమానేషు సాధుషు, జగ్రాహ తరసా రాజ్యమంబరీషో మహా
యశాః. ౫. సనిగృహ్యాత్మనో దోషాన్ సాధూన్ సమభిపూజ్య చ, జగామ
మహతీం సిద్ధిం గాథాశ్చేమా జగాద హ. ౬. భూయిష్ఠం విజితా దోషా నిహతా
స్సర్వశత్రవః, ఏకో దోషో వరిష్ఠశ్చ వధ్యస్స న హతో మయా. ౭. యత్ప్రయుక్తో
జంతురయం వైతృష్ణ్యం నాధిగచ్ఛతి, తృష్ణార్త ఇహ నిమ్నాని ధావమానో న
బుధ్యతే. ౮. అకార్యమపి యేనేహ ప్రయుక్తస్సేవతే నరః, తం లోభమసిభి
స్తీక్ష్ణైర్నికృంతత నికృంతత. ౯. లోభాద్ధి జాయతే తృష్ణా తతశ్చింతా ప్రవర్తతే,
స లిప్సమానో లభతే భూయిష్ఠం రాజసాన్ గుణాన్, తదవాప్తౌ తు లభతే
భూయిష్ఠం తామసాన్ గుణాన్. ౧౦. స తైర్గుణైస్సంహతదేహబంధనః పునః
పునర్జాయతి కర్మ చేహతే, జన్మక్షయే భిన్నవికీర్ణదేహో మృత్యుం పునర్గచ్ఛతి
జన్మన్యేవ. ౧౧. తస్మాదేతం సమ్యగవేక్ష్య లోభం నిగృహ్య ధృత్యాత్మని రాజ్య
మిచ్ఛేత్, ఏతద్రాజ్యం నాన్యదస్తీహ రాజ్యమాత్మైవ రాజా విదితో యథావత్.
౧౨. ఇతి రాజ్ఞాంబరీషేణ గాథా గీతా యశస్వినా, ఆధిరాజ్యం పురస్కృత్య
లోభమేకం నికృంతతా. ౧౩.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, ఏకత్రింశోఽధ్యాయః

బ్రాహ్మణ ఉవాచ:-అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్, బ్రాహ్మ

ణస్య చ సంవాదం జనకస్య చ భామిని. ౧. బ్రాహ్మణం జనకో రాజా సన్నం కస్మింశ్చిదాగసి, విషయే మే న వస్తవ్యమితి శిష్ట్యర్థమబ్రవీత్. ౨. ఇత్యుక్తః ప్రత్యువాచాథ బ్రాహ్మణో రాజసత్తమమ్, ఆచక్ష్వ విషయం రాజన్ యావాంస్తవ వశే స్థితః. ౩. సోఽన్యస్య విషయే రాజ్ఞో వస్తుమిచ్ఛామ్యహం విభో, వచస్తే కర్తుమిచ్ఛామి యథాశాస్త్రం మహీపతే. ౪. ఇత్యుక్తస్తు తదా రాజా బ్రాహ్మణేన యశస్వినా, ముహురుష్ణం వినిశ్వస్య న కించిత్ప్రత్యభాషత. ౫. తమాసీనం ధ్యాయమానం రాజానమమితౌజసమ్, కశ్మలం సహసాగచ్ఛద్భానుమంతమివ గ్రహః. ౬. సమాశ్వస్య తతో రాజా విగతే కశ్మలే తదా, తతో ముహూర్తాదివ తం బ్రాహ్మణం వాక్యమబ్రవీత్. ౭. జనక ఉవాచ:—పితృపైతామహే రాజ్యే వశ్యే జనపదే సతి, విషయం నాధిగచ్ఛామి విచిన్వన్ పృథివీమహమ్. ౮. నాధిగచ్ఛం యథా పృథ్వ్యాం మిథిలామార్గితా మయా, నాధ్యగచ్ఛం తదా తస్యాం స్వప్రజా మార్గితా మయా. ౯. నాధ్యగచ్ఛం యదా తస్యాం తదా మే కశ్మలోఽభవత్, తతో మే కశ్మలస్యాంతే మతిః పునరుపస్థితా. ౧౦. తదా న విషయం మన్యే సర్వో వా విషయో మమ, ఆత్మాపి చాయం న మమ సర్వా వా పృథివీ మమ ౧౧. యథా మమ తథాఽన్యేషామితి మన్యే ద్విజోత్తమ, ఉష్యతాం యావదుత్సాహో భుజ్యతాం యావదిష్యతే. ౧౨. బ్రాహ్మణ ఉవాచ:— పితృపైతామహే రాజ్యే వశ్యే జనపదే సతి, బ్రూహి కాం గతిమాస్థాయ మమత్వం వర్జితం త్వయా. ౧౩. కాం వై బుద్ధిం సమాశ్రిత్య సర్వో వై విషయస్తవ, నావైషి విషయం యేన సర్వో వా విషయస్తవ. ౧౪. జనక ఉవాచ:—అంతవంత్య ఇహావస్థా విదితాస్సర్వకర్మసు, నాధ్యగచ్ఛమహం తస్మాన్మమేదమితి యద్భవేత్. ౧౫. కస్యేదమితి కస్య స్వమితి వేదవచస్తథా, నాధ్యగచ్ఛామ్యహం బుద్ధ్యా మమేదమితి యద్భవేత్. ౧౬. ఏవం బుద్ధిం సమాశ్రిత్య మమత్వం వర్జితం మయా, శృణు బుద్ధిం చ యాం జ్ఞాత్వా సర్వత్ర విషయో మమ. ౧౭. నాహమాత్మార్థమిచ్ఛామి గంధాన్ ఘ్రాణగతానపి, తస్మాన్మే నిర్జితా భూమిర్వశే తిష్ఠతి నిత్యదా. ౧౮. నాహమాత్మార్థమిచ్ఛామి రసానాస్యేఽపి వర్తతః, ఆపో మే నిర్జితాస్తస్మాద్వశే తిష్ఠంతి నిత్యదా. ౧౯. నాహమాత్మార్థమిచ్ఛామి రూపం జ్యోతిశ్చ చక్షుషః, తస్మాన్మే నిర్జితం జ్యోతిర్వశే తిష్ఠతి నిత్యదా. ౨౦. నాహమాత్మార్థమిచ్ఛామి స్పర్శాన్ త్వచి గతాంశ్చ యే, తస్మాన్మే నిర్జితో వాయుర్వశే తిష్ఠతి నిత్యదా. ౨౧. నాహమాత్మార్థమిచ్ఛామి శబ్దాన్ శ్రోత్రగతానపి, తస్మాన్మే నిర్జితాశ్శబ్దా వశే తిష్ఠంతి నిత్యదా.

౨౨. నాహం మాత్మార్థ మిచ్ఛామిమనో నిత్యం మనోంతరే, మనో మేనిర్జితం తస్మా ద్వశే తిష్ఠతి సర్వదా. ౨౩, దేవేభ్యశ్చ పితృభ్యశ్చ భూతేభ్యోఽతిథిభిస్సహ ఇత్యర్థం సర్వఏవేతి సమారంభా భవంతివై. ౨౪. తతః ప్రహస్య జనకం బ్రాహ్మణః పునరబ్రవీత్, త్వజ్జిజ్ఞాసార్థమద్యేహ విద్ధి మాం ధర్మమాగతమ్. ౨౫. త్వమస్య బ్రహ్మలాభస్య దుర్వారస్యానివర్తినః, సత్వనేమినిరుద్ధస్య చక్రస్యైకః ప్రవర్తకః. ౨౬.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, ద్వాత్రింశోఽధ్యాయః.

బ్రాహ్మణఉవాచ:-నాహం తథా భీరు చరామి లోకే యథా త్వం మాంతర్జయసే స్వబుద్ధ్యా,విప్రోఽస్మి ముక్తోఽస్మి వనేచరోఽస్మి గృహస్థధర్మా వ్రతవాంస్తథాస్మి ౧. నాహమస్మియథా మాం త్వం పశ్యసే చ శుభాశుభే, మయా వ్యాప్తమిదం సర్వంయత్కించి జ్జగతీగతమ్.౨ యే కేచిజ్జంతవో లోకే జంగమాః స్థావరాశ్చ హ తేషాం మామంతకం విద్ధి దారూణామివ పావకమ్. ౩. రాజ్యం పృథివ్యాం సర్వస్యామథవాపి త్రివిష్టపే, తథా బుద్ధిరియం వేత్తి బుద్ధిరేవ ధనం మమ. ౪. ఏకః పంథా బ్రాహ్మణానాం యేన గచ్ఛంతి తద్విదః, గృహేషు వనవాసేషు గురువాసేషు భిక్షుషు. ౫. లింగైర్బహుభిరవ్యగ్రైరేకా బుద్ధిరుపాస్యతే, నానా లింగాశ్రమస్థానాం యేషాం బుద్ధిశ్శమాత్మికా. ౬. తే భావమేకమాయాంతి సరితస్సాగరం యథా, బుద్ధ్యాయం గమ్యతే మార్గః శరీరేణ న గమ్యతే. ౭. ఆద్యంతవంతి కర్మాణి శరీరం కర్మబంధనమ్, తస్మాత్తే సుభగే నాస్తి పరలోకకృతం భయమ్, తద్భావభావనిరతా మమైవాత్మానమేష్యసి. ౮.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, త్రయస్త్రింశోఽధ్యాయః.

బ్రాహ్మణఉవాచ:-నేదమల్పాత్మనా శక్యం వేదితుం నాకృతాత్మనా, బహు చాల్పం చ సంక్షిప్తం విప్లుతం చ మతం మమ. ౧. ఉపాయం తం మమ బ్రూహి యేనైషా లభ్యతే మతిః, తన్మన్యే కారణం కర్మ యత ఏషా ప్రవర్తతే. ౨. బ్రాహ్మణఉవాచ:—అరణీం బ్రాహ్మణీం విద్ధి గురురస్యోత్తరారణిః, తపశ్శ్రుతేభిమథిని జ్ఞానాగ్నిర్జాయతే తతః. ౩. బ్రాహ్మణ్యువాచ:— యదిదం బ్రహ్మణోలింగం క్షేత్రజ్ఞ ఇతి సంజ్ఞితమ్, గ్రహీతుం యేన యచ్ఛక్యం లక్షణం తస్యతత్క్వను. ౪. బ్రాహ్మణ ఉవాచ:—అలింగో నిర్గుణశ్చైవ కారణం నాస్య లక్ష్యతే,ఉపాయమేవ వక్ష్యామి యేన గృహ్యేత వా న వా. ౫. సమ్యగుపాయో దృష్టశ్చభ్రమరై రివ లక్ష్యతే, కర్మబుద్ధిరబుద్ధిత్వాత్ జ్ఞానలింగైరివాశ్రితమ్. ౬. ఇదంకార్యమిదం నేతి మోక్షేషూపదిశ్యతే, పశ్యతశ్శృణ్వతో బుద్ధిరాత్మనో యేషు జాయతే. ౭.

యావంత ఇహ శక్యేరం స్తావతోఽంశాన్ ప్రకల్పయేత్, అవ్యక్తాన్ వ్యక్త
రూపాంశ్చ శతశోఽథ సహస్రశః. ౮. సర్వా న్నానార్థయుక్తాంశ్చ సర్వాన్ ప్రత్యక్ష
హేతుకాన్, యతః పరం న విద్యేత తతోఽభ్యాసే భవిష్యతి. ౯. శ్రీభగవా
నువాచ:—తతస్తు తస్యా బ్రాహ్మణ్యా మతిః క్షేత్రజ్ఞసంక్షయే, క్షేత్రజ్ఞానేన పరతః
క్షేత్రజ్ఞేభ్యః ప్రవర్తతే. ౧౦. అర్జున ఉవాచ:-క్వను సా బ్రాహ్మణీ కృష్ణ క్వచాసౌ
బ్రాహ్మణర్షభః, యాభ్యాం సిద్ధిరియం ప్రాప్తా తావుభౌ వదమేఽచ్యుత. ౧౧.
శ్రీభగవానువాచ:-మనో మే బ్రాహ్మణం విద్ధి బుద్ధిం మే విద్ధి బ్రాహ్మణీమ్, క్షేత్రజ్ఞ
ఇతి యశ్చోక్తః సోఽహమేవ ధనంజయ. ౧౨.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, చతుస్త్రింశోఽధ్యాయః.

గురుశిష్యసంవాదః.

అర్జునఉవాచ:- బ్రహ్మ యత్పరమం జ్ఞేయం తన్మే వ్యాఖ్యాతుమర్హసి,
భవతోహి ప్రసాదేన సూక్ష్మే మే రమతే మతిః ౧. వాసుదేవఉవాచ:-అత్రాప్యు
దాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్,సంవాదం మోక్షసంయుక్తం శిష్యస్య గురుణా
సహ. ౨. కశ్చిద్బ్రాహ్మణమాసీనమాచార్యం సంశితవ్రతమ్, శిష్యః ప్రపచ్ఛ
మేధావీ కింస్విచ్ఛ్రేయః పరంతప. ౩. భగవంతం ప్రపన్నోఽహంనిశ్రేయసపరా
యణః, యాచే త్వాం శిరసా విప్ర యద్బ్రూయాం బ్రూహి తన్మమ. ౪. తమేవం
వాదినం పార్థ శిష్యం గురురువాచ హ, సర్వంతు తే ప్రవక్ష్యామి యత్ర వై
సంశయో ద్విజ. ౫. ఇత్యుక్తస్సకురుశ్రేష్ఠ గురుణా గురువత్సలః, ప్రాంజలిః పరి
పప్రచ్ఛ యత్తచ్ఛృణు మహామతే ౬. శిష్యఉవాచ:—కుతశ్చాహం కుతశ్చ త్వం
తత్సత్యం బ్రూహి యత్పరమ్, కుతో జాతాని భూతాని స్థావరాణి చరాణి చ. ౭.
కేనజీవంతిభూతాని తేషామాయుశ్చ కింపరమ్, కిం సత్యం కింతపో విప్ర కే గుణా
స్సద్భిరీరితాః.౮. కే పంథానః శివాశ్చస్యుః కిం సుఖం కించ దుష్కృతమ్, ఏతాన్మే
భగవన్ ప్రశ్నాన్ యాథాతథ్యేన సువ్రత. ౯. వక్తుమర్హసి విప్రర్షే యథావదిహ
తత్వతః, త్వదన్యః కశ్చన ప్రశ్నానేతాన్ వక్తుమిహార్హతి. ౧౦. బ్రూహి ధర్మవిదాం
శ్రేష్ఠపరం కౌతూహలం మమ, మోక్షధర్మార్థకుశలో భవాన్ లోకేషుగీయతే.
౧౧ సర్వసంశయసంఛేత్తా త్వదన్యో న చ విద్యతే,సంసారభీరవశ్చైవ మోక్షకామా
స్తథా వయమ్. ౧౨. వాసుదేవఉవాచ:—తస్మై సంప్రతిపన్నాయ యథావత్పరి
పృచ్ఛతే, శిష్యాయ గుణయుక్తాయ శాంతాయ ప్రియవర్తినే. ౧౩. ఛాయా
భూతాయ దాంతాయ యతయే బ్రహ్మచారిణే, తాన్ ప్రశ్నానబ్రవీత్పార్థ

మేధావీ సధృతవ్రతః. గురుః కురుకులశ్రేష్ఠ సమ్యక్సర్వానరిందమ. ౧౪. గురు
రువాచ:—బ్రహ్మణోక్త మిదం సర్వమృషిప్రవరసేవితమ్, వేదవిద్యాంస మాశ్రిత్య
తత్త్వభూతార్థభావనమ్. ౧౫. జ్ఞానం త్వేవ పరబ్రహ్మ సంన్యాసం తప ఉత్తమమ్,
యస్తు వేద నిరాబాధం జ్ఞానతత్త్వం వినిశ్చయాత్. ౧౬. సర్వభూతస్థమాత్మానం స
సర్వగతిరిష్యతే, యో విద్వాన్ సహవాసం చ నివాసం చైవ పశ్యతి. ౧౭. తథై
వైకత్వనానాత్వే స దుఃఖాత్పరిముచ్యతే, యో న కామయతే కించిన్నకించిదభి
మన్యతే. ౧౮. ఇహ లోకస్థ ఏవైష బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే, ప్రధానగుణ
తత్త్వజ్ఞః సర్వభూతవిధానవిత్. ౧౯. నిర్మమో నిరహంకారో ముచ్యతే నాత్ర
సంశయః, అవ్యక్తబీజప్రభవో బుద్ధిస్కంధమయో మహాన్. ౨౦. మహాహంకార
విటప ఇంద్రియాంకురకోటరః, మహాభూతవిశేషశ్చ విశేషప్రతిశాఖవాన్. ౨౧.
సదాపర్ణః సదా పుష్పః సదా శుభఫలోదయః. ఆజీవః సర్వభూతానాం బ్రహ్మబీజః
సనాతనః. ౨౨. ఏతద్జ్ఞాత్వా చ తత్త్వాసి జ్ఞానేన పరమాసినా, ఛిత్త్వా చామ
రతాం ప్రాప్య జహాతి మృత్యుజన్మనీ. ౨౩. భూతభవ్యభవిష్యాదిధర్మకామార్థనిశ్చ
యమ్, సిద్ధసంఘపరిజ్ఞాతం పురాకల్పం సనాతనమ్. ౨౪. ప్రవక్ష్యేఽహం మహాప్రాజ్ఞ
పదముత్తమమద్య తే, బుద్ధ్వా యదిహ సంసిద్ధా భవంతీహ మనీషిణః. ౨౫. ఉప
గమ్యర్షయః పూర్వం జిజ్ఞాసంతః పరస్పరమ్. ప్రజాపతిభరద్వాజౌ గౌతమోభార్గవ
స్తథా. ౨౬. వసిష్ఠః కాశ్యపశ్చైవ విశ్వామిత్రోఽత్రిరేవ చ, మార్గాన్ సర్వాన్
పరిక్రమ్య పరిశ్రాంతాః స్వకర్మభిః. ౨౭. ఋషిమాంగిరసం వృద్ధం పురస్కృత్య తు
తే ద్విజాః, దదృశుర్బ్రహ్మభవనే బ్రహ్మాణం వీతకల్మషమ్. ౨౮. తం ప్రణమ్య మహా
త్మానం సుఖాసీనం మహర్షయః, పప్రచ్ఛుర్వినయోపేతా నైఃశ్రేయసమిదం పరమ్.
౨౯. కథం కర్మ క్రియాత్సాధు కథం ముచ్యేత కిల్బిషాత్, కే నో మార్గాః శివాశ్చ
స్యుః కిం సత్యం కించ దుష్కృతమ్. ౩౦. కౌ చోభౌ కర్మణాం మార్గౌ ప్రాప్నుయు
ర్దక్షిణోత్తరౌ, ప్రళయం చాపవర్గం చ భూతానాం ప్రభవాప్యయౌ. ౩౧. ఇత్యుక్త
స్స మునిశ్రేష్ఠైర్యదాహ ప్రపితామహః, తత్తేఽహం సంప్రవక్ష్యామి శృణు శిష్య
యథాగమమ్. ౩౨. బ్రహ్మోవాచ:—సత్యాద్భూతాని జాతాని స్థావరాణి చ
రాణి చ, తపసా తాని జీవంతి ఇతి తద్విత్త సువ్రతాః. ౩౩. స్వాం యోనిం సమ
తిక్రమ్య వర్తంతే స్వేన కర్మణా, సత్యం హి గుణసంయుక్తం నియతం పంచలక్షణమ్.
౩౪. బ్రహ్మ సత్యం తపః సత్యం సత్యం చైవ ప్రజాపతిః, సత్యాద్భూతాని జాతాని
సత్యం భూతమిదం జగత్. ౩౫. తస్మాత్సత్యాశ్రయా విప్రా నిత్యం యోగపరా

యతీనాం, అతీతక్రోధసంతాపా నియతా ధర్మసేతవః. ౩౬. అన్యోన్యనియతాన్ వైద్యాన్ ధర్మసేతుప్రవర్తకాన్, తానహం సంప్రవక్ష్యామి శాశ్వతాన్ లోకభావనాన్. ౩౭. చాతుర్విద్యం తథా వర్ణం చాతురాశ్రమికాన్ పృథక్, ధర్మమేకం చతుష్పాదం నిత్యమాహుర్మనీషిణః. ౩౮. పంథానం వః ప్రవక్ష్యామి శివం క్షేమకరం ద్విజాః, నియతం బ్రహ్మభావాయ గతం పూర్వం మనీషిభిః. ౩౯. గదంతం తం మయాఽద్యేహ పంథానం దుర్విదం పరమ్, నిబోధత మహాభాగా నిఖిలేన పరం పదమ్. ౪౦. బ్రహ్మచారికమేవాహురాశ్రమం ప్రథమం పదమ్, గార్హస్థ్యం తు ద్వితీయం స్యాద్వానప్రస్థమతః పరమ్. ౪౧. తతః పరం తు విజ్ఞేయమధ్యాత్మం పరమం పదమ్, జ్యోతిరాకాశమాదిత్యో వాయురింద్రః ప్రజాపతిః. ౪౨. నోపైతి యావదధ్యాత్మం తావదేతాన్న పశ్యతి, తస్యోపాయం ప్రవక్ష్యామి పురస్తాత్తం నిబోధత. ౪౩. ఫలమూలానిలభుజాం మునీనాం వసతాం వనే, వానప్రస్థం ద్విజాతీనాం త్రయాణాముపదిశ్యతే ౪౪. సర్వేషామేవ వర్ణానాం గార్హస్థ్యం తద్విధీయతే, శ్రద్ధాలక్షణమిత్యేవం ధర్మం ధీరాః ప్రచక్షతే. ౪౫ ఇత్యేవం దేవయానా వః పంథానః పరికీర్తితాః, సద్భిరధ్యాసితా ధీరైః కర్మభిర్ధర్మసేతవః. ౪౬. ఏతేషాం పృథగధ్యాస్తే యో ధర్మం సంశితవ్రతః, కాలాత్పశ్యతి భూతానాం సదైవ ప్రభవాప్యయౌ. ౪౭. అతస్తత్త్వాని వక్ష్యామి యాథాతథ్యేన హేతునా, విషయస్థాని సర్వాణి వర్తమానాని భాగశః. ౪౮. మహానాత్మా యథా వ్యక్తమహంకారస్తథైవ చ, ఇంద్రియాణి దశైకం చ మహాభూతాని పంచ చ. ౪౯. విశేషాః పంచభూతానా మితిసర్గస్సనాతనః, చతుర్వింశతిరేకా చ తత్త్వసంఖ్యా ప్రకీర్తితా. ౫౦. తత్త్వానామథ యో వేద సర్వేషాం ప్రభవాప్యయౌ, స ధీరస్సర్వభూతేషు న మోహమధిగచ్ఛతి. ౫౧. తత్త్వాని యో వేదయతే యథా తథం గుణాంశ్చ సర్వానఖిలాశ్చ దేవతాః, విధూతపాప్మా ప్రతిముచ్య బంధనం స సర్వలోకానమలాన్ సమశ్నుతే. ౫౨.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, పంచత్రింశోఽధ్యాయః

బ్రహ్మోవాచ:—తదవ్యక్తమనుద్రిక్తం సర్వవ్యాపి ధ్రువం స్థిరమ్, నవద్వారం పురంవిద్యా త్రిగుణం పంచధాతుకమ్. ౧. ఏకాదశపరిక్షేపం మనోవ్యాకరణాత్మకమ్, బుద్ధిస్వామికమిత్యేతత్పరమేకాదశం భవేత్. ౨. త్రీణి స్రోతాంసి యాన్యస్మిన్నాప్యాయంతే పునః పునః, ప్రనాడ్యస్తిస్ర ఏవైతాః ప్రవర్తంతే గుణాత్మికాః. ౩. తమోరజస్తథా సత్త్వం గుణానేతాన్ ప్రచక్షతే, అన్యోన్యమిథునా స్సర్వే తథా

న్యోన్యానుజీవినః. ౪. అన్యోన్యాపాశ్రయాశ్చాపి తథాన్యోన్యానువర్తినః, అన్యో
న్యవ్యతిషక్తాశ్చ త్రిగుణాః పంచ ధాతవః. ౫. తమసో మిథునం సత్త్వం సత్త్వస్య
మిథునం రజః, రజసశ్చాపి సత్త్వం స్యాత్సత్త్వస్య మిథునం తమః. ౬. నియమ్యతే
తమో యత్ర రజస్తత్ర ప్రవర్తతే, నియమ్యతే రజో యత్ర సత్త్వం తత్ర ప్రవ
ర్తతే. ౭. నైశాత్మకం తమో విద్యాత్త్రిగుణం మోహసంజ్ఞితం, అధర్మలక్షణం
చైవ నియతం పాపకర్మసు. ౮. ప్రకృత్యాత్మకమేవాహూ రజః పర్యాయకారకమ్,
ప్రవృత్తం సర్వభూతేషు దృశ్యముత్పత్తిలక్షణమ్. ౯. ప్రకాశం సర్వభూతేషు
లాఘవం శ్రద్దధానతా, సాత్త్వికం రూపమేవం తు లాఘవం సాధుసమ్మతమ్. ౧౦.
ఏతేషాం గుణతత్త్వాని వక్ష్యంతే తత్త్వహేతుభిః, సమాసవ్యాసయుక్తాని తత్త్వతస్తా
న్నిబోధత. ౧౧. సంమోహో జ్ఞానమత్యాగః కర్మణామవినిర్ణయః, స్వప్నః స్తంభో
భయం లోభః శోకః సుకృతదూషణమ్. ౧౨. అస్మృతిశ్చావిపాకశ్చ నాస్తిక్యం
భిన్నవృత్తితా, నిర్విశేషత్వమంధత్వం జఘన్యగుణవృత్తితా. ౧౩. అకృతే కృత
మానిత్వమజ్ఞానే జ్ఞానమానితా, అమైత్రీ వికృతో భావో హ్యశ్రద్ధా మూఢ
భావనా. ౧౪. అనార్జవమసంగత్వం కర్మ పాపమచేతనా, గురుత్వం సన్నభావత్వ
మవశిత్వమవాగ్గతిః. ౧౫. సర్వ ఏతే గుణా వృత్తాస్తామసాః సంప్రకీర్తితాః, యేచా
న్యే విహితా భావా లోకేఽస్మిన్ భావసంజ్ఞితాః. ౧౬. తత్ర తత్ర నియమ్యంతే సర్వే
తే తామసా గుణాః, పరివాదకథా నిత్యం నిత్యం బ్రాహ్మణనిందకాః. ౧౭. అత్యాగ
శ్చాభిమానశ్చ మోహో మన్యుస్తథా క్షమా, మత్సరశ్చైవ భూతేషు తామ
సం వృత్తమిష్యతే. ౧౮. వృథారంభా హి యే కేచిద్వృథా దానాని యాని చ, వృథా
భక్షణమిత్యేతత్తామసం వృత్తమిష్యతే. ౧౯. అతివాదో తితీక్షా చ మాత్సర్య మతి
మానితా, అశ్రద్దధానతా చైవ తామసం వృత్తమిష్యతే. ౨౦. ఏవంవిధాశ్చ యే
కేచిత్ లోకేఽస్మిన్ పాపకర్మిణః, మనుష్యా భిన్నమర్యాదాస్తే సర్వే తామసాః
స్మృతాః. ౨౧. తేషాం యోనీః ప్రవక్ష్యామి నియతాః పాపకర్మిణామ్, అవాఙ్ని
రయభావాయ తిర్యఙ్నిరయగామినః. ౨౨. స్థావరాణి చ భూతాని పశవో వాహ
నాని చ, క్రవ్యాదా దందశూకాశ్చ కృమికీటవిహంగమాః. ౨౩. అండజా జంత
వశ్చైవ సర్వే చాపి చతుష్పదాః, ఉన్మత్తా బధిరా మూకా యే చాన్యే పాపరోగి
ణః. ౨౪. మగ్నాస్తమసి దుర్వృత్తాః స్వకర్మకృతలక్షణాః, అవాక్ స్రోతస ఇత్యేతే
మగ్నాస్తమసి తామసాః. ౨౫. తేషాముత్కర్షముద్రేకం వక్ష్యామ్యహమతః
పరమ్, యథా తే సుకృతాన్ లోకాన్ లభంతే పుణ్యకర్మిణః. ౨౬. అన్యథా ప్రతి

పన్నాస్తు వివృద్ధా యే చ కర్మిణః, స్వకర్మనిరతానాం చ బ్రాహ్మణానాం శుభైషిణామ్. ౨౭. సంస్కారేణోర్ధ్వమాయాంతి యతమానాః సలోకతామ్, స్వర్గే గచ్ఛంతి దేవానామిత్యేషా వైదికీ శ్రుతిః. ౨౮. అన్యథా ప్రతిపన్నాస్తే విబుద్ధాః స్వేషు కర్మసు. పునరావృత్తిధర్మాణస్తే భవంతీహ మానుషాః. ౨౯. పాపయోనిం సమాపన్నాశ్చాండాలా మూకచూచుకాః, వర్ణాన్ పర్యాయశశ్చాపి ప్రాప్నువంత్యుత్తరోత్తరమ్. 3౦. శూద్రయోనిమతిక్రమ్య యే చాన్యే తామసా గుణాః, స్రోతోమధ్యే సమాగమ్య వర్తంతే తామసే గుణే. 3౧. అభిష్వంగస్తు కామేషు మహామోహ ఇతి స్మృతః, ఋషయో మునయో దేవా ముహ్యంత్యత్ర సుఖేప్సవః. 3౨. తమో మోహో మహామోహస్తామిస్రః క్రోధసంజ్ఞితః, మరణం త్వంధతామిస్రస్తామిస్రః క్రోధ ఇష్యతే. 33. వర్ణతో గుణతశ్చైవ యోనితశ్చైవ తత్వతః. సర్వమేతత్తమో విప్రాః కీర్తితం వో యథావిధి. 3౪. కోన్వేతద్బుధ్యతే సాధు కోన్వేతత్సాధు పశ్యతి, అతత్వే తత్వదర్శీ యస్తమసస్తత్వలక్షణమ్. 3౫. తమోగుణా బహువిధాః ప్రకీర్తితా యథావదుక్తం చ తమః పరావరమ్, నరో హి యో వేద గుణానిమాన్ సదా స తామసైస్సర్వగుణైః ప్రముచ్యతే. 3౬.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, షట్త్రింశోఽధ్యాయః.

బ్రహ్మోవాచ:— రజోహం వః ప్రవక్ష్యామి యాథాతథ్యేన సత్తమాః, నిబోధత మహాభాగా గుణవంతం చ రాజసమ్. ౧. సంఘాతో రూపమాయాసః సుఖదుఃఖే హిమాతపౌ, ఐశ్వర్యం విగ్రహః సంధిర్హేతువాదో రతిః క్షమా. ౨. బలం శౌర్యం మదో రోషో వ్యాయామకలహావపి, ఈర్ష్యేప్సా పైశునం యుద్ధం మమత్వం పరిపాలనమ్. 3. వధబంధపరిక్లేశాః క్రయో విక్రయ ఏవ చ, నికృంత భింధి భింధీతి పరమర్మావకర్తనమ్. ౪. ఉగ్రం దారుణమాక్రోశః పరచ్ఛిద్రానుశాసనమ్, లోకచింతానుచింతా చ మత్సరః పరిపాలనమ్. ౫. మృషావాదో మృషాదానం వికల్పః పరిభాషణమ్, నిందాస్తుతిః ప్రశంసా చ ప్రతాపః పరిధర్షణమ్. ౬. పరిచర్యానుశుశ్రూషా సేవా తృష్ణా వ్యపాశ్రయః, వ్యూహో నయః ప్రమాదశ్చ పరివాదః పరిగ్రహః. ౭. సంస్కారా యే చ లోకేషు ప్రవర్తంతే పృథక్ పృథక్, నృషు నారీషు భూతేషు ద్రవ్యేషు శరణేషు చ. ౮. సంతాపోఽప్రత్యయశ్చైవ వ్రతాని నియమాశ్చ యే, ఆశీర్యుక్తాని కర్మాణి పౌర్తాని వివిధాని చ. ౯. స్వాహాకారో నమస్కారః స్వధాకారో వషట్క్రియా, యాజనాధ్యాపనే చోభే యజనాధ్యయనే అపి. ౧౦. దానం ప్రతిగ్రహశ్చైవ ప్రాయశ్చిత్తాని మంగళమ్,

ఇదం మే స్యాదిదం మే స్యాత్స్నేహో గుణసముద్భవః. ౧౧. అభిద్రోహస్తథా మాయా నికృతిర్మాన ఏవ చ, స్తైన్యం హింసా జుగుప్సా చ పరితాపః ప్రజాగరః. ౧౨. దంభో దర్పోఽథ రాగశ్చ భక్తిః ప్రీతిః ప్రమోదనమ్, ద్యూతశ్చ జనవాదం చ సంబంధాః స్త్రీకృతాశ్చ యే. ౧౩. నృత్యవాదిత్రగీతానాం ప్రసంగా యే చ కేచన, సర్వ ఏతే గుణా విప్రా రాజసాః సంప్రకీర్తితాః. ౧౪. భూతభవ్యభవిష్యాణాం భావానాం భువి భావనాః, త్రివర్గనిరతా నిత్యం ధర్మోఽర్థః కామ ఇత్యపి. ౧౫. కామవృత్తాః ప్రమోదంతే సర్వకామసమృద్ధిభిః, అర్వాక్స్రోతస ఇత్యేతే మనుష్యా రజసా వృతాః. ౧౬. అస్మిఁల్లోకే ప్రమోదంతే జాయమానాః పునఃపునః, ప్రేత్య భావికమీహంతే ఐహలౌకికమేవ చ, దదతి ప్రతిగృహ్ణంతి తర్పంత్యథ చ జుహ్వతి. ౧౭. రజోగుణా వో బహుధానుకీర్తితా యథావదుక్తం గుణవృత్తమేవ చ, నరోఽపి యో వేద గుణానిమాన్ సదా స రాజసైః సర్వగుణైర్విముచ్యతే. ౧౮.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, సప్తత్రింశోఽధ్యాయః.

బ్రహ్మోవాచ:—అతఃపరం ప్రవక్ష్యామి తృతీయం గుణముత్తమమ్, సర్వభూతహితం లోకే సతాం ధర్మమనిందితమ్. ౧. ఆనందః ప్రీతిరుద్రేకః ప్రాకాశ్యం సుఖమేవ చ, అకార్పణ్యమసంరంభః సంతోషః శ్రద్దధానతా. ౨. క్షమా ధృతిరహింసా చ సమతా సత్యమార్జవమ్, అక్రోధశ్చానసూయా చ శౌచం దాక్ష్యం పరాక్రమః. ౩. ముధాజ్ఞానం ముధావృత్తం ముధాసేవా ముధాశ్రమః, ఏవం యో యుక్తధర్మస్స్యాత్సోఽముత్రాత్యంతమశ్నుతే. ౪. నిర్మమో నిరహంకారో నిరాశీః సర్వతస్సమః, అకామభూతఇత్యేవ సతాం ధర్మస్సనాతనః. ౫. విస్రంభో హ్రీస్తితిక్షా చ త్యాగశ్శౌచమతంద్రితా, ఆనృశంస్యమసంమోహో దయా భూతేష్వపైశునమ్. ౬. హర్షస్తుష్టిర్విస్మయశ్చ వినయః సాధువృత్తితా, శాంతికర్మణి శుద్ధిశ్చ శుభా బుద్ధివిమోచనమ్. ౭. ఉపేక్షా బ్రహ్మచర్యం చ పరిత్యాగశ్చ సర్వశః, నిర్మమత్వమనాశీస్త్వమపరిక్షతధర్మతా. ౮. ముధా దానం ముధా యజ్ఞో ముధాధీతం ముధా వ్రతమ్, ముధాప్రతిగ్రహశ్చైవ ముధా ధర్మో ముధా తపః. ౯. ఏవం వృత్తాస్తు యే కేచిల్లోకేఽస్మిన్ సత్త్వసంశ్రయాః బ్రాహ్మణా బ్రహ్మయోనిస్థాస్తే ధీరాః సాధుదర్శినః. ౧౦. హిత్వా సర్వాణి పాపాని నిశ్శోకాహ్యథ మానవాః, దివం ప్రాప్య తు తే ధీరాః కుర్వతే వై తతస్తనూః. ౧౧. ఈశిత్వం చ వశిత్వంచ లఘుత్వం మనసశ్చ తే, వికుర్వతే మహాత్మానో దేవా

స్త్రీదివగా ఇవ. ౧౨. ఊర్ధ్వస్రోతస ఇత్యేతే దేవా వైకారికాః స్మృతాః, విక
ర్వంతః ప్రకృత్యా వై దివం ప్రాప్తాస్తతస్తతః. ౧౩. యద్యదిచ్ఛంతి తత్సర్వం
లభంతే విభజంతి చ, ఇత్యేతత్సాత్త్వికం వృత్తం కథితం వో ద్విజర్షభాః. ౧౪. ఏత
ద్విజ్ఞాయ విధివల్లభతే యద్యదిచ్ఛతి. ౧౫. ప్రకీర్తితాః సత్త్వగుణా విశేషతో
యథావదుక్తం గుణవృత్తమేవ చ, నరస్తు యో వేద గుణానిమాన్ సదా గుణాన్స
భుంక్తే నగుణై స్సయుజ్యతే. ౧౬.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, అష్టత్రింశోఽధ్యాయః.

బ్రహ్మోవాచ:—నైవ శక్యా గుణా వక్తుం పృథక్త్వేనైవ సర్వశః, అవి
చ్ఛిన్నాని దృశ్యంతే రజః సత్త్వం తమస్తథా. ౧. అన్యోన్యమథ రజ్యంతే హ్యన్యో
న్యం చార్థజీవినః, అన్యోన్యమాశ్రయాః సర్వే తథాన్యోన్యానువర్తినః. ౨. యా
వత్సత్త్వం రజస్తావత్ వర్తతే నాత్ర సంశయః, యావత్తమశ్చ సత్త్వంచ రజస్తావది
హోచ్యతే. ౩. సంహత్య కుర్వతే యాత్రాం సహితాః సంఘచారిణః, సంఘాత
వృత్తయో హ్యేతే వర్తంతే హేత్వహేతుభిః. ౪. ఉద్రేకవ్యతిరిక్తానాం తేషా
మన్యోన్యవర్తినామ్, వక్ష్యతే తద్యథా న్యూనం వ్యతిరిక్తం చ సర్వశః. ౫. వ్యతిరి
క్తం తమో యత్ర తిర్యగ్భావగతం భవేత్, అల్పం తత్ర రజో జ్ఞేయం సత్త్వమల్పతరం
తథా. ౬. ఉద్రిక్తం చ రజో యత్ర మధ్యస్రోతోగతం భవేత్, అల్పం తత్ర తమో
జ్ఞేయం సత్త్వం చాల్పతరం తథా. ౭. ఉద్రిక్తం చ యదా సత్త్వం మూర్ధ్ని స్రోతోగతం
భవేత్, అల్పం తత్ర తమో జ్ఞేయం రజశ్చాల్పతరం తథా. ౮. సత్త్వం వైకారికీ
యోనిరింద్రియాణాం ప్రకాశికా, న హి సత్త్వాత్పరో ధర్మః కశ్చిదన్యో విధీయతే.
౯. ఊర్ధ్వం గచ్ఛంతి సత్త్వస్థా మధ్యే తిష్ఠంతి రాజసాః, జఘన్యగుణసంయుక్తా యాం
త్యధస్తామసా జనాః. ౧౦. తమః శూద్రే రజః క్షత్రే బ్రాహ్మణే సత్త్వముత్తమమ్,
ఇత్యేవం త్రిషు వర్ణేషు వివర్తంతే గుణాస్త్రయః. ౧౧. దూరాదపి హి దృశ్యంతే
సహితాః సంఘచారిణః, తమః సత్త్వం రజశ్చైవ పృథక్త్వేనానుశుశ్రుమ. ౧౨.
దృష్ట్వా త్వాదిత్యముద్యంతం కుచోరాణాం భయం భవేత్, అధ్వగాః పరితప్యేయు
రుష్ణతో దుఃఖభాగినః. ౧౩. ఆదిత్యస్సత్త్వముద్రిక్తం కుచోరాస్తు తథా తమః, పరి
తాపోఽధ్వగానాం చ రజసో గుణ ఉచ్యతే. ౧౪. ప్రాకామ్యం సత్త్వమాదిత్యస్సంతాపో
రజసో గుణః, ఉపప్లవస్తు విజ్ఞేయస్తామసస్తస్య పర్వసు. ౧౫. ఏవం జ్యోతిస్సు
సర్వేషు నివర్తంతే గుణాస్త్రయః, పర్యాయేణ చ వర్తంతే తత్ర తత్ర తథా తథా.
౧౬. స్థావరేషు తు భావేషు తిర్యగ్భావగతం తమః, రాజసాస్తు వివర్తంతే స్నేహా

భావస్తు సాత్త్వికః. ౧౭. అహస్త్రిధా తు విజ్ఞేయం త్రిధా రాత్రిర్విధీయతే, మాసార్ధమాసవర్షాణి ఋతవః సంధయస్తథా. ౧౮. త్రిధా దానాని దీయంతే త్రిధా యజ్ఞః ప్రవర్తతే, త్రిధా లోకాస్త్రిధా దేవాస్త్రిధా విద్యాస్త్రిధా గతిః. ౧౯. భూతం భవ్యం భవిష్యం చ ధర్మోఽర్థః కామ ఏవ చ, ప్రాణాపానావుదానాశ్చాప్యేత ఏవ త్రయో గుణాః. ౨౦. పర్యాయేణ ప్రవర్తంతే తత్ర తత్ర తథా తథా, యత్కించిదిహ లోకేఽస్మిన్ సర్వమేతే త్రయో గుణాః. ౨౧. త్రయో గుణాః ప్రవర్తంతే హ్యవ్యక్తా నిత్యమేవ తు, సత్త్వం రజస్తమశ్చైవ గుణసర్గః సనాతనః. ౨౨. తమోఽవ్యక్తం శివో ధామ రజో యోనిః సనాతనః, ప్రకృతిర్వికారః ప్రళయః ప్రధానం ప్రభవాప్యయౌ. ౨౩. అనుద్రిక్తమనూనం వాప్యకంపమచలం ధ్రువమ్, సదసచ్చైవ తత్సర్వమవ్యక్తం త్రిగుణం స్మృతమ్. ౨౪. జ్ఞేయాని నామధేయాని నరైరధ్యాత్మచింతకైః. ౨౫. అవ్యక్తనామాని గుణాంశ్చ తత్త్వతో యో వేద సర్వాణి గతీశ్చ కేవలాః, విముక్తదేహః ప్రవిభాగతత్త్వవిత్స ముచ్యతే సర్వగుణైర్నిరామయః. ౨౬.

ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, ఏకోనచత్వారింశోఽధ్యాయః.

బ్రహ్మోవాచ:—అవ్యక్తాత్పూర్వముత్పన్నో మహానాత్మా మహామతిః, ఆదిర్గుణానాం సర్వేషాం ప్రథమః సర్గ ఉచ్యతే. ౧. మహానాత్మా మతిర్విష్ణుర్జిష్ణుః శంభుశ్చ వీర్యవాన్, బుద్ధిః ప్రజ్ఞోపలబ్ధిశ్చ తథా ఖ్యాతిర్ధృతిః స్మృతిః. ౨. పర్యాయవాచకైః శబ్దైర్మహానాత్మా విభావ్యతే, తం జానన్ బ్రాహ్మణో విద్వాన్ ప్రమోహం నాధిగచ్ఛతి. ౩. సర్వతః పాణిపాదశ్చ సర్వతోఽక్షిశిరోముఖః, సర్వతః శ్రుతిమాన్ లోకే సర్వం వ్యాప్య స తిష్ఠతి. ౪. మహాప్రభావః పురుషః సర్వస్య హృది నిశ్చితః, అణిమా లఘిమా ప్రాప్తిరీశానో జ్యోతిరవ్యయః. ౫. తత్ర బుద్ధివిదో లోకే సద్భావనిరతాశ్చ యే, ధ్యానినో నిత్యయోగాశ్చ సత్యసంధా జితేంద్రియాః. ౬. జ్ఞానవంతశ్చ యే కేచిదలుబ్ధా జితమన్యవః, ప్రసన్నమనసో ధీరా నిర్మమా నిరహంకృతాః. ౭. విముక్తాః సర్వ ఏవైతే మహత్త్వముపయాంత్యుత, ఆత్మనో మహతో వేద యః పుణ్యాం గతిముత్తమామ్. ౮. అహంకారాత్ప్రసూతాని మహాభూతాని పంచ వై, పృథివీ వాయురాకాశమాపో జ్యోతిశ్చ పంచమమ్. ౯. తేషు భూతాని యుజ్యంతే మహాభూతేషు పంచసు, తే శబ్దస్పర్శరూపేషు రసగంధక్రియాసు చ. ౧౦. మహాభూతవినాశాంతే ప్రళయే ప్రత్యుపస్థితే, సర్వప్రాణభృతాం ధీర మహదుత్పద్యతే భయమ్. ౧౧. సధీరః సర్వలోకేషు న మోహ

మధిగచ్ఛతి, విష్ణురేవాదిసర్గేషు స్వయం భూర్భవతి ప్రభుః. ౧౨. ఏవం హి యో వేద గుహాశయం ప్రభుం పరం పురాణం పురుషం విశ్వరూపమ్, హిరణ్మయం బుద్ధిమతాం పరాం గతిం స బుద్ధిమాన్ బుద్ధిమతీత్యతిష్ఠతి. ౧౩.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, చత్వారింశోఽధ్యాయః.

బ్రహ్మోవాచ:—య ఉత్పన్నో మహాన్ పూర్వమహంకారః స ఉచ్యతే, అహమిత్యేవ సంభూతో ద్వితీయః సర్గ ఉచ్యతే. ౧. అహంకారశ్చ భూతాదిర్వైకారిక ఇతి స్మృతః, తేజసశ్చేతనా ధాతుః ప్రజాసర్గః ప్రజాయతే. ౨. దేవానాం ప్రభవో దేవో మనసశ్చ త్రిలోకకృత్, అహమిత్యేవ తత్సర్వమభిమంతా స ఉచ్యతే. ౩. అధ్యాత్మజ్ఞానతృప్తానాం మునీనాం భావితాత్మనామ్, స్వాధ్యాయక్రతుసిద్ధానామేష లోకస్సనాతనః ౪. అహంకారేణాహరతో గుణానిమాన్ భూతాదిరేవం సృజతే స భూతకృత్, వైకారికస్సర్వమిదం విచేష్టతే స్వతేజసా రంజయతే జగత్తథా. ౫.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, ఏకచత్వారింశోఽధ్యాయః.

బ్రహ్మోవాచ:—అహంకారాత్ప్రసూతాని మహాభూతాని పంచ వై, పృథివీ వాయురాకాశమాపో జ్యోతిశ్చ పంచమమ్ ౧ తేషు భూతాని ముహ్యంతి మహాభూతేషు పంచసు, శబ్దస్పర్శనరూపేషు రసగంధక్రియాసు చ. ౨. మహాభూతవినాశాంతే ప్రళయే ప్రత్యుపస్థితే, సర్వప్రాణభృతాం ధీరా మహదభ్యుద్యతే భయమ్. ౩. యద్యస్మాజ్జాయతే భూతం తత్ర తత్ప్రవిలీయతే, లీయంతే ప్రతిలోమాని జాయంతే చోత్తరోత్తరమ్. ౪. తతః ప్రలీనే సర్వస్మిన్ భూతే స్థావరజంగమే, స్మృతిమంతస్తదా ధీరా న లీయంతే కదాచన. ౫. శబ్దస్స్పర్శస్తథా రూపం రసో గంధశ్చ పంచమః, క్రియాకారణనిత్యాస్స్యురనిత్యా మోహసంజ్ఞితాః ౬. లోభప్రజనసంభూతా నిర్విశేషా హ్యకించనాః మాంసశోణితసంఘాతా అన్యోన్యస్యోపజీవినః. ౭. బహిరాత్మాన ఇత్యేతే దీనాః కృపణవృత్తయః ప్రాణాపానావుదానశ్చ సమానో వ్యాన ఏవ చ. ౮. అంతరాత్మని చాప్యేతే నియతాః పంచవాయవః, వాఙ్మనోబుద్ధిభిస్సార్ధమిదమష్టాత్మకం జగత్. ౯. త్వక్ఘ్రాణశ్రోత్రచక్షూంషి రసనా వాక్చ సంయతా, విశుద్ధం చ మనో యస్య బుద్ధిశ్చావ్యభిచారిణీ. ౧౦. అష్టౌ యస్యాగ్నయో హ్యేతే న దహంతే మనస్సదా, స తద్బ్రహ్మ శుభం యాతి తస్మాద్భూయో న విద్యతే. ౧౧. ఏకాదశ చ యాన్యాహురింద్రియాణి విశేషతః, అహంకారాత్ప్రసూతాని తాని వక్ష్యామ్యహం ద్విజాః. ౧౨. శ్రోత్రం త్వక్చక్షుషీ జిహ్వా

నాసికా చైవ పంచమీ, పాదౌ పాయు రుపస్థశ్చ హస్తౌ వాగ్దశమీ భవేత్. ౧౩.
ఇంద్రియగ్రామ ఇత్యేష మన ఏకాదశం భవేత్. ఏతం గ్రామం జయేత్పూర్వం
తతో బ్రహ్మ ప్రకాశతే. ౧౪. బుద్ధీంద్రియాణి పంచాహుః పంచకర్మేంద్రియాణి
చ, శ్రోత్రాదీన్యపి పంచాహుర్బుద్ధియుక్తాని తత్త్వతః. ౧౫. అవిశేషాణి చాన్యాని
కర్మయుక్తాని యాని తు, ఉభయత్ర మనో జ్ఞేయం బుద్ధిస్తు ద్వాదశీ భవేత్. ౧౬.
ఇత్యుక్తానీంద్రియాణ్యాత్మన్యేకాదశ యథాక్రమమ్, మన్యంతే కృతమిత్యేవం
విదిత్వా తాని పండితాః. ౧౭. అతః పరం ప్రవక్ష్యామి సర్వం వివిధమింద్రియమ్,
ఆకాశం ప్రథమం భూతం శ్రోత్రమధ్యాత్మముచ్యతే. ౧౮. ఆదిభూతం తథా
శబ్దా దిశస్తత్రాధిదైవతమ్, ద్వితీయం మారుతో భూతం త్వగధ్యాత్మం చ విశ్రుతా.
౧౯. స్ప్రష్టవ్యమధిభూతం చ విద్యుత్తత్రాధిదైవతమ్, తృతీయం జ్యోతిరిత్యాహు
శ్చక్షురధ్యాత్మముచ్యతే. ౨౦. అధిభూతం తతో రూపం సూర్యస్తత్రాధిదైవ
తమ్, చతుర్థమాపో విజ్ఞేయం జిహ్వా చాధ్యాత్మముచ్యతే. ౨౧. అధిభూతం రస
శ్చాత్ర సోమస్తత్రాధిదైవతమ్, పృథివీ పంచమం భూతం ఘ్రాణశ్చాధ్యాత్మముచ్యతే.
౨౨. అధిభూతం తథా గంధో వాయుస్తత్రాధిదైవతమ్, ఏషు పంచసు
భూతేషు త్రిషు యశ్చ విధిః స్మృతః. ౨౩. అతః పరం ప్రవక్ష్యామి సర్వం వివిధ
మింద్రియమ్, పాదావధ్యాత్మమిత్యాహుర్బ్రాహ్మణాస్తత్త్వదర్శినః. ౨౪. అధి
భూతం తు గంతవ్యం విష్ణుస్తత్రాధిదైవతమ్, అవాగ్గతిరపానశ్చ పాయురధ్యాత్మ
ముచ్యతే. ౨౫. అధిభూతం విసర్గశ్చ మిత్రస్తత్రాధిదైవతమ్, ప్రజనస్సర్వభూ
తానాముపస్థోఽధ్యాత్మముచ్యతే. ౨౬. అధిభూతం తథా శుక్రం దైవతం చ ప్రజా
పతిః, హస్తావధ్యాత్మమిత్యాహురధ్యాత్మవిదుషో జనాః. ౨౭. అధిభూతం చ
కర్మాణి శక్రస్తత్రాధిదైవతమ్, వైశ్వదేవీ తతః పూర్వా వాగధ్యాత్మమిహోచ్యతే.
౨౮. వక్తవ్యమధిభూతం చ వహ్నిస్తత్రాధిదైవతమ్, అధ్యాత్మం మన ఇత్యాహుః
పంచభూతాత్మవారకమ్. ౨౯. అధిభూతం చ సంకల్పశ్చంద్రమాశ్చాధిదైవ
తమ్, అహంకారస్తథాఽధ్యాత్మం సర్వసంసారకారకమ్. ౩౦. అభిమా
నోఽధిభూతం చ రుద్రస్తత్రాధిదైవతమ్, అధ్యాత్మం బుద్ధిరిత్యాహుః షడిం
ద్రియవిచారిణీ. ౩౧. అధిభూతం తు మంతవ్యం బ్రహ్మా తత్రాధిదైవతమ్, త్రీణి
స్థానాని భూతానాం చతుర్థం నోపపద్యతే. ౩౨. స్థలమాపస్తథాఽఽకాశం జన్మ
చాపి చతుర్విధమ్, అండజోద్భిజ్జస్వేదజరాయుజమథాపి చ. ౩౩. చతుర్ధా జన్మ
ఇత్యేతద్భూతగ్రామస్య లక్షణమ్, అపరాణ్యథ భూతాని ఖేచరాణి తథైవ చ.

౩౪. అండజాని విజానీయాత్ సర్వాంశ్చైవ సరీసృపాన్, స్వేదజాః క్రిమయః
ప్రోక్తా జంతవశ్చ యథాక్రమమ్. ౩౫. జన్మద్వితీయమిత్యేతజ్జఘన్యతరముచ్యతే,
భిత్త్వా తు పృథివీం యాని జాయంతే కాలపర్యయాత్. ౩౬. ఉద్భిజ్జాని చ
తాన్యాహుః భూతాని ద్విజసత్తమాః, ద్విపాదబహుపాదాని తిర్యగ్గతిమతీని చ.
౩౭. జరాయుజాని భూతాని వికృతాన్యపి సత్తమాః, ద్వివిధా ఖలు విజ్ఞేయా బ్రహ్మ
యోనిస్సనాతనీ. ౩౮. తపః కర్మ చ తత్పుణ్యమిత్యేష విదుషాం నయః, వివిధం
కర్మ విజ్ఞేయమిజ్యాదానం చ తన్మఖే. ౩౯. జాతస్యాధ్యయనం పుణ్యమితి వృద్ధాను
శాసనమ్, ఏతద్యో వేత్తి విధివద్యుక్తస్స స్యాద్ద్విజర్షభాః. ౪౦. విముక్తస్సర్వ
పాపేభ్య ఇతి చైవ నిబోధత, ఆకాశం ప్రథమం భూతం శ్రోత్రమధ్యాత్మముచ్యతే.
౪౧. అధిభూతం తథా శబ్దో దిశశ్చాత్రాధిదైవతమ్, ద్వితీయం మారుతం భూతం
త్వగధ్యాత్మం చ విశ్రుతమ్. ౪౨. స్ప్రష్టవ్యమధిభూతం తు విద్యుత్తత్రాధిదైవతమ్,
తృతీయం జ్యోతిరిత్యాహుశ్చక్షురధ్యాత్మముచ్యతే. ౪౩. అధిభూతం తతో రూపం
సూర్యస్తత్రాధిదైవతమ్, చతుర్థమాపో విజ్ఞేయం జిహ్వా చాధ్యాత్మముచ్యతే. ౪౪.
చంద్రోఽధిభూతం విజ్ఞేయమాపస్తత్రాధిదైవతమ్, యథావదధ్యాత్మవిధిరేష వః
కీర్తితో మయా. ౪౫. జ్ఞానమస్య హి ధర్మజ్ఞాః ప్రాప్తం జ్ఞానవతామిహ, ఇంద్రి
యాణీంద్రియార్థాశ్చ మహాభూతాని పంచ చ. ౪౬. సర్వాణ్యేతాని సంధాయ
మనసా సంప్రధారయేత్, క్షీణే మనసి సర్వస్మిన్న జన్మసుఖమిష్యతే. ౪౭. జ్ఞాన
సంపన్నసత్త్వానాం తత్సుఖం విదుషాం మతమ్, అతః పరం ప్రవక్ష్యామి సూక్ష్మ
భావకరీం గిరమ్. ౪౮. నివృత్తిం సర్వభూతేషు మృదునా దారుణేన చ, గుణా
గుణమనాసంగమేకచర్యమనంతరమ్. ౪౯. ఏద్బ్రాహ్మణతో వృత్తమాహు
రేకపదం సుఖమ్, విద్వాన్ కూర్మ ఇవాంగాని కామాన్ సంహృత్య సర్వశః. ౫౦.
విరజాస్సర్వతో ముక్తో యో నరస్స సుఖీ సదా, కామానాత్మని సంయమ్య క్షీణ
తృష్ణస్సమాహితః. ౫౧. సర్వభూతసుహృన్మిత్రో బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే, ఇంద్రి
యాణాం నిరోధేన సర్వేషాం విషయైషిణామ్. ౫౨. మునేర్జనపదత్యాగా దధ్యా
త్మాగ్నిస్సమిధ్యతే, యథాగ్నిరింధనైరిద్ధో మహాజ్యోతిః ప్రకాశతే. ౫౩. తథేంద్రియ
నిరోధేన మహానాత్మా ప్రకాశతే, యదా పశ్యతి భూతాని ప్రసన్నాత్మాత్మనో
హృది. ౫౪. స్వయం జ్యోతిస్తదా సూక్ష్మాత్సూక్ష్మం ప్రాప్నోత్యనుత్తమమ్, అగ్నీ
రూపం పయః స్రోతో వాయుస్స్పర్శనమేవ చ. ౫౫. మహీ పంకధరం ఘోరమాకా
శం శ్రవణం తథా, రో[illegible]సమావిష్టం పంచస్రోతస్సమావృతమ్. ౫౬. పంచభూ

తసమాయుక్తం నవద్వారం ద్విదైవతమ్, రజస్వలమథాదృశ్యం త్రిగుణంచ త్రిధాతు
కమ్ ౫౭. సంశయాభిరతం మూఢం శరీరకుటి ధారణా, దుశ్చరం సర్వలోకేఽస్మిన్
సత్త్వం ప్రతిసమాశ్రితమ్. ౫౮. ఏతదేవ హి లోకేఽస్మిన్ కాలచక్రం ప్రవర్ధతే, ఏత
న్మహార్ణవం ఘోరమగాధం మోహసంజ్ఞితమ్. ౫౯. విక్షిపేత్సంక్షిపేచ్చైవ బోధ
యేత్సామరం జగత్, కామం క్రోధం భయం లోభమభిద్రోహమథానృతమ్. ౬౦.
ఇంద్రియాణాం నిరోధేన సతస్త్యజతి దుస్త్యజాన్, యస్యైతే నిర్జితాలోకే
త్రిగుణాః పంచ ధాతవః. ౬౧. వ్యోమ్ని తస్య పరంస్థానమానంత్యమథ లక్ష్యతే,
పంచేంద్రియ మహాకూలాం మనోవేగమహోదకామ్. ౬౨. నదీం మోహహ్రదాం
తీర్త్వా కామక్రోధావుభౌ జయేత్, ససర్వదోషనిర్ముక్తస్తతః పశ్యతి తత్పరమ్. ౬౩.
మనో మనసి సంధాయ పశ్యన్నాత్మానమాత్మని, సర్వవిత్సర్వభూతేషు వింద
త్యాత్మానమాత్మని. ౬౪. ఏకధా బహుధాచైవ వికుర్వాణస్తతస్తతః, ధ్రువం
పశ్యతి రూపాణి దీపాద్దీపశతం యథా. ౬౫. సవై విష్ణుశ్చ మిత్రశ్చ వరు
ణోఽగ్నిః ప్రజాపతిః, సహి ధాతా విధాతా చ సప్రభుస్సర్వతోముఖః, హృదయం
సర్వభూతానాం మహానాత్మా ప్రకాశతే. ౬౬. తం విప్రసంఘాశ్చ సురాసురాశ్చ
యక్షాః పిశాచాః పితరో వయాంసి, రక్షోగణా భూతగణాశ్చ సర్వే మహర్షయ
శ్చైవ సదా స్తువంతి. ౬౭.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, ద్విచత్వారింశోఽధ్యాయః.

బ్రహ్మోవాచ:—మనుష్యాణాం తు రాజానః క్షత్రియో మధ్యమో గుణః,
కుంజరో వాహనానాం చ సింహశ్చారణ్యవాసినామ్ ౧. అవిః పశూనాం సర్వేషా
మహిస్తు బిలవాసినామ్, గవాం గోవృషభశ్చైవ స్త్రీణాం పురుషఏవ చ. ౨.
న్యగ్రోధో జంబువృక్షశ్చ పిప్పలశ్శాల్మలిస్తథా, శింశుపా మేషశృంగశ్చ తథా కీచక
వేణవః. 3. ఏతే ద్రుమాణాం రాజానో లోకేఽస్మిన్నాత్ర సంశయః, హిమవాన్
పారియాత్రశ్చ సహ్యో వింధ్యస్త్రికూటవాన్. ౪. శ్వేతో నీలశ్చ భాసశ్చ కోష్ఠ
వాంశ్చైవ పర్వతః, గురుస్కంధో మహేంద్రశ్చ మాల్యవాన్ పర్వతస్తథా. ౫.
ఏతే పర్వతరాజానో గణానాం మహతాం తథా, సూర్యో గ్రహాణామధిపో నక్ష
త్రాణాం చ చంద్రమాః. ౬. యమః పితౄణామధిపః సరితామథ సాగరః, అంభసాం
వరుణో రాజా మరుతామింద్ర ఉచ్యతే. ౭. అర్కోఽధిపతిరుష్ణానాం జ్యోతిషామిం
దురుచ్యతే, అగ్నిర్భూతపతిర్నిత్యం బ్రాహ్మణానాం బృహస్పతిః. ౮. ఓషధీనాం
పతిస్సోమో విష్ణుర్బలవతాం వరః, త్వష్టాధిరాజో రూపాణాం పశూనామీశ్వర

శ్శివః. ౯. దీక్షితానాం తథా యజ్ఞో దేవానామధిపస్తథా, దిశాముదీచీ
విప్రాణాం సోమో రాజా ప్రతాపవాన్. ౧౦. కుబేరస్సర్వరత్నానాం దేవతానాం
పురందరః, ఏవ భూతాధిపస్సర్గః ప్రజానాం చ ప్రజాపతిః. ౧౧. సర్వేషామేవ
భూతానామహం బ్రహ్మమయో మహాన్, భూతం పరతరం మత్తో విష్ణోర్వాపి
న విద్యతే. ౧౨. రాజా ధిరాజస్సర్వేషాం విష్ణుర్బ్రహ్మమయో మహాన్, ఈశ్వర
త్వం విజానీధ్వం కర్తార మకృతం హరిమ్. ౧౩. నరకిన్నరయక్షాణాం గంధర్వోరగ
రక్షసామ్, దేవదానవనాగానాం సర్వేషామీశ్వరో హి సః. ౧౪. భగదేవాను
యాతానాం సర్వాసాం వామలోచనా, మాహేశ్వరీ మహాదేవీ ప్రోచ్యతే పార్వతీ
హి సా. ౧౫. ఉమాం దేవీం విజానీధ్వం నారీణాముత్తమాం శుభామ్, రతీనాం
వసుమత్యస్తు స్త్రీణామప్సరసస్తథా. ౧౬. ధర్మకామాశ్చ రాజానో బ్రాహ్మణా ధర్మ
సేతవః, తస్మాద్రాజా ద్విజాతీనాం ప్రయతేత హి రక్షణే. ౧౭. రాజ్ఞాం హి విషయే
యేషామవసీదంతి సాధవః, హీనాస్తే స్వగుణైస్సర్వైః ప్రేత్య చోన్మార్గగామినః. ౧౮.
రాజ్ఞాం హి విషయే యేషాం సాధవః పరిరక్షితాః, తేఽస్మిన్ లోకే ప్రమోదంతే
సుఖం ప్రేత్య చ భుంజతే. ౧౯. ప్రాప్నువంతి మహాత్మాన ఇతి విత్త ద్విజర్షభాః,
అత ఊర్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి నియతం ధర్మలక్షణమ్. ౨౦. అహింసా పరమో ధర్మో
హింసా చాధర్మలక్షణా, ప్రకాశలక్షణా దేవా మనుష్యాః కర్మలక్షణాః. ౨౧.
శబ్దలక్షణమాకాశం వాయుస్తు స్పర్శలక్షణః, జ్యోతిషాం లక్షణం రూపమాపశ్చ
రసలక్షణాః. ౨౨. ధారిణీ సర్వభూతానాం పృథివీ గంధలక్షణా, స్వరవ్యంజన
సంస్కారా భారతీ శబ్దలక్షణా. ౨౩. మనసో లక్షణం చింతా చింతోక్తా బుద్ధి
లక్షణా, మనసా చింతితానర్థాన్ బుద్ధ్యా చేహ వ్యవస్యతి. ౨౪. బుద్ధిర్హి వ్యవ
సాయేన లక్షణేనాత్ర సంశయః, లక్షణంమనసో ధ్యానమవ్యక్తం సాధులక్షణమ్. ౨౫.
ప్రవృత్తిలక్షణో యోగో జ్ఞానం సంన్యాసలక్షణమ్, తస్మాద్జ్ఞానం పురస్కృత్య
సంన్యసేదిహ బుద్ధిమాన్. ౨౬. సంన్యాసీ జ్ఞానసంయుక్తః ప్రాప్నోతి పరమాం
గతిమ్, అతీతో ద్వంద్వమభ్యేతి తమో మృత్యుజరాతిగః. ౨౭. ధర్మలక్షణ
సంయుక్తముక్తం వో విధివన్మయా, గుణానాం గ్రహణం సమ్యగ్వక్ష్యామ్యహ
మతఃపరమ్ ౨౮. పార్థివో యస్తు గంధో వై ఘ్రాణేన స హి గృహ్యతే, ఘ్రాణస్థశ్చ
తథా వాయుర్గంధజ్ఞానే విధీయతే. ౨౯. అపాం ధాతూ రసో నిత్యం జిహ్వయా స తు
గృహ్యతే, జిహ్వాస్థశ్చ తథా సోమో రసజ్ఞానే విధీయతే. ౩౦. జ్యోతిషశ్చ గుణో
రూపం చక్షుషా తచ్చ గృహ్యతే, చక్షుఃస్థశ్చ సదాదిత్యో రూపజ్ఞానే విధీయతే,

౩౧. వాయువ్యస్తు సదా స్పర్శ స్త్వచా ప్రజ్ఞాయతే చ సః, త్వక్స్థశ్చైవ సదా వాయుః స్పర్శనేన విధీయతే. ౩౨. ఆకాశస్య గుణో హ్యేష శ్రోత్రేణ చ స గృహ్యతే, శ్రోత్రస్థాశ్చ దిశస్సర్వాః శబ్దజ్ఞానే ప్రకీర్తితాః. ౩౩. మనసశ్చ గుణశ్చింతా ప్రజ్ఞయా స తు గృహ్యతే, హృదిస్థశ్చేతనాధాతుర్మనోజ్ఞానే విధీయతే. ౩౪. బుద్ధిరధ్యవసాయేన జ్ఞానేన చ మహాంస్తథా, నిశ్చిత్య గ్రహణం వ్యక్తమవ్యక్తం నాత్ర సంశయః. ౩౫. అలింగః గ్రహణో నిత్యః క్షేత్రజ్ఞో నిర్గుణాత్మకః, తస్మాదలింగః క్షేత్రజ్ఞః కేవలంజ్ఞానలక్షణః ౩౬. అవ్యక్తం క్షేత్రలింగస్థం గుణానాం ప్రభవాప్యయమ్, సదా పశ్యామ్యహం లీనం విజానామి శృణోమి చ. ౩౭. పురుషస్తద్విజానీతే తస్మాత్ క్షేత్రజ్ఞ ఉచ్యతే, గుణవృత్తం తథా వృత్తం క్షేత్రజ్ఞః పరిపశ్యతి. ౩౮. ఆదిమధ్యావసానాంతం సృజ్యమానమచేతనమ్, న గుణా విదురాత్మానం సృజ్యమానాః పునః పునః. ౩౯. న సత్యం విందతే కశ్చిత్ క్షేత్రజ్ఞస్త్వేవ విందతి, గుణానాం గుణభూతానాం యత్పరంపరమం మహత్. ౪౦. తస్మాద్గుణాంశ్చ సత్త్వం చ పరిత్యజ్యేహ ధర్మవిత్, క్షీణదోషో గుణాతీతః క్షేత్రజ్ఞం ప్రవిశత్యథ. ౪౧. నిర్ద్వంద్వో నిర్నమస్కారో నిఃస్వాహాకార ఏవ చ, అచలశ్చానికేతశ్చ క్షేత్రజ్ఞస్స పరో విభుః. ౪౨.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, త్రిచత్వారింశోఽధ్యాయః.

బ్రహ్మోవాచ:- యదాదిమధ్యపర్యంతం గ్రహణోపాయమేవ చ, నామలక్షణసంయుక్తం సర్వం వక్ష్యామి తత్త్వతః ౧. అహః పూర్వం తతో రాత్రిర్మాసాః శుక్లాదయః స్మృతాః, శ్రవణాదీని ఋక్షాణి ఋతవః శిశిరాదయః. ౨. భూమిరాదిస్తు గంధానాం రసానామాప ఏవ చ, రూపాణాం జ్యోతిరాదిత్యః స్పర్శానాం వాయురుచ్యతే ౩. శబ్దస్యాదిస్తథాకాశమేష భూతకృతో గుణః, అతః పరం ప్రవక్ష్యామి భూతానామాదిముత్తమమ్. ౪. ఆదిత్యో జ్యోతిషామాదిరగ్నిర్భూతాదిరుచ్యతే, సావిత్రీ సర్వవిద్యానాం దేవతానాం ప్రజాపతిః. ౫. ఓంకారస్సర్వవేదానాం వచసాం ప్రాణ ఏవ చ, యదస్మిన్నియతం లోకే సర్వం సావిత్రముచ్యతే, ౬. గాయత్రీ ఛందసామాదిః ప్రజానాం సర్గ ఉచ్యతే. గావశ్చతుష్పదామాదిర్మనుష్యాణాం ద్విజాతయః. ౭. శ్యేనః పతత్రిణామాదిర్యజ్ఞానాం హుతముత్తమమ్, సరీసృపాణాం సర్వేషాం జ్యేష్ఠస్సర్పో ద్విజోత్తమాః. ౮. కృతమాదిర్యుగానాం చ సర్వేషాం నాత్ర సంశయః, హిరణ్యం సర్వరత్నానామోషధీనాం యవాస్తథా. ౯. సర్వేషాం భక్ష్యభోజ్యానామన్నం పరమముచ్యతే, ద్రవాణాం చైవ సర్వేషాం పేయానామాప ఉత్తమాః. ౧౦. స్థావరాణాం తు భూతానాం

సర్వేషామవిశేషతః, బ్రహ్మక్షేత్రం సదా పుణ్యం ప్లక్షః ప్రథమతః స్మృతః. ౧౧. అహం ప్రజాపతీనాం చ సర్వేషాం నాత్ర సంశయః, మమ విష్ణురచింత్యాత్మా స్వయంభూరితి సస్మృతః. ౧౨. పర్వతానాం మహామేరుః సర్వేషా మగ్రజః స్మృతః, దిశాం చ ప్రదిశాంచోర్ధ్వం దిక్పూర్వా ప్రథమా తథా. ౧౩. తథా త్రిపథగా గంగా నదీనామగ్రజా స్మృతా, తథా సరోదపానానాం సర్వేషాం సాగరోఽగ్రజః. ౧౪. దేవదానవభూతానాం పిశాచోరగరక్షసామ్, నరకిన్నరయక్షాణాం సర్వేషామీశ్వరః ప్రభుః. ౧౫. ఆదిర్విశ్వస్య జగతో విష్ణుర్బ్రహ్మమయో మహాన్. భూతం పరతరం యస్మా త్త్రైలోక్యే నేహ విద్యతే. ౧౬. ఆశ్రమాణాం చ సర్వేషాం గార్హస్థ్యం నాత్ర సంశయః, లోకానామాదిరవ్యక్తం సర్వస్యాంత స్తదేవ చ. ౧౭. అహాన్యస్తమయాంతాని ఉదయాంతా చ శర్వరీ, సుఖస్యాంతం సదా దుఃఖం దుఃఖస్యాంతం సదా సుఖమ్. ౧౮. సర్వే క్షయాంతా నిచయాః పతనాంతాస్సముచ్ఛ్రయాః, సంయోగాశ్చ వియోగాంతాః మరణాంతం చ జీవితమ్. ౧౯. సర్వం కృతం వినాశాంతం జాతస్య మరణం ధ్రువమ్, అశాశ్వతం హి లోకేఽస్మిన్ సదా స్థావరజంగమమ్. ౨౦. ఇష్టం దత్తం తపోఽధీతం వ్రతాని నియమాశ్చ యే, సర్వమేతద్వినాశాంతం జ్ఞానస్యాంతో న విద్యతే ౨౧. తస్మాద్ జ్ఞానేన శుద్ధేన ప్రశాంతాత్మా జితేంద్రియః, నిర్మమో నిరహంకారో ముచ్యతే సర్వపాప్మభిః. ౨౨.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, చతుశ్చత్వారింశోఽధ్యాయః.

బ్రహ్మోవాచ:—బుద్ధిసారం మనస్స్తంభమింద్రియగ్రామబంధనమ్, మహాభూతపరిస్కందం నిమేషపరివేష్టనమ్. ౧. జరాశోకసమావిష్టం వ్యాధివ్యసనసంభవమ్, దేశకాలవిచారీదం శ్రమవ్యాయామనిస్వనమ్. ౨. అహోరాత్రపరిక్షేపం శీతోష్ణపరిమండలమ్, సుఖదుఃఖాంతసంక్లేశం క్షుత్పిపాసావకీలకమ్. ౩. ఛాయాతపవిలేఖం చ నిమేషోన్మేషవిహ్వలమ్, ఘోరమోహజలాకీర్ణం వర్తమానమచేతనమ్. ౪. మాసార్ధమాసగణితం విషమం లోకసంచరమ్, తమోనిచయపంకం చ రజోవేగప్రవర్తకమ్. ౫. మహాహంకారదీప్తం చ గుణసంజాతవర్తనమ్, అరతిగ్రహణానీకం శోకసంఘాతవర్తనమ్. ౬. క్రియాకారణసంయుక్తం రాగవిస్తారమాయతమ్, లోభేప్సాపరివిక్షోభం విచిత్రాజ్ఞానసంభవమ్. ౭. భయమోహపరీవారం భూతసంమోహకారకమ్, ఆనందప్రీతిచారం చ కామక్రోధపరిగ్రహమ్. ౮. మహదాదివిశేషాంతమవ్యక్తం ప్రభవాప్యయమ్, మనోజవం మనఃకాంతం కాలచక్రం ప్రవర్తతే. ౯.

ఏతద్ద్వంద్వసమాయుక్తం కాలచక్రమచేతనమ్, విసృజేత్సంక్షిపేచ్చాపి బోధయే త్సామరం జగత్. ౧౦. కాలచక్రప్రవృత్తిం చ నివృత్తిం చైవ తత్వతః, యస్తు వేద నరో నిత్యం న సంభూతేషు ముహ్యతి. ౧౧. విముక్తః సర్వసంస్కారైస్సర్వద్వంద్వ వివర్జితః, విముక్తః సర్వపాపేభ్యః ప్రాప్నోతి పరమాం గతిమ్. ౧౨. గృహస్థో బ్రహ్మచారీ చ వానప్రస్థోఽథ భిక్షుకః, చత్వార ఆశ్రమాః ప్రోక్తాస్సర్వే గార్హస్థ్య మూలకాః. ౧౩. యః కశ్చిదిహ లోకేఽస్మిన్నాగమః పరికీర్తితః, తస్యాంతగమనం శ్రేయః కీర్తిరేషా సనాతనీ. ౧౪. సంస్కారైస్సంస్కృతః పూర్వం యథావచ్చరితవ్రతః, జాతౌ గుణవిశిష్టాయాం సమావర్తేత తత్త్వవిత్. ౧౫. స్వదారనిరతో నిత్యం శిష్టాచారో జితేంద్రియః, పంచభిశ్చ మహాయజ్ఞైః శ్రద్దధానో యజేదిహ. ౧౬. దేవతాతిథిశిష్టాశీ నిరతో వేదకర్మసు, ఇజ్యాప్రదానయుక్తశ్చ యథాశక్తి యథాసుఖమ్. ౧౭. నపాణిపాదచపలో న నేత్రచపలో మునిః, న చ వాగంగచపల ఇతి శిష్టస్య గోచరః. ౧౮. నిత్యం యజ్ఞోపవీతీ స్యాత్ శుక్ల వాసాశ్శుచివ్రతః, నియతో యమదానాభ్యాం సదా శిష్టైశ్చ సంవిశేత్. ౧౯. జితశిశ్నోదరో మైత్రః శిష్టాచారసమన్వితః, వైణవీం ధారయేద్యష్టిం సోదకం చ కమండలుమ్. ౨౦. అధీత్యాధ్యాపనం కుర్యాత్తథా యజనయాజనే, దానం ప్రతిగ్రహం వాపి షడ్గుణాం వృత్తిమాచరేత్. ౨౧. త్రీణి కర్మాణి జానీత బ్రాహ్మణానాం తు జీవికా, యాజనాధ్యాపనే చోభే శుద్ధాచ్చాపి ప్రతిగ్రహః. ౨౨. అథ శేషాణి చాన్యాని త్రీణి కర్మాణి యాని తు, దానమధ్యయనం యజ్ఞో ధర్మయుక్తాని తాని తు. ౨౩. తేష్వప్రమాదం కుర్వీత త్రిషు కర్మసు ధర్మవిత్, దాంతో మైత్రః క్షమాయుక్త స్సర్వభూతసమో మునిః. ౨౪. సర్వమేతద్యథాశక్తి విప్రో నిర్వర్తయన్ శుచిః, ఏవం యుక్తో జయేత్స్వర్గం గృహస్థస్సంశితవ్రతః. ౨౫.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, పంచచత్వారింశోఽధ్యాయః.

బ్రహ్మోవాచ:— ఏవమేతేన మార్గేణ పూర్వోక్తేన యథావిధి, అధీతవాన్ యథాశక్తి తథైవ బ్రహ్మచర్యవాన్. ౧. స్వధర్మనిరతో విద్వాన్ సర్వేంద్రియయతో మునిః, గురోః ప్రియహితే యుక్తస్సత్యధర్మపరశ్శుచిః. ౨. గురుణా సమనుజ్ఞాతో భుంజీతాన్నమకుత్సయన్, హవిష్యభైక్షభుక్చాపి స్థానాసన విహారవాన్. ౩. ద్వికాలమగ్నిం జుహ్వానః శుచిర్భూత్వా సమాహితః, ధార

యీత సదా దండం బైల్వం పాలాశమేవ వా. ౪. క్షౌమం కార్పాసికం చాపి
మృగాజినమథాపి వా, సర్వం కషాయరక్తం వా వాసో వాపి ద్విజస్య హ. ౫.
మేఖలా చ భవేన్మౌంజీ జటీ నిత్యోదకస్తథా, యజ్ఞోపవీతీ స్వాధ్యాయీ అలుబ్ధ
నియతవ్రతః. ౬. పూతాభిశ్చ తథైవాద్భిస్సదా దైవతతర్పణమ్, భావేన నియతః
కుర్వన్ బ్రహ్మచారీ ప్రశస్యతే. ౭. ఏవం యుక్తో జయేల్లోకాన్ వానప్రస్థో జితేం
ద్రియః, న సంసరతి జాతీషు పరమం స్థానమాశ్రితః. ౮. సంస్కృతః
సర్వసంస్కారైస్తథైవ బ్రహ్మచర్యవాన్, గ్రామాన్నిష్క్రమ్య చారణ్యే మునిః
ప్రవ్రజితో వసేత్. ౯. చర్మవల్కలసంవాసీ సాయంప్రాతరుపస్పృశేత్, అరణ్య
గోచరో నిత్యం న గ్రామం ప్రవిశేత్పునః. ౧౦. అర్చయన్నతిథీన్ కాలే దద్యా
చ్చాపి ప్రతిశ్రయమ్, ఫలపత్రావరైర్మూలైశ్శ్యామాకేన చ వర్తయన్. ౧౧.
ప్రవృత్తముదకం వాయుం సర్వం వానేయమాశ్రయేత్, ప్రాశ్నీయాదాను
పూర్వ్యేణ యథాదీక్షమతంద్రితః. ౧౨. సమూలఫలభిక్షాభిరర్చేదతిథి
మాగతమ్, యద్భక్ష్యం స్యాత్తతో దద్యాద్భిక్షాం నిత్యమతంద్రితః ౧౩.
దేవతాతిథిపూర్వం చ సదా ప్రాశ్నీత వాగ్యతః, అస్పర్ధితమనాశ్చైవ
లఘ్వాశీ దేవతాశ్రయః. ౧౪. దాంతో మైత్రః క్షమాయుక్తః కేశాన్ శ్మశ్రు
చ ధారయన్, జుహ్వత్స్వాధ్యాయశీలశ్చ సత్యధర్మపరాయణః. ౧౫. శుచి
దేహః సదా దక్షో వననిత్యస్సమాహితః, ఏవం యుక్తో జయేత్స్వర్గం వానప్రస్థో
జితేంద్రియః. ౧౬. గృహస్థో బ్రహ్మచారీ చ వానప్రస్థోఽథవా పునః, య ఇచ్ఛే
న్మోక్షమాస్థాతుముత్తమాం వృత్తిమాశ్రయేత్. ౧౭. అభయం సర్వభూతేభ్యో
దత్త్వా నైష్కర్మ్యమాచరేత్, సర్వభూతసుఖో మైత్రః సర్వేంద్రియయతో
మునిః. ౧౮. అయాచితమసంక్లిప్తముపపన్నం యదృచ్ఛయా, కృత్వా ప్రాహ్ణే
చరేద్భైక్ష్యం విధూమే భుక్తవర్జనే. ౧౯. వృత్తే శరావసంపాతే భైక్ష్యం లిప్సేత
మోక్షవిత్, లాభేన చ న హృష్యేత నాలాభే విమనా భవేత్. ౨౦. యాత్రార్థి
కాలమాకాంక్షన్ చరేద్భైక్ష్యం సమాహితః, లాభం సాధారణం నేచ్ఛేన్న
భుంజీతాభిపూజితః. ౨౧. అభిపూజితలాభాద్ధి విజుగుప్సేత భిక్షుకః, భుక్తాన్యన్నాని
తిక్తాని కషాయకటుకాని చ. ౨౨. నాస్వాదయీత భుంజానో రసాంశ్చ మధురాం
స్తథా, యాత్రామాత్రం చ భుంజీత కేవలం ప్రాణధారణమ్. ౨౩. అసంరోధే
నభూతానాం వృత్తిం లిప్సేత మోక్షవిత్, న చాన్యమన్నం లిప్సేత భిక్షమాణః
కథంచన. ౨౪. న సన్నికాశయేద్ధర్మం వివిక్తే చారజాశ్చరేత్, శూన్యాగార

మరణ్యం వా వృక్షమూలం నదీం తథా. ౨౫ ప్రతిశ్రయార్థం సేవేత పార్వతీం వా
పునర్గుహామ్, గ్రామైకరాత్రికో గ్రీష్మే వర్షాస్వేకత్ర వా వసేత్. ౨౬. అధ్వా
సూర్యేణ నిర్దిష్టః కీటవచ్చ చరేన్మహీమ్, దయార్థం చైవ భూతానాం
సమీక్ష్య పృథివీం చరేత్. ౨౭. సంచయాంశ్చ న కుర్వీత స్నేహవాసం చ
వర్జయేత్, పూతాభిరద్భిర్నిత్యం వై కార్యం కుర్వీత మోక్షవిత్. ౨౮. ఉప
స్పృశేదుద్ధృతాభిరద్భిశ్చ పురుషస్సదా, అహింసా బ్రహ్మచర్యం చ సత్యమార్జవ
మేవ చ. ౨౯. అక్రోధశ్చానసూయా చ దమో నిత్యమపైశునమ్, అష్టస్వే
తేషు యుక్తః స్యాద్వ్రతేషు నియతేంద్రియః. 3౦. అపాపమశఠం వృత్త
మజిహ్మం నిత్యమాచరేత్, జోషయేత సదా భోజ్యం గ్రాసమాగతమస్పృహః.
3౧. యాత్రామాత్రం చ భుంజీత కేవలం ప్రాణయాత్రికమ్, ధర్మలబ్ధమథా
శ్నీయాన్న కామమనువర్తయేత్. 3౨. గ్రాసాదాచ్ఛాదనాదన్యన్న గృహ్ణీయా
త్కథంచన, యావదాహారయేత్తావత్ప్రతిగృహ్ణీత నాధికమ్. 33. పరేభ్యో న
ప్రతిగ్రాహ్యం న చ దేయం కదాచన, దైన్యభావాచ్చ భూతానాం సంవిభజ్య
సదా బుధః. 3౪. నాదదీత పరస్వాని న గృహ్ణీయాదయాచితః, న కించి
ద్విషయం భుక్త్వా స్పృహయేత్తస్య వై పునః. 3౫. మృదమాపస్తథాన్నాని పత్ర
పుష్పఫలాని చ, అసంవృతాని గృహ్ణీయాత్ప్రవృత్తాని చ కార్యవాన్. 3౬.
న శిల్పజీవికాం జీవేద్ధిరణ్యం నోత కామయేత్, న ద్వేష్టా నోపదేష్టా చ భవేచ్చ
నిరుపస్కృతః. 3౭. శ్రద్ధాపూతాని భుంజీత నిమిత్తాని చ వర్జయేత్, స్వధావృత్తి
రసక్తశ్చ సర్వభూతైరసంవిదమ్. 3౮. ఆశీర్యుక్తాని సర్వాణి హింసాయుక్తాని
యానిచ, లోకసంగ్రహధర్మం చ నైవ కుర్యాన్న కారయేత్. 3౯. సర్వభావానతి
క్రమ్య లఘుమాత్రః పరివ్రజేత్, సమస్సర్వేషు భూతేషు స్థావరేషు చరేషు చ.
౪౦. పరం నోద్విజయేత్కంచిన్న చ కస్యచిదుద్విజేత్, విశ్వాస్యస్సర్వభూతానా
మగ్ర్యో మోక్షవిదుచ్యతే. ౪౧. అనాగతం చ నధ్యాయేన్నాతీతమనుచింతయేత్, వర్త
మానముపేక్షేత కాలాకాంక్షీ సమాహితః. ౪౨. న చక్షుషా న మనసా న వాచా దూ
షయేత్క్వచిత్, న ప్రత్యక్షం పరోక్షం వా కించిద్దుష్టం సమాచరేత్. ౪3. ఇంద్రి
యాణ్యుపసంహృత్య కూర్మోఽంగానీవ సర్వశః, క్షీణేంద్రియమనోబుద్ధిర్నిరీహస్సర్వ
తత్త్వవిత్. ౪౪. నిర్ద్వంద్వో నిర్నమస్కారో నిస్స్వాహాకార ఏవ చ, నిర్మమో నిర
శ్రయః,హంకారో నిర్యోగక్షేమ ఆత్మవాన్. ౪౫. నిరాశీర్నిర్గుణశ్శాంతో నిరాసక్తో
నిరా ఆత్మసంగీ చ తత్త్వజ్ఞో ముచ్యతే నాత్ర సంశయః. ౪౬. అపాణిపాదపృష్ఠం తద

శిరస్కమనూదరమ్, ప్రహీనగుణకర్మాణం కేవలం విమలం స్థిరమ్. ౪౭. అగంధమరసస్పర్శమరూపాశబ్దమేవ చ, అనుగమ్యమనాసక్తమమాంసమపి చైవ తత్. ౪౮. నిశ్చింతమవ్యయం దివ్యం గృహస్థమపి సర్వదా, సర్వభూతస్థమాత్మానం యే పశ్యంతి న తే మృతాః. ౪౯. న తత్ర క్రమతే బుద్ధిర్నేంద్రియాణి న దేవతాః, వేదా యజ్ఞాశ్చ లోకాశ్చ న తపో న వ్రతాని చ. ౫౦. యత్ర జ్ఞానవతాం ప్రాప్తిరలింగగ్రహణా స్మృతా, తస్మాదలింగధర్మజ్ఞో ధర్మతత్త్వముపాచరేత్. ౫౧. గూఢధర్మాశ్రితో విద్వాన్ విజ్ఞానచరితం చరేత్, అమూఢో మూఢరూపేణ చరేద్ధర్మమదూషయన్. ౫౨. యథైనమవమన్యేరన్ పరే సతతమేవ హి, తథా వృత్తశ్చరేద్ధర్మం సతాం ధర్మమకుత్సయన్. ౫౩. య ఏవం వృత్తసంపన్నః స మునిః శ్రేష్ఠ ఉచ్యతే, ఇంద్రియాణీంద్రియార్థాంశ్చ మహాభూతాని పంచ చ. ౫౪. మనోబుద్ధిరహంకారమవ్యక్తం పురుషం తథా, ఏతత్సర్వం ప్రసంఖ్యాయ యథావత్తత్త్వనిశ్చయాత్. ౫౫. తతస్స్వర్గమవాప్నోతి విముక్తస్సర్వబంధనైః, ఏతావదంతవేలాయాం పరిసంఖ్యాయ తత్త్వవిత్. ౫౬. ధ్యాయేదేకాంతమాస్థాయ ముచ్యతేఽథ నిరాశ్రయః, నిర్ముక్తస్సర్వసంగేభ్యో వాయురాకాశగో యథా. క్షీణకోశో నిరాతంకస్తథేదం ప్రాప్నుయాత్పరమ్. ౫౭.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, షట్చత్వారింశోఽధ్యాయః.

బ్రహ్మోవాచ:— సంన్యాసం తప ఇత్యాహుర్వృద్ధా నిశ్చితవాదినః, బ్రాహ్మణా బ్రహ్మయోనిస్థా జ్ఞానం బ్రహ్మ పరం విదుః. ౧. అవిదూరాత్మకం బ్రహ్మ వేదవిద్యావ్యపాశ్రయమ్, నిర్ద్వంద్వం నిర్గుణం నిత్యమచింత్యగుణముత్తమమ్. ౨. జ్ఞానేన తపసా చైవ ధీరాః పశ్యంతి తత్పరమ్, నిర్ణిక్తమనసః పూతా వ్యుత్క్రాంతరజసోఽమలాః. ౩. తపసా క్షేమమధ్వానం గచ్ఛంతి పరమేశ్వరమ్, సంన్యాసనిరతా నిత్యం యే బ్రహ్మవిదో జనాః. ౪. తపః ప్రదీప ఇత్యాహురాచారో ధర్మసాధకః, జ్ఞానం వై పరమం విద్యాత్సంన్యాసం తప ఉత్తమమ్. ౫. యస్తు వేద నిరాధారం జ్ఞానం తత్త్వవినిశ్చయాత్, సర్వభూతస్థమాత్మానం స సర్వగతిరిష్యతే. ౬. యో విద్వాన్ సహవాసం చ వివాసం చైవ పశ్యతి, తథైవైకత్వనానాత్వే స దుఃఖాత్పరిముచ్యతే. ౭. యో న కామయతే కించిన్న కించిదవమన్యతే, ఇహ లోకస్థ ఏవైష బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే. ౮. ప్రధానగుణతత్త్వజ్ఞః సర్వభూతప్రధానవిత్, నిర్మమో నిరహంకారో ముచ్యతే నాత్ర సంశయః. ౯. నిర్ద్వంద్వో నిర్నమస్కారో నిస్స్వధాకార ఏవ చ, నిర్గుణం

నిత్యమద్వంద్వం ప్రశమేనైవ గచ్ఛతి. ౧౦. హిత్వా గుణమయం సర్వం కర్మ జంతుశ్శుభాశుభమ్, ఉభే సత్యానృతే హిత్వా ముచ్యతే నాత్ర సంశయః. ౧౧. అవ్యక్తయోనిప్రభవో బుద్ధిస్కంధమయో మహాన్, మహాహంకారవిటపః ఇంద్రియాంకురకోటరః. ౧౨. మహాభూతవిశాలశ్చ విశేషయతి శాఖనః, సదా పత్రస్సదాపుష్పః శుభాశుభఫలోదయః. ౧౩. ఆజీవ్యస్సర్వభూతానాం బ్రహ్మవృక్షస్సనాతనః, ఏనం ఛిత్వా చ భిత్వా చ తత్త్వజ్ఞానాసినా బుధః. ౧౪. హిత్వా సంగమయాన్ పాశాన్ మృత్యుజన్మజరోదయాన్, నిర్మమో నిరహంకారో ముచ్యతే నాత్ర సంశయః. ౧౫. ద్వావిమౌ పక్షిణౌ నిత్యౌ సఖాయౌ చాప్యచేతనౌ, ఏతాభ్యాం తు పరో యోఽన్యశ్చేతనావాన్ స ఉచ్యతే. ౧౬. అచేతనస్సత్త్వసంఖ్యావిముక్తః సత్త్వాత్పరం చేతయతేఽంతరాత్మా, స క్షేత్రవిత్సర్వసంఖ్యాతబుద్ధిర్గుణాతిగో ముచ్యతే సర్వపాపైః. ౧౭.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, సప్తచత్వారింశోఽధ్యాయః.

బ్రహ్మోవాచ:—కేచిద్బ్రహ్మమయం వృక్షం కేచిద్బ్రహ్మవనం మహత్. కేచిత్తు బ్రహ్మ చావ్యక్తం కేచిత్పరమనామయమ్. ౧. మన్యంతే సర్వమప్యేతదవ్యక్తప్రభవావ్యయమ్, ఉచ్ఛ్వాసమాత్రమపి చేద్యోఽంతకాలే సమో భవేత్. ౨. ఆత్మానముపసంగమ్య సోఽమృతత్వాయ కల్పతే,నిమేషమాత్రమపి చేత్సంయమ్యాత్మానమాత్మని. ౩. గచ్ఛత్యాత్మప్రసాదేన విదుషాం ప్రాప్తిమవ్యయామ్, ప్రాణాయామైరథ ప్రాణాన్ సంయమ్య స పునః పునః. ౪. దశద్వాదశభిర్వాపి చతుర్వింశాత్పరం తతః, ఏవం పూర్వం ప్రసన్నాత్మా లభతే యద్యదిచ్ఛతి. ౫. అవ్యక్తాత్సత్త్వముద్రిక్తమమృతత్వాయ కల్పతే, సత్త్వాత్పరతరం నాన్యత్ప్రశంసంతీహ తద్విదః. ౬. అనుమానాద్విజానీమః పురుషం సత్త్వసంశ్రయమ్, న శక్యమన్యథా గంతుం పురుషం ద్విజసత్తమాః. ౭. క్షమాధృతిరహింసా చ సమతా సత్యమార్జవమ్,జ్ఞానం త్యాగోఽథ సంన్యాసః సాత్త్వికం వృత్తమిష్యతే. ౮. ఏతేనైవానుమానేన మన్యంతే వై మనీషిణః, సత్త్వం చ పురుషశ్చైవ తత్ర నాస్తి విచారణా. ౯. ఆహురేకే చ విద్వాంసో యే జ్ఞానపరినిష్ఠితాః, క్షేత్రజ్ఞసత్త్వయోరైక్యమిత్యేతన్నోపపద్యతే. ౧౦. పృథగ్భూతం తతస్సత్త్వమిత్యేతదవిచారితమ్, పృథగ్భావశ్చ విజ్ఞేయః సహజశ్చాపి తత్త్వతః. ౧౧. తథైవైకత్వ నానాత్వమిష్యతే విదుషాం నయః, మశకోదుంబరే చైక్యం పృథక్త్వమపి దృశ్యతే.౧౨.మత్స్యో యథాన్యస్స్యాదప్సు సంప్రయోగస్తథా తయోః, సంబంధ

స్తోయబిందూనాం వర్ణే లోకనదస్య చ. ౧౩. గురురువాచ:—ఇత్యుక్తవంతస్తే విప్రాస్తదా లోకపితామహమ్, పునస్సంశయమాపన్నాః పప్రచ్ఛుర్మునిసత్తమాః. ౧౪.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, అష్టచత్వారింశోఽధ్యాయః.

ఋషయ ఊచుః:—కో వాస్విదిహ ధర్మాణామనుష్ఠేయతమో మతః, వ్యాహతామివ పశ్యామి ధర్మస్య వివిధాం గతిమ్. ౧. ఊర్ధ్వం దేహాద్వదంత్యేకే నైతదస్తీతి చాపరే, కేచిత్సంశయితం సర్వం నిస్సంశయమథాపరే. ౨. అనిత్యం నిత్యమిత్యేకే నాస్త్యస్తీత్యపి చాపరే, ఏకరూపం ద్విధేత్యేకే వ్యామిశ్రమితిచాపరే, ౩. మన్యంతే బ్రాహ్మణా ఏవ బ్రహ్మజ్ఞాస్తత్త్వవాదినః, ఏకమేకే పృథక్చాన్యే బహుత్వమపి చాపరే. ౪. దేశకాలావుభౌ కేచిత్ నైతదస్తీతి చాపరే, జటాజినధరాశ్చాన్యే ముండాః కేచిదసంవృతాః. ౫. అస్నానం కేచిదిచ్ఛంతి స్నానమప్యపరే జనాః, మన్యంతే బ్రాహ్మణా దేవ బ్రహ్మజ్ఞాస్తత్త్వదర్శినః. ౬. ఆహారం కేచిదిచ్ఛంతి కేచిచ్చానశనే రతాః, కర్మ కేచిత్ప్రశంసంతి ప్రశాంతిం చాపరే జనాః ౭. దేశకాలావుభౌ కేచి న్నైతదస్తీతి చాపరే, కేచిన్మోక్షం ప్రశంసంతి కేచిద్భోగాన్ పృథగ్విధాన్. ౮. ధనాని కేచిదిచ్ఛంతి నిర్ధనత్వమథాపరే, ఉపాస్య సాధనం త్వేకే నైతదస్తీతి చాపరే. ౯. అహింసానిరతాశ్చాన్యే కేచిద్ధింసాపరాయణాః, పుణ్యేన యశసా చాన్యే నైతదస్తీతి చాపరే. ౧౦. సద్భావనిరతాశ్చాన్యే కేచిత్సంశయితే స్థితాః, దుఃఖాదన్యే సుఖాదన్యే ధ్యానమిత్యపరే జనాః. ౧౧. యజ్ఞ ఇత్యపరే విప్రాః ప్రదానమితి చాపరే, తపస్త్వన్యే ప్రశంసంతి స్వాధ్యాయమపరే జనాః ౧౨. జ్ఞానం సంన్యాసమిత్యేకే స్వభావం భూతచింతకాః, సర్వమేకే ప్రశంసంతి న సర్వమితి చాపరే. ౧౩. ఏవం వ్యుత్థాపితే ధర్మే బహుధా విప్రబోధితే, నిశ్చయం నాధిగచ్ఛామః సంమూఢాస్సురసత్తమ. ౧౪ ఇదం శ్రేయ ఇదం శ్రేయ ఇత్యేవం వ్యుత్థితో జనః, యో హి యస్మిన్ రతో ధర్మే స తం పూజయతే సదా. ౧౫ తేన నో విహితా ప్రజ్ఞా మనశ్చ బహులీకృతమ్, ఏతదాఖ్యాతుమిచ్ఛామః శ్రేయః కిమితి సత్తమ. ౧౬. అతః పరం తు యద్గుహ్యం తద్భవాన్ వక్తుమర్హతి, సత్త్వక్షేత్రజ్ఞయోశ్చాపి సంబంధః కేన హేతునా. ౧౭. ఏవముక్తస్స తైర్విప్రైర్భగవాన్ లోకభావనః, తేభ్యశ్శశంస ధర్మాత్మా యాథాతథ్యేన బుద్ధిమాన్. ౧౮.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, ఏకోనపంచాశోఽధ్యాయః.

బ్రహ్మోవాచ:—హంత వస్సంప్రవక్ష్యామి యన్మాం పృచ్ఛథ సత్తమాః, గురుణా శిష్యమాసాద్య యదుక్తం తన్నిబోధత. ౧. సమస్తమిహ తచ్ఛ్రుత్వా

సమ్యగేవావధార్యతామ్, అహింసా సర్వభూతానామేతత్కృత్యతమం మతమ్. ౨. ఏతత్పదమనుద్విగ్నం వరిష్ఠం ధర్మలక్షణమ్, జ్ఞానం నిఃశ్రేయ ఇత్యాహుర్వృద్ధా నిశ్చితదర్శినః. ౩. తస్మాద్ జ్ఞానేనశుద్ధేన ముచ్యతే సర్వకిల్బిషైః, హింసాపరాశ్చ యే కేచిద్యేచ నాస్తికవృత్తయః. ౪. లోభమోహసమాయుక్తాస్తేవై నిరయగామినః, ఆశీర్యుక్తాని కర్మాణి కుర్వతే యే త్వతంద్రితాః. ౫. తేఽస్మిన్ లోకే ప్రమోదంతే జాయమానాః పునః పునః, కుర్వతే యే తు కర్మాణి శ్రద్దధానా విపశ్చితః. ౬. అనాశీర్యోగసంయుక్తాస్తే ధీరాస్సాధుదర్శినః, అతః పరం ప్రవక్ష్యామి సత్త్వక్షేత్రజ్ఞయోర్యథా. ౭. సంయోగో విప్రయోగశ్చ తన్నిబోధత సత్తమాః, విషయో విషయిత్వం చ సంబంధోఽయమిహోచ్యతే. ౮. విషయీ పురుషో నిత్యం సత్త్వం చ విషయః స్మృతః, వ్యాఖ్యాతం పూర్వకల్పేన మశకోదుంబరం యథా. ౯. భుజ్యమానం న జానీతే నిత్యం సత్త్వమచేతనమ్. యస్త్వేవం తం విజానీతే యో భుంక్తే యశ్చ భుజ్యతే. ౧౦. నిత్యం ద్వంద్వసమాయుక్తం సత్త్వమాహుర్మనీషిణః, నిర్ద్వంద్వో నిష్కలో నిత్యః క్షేత్రజ్ఞో నిర్గుణాత్మకః. ౧౧. సమః సంజ్ఞానుగశ్చైవ స సర్వత్ర వ్యవస్థితః. ఉపభుంక్తే సదాసత్త్వమపః పుష్కరపర్ణవత్. ౧౨. సర్వైరపి గుణైర్విద్వాన్ వ్యతిషక్తో న లిప్యతే, జలబిందుర్యథా లోలః పద్మినీపత్రసంస్థితః. ౧౩. ఏవమేవాప్యసంయుక్తః పురుషస్స్యాన్న సంశయః, ద్రవ్యమాత్రమభూత్సత్త్వం పురుషస్యేతి నిశ్చయః. ౧౪. యథా ద్రవ్యం చ కర్తా చ సంయోగోఽప్యనయోస్తథా. యథా ప్రదీపమాదాయ కశ్చిత్తమసి గచ్ఛతి. ౧౫. తథా సత్త్వప్రదీపేన గచ్ఛంతి పరమైషిణః, యావద్ద్రవ్యంగుణాస్తావత్ప్రదీపః సంప్రకాశతే. ౧౬. క్షీణే ద్రవ్యే గుణే జ్యోతిరంతర్ధానాయ గచ్ఛతి, వ్యక్తస్సత్త్వగుణస్త్వేవం పురుషోఽవ్యక్త ఇష్యతే. ౧౭. ఏతద్విప్రా విజానీత హంత భూయో బ్రవీమి వః, సహస్రేణాపి దుర్మేధా న బుద్ధిమధిగచ్ఛతి. ౧౮. చతుర్థేనాప్యథాంశేన బుద్ధిమాన్ సుఖమేధతే, ఏవం ధర్మస్య విజ్ఞేయం సంసాధనముపాయతః. ౧౯. ఉపాయజ్ఞో హి మేధావీ సుఖమత్యంతమశ్నుతే, యథాఽధ్వానమపాథేయః ప్రపన్నో మనుజః క్వచిత్. ౨౦. క్లేశేన యాతి మహతా వినశ్యేదంతరాపిచ, తథా కర్మసు విజ్ఞేయం ఫలం భవతి వా నవా. ౨౧. పురుషస్యాత్మనిశ్శ్రేయః శుభాశుభనిదర్శనమ్, యథా చ దీర్ఘమధ్వానం పద్భ్యామేవ ప్రపద్యతే. ౨౨. అదృష్టపూర్వం సహసా తత్త్వదర్శనవర్జితః, తమేవ చ యథాఽధ్వానం రథేనేహాశుగామినా. ౨౩. గచ్ఛత్యశ్వప్రయుక్తేన తథా బుద్ధిమతాం గతిః, ఊర్ధ్వం పర్వతమారుహ్య నాన్వవేక్షేత

భూతలం. ౨౪. రథేన రథినం పశ్యేత్ క్లిశ్యమానమచేతనమ్, యావద్రథపథస్తావద్రథేన స తు గచ్ఛతి. ౨౫. తతః స రథపథే విద్వాన్ రథముత్సృజ్య గచ్ఛతి, ఏవం గచ్ఛతి మేధావీ తత్త్వయోగవిధానవిత్. ౨౬. పరిజ్ఞాయ గుణజ్ఞశ్చ యూత్తరా దుత్తరోత్తరమ్, యథార్ణవం మహాఘోరమప్లవః సంప్రగాహతే. ౨౭. బాహుభ్యామేవ సమ్మోహాద్వధం వాంఛత్యసంశయమ్, నావా చాపి తథా ప్రాజ్ఞో విభాగజ్ఞః స్వరిత్రయా. ౨౮. అశ్రాంతః సలిలం గచ్ఛేచ్ఛీఘ్రం సంతరతే హ్రదమ్, తీర్ణో గచ్ఛేత్పరం పారం నావముత్సృజ్య నిర్మమః. ౨౯. వ్యాఖ్యాతం పూర్వకల్పేన యథా రథపదాతినోః, స్నేహాత్సంమోహమాపన్నో నావి దాశో యథా తథా. ౩౦. మమత్వేనాభిభూతస్సం స్తత్రైవ పరివర్తతే, నావం న శక్యమారుహ్య స్థలే విపరివర్తితుమ్. ౩౧. తథైవ రథమారుహ్య నాప్సు చర్యా విధీయతే, ఏవం కర్మ కృతం చిత్రం విషయస్థం పృథక్పృథక్. ౩౨. యథా కర్మ కృతం లోకే తథైతానుపపద్యతే, యన్నైవ గంధినో రస్యం న రూపస్పర్శశబ్దవత్. ౩౩. మన్యంతే మునయో బుద్ధ్యా తత్ప్రధానం ప్రచక్షతే, తత్ర ప్రధానమవ్యక్తమవ్యక్తస్య గుణో మహాన్. ౩౪. మహత్ప్రధానభూతస్య గుణోఽహంకార ఏవ చ, అహంకారాత్తు సంభూతో మహాభూతకృతో గుణైః. ౩౫. పృథక్త్వేన హి భూతానాం విషయా వై గుణాః స్మృతాః, బీజధర్మం తథా వ్యక్తం ప్రసవాత్మకమేవ చ. ౩౬. బీజధర్మా మహానాత్మా ప్రసవశ్చేతి నశ్శ్రుతిమ్, బీజధర్మస్త్వహంకారః ప్రసవశ్చ పునః పునః. ౩౭. బీజప్రసవధర్మాణి మహాభూతాని పంచ వై, బీజధర్మిణ ఇత్యాహుః ప్రసవం చ ప్రకుర్వతే. ౩౮. విశేషాః పంచభూతానాం తేషాం చిత్తం విశేషణమ్, తత్రైవ గుణమాకాశం ద్విగుణో వాయురుచ్యతే. ౩౯. త్రిగుణం జ్యోతిరిత్యాహురాపశ్చాపి చతుర్గుణాః, పృథ్వీ పంచగుణా జ్ఞేయా చరస్థావరసంకులా. ౪౦. సర్వభూతకరీ దేవీ శుభాశుభనిదర్శినీ, శబ్దస్స్పర్శస్తథా రూపం రసో గంధశ్చ పంచమః. ౪౧. ఏతే పంచ గుణా భూమేర్విజ్ఞేయా ద్విజసత్తమాః, పార్థివశ్చ సదా గంధో గంధశ్చ బహుధా స్మృతః. ౪౨. తస్య గంధస్య వక్ష్యామి విస్తరేణ బహూన్ గుణాన్, ఇష్టశ్చానిష్టగంధశ్చ మధురోఽమ్లః కటుస్తథా. ౪౩. నిర్హారీ సంహతః స్నిగ్ధో రూక్షో విశద ఏవ చ, ఏవం దశవిధో జ్ఞేయః పార్థివో గంధ ఇత్యుత. ౪౪. శబ్దః స్పర్శస్తథా రూపం ద్రవశ్చాపాం గుణాః స్మృతాః, రసజ్ఞానం తు వక్ష్యామి రసస్తు బహుధా స్మృతః. ౪౫. మధురోఽమ్లః కటుస్తిక్తః కషాయో లవణస్తథా, ఏవం షడ్విధవిస్తారో రసో వారిమయః స్మృతః.

४८. శబ్దస్స్పర్శ స్తథా రూపం త్రిగుణం జ్యోతిరుచ్యతే, జ్యోతిషశ్చ గుణో రూపం రూపం చ బహుధాస్మృతమ్. ४९ శుక్లం కృష్ణం తథా రక్తం నీలం పీతారుణం తథా, హ్రస్వం దీర్ఘం కృశం స్థూలం చతురశ్రం తు వృత్తవత్. ४८. ఏవం ద్వాదశవిస్తారం తేజసో రూపముచ్యతే, విజ్ఞేయం బ్రాహ్మణైర్వృద్ధైర్ధర్మజ్ఞైః సత్యవాదిభిః. ४९. శబ్దస్పర్శౌ చ విజ్ఞేయా ద్విగుణో వాయురుచ్యతే, వాయోశ్చాపి గుణః స్పర్శ స్స్పర్శశ్చ బహుధా స్మృతః. ५०. రూక్షః శీతస్తథైవోష్ణః స్నిగ్ధో విశద ఏవ చ, కఠినశ్చిక్కణః శ్లక్ష్ణః పిచ్ఛలో దారుణో మృదుః. ५१. ఏవం ద్వాదశవిస్తారో వాయవ్యో గుణఏవ చ, విధివద్బ్రాహ్మణైః సిద్ధైర్ధర్మజ్ఞైస్తత్వదర్శిభిః. ५२. తత్రైకగుణమాకాశం శబ్ద ఇత్యేవ చ స్మృతః, తస్య శబ్దస్య వక్ష్యామి విస్తరేణ బహూన్ గుణాన్. ५३. షడ్జర్షభః సగాంధారో మధ్యమః పంచమస్తథా, అతః పరం తు విజ్ఞేయో నిషాదో ధైవతస్తథా. ५४. ఇష్టశ్చానిష్టశబ్దశ్చ సంహతః ప్రవిభాగవాన్, ఏవం దశవిధో జ్ఞేయః శబ్ద ఆకాశసంభవః. ५५. ఆకాశముత్తమం భూతం మహంకారస్తతః పరః, అహంకారాత్పరా బుద్ధిర్బుద్ధేరాత్మా తథా పరః. ५६. తస్మాత్తు పరమవ్యక్తమవ్యక్తాత్పురుషః పరః, పరాపరజ్ఞో భూతానాం విధిజ్ఞః సర్వకర్మణామ్, సర్వభూతాత్మభూతాత్మా గచ్ఛత్యాత్మానమవ్యయమ్. ५७.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, పంచాశోఽధ్యాయః.

బ్రహ్మోవాచ:—భూతానామథ పంచానాం యథైషామీశ్వరో మనః, నియమే చ విసర్గే చ భూతాత్మా మన ఏవ చ. ౧. అధిష్ఠాతా మనో నిత్యం భూతానాం మహతాం తథా, బుద్ధిరైశ్వర్యమాచష్టే క్షేత్రజ్ఞశ్చ స ఉచ్యతే. ౨. ఇంద్రియాణి మనో భుంక్తే సదశ్వానివ సారథిః, ఇంద్రియాణి మనో బుద్ధిః క్షేత్రజ్ఞే యుజ్యతే సదా. ౩. మహాశ్వసుసమాయుక్తం బుద్ధిసంయమనం రథమ్, సమారుహ్య స భూతాత్మా సమంతాత్పరిధావతి. ४. ఇంద్రియగ్రామసంయుక్తో మనః సారథిరేవ చ, బుద్ధిసంయమనో నిత్యం మహాన్ బ్రహ్మమయో రథః. ५. ఏవం యో వేత్తి విద్వాన్ వై సదా బ్రహ్మమయం రథమ్, సధీరః సర్వభూతేషు న మోహమధిగచ్ఛతి. ౬. అవ్యక్తాదివిశేషాంతం సహస్థావరజంగమమ్, సూర్యచంద్రప్రభాలోకం గ్రహనక్షత్రమండితమ్. ౭. నదీపర్వతజాలైశ్చ సర్వతః పరిభూషితమ్, వివిధాభిస్తథాద్భిస్సతతం సమలంకృతమ్. ౮. ఆజీవం సర్వభూతానాం సర్వ

ప్రాణభృతాం గతిః, ఏతద్బుద్ధ్వా పరం నిత్యం తస్మింశ్చరతి క్షేత్రవిత్. ౯. లోకేఽస్మిన్ యాని సత్వాని స్థావరాణి చరాణి చ, తాన్యేవాగ్రే ప్రలీయంతే పశ్చాద్భూతకృతా గుణాః. ౧౦. గుణేభ్యః పంచభూతాని ఏష భూతసముచ్ఛ్రయః, దేవా మనుష్యా గంధర్వాః పిశాచాసురరాక్షసాః. ౧౧. సర్వే స్వభావతః సృష్టా న క్రియాభ్యో న కారణాత్, ఏతే విశ్వసృజో విప్రా జాయంతీహ పునః పునః. ౧౨. తేభ్యః ప్రసూతాస్తేష్వేవం మహాభూతేషు పంచసు, ప్రలీయంతే యథాకాలమూర్మయః సాగరే యథా. ౧౩. విశ్వసృగ్భ్యస్తు భూతేభ్యో మహాభూతస్తు సర్వశః, భూతేభ్యశ్చాపి పంచభ్యో ముక్తో గచ్ఛేత్పరాం గతిమ్. ౧౪. ప్రజాపతిరిదం సర్వం మనసైవాసృజత్ప్రభుః, తథైవ దేవా ఋషయస్తపసా ప్రతిపేదిరే. ౧౫. తపసశ్చానుపూర్వ్యేణ ఫలమూలాశినస్తథా, త్రైలోక్యం తపసా సిద్ధాః పశ్యంతీహ సమాహితాః. ౧౬. ఔషధాన్యగదాదీని నానావిద్యాశ్చ సర్వశః, తపసైవ ప్రసిధ్యంతి తపోమూలం హి సాధనమ్ ౧౭. యద్దురాపం దురామ్నాయం దురాధర్షం దురన్వయమ్, తత్సర్వం తపసా సాధ్యం తపో హి దురతిక్రమమ్. ౧౮. సురాపో బ్రహ్మహా స్తేయీ భ్రూణహా గురుతల్పగః, తపసైవసుతప్తేన ముచ్యతే కిల్బిషాత్తతః. ౧౯. మనుష్యాః పితరో దేవాః పశవో మృగపక్షిణః, యాని చాన్యాని భూతాని చరాణి స్థావరాణి చ. ౨౦. తపః పరాయణా నిత్యం సిధ్యంతే తపసా సదా, తథైవ తపసా దేవా మహామాయా దివం గతాః. ౨౧. ఆశీర్యుక్తాని కర్మాణి కుర్వతే యే త్వతంద్రితాః, అహంకారసమాయుక్తాస్తే సకాశే ప్రజాపతేః. ౨౨. ధ్యానయోగేన శుద్ధేన నిర్మమా నిరహంకృతాః, ఆప్నువంతి మహాత్మానో మహాంతం లోకముత్తమమ్. ౨౩. ధ్యానయోగముపాగమ్య ప్రసన్నమతయస్సదా, సుఖోపచయమవ్యక్తం ప్రవిశంత్యాత్మవిత్తమాః. ౨౪. ధ్యానయోగాదుపాగమ్య నిర్మమా నిరహంకృతాః, అవ్యక్తం ప్రవిశంతీహ మహతాం లోకముత్తమమ్. ౨౫. అవ్యక్తాదేవ సంభూతః స్వప్నసంజ్ఞాం గతః పునః, తమోరజోభ్యాం నిర్ముక్తః సత్వమాస్థాయ కేవలమ్. ౨౬. విముక్తస్సర్వపాపేభ్యః సర్వం సృజతి నిష్కలమ్, క్షేత్రజ్ఞ ఇతి తం విద్యాద్యస్తం వేద స వేదవిత్. ౨౭. చిత్తం చిత్తాదుపాగమ్య మునిరాసీత సంయతః, యచ్చిత్తం తన్మనోఽవశ్యం గుహ్యమేతత్సనాతనమ్. ౨౮. అవ్యక్తాదివిశేషాంతమవిద్యాలక్షణం స్మృతమ్, నిబోధత తథా హీదం గుణైర్లక్షణమిత్యుత. ౨౯. ద్వ్యక్షరస్తు భవేన్మృత్యుస్త్ర్యక్షరం బ్రహ్మ శాశ్వతమ్, మమేతి చ భవేన్మృత్యుర్న మమేతి చ శాశ్వతమ్. 3౦. కర్మ కేచి

త్ప్రశంసంతి మందబుద్ధిరతా నరాః, యే తు వృద్ధా మహాత్మానో న ప్రశంసంతి కర్మ తే. ౩౧. కర్మణా జాయతే జంతుర్మూర్తిమాన్ షోడశాత్మకః, పురుషం గ్రసతే విద్యా తద్గ్రాహ్యమమృతాశినామ్. ౩౨. తస్మాత్కర్మసు నిస్స్నేహా యే కేచిత్పారదర్శినః,విద్యామయోఽయంపురుషో న తు కర్మమయః స్మృతః.౩౩ య ఏవమమృతం నిత్యమగ్రాహ్యం శశ్వదక్షరమ్, వశ్యాత్మానమసంశ్లిష్టం యో వేద న మృతో భవేత్. ౩౪. అపూర్వమకృతం నిత్యం య ఏనమపరాజితమ్. య ఏనం విందేదాత్మానమగ్రాహ్యమమృతాశనమ్. ౩౫. అగ్రాహ్యోఽమృతో భవతి సఏభిః కారణైర్ధ్రువః, ఆయోజ్య సర్వసంస్కారాన్ సంయమ్యాత్మానమాత్మని. ౩౬. సతద్బ్రహ్మ శుభం వేత్తి యస్మాద్భూయో న విద్యతే, ప్రసాదే చైవ సత్త్వస్య ప్రసాదం సమవాప్నుయాత్.౩౭.లక్షణం హి ప్రసాదస్య యథా స్యాత్స్వప్నదర్శనమ్, గతిరేషా తు ముక్తానాం యే జ్ఞానపరినిష్ఠితాః.౩౮.ప్రవృత్తయశ్చ యాస్సర్వాః పశ్యంతి పరిణామజాః,ఏషా గతిర్విరక్తానామేష ధర్మస్సనాతనః.౩౯.ఏషా జ్ఞానవతాం ప్రాప్తిరేతద్వృత్తమనిందితమ్, సమేన సర్వభూతేషు నిస్పృహేణ నిరాశిషా. ౪౦. శక్యా గతిరియం గంతుం సర్వత్ర సమదర్శినా, ఏతద్వః సర్వమాఖ్యాతం మయా విప్రర్షిసత్తమాః, ఏవమాచరత క్షిప్రం తతః సిద్ధిమవాప్స్యథ. ౪౧. గురురువాచ:—ఇత్యుక్తాస్తే తు మునయో గురుణా బ్రహ్మణా తథా, కృతవంతో మహాత్మానస్తతో లోకమవాప్నువన్. ౪౨ త్వమప్యేతన్మహాభాగ మయోక్తం బ్రహ్మణో వచః, సమ్యగాచర శుద్ధాత్మంస్తతః సిద్ధిమవాప్స్యసి. ౪౩. వాసుదేవ ఉవాచ:—ఇత్యుక్తస్స తదా శిష్యో గురుణా ధర్మముత్తమమ్, చకార సర్వం కౌంతేయ తతో మోక్షమవాప్తవాన్. ౪౪. కృతకృత్యశ్చ స తదా శిష్యః కురుకులోద్వహ, తత్పదం సమనుప్రాప్తో యత్ర గత్వా న శోచతి. ౪౫. అర్జునఉవాచ-కోన్వసౌ బ్రాహ్మణః కృష్ణ కశ్చ శిష్యో జనార్దన, శ్రోతవ్యం చేన్మయైతద్వై తత్త్వమాచక్ష్వ మే విభో. ౪౬. వాసుదేవఉవాచ:—అహం గురుర్మహాబాహో మనః శిష్యం చ విద్ధి మే, త్వత్ప్రీత్యా గుహ్యమేతచ్చ కథితం తే ధనంజయ. ౪౭. మయి చేదస్తి తే ప్రీతిర్నిత్యం కురుకులోద్వహ, అధ్యాత్మమేతత్ శ్రుత్వా త్వం సమ్యగాచర సువ్రత. ౪౮. తతస్త్వం సమ్యగాచీర్ణే ధర్మేఽస్మిన్నరికర్శన, సర్వపాపవినిర్ముక్తో మోక్షం ప్రాప్స్యసి కేవలమ్. ౪౯. పూర్వమప్యేతదేవోక్తం యుద్ధకాల ఉపస్థితే, మయా తవ మహాబాహో తస్మాదత్ర మనః కురు. ౫౦. మయా తు భరతశ్రేష్ఠ చిరదృష్టః పితా ప్రభుః, తమహం ద్రష్టుమిచ్ఛామి

సుమతే తవ ఫాల్గున. ౫౧. వైశంపాయన ఉవాచ:—ఇత్యుక్తవచనం కృష్ణం ప్రత్యువాచ ధనంజయః, గచ్ఛావో నగరం కృష్ణ గజసాహ్వయమద్య వై. ౫౨. సమేత్య తత్ర రాజానం ధర్మాత్మానం యుధిష్ఠిరమ్, సమనుజ్ఞాప్య రాజానం స్వాం పురీం యాతుమర్హసి. ౫౩.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, ఏకపంచాశోఽధ్యాయః

—కృష్ణప్రయాణమ్.—

వైశంపాయన ఉవాచ:— తతోఽభ్యనోదయత్ కృష్ణో యుజ్యతామితి దారుకమ్, ముహూర్తాదివ చాచష్ట యుక్తమిత్యేవ దారుకః. ౧. తథైవ చానుయాత్రాణి చోదయామాస పాండవః, సజ్జయధ్వం ప్రయాస్యామో నగరం గజసాహ్వయమ్. ౨. ఇత్యుక్తాః సైనికాస్తే తు సజ్జీభూతా విశాం పతే, ఆచఖ్యుః సజ్జమిత్యేవ పార్థాయామితతేజసే. ౩. తతస్తౌ రథమాస్థాయ ప్రయాతౌ కృష్ణపాండవౌ, వికుర్వాణౌ కథాశ్చిత్రాః ప్రీయమాణౌ విశాం పతే. ౪. రథస్థం తు మహాతేజా వాసుదేవం ధనంజయః, పునరేవాబ్రవీద్వాక్యమిదం భరతసత్తమ. ౫. త్వత్ప్రసాదాజ్జయః ప్రాప్తో రాజ్ఞా వృష్ణికులోద్వహ, నిహతాశ్శత్రవశ్చాపి ప్రాప్తం రాజ్యమకంటకమ్. ౬. నాథవంతశ్చ భవతా పాండవా మధుసూదన, భవంతం ప్లవమాసాద్య తీర్ణాః స్మః కురుసాగరమ్. ౭. విశ్వకర్మన్నమస్తేఽస్తు విశ్వాత్మన్ విశ్వసత్తమ, తథా త్వామభిజానామి యథా చాహం భవాన్మతః. ౮. త్వత్తేజఃసంభవో నిత్యం భూతాత్మా మధుసూదన, రతిః క్రీడామయీ తుభ్యం మాయా తే రోదసీ విభో. ౯. త్వయి సర్వమిదం విశ్వం యదిదం స్థాణుజంగమమ్, త్వం హి సర్వం వికురుషే భూతగ్రామం చతుర్విధమ్. ౧౦. పృథివీం చాంతరిక్షం చ ద్యాం చైవ మధుసూదన, హసితం తేఽమలా జ్యోత్స్నా ఋతవశ్చేంద్రియాణి చ. ౧౧. ప్రాణో వాయుస్సతతగః క్రోధో మృత్యుః సనాతనః. ప్రసాదే చాపి పద్మా శ్రీర్నిత్యం త్వయి మహామతే. ౧౨. రతిస్తుష్టిర్ధృతిః క్షాంతి స్త్వయి కాంతిశ్చరాచరమ్, త్వమేవేహ యుగాంతేషు నిధనం ప్రోచ్యసేఽనఘ. ౧౩. సుదీర్ఘేణాపి కాలేన న తే శక్యా గుణా మయా, ఆత్మా చ పరమాత్మా చ నమస్తే నళినేక్షణ. ౧౪. విదితో మే సుదుర్ధర్ష నారదాద్దేవలాత్తథా, కృష్ణద్వైపాయనాచ్చైవ తథా కురుపితామహాత్. ౧౫. త్వయి సర్వం సమాసక్తం త్వమేవైకో జనేశ్వరః, యచ్చానుగ్రహసంయుక్తమేతదుక్తం త్వయాఽనఘ ౧౬. ఏతత్సర్వమహం సర్వమాచరిష్యే జనార్దన, ఇదం చాద్భుతమత్యంతం కృతమస్మత్ప్రియే

ప్రసాదాత్. ౧౭. యత్త్వాప్తో నిహతస్సంఖ్యే కౌరవ్యో ధృతరాష్ట్రజః, త్వయా
దగ్ధం హి తత్సైన్యం మయా విజితమాహవే. ౧౮. భవతా తత్కృతం కర్మ
యేనావాప్తో జయో మయా, దుర్యోధనస్య సంగ్రామే తవ బుద్ధిపరాక్రమైః. ౧౯.
కర్ణస్య చ వధోపాయో యథావత్సంప్రదర్శితః, సైంధవస్య చ పాపస్య భూరి
శ్రవస ఏవ చ. ౨౦. అహం చ ప్రీయమాణేన త్వయా దేవకీనందన, యదుక్త
స్తత్కరిష్యామి న హి మేఽత్ర విచారణా. ౨౧. రాజానం చ సమాసాద్య ధర్మా
త్మానం యుధిష్ఠిరమ్, చోదయిష్యామి ధర్మజ్ఞ గమనార్థం తవానఘ. ౨౨.
రుచిరం హి మమైతత్తే ద్వారకాగమనం ప్రభో, అచిరాదేవ ద్రష్టా త్వం
మాతులం మే జనార్దన. ౨౩. బలదేవం చ దుర్ధర్షం తథాన్యాన్ వృష్ణిపుంగవాన్,
ఏవం సంభాషమాణౌ తౌ ప్రాప్తౌ వారణసాహ్వయమ్. ౨౪. తథా వివిశతు
శ్చోభౌ సంప్రహృష్టనరాకులమ్, తౌ గత్వా ధృతరాష్ట్రస్య గృహం శక్రగృహోప
మమ్. ౨౫. దదృశాతే మహారాజ ధృతరాష్ట్రం జనేశ్వరమ్, విదురం చ మహా
బుద్ధిం రాజానం చ యుధిష్ఠిరమ్. ౨౬. భీమసేనం చ దుర్ధర్షం మాద్రీపుత్రౌ చ
పాండవౌ, ధృతరాష్ట్రముపాసీనం యుయుత్సుం చాపరాజితమ్. ౨౭. గాంధారీం చ
మహాప్రాజ్ఞాం పృథాం కృష్ణాం చ భామినీమ్, సుభద్రాద్యాశ్చ తాః సర్వా
భరతానాం స్త్రియస్తథా. ౨౮. దదృశాతే స్త్రియస్సర్వా గాంధారీపరిచారికాః,
తతస్సమేత్య రాజానం ధృతరాష్ట్రమరిందమౌ. ౨౯. నివేద్య నామధేయే స్వే
తస్య పాదావగృహ్ణతామ్, గాంధార్యాశ్చ పృథాయాశ్చ ధర్మరాజస్య చైవ హి.
3౦. భీమస్య చ మహాత్మానౌ తథా పాదావగృహ్ణతామ్, క్షత్తారం చాపి
సంగృహ్య పృష్ట్వా కుశలమవ్యయమ్. 3౧. తైస్సార్ధం నృపతిం వృద్ధం తతస్తౌ
పర్యుపాసతామ్, తతో నిశి మహారాజో ధృతరాష్ట్రః కురూద్వహాన్. 3౨.
జనార్దనం చ మేధావీ వ్యసర్జయత వై గృహాన్, తేఽనుజ్ఞాతా నృపతినా యయు
స్స్వం స్వం నివేశనమ్. 33. ధనంజయగృహానేవ యయౌ కృష్ణస్తు వీర్యవాన్,
తత్రార్చితో యథాన్యాయం సర్వకామైరుపస్థితః. 3౪. కృష్ణస్సుష్వాప మేధావీ
ధనంజయసహాయవాన్, ప్రభాతాయాం తు శర్వర్యాం కృత్వా పౌర్వాహ్ణికీం
క్రియామ్. 3౫. ధర్మరాజస్య భవనం జగ్మతుః పరమార్చితౌ, యత్రాస్తే సపహా
మాత్యో ధర్మరాజో మహాబలః. 3౬. తౌ ప్రవిశ్య మహాత్మానౌ తద్గృహం పర
మార్చితమ్, ధర్మరాజం దదృశతుర్దేవరాజమివాశ్వినౌ. 3౭. సమాసాద్య తు
రాజానం వార్ష్ణేయకురుపుంగవౌ, నిషేదతురనుజ్ఞాతౌ ప్రీయమాణేన తేన తౌ. 3౮.

తతస్స రాజా మేధావీ వివిక్తస్థాం ప్రేక్ష్య తాం ప్రభూ, ప్రోవాచ వదతాం శ్రేష్ఠో
వచనం రాజసత్తమః. ౩౯. యుధిష్ఠిరఉవాచ:—వివిక్తస్థాం హి యువాం మన్యే
వీరౌ యదుకురూద్వహౌ, బ్రూతం కర్తాస్మి సర్వం వాం న చిరాన్మా విచార్యతామ్.
౪౦. ఇత్యుక్తః ఫాల్గునస్తత్ర ధర్మరాజాన మబ్రవీత్, వినీతవదుపాగమ్య
వాక్యం వాక్యవిశారదః. ౪౧. అయం చిరోషితో రాజన్ వాసుదేవః ప్రతా
పవాన్, భవంతం సమనుజ్ఞాప్య పితరం ద్రష్టుమిచ్ఛతి. ౪౨. సగచ్ఛేదభ్యనుజ్ఞాతో
భవతా యది మన్యతే, ఆనర్తనగరీం వీర తదనుజ్ఞాతు మర్హసి. ౪౩. యుధిష్ఠిరఉవాచ-
పుండరీకాక్ష భద్రం తే గచ్ఛ త్వం మధుసూదన, పురీం ద్వారవతీ మద్య ద్రష్టుం
శూరసుతం ప్రభో. ౪౪. రోచతే మే మహాబాహో గమనం తవ కేశవ, మాతు
లశ్చిరదృష్టో మే త్వయా దేవీ చ దేవకీ. ౪౫. సమేత్య మాతులం గత్వా బల
దేవం చ మానద, పూజయేథా మహాప్రాజ్ఞ మద్వాక్యేన యథార్హతః. ౪౬.
స్మరేథాశ్చాపి మాం నిత్యం భీమం చ బలినాం వరమ్, ఫాల్గునం సహదేవం చ
నకులం చైవ మానద. ౪౭. ఆనర్తానవలోక్య త్వం పితరం చ మహాభుజ, వృష్ణీంశ్చ
పునరాగచ్ఛేర్హయమేధే మమానఘ. ౪౮. సగచ్ఛ రత్నాన్యాదాయ వివిధాని
వసూని చ, యచ్చాప్యన్యన్మనోజ్ఞం తే తదప్యాదత్స్వ సాత్వత. ౪౯. ఇయం చ
వసుధా కృత్స్నా ప్రసాదాత్తవ కేశవ, అస్మానుపాగతా వీర నిహతాశ్చాపి
శత్రవః. ౫౦. ఏవం బ్రువతి కౌరవ్యే ధర్మరాజే యుధిష్ఠిరే, వాసుదేవో వరః
పుంసా మిదం వచన మబ్రవీత్. ౫౧. తవైవ రత్నాని ధనం చ కేవలం ధరా తు
కృత్స్నా తు మహాభుజాద్య వై, యదస్తి చాన్యద్ద్రవిణం గృహే మమ త్వమేవ
తస్యేశ్వర నిత్యమీశ్వరః. ౫౨. తథేత్యథోక్తః ప్రతిపూజితస్తదా గదాగ్రజో
ధర్మసుతేన వీర్యవాన్, పితృష్వసారం త్వవదద్యథా విధి సంపూజితశ్చాప్యగమ
త్ప్రదక్షిణమ్. ౫౩. తయా ససమ్యక్ప్రతినందితస్తతస్తథైవ సర్వై ర్విదురాదిభి
స్తథా, వినిర్యయౌ నాగపురాద్గదాగ్రజో రథేన దివ్యేన చతుర్భుజః స్వయమ్.
౫౪. రథే సుభద్రా మధిరోప్య భామినీం యుధిష్ఠిరస్యానుమతే జనార్దనః, పితృ
ష్వసుశ్చాపి తథా మహాభుజో వినిర్యయౌ పౌరజనాభిసంవృతః. ౫౫. తమన్వయా
ద్వానరవర్యకేతనస్ససాత్యకిర్మాద్రవతీసుతావపి, అగాధబుద్ధి ర్విదురశ్చ మాధవం
స్వయం చ భీమో గజరాజవిక్రమః. ౫౬. నివర్తయిత్వా కురురాష్ట్రవర్ధనాం
స్తతస్ససర్వాన్ విదురం చ వీర్యవాన్, జనార్దనో దారుకమాహ సత్వరః ప్రచో
దయాశ్వానితి సాత్యకిం తథా. ౫౭. తతో యయౌ శత్రుగణప్రమర్దనః శినిప్ర

వీరా నుగతో జనార్దనః, యథానిహత్యారిగణాన్ శతక్రతు ర్దివం తథాఽఽ నర్త పురీం ప్రతాపవాన్.౫౮.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, ద్విపంచాశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ:— తథా ప్రయాంతంవార్ష్ణేయం ద్వారకాం భరతర్షభః, పరిష్వజ్య న్యవ ర్తంత సానుయాత్రాః పరంతపాః. ౧. పునః పునశ్చ వార్ష్ణేయం పర్యష్వజత ఫాల్గునః, అచక్షుర్విషయాచ్చైనం సదదర్శ పునః పునః. ౨. కృచ్ఛ్రేణైవ తు తాం పార్థో గోవిందే వినివేశితామ్, సంజహార తతో దృష్టిం కృష్ణశ్చాప్యపరాజితః.౩. తస్య ప్రయాణే యాన్యాసన్నిమిత్తాని మహాత్మనః,బహూన్యద్భుతకర్మాణి తాని మే గదత శ్శృణు. ౪. వాయుర్వేగేన మహతా రథస్య పురతో వవౌ, కుర్వన్నిశ్శర్కరంమార్గం విరజస్క మకంటకమ్. ౫. వవర్ష వాసవశ్చైవ తోయం శుచి సుగంధి చ, దివ్యాని చైవ పుష్పాణి పురతశ్శార్ఙ్గధన్వనః. ౬. సప్రయాతో మహాబాహుః సమేషు మరుధన్వసు, దదర్శాథ మునిశ్రేష్ఠ ముదంక మమితౌజసమ్. ౭. సతం సంపూజ్య తేజస్వీ మునిం పృథులలోచనః, పూజితస్తేన చ తదా పర్యపృచ్ఛ దనామయమ్. ౮. సపృష్టః కుశలం తేన సంపూజ్య మధుసూదనమ్, ఉదంకో బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠ స్తతఃపప్రచ్ఛ మాధవమ్. ౯. కచ్చిచ్ఛౌరే త్వయా గత్వా కురుపాండవ సద్మతత్, కృతం సౌభ్రాత్ర మచలం తన్మే వ్యాఖ్యాతు మర్హసి ౧౦.అపిసంధాయ తా వీర్యానుపావృత్తోఽసి కేశవ, సంబంధినస్స్వదయితాన్ సతతం వృష్ణిపుంగవ. ౧౧. కచ్చిత్పాండుసుతాః పంచ ధృతరాష్ట్రస్య చాత్మజాః, లోకేషు విహరిష్యంతి త్వయా సహ పరంతప. ౧౨. స్వరాష్ట్రేషు చ రాజానః కచ్చిత్ప్రాప్స్యంతి వై సుఖమ్, కౌరవేషు ప్రశాంతేషు త్వయా నాథేన కేశవ. ౧౩. యా మే సంభావనా తాత త్వయి నిత్య మవర్తత, అపిసా సఫలా తాత కృతా తే భరతాన్ ప్రతి ౧౪. శ్రీభగవానువాచ:— కృతో యత్నో మయా పూర్వం సౌశామ్యే కౌరవాన్ ప్రతి, నాశక్యంత యదా శామ్యే తే స్థాపయితుం మంజసా. ౧౫. తత స్తే నిధనం ప్రాప్తాః సర్వేససుతబాంధవాః, న దిష్టమభ్యతిక్రాంతుం శక్యం బుద్ధ్యా బలేన వా. ౧౬. మహర్షే విదితంభూయఃసర్వమేత త్తవానఘ, తేఽత్యక్రామన్మతింమహ్యాంభీష్మస్యవిదురస్య చ. ౧౭. తతో యమక్షయంజగ్ముః సమాసాద్యేత రేతరమ్, పంచైవ పాండవా శిష్టా హతా

మిత్రా హతాత్మజాః. ౧౮. ధార్తరాష్ట్రాశ్చ నిహతాః సర్వే ససుతబాంధవాః, ఇత్యుక్తవచనే కృష్ణే భృశం క్రోధసమన్వితః, ఉదంక ఇత్యువాచైనం రోషాదుత్ఫుల్లలోచనః. ౧౯. ఉదంకఉవాచ:— యస్మాచ్ఛక్తేన తే కృష్ణ న త్రాతాః కురుపుంగవాః, సంబంధినః ప్రియా స్తస్మాచ్ఛప్స్యేఽహం త్వామసంశయమ్. ౨౦. న చ తే ప్రసభం యస్మాత్తే నిగృహ్య నివారితాః, తస్మాన్మన్యుపరీతస్త్వాం శప్స్యామి మధుసూదన. ౨౧. త్వయా శక్తేన హి సతా మిథ్యాచారేణ మాధవ, తే పరీతాః కురుశ్రేష్ఠా నశ్యంతః స్మ హ్యుపేక్షితాః. ౨౨. వాసుదేవఉవాచ:— శృణు మే విస్తరేణేదం యద్వక్ష్యే భృగునందన, గృహాణానునయం చాపి తపస్వీ హ్యసి భార్గవ. ౨౩. శ్రుత్వా చ మేత దధ్యాత్మం ముంచేథాః శాప మద్య వై, న చ మాం తపసాఽల్పేన శక్తో ఽభిభవితుం పుమాన్. ౨౪. న చ తే తపసో నాశమిచ్ఛామి తపతాం వర, తపస్తే సుమహద్దీప్తం గురవశ్చాపి తోషితాః. ౨౫. కౌమారం బ్రహ్మచర్యం తే జానామి ద్విజసత్తమ దుఃఖార్జితస్య తపస స్తస్మాన్నేచ్ఛామి తే వ్యయమ్. ౨౬.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, త్రిపంచాశోఽధ్యాయః.

ఉదంకఉవాచ:— బ్రూహి కేశవ తత్త్వేన త్వమధ్యాత్మమనిందితమ్, శ్రుత్వా శ్రేయోఽభిధాస్యామి శాపం వా తే జనార్దన. ౧. వాసుదేవఉవాచ:— తమో రజశ్చ సత్త్వం చ విద్ధి భావాన్మదాశ్రయాన్, తథా రుద్రాన్ వసూన్ వాపి విద్ధి మత్ప్రభవాన్ ద్విజ. ౨. మయి సర్వాణి భూతాని సర్వభూతేషు చాప్యహమ్, స్థిత ఇత్యభిజానీహి మా తేఽభూదత్ర సంశయః. ౩. తథా దైత్యగణాన్ సర్వాన్ యక్షగంధర్వరాక్షసాన్, నాగానప్సరసశ్చైవ విద్ధి మత్ప్రభవాన్ ద్విజ. ౪. సదసచ్చైవ యత్ప్రాహు రవ్యక్తం వ్యక్తమేవ చ, అక్షరం చ క్షరం చైవ సర్వమేత న్మదాత్మకమ్. ౫. యే చాశ్రమేషు వై ధర్మా శ్చతుర్ధా విదితా మునే, వైదికాని చ సర్వాణి విద్ధి సర్వం మదాత్మకమ్ ౬. అసచ్చ సదసచ్చైవ యద్విశ్వం సదసత్పరమ్, మత్తః పరతరం నాస్తి దేవదేవాత్సనాతనాత్. ౭. ఓంకారప్రముఖాన్ వేదాన్ విద్ధి మాం త్వం భృగూద్వహ, యూపం సోమం చరుం హోమం త్రిదశాప్యాయనం మఖే. ౮. హోతారమపి హవ్యం చ విద్ధి మాం భృగునందన, అధ్వర్యుః కల్పకస్యాపి హవిః పరమసంస్కృతమ్. ౯. ఉద్గాతా చాపి మాం స్తౌతి గీతఘోషైర్మహాధ్వరే, ప్రాయశ్చిత్తేషు మాం బ్రహ్మన్ శాంతిమంగళవాచకాః. ౧౦. స్తువంతి విశ్వకర్మాణం సతతం ద్విజసత్తమ, మమ విద్ధి సుతం ధర్మ మగ్రజం

ద్విజసత్తమ. ౧౧. మానసం దయితం విప్ర సర్వభూతదయాత్మకమ్, తత్రాహం వర్తమానైశ్చ నివృత్తైశ్చైవ మానవైః. ౧౨. బహ్వీః సంసరమాణో వై యోనీర్వర్తామి సత్తమ, ధర్మసంరక్షణార్థాయ ధర్మసంస్థాపనాయ చ. ౧౩. తైస్తైర్వేషైశ్చ రూపైశ్చ త్రిషు లోకేషు భార్గవ, అహంవిష్ణురహం బ్రహ్మా శక్రోఽథ ప్రభవాప్యయః. ౧౪. భూతగ్రామస్య సర్వస్య స్రష్టా సంహారఏవ చ, అధర్మే వర్తమానానాం సర్వేషా మహ మచ్యుతః. ౧౫. ధర్మస్య సేతుంబధ్నామిచలితేచలితే యుగే, తాస్తాయోనీః ప్రవిశ్యాహం ప్రజానాం హితకామ్యయా. ౧౬. యదాత్వహం దేవయోనౌ వర్తామి భృగునందన, తదాహం దేవవత్సర్వమాచరామి నసంశయః ౧౭. యదా గంధర్వయోనౌ వా వర్తామి భృగునందన, తదా గంధర్వవత్సర్వమాచరామి న సంశయః. ౧౮. నాగయోనౌ యదా చైవ తదా వర్తామి నాగవత్, యక్షరాక్షసయోనోర్యస్తు యదావ ద్విచరామ్యహమ్. ౧౯. మానుష్యే వర్తమానేతు కృపణం యాచితా మయా, న చ తే జాతసంమోహా వచోఽగృహ్ణంత మోహితాః. ౨౦. భయం చ మహదుద్దిశ్య త్రాసితాః కురవో మయా, క్రుద్ధేన భూత్వా చ పునర్యథావదనుదర్శితాః. ౨౧. తే ధర్మేణేహ సంయుక్తాః పరీతాః కాలధర్మణా, ధర్మేణ నిహతా యుద్ధే గతా స్వర్గం న సంశయః. ౨౨. లోకేషు పాండవాశ్చైవ గతాః ఖ్యాతిం ద్విజోత్తమ, ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం యన్మాం త్వం పరిపృచ్ఛసి. ౨౩.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, చతుఃపంచాశోఽధ్యాయః.

ఉదంకఉవాచ:—అభిజానామి జగతః కర్తారం త్వాం జనార్దన, నూనం భవత్ప్రసాదోఽయమితి మే నాస్తిసంశయః. ౧. చిత్తం చ సుప్రసన్నం మే త్వద్భావగతమచ్యుత, వినివృత్తం చ మే శాప దితి విద్ధి పరంతప. ౨. యదిత్వనుగ్రహం కించిత్త్వత్తోఽర్హామి జనార్దన, ద్రష్టుమిచ్ఛామి తే రూపమైశ్వరం త్వం నిదర్శయ. ౩. వైశంపాయనఉవాచ:—తతస్తస్మై ప్రీతాత్మా దర్శయామాస తద్వపుః, శాశ్వతం వైష్ణవం ధీమాన్ దదృశే యద్ధనంజయః. ౪. సదదర్శ మహాత్మానం విశ్వరూపం మహాభుజమ్, సహస్రసూర్యప్రతిమం దీప్తిమత్పావకోపమమ్. ౫. సర్వమాకాశమావృత్య తిష్ఠంతం సర్వతోముఖమ్, తం దృష్ట్వా పరమం రూపం విష్ణోర్వైష్ణవమద్భుతమ్. విస్మయం చ యయౌవిప్రస్తం దృష్ట్వా పరమేశ్వరమ్. ౬. ఉదంకఉవాచ:—విశ్వకర్మన్నమస్తేఽస్తు విశ్వాత్మన్ విశ్వసంభవ, పద్భ్యాం తే పృథివీ వ్యాప్తా శిరసా చావృతం నభః. ౭. ద్యావాపృథివ్యోర్య

స్మథ్యం జఠరేణ తవావృతమ్, భుజాభ్యామావృతాశ్చాశాస్త్వమిదం సర్వ
మచ్యుతః. ౮. సంహారస్య పునర్దేవరూప మక్షయముత్తమమ్, పునస్తాం స్వేన
రూపేణ ద్రష్టుమిచ్ఛామి శాశ్వతమ్. ౯. వైశంపాయనఉవాచ:—తమువాచ
ప్రసన్నాత్మా గోవిందో జనమేజయ, వరం వృణీష్వేతి తదా తముదంకోఽ
బ్రవీదిదమ్. ౧౦. పర్యాప్త ఏష ఏవాయం వరస్త్వత్తో మహాద్యుతే, యత్తేరూప
మిదం కృష్ణ పశ్యామి పురుషోత్తమ. ౧౧. తమబ్రవీత్పునః కృష్ణో మాత్వ మత్ర
విచారయ, అవశ్యమేతత్కర్తవ్య మమోఘం దర్శనం మమ.౧౨. ఉదంకఉవాచ:-
అవశ్యకరణీయం చ యద్యేత న్మన్యసే విభో, తోయ మిచ్ఛామి యత్రేష్టం మరు
ష్వేతద్ధి దుర్లభమ్. ౧౩ తతస్సంహృత్య తత్తేజః ప్రోవాచోదంక మీశ్వరః. ఏష్టవ్యే
సతిచింత్యోఽహ మిత్యుక్త్వా ద్వారకాం యయౌ. ౧౪. తతః కదాచి ద్భగవాను
దంక స్తోయకాంక్షయా, తృషితః పరిచక్రామ మరౌ సస్మార చాచ్యుతమ్. ౧౫. తతో
దిగ్వాససం ధీమాన్మాతంగం మలపంకినమ్, అపశ్యత మరౌ తస్మిన్ శ్వయూథపరివారి
తమ్. ౧౬. భీషణం బద్ధనిస్త్రింశం బాణకార్ముకధారిణమ్, తస్యాధః స్రోతసోఽప
శ్యత్ ద్వారి భూరిద్విజోత్తమః. ౧౭. స్మరన్నేవ చ తం ప్రాహ మాతంగః ప్రహ
సన్నివ, ఏహ్యుదంక ప్రతీచ్ఛస్వ మత్తో వారి భృగూద్వహ. ౧౮. కృపా హి మే
సుమహతీ త్వాం దృష్ట్వా తృట్సమాశ్రితమ్, ఇత్యుక్త స్తేన సమునిస్తత్తోయం
నాభ్యనందత. ౧౯. చిక్షేప చ సతం ధీమాన్ వాగ్భి రుగ్రాభి రచ్యుతమ్, పునః
పునశ్చ మాతంగః పిబస్వేతి తమబ్రవీత్. ౨౦. నచాపి వత్స సక్రోధః క్షుభితేనాం
తరాత్మనా, సతథా నిశ్చయాత్తేన ప్రత్యాఖ్యాతో మహాత్మనా. ౨౧. శ్వభిః సహ
మహారాజ తత్రైవాంతరధీయత, ఉదంక స్తం తథా దృష్ట్వా తతో వ్రీడితమానసః
౨౨. మేనే ప్రలబ్ధమాత్మానం కృష్ణేనామిత్రఘాతినా, అథ తేనైవ మార్గేణ శం
ఖచక్రగదాధరః. ౨౩. ఆజగామ మహాబుద్ధి రుదంకశ్చైన మబ్రవీత్, నయుక్తం
తాదృశం దాతుం త్వయా పురుషసత్తమ ౨౪ సలిలం విప్రముఖ్యేభ్యో మాతం
గస్రోతసా విభో, ఇత్యుక్తవచనం తం తు మహాబుద్ధిర్జనార్దనః. ౨౫ ఉదంకం శ్లక్ష్ణ
యావాచా సాంత్వయన్నిదమబ్రవీత్, యాదృశేనేహ రూపేణ తేయోగ్యం దాతుం
ధృతేన వై. ౨౬. తాదృశం ఖలు తే దత్తం తచ్చ త్వం నావబుధ్యథాః, మయా
త్వదర్థముక్తో వై వజ్రపాణిః పురందరః. ౨౭. ఉదంకాయామృతం దేహి తోయ
రూప మితి ప్రభుః, సమామువాచ దేవేంద్రో నమర్త్యో మర్త్యతాం వ్రజేత్
౨౮. అన్య మస్మై వరం దేహీత్యసకృద్భృగునందన, అమృతం దేయమిత్యేవ మయై

వోక్తశ్శచీపతిః. ౨౯. సమాం ప్రసాద్య దేవేంద్రః పునరేవేదమబ్రవీత్,
యది దేయ మవశ్యం వై మాతంగో హి మహామతే. ౩౦. భూత్వామృతం
ప్రదాస్యామి భార్గవాయ మహాత్మనే, యద్యేవం ప్రతిగృహ్ణాతి భార్గవోఽమృత
మద్య వై. ౩౧. ప్రదాతు మేష గచ్ఛామి భార్గవస్యామృతం విభో, ప్రత్యాఖ్యా
తస్త్వహం తేన దాస్యామి న కథంచన. ౩౨. స తథా సమయం కృత్వా తేన
రూపేణ వాసవః, ఉపస్థిత స్త్వయా చాపి ప్రత్యాఖ్యాతోఽమృతం దదత్. ౩౩.
చాండాలరూపీ భగవాన్ సుమహాంస్తే వ్యతిక్రమః, యత్తుశక్యం మయా కర్తుం
భూయ ఏవ తవేప్సితమ్. ౩౪. తోయేప్సాంతవ దుర్ధర్షాం కరిష్యే సఫలామహమ్,
యేష్వహస్సు చ తే బ్రహ్మన్ సలిలేప్సా భవిష్యతి. ౩౫. తదా మరౌ భవిష్యంతి
జలపూర్ణాః పయోధరాః, రసవచ్చ ప్రదాస్యంతి తోయంతే భృగునందన.౩౬.
ఉదంక మేఘా ఇత్యుక్తాః ఖ్యాతిం యాస్యంతి చాపి తే, ఇత్యుక్తః ప్రీతిమాన్
విప్రః కృష్ణేన సబభూవహ, అద్యాప్యుదంకమేఘాశ్చ మరౌ వర్షంతిభారత. ౩౭.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, పంచపంచాశోఽధ్యాయః.

జనమేజయఉవాచ:—ఉదంకః కేన తపసా సంయుక్తో వై మహామనాః,
యశ్శాపదాతుకామోఽభూద్విష్ణవే ప్రభవిష్ణవే. ౧. వైశంపాయనఉవాచ:—
ఉదంకో మహతా యుక్త స్తపసా జనమేజయ, గురుభక్తస్స తేజస్వీ నాన్యత్కించి
దపూజయత్. ౨. సర్వేషామృషిపుత్రాణా మేషఆసీన్మనోరథః, ఔదంకీం గురు
వృత్తిం వై ప్రాప్నుయామేతి భారత.౩. గౌతమస్యతు శిష్యాణాం బహూనాంజనమే
జయ, ఉదంకేఽభ్యధికా ప్రీతిః స్నేహశ్చైవాభవత్తదా. ౪. సతస్య దమశౌ
చాభ్యాం విక్రాంతేన చ కర్మణా, సమ్యక్ చై వోపచారేణ గౌతమః ప్రీతిమాన
భూత్. ౫. అథశిష్యసహస్రాణి సమనుజ్ఞాతవానృషిః, ఉదంకం పరయా ప్రీత్యా
నాభ్యనుజ్ఞాతు మైచ్ఛత. ౬. తం క్రమేణ జరా తాత ప్రతిపేదే మహామునిమ్,
నచాన్వబుధ్యత తదా సమునిర్గురువత్సలః. ౭. తతః కదాచి ద్రాజేంద్ర కాష్ఠా
న్యానయితుం యయౌ, ఉదంకః కాష్ఠభారం చ మహాంతం సముపానయత్.
౮. సతద్భారాభిభూతాత్మా కాష్ఠభార మరిందమ, చిక్షేప క్షితౌ రాజన్ పరి
శ్రాంతో బుభుక్షితః. ౯. తస్య కాష్ఠే విలగ్నా భూజ్జటారూప్య సమప్రభా,
తతః కాష్ఠైస్సహ తదా పపాత ధరణీతలే. ౧౦. తత స్సభారనిష్పిష్టః క్షుధా
విష్టశ్చ భారత, దృష్ట్వాతాం వయసోఽవస్థాం రురోదార్తస్వర స్తదా .౧౧.

తతో గురుసుతా తస్య పద్మపత్రనిభాననా, జగ్రాహ శ్రోణీ సుశ్రోణీ కరేణ పృథు
లోచనా. ౧౨. పితుర్నియోగాద్ధర్మజ్ఞా శిరసావనతా తదా, తస్యా నిపేతతు
ర్దగ్ధౌ కరౌ తైరశ్రుబిందుభిః. ౧౩. న హి తానశ్రుపాతాంస్తు శక్తా ధారయితుం
మహీ, గౌతమస్త్వబ్రవీద్విప్రముదంకం ప్రీతమానసః ౧౪. కస్మాత్తాత తవాద్యేహ
శోకోత్తరమిదం మనః, స స్వైరం బ్రూహి విప్రర్షే శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్త్వతః. ౧౫.
ఉదంక ఉవాచ:—భవద్గతేన మనసా భవత్ప్రియచికీర్షయా, భవద్భక్తిగతేనేహ
భవద్భావానుగేన చ. ౧౬. జరేయం నావబుద్ధా మే నాభిజ్ఞాతం సుఖం చ మే,
శతవర్షోషితం మాం హి న త్వమభ్యనుజానిథాః. ౧౭. భవతా త్వభ్యనుజ్ఞాతాః
శిష్యాః ప్రత్యవరా మమ, ఉపపన్నా ద్విజశ్రేష్ఠ శతశోఽథ సహస్రశః. ౧౮.
గౌతమ ఉవాచ:—త్వత్ప్రీతియుక్తేన మయా గురుశుశ్రూషయా తవ, వ్యతిక్రామ
న్మహాన్ కాలో నావబుద్ధో ద్విజర్షభ. ౧౯. కిం త్వద్య యది తే శ్రద్ధా గమనం
ప్రతి భార్గవ, అనుజ్ఞాం ప్రతిగృహ్య త్వం స్వగృహాన్ గచ్ఛ మా చిరమ్. ౨౦.
ఉదంక ఉవాచ:—గుర్వర్థం కం ప్రయచ్ఛామి బ్రూహి త్వం ద్విజసత్తమ, తముపా
హృత్య గచ్ఛేయమనుజ్ఞాతస్త్వయా విభో. ౨౧. గౌతమ ఉవాచ:—దక్షిణా పరి
తోషో వై గురూణాం సద్భిరుచ్యతే, తవ హ్యాచరతో ధర్మం తుష్టోఽహం వై న
సంశయః. ౨౨. ఇత్థం చ పరితుష్టం మాం విజానీహి భృగూద్వహ, యువా షోడశవర్షో
హి యద్యద్య భవితా భవాన్, ౨౩. దదాని పత్నీం కన్యాం చ స్వాం తే దుహి
తరం ద్విజ, ఏతామృతేఽఙ్గనా నాన్యా త్వత్తేజోఽర్హతి సేవితుమ్. ౨౪. తతస్తాం ప్రతి
జగ్రాహ యువా భూత్వా యశస్వినీమ్, గురుణా చాభ్యనుజ్ఞాతో గురుపత్నీమథా
బ్రవీత్. ౨౫. కిం భవత్యై ప్రయచ్ఛామి గుర్వర్థం వినియుంక్ష్వ మామ్, ప్రియం
హితం చ కాంక్షామి ప్రాణైరపి ధనైరపి. ౨౬. యద్దుర్లభం హి లోకేఽస్మిన్ రత్న
మత్యద్భుతం మహత్, తదానయేయం తపసా న హి మేఽత్రాస్తి సంశయః. ౨౭.
అహల్యోవాచ:— పరితుష్టాస్మి తే విప్ర నిత్యం భక్త్యా నయానఘ, పర్యాప్త
మేతద్భద్రం తే గచ్ఛ తాత యథేప్సితమ్. ౨౮. వైశంపాయన ఉవాచ:— ఉదం
కస్తు మహారాజ పునరేవాబ్రవీద్వచః, ఆజ్ఞాపయస్వ మాం మాతః కర్తవ్యం చ
తవ ప్రియమ్. ౨౯. అహల్యోవాచ:— సౌదాసపత్నీ విధృతే దివ్యే యే మణి
కుండలే, తే సమానయ భద్రం తే గుర్వర్థస్సుకృతో భవేత్. ౩౦. స తథేతి ప్రతి
శ్రుత్య జగామ జనమేజయ, గురుపత్నీప్రియార్థం వై తే సమానయితుం తదా.
౩౧. స జగామ తతః శీఘ్రముదంకో బ్రాహ్మణర్షభః, సౌదాసం పురుషాదం వై

భిక్షితుం మణికుండలే. ౩౨. గౌతమస్త్వబ్రవీత్పత్నీం ముదంకో నాద్యదృశ్యతే,ఇతి పృష్టా తమాచష్ట కుండలార్థం గతం చ సా. ౩౩. తతః ప్రోవాచ పత్నీం స న తే సమ్యగిదం కృతమ్, శప్తస్స పార్థివో నూనం బ్రాహ్మణం తం వధిష్యతి. ౩౪. అహల్యోవాచ:— అజానంత్యా నియుక్తస్స భగవన్ బ్రాహ్మణో మయా, భవత్ప్రసాదాన్న భయం కించిత్తస్య భవిష్యతి. ౩౫. ఇత్యుక్తః ప్రాహ తాం పత్నీ మేవ మస్త్వితి గౌతమః, ఉదంకోఽపి వనే శూన్యే రాజానం తం దదర్శహ. ౩౬.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, షట్పంచాశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ:—సతం దృష్ట్వా తథాభూతం రాజానం ఘోరదర్శనమ్, దీర్ఘశ్మశ్రుధరం నౄణాం శోణితేన సముక్షితమ్. ౧. చకార న వ్యథాం విప్రో రాజా త్వేన మథాబ్రవీత్, ప్రత్యుత్థాయ మహాతేజా భయకర్తా యమోపమః. ౨. దిష్ట్యా త్వమసి కల్యాణ షష్ఠే కాలే మమాంతికమ్, భక్ష్యం మృగయమాణస్య సంప్రాప్తో ద్విజసత్తమ. ౩. ఉదంకఉవాచ:—రాజన్ గుర్వర్థినం విద్ధి చరంతం మా మిహాగతమ్, న చ గుర్వర్థ ముద్యుక్తం హింస్యమాహు ర్మనీషిణః ౪. రాజోవాచ:—షష్ఠే కాలే మమాహారో విహితో ద్విజసత్తమ, న శక్యస్త్వం సముత్స్రష్టుం క్షుధితేన మయాద్య వై. ౫. ఉదంకఉవాచ:-ఏవమస్తు మహారాజ సమయః క్రియతాం తు మే, గుర్వర్థమభినిర్వర్త్య పునరేష్యామి తే వశమ్. ౬. సంశ్రుతశ్చ మయా యోఽర్థో గురవే రాజసత్తమ, తదధీన స్స్వరాజేంద్ర తం త్వాం భిక్షే నరేశ్వర. ౭. దదాసి విప్రముఖ్యేభ్య స్త్వం హి రత్నాని నిత్యదా, దాతా చ త్వం నరవ్యాఘ్ర పాత్రభూతః క్షితావిహ. ౮. పాత్రం ప్రతిగ్రహే చాపి విద్ధి మాం నృపసత్తమ. ఉపాహృత్య గురో రర్థం త్వదాయత్త మరిందమ ౯. సమయేనేహ రాజేంద్ర పునరేష్యామి తే వశమ్, సత్యం తే ప్రతిజానామి నాత్ర మిథ్యా కథంచన. అనృతం నోక్తం పూర్వం మే స్వైరేష్వపి కుతోఽన్యథా. ౧౦. సౌదాసఉవాచ:—యది మత్త స్తవాయత్తో గుర్వర్థః కృతఏవసః, యదిచాస్మి ప్రతిగ్రాహ్య స్సాంప్రతం తద్వదస్వ మే. ౧౧. ఉదంకఉవాచ:—ప్రతిగ్రాహ్యో మతో మే త్వం సదైవ పురుషర్షభ, సోఽహం త్వా మనుసంప్రాప్తో భిక్షితుం మణికుండలే. ౧౨. సౌదాసఉవాచ—పత్న్యాస్తే మమ విప్రర్షే ఉచితే మణికుండలే, వరయార్థం త్వమన్యం వై తం తే దాస్యామి సువ్రత. ౧౩. ఉదంకఉవాచ:—అలం తే వ్యపదేశేన ప్రమాణా యది తే వయమ్, ప్రయచ్ఛ కుండలే మహ్యం సత్యవాగ్భవ పార్థివ. ౧౪. వైశంపాయనఉవాచ:—ఇత్యుక్త

స్త్వబ్రవీ ద్రాజా తముదంకం పున ర్వచః, గచ్ఛ మద్వచనాద్దేవీం బ్రూహి దేహీతి సత్తమ. ౧౫. సైవ ముక్తాత్వయా నూనం మద్వాక్యేన శుచివ్రితా, ప్రదాస్యతి ద్విజశ్రేష్ఠ కుండలే తే న సంశయః. ౧౬. ఉదంకఉవాచ:-క్వపత్నీ భవతః శక్యా మయా ద్రష్టుం నరేశ్వర, స్వయం చాపి భవాన్ పత్నీం కిమర్థం నోపసర్పతి. ౧౭. సౌదాసఉవాచ:—తాం ద్రక్ష్యతి భవానద్య కస్మింశ్చిద్వననిర్ఝరే, షష్ఠే కాలే న హి మయా సా శక్యా ద్రష్టుమద్య వై. ౧౮. ఉదంకస్తు తథోక్త స్సజగామ భరతర్షభ, మదయంతీం చ దృష్ట్వా స జ్ఞాపయత్స్వం ప్రయోజనమ్. ౧౯. సౌదాస వచనం శ్రుత్వా తత స్సాపృథులోచనా. ప్రత్యువాచ మహాబుద్ధిం ముదంకం జనమేజయ. ౨౦. ఏవమేతద్వద బ్రహ్మన్నానృతం వదసేఽనఘ, అభిజ్ఞానం చ కించిత్త్వం సమానయితు మర్హసి. ౨౧. ఇమే హి దివ్యే మణికుండలే మే దేవాశ్చ యక్షాశ్చ మహర్షయశ్చ, తైస్తై రుపాయై రపహర్తుకామా శ్ఛిద్రేషు నిత్యం పరితర్కయంతి. ౨౨. నిక్షిప్త మేతద్భువి పన్నగాస్తు రత్నం సమాసాద్య పరామృశేయుః, యక్షా స్తతో చ్ఛిష్టధృతం సురాశ్చ నిద్రావశాద్వాపరిధర్షయేయుః. ౨౩. ఛిద్రేష్వేతేష్విమేనిత్యం హ్రియేతే ద్విజసత్తమ, దేవరాక్షసనాగానా మప్రమత్తేన ధార్యతే. ౨౪. స్యందతే హి దివా రుక్మం రాత్రౌ చ ద్విజసత్తమ, నక్తం నక్షత్రతారాణాం ప్రభా మాక్షిప్య వర్తతే. ౨౫. ఏతేహ్యాముచ్య భగవన్ క్షుత్పిపాసాభయం కుతః, విషాగ్నిభయదేభ్యశ్చ భయం జాతు న విద్యతే. ౨౬. హ్రస్వేన చైతే ఆముక్తే భవతో హ్రస్వకే తదా, అనురూపేణ చాముక్తే జాయేతే తత్ప్రమాణకే. ౨౭. ఏవంవిధే మమైతే వై కుండలే పరమార్చితే, త్రిషు లోకేషు విజ్ఞాతే తదభిజ్ఞానమానయ. ౨౮.

ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, సప్తపంచాశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ:-సమిత్రసహమాసాద్య అభిజ్ఞాన మయాచత, తస్మై దదావభిజ్ఞానం సచేక్ష్వాకువర స్తదా. ౧. సౌదాసఉవాచ:—నచైవైషా గతిః క్షేమ్యా న చాన్యా విద్యతే గతిః, ఏతన్మే మత మాజ్ఞాయ ప్రయచ్ఛ మణికుండలే. ౨. ఇత్యుక్తస్తాముదంకస్తు భర్తుర్వాక్య మథాబ్రవీత్, శ్రుత్వా చ సా తదా ప్రాదా త్తతస్తే మణికుండలే. ౩. అవాప్య కుండలే తే తు రాజానం పునరబ్రవీత్, కిమేత ద్గుహ్యవచనం శ్రోతు మిచ్ఛామి పార్థివ. ౪. సౌదాసఉవాచ:—ప్రజానిసర్గాద్విప్రాన్వై క్షత్రియాః పూజయంతి హి, విప్రేభ్యశ్చాపి బహవో దోషాః ప్రాదుర్భవంతి వై. ౫. సోఽహం ద్విజేభ్యః ప్రణతో విప్రా ద్దోష మవాప్తవాన్,

గతిమన్యాం న పశ్యామి మదయంతీ సహాయవాన్. ౬. నచాన్యామపి పశ్యామి
గతిం గతిమతాం వర, స్వర్గద్వారస్య గమనే స్థానే చేహ ద్విజోత్తమ. ౭. నహి
రాజ్ఞా విశేషేణ విరుద్ధేన ద్విజాతిభిః, శక్యం హి లోకే స్థాతుం వై ప్రేత్య వా
సుఖ మేధితుమ్. ౮. తదిష్టే తే మయా దత్తే ఏతే స్వే మణికుండలే, యః కృతస్తేఽద్య
సమయః సఫలం తం కురుష్వ మే. ౯. ఉదంక ఉవాచ:—రాజంస్తథేహ కర్తాస్మి
పునరేష్యామి తే వశమ్, ప్రశ్నం చ కించిత్ప్రష్టుం త్వాం నివృత్తోఽస్మి పరంతప. ౧౦.
సౌదాస ఉవాచ:—బ్రూహి విప్ర యథాకామం ప్రతివక్తాస్మి తే వచః, ఛేత్తాస్మి
సంశయం తేఽద్య న మేఽత్రాస్తి విచారణా. ౧౧. ఉదంక ఉవాచ:—ప్రాహుర్వాక్సంయ
తం విప్రం ధర్మనైపుణదర్శినః, మిత్రేషు యశ్చ విషమస్తేన ఇత్యేవ తం విదుః.
౧౨. స భవాన్మిత్రతామద్య సంప్రాప్తో మమ పార్థివ, స మే బుద్ధిం ప్రయచ్ఛ త్వం
సమ్మతాం పురుషర్షభ. ౧౩. అవాప్తార్థోఽహ మద్యేహ భవాంశ్చ పురుషాదకః,
భవత్సకాశమాగంతుం క్షమం మమ నవేతి వై. ౧౪. సౌదాస ఉవాచ—క్షమం
చేదిహ వక్తవ్యం తవ ద్విజవరోత్తమ, మత్సమీపం ద్విజశ్రేష్ఠ నాగంతవ్యం
కథంచన. ౧౫. ఏవం తవ ప్రపశ్యామి శ్రేయో భృగుకులోద్వహ, ఆగచ్ఛతో హి
తే విప్ర భవే న్మృత్యుర్న సంశయః. ౧౬. వైశంపాయన ఉవాచ:—ఇత్యుక్తస్స
తదా రాజ్ఞా క్షమం బుద్ధిమతాం హితమ్, అనుజ్ఞాప్య స రాజానమహల్యాం
ప్రతిజగ్మివాన్. ౧౭. గృహీత్వా కుండలే దివ్యే గురుపత్న్యాః ప్రియంకరః,
జవేన మహతా ప్రాయాత్ గౌతమస్యాశ్రమం ప్రతి. ౧౮. యథా తయో రక్షణం చ
మదయంత్యాభిభాషితమ్, తథా తే కుండలే బధ్వా తదా కృష్ణాజినేన యత్. ౧౯.
ససకస్మింశ్చిత్క్షుధావిష్టః ఫలభారసమన్వితమ్, బిల్వం దదర్శ విప్రర్షి రారురోహ చ
తం తతః. ౨౦. శాఖామాసజ్య తస్యైవ కృష్ణాజినమరిందమ, పాతయామాస
బిల్వాని తదా సద్విజపుంగవః. ౨౧. అథ పాతయమానస్య బిల్వాపహృతచక్షుషః,
న్యపతంస్తాని బిల్వాని తస్మిన్నేవాజినే విభో. ౨౨. యస్మింస్తే కుండలే బద్ధే తదా
ద్విజవరేణ వై, బిల్వప్రహారై స్తస్యాథ వ్యశీర్యద్బంధనం తతః. ౨౩. సకుండలం
తదజినం పపాత సహసా తరోః, విశీర్ణబంధనే తస్మిన్ గతే కృష్ణాజినే మహీమ్.
౨౪. అపశ్య ద్భుజగః కశ్చిత్తే తత్ర మణికుండలే, ఐరావతకులోద్భూతః శీఘ్రో
భూత్వా తదాహి సః. ౨౫. విదశ్యాస్యేన వల్మీకం వివేశాథ సకుండలే, హ్రియ
మాణే తు దృష్ట్వాస కుండలే భుజగేన హ. ౨౬. పపాత వృక్షాత్ సోద్వేగో
దుఃఖాత్పరమకోపనః, సదండకాష్ఠ మాదాయ వల్మీక మఖనత్తదా. ౨౭. అహాని

త్రింశదవ్యగ్రః పంచ చాన్యాని భారత, క్రోధామర్షాభిసంతప్త స్తదా బ్రాహ్మణ
సత్తమః. ౨౮. తస్య వేగమసహ్యంత మసహంతీ వసుంధరా, దండకాష్ఠాభి
నున్నాంగీ చచాల భృశమాకులా. ౨౯. తతః ఖనత ఏవాథ విప్రర్షే ర్ధరణీ
తలమ్, నాగలోకస్య పంథానం కర్తుకామస్య నిశ్చయాత్. ౩౦. రథేన హరి
యుక్తేన తం దేశ ముపజగ్మివాన్, వజ్రపాణిర్మహాతేజా స్తందదర్శ ద్విజోత్త
మమ్. ౩౧. వైశంపాయనఉవాచః—సతు తం బ్రాహ్మణో భూత్వా తస్య దుఃఖేన
దుఃఖితః, ఉదంకమబ్రవీద్వాక్యం నైతచ్ఛక్యం త్వయేతి వై. ౩౨. ఇతో
హి నాగలోకో వై యోజనాని సహస్రశః, న దండకాష్ఠసాధ్యం చ మన్యే కార్య
మిదం తవ. ౩౩. ఉదంకఉవాచః—నాగలోకే యది బ్రహ్మన్న శక్యే కుండలే
మయా, ప్రాప్తుం ప్రాణాన్ విమోక్ష్యామి పశ్యతస్తే ద్విజోత్తమ. ౩౪. వైశంపాయన
ఉవాచః—యదా స నాశకత్తస్య నిశ్చయం కర్తుమన్యథా, వజ్రపాణి స్తదా దండం
వజ్రాస్త్రేణ యుయోజ హ. ౩౫. తతో వజ్రప్రహారై స్తైర్దార్యమాణా వసుంధరా,
నాగలోకస్య పంథాన మకరోజ్జనమేజయ. ౩౬. స తేన మార్గేణ తదా నాగలోకం
వివేశ హ, దదర్శ నాగలోకం చ యోజనాని సహస్రశః. ౩౭. ప్రాకారనిచయై
ర్దివ్యై ర్మణిముక్తాస్వలంకృతైః, ఉపపన్నం మహాభాగ శాతకుంభమయై స్తథా.
౩౮. వాపీః స్ఫటికసోపానా నదీశ్చ విమలోదకాః, దదర్శ వృక్షాంశ్చ బహూ
న్నానాద్విజగణాయుతాన్. ౩౯. తస్య లోకస్య చ ద్వారం స దదర్శ భృగూ
ద్వహః, పంచయోజనవిస్తారమాయతం శతయోజనమ్. ౪౦. నాగలోకముదం
కస్తు ప్రేక్ష్య దీనోఽభవత్తదా, నిరాశశ్చాభవత్తత్ర కుండలాహరణే పునః. ౪౧.
తత్ర ప్రోవాచ తురగ స్తం కృష్ణశ్వేతవాలధిః, తామ్రాస్యనేత్రః కౌరవ్య ప్రజ్వ
లన్నివ తేజసా. ౪౨. ధమస్వాపానమేతస్య తతస్త్వం ప్రవిలప్స్యసే, ఐరావతసుతే
నేహ తవానీతే హి కుండలే. ౪౩. మాజుగుప్సాం కృథాః పుత్ర త్వమత్రార్థే
కథంచన, త్వయైతద్ధి సమాచీర్ణం గౌతమస్యాశ్రమే తదా. ౪౪. ఉదంకఉవాచః-
కథం భవంతం జానీయా ముపాధ్యాయాశ్రమం ప్రతి, యన్మయాచీర్ణపూర్వం హి
శ్రోతుమిచ్ఛామి తద్ధ్యహమ్. ౪౫. అశ్వఉవాచః—గురోర్గురుం మాం జానీ
హి జ్వలంతం జాతవేదసమ్, త్వయాహ్యహం సదా విప్ర గురోరర్థేఽభిపూజితః.
౪౬. విధివత్సతతం విప్ర శుచినా భృగునందన, తస్మాచ్ఛ్రేయో విధాస్యామి
తవైవ కురు మాచిరమ్. ౪౭. ఇత్యుక్తస్తు తథాకార్షీ దుదంకశ్చిత్రభానునా, ధ్మా
తార్చిః ప్రీతిమాంశ్చాపి ప్రజజ్వాల దిధక్షయా. ౪౮. తతోఽస్య రోమకూపేభ్యో

ధమ్యత స్తత్ర భారత, పునః ప్రాదురభూ ద్ధూమో నాగలోకభయావహః. ౪౯. తేన ధూమేన మహతా వర్ధమానేన భారత, నాగలోకే మహారాజ న ప్రాజ్ఞాయత కించన. ౫౦. హాహాకృతమభూ త్సర్వ మైరావతనివేశనమ్, వాసుకిప్రముఖానాం చ నాగానాం జనమేజయ. ౫౧. న ప్రాకాశంత వేశ్మాని ధూమరుద్ధాని భారత, నీహారసంవృతానీవ వనాని గిరయ స్తథా. ౫౨. తే ధూమరక్తనయనా వహ్ని తేజోభితాపితాః, ఆజగ్ము ర్నిశ్చయం జ్ఞాతుం భార్గవస్య మహాత్మనః. ౫౩. శ్రుత్వా చ నిశ్చయం తస్య మహర్షే రతితేజసః, సంభ్రాంతనయనా స్సర్వే పూజాం చక్రుర్యథావిధి. ౫౪. సర్వే ప్రాంజలయో నాగా వృద్ధబాలపురోగమాః, శిరోభిః ప్రణిపత్యోచుః ప్రసీద భగవన్నితి. ౫౫. ప్రసాద్య బ్రాహ్మణం తే తు పాద్యమర్ఘ్యం నివేద్య చ, ప్రాయచ్ఛన్ కుండలే దివ్యే పన్నగాః పరమార్చితే. ౫౬. తతస్సంపూజితో నాగై స్తదోదంకః ప్రతాపవాన్, అగ్నిం ప్రదక్షిణం కృత్వా జగామ గురుసద్మ తత్. ౫౭. స గత్వా త్వరితో రాజన్ గౌతమస్య నివేశనమ్, ప్రాయచ్ఛత్కుండలే దివ్యే గురుపత్న్యై స్తదానఘ. ౫౮. వాసుకిప్రముఖానాం చ నాగానాం జనమేజయ, సర్వం శశంస గురవే యథావద్ద్విజసత్తమ. ౫౯. ఏవం మహాత్మనా తేన త్రీన్ లోకాన్ జనమేజయ, పరిక్రమ్యాహృతే దివ్యే తత స్తే మణికుండలే. ౬౦. ఏవం ప్రభావస్సమునిరుదంకో భరతర్షభ, పరేణ తపసా యుక్తో యన్మాం త్వం పరిపృచ్ఛసి. ౬౧.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, అష్టపంచాశోఽధ్యాయః.

కృష్ణస్య ద్వారకాప్రవేశః

జనమేజయఉవాచ:—ఉదంకస్య వరం దత్వా గోవిందో ద్విజసత్తమ, అత ఊర్ధ్వం మహాబాహుః కిం చకార మహాయశాః. ౧. వైశంపాయనఉవాచ:— దత్వా వర ముదంకాయ ప్రాయా త్సాత్యకినా సహ, ద్వారకామేవ గోవిందః శీఘ్రవేగై ర్మహాహయైః. ౨. సరాంసి సరితశ్చైవ వనాని చ గిరీం స్తథా, అతిక్రమ్యాససాదాథ రమ్యాం ద్వారవతీం పురీమ్. ౩. వర్తమానే మహారాజ మహే రైవతకస్య చ, ఉపాయాత్పుండరీకాక్షో యుయుధానానుగ స్తదా. ౪. అలంకృతస్తుస గిరి ర్నానారూపైర్విచిత్రితైః, బభౌ రత్నమయైః కోశైః సంవృతః పురుషర్షభ. ౫. కాంచనస్రగ్భి రగ్ర్యాభిః సుమనోభి స్తథైవ చ, వాసోభిశ్చ మహాశైలః కల్పవృక్షై స్తథైవ చ. ౬. దీపవృక్షైశ్చ సౌవర్ణైరభీక్ష్ణముపశోభితః, గుహా

నిర్ఝరదేశేషు దివాభూతో బభూవహ. ౭. పతాకాభిర్విచిత్రాభి స్సఘంటాభి స్సమంతతః, పుంభిస్స్త్రీభిశ్చ సంఘుష్టః ప్రగీత ఇవచాభవత్. ౮. అతీవ ప్రేక్షణీయో౽భూ న్మేరుర్మునిగణైరివ, మత్తానాం హృష్టరూపాణాం స్త్రీణాం పుంసాం చ భారత. ౯. గాయతాం పర్వతేంద్రస్య దివస్పృగివ నిస్స్వనః, ప్రమత్తమత్త సంమత్త క్ష్వేళితోత్కృష్టసంకులః. ౧౦. తథా కిలకిలాశబ్దై ర్భూధరో౽భూన్మనోహరః, విపణా పణవాన్ రమ్యో భక్ష్యభోజ్యవిహారవాన్. ౧౧. వస్త్రమాల్యోత్కరయుతో వీణావేణుమృదంగవాన్, సురామైరేయమిశ్రేణ భక్ష్యభోజ్యేన చైవహ. ౧౨. దీనాంధకృపణాదిభ్యో దీయమానేన చానిశమ్, బభౌపరమకల్యాణో మహాస్తస్య మహాగిరేః. ౧౩. పుణ్యావసథవాన్ వీరపుణ్యకృద్భిర్నిషేవితః, విహారో వృష్ణివీరాణాం మహే రైవతకస్య హ. ౧౪. సనగో వేశ్మసంకీర్ణో దేవలోక ఇవాబభౌ, తదా చ కృష్ణసాన్నిధ్యమాసాద్య భరతర్షభ. ౧౫. శక్రసద్మప్రతీకాశో బభూవ సహ శైలరాట్, తత స్సంపూజ్యమాన స్సవివేశ భవనం శుభమ్. ౧౬. గోవింద స్సాత్యకిశ్చైవ జగామ భవనం స్వకమ్, వివేశచ ప్రహృష్టాత్మా చిరకాలప్రవాసతః. ౧౭. కృత్వా న సుకరం కర్మ దానవేష్వివ వాసవః, ఉపయాంతం తు వార్ష్ణేయం భోజవృష్ణ్యంధకా స్తదా. ౧౮. అభ్యగచ్ఛన్మహాత్మానం దేవా ఇవ శతక్రతుమ్, సతానభ్యర్చ్య మేధావీ పృష్ట్వా చ కుశలం తదా. ౧౯. అభ్యవాదయత ప్రీతః పితరం మాతరం తథా, తాభ్యాం స సంపరిష్వక్తః సాంత్వితశ్చ మహాభుజః. ౨౦. ఉపోపవిష్టై స్సర్వై స్తై ర్వృష్ణిభిః పరివారితః, సవిశ్రాంతో మహాతేజాః కృతపాదావనేజనః, కథయామాస తత్సర్వం పృష్టః పిత్రా మహాహవమ్. ౨౧.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, ఏకోనషష్టితమో౽ధ్యాయః.

వసుదేవఉవాచ:— శ్రుతవానస్మి వార్ష్ణేయ సంగ్రామం పరమాద్భుతమ్, నరాణాం వదతాం తత్ర కథం వా తేషు నిత్యశః. ౧. త్వం తు ప్రత్యక్షదర్శీ చ రూపజ్ఞశ్చ మహాభుజః, తస్మాత్ప్రబ్రూహి సంగ్రామం యాథాతథ్యేన మే౽నఘ. ౨. యథా తదభవద్యుద్ధం పాండవానాం మహాత్మనామ్, భీష్మకర్ణకృపద్రోణశల్యాదిభిరనుత్తమమ్. ౩. అన్యేషాం క్షత్రియాణాం చ కృతాస్త్రాణామనేకశః, నానాదేశకృతిమతాం నానాదేశనివాసినామ్. ౪. వైశంపాయనఉవాచ:— ఇత్యుక్తో

పుండరీకాక్షః పిత్రా మాతుస్తదంతికే, శశంస కురువీరాణాం సంగ్రామే నిధనం
యథా. ౫. వాసుదేవఉవాచ:— అత్యద్భుతాని కర్మాణి క్షత్రియాణాం మహా
త్మనామ్, బహుళత్వా న్న సంఖ్యాతుం శక్యాన్యబ్దశతైరపి. ౬. ప్రాధాన్యతస్తు గదతః
సమాసేనైవ మే శృణు, కర్మాణి పృథివీశానాం యథావదమరద్యుతే. ౭. భీష్మ
స్సేనాపతిరభూదేకాదశ చమూపతిః, కౌరవ్యః కౌరవేంద్రాణాం దేవానామివ
వాసవః. ౮. శిఖండీ పాండుపుత్రాణాం నేతా సప్త చమూపతిః, బభూవ రక్షితో
ధీమాన్ శ్రీమతా సవ్యసాచినా. ౯. తేషాం తదభవద్యుద్ధం దశాహాని మహాత్మ
నామ్, కురూణాం పాండవానాం చ సుమహ ల్లోమహర్షణమ్. ౧౦. తతశ్శిఖండీ
గాంగేయం యుధ్యమానం మహాహవే, జఘాన బహుభి ర్బాణైః సహ గాండీవ
ధన్వనా. ౧౧. అకరోత్సతతః కాలం శరతల్పగతో మునిః, అయనం దక్షిణం
హిత్వా సంప్రాప్తే చోత్తరాయణే. ౧౨. తతస్సేనాపతి రభూద్ద్రోణోఽస్త్ర విదుషాం
వరః, ప్రవీరః కౌరవేంద్రస్య కావ్యో దైత్యపతేరివ. ౧౩. అక్షౌహిణీభిశ్శిష్టాభిర్నవ
భిర్ద్విజసత్తమః, సంవృత స్సమరశ్లాఘీ గుప్తః కృతవృషాదిభిః. ౧౪. ధృష్టద్యుమ్న
స్త్వభూన్నేతా పాండవానాం మహాస్త్రవిత్, గుప్తో భీమేన మేధావీ మిత్రేణ వరుణో
యథా. ౧౫ సచ సేనాపరివృతో ద్రోణప్రేప్సు ర్మహామనాః, పితుర్నికారాన్ సంస్మృత్య
రణే కర్మాకరోన్మహత్. ౧౬. తస్మింస్తే పృథివీపాలా ద్రోణపార్షతసంగరే, నానాది
గాగతా వీరాః ప్రాయశో నిధనం గతాః. ౧౭. దినాని పంచ తద్యుద్ధమభూత్పర
మదారుణమ్. తతో ద్రోణః పరిశ్రాంతో ధృష్టద్యుమ్నవశం గతః. ౧౮. తత స్సేనా
పతి రభూత్కర్ణో దౌర్యోధనే బలే, అక్షౌహిణీభి శ్శిష్టాభిర్వృతః పంచభిరాహవే.
౧౯. తిస్రస్తు పాండుపుత్రాణాం చమ్వో బీభత్సుపాలితాః, హతప్రవీరభూ
యిష్ఠా బభూవు స్సమరస్థితాః. ౨౦. తతః పార్థంసమాసాద్య పతంగ ఇవ పావ
కమ్, పంచత్వమగమత్సౌతి ద్వితీయేఽహని దారుణః. ౨౧. హతే కర్ణేతు కౌరవ్యా
నిరుత్సాహా హతౌజసః, అక్షౌహిణీభిస్తిసృభిర్మద్రేశం పర్యవారయన్. ౨౨.
హతవాహనభూయిష్ఠాః పాండవాశ్చ యుధిష్ఠిరమ్, అక్షౌహిణ్యా నిరుత్సాహాః
శిష్టయా పర్యవారయన్. ౨౩. అవధీన్మద్రరాజానం కురురాజో యుధిష్ఠిరః,
తస్మింస్తథార్ధదివసే కృత్వా కర్మ సుదుష్కరమ్. ౨౪. హతే శల్యే చ శకునిం
సహదేవో మహామనాః, ఆహర్తారం కలేస్తస్య జఘానామితవిక్రమః. ౨౫.
నిహతే శకునౌ రాజా ధార్తరాష్ట్ర స్సుదుర్మనాః, అపాక్రామద్గదాపాణి ర్హతభూ
యిష్ఠసైనికః. ౨౬. తమన్వధావత్సంక్రుద్ధో భీమసేనః ప్రతాపవాన్, హ్రదేద్వై

పాయనే చాపి సలిలస్థం దదర్శ తమ్. ౨౭. హతశిష్టేన సైన్యేన సమంతాత్పరి వార్య తమ్, అథోపవివిశుర్ద్రష్టా హ్రదస్థం పంచ పాండవాః. ౨౮. విగాహ్య సలిలం త్వాశు వాగ్బాణై ర్భృశవిక్షతః, ఉత్థాయ సగదాపాణి ర్యుద్ధాయ సముపస్థితః. ౨౯. తత స్సనిహతో రాజా ధార్తరాష్ట్రో మహారణే, భీమసేనేన విక్రమ్య పశ్యతాం పృథివీక్షితామ్. 30. తత స్తత్పాండవం సైన్యం ప్రసుప్తం శిబిరే నిశి, నిహతం ద్రోణపుత్రేణ పితుర్వధమమృష్యతా. 3౧. హతపుత్రా హతబలా హతమిత్రా మయా సహ, యుయుధానసహాయేన పంచశిష్టాస్తు పాండవాః. 3౨. సహైవ కృపభోజాభ్యాం ద్రౌణి ర్యుద్ధాదముచ్యత, యుయు త్సుశ్చాపి కౌరవ్యో ముక్తః పాండవసంశ్రయాత్. 33. నిహతే కౌరవేంద్రే తు సానుబంధే సుయోధనే, విదురస్సంజయశ్చైవ ధర్మరాజముపస్థితౌ. 3౪. ఏవం తదభవద్యుద్ధమహాన్యష్టాదశ ప్రభో, యత్ర తే పృథివీపాలా నిహతా స్స్వర్గ మావసన్. 3౫. వైశంపాయనఉవాచః–శృణ్వతాం తు మహారాజ కథాం తాం రోమహర్షణామ్, దుఃఖశోకపరిక్లేశా వృష్ణీనా మభవం స్తదా. 3౬.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, షష్టితమోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచః––కథయన్నేవ తు తదా వాసుదేవః ప్రతాపవాన్, మహాభారత యుద్ధం తత్కథాం తే పితు రగ్రతః. ౧. అభిమన్యో ర్వధం వీర సోఽత్య క్రామన్మహామతిః, అప్రియం వసుదేవస్య మాభూదితి మహామతిః. ౨. మా దౌహి త్రవధం శ్రుత్వా వసుదేవో మహాత్యయమ్, దుఃఖశోకాభిసంతప్తో భవేదితి మహా మతిః. 3. సుభద్రా తు తముత్క్రాంతమాత్మజస్య వధం రణే, ఆచక్ష్వ కృష్ణ సౌభద్రవధమిత్యపతద్భువి. ౪. తామపశ్యన్నిపతితాం వసుదేవః క్షితౌ తదా, దృష్ట్వైవ చ పపాతోర్వ్యాం సోఽపి దుఃఖేన మూర్ఛితః. ౫. తతస్సదౌహిత్రవధ దుఃఖశోకసమాహతః, వసుదేవో మహారాజ కృష్ణం వాక్యమథాబ్రవీత్. ౬. నను త్వం పుండరీకాక్ష సత్యవాగ్భువి విశ్రుతః, యద్దౌహిత్రవధం మేఽద్య న ఖ్యాప యసి శత్రుహన్. ౭. త్వద్భాగినేయనిధనం తత్త్వేనాచక్ష్వ మే ప్రభో, సదృశాక్ష స్తవ కథం శత్రుభిర్నిహతో రణే. ౮. దుర్మరం బత వార్ష్ణేయ కాలే ప్రాప్తే నృభిస్సహ, యత్ర మే హృదయం దుఃఖాచ్ఛతధా న విదీర్యతే. ౯. కిమబ్రవీత్త్వాం సంగ్రామే సుభద్రాం మాతరం ప్రతి, మాంచాపి పుండరీకాక్ష చపలాక్షః ప్రియో మమ. ౧౦. ఆహవం పృష్ఠతః కృత్వా కచ్చిన్న నిహతః పరైః. కచ్చిన్ముఖం న గోవింద

తేనాజౌ వికృతం కృతమ్. ౧౧. సహి కృష్ణ మహాతేజాః శ్లాఘన్నివ మమాగ్రతః, బాలభావేన విజయ మాత్మనోఽకథయత్ ప్రభుః. ౧౨. కచ్చిన్న వికృతో బాలో ద్రోణకర్ణకృపాదిభిః, ధరణ్యాం నిహతశ్శేతే తన్మమాచక్ష్వ కేశవ. ౧౩. సహి ద్రోణం చ భీష్మం చ కర్ణం చ బలినాంవరమ్, స్పర్ధతేస్మ రణే నిత్యం దుహితుః పుత్రకో మమ. ౧౪. ఏవం విధం బహు తదా విలపంతం సుదుఃఖితమ్, పితరం దుఃఖితతరో గోవిందో వాక్యమబ్రవీత్. ౧౫. న తేన వికృతం వక్త్రం కృతం సంగ్రామమూర్ధని, న పృష్ఠతః కృతశ్చాపి సంగ్రామస్తేన దుస్తరః. ౧౬. నిహత్య పృథివీపాలాన్ సహస్రశత సంఘశః, ఖేదితో ద్రోణకర్ణాభ్యాం దౌశ్శాసనివశంగతః. ౧౭ ఏకో హ్యేకేన సతతం యుధ్యమానో యది ప్రభో, న సశక్యేత సంగ్రామే నిహంతుమపి వజ్రిణా. ౧౮. సమాహూతే చ సంగ్రామాత్ పార్థే సంశప్తకై స్తదా, పర్యవార్యత సంక్రుద్ధైః సద్రోణాదిభిరాహవే. ౧౯. తతశ్శత్రువధం కృత్వా సుమహాంతం రణే పితః, దౌహిత్రస్తవ వార్ష్ణేయ దౌశ్శాసనివశం గతః. ౨౦. నూనం చ సగతస్స్వర్గం జహి శోకం మహామతే, నహి వ్యసనమాసాద్య సీదంతి కృతబుద్ధయః. ౨౧. ద్రోణకర్ణప్రభృతయో యేన ప్రతిసమాహితాః, రణే మహేంద్రప్రతిమాః సకథం నాప్నుయాద్దివమ్. ౨౨. సశోకం జహి దుర్ధర్షమా చ మన్యువశం గమః, శస్త్రపూతాం హి సగతిం గతః పరపురంజయః. ౨౩. తస్మింస్తు నిహతే వీరే సుభద్రేయం స్వసా మమ, దుఃఖార్తాథో సుతం ప్రాప్య కురరీవ ననాద హ. ౨౪. ద్రౌపదీ చ సమాసాద్య పర్యపృచ్ఛత దుఃఖితా, ఆర్యే క్వదారకాస్సర్వే ద్రష్టుమిచ్ఛామి తానహమ్. ౨౫. తస్యాస్తు వచనం శ్రుత్వా సర్వాస్తాః కురుయోషితః, భుజాభ్యాంపరిగృహ్యైనాం చుక్రుశుః స్వరమార్తవత్. ౨౬. ఉత్తరాంచాబ్రవీద్భద్రే భర్తా స క్వను తేగతః, క్షిప్రమాగమనం మహ్యం తస్య త్వం వేదయస్వ హ. ౨౭. నను నామాద్య వైరాటిః శ్రుత్వా మమ గిరం సదా, భవనాన్నిష్పతత్యాశు కస్మాన్నాభ్యేతి తే పతిః. ౨౮. అభిమన్యో కుశలినో మాతులాస్తే మహారథాః, కుశలంచాబ్రువన్ సర్వే త్వాం యుయుత్సుమిహాగతమ్. ౨౯. ఆచక్ష్వ మేఽద్య సంగ్రామం యథాపూర్వ మరిందమ, కస్మాదేవం విలపతీం నాద్యేహ ప్రతిభాషసే ౩౦. ఏవమాదితు వార్ష్ణేయ్యా స్తస్యాస్తత్పరిదేవితమ్, శ్రుత్వా పృథా సుదుఃఖార్తా శనైర్వాక్య మథాబ్రవీత్. ౩౧. సుభద్రే వాసుదేవేన యథా సాత్యకినా రణే, పిత్రా చ లాలితో బాలః సహతః కాలధర్మణా. ౩౨. ఈదృశో

మర్త్యధర్మోఽయం మాశుచో యదునందిని, పుత్రో హి తవ దుర్ధర్షః సంప్రాప్తః పరమాంగతిమ్. ౩౩. కులే మహతి జాతాసి క్షత్రియాణాం మహాత్మనామ్, మాశుచశ్చపలాక్షి త్వం పద్మపత్రనిభేక్షణే. ౩౪. ఉత్తరాం త్వమవేక్షస్వ గర్భిణీం మాశుచశ్శుభే, పుత్రమేషాహి తస్యాశు జనయిష్యతి భామినీ. ౩౫. ఏవమాశ్వాసయిత్వైనాం కుంతీ యదుకులోద్వహా, విహాయ శోకం దుర్ధర్షం శ్రాద్ధమస్యహ్యకల్పయత్. ౩౬. సమనుజ్ఞాప్య ధర్మజ్ఞా రాజానం భీమమేవ చ, యమౌ యమోపమౌచైవ దదౌ దానాన్యనేకశః. ౩౭. తతః ప్రదాయ బహ్వీర్గా బ్రాహ్మణాయ యదూద్వహా, సమాహృష్య తు వార్ష్ణేయీ వైరాటీమబ్రవీదిదమ్. ౩౮. వైరాటి నేహ సంతాపస్త్వయా కార్యో హ్యానిందితే, భర్తారం ప్రతి సుశ్రోణి గర్భస్థం రక్ష వైశిశుమ్. ౩౯. ఏవముక్త్వా తతః కుంతీ విరరామ మహాద్యుతే, తామనుజ్ఞాప్య చైవేమాం సుభద్రాం సముపానయమ్. ౪౦. ఏవం సనిధనం ప్రాప్తో దౌహిత్రస్తవ మానద, సంతాపం త్యజ దుర్ధర్షం మాచ శోకే మనః కృథాః. ౪౧.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, ఏకషష్టితమోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ:—ఏతచ్ఛ్రుత్వా తు పుత్రస్య వచ శ్శూరాత్మజస్తదా, విహాయ శోకం ధర్మాత్మా దదౌ శ్రాద్ధమనుత్తమమ్. ౧. తథైవ వాసుదేవశ్చ స్వస్రీయస్య మహాత్మనః, దయితస్య పితుర్నిత్య మకరో దౌర్ధ్వదేహికమ్. ౨. షష్టిం శతసహస్రాణి బ్రాహ్మణానాం మహౌజసామ్, విధివ ద్భోజయామాస భోగ్యం సర్వగుణాన్వితమ్. ౩. ఆచ్ఛాద్య చ మహాబాహు ర్ధనతృష్ణా మపానుదత్, బ్రాహ్మణానాం తదా కృష్ణస్తదభూల్లోమహర్షణమ్. ౪. సువర్ణం చైవ గాశ్చైవ శయనాచ్ఛాదనాని చ, దీయమానం తదా విప్రా వర్ధతామితిచాబ్రువన్. ౫. వాసుదేవోఽథ దాశార్హో బలదేవస్స సాత్యకిః. అభిమన్యోస్తదా శ్రాద్ధ మకుర్వన్ సత్యతస్తదా. ౬. అతీవ దుఃఖసంతప్తా న శమం చోపలేభిరే, తథైవ పాండవా వీరా నగరే నాగసాహ్వయే. ౭. నోపాగచ్ఛంతవై శాంతిమభిమన్యువినాకృతాః, సుబహూని చ రాజేంద్ర దివసాని విరాటజా. ౮. నాభుంక్త పతిదుఃఖార్తా తదా భూత్కరుణం మహత్. కుక్షిస్థఏవ తస్యాథ గర్భో వై సంప్రలీయతే. ౯. ఆజగామ తతో వ్యాసో జ్ఞాత్వా దివ్యేన చక్షుషా, సమాగమ్యాబ్రవీద్ధీమాన్ పృథాం పృథులలోచనామ్. ౧౦. ఉత్తరాం చ మహాతేజాః శోకః సంత్యజ్యతా మయమ్, భవిష్యతి మహాతేజాః పుత్రస్తవ యశస్వినీ. ౧౧. ప్రభావా ద్వాసుదేవస్య మమ వ్యాహరణాదపి, పాండవానామయం చాంతే పాలయిష్యతి మేదినీమ్. ౧౨.

ధనంజయం చ సంప్రేక్ష్య ధర్మరాజస్య శృణ్వతః, వ్యాసో వాక్యమువాచేదం హర్షయన్నివ భారత. ౧౩. పౌత్రస్తవ మహాభాగో జనిష్యతి మహామనాః, పృథ్వీం సాగరపర్యంతాం పాలయిష్యతి ధర్మతః. ౧౪. తస్మాచ్ఛోకం కురుశ్రేష్ఠజహి త్వమరికర్శన, విచార్యమత్ర నహి తే సత్యమేతద్భవిష్యతి. ౧౫. యచ్చాపి వృష్ణివీరేణ కృష్ణేన కురునందన, పురోక్తం తత్తథా భావి మా తేఽత్రాస్తు విచారణా. ౧౬. విబుధానాం గతో లోకానక్షయానాత్మనిర్జితాన్. న స శోచ్యస్త్వయా వీరో నచాన్యైః కురుభిస్తథా. ౧౭. ఏవం పితామహేనోక్తో ధర్మాత్మా స ధనంజయః, త్యక్త్వా శోకం మహారాజహృష్టరూపోఽభవత్తదా. ౧౮. పితాపి తవ ధర్మజ్ఞ గర్భే తస్మిన్మహామతే, అవర్ధత యథాకామం శుక్లపక్షే యథా శశీ. ౧౯. తతస్సంచోదయామాస వ్యాసో ధర్మాత్మజం నృపమ్, అశ్వమేధం ప్రతి తదా తతస్సోఽంతర్హితోఽభవత్. ౨౦. ధర్మరాజోఽపి మేధావీ శ్రుత్వా వ్యాసస్య తద్వచః, విత్తస్యానయనే తాత చకార గమనే మతిమ్. ౨౧.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, ద్విషష్టితమోఽధ్యాయః.

జనమేజయఉవాచ:—శ్రుత్వైతత్ వచనం బ్రహ్మన్ .వ్యాసేనోక్తం మహాత్మనా. అశ్వమేధం ప్రతి తదా కిం భూయః ప్రచకార హ. ౧. రత్నం చ యన్మరుత్తేన నిహితం వసుధాతలే, తదవాప కథం చేతి తన్మే బ్రూహి ద్విజోత్తమ. ౨. వైశంపాయనఉవాచ—శ్రుత్వా ద్వైపాయనవచో ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః, భ్రాతౄన్ సర్వాన్ సమానాయ్య కాలే వచనమబ్రవీత్. ౩. అర్జునంభీమసేనం చ మాద్రీపుత్రౌ యమావపి, శ్రుతం వో వచనం వీరా సౌహృదాద్యన్మహాత్మనా. ౪. కురూణాం హితకామేన ప్రోక్తం కృష్ణేన ధీమతా, తపోవృద్ధేన మహతా సుహృదాం భూతిమిచ్ఛతా. ౫. గురుణా ధర్మశీలేన వ్యాసేనాద్భుతకర్మణా, భీష్మేణ చ మహాప్రాజ్ఞ గోవిందేన చ ధీమతా. ౬. సంస్మృత్య తదహం సమ్యక్ తర్తుమిచ్ఛామి పాండవాః, ఆయత్యాం చ తదాత్వే చ సర్వేషాం తద్ధి నో హితమ్. ౭. అనుబంధే చ కల్యాణం యద్వాచో బ్రహ్మవాదినః, ఇయం హి వసుధా సర్వా క్షీణరత్నా కురూద్వహ. ౮. తచ్చాచష్ట తదా వ్యాసో మరుత్తస్య ధనం నృపాః, యద్యేతద్వో బహుమతం మన్యధ్వం వా క్షమం యది. ౯. తథా యథాహ ధర్మేణ కథం వా భీమ మన్యసే, ఇత్యుక్తవాక్యే నృపతౌ తదా కురుకులోద్వహ. ౧౦. భీమసేనో నృపశ్రేష్ఠం ప్రాంజలిర్వాక్యమబ్రవీత్, రోచతే మాం మహాబాహో యదిదం భాషితం త్వయా. ౧౧. వ్యాసాఖ్యాతస్య విత్తస్య సముపాన

యసం ప్రతి, యదిసం త్వాప్నుయామేహ ధనమావిక్షితం ప్రభో. ౧౨. కృత మేవ మహారాజ భవేదితి మతిర్మమ, తే వయం ప్రణిపాతేన గిరీశస్య మహాత్మనః. ౧౩. తదానయామ భద్రం తే సమభ్యర్చ్య కపర్దినమ్, తద్విత్తం దేవదేవేశం తస్యైవ వానుచరాంశ్చ తాన్. ౧౪. ప్రసాద్యార్థమవాప్స్యామో మానసం వాగ్బుద్ధి కర్మభిః, రక్షంతే యే చ తద్ద్రవ్యం కిన్నరా రౌద్రదర్శనాః. ౧౫. తే చ వశ్యా భవిష్యంతి ప్రసన్నే వృషభధ్వజే, శ్రుత్వైవం వదత స్తస్య వాక్యం భీమస్య భారత. ౧౬. ప్రీతో ధర్మాత్మజో రాజా బభూవాతీవ భారత, అర్జునప్రముఖాశ్చాపి తథే త్యేవాబ్రువన్ వచః. ౧౭. కృత్వా తు పాండవాః సర్వే రత్నాహరణనిశ్చయమ్, సేనా మాజ్ఞాపయామాసు ర్నక్షత్రేఽహని చ ధ్రువే. ౧౮. తతో యయుః పాండుసుతా బ్రాహ్మణాన్ స్వస్తి వాచ్య చ, అర్చయిత్వా సురశ్రేష్ఠం పూర్వమేవ మహేశ్వరమ్. ౧౯. మోదకైః పాయసేనాథ మాంసాపూపై స్తథైవచ, ఆశాస్య చ మహాత్మానం ప్రయయు స్ముదితా భృశమ్. ౨౦. తేషాం ప్రయాస్యతాం తత్ర మంగళాని శుభాన్యథ, ప్రాహుః ప్రహృష్టమనసో ద్విజాగ్ర్యా నాగరాశ్చ తే. ౨౧. తతః ప్రదక్షిణీకృత్య శిరోభిః ప్రణిపత్య చ, బ్రాహ్మణా నగ్నిసహితాన్ ప్రయయుః పాండునందనాః. ౨౨. సమనుజ్ఞాప్య రాజానం పుత్రశోకసమాహతమ్, ధృతరాష్ట్రం సభార్యం వై పృథాం చ పృథులోచనామ్. ౨౩. మూలే నిక్షిప్య కౌరవ్యం యుయుత్సుం ధృతరాష్ట్రజమ్, సంపూజ్యమానాః పౌరైశ్చ బ్రాహ్మణైశ్చ మనీషిభిః. ౨౪.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, త్రిషష్టితమోఽధ్యాయః.

సువర్ణకోశసంప్రాప్తిః.

వైశంపాయనఉవాచ:—తత స్తే ప్రయయు ర్హృష్టాః ప్రహృష్టనరవాహనాః, రథఘోషేణ మహతా పూరయంతో వసుంధరామ్. ౧. సంస్తూయమానాః స్తుతిభి స్సూతమాగధవందిభిః, స్వేన సైన్యేన సంవీతా యథాదిత్యా స్స్వరశ్మిభిః. ౨. పాండరేణాతపత్రేణ ధ్రియమాణేన మూర్ధని, బభౌ యుధిష్ఠిర స్తత్ర పౌర్ణమాస్యామివోడురాట్. ౩. జయాశిషః ప్రహృష్టానాం నరాణాం పథి పాండవః, ప్రత్యగృహ్ణా ద్యథాన్యాయం యథావత్పురుషర్షభః. ౪. తథైవ సైనికా రాజన్ రాజానమనుయాంతి యే, తేషాం హలహలాశబ్దో దివం స్తబ్ధ్వా వ్యతిష్ఠత. ౫. సరాంసి సరితశ్చైవ వనాన్యుపవనానిచ, అత్యక్రామ న్మహారాజో గిరిం చాప్యన్వపద్యత. ౬. తస్మిన్ దేశే చ రాజేంద్ర యత్ర తద్ద్రవ్య ముత్తమమ్, చక్రే నివేశనం

రాజా పాండవ స్సహ సైనికైః. ౭. శివే దేశే సమే చైవ తదా భరతసత్తమ,
అగ్రతో బ్రాహ్మణాన్ కృత్వా తపోవిద్యాదమాన్వితాన్. ౮. పురోహితం చ
కౌరవ్య వేదవేదాంగపారగమ్, అగ్నివేశ్యం చ రాజానో బ్రాహ్మణాః సపు
రోధసః. ౯. కృత్వా శాంతిం యథాన్యాయం సర్వశః పర్యవారయన్, కృత్వా
తు మధ్యే రాజానమమాత్యాంశ్చ యథావిధి. ౧౦. షట్పదం నవసంఖ్యానం
నివేశం చక్రిరే ద్విజాః, మత్తానాం వానరేంద్రాణాం నివేశం చ యథావిధి. ౧౧.
కారయిత్వా స రాజేంద్రో బ్రాహ్మణానిదమబ్రవీత్, అస్మిన్ కార్యే ద్విజశ్రేష్ఠా
నక్షత్రే దివసే శుభే. ౧౨. యథా భవంతో మన్యంతే కర్తుమర్హంతి తత్తథా,
న నః కాలాత్యయో వై స్యాదిహైవ పరిలంబతామ్. ౧౩. ఇతి నిశ్చిత్య విప్రేంద్రాః
క్రియతాం యదనంతరమ్, శ్రుత్వైతద్వచనం రాజ్ఞో బ్రాహ్మణా స్సపురోధసః, ఇద
మూచుర్వచో హృష్టా ధర్మరాజప్రియేప్సవః. ౧౪. అద్యైవ నక్షత్రమహశ్చ
పుణ్యం యతామహే శ్రేష్ఠతమక్రియాసు, అంభోభిరద్యేహ వసామ రాజన్ ఉపో
ష్యతాం చాపి భవద్భిరద్య. ౧౫. శ్రుత్వా తు తేషాం ద్విజసత్తమానాం
కృతోపవాసా రజనీం నరేంద్రాః, ఊషుః ప్రతీతాః కుశసంస్తరేషు యథాధ్వరే ప్రజ్వ
లితా హుతాశాః. ౧౬. తతో నిశా సా వ్యగమన్మహాత్మనాం సంశృణ్వతాం విప్రసమీ
రితా గిరః, తతః ప్రభాతే విమలే ద్విజర్షభాః వచోఽబ్రువన్ ధర్మసుతం నరాధిపమ్.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, చతుఃషష్టితమోఽధ్యాయః.

బ్రాహ్మణా ఊచుః:— క్రియతా ముపహారోఽస్య త్ర్యంబకస్య మహాత్మనః,
దత్త్వోపహారం నృపతే తతస్స్వార్థం యతామహే. ౧. శ్రుత్వా తు వచనం తేషాం
బ్రాహ్మణానాం యుధిష్ఠిరః, గిరీశస్య యథాన్యాయ ముపహారముపాహరత్. ౨.
ఆజ్యేన తర్పయిత్వాగ్నిం విధివత్సంస్కృతేన చ, మంత్రసిద్ధం చరుం కృత్వా పురో
ధా స్సయయౌ తదా. ౩. స గృహీత్వా సుమనసో మంత్రపూతా జనాధిప,
మోదకైః పాయసేనాథ మాంసైశ్చోపాహరద్బలిమ్. ౪. సుమనోభిశ్చ చిత్రాభి
ర్లాజైరుచ్చావచైరపి, సర్వం శిష్టతమం కృత్వా విధివద్వేదపారగః. ౫. కింక
రాణాం తతః పశ్చాచ్చకార బలి ముత్తమమ్, యక్షేంద్రాయ కుబేరాయ మణి
భద్రాయ చైవహి. ౬. తథాన్యేషాం చ యక్షాణాం భూతానాం పతయశ్చ యే,
కృసరేణ చ మాంసేన నివాపై స్తిలసంయుతైః. ౭. ఓదనం కుంభశః కృత్వా
పురోధాస్సముపాహరత్, బ్రాహ్మణేభ్యస్సహస్రాణి గవాం దత్త్వా తు భూమిపః.
౮. నక్తం చరాణాం భూతానాం వ్యాదిదేశ బలిం తదా, ధూపగంధాని

రుద్ధం తత్సుమనోభిశ్చ సంవృతమ్. ౯. శుశుభే స్థానమత్యర్థం దేవదేవస్య పార్థివ, కృత్వా పూజాం చ రుద్రస్య గణానాం చైవ సర్వశః. ౧౦. యయౌ వాసం పురస్కృత్య నృపో రత్ననిధిం ప్రతి, పూజయిత్వా ధనాధ్యక్షం ప్రణిపత్యాభివాద్య చ. ౧౧. సుమనోభిర్విచిత్రాభిరపూపైః కృసరేణ చ, శంఖాదీంశ్చ నిధీన్ సర్వాన్నిధిపాలాంశ్చ సర్వశః. ౧౨. అర్చయిత్వా ద్విజాగ్ర్యాన్ స స్వస్తి వాచ్య చ వీర్యవాన్, తేషాం పుణ్యాహఘోషేణ తేజసా సమవస్థితః. ౧౩. ప్రీతిమాన్ స కురుశ్రేష్ఠః ఖానయామాస తద్ధనమ్, తతః పాత్రీః సకరకా బహురూపా మనోరమాః. ౧౪. భృంగారాణి కటాహాని కలశాన్ వర్ధమానకాన్, బహూని చ విచిత్రాణి భాజనాని సహస్రశః. ౧౫. ఉద్ధారయామాస తదా ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః, తేషాం రక్షణమప్యాసీన్మహాన్ కరపుటస్తదా. ౧౬. నద్ధం చ భాజనం రాజన్ తులార్ధమభవన్నృప, వాహనం పాండుపుత్రస్య తత్రాసీత్తు విశాంపతే. ౧౭. షష్టిరుష్ట్రసహస్రాణి శతాని ద్విగుణా హయాః, వారణాశ్చ మహారాజ సహస్రశతసమ్మితాః. ౧౮. శకటాని రథాశ్చైవ తావదేవ కరేణవః, ఖరాణాం పురుషాణాం చ పరిసంఖ్యా న విద్యతే. ౧౯. ఏతద్విత్తం తదభవద్యదుదధ్రే యుధిష్ఠిరః, షోడశాష్టౌ చతుర్వింశత్సహస్రం భారలక్షణమ్. ౨౦. ఏతేష్వాదాయ తద్ద్రవ్యం పునరభ్యర్చ్య పాండవః, మహాదేవం ప్రతియయౌ పురం నాగాహ్వయం ప్రతి. ౨౧. ద్వైపాయనాభ్యనుజ్ఞాతః పురస్కృత్య పురోహితమ్, గోయుతే గోయుతే చైవ న్యవసత్పురుషర్షభః. ౨౨. సా పురాభిముఖీ రాజన్నువాహ మహతీ చమూః, కృచ్ఛ్రాద్ద్రవిణభారార్తా హర్షయంతీ కురూద్వహాన్. ౨౩.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, పంచషష్టితమోఽధ్యాయః.

—॥ పరీక్షిజ్జన్మకథనమ్. ॥—

వైశంపాయనఉవాచ:—ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు వాసుదేవోఽపి వీర్యవాన్, ఉపాయాద్వృష్ణిభిస్సార్ధం పురం వారణసాహ్వయమ్. ౧. సమయం వాజిమేధస్య విదిత్వా పురుషర్షభః, యథోక్తో ధర్మపుత్రేణ ప్రవ్రజన్ స్వపురీం ప్రతి. ౨. రౌక్మిణేయేన సహితో యుయుధానేన చైవ హి, చారుదేష్ణేన సాంబేన గదేన కృతవర్మణా. ౩. సారణేన చ వీరేణ నిశఠేనోల్ముకేన చ, బలదేవం పురస్కృత్య సుభద్రాసహిత స్తదా. ౪. ద్రౌపదీ ముత్తరాం చైవ పృథాం చాప్యవలోకకః, సమాశ్వాసయితుం చాపి క్షత్రియా నిహతేశ్వరాః. ౫. తానాగతాన్ సమీక్ష్యైవ ధృతరాష్ట్రో మహీపతిః, ప్రత్యగృహ్ణా ద్యథాన్యాయం విదురశ్చ మహామ

నాః. ౬. తత్రైవ న్యవసత్కృష్ణః స్వర్చితః పురుషోత్తమః, విదురేణ మహాతేజా
స్తథైవ చ యుయుత్సునా. ౭. వసత్సు వృష్ణివీరేషు తత్రాథ జనమేజయ, జజ్ఞే తవ
పితా రాజన్ పరీక్షిత్పరవీరహా. ౮. స తు రాజా మహారాజ బ్రహ్మాస్త్రేణావపీడితః,
శవో బభూవ నిశ్చేష్టో హర్షశోకవివర్ధనః. ౯. హృష్టానాం సింహనాదేన జనానాం
తత్ర నిస్స్వనః, ప్రవిశ్య ప్రదిశస్సర్వాః పునరేవ వ్యుపారమత్. ౧౦. తతస్సోఽతి
త్వరః కృష్ణో వివేశాంతఃపురం తదా, యుయుధానద్వితీయో వై వ్యథితేంద్రియ
మానసః. ౧౧. తత స్త్వరితమాయాంతీం దదర్శ స్వాం పితృష్వసామ్, క్రోశంతీ
మభిధావేతి వాసుదేవం పునః పునః. ౧౨. పృష్ఠతో ద్రౌపదీం చైవ సుభద్రాం చ
యశస్వినీమ్, సవిక్రోశం సకరుణం బాంధవానాం స్త్రియో నృప. ౧౩. తతః
కృష్ణం సమాసాద్య కుంతీ భోజసుతా తదా, ప్రోవాచ రాజశార్దూల బాష్పగద్గ
దయా గిరా. ౧౪. వాసుదేవ మహాబాహో సుప్రజా దేవకీ త్వయా, త్వం నో
గతిః ప్రతిష్ఠా చ త్వదాయత్తమిదం కులమ్. ౧౫. యదుప్రవీర యోఽయం తే
స్వస్రీయస్యాత్మజః ప్రభో, అశ్వత్థామ్నా హతో జాత స్తముజ్జీవయ కేశవ.
౧౬. త్వయా హ్యేతత్ప్రతిజ్ఞాత మైషీకే యదునందన, అహంసంజీవయిష్యామి
మృతజాతమితి ప్రభో. ౧౭. సోఽయం జాతో మృతస్తాత పశ్యైనం పురుషర్షభ,
ఉత్తరాం చ సుభద్రాంచ ద్రౌపదీం మాం చ మాధవ. ౧౮. ధర్మపుత్రం చ
భీమం చ ఫాల్గునం నకులం తథా, సహదేవం చ దుర్ధర్షం సర్వాన్నస్త్రాతు
మర్హసి. ౧౯. అస్మిన్ ప్రాణాస్సమాయత్తాః పాండవానాం మమైవచ, పాండోశ్చ
పిండో దాశార్హ తథైవ శ్వశురస్య మే. ౨౦. అభిమన్యోశ్చ భద్రం తే ప్రియస్య
సదృశస్య చ, ప్రియ ముత్పాదయాద్యత్వం ప్రేతస్యాపి జనార్దన. ౨౧. ఉత్తరా
హి పురోక్తం వై కథయత్యరిసూదన, అభిమన్యోర్వచః కృష్ణ ప్రియత్వాత్తన్న
సంశయః. ౨౨. అబ్రవీత్కిల దాశార్హ వైరాటీ మార్జునిస్తదా, మాతులస్య
కులం భద్రే తవ పుత్రో గమిష్యతి. ౨౩. గత్వా వృష్ణ్యంధకకులం ధనుర్వేదం
గ్రహీష్యతి, అస్త్రాణి చ విచిత్రాణి నీతిశాస్త్రం చ కేవలమ్. ౨౪. ఇత్యే
తత్ప్రణయాత్తాత సౌభద్రః పరవీరహా, కథయామాస దుర్ధర్ష స్తథా చైతన్న
సంశయః. ౨౫. తాస్త్వాం వయం ప్రణమ్యేహ యాచామో మధుసూదన, కుల
స్యాస్య ధృతార్థంతం కురు కల్యాణ ముత్తమమ్. ౨౬. ఏవముక్త్వా తు వార్ష్ణేయం
పృథా పృథులలోచనా, ఉచ్ఛ్రిత్య బాహూ దుఃఖార్తా తాశ్చాన్యాః ప్రాపతన్

భువి. ౨౭. అబ్రువంశ్చ మహారాజ సర్వా స్తా స్తావిలేక్షణాః, స్వస్రీయో వాసు
దేవస్య మృతో జాత ఇతి ప్రభో. ౨౮. ఏవముక్తే తతః కుంతీం పర్యగృహ్ణా జ్జనా
ర్దనః, భూమావనిపతితాం చైనాం సాంత్వయామాస భారత. ౨౯.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, షట్షష్టితమోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ:—ఉత్థితాయాం పృథాయాం తు సుభద్రాభ్రాతరం
తదా,దృష్ట్వా చుక్రోశదుఃఖార్తా వచనం చేదమబ్రవీత్. ౧.పుండరీకాక్ష పశ్య త్వం
పౌత్రంపార్థస్య ధీమతః,పరిక్షీణేషు కురుషు పరిక్షీణం గతాయుషమ్. ౨.ఇషీకాద్రోణ
పుత్రేణ భీమసేనార్థ ముద్యతా, సోత్తరాయాం నిపతితా విజయే మయి చైవ హ.
౩. సేయం విదీర్ణే హృదయే మయి తిష్ఠతి కేశవ, యన్న పశ్యామి దుర్ధర్షం సహ
పుత్రం తు తం ప్రభో. ౪. కిన్ను వక్ష్యతి ధర్మాత్మా ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః, భీమ
సేనార్జునౌ చాపి మాద్రవత్యాః సుతౌ చ తౌ. ౫. శ్రుత్వాభిమన్యోః స్తనయం
జాతం చ మృతమేవచ, ముషితా ఇవ వార్ష్ణేయ ద్రోణపుత్రేణ పాండవాః. ౬.
అభిమన్యుః ప్రియః కృష్ణభ్రాతౄణాం నాత్ర సంశయః, తే శ్రుత్వా కిన్ను
వక్ష్యంతి ద్రోణపుత్రాస్త్రనిర్జితాః. ౭. భవితోఽతః పరం దుఃఖం కిం తదన్యజ్జనార్దన,
అభిమన్యోః సుతాత్కృష్ణమృతాజ్జాతాదరిందమ. ౮. సాహం ప్రసాదయే
కృష్ణ త్వామద్య శిరసా నతా, పృథేయం ద్రౌపదీ చైవ తాః పశ్య పురుషోత్తమ.
౯. యదా ద్రోణసుతో గర్భాన్ పాండూనాం హంతి మాధవ, తదా కిల త్వయా
ద్రౌణిః క్రుద్ధేనోక్తోఽరిమర్దన. ౧౦. అకామం త్వాం కరిష్యామి బ్రహ్మబంధో
నరాధమ, అహం సంజీవయిష్యామి కిరీటితనయాత్మజమ్ ౧౧. ఇత్యేతద్వచనం
శ్రుత్వా జానానాహం బలం తవ, ప్రసాదయే త్వాం దుర్ధర్ష జీవతామభి
మన్యుజః. ౧౨. యద్యేతత్త్వం ప్రతిశ్రుత్య నకరోషి వచశ్శుభమ్, సఫలం వృష్ణి
శార్దూల మృతాం మామవధారయ. ౧౩. అభిమన్యోస్సుతో వీర న సంజీవతి
యద్యయమ్, జీవతి త్వయి దుర్ధర్ష కిం కరిష్యామ్యహం త్వయా. ౧౪. సంజీవయైనం
దుర్ధర్ష మృతం త్వ మభిమన్యుజమ్, సదృశాక్షసుతం వీర సస్యం వర్షన్నివాంబుదః.
౧౫. త్వం హి కేశవధర్మాత్మా సత్యవాన్ సత్యవిక్రమః, సతీం వాచమృతాం కర్తు
మర్హసీత్వ మరిందమ. ౧౬. ఇచ్ఛన్నపి హి లోకాంస్త్రీన్ జీవయేథామృతా
నిమాన్, కిం పునర్దయితం జాతం స్వస్రీయస్యాత్మజం మృతమ్. ౧౭. ప్రభావ
జ్ఞాస్మి తే కృష్ణ తస్మాత్త్వాం యాచయామ్యహమ్, కురుష్వ పాండుపుత్రాణా మిమం

పరమనుగ్రహమ్. ౧౭. స్వసేతి వా మహాబాహో హతపుత్రేతి వా పునః, ప్రప న్నాం మాం మియం చేతి దయాం కర్తు మిహార్హసి. ౧౮.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, సప్తషష్టితమోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ:—ఏవముక్తస్తు రాజేంద్ర కేశిహా దుఃఖమూర్ఛితః, తథేతివ్యాజహారోచ్చైః హ్లాదయన్నివ తం జనమ్. ౧. వాక్యేనైతేనహి తదా తం జనంపురుషర్షభః, హ్లాదయామాస సవిభుర్ఘర్మార్తం సలిలైరివ. ౨.తతస్స ప్రావిశత్తూ ర్ణం జన్మవేశ్మ పితు స్తవ, అర్చితం పురుషవ్యాఘ్ర సితైర్మాల్యై ర్యథావిధి. 3. అపాం కుంభైః సుపూర్ణైశ్చ విన్యస్తై స్సర్వతో దిశమ్, ఘృతేన తిందుకాలాతై స్సర్షపైశ్చ మహాభుజః. ౪. అస్త్రైశ్చవిమలైర్న్యస్తైః పావకైశ్చ సమంతతః, వృద్ధాభిశ్చాభిరామాభిఃపరిచారార్థమావృతమ్. ౫. దక్షైశ్చ పరితోధీర భిషగ్భిః కుశలైస్తథా, దదర్శ చ సతేజస్వీ రక్షోఘ్నాన్యపి సర్వశః.౬. ద్రవ్యాణి స్థాపితాని స్మ విధివత్కుశలై ర్జనైః, తథా యుక్తం చ తద్దృష్ట్వా జన్మవేశ్మ పితు స్తవ. ౭. హృష్టోఽభవత్ హృషీకేశ స్సాధుసాధ్వితి చాబ్రవీత్,తథాబ్రువతి వార్ష్ణేయే ప్రహృ ష్టవదనే తథా. ౮. ద్రౌపదీ త్వరితా గత్వావైరాటీం వాక్య మబ్రవీత్, అయ మాయాతి తే భద్రే శ్వశురో మధుసూదనః. ౯. పురాణర్షిరచింత్యాత్మా సమీప మపరాజితః, సాపి బాష్పకలాం వాచం నిగృహ్యాశ్రూణి చైవ చ. ౧౦. సుసంవీతా భవద్దేవీ దేవవత్కృష్ణమీయుషీ, సా తథా దూయమానేన హృదయేన తప స్వినీ. ౧౧. దృష్ట్వా గోవింద మాయాంతం కృపణం పర్యదేవయత్, పుండరీకాక్ష పశ్యావాం బాలేన హి వినా కృతౌ. ౧౨. అభిమన్యుం చ మాం చైవ హతౌ తుల్యం జనార్దన, వార్ష్ణేయ మధుహన్ వీర శిరసా త్వాం ప్రసాదయే. ౧3.ద్రోణ పుత్రాస్త్రనిర్దగ్ధం జీవయైనం మహాత్మజమ్, యది స్మ ధర్మరాజ్ఞా వా భీమసేనేన వా పునః. ౧౪. త్వయా వా పుండరీకాక్ష వాక్యముక్తమిదం భవేత్, అజానతీ మిషీ కేయం జనిత్రీం హంత్వితి ప్రభో. ౧౫. అహమేవ వినష్టా స్యాం నైతదేవగతం భవేత్, గర్భస్థస్యాస్య బాలస్య బ్రహ్మాస్త్రేణ నిపాతనమ్. ౧౬. కృత్వా నృశంసం దుర్బుద్ధిర్ద్రౌణిః కిం ఫల మశ్నుతే, సా త్వాం ప్రసాద్య శిరసా యాచే శత్రునిబర్హ ణమ్. ౧౭. ప్రాణాం స్త్యక్ష్యామి గోవింద నాయం సంజీవతే యది, అస్మిన్ హి బహవః సాధో యే మమాసన్ మనోరథాః. ౧౮. తే ద్రోణపుత్రేణ హతాః

కిన్ను జీవామి కేశవ, ఆసీన్మమ మతిః కృష్ణ పూర్ణోత్సంగా జనార్దన. ౧౯. అభి వాదయిష్యే త్వాం కృష్ణ తదిదం వితథీకృతమ్, చపలాక్షస్య దాయాదే మృతేఽస్మిన్ పురుషర్షభ. ౨౦. విఫలా మే కృతా కృష్ణ హృది సర్వే మనోరథాః, చపలాక్షః కిరాతీవ ప్రియస్తే మధుసూదన. ౨౧. సుతం పశ్య త్వమప్యేనం బ్రహ్మాస్త్రేణ నిపా తితమ్, కృతఘ్నోఽయం నృశంసోఽయం యథాస్య జనకస్తథా. ౨౨. యః పాం డవీం శ్రియం త్యక్త్వా గతోఽద్య యమసాదనమ్, మయా చైతత్ప్రతిజ్ఞాతం రణమూర్ధని కేశవ. ౨౩. అభిమన్యౌ హతే వీర త్వామేష్యామ్యచిరాదివ, తచ్చ నాకరవం కృష్ణ నృశంసా జీవితప్రియా. ఇదానీం మాం గతాం తత్ర కిన్ను వక్ష్యతి ఫాల్గునః. ౨౪.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, అష్టషష్టితమోఽధ్యాయః.

పరీక్షితః కృష్ణాత్సంజీవనమ్.

వైశంపాయనఉవాచ:—సైవం విలప్య కరుణం సోన్మాదేవ తపస్వినీ, ఉత్తరా న్యపతద్భూమౌ కృపణా పుత్రగృద్ధినీ. ౧. తాం తు దృష్ట్వా నిపతితాం హతపుత్రపరి చ్ఛదామ్, చుక్రోశ కుంతీ దుఃఖార్తా సర్వాశ్చ భరతస్త్రియః. ౨. ముహూ ర్తమివ రాజేంద్ర పాండవానాం నివేశనమ్, అప్రేక్షణీయమభవదార్తస్వరవినాది తమ్. ౩. ముహూర్తమివ రాజేంద్ర పుత్రశోకాభిపూరితా, కశ్మలాభిహతా వీర వైరాజీ త్వభవత్తదా. ౪. ప్రతిలభ్య తు సా సంజ్ఞా ముత్తరా భరతర్షభ, అంక మారోప్య తం పుత్ర మిదం వచనమబ్రవీత్. ౫. ధర్మజ్ఞస్య సుతస్సన్త్వమధర్మం నావబుధ్యసే, యస్త్వం వృష్ణిప్రవీరస్య కురుషే నాభివాదనమ్. ౬. పుత్ర గత్వా మమ వచో బ్రూయాస్త్వం పితరం త్విదమ్, దుర్మరం ప్రాణినాం వీర కాలే ప్రాప్తే కథంచన. ౭. యాఽహం త్వయా వివాహేన పత్యా పుత్రేణ చైవహ, మర్తవ్యే సతి జీవామి హతస్వస్తి రకించనా. ౮. అథవా ధర్మరాజ్ఞా హ మనుజ్ఞాతా మహా భుజ, భక్షయిష్యే విషం ఘోరం ప్రవేక్ష్యే వా హుతాశనమ్. ౯. అథవా దుర్ధరం తాత యదిదం మే సహస్రధా, పతిపుత్రవిహీనా యా హృదయం న విదీర్యతే. ౧౦. ఉత్తిష్ఠ పుత్ర పశ్యేమాం దుఃఖితాం ప్రపితామహీమ్, ఆర్తా ముప ప్లుతాం దీనాం నిమగ్నాం శోకసాగరే. ౧౧. ఆర్యాం చ పశ్య పాంచాలీం సాత్వ తీం చ తపస్వినీమ్, మాం చ పశ్య సుదుఃఖార్తాం వ్యాధవిద్ధాం మృగీమివ. ౧౨. ఉత్తిష్ఠ పశ్య వదనం లోకనాథస్య ధీమతః, పుండరీకపలాశాక్షం పురేవ చపలేక్షణమ్. ౧౩. ఏవం విప్రలపంతీం తాం దృష్ట్వా నిపతితాం పునః, ఉత్తరాం

తాం స్త్రియః సర్వాః పున రుత్థాపయాం స్తతః. ౧౮. ఉత్థాయ చ పునర్ధీమ్యా త్తదా మత్స్యపతేస్సుతా, ప్రాంజలిః పుండరీకాక్షం భూమావేవాభ్యవాదయత్. ౧౫. శ్రుత్వా స తస్య విపులం విలాపం పురుషర్షభః, ఉపస్పృశ్య తతః కృష్ణో బ్రహ్మాస్త్రం ప్రత్యసంహరత్. ౧౬. ప్రతిజజ్ఞే చ దాశార్హ స్తస్య జీవిత మచ్యుతః, అబ్రవీచ్చ విశుద్ధాత్మా సర్వం విశ్రావయ న్జగత్. ౧౭. న బ్రవీమ్యుత్తరే మిథ్యా సత్యమేతద్భవిష్యతి, ఏష సంజీవయామ్యేనం పశ్యతాం సర్వదేహినామ్. ౧౮. నోక్తపూర్వం మయా మిథ్యా స్వైరేష్వపి కదాచన, న చ యుద్ధా త్పరావృత్త స్తథా సంజీవతా మయమ్. ౧౯. యథా మే దయితో ధర్మో బ్రాహ్మణాశ్చ విశేషతః, అభిమన్యోః సుతో జాతో మృతో జీవత్వయం తథా. ౨౦. యథాహం నాభిజానామి విజయేన కదాచన, విరోధం తేన సత్యేన మృతో జీవత్వయం శిశుః. ౨౧. యథా సత్యం చ ధర్మశ్చ మయి నిత్యం ప్రతిష్ఠితౌ, తథా మృతః శిశురయం జీవతా మభిమన్యుజః. ౨౨. యథా కంసశ్చ కేశీచ ధర్మేణ నిహతౌ మయా, తేన సత్యేన బాలోఽద్య పున స్సంజీవతా మయమ్. ౨౩. ఇత్యుక్తో వాసుదేవేన సబాలో భరతర్షభ, శనై శ్శనైర్మహారాజ ప్రాస్పందత సచేతనః. ౨౪.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, ఏకోనసప్తతితమోఽధ్యాయః.

పాండవాగమనమ్.

వైశంపాయనఉవాచ:—బ్రహ్మాస్త్రం తు తదా రాజ న్కృష్ణేనప్రతిసంహృతమ్. ౧.తదా తద్వేశ్మ త్వత్పిత్రా తేజసా భివిదీపితమ్, తతో రక్షాంసి సర్వాణి నేశు స్త్యక్త్వా గృహం తుతత్, అంతరిక్షేచ వాగాసీ త్సాధు కేశవ సాధ్వితి. ౨. తదస్త్రం జ్వలితం చాపి పితామహ మగా త్తదా, తతః ప్రాణా న్పునర్లేభే పితా తవ నరేశ్వర. ౩. వ్యచేష్టత చ బాలోఽసౌ యథోత్సాహం యథాబలమ్, బభూవుర్ముదితా రాజం స్తత స్తాభరత స్త్రియః. ౪. బ్రాహ్మణా న్వాచయామాసు ర్గోవిందస్యైవ శాసనాత్, తతస్తా ముదితా స్సర్వాః ప్రశశంసు ర్జనార్దనమ్. ౫. స్త్రియోభరతసింహానాం నావం లబ్ధ్వేవ పారగాః, కుంతీద్రుపదపుత్రీ చ సుభద్రా చోత్తరా తథా. ౬. స్త్రియశ్చాన్యా నృసింహానాం బభూవు ర్హృష్టమానసాః, తత్ర మల్లా నటాశ్చైవ గ్రంథికాః సౌఖ్యశాయికాః. ౭. సూతమాగధసంఘాశ్చ వ్యస్తువం స్తం జనార్దనమ్, కురువంశ స్తవాఖ్యాభి రాశీర్భిర్భరతర్షభ. ౮. ఉత్థాయ తుయథాకాలముత్తరా యదునందనమ్, అభ్యవాదయత ప్రీతా సహపుత్రేణభారత. ౯. తస్య కృష్ణో దదౌ హృష్టో బహురత్నం విశేషతః, తథాన్యే వృష్ణిశార్దూలా

నామచాస్యాకరోత్ప్రభుః. ౧౦. పితు స్తవ మహారాజ సత్యసంధో జనార్దనః. పరిక్షీణే కులే యస్మా జ్జాతో ఽయమభిమన్యుజః. ౧౧. పరిక్షిదితి నామాస్య భవత్వి త్యబ్రవీత్తదా, సోఽవర్ధత యథాకాలం పితా తవ జనాధిప. ౧౨. మనః ప్రహ్లాదన శ్చాసీ త్సర్వలోకస్య భారత, మాసజాతస్తు తే వీరపితా భవతి భారత. ౧౩. అథా జగ్ముస్సుబహులం రత్నమాదాయ పాండవాః, తాన్ సమీపగతాన్ శ్రుత్వా నిర్యయు ర్వృష్ణిపుంగవాః. ౧౪. అలం చక్రుశ్చ మాల్యౌఘైః పురుషా నాగసా హ్వయమ్, పతాకాభి ర్విచిత్రాభి ర్ధ్వజైశ్చ వివిధైరపి. ౧౫. వేశ్మాని సమలంచక్రుః పౌరాశ్చ విజనేశ్వరాః, దేవతాయతనానాం చ పూజా స్సువివిధా స్తథా. ౧౬. సందిదేశాథ విదురః పాండుపుత్రప్రియేప్సయా, రాజమార్గాశ్చ తత్రాసన్ సుమనో భిరలంకృతాః. ౧౭. శుశుభే తత్పురం చాపి సముద్రౌఘనిభస్వనమ్, నర్తకైశ్చాపి నృత్యద్భిర్గాయకానాం చ నిస్వనైః. ౧౮. ఆసీద్వైశ్రవణస్యేవ నివాసస్తత్పురం తదా. వందిభిశ్చ నరై రాజన్ స్త్రీసహాయైశ్చ సర్వశః. ౧౯. తత్ర తత్ర వివిక్తేషు సమంతాదుపశోభితమ్, పతాకా ధూయమానాశ్చ సమంతాన్మాతరిశ్వనా. ౨౦. అదర్శయన్నివ తదా కురూన్ వై దక్షిణోత్తరాన్, అఘోషయంస్తదా చాపి పురుషా రాజధూర్గతాః. సర్వరాష్ట్రవిహారోఽద్య రత్నాభరణలక్షణః. ౨౧.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, సప్తతితమోఽధ్యాయః.

వ్యాసాగమనమ్.

వైశంపాయనఉవాచ:—తాన్ సమీపగతాన్ శ్రుత్వా పాండవాన్ శత్రుకర్శనః, వాసుదేవస్సహామాత్యః ప్రయయౌ ససుహృద్గణః. ౧. తే సమేత్య యథాన్యాయం ప్రత్యుద్యాతా దిదృక్షయా, తే సమేత్య యథాన్యాయం పాండవా వృష్ణిభి స్సహ. ౨. వివిశు స్సహితా రాజన్ పురం వారణసాహ్వయమ్, మహత స్తస్య సైన్యస్య ఖురనేమిస్వనేన హ. ౩. ద్యావాపృథివ్యౌ ఖం చైవ సర్వమాసీ త్సమావృతమ్, తే కోశా నగ్రతః కృత్వా వివిశుః స్వపురం తదా. ౪. పాండవాః ప్రీతమనస స్సామాత్యా స్ససుహృద్గణాః, తే సమేత్య యథాన్యాయం ధృతరాష్ట్రం జనాధిప. ౫. కీర్తయంతః స్వనామాని తస్య పాదౌ వవందిరే, ధృతరాష్ట్రాదను చ తే గాంధారీం సుబలాత్మజామ్. ౬. కుంతీం చ రాజశార్దూల తదా భరతసత్తమ, విదురం పూజయిత్వా చ వైశ్యాపుత్రం సమేత్య చ. ౭. పూజ్యమానాః స్మ తే వీరా వ్యరోచంత విశాం పతే, తత స్తత్పరమాశ్చర్యం విచిత్రం మహదద్భుతమ్. ౮. శుశ్రువుస్తే తదా వీరాః పితు స్తే జన్మ భారత, తదుపశ్రుత్య

తత్కర్మ వాసుదేవస్య ధీమతః. ౯. పూజార్హాం పూజయామాసుః కృష్ణం దేవకీ నందనమ్, తతః కతిపయాహస్సు వ్యాస స్సత్యవతీసుతః.౧౦. ఆజగామ మహాతేజాః నగరంనాగసాహ్వయమ్, తస్య సర్వే యథాన్యాయం పూజాం చక్రుః కురూద్వహాః. ౧౧. సహవృష్ణ్యంధకవ్యాఘ్రైరుపాసాంచక్రిరే తదా, తత్ర నానావిధాకారాః కథా స్సమభికీర్త్య వై. ౧౨. యుధిష్ఠిరో ధర్మసుతో వ్యాసం వచన మబ్రవీత్, భవత్ప్రసాదా ద్భగవన్ యదిదం రత్నమాహృతమ్. ౧౩. ఉపయోక్తుం తదిచ్ఛామి వాజిమేధే మహాక్రతౌ, తమనుజ్ఞాతు మిచ్ఛామి భవతా మునిసత్తమ. త్వదధీనా వయం సర్వే కృష్ణస్య చ మహాత్మనః. ౧౪. వ్యాసఉవాచ:—అనుజానామి రాజం స్త్వాం క్రియతాం యదనంతరమ్, యజస్వ వాజిమేధేన విధివ ద్దక్షిణావతా. ౧౫. అశ్వమేధో హి రాజేంద్ర పావన స్సర్వపాప్మనామ్, తేనేష్ట్వా త్వం విపాప్మా వై భవితానాత్ర సంశయః. ౧౬. వైశంపాయనఉవాచ:—ఇత్యుక్తస్సు తు ధర్మాత్మా కురురాజో యుధిష్ఠిరః అశ్వమేధస్య కౌరవ్యచకారాహరణే మతిమ్. ౧౭. సమనుజ్ఞాప్య తత్సర్వం కృష్ణద్వైపాయనం నృప, వాసుదేవమథాభ్యేత్య వాగ్మీవచన మబ్రవీత్. ౧౮. దేవకీసుప్రజా దేవీత్వయా పురుషసత్తమ, యద్బ్రూయాం త్వాం మహాబాహోతత్కృథా స్త్వమిహాచ్యుత. ౧౯. త్వత్ప్రభావార్జితాన్ భోగాన శ్నీమ యదునందన, పరాక్రమేణ బుద్ధ్యా చ త్వయేయం నిర్జితా మహీ. ౨౦. దీక్షయస్వ త్వమాత్మానం త్వం హి నః పరమో గురుః, త్వయీష్టవతి దాశార్హ విపాప్మా భవితా హ్యహమ్. ౨౧. త్వం హి యజ్ఞో ఒక్షరస్సర్వ స్త్వంధర్మ స్త్వం ప్రజాపతిః, త్వం గతి స్సర్వభూతానా మితి మే నిశ్చితామతిః. ౨౨. వాసుదేవ ఉవాచ:—త్వమేవైత న్మహాబాహో వక్తుమర్హస్యరిందమ, త్వం గతి స్సర్వభూతానామితి మే నిశ్చతా మతిః. ౨౩. త్వం చాద్య కురువీరాణాం ధర్మేణ హి వి రాజసే, గుణీభూతా స్మ తే రాజం స్త్వం నో రాజా గురు ర్మతః. ౨౪. యజస్వ మదనుజ్ఞాతః ప్రాప్య ఏషక్రతు స్త్వయా, యునక్తు నో భవాన్ కార్యే యత్ర వాంఛసి భారత. ౨౫. సత్యం తే ప్రతిజానామి సర్వం కర్తాస్మి తేఽనఘ, భీమసేనార్జునౌ చైవ తథామాద్రవతీసుతౌ, ఇష్టవంతో భవిష్యంతి త్వ యీష్టవతి పార్థివ. ౨౬.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, ఏకసప్తతితమోఽధ్యాయః.

అశ్వరక్షార్థమర్జుననియోగః.

వైశంపాయనఉవాచ:—ఏవముక్తస్తు కృష్ణేన ధర్మ పుత్రో యుధిష్ఠిరః

వ్యాసమామంత్ర్య మేధావీ తతో వచన మబ్రవీత్. ౧. యథాకాలం భవాన్
వేత్తి హయమేధస్య తత్త్వతః, దీక్షయస్వ తదా మాం త్వం త్వయ్యాయత్తో హి
మే క్రతుః. ౨. వ్యాసఉవాచ:—అహం పైలోఽథ కౌంతేయ యాజ్ఞవల్క్య
స్తథైవచ, విధానం యద్యథాకాలం తత్కర్తారో న సంశయః. ౩. చైత్ర్యాం
హి పౌర్ణమాస్యాం తు తవదీక్షా భవిష్యతి, సంభారా స్సంభ్రియంతాం చ యజ్ఞా
ర్థం పురుషర్షభ. ౪. అశ్వవిద్యావిదశ్చైవ సూతా విప్రాశ్చ తద్విదః, మేధ్యమశ్వం
పరీక్షంతాం తవ యజ్ఞార్థ సిద్ధయే. ౫. తముత్సృజ్య యథాశాస్త్రం పృథివీం
సాగరాంబరామ్, సపర్యేతు యశో దీప్తం తవ పార్థివ దర్శయన్. ౬. వైశంపా
యనఉవాచ:—ఇత్యుక్త స్స తథేత్యుక్త్వా పాండవః పృథివీపతిః, చకార సర్వం
రాజేంద్ర యథోక్తం బ్రహ్మవాదినా. ౭. సంభారాశ్చైవ రాజేంద్ర సర్వే సంకల్పి
తాభవన్. ససంభారాన్ సమాహృత్య నృపో ధర్మసుత స్తదా. ౮. న్యవేదయ దమే
యాత్మా కృష్ణద్వైపాయనాయ వై, తతోఽబ్రవీ న్మహాతేజా వ్యాసో ధర్మాత్మజః
నృపమ్. ౯. యథాకాలం యథాయోగ్యం సజ్జాః స్మ తవ దీక్షణే. స్ఫ్యశ్చ
కూర్చశ్చసౌవర్ణో యచ్చాన్యదపి కౌరవ. ౧౦. తత్ర యోజ్యం భవేత్కించి
ద్రౌక్మ్యం తత్క్రియతామితి, అశ్వశ్చోత్సృజ్యతా మద్య పృథివ్యా మథ
యథాక్రమమ్, సుగుప్తం చరతాం చాపి యథాశాస్త్రం యథావిధి. ౧౧.
యుధిష్ఠిరఉవాచ:—అయమశ్వో యథా బ్రహ్మన్నుత్సృష్టః పృథివీ మిమామ్,
చరిష్యతి యథాకామం తత్ర వై సంవిధీయతామ్. ౧౨. పృథివీం పర్యటంతం
హి తురంగం కామచారిణమ్, యః పాలయేదితి మునే తద్భవాన్ వక్తుమర్హతి. ౧౩.
వైశంపాయన ఉవాచ:—ఇత్యుక్తస్స తు రాజేంద్ర కృష్ణద్వైపాయనోఽబ్రవీత్,
భీమసేనాదవరజః శ్రేష్ఠ స్సర్వధనుష్మతామ్. ౧౪. జిష్ణుస్సహిష్ణుర్ధృష్ణుశ్చ సవనం పాల
యిష్యతి, శక్తస్సహిమహీం జేతుం నివాతకవచాంతకః. ౧౫. తస్మిన్ హ్యస్త్రాణి
దివ్యానిదివ్యం సంహననం తథా, దివ్యం ధనుశ్చేషుధీ చ సవన మనుయాస్యతి. ౧౬.
సహి ధర్మార్థకుశలః సర్వవిద్యావిశారదః, యథాశాస్త్రం నృపశ్రేష్ఠ చారయిష్యతి
తే హయమ్. ౧౭. రాజపుత్రో మహాబాహుః శ్యామో రాజీవలోచనః, అభిమన్యోః
పితా వీరః సవనం పాలయిష్యతి. ౧౮. భీమసేనోఽపి తేజస్వీ కౌంతేయోఽమితవిక్రమః,
సమర్థో రక్షితుం రాష్ట్రం నకులశ్చ విశాం పతే. ౧౯. సహదేవస్తు కౌరవ్య సమా
ధాస్యతి బుద్ధిమాన్, కుటుంబతంత్రం విధివత్సర్వమేవ మహాయశాః. ౨౦. తత్తు
సర్వం యథాన్యాయ ముక్తః కురుకులోద్వహః, చకార ఫాల్గునం చాపి సందిదేశ

హారుణ్ ప్రతి. ౨౧. యుధిష్ఠిర ఉవాచ:—ఏహ్యర్జున త్వయావీర హయోఽయం పరిపాల్యతామ్. త్వమర్హో రక్షితుం హ్యేనం నాన్యః కశ్చన మానవః. ౨౨. యేచాపి త్వాం మహాబాహో ప్రత్యుద్యాంతి నరాధిపాః, తైర్విగ్రహో యథాన స్యాత్తథా కార్యం త్వయానఘ. ౨౩. ఆఖ్యాతవ్యశ్చ భవతాయజ్ఞోఽయం మమ సర్వశః, పార్థివేభ్యో మహాబాహో సమయే గమ్యతామితి. ౨౪. వైశంపాయనఉవాచ:—ఏవముక్త్వాస ధర్మాత్మా భ్రాతరం సవ్యసాచినమ్, భీమం చ నకులం చైవపురగుప్తౌ సమాదధత్. ౨౫. కుటుంబతంత్రే చ సహదేవం యుధాం పతిమ్, అనుమాన్య మహీపాలం ధృతరాష్ట్రంయుధిష్ఠిరః. ౨౬.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, ద్విసప్తతితమోఽధ్యాయః.

అశ్వానుసారః.

వైశంపాయనఉవాచ:—దీక్షాకాలే తు సంప్రాప్తే తతస్తే సుమహర్త్విజః, విధివద్దీక్షయామాసు రశ్వమేధాయ పార్థివమ్. ౧. కృత్వా సపశుబంధాం శ్చ దీక్షితః పాండునందనః, ధర్మరాజో మహాతేజా స్సహర్త్విగ్భిర్వ్యరోచత. ౨. హయం చ హయమేధార్థం స్వయం చ బ్రహ్మవాదినా, ఉత్సృష్టశ్శాస్త్రవిధినా వ్యాసేనామితతేజసా. ౩. సరాజా ధర్మరాట్ రాజన్ దీక్షితో విబభౌ తదా, హేమమాలీ రుక్మకంఠః ప్రదీప్త ఇవ పావకః. ౪. కృష్ణాజినీ దండపాణిః క్షౌమవాసా స్సధర్మజః, విబభౌ ద్యుతిమాన్ భూయః ప్రజాపతిరివాధ్వరే. ౫. తథైవాస్య ఋత్విజ స్సర్వే తుల్యవేషా విశాం పతే, బభూవు రర్జునశ్చాపి ప్రదీప్త ఇవ పావకః. ౬. శ్వేతాశ్వః కపికేతుశ్చ ససారాశ్వం ధనంజయః, స్వస్తి తేఽస్తువ్రజా విఘ్నం పునశ్చైహీతి భారత. ౭. తథాపరే మనుష్యేంద్ర పురుషా వాక్య మబ్రువన్, నైనం పశ్యామ సమ్మర్దే ధనురేతత్ప్రదృశ్యతే. ౮. ఏతద్ధి భీమనిర్హ్రాదం విశ్రుతం గాండీవం ధనుః, బ్రాహ్మణాశ్చ మహీపాల బహవో వేదపారగాః. ౯. విధిన త్పృథివీపాల ధర్మరాజస్య శాసనాత్, విక్షిపన్ గాండీవం రాజన్ బద్ధగో ధాంగుళిత్రవాన్. ౧౦. తమశ్వం పృథివీపాల ముదా యుక్త స్ససారచ, అకుమారం తదా రాజన్నగమత్తత్పురం విభో. ౧౧. ద్రష్టుకామం కురుశ్రేష్ఠం ప్రయాస్యంతం ధనంజయమ్, తేషామన్యోన్య సంమర్దా దూష్మేవ సముజాయత. ౧౨. దిదృక్షూణాం హయం తం చ తం చైవ హయసారిణమ్, తతశ్శబ్దో మహారాజ దిశః ఖం ప్రతిపూరయన్. ౧౩. బభూవ ప్రేక్షతాం నౄణాం కుంతీపుత్రం ధనంజయమ్, ఏష గచ్ఛతి కౌంతేయ తురగశ్చైవ దీప్తిమాన్. ౧౪. యమన్వేతి

మహాబాహుః సంస్పృశన్ ధనురుత్తమమ్, ఏవం శుశ్రావ వదతాం గిరో జిష్ణు
రుదారధీః. ౧౫. స్వస్తి తేఽస్తు వ్రజారిష్టం పునశ్చైహీతి భారత, అథాపరే మను
ష్యేంద్ర పురుషా వాక్యమబ్రువన్. ౧౬. నైనం పశ్యామ సంమర్దే ధనురేత
త్ప్రదృశ్యతే, ఏతద్ధి భీమనిర్హ్రాదం విశ్రుతం గాండివం ధనుః. ౧౭. స్వస్తి గచ్ఛత్వ
రిష్టో వై పంథాన మకుతోభయమ్, నివృత్తమేనం ద్రక్ష్యామః పునరేష్యతి చ
ధ్రువమ్. ౧౮. ఏవమాద్యా మనుష్యాణాం స్త్రీణాం చ భరతర్షభ, శుశ్రావ మధురా
వాచః పునః పునరుదారధీః. ౧౯. యాజ్ఞవల్క్యస్య శిష్యశ్చ కుశలో యజ్ఞక
ర్మణి, ప్రాయాత్పార్థేన సహితః శాంత్యర్థం వేదపారగః. ౨౦. బ్రాహ్మణాశ్చ
మహీపాల బహవో వేదపారగాః, అనుజగ్ముర్మహాత్మానం క్షత్రియాశ్చ విశాంపతే.
౨౧. విధివత్ పృథివీపాల ధర్మరాజస్య శాసనాత్, పాండవైః పృథివీమశ్వో నిర్జితా
మస్త్రతేజసా. ౨౨. చచార స మహారాజ యథాదేశం చ సత్తమ, తత్ర యుద్ధాని
వృత్తాని యాన్యాసన్ పాండవస్య హ. ౨౩. తాని వక్ష్యామి తే వీర విచిత్రాణి మహాంతి
చ, స హయః పృథివీం రాజన్ ప్రదక్షిణమవర్తత. ౨౪. ససారోత్తరతః పూర్వం తన్ని
బోధ మహీపతే, అవమృద్నన్ స రాష్ట్రాణి పార్థివానాం హయోత్తమః. ౨౫. శనై
స్తదా పరియయౌ శ్వేతాశ్వశ్చ మహారథః, తత్ర సంగణనా నాస్తి రాజ్ఞామయు
తశ స్తదా. ౨౬. యేఽయుధ్యంత మహారాజ క్షత్రియా హతబాంధవాః, కిరాతా
యవనా రాజన్ బహవోఽపి ధనుర్ధరాః. ౨౭. మ్లేచ్ఛాశ్చాన్యే బహువిధాః పూర్వం
యే నికృతా రణే, ఆర్యాశ్చ పృథివీపాలాః ప్రహృష్టనరవాహనాః. ౨౮. సమీయుః
పాండుపుత్రేణ బహవో యుద్ధదుర్మదాః. ఏవం వృత్తాని యుద్ధాని తత్ర తత్ర
మహీపతే. ౨౯. అర్జునస్య మహీపాలై ర్నానాదేశసమాగతైః, యాని తూభ
యతో రాజన్ ప్రతప్తాని మహాంతి చ. తాని యుద్ధాని వక్ష్యామి కౌంతే
యస్య తవానఘ. ౩౦.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, త్రిసప్తతితమోఽధ్యాయః.

వైశంపాయన ఉవాచ:— త్రిగర్తైరభవద్యుద్ధం కృతవైరైః కిరీటినః, మహా
రథసమాజ్ఞాతై ర్హతానాం పుత్రనప్తృభిః. ౧. తే సమాజ్ఞాయ సంప్రాప్తం యజ్ఞీయం
తురగోత్తమమ్, విషయాంతం తతో వీరా దంశితాః పర్యవారయన్. ౨. రథినో
బద్ధతూణీరాః సదశ్వైః సమలంకృతైః, పరివార్య హయం రాజన్ గ్రహీతుం
సంప్రచక్రముః. ౩. తతః కిరీటీ సంచింత్య తేషాం తత్ర చికీర్షితమ్, వారయామాస
తాన్ వీరాన్ సాంత్వపూర్వ మరిందమః. ౪. తదనాదృత్య తే సర్వే శరై రభ్య

హానం స్తదా, తమోరజోభ్యాం సంఛన్నాం స్తాన్ కిరీటీ న్యవారయత్. ౫. తాన
బ్రవీ త్తతో జిష్ణుః ప్రహసన్నివ భారత, నివర్తధ్వ మధర్మజ్ఞాః శ్రేయో జీవిత
మేవ చ. ౬. సహి వీరః ప్రయాస్యన్వై ధర్మరాజేన వారితః, హతబాంధ
వా న తే పార్థ హంతవ్యాః పార్థివా ఇతి. ౭. స తదా తద్వచః శ్రుత్వా ధర్మ
రాజస్య ధీమతః, తాన్నివర్తధ్వ మిత్యాహ న న్యవర్తంత చాపి తే. ౮. తత
స్త్రిగర్తరాజానం సూర్యవర్మాణ మాహవే, విజిత్య శరజాలేన ప్రజహాస ధనం
జయః. ౯. తత స్తే రథఘోషేణ రథనేమిస్వనేన చ, పూరయంతో దిశస్సర్వాః
ధనంజయ ముపాద్రవన్. ౧౦. సూర్యవర్మా తతః పార్థం శరాణాం నతపర్వ
ణామ్, శతాన్యముంచద్రాజేంద్ర లఘ్వస్త్ర మభిదర్శయన్. ౧౧. తథైవాన్యే
మహేష్వాసా యే చ తస్యానుయాయినః, ముముచుశ్శరవర్షాణి ధనంజయ
వధైషిణః. ౧౨. స తాన్ జ్యాముఖనిర్ముక్తైర్బహుభి స్సుబహూన్ శరాన్, చిచ్ఛేద
పాండవో రాజం స్తే భూమౌ న్యపతం స్తదా. ౧౩. కేతుధర్మా తు తేజస్వీ తస్యై
వావరజో యువా, యుయుధే భ్రాతురర్థాయ పాండవేన యశస్వినా. ౧౪. తమా
పతంతం సంప్రేక్ష్య కేతుధర్మాణ మాహవే, అభ్యఘ్నన్నిశితైర్బాణైర్బీభత్సుః పర
వీరహా. ౧౫. కేతుధర్మణ్యభిహతే ధృతవర్మా మహారథః, రథేనాశు సముత్పత్య శరై
ర్జిష్ణుమవాకిరత్. ౧౬. తస్య తాం శీఘ్రతామీక్ష్య తుతోషాతీవ వీర్యవాన్,
గుడాకేశో మహాతేజా బాలస్య ధృతవర్మణః. ౧౭. నసందధానం దదృశే నాదదానం
చ తం తదా, కిరంతమేవ సశరాన్ దదృశే పాకశాసనిః. ౧౮. స తు తం పూజ
యామాస ధృతవర్మాణమాహవే, మనసా సముహూర్తం వై రణే సమభిహర్ష
యన్. ౧౯. తం పన్నగమివ క్రుద్ధం కురువీరః స్మయన్నివ, ప్రీతిపూర్వం మహాబాహుః
ప్రాణైర్న వ్యపరోపయత్. ౨౦. స తథా రక్ష్యమాణో వై పార్థేనామితతేజసా,
ధృతవర్మా శరం దీప్తం ముమోచ విజయే తదా. ౨౧. స తేన విజయస్తూర్ణమా
సీద్విద్ధః కరే భృశమ్, ముమోచ గాండీవం మోహాత్తత్పపాతాథ భూతలే.
౨౨. ధనుషః పతత స్తస్య సవ్యసాచికరాద్విభో, బభూవ సదృశం రూపం శక్రచా
పస్య భారత. ౨౩. తస్మిన్నిపతితే దివ్యే మహాధనుషి పార్థివ, జహాస సస్వనం హాసం
ధృతవర్మా మహాహవే. ౨౪. తతో రోషార్దితో జిష్ణుః ప్రమృజ్య రుధిరం కరాత్,
ధనురాదత్త తద్దివ్యం శరవర్షైర్వవర్ష చ. ౨౫. తతో హలహలాశబ్దో దివస్పృగభ
వత్తదా, నానావిధానాం భూతానాం తత్కర్మాణి ప్రశంసతామ్. ౨౬. తతస్సం
ప్రేక్ష్య సుసంక్రుద్ధం కాలాంతకయమోపమమ్, జిష్ణుం త్రైగర్తకా యోధాః పరీతాః

పర్యవారయన్. ౨౭. అభిసృత్య పరీప్సార్థం తతస్తే ధృతవర్మణః, పరివవ్రుర్గుడాకేశం తత్రాక్రుధ్యద్ధనంజయః. ౨౮. తతో యోధాన్ జఘానాశు తేషాం స దశ చాష్టచ, మహేంద్రవజ్రప్రతిమైరాయసైర్బహుభిశ్శరైః. ౨౯. తాన్ సంప్రభగ్నాన్ సంప్రేక్ష్య త్వరమాణో ధనంజయః, శరైరాశీవిషాకారైర్జఘాన స్వనవద్ధసన్. ౩౦. తే భగ్నమనసస్సర్వే త్రైగర్తకమహారథాః, దిశోఽభిదుద్రువూ రాజన్ ధనంజయశరార్దితాః. ౩౧. తమూచుః పురుషవ్యాఘ్రం సంశప్తకనిషూదనమ్, తవాస్మ కింకరాస్సర్వే సర్వే వై వశగాస్తవ. ౩౨. ఆజ్ఞాపయస్వ నః పార్థ ప్రహ్వాన్ ప్రేష్యానవస్థితాన్, కరిష్యామః ప్రియం సర్వం తవ కౌరవనందన. ౩౩. ఏతదాజ్ఞాయ వచనం సర్వాంస్తానబ్రవీత్తదా, జీవితం రక్షత నృపాః శాసనం ప్రతిగృహ్యతామ్. ౩౪.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, చతుస్సప్తతితమోఽధ్యాయః.

వజ్రదత్తయుద్ధమ్.

వైశంపాయన ఉవాచ:— ప్రాగ్జ్యోతిషమథాభ్యేత్య వ్యచరత్స హయోత్తమః, భగదత్తాత్మజస్తత్ర నిర్యయౌ రణకర్కశః. ౧. స హయం పాండుపుత్రస్య విషయాంతముపాగతమ్, యుయుధే భరతశ్రేష్ఠ వజ్రదత్తో మహీపతిః. ౨. సోఽభినిర్యాయ నగరాద్భగదత్తసుతో నృపః, అశ్వమాయాంతమున్మథ్య నగరాభిముఖో యయౌ ౩. తథాలక్ష్య మహాబాహుః కురూణామృషభస్తదా, గాండీవం విక్షిపంస్తూర్ణం సహసా సముపాద్రవత్. ౪. తతో గాండీవనిర్ముక్తైరిషుభిర్మోహితో నృపః, హయముత్సృజ్య తం వీరస్తతః పార్థముద్రవత్. ౫. పునః ప్రవిశ్య నగరం దంశితః స నృపోత్తమః, ఆరుహ్య నాగప్రవరం నిర్యయౌ యుద్ధకాంక్షయా. ౬. పాండరేణాతపత్రేణ ధ్రియమాణేన మూర్ధని, దోధూయతా చామరేణ శ్వేతేన చ మహారథః. ౭. తతః పార్థం సమాసాద్య పాండవానాం మహారథమ్, ఆహ్వయామాస బీభత్సుం బాల్యాన్మోహాచ్చ సంయుగే. ౮. స వారణం నగప్రఖ్యం ప్రభిన్నకరటాముఖమ్, ప్రేషయామాస సంక్రుద్ధః శ్వేతాశ్వం ప్రతి పార్థివః. ౯. విక్షరంతం మహామేఘం పరవారణవారణమ్, శాస్త్రవత్కల్పితం సంఖ్యే వివశం యుద్ధదుర్మదమ్. ౧౦. ప్రచోద్యమానస్స గజస్తేన రాజ్ఞా మహాబలః, తదాంకుశేన విబభావుత్పతిష్యన్నివాంబరమ్. ౧౧. తమాపతంతం సంప్రేక్ష్య క్రుద్ధో రాజన్ ధనంజయః, భూమిష్ఠో వారణగతం యోధయామాస భారత. ౧౨. వజ్రదత్తస్తతః క్రుద్ధో ముమోచాశు ధనంజయే, తోమరానగ్నిసంకాశాన్ శలభానివ వేగితాన్. ౧౩. అర్జునస్తానసంప్రాప్తాన్ గాండీవప్రభవైః శరైః, ద్విధా త్రిధా చ

చిచ్ఛేద ఖగమార్గే ఖగస్త్రైస్తదా. ౧౪. సతాన్దృష్ట్వా తథా భిన్నాంస్తోమరాన్
భగదత్తజః, ఇషూనసక్తాంస్త్వరితః ప్రాహిణోత్పాండవం ప్రతి. ౧౫. తతో౽ర్జునస్తూ
ర్ణతరం రుక్మపుంఖానజిహ్మగాన్, ప్రేషయామాస సంక్రుద్ధో భగదత్తాత్మజం ప్రతి.
౧౬. స తైర్విద్ధో మహాతేజా వజ్రదత్తో మహామృధే, భృశాహతః పపాతో
ర్వ్యాం న త్వేనమజహాత్ స్మృతిః. ౧౭. తతస్స పునరుత్సృజ్య వారణప్రవరం రణే,
అవ్యగ్రః ప్రేషయామాస జయార్థీ విజయం ప్రతి. ౧౮. తస్మై బాణాంస్తతో జిష్ణు
ర్నియుక్తాశీవిషోపమాన్, ప్రేషయామాస సంక్రుద్ధో జ్వలితజ్వలనోపమాన్. ౧౯.
స తైర్విద్ధో మహానాగో విస్రవన్ రుధిరం బభౌ, గైరికాక్తమివాంభోద్రిర్బహు
ప్రస్రవణం తదా. ౨౦.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, పంచసప్తతితమో౽ధ్యాయః.

వజ్రదత్తపరాజయః.

వైశంపాయనఉవాచ:—ఏవం త్రిరాత్రమభవత్తద్యుద్ధం భరతర్షభ, అర్జు
నస్య నరేంద్రేణ వృత్రేణేవ శతక్రతోః ౧. తతశ్చతుర్థే దివసే వజ్రదత్తో మహాబ
లః, జహాస సస్వనం హాసం వాక్యం చేదమథాబ్రవీత్. ౨. అర్జునార్జున తిష్ఠస్వ న
మే జీవన్ విమోక్ష్యసే, త్వాం నిహత్య కరిష్యామి పితుస్తోయం యథావిధి. 3.
త్వయా వృద్ధో మమపితా భగదత్తః పితుఃసఖా, హతో వృద్ధోపచాయిత్వాత్ శిశుం
మామద్య యోధయ. ౪. ఇత్యేవముక్త్వా సంక్రుద్ధో వజ్రదత్తో నరాధిపః, ప్రేష
యామాస కౌరవ్య వారణం పాండవం ప్రతి. ౫, సంప్రేష్యమాణో నాగేంద్రో
వజ్రదత్తేన ధీమతా, ఉత్పతిష్యన్నివాకాశమభిదుద్రావ పాండవమ్. ౬. అగ్రహ
స్తసుముక్తేన శీకరేణ సనాగరాట్, సమైక్షత గుడాకేశం శైలం నీలమివాంబుదః.
౭. స తేన ప్రేషితో రాజా మేఘవద్వినదన్ముహుః, ముఖాడంబర సంహ్రాదైరభ్య
ద్రవత ఫాల్గునమ్. ౮. సనృత్యన్నివ నాగేంద్రో వజ్రదత్తప్రచోదితః, ఆససాద
ద్రుతం రాజన్ కౌరవాణాం మహారథమ్. ౯. తమాయాంతమథాలక్ష్య వజ్రద
త్తస్య వారణమ్, గాండీవమాశ్రిత్య బలీ నవ్యకంపత శత్రుహా. ౧౦. చుక్రోధ బల
వచ్చాపి పాండవస్తస్య భూపతే, కార్యవిఘ్నమనుస్మృత్య పూర్వ వైరం చ భారత.
౧౧. తతస్తం వారణం క్రుద్ధః శరజాలేనపాండవః,నివారయామాస తదా వేలేవమక
రాలయమ్. ౧౨. స నాగప్రవరశ్శ్రీమానర్జునేన నివారితః, తస్థౌ శరైర్విభిన్నాంగః
శ్వావిచ్ఛలలితో యథా. ౧3. నివారితం గజం దృష్ట్వా భగదత్తసుతో నృపః,
ఉత్ససర్జ శితాన్ బాణానర్జునం క్రోధమూర్ఛితః. ౧౪. అర్జునస్తు మహాబాహుశ్శరైరరిని

ఘాతిభిః,వారయామాస తాన్ బాణాంస్తదద్భుతమివాభవత్. ౧౫. తతః పునరభిక్రుద్ధో రాజా ప్రాగ్జ్యోతిషాధిపః, ప్రేషయామాస రాజేంద్రం బలవత్పర్వతోపమమ్. ౧౬. తమాపతంతం సంప్రేక్ష్య బలవత్పాకశాసనిః, నారాచమగ్నిసంకాశం ప్రాహిణోద్వారణం ప్రతి. ౧౭. స తేన వారణో రాజన్ మర్మస్వభిహతో భృశమ్, పపాత సహసా భూమౌ వజ్రరుగ్ణ ఇవాచలః ౧౮. సపతన్ శుశుభే నాగో ధనంజయశరాహతః, విశన్నివ మహాశైలో మహీం వజ్రప్రపీడితః. ౧౯. తస్మిన్నిపతితే నాగే వజ్రదత్తస్య పాండవః,తన్న భేతవ్యమిత్యాహ తతో భూమిగతం నృప. ౨౦. అబ్రవీద్ధి మహాతేజాః ప్రస్థితం మాం యుధిష్ఠిరః, రాజానస్తే న హంతవ్యా ధనంజయ కథంచన. ౨౧. సర్వమేతన్నరవ్యాఘ్ర భవత్యేతావతా కృతమ్, యోధాశ్చాపి న హంతవ్యా ధనంజయ రణే త్వయా. ౨౨. వక్తవ్యాశ్చాపి రాజానః సర్వే సహ సుహృజ్జనైః, యుధిష్ఠిరస్యాశ్వమేధో భవద్భిరనుభూయతామ్. ౨౩. ఇతి భ్రాతృవచశ్శ్రుత్వా న హన్మి త్వాం నరాధిప, ఉత్తిష్ఠ న భయంతేఽస్తి స్వస్తిమాన్ గచ్ఛ పార్థివ. ౨౪. ఆగచ్ఛేథా మహారాజ పరాం చైత్రీముపస్థితామ్, యదాశ్వమేధో భవితా ధర్మరాజస్య ధీమతః. ౨౫. ఏవముక్తస్స రాజా తు భగదత్తాత్మజస్తదా, తథేత్యేవాబ్రవీద్వాక్యం పాండవేనాభినిర్జితః. ౨౬.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, షట్సప్తతితమోఽధ్యాయః.

అశ్వానుసారః.

వైశంపాయన ఉవాచ:—సైంధవైరభవద్యుద్ధం తతస్తస్య కిరీటినః, హతశేషైర్మహారాజ హతానాం చ క్షత్రైరపి. ౧. తేఽవతీర్ణముపశ్రుత్య విషయం శ్వేతవాహనమ్, ప్రత్యుద్యయురమృష్యంతో రాజానః పాండవర్షభమ్. ౨. అశ్వం చ తం పరామృశ్య విషయాంతే విషోపమాః, నభయం చక్రిరే పార్థాద్భీమసేనాదనంతరాత్. ౩. తే విదూరాద్ధనుష్పాణిం యజ్ఞీయస్య హయస్య చ, బీభత్సుం ప్రత్యపద్యంత పదాతినమవస్థితమ్. ౪. తతస్తే తం మహావీర్యా రాజానః పర్యవారయన్, జిగీషంతో నరవ్యాఘ్రం పూర్వం వినికృతా యుధి. ౫. తే నామాన్యపి గోత్రాణి కర్మాణి వివిధాని చ, కీర్తయంతస్తదా పార్థం శరవర్షైరవాకిరన్. ౬. తే కిరంతశ్శరవ్రాతాన్ వారణప్రతివారణాన్, రణే జయమభీప్సంతః కౌంతేయం పర్యవారయన్. ౭. తే సమీక్ష్య చ తం కృష్ణముగ్రకర్మాణమాహవే,సర్వే యుధిష్ఠిరే వీరా రథస్థాస్తం పదాతినమ్. ౮. తే తమాజఘ్నిరే వీరం నివాతకవచాంతకమ్, సంశప్తకనిహంతారం హంతారం సైంధవస్య చ. ౯. తతో రథసహ

స్త్రీణ హయానామయుతేన చ, క్రోష్టకీకృత్య బీభత్సుం ప్రహృష్టమనసోఽభవన్.
౧౦. తం స్మరంతో వధం వీరాః సింధురాజస్య చాహవే, జయద్రథస్య కౌరవ్య
సమరే సవ్యసాచినా. ౧౧. తతః పర్జన్యవత్సర్వే శరవృష్టిరవాసృజన్, తైఃకీర్ణశ్శు
శుభే పార్థో రవిర్మేఘాంతరే యథా. ౧౨. సశరైస్సమవచ్ఛన్నశ్చకాశే పాండ
వర్షభః, పంజరాంతరసంచారీ శకుంత ఇవ భారత. ౧౩. తతో హాహాకృతం సర్వం
కౌంతేయే శరపీడితే, త్రైలోక్యమపద్రాజన్ రవిరాసీచ్చ నిష్ప్రభః. ౧౪. తతో వవౌ
మహారాజ మారుతో రోమహర్షణః, రాహురగ్రసదాదిత్యం యుగపత్సోమమేవ
చ. ౧౫. ఉల్కాశ్చ జఘ్నిరే సూర్యం వ్యకీర్యంత సమంతతః, వేపథుశ్చాభవద్రాజన్
కైలాసస్య మహాగిరేః. ౧౬. ముముచుశ్శ్వాసమత్యుష్ణం దుఃఖశోకసమన్వితాః, సప్త
ర్షయో జాతభయాస్తథా దేవర్షయోఽపి చ. ౧౭. తతః ఖాత్తు వినిర్భిద్య మండలం
శశినోఽపతత్, విపరీతా దిశశ్చాపి సర్వా ధూమాకులాస్తథా. ౧౮. రాసభారుణసం
కాశా ధనుష్మంతస్సవిద్యుతః, ఆవృత్య గగనం మేఘా ముముచుర్మాంసశోణితమ్.
౧౯. ఏవమాసీత్తదా వీరే శరవర్షేణ సంవృతే, ఫాల్గునే భరతశ్రేష్ఠ తదద్భుతమి
వాభవత్. ౨౦. తస్య తేనావకీర్ణస్య శరజాలేన సర్వశః, మోహాత్పపాత గాండీ
వమావాపం చ కరాదపి. ౨౧. తస్మిన్మోహమనుప్రాప్తే శరజాలం మహత్తదా,
సైంధవా ముముచుస్తూర్ణం గతసత్త్వే మహారథే. ౨౨. తతో మోహసమాపన్నం
జ్ఞాత్వా పార్థం దివౌకసః, సర్వే విత్రస్తమనసస్తస్య శాంతికృతోఽభవన్. ౨౩.
తతో దేవర్షయస్సర్వే తథా సప్తర్షయోఽపి చ, బ్రహ్మర్షయశ్చ విజయం జేపుః
పార్థస్య ధీమతః. ౨౪. తతః ప్రదీపితే దేవైః పార్థతేజసి పార్థివ, తస్థావచలవద్ధీమాన్
సంగ్రామే పరమాస్త్రవిత్. ౨౫. విచకర్ష ధనుర్దివ్యం తతః కౌరవనందన, యంత్ర
స్యేవేహ శబ్దోఽభూన్మహాంస్తస్య పునః పునః. ౨౬. తతస్సశరవర్షాణి ప్రత్యమిత్రాన్
ప్రతిప్రభుః, వవర్ష ధనుషా పార్థో వర్షాణీవ పురందరః. ౨౭. తతస్తే సైంధవా యోధాః
సర్వ ఏవ సరాజకాః, నాదృశ్యంత శరైః కీర్ణాః శలభైరివ పాదపాః. ౨౮. తస్య
శబ్దేన విత్రేసుర్భయార్తాశ్చ విదుద్రువుః, ముముచుశ్చాశ్రు శోకార్తాః శుశుచు
శ్చాపి సైంధవాః. ౨౯. తాంస్తు సర్వాన్నరవ్యాఘ్రః సైంధవాన్ వ్యచరద్బలీ,
అలాతచక్రవద్రాజన్ శరజాలైస్సమార్పయత్. ౩౦. తదింద్రజాలప్రతిమం బాణ
జాలమమిత్రహా, వ్యసృజద్దిక్షుసర్వాసు మహేంద్ర ఇవ వజ్రభృత్. ౩౧. మేఘజాల
నిభం సైన్యం విదార్య శరవృష్టిభిః, విబభౌ కౌరవశ్రేష్ఠ శరదీవ దివాకరః. ౩౨.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి సప్తసప్తతితమోఽధ్యాయః.

సైంధవపరాజయః

వైశంపాయన ఉవాచ:—తతో గాండీవభృచ్ఛూరో యుద్ధాయ సముపస్థితః, విబభౌ యుధి దుర్ధర్షో హిమవానచలో యథా. ౧. తతస్తే సైంధవాః యోధాః పునరేవవ్యవస్థితాః, వ్యముంచంతసుసంరబ్ధాః శరవర్షాణి భారత. ౨. తాన్ ప్రహస్య మహాబాహుః పునరేవవ్యవస్థితాన్, తతః ప్రోవాచ కౌంతేయో ముమూర్షూన్ శ్లక్ష్ణయా గిరా. ౩. యుధ్యధ్వం పరయా శక్త్యా యతధ్వం చ జయే మమ, కురుధ్వం సర్వకార్యాణి మహద్వో భయమాగతమ్. ౪. ఏష యోత్స్యామి సర్వాంస్తు నివార్య శరవాగురామ్, తిష్ఠధ్వం యుద్ధమనసో దర్పం శమయితాస్మి వః. ౫. ఏతావదుక్త్వా కౌరవ్యో రోషాద్గాండీవభృత్తదా, తతోఽథ వచనం స్మృత్వా భ్రాతుర్జ్యేష్ఠస్య భారత. ౬. న హంతవ్యా రణే తాత క్షత్రియా విజిగీషవః, జేతవ్యాశ్చేతి యత్ప్రోక్తం ధర్మరాజ్ఞా మహాత్మనా. ౭. చింతయామాస స తదా ఫాల్గునః పురుషర్షభః, ఇత్యుక్తోఽహం నరేంద్రేణ న హంతవ్యా నరా ఇతి. ౮. కథం తన్న మృషేదం స్యాద్ధర్మరాజవచశ్శుభమ్, న హన్యేరంశ్చ రాజానో రాజ్ఞశ్చాజ్ఞా కృతా భవేత్. ౯. ఇతి సంచిత్య స తదా ఫాల్గునః పురుషర్షభః, ప్రోవాచ వాక్యం ధర్మజ్ఞః సైంధవాన్ యుద్ధదుర్మదాన్. ౧౦. శ్రేయో వదామి యుష్మాకం న హింసే యమవస్థితాన్, యశ్చ వక్ష్యతి సంగ్రామే తవాస్మీతి పరాజితః. ౧౧. ఏతచ్ఛ్రుత్వా వచో మహ్యం కురుధ్వం హితమాత్మనః, తతోఽన్యథా కృచ్ఛ్రగతా భవిష్యథ మయార్దితాః. ౧౨. ఏవముక్త్వా తు తాన్ వీరాన్ యుయుధే కురుపుంగవః, అర్జునోఽతీవ సంక్రుద్ధః సంక్రుద్ధైర్విజిగీషుభిః. ౧౩. శతం శతసహస్రాణి శరాణాం నతపర్వణామ్, ముముచుస్సైంధవా రాజంస్తదా గాండీవధన్వని. ౧౪. శరానాపతతః క్రూరానాశీవిషవిషోపమాన్, చిచ్ఛేద నిశితైర్బాణైరంతరా స ధనంజయః. ౧౫. ఛిత్త్వా చ తానాశు చైవ కంకపత్రాన్ శిలాశితాన్, ఏకైకమేషాం సమరే బిభేద నిశితైశ్శరైః. ౧౬. తతః ప్రాసాంశ్చ శక్తీశ్చ పునరేవ ధనంజయమ్, జయద్రథం హతం స్మృత్వా చిక్షిపుః సైంధవా నృపాః. ౧౭. తేషాం కిరీటీ సంకల్పం మోఘం చక్రే మహాబలః, సర్వాంస్తానంతరా ఛిత్త్వా తదా చుక్రోశ పాండవః. ౧౮. తథైవాపతతాం తేషాం యోధానాం జయగృద్ధినామ్, శిరాంసి పాతయామాస భల్లైస్సన్నతపర్వభిః. ౧౯. తేషాం ప్రద్రవతాం చాపి పునరేవాభిధావతామ్, నివర్తతాం చ శబ్దోఽభూత్పూర్ణస్యేవ మహోదధేః. ౨౦. తే వధ్యమానాస్తు

తదా పార్థేనామితతేజసా, యథా ప్రాణం యథోత్సాహం యోధయామాసు
రర్జునమ్. ౨౧. తతస్తే ఫాల్గునేనాజౌ శరైస్సన్నతపర్వభిః, కృతా విసంజ్ఞా
భూయిష్ఠాః క్లాంతవాహనసైనికాః. ౨౨. తాంస్తు సర్వాన్ పరిగ్లానాన్ విదిత్వా
ధృతరాష్ట్రజా, దుశ్శలా బాలమాదాయ నప్తారం ప్రయయౌ తదా. ౨౩. సుర
థస్య సుతం వీరం రథేనాథాగమత్తదా, శాంత్యర్థం సర్వయోధానామభ్యగచ్ఛత
పాండవమ్. ౨౪. సా ధనంజయమాసాద్య రురోదార్తస్వరం తదా, ధనంజయోఽపి
తాం దృష్ట్వా ధనుర్విసస్సృజే ప్రభుః. ౨౫. సముత్సృజ్య ధనుః పార్థో విధవద్భ
గినీం తదా, ప్రాహ కింకరవాణీతి సా చ తం ప్రత్యువాచ హ. ౨౬. ఏష తే భరత
శ్రేష్ఠ స్వస్రీయస్యాత్మజశ్శిశుః, అభివాదయతే పార్థ తం పశ్య పురుషర్షభ. ౨౭.
ఇత్యుక్తస్తస్య పితరం స పప్రచ్ఛార్జునస్తదా, క్వాసావితి తతో రాజన్ దుశ్శలా
వాక్యమబ్రవీత్. ౨౮. పితృశోకాభిసంతప్తో విషాదార్తోఽస్య వై పితా, పంచత్వమగ
మద్వీరో యథా తన్మే నిశామయ. ౨౯. స పూర్వం పితరం శ్రుత్వా హతం
యుద్ధే త్వయాఽనఘ, త్వామాగతం చ సంశ్రుత్య యుద్ధాయ హయసారిణమ్.
౩౦. పితుశ్చ మృత్యుదుఃఖార్తో జహౌ ప్రాణాన్ ధనంజయ, ప్రాప్తో బీభత్సురిత్యేవ
నామ శ్రుత్వైవ తేఽనఘ. ౩౧. విషాదార్తః పపాతోర్వ్యాం మమార చ మమా
త్మజః, తం దృష్ట్వా పతితం తత్ర తతస్తస్యాత్మజం ప్రభో. ౩౨. గృహీత్వా సమను
ప్రాప్తా త్వామద్య శరణైషిణీ, ఇత్యుక్త్వార్తస్వరం సా తు ముమోచ ధృతరాష్ట్రజా.
౩౩. దీనా దీనం స్థితం పార్థమబ్రవీచ్చాప్యధోముఖమ్, స్వసారం సమవేక్షస్వ స్వస్రీ
యాత్మజమేవ చ. ౩౪. కర్తుమర్హసి ధర్మజ్ఞ దయాం కురు కులోద్వహ, విస్మృత్య
కురురాజానం తం చ మందం జయద్రథమ్. ౩౫. అభిమన్యోర్యథా జాతః పరిక్షి
త్పరవీరహా, తథాయం సురథాజ్జాతో మమ పౌత్రో మహాభుజః. ౩౬. తమా
దాయ నరవ్యాఘ్ర సంప్రాప్తాస్మి తవాంతికమ్, శమార్థం సర్వయోధానాం శృణు
చేదం వచో మమ. ౩౭. ఆగతోఽయం మహాబాహో తస్య మందస్య పుత్రకః,
ప్రసాదమస్య బాలస్య తస్మాత్త్వం కర్తుమర్హసి. ౩౮. ఏష ప్రసాద్య శిరసా ప్రశ
మార్థమరిందమ, యాచతే త్వాం మహాబాహో శమం గచ్ఛ ధనంజయ. ౩౯.
బాలస్య హతబంధోశ్చ పార్థ కించిదజానతః, ప్రసాదం కురు ధర్మజ్ఞ మా మన్యు
వశమన్వగాః. ౪౦. తమనార్యం నృశంసం చ విస్మృత్యాస్య పితామహమ్, ఆగ
స్కారిణమత్యర్థం ప్రసాదం కర్తుమర్హసి. ౪౧. ఏవం బ్రువంత్యాం కరుణం దుశ్శ
లాయాం ధనంజయః, సంస్మృత్య దేవగాంధారీం ధృతరాష్ట్రం చ పార్థివమ్. ౪౨.

ఉవాచ దుఃఖశోకార్తః క్షత్రధర్మం వ్యగర్హయన్, యత్కృతే బాంధవాః సర్వే
మయా నీతా యమక్షయమ్. ౪౩. ఇత్యుక్త్వా బహు సాంత్వాది ప్రసాదమకరో
జ్జయః, పరిష్వజ్య చ తాం ప్రీతో విససర్జ గృహాన్ ప్రతి. ౪౪. దుశ్శలా చాపి
తాన్ యోధాన్ నివార్య మహతో రణాత్, సంపూజ్య పార్థం ప్రయయౌ
గృహానేవ శుభాననా. ౪౫. ఏవం నిర్జిత్య తాన్ వీరాన్ సైంధవాన్ స ధనం
జయః, అన్వధావత ధావంతం తం హయం కామచారిణమ్. ౪౬. తతో మృగమి
వాకాశే యథా దేవః పినాకధృత్, ససార తం తథా వీరో విధివద్యజ్ఞియం
హయమ్. ౪౭. సచ వాజీ యథేష్టేన తాంస్తాన్ దేశాన్ యథాక్రమమ్, విచచార
యథాకామం కర్మ పార్థస్య వర్ధయన్. ౪౮. క్రమేణ స హయస్త్వేవం విచరన్
పురుషర్షభ, మణిపూరపతేర్దేశముపాయాత్సహ పాండవః. ౪౯.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, అష్టసప్తతితమోఽధ్యాయః.

అర్జునపరాజయః.

వైశంపాయనఉవాచ:—శ్రుత్వా తు నృపతిః ప్రాప్తం పితరం బభ్రువాహ
నః, నిర్యయౌ వినయేనాథ బ్రాహ్మణార్ఘ్యపురస్సరః ౧. మణిపూరేశ్వరం త్వేవముపా
యాతం ధనంజయః, నాభ్యనందత్స మేధావీ క్షత్రధర్మమనుస్మరన్. ౨.
ఉవాచ చ స ధర్మాత్మా సమన్యుః ఫాల్గునస్తదా, ప్రక్రియేయం న తే యుక్తా
బహిస్త్వం క్షత్రధర్మతః. ౩. సంరక్ష్యమాణం తురగం యౌధిష్ఠిరముపాగతమ్,
యజ్ఞియం విషయాంతే మాం నాయోత్సీః కిన్ను పుత్రక. ౪. ధిక్త్వామస్తు సుదు
ర్బుద్ధే క్షత్రధర్మబహిష్కృతమ్, యో మాం యుద్ధాయ సంప్రాప్తం సామ్నైవ
ప్రత్యగృహ్ణథాః. ౫. న త్వయా పురుషార్థో హి కశ్చిదస్తీహ జీవతా, యస్త్వం స్త్రీ
వద్యథాప్రాప్తం మాం సామ్నా ప్రత్యగృహ్ణథాః ౬. యద్యహం న్యస్తశస్త్రస్త్వా
మాగచ్ఛేయం సుదుర్మతే, ప్రక్రియేయం భవేద్యుక్తా తావత్తవ నరాధమ. ౭. తమే
వముక్తం భర్త్రా తు విదిత్వా పన్నగాత్మజా, అమృష్యమాణా భిత్త్వోర్వీములూపీ
తముపాగమత్. ౮. సా దదర్శ తతః పుత్రం విమృశ్యంతమధోముఖమ్, సంతర్జ్య
మానమసకృత్పిత్రా యుద్ధార్థినా ప్రభో. ౯. తతస్సా చారుసర్వాంగీ సముపేత్యోర
గాత్మజా, ఉలూపీప్రాహ వచనం ధర్మ్యం ధర్మవిశారదా. ౧౦. ఉలూపీంమాం నిబో
ధ త్వం మాతరం పన్నగాత్మజామ్, కురుష్వ వచనంపుత్ర ధర్మస్తే భవితా పరః. ౧౧.
యుధ్యస్వైనంకురుశ్రేష్ఠం పితరం యుద్ధదుర్మదమ్, ఏవ మేష హి తే ప్రీతో భవిష్య
తి న సంశయః. ౧౨. ఏవం దుర్మర్షితో రాజా సమాత్రా బభ్రువాహనః, మనశ్చ

క్రే మహాతేజా యుద్ధాయ భరతర్షభ. ౧౩. సన్నహ్య కాంచనం వర్మ శిరస్త్రాణం
చ భానుమత్, తూణీరశతసంబాధమారురోహ రథోత్తమమ్. ౧౪. సర్వోపకరణో
పేతం యుక్తమశ్వైర్మనోజవైః, సచక్రోపస్కరం శ్రీమాన్ హేమభాండపరిష్కృ
తమ్. ౧౫ పరమార్చితముచ్ఛ్రిత్య ధ్వజం సింహం హిరణ్మయమ్, ప్రయయౌ పార్థ
ముద్దిశ్య స రాజా బభ్రువాహనః. ౧౬. తతోఽభ్యేత్య హయం వీరో యజ్ఞియం పార్థ
రక్షితమ్, గ్రాహయామాస పురుషైర్హయశిక్షావిశారదైః. ౧౭. గృహీతం వాజినం
దృష్ట్వా ప్రీతాత్మా స ధనంజయః, పుత్రం రథస్థం భూమిష్ఠస్సన్న్యవారయదాహవే
౧౮. స తత్ర రాజా తం వీరం శరసంఘైరనేకశః, అర్దయామాస నిశితైరాశీవిషవి
షోపమైః. ౧౯. తయోస్సమభవద్యుద్ధం పితుః పుత్రస్య చాతులమ్, దేవాసురరణ
ప్రఖ్యముభయోః ప్రీయమాణయోః. ౨౦. కిరీటినం ప్రవివ్యాధ శరేణానతపర్వ
ణా, జత్రుదేశే నరవ్యాఘ్రం ప్రహసన్ బభ్రువాహనః. ౨౧. సోఽభ్యగాత్సహ
పుంఖేన వల్మీకమివ పన్నగః, వినిర్భిద్య చ కౌంతేయం ప్రవివేశ మహీతలమ్. ౨౨.
స గాఢవేదనో ధీమానాలంబ్య ధనురుత్తమమ్, దివ్యం తేజస్సమావిశ్య ప్రమీత ఇవ
సోఽభవత్. ౨౩. స సంజ్ఞాముపలభ్యాథ ప్రశస్య పురుషర్షభః, పుత్రం శక్రాత్మజో
వాక్యమిదమాహ మహాద్యుతిః. ౨౪. సాధు సాధు మహాబాహో వత్స చిత్రాం
గదాత్మజ, సదృశం కర్మ తే దృష్ట్వా ప్రీతిమానస్మి పుత్రక. ౨౫. విముంచామ్యే
ష తే బాణాన్ పుత్ర యుద్ధే స్థిరో భవ, ఇత్యేవముక్త్వా నారాచైరభ్యవర్షదమి
త్రహా. ౨౬. తాన్ స గాండీవనిర్ముక్తాన్ వజ్రాశనిసమప్రభాన్, నారాచానచ్ఛిన
ద్రాజా భల్లైస్సర్వాం స్త్రిధా ద్విధా. ౨౭. తస్య పార్థశ్శరైర్దివ్యైర్ధ్వజం హేమ
పరిష్కృతమ్, సువర్ణతాలప్రతిమం క్షురేణాపాహరద్రథాత్. ౨౮. హయాం
శ్చాస్య మహాకాయాన్ మహావేగానరిందమ, చకార రాజన్నిర్జీవాన్ ప్రహసన్నివ
పాండవః. ౨౯. స రథాదవతీర్యాథ రాజా పరమకోపనః, పదాతిః పితరం
క్రుద్ధో యోధయామాస పాండవమ్. ౩౦. సంప్రీయమాణః పార్థానామృషభః
పుత్రవిక్రమాత్. అత్యర్థం పీడయామాస పుత్రం వజ్రధరాత్మజః. ౩౧.
సమన్యమానో విముఖం పితరం బభ్రువాహనః, శరైరాశీవిషాకారైః పునరేవార్ద
యద్బలీ. ౩౨. తతస్స బాల్యాత్పితరం వివ్యాధ హృది పత్రిణా, నిశితేన సుపుం
ఖేన బలవద్బభ్రువాహనః. ౩౩. వివేశ పాండవం రాజన్ మర్మ భిత్త్వాతిదుఃఖ
కృత్, స తేనాతిభృశం విద్ధః పుత్రేణ కురునందన. ౩౪. మహీం జగామ మోహా
ర్తస్తతో రాజన్ ధనంజయః, తస్మిన్నిపతితే వీర కౌరవాణాం ధురంధరే. ౩౫.

సోవిమోహం జగామాథ తతశ్చిత్రాంగదాసుతః, వ్యాయమ్య సంయుగే రాజా దృష్ట్వా చ పితరం హతమ్. ౩౬. పూర్వమేవ స బాణౌఘైర్గాఢవిద్ధోఽర్జునేన హ, పపాత సోఽపి ధరణీమాలింగ్య రణమూర్ధని. ౩౭. భర్తారం నిహతం దృష్ట్వా పుత్రం చ పతితం భువి, చిత్రాంగదా పరిత్రస్తా ప్రవివేశ రణాజిరే. ౩౮. శోకసంతప్తహృదయా రుదంతీ వేపతీ భృశమ్, మణిపూరపతేర్మాతా దదర్శ నిహతం పతిమ్. ౩౯.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, ఏకోనాశీతితమోఽధ్యాయః.

అర్జునప్రత్యుజ్జీవనమ్.

వైశంపాయనఉవాచ:—తతో బహుతరం భూరి విలప్య కమలేక్షణా, ముమోహ దుఃఖసంతప్తా పపాత చ మహీతలే. ౧. ప్రతిలభ్య చ సా సంజ్ఞాం దేవీ దివ్యవపుర్ధరా, ఉలూపీం పన్నగసుతాం దృష్ట్వేదం వాక్యమబ్రవీత్. ౨. ఉలూపీం పశ్య భర్తారం శయానం నిహతం రణే. త్వత్కృతే మమ పుత్రేణ బాణేన సమితింజయమ్. ౩. నను త్వమార్యధర్మజ్ఞా నను చాపి పతివ్రతా, యత్త్వత్కృతేఽయం పతితః పతిస్తే నిహతో రణే. ౪. కింతు సర్వాపరాధోఽయం యది తేఽద్య ధనంజయమ్, క్షమస్వ యాచమానా వై జీవయస్వ ధనంజయమ్. ౫. నను త్వమార్యే ధర్మజ్ఞా త్రైలోక్యవిదితా శుభే, యద్ఘాతయిత్వా పుత్రేణ భర్తారం నానుశోచసి. ౬. నాహం శోచామి తనయం హతం పన్నగనందిని, పతిమేవ తు శోచామి యస్యాతిథ్యమిదం కృతమ్. ౭. ఇత్యుక్త్వా సా తదా దేవీములూపీం పన్నగాత్మజామ్, భర్తారమభిగమ్యేదమిత్యువాచ యశస్వినీ ౮. ఉత్తిష్ఠ కురుముఖ్యస్య ప్రియముఖ్యోఽసి మే ప్రియ, అయమశ్వో మహాబాహో మయా తే పరిమోక్షితః. ౯. నను త్వయా నామ విభో ధర్మరాజస్య యజ్ఞియః, అయమశ్వోఽనుసర్తవ్యస్స శేషే కిం మహీతలే. ౧౦. త్వయి ప్రాణా మమాయత్తాః కురూణాం కురునందన, స కస్మాత్ప్రాణదోఽన్యేషాం ప్రాణాన్ సంత్యక్తవానసి, ౧౧. ఉలూపి సాధు పశ్యేమం పతిం నిపతితం భువి, పుత్రం చేమం సముత్సాహ్య ఘాతయిత్వా న శోచసి. ౧౨. కామం స్వపితు బాలోఽయం భూమౌ మృత్యువశం గతః, లోహితాక్షో గుడాకేశో విజయః సాధు జీవతు. ౧౩. నాపరాధోఽస్తి సుభగే నరాణాం బహుభార్యతా, ప్రమదానాం భవత్యేష మా తేఽభూద్బుద్ధిరీదృశీ. ౧౪. సఖ్యం చైతత్కృతం ధాత్రా శశ్వదవ్యయమేవ తు, సఖ్యం సమభిజానీహి సత్యం సంగతమస్తు తే. ౧౫. పుత్రేణ ఘాతయిత్వేమం పతిం యది న మేఽద్య వై,

జీవంతం దర్శయస్యద్య పరిత్యక్ష్యామి జీవితమ్. ౧౬. సాహం దుఃఖాన్వితా దేవి
పతిపుత్రవినా కృతా, ఇహైవ ప్రాయమాశిష్యే ప్రేక్షంత్యాస్తే న సంశయః.
౧౭. ఇత్యుక్త్వా పన్నగసుతాం సపత్నీం చైత్రవాహినీ, తతః ప్రాయముపాసీనా
తూష్ణీమాసీజ్జనాధిప. ౧౮. వైశంపాయనఉవాచ:—తతో విలప్య విరతా భర్తుః
పాదౌ ప్రగృహ్య సా, ఉపవిష్టాభవద్దీనా సోచ్ఛ్వాసం పుత్రమిచ్ఛతీ. ౧౯.
తతస్సంజ్ఞాం పునర్లబ్ధ్వా స రాజా బభ్రువాహనః, మాతరం తామథాలోక్య
రణభూమావథాబ్రవీత్. ౨౦. ఇతో దుఃఖతరం కిన్ను యన్మే మాతా సుఖై
ధితా, భూమౌ నిపతితం వీరమనుశేతే మృతం పతిమ్. ౨౧. నిహంతారం రణే౽
రీణాం సర్వశస్త్రభృతాం వరమ్, మయా వినిహతం సంఖ్యే ప్రేక్షతే దుర్మరం బత.
౨౨. అహో౽స్యా హృదయం దేవ్యా దృఢం యన్న విదీర్యతే, వ్యూఢోరస్కం
మహాబాహుం ప్రేక్షంత్యా నిహతం పతిమ్. ౨౩. దుర్మరం పురుషేణేహ మన్యే
హ్యధ్వన్యనాగతే, యత్ర నాహం న మే మాతా విప్రయుజ్యేత జీవితాత్. ౨౪.
హాహా ధిక్ కురువీరస్య సన్నాహం కాంచనం భువి, అపవిద్ధం హతస్యేహ మయా
పుత్రేణ పశ్యత. ౨౫. భోభో పశ్యత మే వీరం పితరం బ్రాహ్మణా భువి,
శయానం వీరశయనే మయా పుత్రేణ పాతితమ్. ౨౬. బ్రాహ్మణాః కురుముఖ్యస్య
యే ముక్తా హయసారిణః, కుర్వంతి శాంతిం కామస్య రణే యో౽యం మయా
హతః. ౨౭. వ్యాదిశంతు చ కిం విప్రాః ప్రాయశ్చిత్తమిహాద్య మే, ఆనృశంసస్య
పాపస్య పితృహంతూ రణాజిరే. ౨౮. దుశ్చరా ద్వాదశసమా హత్వా పితర
మద్య వై, మమేహ సునృశంసస్య సంవీతస్యాస్య చర్మణా. ౨౯. శిరఃకపాలే
చాస్యైవ యుంజతః పితురద్య మే, ప్రాయశ్చిత్తం హి నాస్త్యన్యద్ధత్వాద్య పితరం
మమ. ౩౦. పశ్య నాగోత్తమసుతే భర్తారం నిహతం మయా, కృతం ప్రియం
మయా తే౽ద్య నిహత్య సమరే౽ర్జునమ్. ౩౧. సో౽హమద్య గమిష్యామి గతిం పితృ
నిషేవితామ్, నశక్నోమ్యాత్మనాత్మానమహం ధారయితుం శుభే. ౩౨. సా త్వం
మయి మృతే మాతస్తథా గాండీవధన్వని, భవ ప్రీతిమతీ దేవి సత్యేనాత్మాన
మాలభే. ౩౩. ఇత్యుక్త్వా స తతో రాజా దుఃఖశోకసమాహతః, ఉపస్పృశ్య
మహారాజ దుఃఖాద్వచనమబ్రవీత్. ౩౪ శృణ్వంతు సర్వభూతాని స్థావరాణి
చరాణి చ, త్వాం చ మాతర్యథా సత్యం బ్రవీమి భుజగోత్తమే. ౩౫. యది నోత్తి
ష్ఠతి జయః పితా మే నరసత్తమః, అస్మిన్నేవ రణోద్దేశే శోషయిష్యే కళేబరమ్.
౩౬. న హి మే పితరం హత్వా నిష్కృతిర్విద్యతే క్వచిత్, నరకం ప్రతిపత్స్యామి

ధ్రువం గురువధార్దితః. ౩౭. వీరం హి క్షత్రియం హత్వా గోశతేన ప్రముచ్యతే,
పితరం తు నిహత్యైవం దుర్లభా నిష్కృతిర్మమ. ౩౮. ఏష ఏకో మహాతేజాః
పాండుపుత్రో ధనంజయః, పితా చ మమ ధర్మాత్మా తస్య మే నిష్కృతిః కుతః ౩౯.
ఇత్యేవముక్త్వా నృపతే ధనంజయసుతో నృపః, ఉపస్పృశ్యాభవత్తూష్ణీం ప్రాయో
పేతో మహామతిః. ౪౦. వైశంపాయన ఉవాచ:—ప్రాయోపవిష్టే నృపతౌ మణి
పూరేశ్వరే తదా, పితృశోకసమావిష్టే సహ మాత్రా పరంతప. ౪౧. ఉలూపీ చిం
తయామాస తదా సంజీవనం మణిమ్, స చోపాతిష్ఠత తదా పన్నగానాం పరాయ
ణమ్. ౪౨. తం గృహీత్వా తు కౌరవ్య నాగరాజపతేస్సుతా, మనఃప్రహ్లాదినీం
వాచం సైనికానా మథాబ్రవీత్. ౪౩. ఉత్తిష్ఠ మా శుచః పుత్ర నైవ జిష్ణుస్త్వ
యాజితః, అజేయః పురుషైరేష తథా దేవైస్సవాసవైః. ౪౪. మయా తు మో
హినీ నామ మాయైషా సంప్రదర్శితా, ప్రియార్థం పురుషేంద్రస్య పితుస్తేఽద్య
యశస్వినః. ౪౫. జిజ్ఞాసుర్హ్యేష పుత్రస్య బలస్య తవ కౌరవ, సంగ్రామే యుధ్యతో
రాజన్నాగతః పరవీరహా. ౪౬. తస్మాదసి మయా పుత్ర యుద్ధాయ పరిచోదితః,
మా పాపమాత్మనః పుత్ర శంకేథా హ్యణ్వపి ప్రభో. ౪౭. ఋషిరేష మహా
నాత్మా పురాణః శాశ్వతోఽక్షరః, నైనం శక్తో హి సంగ్రామే జేతుం శక్రోఽపి పుత్రక.
౪౮. అయం తు మే మణిర్దివ్యస్సమానీతో విశాంపతే, మృతాన్ మృతాన్
పన్నగేంద్రాన్ యో జీవయతి నిత్యదా. ౪౯. ఏనమస్యోరసి త్వం చ స్థాపయస్వ
పితుః ప్రభో, సంజీవితం తదా పార్థం స త్వం ద్రష్టాసి పాండవమ్. ౫౦. ఇత్యుక్తః
స్థాపయామాస తస్యోరసి మణిం తదా, పార్థస్యామితతేజాస్స పితృస్నేహా
దపాపకృత్. ౫౧. తస్మిన్న్యస్తే మణౌ వీరో జిష్ణురుజ్జీవితః ప్రభుః, చిరసుప్త ఇవో
త్తస్థౌ మృష్టలోహితలోచనః. ౫౨. తముత్థితం మహాత్మానం లబ్ధసంజ్ఞం మనస్వినమ్,
సమీక్ష్య పితరం స్వస్థం వవందే బభ్రువాహనః. ౫౩. ఉత్థితే పురుషవ్యాఘ్రే
పునర్లక్ష్మీవతి ప్రభో, దివ్యాస్సుమనసః పుణ్యా వవృషే పాకశాసనః. ౫౪. అనా
హతా దుందుభయో వినేదుర్మేఘనిస్స్వనాః, సాధుసాధ్వితి చాకాశే బభూవ
సుమహాన్ స్వనః. ౫౫. ఉత్థాయ చ మహాబాహుః పర్యాశ్వస్తో ధనంజయః, బభ్రు
వాహనమాలింగ్య సమాజిఘ్రతమూర్ధని. ౫౬. దదర్శ చావిదూరేఽస్య మాతరం
శోకకర్శితామ్, ఉలూప్యా సహ తిష్ఠంతీం తతోఽపృచ్ఛద్ధనంజయః. ౫౭. కిమిదం
లక్ష్యతే సర్వం శోకవిస్మయహర్షవత్, రణాజిరమమిత్రఘ్న యది జానాసి శంస మే.
౫౮. జననీ చ కిమర్థం తే రణభూమిముపాగతా, నాగేంద్రదుహితా చేయ ములూపీ

కిమిహాగతా. ౫౯. జానామ్యహమిదం యుద్ధం త్వయా మద్వచనాత్కృతమ్, స్త్రీణాం మాఽగమనే హేతుమహం మిచ్ఛామి వేదితుమ్. ౬౦. తమువాచ తథా పృష్టో మణిపూరపతిస్తదా, ప్రసాద్య శిరసా విద్వానులూపీ పృచ్ఛ్యతామియమ్. ౬౧.

ఇతి అశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, అశీతితమోఽధ్యాయః.

అశ్వానుసారః.

అర్జునఉవాచ:—కిమాగమనకృత్యం తే కౌరవ్యకులనందిని, మణిపూర పతేర్మాతుస్తథైవ చ రణాజిరే.౧. కచ్చిత్కుశలకామాఽసి రాజ్ఞోఽస్య భుజగాత్మజే, మమ వా చపలాపాంగి కచ్చిత్త్వం శుభమిచ్ఛసి. ౨. కచ్చిత్తే పృథులశ్రోణి నాప్రియం ప్రియదర్శనే, అకార్షమహమజ్ఞానాదయం వా బభ్రువాహనః. ౩. కచ్చిన్ను రాజపుత్రీ తే సపత్నీ చైత్రవాహినీ, చిత్రాంగదా వరారోహా నాపరాధ్యతి కించన. ౪. తమువాచోరగపతేర్దుహితా ప్రహసన్నివ, న మే త్వమపరాద్ధోఽసి న హి మే బభ్రువాహనః. ౫. న జనిత్రీ తథాస్యేయం మమ యా ప్రేష్యవత్ స్థితా, శ్రూయతాం యద్యథా చేదం మయా సర్వం విచేష్టితమ్ ౬. న మే కోపస్త్వయా కార్యః శిరసా త్వాం ప్రసాదయే, త్వత్ప్రియార్థం హి కౌరవ్య కృతమేతన్మయా విభో. ౭. యత్తచ్ఛృణు మహాబాహో నిఖిలేన ధనంజయ, మహాభారతయుద్ధే యత్త్వయా శాంతనవో నృపః. ౮. అధర్మేణ హతః పార్థ తస్యైషా నిష్కృతిః కృతా, న హి భీష్మస్త్వయా వీర యుధ్యమానో హి పాతితః. ౯. శిఖండినా తు సంయుక్తస్తమాశ్రిత్య హతస్త్వయా, తస్య శాంతిమకృత్వా త్వం త్యజేథా యది జీవితమ్. ౧౦. కర్మణా తేన పాపేన పతేథా నిరయే ధ్రువమ్, ఏషా తు విహితా శాంతిః పుత్రాద్యాం ప్రాప్తవానసి.౧౧. వసుభిర్వసుధాపాల గంగయా చ మహామతే, పురా హి శ్రుతమేతత్తే వసుభిః కథితం మయా. ౧౨. గంగాయాస్తీరమాశ్రిత్య హతే శాంతనవే నృప, ఆప్లుత్య దేవా వసవః సమేత్య చ మహానదీమ్. ౧౩. ఇదమూచుర్వచో ఘోరం భాగీరథ్యామతే తదా, ఏష శాంతనవో భీష్మో నిహతః సవ్యసాచినా.౧౪. అయుధ్యమానస్సంగ్రామే సంసక్తోఽన్యేన భామిని, తదనేనానుషంగేణ వయమద్య ధనంజయమ్. ౧౫. శాపేన యోజయామేతి తథాస్త్వితి చ సాఽబ్రవీత్, తదహం పితురావేద్య ప్రవిశ్య వ్యథితేంద్రియా.౧౬. అభవం స చ తచ్ఛ్రుత్వా విషాదమగమత్పరమ్, పితా తు మే వసూన్ గత్వా త్వదర్థే సమయాచత. ౧౭. పునః పునః ప్రసాద్యైతాం స్తత ఇదమబ్రువన్, పుత్రస్తస్య మహాభాగ మణిపూరేశ్వరో యువా. ౧౮. స ఏనం రణమధ్యస్థః శరైః

పాతయిత్వా భువి, ఏవం కృతే సనాగేంద్రముక్తశాపో భవిష్యతి. ౧౯. గచ్ఛేతి వసుభిశ్చోక్తో మమ చేదం శశంస సః, తచ్ఛ్రుత్వా త్వం మయా తస్మాచ్ఛాపాదసి విమోక్షితః. ౨౦. న హి త్వాం దేవరాజోఽపి సమరేషు పరాజయేత్, ఆత్మా పుత్రః స్మృతస్తస్మాత్తేనేహాసి పరాజితః. ౨౧. న హి దోషో మమ మతః కథం వా మన్యసే విభో, ఇత్యేవముక్తో విజయః ప్రసన్నాత్మాఽబ్రవీదిదమ్. ౨౨. సర్వం మే సుప్రియం దేవి యదేతత్కథితవత్యసి, ఇత్యుక్త్వా సోఽబ్రవీత్పుత్రం మణిపూరపతిం జయః. ౨౩. చిత్రాంగదాయాః శృణ్వంత్యాః కౌరవ్య దుహితుస్తదా, యుధిష్ఠిరస్యాశ్వమేధః పరాం చైత్రీం భవిష్యతి. ౨౪. తత్రాగచ్ఛేస్సహామాత్యో మాతృభ్యాం సహితో నృప, ఇత్యేవముక్తః పార్థేన స రాజా బభ్రువాహనః. ౨౫. ఉవాచ పితరం ధీమానిదమస్రావిలేక్షణః, ఉపయాస్యామి ధర్మజ్ఞ భవతశ్శాసనాదహమ్. ౨౬. అశ్వమేధే మహాయజ్ఞే ద్విజాతిపరివేష్టితః, మమ త్వనుగ్రహార్థాయ ప్రవిశస్వ పురం స్వకమ్. ౨౭. భార్యాభ్యాం సహ ధర్మజ్ఞ మాభూత్తేఽత్ర విచారణా, ఉషిత్వేహ నిశామేకాం సుఖం స్వభవనే ప్రభో. ౨౮. పునరశ్వానుగమనం కర్తాసి జయతాం వర, ఇత్యుక్తస్సతు పుత్రేణ తదా వానరకేతనః. ౨౯. స్మయన్ ప్రోవాచ కౌంతేయస్తదా చిత్రాంగదాసుతమ్, విదితం తే మహాబాహో యథా దీక్షాం చరామ్యహమ్ ౩౦. న స తావత్ప్రవేక్ష్యామి పురం తే పృథులోచన, యథాకామం వ్రజత్యేష యజ్ఞియోఽశ్వో నరర్షభ. ౩౧. స్వస్తి తేఽస్తు గమిష్యామి న స్థానం విద్యతే మమ, స తత్ర విధివత్తేన పూజితః పాకశాసనిః, భార్యాభ్యామభ్యనుజ్ఞాతః ప్రాయాద్భరతసత్తమ. ౩౨.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, ఏకాశీతితమోఽధ్యాయః.

మాగధపరాజయః.

వైశంపాయన ఉవాచ:—స తు వాజీ సముద్రాంతాం పర్యేత్య వసుధామిమామ్, నివృత్తోఽభిముఖో రాజన్ యేన వారణసాహ్వయమ్. ౧. అనుగచ్ఛంశ్చ తురగం నివృత్తోఽథ కిరీటభృత్, యదృచ్ఛయా సమాపేదే పురం రాజగృహం తదా. ౨. తమభ్యాశగతం దృష్ట్వా సహదేవాత్మజః ప్రభో, క్షత్రధర్మే స్థితో వీరః సమరాయాజుహావ హ. ౩. తతః పురాత్స నిష్క్రమ్య రథీ ధన్వీ శరీ తలీ, మేఘసంధిః పదాతిం తం ధనంజయముపాద్రవత్. ౪. ఆసాద్య చ మహాతేజా మేఘసంధిర్ధనంజయమ్, బాలభావాన్మహారాజ ప్రోవాచేదం న కౌశలాత్. ౫. కిమయం చార్యతే వాజీ స్త్రీమధ్య ఇవ భారత, హయమేనం హరిష్యామి ప్రయతస్వ విమోక్షణే. ౬. అదత్తానునయో యుద్ధే యది త్వం పితృభిర్మమ, కరిష్యామి

తవాతిథ్యం ప్రహర ప్రహరామి చ. ౭. ఇత్యుక్తః ప్రత్యువాచైనం ప్రహసన్నివ పాండవః, విఘ్నకర్తా మయా వార్య ఇతి మే వ్రతమాహితమ్. ౮. భ్రాత్రా జ్యేష్ఠేన నృపతే తవాపి విదితం ధ్రువమ్, ప్రహారస్వ యథాశక్తి నమన్యు ర్విద్యతే మమ. ౯. ఇత్యుక్తః ప్రాహర త్పూర్వం పాండవం మగధేశ్వరః, కిర౯ శరసహస్రాణి వర్షాణీవ సహస్రదృక్. ౧౦. తతో గాండీవభృచ్ఛూరో గాండీవప్రహితైః శ్శరైః, చకార మోఘాంస్తా౯ బాణా౯ సయత్నా౯ భరతర్షభ. ౧౧. సమోఘం తస్య బాణౌఘం కృత్వా వానరకేతనః, శరాన్ముమోచ జ్వలితా౯ దీప్తాస్యానివ పన్నగా౯. ౧౨. ధ్వజే పతాకా దండేషు రథయంత్రం హయేషు చ, అన్యేషు చ రథాంగేషు న శరీరే న సారథౌ. ౧౩. సంరక్ష్యమాణః పార్థేన శరీరే సవ్యసాచినా, మాన్యమానః స్వవీర్యం తన్మాగధః ప్రాహిణో చ్ఛరా౯. ౧౪. తతో గాండీవధన్వా తు మాగధేన భృశాహతః, బభౌ వసంతసమయే పలాశః పుష్పితో యథా. ౧౫. అవధ్యమాన స్సోఽభ్యఘ్న న్మాగధః పాండవర్షభమ్, తేన తస్థౌ స కౌరవ్య లోకవీరస్య దర్శనే. ౧౬. సవ్యసాచీ తు సంక్రుద్ధో వికృష్య బలవద్ధనుః, హయాంశ్చకార నిర్జీవా౯ సారథేశ్చ శిరోఽహరత్. ౧౭. ధనుశ్చాస్య మహచ్చిత్రం క్షురేణ ప్రచకర్త హ, హస్తావాపం పతాకాం చ ధ్వజం చాస్య న్యపాతయత్. ౧౮. స రాజా వ్యథితో వ్యశ్వో విధను ర్హతసారథిః, గదామాదాయ కౌంతేయ మభిదుద్రావ వేగవా౯. ౧౯. తస్యాపతత ఏవాశు గదాం హేమపరిష్కృతామ్, శరైశ్చ కర్త బహుధా బహుభి ర్గృధ్రవాజితైః. ౨౦. సా గదా శకలీభూతా విశీర్ణమణిబంధనా, వ్యాళీ విముచ్యమానేవ పపాత ధరణీతలే. ౨౧. విరథం విధనుష్కం చ గదయా పరివర్జితమ్, నైచ్ఛత్తాడయితుం ధీమానర్జునః సమరాగ్రణీః. ౨౨. తత ఏనం విమనసం క్షత్రధర్మే సమాస్థితమ్, సాంత్వపూర్వ మిదం వాక్యమబ్రవీత్కపికేతనః. ౨౩. పర్యాప్తః క్షత్రధర్మోఽయం దర్శితః పుత్ర గమ్యతామ్, బహ్వేతత్సమరే కర్మ తవ బాలస్య పార్థివ. ౨౪. యుధిష్ఠిరస్య సందేశో నహంతవ్యా నృపా ఇతి, తేన జీవసి రాజం స్త్వ మపరాద్ధోఽపి మే రణే, ౨౫. ఇతి మత్వా తదాత్మానం ప్రత్యాదిష్టం స్మ మాగధః, తథ్య మిత్యభిగమ్యైనం ప్రాంజలిః ప్రత్యపూజయత్. ౨౬. పరాజితోఽస్మి భద్రంతే నాహం యోద్ధుమిహోత్సహే, యచ్చ కృత్యం మయా తేఽద్య తద్బ్రూహి కృతమేవతు. ౨౭. తమర్జున స్సమాశ్వాస్య పునరేవేద మబ్రవీత్, ఆగంతవ్యం పరాం చైత్రీమశ్వమేధే నృపస్య నః. ౨౮. ఇత్యుక్త స్తథేత్యుక్త్వా పూజయామాస తం హయమ్, ఫల్గు

సం చ యుధిశ్రేష్ఠం విధివత్సహదేవజః. ౨౯. తతో యథేష్ట మగమ త్పునరేవ స్వ కేసరీ, తత స్సముద్రతీరేణ వంగా న్పుండ్రా న్సకోసలాన్. ౩౦. తత్ర తత్ర చ భూరీణి మ్లేచ్ఛసైన్యాన్యనేకశః, విజిగ్యే ధనుషా రాజ న్గాండీవేన ధనంజయః. ౩౧.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, ద్వ్యశీతితమోఽధ్యాయః.

అశ్వానుసారః.

వైశంపాయన ఉవాచ:— మాగధేనార్చితో రాజ న్పాండవశ్శ్వేతవాహనః, దక్షిణాం దిశ మాస్థాయ చారయామాస తం హయమ్. ౧. తత స్స పునరావర్త్య హయః కామచరో బలీ, ఆససాద పురీం రమ్యాం చేదీనాం శుక్తిసాహ్వయామ్. ౨. శరభేణార్చిత స్తత్ర శిశుపాలసుతేన సః, యుద్ధపూర్వం తదా తేన పూజయాచ మహాబలః. ౩. తతోఽర్చితో యయౌ రాజం స్తదా స తురగోత్తమః, కాశీనంగా న్కోసలాంశ్చ కిరాతానథ తాంగణాన్. ౪. పూజాం తత్ర యథాన్యాయం ప్రతిగృహ్య ధనంజయః, పునరావృత్య కౌంతేయో దశార్ణానగమ త్తదా. ౫. తత్ర చిత్రాంగదో నామ బలవానరిమర్దనః, తేన యుద్ధ మభూ త్తస్య విజయస్యాతిభైరవమ్. ౬. తం చాపి వశమానీయ కిరీటీ పురుషర్షభః, నిషాద రాజ్ఞో విషయ మేకలవ్యస్య జగ్మివాన్. ౭. ఏకలవ్యసుతశ్చైనం యుద్ధేన జగృహే తదా, తత్ర చక్రే నిషాదైస్స సంగ్రామం లోమహర్షణమ్. ౮. తత స్తమపి కౌంతేయ స్సమరేష్వపరాజితః, జిగాయ యుధి దుర్ధర్షో యజ్ఞవిఘ్నార్థమాగతమ్. ౯. స తం జిత్వా మహారాజ నైషాదిం పాకశాసనిః, అర్చితః ప్రయయౌ భూయో దక్షిణం సలిలార్ణవమ్. ౧౦. తత్రాపి ద్రవిడై రాంధ్రై రౌద్రై ర్మాహిషకై రపి, తథా కోలగిరేయైశ్చ యుద్ధ మాసీ త్కిరీటినః. ౧౧. తాంశ్చాపి విజయో జిత్వా నాతితీవ్రేణ కర్మణా, తురంగమవశేనాథ సురాష్ట్రానభితో యయౌ. ౧౨. గోకర్ణమథ చాసాద్య ప్రభాసమపి జగ్మివాన్, తతో ద్వారవతీం రమ్యాం వృష్ణివీరాభిపాలితామ్. ౧౩. ఆససాదహయశ్శ్రీమా న్కురురాజస్య యజ్ఞియః, తమున్మథ్యహయశ్రేష్ఠం యాదవానాం కుమారకాః. ౧౪. ప్రయయుస్తాం స్తదారాజన్నుగ్రసేనో న్యవారయత్, తతః పురాద్వినిష్క్రమ్య వృష్ణ్యంధకపతి స్తదా. ౧౫. సహితో వసుదేవేన మాతులేన కిరీటినః, తౌ సమేత్య కురుశ్రేష్ఠం విధివత్ప్రీతిపూర్వకమ్. ౧౬. పరయా భారతశ్రేష్ఠం పూజయా సముపస్థితౌ, తతస్తాభ్యా మనుజ్ఞాతో యయౌ యేన హయోగతః. ౧౭. తతస్సపశ్చిమం దేశం సముద్రస్య సదా హయః, క్రమేణ వ్యచరత్స్ఫీత స్తతః పంచనదం యయౌ. ౧౮. తస్మాదపి స కౌరవ్య

గాంధారవిషయం హయః, విచచార యథా కామం కౌంతేయానుగత స్తదా. ౧౯. తతో గాంధారరాజేన యుద్ధమాసీ త్కిరీటినః, ఘోరం శకునిపుత్రేణ పూర్వ వైరానుసారిణా. ౨౦.

అశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, త్ర్యశీతితమోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ:— శకునే స్తనయోవీరో గాంధారాణాం మహారథః, ప్రత్యుద్యయౌ గుడాకేశం సైన్యేన మహతా వృతః. ౧. హస్త్యశ్వరథయుక్తేన పతాకాధ్వజమాలినా, అమృష్యమాణా స్తే యోధా నృపస్య శకునేర్వధమ్. ౨. అభ్యయు స్సహితాః పార్థం ప్రగృహీతశరాసనాః, స తానువాచ ధర్మాత్మా బీభత్సురపరాజితః. ౩. యుధిష్ఠిరస్య వచనం న చ తే జగృహుర్హితమ్, వార్యమాణాశ్చ పార్థేన సాంత్వపూర్వమమర్షితాః. ౪. పరివార్య హయం జగ్ము స్తత శ్చుక్రోధ పాండవః, తతశ్శిరాంసి దీప్తాగ్రై స్తేషాం చిచ్ఛేద పాండవః. ౫. క్షురైర్గాండీవనిర్ముక్తై ర్నాతియత్నాదివార్జునః, తే వధ్యమానాః పార్థేన హయముత్సృజ్య సంభ్రమాత్. ౬. న్యవర్తంత మహారాజ శరవర్షార్దితా భృశమ్, నిరుధ్యమానా స్తైశ్చాపి గాంధారైః పాండునందనః. ౭. ఆదిశ్యాదిశ్య తేజస్వీ శిరాం స్యేషాం వ్యపాతయత్, వధ్యమానేషు తేష్వాజౌ గాంధారేషు సమంతతః. ౮. స రాజా శకునేః పుత్రః పాండవం ప్రత్యవారయత్, తం యుధ్యమానం రాజానం క్షత్రధర్మే వ్యవస్థితమ్. ౯. పార్థోఽబ్రవీన్న మే వధ్యా రాజానో రాజశాసనాత్, అలం యుద్ధేన తే వీర న తేఽస్త్వద్య పరాజయః. ౧౦. ఇత్యుక్త స్తదనాదృత్య వాక్యమజ్ఞానమోహితః, స శక్రసమకర్మాణం సమవాకిరదాశుగైః. ౧౧. తస్య పార్థశ్శిరస్త్రాణమర్ధచంద్రేణ పత్రిణా, అపాహరదమేయాత్మా జయద్రథశిరో యథా. ౧౨. తం దృష్ట్వా విస్మయం జగ్ము ర్గాంధారా స్సర్వఏవ తే, ఇచ్ఛతా తేన నహతో రాజేత్యపి చ తం విదుః. ౧౩. గాంధారరాజపుత్రస్తు పలాయనకృతక్షణః, యయౌ తై రేవ సహిత స్త్రస్తైః క్షుద్రమృగైరివ. ౧౪. తేషాం తు తరసా పార్థ స్తత్రైవ పరిధావతామ్, ప్రజహారోత్తమాంగాని భల్లై స్సన్నతపర్వభిః. ౧౫. ఉచ్ఛ్రితాంస్తు భుజాన్ కేచిన్నాబుధ్యంత శరైర్హతాన్, శరైర్గాండీవనిర్ముక్తైః పృథుభిః పార్థచోదితైః. ౧౬. సంభ్రాంతనరనాగాశ్వమపతద్విద్రుతం బలమ్, హతవిధ్వస్తభూయిష్ఠమావర్తత ముహుర్ముహుః. ౧౭. నాభ్యదృశ్యంత వీరస్య కేచిదగ్రేఽగ్ర్యకర్మణః, రిపవః పాత్యమానా వై యే సహేయుర్ధనంజయమ్. ౧౮. తతో గాంధారరాజస్య మంత్రివృద్ధపురస్సరా, జననీ నిర్యయౌ భీతా పురస్కృత్యార్ఘ్య

ముత్తమమ్. ౧౯. సా న్యవారయదవ్యగ్రం తం పుత్రం యుద్ధదుర్మదమ్, ప్రసాదయామాస చ తం జిష్ణుమక్లిష్టకారిణమ్. ౨౦. తాం పూజయిత్వా బీభత్సుః ప్రసాదమకరోత్ప్రభుః, శకునేశ్చాపి తనయం సాన్త్వయన్నిదమబ్రవీత్. ౨౧. న మే ప్రియం మహాబాహో యత్తే బుద్ధిరియం కృతా, ప్రతియోద్ధుమమిత్రఘ్న భ్రాతైవ త్వం మమానఘ. ౨౨. గాన్ధారీం మాతరం స్మృత్వా ధృతరాష్ట్రకృతేన చ, తేన జీవసి రాజంస్త్వం నిహతాస్త్వనుగాస్తవ. ౨౩. మైవం భూః శామ్యతాం వైరం మా తేఽభూద్బుద్ధిరీదృశీ, గచ్ఛేథాస్త్వం పరాం చైత్రీమశ్వమేధే నృపస్య నః. ౨౪.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాన్తర్గత అనుగీతాపర్వణి, చతురశీతితమోఽధ్యాయః.

యుధిష్ఠిరాశ్వమేధః.

వైశంపాయన ఉవాచ:—ఇత్యుక్త్వానుయయౌ పార్థో హయం కామవిహారిణమ్, న్యవర్తత తతో వాజీ యేన నాగాహ్వయం పురమ్. ౧. తం నివృత్తం తు శుశ్రావ చారేణైవ యుధిష్ఠిరః, శ్రుత్వార్జునం కుశలినం స చ హృష్టమనాభవత్. ౨. విజయస్య చ తత్కర్మ గాన్ధారవిషయే తదా, శ్రుత్వాచాన్యేషు దేశేషు స సుప్రీతోఽభవత్తదా. ౩. ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు ద్వాదశీం మాఘపాక్షికీమ్, ఇష్టం గృహీత్వా నక్షత్రం ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః ౪. సమానీయ మహాతేజాస్సర్వాన్భ్రాతౄన్మహీపతిః, భీమం చ నకులం చైవ సహదేవం చ కౌరవ. ౫. ప్రోవాచేదం వచః కాలే తదా ధర్మభృతాం వరః, ఆమన్త్ర్య వదతాం శ్రేష్ఠో భీమం ప్రహరతాం వరమ్. ౬. ఆయాతి భీమసేనోఽసౌ సహాశ్వేన తవానుజః, యథా మే పురుషాః ప్రాహుర్యే ధనంజయసారిణః. ౭. ఉపస్థితశ్చ కాలోఽయమభితో వర్తతే హయః, మాఘీ చ పౌర్ణమాసీయం మాసశ్శేషో వృకోదర. ౮. తత్ప్రస్థాప్యం తు విద్వాంసో బ్రాహ్మణా వేదపారగాః, వాజిమేధార్థసిద్ధ్యర్థం దేశం పశ్యన్తు యజ్ఞియమ్. ౯. ఇత్యుక్తస్స తు తచ్చక్రే భీమో నృపతిశాసనమ్, హృష్టః శ్రుత్వా గుడాకేశమాయాన్తం పురుషర్షభమ్. ౧౦. తతో యయౌ భీమసేనః ప్రాజ్ఞైః స్థపతిభిస్సహ, బ్రాహ్మణానగ్రతః కృత్వా కుశలాన్యజ్ఞకర్మణి. ౧౧. తం సశాలచయం శ్రీమత్సంప్రతోలీసుఘట్టితమ్, మాపయామాస కౌరవ్యో యజ్ఞవాటం యథావిధి. ౧౨. ప్రాసాదశతసంబాధం మణిప్రవరకుట్టిమమ్, కారయామాస విధివద్ధేమరత్నవిభూషితమ్, ౧౩. స్తంభాన్కనకచిత్రాంశ్చ తోరణాని బృహన్తి చ, యజ్ఞాయతనదేశేషు దత్వా శుద్ధం చ కాంచనమ్. ౧౪. అన్తః

పురాణాం రాజ్ఞాం చ నానాదేశసమీయుషామ్, కారయామాస ధర్మాత్మా తత్ర తత్ర యథావిధి. ౧౫. బ్రాహ్మణానాం చ వేశ్మాని నానాదేశసమీయుషామ్, కారయామాస కౌంతేయో విధివత్తాన్యనేకశః. ౧౬. తథా సంప్రేషయామాస దూతాన్ నృపతిశాసనాత్, భీమసేనో మహాబాహూ రాజ్ఞామక్లిష్టకర్మణామ్. ౧౭. తేఽపి యజ్ఞార్థం కురుపతే రాయయుర్నృపసత్తమాః, రత్నాన్యనేకాన్యాదాయ స్త్రియోఽశ్వానాయుధాని చ. ౧౮. తేషాం నిర్విశతాం తేషు శిబిరేషు మహాత్మనామ్, నర్దతస్సాగరస్యేవ దివస్పృగభవత్స్వనః. ౧౯. తేషామభ్యాగతానాం చ స రాజా కురువర్ధనః, వ్యాదిదేశాన్నపానాని శయ్యాశ్చాప్యతిమానుషాః. ౨౦. వాహనానాం చ వివిధాః శాలాశ్శాలీక్షుగోరసైః, ఉపేతా భరతశ్రేష్ఠో వ్యాదిదేశ స ధర్మరాట్. ౨౧. తథా తస్మిన్ మహాయజ్ఞే ధర్మరాజస్య ధీమతః, సమాజగ్ముర్మునిగణా బహవో బ్రహ్మవాదినః ౨౨. యే చ ద్విజాతిప్రవరాస్తత్రాసన్ పృథివీపతే, సమాజగ్ముస్సశిష్యాస్తాన్ ప్రతిజగ్రాహ కౌరవః. ౨౩. సర్వాంశ్చ తాననుయయౌ యావదావసథాన్ ప్రతి, స్వయమేవ మహాతేజా దంభం త్యక్త్వా యుధిష్ఠిరః. ౨౪. తతః కృత్వా స్థపతయః శిల్పినోఽన్యే చ యే తదా, కృత్స్నం యజ్ఞవిధిం రాజ్ఞే ధర్మరాజే న్యవేదయన్. ౨౫. తచ్ఛ్రుత్వా ధర్మరాజస్తు కృతం సర్వమతంద్రితః, హృష్టరూపోఽభవద్రాజా సహ భ్రాతృభిరాదృతః. ౨౬. తస్మిన్ యజ్ఞే ప్రవృత్తే తు వాగ్మినో హేతువాదినః, హేతువాదాన్ బహూనాహుః పరస్పరజిగీషవః. ౨౭. దదృశుస్తం నృపతయో యజ్ఞస్య విధిముత్తమమ్, దేవేంద్రస్యేవ విహితం భీమసేనేన భారత. ౨౮. దదృశుస్తోరణాన్యత్ర శాతకుంభమయాని తే, శయ్యాసనవిహారాంశ్చ సబహూన్ జనసంచయాన్. ౨౯. ఘటాన్ పాత్రీః కటాహాని కలశాన్ వర్ధమానకాన్, న హి కించిదసౌవర్ణమపశ్యన్ వసుధాధిపాః. ౩౦. యూపాంశ్చ శాస్త్రపఠితాన్ దారవాన్ హేమభూషితాన్, ఉపక్లృప్తాన్ యథాకాలం విధివద్భూరివర్చసః. ౩౧. స్థలజా జలజా యే చ పశవః కేచన ప్రభో, సర్వానేవ సమానీతానపశ్యంస్తత్ర తే నృపాః. ౩౨. గాశ్చైవ మహిషీశ్చైవ తథావృద్ధస్త్రియోఽపి చ, ఔదకాని చ సత్త్వాని శ్వాపదాని వయాంసి చ ౩౩. జరాయుజాండజాతాని స్వేదజాన్యుద్భిజ్జాని చ, పర్వతానూపజాతాని భూతాని దదృశుశ్చ తే. ౩౪. ఏవం ప్రముదితం సర్వం పశుగోధనధాన్యతః, యజ్ఞవాటం నృపా దృష్ట్వా పరం విస్మయమాగతాః. ౩౫. బ్రాహ్మణానాం విశాంచైవ బహుమృష్టాన్నమృద్ధిమత్, పూర్ణే శతసహస్రే తు

విప్రాణాం తత్ర భుంజతామ్. ౩౬. దుందుభిర్మేఘనిర్ఘోషో ముహుర్ముహురతాడ్యత, విననాదాసకృచ్చాపి దివసే దివసే గతే. ౩౭. ఏవం సవవృతే యజ్ఞో ధర్మరాజస్య ధీమతః, అన్నస్య సుబహూన్ రాజన్నుత్సర్గాన్ పర్వతోపమాన్. ౩౮. దధి కుల్యాశ్చ దదృశుః సర్పిషశ్చ హ్రదాన్ జనాః, జంబూద్వీపో హి సకలో నానాజనపదాయుతః. ౩౯. రాజన్నదృశ్యతైకస్థో రాజ్ఞస్తస్య మహామఖే, తత్ర జాతిసహస్రాణి పురుషాణాం తతస్తతః. ౪౦. గృహీత్వా భాజనాన్ జగ్ముర్బహూని భరతర్షభ, స్రగ్విణశ్చాపి తే సర్వే సుమృష్టమణికుండలాః. ౪౧. పర్యవేషన్ ద్విజాతీంస్తాన్ శతశోఽథసహస్రశః, వివిధాన్యన్నపానాని పురుషా యేఽనుయాయినః. తే వై నృపోపభోజ్యాని బ్రాహ్మణానాం దదుశ్చహ. ౪౨.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, పంచాశీతితమోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ:—సమాగతాన్ వేదవిదో రాజ్ఞశ్చపృథివీశ్వరాన్, దృష్ట్వా యుధిష్ఠిరో రాజా భీమసేనమభాషత. ౧. ఉపాయాతా నరవ్యాఘ్ర య ఏతే పృథివీశ్వరాః, ఏతేషాం క్రియతాం పూజా పూజార్హాహి నరాధిపాః. ౨. ఇత్యుక్తస్స తథా చక్రే నరేంద్రేణ యశస్వినా, భీమసేనో మహాతేజా యమాభ్యాం సహ పాండవః. ౩. అథాభ్యగచ్ఛద్గోవిందో వృష్ణిభిస్సహ ధర్మజమ్, బలదేవం పురస్కృత్య సర్వప్రాణభృతాం వరః. ౪. యుయుధానేన సహితః ప్రద్యుమ్నేన గదేన చ, నిశఠేనాథ సాంబేన తథైవ కృతవర్మణా. ౫. తేషామపి పరాం పూజాం చక్రే భీమో మహారథః, వివిశుస్తే చ వేశ్మాని రత్నవంతి చ సర్వశః. ౬. యుధిష్ఠిరసమీపే తు కథాంతే మధుసూదనః, అర్జునం కథయామాస బహుసంగ్రామకర్శితమ్. ౭. స తం పప్రచ్ఛ కౌంతేయః పునః పునరరిందమమ్, ధర్మజశ్శక్రజం జిష్ణుం సమాచష్ట జగత్పతిః. ౮. ఆగమద్ద్వారకావాసీ సమాప్తః పురుషో నృపః, యోఽద్రాక్షీత్పాండవశ్రేష్ఠం బహుసంగ్రామకర్శితమ్. ౯. సమీపే చ మహాబాహుమాచష్ట చ మమ ప్రభో, కురు కార్యాణి కౌంతేయ హయమేధార్థసిద్ధయే. ౧౦. ఇత్యుక్తః ప్రత్యువాచైనం ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః, దిష్ట్యా సకుశలీ జిష్ణురుపాయాతి చ మాధవ. ౧౧. యదిదం సందిదేశాస్మిన్ పాండవానాం బలాగ్రణీః, తదాజ్ఞాతుమిహేచ్ఛామి భవతా యదునందన. ౧౨. ఇత్యుక్తో ధర్మరాజేన వృష్ణ్యంధకపతిస్తదా, ప్రోవాచేదం వచో వాగ్మీ ధర్మాత్మానం యుధిష్ఠిరమ్. ౧౩. ఇదమాహ మహారాజ పార్థవాక్యం స్మరన్నరః, వాచ్యో యుధిష్ఠిరః కృష్ణ కాలే వాక్యమిదం మమ. ౧౪. ఆగమిష్యంతి రాజానః సర్వే వై కౌరవర్షభ,

ప్రాప్తానాం మహతాం పూజా కార్యా హ్యేతత్ క్షమం హి నః. ౧౫. ఇత్యేతద్వచ నాద్రాజా విజ్ఞాప్యో మమ మానద, యథా చాత్యయికం న స్యాద్యదర్ఘాహరణేఽభవత్. ౧౬. కర్తుమర్హతి తద్రాజా భవాంశ్చాప్యనుమన్యతామ్, రాజద్వేషాన్న నశ్యేయురిమా రాజన్ పునః ప్రజాః. ౧౭. ఇదమన్యచ్చ కౌంతేయ వచస్స పురుషోఽబ్రవీత్, ధనంజయస్య నృపతే తన్మే నిగదతశ్శృణు. ౧౮. ఉపయాస్యతి యజ్ఞం నో మణలూరపతిర్నృపః, పుత్రో మమ మహాతేజా దయితో బభ్రువాహనః. ౧౯. తం భవాన్ మదపేక్షార్థం విధివత్ప్రతిపూజయేత్, స తు భక్తోఽనురక్తశ్చ మమ నిత్యమితి ప్రభో. ౨౦. ఇత్యేతద్వచనం శ్రుత్వా ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః, అభినంద్యాస్య తద్వాక్యమిదం వచనమబ్రవీత్. ౨౧.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, షడశీతితమోఽధ్యాయః.

బభ్రువాహనాగమనమ్.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—శ్రుతం ప్రియమిదం కృష్ణ యత్త్వమర్హసి భాషితుమ్, తన్మేఽమృతరసం పుణ్యం మనో హ్లాదయతి ప్రభో. ౧. బహూని కిల యుద్ధాని విజయస్య నరాధిపైః, పునరాసన్ హృషీకేశ తత్ర తత్ర చ మే శ్రుతమ్. ౨. కిం నిమిత్తం స నిత్యం వా పార్థః సుఖవివర్జితః, అతీవ విజయో ధీమానితి మే దూయతే మనః. 3. సంచింతయామి కౌంతేయం రహో జిష్ణుం జనార్దన, అతీవదుఃఖభాగీ స సతతం పాండునందనః. ౪. కిన్ను తస్య శరీరేఽస్తి సర్వలక్షణపూజితే, అనిష్టం లక్షణం కృష్ణ యేన దుఃఖాన్యుపాశ్నుతే. ౫. అతీవాసుఖభోగీ స సతతం కుంతినందనః, నహి పశ్యామి బీభత్సోర్నింద్యం గాత్రేషు కించన. ౬. శ్రోతవ్యం చేన్మయైతద్వై తన్మే వ్యాఖ్యాతుమర్హసి, ఇత్యుక్తస్స హృషీకేశో ధ్యాత్వా సుమహదుత్తరమ్. ౭. రాజానం భోజరాజన్యవర్ధనో విష్ణురబ్రవీత్, న హ్యస్య నృపతే కించిత్సంశ్లిష్టముపలక్షయే. ౮. ఋతే పురుషసింహస్య పిండికేఽస్యాధికే యతః, స తాభ్యాం పురుషవ్యాఘ్రో నిత్యమధ్వసు వర్తతే. ౯. న చాన్యదనుపశ్యామి యేనాసౌ దుఃఖభాజనమ్, ఇత్యుక్తః పురుషశ్రేష్ఠస్తదా కృష్ణేన ధీమతా. ౧౦. ప్రోవాచ వృష్ణిశార్దూలమేవమేతదితి ప్రభో, కృష్ణాతు ద్రౌపదీ కృష్ణం తిర్యక్సాసూయమైక్షత. ౧౧. ప్రతిజగ్రాహ తస్యాంస్తం ప్రణయం చాపి కేశిహా, సఖ్యుస్సఖా హృషీకేశస్సాక్షాదివ ధనంజయః. ౧౨. తత్ర భీమాదయస్తేతు కురవో యాజకాశ్చ యే, రేముః శ్రుత్వా విచిత్రాం తాం ధనంజయకథాం శుభామ్. ౧3. తేషాం కథయతామేవ పురుషోఽర్జునసంకథామ్, ఉపాయాద్వచనాద్భర్తుర్విజయస్య మహాత్మనః.

౧౪. సోఽభిగమ్య కురుశ్రేష్ఠం నమస్కృత్య చ బుద్ధిమాన్, ఉపాయాతం నరవ్యాఘ్రం ఫాల్గునం ప్రత్యవేదయత్. ౧౫. తచ్ఛ్రుత్వా నృపతిస్తస్య హర్షబాష్పాకులేక్షణః, ప్రియాఖ్యాననిమిత్తం వై దదౌ బహుధనం తదా. ౧౬. తతో ద్వితీయదివసే మహాన్ శబ్దో వ్యవర్ధత, ఆగచ్ఛతి నరవ్యాఘ్రే కౌరవాణాం ధురంధరే. ౧౭. తతో రేణుస్సముద్భూతో విబభౌ తస్య వాజినః, అభితో వర్తమానస్య యథోచ్చైశ్శ్రవసస్తథా. ౧౮. తత్ర హర్షకరీర్వాచో నరాణాం శుశ్రువేఽర్జునః, దిష్ట్యాసి పార్థ కుశలీ ధన్యో రాజా యుధిష్ఠిరః. ౧౯. కోఽన్యో హి పృథివీం కృత్స్నాం జిత్వా హి యుధి పార్థివాన్, చారయిత్వా హయశ్రేష్ఠముపాగచ్ఛేదృతేఽర్జునాత్. ౨౦. యే వ్యతీతా మహాత్మానో రాజానస్సగరాదయః, తేషామపీదృశం కర్మ న కదాచన శుశ్రుమ. ౨౧. నైతదన్యే కరిష్యంతి భవిష్యా వసుధాధిపాః, యత్త్వం కురుకులశ్రేష్ఠ దుష్కరం కృతవానసి. ౨౨. ఇత్యేవం వదతాం తేషాం పుంసాం కర్ణసుఖాగిరః, శృణ్వన్ వివేశ ధర్మాత్మా ఫాల్గునో యజ్ఞసంస్తరమ్. ౨౩. తతో రాజా సహామాత్యః కృష్ణశ్చ యదునందనః, ధృతరాష్ట్రం పురస్కృత్య తం ప్రత్యుద్యయతుస్తదా. ౨౪. సోఽభివాద్య పితుః పాదౌ ధర్మరాజస్య ధీమతః, భీమాదీంశ్చాపి సంపూజ్య పర్యష్వజత కేశవమ్. ౨౫. తైస్సమేత్యార్చితస్తాంశ్చ ప్రత్యర్చ్యాథ యథావిధి, విశశ్రామ మహాబాహుస్తీరం లబ్ధ్వేవ పారగః. ౨౬. ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు స రాజా బభ్రువాహనః, మాతృభ్యాం సహితో ధీమాన్ కురూనేవాజగామహ. ౨౭. తత్ర వృద్ధాన్ యథావత్స కురూనన్యాంశ్చ పార్థివాన్, అభివాద్య మహాబాహుస్తైశ్చాపి ప్రతినందితః, ప్రవివేశ పితామహ్యాః కుంత్యాభవనముత్తమమ్. ౨౮.

ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, సప్తాశీతితమోఽధ్యాయః.

అశ్వమేధః.

వైశంపాయనఉవాచ:—స ప్రవిశ్య మహాబాహుః పాండవానాం నివేశనమ్, పితామహీమభ్యవందత్సామ్నా పరమవల్గునా. ౧. తతశ్చిత్రాంగదా దేవీ కౌరవ్యస్యాత్మజాఽపి చ, పృథాం కృష్ణాం చ సహితే వినయేనోపజగ్మతుః. ౨. సుభద్రాం చ యథాన్యాయం యాశ్చాన్యాః కురుయోషితః, దదౌ కుంతీసుతస్తాభ్యాం రత్నాని వివిధాని చ. ౩. ద్రౌపదీ చ సుభద్రా చ యాశ్చాప్యన్యా యదుస్త్రియః, ఊషతుస్తత్ర తే దేవ్యౌ మహార్హశయనాసనే. ౪. సుపూజితే స్వయం కుంత్యా పార్థస్య హితకామ్యయా, సచ రాజా మహాతేజాః పూజితో

బభ్రువాహనః. ౫. ధృతరాష్ట్రం మహీపాలముపతస్థే యథావిధి, యుధిష్ఠిరం చ
రాజానం భీమాదీంశ్చాపి పాండవాన్. ౬. ఉపగమ్య మహాతేజా వినయేనాభ్య
వాదయత్, స తైః ప్రేమ్ణా పరిష్వక్తః పూజితశ్చ యథావిధి. ౭. ధనం చాస్మై
దదుర్భూరి ప్రీయమాణా మహారథాః, తథైవ చ మహీపాలాః కృష్ణం చక్రగదా
ధరమ్. ౮. ప్రద్యుమ్న ఇవ గోవిందం వినయేనోపతస్థివాన్, తస్మై కృష్ణో దదౌ
రాజ్ఞే మహార్హమతిపూజితమ్. ౯. రథం హేమపరిష్కారం దివ్యాశ్వయుజముత్త
మమ్, ధర్మరాజశ్చ భీమశ్చ ఫాల్గునశ్చ యమౌ తథా. ౧౦. పృథక్ పృథక్ చ
తే చైనం మానార్హాభ్యామయోజయన్, తతస్తృతీయదివసే సత్యవత్యాత్మజో మునిః.
౧౧. యుధిష్ఠిరం సమభ్యేత్య వాగ్మీ వచనమబ్రవీత్, అద్యప్రభృతి కౌంతేయ
యజస్వ సమయో హి తే. ౧౨. ముహూర్తో యజ్ఞియః ప్రాప్తశ్చోదయంతీహ
యాజకాః, అహీనో నామ రాజేంద్ర క్రతుస్తేఽయం చ కల్ప్యతామ్. ౧౩.
బహుత్వాత్కాంచనాఖ్యస్య ఖ్యాతో బహుసువర్ణకః, ఏవమత్ర మహారాజ
దక్షిణాం త్రిగుణాం కురు. ౧౪. త్రిత్వం వ్రజతు తే రాజన్ బ్రాహ్మణా హ్యత్ర
కారణమ్, త్రీనశ్వమేధానత్ర త్వం సంప్రాప్య బహుదక్షిణాన్. ౧౫. జ్ఞాతివధ్యా
కృతం పాపం ప్రహాస్యసి నరాధిప, పవిత్రం పరమం చైతత్పావనం చైతదుత్తమమ్.
౧౬. యదశ్వమేధావభృథం ప్రాప్స్యసే కురునందన, ఇత్యుక్తస్స తు తేజస్వీ వ్యా
సేనామితబుద్ధినా. ౧౭. దీక్షాం వివేశ ధర్మాత్మా వాజిమేధాప్తయే తతః, తతో
యజ్ఞం మహాబాహుర్వాజిమేధం మహాక్రతుమ్. ౧౮. బహ్వన్నదక్షిణం రాజా సర్వ
కామగుణాన్వితమ్, తత్ర వేదవిదో రాజంశ్చక్రుః కర్మాణి యాజకాః. ౧౯. పరిక్రమం
తస్సర్వజ్ఞా విధివత్సాధుశిక్షితమ్, న తేషాం స్ఖలితం కించిదాసీచ్చాప్యకృతం తథా.
౨౦. కల్పప్రోక్తం చ యుక్తం చ చక్రుస్తత్ర ద్విజర్షభాః, కృత్వా ప్రవర్గ్యం
ధర్మాఖ్యం యథావద్ద్విజసత్తమాః. ౨౧. చక్రుస్తే విధివద్రాజంస్తథైవాభిసరం ద్విజాః,
అభిషూయ తతో రాజన్ సోమం సోమపసత్తమాః. ౨౨. సవనాన్యానుపూర్వ్యేణ
చక్రుశ్శాస్త్రానుసారిణః, న తత్ర కృపణః కశ్చిన్న దరిద్రో బభూవ హ. ౨౩. క్షుధితో
దుఃఖితో వాపి ప్రాకృతో వాపి మానవః, భోజనం భోజనార్థిభ్యో దాపయామాస
శత్రుహా. ౨౪. భీమసేనో మహాతేజాస్సతతం రాజశాసనాత్, సంస్తరే కుశలాశ్చాపి
సర్వకార్యాణి యాజకాః. ౨౫. దివసే దివసే చక్రుర్యథాశాస్త్రానుదర్శనాత్,
నాషడంగవిదత్రాసీత్సదస్యస్తస్య ధీమతః. ౨౬. నావ్రతో నానుపాధ్యాయో న చ
వాదావిచక్షణః, తతో యూపోచ్ఛ్రయే ప్రాప్తే షడ్బైల్వాన్ భరతర్షభ. ౨౭.

ఖాదిరాన్ బిల్వసమితాంస్తావతస్సర్వవర్ణినః, దేవదారుమయౌ ద్వౌ తు యూపౌ కురుపతేర్మఖే. ౨౮, శ్లేష్మాతకమయం చైకం యాజకాస్సమకల్పయన్, శోభార్థం చాపరాన్ యూపాన్ కాంచనాన్ భరతర్షభ. ౨౯. స భీమః కారయామాస ధర్మరాజస్యశాసనాత్, తేవ్యరాజంత రాజర్షే వాసోభిరుపశోభితాః. ౩౦. మహేంద్రానుగతా దేవా యథా సప్తర్షిభిర్దివి, ఇష్టకాః కాంచనీశ్చాత్ర చయనార్థం కృతాఽభవన్. ౩౧. శుశుభే చయనం తత్ర దక్షస్యేవ ప్రజాపతేః, చతుశ్చిత్యస్య తస్యాసీదష్టాదశకరాత్మకః. ౩౨ స రుక్మపక్షో నిచితస్త్రికోణో గరుడాకృతిః, తతో నియుక్తాః పశవో యథాశాస్త్రం మనీషిభిః. ౩౩ తం తం దేవం సముద్దిశ్య పక్షిణశ్చ యథావిధి, ఋషభాశ్శాస్త్రకథితా స్తథా జలచరాశ్చ యే. ౩౪. సర్వాంస్తానభ్యయుంజంస్తే తత్రాగ్నిచయకర్మణి, యూపేషు నియతా చాసీత్పశూనాం త్రిశతీ తథా. ౩౫. అశ్వరత్నోత్తరా యజ్ఞే కౌంతేయస్య మహాత్మనః, స యజ్ఞశ్శుశుభే తస్య సాక్షాద్దేవర్షిసంకులః. ౩౬. గంధర్వగణసంగీతః ప్రనృత్తోప్సరసాంగణైః, స కింపురుషసంకీర్ణః కిన్నరైశ్చోపశోభితః. ౩౭. సిద్ధవిప్రనివాసైశ్చ సమంతాదభిసంవృతః, తస్మిన్ సదసి నిత్యాస్తు వ్యాసశిష్యా ద్విజర్షభాః. ౩౮. సర్వశాస్త్రప్రణేతారః కుశలా యజ్ఞసంస్తరే, నారదశ్చ బభూవాత్ర తుంబురుశ్చ మహాద్యుతిః. ౩౯. విశ్వావసుశ్చిత్రసేనస్తథాఽన్యే గీతకోవిదాః, రమయంతిస్మ తాన్ విప్రాన్ యజ్ఞకర్మాంతరేషు వై, గంధర్వా గీతకుశలా నృత్యేషు చ విశారదాః. ౪౦.

ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, అష్టాశీతితమోఽధ్యాయః.

—● అశ్వమేధసమాప్తిః. ●—

వైశంపాయనఉవాచ:—శ్రపయిత్వా పశూన్ అన్యాన్ విధివద్ద్విజసత్తమాః, తం తురంగం యథాశాస్త్రమాలంభంత ద్విజాతయః. ౧. తతస్సంజ్ఞాప్య తురగం విధివద్యాజకా స్తదా, ఉపసంవేశయన్ రాజం స్తతస్తాం ద్రుపదాత్మజామ్. ౨. కలాభిస్తిసృభీ రాజన్ యథావిధి మనస్వినీమ్, ఉద్ధృత్య తు వపాం తస్య యథాశాస్త్రం ద్విజాతయః. ౩. శ్రపయామాసురవ్యగ్రా విధివద్భరతర్షభ, తం వపా ధూమగంధం తు ధర్మరాజస్సహానుజైః. ౪. ఉపాజిఘ్రద్యథాశాస్త్రం సర్వపాపాపహం తదా, శిష్టాన్యంగాని యాన్యాసంస్తస్యాశ్వస్య నరాధిప. ౫. తాన్యగ్నౌ జుహువుర్ధీరాః సమస్తాష్షోడశర్త్విజః, సంస్థాప్యైవం తస్య రాజ్ఞస్తం యజ్ఞం శక్రతేజసః. ౬. వ్యాసస్సశిష్యో భగవాన్ వర్ధయామాస తం నృపమ్, తతో యుధిష్ఠిరః ప్రాదాద్బ్రాహ్మణేభ్యో యథావిధి. ౭. కోటీస్సహస్రం నిష్కాణాం

వ్యాసాయ తు వసుంధరామ్, ప్రతిగృహ్య ధరాం రాజన్ వ్యాసస్సత్యవతీసుతః.
౮. అబ్రవీద్భరతశ్రేష్ఠం ధర్మరాజం యుధిష్ఠిరమ్, వసుధా భవతస్త్వేషా సంన్యస్తా
రాజసత్తమ. ౯. నిష్క్రియో దీయతాం మహ్యం బ్రాహ్మణా హి ధనార్థినః, యుధి
ష్ఠిరస్తు తాన్ విప్రాన్ ప్రత్యువాచ మహామనాః. ౧౦. భ్రాతృభిః సహితో
ధీమాన్మధ్యే రాజ్ఞాం మహాత్మనామ్, అశ్వమేధే మహాయజ్ఞే పృథివీ దక్షిణా
స్మృతా. ౧౧. అర్జునేన జితా చేయం ఋత్విగ్భ్యః ప్రాపితా మయా, వనం
ప్రవేక్ష్యే విప్రాగ్ర్యా విభజధ్వం మహీమిమామ్. ౧౨. చతుర్ధా పృథివీం కృత్వా
చాతుర్హోత్రప్రమాణతః, నాహమాదాతుమిచ్ఛామి బ్రహ్మస్వం ద్విజసత్తమాః.
౧౩. ఇదం నిత్యం మనో విప్రా భ్రాతౄణాం చైవ మే సదా, ఇత్యుక్తవతి తస్మింస్తు
భ్రాతరో ద్రౌపదీ చ సా. ౧౪. ఏవమేతదితి ప్రాహుస్తదాఽభూద్రోమహర్షణమ్,
తతోఽన్తరిక్షే వాగాసీత్సాధు సాధ్వితి భారత. ౧౫. తద్వైవద్ద్విజసంఘానాం శంసతాం వి
బభౌ స్వనః, ద్వైపాయనస్తథా కృష్ణః పునరేవ యుధిష్ఠిరమ్. ౧౬. ప్రోవాచ మధ్యే
విప్రాణామిదం సంపూజయన్మునిః, దత్తైషా భవతా మహ్యం తాం తే ప్రతిదదా
మ్యహమ్. ౧౭. హిరణ్యం దీయతామేభ్యో బ్రాహ్మణేభ్యో ధరాఽస్తు తే, తతోఽ
బ్రవీద్వాసుదేవో ధర్మరాజం యుధిష్ఠిరమ్. ౧౮. యథాహ భగవాన్ వ్యాసస్తథా
త్వం కర్తుమర్హసి, ఇత్యుక్తస్స కురుశ్రేష్ఠః ప్రీతాత్మా భ్రాతృభిస్సహా. ౧౯. కోటి
కోటీకృతాం ప్రాదాద్దక్షిణాం త్రిగుణాం క్రతోః, న కరిష్యతి తల్లోకే కశ్చిదన్యో
నరాధిపః. ౨౦. యత్కృతం కురురాజేన మరుత్తస్యానుకుర్వతా, ప్రతిగృహ్య తు
తద్రత్నం కృష్ణద్వైపాయనో మునిః. ౨౧. ఋత్విగ్భ్యః ప్రదదౌ విద్వాంశ్చతుర్ధా
వ్యభజంశ్చ తే, ధరణ్యా నిష్క్రియం దత్త్వా తద్ధిరణ్యం యుధిష్ఠిరః ౨౨. ధూత
పాప్మా జితస్వర్గో ముముదే భ్రాతృభిస్సహా, ఋత్విజస్తమపర్యంతం సువర్ణనిచయం
తదా. ౨౩. వ్యభజంత ద్విజాతిభ్యో యథోత్సాహం యథాసుఖమ్, యజ్ఞవాటే
చ యత్కించిద్ధిరణ్యం స విభూషణమ్. ౨౪. తోరణాని చ యూపాంశ్చ ఘటాన
న్యాంస్తథేష్టకాః, యుధిష్ఠిరాభ్యనుజ్ఞాతాః సర్వం తద్వ్యభజన్ ద్విజాః. ౨౫.
అనంతరం ద్విజాతిభ్యః క్షత్రియా జహ్రిరే వసు, తథా విట్శూద్రసంఘాంశ్చ తథాన్యే
మ్లేచ్ఛజాతయః. ౨౬. తతస్తే బ్రాహ్మణాస్సర్వే ముదితా జగ్మురాలయాన్, తర్పితా
వసునా తేన ధర్మరాజేన ధీమతా. ౨౭. స్వమంశం భగవాన్ వ్యాసః కుంత్యై ప్రాదాద్ధి
మానతః, ప్రదదౌ తస్య మహతో హిరణ్యస్య మహాద్యుతిః. ౨౮. శ్వశురా
త్ప్రీతిదాయం తం ప్రాప్య సా ప్రీతమానసా, చకార పుణ్యకం తేన సుమహత్సంఘశః

పృథా. ౨౯. గత్వాత్వవభృథే రాజా విపాప్మా భ్రాతృభిస్సహ, సంభాజ్యమాన
శ్శుశుభే మహేంద్రస్త్రిదశైరివ. ౩౦. పాండవాశ్చ మహీపాలైః సమేతైరభిసంవృతాః,
అశోభంత మహారాజ గ్రహాస్తారాగణైరివ. ౩౧. రాజభ్యోఽపి తతః ప్రాదా
ద్రత్నాని వివిధాని చ, గజానశ్వానలంకారాన్ స్త్రియో వాసాంసి కాంచనమ్.
౩౨. తద్ధనౌఘమపర్యంతం పార్థః పార్థివమండలే, విసృజన్ శుశుభే రాజన్
యథా వైశ్రవణస్తదా. ౩౩. ఆనీయ చ తథా వీరం రాజానం బభ్రువాహనమ్,
ప్రదాయ విపులం విత్తం గృహాన్ ప్రాస్థాపయత్తదా. ౩౪. దుశ్శలాయాశ్చ తం
పౌత్రం బాలకం భరతర్షభః, స్వరాజ్యేఽథ పితుర్ధీమాన్ స్వసుః ప్రీత్యా న్య
వేశయత్. ౩౫. నృపతీంశ్చైవ తాన్ సర్వాన్ సువిభక్తాన్ సుపూజితాన్, ప్రస్థా
పయామాస వశీ కురురాజో యుధిష్ఠిరః. ౩౬. గోవిందం చ మహాత్మానం బలదేవం
మహాబలమ్, తథాన్యాన్ వృష్ణివీరాంశ్చ ప్రద్యుమ్నాద్యాన్ సహస్రశః. ౩౭.
పూజయిత్వా మహారాజ యథావిధి మహాద్యుతిః, భ్రాతృభిస్సహితో రాజా
ప్రస్థాపయదరిందమః. ౩౮. ఏవం బభూవ యజ్ఞస్స ధర్మరాజస్య ధీమతః, బహ్వన్న
ధనరత్నౌఘః సురామైరేయసాగరః. ౩౯. సర్పిః పంకా హ్రదా యత్ర బభూవు
శ్చాన్నపర్వతాః, రసానాం కర్దమా నద్యో బభూవుర్భరతర్షభ. ౪౦. భక్ష్యం
ఖాండవరాగాణాం క్రియతాం భుజ్యతాం తథా, పశూనాం వధ్యతాం చైవ
నాంతం దదృశిరే జనాః. ౪౧. మత్తం ప్రమత్తముదితం సుప్రీతయువతీజనమ్,
మృదంగశంఖనాదైశ్చ మనోరమమభూత్తదా. ౪౨. దీయతాం భుజ్యతాం చేష్టం
దివారాత్రమవారితమ్, తం మహోత్సవసంకాశం హృష్టపుష్టజనాకులమ్. ౪౩.
కథయంతిస్మ పురుషా నానాదేశనివాసినః, వర్షిత్వా ధనధారాభిః కామై రత్నై
రసైస్తథా. విపాప్మా భరతశ్రేష్ఠః కృతార్థః ప్రావిశత్పురమ్. ౪౪.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, ఏకోననవతితమోఽధ్యాయః.

నకులాఖ్యానమ్.

జనమేజయ ఉవాచ:—పితామహస్య మే యజ్ఞే ధర్మరాజస్య ధీమతః,
యదాశ్చర్యమభూత్కించిత్తద్భవాన్ వక్తుమర్హతి. ౧ వైశంపాయన ఉవాచ:—
శ్రూయతాం రాజశార్దూల మహదాశ్చర్యముత్తమమ్, అశ్వమేధే మహాయజ్ఞే
నివృత్తే యదభూత్ప్రభో. ౨. తర్పితేషు ద్విజాగ్ర్యేషు జ్ఞాతిసంబంధిబంధుషు,
దీనాంధే కృపణే వాపి తదా భరతసత్తమ. ౩. ఘుష్యమాణే మహాదానే దిక్షు
సర్వాసు భారత, పతత్సు పుష్పవర్షేషు ధర్మరాజస్య మూర్ధని. ౪. లీనాకుస్తత్ర

నకులో రుక్మపార్శ్వస్తదానఘ, వజ్రాశనిసమం నాదమముంచద్వసుధాధిప. ౫.
సకృదుత్సృజ్య తం నాదం త్రాసయానో మృగద్విజాన్, మానుషం వచనం
ప్రాహ ధృష్టో బిలశయో మహాన్. ౬. సక్తుప్రస్థేన వో నాయం యజ్ఞస్తుల్యో
నరాధిపాః, ఉంఛవృత్తేర్వదాన్యస్య కురుక్షేత్రనివాసినః. ౭. తస్య తద్వచనం
శ్రుత్వా నకులస్య విశాంపతే, విస్మయం పరమం జగ్ముస్సర్వే తే బ్రాహ్మణర్షభాః. ౮.
తతః సమేత్య నకులం పర్యపృచ్ఛంత తే ద్విజాః, కుతస్త్వం సమనుప్రాప్తో యజ్ఞం
సాధు సమాగమమ్. ౯. కిం బలం పరమం తుభ్యం కిం శ్రుతం కిం పరాయణమ్,
కథం భవంతం విద్యామ యో నో యజ్ఞం విగర్హసే. ౧౦. అవిలుప్యాగమం
కృత్స్నం వివిధైర్యజ్ఞియైః కృతమ్, యథాగమం యథాన్యాయం కర్తవ్యం చ
తథా కృతమ్. ౧౧. పూజార్హాః పూజితాశ్చాత్ర విధివచ్ఛాస్త్రదర్శనాత్, మంత్రా
హుతిహుతశ్చాగ్నిర్దత్తం దేయమమత్సరమ్. ౧౨. తుష్టా ద్విజాతయశ్చాత్ర
దానైర్బహువిధైరపి, క్షత్రియాశ్చ సుయుద్ధేన శ్రాద్ధైశ్చాపి పితామహాః. ౧౩.
పాలనేన విశస్తుష్టాః కామైస్తుష్టా వరస్త్రియః, అనుక్రోశైస్తథా శూద్రా దాన
శేషైః పృథగ్జనాః. ౧౪. జ్ఞాతిసంబంధినస్తుష్టాశ్శౌచేన చ నృపస్య నః, దేవా
హవిర్భిః పుణ్యైశ్చ రక్షణైశ్శరణాగతాః. ౧౫. యదత్ర తథ్యం
తద్బ్రూహి సత్యం సత్యం ద్విజాతిషు, యథాశ్రుతం యథాదృష్టం పృష్టో బ్రాహ్మణ
కామ్యయా. ౧౬. శ్రద్ధేయవాక్యః ప్రాజ్ఞస్త్వం దివ్యం రూపం బిభర్షి చ, సమా
గతశ్చ విప్రైస్త్వం తద్భవాన్ వక్తుమర్హతి. ౧౭. ఇతి పృష్టో ద్విజైస్తైస్స ప్రహ
సన్నకులోఽబ్రవీత్, నైషా మృషా మయా వాణీ ప్రోక్తా దర్పేణ వా ద్విజాః.
౧౮. యన్మయోక్తమిదం వాక్యం యుష్మాభిశ్చాప్యుపశ్రుతమ్, సక్తుప్రస్థేన వో
నాయం యజ్ఞస్తుల్యో ద్విజర్షభాః. ౧౯. ఇత్యవశ్యం మయైతద్వో వక్తవ్యం ద్విజ
సత్తమాః, శృణుతావ్యగ్రమనసః శంసతో మే యథాతథమ్. ౨౦. అనుభూతం చ
దృష్టం చ యన్మయాద్భుతముత్తమమ్, ఉంఛవృత్తేర్వదాన్యస్య కురుక్షేత్రనివా
సినః. ౨౧. స్వర్గం యేన ద్విజః ప్రాప్తస్సభార్యస్ససుతస్నుషః, యథాచార్ధం
శరీరస్య మమేదం కాంచనీకృతమ్. ౨౨. నకుల ఉవాచ:—హంత వో వర్త
యిష్యామి దానస్య ఫలముత్తమమ్, న్యాయలబ్ధస్య సూక్ష్మస్య విప్రదత్తస్య
తద్ద్విజాః. ౨౩. ధర్మక్షేత్రే కురుక్షేత్రే ధర్మజ్ఞైర్బహుభిర్వృతే, ఉంఛవృత్తి
ర్ద్విజః కశ్చిత్కాపోతిరభవత్తదా. ౨౪. సభార్యస్సహపుత్రేణ సస్నుషస్తపసి స్థితః,
బభూవ శుక్లవృత్తస్స ధర్మాత్మా నియతేంద్రియః. ౨౫. షష్ఠే కాలే సదా విప్రో

భుంక్తే తైస్సహ సువ్రతః, షష్ఠే కాలే కదాచిత్తు తస్యాహారో న విద్యతే. ౨౬.
భుంక్తేఽన్యస్మిన్ కదాచిత్స షష్ఠే కాలే ద్విజోత్తమః, కపోతధర్మిణస్తస్య దుర్భిక్షే
సతి దారుణే. ౨౭. నావిద్యత తదా విప్రాస్సంచయస్తన్నిబోధత, క్షీణౌషధిసమా
వేశే ద్రవ్యహీనోఽభవత్తదా. ౨౮. కాలే కాలేఽస్యసంప్రాప్తే నైవ విద్యేత భోజ
నమ్, క్షుధా పరిగతాస్సర్వే ప్రాతిష్ఠంత తదా తు తే. ౨౯. ఉంఛంతదా శుక్ల
పక్షే మధ్యం తపతి భాస్కరే, ఉష్ణార్తశ్చ క్షుధార్తశ్చ స విప్రస్తపసి స్థితః. ౩౦.
ఉంఛమప్రాప్తవానేవ బ్రాహ్మణః క్షుచ్ఛ్రమాన్వితః, స తథైవ క్షుధావిష్టః సార్ధం
పరిజనేన హ. ౩౧. క్షపయామాస తం కాలం కృచ్ఛ్రప్రాణో ద్విజోత్తమః, అథ
షష్ఠే గతే కాలే యవప్రస్థముపార్జయత్. ౩౨. యవప్రస్థం తు తం సక్తూనకు
ర్వంత తపస్వినః, కృతజప్యాహ్నికాస్తే తు హుత్వా చాగ్నిం యథావిధి. ౩౩.
కుడవం కుడవం సర్వే వ్యభజంత తపస్వినః, అథాగచ్ఛద్ద్విజః కశ్చిదతిథిర్భుంజతాం
తదా. ౩౪. తే తం దృష్ట్వాఽతిథిం ప్రాప్తం ప్రహృష్టమనసోఽభవన్, తేఽభి
వాద్య సుఖప్రశ్నం దృష్ట్వా తమతిథిం తదా. ౩౫. విశుద్ధమనసో దాంతాః శ్రద్ధా
దమసమన్వితాః, అనసూయవో జితక్రోధాః సాధవో వీతమత్సరాః. ౩౬. త్యక్త
మానమదక్రోధా ధర్మజ్ఞా ద్విజసత్తమాః, సబ్రహ్మచర్యం గోత్రం తే తస్యాఖ్యాత్వా
పరస్పరమ్. ౩౭. కుటీం ప్రవేశయామాసుః క్షుధార్తమతిథిం తదా, ఇదమర్ఘ్యం చ
పాద్యం చ బృసీ చేయం తవానఘ. ౩౮. శుచయస్సక్తవశ్చేమే నియమోపా
ర్జితాః ప్రభో, ప్రతిగృహ్ణీష్వ భద్రం తే మయా దత్తా ద్విజర్షభ. ౩౯. ఇత్యుక్తః
ప్రతిగృహ్యాథ సక్తూనాం కుడవం ద్విజః, భక్షయామాస రాజేంద్ర న చ తుష్టిం
జగామ సః. ౪౦. స ఉంఛవృత్తిస్తం ప్రేక్ష్య క్షుధా పరిగతం ద్విజః, ఆహారం
చింతయామాస కథం తుష్టో భవేదితి. ౪౧. తస్య భార్యాఽబ్రవీద్వాక్యం మద్భా
గో దీయతామితి, గచ్ఛత్వేష యథాకామం పరితుష్టో ద్విజోత్తమః. ౪౨. ఇతి
బ్రువంతీం తాం సాధ్వీం భార్యాం స ద్విజసత్తమః, క్షుధా పరిగతాం జ్ఞాత్వా
తాన్ సక్తూన్నాభ్యనందత. ౪౩. ఆత్మానుమానతో విద్వాన్ స తు విప్రర్షభ
స్తదా, జానన్ వృద్ధాం క్షుధార్తాం చ శ్రాంతాం గ్లానాం తపస్వినీమ్. ౪౪.
త్వగస్థిభూతాం వేపంతీం తతో భార్యామువాచ హ, అపి కీటపతంగానాం మృగాణాం
చైవ శోభనే. ౪౫. స్త్రియో రక్ష్యాశ్చ పోష్యాశ్చ న త్వేవం వక్తుమర్హసి, అను
కంప్యో నరః పత్న్యా పుష్టో రక్షిత ఏవ సః. ౪౬. ధర్మకామార్థకార్యాణి
శుశ్రూషాకులసంతతిః, దారేష్వధీనో ధర్మజ్ఞశ్చ పితౄణామాత్మనస్తథా. ౪౭

నవేత్తి కర్మతో భార్యారక్షణే యో క్షమః పుమాన్, అయశో మహదాప్నోతి నరకాంశ్చైవ గచ్ఛతి. ౪౮. ప్రపతేద్యశసో దీప్తాత్స చ లోకాన్న చాప్నుయాత్, ఇత్యుక్తా సా తతః ప్రాహ ధర్మార్థౌ నౌ సమౌ ద్విజ. ౪౯. సక్తుప్రస్థ చతుర్భాగం గృహాణేమం ప్రసీద మే, సత్యం రతిశ్చ ధర్మశ్చ స్వర్గశ్చ గుణనిర్జితః. ౫౦. స్త్రీణాం ప్రతి సమాధానం కాంక్షితం చ ద్విజర్షభ, ఋతుర్మాతుః పితుర్బీజం దైవతం పరమం పతిః. ౫౧. భర్తుః ప్రసాదాన్నారీణాం రతిపుత్రఫలం తథా, పాలనాద్ధి పతిస్త్వం మే భర్తాసి భరణాచ్చ మే. ౫౨. పుత్రప్రదానాద్వరదస్తస్మాత్సక్తూన్ ప్రయచ్ఛ మే, జరాపరిగతో వృద్ధః క్షుధార్తో దుర్బలో భృశమ్. ౫౩. ఉపవాసపరిశ్రాంతో యదా త్వమపి కర్శితః, ఇత్యుక్తస్స తథా సక్తూన్ ప్రగృహ్యేదం వచోఽబ్రవీత్. ౫౪. ద్విజసక్తూనిమాన్ భూయః ప్రతిగృహ్ణీష్వ సత్తమ, స తాన్ ప్రగృహ్య భుక్త్వా చ న తుష్టిముగమద్ద్విజః, తముంఛవృత్తిరాలక్ష్య తతశ్చింతాపరోఽభవేత్. ౫౫. పుత్ర ఉవాచ:—సక్తూనిమాన్ ప్రగృహ్య త్వం దేహి విప్రాయ సత్తమ, ఇత్యేవ సుకృతం మన్యే తస్మాదేతత్కరోమ్యహమ్. ౫౬. భవాన్ హి పరిపాల్యో మే సర్వదైవ ప్రయత్నతః, సాధూనాం కాంక్షితం యస్మాత్పితుర్వృద్ధస్య పాలనమ్. ౫౭. పుత్రార్థో విహితో హ్యేష వార్ధకే పరిపాలనమ్, శ్రుతిరేషా హి విప్రర్షే త్రిషు లోకేషు శాశ్వతీ. ౫౮. ప్రాణధారణమాత్రేణ శక్యం కర్తుం తపస్త్వయా, ప్రాణో హి పరమో ధర్మః స్థితో దేహేషు దేహినామ్. ౫౯. పితోవాచ:—అపి వర్షసహస్రీ త్వం బాల ఏవ మతో మమ, ఉత్పాద్య పుత్రం హి పితా కృతకృత్యో భవేత్సుతాత్. ౬౦. బాలానాం క్షుద్బలవతీ జానామ్యేతదహం ప్రభో, వృద్ధోఽహం ధారయిష్యామి త్వం బలీ భవ పుత్రక. ౬౧. జీర్ణేన వయసా పుత్ర న మాం క్షుద్బాధతేఽపి చ, దీర్ఘకాలం తపస్తప్తం న మే మరణతో భయమ్. ౬౨. పుత్ర ఉవాచ:—అపత్యమస్మి తే పుత్రస్త్రాణాత్పుత్ర ఇతి శ్రుతిః, ఆత్మా పుత్రః స్మృతస్తస్మాత్త్రాహ్యాత్మానమిహాత్మనా. ౬౩. పితోవాచ:—రూపేణ సదృశస్త్వం మే శీలేన చ దమేన చ, పరీక్షితశ్చ బహుధా సక్తూనాదద్మి తే సుత. ౬౪. ఇత్యుక్త్వాఽఽదాయ తాన్ సక్తూన్ ప్రీతాత్మా ద్విజసత్తమః, ప్రహసన్నివ విప్రాయ స తస్మై ప్రదదౌ తదా. ౬౫. భుక్త్వా తానపి సక్తూన్ స నైవ తుష్టో బభూవ హ, ఉంఛవృత్తిస్తు ధర్మాత్మా వ్రీడామనుజగామ హ. ౬౬. తం వై వధూః స్థితా సాధ్వీ బ్రాహ్మణప్రియకామ్యయా, సక్తూనాదాయ సంహృష్టా శ్వశురం వాక్యమబ్రవీత్. ౬౭. సంతానాత్తవ

సంతానం మమ విప్ర భవిష్యతి, సక్తూనిమానతిథయే గృహీత్వా సంప్రయచ్ఛ
మే. ౧౮. తవ ప్రసాదాన్నిర్వృత్తా మమ లోకాః కిలాక్షయాః, పౌత్త్రేణ తాన
వాప్నోతి యత్ర గత్వా న శోచతి. ౧౯. ధర్మాద్యా హి యథా త్రేతా వహ్ని
స్త్రేతా తథైవ చ, తథైవ పుత్త్రపౌత్త్రాణాం స్వర్గస్త్రేతా కిలాక్షయః ౨౦.పితౄన్
ఋణాత్తారయతి పుత్త్ర ఇత్యనుశుశ్రుమ,పుత్త్రపౌత్త్రైశ్చ నియతం సాధు లోకానుపా
శ్నుతే.౨౧.శ్వశురఉవాచ:—వాతాతపవిశీర్ణాంగీం త్వాం వివర్ణాం నిరీక్ష్య వై,కర్శి
తాంసువ్రతాచారే క్షుధావిహ్వలచేతసామ్. ౨౨. కథం సక్తూన్ గ్రహీష్యామి
భూత్వా ధర్మోపఘాతకః, కల్యాణవృత్తే కల్యాణి నైవం త్వం వక్తుమర్హసి. ౨౩.
షష్ఠే కాలే వ్రతవతీం శౌచశీలతపోన్వితామ్,కృచ్ఛ్రవృత్తిం నిరాహారాం ద్రక్ష్యామి
త్వాం కథం శుభే.౨౪.బాలా క్షుధార్తా నారీ చ రక్ష్యా త్వం సతతం మయా,ఉప
వాసపరిశ్రాంతా త్వం హి బాంధవనందినీ ౨౫.స్నుషోవాచ:—గురోర్మమ గురు
స్త్వం వై యతో దైవతదైవతమ్, దేవాదిదేవస్తస్మాత్త్వం సక్తూనాదత్స్వ మే ప్రభో.
౨౬. దేహః ప్రాణాశ్చ ధర్మశ్చ శుశ్రూషార్థమిదం గురోః, తవ విప్ర ప్రసాదేన
లోకాన్ ప్రాప్స్యామహే శుభాన్. ౨౭. అవేక్ష్యా ఇతి కృత్వాఽహం దృఢ
భక్తేతి వా ద్విజ, చింత్యా మమేయమితి వా సక్తూనాదాతుమర్హసి. ౨౮.
శ్వశురఉవాచ:—అనేన నిత్యం సాధ్వీ త్వం శీలవృత్తేన శోభసే, యా త్వం ధర్మ
వ్రతోపేతా గురువృత్తిమవేక్షసే. ౨౯. తస్మాత్సక్తూన్ గ్రహీష్యామి వధు నార్హసి
వంచనామ్, గణయిత్వా మహాభాగే త్వం హి ధర్మభృతాం వరే. ౩౦. ఇత్యుక్త్వా
తానుపాదాయ సక్తూన్ ప్రాదాద్ద్విజాయ తే, తతస్తుష్టోఽభవద్విప్రస్తస్య సాధో
ర్మహాత్మనః. ౩౧. ప్రీతాత్మా స తు తం వాక్యమిదమాహ ద్విజర్షభమ్, వాగ్మీ
తదా ద్విజశ్రేష్ఠో ధర్మః పురుషవిగ్రహః. ౩౨. శుద్ధేన తవ దానేన న్యాయో
పాత్తేన ధర్మతః, యథాశక్తి విసృష్టేన ప్రీతోఽస్మి ద్విజసత్తమ. ౩౩. అహో
దానం ఘుష్యతే తే స్వర్గే స్వర్గనివాసిభిః, గగనాత్పుష్పవర్షం చ పశ్యేదం పతితం
భువి. ౩౪. సురర్షిదేవగంధర్వా యే చ దేవపురస్సరాః. స్తువంతో దేవదూ
తాశ్చ స్థితా దానేన విస్మితాః. ౩౫. బ్రహ్మర్షయో విమానస్థా బ్రహ్మలోక
చరాశ్చ యే, కాంక్షంతే దర్శనం తుభ్యం దివం వ్రజ ద్విజర్షభ. ౩౬. పితృ
లోకగతాస్సర్వే తారితాః పితరస్త్వయా, అనాగతాశ్చ బహవః సుబహూని
యుగాన్యుత. ౩౭. బ్రహ్మచర్యేణ దానేన యజ్ఞేన తపసా తథా, అసంకరేణ
ధర్మేణ తస్మాద్గచ్ఛ దివం ద్విజ. ౩౮. శ్రద్ధయా పరయా యస్త్వం తపశ్చరసి

సువ్రత, తస్మాద్దేవాశ్చ దానేన ప్రీతా బ్రాహ్మణసత్తమ. ౮౯. సర్వమేతద్ధి యస్మాత్తే దత్తం శుద్ధేన చేతసా, కృచ్ఛ్రకాలే తతస్స్వర్గో విజితః కర్మణా త్వయా. ౯౦. క్షుధా నిర్ణుదతి ప్రజ్ఞాం ధర్మబుద్ధిం వ్యపోహతి, క్షుధాపరిగతజ్ఞానో ధృతిం త్యజతి చైవ హ. ౯౧. బుభుక్షాం జయతే యస్తు స స్వర్గం జయతే ధ్రువమ్, యదా దానరుచిస్స్యాద్వై తదా ధర్మో న సీదతి. ౯౨. అనవేక్ష్య సుతస్నేహం కళత్రస్నేహమేవ చ, ధర్మమేవ గురుం జ్ఞాత్వా తృష్ణా న గణితా త్వయా. ౯౩. ద్రవ్యాగమో నృణాం సూక్ష్మః పాత్రే దానం తతః పరమ్, కాలః పరతరో దానాచ్ఛ్రద్ధా చైవ తతః పరా. ౯౪. స్వర్గద్వారం సుసూక్ష్మం హి నరైర్మోహాన్న దృశ్యతే, స్వర్గార్గళం లోభబీజం రాగగుప్తం దురాసదమ్. ౯౫. తం తు పశ్యంతి పురుషా జితక్రోధా జితేంద్రియాః, బ్రాహ్మణాస్తపసా యుక్తా యథాశక్తి ప్రదాయినః ౯౬ సహస్రశక్తిశ్చ శతం శతశక్తిర్దశాపి చ. దద్యాదపశ్చ యశ్శక్త్యా సర్వే తుల్యఫలాః స్మృతాః. ౯౭. రంతిదేవో హి నృపతిరపః ప్రాదాదకించనః, శుద్ధేన మనసా విప్ర నాకపృష్ఠం తతో గతః. ౯౮. న ధర్మః ప్రీయతే తాత దానైర్దత్తైర్మహాఫలైః, న్యాయలబ్ధైర్యథా సూక్ష్మైః శ్రద్ధాపూతైస్స తుష్యతి. ౯౯. గోప్రదానసహస్రాణి ద్విజేభ్యోఽదాన్నృగో నృపః, ఏకాం దత్వా స పారక్యాం నరకం సముపద్యత. ౧౦౦. ఆత్మమాంసప్రదానేన శిబిరౌశీనరో నృపః, ప్రాప్యపుణ్యకృతాఀల్లోకాన్మోదతే దివి సువ్రతః. ౧౦౧. విభవో న నృణాం పుణ్యం స్వశక్త్యా స్వర్జితం సతామ్, న యజ్ఞైర్వివిధైర్విప్ర యథా న్యాయేన సంచితైః. ౧౦౨. క్రోధాద్దానఫలం హంతి లోభాత్స్వర్గం న గచ్ఛతి, న్యాయవృత్తిర్హి తపసా దానవిత్స్వర్గమశ్నుతే. ౧౦౩. న రాజసూయైర్బహుభిరిష్ట్వా విపులదక్షిణైః, న చాశ్వమేధైర్బహుభిః ఫలం సమమిదం తవ. ౧౦౪. సక్తుప్రస్థేన విజితో బ్రహ్మలోకస్త్వయాఽక్షయః, విరజో బ్రహ్మసదనం గచ్ఛ విప్ర యథా సుఖమ్. ౧౦౫. సర్వేషాం వై ద్విజశ్రేష్ఠ దివ్యం యానముపస్థితమ్, ఆరోహత యథాకామం ధర్మోఽస్మి ద్విజ పశ్య మామ్. ౧౦౬. తారితో హి త్వయా దేహో లోకే కీర్తిః స్థిరా చ తే, సభార్యస్సహపుత్రశ్చ సస్నుషశ్చ దివం వ్రజ. ౧౦౭. ఇత్యుక్తవాక్యే ధర్మే తు యానమారుహ్య స ద్విజః, సదారస్ససుతశ్చైవ సస్నుషశ్చ దివం గతః. ౧౦౮. తస్మిన్విప్రే గతే స్వర్గం ససుతే సస్నుషే తదా, భార్యాచతుర్థే ధర్మజ్ఞే తతోఽహం నిఃసృతో బిలాత్. ౧౦౯. తతస్తు సక్తుగంధేన క్లేదేన సలిలస్య చ, దివ్యపుష్పవిమర్దాచ్చ సాధోర్దానలవైశ్చ తైః. ౧౧౦. విప్రస్య తపసా

తస్య శిరో మే కాంచనీకృతమ్, తస్య సత్యాభిసంధస్య సక్తుదానేన చైవ హ. ౧౧.
శరీరార్ధం చ మే విప్రాశ్శాతకుంభమయం కృతమ్, పశ్య తేమం సువిపులం తపసా
తస్య ధీమతః. ౧౨. కథమేవం విధం స్యాద్వై పార్శ్వమన్యదితి ద్విజాః, తపో
వనాని యజ్ఞాంశ్చ హృష్టోఽభ్యేమి పునః పునః. ౧౩. యజ్ఞం త్వహమిమం శ్రుత్వా
కురురాజస్య ధీమతః, ఆశయా పరయా ప్రాప్తో న చాహం కాంచనీకృతః. ౧౪.
తతో మయోక్తం తద్వాక్యం ప్రహస్య బ్రాహ్మణర్షభాః, సక్తుప్రస్థేన యజ్ఞోఽయం
సమ్మితో నేతి సర్వథా. ౧౫. సక్తుప్రస్థలవైస్తైర్హి తదాహం కాంచనీకృతః, న హి
యజ్ఞో మహానేష సదృశస్తైర్మతో మమ. ౧౬. ఇత్యుక్త్వా నకులః సర్వాన్ యజ్ఞే
ద్విజవరాంస్తదా, జగామాదర్శనం తేషాం విప్రాస్తే చ యయుర్గృహాన్. ౧౭. వైశం
పాయనఉవాచ:—ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం మయా పరపురంజయ, యదాశ్చర్య
మభూత్తత్ర వాజిమేధే మహాక్రతౌ. ౧౮. న విస్మయస్తే నృపతే యజ్ఞే కార్యః కథం
చన, ఋషికోటిసహస్రాణి తపోభిర్యే దివం గతాః. ౧౯. అద్రోహస్సర్వభూతేషు
సంతోషశ్శీలమార్జవమ్, తపో దమశ్చ సత్యం చ ప్రదానం చేతి సమ్మితమ్. ౨౦.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, నవతితమోఽధ్యాయః.

జనమేజయఉవాచ:— యజ్ఞే సక్తా నృపతయస్తపస్సక్తా మహర్షయః,
శాంతివ్యవస్థితా విప్రాశ్శమో దమ ఇతి ప్రభో. ౧. తస్మాద్యజ్ఞఫలైస్తుల్యం న కించిదిహ
దృశ్యతే, ఇతి మే వర్తతే బుద్ధిస్తథా చైతదసంశయమ్. ౨. యజ్ఞైరిష్ట్వా తు బహవో
రాజానో ద్విజసత్తమ, ఇహ కీర్తిం పరాం ప్రాప్య ప్రేత్య స్వర్గమవాప్నుయుః. 3. దేవ
రాజస్సహస్రాక్షః క్రతుభిర్భూరిదక్షిణైః, దేవరాజ్యం మహాతేజాః ప్రాప్తవానఖిలం
విభుః. ౪. యదా యుధిష్ఠిరో రాజా భీమార్జునపురస్సరః, సదృశో దేవరాజేన
సమృద్ధ్యా విక్రమేణ చ. ౫. అథ కస్మాత్స నకులో గర్హయామాస తం క్రతుమ్,
అశ్వమేధం మహాయజ్ఞం రాజ్ఞస్తస్య మహాత్మనః. ౬. వైశంపాయనఉవాచ:—
యజ్ఞస్య విధిమగ్ర్యం వై రాజన్ యథావదిహ భారత. ౭. పురా శక్రస్య యజ
తస్సర్వ ఊచుర్మహర్షయః, ఋత్విక్షు కర్మవ్యగ్రేషు వితతే యజ్ఞకర్మణి. ౮.
హూయమానే తథా వహ్నౌ హోత్రే గుణసమన్వితే, దేవేష్వాహూయమానేషు
స్థితేషు పరమర్షిషు. ౯. సుప్రతీతైస్తథా విప్రైస్స్వాగమైస్సుస్వరైర్నృప, అశ్రాంతై
శ్చాపి లఘుభిరధ్వర్యువృషభైస్తథా. ౧౦. ఆలంభసమయే తస్మిన్ గృహీతేషు
పశుష్వథ, మహర్షయో మహారాజ బభూవుః కృపయాన్వితాః. ౧౧. తతో దీనాన్

పశూన్‌దృష్ట్వా ఋషయస్తే తపోధనాః,ఊచుః శక్రంసమాగమ్య నాయం యజ్ఞవిధి
శ్శుభః. ౧౨. అపరిజ్ఞానమేతత్తే మహాంతం ధర్మమిచ్ఛతః, న హి యజ్ఞే పశుగణా
విధిదృష్టాః పురందర. ౧౩. ధర్మోపఘాతకస్త్వేష సమారంభస్తవ ప్రభో, నాయం
ధర్మకృతో యజ్ఞో న హింసా ధర్మ ఉచ్యతే. ౧౪. ఆగమేనైవ తే యజ్ఞం కుర్వంతు
యది చేచ్ఛథ, విధిదృష్టేన యజ్ఞేన ధర్మస్తే సుమహాన్ భవేత్! ౧౫.యజ్ఞం బీజైః
సహస్రాక్ష త్రివర్షపరమోషితైః, ఏష ధర్మో మహాన్ శక్ర మహాగుణఫలోదయః
౧౬. శతక్రతుస్తుతద్వాక్యమృషిభిస్తత్త్వదర్శిభిః, ఉక్తం న ప్రతిజగ్రాహ మానాన్మో
హావశం గతః. ౧౭. తేషాం వివాదస్సుమహాన్ శక్రయజ్ఞే తపస్వినామ్, జంగమైః
స్థావరైర్వాపి యష్టవ్యమితి భారత. ౧౮. తే తు ఖిన్నా వివాదేన ఋషయస్తత్త్వ
దర్శినః, తదా సంధాయ శక్రేణ పప్రచ్ఛుర్నృపతిం వసుమ్. ౧౯. మహాభాగ కథం
యజ్ఞేష్వాగమో నృపసత్తమ, యష్టవ్యం పశుభిర్ముఖ్యైరథో బీజై రసైరితి ౨౦.
తచ్ఛ్రుత్వా తు వసుస్తేషామవిచార్య బలాబలమ్, యథోపనీతైర్యష్టవ్యమితి
ప్రోవాచ పార్థివః. ౨౧. ఏవముక్త్వా స నృపతిః ప్రవివేశ రసాతలమ్, ఉక్త్వాథ
వితథం ప్రశ్నం చేదీనామీశ్వరః ప్రభుః. ౨౨. తస్మాన్న వాచ్యం హ్యేకేన బహు
జ్ఞేనాపి సంశయే, ప్రజాపతిమపహాయ స్వయంభువమృతే ప్రభుమ్. ౨౩. తేన
దత్తాని దానాని పాపేనాశుద్ధబుద్ధినా, తాని సర్వాణ్యనాదృత్య నశ్యంతి విపులా
న్యపి. ౨౪. తస్యాధర్మప్రవృత్తస్య హింసకస్య దురాత్మనః, దానేన కీర్తిర్భవతి
న ప్రేత్యేహ చ దుర్మతేః.౨౫. అన్యాయోపగతం ద్రవ్యమభీక్ష్ణం యో హ్యపండితః.
ధర్మాభికాంక్షీ యజతే న స ధర్మఫలం లభేత్. ౨౬. ధర్మవైతంసికో యస్తు
పాపాత్మా పురుషాధమః, దదాతి దానం విప్రేభ్యో లోకవిశ్వాసకారణమ్. ౨౭.
పాపేన కర్మణా విప్రో ధనం ప్రాప్య నిరంకుశః, రాగమోహాన్వితః సోంతే కలుషాం
గతిమశ్నుతే. ౨౮. అపి సంచయబుద్ధిర్హి లోభమోహవశంగతః, ఉద్వేజయతి
భూతాని పాపేనాశుద్ధబుద్ధినా. ౨౯. ఏవం లబ్ధ్వాధనం మోహాద్యో హి దద్యా
ద్యజేత వా, న తస్య చ ఫలం ప్రేత్య భుంక్తే పాపం ధనాగమాత్. ౩౦. ఉంఛ
మూలం ఫలం శాకముదపాత్రం తపోధనాః, దానం విభవతో దత్త్వా నరాస్స్వ
ర్యాంతి ధార్మికాః. ౩౧. ఏష ధర్మో మహాయోగో దానం భూతదయా తథా,
బ్రహ్మచర్యం తథా సత్యమనుక్రోశో ధృతిః క్షమా. ౩౨. సనాతనస్య ధర్మస్య
మూలమేతత్సనాతనమ్,శ్రూయంతే హి పురావృత్తా విశ్వామిత్రాదయో నృపాః.౩౩.
విశ్వామిత్రోఽసితశ్చైవ జనకశ్చ మహీపతిః, కక్షసేనార్ష్టిషేణౌ చ సింధుద్వీపశ్చ

పార్థివః. ౩౪. ఏతే చాన్యే చ బహవః సిద్ధిం పరమికాం గతాః, నృపాః
సత్త్రైశ్చ దానైశ్చ న్యాయలబ్ధైస్తపోధనాః. ౩౫. బ్రాహ్మణాః క్షత్త్రియా వైశ్యా
శ్శూద్రా యేచాశ్రితాస్తప, దానధర్మాగ్నినా శుద్ధాస్తే స్వర్గం యాంతి భారత. ౩౬.

ఇతి ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, ఏకనవతితమోఽధ్యాయః.

నకులాఖ్యానమ్.

జనమేజయఉవాచ:—ధర్మాగతేన త్యాగేన భగవన్ స్వర్గమస్తి చేత్,
ఏతన్మే సర్వమాచక్ష్వ కుశలో హ్యసి భాషితుమ్. ౧. తస్యోంఛవృత్తేర్యద్వృత్తం
సక్తుదానే ఫలం మహత్, కథితం తు మయ బ్రహ్మంస్తథ్యమేతదసంశయమ్. ౨.
కథం హి సర్వయజ్ఞేషు నిశ్చయః పరమోఽభవేత్, ఏతదర్హసి మే వక్తుం నిఖిలేన
ద్విజర్షభ. ౩. వైశంపాయనఉవాచ:—అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురా
తనమ్, అగస్త్యస్య మహాయజ్ఞే పురావృత్తమరిందమ. ౪. పురాగస్త్యో మహా
తేజా దీక్షాం ద్వాదశవార్షికీమ్, ప్రవివేశ మహారాజ సర్వభూతహితే రతః. ౫.
అత్రాగ్నికల్పా హోతార ఆసన్ సత్త్రే మహాత్మనః, మూలాహారాః ఫలాహారా
శ్చాశ్మకుట్టామరీచిపాః. ౬. పరిఘృష్టికా వైఘసికాస్తత్ప్రఖ్యానాస్తథైవ చ,
యతయో భిక్షవశ్చాత్ర బభూవుః పర్యవస్థితాః. ౭. సర్వే ప్రత్యక్షధర్మాణో
జితక్రోధా జితేంద్రియాః, దమే స్థితాశ్చ సర్వే తే హింసాదంభవివర్జితాః. ౮.
వృత్తే శుద్ధే స్థితా నిత్యమింద్రియైశ్చాప్యబాధితాః, ఉపాతిష్ఠంత తం యజ్ఞం
యజంతస్తే మహర్షయః. ౯. యథాశక్త్యా భగవతా రత్నం సముపార్జితమ్,
తస్మిన్ సత్త్రే తు యద్వృత్తం యాద్యోగ్యం చ తదాభవత్. ౧౦. తథా హ్య
నేకైర్మునిభిర్మహాంతః క్రతవః కృతాః, ఏవంవిధే త్వగస్త్యస్య వర్తమానే తథాఽ
ధ్వరే. ౧౧. న వవర్ష సహస్రాక్షస్తదా భరతసత్తమ, తతః కర్మాంతరే రాజన్నగస్త్యస్య
మహాత్మనః. ౧౨. కథేయమభినిర్వృత్తా మునీనాం భావితాత్మనామ్, అగస్త్యో
యజమానోఽసౌ దదాత్యన్నం విమత్సరః. ౧౩. న చ వర్షతి పర్జన్యః కథమన్నం
భవిష్యతి, సత్త్రం చేదం మహద్విప్రా మునేర్ద్వాదశవార్షికమ్. ౧౪. న వర్షిష్యతి
దేవశ్చ వర్షాణ్యేతాని ద్వాదశ, ఏతద్భవంతస్సంచింత్య మహర్షేరస్య ధీమతః. ౧౫.
అగస్త్యస్యాతితపసః కర్తుమర్హంత్యనుగ్రహమ్, ఇత్యేవముక్తే వచనే తతోఽగస్త్యః
ప్రతాపవాన్. ౧౬. ప్రోవాచ వాక్యం స తదా ప్రసాద్య శిరసా మునీన్, యది
ద్వాదశవర్షాణి న వర్షిష్యతి వాసవః. ౧౭. చింతాయజ్ఞం కరిష్యామి విధిరేష

సనాతనః, యది ద్వాదశవర్షాణి న వర్షిష్యతి వాసవః. ౧౮. స్పర్శయజ్ఞం కరిష్యామి విధిరేష సనాతనః, యది ద్వాదశవర్షాణి న వర్షిష్యతి వాసవః. ౧౯. వ్యాయామేనాహరిష్యామి యజ్ఞానస్యానితివ్రతాత్, బీజయజ్ఞో మయాయం వై బహువర్షసమాచితః. ౨౦. బీజైర్కృతం కరిష్యామి నాత్ర విఘ్నో భవిష్యతి, నేదం శక్యం వృథాకర్తుం మమ సత్రం కథంచన. ౨౧. వర్షిష్యతీహ వా దేవో న వా దేవో భవిష్యతి, అథవా భ్యర్థనామిన్ద్రో న కరిష్యతి కామతః. ౨౨. స్వయమిన్ద్రో భవిష్యామి జీవయిష్యామి చ ప్రజాః, యో యదాహారజాతశ్చ స తథైవ భవిష్యతి. ౨౩. విశేషం చైవ కర్తాస్మి పునః పునరతీవ హి, అద్యేహ స్వర్ణమభ్యేతు యచ్చాన్యద్వసు కించన. ౨౪. త్రిషు లోకేషు యచ్చాస్తి తదిహాగచ్ఛతాం స్వయమ్, దివ్యాశ్చాప్సరసాం సంఘాః గన్ధర్వాశ్చ సకిన్నరాః. ౨౫. విశ్వావసుశ్చ యే చాన్యే తేఽప్యుపాసన్తు మే సుఖమ్, ఉత్తరేభ్యః కురుభ్యశ్చ యత్కించిద్వసు విద్యతే. ౨౬. సర్వం తదిహ యజ్ఞేషు స్వయమేవోపతిష్ఠతు, స్వర్గస్స్వర్గసదశ్చైవ ధర్మశ్చ స్వయమేవతు. ౨౭. ఇత్యుక్తే సర్వమేవైతదభవత్తపసా మునేః, తస్య దీప్తాగ్నిమహసస్త్వగస్త్యస్యాతితేజసః. ౨౮. తతస్తే మునయో హృష్టా దదృశుస్తపసో బలమ్, విస్మితా వచనం ప్రాహురిదం సర్వే మహార్థవత్. ౨౯. ఋషయ ఊచుః:—ప్రీతాః స్మ తవ వాక్యేన న త్విచ్ఛామ తపోవ్యయమ్, తైరేవ యజ్ఞైస్తుష్టాః స్మ న్యాయేనేచ్ఛామహే వయమ్. ౩౦. యజ్ఞం దీక్షాం తథా హోమాన్ యచ్చాన్యన్మృగయామహే, న్యాయేనోపార్జితాహారాః స్వకర్మాభిరతా వయమ్. ౩౧. వేదాంశ్చ బ్రహ్మచర్యేణ న్యాయతః ప్రార్థయామహే, న్యాయేనోత్తరకాలం చ గృహేభ్యో నిఃసృతా వయమ్ ౩౨. ధర్మదృష్టైర్విధిద్వారైస్తపస్తప్స్యామహే వయమ్, భవతస్సమ్యగిష్టా తు బుద్ధిర్హింసా వివర్జితా. ౩౩. ఏతామహింసాం యజ్ఞేషు బ్రూయాస్త్వం సతతం ప్రభో, ప్రీతాస్తతో భవిష్యామో వయం తు ద్విజసత్తమ. ౩౪. విసర్జితాః సమాప్తౌ చ సత్రాదస్మాద్వ్రజామహే, తథా కథయతాం తేషాం దేవరాజః పురందరః. ౩౫. వవర్ష సుమహాతేజా దృష్ట్వా తస్య తపోబలమ్, అసమాప్తేశ్చ యజ్ఞస్య తస్యామితపరాక్రమః. ౩౬. నికామవర్షీ పర్జన్యో బభూవ జనమేజయ, ప్రసాదయామాస చ తమగస్త్యం త్రిదశేశ్వరః. ౩౭. స్వయమభ్యేత్య రాజర్షే పురస్కృత్య బృహస్పతిమ్, తతో యజ్ఞసమాప్తౌ తాన్ విససర్జ మహా

మునీన్. అగస్త్యః పరమప్రీతః పూజయిత్వా యథావిధి. ౩౮. జనమేజయ ఉవాచ:— కోఽసౌ నకులరూపేణ శిరసా కాంచనేన వై, ప్రాహ మానుషవద్వాచ మేతత్పృష్టో వదస్వ మే ౩౯. వైశంపాయనఉవాచ:— ఏతత్పూర్వం న పృష్టోఽహం న చాస్మాభిః ప్రభాషితమ్, శ్రూయతాం నకులో యోఽసౌ యథా వాక్తస్య మానుషీ. ౪౦. శ్రాద్ధం సంకల్పయామాస జమదగ్నిః పురా కిల, హోమధేనుస్తమాగాచ్చ స్వయమేవ దుదోహ తామ్ ౪౧. తత్పయః స్థాపయామాస నవే భాండే దృఢే శుచౌ, తచ్చ క్రోధస్వరూపేణ పిఠరం ధర్మ ఆవిశత్. ౪౨. జిజ్ఞాసుస్తమృషిశ్రేష్ఠం కిం కుర్యాద్విప్రియే కృతే, ఇతి సంచింత్య ధర్మస్స ధర్షయామాస తత్పయః. ౪౩. తమాజ్ఞాయ మునిః క్రోధం నైవాస్య స చుకోప హ, స తు క్రోధస్తతో రాజన్ బ్రాహ్మణీం మూర్తిమాస్థితః. ౪౪. జితే తస్మిన్ భృగుశ్రేష్ఠమభ్యభాషదమర్షణః, జితోఽస్మీతి భృగుశ్రేష్ఠ భృగవో హ్యతిరోషణాః. ౪౫. లోకే మిథ్యాప్రవాదోఽయం యత్త్వయాస్మి వినిర్జితః, వశే స్థితోఽహం త్వయ్యద్య క్షమావతి మహాత్మని. బిభేమి తపసస్సాధో ప్రసాదం కురు మే ప్రభో. ౪౬. జమదగ్నిరువాచ:— సాక్షాద్దృష్టోఽసి మే క్రోధ గచ్ఛ త్వం విగతజ్వరః, న త్వయాపకృతం మేఽద్య న చ మే మన్యురస్తి వై. ౪౭. యాన్ సముద్దిశ్య సంకల్పః పయసోఽస్య కృతో మయా, పితరస్తే మహాభాగాస్తేభ్యో బుధ్యస్వ గమ్యతామ్. ౪౮. ఇత్యుక్తో జాతసంత్రాసస్తత్రైవాంతరధీయత, పితౄణామభిషంగాచ్చ నకులత్వముపాగతః. ౪౯. స తాన్ ప్రసాదయామాస శాపస్యాంతో భవేదితి, తైశ్చాప్యుక్తః క్షిపన్ ధర్మం శాపస్యాంతమవాప్స్యసి. ౫౦. తైశ్చోక్తో యజ్ఞియాన్ దేశాన్ ధర్మారణ్యం తథైవ చ, జుగుప్సమానో ధావన్ స తం యజ్ఞం సముపాసదత్. ౫౧. ధర్మపుత్త్రమథాక్షిప్య సక్తుప్రస్థేన తేన సః, ముక్తశ్శాపాత్తతః క్రోధో ధర్మో హ్యాసీద్యుధిష్ఠిరః. ౫౨. ఏవమేతత్తదా వృత్తం యజ్ఞే తస్య మహాత్మనః, పశ్యతాం చాపి నస్తత్ర నకులోఽంతర్హితస్తదా. ౫౩

ఇతి శ్రీమహాభారతే, శతసాహస్రికాయాం, సంహితాయాం, వైయాసిక్యాం,
ఆశ్వమేధికపర్వాంతర్గత అనుగీతాపర్వణి, ద్వినవతితమోఽధ్యాయః.

సమాప్తం చేదం ఆశ్వమేధికపర్వ.

కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా బుద్ధ్యాత్మనా వా ప్రకృతేస్స్వభావాత్,
కరోమి యద్యత్సకలం పరస్మై నారాయణాయేతి సమర్పయామి.

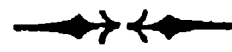
యదక్షరపదభ్రష్టం మాత్రాహీనం చ యద్భవేత్,
తత్సర్వం క్షమ్యతాం దేవ నారాయణ నమోఽస్తు తే,
ఓం తత్సత్ హరిః ఓమ్, శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

శ్రీరస్తు.

శ్రీగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః.

శ్రీమహాభారతే, ఆశ్రమవాసపర్వప్రారంభః.

శ్లో. నారాయణం నమస్కృత్య నరం చైవ నరోత్తమమ్,
దేవీం సరస్వతీం వ్యాసం తతో జయ ముదీరయేత్.

జనమేజయఉవాచ:—ప్రాప్య రాజ్యం మహాత్మానః పాండవా మే పితా
మహాః, కథమాసన్మహారాజ్ఞి ధృతరాష్ట్రే మహాత్మని? ౧. స తు రాజా హతా
మాత్యో హతపుత్రో నిరాశ్రయః, కథమాసీద్ధతైశ్వర్యో గాంధారీ చ యశస్వినీ!
౨. కియంతం చైవ కాలం తే మమ పూర్వపితామహాః, స్థితా రాజ్యే మహాత్మానః?
తన్మే వ్యాఖ్యాతుమర్హసి. ౩. వైశంపాయనఉవాచ:—ప్రాప్య రాజ్యం మహా
త్మానః పాండవా హతశత్రవః, ధృతరాష్ట్రం పురస్కృత్య పృథివీం పర్యపాలయన్.
౪. ధృతరాష్ట్రముపాతిష్ఠ ద్విదుర స్సంజయ స్తథా, వైశ్యాపుత్రశ్చ మేధావీ
యుయుత్సుః కురుసత్తమ ౫. పాండవాస్సర్వకార్యాణి సంపృచ్ఛంతి స్మ తం
నృపమ్, చక్రుస్తేనాభ్యనుజ్ఞాతా వర్షాణి దశపంచచ. ౬. సదా హి గత్వా తే
వీరాః పర్యుపాసంత తం నృపమ్, పాదాభివాదనం కృత్వా ధర్మరాజమతే స్థితాః.
౭. తే మూర్ధ్నిసముపాఘ్రాతాః సర్వకార్యాణి చక్రిరే, కుంతిభోజసుతా చైవ
గాంధారీమన్వవర్తత. ౮. ద్రౌపదీ చ సుభద్రా చ యాశ్చాన్యాః పాండవస్త్రియః.
సమాం వృత్తిమవర్తంత తయోశ్శ్వశ్ర్వో ర్యథావిధి. ౯. శయనాని మహార్హాణి
వాసాంస్యాభరణాని చ, రాజార్హాణి చ సర్వాణి భక్ష్యభోజ్యాన్యనేకశః ౧౦. యుధి
ష్ఠిరో మహారాజ ధృతరాష్ట్రేఽభ్యుపాహరత్, తథైవ కుంతీ గాంధార్యాం గురు
వృత్తిమవర్తత. ౧౧. విదురస్సంజయశ్చైవ యుయుత్సుశ్చైవ కౌరవ, ఉపాసతే
స్మ తం వృద్ధం హతపుత్రం జనాధిపమ్. ౧౨. స్యాలో ద్రోణస్య యశ్చాసీద్దయితో
బ్రాహ్మణో మహాన్, సచ తస్మిన్ మహేష్వాసః కృపస్సమభవత్తదా. ౧౩. వ్యాస
శ్చ భగవాన్నిత్యమాసాం చక్రే నృపేణ హ, కథాః కుర్వన్ పురాణర్షి ర్దేవర్షిపితృ
రక్షసామ్. ౧౪. ధర్మయుక్తాని కార్యాణి వ్యవహారాన్వితాని చ, ధృతరాష్ట్రాభ్యను

జ్ఞాతో విదురస్త్వాన్యకారయత్. ౧౫. సామంతేభ్యః ప్రియాణ్యస్య కార్యాణి సుబహూన్యపి, ప్రాప్యంతేఽర్థైస్సులఘుభిః విననాద్విదురస్య వై. ౧౬. అకరో ద్బంధమోక్షం చ వధ్యానాం మోక్షణం తథా, నచ ధర్మసుతో రాజా కదాచి త్కించిదబ్రవీత్. ౧౭. విహారయాత్రాసు పునః కురురాజో యుధిష్ఠిరః, సర్వాన్ కామాన్ మహాతేజాః ప్రదదావంబికాసుతే. ౧౮. ఆరాళికాస్సూపకారా రాగ ఖాండవికాస్తథా, ఉపాతిష్ఠంత రాజానం ధృతరాష్ట్రం యథా పురా. ౧౯. వా సాంసి చ మహార్హాణి మాల్యాని వివిధాని చ, ఉపాజహ్రుర్యథాన్యాయం ధృత రాష్ట్రస్య పాండవాః. ౨౦. మైరేయమత్స్యమాంసాని పానకాని మధూని చ, చిత్రాన్ భక్ష్యవికారాంశ్చ చక్రుస్తస్య యథా పురా. ౨౧. యే చాపి పృథివీపాలాః సమాజగ్ము స్తతస్తతః, ఉపాతిష్ఠంత తే సర్వే కౌరవేంద్రః యథా పురా. ౨౨. కుంతీ చ ద్రౌపదీ చైవ సాత్త్వతీ చ యశస్వినీ, ఉలూపీ నాగకన్యా చ దేవీ చిత్రాంగదా తథా. ౨౩. ధృతకేతోశ్చ భగినీ జరాసంధసుతా తథా, ఏతాశ్చా న్యాశ్చ బహ్వ్యో వై యోషితః పురుషర్షభ. ౨౪. కింకరాః పర్యుపాతిష్ఠన్ సర్వాస్సుబలజాం తదా, యథా పుత్రవియుక్తోఽయం న కించిద్దుఃఖమాప్నుయాత్. ౨౫. ఇతి తాన న్వశాద్భ్రాతౄన్ నిత్యమేవ యుధిష్ఠిరః, ఏవం తే ధర్మరాజస్య శ్రుత్వా వచనమర్థవత్. ౨౬. సవిశేషమవర్తంత భీమమేకం తదా వినా, న హి తత్తస్య వీరస్య హృదయాదపసర్పతి, ధృతరాష్ట్రస్య దుర్బుద్ధ్యా యద్వృత్తం ద్యూత కారితమ్. ౨౭.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత ఆశ్రమవాసపర్వణి, ప్రథమోఽధ్యాయః

వైశంపాయనఉవాచః—ఏవం సంపూజితో రాజా పాండవై రంబికా సుతః, విజహార యథాపూర్వమృషిభిః పర్యుపాసితః. ౧. బ్రహ్మదేయాగ్రహా రాంశ్చ ప్రదదౌ స కురూద్వహః, తచ్చ కుంతీసుతో రాజా సర్వమేవాన్వపద్యత. ౨. ఆనృశంస్యపరో రాజా ప్రీయమాణో యుధిష్ఠిరః, ఉవాచ స తదా భ్రాతౄ నమాత్యాంశ్చ మహీపతిః. 3. మయా చైవ భవద్భిశ్చ మాన్య ఏవ నరాధిపః, నిదేశే ధృతరాష్ట్రస్య యస్తిష్ఠతి స మే సుహృత్. ౪. విపరీతశ్చ మే శత్రుర్నిరా మ్యశ్చ భవే న్నరః, పితృవృత్తేషు చాహస్సు పుత్రాణాం శ్రాద్ధకర్మణి. ౫. సుహృ దాం చైవసర్వేషాం యావదస్య చికీర్షితమ్, తతస్స రాజా కౌరవ్యో ధృతరాష్ట్రో మహామనాః. ౬. బ్రాహ్మణేభ్యో యథార్హేభ్యో దదౌ విత్తాన్యనేకశః, ధర్మరాజశ్చ భీమశ్చ సవ్యసాచీ యమావపి ౭. తత్సర్వమన్వవర్తంత తస్య ప్రియచికీర్షయా, కథం నురాజా

వృద్ధస్య పుత్రపౌత్రవధార్దితః. ౮. శోకమస్మత్కృతం ప్రాప్య న మ్రియేతేతి చింత్య
తే. యావద్ధి కురువీరస్య జీవత్పుత్రస్య వై సుఖమ్. ౯. బభూవ తదవాప్నోతు
భోగాంశ్చేతి వ్యవస్థితాః, తతస్తే సహితాః పంచ భ్రాతరః పాండునందనాః. ౧౦.
తథాశీలాః సమాతస్థుర్ధృతరాష్ట్రస్య శాసనే, ధృతరాష్ట్రశ్చ తాన్ సర్వాన్ వినీతా
న్నియమే స్థితాన్. ౧౧. శిష్యవృత్తిం సమాపన్నాన్ గురువత్పర్యపశ్యత, గాం
ధారీ చైవ పుత్రాణాం వివిధైశ్శ్రాద్ధకర్మభిః. ౧౨. ఆనృణ్యమగమత్కామాన్
విప్రేభ్యః ప్రతిపాద్య సా, ఏవం ధర్మభృతాం శ్రేష్ఠో ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః
భ్రాతృభిః సహితో ధీమాన్ పూజయామాస తం నృపమ్. ౧౩. వైశంపాయన
ఉవాచ:—సరాజా సుమహాతేజా వృద్ధః కురుకులోద్వహః, న దదర్శ తదా
కించిదప్రియం పాండునందనే. ౧౪. వర్తమానేషు సద్వృత్తిం పాండవేషు మహా
త్మసు, ప్రీతిమానభవద్రాజా ధృతరాష్ట్రోఽంబికాసుతః. ౧౫. సౌబలేయీ చ గాంధారీ
పుత్రశోకమపాస్య తమ్, సదైవ ప్రీతిమత్యాసీత్తనయేషు నిజేష్వివ. ౧౬. ప్రియా
ణ్యేవ తు కౌరవ్యో నాప్రియాణి కురూద్వహః, వైచిత్రవీర్యే నృపతౌ సమాచ
రత వీర్యవాన్. ౧౭. యద్యద్బ్రూతే చ కించిత్స ధృతరాష్ట్రో జనాధిపః, గురు వా
లఘు వా కార్యం గాంధారీ చ తపస్వినీ. ౧౮. తం స రాజా మహారాజ పాండ
వానాం ధురంధరః, పూజయిత్వా వచస్తత్తదకార్షీత్పరవీరహా. ౧౯. తేన తస్యా
భవత్ప్రీతో వృత్తేన స నరాధిపః, అన్వతప్యచ్చ సంస్మృత్య పుత్రం తం మందచేత
సమ్. ౨౦. సదా చ ప్రాతరుత్థాయ కృతజప్యశ్శుచిర్నృపః, ఆశాస్తే పాండుపుత్రాణాం
సమరేష్వపరాజయమ్. ౨౧. బ్రాహ్మణాన్ స్వస్తి వాచ్యాథ హుత్వా చైవ
హుతాశనమ్, ఆయూంషి పాండుపుత్రాణామాశంసత నరాధిపః. ౨౨. న తాం
ప్రీతిం పరామాప పుత్రేభ్యస్స కురూద్వహః, యాం ప్రీతిం పాండుపుత్రేభ్యః సదా
వాప తదా నృపః. ౨౩. బ్రాహ్మణానాం యథావృత్తః క్షత్రియాణాం యథావిధః,
తథా విట్శూద్రసంఘానామభవత్సుప్రియస్తదా. ౨౪. యచ్చ కించిత్తదా పాపం
ధృతరాష్ట్రసుతైః కృతమ్, అకృత్వా హృది తత్పాపం తం నృపం సోఽన్వవర్తత.
౨౫. యచ్చ కశ్చిన్నరః కించిదప్రియం చాంబికాసుతే, కురుతే ద్వేష్యతామేతి
స కౌంతేయస్య ధీమతః. ౨౬. న రాజ్ఞో ధృతరాష్ట్రస్య న చ దుర్యోధనస్య వై, ఉవాచ
దుష్కృతం కశ్చిద్యుధిష్ఠిరభయాన్నరః. ౨౭. ధృత్యా తుష్టో నరేంద్రస్య గాం
ధారీ విదురస్తథా, శౌచేన చాజాతశత్రోర్న తు భీమస్య శత్రుహన్. ౨౮.
అన్వవర్తత తం చాపి నిశ్చితో ధర్మజో నృపమ్, ధృతరాష్ట్రం చ సంప్రేక్ష్య

సదా భవతి దుర్మనాః. ౨౯. రాజానమనువర్తంతం ధర్మపుత్రమమిత్రహా, అన్వవర్తత కౌరవ్యో హృదయేన పరాజితః. 3౦.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత ఆశ్రమవాసపర్వణి, ద్వితీయోఽధ్యాయః.

వైశంపాయన ఉవాచ:— యుధిష్ఠిరస్య నృపతేర్దుర్యోధనపితుస్తథా, నాంతరం దదృశూ రాజ్యే పురుషాః ప్రణయం ప్రతి. ౧. యదా తు కౌరవో రాజా పుత్రం సస్మార దుర్మతిమ్, తదా భీమం హృదా రాజన్నపధ్యాతి స పార్థివః ౨. తథైవ భీమసేనోఽపి ధృతరాష్ట్రం జనాధిపమ్, నామర్షయత రాజేంద్ర సదైవ దుష్టవద్ధృదా. 3. అప్రకాశాన్యప్రియాణి చకారాస్య వృకోదరః, ఆజ్ఞాం ప్రత్యహరచ్చాపి కృతకైః పురుషైస్సదా. ౪. స్మరన్ దుర్మంత్రితం తస్య వృత్తాన్యప్యస్య కానిచిత్, అథ భీమస్సుహృన్మధ్యే బాహుశబ్దం తదాకరోత్. ౫. సంశ్రవే ధృతరాష్ట్రస్య గాంధార్యాశ్చాప్యమర్షణః, స్మృత్వా దుర్యోధనం శత్రుం కర్ణదుశ్శాసనావపి. ౬. ప్రోవాచేదం సుసంరబ్ధో భీమస్సపరుషం వచః, అంధస్య నృపతేః పుత్రా మయా పరిఘబాహునా. ౭. నీతా లోకమముం సర్వే నానాశస్త్రాస్త్రయోధినః, ఇమౌ తౌ పరిఘప్రఖ్యౌ భుజౌ మమ దురాసదౌ. ౮. యయోరంతరమాసాద్య ధార్తరాష్ట్రాః క్షయం గతాః, తావిమౌ చందనేనాక్తౌ చందనార్హౌ చ మే భుజౌ. ౯. యాభ్యాం దుర్యోధనో నీతః క్షయం ససుతబాంధవః, ఏతాశ్చాన్యాశ్చ వివిధాః శల్యభూతా నరాధిపః. ౧౦. వృకోదరస్య తా వాచః శ్రుత్వా నిర్వేదమాగమత్, సా చ బుద్ధిమతీ దేవీ కాలపర్యాయవేదినీ. ౧౧. గాంధారీ సర్వధర్మజ్ఞా తాన్యలీకాని శుశ్రువే, తతః పంచదశే వర్షే సమతీతే నరాధిపః ౧౨. రాజా నిర్వేదమాపేదే భీమవాగ్బాణపీడితః, నావబుధ్యత తద్రాజా కుంతీపుత్రో యుధిష్ఠిరః ౧౩. శ్వేతాశ్వో వాథ కుంతీ వా ద్రౌపదీ వా యశస్వినీ, మాద్రీపుత్రౌ చ ధర్మస్య చిత్తం తస్యాన్వవర్తతామ్. ౧౪. రాజ్ఞస్తు చిత్తం రక్షంతౌ నోచతుః కించిదప్రియమ్, తతస్సమ్మానయామాస ధృతరాష్ట్రస్సుహృజ్జనమ్, బాష్పసందిగ్ధమత్యర్థమిదమాహ చ తాన్ భృశమ్. ౧౫. ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ:— విదితం భవతామేతద్యథావృత్తః కురుక్షయః, మమాపరాధాత్తత్సర్వమనుజ్ఞాతం చ కౌరవైః. ౧౬. యోఽహం దుష్టమతిం మందో జ్ఞాతీనాం భయవర్ధనమ్, దుర్యోధనం కౌరవాణామాధిపత్యేఽభ్యషేచయమ్. ౧౭. యచ్చాహం వాసుదేవస్య నాశ్రౌషం వాక్యమర్థవత్, వధ్యతాం సాధ్వయం పాపః సామాత్య ఇతి దుర్మతిః. ౧౮. పుత్రస్నేహాభిభూతస్తు హితముక్తో మనీషిభిః, విదురేణాథ భీష్మేణ ద్రోణేన చ కృపేణ చ. ౧౯. పదే పదే భగవతా

వ్యాసేన చ మహాత్మనా, సంజయేనాథ గాంధార్యా తదిదం తప్యతే చ మామ్. ౨౦. యచ్చాహం పాండుపుత్రేషు గుణవత్సు మహాత్మసు, న దత్తవాన్ శ్రియం దీప్తాం పితృపైతామహీమిమామ్. ౨౧. వినాశం పశ్యమానో హి సర్వరాజ్ఞాం గదాగ్రజః, ఏతత్ శ్రేయస్తు పరమమమన్యత జనార్దనః ౨౨. సోఽహమేతాన్యలీకాని నివృత్తాన్యాత్మనస్తదా, హృదయే శల్యభూతాని ధారయామి సహస్రశః ౨౩. విశేషతస్తుపశ్యామి వర్షే పంచదశేఽద్య వై, అస్య పాపస్య శుద్ధ్యర్థం నియతోఽస్మి సుదుర్మతిః. ౨౪. చతుర్థే నియతే కాలే కదాచిదపి చాష్టమే, తృష్ణావినయనం భుంజే గాంధారీ వేద తన్మమ. ౨౫. కరోత్యాహారమితి మాం సర్వః పరిజనస్సదా, యుధిష్ఠిరభయాద్వేత్తి భృశం తప్యతి పాండవః. ౨౬. భూమౌ శయే జప్యపరో దర్భేష్వజినసంవృతః, నియమవ్యపదేశేన గాంధారీ చ యశస్వినీ. ౨౭. హతం శతం తు పుత్రాణాం యయోర్యుద్ధే పలాయినామ్, నానుతప్యామ్యతశ్చాహం క్షత్రధర్మమిమం విదుః. ౨౮. ఇత్యుక్త్వా ధర్మరాజానమభ్యభాషత కౌరవః, భద్రం తే యాదవీ మాతర్వచశ్చేదం నిబోధ మే ౨౯. సుఖమస్మ్యుషితః పుత్ర త్వయా సుపరిపాలితః, మహాదానాని దత్తాని శ్రాద్ధాని చ పునః పునః. ౩౦. ప్రకృష్టం చ మయా పుత్ర పుణ్యం చీర్ణం యథాబలమ్, గాంధారీ హతపుత్రేయం ధైర్యేణోదీక్షతే చ మామ్. ౩౧ ద్రౌపద్యా హ్యపకర్తారస్తవ చైశ్వర్యహారిణః, సమతీతా నృశంసాస్తే స్వధర్మేణ హతా యుధి. ౩౨. న తేషు ప్రతికర్తవ్యం పశ్యామి కురునందన, సర్వే శస్త్రజితాన్ లోకాన్ గతాస్తే విముఖం హతాః. ౩౩. ఆత్మనస్తు హితం పుణ్యం ప్రతికర్తవ్యమద్య వై, గాంధార్యాశ్చైవ రాజేంద్ర తదనుజ్ఞాతుమర్హసి. ౩౪. త్వం తు ధర్మభృతాం శ్రేష్ఠస్సతతం ధర్మవత్సలః, రాజా గురుః ప్రాణభృతాం తస్మాదేతద్బ్రవీమ్యహమ్. ౩౫. అనుజ్ఞాతస్త్వయా వీర సంశ్రయేయం వనాన్యహమ్, చీరవల్కలభృద్రాజన్ గాంధార్యా సహితోఽనయా. ౩౬. తవాశిషః ప్రయుంజానో భవిష్యామి వనేచరః, ఉచితం నః కులే తాత సర్వేషాం భరతర్షభ. ౩౭. పుత్రేష్వైశ్వర్యమాధాయ వయసోఽంతే వనం నృప, తత్రాహం వాయుభక్షో వా నిరాహారోఽపి వా వసన్. ౩౮. పత్న్యా సహానయా వీర చరిష్యామి తపః పరమ్, త్వంచాపి ఫలభాక్తాత తపసః పార్థివో హ్యసి. ఫలభాజో హి రాజానః కల్యాణస్యేతరస్య వా. ౩౯. యుధిష్ఠిర ఉవాచ:—న మాం ప్రీణయతే రాజ్యం త్వయ్యేవం దుఃఖితే నృప, ధిఙ్మామస్తు సుదుర్బుద్ధిం రాజ్యసక్తం ప్రమాదినమ్. ౪౦. యోఽహం భవంతం దుఃఖార్త

ముపవాసకృశం భృశం, జితాహారం క్షితిశయం న విందే భ్రాతృభిస్సహ. ౪౧. అహోఽస్మి వంచితో మూఢో భవతా గూఢబుద్ధినా, విశ్వాసయిత్వా పూర్వం మాం యదిదం దుఃఖమశ్నుథాః. ౪౨. కిం మే రాజ్యేన భోగైర్వా కిం యజ్ఞైః కిం సుఖేన వా, యస్య మే త్వం మహీపాల దుఃఖాన్యేతాన్యవాప్తవాన్. ౪౩. పీడితం చాపి జానామి రాజ్యమాత్మానమేవ చ, అనేన వచసా తుభ్యం దుఃఖితస్య జనేశ్వర. ౪౪. భవాన్ పితా భవాన్మాతా భవాన్నః పరమో గురుః, భవతా విప్రహీనా హి క్వను తిష్ఠామహే వయమ్. ౪౫. ఔరసో భవతః పుత్రో యుయుత్సుర్నృపసత్తమ, అస్తు రాజా మహారాజ యమన్యం మన్యతే భవాన్. ౪౬. అహం వనం గమిష్యామి భవాన్ రాజ్యం ప్రశాసతు, న మామయశసా దగ్ధం భూయస్త్వం దగ్ధుమర్హసి. ౪౭. నాహం రాజా భవాన్రాజా భవతః పరవానహమ్, కథం గురుం త్వాం ధర్మజ్ఞమనుజ్ఞాతుమిహోత్సహే. ౪౮. న మన్యుర్హృది నః కశ్చిత్సుయోధనకృతేఽనఘ, భవితవ్యం తథా తద్ధి వయం చాన్యే చ మోహితాః. ౪౯. వయం పుత్రా హి భవతో యథా దుర్యోధనాదయః, గాంధారీ చైవ కుంతీ చ నిర్విశేషా మతిర్మమ. ౫౦. స మాం త్వం యది రాజేంద్ర పరిత్యజ్య గమిష్యసి, పృష్ఠతస్త్వానుయాస్యామి సత్యమాత్మానమాలభే. ౫౧. ఇయం హి వసుసంపూర్ణా మహీ సాగరమేఖలా, భవతా విప్రహీనస్య న మే ప్రీతికరీ భవేత్. ౫౨. భవదీయమిదం సర్వం శిరసా త్వాం ప్రసాదయే, త్వదధీనాః స్మ రాజేంద్ర వ్యేతు తే మానసో జ్వరః. ౫౩. భవితవ్యమనుప్రాప్తో మన్యే త్వం వసుధాధిప, దిష్ట్యా శుశ్రూషమాణస్త్వాం మోక్షిష్యే మనసో జ్వరమ్. ౫౪. ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ:— తాపస్యే మే మనస్తాత వర్తతే కురునందన, ఉచితం చ కులేఽస్మాకమరణ్యగమనం ప్రభో. ౫౫. చిరమస్మ్యుషితః పుత్ర చిరం శుశ్రూషితస్త్వయా, వృద్ధం మామప్యనుజ్ఞాతుమర్హసి త్వం నరాధిప. ౫౬. వైశంపాయన ఉవాచ:— ఇత్యుక్త్వా ధర్మరాజానం వేపమానః కృతాంజలిః, ఉవాచ వచనం రాజా ధృతరాష్ట్రోఽంబికాసుతః. ౫౭. సంజయంచ మహాత్మానం కృపం చాపి మహారథమ్, అనునేతుమిహేచ్ఛామి భవద్భిర్వసుధాధిప. ౫౮. గ్లాయతే మే మనో హీదం ముఖం చ పరిశుష్యతి, వయసా త్వప్రకృష్టేన వాగ్వ్యాయామేన చైవ హ. ౫౯. ఇత్యుక్త్వా స తు ధర్మాత్మా వృద్ధో రాజా కురూద్వహః, గాంధారీం శిశ్రియే ధీమాన్ సహసైవ గతాసువత్. ౬౦. తం తు దృష్ట్వా సమాసీనం విసంజ్ఞమివ కౌరవమ్, ఆర్తిం రాజాఽగమత్తీవ్రాం కౌంతేయః పరవీరహా. ౬౧. యుధిష్ఠిర ఉవాచ.— యస్య నాగసహస్రేణ శతసం

ఖ్యేన వై బలమ్, సోఽయం నారీం వ్యపాశ్రిత్య శేతే రాజా గతాసువత్. ౬౨. ఆయసీ ప్రతిమా యేన భీమసేనస్య సా పురా, చూర్ణీకృతా బలవతా సోఽబలామాశ్రితః స్త్రియమ్. ౬౩. ధిగస్తు మామధర్మజ్ఞం ధిగ్బుద్ధిం ధిక్చ మే శ్రుతమ్, యత్కృతే పృథివీపాలః శేతేఽయమతథోచితః. ౬౪. అహముపవసిష్యామి యథైవాయం గురుర్మమ, యది రాజా న భుంక్తేఽయం గాంధారీ చ యశస్వినీ. ౬౫. వైశంపాయన ఉవాచ:—తతోఽస్య పాణినా రాజన్ జలశీతేన పాండవః, ఉరో ముఖం చ శనకైః పర్యమార్జత ధర్మవిత్. ౬౬. తేన రత్నౌషధిమతా పుణ్యేన చ సుగంధినా, పాణిస్పర్శేన రాజ్ఞస్స రాజా సంజ్ఞామవాపహ. ౬౭. ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ:—స్పృశ మాం పాణినా భూయః పరిష్వజ చ పాండవ, జీవామీవాతిసంస్పర్శాత్తవ రాజీవలోచన. ౬౮. మూర్ధానం చ తవాఘ్రాతుమిచ్ఛామి మనుజాధిప, పాణిభ్యాం చ పరిస్ప్రష్టుం ప్రీణనంహి మహన్మమ. ౬౯. అష్టమో హ్యద్య కాలోఽయమనాహారస్య కృతోఽస్య మే, యేనాహం కురుశార్దూల శక్నోమి న విచేష్టితుమ్ ౭౦. వ్యాయామశ్చాయమత్యర్థం కృతస్త్వామభియాచతా, తతో గ్లానమనాస్తాత నష్టసంజ్ఞ ఇవాభవమ్ ౭౧. తం చామృతరసప్రఖ్యం హస్తస్పర్శమిమం ప్రభో, లబ్ధ్వా సంజీవితోఽస్మీతి మన్యే కురుకులోద్వహ. ౭౨. వైశంపాయన ఉవాచ:—ఏవముక్తస్తు కౌంతేయః పిత్రా జ్యేష్ఠేన భారత, పస్పర్శ సర్వగాత్రేషు సౌహార్దాత్తం శనైస్తదా. ౭౩. ఉపలభ్య తతః ప్రాణాన్ ధృతరాష్ట్రో మహీపతిః, బాహుభ్యాం సంపరిష్వజ్య మూర్ధ్న్యుపాజిఘ్రత పాండవమ్. ౭౪. విదురాదయశ్చ తే సర్వే రురుదుర్దుఃఖితా భృశమ్, అతిదుఃఖాత్తు రాజానం నోచుః కించన పాండవమ్. ౭౫. గాంధారీ త్వేవ ధర్మజ్ఞా మనసోద్వహతీ భృశమ్, దుఃఖాన్యధారయద్రాజన్మైవమిత్యేవ చాబ్రవీత్. ౭౬. ఇతరాస్తు స్త్రియస్సర్వాః కుంత్యా సహ సుదుఃఖితాః, నేత్రైరాగతవిక్లేదైః పరివార్య స్థితాభవన్. ౭౭. అథాబ్రవీత్పునర్వాక్యం ధృతరాష్ట్రో యుధిష్ఠిరమ్, అనుజానీహి మాం రాజంస్తపసే భరతర్షభ. ౭౮. గ్లాయతే మే మనస్తాత భూయో భూయః ప్రజల్పతః, న మామతః పరం పుత్ర పరిక్లేష్టుమిహార్హసి. ౭౯. తస్మింస్తు కౌరవేంద్రే తం తథా బ్రువతి పాండవమ్, సర్వేషామేవ యోధానామార్తనాదోఽభవన్మహాన్. ౮౦. దృష్ట్వా కృశం వివర్ణం చ రాజానమతథోచితమ్, ఉపవాసపరిశ్రాంతం త్వగస్థిపరివారణమ్. ౮౧. ధర్మపుత్రః స్వపితరం పరిష్వజ్య మహాప్రభుమ్, శోకజం బాష్పముత్సృజ్య పునర్వచనమబ్రవీత్. ౮౨. న కామయే నరశ్రేష్ఠ జీవితం పృథివీం తథా, యథా తవ ప్రియం రాజంశ్చికీర్షామి పరంతప. ౮౩. యది చాహమనుగ్రా

హ్యాభవతో దయితోఽపివా, క్రియతాం తావదాహారస్తతో వేత్స్యామ్యహం పరమ్. ౨౪. తతోఽబ్రవీన్మహాతేజా ధృతరాష్ట్రో యుధిష్ఠిరమ్, అనుజ్ఞాతస్త్వయా పుత్ర భుంజీయామితి కామయే. ౨౫. ఇతి బ్రువతి రాజేంద్రే ధృతరాష్ట్రే యుధిష్ఠిరమ్, ఋషిస్సత్యవతీపుత్రో వ్యాసోఽభ్యేత్య వచోఽబ్రవీత్. ౨౬.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత ఆశ్రమవాసపర్వణి, తృతీయోఽధ్యాయః.

వ్యాసఉవాచ:—యుధిష్ఠిర మహాబాహో యదాహ కురునందన, ధృతరాష్ట్రో మహాతేజాస్తత్కురుష్వావిచారయన్. ౧. అయం హి వృద్ధో నృపతిర్హతపుత్రో విశేషతః, నేదం కృచ్ఛ్రం విచరితుం సహేదితి మతిర్మమ. ౨. గాంధారీ చ మహాభాగా ప్రాజ్ఞా కరుణవేదినీ, పుత్రశోకం మహారాజ ధైర్యేణోద్వహతే భృశమ్. ౩ అహమప్యేతదేవ త్వాం బ్రవీమి కురు మే వచః, అనుజ్ఞాం లభతాం రాజా మా వృథేహ మరిష్యతి. ౪. రాజర్షీణాం పురాణానామనుయాతు గతిం నృపః, రాజర్షీణాం హి సర్వేషామంతే వనముపాశ్రయః. ౫. వైశంపాయనఉవాచ:—ఇత్యుక్తస్స తదా రాజా వ్యాసేనాద్భుతకర్మణా, ప్రత్యువాచ మహాతేజా ధర్మరాజో మహామునిమ్. ౬. భగవానేవ నో మాన్యో భగవానేవ నో గురుః, భగవానస్య రాజ్యస్య కులస్య చ పరాయణమ్. ౭. అహం తే పుత్రో భగవాన్ పితా రాజా గురుశ్చ మే, నిదేశవర్తీ చ పితుః పుత్రో భవతి ధర్మతః. ౮. వైశంపాయనఉవాచ:—ఇత్యుక్తస్స తు తం ప్రాహ వ్యాసో వేదవిదాం వరః, యుధిష్ఠిరం మహాతేజాః పునరేవ మహాకవిః. ౯. ఏవమేతన్మహాబాహో యథా వదసి భారత, రాజాయం వృద్ధతాం ప్రాప్తః ప్రమాణే పరమే స్థితః.౧౦.సోఽయం మయాఽభ్యనుజ్ఞాతస్త్వయా చ పృథివీపతిః, కరోతు స్వమభిప్రాయం మాఽస్య విఘ్నకరో భవ. ౧౧. ఏషఏవ పరో ధర్మో రాజర్షీణాం యుధిష్ఠిర, సమరే వా భవేన్మృత్యుర్వనే వా విధిపూర్వకమ్. ౧౨. పిత్రా తు తవ రాజేంద్ర పాండునా పృథివీక్షితా, శిష్యవృత్తేన రాజాయం గురువత్పర్యుపాసితః. ౧౩. క్రతుభిర్దక్షిణావద్భీ రత్నపర్వతశోభితైః, మహద్భిరిష్టం గౌర్భుక్తా ప్రజాశ్చ పరిపాలితాః. ౧౪. పుత్రసంస్థం చ విపులం రాజ్యం విప్రోషితే త్వయి, త్రయోదశసమాయుక్తం దత్తం చ వివిధం వసు. ౧౫. త్వయాచాయం నరవ్యాఘ్ర గురుశుశ్రూషయా నఘ, ఆరాధితస్స భృత్యేన గాంధారీ చ యశస్వినీ. ౧౬. అనుజానీహి పితరం సమయోఽస్య తపోవిధౌ, న మన్యుర్విద్యతే చాస్య సుసూక్ష్మోఽపి యుధిష్ఠిర. ౧౭. వైశంపాయనఉవాచ:—ఏతావదుక్త్వా వచనమనుమాన్య చ పార్థివమ్, తథాస్త్వి

తి చ తేనోక్తః కౌంతేయేన యయౌ వనమ్. ౧౮. గతే భగవతి వ్యాసే రాజా పాండుసుతస్తదా, ప్రోవాచ పితరం వృద్ధం మందం మందమివానతః. ౧౯. యదాహ భగవాన్ వ్యాసో యచ్చాపి భవతో మతమ్, యదాహ చ మహేష్వాసః కృపో విదుర ఏవ చ. ౨౦. యుయుత్సుస్సంజయశ్చైవ తత్కర్తాస్మ్యహమంజసా, సర్వే ఏవ హి మాన్యా మే కులస్యాస్య హితైషిణః. ౨౧. ఇదం తు యాచే నృపతే త్వామహం శిరసా నతః, క్రియతాం తావదాహారస్తతో గచ్ఛాశ్రమం ప్రతి. ౨౨.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత ఆశ్రమవాసపర్వణి, చతుర్థోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ:—తతో రాజ్ఞాభ్యనుజ్ఞాతో ధృతరాష్ట్రః ప్రతాపవాన్, యయౌ స్వభవనం రాజా గాంధార్యానుగతస్తదా. ౧. మందప్రాణగతిర్ధీమాన్ కృచ్ఛ్రాదివ సముద్వహన్, పదాని సమహీపాలో జీర్ణో గజపతిర్యథా. ౨. తమన్వగచ్ఛద్విదురో విద్వాన్ సూతశ్చ సంజయః, సచాపి పరమేష్వాసః కృపశ్శారద్వతస్తథా. ౩. స ప్రవిశ్య గృహం రాజన్ కృతపూర్వాహ్ణికక్రియః, తర్పయిత్వా ద్విజశ్రేష్ఠానాహారమకరోత్తదా. ౪. గాంధారీ చైవ ధర్మజ్ఞా కుంత్యా సహ మనస్వినీ. వధూభిరుపచారేణ పూజితాఽభుంక్త భారత. ౫. కృతాహారం కృతాహారాః సర్వే తే విదురాదయః, పాండవాశ్చ కురుశ్రేష్ఠముపాతిష్ఠంత తం నృపమ్. ౬. తతోఽబ్రవీన్మహారాజ కుంతీ పుత్రముపహ్వరే, నిషణ్ణం పాణినా పృష్ఠే సంస్పృశన్నంబికాసుతః. ౭. అప్రమాదస్త్వయా కార్యః సర్వథా కురునందన, అష్టాంగే రాజశార్దూల రాజ్యే ధర్మపురస్కృతే. ౮. తత్తు శక్యం మహారాజ రక్షితుం పాండునందన, రాజ్యం ధర్మేణ కౌంతేయ విద్వానసి నిబోధ తత్. ౯. విద్యావృద్ధాన్ సదైవ త్వముపాసీథా యుధిష్ఠిర, శృణుయాస్తే చ యద్బ్రూయుః కుర్యాశ్చైవావిచారయన్. ౧౦. ప్రాతరుత్థాయ తాన్ రాజన్ పూజయిత్వా యథావిధి, కృత్యకాలే సముత్పన్నే పృచ్ఛేథాః కార్యమాత్మనః. ౧౧. తే తు సమ్మానితా రాజంస్త్వయా కార్యహితార్థినా, ప్రవక్ష్యంతి హితం తాత సర్వథా తవ భారత. ౧౨. ఇంద్రియాణి చ సర్వాణి వాజివత్పరిపాలయ, హితాయైవ భవిష్యంతి రక్షితం ద్రవిణం యథా. ౧౩. అమాత్యానుపధాతీతాన్ పితృపైతామహాన్ శుచీన్, దాంతాన్ కర్మసు పూర్వాంశ్చ పూర్వాన్ సర్వేషు యోజయేః. ౧౪. చారయేథాశ్చ సతతం చారైరవిదితైః పరైః, పరీక్షితైర్బహువిధైః స్వరాష్ట్రప్రతివాసిభిః. ౧౫. పురం చ తే సుగుప్తం స్యాద్దృఢ

ప్రాకారతోరణమ్, అట్టాట్టాలకసంబాధం షట్పథం సర్వతోదిశమ్ ౧౬. తస్య ద్వారాణి సర్వాణి పర్యాప్తాని బృహంతి చ, సర్వతస్సువిభక్తాని యంత్రైరారక్షితాని చ. ౧౭. పురుషైరలమర్థజ్ఞైః విదితైః కులశీలతః, ఆత్మా చ రక్ష్యస్సతతం భోజనాదిషు భారత. ౧౮. విహారాహారకాలేషు మాల్యశయ్యాసనేషు చ, స్త్రియస్తే చ సుగుప్తాః స్యుర్వృద్ధైరాప్తైరధిష్ఠితాః. ౧౯. శీలవద్భిః కులీనైశ్చ విద్వద్భిశ్చ యుధిష్ఠిర, మంత్రిణశ్చైవ కుర్వీథా ద్విజాన్ విద్యావిశారదాన్. ౨౦. వినీతాంశ్చ కులీనాంశ్చ ధర్మార్థకుశలాన్ ఋజూన్, తైస్సార్థం మంత్రయేథాస్త్వం నాత్యర్థం బహుభిస్సహ. ౨౧. సమస్తైరపి చ వ్యస్తైర్వ్యపదేశేన కేన చిత్, సుసంవృతం మంత్రగృహం స్థలం చారుహ్యా మంత్రయేః. ౨౨. అరణ్యే నిశ్శలాకే వా న చ రాత్రౌ కథంచన, వానరాః పక్షిణశ్చైవ యే మనుష్యానుసారిణః. ౨౩. సర్వే మంత్రగృహే వర్జ్యా యే చాపి జడపంగవః, మంత్రభేదే హి యే దోషా భవంతి పృథివీక్షితామ్. ౨౪. న తే శక్యాస్సమాధాతుం కథంచిదితి మే మతిః, దోషాంశ్చ మంత్రభేదస్య బ్రూయాస్త్వం మంత్రమండలే. ౨౫, అభేదే చ గుణా రాజన్ పునః పునరరిందమ, పౌరజానపదానాం చ శౌచాశౌచే యుధిష్ఠిర. ౨౬. యథా స్యాద్విదితం రాజంస్తథా కార్యం కురూద్వహ, వ్యవహారశ్చ తే తాత నిత్యమాప్తైరధిష్ఠితః. ౨౭. యోజ్యస్తుష్టైర్హితై రాజన్నిత్యం చారైరధిష్ఠితః, పరిమాణం విదిత్వా చ దండం దండ్యేషు భారత. ౨౮. ప్రణయేయుర్యథాన్యాయం పురుషాస్తే యుధిష్ఠిర, ఆదానరుచయశ్చైవ పరదారావమర్శినః. ౨౯. ఉగ్రదండప్రధానాశ్చ మిథ్యావ్యాహారిణస్తథా, ఆక్రోష్టారశ్చ లుబ్ధాశ్చ హర్తారస్సాహసప్రియాః. ౩౦. సభావిహారభేత్తారో వర్ణానాం చ ప్రదూషకాః, హిరణ్యదండ్యావధ్యాశ్చ కర్తవ్యా దేశకాలతః. ౩౧. ప్రాతరేవ హి పశ్యేథా యే కుర్యుర్వ్యయకర్మ తే, అలంకారమథో భోజ్య మత ఊర్ధ్వం సమాచరేః. ౩౨. పశ్యేథాశ్చ తతో యోధాన్ సదా త్వం ప్రతిహర్షయన్, దూతానాం చ చరాణాం చ ప్రదోషస్తే సదా భవేత్. ౩౩. సదా చాపరరాత్రం తే భవేత్కార్యార్థనిర్ణయః, మధ్యరాత్రే విహారస్తే మధ్యాహ్నే చ సదా భవేత్. ౩౪. సర్వే త్వౌపయికాః కాలాః కార్యాణాం భరతర్షభ, తథైవాలంకృతః కాలే తిష్ఠేథా భూరిదక్షిణ. ౩౫. చక్రవత్తాతకార్యాణాం పర్యాయో దృశ్యతే తదా, కోశస్య నిచయే యత్నం కుర్వీథా న్యాయతస్సదా. ౩౬. ద్వివిధస్య మహారాజ విపరీతం వివర్జయేః,

చారైర్విదిత్వా శత్రూంశ్చ యే రాజ్ఞామంతరైషిణః. ౩౭. తానాప్తైః పురుషైర్దూ
రాద్ఘాతయేథా నరాధిప, కర్మ దృష్ట్వాఽథభృత్యాంస్త్వం వరయేథాః కురూద్వహ.
౩౮. కారయేథాశ్చ కర్మాణి యుక్తాయుక్తైరధిష్ఠితైః, సేనాప్రణేతా చ భవేత్తవ
తాత దృఢవ్రతః. ౩౯. శూరః క్లేశసహశ్చైవ హితో భక్తశ్చ పూరుషః, సర్వే
జనపదాశ్చైవ తవ కర్మాణి పాండవ. ౪౦. గోవద్రాసభవచ్చైవ కుర్యుర్యే వ్యవహా
రిణః, స్వరంధ్రం పరరంధ్రం చ స్వేషు చైవ పరేషు చ. ౪౧. ఉపలక్షయితవ్యం తే నిత్య
మేవ యుధిష్ఠిర, దేశజాశ్చైవ పురుషా విక్రాంతాస్స్వేషు కర్మసు. ౪౨. యాత్రాభి
రనురూపాభిరనుగ్రాహ్యా హితాస్త్వయా, గుణార్థినాం గుణః కార్యో విదుషా వై జ
నాధిప. అవిచాల్యాశ్చ తే తే స్యురచలా ఇవ నిత్యశః. ౪౩.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత ఆశ్రమవాసపర్వణి, పంచమోఽధ్యాయః.

ధృతరాష్ట్రఉవాచ:—మండలాని చ బుధ్యేథాః పరేషామాత్మనస్తథా,
ఉదాసీనగణానాం చ మధ్యస్థానాం చ భారత. ౧. చతుర్ణాం శత్రుజాతానాం సర్వే
షామాతతాయినామ్, మిత్రం చామిత్రమిత్రం చ బోద్ధవ్యం తేఽరికర్శన. ౨.
తథామాత్యా జనపదా దుర్గాణి వివిధాని చ, బలాని చ కురుశ్రేష్ఠ భవంత్యేషాం
యథేచ్ఛకమ్. ౩. తే చ ద్వాదశ కౌంతేయ రాజ్ఞాం వై విషయాత్మకాః, మంత్రి
ప్రధానాశ్చ గుణాః షష్టిర్ద్వాదశ చ ప్రభో. ౪. ఏతన్మండలమిత్యాహురాచార్యా
నీతికోవిదాః, తత్ర షాడ్గుణ్యమాయత్తం యుధిష్ఠిర నిబోధ తత్. ౫. వృద్ధిక్షయౌ
చవిజ్ఞేయౌ స్థానం చ కురుసత్తమ, ద్విసప్తత్యా మహాబాహో తతః షాడ్గుణ్యజా
గుణాః. ౬. యదా స్వపక్షో బలవాన్ పరపక్షస్తథాబలః, విగృహ్య శత్రూన్
కౌంతేయ జేయః క్షితిపతిస్తదా. ౭. యదా పరే తు బలినః స్వపక్ష
శ్చైవ దుర్బలః, సార్ధం విద్వాంస్తదా క్షీణః పరైస్సంధిం సమాశ్రయేత్.
౮. ద్రవ్యాణాం సంచయశ్చైవ కర్తవ్యస్స్యాన్మహాంస్తథా, యదా సమర్థో
యానాయ న చిరేణైవ భారత ౯. తదా సర్వం విధేయం స్యాత్ స్థానే న స
విచారయేత్, భూమిరల్పఫలా దేయా విపరీతస్య భారత. ౧౦. హిరణ్యరూప్య
భూయిష్ఠం మిత్రం క్షీణమథో బలమ్, విపరీతాని గృహ్ణీయాత్స్వయం సంధివి
శారదః. ౧౧. సంధ్యర్థం రాజపుత్రం వా లిప్సేథా భరతర్షభ, విపరీతం న తత్
శ్రేయః పుత్ర కస్యాంచిదాపది. ౧౨. తస్య ప్రమోక్షే యత్నం చ కుర్యాస్సోపా
యమంత్రవిత్, ప్రకృతీనాం చ రాజేంద్ర రాజా దీనాన్ విభావయేత్. ౧౩.
క్రమేణ యుగపత్సర్వం వ్యవసాయం మహాబలః, పీడితం స్తంభనం చైవ కోశ

భంగస్తథైవ చ. ౧౪. కార్యం యత్నేన శత్రూణాం స్వరాజ్యం రక్షతా స్వయమ్, నచ హింస్యోఽభ్యుపగతస్సామంతో వృద్ధిమిచ్ఛతా. ౧౫. కౌంతేయ తం న హింసేథా యో మహీం విజిగీషతే, గణానాం భేదనే యోగమీప్సేథాస్సహమంత్రిభిః. ౧౬. సాధుసంగ్రహణాచ్చైవ పాపనిగ్రహణాత్తథా, దుర్బలాశ్చాపి సతతం నాన్వేష్టవ్యా బలీయసా. ౧౭. తిష్ఠేథా రాజశార్దూల వైతసీం వృత్తిమాస్థితః, యదేనమభియాయాచ్చ బలవాన్ దుర్బలం నృపః ౧౮. సామాదిభిరుపాయైస్తం క్రమేణ వినివర్తయేః, అశక్నువంశ్చ యుద్ధాయ నిష్పతేత్సహమంత్రిభిః. ౧౯. కోశేన పౌరైర్దండేన యే చాస్య ప్రియకారిణః, అసంభవే తు సర్వస్య యథా ముఖ్యేన నిష్పతేత్. క్రమేణానేన ముక్తిః స్యాచ్ఛరీరమితి కేవలమ్. ౨౦.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత ఆశ్రమవాసపర్వణి, షష్ఠోఽధ్యాయః.

ధృతరాష్ట్రఉవాచ:- సంధివిగ్రహమప్యత్ర పశ్యేథా రాజసత్తమ, ద్వియోనిం ద్వివిధోపాయం బహుకల్పం యుధిష్ఠిర. ౧. కౌరవ్య పర్యుపాసీథాశ్చిత్వా ద్వైవిధ్యమాత్మనః, తుష్టపుష్టబలః శత్రురాత్మవానితి చ స్మరేత్. ౨. పర్యుపాసనకాలే తు విపరీతం విధీయతే, ఆమర్దకాలే రాజేంద్ర పరిసర్పేత్తతఃపరమ్. ౩. వ్యసనం భేదనం చైవ శత్రూణాం కారయేత్తతః, కర్షణం భీషణం చైవ యుద్ధే చైవ బలక్షయమ్. ౪. ప్రయాస్యమానో నృపతిస్త్రివిధం పరిచింతయేత్, ఆత్మనశ్చైవ శత్రోశ్చ శక్తిం శాస్త్రవిశారదః. ౫. ఉత్సాహప్రభుశక్తిభ్యాం మంత్రశక్త్యా చ భారత, ఉపపన్నో నృపో యాయాద్విపరీతం చ వర్జయేత్. ౬. ఆదదీత బలం రాజా మౌలం మిత్రబలం తథా, అటవీబలం భృతం చైవ తథా శ్రేణీబలం ప్రభో. ౭. తత్ర మిత్రబలం రాజన్ మౌలం చైవ విశిష్యతే, శ్రేణీబలం భృతం చైవ తుల్యే ఏవేతి మే మతిః. ౮. తథాచారబలం చైవ పరస్పరసమం నృప, విజ్ఞేయం బహుకాలేషు రాజ్ఞా కాల ఉపస్థితే. ౯. ఆపదశ్చాపి బోద్ధవ్యా బహురూపా నరాధిప, భవంతి రాజ్ఞాం కౌరవ్య యాస్తాః సంక్షేపతః శృణు. ౧౦. వికల్పా బహుధా రాజన్నాపదాం పాండునందన, సామాదిభిరుపన్యస్య గణయేత్తాన్నృపస్సదా. ౧౧. యాత్రాం గచ్ఛేద్బలైర్యుక్తో రాజా సద్భిః పరంతప, యుక్తశ్చ కాలదేశాభ్యాం బలైరాత్మగుణైస్తథా. ౧౨. హృష్టపుష్టబలో గచ్ఛేద్రాజా వృద్ధ్యుదయే రతః, అకృశశ్చాప్యథో యాయాదనృతావపి పాండవః. ౧౩. తూణాశ్మానం వాజిరథప్రవాహాం ధ్వజద్రుమైస్సంవృతకూలరోధసమ్, పదాతినాగైర్బహుకర్దమాం నదీం సపత్ననాశే నృపతిః ప్రయోజయేత్. ౧౪. అథోపపత్త్యా శకటం పద్మవజ్రం చ భారత, ఉశనా

వేదయచ్ఛాత్రం తత్త్రైతద్విహితం విభో. ౧౫. చారయిత్వా పరబలం కృత్వా స్వబలదర్శనమ్, స్వభూమౌ యోజయేద్యుద్ధం పరభూమౌ తథైవ చ. ౧౬. బలం ప్రసాదయేద్రాజా నిక్షిపేద్బలినో నరాన్, జ్ఞాత్వా స్వవిషయం తత్ర సామాదిభిరుపక్రమేత్. ౧౭. సర్వథైవ మహారాజ శరీరం ధారయేదిహ, ప్రేత్య చేహ చ కర్తవ్యమాత్మనిఃశ్రేయసం పరమ్. ౧౮. ఏవమేతన్మహారాజ రాజా సమ్యక్సమాచరన్, ప్రేత్య స్వర్గమవాప్నోతి ప్రజాధర్మేణ పాలయన్. ౧౯. ఏవం త్వయా కురుశ్రేష్ఠ వర్తితవ్యం ప్రజాహితమ్, ఉభయోర్లోకయోస్తాత ప్రాప్తయే నిత్యమేవ హి. ౨౦. భీష్మేణ సర్వముక్తోఽసి కృష్ణేన విదురేణ చ, మయాప్యవశ్యం వక్తవ్యః ప్రీత్యా తే నృపసత్తమ. ౨౧. ఏతత్సర్వం యథాన్యాయం కుర్వీథా భూరిదక్షిణః, ప్రియస్తథా ప్రజానాం త్వం స్వర్గే సుఖమవాప్స్యసి. ౨౨. అశ్వమేధసహస్రేణ యోజయేత్పృథివీపతిః, పాలయేద్వాపి ధర్మేణ ప్రజాస్తుల్యంఫలం భవేత్. ౨౩.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత ఆశ్రమవాసపర్వణి, సప్తమోఽధ్యాయః.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—ఏవమేతత్కరిష్యామి యథాత్థ పృథివీపతే, భూయశ్చైవానుశాస్యోఽహం భవతా పార్థివర్షభ. ౧. భీష్మే స్వర్గమనుప్రాప్తే గతే చ మధుసూదనే, విదురే సంజయే చైవ కోఽన్యో మాం వక్తుమర్హతి. ౨. యత్తు మామనుశాస్తీహ భవానద్య హితే స్థితః, కర్తాస్మి తన్మహీపాల నిర్వృతో భవ పార్థివ. ౩. ఏవముక్తస్స రాజర్షిర్ధర్మరాజేన ధీమతా, కౌంతేయం సమనుజ్ఞాతుమియేష భరతర్షభ. ౪. పుత్ర సంశామ్యతాం తావన్మమాపి బలవాన్ శ్రమః, ఇత్యుక్త్వా ప్రావిశద్రాజా గాంధార్యా భవనం తదా. ౫. తమాసనగతం దేవీ గాంధారీ ధర్మచారిణీ, ఉవాచ కాలే కాలజ్ఞా ప్రజాపతిసమం పతిమ్. ౬. అనుజ్ఞాతః స్వయం తేన వ్యాసేన త్వం మహర్షిణా, యుధిష్ఠిరస్యానుమతే కదారణ్యం గమిష్యసి. ౭. ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ:— గాంధార్యహమనుజ్ఞాతః స్వయం పిత్రా మహాత్మనా, యుధిష్ఠిరస్యానుమతే గంతాస్మి నచిరాద్వనమ్. ౮. అహం హి తావత్సర్వేషాం తేషాం దుర్ద్యూతదేవినామ్, పుత్రాణాం దాతుమిచ్ఛామి ప్రేతభావానుగం వసు. సర్వప్రకృతిసాన్నిధ్యం కారయిత్వా స్వవేశ్మని. ౯. వైశంపాయనఉవాచ:—ఇత్యుక్త్వా ధర్మరాజాయ ప్రేషయామాస వై తదా, స చ తద్వచనాత్సర్వం సమానిన్యే మహీపతేః. ౧౦. తతః ప్రతీతమనసో బ్రాహ్మణాః కురుజాంగలాః, క్షత్రియాశ్చైవ వైశ్యాశ్చ శూద్రాశ్చైవ సమాయయుః. ౧౧. తతో నిష్క్రమ్య నృపతిస్తస్మాదంతఃపురాత్తదా, దదృశే తం జనం సర్వం సర్వాశ్చ ప్రకృతీస్తదా. ౧౨. సమవేతాంశ్చ తాన్

సర్వాన్ పౌరాన్ జానపదాంస్తథా, అనాగతానభిప్రేక్ష్య సమస్తం చ సుహృజ్జ
నమ్. ౧౩. బ్రాహ్మణాంశ్చ మహీపాల నానాదేశసమాగతాన్, ఉవాచ మతి
మాన్రాజా ధృతరాష్ట్రో విశాంపతే. ౧౪. భవంతః కురవశ్చైవ చిరకాలం సహో
షితాః, పరస్పరస్య సుహృదః పరస్పరహితే రతాః. ౧౫. యదిదానీమహం
బ్రూయామస్మిన్ కాల ఉపస్థితే, తథా భవద్భిః కర్తవ్యమవిచార్య వచో మమ. ౧౬.
అరణ్యగమనే బుద్ధిర్గాంధారీసహితస్య మే, వ్యాసస్యానుమతే రాజ్ఞస్తథా కుంతీ
సుతస్య మే. ౧౭. భవంతోఽప్యనుజానంతు మా చ వోఽభూద్విచారణా, అస్మాకం భవ
తాం చైవ యేయం ప్రీతిర్హి శాశ్వతీ. ౧౮. న చ సాన్యేషు దేశేషు రాజ్ఞామితి మతిర్మమ,
శ్రాంతోఽస్మి వయసానేన తథా పుత్రవినాకృతః. ౧౯. ఉపవాసకృశశ్చాస్మి గాంధారీ
సహితోఽనఘాః, యుధిష్ఠిరగతే రాజ్యే ప్రాప్తశ్చాస్మి సుఖం మహత్. ౨౦. మన్యే
దుర్యోధనైశ్వర్యాద్విశిష్టమితి సత్తమాః, మమ చాంధస్య వృద్ధస్య హతపుత్రస్య
కా గతిః. ౨౧. ఋతే వనం మహాభాగాస్తన్మానుజ్ఞాతుమర్హథ, తస్య తద్వచనం
శ్రుత్వా సర్వే తే కురుజాంగలాః. ౨౨. బాష్పసందిగ్ధయా వాచా రురుదు
ర్భరతర్షభ, తానపి బ్రువతః కించిత్సర్వాన్ శోకపరాయణాన్, పునరేవ మహాతేజాః
ధృతరాష్ట్రోఽబ్రవీదిదమ్. ౨౩.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత ఆశ్రమవాసపర్వణి, అష్టమోఽధ్యాయః.

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ:-శంతనుః పాలయామాస యథావద్వసుధామిమామ్,
తథా విచిత్రవీర్యశ్చ భీష్మేణ పరిపాలితః. ౧. పాలయామాస వస్తాత విదితార్థో న
సంశయః, యథా చ పాండుర్భ్రాతా మే దయితో భవతామభూత్. ౨.
స చాపి పాలయామాస యథావత్తచ్చ వేత్థహ, మయా చ భవతాం సమ్యక్ఛు
శ్రూషా యా కృతానఘాః. ౩. అసమ్యగ్వా మహాభాగాస్తత్క్షంతవ్యమతంద్రితైః,
యథా దుర్యోధనేనేదం భుక్తం రాజ్యమకంటకమ్. ౪. అపి తత్ర న వో మందో
దుర్బుద్ధిరపరాద్ధవాన్, తస్యాపరాధాద్దుర్బుద్ధేరభిమానాన్మహీక్షితామ్. ౫. విమర్ద
స్సుమహానాసీదనయాత్స్వకృతాదథ, తన్మయా సాధు వాపీదం యది వా సాధు వై
కృతమ్. ౬. తద్వో హృది న కర్తవ్యం మయా బద్ధోఽయమంజలిః, వృద్ధోఽయం
హతపుత్రోఽయం దుఃఖితోఽయం నరాధిపః ౭. పూర్వరాజ్ఞాం చ పుత్రోఽయమితి
కృత్వా తు జానథ, ఇయం చ కృపణా వృద్ధా హతపుత్రా తపస్వినీ. ౮. గాంధారీ పుత్రశో
కార్తా యుష్మాన్ యాచతి వై మయా, హతపుత్రావిమౌ వృద్ధౌ విదిత్వా దుఃఖితౌ తథా.
౯. అనుజానీత భద్రం వో వ్రజామశ్శరణం చ వః, అయం చ కౌరవో రాజా కుంతీ

పుత్రో యుధిష్ఠిరః. ౧౦. సర్వైర్భవద్భిర్ద్రష్టవ్యః సమేషు విషమేషు చ, న జాతు
విషయం చైవ గమిష్యతి కదాచన. ౧౧. చత్వారస్సచివా యస్య భ్రాతరో
విపులౌజసః, లోకపాలసమా హ్యేతే సర్వధర్మార్థదర్శినః. ౧౨. బ్రహ్మేవ భగవా
నేష సర్వభూతజగత్పతిః, యుధిష్ఠిరో మహాతేజా భవతః పాలయిష్యతి. ౧౩.
అవశ్యమేవ వక్తవ్యమితి కృత్వా బ్రవీమి వః, ఏష న్యాసో మయా దత్తః
సర్వేషాం వో యుధిష్ఠిరః. ౧౪. భవంతోఽస్య చ వీరస్య న్యాసభూతాః కృతా
మయా, యదేవ తైః కృతం కించిద్వ్యళీకం వస్సుతైర్మమ. ౧౫. యదన్యేన
మదీయేన తదనుజ్ఞాతుమర్హథ, భవద్భిర్న హి మే మన్యుః కృతపూర్వః కథం
చన. ౧౬. అత్యంతగురుభక్తానామేషోఽంజలిరిదం నమః, తేషామస్థిరబుద్ధీనాం
లుబ్ధానాం కామచారిణామ్. ౧౭. కృతే యాచేఽద్య వస్సర్వాన్ గాంధారీసహి
తోఽనఘాః, ఇత్యుక్తాస్తే తతస్సర్వే పౌరజానపదా జనాః. నోచుర్బాష్పకలాః
కించిద్వీక్షాం చక్రుః పరస్పరమ్. ౧౮.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత ఆశ్రమవాసపర్వణి, నవమోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ:—ఏవముక్తాస్తు తే తేన పౌరజానపదా జనాః,
వృద్ధేన రాజ్ఞా కౌరవ్య నష్టసంజ్ఞా ఇవాభవన్. ౧. తూష్ణీంభూతాంస్తతస్తాంస్తు
బాష్పకంఠాన్మహీపతిః, ధృతరాష్ట్రో మహీపాలః పునరేవాభ్యభాషత. ౨. వృద్ధం
చ హతపుత్రం చ ధర్మపత్న్యా సహానయా, విలపంతం బహువిధం కృపణం చైవ
సత్తమాః. ౩. పిత్రా స్వయమనుజ్ఞాతం కృష్ణద్వైపాయనేన వై, వనవాసాయ
ధర్మజ్ఞా ధర్మజ్ఞేన నృపేణ హ. ౪. సోఽహం పునః పునశ్చైవ శిరసాఽవనతోఽ
నఘాః, గాంధార్యా సహితం తన్మాం సమనుజ్ఞాతుమర్హథ. ౫. వైశంపాయన
ఉవాచ:—తచ్ఛ్రుత్వా కురురాజస్య వాక్యాని కరుణాని తే, రురుదుస్సర్వశో
రాజన్ సమేతాః కురుజాంగలాః. ౬. ఉత్తరీయైః కరైశ్చాపి సంఛాద్య వదనాని తే.
రురుదుశ్శోకసంతప్తా ముహూర్తం పితృమాతృవత్. ౭. హృదయైశ్శూన్యభూతైస్తే
ధృతరాష్ట్రప్రవాసజమ్, దుఃఖం సంధారయంతో హి నష్టసంజ్ఞా ఇవాభవన్. ౮.
తే వినీయ తమాయాసం ధృతరాష్ట్రవియోగజమ్, శనైశ్శనైస్తదాన్యోన్యమబ్రువన్
స్వమతాన్యుత. ౯. తతస్సంధాయ తే సర్వే వాక్యాన్యథ సమాసతః, ఏకస్మిన్
బ్రాహ్మణే రాజన్ నివేశ్యోచుర్నరాధిప. ౧౦. తతస్స్వాచరణో విప్రః సమ్మతోఽర్థ
విశారదః, సాంబాఖ్యో బహ్వృచో రాజన్ వక్తుం సముపచక్రమే. ౧౧. అను
మాన్య మహారాజ తత్సదస్సంప్రసాద్య చ, విప్రః ప్రగల్భో మేధావీ స రాజాన

మువాచ హ. ౧౨. రాజన్ వాక్యం జనస్యాస్య మయి సర్వం సమర్పితమ్, వక్ష్యామి తదహం వీర తజ్జుషస్వ నరాధిప. ౧౩. యథా వదసి రాజేంద్ర సర్వమేతత్తథా విభో, నాత్ర మిథ్యావచః కించిత్సుహృత్త్వం నః పరస్పరమ్. ౧౪. నజాత్వస్య చ వంశస్య రాజ్ఞాం కించిత్కదాచన, రాజాసీద్యః ప్రజాపాలః ప్రజానామప్రియోఽభవత్. ౧౫. పితృవద్భ్రాతృవచ్చైవ భవంతః పాలయంతి నః, న చ దుర్యోధనః కించిదయుక్తం కృతవాన్నృప. ౧౬. యథా బ్రవీతి ధర్మాత్మా మునిస్సత్యవతీసుతః, తథా కురు మహారాజ సహి నః పరమో గురుః. ౧౭. త్యక్తా వయం తు భవతా దుఃఖశోకపరాయణాః, భవిష్యామశ్చిరం రాజన్ భవద్గుణ శతైర్యుతాః. ౧౮. యథా శంతనునా గుప్తా రాజ్ఞా చిత్రాంగదేన చ, భీష్మవీర్యోపగూఢేన పిత్రా తవ చ పార్థివ. ౧౯. భవదుద్వీక్షణాచ్చైవ పాండునా పృథివీక్షితా, తథా దుర్యోధనేనాపి రాజ్ఞా సుపరిపాలితాః. ౨౦. న స్వల్పమపి పుత్రస్తే వ్యలీకం కృతవాన్నృప, పితరీవ సువిశ్వస్తాస్తస్మిన్నపి నరాధిపే. ౨౧. వయసాస్మ యథా సమ్యగ్భవతో విదితం తథా, తథా వర్షసహస్రాణి కుంతీపుత్రేణ ధీమతా. ౨౨ పాల్యమానా ధృతిమతా సుఖం విందామహే నృప, రాజర్షీణాం పురాణానాం భవతాం పుణ్యకర్మణామ్. ౨౩. కురుసంవరణాదీనాం భరతస్య చ ధీమతః, వృత్తం సమనుయాత్యేవ ధర్మాత్మా భూరిదక్షిణః. ౨౪. నాత్ర వాచ్యం మహారాజ సుసూక్ష్మమపి విద్యతే, ఉషితాస్స్మ సుఖం నిత్యం భవతా పరిపాలితాః. ౨౫. సుసూక్ష్మం చ వ్యలీకం తే సపుత్రస్య న విద్యతే, యత్తు జ్ఞాతివిమర్దేఽస్మిన్నాత్థ దుర్యోధనం ప్రతి. భవంతమనునేష్యామి తత్రాపి కురునందన. ౨౬. బ్రాహ్మణఉవాచ:— నతు దుర్యోధనకృతం న తు తద్భవతా కృతమ్, న కర్ణసౌబలాభ్యాం చ కురవో యత్క్షయం గతాః. ౨౭. దైవతం తు విజానీమో యన్న శక్యం ప్రబాధితుమ్, దైవం పురుషకారేణ నశక్యమపి బాధితుమ్. ౨౮. అక్షౌహిణ్యో మహారాజ దశాష్టౌ చ సమాగతాః, అష్టాదశాహేన హతాః కురుభిర్యోధపుంగవైః. ౨౯. భీష్మద్రోణకృపాద్యైశ్చ కర్ణేన చ మహాత్మనా, యుయుధానేన వీరేణ ధృష్టద్యుమ్నేన చైవ హ. ౩౦. చతుర్భిః పాండుపుత్రైశ్చ భీమార్జునయమైస్తథా, నచ క్షయోఽయం నృపతే ఋతే దైవబలాదభూత్. ౩౧. అవశ్యమేవ సంగ్రామే క్షత్రియేణ విశేషతః, కర్తవ్యం నిధనం కాలే మర్తవ్యం క్షత్రబంధునా. ౩౨. తైరియం పురుషవ్యాఘ్రైర్విద్యాబాహుబలాన్వితైః, పృథివీ నిహతా సర్వా సహయా సరథద్విపా. ౩౩ న స రాజ్ఞాం వధే సూనుః కారణం తే మహాత్మనామ్, న

భవాన్న చ తే భృత్యా న కర్ణో నచ సౌబలః. ౩౪. యద్వినష్టాః కురుశ్రేష్ఠా
రాజానశ్చ సహస్రశః, సర్వం దైవకృతం విద్ధి కోఽత్ర కిం వక్తుమర్హతి. ౩౫.
గురుర్మతో భవానస్య కృత్స్నస్య జగతః ప్రభుః, ధర్మాత్మాన మతస్తేఽత్ర హ్యాను
జానీమహే సుతమ్. ౩౬. లభతాం వీరలోకాన్ స ససహాయో నరాధిపః,
ద్విజాగ్ర్యైస్సమనుజ్ఞాతస్త్రిదివే మోదతాం సుఖమ్. ౩౭. ప్రాప్స్యతే చ
భవాన్ పుణ్యం ధర్మే చ పరమాం స్థితిమ్, వేద ధర్మం చ కృత్స్నేన సమ్యక్చ
భవ సువ్రతః. ౩౮. దృష్టిప్రదానమపి తే పాండవాన్ ప్రతి నో వృథా, సమ
ర్థాస్త్రిదివస్యాపి పాలనే కిం పునః క్షితేః. ౩౯. అనువర్త్స్యంతి వా ధీమన్ సమేషు
విషమేషు చ, ప్రజాః కురుకులశ్రేష్ఠ పాండవాన్ శీలభూషణాన్. ౪౦. బ్రహ్మదేయా
గ్రహారాంశ్చ పారిబర్హాంశ్చ పార్థివః, పూర్వరాజాభిపన్నాంశ్చ పాలయత్యేవ
పాండవః. ౪౧. దీర్ఘదర్శీ మృదుర్దాంతః సదా వైశ్రవణో యథా, అక్షుద్రసచివ
శ్చాయం కుంతీపుత్రో మహామనాః. ౪౨. అథ మిత్రో దయావాంశ్చ శుచిశ్చ భర
తర్షభః, ఋజుః పశ్యతి మేధావీ పుత్రవత్పాతినస్సదా. ౪౩. విప్రియం చ జన
స్యాస్య సంసర్గాద్ధర్మజస్య వై, న కరిష్యంతి రాజర్షే తథా భీమార్జునాదయః. ౪౪.
మందా మృదుషు కౌరవ్య తీక్ష్ణేష్వాశీవిషోపమాః, వీర్యవంతో మహాత్మానః పౌరా
ణాం చ హితే రతాః. ౪౫. న కుంతీ తవ పాంచాలీ న చోలూపీ న సాత్వతీ,
అస్మిన్ జనే కరిష్యంతి ప్రతికూలాని కర్హిచిత్. ౪౬. భవత్కృతమిమం స్నేహం
యుధిష్ఠిర వివర్ధితమ్, న పృష్ఠతః కరిష్యంతి పౌరజానపదా జనాః. ౪౭. అధర్మిష్ఠా
నపి సతః కుంతీపుత్రా మహారథాః, మానవాన్ పాలయిష్యంతి భూత్వా ధర్మపరా
యణాః. ౪౮. స రాజన్మానసం దుఃఖమపనీయ యుధిష్ఠిరాత్, కురు కార్యాణి ధర్మాణి
నమస్తే పురుషర్షభ. ౪౯. వైశంపాయనఉవాచ:—తస్య తద్వచనం ధర్మ్యమను
మూన్య గుణోత్తరమ్, సాధు సాధ్వితి సర్వస్స జనః ప్రతిగృహీతవాన్. ౫౦. ధృత
రాష్ట్రశ్చ తద్వాక్యమభిపూజ్య పునఃపునః, విసర్జయామాస తదా ప్రకృతీస్తు శనై
శ్శనైః. ౫౧. స తైస్సంపూజితో రాజా శివేనావేక్షితస్తథా, ప్రాంజలిః పూజయా
మాస తం జనం భరతర్షభ. ౫౨. తతో వివేశ భవనం గాంధార్యా సహితో
నిజమ్, వ్యుష్టాయాం చైవ శర్వర్యాం యచ్చకార నిబోధ తత్. ౫౩.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత ఆశ్రమవాసపర్వణి, దశమోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ:—తతో రజన్యాం వ్యుష్టాయాం ధృతరాష్ట్రోఽంబికా
సుతః, విదురం ప్రేషయామాస యుధిష్ఠిరనివేశనమ్. ౧. స గత్వా రాజవచనాదు

వాచాచ్యుతమిాశ్వరమ్, యుధిష్ఠిరం మహాతేజాః సర్వబుద్ధిమతాం వరమ్. ౨.
ధృతరాష్ట్రో మహారాజో వనవాసాయ దీక్షితః, గమిష్యతి వనం రాజన్నాగతాం
కార్తికీమిమామ్. ౩. స త్వాం కురుకులశ్రేష్ఠ కించిదర్థమభీప్సతి, శ్రాద్ధమిచ్ఛతి
దాతుం స గాంగేయస్య మహాత్మనః. ౪. ద్రోణస్య సోమదత్తస్య బాహ్లీకస్య చ
ధీమతః, పుత్రాణాం చైవ సర్వేషాం యే చాన్యే సుహృదో హతాః. ౫. యది
చాప్యనుజానీషే సైంధవాపశదస్య చ, ఏతచ్ఛ్రుత్వా చ వచనం విదురస్య యుధి
ష్ఠిరః. ౬. హృష్టస్సంపూజయామాస గుడాకేశశ్చ పాండవః, నతు భీమో దృఢ
క్రోధస్తద్వచో జగృహే తదా. ౭. విదురస్య మహాతేజా దుర్యోధనకృతం స్మరన్,
అభిప్రాయం విదిత్వా తు భీమసేనస్య ఫాల్గునః. ౮. కిరీటీ కించిదానమ్య తమువాచ
నరర్షభమ్, భీమ రాజా పితా వృద్ధో వనవాసాయ దీక్షితః. ౯. దాతుమిచ్ఛతి
సర్వేషాం సుహృదామౌర్ధ్వదేహికమ్, భవతా నిర్జితం విత్తం దాతుమిచ్ఛతి కౌర
వః ౧౦. భీష్మాదీనాం మహాబాహో తదనుజ్ఞాతుమర్హసి, దిష్ట్యా త్వద్య మహా
బాహో ధృతరాష్ట్రః ప్రయాచతే ౧౧. యాచితో యః పురాస్మాభిః పశ్య
కాలస్య పర్యయమ్, యోఽసౌ పృథివ్యాః కృత్స్నాయా భర్తా భూత్వా నరా
ధిపః. ౧౨. పరైర్వినిహతామాత్యో వనం గంతుమభీప్సతి, మా తేఽన్యత్పురుష
వ్యాఘ్ర దానాద్భవతు దర్శనమ్.౧౩. అయశస్య మతోఽన్యత్స్యాదధర్మశ్చ మహా
భుజ, రాజానముపశిక్షస్వ జ్యేష్ఠం భ్రాతరమిాశ్వరమ్. ౧౪. అర్హస్త్వమపి దాతుం
వై నాదాతుం భరతర్షభ, ఏవం బ్రువాణం బీభత్సుం ధర్మరాజోఽప్యపూజయత్.
౧౫. భీమసేనస్తు సక్రోధః ప్రోవాచేదం వచస్తదా, వయం భీష్మస్య దాస్యామః ప్రేత
కార్యం చ ఫాల్గున. ౧౬. సోమదత్తస్య నృపతే భూరిశ్రవస ఏవ చ, బాహ్లీకస్య చ
రాజర్షే ద్రోణస్య చ మహాత్మనః. ౧౭. అన్యేషాం చైవ సర్వేషాం కుంతీ కర్ణాయ
దాస్యతి, శ్రాద్ధాని పురుషవ్యాఘ్ర మా ప్రాదాత్కౌరవో నృపః. ౧౮. ఇతి మే
వర్తతే బుద్ధిర్మా నో నందంతు శత్రవః, కష్టాత్కష్టతరం యాంతు సర్వే దుర్యోధ
నాదయః. ౧౯. యైరియం పృథివీ కృత్స్నా ఘాతితా కులపాంసనైః, కుతస్త్వ
మద్య విస్మృత్య వైరం ద్వాదశవార్షికమ్. ౨౦. అజ్ఞాతవాసం గహనం ద్రౌపదీశోక
వర్ధనమ్, క్వ తదా ధృతరాష్ట్రస్య స్నేహోఽస్మానభవత్తదా. ౨౧. కృష్ణాజినోప
సంవీతో హృతాభరణభూషణః, సార్ధం పాంచాలపుత్ర్యా త్వం రాజానముపజగ్మి
వాన్. ౨౨. క్వ తదా ద్రోణభీష్మౌ తౌ సోమదత్తోఽపి వా భవేత్, యత్ర త్రయో
దశసమా వనే వన్యేన జీవథ. ౨౩. న తదా త్వాం పితా జ్యేష్ఠః పితృత్వేనాభి

వీక్ష్యతే, కిం త్వేతద్విస్మృతం పార్థ యదేషకులపాంసనః. ౨౮. దుర్బుద్ధిర్విదురం ప్రాహ ద్యూతే కిం జితమిత్యుత. తమేవంవాదినం రాజా కుంతీపుత్రో యుధిష్ఠిరః. ఉవాచ వచనం ధీమాన్ జోషమాస్వేతి భర్త్సయన్. ౨౯.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత ఆశ్రమవాసపర్వణి, ఏకాదశోఽధ్యాయః.

అర్జునఉవాచ:—భీమ జ్యేష్ఠో గురుస్తే త్వం మాతోఽన్యద్వక్తుముత్సహే, ధృతరాష్ట్రస్తు రాజర్షిస్సర్వథా మానమర్హతి. ౧. న స్మరంత్యపరాద్ధాని స్మరంతి సుకృతాన్యపి, అసంభిన్నార్థమర్యాదాః సాధవః పురుషోత్తమాః. ౨. ఇతి తస్య వచః శ్రుత్వా ఫాల్గునస్య మహాత్మనః, విదురం ప్రాహ ధర్మాత్మా కుంతీపుత్రో యుధిష్ఠిరః. ౩. ఇదం మద్వచనాత్ క్షత్తః కౌరవం బ్రూహి పార్థివమ్, యావదిచ్ఛతి పుత్రాణాం శ్రాద్ధం తావద్దదామ్యహమ్. ౪. భీష్మాదీనాం చ సర్వేషాం సుహృదా ముపకారిణామ్, మమకోశాదితి విభో మాభూద్భీమః సుదుర్మనాః. ౫. వైశంపాయనఉవాచ:—ఇత్యుక్త్వా ధర్మరాజస్తమర్జునం ప్రత్యపూజయత్, భీమసేనః కటాక్షేణ వీక్షాం చక్రే ధనంజయమ్. ౬. తతస్స విదురం ధీమాన్ వాక్యమాహ యుధిష్ఠిరః, భీమసేనేన కోపం స నృపతిః కర్తుమర్హతి. ౭. పరిక్లిష్టో హి భీమోఽయం హిమవృష్ట్యాతపాదిభిః, దుఃఖైర్బహువిధైర్ధీమానరణ్యే విదితం తవ. ౮. కింతు మద్వచనాద్బ్రూహి రాజానం భరతర్షభ, యద్యదిచ్ఛసి యావచ్చ గృహ్యతాం మద్గృహాదితి. ౯. యన్మాత్సర్యమయం భీమః కరోతి భృశదుఃఖితః, న తన్మనసి కర్తవ్యమితి వాచ్యస్స పార్థివః. ౧౦. దదాతు రాజా విప్రేభ్యో యథేష్టం క్రియతాం వ్యయమ్, పుత్రాణాం సుహృదాం చైవ గచ్ఛత్వానృణ్యమద్య సః. ౧౧. ఇదం చాపి శరీరం మే తవాయత్తం జనాధిప, ధనానిచేతి విద్ధి త్వం న మే తత్రాస్తి సంశయః. ౧౨.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత ఆశ్రమవాసపర్వణి, ద్వాదశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ:—ఏవముక్తస్తు రాజా స విదురో బుద్ధిమత్తమః, ధృతరాష్ట్రముపేత్యైవం వాక్యమాహ మహార్థవత్. ౧. ఉక్తో యుధిష్ఠిరో రాజా భవద్వచనమాదితః, స చ సంశ్రుత్య వాక్యం తే ప్రశశంస మహాద్యుతిః. ౨. బీభత్సుశ్చ మహాతేజా నివేదయతి తే గృహాన్, వసు తస్య గృహే యచ్చ ప్రాణానపి చ కేవలాన్. ౩. ధర్మరాజశ్చ పుత్రస్తే రాజ్యం ప్రాణాన్ ధనాని చ, అనుజానాతి రాజర్షే యచ్చాన్యదపి కించన. ౪. భీమస్తు సర్వదుఃఖాని సంస్మృత్య బహులాన్యుత, కృచ్ఛ్రాదివ మహాబాహురనుజజ్ఞే వినిశ్వసన్. ౫. స రాజన్ ధర్మశీలేన రాజ్ఞా

బీభత్సునా తథా, అనునీతో మహాబాహుః సౌహృదే స్థాపితోఽపి చ. ౬. న చ
మన్యుస్త్వయా కార్య ఇతి త్వాం ప్రాహ ధర్మరాట్, సంస్మృత్య భీమస్తద్వైరం
యదన్యాయవదాచరత్. ౭. ఏవం ప్రాయో హి ధర్మోఽయం క్షత్రియాణాం నరా
ధిప, యుద్ధే క్షత్రియధర్మే చ నిరతోఽయం వృకోదరః. ౮. వృకోదరకృతే చాహ
మర్జునశ్చ పునఃపునః, ప్రసీద యాచే నృపతే భవాన్ ప్రభురిహాస్తి యత్.
౯. తం తదాతు భవాన్ విత్తం యావదిచ్ఛతి పార్థివ, త్వమీశ్వరోఽస్య రాజ్య
స్య ప్రాణానామపి భారత. ౧౦. బ్రహ్మదేయాగ్రహారాంశ్చ పుత్రాణా మౌర్ధ్వ
దేహికమ్, ఇతో రత్నాని గాశ్చైవ దాసీదాసమజావికమ్. ౧౧. ఆన
యిత్వా కురుశ్రేష్ఠో బ్రాహ్మణేభ్యః ప్రయచ్ఛతు, దీనాంధకృపణేభ్యశ్చ తత్ర తత్ర
నృప త్వయా. ౧౨. బహ్వన్నరసపానాఢ్యాః సభా విదుర కారయ, గవాం నిపా
నాన్యన్యచ్చ వివిధం పుణ్యకం కురు. ౧౩. ఇతి మామబ్రవీద్రాజా పార్థశ్చైవ
ధనంజయః, యదత్రానంతరం కార్యం తద్భవాన్ వక్తుమర్హతి. ౧౪. ఇత్యుక్తే
విదురేణాథ ధృతరాష్ట్రోఽభినంద్య తాన్, మనశ్చక్రే మహాదానే కార్తిక్యాం జన
మేజయ. ౧౫.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత ఆశ్రమవాసపర్వణి, త్రయోదశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ:-విదురేణైవముక్తస్తు ధృతరాష్ట్రో జనాధిపః, ప్రీతిమా
నభవద్రాజన్ రాజ్ఞో జిష్ణోశ్చ కర్మణి. ౧. తతోఽభిరూపాన్ భీష్మాయ బ్రాహ్మణానృ
షిసత్తమాన్, పుత్రార్థే సుహృదశ్చైవ స సమీక్ష్య సహస్రశః. ౨. కారయిత్వాన్న
పానాని యానాన్యాచ్ఛాదనాని చ, సువర్ణమణిరత్నాని దాసీదాసమజావికమ్.
౩. కంబళాని చ రత్నాని గ్రామాన్ క్షేత్రాణ్యజావికమ్, సాలంకారాన్ గజాన
శ్వాన్ కన్యాశ్చైవ వరస్త్రియః. ౪. ఉద్దిశ్యోద్దిశ్య సర్వేభ్యో దదౌ స నృపసత్తమః,
ద్రోణం సంకీర్త్య భీష్మం చ సోమదత్తం చ బాహ్లికమ్. ౫. దుర్యోధనం చ రాజా
నం పుత్రాంశ్చైవ పృథక్పృథక్, జయద్రథపురోగాంశ్చ సుహృదశ్చాపి సర్వశః.
౬. స శ్రాద్ధయజ్ఞో వవృధే బహుగో ధనదక్షిణః, అనేకధనరత్నౌఘో యుధిష్ఠిర
మతే తదా. ౭. అనిశం యత్ర పురుషా గణకా లేఖకాస్తథా, యుధిష్ఠిరస్య వచనా
దపృచ్ఛంత స్మ తం నృపమ్. ౮. ఆజ్ఞాపయ కిమేతేభ్యః ప్రదేయం దీయతా
మితి, తదుపస్థితమేవాత్ర వచనాంతే దదుస్తదా. ౯. శతేదేయే దశశతం సహస్రే
చాయుతం తథా, దీయతే వచనాద్రాజ్ఞః కుంతీపుత్రస్య ధీమతః. ౧౦. ఏవం స వసు
ధారాభిర్వర్షమాణో నృపాంబుదః, తర్పయామాస విప్రాంస్తాన్ వర్షన్ సస్యమివాం

బుదః. ౧౧. తతోఽనంతరమేవాత్ర సర్వవర్ణాన్మహామతే, అన్నపానరసౌఘేన ప్లావయామాస పార్థివః. ౧౨ సవస్త్రధనరత్నౌఘో మృదంగనినదో మహాన్, గవాశ్వమకరావర్తో నానారత్నమహాకరః. ౧౩. గ్రామాగ్రహారద్వీపాఢ్యో మణిహేమజలార్ణవః, జగత్సంప్లావయామాస ధృతరాష్ట్రసుధోద్ధతః. ౧౪. ఏవం సపుత్రపౌత్రాణాం పిత్ర్యాణామాత్మనస్తథా, గాంధార్యాశ్చ మహారాజ ప్రదదావౌర్ధ్వదేహికమ్. ౧౫. పరిశ్రాంతో యదాసీత్స దదద్దానాన్యనేకశః, నివర్తయామాస తదా దానయజ్ఞం నరాధిపః. ౧౬. ఏవం స రాజా కౌరవ్యశ్చక్రే దానమహాక్రతుమ్ నటనర్తకలాసాఢ్యం బహ్వన్నరసదక్షిణమ్. ౧౭. దశాహమేవం దానాని దత్వా రాజాంబికాసుతః, బభూవ పుత్రపౌత్రాణామనృణో భరతర్షభ. ౧౮.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత ఆశ్రమవాసపర్వణి, చతుర్దశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ:— తతః ప్రభాతే రాజా స ధృతరాష్ట్రోఽంబికాసుతః, ఆహూయ పాండవాన్ వీరాన్ వనవాసే కృతక్షణః. ౧. గాంధారీసహితో ధీమానభ్యనందద్యథావిధి, కార్తిక్యాం కారయిత్వేష్టిం బ్రాహ్మణైర్వేదపారగైః. ౨. అగ్నిహోత్రం పురస్కృత్య వల్కలాజినసంవృతః, వధూజనవృతో రాజా నిర్యయౌ భవనాత్తతః. ౩. తతః స్త్రియః కౌరవపాండవానాం యాశ్చాపరాః కౌరవరాజవంశ్యాః, తాసాం నాదః ప్రాదురాసీత్తదానీం వైచిత్రవీర్యే నృపతౌ ప్రయాతే. ౪. తతో లాజైస్సుమనోభిశ్చ రాజా విచిత్రాభిస్తద్గృహం పూజయిత్వా, సంపూజ్యార్థైర్భృత్యవర్గం చ సర్వం తతస్సముత్సృజ్య యయౌ నరేంద్రః ౫. తతో రాజా ప్రాంజలిర్వేపమానో యుధిష్ఠిరస్సస్వరం బాష్పకంఠః, విముచ్యోచ్చైర్మహానాదం హి సాధో క్వ యాస్యసీత్యపతత్తాత భూమౌ. ౬. తథార్జునస్తీవ్రదుఃఖాభితప్తో ముహుర్ముహుర్నిశ్వసన్ భారతాగ్ర్యః, యుధిష్ఠిరం మైవమిత్యేవముక్త్వా నిగృహ్యాథో దీనవత్సీదమానః. ౭. వృకోదరః ఫాల్గునశ్చైవ వీరో మాద్రీపుత్రౌ విదురస్సంజయశ్చ, వైశ్యాపుత్రస్సహితో గౌతమేన ధౌమ్యో విప్రాశ్చాన్వయుర్బాష్పకంఠాః. ౮. కుంతీ గాంధారీం బద్ధనేత్రాం వ్రజంతీం స్కంధాసక్తం హస్తమథోద్వహంతీ, రాజా గాంధార్యాః స్కంధదేశేఽవసజ్య పాణిం యయౌ ధృతరాష్ట్రః ప్రతీతః. ౯. తథా కృష్ణా ద్రౌపదీ సాత్త్వతీ చ బాలాపత్యా చోత్తరా కౌరవీ చ, చిత్రాంగదాయాశ్చ కాశ్చిత్ స్త్రియోఽన్యాః సార్ధం రాజ్ఞా ప్రస్థితాస్తా వధూభిః. ౧౦. తాసాం నాదో రుదతీనాం తదాసీద్రాజన్ దుఃఖాత్కురరీణామివోచ్చైః, తతో నిష్పేతుర్బ్రాహ్మణక్షత్రియాణాం విశాం శూద్రాణాం చైవ భార్యా

స్వమంతాత్. ౧౧. తస్మిన్నర్యాణే దుఃఖితః పౌరవర్గో గజాహ్వయేచైవ బభూవరాజన్, యథాపూర్వం గచ్ఛతాం పాండవానాం ద్యూతే రాజన్ కౌరవాణాం సభాయామ్. ౧౨. యానాపశ్యచ్చంద్రమా నైవ సూర్యో రామాః కాశ్చిత్తాః స్మ తస్మిన్ నరేంద్రే, మహావనం గచ్ఛతి కౌరవేంద్రే శోకే నార్తా రాజమార్గం ప్రపేదుః.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత ఆశ్రమవాసపర్వణి, పంచదశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ:— తతః ప్రాసాదహర్మ్యేషు వసుధాయాం చ పార్థివ, నారీణాం చ నరాణాంచ నిస్వనః సుమహానభూత్. ౧. స రాజా రాజమార్గేణ నృనారీసంకులేన చ, కథంచిన్నిర్యయౌ ధీమాన్ వేపమానః కృతాంజలిః. ౨. సవర్ధమానద్వారేణ నిర్యయౌ గజసాహ్వయాత్, విసర్జయామాస చ తం జనౌఘం స ముహుర్ముహుః. ౩. వనం గంతుం చ విదురో రాజ్ఞా సహ కృతక్షణః, సంజయశ్చ మహామాత్రః సూతో గావల్గణిస్తథా. ౪. కృపం నివర్తయామాస యుయుత్సుం చ మహారథమ్, ధృతరాష్ట్రో మహీపాలః పరిదాయ్య యుధిష్ఠిరే. ౫. నివృత్తే పౌరవర్గే చ రాజా సాంతఃపురస్తదా, ధృతరాష్ట్రాభ్యనుజ్ఞాతో నివర్తితుమియేష హ. ౬. సోఽబ్రవీన్మాతరం కుంతీం వనం తమనుజగ్ముషీమ్, అహం రాజానమన్విష్యే భవతీ వినివర్తతామ్. ౭. వధూపరివృతా రాజ్ఞీ నగరం గంతుమర్హసి, రాజా యాత్వేష ధర్మాత్మా తాపస్యే కృతనిశ్చయః. ౮. ఇత్యుక్తా ధర్మరాజేన బాష్పవ్యాకులలోచనా, జగామైవ తదా కుంతీ గాంధారీం పరిగృహ్యహ. ౯. కుంత్యువాచ:—సహదేవే మహారాజ మాప్రమాదం కృథాః క్వచిత్, ఏష మామనురక్తో హి రాజంస్త్వాం చైవ సర్వదా. ౧౦. కర్ణం స్మరేథాః సతతం సంగ్రామేష్వపలాయినమ్, అవకీర్ణోహి సమరే వీరో దుష్ప్రజ్ఞయా తదా. ౧౧. ఆయసం హృదయం నూనం మందాయా మమపుత్రక, యత్సూర్యజమపశ్యంత్యాశ్శతధేదం న దీర్యతే. ౧౨. ఏవం గతే తు కిం శక్యం మయా కర్తుమరిందమ, మమ దోషోఽయమత్యర్థం ఖ్యాపితో యన్న సూర్యజః. ౧౩. తన్నిమిత్తం మహాబాహో దానం దద్యాస్త్వముత్తమమ్, సహైవ భ్రాతృభిః సార్థం సూర్యజస్యారిమర్దన. ౧౪. ద్రౌపద్యాశ్చ ప్రియే నిత్యం స్థాతవ్యమరికర్శన, భీమసేనోఽర్జునశ్చైవ నకులశ్చ కురూద్వహ. ౧౫. సమాధేయాస్త్వయా రాజంస్త్వయ్యద్య కులధూర్గతా, శ్వశ్రూశ్వశురయోః పాదాన్ శుశ్రూషంతీ వనేఽస్వహమ్, గాంధారీసహితా వత్స్యే తాపసీ మలపంకినీ. ౧౬. వైశంపాయనఉవాచ:—ఏవముక్తస్స ధర్మాత్మా భ్రాతృభిస్సహితోవశీ, విషాదమగమద్ధీమాన్న చ కించిదువాచహ. ౧౭.

ముహూర్తమివ తు ధ్యాత్వా ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః, ఉవాచ మాతరం దీన శ్చింతా శోకపరాయణః. ౧౮. కిమిదం తే వ్యవసితం నైవం త్వం వక్తుమర్హసి, న త్వామభ్యనుజానామి ప్రసాదం కర్తుమర్హసి. ౧౯. పురోద్యతాన్ పురా హ్యస్మా నుత్సాహ్య ప్రియదర్శనే, విదులాయా వచోభిస్త్వం నాస్మాన్సంత్యక్తుమర్హసి. ౨౦. నిహత్య పృథివీపాలాన్ రాజ్యం ప్రాప్తమిదం మయా, తవ ప్రజ్ఞాముపశ్రుత్య వాసుదేవాన్నరర్షభాత్. ౨౧. క్వ సా బుద్ధిరియం చాద్య భవత్యా యత్ శ్రుతం మయా, క్షత్రధర్మే స్థితం చోక్త్వా తస్య చ్యవితుమిచ్ఛసి. ౨౨. అస్మానుత్సృజ్య రాజ్యం చ స్నుషా హ్యేషా యశస్వినీ, కథం వత్స్యసి దుర్గేషు వనేష్వద్య ప్రసీద మే. ౨౩. ఇతి బాష్పకలా వాచః కుంతీ పుత్రస్య శృణ్వతీ, సా జగామాశ్రుపూర్ణాక్షీ భీమస్తామిదమబ్రవీత్. ౨౪. యదా రాజ్యమిదం కుంతి భోక్తవ్యం పుత్రనిర్జితమ్, ప్రాప్తవ్యా రాజధర్మాశ్చ తదేయం తే కుతో మతిః. ౨౫. కిం వయం కారితాః పూర్వం భవత్యా పృథివీ క్షయమ్, కస్య హేతోః పరిత్యజ్య వనం గంతుమభీప్ససి. ౨౬. వనాచ్చాపి కిమానీతా భవత్యా బాలకా వయమ్, దుఃఖశోకసమావిష్టౌ మాద్రీపుత్రావిమౌ తథా. ౨౭. ప్రసీద మాతర్మాగాస్త్వం వనమద్య యశస్విని, శ్రియం యౌధిష్ఠిరీం మాతర్భుంక్ష్వ తావద్బలార్జితామ్. ౨౮. ఇతి సా నిశ్చితైవాశు వనవాసాయ భామినీ, లాలప్యతాం బహువిధం పుత్రాణాం నాకరోద్వచః. ౨౯. ద్రౌపదీ చాన్వయాత్ శ్వశ్రూం విషణ్ణవదనా తదా, వనవాసాయ గచ్ఛంతీం రుదతీ భద్రయా సహ. ౩౦. సా పుత్రాన్ రుదతః సర్వాన్ ముహుర్ముహురవేక్షతీ, జగామైవ మహాప్రాజ్ఞా వనాయ కృతనిశ్చయా. ౩౧. అన్వయుః పాండవాస్తాం తు సభృత్యాంతఃపురాస్తథా, తతః ప్రగృహ్య సాశ్రూణి పుత్రాన్ వచనమబ్రవీత్. ౩౨.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత ఆశ్రమవాసపర్వణి, షోడశోఽధ్యాయః.

కుంత్యువాచ:—ఏవమేతన్మహాబాహో యథా వదసి పాండవ, కృతముద్ధర్షణం పూర్వం మయా వస్సీదతాంనృపాః. ౧. ద్యూతాపహృతరాజ్యానాం పతితానాం సుఖాదపి, జ్ఞాతిభిః పరిభూతానాం కృతముద్ధర్షణం మయా. ౨. కథం పాండోర్నశ్యేత సంతతిః పురుషర్షభాః, యశశ్చవో నశ్యేత ఇతి చోద్ధర్షణంకృతమ్. ౩. యూయమింద్రసమాస్సర్వే దేవతుల్యపరాక్రమాః, మాపరేషాంముఖప్రేక్షాః స్థేత్యేవం తత్కృతం మయా. ౪. కథం ధర్మభృతాంశ్రేష్ఠో రాజా త్వం వాసవోపమః, పునర్వనేన దుఃఖీస్యాదితి చోద్ధర్షణం కృతమ్. ౫. నాగాయుతసమప్రాణః

ఖ్యాతవిక్రమపౌరుషః, నాయం భీమోఽత్యయం గచ్ఛేదితి చోద్ధర్షణం కృతమ్. ౬. భీమసేనాదవరజస్తథాయం వాసవోపమః, విజయో నావసీదేత ఇతి చోద్ధర్షణం కృతమ్. ౭. నకులస్సహదేవశ్చ తథేమౌ గురువర్తినౌ, క్షుధా కథం న సీదేతామితి చోద్ధర్షణం కృతమ్. ౮. ఇయం చ బృహతీ శ్యామా తథాత్యాయతలోచనా, వృథా సభాతలే క్లిష్టా మాభూదితి చ తత్కృతమ్. ౯. ప్రేక్షతామేవ వో భీమ వేపంతీం కదళీమివ, స్త్రీధర్మిణీమరిష్టాంగీం తథా ద్యూతపరాజితామ్. ౧౦. దుశ్శాసనో యదా మౌర్ఖ్యాద్దాసీవత్పర్యకర్షత, తదైవ విదితం మహ్యం పరాభూతమిదం కులమ్. ౧౧. నిషణ్ణాః కురవశ్చైవ తదా మే శ్వశురాదయః, యదైవ నాథమిచ్ఛంతీ వ్యలపత్కురరీ యథా. ౧౨. కేశపక్షే పరామృష్టా పాపేన హతబుద్ధినా, యదా దుశ్శాసనేనైషా తదా ముహ్యామ్యహం నృప. ౧౩. యుష్మత్తేజోవివృద్ధ్యర్థం మయా హ్యుద్ధర్షణం కృతమ్, తదానీం విదులావాక్యైరితి తద్విత్త పుత్రకాః. ౧౪. కథం న రాజవంశోఽయం నశ్యేత్ప్రాప్య సుతాన్ మమ, పాండోరితి మయా పుత్రాస్తస్మాదుద్ధర్షణం కృతమ్. ౧౫. న తస్య పుత్రాః పౌత్రా వా కురవస్తే చ పార్థివాః, లభంతే సుకృతాన్ లోకాన్ యస్మాద్వంశః ప్రణశ్యతి. ౧౬. భుక్తం రాజ్యఫలం పుత్రా భర్తుర్మే విపులం పురా, మహాదానాని దత్తాని పీతస్సోమో యథావిధి. ౧౭. నాహమాత్మఫలార్థం వై వాసుదేవమచూచుదమ్, విదులాయాః ప్రలాపైస్తైః పాలనార్థం చ తత్కృతమ్. ౧౮. నాహం రాజ్యఫలం పుత్రాః కామయే పుత్రనిర్జితమ్, పతిలోకానహం పుణ్యాన్ కామయే తపసా విభో. ౧౯. శ్వశ్రూశ్వశురయోః కృత్వా శుశ్రూషాం వనవాసినోః, తపసా శోషయిష్యామి యుధిష్ఠిరకళేబరమ్. ౨౦. నివర్తస్వ కురుశ్రేష్ఠ భీమసేనాదిభిస్సహ, ధర్మే తే ధీయతాం బుద్ధిర్మనస్తే మహదస్తు చ. ౨౧.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత ఆశ్రమవాసపర్వణి, సప్తదశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ:—కుంత్యాస్తు వచనం శ్రుత్వా పాండవా రాజసత్తమ, వ్రీడితాస్సన్న్యవర్తంత పాంచాల్యా సహితానఘాః. ౧. తతశ్శబ్దో మహానేవ సర్వేషామభవత్తదా, అంతఃపురాణాం రుదతాం దృష్ట్వా కుంతీం తథాగతామ్. ౨. ప్రదక్షిణమథావృత్య రాజానం పాండవాస్తదా, అభివాద్య న్యవర్తంత పృథాం తామనివర్త్య వై. ౩. తతోఽబ్రవీన్మహాతేజా ధృతరాష్ట్రోఽంబికాసుతః, గాంధారీం విదురం చైవ సమాభాష్యావగృహ్య చ. ౪. యుధిష్ఠిరస్య జననీ దేవీ సాధు నివర్త్యతామ్, యథా యుధిష్ఠిరః ప్రాహ తత్సర్వం సత్యమేవ హి. ౫. పుత్రైశ్వర్యం

మహదిదమవాప్స్య చ మహాఫలమ్, కా ను గచ్ఛేద్వనం దుర్గం పుత్రానుత్సృజ్య మూఢవత్. ౬. రాజ్యస్థయా తపస్తప్తం దానవ్రతకృతం మహత్, అనయా శక్య మేవాద్య శ్రూయతాం చ వచో మమ. ౭. గాంధారి పరితుష్టోఽస్మి వధ్వాశ్శుశ్రూష ణేన వై, తస్మాత్త్వమేనాం ధర్మజ్ఞే సమనుజ్ఞాతుమర్హసి. ౮. ఇత్యుక్త్వా సౌబలేయీంతు రాజ్ఞా కుంతీమువాచ హ, తత్సర్వం రాజవచనం స్వం చ వాక్యం విశేషవత్. ౯. న చ సా వనవాసాయ దేవీం కృతమతిం తదా, శక్నోత్యుపావర్తయితుం కుంతీంధర్మ పరాం సతీమ్. ౧౦. తస్యాస్తాం తు స్థితిం జ్ఞాత్వా వ్యవసాయం కురుస్త్రియః, నివృ త్తాంశ్చ కురుశ్రేష్ఠాన్ దృష్ట్వా ప్రరురుదుస్తదా. ౧౧. ఉపావృత్తేషు పార్థేషు సర్వాస్వేవ వధూషు చ, యయౌ రాజా మహాప్రాజ్ఞో ధృతరాష్ట్రో వనం తదా. ౧౨. పాండవాశ్చాతిదీనాస్తే దుఃఖశోకపరాయణాః, యానైః స్త్రీసహితాః సర్వే పురం ప్రవివిశుస్తదా. ౧౩. తదహృష్టమివానందం గతోత్సవమివాభవత్, నగరం హాస్తినపురం సస్త్రీవృద్ధకుమారకమ్. ౧౪. సర్వే చాసన్నిరుత్సాహాః పాండవా జాత మన్యవః, కుంత్యా హీనాః సుదుఃఖార్తా వత్సా ఇవ వినా కృతాః. ౧౫. ధృతరాష్ట్రస్తు తేనాహ్నా గత్వాసుమహదంతరమ్, తతో భాగీరథీతీరే నివాసమకరోత్ప్రభుః ౧౬. ప్రాదు ష్కృతా యథాన్యాయమగ్నయో వేదపారగైః, వ్యరాజంత ద్విజశ్రేష్ఠైస్తత్ర తత్ర తపోవనే ౧౭. ప్రాదుష్కృతాగ్నిరభవత్స చ వృద్ధో నరాధిపః, స రాజాగ్నీన్ పర్యు పాస్య హుత్వా చ విధివత్తదా. ౧౮. సంధ్యాగతం సహస్రాంశుముపాతిష్ఠత భారత, వి దురః సంజయశ్చైవ రాజ్ఞః శయ్యాం కుశైస్తతః. ౧౯. చక్రతుః కురువీరస్య గాంధార్యా శ్చావిదూరతః, గాంధార్యాః సన్నికర్షే తు నిషసాద కుశే సుఖమ్. ౨౦. యుధిష్ఠి రస్య జననీ కుంతీ సాధువ్రతే స్థితా. తేషాం సంశ్రవణే చాపి నిషేదుర్విదురా దయః. ౨౧. యాజకాశ్చ యథోద్దేశం ద్విజా యే చానుయాయినః, ప్రాధీత ద్విజ ముఖ్యా సా సంప్రజ్వలిత పావకా. ౨౨. బభూవ తేషాం రజనీ బ్రాహ్మీవ ప్రీతివర్ధినీ, తతో రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం కృతపూర్వాహ్ణికక్రియాః. ౨౩. హుత్వాగ్నిం విధివత్సర్వే ప్రయయుస్తే యథాక్రమమ్, ఉదఙ్ముఖా నిరీక్షంత ఉపవాసపరాయణాః ౨౪. స తేషామతిదుఃఖోఽభూన్నివాసః ప్రథమేఽహని, శోచతాం శోచ్యమానా నాం పౌరజానపదైర్జనైః. ౨౫.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత ఆశ్రమవాసపర్వణి, అష్టాదశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ:—తతో భాగీరథీతీరే మేధ్యే పుణ్యజనోచితే, నివా సమకరోద్రాజా విదురస్య మతే స్థితః. ౧. తత్రైనం పర్యుపాతిష్ఠన్ బ్రాహ్మణా వ

వాసినః, క్షత్రవిట్శూద్రసంఘాశ్చ బహవో భరతర్షభ. ౨. స తైః పరివృతో రాజా కథాభిః పరినంద్య తాన్, అనుజజ్ఞే సశిష్యాన్ వై విధివత్ప్రతిపూజ్య చ. ౩. సాయాహ్నే స మహీపాలస్తతో గంగాముపేత్య చ, చకార విధివత్ శౌచం గాంధారీ చ యశస్వినీ. ౪. తే చైవాన్యే పృథక్సర్వే తీర్థేష్వాప్లుత్య భారత, చక్రుస్సర్వాః క్రియాస్తత్ర పురుషా విదురాదయః. ౫. కృతశౌచం తతో వృద్ధం శ్వశురం కుంతిభోజజా, గాంధారీం చ పృథా రాజన్ గంగాతీరముపానయత్. ౬. రాజ్ఞస్తు యాజకైస్తత్ర కృతో వేదీపరిస్తరః, జుహావ తత్ర వహ్నిం స నృపతిః సత్యసంగరః. ౭. తతో భాగీరథీతీరాత్కురుక్షేత్రం జగామ సః, సానుగో నృపతిర్వృద్ధో నియతః సంయతేంద్రియః. ౮. తత్రాశ్రమపదం ధీమానభిగమ్య సపార్థివః, ఆససాదాథ రాజర్షిం శతయూపం మనీషిణమ్. ౯. స హి రాజా మహానాసీత్కేకయేషు పరంతపః. స్వపుత్రం మనుజైశ్వర్యే నివేశ్య వనమావిశత్. ౧౦. తేనాసౌ సహితో రాజా యయౌ వ్యాసాశ్రమం ప్రతి, తత్రైనం విధివద్రాజన్ ప్రత్యగృహ్ణాత్కురూద్వహమ్. ౧౧. స దీక్షాం తత్ర సంప్రాప్య రాజా కౌరవనందనః, శతయూపాశ్రమే తస్మిన్నివాసమకరోత్తదా. ౧౨. తస్మై సర్వం విధిం రాజ్ఞే రాజాఽఽచఖ్యౌ మహామతిః, ఆరణ్యకం మహారాజ వ్యాసస్యానుమతే తదా. ౧౩. ఏవం స తపసా రాజన్ ధృతరాష్ట్రో మహామనాః, యోజయామాస చాత్మానం తాంశ్చాప్యనుచరాంస్తదా. ౧౪. తథైవ దేవీ గాంధారీ వల్కలాజినధారిణీ, కుంత్యా సహ మహారాజ సమానవ్రతచారిణీ. ౧౫. కర్మణా మనసా వాచా చక్షుషా చైవ తే నృప, సంనియమ్యేంద్రియగ్రామమాస్థితాః పరమం తపః. ౧౬. త్వగస్థిభూతః పరిశుష్కమాంసో జటాజినీ వల్కలసంవృతాంగః, స పార్థివస్తత్ర తపశ్చచార మహార్షివత్తీవ్రమపేతమోహః. ౧౭. క్షత్తా చ ధర్మార్థవిదగ్ర్యబుద్ధిః స సంజయస్తం నృపతిం సదారమ్, ఉపాచరద్ఘోరతపో జితాత్మా తదా కృశో వల్కలచీరవాసాః. ౧౮.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత ఆశ్రమవాసపర్వణి, ఏకోనవింశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచః—తతస్తత్ర మునిశ్రేష్ఠా రాజానం ద్రష్టుమభ్యయుః, నారదః పర్వతశ్చైవ దేవలశ్చ మహాతపాః. ౧. ద్వైపాయనః సశిష్యశ్చ సిద్ధాశ్చాన్యే మనీషిణః, శతయూపశ్చ రాజర్షిర్వృద్ధః పరమధార్మికః. ౨. తేషాం కుంతీ మహారాజ పూజాం చక్రే యథావిధి, తే చాపి తుతుషుస్తస్యాస్తాపసాః పరిచర్యయా. ౩. తత్ర ధర్మ్యాః కథాస్తాత చక్రుస్తే పరమర్షయః, రమయంతో మహాత్మానం ధృతరాష్ట్రం జనాధిపమ్. ౪. కథాంతరే తు కస్మింశ్చిద్దేవర్షిర్నారదస్తతః,

కథామిమామకథయత్సర్వప్రత్యక్షదర్శివాన్. ౫. నారద ఉవాచ:—కేకయాధిపతిశ్శ్రీమాన్ రాజాసీదకుతోభయః, సహస్రచిత్య ఇత్యుక్తశ్శతయూపపితామహః. ౬. స్వపుత్రే రాజ్యమాసజ్య జ్యేష్ఠే పరమధార్మికే, సహస్రచిత్యో ధర్మాత్మా ప్రవివేశ వనం నృపః. ౭. స గత్వా తపసః పారం దీప్తస్య వసుధాధిపః, పురందరస్య సంస్థానం ప్రతిపేదే మహాద్యుతిః. ౮. దృష్టపూర్వస్సబహుశో రాజన్ సంపతతా మయా, మహేంద్రసదనే రాజా తపసా దగ్ధకిల్బిషః. ౯. తథా శైలాలయో రాజా భగదత్తపితామహః, తపోబలేనైవ నృపో మహేంద్రసదనం గతః. ౧౦. తథా పృషధ్రో రాజాసీద్రాజన్ వజ్రధరోపమః, స చాపి తపసా యాతో నాకపృష్ఠమితో నృపః. ౧౧ అస్మిన్నరణ్యే నృపతే మాంధాతురపిచాత్మజః, పురుకుత్సో నృపస్సిద్ధిం మహతీంసమవాప్తవాన్. ౧౨. భార్యా సమభవద్యస్య నర్మదా సరితాం వరా, సోఽస్మిన్నరణ్యే నృపతిస్తపస్తప్త్వా దివం గతః. ౧౩. శశలోమా చ రాజాసీద్రాజన్ పరమధార్మికః, సమ్యగస్మిన్ వనే తప్త్వా తతో దివమవాప్తవాన్. ౧౪. ద్వైపాయన ప్రసాదాచ్చ త్వమపీదం తపోవనమ్, రాజన్నవాప్య దుష్ప్రాపాం గతిమగ్ర్యాం గమిష్యసి. ౧౫. త్వం చాపి రాజశార్దూల తపసోఽంతే శ్రియా వృతః, గాంధారీ సహితో గంతా గతిం తేషాం మహాత్మనామ్. ౧౬. పాండుః స్మరతి తే నిత్యం బలహంతుస్సమీపగః, త్వాం సదైవ మహారాజ శ్రేయసా స చ యోక్ష్యతి. ౧౭. తవ శుశ్రూషయా చైవ గాంధార్యాశ్చ యశస్వినీ, భర్తుస్సలోకతామేషా గమిష్యతి వధూస్తవ. ౧౮. యుధిష్ఠిరస్య జననీ సహి ధర్మస్సనాతనః, వయమేతత్ప్రపశ్యామో నృపతే దివ్యచక్షుషా. ౧౯. ప్రవేక్ష్యతి మహాత్మానం విదురశ్చ యుధిష్ఠిరమ్, సంజయస్తదనుధ్యానాదితస్స్వర్గమవాప్స్యతి. ౨౦. వైశంపాయన ఉవాచ:—ఏతచ్ఛ్రుత్వా కౌరవేంద్రో మహాత్మా సార్ధం పత్న్యా ప్రీతిమాన్ సంబభూవ, విద్వాన్ వాక్యం నారదస్య ప్రశస్య చక్రే పూజాం చాతులాం నారదస్య. ౨౧. తతస్సర్వే నారదం విప్రసంఘాః సంపూజయామాసురతీవ రాజన్, రాజ్ఞః ప్రీత్యా ధృతరాష్ట్రస్య తే వై పునఃపునస్సంప్రహృష్టాస్తదానీమ్. ౨౨. వైశంపాయనఉవాచ:—నారదస్య తు తద్వాక్యం శశంసుర్ద్విజసత్తమాః, శతయూపస్తు రాజర్షిర్నారదం వాక్యమబ్రవీత్. ౨౩. అహో భగవతా శ్రద్ధా కురురాజస్య వర్ధితా, సర్వస్య చ జనస్యాస్య మమ చైవ మహాద్యుతే. ౨౪. అస్తి కాచిద్వివక్షా తు తాం మే నిగదతః శృణు, ధృతరాష్ట్రం ప్రతి నృపం దేవర్షే లోకపూజిత. ౨౫. సర్వవృత్తాంతతత్త్వజ్ఞో భవాన్ దివ్యేన చక్షుషా, యుక్తః పశ్య

విప్రర్షే గతిర్యా వివిధా నృణామ్. ౨౬. ఉక్తవాన్నృపతీనాం త్వం మహేంద్రస్య సలోకతామ్, న త్వస్య నృపతేర్లోకాః కథితాస్తే మహామునే. ౨౭. స్థానమప్యస్య నృపతేః శ్రోతుమిచ్ఛామ్యహం విభో, త్వత్తః కీదృక్కదా చేతి తన్మమాఖ్యాహి తత్వతః. ౨౮. ఇత్యుక్తో నారదస్తేన వాక్యం సర్వమనోనుగమ్, వ్యాజహార సభామధ్యే దివ్యదర్శీ మహాతపాః. ౨౯. నారదఉవాచ:—యదృచ్ఛయా శక్రసదో గత్వా శక్రం శచీపతిమ్. దృష్టవానస్మి రాజర్షే తత్ర పాండుం నరాధిపమ్. ౩౦. తత్రేయం ధృతరాష్ట్రస్య కథా సమభవన్నృప, తపసో దుష్కరస్యాస్య యదయం తప్యతే తపః. ౩౧. తత్రాహమిదమశ్రౌషం శక్రస్య వదతస్స్వయమ్, వర్షాణి త్రీణి శిష్టాని రాజ్ఞోఽస్య పరమాయుషః. ౩౨. తతః కుబేరభవనం గాంధారీసహితో నృపః. ప్రయాతా ధృతరాష్ట్రోఽయం రాజరాజాభిసత్కృతః.౩౩. కామగేన విమానేన దివ్యాభరణభూషితః, ఋషిపుత్రో మహాభాగస్తపసా దగ్ధకిల్బిషః.౩౪. సంచరిష్యతి లోకాంశ్చ దేవగంధర్వరక్షసామ్, స్వచ్ఛందేనేతి ధర్మాత్మా యన్మాం త్వమనుపృచ్ఛసి. ౩౫. దేవగుహ్యమిదం ప్రీత్యా మయా వః కథితం మహత్, భవంతో హి శ్రుతధనాస్తపసా దగ్ధకిల్బిషాః. ౩౬. వైశంపాయనఉవాచ:— ఇతి తే తస్య తచ్ఛ్రుత్వా దేవర్షేర్మధురం వచః, సర్వే సుమనసః ప్రీతా బభూవుస్స చ పార్థివః. ౩౭. ఏవం కథాభిరన్వాస్య ధృతరాష్ట్రం మనీషిణః, విప్రజగ్ముర్యథాకామం తే సిద్ధగతిమాస్థితాః. ౩౮.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత ఆశ్రమవాసపర్వణి, వింశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయన ఉవాచ:—వనం గతే కౌరవేంద్రే దుఃఖశోకసమన్వితాః, బభూవుః పాండవా రాజన్మాతృశోకేన చాన్వితాః. ౧. తథా పౌరజనస్సర్వః శోచన్నాస్తే జనాధిపమ్, కుర్వాణాశ్చ కథాస్తత్ర బ్రాహ్మణా నృపతిం ప్రతి. ౨. కథం ను రాజా వృద్ధస్స వనే వసతి నిర్జనే, గాంధారీ చ మహాభాగా సా చ కుంతీ పృథా కథమ్. ౩. సుఖార్హస్స హి రాజర్షిరసుఖం తద్వనం మహత్, కిమవస్థః సమాసాద్య ప్రజ్ఞాచక్షుర్హతాత్మజః. ౪. సుదుష్కరం కృతవతీ కుంతీ పుత్రానపశ్యతీ, రాజశ్రియం పరిత్యజ్య వనవాసమరోచయత్. ౫. విదురః కిమవస్థశ్చ భ్రాతుశ్శుశ్రూషురాత్మవాన్, స చ గావల్గణిర్ధీమాన్ భర్తృపిండానుపాలకః. ౬. ఆకుమారం చ పౌరాస్తే చింతాశోకసమాహతాః, తత్ర తత్ర కథాశ్చక్రుః సమాసాద్య పరస్పరమ్. ౭. పాండవాశ్చైవ తే సర్వే భృశం శోకపరాయణాః, శోచంతో మాతరం వృద్ధామూషుర్నాతిచిరం పురే. ౮. తథైవ వృద్ధం పితరం

మాగధవందిభిః. ౭. పాండురేణాతపత్రేణ ధ్రియమాణేన మూర్ధని, రథానీకేన మహతా నిర్జగామ కురూద్వహః.౮.గజైశ్చాచలసంకాశైర్భీమకర్మా వృకోదరః,సజ్జయంత్రాయుధోపేతైః ప్రయయౌ పవనాత్మజః. ౯. మాద్రీపుత్రావపి తథా హయారోహాః సుసంవృతౌ, జగ్మతుశ్శీఘ్రగమనౌ సన్నద్ధకవచధ్వజౌ. ౧౦. అర్జునశ్చ మహాతేజా రథేనాదిత్యవర్చసా, వశీ శ్వేతైర్హయైర్దివ్యైర్యుక్తేనాన్వగమన్నృపమ్. ౧౧. ద్రౌపదీప్రముఖాశ్చాపి స్త్రీసంఘాశ్శిబికాయుతాః, స్త్ర్యధ్యక్షగుప్తాః ప్రయయుర్విసృజంతోఽమితం వసు. ౧౨. సమృద్ధరథహస్త్యశ్వం వేణువీణానునాదితమ్, శుశుభే పాండవం సైన్యం తత్తదా భరతర్షభ. ౧౩. నదీతీరేషు రమ్యేషు సరస్సు చ విశాంపతే, వాసాన్ కృత్వా క్రమేణాథ జగ్ముస్తే కురుపుంగవాః. ౧౪. యుయుత్సుశ్చ మహాతేజా ధౌమ్యశ్చైవ పురోహితః, యుధిష్ఠిరస్య వచనాత్పురగుప్తిం ప్రచక్రతుః. ౧౫. తతో యుధిష్ఠిరో రాజా కురుక్షేత్రమవాతరత్, క్రమేణోత్తీర్య యమునాం నదీం పరమపావనీమ్. ౧౬. స దదర్శాశ్రమం దూరాద్రాజర్షేస్తస్య ధీమతః, శతయూపస్య కౌరవ్య ధృతరాష్ట్రస్య చైవ హ. ౧౭. తతః ప్రముదితస్సర్వో జనస్తద్వనమంజసా, వివేశ సుమహానాదైరాపూర్య భరతర్షభ. ౧౮.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత ఆశ్రమవాసపర్వణి, త్రయోవింశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ:—తతస్తే పాండవా దూరాదవతీర్య పదాతయః, అభిజగ్ముర్నరపతేరాశ్రమం వినయానతాః.౧. స చ యోధజనస్సర్వో యే చ రాష్ట్రనివాసినః, స్త్రియశ్చ కురుముఖ్యానాం పద్భిరేవాన్వయుస్తదా. ౨. ఆశ్రమం తే తతో జగ్ముర్ధృతరాష్ట్రస్య పాండవాః, శూన్యం మృగగణాకీర్ణం కదళీవనశోభితమ్. ౩. తతస్తత్ర సమాజగ్ముస్తాపసా నియతవ్రతాః, పాండవానాగతాన్ ద్రష్టుం కౌతూహలసమన్వితాః. ౪. తానపృచ్ఛత్తతో రాజా క్వాసౌ కౌరవవంశభృత్, పితా జ్యేష్ఠో గతోఽస్మాకమితి బాష్పపరిప్లుతః. ౫. తే తమూచుస్తతో వాక్యం యమునామవగాహితుమ్, పుష్పాణాముదకుంభస్య చార్థే గత ఇతి ప్రభో. ౬. తైరాఖ్యాతేన మార్గేణ తతస్తే జగ్మురంజసా, దదృశుశ్చాతి దూరే తాన్ సర్వానథ పదాతయః. ౭. తతస్తే సత్వరా జగ్ముః పితుర్దర్శనకాంక్షిణః, సహదేవస్తు వేగేన ప్రధావద్యత్ర సా పృథా. ౮. సస్వరం రురుదే ధీమాన్మాతుః పాదావుపస్పృశన్, సా చ బాష్పాకులముఖీ దదర్శ దయితం సుతమ్. ౯. బాహుభ్యాం సంపరిష్వజ్య సమున్నామ్య చ పుత్రకమ్, గాంధార్యాః కథయామాస సహదేవ

ముపస్థితమ్. ౧౦. అనంతరం చ రాజానం భీమసేనమథార్జునమ్, నకులం చ పృథా దృష్ట్వా త్వరమాణోపచక్రమే. ౧౧. సా వ్యాగ్రే గచ్ఛతి తయోర్దంపత్యోర్హతపుత్రయోః, కర్షంతీ తౌ తతస్తేషాం దృష్ట్వా సంన్యపతద్ధురి. ౧౨. రాజా తాన్ స్వరయోగేన స్పర్శేన చ మహామనాః, ప్రత్యభిజ్ఞాయ మేధావీ సమాశ్వాసయత ప్రభుః. ౧౩. తతస్తే బాష్పముత్సృజ్య గాంధారీ సహితం నృపమ్, ఉపతస్థుర్మహాత్మానో మాతరం చ యథావిధి. ౧౪. సర్వేషాం తోయకలశాన్ జగృహుస్తే స్వయం తదా, పాండవా లబ్ధసంజ్ఞాస్తే మాత్రా చాశ్వాసితాః పునః. ౧౫. తథా నార్యో నృసింహానాం సోఽవరోధజనస్తదా, పౌరజానపదాశ్చైవ దదృశుస్తం జనాధిపమ్. ౧౬. నివేదయామాస తదా జనం తం నామగోత్రతః, యుధిష్ఠిరో నరపతిః స చైనం ప్రత్యపూజయత్. ౧౭. స తైః పరివృతో మేనే హర్షబాష్పావిలేక్షణః, రాజాత్మనో గృహగతం పురేవ గజసాహ్వయే. ౧౮. అభివాదితో వధూభిశ్చ కృష్ణాద్యాభిస్స పార్థివః, గాంధార్యా సహితో ధీమాన్ కుంత్యా చ ప్రత్యనందత. ౧౯. తతశ్చాశ్రమమాగచ్ఛత్సిద్ధచారణసేవితమ్, దిదృక్షుభిస్సమాకీర్ణం నభస్తారాగణైరివ. ౨౦.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత ఆశ్రమవాసపర్వణి, చతుర్వింశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ:—స తైస్సహ నరవ్యాఘ్రైర్భ్రాతృభిర్భరతర్షభ, రాజా రుచిరపద్మాక్షైరాసాంచక్రే తదాశ్రమే. ౧. తాపసైశ్చ మహాభాగైర్నానాదేశసమాగతైః, ద్రష్టుం కురుపతేః పుత్రాన్ పాండవాన్ పృథువక్షసః. ౨. తేఽబ్రువన్ జ్ఞాతుమిచ్ఛామః కతమోఽత్ర యుధిష్ఠిరః, భీమార్జునౌ యమౌ చైవ ద్రౌపదీ చ యశస్వినీ. ౩. తానాచఖ్యౌ తదా సూతః సర్వాంస్తానభినామతః, సంజయో ద్రౌపదీం చైవ సర్వాశ్చాన్యాః కురుస్త్రియః. ౪. సంజయఉవాచ:—య ఏష జాంబూనదశుద్ధగౌరస్తనుర్మహాన్ సింహ ఇవ ప్రవృద్ధః, ప్రచండఘోణః పృథుదీర్ఘనేత్రస్తామ్రాయతాక్షః కురురాజ ఏషః. ౫. అయం పునర్మత్తగజేంద్రగామీ ప్రతప్తచామీకరశుద్ధగౌరః, పృథ్వాయతాంసః పృథుదీర్ఘబాహుర్వృకోదరః పశ్యత పశ్యతేమమ్. ౬. యస్త్వేష పార్శ్వేఽస్య మహాధనుష్మాన్ శ్యామో యువా వారణయూథపాభః, సింహోన్నతాంసో గజఖేలగామీ పద్మాయతాక్షోఽర్జున ఏష వీరః. ౭. కుంతీసమీపే పురుషోత్తమౌ తు యమావిమౌ విష్ణుమహేంద్రకల్పౌ, మనుష్యలోకే సకలే సమోఽస్తి యయోర్న రూపే న బలే న శీలే. ౮. ఇయం పునః పద్మదలాయతాక్షీ మధ్యంవయః కించిదివ స్పృశంతీ, నీలోత్పలా

భాపుర దేవతేవ కృష్ణా స్థితా మూర్తిమతీవ లక్ష్మీః. ౯. అస్యాస్తు పార్శ్వే కన
కోత్తమాభా యైషా ప్రభా మూర్తిమతీవ గౌరీ, మధ్యేస్థితా సా భగినీ ద్విజా
గ్ర్యాశ్చక్రాయుధస్యాప్రతిమస్య తస్య. ౧౦. ఇయం చ జాంబూనదశుద్ధగౌరీ పార్థస్య
భార్యా భుజగేంద్రకన్యా, చిత్రాంగదా చైవ నరేంద్రకన్యా యైషా సవర్ణాగ్ర్య
మధూకపుష్పైః. ౧౧. ఇయం స్వసా రాజచమూపతేశ్చ ప్రవృద్ధనీలోత్పలదామ
వర్ణా, పస్పర్ధ కృష్ణేన సదా నృపో యో వృకోదరస్యైష పరిగ్రహోఽగ్ర్యః.
౧౨. ఇయం చ రాజ్ఞో మగధాధిపస్య సుతా జరాసంధ ఇతి శ్రుతస్య, యవీయసో
మాద్రవతీసుతస్య భార్యా మతా చంపకదామగౌరీ. ౧౩. ఇందీవరశ్యామతనుః
స్థితా తు యోషా పురాసీన్న మహీతలే చ, భార్యామతా మాద్రవతీసుతస్య
జ్యేష్ఠస్య సేయం కమలాయతాక్షీ. ౧౪. ఇయం తు నిష్టప్తసువర్ణగౌరీ రాజ్ఞో
విరాటస్య సుతా సపుత్రా, భార్యాభిమన్యోర్నిహతో రణే యో ద్రోణాదిభిస్తైర్వి
రథో రథస్థైః. ౧౫. ఏతాస్తు సీమంతశిరోరుహాయాః శుక్లోత్తరీయా నరరాజ
పత్న్యః, రాజ్ఞోఽస్య వృద్ధస్య పరఃశతాఖ్యాః స్నుషా నృవీరా హతపుత్రనాథాః.
౧౬. ఏతా యథాముఖ్యముదాహృతా వో బ్రాహ్మణ్యభావాదృజుబుద్ధిసత్త్వాత్,
సర్వా భవద్భిః పరిపృచ్ఛ్యతో యా నరేంద్రపత్న్యస్సువిశుద్ధసత్త్వాః. ౧౭. వైశంపా
యనఉవాచ:—ఏవం స రాజా కురువృద్ధవర్యః సమాగతస్తైర్నరదేవపుత్రైః,
పప్రచ్ఛ సర్వం కుశలం తదానీం గతేషు సర్వేష్వథ తాపసేషు. ౧౮. యోధేషు
చాప్యాశ్రమమండలం తం ముక్త్వా నివిష్టేషు విముచ్య పత్రమ్, స్త్రీవృద్ధబాలే చ
సుసంనివిష్టే యథార్హతస్తాన్ కుశలాన్యపృచ్ఛత్. ౧౯.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత ఆశ్రమవాసపర్వణి, పంచవింశోఽధ్యాయః.

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ:—యుధిష్ఠిర మహాబాహో కచ్చిత్త్వం కుశలీ హ్యసి?
సహితో భ్రాతృభిః సర్వైః పౌరజానపదైస్తథా. ౧. యే చ త్వామనుజీవంతి కచ్చి
త్తేఽపి నిరామయాః, సచివా భృత్యవర్గాశ్చ గురవశ్చైవ తే నృప?. ౨. కచ్చిత్తేఽపి
నిరాతంకా వసంతి విషయే తవ? కచ్చిద్వర్తసి పౌరాణీం వృత్తిం రాజర్షిసేవితామ్.
౩. కచ్చిన్న్యాయాననుచ్ఛిద్య కోశస్తేభిప్రపూర్యతే? అరిమధ్యస్థమిత్రేషు
వర్తసే చానురూపతః. ౪. బ్రాహ్మణానగ్రహారైర్వా యథావదనుపశ్యసి,
కచ్చిత్తే పరితుష్యంతి శీలేన భరతర్షభ?. ౫. శత్రవోఽపి కుతః పౌరా భృత్యా
వా స్వజనోఽపి వా, కచ్చిద్యజసి రాజేంద్ర శ్రద్ధావాన్ పితృదేవతాః?
౬. అతిథీనన్నపానేన కచ్చిదర్చసి భారత? కచ్చిన్నయపథే విప్రాః స్వకర్మనిరతాస్త

వః? ౭. క్షత్రియా వైశ్యవర్గా వా శూద్రా వాపి కుటుంబినః, కచ్చిత్ స్త్రీబాల
వృద్ధం తే న శోచతి న యాచతే.? ౮. జామయః పూజితాః కచ్చిత్తవ గేహే నర
ర్షభ?, కచ్చిద్రాజర్షి వంశోఽయం త్వామాసాద్య మహీపతిమ్ యథోచితం మహా
రాజ యశసా నావసీదతి? ౯. వైశంపాయన ఉవాచ:—ఇత్యేవం వాదినం తం స
న్యాయవిత్ప్రత్యభాషత, కుశలప్రశ్నసంయుక్తం కుశలో వాక్యకర్మణి. ౧౦. యుధి
ష్ఠిర ఉవాచ:—కచ్చిద్వివర్ధతే రాజంస్తపశ్శాంతిర్దమశ్చ తే? అపి మే జననీ చేయం
శుశ్రూషుర్విగతక్లమా?. ౧౧. అథాస్యాస్సఫలో రాజన్ వనవాసో భవిష్యతి
ఇయం చ మాతా జ్యేష్ఠా మే శీతవాతాధ్వకర్శితా. ౧౨. ఘోరేణ తపసా
యుక్తా దేవీ కచ్చిన్న శోచతి? హతాన్ పుత్రాన్మహావీర్యాన్ క్షత్రధర్మపరాయ
ణాన్. ౧౩. నాపధ్యాయతి వా కచ్చిదస్మాన్ పాపకృతస్సదా? క్వ చాసౌ విదురో
రాజన్నైనం పశ్యామహే వయమ్. సంజయః కుశలీ చాయం కచ్చిన్ను తపసి
స్థితః? ౧౪. వైశంపాయన ఉవాచ:—ఇత్యుక్తః ప్రత్యువాచేదం ధృతరాష్ట్రో జనా
ధిపమ్, కుశలీ విదురః పుత్ర తపో ఘోరం సమాశ్రితః. ౧౫. వాయుభక్షో నిరా
హారః కృశో ధమనిసంతతః, కదాచిద్దృశ్యతే విప్రైశ్శూన్యేఽస్మిన్ కాననే క్వచిత్.
౧౬. ఇత్యేవం బ్రువతస్తస్య జటీవీటాముఖః కృశః, దిగ్వాసా మలదిగ్ధాంగో వనరే
ణుసముక్షితః. ౧౭. దూరాదాలక్షితః క్షత్తా తత్రాఖ్యాతో మహీపతేః, నివ
ర్తమానస్సహసా రాజన్ దృష్ట్వాఽశ్రమం ప్రతి. ౧౮. తమన్వధావన్నృపతిరేక
ఏవ యుధిష్ఠిరః, ప్రవిశంతం వనం ఘోరం లక్ష్యాలక్ష్యం క్వచిత్క్వచిత్. ౧౯.
భో భో విదుర రాజాహం దయితస్తే యుధిష్ఠిరః, ఇతి బ్రువన్నరపతిస్తం యత్నాద
భ్యధావత. ౨౦. తతో వివిక్త ఏకాంతే తస్థౌ బుద్ధిమతాం వరః, విదురో వృక్ష
మాశ్రిత్య కంచిత్తత్ర వనాంతరే. ౨౧. తం రాజా క్షీణభూయిష్ఠమాకృతీమా
త్రసూచితమ్, అభిజజ్ఞే మహాబుద్ధిం మహాబుద్ధిర్యుధిష్ఠిరః. ౨౨. యుధిష్ఠిరోఽహమ
స్మీతి వాక్యముక్త్వాఽగ్రతస్థితః, విదురస్యాశ్రమే రాజా తం చ ప్రత్యభిపూజయ
త్. ౨౩. తతస్సోఽనిమిషో భూత్వా రాజానం తమువైక్షత, సంయోజ్య విదుర
స్తస్మిన్ దృష్టిం దృష్ట్యా సమాహితః. ౨౪. వివేశ విదురో ధీమాన్ గాత్రైర్గాత్రాణి
చైవహ, ప్రాణాన్ ప్రాణేషు చ దధదింద్రియాణీంద్రియేషు చ. ౨౫. స యోగబల
మాస్థాయ వివేశ నృపతేస్తనుమ్, విదురో ధర్మరాజస్య తేజసా ప్రజ్వలన్నివ. ౨౬.
విదురస్య శరీరం తు తథైవ స్తబ్ధలోచనమ్, వృక్షాశ్రితం తదా రాజా దదర్శ గతచే
తనమ్. ౨౭. బలవంతం తథాత్మానం మేనే బహుగుణం తదా, ధర్మరాజో మహాతేజా

స్తచ్చ సస్మార పాండవః. ౨౮. పురాణమాత్మనస్సర్వం విద్యావాన్ స విశాంపతే,
యోగధర్మా మహాతేజా వ్యాసేన కథితం యథా. ౨౯. ధర్మరాజశ్చ తత్రైనం
సంచస్కారయిషుస్తదా, దగ్ధుకామోఽభవద్విద్వానథ వా గభ్యభాషత. ౩౦.
భోభో రాజన్న దగ్ధవ్యమేతద్విదురసంజ్ఞకమ్, కళేబరమిహైవం తే ధర్మ ఏష స
నాతనః. ౩౧. లోకాస్సాంతానికా నామ భవిష్యంత్యస్య భారత, యతిధర్మమవా
ప్తోఽసౌ నైష శోచ్యః పరంతప. ౩౨. ఇత్యుక్తో ధర్మరాజస్స వినివృత్య తతః పునః,
రాజ్ఞో వైచిత్రవీర్యస్య తత్సర్వం ప్రత్యవేదయత్. ౩౩. తతస్స రాజా ద్యుతిమాన్
స చ సర్వో జనస్తదా, భీమసేనాదయశ్చైవ పరం విస్మయమాగతాః. ౩౪.
తచ్ఛ్రుత్వా ప్రీతిమాన్ రాజా భూత్వా ధర్మజమబ్రవీత్, ఆపో మూలం ఫలం చైవ
మమేదం ప్రతిగృహ్యతామ్. ౩౫. యదన్నో హి నరో రాజంస్తదన్నోఽస్యాతిథిః
స్మృతః, ఇత్యుక్తస్స తథేత్యేవం ప్రాహ ధర్మాత్మజో నృపమ్. ౩౬. ఫలం మూలం చ
బుభుజే రాజ్ఞో దత్తం సహానుజః, తతస్తే వృక్షమూలేషు కృతవాసపరిగ్రహాః.
తాం రాత్రిమవసన్ సర్వే ఫలమూలజలాశనాః. ౩౭.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత ఆశ్రమవాసపర్వణి, షడ్వింశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయన ఉవాచ—తతస్తు రాజన్నేతేషామాశ్రమే పుణ్యకర్మణామ్,
శివా నక్షత్రసంపన్నా సా వ్యతీతాయ శర్వరీ. ౧. తతస్తత్ర కథాశ్చాసంస్తేషాం ధర్మా
ర్థలక్షణాః, విచిత్రపదసంచారా నానాశ్రుతిభిరన్వితాః. ౨. పాండవాస్త్వభితో మాతు
ర్ధరణ్యాం సుషుపుస్తదా, ఉత్సృజ్య సుమహార్హాణి శయనాని నరాధిప. ౩. యదాఽఽ
హారోఽభవద్రాజా ధృతరాష్ట్రో మహామనాః, తదాహారా నృవీరాస్తే న్యవసంస్తాం
నిశాం తదా. ౪. వ్యతీతాయాం తు శర్వర్యాం కృతపౌర్వాహ్ణికక్రియః, భ్రాతృ
భిస్సహితో రాజా దదర్శాశ్రమమండలమ్. ౫. సాంతఃపురపరీవారః సభృత్యస్సపు
రోహితః, యథాసుఖం యథోద్దేశం ధృతరాష్ట్రాభ్యనుజ్ఞయా. ౬. దదర్శ తత్ర
వేదీశ్చ సంప్రజ్వలితపావకాః, కృతాభిషేకైర్మునిభిర్హుతాగ్నిభిరుపస్థితాః. ౭. వానేయపు
ష్పనికరైరాజ్యధూమోద్గమైరపి, బ్రాహ్మేణ వపుషా యుక్తాయుక్తా మునిగణస్య తాః.
౮. మృగయూథైరనుద్విగ్నైస్తత్ర తత్ర సమాశ్రితైః, అశంకితైః పక్షిగణైః ప్రగీ
తైరివ చ ప్రభో. ౯. కేకాభిర్నీలకంఠానాం దాత్యూహానాం చ కూజితైః, కోకి
లానాం కుహూరవైస్సుఖైశ్శ్రుతిమనోహరైః. ౧౦. ప్రాధీత ద్విజఘోషైశ్చ క్వచి
త్క్వచిదలంకృతమ్, ఫలమూలసమాహారైర్మహద్భిశ్చోపశోభితమ్. ౧౧. తతస్స
రాజా ప్రదదౌ తాపసార్థముపాహృతాన్, కలశాన్ కాంచనాన్ రాజంస్తత్రై

వోదుంబరానపి. ౧౨. అజినాని ప్రవేణీశ్చ స్రుక్స్రువం చ మహీపతిః, కమండలూంశ్చ స్థాలీశ్చ పిఠరాణి చ భారత. ౧౩. భాజనాని చ లౌహాని పాత్రీశ్చవివిధా నృప, యద్యదిచ్ఛతియావచ్చయచ్చాన్యదపిభాజనమ్. ౧౪. ఏవంసరాజాధర్మాత్మా పరీత్యాశ్రమమండలమ్, వసువిశ్రాణ్యతత్సర్వం పునరాయాన్మహీపతిః. ౧౫. కృతాహ్నికం చ రాజానం ధృతరాష్ట్రం మహీపతిమ్, దదర్శాసీనమవ్యగ్రం గాంధారీసహితం తదా. ౧౬. మాతరం చావిదూరస్థాం శిష్యవత్ప్రణతాం స్థితామ్, కుంతీం దదర్శ ధర్మాత్మా శిష్టాచారసమన్వితామ్. ౧౭. స తమభ్యర్చ్య రాజానం నామ సంశ్రావ్య చాత్మనః, నిషీదేత్యభ్యనుజ్ఞాతో బృస్యాముపవివేశ హ. ౧౮. భీమసేనాదయశ్చైవ పాండవా భరతర్షభ, అభివాద్యోపసంగృహ్య నిషేదుః పార్థివాజ్ఞయా. ౧౯. స తైః పరివృతో రాజా శుశుభేఽతీవ కౌరవః, బిభ్రద్బ్రాహ్మీం శ్రియం దీప్తాం దేవైరివ బృహస్పతిః. ౨౦. తథా తేషూపవిష్టేషు సమాజగ్ముర్మహర్షయః, శతయూపప్రభృతయః కురుక్షేత్రనివాసినః. ౨౧. వ్యాసశ్చ భగవాన్ విప్రో దేవర్షిగణసేవితః, వృతశ్శిష్యైర్మహాతేజా దర్శయామాస పాండవమ్. ౨౨. తతస్స రాజా కౌరవ్యః కుంతీపుత్రశ్చ వీర్యవాన్, భీమసేనాదయశ్చైవ ప్రత్యుత్థాయాభ్యవాదయన్. ౨౩. సమాగతస్తతో వ్యాసః శతయూపాదిభిర్వృతః, ధృతరాష్ట్రం మహీపాలమాస్యతామిత్యభాషత. ౨౪. వరం తు విష్టరం కౌశ్యం కృష్ణాజినకుశోత్తరమ్, ప్రతిపేదే తదా వ్యాసస్తదర్థముపకల్పితమ్. ౨౫. తేచ సర్వే ద్విజశ్రేష్ఠా విష్టరేషు సమంతతః, ద్వైపాయనాభ్యనుజ్ఞాతా నిషేదుర్విపులౌజసః. ౨౬.

ఇతిఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత ఆశ్రమవాసపర్వణి, సప్తవింశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయన ఉవాచ:—తతస్సముపవిష్టేషు పాండవేషు మహాత్మసు, వ్యాసస్సత్యవతీపుత్ర ఇదం వచనమబ్రవీత్.౧.ధృతరాష్ట్ర మహాబాహో కచ్చిత్తే వర్తతే తపః,? కచ్చిన్మనస్తే ప్రీణాతి వనవాసే నరాధిప.? ౨. కచ్చిద్ధృది న తే శోకో రాజన్ పుత్రవినాశజః,?కచ్చిద్ జ్ఞానాని సర్వాణి సుప్రసన్నాని తేఽనఘ.? ౩. కచ్చిద్బుద్ధిం దృఢాం కృత్వా చరస్యారణ్యకం విధిమ్,? కచ్చిద్వధూశ్చ గాంధారీ న శోకేనాభిభూయతే.? ౪. మహాప్రజ్ఞా బుద్ధిమతీ దేవీ ధర్మార్థదర్శినీ, ఆగమాపాయతత్త్వజ్ఞా కచ్చిదేషా న శోచతి.? ౫. కచ్చిత్కుంతీ చ రాజంస్త్వాం శుశ్రూషత్యనహంకృతా,? యాపరిత్యజ్య స్వం పుత్రం గురుశుశ్రూషణే రతా. ౬. కచ్చిద్ధర్మసుతో రాజా మహాత్మా సుమహామనాః,?భీమార్జునయమాశ్చైవ కచ్చిదేతేఽపి సాంత్వితాః?౭.కచ్చిన్నందసి దృష్ట్వైతాన్ కచ్చిత్తే నిర్మలం మనః? కచ్చిచ్ఛుద్ధభావోఽసి

జాతజ్ఞానో నరాధిప.? ౮. ఏతద్ధి త్రితయం శ్రేష్ఠం సర్వభూతేషు భారత, నిర్వైరతా మహారాజ సత్యమక్రోధ ఏవ చ. ౯. కచ్చిత్తే న చ మోహోఽస్తి వనవాసేన భారత,? స్వవశే వన్యమన్నం వా ఉపవాసోఽపి వా భవేత్. ౧౦. విదితం చాపి రాజేంద్ర విదురస్య మహాత్మనః, గమనం విధినానేన ధర్మస్య సుమహాత్మనః. ౧౧. మాండవ్యశాపాద్ధి స వై ధర్మో విదురతాం గతః, మహాబుద్ధిర్మహాయోగీ మహాత్మా సుమహామనాః. ౧౨. బృహస్పతిర్వా దేవేషు శుక్రోవాప్యసురేషు చ,న తథా బుద్ధిసంపన్నో యథా సపురుషర్షభః.౧౩. తపోబలవ్యయంకృత్వా సుచిరాత్సంభృతంతదా, మాండవ్యేనర్షిణాధర్మో హ్యభిభూతస్సనాతనః ౧౪. నియోగాద్బ్రహ్మణః పూర్వం మయాస్వేన బలేన చ,వైచిత్రవీర్యకే క్షేత్రే జాతస్స సుమహామతిః.౧౫. భ్రాతా తవ మహారాజ దేవదేవస్సనాతనః, ధారణాన్మనసా ధ్యానాద్యం ధర్మం కవయో విదుః. ౧౬. సత్యేన సంవర్ధయతి యో దమేన శమేన చ, అహింసయా చ దానేన తప్యమానస్సనాతనః. ౧౭. యేన యోగబలాజ్జాతః కురురాజోయుధిష్ఠిరః, ధర్మ ఇత్యేష నృపతే ప్రాజ్ఞేనామితబుద్ధినా. ౧౮. యథా వహ్నిర్యథా వాయుర్యథాపః పృథివీయథా, యథాఽఽకాశం తథా ధర్మ ఇహ చాముత్ర చ స్థితః. ౧౯. సర్వగశ్చైవ రాజేంద్ర సర్వంవ్యాప్య చరాచరమ్, దృశ్యతే దేవదేవైస్ససిద్ధైర్నిర్మకల్మషైః. ౨౦. యోహి ధర్మస్స విదురోవిదురో యస్స పాండవః,స ఏష రాజన్ దృశ్యస్తే పాండవః ప్రేష్యవత్ స్థితః. ౨౧. ప్రవిష్టస్సుమహాత్మానం భ్రాతా తే బుద్ధిమత్తమః, దృష్ట్వా మహాత్మా కౌంతేయం మహాయోగబలాన్వితః. ౨౨. త్వాం చాపి శ్రేయసా యోక్ష్యే న చిరాద్భరతవర్షభ,సంశయచ్ఛేదనార్థాయ ప్రాప్తం మాం విద్ధి పుత్రక. ౨౩. నకృతం యైః పురా కశ్చిత్కర్మ లోకే మహర్షిభిః, ఆశ్చర్యభూతం తపసః ఫలం తద్దర్శయామి వః. ౨౪. కిమిచ్ఛసి మహీపాల మత్తః ప్రాప్తుమభీప్సితమ్, ద్రష్టుం ప్రష్టుమథ శ్రోతుం తత్కర్తాస్మి తవానఘ. ౨౫.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత ఆశ్రమవాసపర్వణి, అష్టావింశోఽధ్యాయః.

అథ పుత్రదర్శనపర్వప్రారంభః.

జనమేజయఉవాచ—వనవాసం గతే విప్ర ధృతరాష్ట్రే మహీపతౌ, సభార్యే నృపశార్దూలే వధ్వా కుంత్యా సమన్వితే. ౧. విదురే చాపి ధర్మజ్ఞే ధర్మరాజం వ్యపాశ్రితే, వసత్సు పాండుపుత్రేషు సర్వేష్వాశ్రమమండలే. ౨. యత్తదాశ్చర్య

మితి వై కరిష్యామీత్యువాచ హ, వ్యాసః పరమతేజస్వీ మహర్షిస్తద్వదస్వ మే. ౩.
వనవాసే చ కౌరవ్యః కియంతం కాలమచ్యుతః, యుధిష్ఠిరో నరపతిర్న్యవసత్ససజన
స్తదా?. ౪. కిమాహారాశ్చ తే తత్ర ససైన్యా న్యవసన్ ప్రభో?, సాంతఃపురా
మహాత్మాన ఇతి తద్బ్రూహి మేఽనఘ. ౫. వైశంపాయన ఉవాచ:—తేఽనుజ్ఞాతా
స్తదా రాజన్ కురురాజేన పాండవాః, వివిధాన్యన్నపానాని విశ్రామ్యానుభవంతి తే ౬.
మాసమేకం విజహ్రుస్తే ససైన్యాంతఃపురా వనే, అథ తత్రాగమద్వ్యాసో యథో
క్తం తే మయాఽనఘ. ౭. తథా చ తేషాం సర్వేషాం కథాభిర్నృపసన్నిధౌ,
వ్యాసమన్వాసతాం రాజన్నాజగ్ముర్మునయోఽపరే. ౮. నారదః పర్వతశ్చైవ దేవలశ్చ
మహాతపాః, విశ్వావసుస్తుంబరుశ్చ చిత్రసేనశ్చ భారత. ౯. తేషామపి యథాన్యాయం
పూజాం చక్రే మహాతపాః, ధృతరాష్ట్రాభ్యనుజ్ఞాతః కురురాజో యుధిష్ఠిరః ౧౦.
నిషేదుస్తే తతస్సర్వే పూజాం ప్రాప్య యుధిష్ఠిరాత్, ఆసనేష్వథ పుణ్యేషు బర్హిణేషు
వరేషు చ. ౧౧. తేషు తత్రోపవిష్టేషు స తు రాజా మహామతిః, పాండుపుత్రైః పరివృతో
నిషసాద కురూద్వహ. ౧౨. గాంధారీ చైవ కుంతీ చ ద్రౌపదీ సాత్వతీ తథా,
స్త్రియశ్చాన్యాస్తథాన్యాభిస్సహోపవివిశుస్తతః. ౧౩. తేషాం తత్ర తథా దివ్యా
ధర్మిష్ఠాశ్చాభవన్నృప, ఋషీణాం చ పురాణానాం దేవాసురవిమిశ్రితాః. ౧౪.
తతః కథాంతే వ్యాసస్తం ప్రజ్ఞాచక్షుషమీశ్వరమ్, ప్రోవాచ వదతాం శ్రేష్ఠః పున
రేవ స తద్వచః. ౧౫. ప్రీయమాణో మహాతేజాస్సర్వవేదవిదాం వరః, విదితం
మమ రాజేంద్ర యత్తే హృది వివక్షితమ్. ౧౬. దహ్యమానస్య శోకేన తవ పుత్ర
కృతేన వై, గాంధార్యాశ్చైవ యద్దుఃఖం హృది తిష్ఠతి నిత్యదా. ౧౭. కుంత్యాశ్చ
యన్మహారాజ ద్రౌపద్యాశ్చ హృది స్థితమ్, యచ్చ ధారయతే తీవ్రం దుఃఖం పుత్ర
వినాశనమ్. ౧౮. సుభద్రా కృష్ణభగినీ తచ్చాపి విదితం మమ, శ్రుత్వా సమాగమ
మిదం సర్వేషాం వస్తతో నృప. ౧౯. సంశయచ్ఛేదనార్థాయ ప్రాప్తః కౌరవనం
దన, ఇమే చ దేవగంధర్వాః సర్వే చేమే మహర్షయః. ౨౦. పశ్యంతు తపసో వీర్య
మద్య మే చిరసంభృతమ్, తదుచ్యతాం మహారాజ కం కామం ప్రదదామి తే?
౨౧. ప్రవణోఽస్మి వరం దాతుం పశ్య మే తపసః ఫలమ్, ఏవముక్తస్స రాజేంద్రో
వ్యాసేనామితబుద్ధినా. ౨౨. ముహూర్తమివ సంచింత్య వచనాయోపచక్రమే,
ధన్యోఽస్మ్యనుగృహీతశ్చ సఫలం జీవితం చ మే. ౨౩. యన్మే సమాగమోఽద్యేహ
భవద్భిః సహ సాధుభిః, అద్య చాప్యవగచ్ఛామి గతిమిష్టామిహాత్మనః. ౨౪. బ్రహ్మక
ల్పైర్భవద్భిర్యత్సమేతోఽహం తపోధనాః, దర్శనాదేవ భవతాం పూతోఽహం

నాత్ర సంశయః. ౨౫. విద్యతే న భయం చాఽపి పరలోకాన్నమానఘ, కింతు
తస్య సుదుర్బుద్ధే ర్మందస్యాపనయైర్భృశమ్. ౨౬. దూయతే మే మనో నిత్యం
స్మరతః పుత్రగృద్ధినః, అపాపాః పాండవా యేన నికృతాః పాపబుద్ధినా. ౨౭
ఘాతితా పృథివీ యేన సహయా సనరద్విపా, రాజానశ్చ మహాత్మానో నానాజన
పదేశ్వరాః. ౨౮. ఆగమ్య మమ పుత్రార్థే సర్వేమృత్యువశం గతాః, యే తే
పితౄంశ్చ దారాంశ్చప్రాణాంశ్చ మనసః ప్రియాన్. ౨౯. పరిత్యజ్య గతాఃశూరాః
ప్రేతరాజనివేశనమ్, కాను తేషాం గతిర్బ్రహ్మ న్మిత్రార్థే యేహతా మృధే.౩౦.
తథైవ పుత్రపౌత్రాణాం మమ యే నిహతా యుధి, దూయతే మే మనోఽభీక్ష్ణం
ఘాతయిత్వా మహాబలమ్. ౩౧. భీష్మం శాంతనవం వృద్ధం ద్రోణం చ ద్విజసత్త
మమ్, మమ పుత్రేణ మూఢేన పాపేనాకృతబుద్ధినా. ౩౨. క్షయం నీతం కులం
దీప్తం పృథివీ రాజ్యమిచ్ఛతా, ఏతత్సర్వమనుస్మృత్య దహ్యమానో దివానిశమ్.
౩౩. న శాంతిమధిగచ్ఛామి దుఃఖశోకసమాహతః, ఇతి మే చింతయానస్య పితః
శాంతిర్న విద్యతే. ౩౪. వైశంపాయనఉవాచ:—తచ్ఛ్రుత్వా వివిధం తస్య రాజర్షేః
పరిదేవితమ్, పునర్నవీకృతః శోకో గాంధార్యా జనమేజయ. ౩౫. కుంత్యా ద్రుపద
పుత్ర్యాశ్చ సుభద్రాయా స్తథైవ చ, తాసాం చ నరనారీణాం వధూనాం కౌరవ
స్యహ. ౩౬. పుత్రశోకసమావిష్టా గాంధారీ త్విదమబ్రవీత్, శ్వశురం బద్ధనయనా
దేవీ ప్రాంజలిరుత్థితా. ౩౭. షోడశేమాని వర్షాణి గతాని మునిపుంగవ, అస్య రాజ్ఞో
హతాన్ పుత్రాన్ శోచతే న శమో విభో. ౩౮. పుత్రశోకసమావిష్టో నిశ్వసన్
హ్యేష భూమిపః, న శేతే వసతీః సర్వా ధృతరాష్ట్రో మహామునే. ౩౯. లోకా
నన్యాన్ సమర్థోఽసి స్రష్టుం సర్వం తపోబలాత్, కిము లోకాంతరగతాన్ రాజ్ఞో
దర్శయితుం సుతాన్. ౪౦. ఇయం చ ద్రౌపదీ కృష్ణా హతజ్ఞాతిసుతాభృశమ్,
శోచత్యతీవ సర్వాసాం స్నుషాణాం దయితా స్నుషా. ౪౧. తథా కృష్ణస్య భగినీ
సుభద్రా భద్రభాషిణీ, సౌభద్రవధసంతప్తా భృశం శోచతి భామినీ.౪౨. ఇయం చ
భూరిశ్రవసో భార్యా పరమసమ్మతా, భర్తృవ్యసనశోకార్తా భృశం శోచతి భామినీ.
౪౩. యస్యాస్తు శ్వశురో ధీమాన్ బాహ్లీకస్స కురూద్వహః,నిహతః సోమదత్తశ్చ
పిత్రాసహ మహారణే. ౪౪. శ్రీమతోఽస్య మహాబుద్ధే స్సంగ్రామేష్వపలాయినః,
పుత్రస్య తే పుత్రశతం నిహతం యద్రణాజిరే. ౪౫. తస్య భార్యాశతమిదం దుఃఖ
శోకసమాహతమ్, పునఃపునర్వర్ధయానం శోకం రాజ్ఞో మమైవ చ. ౪౬. తేనారం
భేణ మహతా మాముపాస్తే మహామునే, యే చ శూరా మహాత్మానః శ్వశురా

మే మహారథాః. ౪౭. సోమదత్తప్రభృతయః కాను తేషాం గతిః ప్రభో, తవప్రసా దాద్భగవన్ విశోకోఽయం మహీపతిః. ౪౮. యథాస్యాద్భవితా చాహం కుంతీ చేయం వధూస్తవ, ఇత్యుక్తవత్యాం గాంధార్యాం కుంతీ వ్రతకృశాననా. ౪౯. ప్రచ్ఛన్నజాతం పుత్రం తు సస్మారాదిత్యసన్నిభమ్, తామృషిర్వరదో వ్యాసో దూర శ్రవణదర్శనః. ౫౦. అపశ్యద్దుఃఖితాం దేవీం మాతరం సవ్యసాచినః, తామువాచ తతో వ్యాసో యత్తే కార్యం వివక్షితమ్. ౫౧. తద్బ్రూహి త్వం మహాభాగే యత్తే మనసి వర్తతే, శ్వశురాయ తతః కుంతీ ప్రణమ్య శిరసా తదా,, ఉవాచ వాక్యం సవ్రీడా వివృణ్వానా పురాతనమ్. ౫౨.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత పుత్రదర్శనపర్వణి, ఏకోనత్రింశోఽధ్యాయః.

కుంత్యువాచ:—భగవన్ శ్వశురో మే ఽసి దైవతస్యాపి దైవతమ్, సమే దేవాతిదేవస్త్వం శృణు సత్యాం గిరం మమ. ౧. తపస్వీ కోపనో విప్రో దుర్వాసా నామ మే పితుః, భిక్షాముపాగతో భోక్తుం తమహం పర్యతోషయమ్. ౨. శౌచేన త్వాగసస్త్యాగైః శుద్ధేన మనసా తథా, కోపస్థానేష్వపి మహత్స్వకుప్యం న కదా చన. ౩. సుప్రీతో వరదో మేఽభూత్కృతకృత్యో మహామునిః, అవశ్యం తే గృహీ తవ్యమితి మాం సోఽబ్రవీద్వచః. ౪. తతశ్శాపభయాద్విప్రమవోచం పునరేవ తమ్, ఏవమస్త్వితిచప్రాహ పునరేవ స మే ద్విజః. ౫. ధర్మస్య జననీ భద్రే భవిత్రీ త్వం శుభాననే, వశే స్థాస్యంతి తే దేవా యాంస్త్వమావాహయిష్యసి. ౬. ఇత్యు క్త్వాంతర్హితో విప్రస్తతోఽహం విస్మితాఽభవమ్, న చ సర్వాస్వవస్థాసు స్మృతిర్మే విప్రణశ్యతి. ౭. అథహర్మ్యతలస్థాహం రవిముద్యంతమీక్షతీ, సంస్మృత్య తదృషే ర్వాక్యం స్పృహయంతీ దివాకరమ్. ౮. స్థితాహం బాలభావేన తత్ర దోషమబు ధ్యతీ, అథ దేవస్సహస్రాంశుర్మత్సమీపాగతోఽభవత్. ౯. ద్విధా కృత్వాత్మనో దేహం భూమౌ చ గగనేఽపి చ,తతాప లోకానేకేన ద్వితీయేనాగమత్స మామ్. ౧౦. స మామువాచ వేపంతీం వరం మత్తో వృణీష్వ హ, గమ్యతామితి తం చాహం ప్రణమ్య శిరసాఽవదమ్. ౧౧. స మామువాచ తిగ్మాంశుర్వృథాహ్వానం న మే క్షమమ్, భక్ష్యామి త్వాం చ విప్రం చ యేన దత్తో వరస్తవ. ౧౨. తమహం రక్షతీ విప్రం శాపాదనపకారిణమ్, పుత్రో మే త్వత్సమో దేవ భవేదితి తతోఽబ్రువమ్. ౧౩. తతో మాం తేజసాఽవిశ్య మోహయిత్వా చ భానుమాన్, ఉవాచ భవితా పుత్రస్తవేత్యభ్యగమద్దివమ్. ౧౪. తతోఽహమంతర్భవనే పితు ర్వృత్తాంతరక్షిణీ, గూఢోత్పన్నం సుతం బాలం జలే కర్ణమవాసృజమ్ ౧౫.

నూనం తస్యైవ దేవస్య ప్రసాదాత్పునరేవ తు, కన్యాహముభవం విప్ర యథా ప్రాహ స సూర్యమృషిః. ౧౬. స మయా మూఢయా పుత్రో జ్ఞాయమానోఽప్యుపేక్షితః, తన్మాం దహతి విప్రర్షే యథా సువిదితం తవ. ౧౭. యది పాపమపాపం వా తదేతద్వివృతం మయా, తం ద్రష్టుమిచ్ఛామి భగవన్ వ్యపనేతుం త్వమర్హసి. ౧౮. యచ్చాస్య రాజ్ఞో విదితం హృదిస్థం భవతోఽనఘ, తం చాయం లభతాం కామమద్యైవ మునిసత్తమ. ౧౯. ఇత్యుక్తః ప్రత్యువాచేదం వ్యాసో వేదవిదాం వరః, సాధు సర్వమిదం భావ్యమేవమేతద్యథాత్థ మామ్. ౨౦. అపరాధశ్చ తే నాస్తి కన్యాభావం గతా హ్యసి, దేవాశ్చైశ్వర్యవన్తో వై శరీరాణ్యావిశన్తి వై. ౨౧. సన్తి దేవనికాయాశ్చ సంకల్పాజ్జనయన్తి వై, వాచా దృష్ట్యా తథా స్పర్శాత్సంఘర్షేణేతి పంచధా. ౨౨. మనుష్యధర్మో దైవేన ధర్మేణ హి న దుష్యతి, ఇతి కుంతి విజానీహి వ్యేతు తే మానసో జ్వరః. ౨౩. సర్వం బలవతాం పథ్యం సర్వం బలవతాం శుచి, సర్వం బలవతాం ధర్మః సర్వం బలవతాం స్వకమ్. ౨౪.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత పుత్రదర్శనపర్వణి, త్రింశోఽధ్యాయః.

వ్యాసఉవాచ:—భద్రే ద్రక్ష్యసి గాంధారి పుత్రాన్ భ్రాతౄన్ సఖీంస్తథా, బంధూంశ్చ పితృభిస్సార్థం నిశి సుప్తోత్థితానివ. ౧. కర్ణం ద్రక్ష్యతి కుంతీ చ సౌభద్రం చాపి యాదవీ, ద్రౌపదీ పంచపుత్రాంశ్చ పితౄన్ భ్రాతౄంస్తథైవ చ. ౨. పూర్వమేవైష హృదయే వ్యవసాయోఽభవన్మమ, యదాస్మి చోదితో రాజ్ఞా భవత్యా పృథయైవ చ. ౩. న తే శోచ్యా మహాత్మానః సర్వ ఏవ నరర్షభాః, క్షత్రధర్మపరాస్సంత స్తథా హి నిధనం గతాః. ౪. భవితవ్యమవశ్యం తత్సురకార్యమనిందితే, అవతేరుస్తతస్సర్వే దేవభాగా మహీతలమ్. ౫. గంధర్వాప్సరసశ్చైవ పిశాచా గుహ్యరాక్షసాః, తథా పుణ్యజనాశ్చైవ సిద్ధా దేవర్షయోఽపి చ. ౬. దేవాశ్చ దానవాశ్చైవ తథా దేవర్షయోఽమలాః, తత్ర తే నిధనం ప్రాప్తాః కురుక్షేత్రే రణాజిరే. ౭. గంధర్వరాజో యో ధీమాన్ ధృతరాష్ట్ర ఇతి శ్రుతః, స ఏవ మానుషే లోకే ధృతరాష్ట్రః పతిస్తవ. ౮. పాండుం మరుద్గణాద్విద్ధి విశిష్టతమమచ్యుతమ్, ధర్మస్యాంశోఽభవత్క్షత్తా రాజా చైవ యుధిష్ఠిరః. ౯. కలిం దుర్యోధనం విద్ధి శకునిం ద్వాపరం తథా, దుశ్శాసనాదీన్ విద్ధి త్వం రాక్షసాన్ శుభదర్శనే. ౧౦. మరుద్గణాద్భీమసేనం బలవంతమరిందమమ్, విద్ధి త్వం తు నరమృషిం మిమం పార్థం ధనంజయమ్. ౧౧. నారాయణం హృషీకేశమశ్వినౌ యమజౌ తథా, ద్విధా కృత్వాత్మనో దేహమాదిత్యం తపతాం వరమ్. ౧౨.

లోకాంశ్చ తాపయానం వై విద్ధి కర్ణం చ శోభనే, యస్స వై పార్థ ఉద్భూతః సుహార్దజనన స్తథా. ౧౩. యశ్చ పాండవదాయాదో హృతష్షడ్భిర్మహారథైః, స సోమ ఏవ సౌభద్రో యోగాదేవాభవద్ద్విధా. ౧౪. ద్రౌపద్యా సహ సంభూతం ధృష్టద్యుమ్నం చ పావకాత్, అగ్నేర్భాగం శుభం విద్ధి రాక్షసం తు శిఖండినమ్. ౧౫. ద్రోణం బృహస్పతేర్భాగం విద్ధి ద్రౌణిం చ రుద్రజమ్, భీష్మం చ విద్ధి గాంగేయం వసుం మానుషతాం గతమ్. ౧౬. ఏవమేతే మహాప్రాజ్ఞే దేవా మానుష్యమేత్య హి, తతః పునర్గతాః స్వర్గం కృతే కర్మణి శోభనే ౧౭. యచ్చ వై హృది సర్వేషాం దుఃఖమేతచ్చిరం స్థితమ్, తదద్య వ్యపనేష్యామి పరలోకకృతాద్భయాత్. ౧౮. సర్వే భవంతో గచ్ఛంతు నదీం భాగీరథీం ప్రతి, తత్ర ద్రక్ష్యథ తాన్ సర్వాన్ యే హతాస్తత్ర రణాజిరే. ౧౯. వైశంపాయన ఉవాచ:—ఇతి వ్యాసస్య వచనం శ్రుత్వా సర్వో జనస్తదా, మహతా సింహనాదేన గంగామభిముఖో యయౌ. ౨౦. ధృతరాష్ట్రశ్చ సామాత్యః ప్రయయౌ సహ పాండవైః, సహితో మునిశార్దూలైర్గంధర్వైశ్చ సమాగతైః. ౨౧. తతో గంగాం సమాసాద్య క్రమేణ స జనార్ణవః, నివాసమకరోత్సర్వో యథాప్రీతి యథా సుఖమ్. ౨౨. రాజా చ పాండవైః సార్ధమిష్టే దేశే సహానుగః, నివాసమకరోద్ధీమాన్ సస్త్రీవృద్ధపురఃసరః. ౨౩. జగామ తదహశ్చాపి తేషాం వర్షశతం యథా, నిశాం ప్రతీక్షమాణానాం దిదృక్షూణాం మృతాన్నృపాన్. ౨౪. అథ పుణ్యం గిరివరమస్తమభ్యగమద్రవిః, తతః కృతాభిషేకాస్తే నైశం కర్మ సమాచరన్. ౨౫.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత పుత్రదర్శనపర్వణి, ఏకత్రింశోఽధ్యాయః.

స్త్రీణాంపతిసమాగమః.

వైశంపాయనఉవాచ:—తతో నిశాయాం ప్రాప్తాయాం కృతసాయాహ్నికక్రియాః, వ్యాసమభ్యగమన్ సర్వే యే తత్రాసన్ సమాగతాః. ౧. ధృతరాష్ట్రస్తు ధర్మాత్మా పాండవైస్సహితస్తదా, శుచిరేకమనాః సార్ధ మృషిభిస్తైరుపావిశత్. ౨. గాంధార్యా సహనార్యస్తు రహితాః సముపావిశన్, పౌరజానపదాశ్చాపి జనాః సర్వే యథా వయః. ౩. తతో వ్యాసో మహాతేజాః పుణ్యం భాగీరథీజలమ్, అవగాహ్యాజుహావాథ సర్వాన్ లోకాన్మహామునిః. ౪. పాండవానాం చ యే యోధాః కౌరవాణాం చ సర్వశః, రాజానశ్చ మహాభాగా నానాదేశనివాసినః. ౫. తతః స తుములః శబ్దో జలాంతే జనమేజయ, ప్రాదురాసీద్యథా పూర్వం కురుపాండవసేనయోః. ౬. తతస్తే పార్థివాస్సర్వే భీష్మద్రోణపురోగమాః,

ససైన్యాః సలిలాత్తస్మాత్సముత్తస్థుస్సహస్రశః. ౭. విరాటద్రుపదౌ చైవ సహపుత్రౌ ససైనికౌ, ద్రౌపదేయాశ్చ సౌభద్రో రాక్షసశ్చ ఘటోత్కచః. ౮. కర్ణదుర్యోధనౌ చైవ శకునిశ్చ మహారథః, దుశ్శాసనాదయశ్చైవ ధార్తరాష్ట్రా మహాబలాః. ౯. భగదత్తో జరాసంధిర్జలసంధశ్చ వీర్యవాన్, భూరిశ్రవాశ్శలశ్శల్యో వృషసేనశ్చ సానుజః. ౧౦. లక్ష్మణో రాజపుత్రశ్చ ధృష్టద్యుమ్నస్య చాత్మజః, శిఖండిపుత్రాస్సర్వే చ ధృష్టకేతుశ్చ సానుజః. ౧౧. అచలో వృషకశ్చైవ రాక్షసశ్చాప్యలాయుధః, బాహ్లీకస్సోమదత్తశ్చ చేకితానశ్చ పార్థివః. ౧౨. ఏతేచాన్యే చ బహవో బహుత్వాద్యేన కీర్తితాః, సర్వే భాసురదేహాస్తే సముత్తస్థుర్జలాత్తతః. ౧౩. యస్య వీరస్య యో వేషో యో ధ్వజో యచ్చ వాహనమ్, తేన తేన వ్యదృశ్యంత సముపేతా నరాధిపాః. ౧౪. దివ్యాంబరధరాస్సర్వే సర్వే భ్రాజిష్ణుకుండలాః, నిర్వైరా నిరహంకారా విగతక్రోధమత్సరాః. ౧౫. గంధర్వైరుపగీయంతస్స్తూయమానాశ్చ వందిభిః, దివ్యమాల్యాంబరధరా వృతాశ్చాప్సరసాం గణైః. ౧౬. ధృతరాష్ట్రస్య చ తదా దివ్యం చక్షుర్నరాధిప, మునిస్సత్యవతీపుత్రః ప్రీతః ప్రాదాత్తపోబలాత్. ౧౭. దివ్యజ్ఞానబలోపేతా గాంధారీ చ యశస్వినీ, దదర్శ పుత్రాం స్తాన్ సర్వాన్ యే చాన్యేఽపి మృధే హతాః. ౧౮. తదద్భుతమచింత్యం చ సుమహద్రోమహర్షణమ్, విస్మితస్స జనస్సర్వో దదర్శానిమిషేక్షణః. ౧౯. తదుత్సవమహోదగ్రం హృష్టనారీనరాకులమ్, ఆశ్చర్యభూతం దదృశే చిత్రం పటగతం యథా. ౨౦. ధృతరాష్ట్రస్తు తాన్ సర్వాన్ పశ్యన్ దివ్యేన చక్షుషా, ముముదే భరతశ్రేష్ఠ ప్రసాదాత్తస్య వై మునేః. ౨౧.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత పుత్రదర్శనపర్వణి, ద్వాత్రింశోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ:—తతస్తే భరతశ్రేష్ఠాస్సమాజగ్ముః పరస్పరమ్, విగతక్రోధమాత్సర్యాస్సర్వే విగతకల్మషాః. ౧. విధిం పరమమాస్థాయ బ్రహ్మర్షివిహితం శుభమ్, సంహృష్టమనసః సర్వే దేవలోక ఇవామరాః. ౨. పుత్రః పిత్రా చ మాత్రా చ భార్యాశ్చ పతిభిస్సహ, భ్రాతా భ్రాత్రా సఖా చైవ సఖ్యా రాజన్ సమాగతాః. ౩. పాండవాస్తు మహేష్వాసం కర్ణం సౌభద్రమేవ చ, సంప్రహర్షాత్సమాజగ్ము ర్ద్రౌపదేయాంశ్చ సర్వశః. ౪. తతస్తే ప్రీయమాణా వై కర్ణేన సహపాండవాః, సమేత్య పృథివీపాలసౌహృదే చ స్థితాఽభవన్. ౫. పరస్పరం వై సమాగమ్య యోధాస్తే భరతర్షభ, మునేః ప్రసాదాత్తే హ్యేవం క్షత్రియా నష్టమన్యవః. ౬. అసౌహృదం పరిత్యజ్య సౌహృదే పర్యవస్థితాః, ఏవం సమాగతా

స్సర్వే కురుభిర్బాంధవైస్సహ. ౭. పుత్రైశ్చ పురుషవ్యాఘ్రాః కురవోఽన్యే చ పార్థివాః, తాం రాత్రిమఖిలామేవం విహృత్య ప్రీతమానసాః. ౮. మేనిరే పరితోషేణ నృపాస్స్వర్గసదో యథా, నాత్ర శోకో భయం త్రాసో నారతిర్నాయశోఽభవత్. ౯. పరస్పరం సమాగమ్య యోధానాం భరతర్షభ, సమాగతాస్తాః పితృభిర్భ్రాతృభిః పతిభిస్సుతైః. ౧౦. ముదం పరమికాం ప్రాప్య నార్యో దుఃఖమథాత్యజన్, ఏకాం రాత్రిం విహృత్యైవ తే వీరాస్తాశ్చ యోషితః. ౧౧. ఆమంత్ర్యాన్యోన్యమాశ్లిష్య తతో జగ్ముర్యథాగతమ్, తతో విసర్జయామాస లోకాం స్తాన్మునిపుంగవః. ౧౨. క్షణేనాంతర్హితాశ్చైవ ప్రేక్షతామేవ తేఽభవన్, అవగాహ్య మహాత్మానః పుణ్యాం భాగీరథీం నదీమ్. ౧౩. సరథాస్సధ్వజాశ్చైవ స్వాని వేశ్మాని భేజిరే, దేవలోకం యయుః కేచిత్కేచిద్బ్రహ్మసదస్తథా. ౧౪. కేచిచ్చ వారుణం లోకం కేచిత్కౌబేరమాప్నువన్, తతో వైవస్వతం లోకం కేచిచ్చైవాప్నువన్నృపాః. ౧౫. రాక్షసానాం పిశాచానాం కేచిచ్చాప్యుత్తరాన్ కురూన్, విచిత్రగతయశ్చాన్యే యానవాప్యామరైస్సహ. ౧౬. ఆజగ్ముస్తే మహాత్మానః సవాహాస్సపదానుగాః, గతేషు తేషు సర్వేషు సలిలస్థో మహామునిః. ౧౭. ధర్మశీలో మహాతేజాః కురూణాం హితకృత్తథా, తతః ప్రోవాచ తాః సర్వాః క్షత్రియా నిహతేశ్వరాః. ౧౮. యాయాః పతికృతాన్ లోకానిచ్ఛంతి పరమస్త్రియః, తా జాహ్నవీజలం క్షిప్రమవగాహంత్వతంద్రితాః. ౧౯. తతస్తస్య వచశ్శ్రుత్వా శ్రద్దధానా వరాంగనాః, శ్వశురం సమనుజ్ఞాప్య వివిశుర్జాహ్నవీజలమ్. ౨౦. విముక్తా మానుషైర్దేహైస్తతస్తాభర్తృభిస్సహ, సమాజగ్ముస్తదా సాధ్వ్యః సర్వా ఏవ విశాంపతే. ౨౧. ఏవం క్రమేణ సర్వాస్తాః శీలవత్యః పతివ్రతాః, ప్రవిశ్య క్షత్రియా ముక్తా జగ్ముర్భర్తృసలోకతామ్. ౨౨. దివ్యరూపసమాయుక్తా దివ్యాభరణభూషితాః, దివ్యమాల్యాంబరధరా యథాసాం పతయస్తథా. ౨౩. తాశ్శీలగుణసంపన్నా విమానస్థా గతక్లమాః, సర్వాస్సర్వగుణోపేతాః స్వస్థానం ప్రతిపేదిరే. ౨౪. యస్య యస్య తు యః కామస్తస్మిన్ కాలే బభూవహ, తం తం విసృష్టవాన్ వ్యాసో వరతో ధర్మవత్సలః. ౨౫. తచ్ఛ్రుత్వా నరదేవానాం పునరాగమనం నరాః, జహృషుర్ముదితాశ్చాసన్నానాదేశగతా అపి. ౨౬. ప్రియైస్సమాగమం తేషాం యస్సమ్యక్ఛృణుయాన్నరః, ప్రియాణి లభతే నిత్యమిహ చ ప్రేత్య చైవహ. ౨౭. ఇష్టబాంధవసంయోగమనాయాసమనామయమ్, యశ్చైతచ్ఛ్రావయేద్విద్వాన్ విదుషో ధర్మవిత్తమః. ౨౮. సయశః ప్రాప్నుయాల్లోకే

పరత్ర చ శుభాంగతిమ్, స్వాధ్యాయయుక్తా మనుజా స్తపోయుక్తాశ్చ భారత. ౨౯. సాధ్వాచారా దమోపేతా దానవిధూతకల్మషాః, ఋజవశ్శుచయశ్శాంతా హింసానృతవివర్జితాః. ౩౦. ఆస్తికాశ్శ్రద్దధానాశ్చ ధృతిమంతశ్చ మానవాః, శ్రుత్వాశ్చర్యమిదం పర్వ హ్యవాప్స్యంతి పరాం గతిమ్. ౩౧.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత పుత్రదర్శనపర్వణి, త్రయస్త్రింశోఽధ్యాయః.

సౌతిరువాచ:— ఏతచ్ఛ్రుత్వా నృపో విద్వాన్ హృష్టోఽభూజ్జనమేజయః, పితామహానాం సర్వేషాం గమనాగమనం తదా. ౧. అబ్రవీచ్చ ముదా యుక్తః పునరాగమనం ప్రతి, కథం ను త్యక్తదేహానాం పునస్తద్రూపదర్శనమ్. ౨. ఇత్యుక్తస్స ద్విజశ్రేష్ఠో వ్యాసశిష్యః ప్రతాపవాన్, ప్రోవాచ వదతాం శ్రేష్ఠస్తం నృపం జనమేజయమ్. ౩. వైశంపాయనఉవాచ:- అవిప్రణాశస్సర్వేషాం కర్మణామితి నిశ్చయః, కర్మజాని శరీరాణి తథైవాకృతయో నృప. ౪. మహాభూతాని నిత్యాని భూతాధిపతిసంశ్రయాత్, తేషాం చ నిత్యం సంవాసో న వినాశే వియుజ్యతామ్. ౫. అనాయాసకృతం కర్మ సత్యశ్శ్రేష్ఠః ఫలాగమః, ఆత్మా చైభిస్సమాయుక్తస్సుఖదుఃఖముపాశ్నుతే. ౬. అవినాశ్యస్తథా యుక్తః క్షేత్రజ్ఞ ఇతి నిశ్చయః, భూతానామాత్మకో భావో యథాసౌ న వియుజ్యతే. ౭. యావన్న క్షీయతే కర్మ తావత్తస్య స్వరూపతా, క్షీణకర్మా నరో లోకే రూపాన్యత్వం నియచ్ఛతి. ౮. నానాభావాస్తథైకత్వం శరీరం ప్రాప్య సంహతాః, భవంతి తే తథా నిత్యాః పృథగ్భావం విజానతామ్. ౯. అశ్వమేధే శ్రుతిశ్చేయమశ్వసంజ్ఞపనం ప్రతి, లోకాంతరగతా నిత్యం ప్రాణా నిత్యం శరీరిణామ్. ౧౦. అహం హితంవదామ్యేతత్ప్రియం చేత్తవ పార్థివ, దేవయానాహి పంథానః శ్రుతాస్తే యజ్ఞసంస్తరే. ౧౧. ఆహృతో యత్ర యజ్ఞస్తేతత్ర దేవా హితాస్తవ, యదా సమన్వితా దేవాః పశూనాం గమనేశ్వరాః. ౧౨. గతిమంతశ్చ తేనేష్ట్వా నాన్యే నిత్యా భవంత్యుత, నిత్యేఽస్మిన్ పంచకే వర్గే నిత్యే చాత్మని పూరుషః. ౧౩. అస్య వాహసమాయోగం యః పశ్యతి వృథామతిః, వియోగే శోచతేఽత్యర్థం సబాల ఇతి మే మతిః. ౧౪. వియోగే దోషదర్శీ యః సంయోగం పరివర్జయేత్, అసంగే సంగమో నాస్తి దుఃఖం భువి వియోగజమ్. ౧౫. పరావరజ్ఞస్త్వపరో నాభిమానాదుదీరితః, అపరజ్ఞః పరాం బుద్ధిం జ్ఞాత్వా మోహాద్విముచ్యతే. ౧౬. అదర్శనాదపి తతః పునశ్చాదర్శనం గతః, నాహం తం వేద్మి నాసౌ మాం వచ మేఽస్తి విరాగతా. ౧౭. యేన యేన శరీరేణ

కరోత్యయమనీశ్వరః, తేన తేన శరీరేణ తదవశ్యముపాశ్నుతే, మానసం మనసా ఽఽప్నోతి శారీరం చ శరీరవాన్. ౧౮.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత పుత్రదర్శనపర్వణి, చతుస్త్రింశోఽధ్యాయః.

జనమేజయస్య పితృదర్శనమ్.

వైశంపాయనఉవాచ:—అదృష్ట్వా తు నృపః పుత్రాన్ దర్శనం ప్రతిల
బ్ధవాన్, ఋషేః ప్రసాదాత్పుత్రాణాం స్వరూపాణాం కురూద్వహ. ౧. స రాజా
రాజధర్మాంశ్చ బ్రహ్మోపనిషదం తదా, అవాప్తవాన్నరశ్రేష్ఠో బుద్ధినిశ్చయమేవ చ
౨. విదురశ్చ మహాప్రాజ్ఞో యయౌ సిద్ధిం తపోబలాత్, ధృతరాష్ట్రస్సమాసాద్య
వ్యాసం చైవ తపస్వినమ్. జనమేజయఉవాచ:—మమాపి వరదో వ్యాసో దర్శ
యేత్పితరం యది, తద్రూపవేషవయసం శ్రద్ధధ్యాం సర్వమేవ తే. ౪. ప్రియం మే
స్యాత్కృతార్థశ్చ స్యామహం కృతనిశ్చయః, ప్రసాదాదృషిముఖ్యస్య మమ కామ
స్సమృధ్యతామ్. ౫. సౌతిరువాచ:—ఇత్యుక్తవచనే తస్మిన్నృపే వ్యాసః ప్రతా
పవాన్, ప్రసాదమకరోద్ధీమానానయచ్చ పరీక్షితమ్. ౬. తతస్తద్రూపవయసమా
గతం నృపతిం దివః, శ్రీమంతం పితరం రాజా దదర్శ జనమేజయః. ౭. శమీకం చ
మహాత్మానం పుత్రం తం చాస్య శృంగిణమ్, అమాత్యా యే బభూవుశ్చ రాజ్ఞ
స్తాంశ్చ దదర్శ హ. ౮. తతస్సోఽవభృథే రాజా ముదితో జనమేజయః, పితరం
స్నాపయామాస స్వయం సస్నౌ చ పార్థివః. ౯. స్నాత్వా స నృపతిర్విప్రమాస్తీక
మిదమబ్రవీత్, యాయావరకులోత్పన్నం జరత్కారుసుతం తదా. ౧౦.
ఆస్తీకవివిధాశ్చర్యో యజ్ఞోఽయమితి మే మతిః, యదద్యాయం పితా ప్రాప్తో
మమశోకప్రణాశనః. ౧౧. ఆస్తీకఉవాచ:—ఋషిర్ద్వైపాయనో యత్ర పురా
ణస్తపసో నిధిః, యజ్ఞే కురుకులశ్రేష్ఠ తస్య లోకావుభౌ జితౌ. ౧౨. శ్రుతం విచిత్ర
మాఖ్యానం త్వయా పాండవనందన, సర్పాశ్చ భస్మసాన్నీతా గతాస్తేపదవీం
పితుః. ౧౩. కథం చిత్తక్షకో ముక్తః సత్యత్వాత్తవ పార్థివ, ఋషయః పూజితా
స్సర్వే గతిర్దృష్టా మహాత్మనః. ౧౪. ప్రాప్తస్సువిపులో ధర్మః శ్రుత్వా పాపవినాశ
నమ్, విముక్తో హృదయగ్రంథిరుదారజనదర్శనాత్. ౧౫. యే చ పక్షధరా ధర్మే
సద్వృత్తరుచయశ్చ యే, యాన్ దృష్ట్వా హీయతే పాపం తేభ్యః కార్యా నమ
స్క్రియా. ౧౬. సౌతిరువాచ:—ఏతచ్ఛ్రుత్వా ద్విజశ్రేష్ఠాత్స రాజా జనమే
జయః, పూజయామాస తమృషిమనుమాన్య పునః పునః. ౧౭. పప్రచ్ఛ తమృషిం
చాపి వైశంపాయనమచ్యుతమ్, కథావశేషం ధర్మజ్ఞో వనవాసస్య సత్తమ. ౧౮.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత పుత్రదర్శనపర్వణి, పంచత్రింశోఽధ్యాయః.

—• యుధిష్ఠిరప్రత్యాగమనమ్. •—

జనమేజయఉవాచః:—దృష్ట్వా పుత్రాం స్తథా పౌత్రాన్ సానుబంధాన్, జనా
ధిపః,ధృతరాష్ట్రః కిమకరోద్రాజా చైవ యుధిష్ఠిరః. ౧. వైశంపాయనఉవాచ:-తద్దృ
ష్ట్వా మహదాశ్చర్యం పుత్రాణాం దర్శనం నృపః, వీతశోకస్స రాజర్షిః పునరాశ్రమ
మాగమత్. ౨. ఇతరస్తు జనస్సర్వస్తే చైవ పరమర్షయః, ప్రతిజగ్ముర్యథాకామం
ధృతరాష్ట్రాభ్యనుజ్ఞయా. 3. పాండవాస్తు మహాత్మానో లఘుభూయిష్ఠసైనికాః,
పునర్జగ్ముర్మహాత్మానం సదారాస్తం మహీపతిమ్. ౪. తమాశ్రమపదే ధీమాన్
బ్రహ్మర్షిర్లోకపూజితః, మునిః సత్యవతీపుత్రో ధృతరాష్ట్రమభాషత. ౫. ధృతరాష్ట్ర
మహాబాహో శృణు కౌరవనందన, శ్రుతం తే జ్ఞానవృద్ధానామృషీణాం పుణ్య
కర్మణామ్. ౬. ఋద్ధాభిజనవృద్ధానాం వేదవేదాంగవేదినామ్, ధర్మజ్ఞానాం పురా
ణానాం వదతాం వివిధాః కథాః. ౭. మాస్మ శోకే మనః కార్షీర్దిష్టే న వ్యథతే
బుధః, శ్రుతం దేవరహస్యం తే నారదాద్దేవదర్శనాత్. ౮. గతాస్తే క్షత్రధర్మేణ
శస్త్రపూతాం గతిం శుభామ్, యథాదృష్టాస్త్వయాపుత్రాస్తథా కామవిహారిణః ౯.
యుధిష్ఠిరస్త్వయం ధీమాన్ భవంతమనురుధ్యతే,సహితో భ్రాతృభిస్సర్వైస్సదార
స్ససుహృజ్జనః.౧౦. విసర్జయైనం యాత్వేష స్వరాజ్యమనుశాసతామ్, మాసః సమధి
కస్తేషా మతీతో వసతాం వనే.౧౧. ఏతద్ధి నిత్యం యత్నేన పదం రక్ష్యం నరాధిప,
బహుప్రత్యర్థికం హ్యేతద్రాజ్యం నామ కురూద్వహ. ౧౨. ఇత్యుక్తః కౌరవో
రాజా వ్యాసేనాతులతేజసా, యుధిష్ఠిరమథాహూయ వాగ్మీ వచనమబ్రవీత్. ౧౩.
అజాతశత్రో భద్రం తే శృణు మే భ్రాతృభిః సహ, త్వత్ప్రసాదాన్మహీపాల
శోకో నాస్మాన్ ప్రబాధతే. ౧౪. రమే చాహం త్వయా పుత్ర పురేవ గజ
సాహ్వయే, నాథేనానుగతో విద్వాన్ ప్రియేషు పరివర్తినా. ౧౫. ప్రాప్తం పుత్ర
ఫలం త్వత్తః ప్రీతిర్మే పరమా త్వయి, న మే మన్యుర్మహాబాహో గమ్యతాం
పుత్ర మాచిరమ్. ౧౬. భవంతం చేహ సంప్రేక్ష్య తపో మే పరిహీయతే, తపో
యుక్తం శరీరం చ తం దృష్ట్వా ధారితం మయా. ౧౭. మాతరౌ తే తథైవేమే
శీర్ణపర్ణకృతాశనే, మమ తుల్యవ్రతే పుత్ర నచిరం వర్తయిష్యతః. ౧౮. దుర్యో
ధనప్రభృతయో దృష్టా లోకాంతరం గతాః, వ్యాసస్య తపసో వీర్యాద్భవతశ్చ
సమాగమాత్. ౧౯. ప్రయోజనం తు నిర్వృత్తం జీవితస్య మమానఘ, ఉగ్రం
తపః సమాస్థాస్యే త్వమనుజ్ఞాతుమర్హసి. ౨౦. త్వయ్యద్య పిండః కీర్తిశ్చ కులం
చేదం ప్రతిష్ఠితమ్, శ్వోవాద్యవా మహాబాహో గమ్యతాం పుత్ర మాచిరమ్

21. రాజనీతిః సుబహుశః శ్రుతా తే భరతర్షభ, సందేష్టవ్యం న పశ్యామి కృతం మే భవతా ప్రభో. 22. వైశంపాయన ఉవాచ:-ఇత్యుక్తవచనం తం తు నృపో రాజానమబ్రవీత్, నమామర్హసి ధర్మజ్ఞ పరిత్యక్తుమనాగసమ్. 23. కామం గచ్ఛన్తు మే సర్వే భ్రాతరోఽనుచరాస్తదా, భవంతమహమన్విష్యే మాతరౌ చ యతవ్రతౌ. 24. తమువాచాథ గాంధారీ మైవం పుత్ర శృణుష్వ చ, త్వయ్యధీనం కురుకులం పిండశ్చ శ్వశురస్య మే. 25. గమ్యతాం పుత్రపర్యాప్తమేతావత్పూజితా వయమ్, రాజా యదాహ తత్కార్యం త్వయా పుత్ర పితుర్వచః. 26. వైశంపాయన ఉవాచ:-ఇత్యుక్తస్సు తు గాంధార్యా కుంతీమిదమభాషత, స్నేహబాష్పాకులే నేత్రే ప్రమృజ్య రుదతీం వచః. 27. విసర్జయతి మాం రాజా గాంధారీ చ యశస్వినీ, భవత్యాం బద్ధచిత్తస్తు కథం యాస్యామి దుఃఖితః. 28. న చోత్సహే తపో విఘ్నం కర్తుం తే ధర్మచారిణీ, తపసో హి పరం నాస్తి తపసా విందతే మహత్. 29. మమాపి న తథా రాజ్ఞి రాజ్యే బుద్ధిర్యథాపురా, తపస్యేవానురక్తం మే మనస్సర్వాత్మనా తథా. 30. శూన్యేయం చ మహీ కృత్స్నా న మే ప్రీతికరీ శుభే, బాంధవా నః పరిక్షీణా బలం నో న యథాపురా. 31. పాంచాలా సుభృశం క్షీణాః కథామాత్రావశేషితాః, న తేషాం కులకర్తారం కంచిత్పశ్యామ్యహం శుభే. 32. సర్వే హి భస్మసాన్నీతాస్తే ద్రోణేన రణాజిరే, అవశిష్టాశ్చ నిహతా ద్రోణపుత్రేణ వై నిశి. 33. చేదయశ్చైవ మత్స్యాశ్చ దృష్టపూర్వాస్తథైవ తమ్, కేవలం వృష్ణిచక్రం చ వాసుదేవపరిగ్రహాత్. 34. యద్దృష్ట్వా స్థాతుమిచ్ఛామి ధర్మార్థం నార్థహేతుతః, శివేన పశ్య నః సర్వాన్ దుర్లభం తవ దర్శనమ్. 35. అవిషహ్యం చ రాజా హి తీవ్రం చారప్స్యతే తపః, ఏతచ్ఛ్రుత్వా మహాబాహుః సహదేవో యుధాం పతిః. 36. యుధిష్ఠిరమువాచేద బాష్పవ్యాకులలోచనః,నోత్సహేఽహం పరిత్యక్తుం మాతరం భరతర్షభ. 37. ప్రతియాతు భవాన్ క్షిప్రం తపస్తప్స్యామ్యహం విభో, ఇహైవ శోషయిష్యామి తపసేదం కళేబరమ్. 38. పాదశుశ్రూషణే రక్తో రాజ్ఞో మాత్రోస్తథానయోః, తమువాచ తతః కుంతీ పరిష్వజ్య మహాభుజమ్. 39. గమ్యతాం పుత్ర మైవం త్వం నోచః కురు వచో మమ, ఆగమాః శివాః సంతుస్స్వస్థా భవత పుత్రకాః. 40. ఉపరోధో భవేదేవమస్మాకం తపసః కృతే, త్వత్స్నేహపాశబద్ధా చ హీయేయం తపసః పరాత్. 41. తస్మాత్పుత్రక గచ్ఛ త్వం శిష్టమల్పం చ నః ప్రభో, ఏవం సంస్తంభితం వాక్యైః కుంత్యా బహువిధైర్మనః. 42. సహదేవస్య రాజేంద్ర రాజ్ఞశ్చైవ విశేషతః, తే మాత్రా సమ

సజ్ఞాతా రాజ్ఞా చ మునిపుంగవాః, అభివాద్య కురుశ్రేష్ఠమామంత్ర యితుమారభన్. ౪౩ యుధిష్ఠిరఉవాచ:—రాజ్యం ప్రతి గమిష్యామః శివేన ప్రతినందితాః, అనుజ్ఞాతాస్త్వయా రాజన్ గమిష్యామో వికల్మషాః ౪౪. ఏవముక్తస్స రాజర్షిర్ధర్మరాజ్ఞా మహాత్మనా, అనుజజ్ఞే సకౌరవ్యమభినంద్య యుధిష్ఠిరమ్. ౪౫. భీమం చ బలినాం శ్రేష్ఠం సాంత్వయామాస పార్థివః, స చాస్య సమ్యఙ్మేధావీ ప్రత్యపద్యత వీర్యవాన్. ౪౬. అర్జునం చ సమాశ్లిష్య యమౌ చ పురుషర్షభౌ, అనుజజ్ఞే స కౌరవ్యః పరిష్వజ్యాభినంద్య చ. ౪౭. గాంధార్యా చాభ్యనుజ్ఞాతాః కృతపాదాభివాదనాః, జనన్యా సముపాఘ్రాతాః పరిష్వక్తాశ్చ తే నృపమ్ ౪౮. చక్రుః ప్రదక్షిణం సర్వే వత్సా ఇవ నివారణే, పునఃపునర్నిరీక్షంతః ప్రచక్రుస్తే ప్రదక్షిణమ్. ౪౯. ద్రౌపదీప్రముఖాశ్చైవ సర్వాః కౌరవయోషితః, న్యాయతః శ్వశురేవృత్తిం ప్రయుజ్య ప్రయయుస్తతః. ౫౦. శ్వశ్రూభ్యాం సమనుజ్ఞాతాః పరిష్వజ్యాభినందితాః, సందిష్టాశ్చేతి కర్తవ్యం ప్రయయుర్భర్తృభిస్సహ. ౫౧. తతః ప్రజజ్ఞే నినదః సూతానాం యుజ్యతామితి, ఉష్ట్రాణాం క్రోశతాం చాపి హయానాం హేషతామపి. ౫౨. తతో యుధిష్ఠిరో రాజా సదారస్సహసైనికః, నగరం హాస్తినపురం పునరాయాత్స బాంధవః. ౫౩.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత పుత్రదర్శనపర్వణి, షట్త్రింశోఽధ్యాయః.

అథ నారదాగమనపర్వ ప్రారమ్భః.

వనాగ్నినా ధృతరాష్ట్రాదిదాహః.

వైశంపాయనఉవాచ:— తేషు చోపనివృత్తేషు పాండవేషు యదృచ్ఛయా, దేవర్షిర్నారదో రాజన్నాజగామ యుధిష్ఠిరమ్. ౧. తమభ్యర్చ్య మహాబాహుః కురురాజో యుధిష్ఠిరః, ఆసీనం పరివిశ్వస్తం ప్రోవాచ వదతాం వరః. ౨. చిరాత్తు నానుపశ్యామి భగవంతముపస్థితమ్, కచ్చిత్తే కుశలం విప్ర శుభం వా ప్రత్యుపస్థితమ్.? ౩. కే దేశాః పరిదృష్టాస్తే కించ కార్యం కరోమి తే,? తద్బ్రూహి ద్విజముఖ్య త్వం త్వం హ్యస్మాకం పరా గతిః. ౪. నారదఉవాచ:—చిరదృష్టోఽసి మేఽత్యేవ మాగతోఽహం తపోవనాత్, పరిదృష్టాని తీర్థాని గంగా చైవ మయా నృప. ౫. యుధిష్ఠిరఉవాచ:—వదంతి పురుషా మేఽద్య గంగాతీరనివాసినః, ధృతరాష్ట్రం మహాత్మాన మాస్థితం పరమం తపః. ౬. పరిదృష్టస్త్వయా తత్ర కుశలీ స కురూద్వహః, గాంధారీ చ పృథా చైవ సూతపుత్రశ్చ సంజయః. ౭. కథంచ వర్తతే

చాద్య పితా మమ స పార్థివః, శ్రోతుమిచ్ఛామి భగవన్ యది దృష్టస్త్వయా
నృపః. ౮. నారద ఉవాచ:—స్థిరీభూయ మహారాజ శృణు వృత్తం యథాతథమ్,
యథాశ్రుతం చ దృష్టం చ మయా తస్మింస్తపోవనే. ౯. వనవాసనివృత్తేషు భవత్సు
కురునందన, కురుక్షేత్రాత్పితా తుభ్యం గంగాద్వారం యయౌ నృప. ౧౦.
గాంధార్యా సహితో ధీమాన్ వధ్వా కుంత్యా సమన్వితః, సంజయేన చ సూతేన
సాగ్నిహోత్రస్సయాజకః. ౧౧. ఆతస్థే స తపస్తీవ్రం పితా తవ తపోధనః,
వీటాం ముఖే సమాదాయ వాయుభక్షో౽భవన్మునిః. ౧౨. వనే స మునిభిస్సర్వైః
పూజ్యమానో మహాతపాః, త్వగస్థిమాత్రశేషస్స షణ్మాసానభవన్నృపః. ౧౩.
గాంధారీ తు జలాహారీ కుంతీ మాసోపవాసినీ, సంజయష్షష్ఠభుక్తేన వర్తయామాస
భారత. ౧౪. అగ్నీంస్తు యాజకాస్తత్ర జుహువుర్విధివత్ప్రభో, దృశ్యతో౽దృశ్యత
శ్చైవ వనే తస్మిన్నృపస్య వై. ౧౫. అనికేతో౽థ రాజా స బభూవ వనగోచరః,
తేచాపి సహితే దేవ్యౌ సంజయశ్చ తమన్వయుః. ౧౬. సంజయో నృపతేర్నేతా
సమేషు విషమేషు చ, గాంధార్యాశ్చ పృథా రాజన్ చక్షురాసీదనిందితా. ౧౭.
తతః కదాచిద్గంగాయాః కచ్ఛే స నృపసత్తమః, గంగాయామాప్లుతో ధీమా
నాశ్రమాభిముఖో౽భవత్. ౧౮. అథ వాయుస్సముద్భూతో దావాగ్నిరభవ
న్మహాన్, దదాహ తద్వనం సర్వం పరిగృహ్య సమంతతః. ౧౯. దహ్యత్సు మృగ
యూథేషు ద్విజిహ్వేషు సమంతతః, వరాహాణాం చ యూథేషు సంశ్రయత్సు
జలాశయాన్. ౨౦. సమావిద్ధే వనే తస్మిన్ ప్రాప్తే వ్యసన ఉత్తమే, నిరాహా
రతయా రాజా మందప్రాణవిచేష్టితః. ౨౧. అసమర్థో౽పసరణే సుకృశే మా
తరౌ చ తే, తతస్స నృపతిర్దృష్ట్వా వహ్నిమాయాంతమంతికాత్. ౨౨. ఇద
మాహ తతః సూతం సంజయం జయతాం వరమ్, గచ్ఛ సంజయ యత్రాగ్ని
ర్న త్వాం దహతి కర్హిచిత్. ౨౩. వయమత్రాగ్నినా యుక్తా గమిష్యామః
పరాం గతిమ్, తమువాచ కిలోద్విగ్నః సంజయో వదతాం వరః. ౨౪. రాజ
న్మృత్యురనిష్టో౽యం భవితా తే వృథాగ్నినా, న చోపాయం ప్రపశ్యామి
మోక్షణే జాతవేదసః. ౨౫. యదత్రానంతరం కార్యం తద్భవాన్ వక్తుమర్హతి,
ఇత్యుక్తస్సంజయేనేదం పునరాహ స పార్థివః. ౨౬. నైష మృత్యురనిష్టో నో నిస్సృ
తానాం గృహాత్స్వయమ్, జలమగ్నిస్తథా వాయురథవాపి వికర్షణమ్ ౨౭. తాప
సానాం ప్రశస్యంతే గచ్ఛ సంజయ మాచిరమ్, ఇత్యుక్త్వా సంజయం రాజా సమా
ధాయ మనస్తథా. ౨౮. ప్రాఙ్ముఖస్సహ గాంధార్యా కుంత్యా చోపావిశత్తదా,

సంజయస్తం తథా దృష్ట్వా ప్రదక్షిణమథాకరోత్. ౨౯. ఉవాచ చైనం మేధావీ
యుంక్ష్వాత్మానమితి ప్రభో. ఋషిపుత్రో మనీషీ స రాజా చక్రేఽస్య తద్వచః. ౩౦.
సన్నిరుధ్యేంద్రియగ్రామమాసీత్కాష్ఠోపమస్తథా, గాంధారీ చ మహాభాగా జననీ
చ పృథా తవ ౩౧. దావాగ్నినా సమాయుక్తే స చ రాజా పితా తవ, సంజయస్తు
మహామాత్రస్తస్మాద్దావాదముచ్యత. ౩౨. గంగాకూలే మయా దృష్టస్తాపసైః పరి
వారితః, స తానామంత్ర్య తేజస్వీ నివేద్యైతచ్చ సర్వశః. ౩౩. ప్రయయౌ సం
జయో ధీమాన్ హిమవంతం మహీధరమ్, ఏవం స నిధనం ప్రాప్తః కురురాజో
మహామనాః. ౩౪. గాంధారీ చ పృథా చైవ జనన్యౌ తే విశాంపతే, యదృచ్ఛ
యానువ్రజతా మయా రాజ్ఞః కళేబరమ్. ౩౫. తయోశ్చ తే దేవ్యోరుభ
యోర్మయా దృష్టాని భారత, తతస్తపోవనే తస్మిన్ సమాజగ్ముస్తపోధనాః. ౩౬.
శ్రుత్వా రాజ్ఞస్తదానిష్ఠాం న త్వశోచన్ గతీశ్చ తే, తత్రాశ్రౌషమహం సర్వమే
తత్పురుషసత్తమ. ౩౭. యథా చ నృపతిర్దగ్ధో దేవ్యౌ తే చేతి పాండవ, న శోచి
తవ్యం రాజేంద్ర స్వతస్స పృథివీపతిః, ప్రాప్తవానగ్నిసంయోగం గాంధారీ జననీ
చ తే. ౩౮. వైశంపాయనఉవాచ:—ఏతచ్ఛ్రుత్వా చ సర్వేషాం పాండవానాం
మహాత్మనామ్, నిర్యాణం ధృతరాష్ట్రస్య శోకస్సమభవన్మహాన్. ౩౯. అంతఃపురా
ణాం చ తదా మహానార్తస్వరోఽభవత్, పౌరాణాం చ మహారాజ శ్రుత్వా రాజ్ఞ
స్తదా గతిమ్. ౪౦. అహో ధిగితి రాజా తు విక్రుశ్య భృశదుఃఖితః, ఊర్ధ్వ
బాహుః స్మరన్ మాతుః ప్రరురోద యుధిష్ఠిరః. ౪౧. భీమసేనపురోగాశ్చ భ్రాత
రస్సర్వ ఏవ తే, అంతఃపురేషు చ తదా సుమహాన్ రుదితస్వనః. ౪౨. ప్రాదురాసీ
న్మహారాజపృథాం శ్రుత్వా తథా గతామ్, తం చ వృద్ధం తథా దగ్ధం హతపుత్రం
నరాధిపమ్. ౪౩. అన్వశోచంత తే సర్వే గాంధారీం చ తపస్వినీమ్, తస్మిన్నుపరతే
శబ్దే ముహూర్తాదివ భారతః, నిగృహ్య బాష్పం ధైర్యేణ ధర్మరాజోఽబ్రవీది
దమ్. ౪౪.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత నారదాగమనపర్వణి, సప్తత్రింశోఽధ్యాయః.

యుధిష్ఠిరవిలాపః.

యుధిష్ఠిరఉవాచ:—తథా మహాత్మనస్తస్య తపస్యుగ్రే చ వర్తతః, అనాథ
స్యేవ చ వనే తిష్ఠత్స్వస్మాసు బంధుషు. ౧. దుర్విజ్ఞేయా గతిర్బ్రహ్మన్ పురుషాణాం
మతిర్మమ, యత్ర వైచిత్రవీర్యోఽసౌ దగ్ధ ఏవం వనాగ్నినా. ౨. యస్య పుత్రశ
తం శ్రీమదభవద్బాహుశాలినః, నాగాయుతబలో రాజా స దగ్ధో హి వనాగ్నినా.

3. యం పురా పర్యవీజన్త తాలవృన్తైర్వరస్త్రియః, తం గృధ్రాః పర్యవీజన్త దావాగ్నిపరికాలితమ్. ౪. సూతమాగధసంఘైశ్చ శయానో యః ప్రబోధ్యతే, ధరణ్యాం స నృపః శేతే పాపస్య మమ కర్మభిః. ౫. న చ శోచామి గాంధారీం హతపుత్రాం యశస్వినీమ్, పతిలోకమనుప్రాప్తాం తథా భర్తృవ్రతే స్థితామ్. ౬. పృథామేవ చ శోచామి యా పుత్రైశ్వర్యమృద్ధిమత్, ఉత్సృజ్య సుమహద్దీప్తం వనవాసమరోచయత్. ౭. ధిగ్రాజ్యమిదమస్మాకం ధిగ్బలం ధిక్పరాక్రమమ్, క్షత్రధర్మం చ ధిగ్యస్మాన్మృతా జీవామ హే వయమ్. ౮. సుసూక్ష్మా కిల కాలస్య గతిర్ద్విజవరోత్తమ, యత్సముత్సృజ్య రాజ్యం సా వనవాసమరోచయత్. ౯. యుధిష్ఠిరస్య జననీ భీమస్య విజయస్య చ, అనాథవత్కథం దగ్ధా ఇతి ముహ్యామి చింతయన్. ౧౦. వృథా సంతర్పితో వహ్నిః ఖాండవే సవ్యసాచినా, ఉపకారమజానన్ స కృతఘ్న ఇతి మే మతిః. ౧౧. యత్రాదహత్స భగవాన్మాతరం సవ్యసాచినః, కృత్వా యో బ్రాహ్మణచ్ఛద్మ భిక్షార్థీ సముపాగతః. ౧౨. ధిగగ్నిం ధిక్చపార్థస్య విశ్రుతాం సత్యసంధతామ్, ఇదం కష్టతరం చాన్యద్భగవన్ ప్రతిభాతి మే. ౧౩. వృథాగ్నినా సమాయోగో యదభూత్పృథివీపతేః, తథా తపస్వినస్తస్య రాజర్షేః కౌరవస్య హ. ౧౪. కథమేవం విధో మృత్యుః ప్రశాస్య పృథివీమిమామ్, తిష్ఠత్సుమంత్రపూతేషు తస్యాగ్నిషు మహావనే. ౧౫. వృథాగ్నినా సమాయుక్తో నిష్ఠాం ప్రాప్తః పితా మమ, మన్యే పృథా వేపమానా కృశా ధమని సంతతా. ౧౬. హా తాత ధర్మరాజేతి సమాక్రందన్మహాభయే, భీమపర్యాప్నుహి భయాదితి చైవాభివాశతీ. ౧౭ సమంతతః పరిక్షిప్తా మాతా ఽభూన్మే దవాగ్నినా, సహదేవః ప్రియస్తస్యాః పుత్రేభ్యోఽధిక ఏవ తు. ౧౮. న చైనాం మోక్షయామాస వీరో మాద్రవతీసుతః, తచ్ఛ్రుత్వా రురుదుః సర్వే సమాలిఙ్గ్య పరస్పరమ్. ౧౯. పాండవాః పంచదుఃఖార్తా భూతానీవ యుగక్షయే, తేషాం తు పురుషేంద్రాణాం రుదతాం రుదితస్వనః, ప్రాసాదో భోగసంవృద్ధో అన్వరౌత్సీత్సరోదసీ ౨౦.

ఇతి ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత నారదాగమనపర్వణి, అష్టత్రింశోఽధ్యాయః.

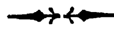
నారదఉవాచః— నాసౌ వృథాగ్నినా దగ్ధో యథా తత్ర శ్రుతం మయా, వైచిత్రవీర్యో నృపతిస్తత్తే వక్ష్యామి భారత. ౧. వనం ప్రవిశతానేన వాయుభక్షేణ ధీమతా, అగ్నయః కారయిత్వేష్టిముత్సృష్టా ఇతి నశ్శ్రుతమ్. ౨. యాజకాస్తు తతస్తస్య తానగ్నీన్నిర్జనే వనే, సముత్సృజ్య యథాకామం జగ్ముర్భరతసత్తమ. 3 సవివృద్ధస్తదా వహ్నిర్వనే తస్మిన్నభూత్కిల, తేన తద్వనమాదీప్త

మితి తే తాపసాబ్రువన్. ౪. స రాజా జాహ్నవీకచ్ఛే యథా తే కథితం మయా,
తేనాగ్నినా సమాయుక్తః స్వేనైవ భరతర్షభ. ౫. ఏవమావేదయామాసుర్మున
యస్తే మమానఘ, యే తే భాగీరథీతీరే మయా దృష్టా యుధిష్ఠిర. ౬. ఏవం
స్వేనాగ్నినా రాజా సమాయుక్తో మహీపతే, మాశోచిథాస్త్వం నృపతిం గతస్స
పరమాం గతిమ్. ౭. గురుశుశ్రూషయా చైవ జననీ తే జనాధిప, ప్రాప్తా సుమ
హతీం సిద్ధిమితి తేనాత్ర సంశయః. ౮. కర్తుమర్హసి రాజేంద్ర తేషాం త్వముదక
క్రియామ్, భ్రాతృభిస్సహితస్సర్వైరేతదత్ర విధీయతామ్. ౯. వైశంపాయన
ఉవాచ:—తతస్స పృథివీపాలః పాండవానాం ధురంధరః, నిర్యయౌ సహసోదర్యః
సదారశ్చ నరర్షభః. ౧౦. పౌరజానపదాశ్చైవ రాజభక్తిపురస్కృతాః, గంగాం
ప్రజగ్మురభితో వాససైకేన సంవృతాః. ౧౧. తతోఽవగాహ్య సలిలం సర్వే తే
నరపుంగవాః, యుయుత్సుమగ్రతః కృత్వా దదుస్తోయం మహాత్మనే. ౧౨.
గాంధార్యాశ్చ పృథాయాశ్చ విధివన్నామగోత్రతః, శౌచం నివర్తయంతస్తే
తత్రోషుర్నగరాద్బహిః. ౧౩. ప్రేషయామాస స నరాన్ విధిజ్ఞానాప్తకారిణః,
గంగాద్వారం నరశ్రేష్ఠో యత్ర దగ్ధోఽభవన్నృపః. ౧౪. తత్రైవ తేషాం కృత్యాని
గంగాద్వారేఽన్వశాత్తదా, కర్తవ్యానీతి పురుషాన్ దత్తదేయాన్మహీపతిః. ౧౫.
ద్వాదశేఽహని తేభ్యస్స కృతశౌచో నరాధిపః, దదౌ శ్రాద్ధాని విధివద్దక్షిణావంతి
పాండవః. ౧౬. ధృతరాష్ట్రం సముద్దిశ్య దదౌ స పృథివీపతిః, సువర్ణం రజతం
గాశ్చ శయ్యాశ్చ సుమహాధనాః. ౧౭. గాంధార్యాశ్చైవ తేజస్వీ పృథాయాశ్చ
పృథక్పృథక్, సంకీర్త్య నామనీ రాజా దదౌ దానమనుత్తమమ్. ౧౮. యో
యదిచ్ఛతి యావచ్చ తావత్స లభతే నరః, శయనం భోజనం యానం మణిరత్న
మథో ధనమ్. ౧౯. దానమాచ్ఛాదనం భోగాన్ దాసీశ్చ సమలంకృతాః, దదౌ
రాజా సముద్దిశ్య తయోర్మాత్రోర్మహీపతిః. ౨౦. తతస్స పృథివీపాలో దత్త్వా
శ్రాద్ధాన్యనేకశః, ప్రవివేశ పురం రాజా నగరం వారణాహ్వయమ్. ౨౧.
తే చాపి రాజవచనాత్పురుషా యే గతాభవన్, సంకల్ప్య తేషాం కుల్యాని
పునః ప్రత్యాగమంస్తతః. ౨౨. మాల్యైర్గంధైశ్చ వివిధైరర్చయిత్వా యథా
విధి, కుల్యాని తేషాం సంయోజ్య తదాచఖ్యుర్మహీపతేః. ౨౩. సమాశ్వాస్య
తు రాజానం ధర్మాత్మానం యుధిష్ఠిరమ్, నారదోఽప్యగమద్రాజన్ పరమర్షిర్యథే
ప్సితమ్. ౨౪. ఏవం వర్షాణ్యతీతాని ధృతరాష్ట్రస్య ధీమతః, వనవాసే తథా
త్రీణి నగరే దశ పంచ చ. ౨౫. హతపుత్రస్య సంగ్రామే దానాని దదతస్సదా.

జ్ఞాతిసంబంధిమిత్రాణాం భృత్యానాం స్వజనస్య చ. ౨౬. యుధిష్ఠిరస్తు నృపతిర్నా తిప్రీతమనా స్తదా, ధారయామాస తద్రాజ్యం నిహతజ్ఞాతిబాంధవః. ౨౭. తథాఽఽశ్రమవాసికే తు పర్వణ్యపి సమాహితః, గంధమాల్యాదియుక్తం చ హవిష్యం భోజయేద్ద్విజాన్. ౨౮.

ఇతి శ్రీమహాభారతే శతసాహస్రికాయాం సంహితాయాం వైయాసిక్యాం
ఆశ్రమవాసికపర్వాంతర్గత నారదాగమనపర్వణి
ఏకోనచత్వారింశోఽధ్యాయః.

సమాప్తంచేదం ఆశ్రమవాసికపర్వ.

శ్లో. కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా బుద్ధ్యాత్మనా వా ప్రకృతేస్స్వభావాత్,
కరోమి యద్యత్సకలం పరస్మై నారాయణాయేతి సమర్పయామి.

శ్లో. యదక్షరపదభ్రష్టం మాత్రాహీనం చ యద్భవేత్,
తత్సర్వం క్షమ్యతాం దేవ నారాయణ నమోఽస్తు తే.

ఓం తత్సత్, హరిః ఓం శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

శ్రీరస్తు.

శ్రీగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః.

శ్రీమహాభారతే, మౌసలపర్వప్రారంభః.

శ్లో. నారాయణం నమస్కృత్య నరం చైవ నరోత్తమమ్,
దేవీం సరస్వతీం వ్యాసం తతో జయ ముదీరయేత్.

ముసలోత్పత్తిః.

వైశంపాయనఉవాచ:—షట్త్రింశేత్వథ సంప్రాప్తేవర్షే కౌరవనందనః, దదర్శ విపరీతాని నిమిత్తాని యుధిష్ఠిరః. ౧. వపుర్వాతాశ్చ నిర్ఘాతా రూక్షాశ్శర్కరవర్షిణః, అపసవ్యాని శకునా మండలాని ప్రచక్రిరే. ౨. ప్రత్యగూహుర్మహానద్యో దిశో నీహారసంవృతాః, ఉల్కాశ్చాంగారవర్షిణ్యః ప్రపేతు ర్గగనాద్భువి. ౩. ఆదిత్యో రజసా రాజన్ సమవచ్ఛన్నమండలః, విరశ్మిరుదయే నిత్యం కబంధైస్సమదృశ్యత. ౪. పరివేషాశ్చ దృశ్యంతే దారుణాశ్చంద్రసూర్యయోః, త్రివర్ణాశ్శ్యామరూక్షాంతా స్తథా భస్మారుణప్రభాః. ౫. ఏతే చాన్యే చ బహవ ఉత్పాతా భయశంసినః, దృశ్యంతే బహవో రాజన్ హృదయోద్వేగకారకాః. ౬. కస్యచిత్త్వథ కాలస్య కురురాజో యుధిష్ఠిరః, శుశ్రావ వృష్ణిచక్రస్య మౌసలే కదనం కృతమ్. ౭. విముక్తం వాసుదేవం చ శ్రుత్వా రామం చ పాండవః, సమానీయాబ్రవీద్భ్రాతౄన్ కింకరిష్యామ ఇత్యుత. ౮. పరస్పరం సమాసాద్య బ్రహ్మదండబలాత్కృతాన్, వృష్ణీన్ వినష్టాంస్తే శ్రుత్వా వ్యథితాః పాండవాఽభవన్. ౯. నిధనం వాసుదేవస్య సముద్రస్యేవ శోషణమ్, వీరా నశ్రద్దధుస్తస్య వినాశం శార్ఙ్గధన్వనః. ౧౦. మౌసలం తే సమాశ్రిత్య దుఃఖశోకసమన్వితాః, విషణ్ణాహతసంకల్పాః పాండవాస్సముపావిశన్. ౧౧. జనమేజయఉవాచ:—కథం వినష్టా భగవన్నంధకా వృష్ణిభిస్సహ, పశ్యతో వాసుదేవస్య భోజాశ్చైవ మహారథాః, ౧౨. వైశంపాయనఉవాచ:—షట్త్రింశేఽథ తతో వర్షే వృష్ణీనామనయో మహాన్. అన్యోన్యం ముసలైస్తే తు నిజఘ్నుః కాలచోదితాః. ౧౩. జనమేజయఉవాచ:- కేనానుశప్తాస్తే వీరాః క్షయం వృష్ణ్యంధకా గతాః, భోజాశ్చ ద్విజవర్య త్వం

విస్తరేణ వదస్వ మే. ౧౪. వైశంపాయనఉవాచ:—విశ్వామిత్రం చ కణ్వం చ నారదం చ తపోధనమ్, సారణప్రముఖా వీరా దదృశుర్ద్వారకాం గతాన్. ౧౫. తే తాన్ సాంబం పురస్కృత్య భూషయిత్వా స్త్రియం యథా, అబ్రువన్నుప సంగమ్య దైవదండనిపీడితాః. ౧౬. ఇయం స్త్రీ పుత్రకామస్య బభ్రోరమితతేజసః, ఋషయస్సాధు జానీత కిమియం జనయిష్యతి. ౧౭. ఇత్యుక్తాస్తే తదా రాజన్ విప్రలంభప్రదర్శితాః, ప్రత్యబ్రువంస్తాన్మునయో యత్తచ్ఛృణు నరాధిప. ౧౮. వృష్ణ్యంధకవినాశాయ ముసలం ఘోరమాయసమ్, వాసుదేవస్య దాయాదః సాంబోఽయం జనయిష్యతి. ౧౯. యేన యూయం సుదుర్వృత్తా నృశంసా జాతమన్యవః, ఉచ్ఛేత్తారః కులం కృత్స్నమృతే రామజనార్దనౌ. ౨౦. సముద్రం యాస్యతి శ్రీమాంస్త్యక్త్వా దేహం హలాయుధః, జరః కృష్ణం మహాత్మానం శయానం భువి భేత్స్యతి. ౨౧. ఇత్యబ్రువంస్తతో రాజన్ ప్రలబ్ధాస్తైర్దురాత్మభిః, మునయః క్రోధరక్తాక్షాః సమీక్ష్యాథ పరస్పరమ్. ౨౨. తథోక్త్వా మునయస్తే తు తతః కేశవమభ్యయుః, అథాబ్రవీత్తదా వృష్ణీన్ శ్రుత్వైవం మధుసూదనః. ౨౩. అంతజ్ఞో మతిమాంస్తస్య భవితవ్యం తథేతి తాన్, ఏవముక్త్వా హృషీకేశః ప్రవివేశ పురం తదా, కృతాంతమన్యథా నైచ్ఛత్కర్తుం సజగతః ప్రభుః, శ్వోభూతేఽథ తతస్సాంబో ముసలం తదసూత వై. ౨౪. యేన వృష్ణ్యంధకకులే పురుషా భస్మసాత్కృతాః, వృష్ణ్యంధకవినాశాయ కింకరప్రతిమం మహత్. ౨౫. అసూత శాపజం ఘోరం తచ్చ రాజ్ఞే న్యవేదయన్, విషణ్ణరూపస్తద్రాజా సూక్ష్మం చూర్ణమకారయత్. ౨౬. తచ్చూర్ణం సాగరే చాపి ప్రాక్షిపన్ పురుషా నృప, అఘోషయంశ్చ నగరే వచనాదాహుకస్య తే. ౨౭. జనార్దనస్య రామస్య బభ్రోశ్చైవ మహాత్మనః, అద్య ప్రభృతి సర్వేషు వృష్ణ్యంధకకులేష్విహ. ౨౮. సురాసవో న కర్తవ్యః సర్వైర్నగరవాసిభిః, యశ్చ నోఽవిదితం కుర్యాత్పేయం కశ్చిన్నరః క్వచిత్. ౩౦. జీవన్ సశూలమారోహేత్స్వయం కృత్వా సబాంధవః, తతో రాజభయాత్సర్వే నియమం చక్రిరే తదా, నరాశ్శాసనమాజ్ఞాయ రామస్యాక్లిష్టకర్మణః. ౩౧.

ఇతి మౌసలపర్వాంతర్గత మౌసలపర్వణి, ప్రథమోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ:—ఏవం ప్రయతమానానాం వృష్ణీనామంధకైస్సహ, కాలో గృహాణి సర్వేషాం పరిచక్రామ నిత్యశః. ౧. కరాలో వికటో ముండః పురుషః కృష్ణపింగళః, గృహాణ్యావేక్ష్య వృష్ణీనాం నాదృశ్యత క్వచిత్క్వచిత్. ౨. తమఘ్నంత మహేష్వాసాః శరైశ్శతసహస్రశః, న చాశక్యత వేద్ధుం స సర్వ

భూతాత్యయస్తదా. ౩. ఉత్పేదిరే మహావాతా దారుణాశ్చ దినేదినే, వృష్ణ్యంధక వినాశాయ బహవో లోమహర్షణాః. ౪. వివృద్ధమూషికా రథ్యా విభిన్నమణికా స్తథా, కేశా నఖాశ్చ సుప్తానామద్యంతే మూషికైర్నిశి. ౫. చీచీకూచీతివాశంతి శారికా వృష్ణివేశ్మసు, నోపశామ్యతి శబ్దశ్చ స దివారాత్రమేవ హి. ౬. అన్వకు ర్వన్నులూకానాం సారసా విరుతం తథా, అజాః శివానాం విరుతమన్వకుర్వత భారత. ౭. పాండురా రక్తపాదాశ్చ విహంగాః కాలచోదితాః, వృష్ణ్యంధకా నాం గేహేషు కపోతా వ్యచరంస్తదా. ౮. వ్యజాయంత ఖరా గోషు కరభాశ్వత రీషు చ, శునీష్వపి బిడాలాశ్చ మూషికా నకులీషుచ. ౯. నాపత్రపంత పాపాని కుర్వంతో వృష్ణయ స్తదా, ప్రాద్విషన్ బ్రాహ్మణాంశ్చాపి పితౄన్ దేవాంస్త థైవ చ. ౧౦. గురూంశ్చాప్యవమన్యంత న తు రామజనార్దనౌ, పత్న్యః పతీను చ్చరంతి పతీంశ్చ పతయ స్తథా. ౧౧. విభావసుః ప్రజ్వలితో వామం విపరివ ర్తతే, నీలలోహితమంజిష్ఠా విసృజన్నర్చిషః పృథక్. ౧౨. ఉదయాస్తమనే నిత్యం పుర్యాం తస్యాం దివాకరః, వ్యదృశ్యతాసకృత్పుంభిః కబంధైః పరివారితః. ౧౩. మహానసేషు సిద్ధేషు సంస్కృతేఽతీవ భారత, ఆహార్యమాణే కృమయో వ్యదృ శ్యంత సహస్రశః. ౧౪. పుణ్యాహే వాచ్యమానే తు జయత్సు చ మహాత్మసు, అభిధావంతః శ్రూయంతే న చాదృశ్యత కశ్చన. ౧౫. పరస్పరం చ నక్షత్రం హన్య మానం పునః పునః, గ్రహైరపశ్యన్ సర్వే తే నాత్మనస్తు కథంచన. ౧౬. నదంతం పాంచజన్యం చ వృష్ణ్యంధకనివేశనే, సమంతాత్ప్రత్యవాశంత రాసభా దారుణ స్వరాః. ౧౭. ఏవం పశ్యన్ హృషీకేశః సంప్రాప్తం కాలపర్యయమ్, త్రయోదశ్యా మమావాస్యాం తాం దృష్ట్వా ప్రాబ్రవీదిదమ్. ౧౮. చతుర్దశీ పంచదశీ కృతేయం రాహుణా పునః, ప్రాప్తే వై భారతే యుద్ధే ప్రాప్తా చాద్య క్షయాయ నః. ౧౯. విమృశన్నేవ కాలం తం పరిచింత్య జనార్దనః, మేనే ప్రాప్తం స షట్త్రింశం వర్షం వై కేశిసూదనః. ౨౦. పుత్రశోకాభిసంతప్తా గాంధారీ హతబాంధవా, యదనువ్యాజహారార్తా తదిదం సముపాగమత్. ౨౧. ఇదం చ తదనుప్రాప్తమ బ్రవీద్యద్యుధిష్ఠిరః, పురా వ్యూఢేష్వనీకేషు దృష్ట్వోత్పాతాన్ సుదారుణాన్. ౨౨. ఇత్యుక్త్వా వాసుదేవస్తు చికీర్షుః సత్యమేవ తత్, ఆజ్ఞాపయామాస తదా తీర్థయాత్రా మరిందమః. ౨౩. అఘోషయంతః పురుషాం స్తత్ర కేశవశాసనాత్, తీర్థయాత్రాసముద్రే వః కార్యేతి పురుషర్షభాః. ౨౪.

ఇతి మౌసలపర్వాంతర్గత మౌసలపర్వణి, ద్వితీయోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ:— కాళీస్త్రీపాండురైర్దంతైః ప్రవిశ్య హసతీ నిశి,
స్త్రియః స్వప్నేషు ముష్ణంతీ ద్వారకాం పరిధావతి. ౧. అగ్నిహోత్రనికేతేషు
వాస్తుమధ్యేషు వేశ్మసు, వృష్ణ్యంధకా న్ఖాదంత స్వప్నే గృధ్రాభయానకాః. ౨.
అలంకారాశ్చ ఛత్రంచ ధ్వజాశ్చ కవచాని చ, హ్రియమాణాన్యదృశ్యంత రక్షోభి
స్సుభయానకైః. ౩. తచ్చాగ్నిదత్తం కృష్ణస్య వజ్రనాభమయోమయమ్, దివ్యమా
చక్రమే చక్రం వృష్ణీనాం పశ్యతాం తదా. ౪. యుక్తం రథం దివ్యమాదిత్యవర్ణం
హయా హరన్ పశ్యతో దారుకస్య, తే సాగరస్యోపరిష్టాదగచ్ఛన్ మనోజవాశ్చ
తురగో వాజిముఖ్యాః. ౫. తాలస్సుపర్ణశ్చ మహాధ్వజౌ తౌ సుపూజితౌ రామజనా
ర్దనాభ్యామ్, ఉచ్చైర్జహ్రురప్సరసశ్చ దివ్యా దేవా ఊచుర్గమ్యతాం తీర్థయా
త్రా. ౬. తతో జిగమిషంతస్తే వృష్ణ్యంధకమహారథాః, సాంతఃపురాస్తదా తీర్థ
యాత్రామైచ్ఛన్నరర్షభాః. ౭. తతో భోజ్యం చ భక్ష్యంచ పేయం చాంధక
వృష్ణయః, బహునానావిధం చక్రుర్మద్యం మాంసమనేకశః. ౮. తతస్సైనికవర్గా
శ్చ నిర్యయుర్నగరాద్బహిః, యానైరశ్వైర్గజైశ్చైవ శ్రీమంతస్తిగ్మతేజసః. ౯.
తతః ప్రభాసే న్యవసన్ యథోద్దిష్టం యథా గృహమ్, ప్రభూతభక్ష్యపేయాస్తే
సదారా యాదవాస్తదా. ౧౦. నివిష్టాంస్తాన్నిశమ్యాథ సముద్రాంతే స యోగ
విత్, జగామామంత్ర్య తాన్ వీరానుద్ధవో ఽర్థవిశారదః. ౧౧. తం ప్రస్థితం
మహాత్మానమభివాద్య కృతాంజలిః, జానన్ వినాశం వృష్ణీనాం నైచ్ఛద్వారయి
తుం హరిః. ౧౨. తతః కాలపరీతాస్తే వృష్ణ్యంధకమహారథాః, అపశ్యన్నుద్ధవం
యాంతం తేజసావృత్య రోదసీ. ౧౩. బ్రాహ్మణార్థేషు యత్సిద్ధమన్నం తేషాం
మహాత్మనామ్, తద్వానరేభ్యః ప్రదదుః సురాగంధసమన్వితమ్. ౧౪. తతస్తూ
ర్యశతాకీర్ణం నటనర్తకసంకులమ్, అవర్తత మహాపానం ప్రభాసే తిగ్మతేజసామ్.
౧౫. కృష్ణస్య సన్నిధౌ రామః సహితః కృతవర్మణా, అపిబద్యుయుధానశ్చ గదో
బభ్రుస్తథైవ. ౧౬. తతః పరిషదో మధ్యే యుయుధానో మదోత్కటః, అబ్రవీ
త్కృతవర్మాణ మవహాస్యావమత్య చ. ౧౭. కః క్షత్రియో హన్యమానః సుప్తాన్
హన్యాన్మృతానివ, తన్న మృష్యంతి హార్దిక్య యాదవా యత్త్వయా కృతమ్.
౧౮. ఇత్యుక్తే యుయుధానేన పూజయామాస తద్వచః, ప్రద్యుమ్నో రథి
నాం శ్రేష్ఠో హార్దిక్యమవమత్య చ. ౧౯. తతః పరమసంక్రుద్ధః కృతవర్మా తదబ్ర
వీత్, నిర్దిశన్నివ సావజ్ఞం తదా సవ్యేన పాణినా. ౨౦. భూరిశ్రవాశ్ఛిన్నబా
హుర్యుద్ధే ప్రాయగతస్త్వయా, వధేన సునృశంసేన కథం వీరేణ పాతితః. ౨౧.

ఇతి తస్య వచః శ్రుత్వా కేశవః పరవీరహా, తిర్యక్సరోషయా దృష్ట్యా వీక్షాం
చక్రే సమన్యుమాన్. ౨౨. మణిస్స్యమంతకశ్చైవ యస్స సత్రాజితోఽభవత్,
తాం కథాం శ్రావయామాస సాత్యకిర్మధుసూదనమ్. ౨౩. తచ్ఛ్రుత్వా కేశవ
స్యాంక మగమద్రుదతీ తదా, సత్యభామా ప్రకుపితా కోపయంతీ జనార్దనమ్. ౨౪.
తత ఉత్థాయ సక్రోధః సాత్యకిర్వాక్యమబ్రవీత్. పంచానాం ద్రౌపదేయానాం
ధృష్టద్యుమ్నశిఖండినోః. ౨౫. ఏష గచ్ఛామి పదవీం సత్యేన చ తథా శపే, సౌప్తి
కేయే చ నిహతాః సుప్తా యేన దురాత్మనా. ౨౬. ద్రోణపుత్రసహాయేన పాపేన
కృతవర్మణా, సమాప్తమాయురస్యాద్య యశశ్చైవ సుమధ్యమే. ౨౭. ఇత్యే
వముక్త్వా ఖడ్గేన కేశవస్య సమీపతః, అభిద్రుత్య శిరః కోపాచ్ఛిచ్ఛేద కృతవర్మణః,
౨౮. తథాన్యానపి నిఘ్నంతం యుయుధానం సమంతతః, అభ్యధావద్ధృషీకేశో
వినివారయితుం తదా. ౨౯. ఏకీభూతాస్తతస్సర్వే కాలపర్యాయచోదితాః, భోజాం
ధకా మహారాజ శైనేయం పర్యవారయన్. ౩౦. తాన్ దృష్ట్వా పతతస్తూర్ణమభి
క్రుద్ధో జనార్దనః, న చుక్రోధ మహాతేజా జానన్ కాలస్య పర్యయమ్ ౩౧. తే తు
పానమదావిష్టాశ్చోదితాః కాలధర్మణా, యుయుధానమథాభ్యఘ్నన్నుచ్ఛిష్టైర్భాజనై
స్తదా. ౩౨. హన్యమానే తు శైనేయే క్రుద్ధో రుక్మిణినందనః, తదనంతరమాగచ్ఛ
న్మోక్షయిష్యన్ శినేస్సుతమ్. ౩౩. సభోజైస్సహ సంయుక్తః సాత్యకిశ్చాంధకై
స్సహ, వ్యాయచ్ఛమానౌ తౌ వీరౌ బాహుద్రవిణశాలినౌ. ౩౪. బహుత్వాన్ని
హతౌ తత్ర ఉభౌ కృష్ణస్య పశ్యతః, హతం దృష్ట్వా తు శైనేయం పుత్రం చ యదు
నందనః. ౩౫. ఏరకాణాం తదా ముష్టిం కోపాజ్జగ్రాహ కేశవః, తదభూన్ముసలం ఘోరం
వజ్రకల్పమయోమయమ్. ౩౬. జఘాన కృష్ణస్తాంస్తేన యే యే ప్రముఖతోఽభవన్,
తతోఽంధకాశ్చ భోజాశ్చ శైనేయా వృష్ణయస్తథా. ౩౭. జఘ్నురన్యోన్యమాక్రం
దే ముసలైః కాలచోదితాః, యస్తేషామేరకాం కశ్చిజ్జగ్రాహ కుపితో నృప. ౩౮.
వజ్రభూతేవ సా రాజన్నదృశ్యత తదా విభో, తృణం చ ముసలీభూతమపి తత్ర
వ్యదృశ్యత. ౩౯. బ్రహ్మదండకృతం సర్వమితి తద్విద్ధి పార్థివ, ఆవిధ్యావిధ్య తే రాజన్
ప్రక్షిపంతి స్మ యత్తృణమ్. ౪౦. తద్వజ్రభూతం ముసలం వ్యదృశ్యత తదా దృఢమ్
అవధీత్పితరం పుత్రః పితా పుత్రం చ భారత. ౪౧. మత్తాః పరిపతంతిస్మ యోధ
యంతః పరస్పరమ్, పతంగా ఇవ చాగ్నౌ తే నిపేతుః కుకురాంధకాః. ౪౨.
నాసీత్పలాయనే బుద్ధిర్వధ్యమానస్య కస్యచిత్, తత్రాపశ్యన్మహాబాహుర్జానన్
కాలస్య పర్యయమ్. ౪౩. ముసలం సమవష్టభ్య తస్థౌ స మధుసూదనః, సాంబంచ

నిహతం దృష్ట్వా చారుదేష్ణంచ మాధవః. ౨౪. ప్రద్యుమ్నం చానిరుద్ధం చ తత
శ్చుక్రోధ మాధవః, గదం వీక్ష్య శయానం చ భృశం కోపసమన్వితః. ౨౫. సని
శ్శేషం తదాచక్రే శార్ఙ్గచక్రగదాధరః, తం నిఘ్నంతం మహాతేజా బభ్రుః పరపు
రంజయః. ౨౬. దారుకశ్చైవ దాశార్హ మూచతుర్యన్నిబోధ తత్, భగవన్ని
హతాః సర్వే త్వయా భూయిష్ఠశో నరాః, రామస్య పదమన్విచ్ఛ తత్ర గచ్ఛామ
యత్ర సః. ౨౭.

ఇతి మౌసలపర్వాంతర్గత మౌసలపర్వణి, తృతీయోఽధ్యాయః

వైశంపాయన ఉవాచ:—తతో యయుర్దారుకః కేశవశ్చ బభ్రుశ్చ రామస్య
పదం పతంతః, అథా పశ్యన్ రామమనంతవీర్యం వృక్షే స్థితం చింతయానం
వివిక్తే. ౧. తతస్సమాసాద్య మహానుభావం కృష్ణస్తదా దారుకమన్వశాసత్,
గత్వా కురూన్ సర్వమిదం మహాంతం పార్థాయ శంసస్వ వధం యదూనామ్.
౨. తతోఽర్జునః క్షిప్రమిహోపయాతు శ్రుత్వా మృతాన్ యాదవాన్
బ్రహ్మశాపాత్, ఇత్యేవముక్తస్స యయౌ రథేన కురూంస్తదా దారుకో నష్ట
చేతాః. ౩. తతో గతే దారుకే కేశవోఽథ దృష్ట్వాంతికే బభ్రుమువాచ వాక్యం,
స్త్రియో భవాన్ రక్షితుం యాతు శీఘ్రం నైతా హింస్యుర్దస్యవో విత్తలో
భాత్. ౪. సప్రస్థితః కేశవేనానుశిష్టో మదాతురో జ్ఞాతివధార్దితశ్చ, తం విశ్రాంతం
సన్నిధౌ కేశవస్య దురంతమేకం సహసైవ బభ్రుమ్. ౫. బ్రహ్మానుశప్తమవధీన్మ
హద్వై కూటే యుక్తం ముసలం లుబ్ధకస్య, తతో దృష్ట్వా నిహతం బభ్రు
మాహ కృష్ణోఽగ్రజం భ్రాతరముగ్రతేజాః. ౬. ఇహైవ త్వం మాం ప్రతీక్షస్వ రామ
యావత్ స్త్రియో జ్ఞాతివశాః కరోమి, తతః పురీం ద్వారవతీం ప్రవిశ్య జనార్దనః
పితరం ప్రాహ వాక్యమ్. ౭. స్త్రియో భవాన్ రక్షతు నస్సమగ్రా ధనంజయస్యా
గమనం ప్రతీక్షన్, రామో వనాంతే ప్రతిపాలయన్మామాస్తేఽద్యాహం తేన సమా
గమిష్యే. ౮. దృష్టం మయేదం నిధనం యదూనాం రాజ్ఞాంచ పూర్వం కురు
పుంగవానామ్, నాహం వినా యదుభిర్యాదవానాం పురీమిమామశకం ద్రష్టు
మద్య. ౯. తపశ్చరిష్యామి నిబోధ తన్మే రామేణ సార్ధం వనమభ్యుపేత్య, ఇతీద
ముక్త్వా శిరసా చ పాదౌ సంస్పృశ్య కృష్ణస్త్వరితో జగామ. ౧౦. తతో మహాన్
నినదః ప్రాదురాసీత్సస్త్రీకుమారస్య పురస్య తస్య, అథాబ్రవీత్కేశవస్సంనివర్త్య
శబ్దం శ్రుత్వా యోషితాం క్రోశతీనామ్. ౧౧. పురీమిమామేష్యతి సవ్యసాచీ స
వో దుఃఖాన్మోచయితా నరాగ్ర్యః, తతో గత్వా కేశవస్తం దదర్శ రామం వనే

స్థితమేకం వివిక్తే. ౧౨. అథాపశ్యద్యోగయుక్తస్య తస్య నాగం ముఖాన్నిశ్చరంతం మహాంతమ్, శ్వేతం యయౌ స తతః ప్రేక్ష్యమాణో మహార్ణవో యేన మహానుభావః. ౧౩. సహస్రశీర్షః పర్వతాభోగవర్ష్మా రక్తాననస్స్వాం తనుం తాం విముచ్య, సందృశ్యంతం సాగరాన్తం విశన్తం సమ్యక్చ తం సాగరః ప్రత్యగృహ్ణాత్. ౧౪. నాగా దివ్యాస్సరితశ్చైవ పుణ్యాః కర్కోటకో వాసుకిస్తక్షకశ్చ, పృథుశ్రవా వరుణః కుంజరశ్చ మిశ్రీశంఖః కుముదః పుండరీకః. ౧౫. తథా నాగో ధృతరాష్ట్రో మహాత్మా హ్రాదః క్రాథశ్శితికంఠో నికేతుః, తథా నాగౌ చక్రమందాతిషండౌ నాగశ్రేష్ఠో దుర్ముఖశ్చాంబరీషః. ౧౬. స్వయం రాజా వరుణశ్చాపి రాజన్ ప్రత్యుద్గమ్య స్వాగతేనాభ్యనందన్, తే పూజయంశ్చార్ఘ్యపాద్యక్రియాభిః సంకర్షణం భూధరం శుద్ధబుద్ధిమ్. ౧౭. తతో గతే భ్రాతరి వాసుదేవో జానన్ సర్వాగతయో దివ్యదృష్టిః, వనే శూన్యే విచరంశ్చింతయానో భూమౌ చాథ సంవివేశాగ్ర్యతేజాః, సర్వం తేన ప్రాక్తదా చింత్యమాసీద్గాంధార్యా యద్వాక్యముక్తస్స పూర్వమ్. ౧౮. దుర్వాససా పాయసోచ్ఛిష్టలిప్తే యచ్చాప్యుక్తం తచ్చ సస్మార వాక్యమ్, సంచింతయన్నంధకవృష్ణినాశం కురుక్షయం చైవ మహానుభావః. ౧౯. మేనే తతస్సంక్రమణస్య కాలం తతశ్చకారేంద్రియసన్నిరోధమ్, తథా చ లోకత్రయపాలనార్థమాత్రేయవాక్యప్రతిపాలనాయ. ౨౦. దేవోఽపి సందేహవిమోక్షహేతోర్నిర్ణీతమైచ్ఛత్సకలార్థతత్త్వవిత్, స సంనిరుద్ధేంద్రియవాఙ్మనాస్తు శిష్యే మహాయోగముపేత్య కృష్ణః. ౨౧. జరోఽథ తం దేశముపాజగామ లుబ్ధస్తదానీం మృగలిప్సురుగ్రః, స కేశవం యోగయుక్తం శయానం మృగాశంకీ లుబ్ధకస్సాయకేన. ౨౨. జరోఽవిధ్యత్పాదతలే త్వరావాంస్తం చాభితస్తజ్జిఘృక్షుర్జగామ, అథాపశ్యత్పురుషం యోగయుక్తం పీతాంబరం లుబ్ధకోఽనేకబాహుమ్. ౨౩. నత్వాత్మానం త్వపరాద్ధం స తస్య పాదౌ జరో జగృహే శంకితాత్మా, ఆశ్వాసయంస్తం మహాత్మా తదానీం గచ్ఛతూర్ధ్వం రోదసీ వ్యాప్య లక్ష్మ్యా. ౨౪. దివం ప్రాప్తం వాసవోఽథాశ్వినౌ చ రుద్రాదిత్యా వసవశ్చాథ విశ్వే, ప్రత్యుద్యయుర్మునయశ్చాపి సిద్ధా గంధర్వముఖ్యాశ్చ సహాప్సరోభిః. ౨౫. తతో రాజన్ భగవానుగ్రతేజా నారాయణః ప్రభవశ్చావ్యయశ్చ, యోగాచార్యో రోదసీ వ్యాప్య లక్ష్మ్యా స్థానం ప్రాప స్వం మహాత్మా ప్రమేయమ్. ౨౬. తతో దేవైరృషిభిశ్చాపి కృష్ణః సమాగతశ్చారణైశ్చైవ రాజన్ గంధర్వాగ్ర్యైరప్సరోభిర్వరాభిః సిద్ధైస్సాధ్యైశ్చానతైః పూజ్యమానః. ౨౭. తం వై దేవాః ప్రత్యనందంత

రాజన్ మునిశ్రేష్ఠా ఋగ్భిరానర్చురీశమ్, తం గంధర్వాశ్చాపి తస్థుః స్తువంతః ప్రీత్యా చైనం పురుహూతోఽభ్యనందత్. ౨౮.

ఇతి మౌసలపర్వాంతర్గత మౌసలపర్వణి, చతుర్థోఽధ్యాయః.

వైశంపాయన ఉవాచ:—దారుకోఽపి కురూన్ గత్వా దృష్ట్వా పార్థాన్ మహారథాన్, ఆచష్ట మౌసలే వృష్ణీనన్యోన్యేనోపసంహృతాన్. ౧. శ్రుత్వా వినష్టాన్ వార్ష్ణేయాన్ సభోజాంధకకౌకురాన్, పాండవాశ్శోకసంతప్తా విత్రస్తమనసోఽభవన్. ౨. తతోఽర్జునస్తానామంత్ర్య కేశవస్య ప్రియస్సఖా, ప్రయయౌ మాతులం ద్రష్టుం నేదమస్తీతి చాబ్రవీత్. 3. స వృష్ణినిలయం గత్వా దారుకేణ సహ ప్రభో, దదర్శ ద్వారకాం వీరో మృతనాథామివ స్త్రియమ్. ౪. యాఃస్మ తా లోకనాథేన నాథవత్యః పురాభవన్, తాస్త్వనాథాస్తదా నాథం పార్థం దృష్ట్వా విచుక్రుశుః. ౫. షోడశస్త్రీసహస్రాణి వాసుదేవపరిగ్రహః, తాసామాసీన్మహానాదో దృష్ట్వైవార్జునమాగతమ్. ౬. తాస్తు దృష్ట్వైవ కౌరవ్యో బాష్పేణాపిహితేక్షణః, హీనాః కృష్ణేన పుత్రైశ్చ నాశకత్సోఽభివీక్షితుమ్. ౭. స తాం వృష్ణ్యంధకజనాం హయమీనాం రథోడుపామ్, వాదిత్రరథఘోషౌఘాం వేశ్మతీర్థమహాహ్రదామ్. ౮. రత్నశైవలసంఘాటాం వజ్రప్రాకారమాలినీమ్, రథ్యాస్రోతోజలావర్తాం చత్వరస్తిమితహ్రదామ్. ౯. రామకృష్ణమహాగ్రాహాం ద్వారకాం సరితం తదా, కాలపాశగ్రహాం భీమాం నదీం వైతరణీమివ. ౧౦. దదర్శ వాసవిర్ధీమాన్ విహీనాం వృష్ణిపుంగవైః, గతశ్రియం నిరానందాం పద్మినీం శిశిరే యథా. ౧౧. తాం దృష్ట్వా ద్వారకాం పార్థస్తాశ్చ కృష్ణస్య యోషితః, సస్వనం బాష్పముత్సృజ్య నిపపాత మహీతలే. ౧౨. సాత్రాజితీ తతః సత్యా రుక్మిణీ చ విశాంపతే, అభిపత్య ప్రరురుదుః పరివార్య ధనంజయమ్. ౧3. తతస్తం కాంచనే పీఠే సముత్థాప్యోపవిశ్య చ, అబ్రువంత్యో మహాత్మానం పరివార్యోపతస్థిరే. ౧౪. తతస్సంస్తూయ గోవిందం కథయిత్వా చ పాండవః, ఆశ్వాస్య తాః స్త్రియశ్చాపి మాతులం ద్రష్టుమభ్యగాత్. ౧౫.

ఇతి మౌసలపర్వాంతర్గత మౌసలపర్వణి, పంచమోఽధ్యాయః.

వైశంపాయన ఉవాచ:—తం శయానం మహాత్మానం వీరమానకదుందుభిమ్, పుత్రశోకేన సంతప్తం దదర్శ కురుపుంగవః. ౧ తస్యాశ్రుపరిపూర్ణాక్షో వ్యూఢోరస్కో మహాభుజః, ఆర్తస్యార్తతరః పార్థః పాదౌ జగ్రాహ భారత. ౨. తస్య మూర్ధానమాఘ్రాతుమియేషానకదుందుభిః, స్వస్రీయస్య మహాబాహుర్న శశాక శత్రుహన్.

3.సమాలింగ్యార్జునం వృద్ధస్స భుజాభ్యాం మహాభుజః, పుత్త్రాన్ రుదన్ స్మరన్ సర్వాన్ విలలాప సువిహ్వలః, భ్రాత్రీన్ పుత్త్రాంశ్చ పౌత్త్రాంశ్చ దౌహిత్త్రాన్ ససఖీనపి. ౪.వాసుదేవ ఉవాచ:—యైర్జితా భూమిపాలాశ్చ దైత్యాశ్చ శతశోఽర్జున, తాన్ దృష్ట్వా నేహ పశ్యామి జీవామ్యర్జున దుర్మరః ౫.యౌ తావర్జున శిష్యౌ తే ప్రియౌ బహుమతౌ తదా, తయోరపనయాత్ పార్థ వృష్ణయో నిధనం గతాః. ౬. యౌ తౌ వృష్ణిప్రవీరాణాం ద్వావేవాతిరథౌ మతౌ, ప్రద్యుమ్నో యుయుధానశ్చ కథయన్ కత్థసేచ యౌ. ౭. తౌ తదా కురుశార్దూల కృష్ణస్య ప్రియభాజనౌ, తావుభౌ వృష్ణినాశస్య ముఖమాస్తాం ధనంజయ. ౮. న తు గర్హామి శైనేయం హార్దిక్యం చాహమర్జున, అక్రూరం రౌక్మిణేయం వా శాపో హ్యేవాత్ర కారణమ్. ౯. కేశినం యస్తు కంసం చ విక్రమ్య జగతః ప్రభుః, విదేహావకరోత్పార్థ చైద్యం చ బలగర్వితమ్. ౧౦. నైషాదిమేకలవ్యం చ చక్రే కాళింగమాగధాన్, గాంధారాన్ కాశిరాజం చ మరుభూమౌ చ పార్థివాన్. ౧౧. ప్రాచ్యాంశ్చ దాక్షిణాత్యాంశ్చ పార్వతీయాంస్తథా నృపాన్, సోఽభ్యుపేక్షితవానేవమనయాన్మధుసూదనః. ౧౨. త్వం హితం నారదశ్చైవ మునయశ్చ సనాతనమ్, గోవిందమనఘం దేవమభిజానీధ్వమచ్యుతమ్. ౧౩. ప్రత్యపశ్యచ్చ స విభుర్జ్ఞాతిక్షయమధోక్షజః, సముపేక్షితవాన్నిత్యం స్వయం స మమ పుత్త్రకః. ౧౪. గాంధార్యా వచనం యత్తదృషీణాం చ పరంతప, తన్మానమన్యథా కర్తుం నైచ్ఛత్స జగతః ప్రభుః. ౧౫. ప్రత్యక్షం భవతశ్చాపి తవ పౌత్త్రః పరంతప, అశ్వత్థామ్నా హతశ్చాపి జీవితస్తస్య తేజసా. ౧౬. ఇమాంస్తు నైచ్ఛత్స్వాన్ జ్ఞాతీన్ రక్షితుం ససఖా తవ, తతః పుత్త్రాంశ్చ పౌత్త్రాంశ్చ భ్రాతౄనథ సఖీనయమ్. ౧౭. శయానాన్నిహతాన్ దృష్ట్వా తతో మామబ్రవీదిదమ్, సంప్రాప్తోఽద్యాయమస్యాంతః కులస్య భరతర్షభ. ౧౮. ఆగమిష్యతి బీభత్సురిమాం ద్వారవతీం పురీమ్, ఆఖ్యేయం తస్య యద్వృత్తం వృష్ణీనాం వైశసం మహత్. ౧౯. స తు శ్రుత్వా మహాతేజా యదూనాం నిధనం ప్రభో, ఆగంతా క్షిప్రమేవేహ న మేఽత్రాస్తి విచారణా. ౨౦. యోఽహం తమర్జునం విద్ధి యోఽర్జునః సోఽహమేవ తు, యద్బ్రూయాత్తత్తథా కార్యమితి బుధ్యస్వ భారత. ౨౧. స స్త్రీషు ప్రాప్తకాలాస్తు పాండవో బాలకేషు చ, ప్రతిపత్స్యతి బీభత్సుర్భవతశ్చౌర్ధ్వదేహికమ్. ౨౨. ఇమాం చ నగరీం సద్యః ప్రతియాతి ధనంజయే, ప్రాకారాట్టాలకోపేతాం సముద్రః ప్లావయిష్యతి. ౨౩. అహం దేశే తు కస్మింశ్చిత్పుణ్యే నియమమాస్థితః,

కాలం కాంక్షే సద్య ఏవ రామేణ సహ ధీమతా. ౨౫. ఏవముక్త్వా హృషీకేశో మామచింత్యపరాక్రమః, హిత్వా మాం బాలకైస్సార్ధం దిశం కామప్యగాత్ప్రభుః. ౨౬. సోఽహం తౌ చ మహాత్మానౌ చింతయన్ భ్రాతరౌ తవ, ఘోరం జ్ఞాతివధం చైవ న భుంజే శోకకర్శితః. ౨౭. న భోక్ష్యే న చ జీవిష్యే దిష్ట్యా ప్రాప్తోఽసి పాండవ, యదుక్తం పార్థ కృష్ణేన తత్సర్వమఖిలం కురు. ౨౮. ఏతత్తే పార్థ రాజ్యం చ స్త్రియో రత్నాని చైవ హి, ఇష్టాన్ ప్రాణానహం హీమాంస్త్యక్ష్యామ్యరినిషూదన. ౨౯.

ఇతి మౌసలపర్వాంతర్గత మౌసలపర్వణి, షష్ఠోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ:—ఏవముక్తస్తు బీభత్సుర్మాతులేన పరంతపః, దుర్మనా దీనమనసం వసుదేవమువాచ హ. ౧. నాహం వృష్ణిప్రవీరేణ బభ్రుభిశ్చైవ మాతుల, విహీనాం పృథివీం ద్రష్టుం శక్యామీహ కథంచన. ౨. రాజా చ భీమసేనశ్చ సహదేవశ్చ పాండవః, నకులో యాజ్ఞసేనీ చ షడేకమనసో వయమ్. ౩. రాజ్ఞః సంక్రమణే చాపి కాలోఽయం వర్తతే ధ్రువమ్, తమిమం విద్ధి సంప్రాప్తం కాలం కాలవిదాం వర. ౪. సర్వథా వృష్ణిదారాంస్తు బాలాన్ వృద్ధం తథైవ చ, గమిష్యే పరిగృహ్యాహమింద్రప్రస్థమరిందమ. ౫. ఇత్యుక్త్వా దారుకమిదం వాక్యమాహ ధనంజయః, అమాత్యాన్ వృష్ణివీరాణాం ద్రష్టుమిచ్ఛామి మాచిరమ్. ౬. ఇత్యేవముక్త్వా వచనం సుధర్మాం యాదవీం సభామ్, ప్రవివేశార్జునః శూరః శోచమానో మహారథాన్. ౭. తమాసనగతం తత్ర సర్వాః ప్రకృతయస్తథా, బ్రాహ్మణా నైగమాస్తత్ర పరివార్యోపతస్థిరే. ౮. తాన్ దీనమనసస్సర్వాన్ నిభృతాన్ గతచేతసః, ఉవాచేదం వచః కాలే పార్థో దీనతరస్తథా. ౯. శక్రప్రస్థమహం నేష్యే వృష్ణ్యంకజనం స్వయమ్, ఇదం తు నగరం సర్వం సముద్రః ప్లావయిష్యతి. ౧౦. సజ్జీకురుత యానాని రత్నాని వివిధాని చ, వజ్రోఽయం భవతాం రాజా శక్రప్రస్థే భవిష్యతి. ౧౧. సప్తమే దివసే చైవ రవౌ విమల ఉద్గతే, బహిర్వత్స్యామహే సర్వే సజ్జీభవత మాచిరమ్. ౧౨. ఇత్యుక్తాస్తేన తే సర్వే పార్థేనాక్లిష్టకర్మణా, సజ్జమాశు తతశ్చక్రుః స్వసిద్ధ్యర్థం సముత్సుకాః. ౧౩. తాం రాత్రిమవసత్పార్థః కేశవస్య నివేశనే, మహతా శోకమోహేన సహసాభిపరిప్లుతః. ౧౪. శ్వోభూతేఽథ తతశ్శౌరిర్వసుదేవః ప్రతాపవాన్, యుక్త్వాత్మానం మహాతేజా జగామ గతిముత్తమామ్. ౧౫. తతః శబ్దో మహానాసీత్ వసుదేవనివేశనే, దారుణః క్రోశతీనాం చ రుదతీనాం చ యోషితామ్. ౧౬. ప్రకీర్ణమూర్ధజాః సర్వా విముక్తాభరణస్రజః,

ఉరాంసి పాణిభిః ఘ్నంత్యో వ్యలపన్ కరుణం స్త్రియః. ౧౭. తం దేవకీ చ భద్రా
చ రోహిణీ మదిరా తథా, అన్వారోహంత చ తదా భర్తారం యోషితాం వరాః.
౧౮. తతః శౌరిం నృయుక్తేన బహుమాల్యేన భారత, యానేన మహతా పార్థో
బహిర్నిష్క్రామయత్తదా. ౧౯. తమన్వయుస్తత్ర తత్ర దుఃఖశోకసమాహతాః,
ద్వారకావాసినః సర్వే పౌరజానపదాహితాః. ౨౦. తస్యాశ్వమేధికం ఛత్రం
దీప్యమానాశ్చ పావకాః, పురస్తాత్తస్య యానస్య యాజకాశ్చ తతో యయుః.
౨౧. అనుజగ్ముశ్చ తం వీరం దేవ్యస్తా వై స్వలంకృతాః, స్త్రీసహస్రైః పరివృతాః
వధూభిశ్చ సహస్రశః. ౨౨. యస్తు దేశః ప్రియస్తస్య జీవతోఽభూన్మహాత్మనః,
తత్రైవముపసంకల్ప్య పితృమేధం ప్రచక్రిరే. ౨౩. తం చితాగ్నిగతం వీరం శూర
పుత్రం వరాంగనాః, తతోఽన్వారురుహుః పత్న్యశ్చతస్రః పతిలోకగాః. ౨౪.
తం వై చతసృభిః స్త్రీభిరన్వితం పాండునందనః, అదాహయచ్చందనైశ్చ గంధై
రుచ్చావచైరపి. ౨౫. తతః ప్రాదురభూచ్ఛబ్దః సమిద్ధస్య విభావసోః, సామగానాం
చ నిర్ఘోషో నరాణాం రుదతామపి. ౨౬. తతో వజ్రప్రధానాస్తే వృష్ణ్యంధకకు
మారకాః, సర్వే చైవోదకం చక్రుః స్త్రియశ్చైవ మహాత్మనః. ౨౭. అలుప్త
ధర్మస్తం ధర్మం కారయిత్వా స ఫాల్గునః, జగామ వృష్ణయో యత్ర వినష్టా భరత
ర్షభ. ౨౮. స తాం దృష్ట్వా నిపతితాన్ కదనే భృశదుఃఖితః, బభూవాతీవ కార
వ్యః ప్రాప్తకాలం చకార హ. ౨౯. యథా ప్రధానతశ్చైవ చక్రే సర్వాస్తథా క్రి
యాః, తే హతా బ్రహ్మశాపేన ముసలైరేరకోద్భవైః. ౩౦. తతః శరీరే రామస్య
వాసుదేవస్య చోభయోః, అన్విష్య దాహయామాస పురుషైరాప్తకారిభిః. ౩౧.
స తేషాం విధివత్కృత్వా ప్రేతకార్యాణి పాండవః, సప్తమే దివసే ప్రాయాద్రథమా
రుహ్య సత్వరః. ౩౨. అశ్వయుక్తై రథైశ్చాపి గోఖరోష్ట్రయుతైరపి, స్త్రియస్తా వృష్ణి
వీరాణాం రుదంత్యః శోకకర్శితాః. ౩౩. అనుజగ్ముర్మహాత్మానం పాండుపుత్రం ధనంజ
యమ్, భృత్యాస్త్వంధకవృష్ణీనాం సాదినో రథినశ్చ యే. ౩౪. వీరహీనం వృద్ధబా
లం పౌరజానపదాస్తథా, యయుస్తే పరివార్యాథ కళత్రం పార్థశాసనాత్. ౩౫. కుం
జరైశ్చ గజారోహా యయుః శైలనిభైస్తథా, సపాదరక్షైస్సంయుక్తాః సాంతరా యు
ధికా యయుః. ౩౬. పుత్రాంశ్చాంధకవృష్ణీనాం సర్వే పార్థమనువ్రతాః, బ్రాహ్మణా
క్షత్రియా వైశ్యా శ్శూద్రాశ్చైవ మహాధనాః. ౩౭. దశ షట్చ సహస్రాణి వాసు
దేవావరోధనమ్, పురస్కృత్య యయుర్వజ్రం పౌత్రం కృష్ణస్య ధీమతః. ౩౮.
బహూని చ సహస్రాణి ప్రయుతాన్యర్బుదాని చ, భోజవృష్ణ్యంధకస్త్రీణాం

హతనాథాని నిర్యయుః. ౩౯. తత్సాగరసమప్రఖ్యం వృష్ణిచక్రం మహర్ద్ధిమత్,
ఉవాహ రథినాం శ్రేష్ఠః పార్థః పరపురంజయః. ౪౦. నిర్యాతే తు జనే తస్మిన్
సాగరో మకరాలయః, ద్వారకాం రత్నసంపూర్ణాం జలేనాప్లావయత్తదా. ౪౧.
యద్యద్ధి పురుషవ్యాఘ్రో భూమేస్తస్యా వ్యముంచత, తత్తత్సంప్లావయామాస సలి
లేన స సాగరః. ౪౨. తదద్భుతమభిప్రేక్ష్య ద్వారకావాసినో జనాః, తూర్ణాత్తూర్ణ
తరం జగ్మురహో దైవమితి బ్రువన్. ౪౩. కాననేషు చ రమ్యేషు పర్వతేషు నదీషు చ,
నివసన్నానయామాస వృష్ణిదారాన్ ధనంజయః. ౪౪. స పంచనదమాసాద్య ధీమాన
తిసమృద్ధిమత్, దేశే గోపశుధాన్యాఢ్యే నివాసమకరోత్ప్రభుః. ౪౫. తతో లోభ
స్సముభవద్దస్యూనాం నిహతేశ్వరాః, దృష్ట్వా స్త్రియో నీయమానాః పార్థేనైకేన
భారత. ౪౬. తతస్తే పాపకర్మాణో లోభోపహతచేతసః, ఆభీరా మంత్రయామాసుః
సమేత్యాశుభదర్శినః. ౪౭. అయమేకోఽర్జునో ధన్వీ వృద్ధబాలం హతేశ్వరమ్, నయ
త్యస్మానతిక్రమ్య యోధాశ్చేమే హతౌజసః. ౪౮. తతో యష్టిప్రహరణా దస్యవస్తే సహ
స్రశః, అభ్యధావంత వృష్ణీనాం తం జనం లోప్త్రహారిణః. ౪౯. మహతా సింహనాదేన
త్రాసయంతః పృథగ్జనమ్, అభిపేతుర్వధార్థం తే కాలపర్యాయచోదితాః. ౫౦. తతో
నివృత్తః కౌంతేయః సహసా సపదానుగః, ఉవాచ తాన్మహాబాహురర్జునః ప్రహసన్నివ.
౫౧. నివర్తధ్వమధర్మజ్ఞా యది జీవితుమిచ్ఛథ, ఇదానీం శరనిర్భిన్నాః శోచధ్వం
నిహతా మయా. ౫౨. తథోక్తాస్తేన వీరేణ కదర్థీకృత్య తద్వచః, అభిపేతుర్జనం మూ
ఢా వార్యమాణాః పునః పునః. ౫౩ తతోఽర్జునో ధనుర్దివ్యం గాండీవమజరం మహత్,
ఆరోపయితుమారేభే యత్నాదివ కథంచన. ౫౪. చకార సజ్యం కృచ్ఛ్రేణ సం
భ్రమే తుములే సతి, చింతయామాస చాస్త్రాణి న చ సస్మార తాన్యపి. ౫౫.
వైకృతం తన్మహద్దృష్ట్వా భుజవీర్యం తథా యుధి, దివ్యానాం మహదస్త్రాణాం
వినాశాద్వ్రీడితోఽభవత్. ౫౬. వృష్ణియోధాశ్చ తే సర్వే గజాశ్వరథయోధినః,
న శేకురావర్తయితుం హ్రియమాణం చ తం జనమ్. ౫౭. కళత్రస్య బహుత్వాద్ధి సంప
తత్సు తతస్తతః, ప్రయత్నమకరోత్పార్థో జనస్య పరిరక్షణే. ౫౮. మిషతాం సర్వ
యోధానాం తతస్తాః ప్రమదోత్తమాః, సమంతతోఽవకృష్యంత కామాచ్చాన్యాః
ప్రవవ్రజుః ౫౯. తతో గాండీవనిర్ముక్తైః శరైః పార్థో ధనంజయః, జఘాన దస్యూన్
సోద్వేగో వృష్ణిభృత్యైస్సహ ప్రభుః. ౬౦. క్షణేన తస్య తే రాజన్ క్షయం జగ్ముర
జిహ్మగాః, అక్షయా హి పురా భూత్వా క్షీణాః క్షతజభోజనాః. ౬౧. స శరక్ష
యమాసాద్య దుఃఖశోకసమాహతః, ధనుష్కోట్యా తదా దస్యూనవధీత్పాకశా

సనిః. ౬౨. ప్రేక్షతస్త్వేవ పార్థస్య వృష్ణ్యంధకవరస్త్రియః, జగ్మురాదాయ తే
మ్లేచ్ఛాః సమంతాజ్జనమేజయ. ౬౩. ధనంజయస్తు దైవం తన్మనసా చింతయత్ప్రభుః,
దుఃఖశోకసమావిష్టో నిశ్శ్వాసపరమోఽభవత్. ౬౪. అస్త్రాణాం చ ప్రణాశేన
బాహువీర్యస్య సంక్షయాత్, ధనుషశ్చావిధేయత్వాచ్ఛరాణాం సంక్షయేన చ. ౬౫.
బభూవ విమనాః పార్థో దైవమిత్యనుచింతయన్, న్యవర్తత తతో రాజన్నేదమ
స్తీతి చాబ్రవీత్. ౬౬. తతస్స శేషమాదాయ కళత్రస్య మహామతిః, హృతభూయి
ష్ఠరత్నస్య కురుక్షేత్రమవాతరత్. ౬౭. ఏవం కళత్రమానీయ వృష్ణీనాం హృతశే
షితమ్, న్యవేశయత కౌరవ్యస్తత్ర తత్ర ధనంజయః. ౬౮. హార్దిక్యతనయం పార్థో
నగరం మార్తికావతమ్, భోజరాజకళత్రం చ హృతశేషం నరోత్తమః.. ౬౯. తతో
బాలాంశ్చ వృద్ధాంశ్చ స్త్రియశ్చాదాయ పాండవః,వీరైర్విహీనాన్ సర్వాంస్తాన్ శక్ర
ప్రస్థే న్యవేశయత్. ౭౦. యౌయుధానిం సరస్వత్యాం పుత్రం సాత్యకినః ప్రియమ్,
న్యవేశయత ధర్మాత్మా వృద్ధబాలపురస్కృతమ్. ౭౧. ఇంద్రప్రస్థే తదా రాజ్యం వజ్రాయ
పరవీరహా, వజ్రేణాక్రూరదారాస్తు వార్యమాణాః ప్రవవ్రజుః. ౭౨. రుక్మిణీ త్వథ
గాంధారీ శైబ్యా హైమవతీత్యపి, దేవీ జాంబవతీ చైవ వివిశుర్జాతవేదసమ్. ౭౩.
సత్యభామా తథైవాన్యా దేవ్యః కృష్ణస్య సమ్మతాః, వనం ప్రవివిశూ రాజంస్తా
పస్యే ధృతనిశ్చయాః. ౭౪. ఫలమూలాదిభోజిన్యో హరిధ్యానైకతత్పరాః, హిమ
వంతమతిక్రమ్య కలాపగ్రామమావిశన్. ౭౫. ద్వారకావాసినో యే తు పురుషాః
పార్థమభ్యయుః, యథార్హం సంవిభజ్యైనాన్ వజ్రే పర్యదదజ్జయః. ౭౬. సతత్కృ
త్వా ప్రాప్తకాలం బాష్పేణాపిహితోఽర్జునః, కృష్ణద్వైపాయనం వ్యాసం దదర్శా
సీనమాశ్రమే. ౭౭.

ఇతి మౌసలపర్వాంతర్గత మౌసలపర్వణి, సప్తమోఽధ్యాయః.

వైశంపాయన ఉవాచ:— ప్రవిశన్నర్జునో రాజన్నాశ్రమం సత్యవా
దినః, దదర్శాసీనమేకాంతే మునిం సత్యవతీసుతమ్. ౧. సతమాసాద్య ధర్మజ్ఞముప
తస్థే మహావ్రతమ్, అర్జునోఽస్మీతి నామాస్మై నివేద్యాభ్యవదత్తతః. ౨. స్వాగతం
తేఽస్త్వితి ప్రాహ మునిస్సత్యవతీసుతః, ఆస్యతామితి చోవాచ ప్రసన్నాత్మా మహా
మునిః. ౩. తమప్రతీతమనసం నిశ్శ్వసంతం పునః పునః, నిర్విణ్ణమనసం దృష్ట్వా
పార్థం వ్యాసోఽబ్రవీదిదమ్. ౪. నఖకేశదశాకుంభ వారిణా కిం సముక్షితః, అవీర
జానుగమనం బ్రాహ్మణో వా హతస్త్వయా. ౫. యుద్ధే పరాజితో వాసి గతశ్రీరివ
లక్ష్యసే, న త్వాం ప్రభిన్నం జానామి కిమిదం భరతర్షభ, శ్రోతవ్యం చేన్మయా

పార్థ తత్ప్రమాఖ్యాతుమర్హసి. ౬. అర్జునఉవాచ:—యస్స మేఘవపుశ్శ్రీమాన్
బృహత్పంకజలోచనః, స కృష్ణస్సహ రామేణ త్యక్త్వా దేహం దివం గతః. ౭.
మౌసలే ద్వృష్ణివీరాణాం వినాశో బ్రహ్మశాపజః, బభూవ వీరాంతకరః ప్రభాసే
రోమహర్షణః. ౮. యే తే శూరా మహాత్మానః సింహదర్పా మహాబలాః, భోజవృ
ష్ణ్యంధకా బ్రహ్మన్నన్యోన్యం తైర్హతం యుధి. ౯. గదాపరిఘశక్తీనాం సహాః పరిఘబా
హవః, త ఏరకాభిర్నిహతాః పశ్య కాలస్య పర్యయమ్. ౧౦. హతం పంచశతం
తేషాం సహస్రం బాహుశాలినామ్, నిధనం సమనుప్రాప్తం సమాసాద్యేతరేతరమ్.
౧౧. పునః పునర్న మృష్యామి వినాశమమితౌజసామ్, చింతయానో యదూనాం
చ కృష్ణస్య చ యశస్వినః. ౧౨. శోషణం సాగరస్యేవ పర్వతస్యేవ చాలనమ్,
నభసః పతనం చైవ శైత్య మగ్నే స్తథైవ చ. ౧౩. అశ్రద్ధేయమహం మన్యే వినాశం
శార్ఙ్గధన్వనః, న చేహ స్థాతుమిచ్ఛామి లోకే కృష్ణవినా కృతః. ౧౪. ఇతః కష్ట
తరం చాన్యచ్ఛృణు తద్వై తపోధన, మనో మే దీర్యతే యేన చింతయానస్య వై
ముహుః. ౧౫. పశ్యతో వృష్ణిదారాంశ్చ మమ బ్రహ్మన్ సహస్రశః, ఆభీరైరను
సృత్యాజౌ హృతాః పంచనదాలయైః. ౧౬. తత్రాహం ధనురాదాయ నాశకం
తస్య పూరణే, యథా పురా చ మే వీర్యం భుజయోర్న తథాభవత్. ౧౭.
అస్త్రాణి మే ప్రణష్టాని వివిధాని మహామునే, శరాస్సంక్షయమాపన్నాః క్షణేనైవ
సమంతతః. ౧౮. పురుషశ్చాప్రమేయాత్మా శంఖచక్రగదాధరః, చతుర్భుజః పీత
వాసాః శ్యామః పద్మదళేక్షణః. ౧౯. యశ్చ యాతి పురస్తాన్మే రథస్య సుమహా
ద్యుతిః, ప్రదహన్ రిపుసైన్యాని న పశ్యామ్యహమచ్యుతమ్. ౨౦. యేన పూర్వం
ప్రదగ్ధాని శత్రుసైన్యాని తేజసా, శరైర్గాండీవనిర్ముక్తైరహం పశ్చాద్వ్యనాశయమ్
౨౧. తమపశ్యన్ విషీదామి ఘూర్ణామీవ చ సత్తమ, పరినిర్విణ్ణచేతాశ్చ శాం
తిం నోపలభేఽపి చ. ౨౨. వినా జనార్దనం వీరం నాహం జీవితుముత్సహే, శ్రుత్వైవ
హి గతం విష్ణుం మమాపి ముముహుర్దిశః. ౨౩. ప్రణష్టజ్ఞాతివీర్యస్య శూన్యస్య
పరిధావతః, ఉపదేష్టుం మమ శ్రేయో భవానర్హతి సత్తమ. ౨౪. వ్యాసఉవాచ:—
బ్రహ్మశాపవినిర్దగ్ధా వృష్ణ్యంధకమహారథాః, వినష్టాః కురుశార్దూల న తాన్
శోచితుమర్హసి. ౨౫. భవితవ్యం తథా తచ్చ దిష్టమేతన్మహాత్మనామ్, ఉపేక్షితం
చ కృష్ణేన శక్తేనాపి వ్యపోహితుమ్. ౨౬. త్రైలోక్యమపి గోవిందః
కృత్స్నం స్థావరజంగమమ్, ప్రసహేదన్యథా కర్తుం కుతశ్శాపం మహాత్మ
నామ్. ౨౭. రథస్య పురతో యాతి యస్స శక్రగదాధరః, తవ స్నేహాత్పురాణ

ష్ణిర్వాసుదేవశ్చతుర్భుజః. ౨౮. కృత్వా భారావతరణం పృథివ్యాః పృథులోచనః, మోక్షయిత్వా తనుం ప్రాప్తః కృష్ణస్స్వస్థానముత్తమమ్. ౨౯. త్వయా పీహ మహత్కర్మ దేవానాం పురుషర్షభ, కృతం భీమసహాయేన యమాభ్యాం చ మహాభుజః. ౩౦. కృతకృత్యాంశ్చ వో మన్యే సంసిద్ధాన్ కురుపుంగవ, గమనం ప్రాప్తకాలం చ ఇదం శ్రేయస్కరం విభో. ౩౧. ఏవంబుద్ధిశ్చ తేజశ్చ ప్రతిపత్తిశ్చ భారత, భవంతి భవ కాలేషు విపద్యంతే విపర్యయే. ౩౨. కాలమూలమిదం సర్వం జగద్బీజం ధనంజయ, కాల ఏవ సమాధత్తే పునరేవ యదృచ్ఛయా. ౩౩. స ఏవ బలవాన్ భూత్వా పునర్భవతి దుర్బలః, స ఏవేశశ్చ భూత్వేహ పరైరాజ్ఞాప్యతే పునః. ౩౪. కృతకృత్యాని చాస్త్రాణి గతాన్యద్య యథాగతమ్, పునరేష్యంతి తే హస్తం యదా కాలో భవిష్యతి. ౩౫. కాలో గంతుం గతిం ముఖ్యాం భవతామపి భారత, ఏతచ్ఛ్రేయో హి వో మన్యే పరం భరతసత్తమ. ౩౬. వైశంపాయనఉవాచ:—ఏతద్వచనమాజ్ఞాయ వ్యాసస్యామితతేజసః, అనుజ్ఞాతో యయౌ పార్థో నగరం నాగసాహ్వయమ్. ౩౭. ప్రవిశ్య చ పురీం వీరః సమాసాద్య యుధిష్ఠిరమ్, ఆచష్ట తద్యథావృత్తం వృష్ణ్యంధకకులం ప్రతి. ౩౮.

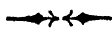
ఇతి శ్రీమహాభారతే శతసహస్రికాయాం సంహితాయాం
వైయాసిక్యాం మౌసలపర్వణి, అష్టమోఽధ్యాయః.
సమాప్తంచేదం మౌసలపర్వ.

శ్లో. కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా బుద్ధ్యాత్మనా వా ప్రకృతేస్స్వభావాత్,
కరోమి యద్యత్సకలం పరస్మై నారాయణాయేతి సమర్పయామి.

శ్లో. యదక్షరపదభ్రష్టం మాత్రాహీనం చ యద్భవేత్,
తత్సర్వం క్షమ్యతాం దేవ నారాయణ నమోఽస్తు తే.

ఓం తత్సత్, హరిః ఓం శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః.

శ్రీమహాభారతే, మహాప్రస్థానికపర్వప్రారంభః.

శ్లో. నారాయణం నమస్కృత్య నరం చైవ నరోత్తమమ్,
దేవీం సరస్వతీం వ్యాస్తం తతో జయ ముదీరయేత్.

జనమేజయఉవాచ:—ఏవం వృష్ణ్యంధకకులే శ్రుత్వా మౌసలమాహవమ్, పాండవాః కిమకుర్వంత తథా కృష్ణే దివం గతే.౧. వైశంపాయనఉవాచ:- శ్రుత్వైవం కౌరవో రాజా వృష్ణీనాం కదనం మహత్, ప్రస్థానే మతిమాధాయ వాక్యమర్జునమబ్రవీత్. ౨. కాలః పచతి భూతాని సర్వాణ్యేవ మహామతే, కాలపాశమహం మన్యే త్వమపి ద్రష్టుమర్హసి. ౩. ఇత్యుక్తస్సతు కౌంతేయః కాలః కాల ఇతి బ్రువన్, అన్వపద్యత తద్వాక్యం భ్రాతుర్జ్యేష్ఠస్య ధీమతః. ౪. అర్జునస్య మతం జ్ఞాత్వా భీమసేనో యమౌ తథా, అన్వపద్యత తద్వాక్యం యదుక్తం సవ్యసాచినా. ౫. తతో యుయుత్సుమానాయ్య ప్రవ్రజన్ ధర్మకామ్యయా, రాజ్యం పరిదదౌ సర్వం వైశ్యాపుత్రే యుధిష్ఠిరః ౬. అభిషిచ్య స్వరాజ్యే చ రాజానం చ పరిక్షితమ్, దుఃఖార్తశ్చాబ్రవీద్రాజా సుభద్రాం పాండవాగ్రజః. ౭. ఏష పుత్రస్య తే పుత్రః కురురాజో భవిష్యతి, యదూనాం పరిశేషశ్చ వజ్రో రాజా కృతశ్చ హ. ౮. పరిక్షిద్ధాస్తినపురే శక్రప్రస్థే చ యాదవః, వజ్రో రాజా త్వయా రక్ష్యో మాచాధర్మే మనః కృథాః. ౯. ఇత్యుక్త్వా ధర్మరాజస్స వాసుదేవస్య ధీమతః, మాతులస్య చ వృద్ధస్య రామాదీనాం తథైవ చ.౧౦. భ్రాతృభిఃసహ ధర్మాత్మా కృత్వోదకమతంద్రితః, శ్రాద్ధానుద్దిశ్య సర్వేషాం చకారవిధివత్తదా.౧౧. ద్వైపాయనం నారదం చ మార్కండేయం తపోధనమ్, భారద్వాజం యాజ్ఞవల్క్యం హరిముద్దిశ్య యత్నవాన్. ౧౨. అభోజయత్స్వాదుభోజ్యం కీర్తయిత్వా చ శార్ఙ్గిణమ్, దదౌ రత్నాని వాసాంసి గ్రామానశ్వాన్రథాంస్తదా. ౧౩. స్త్రియశ్చ ద్విజముఖ్యేభ్యస్తదా శతసహస్రశః, కృపమభ్యర్చ్య చ గురుమథ పౌరపురస్కృతమ్. ౧౪. శిష్యం పరిక్షితం తస్మై దదౌ భరతసత్తమ, తతస్తు ప్రకృతీస్స

ర్వాన్సమానాయ్య యుధిష్ఠిరః. ౧౫. సర్వమాచష్ట రాజర్షిశ్చికీర్షితమథాత్మనః,
తేశ్రుత్వైవ వచస్తస్య పౌరజానపదా జనాః. ౧౬. భృశముద్విగ్నమనసో నాభ్యనందంత
తద్వచః, నైవం కర్తవ్యమితి తే తదోచుస్తం నరాధిపమ్. ౧౭. న చ రాజా తథా కార్షీ
త్కాలపర్యాయధర్మవిత్, తతోఽనుమాన్య ధర్మాత్మా పౌరజానపదం జనమ్. ౧౮. గమ
నాయ మతించక్రే భ్రాతరశ్చాస్య తే తదా, తతస్స రాజా కౌరవ్యో ధర్మపుత్రో యుధి
ష్ఠిరః. ౧౯. ఉత్సృజ్యాభరణాన్యంగాజ్జగృహే వల్కలాన్యుత, భీమార్జునయమాశ్చై
వ ద్రౌపదీ చ యశస్వినీ. ౨౦. తథైవ జగృహుః సర్వే వల్కలాని నరాధిప, విధి
వత్కారయిత్వేష్టిం నైష్ఠికీం భరతర్షభ. ౨౧. సముత్సృజ్యాప్సు సర్వేఽగ్నీన్
ప్రతస్థుర్నరపుంగవాః, తతః ప్రరురుదుస్సర్వాః స్త్రియో దృష్ట్వా నరోత్తమాన్.
౨౨. ప్రస్థితాన్ ద్రౌపదీషష్ఠాన్ పురా ద్యూతజితాన్ యథా, హర్షోఽభవచ్చ
సర్వేషాం భ్రాతౄణాం గమనం ప్రతి. ౨౩. యుధిష్ఠిరమతం జ్ఞాత్వా వృష్ణిక్షయమ
వేక్ష్య చ, భ్రాతరః పంచ కృష్ణా చ షష్ఠీ శ్వా చైవ సప్తమః. ౨౪. ఆత్మనా సప్తమో రాజా
నిర్యయౌ గజసాహ్వయాత్, పౌరైరనుగతో దూరం సర్వైరంతఃపురైస్తథా.
౨౫. న చైనమశకత్కశ్చిన్నివర్తస్వేతి భాషితుమ్, న్యవర్తంత తతస్సర్వే నరా నగర
వాసినః. ౨౬. కృపప్రభృతయశ్చైవ యుయుత్సుం పర్యవారయన్, వివేశ
గంగాం కౌరవ్య ఉలూపీ భుజగాత్మజా. ౨౭. చిత్రాంగదా యయౌ చాపి
మణిపూరపురం ప్రతి, శిష్టాః పరీక్షితం త్వన్యా మాతరః పర్యవారయన్. ౨౮.
పాండవాశ్చ మహాత్మానో ద్రౌపదీ చ యశస్వినీ, కృతోపవాసాః కౌరవ్య
ప్రయయుః ప్రాఙ్ముఖాస్తతః. ౨౯. యోగయుక్తా మహాత్మానస్త్యాగధర్మముపేయుషః,
అభిజగ్ముర్బహూన్ దేశాన్ సరితః సాగరాంస్తథా. 30. యుధిష్ఠిరో యయా
వగ్రే భీమస్తు తదనంతరమ్, అర్జునస్తస్య చాన్వేవ యమౌ చాపి యథాక్రమమ్.
3౧. పృష్ఠతస్తు వరారోహా శ్యామా పద్మదళేక్షణా, ద్రౌపదీ యోషితాం శ్రేష్ఠా
యయౌ భరతసత్తమ. 3౨. శ్వా చైవానుయయావేకః ప్రస్థితాన్ పాండవాన్
వనమ్, క్రమేణ తే యయుర్వీరా లౌహిత్యం సలిలార్ణవమ్. 33. గాండీవం తు
ధనుర్దివ్యం న ముమోచ ధనంజయః, రత్నలోభాన్మహారాజ తే చాక్షయ్యే
మహేషుధీ. 3౪. అగ్నిం తే దదృశుస్తత్ర స్థితం శైలమివాగ్రతః, మార్గమావృత్య
తిష్ఠంతం సాక్షాత్పురుషవిగ్రహమ్. 3౫. తతో దేవస్స సప్తార్చిః పాండవానిదమ
బ్రవీత్, భోభోః పాండుసుతా వీరాః పావకం మాం నిబోధత. 3౬. యుధిష్ఠిర
మహాబాహో భీమసేన పరంతప, అర్జునాశ్వసుతౌ వీరౌ నిబోధత వచో మమ.

౩౭. అహమగ్నిః కురుశ్రేష్ఠా మయా దగ్ధం చ ఖాండవమ్, అర్జునస్య ప్రభావేణ తథా నారాయణస్య చ. ౩౮. అయం వః ఫాల్గునో భ్రాతా గాండీవం పరమాయుధం,పరిత్యజ్య వనే యాతు నానేనార్థోఽస్తి కశ్చన.౩౯.చక్రరత్నంతుయత్కృష్ణే స్థితమాసీన్మహాత్మని, గతం తచ్చపునర్హస్తే కాలే నేష్యతి తస్య హ. ౪౦. వరుణాదాహృతం పూర్వం మయైతత్పార్థకారణాత్, గాండీవం ధనుషాం శ్రేష్ఠం వరుణాయైవ దీయతామ్. ౪౧. తతస్తే భ్రాతరః సర్వే ధనంజయమచోదయన్, సజలే ప్రాక్షిపచ్చైతత్తథా కుర్యే మహేషుధీ. ౪౨. తతోఽగ్నిర్భరతశ్రేష్ఠ తత్రైవాంతరధీయత, యయుశ్చ పాండవా వీరాస్తతస్తే దక్షిణాముఖాః. ౪౩. తతస్తే తూత్తరేణైవ తీరేణ లవణాంభసః, జగ్ముర్భరతశార్దూల దిశం దక్షిణపశ్చిమామ్. ౪౪. తతః పునః సమావృత్తాః పశ్చిమాం దిశమేవ తే, దదృశుర్ద్వారకాం చాపి సాగరేణ పరిప్లుతామ్. ౪౫. ఉదీచీం పునరావృత్య యయుర్భరతసత్తమాః, ప్రాదక్షిణ్యం చికీర్షంతః పృథివ్యా యోగధర్మిణః. ౪౬.

ఇతి మహాప్రస్థానికపర్వాంతర్గత మహాప్రస్థానికపర్వణి, ప్రథమోఽధ్యాయః.

ద్రౌపద్యాదిపతనమ్.

వైశంపాయనఉవాచ:—తతస్తే నియతాత్మాన ఉదీచీం దిశమాస్థితాః, దదృశుర్యోగయుక్తాశ్చ హిమవంతం మహాగిరిమ్. ౧. తం చాప్యతిక్రమంతస్తే దదృశుర్వాలుకార్ణవమ్, అవైక్షంత మహాశైలం మేరుం శిఖరిణాం వరమ్. ౨. తేషాం తు గచ్ఛతాం శీఘ్రం సర్వేషాంయోగధర్మిణామ్,యాజ్ఞసేనీ భ్రష్టయోగా నిపపాత మహీతలే. ౩. తాం తు ప్రపతితాం దృష్ట్వా భీమసేనో మహాబలః, ఉవాచ ధర్మరాజానం యాజ్ఞసేనీమవేక్ష్య హ. ౪. నాధర్మశ్చరితః కశ్చిద్రాజపుత్ర్యా పరంతప, కారణం కిన్ను తద్బ్రూహి యత్కృష్ణా పతితా భువి. ౫. యుధిష్ఠిర, ఉవాచ:-పక్షపాతో మహానస్యా విశేషేణ ధనంజయే,తస్యైతత్ఫలమద్యైషా భుంక్తే పురుషసత్తమ. ౬. వైశంపాయనఉవాచ:—ఏవముక్త్వాఽనవేక్ష్యైనాం యయౌ భరతసత్తమః, సమాధాయ మనో ధీమాన్ ధర్మాత్మా పురుషర్షభః. ౭. సహదేవస్తతో విద్వాన్ నిపపాతమహీతలే, తం చాపి పతితం దృష్ట్వా భీమో రాజానమబ్రవీత్. ౮. యోఽయమస్మాసు సర్వేషు శుశ్రూషురనహంకృతః, సోఽయం మాద్రవతీపుత్రః కస్మాన్నిపతితో భువి. ౯. యుధిష్ఠిర ఉవాచ:— ఆత్మనః సదృశం ప్రాజ్ఞంనైషోఽమన్యత కంచన, తేన దోషేణ పతితస్తస్మాదేష నృపాత్మజః. ౧౦. వైశంపాయనఉవాచ:— ఇత్యుక్త్వా తం సముత్సృజ్య సహదేవం

యయౌ తదా, భ్రాతృభిః సహ కౌంతేయః శునాచైవ యుధిష్ఠిరః. ౧౧. కృ
ష్ణాం నిపతితాం దృష్ట్వా సహదేవం చ పాండవమ్, ఆర్తో బంధుప్రియః శూరో
నకులో నిపపాత హ. ౧౨. తస్మిన్నిపతితే వీరే నకులే చారుదర్శనే, పునరేవ
తదా భీమో రాజానమిదమబ్రవీత్. ౧౩ యోఽయమక్షత ధర్మాత్మా భ్రాతా
వచనకారకః, రూపేణాప్రతిమో లోకే నకులః పతితో భువి. ౧౪. ఇత్యుక్తో
భీమసేనేన ప్రత్యువాచ యుధిష్ఠిరః, నకులం ప్రతి ధర్మాత్మా సర్వబుద్ధిమతాం వరః
౧౫. రూపేణ మత్సమో నాస్తి కశ్చిదిత్యస్య దర్శనమ్, అధికశ్చాహమేవైక
ఇత్యస్య మనసి స్థితమ్. ౧౬. నకులః పతితస్తస్మాదాగచ్ఛ త్వం వృకోదర, యస్య
యద్విహితం వీర సోఽవశ్యం తదుపాశ్నుతే. ౧౭. తాంస్తు ప్రపతితాన్ దృష్ట్వా
పాండవః శ్వేతవాహనః, పపాత శోకసంతప్తస్తతోఽనుపరవీరహా. ౧౮. తస్మింస్తు
పురుషవ్యాఘ్రే పతితే శక్రతేజసి, మ్రియమాణే దురాధర్షే భీమో రాజానమబ్ర
వీత్. ౧౯. అనృతం న స్మరామ్యస్య స్వైరేష్వపి మహాత్మనః, అథ కస్య వికా
రోఽయం యేనాయం పతితో భువి. ౨౦. యుధిష్ఠిరఉవాచ:-ఏకాహ్నా నిర్దహేయం
వై శత్రూనిత్యర్జునోఽబ్రవీత్, నచ తత్కృతవానేష శూరమానీ తతోఽపతత్. ౨౧.
అవమేనే ధనుర్గ్రాహానేష సర్వాంశ్చ ఫాల్గునః, తథాచైతన్న తు తథా కర్తవ్యం
భూమిమిచ్ఛతా. ౨౨. వైశంపాయనఉవాచ:—ఇత్యుక్త్వా ప్రస్థితో రాజా
భీమోఽథ నిపపాత హ, పతితశ్చాబ్రవీద్భీమో ధర్మరాజం యుధిష్ఠిరమ్. ౨౩.
భోభో రాజన్నవేక్షస్వ పతితోఽహం ప్రియస్తవ, కిం నిమిత్తం చ పతనం బ్రూహి
మే యది వేత్థహ. ౨౪. యుధిష్ఠిరఉవాచ:—అతిభుక్తం చ భవతా ప్రాణేన చ
వికత్థసే, అనవేక్ష్య పరం పార్థ తేనాసి పతితః క్షితౌ. ౨౫. ఇత్యుక్త్వా తం మహా
బాహుర్జగామానవలోకయన్, శ్వాప్యేకోఽనుయయౌ యస్తే బహుశః కీర్తితో
మయా. ౨౬.

ఇతి మహాప్రస్థానికపర్వాంతర్గత మహాప్రస్థానికపర్వణి, ద్వితీయోఽధ్యాయః.

—యుధిష్ఠిరస్వర్గారోహః.—

వైశంపాయనఉవాచ:—తతః సంనాదయన్ శక్రో దివం భూమిం చ సర్వశః,
రథేనోపాయయౌ పార్థమారోహేత్యబ్రవీచ్చ తమ్. ౧. సభ్రాతౄన్ పతితాన్
దృష్ట్వాధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః, అబ్రవీచ్ఛోకసంతప్తః సహస్రాక్షమిదం వచః. ౨.
భ్రాతరః పతితా మేఽత్ర గచ్ఛేయుస్తే మయా సహ, న వినా భ్రాతృభిః స్వర్గమిచ్ఛే
గంతుం సురేశ్వర. ౩. సుకుమారీసుఖార్హా చ రాజపుత్రీ పురందర, సాస్మాభిస్సహ

గచ్ఛేత తద్భవాననుమన్యతామ్. ౪. శక్ర ఉవాచ:—భ్రాతౄన్ ద్రక్ష్యసి స్వర్గే త్వమగ్రతస్త్రిదివం గతాన్, కృష్ణయా సహితాన్ సర్వాన్ మాశుచో భరతర్షభ. ౫. నిక్షిప్య మానుషం దేహం గతాస్తే భరతర్షభ, అనేన త్వం శరీరేణ స్వర్గం గంతా న సంశయః. ౬. యుధిష్ఠిర ఉవాచ:—అయం శ్వా భూతభవ్యేశ భక్తో మాం నిత్యమేవ హ, స గచ్ఛేత మయా సార్ధమానృశంస్యా హి మే మతిః. ౭. అమర్త్యత్వం మత్సమత్వం చ రాజన్ శ్రియం చ కృత్స్నాం మహతీం చైవ సిద్ధిమ్, సంప్రాప్తోఽద్య స్వర్గసుఖాని చ త్వం త్యజ శ్వానం నాత్ర నృశంస మస్తి. ౮. యుధిష్ఠిర ఉవాచ:—అనార్యమార్యేణ సహస్రనేత్ర శక్యం కర్తుం దుష్కరమేతదార్య, మా మే శ్రియా సంగమనం తయాస్తు యస్యాః కృతే భక్తజనం త్యజేయమ్. ౯. ఇంద్ర ఉవాచ:—స్వర్గే లోకే శ్వవతాం నాస్తి ధిష్ణ్యమిష్టాపూర్తం క్రోధవశా హరంతి, తతో విచార్య క్రియతాం ధర్మరాజ త్యజ శ్వానం నాత్ర నృశంసమస్తి. ౧౦. యుధిష్ఠిర ఉవాచ:—భక్తత్యాగం ప్రాహురనంతపాపం తుల్యం లోకే బ్రహ్మవధ్యాకృతేన, తస్మాన్నాహం జాతు కథంచనాద్య త్యక్ష్యామ్యేనం స్వసుఖార్థీ మహేంద్ర. ౧౧. భీతం భక్తం నాన్యదస్తీతి చార్తం ప్రాప్తం క్షీణం రక్షణే ప్రాణలిప్సుమ్, ప్రాణత్యాగాదప్యహం నైవ మోక్తుం యతేయం వై నిత్యమేతద్వ్రతం మే. ౧౨. ఇంద్ర ఉవాచ:—శునా దృష్టం క్రోధవశా హరంతి యద్దత్తమిష్టం వివృతమథో హుతం చ, తస్మాచ్ఛునస్త్యాగమిమం కురుష్వ శునస్త్యాగాత్ప్రాప్స్యసే దేవలోకమ్. ౧౩. త్యక్త్వా భ్రాతౄన్ దయితాం చాపి కృష్ణాం ప్రాప్తో లోకః కర్మణా స్వేన వీర, శ్వానం చైనం న త్యజసే కథంతు త్యాగం కృత్స్నం చాస్థితో ముహ్యసేఽద్య. ౧౪. యుధిష్ఠిర ఉవాచ:—న విద్యతే సంధిరథాపి విగ్రహో మృతైర్మర్త్యైరితి లోకేషు నిష్ఠా, న తే మయా జీవయితుం హి శక్తాస్తతస్త్యాగస్తేషు కృతో న జీవతామ్. ౧౫. ప్రతిప్రదానం శరణాగతస్య స్త్రియా వధో బ్రాహ్మణస్వాపహారః, మిత్రద్రోహస్తాని చత్వారి శక్ర భక్తత్యాగశ్చైవ సమో మతో మే. ౧౬. వైశంపాయన ఉవాచ:—తద్ధర్మరాజస్య వచో నిశమ్య ధర్మస్వరూపీ భగవానువాచ, యుధిష్ఠిరం ప్రీతియుక్తో నరేంద్రం శ్లక్ష్ణైర్వాక్యైః సంస్తవసంప్రయుక్తైః. ౧౭. ధర్మ ఉవాచ:—అభిజాతోఽసి రాజేంద్ర పితుర్వృత్తేన మేధయా, అనుక్రోశేన చానేన సర్వభూతేషు భారత. ౧౮. పురా ద్వైతవనే చాపి మయా పుత్ర పరీక్షితః, పానీయార్థే పరాక్రాంతా యత్ర తే భ్రాతరో హతాః. ౧౯. భీమార్జునౌ పరిత్యజ్య యత్ర త్వం భ్రాతరావుభౌ, మాత్రోః సామ్యమభీప్సన్వై నకులం జీవమిచ్ఛసి. ౨౦.

అయం శ్వాభక్త ఇత్యేవం త్యక్తో దేవరథస్త్వయా, తస్మాత్స్వర్గే న తే తుల్యః కశ్చిదస్తి నరాధిప. ౨౧. అతస్తవాక్షయా లోకాస్స్వశరీరేణ భారత, ప్రాప్తోఽసి భరతశ్రేష్ఠ దివ్యాం గతిమనుత్తమామ్. ౨౨. వైశంపాయన ఉవాచ:—తతో ధర్మశ్చ శక్రశ్చ మరుతశ్చాశ్వినావపి, దేవా దేవర్షయశ్చైవ రథమారోప్య పాండవమ్. ౨౩. ప్రయయుః స్వైర్విమానైస్తే సిద్ధాః కామవిహారిణః, సర్వే విరజసః పుణ్యాః పుణ్యవాగ్బుద్ధికర్మిణః ౨౪. స తం రథం సమాస్థాయ రాజా కురుకులోద్వహః, ఊర్ధ్వమాచక్రమే శీఘ్రం తేజసావృత్య రోదసీ. ౨౫. తతో దేవనికాయస్థో నారదస్సర్వలోకవిత్, ఉవాచోచ్చైస్తదా వాక్యం బృహద్వాదీ బృహత్తపాః. ౨౬. యేఽపి రాజర్షయస్సర్వే తే చాపి సముపస్థితాః, కీర్తిం ప్రచ్ఛాద్య తేషాం వై కురురాజోఽధితిష్ఠతి. ౨౭. లోకానావృత్య యశసా తేజసా వృత్తసంపదా, స్వశరీరేణ సంప్రాప్తం నాన్యం శుశ్రుమ పాండవాత్. ౨౮. నారదస్య వచశ్శ్రుత్వా రాజా వచనమబ్రవీత్, దేవానామంత్ర్య ధర్మాత్మా స్వపక్షాంశ్చైవ పార్థివాన్. ౨౯. శుభం వా యది వా పాపం భ్రాతౄణాం స్థానమద్య మే, తదేవ ప్రాప్తుమిచ్ఛామి లోకానన్యాన్న కామయే. ౩౦. రాజ్ఞస్తు వచనం శ్రుత్వా దేవరాజః పురందరః, ఆనృశంస్యసమాయుక్తం ప్రత్యువాచ యుధిష్ఠిరమ్. ౩౧. స్థానేఽస్మిన్ వస రాజేంద్ర కర్మభిర్నిర్జితైశ్శుభైః, కిం త్వం మానుష్యకం స్నేహమద్యాపి పరికర్షసి. ౩౨. సిద్ధిం ప్రాప్తోఽసి పరమాం యథా నాన్యః పుమాన్ క్వచిత్, నైవ తే భ్రాతరః స్థానం సంప్రాప్తాః కురునందన. ౩౩. అథాపి మానుషో భావః స్పృశతే త్వాం నరాధిప, స్వర్గోఽయం పశ్య దేవర్షీన్ సిద్ధాంశ్చ త్రిదివాలయాన్. ౩౪. యుధిష్ఠిరస్తు దేవేంద్రమేవంవాదినమీశ్వరమ్, పునరేవాబ్రవీద్ధీమానిదం వచనమర్థవత్. ౩౫. తైర్వినా నోత్సహే వస్తుమిహ దైత్యనిబర్హణ, గంతుమిచ్ఛామి తత్రాహం యత్ర మే భ్రాతరో గతాః. ౩౬. యత్ర సా బృహతీ శ్యామా బుద్ధిసత్త్వగుణాన్వితా, ద్రౌపదీ యోషితాం శ్రేష్ఠా యత్ర చైవ సుతా మమ. ౩౭.

ఇతి శ్రీమహాభారతే శతసాహస్రికాయాం సంహితాయాం వైయాసిక్యాం
మహాప్రస్థానికపర్వాంతర్గత మహాప్రస్థానికపర్వణి
తృతీయోఽధ్యాయః.

సమాప్తం చేదం మహాప్రస్థానికపర్వ.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీ గోపాలకృష్ణపర బ్రహ్మణే నమః.

శ్రీమహాభారతే, స్వర్గారోహణపర్వ ప్రారంభః.

శ్లో. నారాయణం నమస్కృత్య నరం చైవ నరోత్తమమ్,
దేవీం సరస్వతీం వ్యాస్తతో జయ ముదీరయేత్.

జనమేజయఉవాచ:—స్వర్గం త్రివిష్టపం ప్రాప్య మమ పూర్వపితామహాః, పాండవా ధార్తరాష్ట్రాశ్చ కాని స్థానాని భేజిరే? ౧.ఏతదిచ్ఛామ్యహం శ్రోతుం సర్వవిచ్చాసి మే మతః, మహర్షిణాభ్యనుజ్ఞాతో వ్యాసేనాద్భుతకర్మణా. ౨. వైశంపాయనఉవాచ:—స్వర్గం త్రివిష్టపం ప్రాప్య తవ పూర్వపితామహాః, యుధిష్ఠిర ప్రభృతయో యదకుర్వంత తచ్ఛృణు. ౩. స్వర్గం త్రివిష్టపం ప్రాప్య ధర్మరాజో యుధిష్ఠిరః, దుర్యోధనం శ్రియా జుష్టం దదర్శాసీనమాసనే. ౪. భ్రాజమానమివాదిత్యం వీరలక్ష్మ్యాభిసంవృతమ్, దేవైర్భ్రాజిష్ణుభిస్సాధ్యైస్సహితం పుణ్య కర్మభిః, ౫. తతో యుధిష్ఠిరో దృష్ట్వా దుర్యోధనమమర్షితః, సహసా సన్నివృత్తోభూచ్ఛ్రియం దృష్ట్వా సుయోధనే. ౬. బ్రువన్నుచ్చైర్వచస్తాన్ నాహం దుర్యోధనేన వై, సహితః కామయే లోకాన్ లుబ్ధేనాదీర్ఘదర్శినా. ౭. యత్కృతే పృథివీసర్వా సుహృదో బాంధవాస్తథా, హతాస్మాభిః ప్రసహ్యాజౌ క్లిష్టైః పూర్వం మహావనే. ౮. ద్రౌపదీ చ సభామధ్యే పాంచాలీ ధర్మచారిణీ,పర్యాకృష్టానవద్యాంగీ పత్నీనో గురుసన్నిధౌ. ౯ అస్తి దేవా న మే కామః సుయోధనముదీక్షితుమ్, తత్రాహం గంతుమిచ్ఛామి యత్ర తే భ్రాతరో మమ. ౧౦. నైవమిత్యబ్రవీత్తం తు నారదః ప్రహసన్నివ, స్వర్గే నివాసే రాజేంద్ర విరుద్ధం చాపి నశ్యతి. ౧౧. యుధిష్ఠిర మహాబాహో మైవం వోచః కథంచన, దుర్యోధనం ప్రతి నృపం శృణు చేదం వచో మమ. ౧౨. ఏష దుర్యోధనో రాజా పూజ్యతే త్రిదశైస్సహ, సద్భిశ్చ రాజప్రవరైర్య ఇమే స్వర్గవాసినః. ౧౩. వీరలోకగతిం ప్రాప్తో యుద్ధే హుత్వాత్మనస్తనుమ్, యూయం సర్వే సురసమాః సదైవానేన హింసితాః. ౧౪. సఏష క్షత్రధర్మేణ స్థానమేతదవాప్తవాన్, భయే మహతి యో భీతో బభూవ పృథివీపతిః.

౧౫. న తన్మనసి కర్తవ్యం పుత్ర యద్ద్యూతకారితమ్, ద్రౌపద్యాశ్చ పరిక్లేశం న చింతయితుమర్హసి. ౧౬. యే చాన్యేఽపి పరిక్లేశా యుష్మాకం జ్ఞాతికారితాః, సంగ్రామేష్వథ వాన్యత్ర న తాన్ సంస్మర్తుమర్హసి. ౧౭. సమాగచ్ఛ యథాన్యాయం రాజ్ఞా దుర్యోధనేన వై, స్వర్గోఽయం నేహ వైరాణి భవంతి మనుజాధిప. ౧౮. నారదేనైవ ముక్తస్తు కురురాజో యుధిష్ఠిరః, భ్రాతౄన్ పప్రచ్ఛ మేధావీ వాక్యమేతదువాచ హ. ౧౯. యది దుర్యోధనస్యైతే వీరలోకాః సనాతనాః, అధర్మజ్ఞస్య పాపస్య పృథివీ సుహృదద్రుహః ౨౦ యత్కృతే పృథివీ నష్టా సహసా సనరద్విపా, వయం చ మన్యునా దగ్ధా వైరం ప్రతిచికీర్షవః. ౨౧. యే తే వీరా మహాత్మానో భ్రాతరో మే మహావ్రతాః, సత్యప్రతిజ్ఞా లోకస్య శూరా వై సత్యవాదినః. ౨౨. తేషామిదానీం కే లోకాః ద్రష్టుమిచ్ఛామి తానహమ్, కర్ణం చైవ మహాత్మానం కౌంతేయం సత్యసంగరమ్. ౨౩. ధృష్టద్యుమ్నం సాత్యకిం చ ధృష్టద్యుమ్నస్య చాత్మజాన్, యే చ శస్త్రైర్వధం ప్రాప్తాః క్షత్రధర్మేణ పార్థివాః. ౨౪. క్వను తే పార్థివా బ్రహ్మన్నైతాన్ పశ్యామి నారద, విరాటద్రుపదౌ చైవ ధృష్టకేతుముఖాంశ్చ తాన్. ౨౫. శిఖండినం తు పాంచాల్యం ద్రౌపదేయాంశ్చ సర్వశః, అభిమన్యుం చ దుర్ధర్షం ద్రష్టుమిచ్ఛామి నారద. ౨౬.

ఇతి స్వర్గారోహణపర్వాంతర్గత స్వర్గారోహణపర్వణి, ప్రథమోఽధ్యాయః.

యుధిష్ఠిరస్య నరకదర్శనమ్.

యుధిష్ఠిర ఉవాచః— నేహ పశ్యామి విబుధా రాధేయమమితౌజసమ్, భ్రాతరౌ చ మహాత్మానౌ యుధామన్యూత్తమౌజసౌ. ౧. జుహువుర్యే శరీరాణి రణవహ్నౌ మహారథాః, రాజానో రాజపుత్రాశ్చ యే మదర్థే హతా రణే. ౨. క్వ తే మహారథాః సర్వే శార్దూలసమవిక్రమాః, తైరప్యయం జితో లోకః కచ్చిత్పురుషసత్తమైః. ౩. యది లోకానిమాన్ ప్రాప్తాస్తే చ సర్వే మహారథాః, స్థితం విత్త హి మాం దేవాః సహితం తైర్మహాత్మభిః. ౪. కచ్చిన్న తైరవాప్తోఽయం నృపైర్లోకోఽక్షయశ్శుభః, న తైరహం వినా రంస్యే భ్రాతృభిర్జ్ఞాతిభిస్తథా. ౫. మాతుర్హి వచనం శ్రుత్వా తదా సలిలకర్మణి, కర్ణస్య క్రియతాం తోయ మితి తప్యామి తేన వై. ౬. ఇదం చ పరితప్యామి పునః పునరహం సురాః, యన్మాతుః సదృశౌ పాదౌ తస్యాహమమితాత్మనః. ౭. దృష్ట్వైవ తౌ నానుగతః కర్ణం పరబలార్దనమ్, నహ్యస్మాన్ కర్ణసహితాన్ జయేచ్ఛక్రోఽపి సంయుగే. ౮. తమహం యత్ర తత్రస్థం ద్రష్టుమి

చ్ఛామి సూర్యజమ్, అవిజ్ఞాతో మయా యోఽసౌ ఘాతితః సవ్యసాచినా. ౯.
భీమంచ భీమవిక్రాంతం ప్రాణేభ్యోఽపి ప్రియం మమ, అర్జునం చేంద్రసంకాశంయమౌ
చైవ యమోపమౌ. ౧౦. ద్రష్టుమిచ్ఛామి తాం చాహం పాంచాలీం ధర్మచారి
ణీమ్, న చేహ స్థాతుమిచ్ఛామి సత్యమేవం బ్రవీమి వః. ౧౧. కిం మే భ్రాతృవిహీ
నస్య స్వర్గేణ సురసత్తమాః, యత్ర తే మమ సస్వర్గో నాయం స్వర్గో మతో
మమ. ౧౨. దేవా ఊచుః:—యదివై తత్ర తే శ్రద్ధా గమ్యతాం పుత్ర మాచి
రమ్, ప్రియే హి తవ వర్తామో దేవరాజస్య శాసనాత్. ౧౩. వైశంపాయనఉవా
చ:—ఇత్యుక్త్వా తం తతో దేవా దేవదూతముపాదిశన్, యుధిష్ఠిరస్య సుహృదోద
ర్శయేతి పరంతప. ౧౪. తతః కుంతీసుతో రాజా దేవదూతశ్చ జగ్మతుః, సహితౌ రాజ
శార్దూల యత్ర తే పురుషర్షభాః. ౧౫. అగ్రతో దేవదూతస్తు యయౌ రాజా
చపృష్ఠతః, పంథానమశుభం దుర్గం సేవితం పాపకర్మభిః. ౧౬. తమసా సంవృతం
ఘోరం కేశశైవలశాద్వలమ్, యుక్తం పాపకృతాం గంధైర్మాంసశోణితకర్దమమ్.
౧౭. దంశోత్పాతకభల్లూకమక్షికామశకావృతమ్, ఇతశ్చేతశ్చకుణపైస్సమం
తాత్పరివారితమ్. ౧౮. అస్థికేశసమాకీర్ణం క్రిమికీటసమాకులమ్, జ్వలనేన
ప్రదీప్తేన సమంతాత్పరివేష్టితమ్. ౧౯. అయోముఖైశ్చ కాకాద్యైర్గృధ్రైశ్చ
సమభిద్రుతమ్, సూచీముఖైస్తథా ప్రేతైర్వింధ్యశైలోపమైర్వృతమ్. ౨౦. మేదో
రుధిరయుక్తైశ్చ ఛిన్నబాహూరుపాణిభిః, నికృత్తోదరపాదైశ్చ తత్రతత్ర ప్రవేశితైః.
౨౧. సతత్కుణపదుర్గంధమశివం రోమహర్షణమ్, జగామ రాజా ధర్మాత్మా మధ్యే
బహు విచింతయన్. ౨౨. దదర్శోష్ణోదకైః కీర్ణాం నదీం చాపి సుదుర్గమామ్.
అసిపత్రవనం చైవ నిశితక్షురసంవృతమ్. ౨౩. కరంభవాలుకాం తప్తామాయ
సీశ్చ శిలాః పృథక్, లోహకుంభాంశ్చ తైలస్య క్వాథ్యమానాన్ సమంతతః.
౨౪. కూటశాల్మలికం చాపి దుస్పర్శం తీక్ష్ణకంటకమ్, దదర్శ చాపి కౌంతేయో
యాతనాః పాపకర్మిణామ్. ౨౫. సతందుర్గం సమాలక్ష్య దేవదూతమువాచ హ,
కియదధ్వానమస్మాభిర్గంతవ్యమిమమీదృశమ్. ౨౬. క్వచ తే భ్రాతరో మహ్యం
తన్మమాఖ్యాతుమర్హసి, దేశోఽయం కశ్చ దేవానామేతదిచ్ఛామి వేదితుమ్.
౨౭. ససన్నివవృతే శ్రుత్వా ధర్మరాజస్య భాషితమ్, దేవదూతోఽబ్రవీచ్చైన
మేతావద్గమనం తవ. ౨౮. నివర్తితవ్యో హి మయా తథాఽస్మ్యుక్తో దివౌకసైః,
యదిశ్రాంతోఽసి రాజేంద్ర త్వమథాగంతుమర్హసి. ౨౯. యుధిష్ఠిరస్తు నిర్విణ్ణస్తేన
గంధేన మూర్ఛితః,నివర్తనే ధృతమనాః పర్యావర్తత భారత. ౩౦.ససన్నివృత్తో ధర్మా

త్వా దుఃఖశోకసమాహితః,శుశ్రావ తత్ర వదతాం దీనాః వాచః సమంతతః.౩౧.
భోభో ధర్మజ రాజర్షే పుణ్యాభిజన పాండవ, అనుగ్రహార్థమస్మాకం తిష్ఠ తా
వన్ముహూర్తకమ్. ౩౨. ఆయాతి త్వయి దుర్ధర్షే వాతి పుణ్యః సమీరణః, తవ
గంధానుగస్తాత యేనాస్మాన్ సుఖమాగమత్. ౩౩. తే వయం పార్థ దీర్ఘస్య
కాలస్య పురుషర్షభ, సుఖమాసాదయిష్యామస్త్వాం దృష్ట్వా రాజసత్తమ. ౩౪.
సంతిష్ఠస్వ మహాబాహో ముహూర్తమిహ భారత, త్వయి తిష్ఠతి కౌరవ్య
యాతనాస్మాన్న బాధతే. ౩౫. ఏవం బహువిధా వాచః కృపణా వేదనావతామ్,
తస్మిన్ దేశే స శుశ్రావ సమంతాద్వదతాం నృప. ౩౬ తేషాం తు వచనం శ్రుత్వా
దయావాన్ దీనభాషిణామ్, అహో కృచ్ఛ్రమితి ప్రాహ తస్థౌ సచ యుధి
ష్ఠిరః. ౩౭. స తా గిరః పురస్తాద్వై శ్రుతపూర్వాః పునః పునః, గ్లానానాం
దుఃఖితానాం చ నాభ్యజానత పాండవః. ౩౮. అబుధ్యమానస్తా వాచో ధర్మ
పుత్రో యుధిష్ఠిరః, ఉవాచ కే భవంతో వై కిమర్థం చేహ తిష్ఠత. ౩౯. ఇత్యు
క్తాస్తే తతస్సర్వే సమంతాదవభాషిరే, కర్ణోఽహం భీమసేనోఽహమర్జునోఽహమితి
ప్రభో. ౪౦. నకులస్సహదేవశ్చ ధృష్టద్యుమ్నోఽహమిత్యుత, ద్రౌపదీ ద్రౌపదే
యాశ్చ ఇత్యేవం తే విచుక్రుశుః. ౪౧. తా వాచః స తదా శ్రుత్వా తద్దేశసదృశీ
ర్నృప, తతో విమమృశే రాజా కిన్న్విదం దైవకారితమ్. ౪౨. కిన్ను తత్కలుషం
కర్మ కృతమేభిర్మహాత్మభిః, కర్ణేన ద్రౌపదేయైర్వా పాంచాల్యా వా సుమధ్యయా.
౪౩. య ఇమే పాపగంధేఽస్మిన్ దేశే సంతి సుదారుణే, నాహం జానామి సర్వే
షాం దుష్కృతం పుణ్యకర్మణామ్. ౪౪. కిం కృత్వా ధృతరాష్ట్రస్య పుత్రో రాజా
సుయోధనః, తథా శ్రియా యుతః పాపైస్సహ సర్వైః పదానుగైః. ౪౫.
మహేంద్ర ఇవ లక్ష్మీవానాస్తే పరమపూజితః,కస్యేదానీం వికారోఽయం య ఇమే
నరకం గతాః.౪౬. సర్వధర్మవిదః శూరాః సత్యాగమపరాయణాః, క్షత్రధర్మపరాః
సంతో యజ్వానో భూరిదక్షిణాః.౪౭. కిన్ను సుప్తోఽస్మి జాగర్మి చేతయామి న చేత
యే, అహో చిత్తవికారోఽయం స్యాద్వా మే చిత్తవిభ్రమః.౪౮. ఏవం బహువిధం
రాజా విమమర్శ యుధిష్ఠిరః, దుఃఖశోకసమావిష్టశ్చింతావ్యాకులితేంద్రియః. ౪౯.
క్రోధమాహారయచ్చైవ తీవ్రం ధర్మసుతో నృపః, దేవాంశ్చ గర్హయామాస
ధర్మంచైవ యుధిష్ఠిరః. ౫౦. స తీవ్రగంధసంతప్తో దేవదూతమువాచ హ, గమ్య
తాం తత్ర యేషాం త్వం దూత స్తేషాముపాంతికమ్. ౫౧. నహ్యహం తత్ర యా
స్యామి స్థితోఽస్మీతి నివేద్యతామ్, మత్సంశ్రయాదిమే దూతాః సుఖినో భ్రాతరో

హి మే. ౫౨. ఇత్యుక్తః సతదా దూతః పాండుపుత్రేణ ధీమతా, జగామ తత్ర
యత్రాస్తే దేవరాజః శతక్రతుః. ౫౩. నివేదయామాస చ తద్ధర్మరాజచికీర్షితమ్,
యథోక్తం ధర్మపుత్రేణ సర్వమేవ జనాధిప. ౫౪.

ఇతి శ్రీమహాభారతాంతర్గత స్వర్గారోహణపర్వణి, ద్వితీయోఽధ్యాయః.

యుధిష్ఠిరతనుత్యాగః.

వైశంపాయనఉవాచ:—స్థితే ముహూర్తం పార్థే తు ధర్మరాజే యుధి
ష్ఠిరే, ఆజగ్ముస్తత్ర కౌరవ్య దేవాశ్శక్రపురోగమాః. ౧. స చ విగ్రహవాన్ ధర్మో
రాజానం ప్రసమీక్షితుమ్, తత్రా జగామ యత్రాసౌ కురురాజో యుధిష్ఠిరః. ౨.
తేషు భాసురదేహేషు పుణ్యాభిజనకర్మసు, సమాగతేషు దేవేషు వ్యగమత్తత్తమో
నృప. ౩. నాదృశ్యంత చ తాస్తత్ర యాతనాః పాపకర్మిణామ్, నదీ వైతరణీ చైవ
కూటశాల్మలినా సహ. ౪. లోహకుంభ్యశ్శిలాశ్చైవ నాదృశ్యంత భయానకాః,
వికృతాని శరీరాణి యాని తత్ర సమంతతః. ౫. దదర్శ రాజా కౌరవ్యస్తాన్యదృ
శ్యాని చాభవన్, తతో వాయుస్సుఖస్పర్శః పుణ్యః గంధవహశ్శుచిః. ౬. వవౌ
దేవసమీపస్థః శీతలోఽతీవ భారత, మరుతస్సహ శక్రేణ వసవశ్చాశ్వినౌ సహ. ౭.
సాధ్యా రుద్రాస్తథాదిత్యా యే చాన్యేఽపి దివౌకసః, సర్వే తత్ర సమాజగ్ముః సిద్ధా
శ్చ పరమర్షయః. ౮. యత్ర రాజా మహాతేజా ధర్మపుత్రః స్థితోఽభవత్, తతశ్శక్ర
స్సురపతిః శ్రియా పరమయాయుతః. ౯. యుధిష్ఠిరమువాచేదం సాంత్వపూర్వమిదం
వచః, యుధిష్ఠిర మహాబాహో ప్రీతా దేవగణాస్త్వయా. ౧౦. ఏహ్యేహి పురు
షవ్యాఘ్ర కృతమేతావతా విభో, సిద్ధిః ప్రాప్తా మహాబాహో లోకాశ్చాప్యక్ష
యాస్తవ. ౧౧. భ్రాతౄణాం సుహృదాం చైవ గతిర్నిత్యా సుపూజితా, న చ
మన్యుస్త్వయా కార్యః శృణు చేదం వచో మమ. ౧౨. అవశ్యం నరకస్తాత
ద్రష్టవ్యః సర్వరాజభిః, శుభానామశుభానాం చ ద్వౌరాశీ పురుషర్షభ, యః
పూర్వం సుకృతం భుంక్తే పశ్చాన్నిరయమేవ సః. ౧౩. పూర్వం నరకభా
గ్యస్తు పశ్చాత్స్వర్గముపైతి సః, భూయిష్ఠం పాపకర్మా యః సపూర్వం స్వర్గమ
శ్నుతే. ౧౪. తేన త్వమేవం గమితో మయా శ్రేయోఽర్థినా నృప, వ్యాజేన హి
త్వయా ద్రోణ ఉపచీర్ణస్సుతం ప్రతి. ౧౫. వ్యాజేనైవ తతో రాజన్ దర్శితో
నరకస్తవ, యథైవ త్వం తథా భీమస్తథా పార్థో యమౌ తథా. ౧౬. ద్రౌపదీ చ
తథా కృష్ణా వ్యాజేన నరకం గతాః. ౧౭. ఆగచ్ఛ నరశార్దూల ముక్తాస్తే చైవ
కల్మషాత్. ౧౮. స్వపక్ష్యాశ్చైవ యే తుభ్యం పార్థివా నిహతా రణే, సర్వే స్వర్గ

మనుప్రాప్తాన్ పశ్య భరతర్షభ. ౧౯. కర్ణశ్చైవ మహేష్వాసః సర్వశస్త్రభృతాం
వరః, స గతః పరమాం సిద్ధిం యదర్థం పరితప్యసే. ౨౦. తం పశ్య పురుషవ్యా
ఘ్రమాదిత్యతనయం విభో, స్వస్థానస్థం మహాబాహో జహి శోకం నరర్షభ ౨౧.
భ్రాతౄంశ్చాన్యాంస్తథా పశ్య స్వపక్ష్యాంశ్చైవ పార్థివాన్, స్వం స్వం స్థానమను
ప్రాప్తాన్ వ్యేతు తే మానసో జ్వరః. ౨౨. కృచ్ఛ్రం పూర్వం చానుభూయ ఇతః
ప్రభృతి కౌరవ, విహరస్వ మయా సార్ధం గతశోకో నిరామయః. ౨౩. కర్మణాం
తాత పుణ్యానాం జితానాం తపసా స్వయమ్, దానానాం చ మహాబాహో ఫలం
ప్రాప్నుహి పార్థివ. ౨౪. అద్య త్వాం దేవగంధర్వా దివ్యాశ్చాప్సరసో దివి, ఉప
సేవంతు కల్యాణం విరజోంబరభూషణాః. ౨౫. రాజసూయజితాన్ లోకాన్ స్వయ
మేవాతిశోభనాన్, ఆప్నుహి త్వం మహాబాహో తపసశ్చ మహాఫలమ్. ౨౬.
ఉపర్యుపరి రాజ్ఞాం హి తవ లోకా యుధిష్ఠిర, హరిశ్చంద్రసమాః పార్థ యేషు
త్వం విహరిష్యసి. ౨౭. మాంధాతా యత్ర రాజర్షిర్యత్ర రాజా భగీరథః,
దౌష్యంతిర్యత్ర భరతస్తత్ర త్వం విహరిష్యసి. ౨౮. ఏషా దేవనదీ పుణ్యా పార్థ
త్రైలోక్యపావనీ, ఆకాశగంగా రాజేంద్ర తత్రాప్లుత్య గమిష్యసి. ౨౯. అత్ర
స్నాతస్య భావస్తే మానుషో విగమిష్యతి, గతశోకో నిరాయాసో ముక్తవైరో భవిష్యసి.
౩౦. ఏవంబ్రువతి దేవేంద్రే కౌరవేంద్రం యుధిష్ఠిరమ్, ధర్మో విగ్రహవాన్
సాక్షాదువాచ సుతమాత్మనః. ౩౧. భో భో రాజన్మహాప్రాజ్ఞ ప్రీతోఽస్మి తవ పుత్రక,
మద్భక్త్యా సత్యవాక్యేన క్షమయా చ దమేన చ. ౩౨. ఏషా తృతీయా జిజ్ఞాసా తవ
రాజన్ కృతా మయా, న శక్యసే చాలయితుం స్వభావాత్పార్థ హేతుతః. ౩౩. పూ
ర్వం పరీక్షితో హి త్వం ప్రశ్నైర్ద్వైతవనే మయా, అరణీసహితస్యార్థే తచ్చ
నిస్తీర్ణవానసి. ౩౪. సోదర్యేషు వినష్టేషు ద్రౌపద్యాం తత్ర భారత, శ్వరూపధారిణా
తత్ర పునస్త్వం మే పరీక్షితః. ౩౫. ఇదం తృతీయం భ్రాతౄణామర్థే యత్ స్థాతుమి
చ్ఛసి, విశుద్ధోఽసి మహాభాగ సుఖీ విగతకల్మషః. ౩౬. న చ తే భ్రాతరః పార్థ నర
కార్హా విశాంపతే, మాయైషా దేవరాజేన మహేంద్రేణ ప్రయోజితా. ౩౭. అవ
శ్యం నరకాస్తాత ద్రష్టవ్యాః సర్వరాజభిః, తతస్త్వయా ప్రాప్తమిదం ముహూర్తం
దుఃఖముత్తమమ్. ౩౮. న సవ్యసాచీ భీమో వా యమౌ వా పురుషర్షభౌ, కర్ణో
వా సత్యవాక్ శూరో నరకార్హాశ్చిరం నృప. ౩౯. న కృష్ణా రాజపుత్రీ చ నరకార్హా
యుధిష్ఠిర, ఏహ్యేహి భరతశ్రేష్ఠ పశ్య గంగాం త్రిలోకగామ్. ౪౦. వైశంపాయన
ఉవాచ:—ఏవముక్తస్స రాజర్షిస్తవ పూర్వపితామహః, జగామ సహ ధర్మేణ

స్వర్గైశ్చ త్రిదివాలయైః. ౪౧. గంగాం దేవనదీం పుణ్యాం పావనీమృషిసంస్తుతామ్, అవగాహ్య వృతో దైవైః కురురాజో యుధిష్ఠిరః, ధర్మేణ సహితో ధీమాం స్తూయమానో మహర్షిభిః. ౪౨. యత్ర తే పురుషవ్యాఘ్రాః శూరా విగతమన్యవః, పాండవా ధార్తరాష్ట్రాశ్చ స్వాని స్థానాని భేజిరే. ౪౩.

ఇతి స్వర్గారోహణపర్వాంతర్గత, స్వర్గారోహణపర్వణి తృతీయోఽధ్యాయః.

వైశంపాయనఉవాచ—:తతో యుధిష్ఠిరో రాజా దేవైస్సర్షిమరుద్గణైః, స్తూయమానో యయౌ తత్ర యత్ర తే కురుపుంగవాః. ౧. దదర్శ తత్ర గోవిందం బ్రాహ్మేణ వపుషాన్వితమ్, తేనైవ దృష్టపూర్వేణ సాదృశ్యేనైవ సూచితమ్. ౨. దీప్యమానం స్వవపుషా దివ్యైరస్త్రైరుపస్థితమ్, చక్రప్రభృతిభిర్ఘోరై ర్దివ్యైః పురుషవిగ్రహైః. ౩. ఉపాస్యమానం వీరేణ ఫాల్గునేన సువర్చసా, తథా స్వరూపం కౌంతేయో దదర్శ మధుసూదనమ్. ౪. తావుభౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ సముదీక్ష్య యుధిష్ఠిరమ్, యథావత్ప్రతిపేనాతే పూజయా దేవపూజితౌ. ౫. అపరస్మిన్నథోద్దేశే కర్ణం శస్త్రభృతాం వరమ్, ద్వాదశాదిత్యసదృశం దదర్శ కురునందనః. ౬. అథాపరస్మిన్నుద్దేశే మరుద్గణవృతం విభుమ్, భీమసేన మథాపశ్య త్తేనైవ వపుషాన్వితమ్. ౭. వాయోర్మూర్తిమతః పార్శ్వే దివ్యమూర్తిసమన్వితమ్, శ్రియా పరమయా యుక్తం సిద్ధిం పరమికాం గతమ్. ౮. అశ్వినోస్తు తథా స్థానే దీప్యమానౌ స్వతేజసా, నకులం సహదేవం చ దదర్శ కురునందనః. ౯. తథా దదర్శ పాంచాలీం కమలోత్పలమాలినీమ్, వపుషా స్వర్గమాక్రమ్య తిష్ఠంతీ మర్కవర్చసమ్. ౧౦. అథైనం సహసా రాజా ప్రష్టుమైచ్ఛద్యుధిష్ఠిరః, తతోఽస్య భగవానింద్రః కథయామాస దేవరాట్. ౧౧. శ్రీరేషా ద్రౌపదీ రూపా త్వదర్థే మానుషం గతా, అయోనిజా లోకకాంతా పుణ్యగంధా యుధిష్ఠిర. ౧౨. రత్యర్థం భవతాం హ్యేషా నిర్మితా శూలపాణినా, ద్రుపదస్య కులే జాతా భవద్భిశ్చోపజీవితా. ౧౩. ఏతే పంచమహాభాగా గంధర్వాః పావకప్రభాః, ద్రౌపద్యాస్తనయా రాజన్ యుష్మాకమమితౌజసః. ౧౪. పశ్య గంధర్వరాజానం ధృతరాష్ట్రంమనీషిణమ్, ఏనం చ త్వం విజానీహి భ్రాతరం పూర్వజం పితుః. ౧౫. అయంతే పూర్వజో భ్రాతా కౌంతేయః పావకద్యుతిః, సూర్యపుత్రోరథశ్రేష్ఠో రాధేయ ఇతి విశ్రుతః. ౧౬. ఆదిత్యసదృశో యాతి పశ్యైనం పురుషర్షభమ్, సాధ్యానామథ దేవానాంవిశ్వేషాం మరుతామపి. ౧౭. గణేషు పశ్య రాజేంద్ర వృష్ణ్యంధకమహారథాన్, సాత్యకిప్రము

భాన్ వీరాన్ భోజాంశ్చైవ మహాబలాన్. ౧౮. సోమేన సహితం పశ్య సౌభద్ర మపరాజితమ్, అభిమన్యుం మహేష్వాసం నిశాకరసమద్యుతిమ్. ౧౯. ఏష పాండు ర్మహేష్వాసః కుంత్యా మాద్ర్యా చ సంగతః, విమానేన సదాభ్యేతి పితా తవ మమాంతికమ్. ౨౦. వసుభిః సహితం పశ్య భీష్మం శాంతనవం నృపమ్, ద్రోణం బృహస్పతేః పార్శ్వే గురుమేనం నిశామయ. ౨౧. ఏతే చాన్యే మహీపాలా యోధాస్తవ చ పాండవ, గంధర్వసహితా యాంతి యక్షపుణ్యజనై స్తథా. ౨౨. గుహ్యకానాం గతిం చాపి కేచిత్ప్రాప్తా నరాధిపాః, త్యక్త్వా దేహంజితస్స్వర్గః పుణ్యవాగ్బుద్ధికర్మభిః. ౨౩.

ఇతి శ్రీమహాభారతాంతర్గత స్వర్గారోహణపర్వణి, చతుర్థోఽధ్యాయః.

జనమేజయఉవాచ:—భీష్మద్రోణౌ మహాత్మానౌ ధృతరాష్ట్రశ్చ పార్థివః, విరాటద్రుపదౌ చోభౌ శంఖశ్చైవోత్తరస్తథా. ౧. ధృష్టకేతుర్జయత్సేనో రాజా చైవ ససత్యజిత్, దుర్యోధనసుతాశ్చైవ శకునిశ్చైవ సౌబలః. ౨. కర్ణపుత్రాశ్చ విక్రాంతా రాజాచైవ జయద్రథః, ఘటోత్కచాదయశ్చైవ యేచాన్యే నానుకీర్తితాః. ౩. యే చాన్యే కీర్తితా వీరా రాజానో దీప్తమూర్తయః, స్వర్గే కాలం కియంతం తే తస్థు స్తదపి శంస మే. ౪. ఆహోస్విచ్ఛాశ్వతం స్థానం తేషాం తత్ర ద్విజోత్తమ, అంతే వా కర్మణాం కాం తే గతిం ప్రాప్తా నరర్షభాః. ౫. ఏతదిచ్ఛామ్యహం శ్రోతుం ప్రోచ్యమానం ద్విజోత్తమ, తపసా హి ప్రదీప్తేన సర్వం త్వమనుపశ్యసి. ౬. సౌతిరువాచ—:ఇత్యుక్తః సతు విప్రర్షి రనుజ్ఞాతో మహాత్మనా, వ్యాసేన తస్య నృపతేరాఖ్యాతుముపచక్రమే. ౭. వైశంపాయనఉవాచ-:గంతవ్యం కర్మణామంతే సర్వేషాం మనుజాధిప, శృణు గుహ్యమిదం రాజన్దేవానాం భరతర్షభ. ౮. యదువాచ మహాతేజా దివ్యచక్షుః ప్రతాపవాన్, మునిః పురాణః కౌరవ్య పారాశర్యో మహావ్రతః. ౯. అగాధబుద్ధిస్సర్వజ్ఞో గతిజ్ఞః సర్వకర్మణామ్. తేనోక్తం కర్మణామంతే ప్రవిశంతిస్వకాం తనుమ్. ౧౦. వసూనేవ మహాతేజా భీష్మః ప్రాప మహాద్యుతిః, అష్టావేవ హి దృశ్యంతే వసవో భరతర్షభ. ౧౧. బృహస్పతిం వివేశాథ ద్రోణో హ్యాంగిరసాం వరమ్. కృతవర్మా తు హార్దిక్యః ప్రవివేశమరుద్గణాన్. ౧౨. సనత్కుమారం ప్రద్యుమ్నః ప్రవివేశ యథాగతమ్, ధృతరాష్ట్రో ధనేశస్య లోకాన్ప్రాప దురాసదాన్. ౧౩. ధృతరాష్ట్రేణ సహితా గాంధారీ చ యశస్వినీ, పత్నీభ్యాం సహితః పాండుర్మహేంద్రసదనం యయౌ. ౧౪. విరాటద్రుపదౌ చోభౌ ధృష్టకేతుశ్చ పార్థివః, నిశఠాక్రూరసాంబాశ్చ భానుః కంపో విదూరథః. ౧౫. భూరి

శ్రవాః శలశ్చైవ భూరిశ్చ పృథివీపతిః, కంసశ్చైవోగ్రసేనశ్చ వసుదేవస్తథైవ చ.
౧౬. ఉత్తరశ్చ సహ భ్రాత్రా శంఖేన నరపుంగవః, విశ్వేషాం దేవతానాం తే
వివిశుర్నరసత్తమాః. ౧౭. వర్చా నామ మహాతేజాః సోమపుత్రః ప్రతాపవాన్,
సోఽభిమన్యుర్నృసింహస్య ఫల్గునస్య సుతోఽభవత్. ౧౮. స యుద్ధ్వా క్షత్ర
ధర్మేణ యథా నాన్యః పుమాన్క్వచిత్, వివేశ సోమం ధర్మాత్మా కర్మణోఽంతే
మహారథః. ౧౯. ఆవివేశ రవిం కర్ణో నిహతః పురుషర్షభ, ద్వాపరం శకునిః ప్రాప
ధృష్టద్యుమ్నస్తు పావకమ్. ౨౦. ధృతరాష్ట్రాత్మజాః సర్వే యాతుధానాన్ప్రపేదిరే.
౨౧. ధర్మమేవావిశత్తత్ర రాజా చైవ యుధిష్ఠిరః, అనంతో భగవాన్దేవః ప్రవి
వేశ రసాతలమ్. ౨౨. పితామహనియోగాద్వై యో యోగాద్గామధారయత్,
యః స నారాయణో నామ దేవదేవస్సనాతనః. ౨౩. తస్యాంశో వాసు
దేవస్తు కర్మణోఽంతే వివేశ హ, షోడశస్త్రీసహస్రాణి వాసుదేవపరిగ్రహాః. ౨౪.
అమజ్జంస్తాస్సరస్వత్యాం కాలేన జనమేజయ, తత్ర త్యక్త్వా శరీరాణి దివ
మారురుహుః పునః. ౨౫. తాశ్చైవాప్సరసో భూత్వా వాసుదేవముపాగ
మన్, హతాస్తస్మిన్మహాయుద్ధే యే వీరాస్తు మహారథాః. ౨౬. ఘటోత్కచాద
యశ్చైవ దేవాన్ యక్షాంశ్చ భేజిరే, దుర్యోధనసహాయాశ్చ రాక్షసాః పరికీర్తి
తాః. ౨౭. ప్రాప్తాస్తే క్రమశో రాజన్ సర్వే లోకాననుత్తమాన్, భవనం చ మహేం
ద్రస్య కుబేరస్య చ ధీమతః. ౨౮. వరుణస్య తథా లోకాన్ వివిశుః పురుషర్షభాః,
ఏతత్తే సర్వమాఖ్యాతం విస్తరేణ మహాద్యుతే. కురూణాం చరితం కృత్స్నం పాం
డవానాం చ భారత. ౨౯. సౌతిరువాచ:—ఏతచ్ఛ్రుత్వా ద్విజశ్రేష్ఠాః స రాజా
జనమేజయః, విస్మితోఽభవదత్యర్థం యజ్ఞకర్మాంతరేష్వథ. ౩౦. తతస్సమాప
యామాసుః కర్మ తత్తస్య యాజకాః, ఆస్తికశ్చాభవత్ప్రీతః పరిమోక్ష్య భుజం
గమాన్. ౩౧. తతో ద్విజాతీన్ సర్వాంస్తాన్ దక్షిణాభిరతోషయత్, పూజితా
శ్చాపి తే రాజ్ఞా తతో జగ్ముర్యథాగతమ్. ౩౨. విసర్జయిత్వా విప్రాంస్తాన్
రాజాపి జనమేజయః, తతస్తక్షశిలాయాస్స పునరాయాద్గజాహ్వయమ్. ౩౩. ఏతత్తే
సర్వమాఖ్యాతం వైశంపాయనకీర్తితమ్, వ్యాసాజ్ఞయా సమాజ్ఞాతం సర్పసత్రే
నృపస్య హి. ౩౪. పుణ్యోఽయమితిహాసాఖ్యః పవిత్రం చేదముత్తమమ్, కృష్ణేన
మునినా విప్ర నిర్మితం సత్యవాదినా. ౩౫. సర్వజ్ఞేన విధిజ్ఞేన ధర్మజ్ఞానవతా సతా, అతీంద్రి
యేణ శుచినా తపసా భావితాత్మనా. ౩౬. ఐశ్వర్యే వర్తతా చైవ సాంఖ్యయోగవ
తా తథా, నైకతంత్రవిశుద్ధేన దృష్ట్వా దివ్యేన చక్షుషా. ౩౭. కీర్తిం ప్రథయతా

లోకే పాండవానాం మహాత్మనామ్, అన్యేషాంక్షత్రియాణాంచ భూరిద్రవిణతేజ
సామ్.౩౮.యశ్చేదం శ్రావయేద్విద్వాన్ సదాపర్వణి పర్వణి, ధూతపాప్మా జితస్వర్గో
బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే. ౩౯. కార్ష్ణం వేదమిమం సర్వం శృణుయాద్యః సమా
హితః, బ్రహ్మహత్యాదిపాపానాంకోటి స్తస్యవినశ్యతి.౪౦.యశ్చేదంశ్రావయేత్ శ్రాద్ధే
బ్రాహ్మణాన్ పాదమంతశః, అక్షయ్యమన్నపానం వై పితౄం స్తస్యోపతిష్ఠతే. ౪౧.
అహ్నా యదేనః కురుతే ఇంద్రియైర్మనసాపి వా, మహాభారతమాఖ్యాయపశ్చాత్సం
ధ్యాంప్రముచ్యతే. ౪౨. యద్రాత్రౌకురుతేపాపంబ్రాహ్మణైఃస్త్రీగణైర్వృతః, మహాభా
రతమాఖ్యాయ పూర్వాం సంధ్యాం ప్రముచ్యతే. ౪౩. మహత్త్వాద్భారవత్త్వాచ్చ
మహాభారతముచ్యతే, నిరుక్తమస్య యో వేద సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే. ౪౪.
ధర్మే చార్థే చ కామే చ మోక్షే చ భరతర్షభ, యదిహాస్తి తదన్యత్ర యన్నే
హాస్తి న కుత్రచిత్. ౪౫. జయోనామేతిహాసోఽయం శ్రోతవ్యో మోక్షమిచ్ఛతా,
బ్రాహ్మణేన చ రాజ్ఞా చగర్భిణ్యా చైవ యోషితా. ౪౬. స్వర్గకామో లభేత్స్వర్గం
జయకామో లభేజ్జయమ్, గర్భిణీ లభతే పుత్రం కన్యాం వా బహుభాగినీమ్.
౪౭. అనాగతశ్చ మోక్షశ్చ కృష్ణద్వైపాయనః ప్రభుః, సందర్భం భారతస్యాస్య
కృతవాన్ ధర్మకామ్యయా. ౪౮. షష్టిం శతసహస్రాణి చకారాన్యాం ససంహితామ్,
త్రింశచ్ఛతసహస్రాణి దేవలోకే ప్రతిష్ఠితమ్.౪౯.పిత్ర్యే పంచదశజ్ఞేయంయక్షలోకే
చతుర్దశ,ఏకం శతసహస్రంతు మానుషేషు ప్రభాషితమ్. ౫౦.నారదోఽశ్రావయద్దే
వానసితో దేవలఃపితౄన్, రక్షోయక్షాంశ్చ శుకో మర్త్యాన్ వైశంపాయన
ఏవ తు ౫౧. ఇతిహాసమిమం పుణ్యంమహార్థం వేదసంమితమ్, వ్యాసోక్తంశ్రూయతే
యేన కృత్వాబ్రాహ్మణమగ్రతః. ౫౨. సనరః సర్వకామాంశ్చ కీర్తిం ప్రాప్యేహ
శౌనక, గచ్ఛేత్పరమికాం సిద్ధిమత్ర మేనాస్తి సంశయః. ౫౩. భారతాధ్యయనా
త్పుణ్యాదపి పాదమధీయతః, శ్రద్ధయా పరయా భక్త్యా శ్రావ్యతే చాపి యేనతు.
౫౪. య ఇమాం సంహితాం పుణ్యాం పుత్రమధ్యాపయచ్ఛుకమ్, మాతా
పితృసహస్రాణి పుత్రదారశతాని చ. ౫౫. సంసారేష్వనుభూతాని యాంతి
యాస్యంతి చా పరే, హర్షస్థానసహస్రాణి భయస్థానశతాని చ. ౫౬.
దివసే దివసే మూఢమావిశంతి న పండితమ్, ఊర్ధ్వబాహుర్విరౌమ్యేష
న చ కశ్చిచ్ఛృణోతి మే. ౫౭. ధర్మాదర్థశ్చ కామశ్చ సకిమర్థం నసేవ్యతే.
౫౮. న జాతు కామాన్న భయా న్న లోభాద్ధర్మం త్యజేజ్జీవితస్యాపి హేతోః,
నిత్యో ధర్మస్సుఖదుఃఖే త్వనిత్యే జీవో నిత్యో హేతురస్య త్వనిత్యః. ౫౯.

ఇమాం భారతసావిత్రీం ప్రాతరుత్థాయ యః పఠేత్, సభారతఫలం ప్రాప్య పరం బ్రహ్మాధిగచ్ఛతి.౬౦.యథా సముద్రో భగవాన్ యథా చ హిమవాన్ గిరిః,ఖ్యాతా వుభౌ రత్ననిధీ తథా భారతముచ్యతే.౬౧.ఇమం భారతమాఖ్యానం యః పఠేత్సుసమాహితః,సగచ్ఛేత్పరమాం సిద్ధి మితి మే నాస్తి సంశయః.౬౨. ద్వైపాయనోష్ఠపుట నిస్సృతమప్రమేయం పుణ్యం పవిత్రమథ పాపహరంశివం చ,యో భారతం సమధిగచ్ఛతి వాచ్యమానం కిం తస్య పుష్కరజలై రభిషేచనేన. ౬౩.

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఽన్తర్గత స్వర్గారోహణపర్వణి, పంచమోఽధ్యాయః.

జనమేజయ ఉవాచ:—భగవన్ కేన విధినా శ్రోతవ్యంభారతం బుధైః,ఫలం కిం కే చ దేవాశ్చ పూజ్యా వై పారణేష్విహ. ౧. దేయం సమాప్తే భగవన్ కించ పర్వణి పర్వణి, వాచకః కీదృశ శ్చాత్ర ఏష్టవ్య స్తద్బ్రవీహి మే. ౨. వైశంపాయన ఉవాచ—:శృణు రాజన్ విధిమిమం ఫలం యద్వాపి భారతాత్, శ్రుతాద్భవతి రాజేంద్ర యత్త్వం మామనుపృచ్ఛసి. ౩. దివిదేవా మహీపాల క్రీడార్థ మవనిం గతాః, కృత్వా కార్యమిదం చైవ తతశ్చ దివమాగతాః. ౪. హంత యత్తే ప్రవక్ష్యామి తచ్ఛృణుష్వ సమాహితః, ఋషీణాం దేవతానాం చ సంభవం వసుధాతలే. ౫. అత్ర రుద్రాస్తథా సాధ్యా విశ్వే దేవాశ్చ శాశ్వతాః, ఆదిత్యాశ్చాశ్వినౌ దేవౌ లోకపాలా మహర్షయః. ౬. గుహ్యకాశ్చ సగంధర్వా నానా విద్యాధరా స్తథా, సిద్ధా ధర్మ స్స్వయంభూశ్చ మునిః కాత్యాయనో వరః. ౭. గిరయస్సాగరానద్య స్తథైవాప్సరసాం గణాః, గ్రహాస్సంవత్సరాశ్చైవ అయనాన్యృతవ స్తథా. ౮. స్థావరం జంగమంచైవ జగత్సర్వం సురాసురమ్, భారతే భరతశ్రేష్ఠ ఏకస్థమిహ దృశ్యతే. ౯. తేషాం శ్రుత్వా ప్రతిష్ఠానం నామకర్మానుకీర్తనాత్, కృత్వాపి పాతకం ఘోరం సద్యో ముచ్యేత మానవః. ౧౦ ఇతిహాసమిమం శ్రుత్వా యథావదనుపూర్వశః,సంయతాత్మా శుచిర్భూత్వా పారం గత్వా చ భారతే.౧౧. తేషాం శ్రాద్ధాని దేయాని శ్రుత్వా భారత భారతమ్,బ్రాహ్మణేభ్యో యథాశక్త్యా భక్త్యా చ భరతర్షభ. ౧౨.మహాదానాని దేయాని రత్నాని వివిధాని చ, గావః కాంస్యోపదోహాశ్చ కన్యాశ్చైవ స్వలంకృతాః ౧౩. సర్వకామగుణోపేతా యానాని వివిధాని చ,భవనాని విచిత్రాణి భూమిర్వాసాంసి కాంచనమ్. ౧౪ వాహనాని చ దేయాని హయా మత్తాశ్చ వారణాః, శయనం శిబికాశ్చైవ స్యందనాశ్చ స్వలంకృతాః. ౧౫. యద్యద్గృహే వరం కించిద్యద్యదస్తి మహద్వసు, తత్తద్దేయం ద్విజాతిభ్య ఆత్మా దారాశ్చ సూనవః. ౧౬. శ్రద్ధయా పరయా యుక్తం

క్రమశస్తస్య పారగః, శక్తితః సుమనా హృష్టః శుశ్రూషురవికల్పకః. ౧౭.
సత్యార్జవరతో దాంతః శుచిశ్శౌచసమన్వితః, శ్రద్దధానో జితక్రోధో యథా
సిధ్యతి తచ్ఛృణు. ౧౮. శుచిశ్శీలాన్వితాచారః శుక్లవాసా జితేంద్రియః, సంస్కృ-
తస్సర్వశాస్త్రజ్ఞః శ్రద్దధానో ఽనసూయకః. ౧౯. రూపవాన్ సుభగో దాంతో
సత్యవాదీ జితేంద్రియః. ౨౦ దానమానగృహీతశ్చ కార్యో భవతి వాచకః, అవి
లంబమనాయస్తమద్రుతం ధీరమూర్జితమ్. ౨౧. అసంసక్తాక్షరపదం స్వరభావ
సమన్వితమ్. ౨౧. త్రిషష్టివర్ణసంయుక్తమష్టస్థానసమీరితమ్, వాచయేద్వాచకః
స్వస్థః స్వాసీనః సుసమాహితః. ౨౨. నారాయణం నమస్కృత్య నరం చైవ
నరోత్తమమ్, దేవీం సరస్వతీం (వ్యాసం)చైవ తతో జయముదీరయేత్. ౨౩.
ఈదృశాద్వాచకాద్రాజఞ్ఛ్రుత్వా భారత భారతమ్, నియమస్థః శుచిః శ్రోతా
శృణ్వన్ ఫలమశ్నుతే. ౨౪. పారణం ప్రథమం ప్రాప్య ద్విజాన్కామైశ్చ
తర్పయన్, అగ్నిష్టోమస్య యజ్ఞస్య ఫలం వై లభతే నరః. ౨౫. అప్సరోగణసంకీర్ణం
విమానం లభతే మహత్, ప్రహృష్టస్తు దేవైశ్చ దివం యాతి సమాహితః.
౨౬. ద్వితీయం పారణం ప్రాప్య సోఽతిరాత్రఫలం లభేత్, సర్వరత్నమయం దివ్యం
విమానమధిరోహతి. ౨౭. దివ్యమాల్యాంబరధరో దివ్యగంధవిభూషితః, దివ్యాంగద
ధరో నిత్యం దేవలోకే మహీయతే. ౨౮. తృతీయం పారణం ప్రాప్య ద్వాదశాహ
ఫలం లభేత్, వసత్యమరసంకాశో వర్షాణ్యయుతశో దివి. ౨౯. చతుర్థే వాజపేయస్య
పంచమే ద్విగుణం ఫలమ్, ఉదితాదిత్యసంకాశం జ్వలంతమనలోపమమ్. ౩౦. విమానం
విబుధైస్సార్థమారుహ్య దివి గచ్ఛతి, వర్షాయుతాని భవనే శక్రస్య దివి మోదతే.
౩౧. షష్ఠే ద్విగుణమస్తీతి సప్తమే త్రిగుణం ఫలమ్, కైలాసశిఖరాకారం వైడూర్య
మణివేదికమ్. ౩౨. పరిక్షిప్తం చ బహుధా మణివిద్రుమభూషితమ్, విమానం
సమధిష్ఠాయ కామగం సాప్సరోగణమ్. ౩౩. సర్వాన్ లోకాన్ విచరతే ద్వితీయ
ఇవ భాస్కరః, అష్టమే రాజసూయస్య పారణే లభతే ఫలమ్. ౩౪. చంద్రోదయనిభం
రమ్యం విమానమధిరోహతి, చంద్రరశ్మిప్రతీకాశైర్హయైర్యుక్తం మనోజవైః.
౩౫. సేవ్యమానం వరస్త్రీణాం చంద్రాత్కాంతతరైర్ముఖైః, మేఖలానాం నినాదేన
నూపురాణాం చ నిస్వనైః. ౩౬. అంకే పరమనారీణాం సుఖసుప్తో విబుధ్యతే, నవ
మే క్రతురాజస్య వాజిమేధస్య భారత. ౩౭. కాంచనస్తమ్భనిర్వ్యూహం వైడూర్యకృత
వేదికమ్, జాంబూనదమయైర్దివ్యైర్గవాక్షైస్సర్వతో వృతమ్. ౩౮. సేవితం చాప్సరస్సం
ఘైర్గంధర్వైర్దివిచారిభిః, విమానం సమధిష్ఠాయ శ్రియా పరమయా జ్వలన్. ౩౯.

దివ్యమాల్యాంబరధరో దివ్యచందనభూషితః, మోదతే దైవతైస్సార్థం దివి దేవ
ఇవాపరః. ౪౦. దశమం పారణం ప్రాప్య ద్విజాతీనభివాద్య చ, కింకిణీజాలనిర్ఘోషం
పతాకాధ్వజశోభితమ్. ౪౧. రత్నవేదికసంబాధం వైడూర్యమణితోరణమ్, హేమ
జాలపరిక్షిప్తం ప్రవాళవలభీముఖమ్. ౪౨. గంధర్వైర్గీతకుశలై రప్సరోభిశ్చ
శోభితమ్, విమానం సుకృతావాసం సుఖేనైవోపపద్యతే. ౪౩. ముకుటేనాగ్నివర్ణేన
జాంబూనదవిభూషితా, దివ్యచందనదిగ్ధాంగో దివ్యమాల్యవిభూషితః. ౪౪. దివ్యాన్
లోకాన్ విచరతి దివ్యైర్భోగైస్సమన్వితః, విబుధానాం ప్రసాదేన శ్రియా పర
మయా యుతః. ౪౫. అథ వర్షగణానేవం స్వర్గలోకే మహీయతే, అప్సరోగంధర్వ
సహితః సహస్రాణ్యేకవింశతిమ్. ౪౬. పురందరపురే రమ్యే శక్రేణ సహ మోదతే,
దివ్యయానవిమానేషు లోకేషు వివిధేషు చ. ౪౭. దివ్యనారీగణాకీర్ణో నివసత్య
మరోయథా, తతస్సూర్యస్య భవనే చంద్రస్య భవనే తథా. ౪౮. శివస్య భవనే
రాజన్ విష్ణోర్యాతి సలోకతామ్, ఏవమేతన్మహారాజ నాత్ర కార్యా విచారణా. ౪౯.
శ్రద్ధధానేన వై భావ్యమేవ మాహ గురుర్మమ, వాచకస్య తు దాతవ్యం మనసా
యద్యదిచ్ఛతి. ౫౦. హస్త్యశ్వరథయానాని వాహనాని విశేషతః, కటకం
కుండలే చైవ బ్రహ్మసూత్రం తథా పరమ్. ౫౧. వస్త్రం చైవ విచిత్రం చ గంధం
చైవ విశేషతః, దేవవత్పూజయేత్తం తు విష్ణులోకమవాప్నుయాత్. ౫౨. అతః
పరం ప్రవక్ష్యామి యాని దేయాని భారతే, వాచ్యమానే తు విప్రేభ్యో రాజన్
పర్వణి పర్వణి. ౫౩. జాతిం దేశం చ సత్యం చ మాహాత్మ్యం భరతర్షభ, ధర్మ
వృత్తిం చ విజ్ఞాయ క్షత్రియాణాం నరాధిప. ౫౪. స్వస్తి వాచ్య ద్విజానాదౌ
తతః కార్యే ప్రవర్తితే, సమాప్తే పర్వణి తతః స్వశక్త్యా పూజయేద్ద్విజాన్. ౫౫.
ఆదౌ తు వాచకం చైవ వస్త్రగంధసమన్వితమ్, విధివద్భోజయేద్రాజన్మధుపాయస
ముత్తమమ్. ౫౬. తతో మూలఫలప్రాయం పాయసం మధుసర్పిషా, ఆస్తీకే భోజ
యేద్రాజన్ దద్యాచ్చైవ గుడౌదనమ్. ౫౭. అపూపైశ్చైవ పూపైశ్చ మోదకైశ్చ
సమన్వితమ్, సభాపర్వణి రాజేంద్ర హవిష్యం భోజయేద్ద్విజాన్. ౫౮. ఆరణ్యకే మూల
ఫలైస్తర్పయేత్తు ద్విజోత్తమాన్, అరణీపర్వ చాసాద్య జలకుంభం ప్రదాపయేత్.
౫౯. తర్పణాని చ ముఖ్యాని ధాన్యమూలఫలాని చ, సర్వకామగుణోపేతం
విప్రేభ్యోఽన్నం ప్రదాపయేత్. ౬౦. విరాటపర్వణి తథా వాసాంసి వివిధాని చ,
ఉద్యోగే భరతశ్రేష్ఠ సర్వకామగుణాన్వితమ్. ౬౧. భోజనం భోజయేద్విప్రాన్
గంధమాల్యైరలంకృతాన్, భీష్మపర్వణి రాజేంద్ర దత్త్వా యానమనుత్తమమ్.

౬౨. తతస్సర్వగుణోపేతమన్నం దద్యాత్సుసంస్కృతమ్, ద్రోణపర్వణి విప్రేభ్యో భోజనం పరమార్చితమ్. ౬౩. శయ్యాశ్చ దేయా రాజేంద్ర చాపాన్యసివరాస్తథా, కర్ణపర్వణ్యపి తథా భోజనం సార్వకామికమ్. ౬౪. విప్రేభ్యస్సుసంస్కృతం సమ్యగ్దద్యాత్సంయతమానసః, శల్యపర్వణి రాజేంద్ర మోదకైస్సగుడౌదనైః. ౬౫. అపూపైస్తర్పణైశ్చైవ సర్వమన్నం ప్రదాపయేత్, గదాపర్వణ్యపి తథా ముద్గమిశ్రం ప్రదాపయేత్. ౬౬. స్త్రీపర్వణి తథా రత్నైస్తర్పయేత్తు ద్విజోత్తమాన్, ఘృతౌదనం పురస్తాచ్చ ఐషీకే దాపయేత్పునః. ౬౭. తతస్సర్వగుణోపేతమన్నం దద్యాత్సుసంస్కృతమ్, శాంతిపర్వణ్యపి తథా హవిష్యం భోజయేద్ద్విజాన్. ౬౮. అశ్వమేధికమాసాద్య భోజనం సార్వకామికమ్, తథాశ్రమనివాసే తు హవిష్యం భోజయేద్ద్విజాన్. ౬౯. మౌసలే సార్వగుణికం గంధమాల్యానులేపనమ్, మహాప్రస్థానికే తద్వత్సర్వకామగుణాన్వితమ్. ౭౦. స్వర్గపర్వణ్యపి తథా హవిష్యం భోజయేద్ద్విజాన్, హరివంశసమాప్తౌ తు సహస్రం భోజయేద్ద్విజాన్. ౭౧. గామేకాం నిష్కసంయుక్తాం బ్రాహ్మణాయ నివేదయేత్, తదర్ధేనాపి దాతవ్యా దరిద్రేష్వపి పార్థివ. ౭౨. సర్వపర్వసమాప్తౌ తు పుస్తకం వై విచక్షణః, సువర్ణేన చ సంయుక్తం వాచకాయ నివేదయేత్. ౭౩. హరివంశే పర్వణి చ పాయసం తత్ర భోజయేత్, పారణే పారణే రాజన్ యథావద్భరతర్షభ. ౭౪. సమాప్య సర్వాః ప్రయతః సంహితాశ్శాస్త్రకోవిదః, శుభే దేశే నివేశ్యాథ క్షౌమవస్త్రాభిసంవృతాః. ౭౫. శుక్లాంబరధరః స్రగ్వీ శుచిర్భూత్వా స్వలంకృతః, అర్చయేత యథాన్యాయం గంధమాల్యైః పృథక్పృథక్. ౭౬. సంహితాన్పుస్తకాన్ రాజన్ ప్రయతస్సుసమాహితః, భక్ష్యైర్భోజ్యైశ్చ పేయైశ్చ కామైశ్చ వివిధైశ్శుభైః. ౭౭. హిరణ్యం చ సువర్ణం చ దక్షిణామథ దాపయేత్, దేవతాః కీర్తయేత్సర్వా నరనారాయణౌ తథా. ౭౮. తతో గంధైశ్చ మాల్యైశ్చ స్వలంకృత్య ద్విజోత్తమాన్, తర్పయేద్వివిధైః కామైర్దానైశ్చోచ్చావచైస్తథా. ౭౯. అతిరాత్రస్య యజ్ఞస్య ఫలం ప్రాప్నోతి మానవః, ప్రాప్నుయాచ్చ క్రతుఫలం తథా పర్వణి పర్వణి. ౮౦. వాచకో భరతశ్రేష్ఠ వ్యక్తాక్షరపదస్వరః, భవిష్యం శ్రావయేద్విద్వాన్ భారతం భరతర్షభ. ౮౧. భుక్తవత్సు ద్విజేంద్రేషు యథావత్సంప్రదాపయేత్, వాచకం భరతశ్రేష్ఠ భోజయిత్వా స్వలంకృతమ్. ౮౨. వాచకే పరితుష్టే తు శుభా ప్రీతిరనుత్తమా, బ్రాహ్మణేషు తు తుష్టేషు ప్రసన్నాస్సర్వదేవతాః. ౮౩. తతో హి వరణం కార్యం ద్విజానాం భరతర్షభ, సర్వకామైర్యథాన్యాయం సాధుభిశ్చ పృథగ్విధైః. ౮౪. ఇత్యేష విధిరుద్దిష్టో మయా తేద్విపదాంవర, శ్రద్దధానేన

వైభావ్యం యన్మాం త్వం పరిపృచ్ఛసి. ౮౫. భారతశ్రవణే రాజన్ పారణే చ
నృపోత్తమ, సదా యత్నవతా భావ్యం శ్రేయస్తు పరమిచ్ఛతా. ౮౬. భారతం
శృణుయాన్నిత్యం భారతం పరికీర్తయేత్, భారతం భవనే యస్య తస్య హస్తగతో
జయః. ౮౭. భారతం పరమం పుణ్యం భారతే వివిధాః కథాః, భారతం సేవ్యతే
దేవైర్భారతం పరమం పదమ్. ౮౮. భారతం సర్వశాస్త్రాణా ముత్తమం భరతర్షభ,
భారతాత్ప్రాప్యతే మోక్ష స్తత్త్వమేతద్బ్రవీమి తత్. ౮౯. మహాభారత
మాఖ్యానం క్షితిం గాం చ సరస్వతీమ్, బ్రాహ్మణాన్ కేశవం చైవ కీర్తయన్నావసీ
దతి. ౯౦. వేదే రామాయణే పుణ్యే భారతే భరతర్షభ, ఆదౌ చాన్తే చ
మధ్యే చ హరిః సర్వత్ర గీయతే. ౯౧. యత్ర విష్ణుకథా దివ్యాః శ్రుతయశ్చ
సనాతనాః, తచ్ఛ్రోతవ్యం మనుష్యేణ పరం పదమిహేచ్ఛతా. ౯౨. ఏతత్పవిత్రం
పరమ మేతద్ధర్మనిదర్శనమ్, ఏతత్సర్వగుణోపేతం శ్రోతవ్యం భూతిమిచ్ఛతా. ౯౩.
కాయికం వాచికం చైవ మనసా సముపార్జితమ్, తత్సర్వం నాశమాయాతి తమః
సూర్యోదయే యథా. ౯౪. అష్టాదశపురాణానాం శ్రవణాద్యత్ఫలం భవేత్,
తత్ఫలం సమవాప్నోతి వైష్ణవో నాత్ర సంశయః. ౯౫. స్త్రియశ్చ పురుషాశ్చైవ
వైష్ణవం పదమాప్నుయుః, స్త్రీభిశ్చ పుత్రకామాభిః శ్రోతవ్యం వైష్ణవం యశః.
౯౬. దక్షిణా చాత్ర దేయా వై నిష్కపంచసువర్ణకమ్, వాచకాయ యథా
శక్త్యా యథోక్తం ఫలమిచ్ఛతామ్. ౯౭. స్వర్ణశృంగీం చ కపిలాం సవత్సాం వస్త్ర
సంవృతామ్, వాచకాయ చ దద్యాద్ధి ఆత్మనః శ్రేయ ఇచ్ఛతా. ౯౮. అలంకారం
ప్రదద్యాచ్చ పాణ్యోర్వై భరతర్షభ, కర్ణస్యాభరణం దద్యాద్ధనం చైవ విశే
షతః. ౯౯. భూమిదానం సమాదద్యాద్వాచకాయ నరాధిప, భూమిదానసమం
దానం న భూతం న భవిష్యతి. ౧౦౦. శృణోతి శ్రావయేద్వాపి సతతం చైవ యో
నరః, సర్వపాపవినిర్ముక్తో వైష్ణవం పదమాప్నుయాత్. ౧౦౧. పితౄనుద్ధరతే
ర్వానేకాదశముద్భవాన్, ఆత్మానం ససుతం చైవ స్త్రియం చ భరతర్షభ. ౧౦౨.
శాంతశ్చైవ హోమోఽపి కర్తవ్యోఽత్ర నరాధిప, ఇదం మయా తవాగ్రే చ
ప్రోక్తం సర్వం నరర్షభ. ౧౦౩.

ఇతి శ్రీమహాభారతే శతసాహస్రికాయాం సంహితాయాం
వైయాసిక్యాం స్వర్గారోహణపర్వణి, షష్ఠోఽధ్యాయః.
సమాప్తం చేదం స్వర్గారోహణపర్వ.
శ్రీమన్మహాభారతం సమాప్తమ్.

శ్లో. కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా బుద్ధ్యాత్మనా వా ప్రకృతేస్స్వభావాత్,
కరోమి యద్యత్సకలం పరస్మై నారాయణాయేతి సమర్పయామి.

అభ్రశ్యామః పింగజటాబద్ధకలాపః
ప్రాంశు ర్దండీకృష్ణమృగత్వ క్పరిధానః,
సర్వాన్ లోకాన్ పావయమానః
కవిముఖ్యః పారాశర్యః పర్వసు రూపం వివృణోతు.

నారాయణం పద్మభువం వసిష్ఠం శక్తిం చ తత్పుత్ర పరాశరంచ,
వ్యాసం శుకం గౌడపదం మహాంతం గోవిందయోగీంద్ర మథాస్యశిష్యమ్.

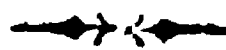
శ్రీశంకరాచార్యమథాస్యపద్మపాదం చ హస్తామలకం చ శిష్యమ్,
తంతోటకం వార్తికకారమన్యా నస్మద్గురూన్ సంతతమానతోఽస్మి.

యదక్షరపదభ్రష్టం మాత్రాహీనం చ యద్భవేత్,
తత్సర్వం క్షమ్యతాం దేవ నారాయణ నమోఽస్తు తే.

శ్రీమహాభారతగ్రంథ స్సమాప్తః.

ఓమ్ శాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః.

ఓం తత్సత్, హరిః ఓం శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

ఇదం
చెన్నపుర్యామ్, వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్, ఇత్యేతైః
శ్రీ 'రామ' ముద్రణాలయే సమ్ముద్రితమ్:—1929.